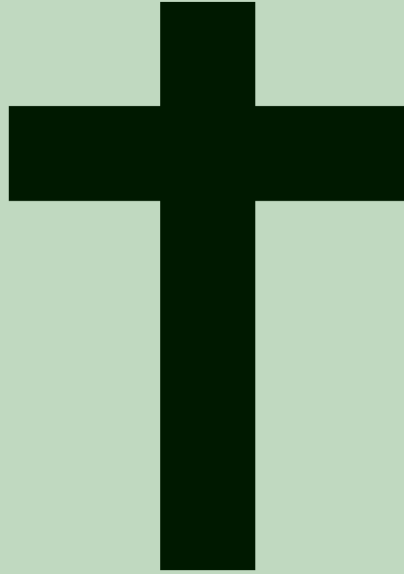

Ama Iaräs Na Ngät
Ama Rharesbane

The New Testament in the Ura Language of Papua New Guinea

Ama Iaräs Na Ngät Ama Rharesbane
The New Testament in the Ura Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Ura long Niugini

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ura

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2024-02-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 21 Feb 2024
2899d6f1-45c9-5492-bd93-58312ca32319

Contents

Ma Matyu	1
Ma Mak	67
Ma Luk	110
Ma Jon	179
Ama Ngangda Arha Lat .	231
Ma Romgäna	297
Ma Koringäna 1	329
Ma Koringäna 2	361
Ma Galesiaqäna	382
Ma Efesuskäna	393
Ma Filipaiqäna	404
Ma Kolosiqäna	412
Ma Tesalonaikaqäna 1 .	420
Ma Tesalonaikaqäna 2 .	426
Ma Timoti 1	430
Ma Timoti 2	439
Ma Taitus	446
Ma Filemon	451
Ma Hibruqäna	453
Ma Jems	476
Ma Pita 1	484
Ma Pita 2	494
Ma Jon 1	500
Ma Jon 2	507
Ma Jon 3	509
Ma Jut	511
Ama Ñämñäm Sage Ma	
Jon	514
GLO	552

Ma Matyu

Ama Rhäväksäs

Ma Matyu di ama Judaqa näkt aa lat mudu di qat dräm gät ta ama takes nage ama ruvek bä ba ama Romgäna. Näkt ma Jisas ka mes ka bä qa met daqule aa lat bä qa män i ak na qa nämäni ama ngärhäqyisem da udiom na rha ama ngangda bä äkt i qa di qa lu iarhongäkt moe qärqärhong i aurha Engeska qa mualat nä irhong. Ma Mak kä nä ma Luk di in des ma Matyu i ma Livai vä ina abuqem.

Ma Matyu qa säm bä rhakt täkt aa abuk iva bä ba ama Judaqäna qärrahani i rhat dräm ama enge va Ma Mru Ngät Ama Rharesbane qärangätni i ngät tamän sävät iarhongäkt kärqärhong iva irhong ngät täranas nasot. Qaku qa rhäväksäs sävät ama Judaqäna arha qärhong. Näkt ka märhamän ma ama rhäqäp nä imek sävät ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses. Ma Matyu di qaku nani a qa iva qat tes ma Ngämuqa aa ngärhipki.

Qa säm ivakt iva ama Judaqäna rhi lu i ma Jisas di ma Kraiss kärakni i mudu rha säm iva qa rhän nämäni rha. Dä soknga ma Matyu qa säm ama qoengitnäk nasot a ne bä sävät ma Jisas iva qa rhuqunäga vät a rha i ma Jisas di sa qa män nämäni ma Devit aa enevaqi.

Rhakt täkt ama abuk kit täväksäs sävät ma Jisas i qa di ma Kraiss dä ama vitnaqa na qa bä rhoqoräkt dä ama enge sävät ma Kraiss pä Ma Mru Ngät Ama Rharesbane di sa rhäkmämär na ngät pä ma Jisas aa iar. Ma ama rhäqäp nä imek di ma Matyu qa märhamän bät tom däkt ama qäväläm i rhäkmämär. Vä ma Matyu aa abuk di qat tamän sävät ama däpquamek na ngät ama vänbon dä ama däpquamek na ngät ama siqutsiqut näkt ama ngärhäqyet da unmem ama enge na ama siqut näkt sävät ama ngärhäqyet da udiom ama märän. Ma Matyu qosaqi qa säm sävät ama ngärhäqyet

na ngät ama rhisu sävät ma Ngämuqa aa Muräktpäp.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Rha Sa Ma Jisas Dä Aa Narhoer Ngät Aa Qoeo (1-2)

Ma Jisas Aa Siqutsiqut Dä Aa Baptais (3-4:11)

Ma Jisas Ka Nasäng Na Aa Lat E Vät Ama Ngärhäktka Ma Galili (4:12-14:12)

Ma Jisas Kat Tet Nae Ma Galili (14:13-17:21)

Ma Jisas Aa Dängdängini Na Ngät Aa Lat E Ma Galili (17:22-18)

Ma Jisas Aa Lat E Ma Judia Dä E Ma Perea (19-20)

Ama Tadenas Iva Savuk Nani Ma Jisas Aa Tñäpki (21-27)

Ma Jisas Ka Märanas Nämät Ama Tñäpki (28)

Ama Qoengitnäk Nasot A Ne Bä Säväät Ma Jisas

(1:1-17/Luk 3:23-38)

¹ Ama abuk sä ma Jisas ma Kraiss aa mamäkkäna qärak i ma Devit aa emga näkt ma Abraham aa emga na qa.

² Ma Abraham di aa emga ma Aisak näkt ma Aisak di aa emga ma Jekop näkt ma Jekop di aa emga ma Juda qä na aa matpek dä aa läktpek. ³ Näkt ma Juda di aa imiom ma Peres kä nä ma Sera nävät ma Tamar. Näkt ma Peres di aa emga ma Hesron näkt ma Hesron di aa emga ma Ram.

⁴ Näkt ma Ram di aa emga ma Aminadap näkt ma Aminadap di aa emga ma Nason näkt ma Nason di aa emga ma Salmon. ⁵ Näkt ma Salmon di aa emga ma Boas nävät ma Rahap näkt ma Boas di aa emga ma Obet nävät ma Rut näkt ma Obet di aa emga ma Jesi. ⁶ Näkt ma Jesi di aa emga ma Devit kärak i ama vitnaqa na qa.

Näkt ma Devit di aa emga ma Solomon nävät ma Uraia aa egutki.

⁷ Näkt ma Solomon di aa emga ma Rehoboam näkt ma Rehoboam di aa emga ma Abiya näkt ma Abiya di aa emga ma Asap. ⁸ Näkt ma Asap di aa emga ma Jehosafat näkt ma Jehosafat di aa emga ma Joram näkt ma Joram di aa emga ma Usia.

⁹ Näkt ma Usia di aa emga ma Jotam näkt ma Jotam di aa emga ma Ahas näkt ma Ahas di aa emga ma Hesekia.

¹⁰ Näkt ma Hesekia di aa emga ma Manase näkt ma Manase di aa emga ma Amos näkt ma Amos di aa emga ma Josaia. ¹¹ Näkt ma Josaia di aa emga ma Jekonia qä na aa matpek dä aa läktpek pät ama qäväläm gärqomni i sa ama ulaqimärharhärhäkt nae ma Babilon da rut na rha nae bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Babilon.

¹² Bä nasot toqoräkt i sa rha met sämät ma Babilon di ma Jekonia di aa emga ma Sealtiel näkt ma Sealtiel di aa emga ma Serubabel. ¹³ Näkt ma Serubabel di aa emga ma Abiut näkt ma Abiut di aa emga ma Eliakim näkt ma Eliakim di aa emga ma Asor. ¹⁴ Näkt ma Asor di aa emga ma Sadok näkt ma Sadok di aa emga ma Akim näkt ma Akim di aa emga ma Eliut.

¹⁵ Näkt ma Eliut di aa emga ma Eleasar näkt ma Eleasar di aa emga ma Matan näkt ma Matan di aa emga ma Jekop. ¹⁶ Näkt ma Jekop di aa emga ma Josep kârak i ma Maria arha egutka na qa qärakt i sa qia sa ma Jisas kârak i rhat tes ka i ma Kraais.

¹⁷ Bä äkt i ama qoengitnäk moe mänasäng inamäk nävät ma Abraham bä sävät ma Devit di ama ngärhäqyisem da levaet nä itnäk näkt nävät ma Devit bä sävät iomäkt ama qäväläm gärqomni i sa rha met sämät ma Babilon di ama ngärhäqyisem da levaet ama qoengitnäk näkt nävät iomäkt ama qäväläm gärqomni i sa rha met sämät ma Babilon bä sävät ma Krais* di ama ngärhäqyisem da levaet ama qoengitnäk.

Ma Maria Qia Sa Ma Jisas Ma Kraais (1:18-25/Luk 2:1-7)

¹⁸ Bä ama sameng sävät ma Maria i sa qia sa ma Jisas ma Kraais di rhoqortäqyia, i nga rhoqoräkt i aa nanäk ma Maria di sa rha mumänaris pät a qi iva qia rhät ma Josep† bä qoki as kaku in mas gem ne dap sa

* **1:17** ma Kraais Na ama Judaqäna arha enge di rhakt täkt ama ngärhipki di rhoqortäqyia, “ma Mesaia.”

† **1:18** sa rha mumänaris pät a qi iva qia rhät ma Josep Rhoqoräkt di rhoqor qre i sa in mät a ne da ama ruvek arhä saqong.

at sarebäm nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa. ¹⁹ Dä arha egutka ma Josep kârak i ama räkt ka ama ruqa na qa di qaku nani a qa iva qä sämäqlu na qi bä qa muräkt iva qä qutmäs a qi i qaku nani a qa iva qunäga sä qi ge ama ruvek.

²⁰ Sökt di nga rhoqoräkt i qat tu aa snäng sävät tärhong däkt di nak päs da ama ensel nage ma Engeska ma Ngämuqa gem ga da ama masirhämgi arha ron bä qä qoar toqortäqyia, “Josep, ma Devit aa emga na nge, qale ngit len iva ngia rhät ma Maria iva gia egutki na qi inguna iaqäkt ama rhoemga qärak i sa at sarebäm na qa di qa nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa. ²¹ Bä va qi sa ama rhoemga dä va ngia rhes aa ngärhipki i ma Jisas inguna qa diva qa rhumaiar aa ruvek nämät arha vuirhong.”

²² Rhangät täkt ama lat moe di sa ngä märanas ivakt iva rhäkмамär nä iangärhäkt ama enge qärangätni i sa ma Engeska ma Ngämuqa qa märhamän mät akni aa vämginaqa rhoqortäqyia,

²³ “As ngäni lu i ama säs ki ama evopki diva at sarebäm bä va qi sa ama rhoemga dä va rha rhes aa ngärhipki i ma Imanuel”

i iaqyäkt ama ngärhipki di at tarimini rhoqortäqyia, ma Ngämuqa di qale qa qä na ut.

²⁴ Bä nga rhoqoräkt i ma Josep ka rhäqäm nämät ama mänäpki dä sa qa mualat parhäm ama ensel nage ma Engeska aa enge bä ba qa i qa mät a qi iva aa egutki na qi ²⁵ sökt di qaku in mas kä na qi bä dängdäng doqoräkt i sa qia sa ama rhoemga. Dä qa mes aa ngärhipki i ma Jisas.

2

Ama Mädram Da Ama Gamoe Rha Män

¹ Vät ama qäväläm gärqomni i ma Herot kat turäkt i ama vitnaqa na qa di nasot i ma Jisas aa nanäk kia säl a qa e mät ama värhäm ama gaini na äm ma Betlehem bät ama ngärhäkka ma Judia di nak ama mädräm da ama gamoe rha män näsäng ama qunäga aa qamäs bä sämät ma Jerusalem ² i rhi snanbät toqortäqyia, “Iaqäkt kärak i sa aa nanäk kia säl a qa i ama Judaqäna arha vitnaqa na qa di qa qoe nai? Inguna sa ut lu aa qaega rhoqoräkt i qa sek mes bä sa ut män ivakt iva urhi ansäs sagem ga.”

³ Bä nga rhoqoräkt i ama vitnaqa ma Herot ka nari rhoqoräkt dä qa qä na ama Jerusalemgäna moe di qänäskänes ta masirhat. ⁴ Bä äkt i qa västämne na ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Skraipkäna bä ba ama ruvek moe bä qa qyarmät na rha mamär sävät ma Kraisi iva aa nanäk ki säl a qa qoe.

⁵ Dä rha qoar na qa rhoqortäqyia, “E ma Betlehem bät ma Judia inguna sa akni ma Ngämuqa aa vämginaqa qa säm doqoräkt toqortäqyia,

⁶ “Bä ainge ma Betlehem bät ama ngärhäkka ma Juda di nak kaku ama gaini na nge mamär mänguräp ama tpäskinarha e vät ma Juda inguna näväm nge diva akni ama tpäskinaqa qa rhän gäarak iva qät lu vät gua ruvek ama Israelqäna mamär.’ ”

⁷ Nasot dä ma Herot ka rhäkne nani ama mädräm da ama gamoe ma ama up bä qa qyarmät na rha iva rhi qoar na qa i sa vuk sa ama qaega qäsniä. ⁸ Dä qa rhäk na rha sae ma Betlehem i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngän det bä ngäni ñäm mamär nani ama rhoemga bä nga rhoqoräkt i sa ngän män bät a qa dä va ngän dän sagem ngo sa ama enge ivakt iva qosaqi ngo di mamär vät a ngo iva ngua rhän bä ngu ansäs sagem ga.”

⁹ Nasot i sa rha nari ama vitnaqa aa enge dä rha met näva arha iska.

Bä nak iaqäkt ama qaega qäarak i sa qre rha lu qa i qa sek mes bä qa met pa arhä qamäs bä dängdäng i qa mair daver ama ivärhäs äkt i ama rhoemga qa e. ¹⁰ Bä nga rhoqoräkt i rha lu ama qaega dä rhi qok masirhat bä arhä märmärgem di ama mor ngät mamär.

¹¹ Dä rha met säva ama vätkä bä rha lu qa rhoemga i qale qa qä na aa nanäk ma Maria dä arpus na rha samäk bä rhi nänäs sagem ga. Näkt nasot dä rha rharmät arhä qärhong na ama mämägän ama vit na ngät bä rha von ga rha ama vänbon na ama gol dä na ama frankinsens dä na ama mir. ¹² Sa evär däm da säva arhä ivärhäs maräkt näva akni ama iska inguna sa rha rha ama mugem da ama masirhämgi arha ron iva qale evär däm da sae sage ma Herot.

Rha Ang Masirhat Sävät Ama Ngärhäkka Ma Isip

¹³ Bä nga rhoqoräkt i sa ama mädräm da ama gamoe rha met nae di nak ama ensel nage ma Engeska vuk sä qa ge ma Josep da ama masirhämgi arha ron dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhäranas bä ngi rha ama rhoemga qä na aa nanäk bä ngäni ang sae ma Isip näkt pa qale ngän e bä dängdäng i ngu qoar na nge inguna sa qorhäs iva ma Herot kä ñäm nani qa rhoemga ivakt iva qä veng ga.”

¹⁴ Dä ma Josep ka märanas bä qa rha ama rhoemga qä na aa nanäk näp bängagi bä rha met sae ma Isip. ¹⁵ Bä qale rha äkt bä dängdäng i sa ma Herot ka ñäp. Rhängät täkt ama lat divakt iva rhäkmamär nä iangärhäkt ma Engeska aa enge qärangätäni i sa qa märhamän bät a ngät nämät aa vämginaqa rhoqortäqyia, “Sa ngua mes ngua emga nae nävä ma Isip.”

Ma Herot Ka Veng Ama Rhoes

¹⁶ Bä nga rhoqoräkt i sa ma Herot ka lu i sa ama mädräm da ama gamoe rha iras täm ga dä nasot dä qär qur masirhat dä qa rhäk na ama ulaqimärharhärhäkt bä rha veng ama rhoes ama gamoe moe e mät

ma Betlehem bä qosaqi vät ama ngärhäktka moe namet a äm gärrarhani i arhä quiaiom di ama udiom bä rhänavuk parhäm ama rhodäm gärangätni i sa qa rha ngät mamär nage ama mädräm da ama gamoe.
¹⁷ Di rhoqoräkt di sa rhäkmamär na ama enge qärangätni i sa ama vämginaqa ma Jeremaia qa märhamän bät a ngät toqortäqyia,

¹⁸ “Sa rha nari akni ama eguinga e ma Rama i na ama näknoqi dä ama muqaia masirhat.

Ma Rasiel qit nok nani at toes

dä sa qia mer tit sämbulap täm gi inguna ama rhoes di sa qäbäs na rha.”

Evär Däm Da Sae Ma Nasaret

¹⁹ Sökt di nga rhoqoräkt i sa ma Herot ka ñäp di nak puk sa akni ama ensel nage ma Engeska da ama masirhämgi arha ron ge ma Josep e vä ma Isip ²⁰ i qä qoar toqortäqyia, “Ngia rhäranas bä ngi rha ama rhoemga qä na aa nanäk bä ngän det sävät ama ngärhäktka ma Israel inguna iarhakt kärarhae i sa rha siqut iva rhi veng ama rhoemga di sa rha ñäp.”

²¹ Bä nasot dä qa märanas i qät ta ama rhoemga qä na aa nanäk bä rha met sävät ama ngärhäktka ma Israel.
²² Sökt di nga rhoqoräkt i qa nari i ma Arkelaus di qat turäkt e ma Judia i sa qa rha aa mamäk ma Herot aa släqyäs dä ma Josep kät len gä namet sae. Dä qa rha ama magem da ama masirhämgi arha ron iva qale qä namet e bä äkt i qa met sävät ama ngärhäktka ma Galili. ²³ Bä qa met bä qat tas e mät ama värhäm ama gaini na äm gärqom i rhat tes äm i ma Nasaret iväkt iva rhäkmamär na ama enge qärangätni i sa ama vämginarha rha märhamän bät a ngät toqortäqyia, “Va rhat tes ka i ama Nasaretka na qa.”

3

Ma Jon Ama Baptais Kät Täkmu Na Ama Iska
 (3:1-12/Mak 1:1-8/Luk 3:1-18/Jon 1:19-28)

¹ Vät iangärhäkt ama qunäng dä ma Jon ama Baptais ka män bät ama qräk dä bäs ama ivärhäs e ma Judia i qä sameng doqortäqyia, ² “Ngäni näpgoer na nas inguna iaqäkt na rhävuk aa Muräktpä m di sa nga e glaqot.”

³ Inguna ma Jon di iaqäkt kärak i sa ma Aisaia ma Ngämuqa aa vämginaqa qa märhamän sävät a qa rhoqoräkt i sa qa qoar toqortäqyia,

“Ama eguinga qät näs pät ama ivärhäs ama qräk dä bäs toqortäqyia,
 ‘Ngäni rhäkmu na ama iska nanokt ma Engeska i ngäni slaräkt na ama is nanokt ka.’ ”

⁴ Bä ma Jon aa boi qärangätni i qat don mät ngät di na ama kamel aa qäseng näkt kät kop mäni nas na ama saunga na ama släktka aa ngädäga dä aa tmäs di ama mes dä ama mäsu näva urqi.

⁵ Vät iomäkt ama qäväläm di ama ruvek nae ma Jerusalem dä iarhakt moe nae ma Judia dä nävät ama ngärhäktka rhage rhage na ama rigi ma Jordan moe di sa rhat dän sagem ga ⁶ bä rhi sameng irhäm mes sa arha vuirhong bä qä baptais pät a rha mäni ama rigi ma Jordan.

⁷ Sökt di nga rhoqoräkt i ma Jon ga lu ama rhäqäp na rha ama Farisiqäna dä ama Sadyusiqäna i rhat dän iva nani ama baptais dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingän gärrarhae i ama guläñgi na ama uiuvärhirhong na ngän gärrarhongni i irhong ngärhit kut na ama qänogi, sa auge qa qoar na ngän i mamär iva ngäni ingis ma Ngämuqa aa uraqi ama mor qi qäraktni iva nasot dä qia rhän?
⁸ Mamär iva ngäni sa ama gavam nävät angäna lat i ngän näpgoer na nas. ⁹ Bä qale ngän du angän snäng iva ngäni qoaräs na ne i, ‘Ma

Abraham di aut mamäk na qa'inguna ngu qoar na ngän i nak kop mamär vät ma Ngämuqa iva qä näpgoer nä rhaerhangät ama dui bä va ngä rhän i ama rhoes bä bä ma Abraham. ¹⁰ Sa qäqi rhäkt di sa akni qa rhäkmu na nas sa ama apem iva qä nasäng i qät tap säng ama ngämung na qi. Dä ama ngämung moe qärangätni i sa qaku ngärhit sa anga mär ngät anga gavam diva rhit täpmät na ngät samäk bä rhit don na ngät sämät ama mudäbäs.

¹¹ “Sa ngu baptais pät a ngän na ama rigi inguna nävät angäna lat i ngän näpgoer na nas sokt di iaqäkt karak iva dängdäng na qa nasot a ngo di aa grot ngä vit pät gu grot angät tpäs dä aa sandal di ngo di qaku ama märqa na ngo iva qäqi ngut ta ngät. Qa diva qä baptais pät a ngän na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä na ama mudängi. ¹² Sa qa rhäkmu na nas iva qä rharmeng da ama tmäs näva ama qlanäga dä va qä rharmeng da ama tmäs bä qa rhon sä ngät säva vät dap pa qä rhon na ama qlanäga sämät ama mudam gärangätni i sa qaku mamär vät aung iva qä naveng bät a ngät.”

*Ma Jon Ga Baptais Pät Ma Jisas
(3:13-17/Mak 1:9-11/Luk 3:21-22)*

¹³ Dä nasot dä ma Jisas ka män nae ma Galili bä sämäni ama rigi ma Jordan sage ma Jon ivakt iva ma Jon gä baptais pät a qa. ¹⁴ Bä ma Jon di vadi mai qaku qä narhares pät aa rhäng iva qa rhualat toqoräkt i qä qoar toqortäqyia, “Ngut läk nani ama baptais nagem nge sokt di nak ngiat dän nani ama baptais nagem ngo.”

¹⁵ Sokt di ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Mamär iva rhäkt diva rhoqoräkt inguna iangärhäkt ama lat di ama märäm ivakt iva uni rhäkmamär na ama räkt ngät ama lat moe.” Dä ma Jon ga rhares iva qä baptais pät ma Jisas.

* **3:16** ba qa Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

¹⁶ Bä nga nasot i ma Jisas ka rha ama baptais dä vuk sä qa namäk masägos näva ama rigi dä nak ama usäpki qia qang ba qa* bä qa lu ma Ngämuqa aa Qloqaqa i arhar sä qa i qa rhoqor ama simängaqa bä qa muqun bät a qa. ¹⁷ Dä nak ama eguinga näda ama usäpki arha ron ga qoar i, “Rhak täkt di ngua emga qarak i sa gua snäng bät a qa qarak i sa märmar gem ngo masirhat nävät a qa.”

4

*Ma Jisas Aa Siqutsiqut
(4:1-11/Mak 1:12-13/Luk 4:1-13)*

¹ Nasot dä ama Qloqaqa qa er nanokt ma Jisas sävät ama ivärhäs ama qräk dä bäs ivakt iva ma Sämgä qä siqut na qa. ² Bä vät ama ruiom ama udiom ama qunäng dä ama ruiom ama udiom ama bängang dä qa meranot bä nasot dä anoeng mä qa. ³ Dä ama ruqa qarak i qat dräm gä siqut na ama ruvek ka män bä qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Ngakt bä ma Ngämuqa aa emga na nge dä mamär iva ngi qoaräs nä rhärhangät täkt ama dui iva ngä rhän i ama bretkäna.”

⁴ Sokt di qa muvät toqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa enge qärangätni i sa rha säm a ngät di ngät tamän doqortäqyia,

“ ‘Ama ruvek diva rhat däqäm di qaku sokt da ama bret dap kinak pa rhat däqäm nävät ama enge moe qärangätni i ngät dän nämät ma Ngämuqa aa vängi.’ ”

⁵ Nasot dä ma Sämgä qa artäm sä qa sae sämät ama qumärqumär äm mamär ama värhäm ma Jerusalem näkt ka qoar nä ma Jisas bä qa mair tävuk da ama ansäspängi ama mor qi at täväs mamär. ⁶ Näkt ma Sämgä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngakt bä ma Ngämuqa aa emga na nge dä ngi rhon na nas mane inguna ma

Ngämuqa aa enge qärangättni i sa rha säm a ngät di ngät tamän doqortäqyia,

“ ‘Va qa rhuräkt bä ba aa enselqäna sävät a nge’

dä qosaqi

“ ‘Va rhi sek mä nge na arhä rhäkt i varis ngi nanguñ gi nga qäraet mäni anga duiqa.’ ”

⁷ Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Qosaqi rha säm ama enge qärangättni i ngät tamän doqortäqyia, ‘Qale ngi siqut nä ma Engeska gi Ngämuqa.’ ”

⁸ Nasot dä ma Sämgä qa er nanokt ka säda ama uiu qi mamär ama dangi at täväs bä qa qur ma Jisas ta ama muräktpä moe vät ama ivätki ngä na angät murhämeska. ⁹ Näkt ma Sämgä qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Va ngu von nge rha rhärhangät täkt moe grekt bä ngi an dä gi quum sä nas bä ngi von dä gi qutdrir sagem ngo.”

¹⁰ Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Sämgä, ngia rhet! Inguna sa rha säm ama enge qärangättni i ngät tamän doqortäqyia,

“ ‘Mamär iva ngi nänsäs sage ma Engeska gi Ngämuqa bä va sokt ka qarak iva qale nge va aa rem.’ ”

¹¹ Dä ma Sämgä qa met daqule qa dä nak ama enselqäna rha män bä rhat tatnärhäm ga.

Ma Jisas Ka Nasäng Na Aa Lat Bä Bä Ma Ngämuqa

(4:12-17 / Mak 1:14-15 / Luk 4:14-15)

¹² Bä nga rhoqoräkt i sa qa nari i sa rha mu ma Jon ba ama tpäskiarharhäng dä qa met sae ma Galili. ¹³ Näkt ka met nae ma Nasaret bä qa met bä sämät ama värhäm ama

mor äm ma Kaperneam bä qat tas e qarqomni i qale läm bät ama namuqa aa väm e va ma Sebulun dä ma Naptali in ngärhäqyiom. ¹⁴ Iangärhäkt ama lat divakt iva rhäkmamär na ama enge qärangättni i sa ama vämginaqa ma Aisaia qa märhamän bät a ngät toqortäqyia,

¹⁵ “Vät ama ngärhäqyiom i ma Sebulun dä ma Naptali di

ama iska qat tet parhäm ama namuqa aa rhäkt tage na ama rigi ma Jordan.

Bä e vät ama ngärhäktka ma Galili di ama Jentailqäna

¹⁶ qararhani i sa qale rha va ama bängangit angät tpäs

di sa rha lu akni ama neraqa ama mor qa dä bä bä iarhakt kärarhae i qale rha vät ama ivärhäs kärqosni i ama tñäpki qia ong da di sa irige sa ama neraqa sävät a rha.”

¹⁷ Mänasäng na äkt dä ma Jisas ka nasäng iva qä sameng i qä qoar toqortäqyia, “Mamär iva ngäni näpgoer na nas inguna iaqäkt na rhävuk aa Muräktpä di sa nga e glaqot.”

Ma Jisas Ka Mes Ama Narhoer Ta Ama Mudäsaqongda

(4:18-22 / Mak 1:16-20 / Luk 5:1-11 / Jon 1:35-42)

¹⁸ Bä vät ama qäväläm gärqomni i ma Jisas kat tet pät ama namuqa ma Galili* aa rhäkt dä qa lu ama ruiom ama sägiom ma Saimon gäarak i rhat tes ka i ma Pita qä nä aa läktka ma Andru i init don na ama väiuqi va ama namuqa inguna iom di ama väiumärhindäkt. ¹⁹ Dä qa qoar na iom doqortäqyia, “Ini ang bä init päs gua rhäng bä va ngu su en iva ini rhar sa ama ruvek i rhoqor ma i ini rhar sa ama rhinäm.” ²⁰ Dä in märanas masägos daqule in bäiu bä in met nasot ma Jisas.

* **4:18** ama namuqa ma Galili Rhak täkt ama namuqa di qaku na ama rigi ama valak mät ki dap ka di qa na ama rigi mamär. Aa uiuvät di ama ruqa ama rhäk tam ga da sägäk ama kilomitaqäna bä aa uiuvät mana namuk di ama ngärhäqyisem da dävaung ama kilomitaqäna.

²¹ Dä qa met na äkt bä qa lu aiomni ama sägiom ma Jems ma Sebedi aa emga qä na aa lätkka ma Jon i qali liom mät ama mlauski ge in mamäk ma Sebedi i ini masartäm mät ama lek pät in bäiu. Dä ma Jisas ka mes iom. ²² Dä in met daqule ama mlauski dä in mamäk masägos bä in met nasot a qa.

Ma Jisas Ka Sameng Bä Ba Ama Mor Ngät Ama Gulañ Na Ama Ruvek (4:23-25 / Luk 6:17-19)

²³ Bä qa met e vät ma Galili moe bä qä su va arhä mämairväm dä qä sameng na ama sameng ama mär ngät sävät ama Muräktäm näkt kat tumäräspät nämät ama räm moe qärangätni i maos maos na ngät dä ama märän moe mänguräp ama ruvek. ²⁴ Bä äkt i aa ngärhipki qia met namet ama ngärhätkka ma Siria moe dä ama ruvek ta män sa ama rämgivärharha moe sagem ga. Sa rha män sä iarhakt kärerhae i arha räm maos maos dä ama ruan dä qärrhani i ama iaus ngärhit täk pät a rha dä qärrhani i sa guani na rha dä ama ngäñpärrharha bä qa mumäräs pät a rha.

²⁵ Dä ama mor ngät ama gulañ na ama ruvek ta met nasot a qa nae ma Galili dä nämät ama värhap ama ngärhäqyisem na ap dä nae ma Jerusalem dä nae ma Judia dä nae nähage na ama rigi ma Jordan.

5

Ma Jisas Ka Sameng Mäni Ama Damgi

¹ Bä nga qa lu ama gulañ na ama ruvek dä qa met savono sämäni ama damgi bä nga rhoqoräkt i sa qa muqun dä aa mudäsaqongda rha män sagem ga.

Angätni Ama Lat Kärangätni I Sa Qale Ma Ngämuqa Aa Modämne Vät A Ngät

(5:2-12 / Luk 6:20-23)

² Dä qa nasäng iva qä su rha i qä goar toqortäqyia,

³ “Ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge iarhakt kärerhae i rhit läk

pät ama qloqaqa aa qäge inguna rha diva bä ba rha nä iaqäkt na rhävuk aa Muräktäm.

⁴ “Ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge iarhakt kärerhae i rhit nok. Rha diva ma Ngämuqa qä säm ama bulap sävät arha iar.

⁵ “Ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge iarhakt kärerhae i ama bulap ta ama ruvek na rha. Rha diva bä ba rha na ama ivätki.

⁶ “Ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge iarhakt kärerhae i anoeng mä rha dä aqäsäk ta nani ama räkt ngät ama lat. Rha diva qä rhäqäp ta bä va mämär na rha.

⁷ “Ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge iarhakt kärerhae i rhir qur arhani rha ama lavuqi. Rha diva qär qur a rha rha ama lavuqi.

⁸ “Ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge iarhakt kärerhae i ama qumärqumär arhä snängaqa. Rha diva rhi lu qa.

⁹ “Ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge iarhakt kärerhae i rhat tu ama bulap mänguräp arhani. Rha diva qat tes ta i aa es na rha.

¹⁰ “Ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge iarhakt kärerhae i ama ruvek ti sangäm na rha rhoqoräkt i rhat tualat na ama räkt ngät ama lat. Rha diva bä ba rha nä iaqäkt na rhävuk aa Muräktäm.

¹¹ “Ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e gem ngän gre i sa arhani rhat tamän mava na ngän dä rhi sangäm na ngän mavängam dä rhat tamän na ama vu ngät ama enge moe maos maos mavängam sävät a ngän inguna nävät a ngo. ¹² Mämär iva märmär gem ngän bä ngäni qok inguna angän ditsek di ama mor ngät da ama usäpki arha ron inguna sa ama ruvek ta sangäm na ama vämginarha mavängam doqoräkt kärerhae i sa mudu rha män ba angän gamäs.

Ama Qyiräpki Dä Ama Neraqa (5:13-16 / Mak 9:50 / Luk 14:34-35)

¹³ “Aingän di ama qyiräpki na ngän bä ba ama ruvek nämäni ama ivätki

sokt di ngakt bä sa rhäksot na ama qyiräpki at märmät dä ngu lu va saqi as arha anga märmät ngä rhän doqor mäniekt? Qi di sa qaku mamär vät guani na qi dap kinak pa rhit don na qi dalek bä va ama ruvek ti naengmät na qi va arhä qar angärha rem.

¹⁴ “Aingän di ama neraqa na ngän bä ba ama ruvek nämäni ama ivätki. Ama värhäm gärqomni i qale läm da ama dabäm angät tpäs di qaku mamär iva aung gä nangaip äm. ¹⁵ Bä qosaqi qaku ama ruvek ti namudäm säda ama lirhäge bä rha rhu qa va anga uratki arha rem dap kinak tat tu qa rhävuk bä äkt i qät bon da ama neraqa bä bä iarhakt moe qärrarhae i sa qale rha va vät. ¹⁶ Mamär iva ngän doqor ama lirhäge rhoqoräkt bä va angän neraqa qä sen da arhani arhä saqong ivakt iva mamär vät a rha iva rhat lu angäna lat ama mär ngät bä va rhit bon da ama murhämeska sage angän mamäk da ama usäpki arha ron.

Ma Krai Ka Män Ivakt Iva Qä Rhäkmmär Na Ama Muräkt

¹⁷ “Qale ngän namu angän snäng i sa ngua män ivakt iva ngu rhäksot nä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses ura ama vämginarha arha enge. Sa qaku ngua män ivakt iva ngu rhäksot na ngät dap kinak ngua män ivakt iva ngu rhäkmmär na ngät. ¹⁸ Inguna sa ngu qoar na ngän na ama engätki iva dängdäng dä qäbäs na ama usäpki dä ama ivätki dap pa qaku qäqi anga gaini mamär anga muqunänini diva rhäksot nä ini nämäni ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses. Diva rhoqoräkt bä dängdäng iva iarhongäkt moe qärqärhong i sa rha säm irhong di irhong ngä rhu irhong angät släqyige vät a nas. ¹⁹ Dä soknga aung gäarakni i qäqi qä nänbetäkmät na angätni anga gaini na ngät anga muräkt nävät iangärhäkt ama muräkt dä qä su arhani ama ruvek iva rhat tualat

toqoräkt diva iaqäkt na rhävuk kat tu aa snäng i qa di ama gaini na qa mamär da aa Muräktpä m angärha ron. Sokt di aung gäarakni i qat tet parhäm ama muräkt dä qä su arhani iva rha rhualat toqoräkt dä va iaqäkt na rhävuk kat tu aa snäng i iaqäkt ama ruqa di ama mor qa na qa mamär da aa Muräktpä m angärha ron. ²⁰ Inguna sa ngu qoar na ngän iva qaku ngän namon sädä iaqäkt na rhävuk aa Muräktpä m angärha ron grekt bä qaku angäna lat ama räkt ngät ngät tet e na ama Skraipkäna dä ama Farisiqäna arha lat.

Ama Uraqi

²¹ “Sa ngän nari i mudu arhani rhi qoar na angän mamäkkäna rhoqortäqyia, ‘Qale ngi veng dap aung gäarakni i qä veng diva qä rha ama matnävämne.’ ²² Sokt di ngo di ngu qoar na ngän i aung gäarakni i qar qur akni ama ruqa* diva qä rha ama matnävämne dä aung gäarakni i qat tuma akni ama ruqa diva qä rhäväkt sa aa lat da ama morta arhä saqong dä aung gäarakni i qat tamän doqortäqyia, ‘Ainge di ama dädängal’ diva qa rhet sämät ama mudäbäs ama sok tä bäs.

²³ “Bä äkt i ngakt bä ngit boda gi vänbon bät ama laiqa na ama vodämes näkt nga vuk pät a nge i nak sa qaku märmär ge akni nävät a nge ²⁴ dä va ngia rhet daqule gi vänbon äkt ge ama laiqa na ama vodämes dap ngia rhet bä ama narhoeräm diva ngia rhuräkt mänguräp mä en ngi na qa bä nasot näkt sa ngia rhän bä ngi vodä gi vänbon.

²⁵ “Mamär iva ngi lir ngia rhuräkt mänguräp mä en ngi nä qa ruqa as pa ama muräkt angät kamäs i varis kä navon däm nge sage ama matnävämnaqa bä nasot dä va qa rhu nge va ama ulaqimärhaarhäkt aa rhäkt näkt pa qa rhu nge va ama tpäskiarharhäng. ²⁶ Ngu qoar na nge

* 5:22 Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm a ngät sae. ‘mavängam’

na ama engätki iva qaku mamär iva vuk sä nge bä dängdäng iva ngia rhuvät na ama dändängini nä ini ama brasini.

*Ama Snängaqa ama Qrot Ka Säväät
Ama Lat Na Ama Qavatka*

²⁷ “Sa ngän nari i mudu arhani rhi qoar toqortäqyia, ‘Qale ngi qavatnävätlägut.’ ²⁸ Sukt di ngu qoar na nge i aung anga ruqa qarakni i sävetka qat lu ama evopki na ama snängaqa na ama qavatka di sa qa qavatnävätlägut kä na qi mät aa snängaqa. ²⁹ Ngakt bä gi märäm qa gi saqongaqa qä rhartäm sä nge iva ngia rhualat na anga vuini dä va ngia rhar täm ga bä ngi rhon na qa nae. Inguna va ama märäm doqoräkt iva qäbäs na aomni ama qäväläm nävät gi släqyige dap pa qaku ama märäm doqoräkt iva gi släqyige moe di rhi rhon nä ige sämät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs. ³⁰ Dä ngakt bä gi märäm et ngia rhäqyet ngärhi rhartäm sä nge iva ngia rhualat na anga vuini dä ngi rhodäkt sä et bä ngi rhon na et nae. Inguna va ama märäm doqoräkt iva qäbäs na aomni ama qäväläm nävät gi släqyige dap pa qaku ama märäm doqoräkt iva gi släqyige moe ige ngä rhet sämät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs.

*Ama Bäñbäñmät Da Ama Ngärhaegurhini
Angärha Ron*

(5:31-32 / Mat 19:1-12 / Mak 10:1-12 / Luk 16:18)

³¹ “Bä qosaqi sa arhani rhi qoar toqortäqyia, ‘Aung gäarakni i qät kutmäś aa egutki di mamär iva qa von gi rha anga abuqit na ama bäñmät.’ ³² Sukt di ngu qoar na ngän i aung gäarakni i sa qa qutmäs aa egutki dap kaku qia mualat na anga lat na ama qavatka di qat tualat sä qi bä qi qavatnävätlägut. Dä aung gäarakni i sa qa mät ama evopki qäarakni i sa arha egutka qa qutmäs a qi di qä qavatnävätlägut.

Ama Musärhäm

³³ “Bä qosaqi sa ngän nari i sa mudu arhani rhi qoar na angän

mamäkkäna rhoqortäqyia, ‘Qale ngi namusärhämes näkt nasot dä ngit don na nas säväät ama musärhäm angärha rhäng dap kinak pa ngia rhualat bä bä ma Engeska na agi a lat kärangätäni i sa ngia musärhämes iva ngia rhualat na ngät.’ ³⁴ Sukt di ngu qoar na ngän i nak sa qale ngi namusärhämes näma dä sage ama usäpki inguna sa qale ma Ngämuqa aa mämugunäs e ³⁵ ura sage ama ivätki inguna mämae vät aa qäriglem e ura sage ma Jerusalem inguna iomäkt ama värhäm di ama enges ka ama vitnaqa aa värhäm. ³⁶ Dä qale ngi namusärhämes nävät ngia väski inguna ainge di sa qaku mamär vät a nge iva ngia rhualat sä gi nga qäsega bä qa rhän i ama qulum ga ura ama ilän ga. ³⁷ Dap kinak mamär iva sukt ngi qoar i ‘Iei’ ura ‘Qaku.’ Dap ngakt bä ngiat tu savono di iangärhäkt ama lat di ngät dän nage ama vu qa ama ruqa ma Sämgä.

*Qale Ngä Namuvät Pät Ama Vu
Ngät Ama Lat Angät Tpäs
(5:38-42 / Luk 6:29-30)*

³⁸ “Bä sa ngän nari i rhi qoar i, ‘Ngakt bä akni qä slava nä gi saqongaqa dä va ngi slava na aa saqongaqa. Dä ngakt bä akni qä slava nä gia qigi dä va ngi slava na aa qigi.’ ³⁹ Sukt di aingo di ngu qoar na ngän i qale ngi natmair särha aung gäarakni i ama vu qa. Dap kinak ngakt bä aung gä e säng gia qeng dage vät gi märäm dä qosaqi va ngi rhong na age säväät a qa. ⁴⁰ Dä ngakt bä nani aung iva qa rhu nge va ama muräkt ivakt iva qä rha gi srapki dä mamär iva gia qlak na qa iva qä rha qi näkt kosaqi säväät gi boiqi ama uui qi navono. ⁴¹ Dä ngakt bä rhäktuk pät aung sä nge iva ngia rhet ngi na qa vät ama sägäk ama kilomita dä mamär iva ngia rhet ngi na qa vät ama uidiom ama kilomitauiom. ⁴² Ngä von aung gäarakni i qä nän nge dap kale ngi nen aung gäarakni i nani a qa iva qä rha ani nagem nge näkt mamär dä va saqi qä evär däm ini.

*Mamär Iva Angäna Snäng Bät
Angäna Ikkäna*

(5:43-48/Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³“Sa ngän nari i rhi qoar i, ‘Mamär iva gia snäng bät gia ruavek maräkt dap ama märäm iva ama vu dä gia ron sävät gia ik.’ ⁴⁴ Sökt di ngo di ngu qoar na nge i, mamär iva gia snäng bät gia ikkäna dä va ngi nän sävät iarhakt kärarhae i rhi sangäm na nge mavängam ⁴⁵ divakt iva rhoqoräkt di ngän diva angän mamäk aa es na ngän gäarak i sa qale qa da ama usäpki arha ron. Inguna sa qat tualat sa aa qunäga iva qä sen sävät ama vu rha ama ruvek ti na ama mär ta ama ruvek dä qät täk na ama suigi bä ba ama räkt ta ama ruvek ti na ama ruvek kärarhani i qaku ama räkt ta na rha. ⁴⁶ Inguna ngakt bä aingän di sökt angäna snäng bät iarhakt kärarhae i arha snäng bät a ngän dä ngu lu angän ditsek di ngä qoe nai? Nga sa qaku qäqi ama ruvek kärarhani i rhit ta ama takes tat tualat toqoräkt? ⁴⁷ Dä ngakt bä sökt ngi rhar sä gia ruavek dä ngu lu nga gia lat ama mär ngät ngät tet e na arhani arha lat ama mär ngät? Nga qaku qäqi ama Jentailqäna rhat tualat toqoräkt? ⁴⁸ Dä soknga mamär iva sa mamär na ngän mamär di qoki rhoqor angän mam dak pono i sa mamär na qa mamär.

6

*Ama Rhisu Sävat Ama Vänbon Bä Ba
Ama Tläkta*

¹“Ngänit lu mamär i varis ngän dualat na angäna lat ama räkt ngät da arhani ama ruvek arhä saqong ivakt iva rhat lu ngän inguna rhoqoräkt dä va qaku angän anga rhitsek nage angän mamäk kärak i qale qa da ama usäpki arha ron.

²“Bä äkt i qre va ngit bon ama tläkta dä qale ngi naes ama biugal vä gi qamäs toqor ama ruvek tat tualat pa ama mämairväm dä mäni ama is kärarhani i rhat tualat sädä saqong. Tat tualat toqoräkt divakt iva arhani ama ruvek tit sek sä rha. Sa ngu qoar na ngän na ama engätki i sa rha rha

arhä rhitsek. ³ Dap kinak kre va ngit bon ama tläkta diva qale ngi naqyiradeng nä ngia rhäqyet ama sael et iva et ngät dräm agi a lat kärangätni i ngia rhäqyet ama märäm et et ngät tualat na ngät ⁴ ivakt iva gi vänbon diva ngit bon däm ngät ma ama up. Dä gi mamäk kärakni i qat lu gia lat kärangätni i ngiat tualat na ngät ma ama up pa qä sek mä nge.

*Ma Engeska Aa Nän
(6:5-15/Luk 11:1-4)*

⁵“Bä qre va ngäni nän dä qale ngän namualat toqor ama ruvek kärarhani i rhat tualat sädä saqong. Inguna rha di sa nani a rha masirhat iva rhat mair bä rhi nän ba ama mämairväm dä mät ama ingnas parhäm ama is ivakt iva ama ruvek tat lu rha. Sa ngu qoar na ngän na ama engätki i sa rha rha arhä rhitsek.

⁶“Sökt kre va ngi nän dä mamär iva ngia rhet sämät ama qäväläm bä gia vätka näkt ngi väs mät ama tmongi bä ngi nän sage gi mamäk kärak i sa qaku ama ruvek tit lu qa. Dä va gi mamäk kärak i qat lu nge äkt pa qä sek mä nge.

⁷“Dä qre va ngi nän dä qale ngiat tamän masirhat pät ama engirhong ama mäñmäñini nä irhong doqor ama Jentailqäna inguna sa rhat tu arhä snäng iva ma Ngämuqa qä nari rha inguna nävät arha engirhong masirhat. ⁸ Qale ngän dualat toqor ta inguna sa angän mamäk kat dräm i agirhong gärqärhongni i sa ngänit läk nani irhong bät ama qäväläm gärqomni i as kaku ngän nän ga rhäm irhong. ⁹ Dä soknga mamär iva ngäni nän doqortäqya,

“Aut mam dak pono da ama usäpki arha ron,
mamär iva urhit kutdrir sävät gi ngärhipki
i ama qumärqumär qi mamär.

¹⁰ Mamär iva ar sä gi muräkt sarhe bä va iarhongäkt moe irhong ngät tet parhäm gi snängaqa rhe vät ivät i qoki va irhong doqor iarhongäkt da ama usäpki arha ron.

¹¹ Mamär iva ngi von ut ta ama tmäs

kärangätni i urhit läk nani a ngät pät tak täkt ama qunäga.

¹² Dap pa ngit kyiradeng na aurha vuirhong

doqor qre i sa ut kyiradeng na arhani sa arha vuirhong sävät a ut.

¹³ Näkt pa qale ngit kyiradeng na ut sämät ama siqutsiqut

dap pa ngiat tumaiar ut nämät ama vuqa*.

¹⁴ Inguna ngakt bä ngänit kyiradeng na arhani sa arha vuirhong di qosaqi angän mamäk tak pono da ama usäpki arha ron ba qät kyiradeng na ngän sa angäna vuirhong. ¹⁵ Dap kinak ngakt bä qaku ngän naqyiradeng na arhani sa arha vuirhong dä va qosaqi qaku angän mamäk kä naqyiradeng na ngän sa angäna vuirhong.

Ama Sameng Sävat Ama Meranotka

¹⁶ “Näkt kre va ngän deranot dä qale ngänät nañäm i rhoqor qre i airäs ngän iva ngän doqor ama ruvek kärarhani i rhat tualat sädä saqong gärrarhae i rhit kutsasorhane na arhä saqongitnäk ivakt iva ama ruvek tat lu i rhat teranot. Sa ngu qoar na ngän na ama engätki i sa rha rha arhä rhitsek. ¹⁷ Dap kinak kre va ngiat teranot dä mamär iva ngit tor gi saqongait näkt ngit prit na ama oel vät ngia väski ¹⁸ divakt iva qaku mamär vät ama ruvek iva rhat lu nge i ngiat teranot dap kinak pa sokt gi mamäk kat lu gia lat toqoräkt. Dä gi mamäk kärak i sa qat lu gia lat kärangätni i ngiat tualat na ngät ma ama up diva qä sek mä nge.

Ma Jisas Ka Su I Mamär Iva Ut Tuvärhane Na Ama Mämägän Dävuk Da

* **6:13** ama vuqa Ura ‘ama vu qa ama ruqa ma Sämgä’ Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama got äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini angät käväläm di qosaqi rha säm a äm sae, ‘inguna sokt nge sa ama muräkt bä sa ama qrot bä sa ama murhämeska ma ama soktäm. Ngätki rhoqoräkt.’

Ama Usäpki Arha Ron

(6:19-21 / Luk 12:33-34)

(6:22-23 / Luk 11:34-36)

(6:24 / Luk 16:13)

¹⁹ “Qale ngän duvärhane na ama mämägän bä ba nas te vät ivät i äkt di mamär iva ama gärrañ ngät täs ngät dä ama urunga qä slava na ngät dä ama suarha rhi nändrukdäm bä rhi sua rhäm ngät. ²⁰ Dap kinak mamär iva ngän duvärhane na ama mämägän bä ba nas tävuk da ama usäpki arha ron i äkt di qaku mamär iva anga gärrañ ura anga urunga ngä naslava na ngät ura ama suarha rhi nändrukdäm bä rhi sua rhäm ngät. ²¹ Inguna äkt i sa qale gi mämägän e di qosaqi va qale gi snängaqa e.

²² “Ama saqong di ama lirhäga bä ba ama släqyige. Bä äkt i ngakt bä ama mär gi saqong dä va rhäqäp gi släqyige moe na ama neraqa. ²³ Sokt di ngakt bä ama vu gi saqong dä va rhäqäp gi släqyige moe na ama bängangit. Ngakt bä ama neraqa väm ngän di ama bängangit mät ka dä sirhäkt ama mor it mamär ama bängangit pä m ngän!

²⁴ “Qaku mamär vät aung iva qat tualat bä ba ama udiom ama moriom inguna ngakt dä va ama vu da aa ron sävät akni dä va aa snäng bät akni ura ngakt dä va qä vodäm mes sage akni dä va ama vu da aa ron sävät akni. Qaku mamär vät a ngän iva ngän dualat pä ma Ngämuqa aa rem dä qosaqi ngän dualat pa ama ligär angärha rem.

Qale Qänäskänes Ngän

(6:25-34 / Luk 12:22-31)

²⁵ “Dä soknga ngu qoar na ngän iva qale qänäskänes ngän sävät angäna iar iva ngän däs agiqa ura va ngäni näkt agiqa bä qale qänäskänes ngän sävät angän släqyige iva ngän don mät agiqa. Nga qaku ama iar ngä vit pa ama tmäs angät tpäs? Dä nga qaku ama släqyige ngä vit pa ama boi angät tpäs? ²⁶ Ngäni lu ama isäm mät

ama leqäs. Ngät di qaku ngärhit kutnanokt ura ngärhit sekdäm ura ngät turhämne na ama tmäs säva ama vät sokt di angän mamäk tak pono da ama usäpki arha ron gät bon ngät ta ama tmäs. Nga qaku ngän bit pä iangärhäkt angät tpäs?

²⁷ “Auge nävät a ngän di mamär vät a qa iva qa rhu anga sägäk anga aua sävät aa iar† toqoräkt i qänäskänes ka masirhat? ²⁸ Dä mäniekt bä qänäskänes ngän sävät ama boi? Ngän du angän snäng sävät ama ngualäñgualañ angärha iar vät ama etki. Qaku ngät tualat ura ngärhit kutäm bät ama boi iva ngät donmät ²⁹ sokt di ngu qoar na ngän i qäqi ama vitnaqa ma Solomon sa aa murhämeska moe di qaku ama mär qa masirhat toqor ama sägäk nävät iangärhäkt ama ngualäñgualañ aa murhämeska. ³⁰ Dap kre va ma Ngämuqa qat turha ama mran bät ama etki na angät murhämeska rhoqoräkt kärangätni i rhäqyerhäkt ngät däqäm bä duququ dä rhit päs ngät mät ama mudam dä mänia? Nga va nak kaku ma Ngämuqa qat turhäm ngän mamär masirhat pa angät tpäs? Ai, aingän di ama gaini na angän gatnanakt!

³¹ “Dä soknga qale qänäskänes ngän i ngäni snanbät toqortäqyia, ‘Va ut täs agirhong?’ ura ‘Va urhit näkt agirhong?’ ura ‘Va ut don mät na agirhong?’ ³² Inguna ama Jentailqäna di arhä snängaqa masirhat sävät tärhong däkt moe dap angän mamäk tak pono da ama usäpki arha ron di qat dräm i ngänit läk nani iarhongäkt moe. ³³ Sokt di ama narhoeräm diva ngäni rhares iva ma Ngämuqa qat turäkt täm ngän bä va qänäskänes ngän iva ngän dualat na ama räkt ngät ama lat da aa saqong dä va qosaqi qä von ngän dä iarhongäkt moe qärqärhong i ngänit läk nani irhong.

³⁴ “Dä soknga qale qänäskänes ngän sävät ama qunäga duququ inguna

duququ dä va qänäskänes ngän sävät iarhongäkt kärqärhong iva irhong ngä rhän duququ. Qoki sa mamär na ama qunäng asägäk asägäk sa aa märänga maräkt.

7

Qale Ut Tatnävämne Na Arhani Sa Arha Lat

(7:1-5 / Luk 6:37-38, 41-42)

¹ “Qale ngän datnävämne na arhani sa arha lat ivakt iva qaku ma Ngämuqa qä namatnävämne na ngän sa angäna lat. ² Inguna iangärhäkt ama matnävämne qarängät i sa ngän mualat sävät arhani na ngät diva ma Ngämuqa qa rhatnävämne na ngän na ngät. Bä iaqäkt ama siqutka na ama matnävämne qarak i ngän du qa sävät arhani diva qosaqi ma Ngämuqa qa rhu qa sävät a ngän.

³ “Mäniekt bä ngi saengäkt sävät ama qlanängini mät gia ruaqa aa saqongaqa dap mavängam bät a nge sa ama ngämunget mät gi saqongaqa maräkt? ⁴ Ura mäniekt bä va ngi qoar nä gia ruaqa i, ‘Va ngu qumär sa ama qlanängini nämät gi saqongaqa’ dap kre i sa qale ama ngämunget mät gi saqongaqa maräkt? ⁵ Ainge qarak i ngiat tualat sädä saqong, as pa ngi er ngi rha ama ngämunget nae nämät gi saqongaqa maräkt dä nasot dä va mamär vät a nge iva ngiat näñäm mamär ivakt iva ngi rha ama qlanängini nämät gia ruaqa aa saqongaqa.

⁶ “Qale ngän navon ama im dä iarhongäkt kärqärhong i ama qumärqumär mamär irhong dä qale ngän narhon nä angän pelqäna bä ba ama vlam i varis ngä nanaengmät na ngät pa angärha qar angärha rem näkt ti rhong sävät a ngän ivakt iva rhi sangäm na ngän.

Ngäni Nän Ma Ngämuqa Dä Va Qä Von Ngän

(7:7-11 / Luk 11:9-13)

⁷ “Ngi nän ma Ngämuqa dä va qä von nge dap pa ngit ñäm nani guani

† 6:27 anga sägäk anga aua sävät aa iar Ura ‘ama qäväläm näva ama mita säva aa uiuvät’

dä va ngia rhän bät ini dap pa ngit kut dä va ama tmongi qi rhar bä ba nge. ⁸ Inguna iarhakt moe qärrarhae i rhi nän nani guani diva rhi rha ini dap auge qäarak i qät ñäm nani guani diva qa rhän bät ini dap auge qäarak i qät kut mät ama tmongi diva qi rhar ba qa.

⁹ “Ura auge nävät a ngän di ngakt bä ngia emga qä nän nani anga bret dä va qä von ga rha anga duiqa? ¹⁰ Ura ngakt bä qä nän nani anga rhinämga di nak nga va ngi von ga rha anga uiuvärhaqa? ¹¹ Ngakt bä aingän gärrarhae i ama vu rha ama ruvek na ngän di ngänät dräm iva ngänit bon angän oes ta ama mär ngät ama vänbon doqoräkt di ngätki mamär iva angän mamäk tak pono da ama usäpki arha ron ba qä von da ama märirhong bä bä iarhakt kärarhae i rhi nän ga!

*Mamär Iva Ut Tualat Säväät Arhani
Ama Ruvek Toqor Ut I Sa Nani A Ut Iva
Rhat Tualat Säväät A Ut Toqoräkt*

(7:12 / Luk 6:31)

(7:13-14 / Luk 13:24)

¹² “Bä äkt i iangärhäkt ama lat kärangät i nani a ngän iva arhani ama ruvek tat tualat na ngät säväät a ngän di qosaqi mamär iva ngän duralat toqoräkt säväät a rha inguna ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses ngä na aa vämginarha arha enge di ngärhi su ut toqoräkt.

¹³ “Mamär iva ngän don mät ama gaini na qi ama tmongi. Inguna ama tmongi di ama mor qi dä ama iska iva sämät ama mudäbäs ama sok tä bäs di märmärsäs ge iarhakt ama rhäqäp na rha ama ruvek kärarhae i rhat tet näväm ga. ¹⁴ Inguna ama tmongi di ama gaini na qi dä ama iska iva säda ama iar angärha ron di ama qrot ge iarhakt ama ruvek ama marheka na rha qärrarhae i rhat dän bät a qi.

Ama Ngämuqa Näkt Aa Gavam

(7:15-20 / Mat 12:33-37 / Luk 6:43-45)

¹⁵ “Ngänit lu nämät ama iraski na rha ama vämginarha qärrarhani i rhat

dän sagem ngän di rhat näñäm doqor ama sipsipkäna dap kinak ama mäsmäs pä m ngät ama muräp na rha. ¹⁶ Diva qunäga vät a ngän sä rha nävät arhä gavam. Nga va ama ruvek tit ta anga wain angät gavam nävät ama ritgung? Ura nga va rhit ta anga gosaqi at gavam nävät ama gurrhäk? ¹⁷ Bä äkt i ama mär ngät ama ngämung moe di ngärhit sa ama mär ngät ama gavam dap ama vu ngät ama ngämung di ngärhit sa ama vu ngät ama gavam. ¹⁸ Ama mär qa ama ngämuga di qaku mamär vät a qa iva qät sa anga vu ngät anga gavam dap kosaqi qaku mamär vät ama vu qa ama ngämuga iva qät sa anga mär ngät anga gavam. ¹⁹ Ama ngämung moe qärangät ni i qaku ngärhit sa anga mär ngät anga gavam diva rhit täp mä ngät samäk bä rhit don na ngät sämät ama mudäbäs. ²⁰ Bä äkt iva qunäga vät a ngän sä iarhakt ama iraski na rha ama vämginarha nävät arhä gavam.

Qaku Nguat Dräm A Ngän

(7:21-23 / Luk 13:26-27)

²¹ “Qaku ama ruvek moe qärrarhani i rhat tes ngo i ‘Gua Engeska, gua Engeska’ diva rha rhon sädä iaqäkt na rhävuk aa Muräkt pä m angärha ron dap sokt iaqäkt kärak i qat tualat parhäm gu mamäk aa snängaqa qäarak i qale qa da ama usäpki arha ron diva qa rhon sae. ²² Vät iaqäkt ama qunäga dä va ama rhäqäp na rha ama ruvek ti qoar na ngo i, ‘Gua Engeska, gua Engeska, nga qaku sa ut märhamän bät ama enge qärangät ni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa nävät gi ngärhipki? Dä nga qaku sa ut kutmäs ama iaus nävät gi ngärhipki dä ut mualat na ama qrot ngät ama lat masirhat nävät gi ngärhipki?’ ²³ Bä nasot dä va ngu qoar na rha rhoqortäqyia, ‘Qaku nguat dräm a ngän. Ngän det nävät a ngo aingän gärrarhae i qaku ngän dualat parhäm ama muräkt.’

Ama Ruiom Ama Udiom In Däk Pät Ina Värhiom
(7:24-27 / Luk 6:47-49)

²⁴ “Bä äkt i aung gäarakni i qat nari rhangät täkt gua enge dä qat tualat parhäm ngät diva qa rhoqor ama ruqa sa ama mädräm ama mär ngät kärakni i sa qa rhäk pät aa vätka aa ribit saimäk i ama qrot it pät ama sinäpki arha rhäng. ²⁵ Bä nga ama soeng ngä säp dä ama qärhop ngä män dä ama laur ngärhi e dä ngä qut pät iaqäkt ama vätka sokt di qaku arpus na qa inguna iaqäkt ama ruqa di sa qa rhäk pät aa vätka mamär vät ama sinäpki arha rhäng.

²⁶ “Dap aung gäarakni i qat nari rhangät täkt gua enge näkt kaku qat tualat parhäm ngät diva qa rhoqor ama däädän ga ama ruqa qärakni i sa qa rhäk pät aa vätka vät ama qunga. ²⁷ Bä nga ama soeng ngä säp dä ama qärhop ngä män dä ama laur ngärhi e dä ngä qut pät iaqäkt ama vätka dä arpus nä qa mäk bä sa mava na qa mas.”

Ma Jisas Ka Su Na Ama Qrot

²⁸ Bä nga ma Jisas ka märhamän bät tangät täkt ama enge na ama siqut bä rhäksot dä ama gulañ na ama ruvek di qräk mät ta nävät aa rhisu ²⁹ inguna sa qä su rha di qa rhoqor aung gäarakni i ama qrot nga e gem ga dap kaku qä su rhoqor arhä Skraipkäna.

8

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Bi-aspärhaqa

(8:2-4 / Mak 1:40-45 / Luk 5:12-16)

¹ Bä nga sa ar sä ma Jisas nämäni ama damgi dä ama mor ngät ama gulañ na ama ruvek ta met nasot a qa. ² Dä nak akni ama biaspärhaqa qa män sage ma Jisas bä qa an da aa quum sä nas säng aa qar dap kät nok pät a qa i qä qoar toqortäqyia, “Gua morqa, ngakt bä nani a nge di märmärsäs gem nge iva ngia rhumäräs pät a ngo.”

³ Dä ma Jisas ka rhäk aa rhäqyet bä qa rhäk pät a qa i qä qoar toqortäqyia,

“Ari, nani a ngo, rhäkt di sa märäs pät a nge bä ama qumärqumärqa na nge.” Dä sa märäs pät kärak masägos nämät aa bias. ⁴ Dä ma Jisas ka mugem ga rhoqortäqyia, “Qale ngi naqoar na aung sävät a nas dap kinak pa ngia rhet bä ngi qur ama pris täm mes näkt ngi voda ama vodämes toqor varhäm ma Moses aa rhäkne ivakt iva ama ruvek ti lu i sa märäs pät a nge.”

Ama Ulaqimärharhärhäkt Arhä Narhoerqa Aa Qatnanakt

(8:5-13 / Luk 7:1-10 / Jon 4:46-54)

⁵ Bä nga ma Jisas ka mon sae ma Kaperneam dä akni ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt ka män sagem ga bä qa nagukt pät a qa rhoqortäqyia, ⁶ “Gua morqa, gua latka di sa qat namas pät aa laiqa vä gua vätka i ama ngäñäp pät a qa bä qat nari ama ruanini masirhat.”

⁷ Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Va ngua rhän bä ngua rhumäräs pät a qa.”

⁸ Sokt di qä ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerqa qa muvät pät ma Jisas toqortäqyia, “Morqa, aingo di qaku ama märqa na ngo iva ngia rhon säp gua vätka. Dap sokt ngi qoar iva märäs pät gua latka dä va märäs pät a qa. ⁹ Inguna qosaqi ngo di ama ruqa qärak i qale ngo va ama narhoerta arhä muräkt angärha rem dap ama ulaqimärharhärhäkt di qale rha vä gua rem. Bä nga ngu qoar nä rhaerhak toqortäqyia, ‘Ngia rhet’ dä qat tet. Dap nga ngu qoar nä rhaerhak toqortäqyia, ‘Ngi ang’ dä qat tet inamuk. Dap nga ngu qoar nä gua latka rhoqortäqyia, ‘Ngia rhualat toqor taerhäkt’ dä qat tualat toqoräkt.”

¹⁰ Bä nga ma Jisas ka nari rhoqoräkt dä qräk mät ka mamär dä qa qoar nä iarhakt kärerhae i rhat tet nasot a qa rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i qop as kaku ngua män bät anga qatnanakt ama mor ngät toqor täkt ge aung nävät ama Israelqäna. ¹¹ Ngu qoar na ngän i ama ruvek masirhat diva rha rhän näsäng gunäga aa qamäs dä namone

i ama qunäga qat don e bä va rhi rha arhä släqyimek pa ama tmäski ge ma Abraham gä nä ma Aisak dä ma Jekop pä iaqäkt na rhävuk aa Muräktpä. ¹²Dap pa iarhakt kärarhae i qinak mai iva mänaris na rha vä ama Muräktpä diva rhi rhon na rha sainamäk säp bängangit angät tpäs. Vät iosäkt ama ivärhäs diva rhat tuqäia dä va rhit nes arhä qeng angärha rem na ne.”

¹³ Dä ma Jisas ka qoar nä qä ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerqa rhoqortäqyia, “Ngia rhet bä sa va rhäkmamär toqoräkt bä ba nge rhoqor varhäm gi qatnanakt.” Dä qoki vät iomäkt ama qäväläm dä sa märäs pät aa latka.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Rhäqäp Na Rha Ama Ruvek

(8:14-17 / Mak 1:29-34 / Luk 4:38-41)

¹⁴Bä nga ma Jisas ka met bä qa mon säp ma Pita aa vätka dä qa lu ma Pita aa rhäväske i sa qiat namas mäni lai i aräm gi dä aqärnas pä. ¹⁵Dä qa rhäk pät at tärhäqyet dä ama rämgä qia met nävät a qi. Näkt kia märanas bä qia nasäng i qit täkmu iva qi rhäk pät a qa na anga tmäs.

¹⁶Bä nga bängängäs dä ama ruvek ta met sagem ga sa ama rhäqäp na rha qararhani i ama iaus ngärhit täk pät a rha dä qa qutmäs ama iaus nämät ta na ama enge dä qa mumäräs pät iarhakt moe qararhae i aräm da. ¹⁷Rhangät täkt ama lat divakt iva rhäkmamär nä iangärhäkt ama enge qarängät i sa ama vämginaqa ma Aisaia qa märhamän bät a ngät toqortäqyia,

“Qa mät aut släqyige angät märän maos maos nävät a ut
dä qa rha aurha räm nävät a ut.”

Ama Ruqa Diva Qä Väs Ma Jisas Aa Rhäng Doqor Mäniekt

(8:18-22 / Luk 9:57-62)

¹⁸Bä nga ma Jisas ka lu ama mor qi ama gulängi na ama ruvek namet a nas dä qa qoar na aa mudäsaqongda iva rha rhet samit särhage na ama namuqa. ¹⁹Dä ama Skraip ka män bä qa

qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, qoe nai i ngiat tet e di qoki va ngut päsgia rhäng.”

²⁰Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Ama muräp di angärha lek dap ama isäm nämät ama leqäs di angärha vät dap sokt di ma Ruqa aa Emga di qaku aa anga ivärhäs ivakt iva qa rhas na aa uväske e.”

²¹Akni ama ruqa qaräkni i qät pä ma Jisas aa rhäng di qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Gua morqa, as ngi rhares pät gua rhäng iva as narhoer dä va ngua rhet ngu sasärhä gu mam.”

²²Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Ngi väs gua rhäng dap ngi qyiradeng na ama näpta iva rhi sasärha arhä näpta maräkt.”

Ma Jisas Ka Anmae Da Ama Lauräm

(8:23-27 / Mak 4:35-41 / Luk 8:22-25)

²³Bä nga ma Jisas ka rhon na nas sämät ama mlauske dä aa mudäsaqongda rha met ti na qa. ²⁴Dä mamär di nak sa ama lauräm ama grot äm mamär ngä märanas pät ama namuqa aa rhäng dä soknga sa qorhäs iva ama mlauske qia rhon nage ama vaeng dap ma Jisas di qä mänatäm.

²⁵Dä rha met bä rha rhäqäm a qa i rhi qoar toqortäqyia, “Engeska, ngia rhumaiar ut! Va u rhon bä va urhi näp!”

²⁶Dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngänit len? Aingän di ama gaini nä angän gatnanakt!” Dä qa märanas dä qa märhamän ma ama grot särha ama laur dä ama vaeng bät ama namuqa iva mae vät a ngät dä mae vät ama lauräm dap mänadin bät ama qoeväs mamär.

²⁷Dä ama gamoe di sa rhäqäptäqäp ta mamär dap ti snanbät toqortäqyia, “Agi a ruqa rhak täkt kärak i qäqi ama laur dä ama vaeng ngät nari nämät ka?”

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Iaus Mät Iom Ama Ruiom

(8:28-34 / Mak 5:1-20 / Luk 8:26-39)

28 Bã nga ma Jisas ka män särhage na ama namuqa bã sävât ama Gadaraqäna* arha ivärhäs dä vuk sa ama iaus mät iom ama ruiom nämät ama ñäpta arha lek bã in män sagem ga. Näkt tiom däkt di ama qrot iom ama ruiom mamär bã äkt i sa qaku mamär vät aung iva qat tet nävä iaqyäkt ama iska. 29 Dã nak sa in muqaia i in goar i, “Ai, ainge ma Ngämuqa aa emga, nak nani a nge iva ngia mäšana na un? Sa nga ngia män de ivakt iva ngiat turuan bät a un as pa ama rhäkmamär ngät ama rhodäm angät kamäs?”

30 Dap ama vlam ama rhäqäp na ngät di qale ngät i ngärhit nges e gläius maqälak na rha. 31 Dã ama iaus ngä nok pät ma Jisas i ngärhi goar toqortäqyia, “Ngakt bã ngi kutmäs a ut dä mamär iva ngi rhäk na ut sämät ama vlam.” 32 Dã qa goar na ngät toqortäqyia, “Ngän det.” Bã äkt i sa vuk sä ngät bã ngä met sämät ama vlam. Dã nak ama vlam moe ngä ang masirhat pät ama qäsäpki bã ngä mon ba ama rigi bã ngä ñäp däm gi.

33 Bã ama ruvek kärarhani i mai rhit lu vät iangärhägt ama vlam di sa rha ang masirhat bã sämät ama värhäm bã rha sameng nä iarhongäkt moekt bã qoki sävât ama lat kärangätni i sa ngä mäšanas pät ama iaus mät iom ama ruiom. 34 Dã nak sa ama ruvek moe nämät iomäkt ama värhäm da män ivakt iva rhi lu ma Jisas. Bã nga rha lu qa dä rhat naing bät a qa iva qa rhet nävä iosäkt arha ivärhäs.

9

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ngäñäpärhaqa

(9:1-8/Mak 2:1-12/Luk 5:17-26)

1 Dã ma Jisas ka veng sämät ama mlauski bã saqi qa mängaläkt särhage säva aa värhäm maräkt ma Kaperneam. 2 Dã nak sa arhani ama ruvek ta met sa ama ngäñäpärhaqa sagem ga i sa qat namas mät ama gasgaska. Bã nga ma Jisas ka lu arhä qatnanakt dä qa goar nä qa

ngäñäpärhaqa i, “Nguva emga, qale ngit len. Sa ngua qyiradeng nä gia vuirhong.”

3 Dã nak sa arhani ama Skraipkäna rha goar na ne rhoqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di qat tamän mava nä ma Ngämuqa.”

4 Dap ma Jisas sa qat dräm arhä snängaqa bã äkt i qa snanbät toqortäqyia, “Mäniekt bã ngän du angän snäng na ama vu qa ama snängaqa? 5 Inguna guaäm goe di märmärsäs mamär sä äm? Va ngu goar toqortäqyia, ‘Sa ngua qyiradeng nä gia vuirhong’ ura va ngu goar toqortäqyia, ‘Ngia rhair bã ngiat tet?’

6 Bã nävät tom däkt diva mamär vät a ngän iva ngänät dräm i ma Ruqa aa Emga di ama rhares pät aa rhäng de vät ivät iva qät kyiradeng na ama vuirhong.” Dã qa goar nä qä ngäñäpärhaqa rhoqortäqyia, “Ngia rhair näkt ngi rha gi gasgaska bã ngia rhet säva vät.” 7 Dã qa mäšanas bã qa met säva vät. 8 Bã nga ama gulañ na ama ruvek ta lu rhoqoräkt dä rhit len dä rha voda ama murhämeska sage ma Ngämuqa qärakni i sa qa von da ama qrot toqoräkt bã ba ama ruvek.

Ma Jisas Ka Mes Ma Matyu

(9:9-13/Mak 2:13-17/Luk 5:27-32)

9 Bã nga ma Jisas ka met na äkt bã qat tet dä qa lu akni ama ruqa i qat muqun ba ama vätka qärakni i ama ruvek tit boda ama takes sae. Dã ma Jisas ka goar na qa rhoqortäqyia, “Ngit päs gua rhäng.” Dã ma Matyu qa mäšanas bã qa met nasot a qa.

10 Bã nga mamär i ma Jisas kat muqun gä nä ma Matyu bã in däs pä ma Matyu aa vätka dä nak sa ama rhäqäp na rha ama ruvek kärarhani i rhit ta ama takes bã sävât ama vu rha ama ruvek ta män bã rha muqun ge ma Jisas kä na aa mudäsaqongda bã rhat täs. 11 Bã nga ama Farisiqäna rha lu rhoqoräkt dä rha snanbät sä ma Jisas aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Mäniekt bã angäna morqa di qat täs kä na ama ruvek kärarhani i rhit ta

* 8:28 ama Gadaraqäna Ura ‘ama Gerasaqäna’ ura ‘ama Gergesaqäna’

ama takes dä ama vu rha ama ruvek?"

¹² Bä nga ma Jisas ka nari rhoqoräkt dä qa qoar toqortäqyia, "Iarhakt kârarhae i ama märäs pät a rha di qaku rhit läk nani ama ruqa qärakni i qat dräm gat tumäräspät dap sokt kârarhani i ama rämgi vät a rha di rhit läk nani ama ruqa rhoqoräkt.

¹³ Ngän det bä va qunäga vät a ngän sä rhangät täkt ma Ngämuqa aa enge angät tarimini qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, 'Sa nani a ngo iva ngänit lavuqi na arhani dap kaku nani a ngo na anga vodämes.' Inguna qaku ngua män ivakt iva ngua rhes iarhakt kârarhae i ama räkta na rha sagem ngo dap kinak ngua män ivakt iva nani ama ruvek kârarhani i rhat tualat na ama vuirhong."

Ama Snanbät Sage Ma Jisas Säväät Ama Meranotka

(9:14-17 / Mak 2:18-22 / Luk 5:33-39)

¹⁴ Nasot dä ma Jon aa mudäsaqongda rha män ge ma Jisas bä rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, "Mäniekt bä ut ut na ama Farisiqäna di ut teranot dap ainge gi mudäsaqongda di qaku?"

¹⁵ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, "Nga mamär iva ama gamoeqa qärakni iva rhit bodäm na qa aa ruavek tit nok na ama iräski rhoqoräkt i qale qa qä na rha? Dap ama qäväläm as pa äm ngä rhän iva ama gamoeqa qärak iva rhit bodäm na qa diva rhi rha qa daqule rha bä vät iomäkt ama qäväläm diva rhat teranot.

¹⁶ "Dä qaku aung gä namu anga iar ini anga baulini mät anga liqi mäni anga mru qi anga boiqi inguna ngakt bä va qa rhualat toqoräkt dä va ama baulini ama iar ini ngärhi arot nämäni ama mru qi ama boiqi bä va ini ngärhi sämamor na ama liqi.

¹⁷ "Dä qosaqi qaku rhi narhor na anga iar qi anga wain sämät anga mru ngät anga ngädäng. Ngakt bä va rha rhualat toqoräkt dä va vukdur va ama ngädäng dä va räp sa ama wain bä va mava na ama ngädäng. Dap kinak tit tor na ama iar qi ama wain

sämät ama iar ngät ama ngädäng dä soknga ama wain ngä na ama ngädäng moe diva sa mamär na ngät."

Ma Jisas Ka Märanas Na Ama Rhuimgi Dä Qa Mumäräs Pät Ama Evopki

(9:18-26 / Mak 5:21-43 / Luk 8:40-56)

¹⁸ Bä nga ma Jisas kat tamän bät tärhong däkt sävät a rha dä nak sa ama tpäskinaqa qa män buk pa vät dä qa an da aa quum sä nas säng ma Jisas aa qar i qä qoar toqortäqyia, "Ngua imgi di sa qia ñäp täkt. Sokt di mamär iva ngi ang bä ngi rhäk pät a qi bä va qiat däqäm."

¹⁹ Dä ma Jisas ka märanas bä qa met nasot a qa qä na aa mudäsaqongda.

²⁰ Dä nak sa akti ama evopki qärakni i vät ama ngärhäqyisem da udiom na ama qoeo dä qaku mae vät at biaska na ama equngi dap as kinak kat tet di qia män säng ma Jisas aa rhäng bä qia rhäk da aa boiqi arha väm ²¹ inguna qiat tu arhä snäng doqortäqyia, "Ngakt bä qäqi ngu rhäk pät aa boiqi dä sa va märäs pät a ngo."

²² Dä ma Jisas ka rhong bät a nas dä qa lu qi bä qa qoar na qi rhoqortäqyia, "Ngua imgi, qale ngit len. Gi qatnanakt di sa ngä mumäräs pät a nge." Dä sa märäs pät kârakt ka evopki masägos.

²³ Bä nga ma Jisas ka män säp ka tpäskinaqa aa vätka dä qa nari arhani ama ruvek arhä mabu dä qa lu ama ruvek i rhit nok na ama iräski. ²⁴ Dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, "Ngän det nae inguna nak kop kaku ama rhuimgi qia ñäp dap ki mänatäm." Dä rha rhama täm ga. ²⁵ Sokt di sa nga rha rhäk na ama guläñgi sä dalek dä qa met säva qa rhuimgi at käväläm bä qa sangar ama rhuimgi at tärhäqyet bä qia märanas.

²⁶ Dä vräs da ama sameng sävät tangät täkt ama lat särhage särhage vät ama ngärhäkta moe.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Säsur Iom Ama Ruiom

²⁷ Bā nga ma Jisas kat tet na äkt dä ama säsur iom ama ruiom in det nasot a qa i init nok masirhat toqortäqyia, “Ma Devit aa emga, mamär iva ngi lavuqi na un.”

²⁸ Bā nga qa mon säva vät dä ama säsuriom in män gem ga dä ma Jisas ka snanbät sä iom doqortäqyia, “Ngä inät nanakt i sa mamär vät a ngo iva ngua rhumäräs pät a en?”

Dä in muvät pät a qa i, “Tei Engeska.”

²⁹ Dä qa rhäk pät in saqong i qä qoar toqortäqyia, “Mamär iva sa rhäk mamär nä iangärhäkt ama lat parhäm in gatnanakt.” ³⁰ Dä mamär na in saqong. Dä ma Jisas ka mugem iom ma ama qrot toqortäqyia, “Mamär iva qale aung gä naräm sävät tangät täkt ama lat.” ³¹ Dap kinak in met na äkt bā ini sameng sävät a qa vät ama ngärhäktka moe.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ruqa Qarakni I Qaku Qat Tamän

³² Bā nga ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rhat tet na äkt dä nak sa arhani ama ruvek ta män sagem ga sa ama ruqa qarakni i ama iauska qät täk pät a qa dä qaku qat tamän. ³³ Bā nga nasot i ma Jisas ka qutmäs iaqäkt ama iauska nämät ka ruqa qarak i qaku qat tamän dä qarak ka märhamän. Dä ama gulañ na ama ruvek di qräk mät ta i rhi qoar toqortäqyia, “Mänasäng inamäk bā sarhäkt di sa qaku aung ga lu ama lat toqor täkt e ma Israel.”

³⁴ Sokt di ama Farisiqäna rhi qoar i, “Qät kutmäs ama iaus nävät ama iaus angät narhoerqa aa qrot.”

Ama Tmäs Kärangätni Iva Rhi Dodäktgyäm Ngät Di Masirhat Na Ngät Dap Ama Latta Di Ama Marheka Na Rha

³⁵ Dä ma Jisas ka met mät ama värhap ama mor ap dä ama värhap ama gaini na ap moe i qä su va ama mämairväm dä qä sameng na ama sameng ama mär ngät sävät ama Muräktpä mät dä qat tumäräs pät ama ruvek nämät arhä räm moe maos

maos dä nämät arhä släqyige angät märän moe. ³⁶ Bā nga qa lu ama gulañ na ama ruvek dä qa lavuqi na rha inguna sa ama inirqi na arhä snängaqa dä qaku mamär vät a rha iva rhat tatnärhäm ne i rha rhoqor ama sip-sipkäna qärangätni i qaku angärha anga ruqa iva qät lu vät a ngät. ³⁷ Dä qa qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Ama tmäs kärangätni iva rhi dodäktgyäm ngät di masirhat na ngät dap ama latta di ama marheka na rha. ³⁸ Dä soknga mamär iva ngäni nän ma ama qrot sage ma Engeska bā bā iangärhäkt ama lat toqoräkt iva qä rhäk na anga latta sävät iangärhäkt aa lat.”

10

Ama Ngärhäqyisem Da Udiom Na Rha Ama Ngangda

(10:1-4/Mak 3:13-19/Luk 6:12-16)

¹ Mamär dä ma Jisas ka mes aa ngärhäqyisem da udiom na rha ama mudäsaqongda sagem mes bā qa von da rha ama qrot ivakt iva rhat turäkt ta ama iaus dä va rhit kutmäs a ngät bā va rhat tumäräs pät ama ruvek nämät ama räm maos maos moe dä nämät arhä släqyige angät märän moe. ² Ama ngärhäqyisem da udiom na rha ama ngangda di arhä ngärhep tangät tärhäkt. Narhoer di ma Saimon gäarak i rhat tes ka i ma Pita qä nä aa lätkka ma Andru dä ma Jems ma Sebedi aa emga qä na aa lätkka ma Jon ³ dä ma Filip dä ma Bartolomyu dä ma Tomas dä ma Matyu qarak i ama ruqa qarak i qat dräm gät ta ama takes dä ma Jems ma Alfius aa emga dä ma Tadius ⁴ dä ma Saimon gäarak i qa nämäni ama Selotkäna näkt sävät ma Judas Iskariot karak i qa vodä ma Jisas sämät aa ikkäna arhä rhäkt.

Ma Jisas Qa Rhäk Na Ama Ngärhäqyisem Da Udiom Na Rha Ama Ngangda

(10:5-15/Mak 6:7-13/Luk 9:1-6)

⁵ Rhärhae rhäkt ama ngärhäqyisem da udiom na rha di ma Jisas ka rhäk na rha sa ama rhodräp toqortäqyia, “Qale ngän namet sä mänguräp ama

Jentailqäna. Dä qale ngän namon sämät guaäm nävät ama Samariaqäna arha värhap. ⁶ Dap kinak pa ngän det sage ama Israelqäna qärrarhani i rha rhoqor ama sipsipkäna qärangättni i sa musäng sä ngät. ⁷ Bä va nga rhoqoräkt i ngän det dä ngäni sameng i, 'Iaqäkt na rhävuk aa Muräktpäni di sa nga e glaqot.' ⁸ Va ngän dumäräs päni ama rämgivärharha dap pa ngän dāranas na ama ñäpta dä va ngän dumäräs päni ama biaspärharha näkt pa ngänit kutmäs ama iaus. Sa qaku ngän bodäm bät ma Ngämuqa aa matnärhäm bä ba ngän bä äkt i mamär iva qale arhani rhi natbodäm bät angän matnärhäm bä ba rha. ⁹ Qale ngi nata anga gol ura anga silva ura anga ligärleng mät gi rhae. ¹⁰ Dap kale ngi nata anga sägänaqa vät gia tmerhäs ura anga sravem anga unbem ura anga sandal anga unmem na ngät sae ura anga tliga.

“Mamär iva ama latka qä rha iarhongäkt kärqärhong i qät läk nani irhong nage ama ruvek kärarhani i sa qa matnärhäm da. ¹¹ Bä äkt i nga rhoqoräkt iva ngia rhon sämät agi a värhäm anga mor äm ura agi a värhäm anga gaini na äm diva ngi ñäm nani anga ruqa e mät äm gäarakni i ama räkt ka dä ma Ngämuqa aa saqong bä va qale nge gem ga bä dängdäng iva ngia rhet daqule iomäkt ama värhäm. ¹² Qre va ngiat don säva iaqäkt ama ruqa aa vätka dä mamär iva ngia rhes ama märmärgem sage ama ruvek kärarhani i qale rha e väm ga. ¹³ Dap ngakt bä iarhakt ama ruvek di sa rha ar sä nge sagem mes dä mamär iva ngi nän iva qale ama bulap nage ma Ngämuqa gem da. Dap ngakt bä qaku rha ar sä nge dä va ngi rhäqäs tä gia enge na ama modämne. ¹⁴ Dap ngakt bä qaku ama ruvek ti nar sä nge ura qaku rhi nanari gia enge dä va ngia rhet daqule iaqäkt ama vätka ura iomäkt ama värhäm dä va ngi suqup gia qäriglem sa ama

rhabuqi samäk* dä saqi ngi rhäqäs tä gia enge na ama modämne. ¹⁵ Ngu qoar na ngän na ama engätki i vät ama qunäga qäarakni iva ma Ngämuqa qa rhatnävämne na ama ruvek päni ama ivätki diva qä lavuqi na ama Sodomgäna dä ama Gomoraqäna masirhat pit pa ama ruvek nae nävä iomäkt ama värhäm angät tpäs.

Va Ama Märän Ngät Dän Sävat A Ngän

(10:16-25/Mak 13:9-13/Luk 21:12-19)

¹⁶ “As ngäni lu i ngut täk na ngän iva ngän doqor ama sipsipkäna qärangättni i ngät tet sä mänguräp ama mäsmäs päni ngät ama muräp ama mor ngät. Mamär iva ama räpmät na ngän mamär dap kosaqi mamär iva qaku mamär vät aung iva qä narhäksärhäm ngän bät agung angäna lat angät tpäs. ¹⁷ Ngänit lu mamär nämät ama ruvek inguna rha diva rha rhet sä ngän säda ama muräkt angät saqong bä va rha rhäranäs ngän ba arhä mämairväm. ¹⁸ Näkt pa rhi artäm na ngän säda ama tpäskinarha rhi na ama vitnarha arhä saqong inguna nävät iomäkt i ngänät nanakt na ngo. Va rha rhualat toqoräkt ivakt iva ngäni sameng sävat a ngo ba rha rhi na ama Jentailqäna. ¹⁹ Qre va rhat tair na ngän ba anga muräkt dä va qale qänäskänes ngän iva ngän damän doqor mäniekt ura sävat agi anga engirhong gärqärhongni iva ngän damän bät irhong inguna va ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä von ngän dä iarhongäkt ama engirhong bät iomäkt ama qäväläm. ²⁰ Inguna va qaku ngän maräkt ngän natmärhamän dap kinak pa angän mamäk aa Qloqaqa qat tamän mät ngän.

²¹ “Va ama gamoe diva rhi voda arha matpek dä arha läktpek ba ama ruvek ivakt iva rhi veng da. Dap arhani ama ngätmamäkkäna diva rhi von da arhä rhoes ba ama ruvek bä va rhi veng da dä qosaqi arhani ama

* **10:14** ngi suqup gia qäriglem sa ama rhabuqi samäk Rhangät täkt ama lat di ngärhi sameng i sa ma Ngämuqa qa rhong na rha mas.

rhoes diva uraŋi da arha ron na arhā mamākkāna bā va rhi vodām da ba ama ruvek bā va rhi veng da. ²² Ama ruvek moe diva ama vu da arha ron na ngān mamār inguna nāvāt iomākt i ngānāt nanakt na ngo. Sōkt di iaqākt kārak i qat mair ma ama qrot bā dāng bāt ama tpāsini diva qā rha ama mu-maiar. ²³ Qre va rhi sangām na ngān mavāngam māt aomni ama vārham dā va ngāni ang nae sāmāt aomni. Inguna sa ngu qoar na ngān na ama engātki iva ma Ruqa aa Emga va qā rhān dap as kaku ngān namet māt ama vārhap moe e ma Israel.

²⁴ “Anga mudāsaqongga di qaku qa vit pa aa morqa aa uvās dap kosaqi anga latka di qaku qa vit pa aa morqa aa uvās. ²⁵ Sa mamār iva ama mudāsaqongga di qa rhoqor aa morqa dā va ama latka di qa rhoqor aa morqa. Ngakt bā rhat tes ama sāgārhae arha morqa i ma Belsebul dā nak pa rhi slava nā iarhakt kārarhae i rha nāvāt iaqākt ama morqa aa qārhae na ama enge ama vu ngāt masirhat.

Nak Pa Qale Ngānit Len
(10:26-33 / Luk 12:4-7)

²⁶ “Dā soknga qale ngānit len da inguna qaku guani qārquāni i sa vāsdāt sārham ini diva qaku rhi namuqunāga sā ini dā qaku guani qārquāni i ama ngaip ini diva qaku rhi narām nā ini. ²⁷ Agirhong gārquārhongni i sa ngua qoar na ngān nā irhong bā bāngangit angāt tpās diva ngān damān bāt irhong da eraqi dā agirhong gārquārhongni i sa ngua rhākdasākt nā irhong ba ngān diva ngāni nās nā irhong dāvuk nāvāt ama vāt angārha rhāng. ²⁸ Dap kale ngānit len iarhakt kārarhae i rhi veng ama ruvek arhā slāqyigleng dap kaku mamār vāt a rha iva rhi veng ama ruvek arhā mungāsnāng. Dap kinak pa ngānit len iaqākt kārak i mamār vāt a qa iva qā slava na ama mungāsnāng ngā na ama slāqyige moe māt ama mudābās ama sok tā bās. ²⁹ Nga qaku rhi navodām bāt ama udom ama isāmirhom na ama brasini? Sōkt di

qaku ani nāvāt irhom diva arpus nā ini sāvāt ivāt sañis nā ini nāmāt angān mamāk aa snāngaqa. ³⁰ Bā qāqi ama qāseng bāt angān bās di sa qat drām ama rhodām sā ngāt. ³¹ Dā soknga va qale ngānit len. Aingān di ngān bit ge ma Ngāmuqa va ama rhāqāp nā irhong ama isāmirhong angāt tpās.

³² “Bā ākt i iaqākt kārak i qat tamān i qa nāmāni ngo da ama ruvek arhā saqong diva qosaqi aingo ngua rhamān i qa nāmāni ngo dā gu mam aa saqong gārak i rhak pono da ama usāpki arha ron. ³³ Dap iaqākt kārak i qāt tāqyas na ngo da ama ruvek arhā saqong diva qosaqi aingo ngu rhāqyas na qa dā gu mam aa saqong gārak i rhak pono da ama usāpki arha ron.

Ma Jisas Di Qaku Qa Mān Sa Ama Bulap Dap Kinak Ka Mān Sa Ama Ulaqi Arha Singi

(10:34-39 / Luk 12:49-53)
(10:37-39 / Luk 14:25-33)

³⁴ “Qale ngān namu angān snāng i sa ngua mān ivakt iva ngu voda ama bulap sāvāt ama ivātki. Qaku ngua mān sa ama bulap dap kinak ngua mān sa ama ulaqi arha singi. ³⁵ Inguna sa ngua mān ivakt iva ama ruqa qa rhair sāvāt aa mamāk dā va ama ngārhuimgi sāvāt at nanāk dā va ama ngātcluqi sāvāt at tāvāsiki. ³⁶ Dā ama ruqa aa ikkāna diva aa qārhae marākt.

³⁷ “Aung gārakni i aa snāng bāt aa mamāk ura aa nanāk masirhat pit pāt ngua vās di qaku ama mār qa na qa iva gu mudāsaqongga na qa. Dap aung gārakni i aa snāng bāt aa emga ura aa imgi masirhat pit pāt ngua vās di qaku ama mār qa na qa iva gu mudāsaqongga na qa. ³⁸ Bā aung gārakni i qaku qāt ta aa sāmānanamuqa bā qāt pās gua rhāng di qaku ama mār qa na qa iva gu mudāsaqongga na qa. ³⁹ Aung gārakni i qā siqut iva qā sangar aa iar diva qa rhusāng sā ngāt nasot dap iaqākt kārak i qa rhusāng sa aa iar bā ba ngo diva qā rha ngāt nasot.

Ama Rhitsek
(10:40-42 / Mak 9:41)

⁴⁰ “Auge qarak i qä rhar sä ngän di qosaqi qä rhar sä ngo dap auge qarak i qä rhar sä ngo di qosaqi qä rhar sä iaqäkt karak i sa qa rhäk na ngo. ⁴¹ Aung gäarakni i qä rhar sa ama vämginaqa sagem mes inguna akni ma Ngämuqa aa vämginaqa na qa diva qä rha ama vämginaqa aa rhitsek. Dä aung gäarakni i qä rhar sa ama räkt ka ama ruqa inguna akni ama räkt ka ama ruqa na qa diva qä rha ama räkt ka ama ruqa aa rhitsek. ⁴² Dap aung gäarakni i qäqi qät bon akni nävät tärhae rhäkt ama rhoes ta anga kap na anga rigi anga umälet na qi inguna sa qät päp gua rhäng di qoki va qä rha aa rhitsek.”

11

Ama Engevärharha Nage Ma Jon Ama Baptais

(11:1-19/Luk 7:18-35)

¹ Sa nga ma Jisas ka von dä iangärhäkt ama rhodräp bä ba aa ngärhäqyisem da udiom aa mudäsaqongda bä rhäksot dä qa met na äkt ivakt iva qä su dä qä sameng mät ama värhap pät iosäkt ama ivärhäs.

² Bä nga ma Jon ama Baptais karak i sa qale qa va ama tpäskiarharhäng ga nari sävät ma Kraisa aa lat dä qa rhäk na arhani aa mudäsaqongda sagem ga ³ bä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga qarak na nge iva qa rhän ura va qoki as ut nañäm nani akni?”

⁴ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Ngän det bä ngäni qoar nä ma Jon nä iarhongäkt kärqärhong i ngänät nari irhong dä ngänät lu irhong ⁵ i ama säsurta di sa rhat nañäm dap ama vävarhämda di sa rhat tet dap iarhakt kärarhae i ama bias pät a rha di sa märäs pät a rha dap ama dängbärharha di sa rhat nari dap ama näpta di sa rhat tärana bä ama iar ta. Dä ama sameng ama mär ngät di ngu sameng na ngät bä ba ama tläkta. ⁶ Näkt ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge iarhakt kärarhae i sa qaku rhit kut säda arha ron nävät a ngo dap kinak tat nanakt na ngo.”

⁷ Bä nga ma Jon aa mudäsaqongda rhat tet na äkt dä ma Jisas ka nasäng i qat tamän särha ama gulañ na ama ruvek sävät ma Jon doqortäqyia, “Sa ngän met sävät ama ivärhäs ama qräk dä bäs ivakt iva ngäni lu agiqa? Nguaräm ngän met sae ivakt iva ngäni lu ama eqokt ka ama ruqa qarakni i qät lir qät kutsasorhane varhäm ama ruvek arhä snängaqa? ⁸ Ngakt bä qaku rhoqoräkt dä ngu lu sa ngän met ivakt iva ngäni lu agi anga ruqa? Nak nga va ngäni lu ama ruqa qarakni i qat don mät ama boi ama mär ngät? As ngäni lu i iarhakt kärarhae i rhat don mät ama mär ngät ama boi di sa qale rha va ama vitnarha arha vät. ⁹ Ngakt bä qaku rhoqoräkt dä ngu lu sa ngän met ivakt iva ngäni lu agi anga ruqa? Nguaräm ba ngäni lu akni ma Ngämuqa aa vämginaqa? Ari, sokt di ngu qoar na ngän i iaqäkt di qa vit pät arhani ama vämginarha arhä väs. ¹⁰ Rhak täkt ama ruqa di iaqäkt karak i sa rha säm sävät a qa vä ma Ngämuqa aa enge rhoqortäqyia,

“ ‘As ngäni lu i ngut täk nä gua engevärhaqa vä gi qamäs ivakt iva qä rhäkmu nä gia iska nanokt nge.’ ”

¹¹ Ngu qoar na ngän na ama engätki i nä mänguräp ama ruvek kärarhani i sa arhä nanäkkina rha säl a rha di sa qaku aung ga män gäarakni i qa vit pä ma Jon ama Baptais aa uväs. Dap iaqäkt karak i ama gaini na qa mamär va ama Muräktpäp na rhävuk di ama moräs na qa masirhat daver ma Jon.

¹² “Nävät ama qäväläm gärqomni i ma Jon ama Baptais ka nasäng i qä sameng inamäk bä sarhäkt di sa ama Muräktpäp na rhävuk ngärhit ta ama märänga ama mor qa bä ama inirqi mät ta ama ruvek di sa rhi siqut iva rhi sangar a ngät na ama qrot ¹³ inguna ama vämginarha dä ama muräkt moe di ngät tamän mudu inamäk bä dängdäng i ma Jon ga nasäng i qä sameng iva ama lat toqoräkt ngä rhän. ¹⁴ Bä nga rhoqoräkt i ma

Ngämuqa aa enge ngät tamän sävät ma Elaija iva evär däm ga di ngät tamän sävät ma Jon. Rhoqoräkt di qrekt bä mamär vät a ngän iva ngänät nanakt toqoräkt. ¹⁵ Iaqaäkt kärak i nani a qa iva qunäga vät a qa sä gua enge di mamär iva qat nari mamär.

¹⁶ “Ngu lu va ngua rhuqut ta agiqa sävät ama ruvek nävät tit täkt ama qoengait? Rha di rha rhoqor ama rhoes kärarhani i rhat muqun ba ama ivärhäs kärqosni i rhit boda ama tmäs e bä arhani rhit näs sävät arha ruavek toqortäqya,

¹⁷ “ ‘Urhit kut ama irin
dap ngän di qaku ngän dain
dä urhit tong ama mabu na ama iräski
dap ngän di qaku ngänit nok.’

¹⁸ Inguna ma Jon ga män i qaku qat täs ama bret dä qaku qät näkt ama wain dap ti qoar i, ‘Qa di ama iauska qa e mät ka.’ ¹⁹ Dap ma Ruqa aa Emga qa män i qat täs dä qät näkt dap ti qoar i, ‘Ngäni lu qa! Ama qatmäska dä ama tnaktkä na qa bä aa ruavek di iarhakt kärarhae i rhit ta ama takes bä sävät ama vurha!’ Sökt di ama ruvek arha lat kärangätni i rhat tualat na ngät nävät ama mädräm ama mär ngät nage ma Ngämuqa di ngät ngärhi qoar i aa mädräm ama mär ngät di ama räkt ka.”

Avuqi Na Ama Ruvek Näva Ama Värhap Ama Mor Ap Kärarhani I Qaku Rha Näpgoer Na Nas

(11:20-24 / Luk 10:13-15)

²⁰ Bä nasot dä ma Jisas ka nasäng i qät täksärha ama ruvek nävä iaväkt ama värhap kärqapni i sa qa mualat na ama lat ama qrot ngät masirhat e inguna sa qaku rha näpgoer na nas. ²¹ “Aingän ama Korasingäna diva avuqi na ngän mamär! Bä aingän ama Betsaidaqäna diva qosaqi avuqi na ngän mamär! Inguna vadi mai iangärhäkt ama nañis ngät ama lat i sa ngua mualat na ngät gem ngän di nga vadi mai ngä märanas e mänguräp ama ruvek nae ma Tair bä nae ma Saidon di sa vadi mudu iarhakt ama ruvek ta näpgoer na nas nämät arha

vuirhong i rhi is nas na ama iläñ ngät ama boi na ama iräski nävät arha vuirhong näkt ti suqup ama ligätki vät a nas. ²² Sökt di ngu qoar na ngän i vät ama qunäga qäarakni iva ma Ngämuqa qa rhatnävämmne na ama ruvek pät ama ivätki diva qä lavuqi na ama ruvek nae ma Tair dä nae ma Saidon masirhat pit pa angän bäs.

²³ “Dä ainge ma Kaperneam, nga va ma Ngämuqa qä sek sä nge sa rhävuk säda ama usäpki arha ron? Nak pa qaku rhoqoräkt. Dap kinak nge diva ma Ngämuqa qä rhon na nge rhämane sävät ama näpta arhä ivärhäs. Inguna vadi mai ama qrot ngät ama lat kärangätni i sa ngua mualat na ngät e väm nge di nga vadi mai ngua mualat na ngät e väm ma Sodom di mamär iva as kale läm bä dängdäng däkt. ²⁴ Sökt di ngu qoar na ngän i vät ama qunäga qäarakni iva ma Ngämuqa qa rhatnävämmne na ama ruvek pät ama ivätki diva qä lavuqi nä ma Sodom masirhat pit pä ngia väs.”

Ngäni Ang Sagem Ngo Dä Va Ngu Von Ngän Da Ama Mämaevät

²⁵ Bä vät iomäkt ama qäväläm dä ma Jisas ka qoar i, “Ngu nän sä nge mam, ainge qäarak i ma Engeska na nge bä ba ama usäpki dä bä ba ama ivätki inguna sa ngia ngaip tärhong däkt nämät ama ruvek sa ama mädräm ama mär ngät dä ama mädräm da dap kinak sa ngia muqunäga sä irhong bä ba ama rhoes ama gaini na rha. ²⁶ Ari mam, i qoki nguna rhoqoräkt di varhäm gi snängaqa na ama nämsävätki.

²⁷ “Sa gu mam ga von ngo rha ama qrot daver iarhongäkt moe. Bä qaku aung gat dräm i ama Ngärhoemga di auge dap sökt ama Ngätmamäk. Dä qaku aung gat dräm i ama Ngätmamäk di auge dap sökt ama Ngärhoemga bä qosaqi iarhakt kärarhae i sa ama Ngärhoemga qa muqunäga sä qa ba rha.

²⁸ “Aingän moe qärarhae i ngän dualat masirhat dä ngänit ta bä amärän, mamär iva ngäni ang sagem ngo dä va ngu von ngän da ama

mämaevät. ²⁹ Mamär iva qale ngän bä gua rem bä ngäni su nagem ngo inguna aingo di ama bulapka na ngo dä ama sämagaininanas nga e gem ngo bä va ngän dän bät ama mämaevät bä ba angäna iar. ³⁰ Inguna ama lat kärangätni iva ngu von ngän däm ngät iva ngän dualat na ngät diva qaku ama qrot ngät. Dä ama märän gärangätni iva ngu von ngän iva ngänit ta ngät diva qaku amärän bäm ngät.”

12

Ma Jisas Di Ma Engeska Bä Ba Ama Sabat

(12:1-8 / Mak 2:23-28 / Luk 6:1-5)

¹ Vät iomäkt ama qäväläm di vät akni ama Sabat dä ma Jisas kat tet da ama et na ama wit. Dä aa mudäsaqongda di anoeng mä rha dä rha nasäng i rhi nänbän sa ama gavämirhong bä rhat täs irhong. ² Bä nga rhoqoräkt i ama Farisiqäna rha lu rhoqoräkt dä rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Ura, gi mudäsaqongda di rhi nänbetäkmät na ama Muräkt pät ama Sabat.”

³ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga sa qaku ngän mes sävät ama lat kärangätni i ma Devit ka mualat na ngät kä na aa ruavek toqoräkt i anoeng mä rha? ⁴ Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän i qa mon sävä ama ansäspämgi ama me qi bä qa mäsa ama bretkäna qarangätni i rhit bodäm ngät sage ma Ngämuqa qarangätni i ama Muräkt ngät tamän i qaku mamär iva qa qä nä qararhani i rhi na qa rha äs ngät dap sokt ama priskäna di mamär iva rhat täs ngät. ⁵ Ura nga sa qaku ngän mes pa ama Muräkt i vät ama Sabatkäna dä ama priskäna va ama ansäspämgi ama mor qi rhat tualat mava na ama Sabat i nga rhat tualat na arha lat dä qaku rhit ta ama rhäksärhäm bät angät tpäs? ⁶ Sa ngu qoar na ngän i ani qarqäni i ini ngä vit pa ama ansäspämgi ama mor qi at täväs di qali lini rhe. ⁷ Bä nga vadi mai sa ngänät dräm dangät täkt ama enge angät

tarimini qarangätni i ngät tamän doqortäqyia, ‘Sa nani a ngo iva ngänit lavuqi na arhani dap kaku nani a ngo na anga vodämes’ di vadi mai qaku ngän narhäksärhä iarhakt kärarhae i sa qaku rhi namualat na anga vu ngät anga lat. ⁸ Inguna ma Ruqa aa Emga di ma Engeska bä ba ama Sabat.”

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ruqa Aa Rhäqyet Ama Nöp Et

(12:9-14 / Mak 3:1-6 / Luk 6:6-11)

⁹ Dä ma Jisas ka met na äkt bä qa mon säva arhä mämairqi. ¹⁰ Dap akni ama ruqa qa e qaräkt i ama nöp aa rhäqyet. Dä arhani rha snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Nga maräkt da ama Muräkt angät saqong iva ut tumäräs pät akni vät ama Sabat?” Rhi snanbät toqoräkt dinguna rhit nän nani guani iva rhi rhäksärhäm ga vät ini angät tpäs.

¹¹ Dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Auge nävät a ngän qaräkt i aa anga sipsip qaräkt i sa qa säp sämät ama uqupka vät ama Sabat diva qaku qä nasangar a qa bä va qä sek mä qa nämät ka? ¹² Di nak ama ruqa di qa vit masirhat pa ama sipsip aa uväs! Bä äkt i sa maräkt da ama Muräkt angät saqong iva ut tualat mamär sa akni vät ama Sabat.” ¹³ Dä ma Jisas ka qoar nä qa ruqa i, “Ngia rhurän dä ngia rhäqyet.” Dä qa ruqa qa murän dä bet bä sa märäs pät a et i ama mär et toqor aetni.

¹⁴ Dä ama Farisiqäna rha met bä rhat tamän särhäm ne sä qa iva rhi veng ga rhoqor mäniäkt.

Ma Ngämuqa Aa Latka Qaräkt I Sa Qa Armeng Däm Ga

¹⁵ Ma Jisas di sa qunäga vät a qa sä iangärhäkt ama lat bä äkt i qa met nävät iosäkt ama ivärhäs. Dä ama rhäqap na rha ama ruvek tat tet nasot a qa bä qa mumäräs pät arha rämgiärharha moe. ¹⁶ Näkt ka von da rha ama enge na ama mugem iva qale rhi namuqunäga sä qa ba ama ruvek. ¹⁷ Qa mualat toqoräkt diväkt iva rhäkmämär varhäm ama vämginaqa ma Aisaia aa enge

qärangättni i sa qa märhamän bät a ngät toqortäqyia,

18 “As ngäni lu gua latka qäarakni i sa ngua armeng däm ga qäarak i sa gua snäng bät a qa masirhat bät märmar gem ngo masirhat nävät a qa.

Va ngua rhu gu Qloqaqa vät a qa bät va qä sameng na ama räkt ngät ama matnävämne bät ba ama Jentailqäna.

19 Qa diva qaku qä na arhani rhi narhäktgyäm sä ne bät va qaku qä natnäs tävuk bät qosaqi va qaku aung gät natnari aa eguinga mäni ama is.

20 Va qaku qä narhagär da anga egärhaet kärqettni ivakt pä bet dät va qaku qä naveng anga lirkhägä qäarakni i sa qorhäs iva qä näp.

21 Näkt pa ama Jentailqäna rhat nanakt na qa sä nas.”

Ama Märhamän Mava Sävat Ama Qloqaqa Ama Qumärqumärqa (12:22-32/Mak 3:22-30/Luk 11:14-23/Luk 12:10)

22 Mamär dät arhani ama ruvek ta män sage ma Jisas sä akni ama ruqa qäarakni i ama iauska qät täk pä a qa bät äkt i ama säsurqa na qa dät qaku qät tamän. Dät ma Jisas ka mumäräs pä a qa bät äkt i nasot dät qa ruqa qät tamän dät qät nääm. 23 Dät ama ruvek moe di qräk mä a ta dät rhi snanbät i, “Nak nguaräm ma Devit aa emga rhak täkt iaqäkt kärak i ma Krai?”

24 Sökt di nga ama Farisiqäna rha nari rhoqoräkt dät rha qoar toqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di qät kutmä a ama iaus di sökt nävät ama iaus angät narhoerqa ma Belsebul aa qrot.”

25 Ma Jisas kat dräm arhä snängaqa dät qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Anga muräktpä a moe qärangättni i sa matmä a na ngät diva qäbäs na ngät bät ngakt bät anga ruvek e mä a anga värhäm ura va anga vätkä rhi arhäktgyäm sä ne dät va qaku qale iomäkt ama värhäm ura iaqäkt

ama vätkä mauiu. 26 Bät ngakt bät ma Sämgä qät kutmä a ma Sämgä dät qa di qät tatmä a na nas toqoräkt. Bät nga rhoqoräkt dät ngu lu va aa muräktpä a ngät mä a ma ama qrot toqor mäniäkt? 27 Näkt ngakt bät ngut kutmä a ama iaus di na ama qrot nage ma Belsebul varhäm angäna enge dät ngu lu iarhakt kärarhae i rhat tet nasot a ngän di auge qät boda rha ama qrot bät rhit kutmä a ama iaus? Iarhakt di arha lat ngärhi sameng i angäna enge di qaku maräkt na ngät. 28 Sökt di ngakt bät ngut kutmä a ama iaus nävät ma Ngämuqa aa Qloqaqa dät iangärhäkt gua lat di ngärhi sameng i ma Ngämuqa aa Muräktpä a di sa ngä män sagem ngän. 29 Qaku mamär vät aung anga ruqa iva qä namon säva anga qrot ka anga ruqa aa vätkä mavängam bät qä rha aa qärhong dap as kaku qa er qa qop pä a qa. Ngakt bät qä qop pä a qa dät mamär iva qa rhon bät qä rha aa qärhong. Dät nak as ngäktki va mamär vät a qa iva qä rha aa qärhong moe.

30 “Auge qäarak i qaku qät tair gem ngo di qät tair sävät a ngo. Dap auge qäarak i qaku qät tatnä rhäm i qä ngingdämne na ama ruvek kä na ngo di qa di qät tusur täm da. 31 Dät soknga ngu qoar na ngän i ama vuirhong dät ama märhamän mava moe diva ma Ngämuqa qät kyiradeng na ama ruvek sä irhong. Sökt di aung gäarakni i qät tamän mava nä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa diva qaku ma Ngämuqa qä naqyiradeng nä ianiäkt aa vuini. 32 Bät aung gäarakni i qät tamän mava nä ma Ruqa aa Emga diva ma Ngämuqa qä qyiradeng nä ianiäkt aa vuini. Dap aung gäarakni i qät tamän mava na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa diva qaku ma Ngämuqa qä naqyiradeng nä ianiäkt aa vuini näma dät vät tom dät ama qäväläm ura as mirhup.

Ama Ngämuga Di Rhi Räm A Qa Nage Aa Gavam (12:33-37/Mat 7:15-20/Luk 6:43-45)

³³ “Anga mär qa anga ngämuga di sokt kät sa ama mär ngät ama gavam dap anga vu qa anga ngämuga di sokt kät sa ama vu ngät ama gavam. Va ngäni lu ñismäne na ama ngämung di nävät angät gavam. ³⁴ Aingän gärrarhae i ama guläñgi na ama uiuvärhiring gärrärhongni i irhong ngärhit kut na ama qänogi, rhoqor mäniekt bä mamär vät a ngän iva ngän damän bät anga mär ngät anga enge qre i sa ama vu rha ama ruvek na ngän? Inguna sävetka aa vämgä di sa qiat tamän nävät agini qärqäni i rhäqäp aa snängaqa nä ini. ³⁵ Ama mär qa ama ruqa nävät iarhongäkt ama märirhong da aa ron di sa qat tualat na ama mär ngät ama lat dap ama vu qa ama ruqa nävät iarhongäkt ama vuirhong da aa ron di sa qat tualat na ama vu ngät ama lat. ³⁶ Ngu qoar na ngän i vät ama qunäga qäarakni iva ma Ngämuqa qa rhatnävämne na ama ruvek pät ama ivätki diva rhit tävakt sa ama enge moe qärangätäni i sa rha märhamän bät a ngät nak kop mavängam ³⁷ inguna nävät angäna enge diva isiska vät a ngän nämät ama rhäksärhäm dap kosaqi nävät angäna enge diva ngäni rha ama rhäksärhäm.”

Ama Muqunängi Qäarakni I Ma Ngämuqa Qa Mualat Na Qi Ge Ma Jona (12:38-42 / Mat 16:1-4 / Mak 8:11-12 / Luk 11:29-32)

³⁸ Dä arhani ama Skraipkäna dä ama Farisiqäna rha muvät pät a qa i rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, sa nani a ut iva urhi lu anga muqunängi nävät a nge.”

³⁹ Sokt di ma Jisas ka muvät pät a rha i, “Aingän nävät tit täkt ama qoengait di ama vu rha ama ruvek na ngän gärrarhani i sa qaku qale rha mamär i sägäni na rha rhi nä ma Ngämuqa rhoqor ama ruiom gärräqiomni i sa in mätlägut näkt mamär dä akni qa qavätnävätlägut. Bä ngänit ñäm nani anga muqunängi sokt diva qaku anga muqunängi qi namän bä ba ngän dap sokt ama muqunängi nävät ama vämginaqa ma Jona. ⁴⁰ Inguna qoki

rhoqor ma Jona qäarak i sa qale qa vät ama dävauung ama qunäng dä ama dävagukt ama bängang da ama mor qa ama rhinämga aa ron diva qosaqi ma Ruqa aa Emga rhoqoräkt iva qale qa vät ama dävauung ama qunäng dä ama dävagukt ama bängang da ama ivätki aa ron. ⁴¹ Ama ruvek nae näva ama värhäm ama mor äm ma Ninive va rha rhair ti nä rhit täkt ama qoengait pät ama qunäga qäarakni iva ma Ngämuqa qa rhatnävämne na ama ruvek pät ama ivätki bä va iarhakt ama ruvek ti rhäksärhäm ngän inguna mudu rha näpgoer na nas toqoräkt i ma Jona qa sameng bät a rha. Dap täkt di aingo qäarak i qale ngo rhe di ngua e daver ma Jona.” ⁴² Ama vitnaqi e vät ama ivärhäs ma Seba diva qia rhäranas pät iaqäkt ama qunäga qäarakni iva ma Ngämuqa qa rhatnävämne na ama ruvek bä va qi rhäksärhä rhit täkt ama qoengait inguna qia met näva ama iska näda ama ivätki at tärhäkt ivakt iva qi nari ama ruqa sa ama mädräm ama mär ngät ma Solomon aa enge. As ngäni lu i aingo qäarak i qale ngo rhe di ngua e daver ma Solomon.

Evär Da Ama Iauska (12:43-45 / Luk 11:24-26)

⁴³ “Qre va vuk sa ama iauska nämät ama ruqa dä qat tet pät ama ivärhäs ama qräk dä bäs bä qät ñäm nani anga ivärhäs ivakt iva mae vät a qa e. Sokt di qaku qä namäqäne dä mamär. ⁴⁴ Dä nasot di qat tu aa snäng doqortäqyia, ‘Va evär däm ngo sävä gua vätka qäarak i sa ngua män näväm ga.’ Bä nga rhoqoräkt i qat dän bä samuk dä qä lu qa vätka i ama dungdu ga näkt ama qumärqumär väm ga näkt sa mamär na qa moe. ⁴⁵ Dä qat tet bä qat dän sa ama ngärhäqyet da udiom angätäni ama iaus kärangätäni i sa ngä met e na qa sa angärha lat ama vu ngät bä ngät don sävä qa vätka bä qale ngät e. Dä iaqäkt ama ruqa di sa mäqi mava na qa dap täkt di sa mava na qa masirhat mamär. Ama ruvek nävät tit täkt ama qoengait diva rha rhoqoräkt.”

Ma Jisas Aa Nanäk Näkt Säväät Aa Läktpek

(12:46-50 / Mak 3:31-35 / Luk 8:19-21)

⁴⁶ Bä nga as ma Jisas kat tamän särha ama ruvek dä nak sa aa nanäk ki na aa läktpek ta män bä rhat mair dalek bä rhit täkne iva rha rhamän särhäm ga. ⁴⁷*

⁴⁸ Sokt di qa muvät pät ama engevärhaqa rhoqortäqyia, “Agukt koe di gu nanäk bä guavek koe di gua läktpek?” ⁴⁹ Dä qa rhäk aa rhäqyet säväät aa mudäsaqongda i qä qoar toqortäqyia, “Erhärhae rhäkt, di gu nanäk ki nä gua läktpek! ⁵⁰ Inguna guavek koe qärrarhani i rhat tualat parhäm gu mam dak pono da ama usäpki arha ron aa snängaqa di iarhakt di gua läktka dä gua lätki dä gu nanäk na rha.”

13

Ama Enge Na Ama Siqutki Säväät Ama Ruqa Qäarakni I Qät Don Na Ama Gavämirhong

(13:1-9 / Mak 4:1-9 / Luk 8:4-8)

¹ Vät iaqäkt ama sägäk ama qunäga dä ma Jisas ka met daqule ama vätka bä qa met säväät ama namuqa aa rhäkt näkt kat muqun e. ² Dä västämne na ama mor ngät ama gulañ na ama ruvek namet a qa bä äkt i qa veng sämät ama mlauski ama lil qi bä qa muqun. Dap ama ruvek moe di rhat mair vät ama qoan.

³ Dä qa qoar na rha na ama rhäqöp nä irhong na ama enge na ama siqut i qä qoar toqortäqyia, “Maos dä akni ama latka qäarakni i qät don na ama gavämirhong ga met säva ama etki ivakt iva qä qutnanokt pät a qi. ⁴ Bä nga qät don na ama gavämirhong dä arhongni di irhong ngä säp sä varhäm ama iska dä ama isäm ngä män bä ngä mä s irhong. ⁵ Dap arhongni ngä säp säväät ama ivärhimek kärqämekni i ama dui väm imek äkt i qaku ama

ivätki masirhat bä ama gavämirhong ngä lir ngä ir inguna ama ingas ama ivätki. ⁶ Sokt di nga ama qunäga qa sek mes dä qek pät irhong bä näät däm irhong inguna qaku irhong angärha anga qridu anga uiu ngät. ⁷ Dap arhongni ama gavämirhong ngä säp sä mänguröp ama ritgung bä nga ama ritgung ngä ir dä ngä ong ama gavämirhong bä ngä slava nä irhong angärha irhirqi. ⁸ Dap arhongni ama gavämirhong ngä säp säväät ama mär qi ama ivätki bä irhong ngä ir bä irhong ngä sa i arhong ngä sa ama handret nä irhong ama gavämirhong dap arhong ngä sa ama dävaung na rha ama ruvek nä irhong dap arhong ngä sa ama ruqa ama rhäk tam ga da ama ngärhäqyisem nä irhong.” ⁹ Dä qosaqi qa qoar toqortäqyia, “Iaqäkt kärak i nani a qa iva qunäga vät a qa sä gua enge di mamär iva qat nari mamär.”

Ama Rharimini Qärqäni I Ma Jisas Kat Tamän Na Ama Enge Na Ama Siqut

(13:10-17 / Mak 4:10-12 / Luk 8:9-10)

¹⁰ Dä ama mudäsaqongda rha met sagem ga bä rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngiat tamän särha ama ruvek na ama enge na ama siqut?”

¹¹ Dä qa muvät pät a rha i, “Aingän di sa ma Ngämuqa qa rhares ba ngän iva qunäga vät a ngän säväät ama Muräktpäm na rhävuk angät ngaivirhong dap ta di sa qaku qa rhares pät arha rhäng. ¹² Iomäkt di sa ama engätki na äm inguna aung gäarakni i sa aa anga guani diva rhi von ga rha arhongni savono sae bä va masirhat mamär na aa qärhong. Dap aung gäarakni i sa qaku aa anga guani diva qäqi rhi rha aa qäni ama gaini nä ini nagem ga. ¹³ Iomäkt di ama rharimini qärqäni i nguat tamän särhäm da na ama enge na ama siqut.

* **12:47** Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge qärangätni i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säm ini sae. ‘Dä akni qa qoar nä ma Jisas i, “Gi nanäk ki nä gia läktpek tat mair dalek dap nani a rha iva rha rhamän särhäm nge.”’

Inguna rhat nañäm sokt di qaku rhi nalu bä rhat nari sokt di qaku qunäga vät a rha. ¹⁴ Ngätki i ma Aisaia aa enge nage ma Ngämuqa mudu di sa rhäkmmär na ngät sävät tärhae rhäkt ama ruvek kärangätni i ngät tamän doqortäqyia,

“ “Aingän di nak pa ngänät nari sokt diva qaku qunäga vät a ngän bä nak pa ngänät nañäm sokt diva qaku ngän nalu guani.”

¹⁵ Inguna rhärhae rhäkt ama ruvek di sa arhä mädräm ngä män i sa qaku qunäga mät ngät bä sokt mamär vät a rha iva rhat nari ama gaini nämät arha sdäm dä sa rha väsdät mät arhä saqong.

Nga vadi mai qaku rhoqoräkt diva mamär iva rhat nañäm na arhä saqong bä va rhat nari nämät arha sdäm bä va qunäga mät arhä mädräm dä va rhi rhong sävät a ngo dä va ngua rhumaiar ta.’

¹⁶ Sokt di sa ama modämne nga e gem ngän inguna aingän di sa ngänät nañäm na angän saqong dä ngänät nari nämät angäna sdäm. ¹⁷ Ngu qoar na ngän na ama engätki i ama rhäqäp na rha ma Ngämuqa aa vämginarha rhi na ama räkt ta ama ruvek mudu di sa nani a rha masirhat iva rhi lu rhärhong däkt kärqärhong i sa ngänät lu irhong sokt di qaku rha lu irhong. Bä qosaqi nani a rha iva rhi nari rhärhong däkt kärqärhong i sa ngänät nari irhong sokt di qaku rha nari irhong.

Ma Jisas Ka Rhäväksäs Sävat Ama Ruqa Qarakni I Qät Don Na Ama Gavämirhong

(13:18-23 / Mak 4:13-20 / Luk 8:11-15)

¹⁸ “Mamär iva qunäga vät a ngän sa ama enge na ama siqutki sävät ama latka qarakni i qät dön na ama gavämirhong. ¹⁹ Nga rhoqoräkt i sävetka qät nari ama enge sävät ama Muräktpäp näkt kaku qunäga

vät a qa sä ngät di qa rhoqor ama gavämirhong gärqärhong i irhong ngä säp sä varhäm ama iska. Näkt sa ama vu qa ama ruqa ma Sämgä qat dän dä qä rharvät dä iarhongäkt näda aa ron gärqärhong i sa qa latka qa qutnanokt irhong. ²⁰ Iarhongäkt kärqärhong i irhong ngä säp pät ama ivärhimek kärqämekni i ama dui väm imek di ama siqutki sävät aung gäarakni i qat nari ama enge dä qät lir qät ta ngät na ama märmärgem. ²¹ Dap as kaku angät snagut ngä mon säda aa ron mamär dä soknga qat mair di nak kop sokt pät ama qäväläm ama qot äm. Bä nga ama märän ura ama siqutsiqut nage ama ruvek ngät dän bät a qa nävät ma Ngämuqa aa enge dä lärlir mämae da aa qatnanakt.

²² “Dap sävät ama gavämirhong gärqärhong i sa irhong ngä säp sä mänguräp ama ritgung di ama siqutki nä irhong sävät aung gäarakni i sa qa nari sokt di ama qänäskänes sävät ama ivätki at kärhong dä ama mämägän gärangätni i ngärhi irastäm sa ama ruvek di sa ngä män bit pa ama enge angät tpäs bä qaku anga gavam ngät dän nävät a ngät. ²³ Dä iarhongäkt kärqärhong i qa latka qa qutnanokt irhong bät ama mär qi ama ivätki di ama siqutki sävät aung gäarakni i qat nari ama enge bä qunäga vät a qa sä ngät. Qa di ngätki i qät sa ama gavam. Bä nävät asägäni asägäni ama gavämini di arhani ama ruvek toqoräkt di rhit sa ama handret na ngät ama gavam dap arhani di rhit sa ama dävaung na rha ama ruvek na ngät dap arhani di rhit sa ama ruqa ama rhäk täm ga da ama ngärhäqyisem na ngät ama gavam.”

Ama Enge Na Ama Siqutki Sävat Ama Mran Ama Vu Ngät

²⁴ Dä ma Jisas ka märhamän bät angätni ama enge na ama siqutki bä ba rha i qä qoar toqortäqyia, “Iaqät na rhävuk aa Muräktpäp di mamär vät a ngo iva ngua rhuqut täm ngät di sävät akni ama ruqa qarakni i qa qutnanokt ama mär irhong ama

gavämirhong bät aa etki. ²⁵ Bä nga aa latta di rhi mänatäm dä aa ik ka män bä qa qutnanokt ama mran ama vu ngät mänguröp ama wit näkt ka met.

²⁶ “Dä soknga nga rhoqoräkt i ama wit ngä ir bä ngä sa dä qosaqi vuk sa ama mran ama vu ngät. ²⁷ Dä iaqäkt ama morqa aa latta rha män gem ga bä rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, ‘Morqa, nga qaku ngia qutnanokt ama mär irhong ama gavämirhong bät gia etki? Bä nga rhoqoräkt dä ngu lu ama mran ama vu ngät ngä män na qoe?’

²⁸ “Dä qa qoar na rha i, ‘Sa aurha anga ik ka mualat toqoräkt.’ Bä äkt i ama latta rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, ‘Näkt nga nani a nge iva u rhet bä u rhar mät iangärhäkt ama mran ama vu ngät nae?’

²⁹ “Dä qa morqa qa qoar na rha rhoqortäqyia, ‘Qaku inguna varis ngän namar mät anga wit sä ne na ama mran ama vu ngät. ³⁰ Mamär iva ama wit ngä na ama mran ama vu ngät ngärhi ir gem ne bä dängdäng bät ama qäväläm iva ama latta rhit dodäkt sa ama tmäs. Bä vät iomäkt ama qäväläm diva ngu qoar nä iarhakt ama latta iva rhi er ti rha ama mran ama vu ngät näkt ti qop pät a ngät ma ama istakt näkt ti väs ngät. Näkt mamär dä va rhi rha ama wit bä va rha rhu ngät puk pä gua vätki qarakti i qali qi e iva rhoqoräkt.’ ”

Ama Enge Na Ama Siqutki Säväät Ama Mastard Aa Gavämini Dä Ama Yis (13:31-33/Mak 4:30-32/Luk 13:18-21)

³¹ Dä ma Jisas ka märhamän bät angätni ama enge na ama siqutki bä ba rha i qä qoar toqortäqyia, “Ama Muräktpäm na rhävuk di ngät toqor ama mastard aa gavämini qarqäni i ama ruqa qa rha ini bä qa qutnanokt ini vät aa etki. ³² Ianiäkt ama gavämini di ama gaini nä ini mamär dap nga sa ini ngä ir dä sa ini ngä män i ama ngämuga. Iaqäkt ama ngämuga diva qä ir vit pa arhongni ama namuirhong moe angät tpäs pät ama et bä aa rhäqyitnäk diva ama mor itnäk

bä äkt iva ama isäm nämät ama leqäs ngä rhän bä va ngärhit täk angärha vät pät aa qän.”

³³ Dä ma Jisas ka märhamän särhäm da na angätni ama enge na ama siqutki rhoqortäqyia, “Ama Muräktpäm na rhävuk di ngät toqor ama yis kärakti i ama ruqi qia rha qi bä qia mu qi va ama mor ngät ama plaua näkt kia näpgoer na ngät päme ne bä dängdäng i ama yis kia mon säva ama qopkopki moe.”

Ama Enge Nage Ma Ngämuqa Dä Ama Enge Na Ama Siqut

³⁴ Rhärhong däkt moe di sa ma Jisas ka märhamän bät irhong bä ba ama gulañ na ama enge na ama siqut. Qop sokt kat tamän särhäm da di na ama enge na ama siqut. ³⁵ Dä aa lat iangärhäkt di sa ngä rhäkmamär na ama enge qarangätni i sa akni ama vämginaqa mudu qa märhamän bät a ngät toqortäqyia,

“Va ngua rhamän särhäm da di na ama enge na ama siqut
bä va nguät tamän säväät iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qa ngaip irhong di nävät ama qäväläm gärqomni i qa säm ama ivätki.”

Ma Jisas Ka Rhäväkt Sa Ama Enge Na Ama Siqutki Säväät Ama Mran Ama Vu Ngät

³⁶ Dä nasot dä ma Jisas ka met daqule ama gulañ na ama ruvek bä qa met säva vät. Dä aa mudäsaqongda rha män sagem ga i rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Mamär iva ngit täväkt sa ama enge na ama siqutki säväät ama mran ama vu ngät pät ama etki bä ba ut.”

³⁷ Dä qa muvät toqortäqyia, “Iaqäkt ka ruqa qaräkt i qät kutnanokt ama mär irhong ama gavämirhong di aingo ma Ruqa aa Emga. ³⁸ Dä ama etki di ama ivätki dap ama gavämirhong ama mär irhong di ama rhoes näva ama Muräktpäm. Dap ama mran ama vu ngät di ama vu qa ama ruqa ma Sämgä aa es. ³⁹ Dä iaqäkt kärak

i qa qutnanokt ama mran ama vu ngät di aurha ik ma Sämga dap ama qäväläm gärqomni i rhit dodäkt sa ama tmäs diva ama qäväläm gärqomni iva rhäksot na ama ivätki dap ama latta qärrarhani i rhit dodäkt sa ama tmäs e di ama enselqäna.

⁴⁰ “Di qoki rhoqor ama mran ama vu ngät di rhit ta ngät bä rhit päs ngät mät ama mudäbäs diva rhoqoräkt pät ama qäväläm gärqomni iva rhäksot na ama ivätki. ⁴¹ Va ma Ruqa aa Emga qä rhäk na aa enselqäna bä va rhi rha iarhongäkt kärqärhong i irhong ngät dän sa ama vuirhong moe ngä na ama ruvek kärarhani i rhat tualat na ama vu ngät ama lat näva aa Muräktpäm. ⁴² Bä va rhi rhon sämät ama mudäbäs ama qrot äs. Vät iosäkt ama ivärhäs diva rhat tuqaia dä va rhit nes arhä qeng angärha rem na ne. ⁴³ Dä nasot dä va ama räkt ta na rha ama ruvek tit sen i rha rhoqor ama qunäga va arhä mamäk aa Muräktpäm. Aung gäarakni i nani a qa iva qunäga vät a qa sä gua enge di mamär iva qat nari mamär.

*Ama Enge Na Ama Siqutki Säväät
Ama Mämägän Gärangätni I Rha Ngaip
Ngät*

⁴⁴ “Iaqäkt na rhävuk aa Muräktpäm di ngät toqor ama mämägän gärangätni i sa rha ngaip ngät pät ama etki qärangätni i akni ama ruqa qa män bät a ngät dä qa sasärhäm ngät. Näkt nasot dä qat tet nävät ama märmärgem bä qät boda aa qärhong moe näkt kät bodäm bät iaqyäkt ama etki.

*Ama Enge Na Ama Siqutki Säväät
Ama Pel Qäarakni I Ama Ligär Masirhat
Pät A Qi*

⁴⁵ “Bä qosaqi iaqäkt na rhävuk aa Muräktpäm di ngät toqor ama ruqa qäarakni i qat dräm gät boda ama qärhong gäarakni i qät ñäm nani ama mär ngät ama pelqäna. ⁴⁶ Bä nga qa män bät akti ama pel qäarakni i ama ligär masirhat pät a qi dä qa met bä qa voda aa qärhong moe näkt ka vodäm bät a qi.

*Ama Enge Na Ama Siqutki Säväät
Ama Väiuqi*

⁴⁷ “Qosaqi iaqäkt na rhävuk aa Muräktpäm di ngät toqor ama väiuqi qäarakni i sa akni qa rhon na qi säva ama namuqa bä qia rha ama rhäqäp na ngät ama rhinäm maos maos. ⁴⁸ Bä nga rhäqäp ki mamär dä ama gamoe rha ar mä qi säväät ama qoan bä rha muqun bä rha mät ama mär ngät ama rhinäm bä rha mu ngät mät ama urat dap ta rhon na ama vu ngät nae. ⁴⁹ Vät ama qäväläm gärqomni iva rhäksot na ama ivätki diva rhoqoräkt. Va ama enselqäna rha rhän bä va rha rhatma ama vu rha ama ruvek nämäni ama räkt ta ama ruvek. ⁵⁰ Näkt pa rhi rhon na ama vu rha ama ruvek sämät ama qrot äs ama mudäbäs. Vät iosäkt ama ivärhäs diva rhat tuqaia dä va rhit nes arhä qeng angärha rem na ne.”

*Ama Iaräs Na Ngät Ama Mämägän
Dä Ama Mämägän Ama Mru Ngät*

⁵¹ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga sa qunäga vät a ngän sä rhärhong däkt moe?” Dä rha muvät pät a qa i, “Iei.” ⁵² Dä qa goar na rha rhoqortäqyia, “Iarhakt moe qärrarhae i sa rha män i ama mudäsaqongda na rha bä rhi su ama ruvek säväät iaqäkt na rhävuk aa Muräktpäm di rha rhoqor ama morqa qäarakni i vukpuk sä qa näva aa vätka sa angätni nävät aa mämägän gärangätni i ama iar ngät dä angätni qärangätni i ama mru ngät.”

*Ama Ruvek E Ma Nasaret Ta Mer
Ma Jisas*

(13:53-58/Mak 6:1-6/Luk 4:16-30)

⁵³ Sa nga ma Jisas ka märhamän bät tangät täkt ama enge na ama siqut bä rhäksot dä qa met na äkt. ⁵⁴ Bä nga qa män sämät aa värhäm dä qa su ama ruvek pa arhä mämairqi. Dä qräk mät ta nävät aa rhisu bä rhi snanbät sä ne rhoqortäqyia, “Nak tak täkt ama ruqa di sa qa rha rhangät täkt ama mädräm ama mär ngät dä rhangät täkt ama qrot ngät ama lat na qoe? ⁵⁵ Nga qaku iaqäkt kärak i qat dräm gät tak pät ama vät aa emga? Nga qaku rhat tes aa

nanäk i ma Maria? Bä nga qaku aa läktpek ama gamoe i ma Jems kä nä ma Josep dä ma Saimon näkt ma Judas? ⁵⁶ Nga qaku aa läktpek ama evop moe rhe gem ut? Bä nga rhoqoräkt dä rhak täkt ama ruqa qa rha rhärhong däkt moe na qoe?” ⁵⁷ Dä rha qut säda arha ron nävät a qa.

Sokt di ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ama vämginaqa di qaku ama ruvek tit kutdrir sagem ga dap sokt mät aa värhäm maräkt dä mänguräp aa qärhae maräkt.” ⁵⁸ Dä qaku qa mualat na anga qrot ngät anga lat masirhat e inguna qaku arha anga qatnanakt.

14

Ma Jon Ama Baptais Aa Tñäpki
(14:1-12 / Mak 6:14-29 / Luk 9:7-9)

¹ Vät iomäkt ama qäväläm dä ama tpäsquinaqa ma Herot ka nari ama sameng sävät ma Jisas ² dä qa qoar na aa latta rhoqortäqyia, “Rhak täkt di ma Jon ama Baptais. Sa qa märanas nämät ama tñäpki bä rhoqoräkt i rhangät täkt ama näñis ngät ama qrot ngät ama lat di ngät tualat gem ga.”

³ Ma Herot ka märhamän doqoräkt inguna sa qa voda rha ama muräkt ivakt iva rhi sangar ma Jon bä rhi qop pät a qa bä va rha rhu qa va ama tpäskiarharhäng inguna vät ma Filip ma Herot aa lätkka aa egutki ma Herodias at täväs ⁴ inguna ma Jon sa qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Qaku maräkt parhäm ama Muräkt iva ngia rhät ma Herodias.” ⁵ Bä nämä dä nani a qa iva qä vodäm ga sämät ama tñäpki sokt di qät len ama ruvek inguna rhat nanakt i ma Jon di ama vämginaqa na qa.

⁶ Sokt di nga vät ma Herot aa bängagi qarakti i mudu rha säl a qa dä ma Herodias at tuimgi qia main dä ma Herotkäna arhä saqong bä märmar ge ma Herot nävät a qi. ⁷ Dä soknga qa mumänaris na ama musärhäm iva qä von gi rha agini qarqäni iva qi nän ga rhäm ini. ⁸ Dä at nanäk kia rhäklänge mät ki bä qia qoar nä ma Herot toqortäqyia, “Ngi

von ngo rhä ma Jon ama Baptais aa uväske va ama pletige ama mor ige.”

⁹ Dä ama vitnaqa di airäs ka sokt dinguna sa qa mumänaris ma ama qrot da aa ruavek arhä saqong dä qa qoar bä aa latta rha mualat toqoräkt. ¹⁰ Qa rhäkne bä rha rhodäkt mät ma Jon ba ama tpäskiarharhäng ¹¹ näkt ta män bä samuk sa aa uväske va ama pletige ama mor ige bä rha von ama rhuimgi rhäm gi bä qia rha qi ba at nanäk. ¹² Dä ma Jon aa mudäsaqongda rha män bä rha rha aa släqyige bä rha sasärhäm ige näkt ta met bä rha sameng bä ma Jisas.

Ma Jisas Ka Von Da Ama Tmäs Bä Ba Ama Ngärhäqyet Ama Tausengäna Na Rha Ama Ruvek
(14:13-21 / Mak 6:30-44 / Luk 9:10-17 / Jon 6:1-15)

¹³ Näkt nga ma Jisas ka nari rhoqoräkt sävät ma Jon dä qa met na äkt mät ama mlauski bä sävät ama ivärhäs kärqosni i qaku anga ruvek e bä qale qa e i sokt ka. Sokt di nga ama ruvek ta nari rhoqoräkt dä rha met näva arha värhap bä rha met nasot a qa. ¹⁴ Bä nga ma Jisas ka män mit pät a qoan dä qa lu ama mor qi ama gulañgi na ama ruvek dä qa lavuqi na rha dä qa mumäräs pät arha rämgivärharha.

¹⁵ Bä nga bängangäs dä aa mudäsaqongda rha män gem ga bä rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Sa ama qunäga qat don dap tos täkt ama ivärhäs di qale läs gläius. Mamär iva ngi rhäk na ama gulañ ivakt iva rha rhet sämät ama värhäm bä va rhi vodäm bät anga tmäs bä ba nas.”

¹⁶ Sokt di ma Jisas ka qoar i, “Mamär iva qoki qale rha dap pa ngäni von da rha anga tmäs.”

¹⁷ Dä rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Qop sokt ama bretkäna ama ngärhäqyet näkt sävät ama rhinämiom ama udiom nga e gem ut.” ¹⁸ Dä ma Jisas ka qoar i, “Ngäni rha ngät sagem ngo.” ¹⁹ Dä qa qoar na ama gulañ na ama ruvek iva rha rhuqun bät ama mran. Näkt ka rha ama ngärhäqyet ama bretkäna dä ama udiom ama

rhinämiom näkt ka ñäm dävit säva ama usäpki bä qa mes ama mär sage ma Ngämuqa. Dä qa vonmät na ama bretkäna bä qa von aa mudäsaqongda bä rha are däm ngät bä ba ama ruvek.

²⁰ Bä rha moe rha mäs bä arhä sarem. Näkt ama mudäsaqongda rha rhäqäp ama urat ama ngärhäqyisem da unbem na ngät na ama mäsdävät.

²¹ Ama rhodäm sa ama gamoe iarhakt kärarhae i sa rha mäs di ama ngärhäqyet ama tausengäna na rha dap kosaqi ama evop ti na ama rhoes ta mäs.

Ma Jisas Kat Tet Pät Ama Qoeväs Angärha Rhäng

(14:22-33 / Mak 6:45-52 / Jon 6:16-21)

²² Dä nak kop äkt dä ma Jisas ka qoar na ama mudäsaqongda bä rha veng sämät ama mlauski iva rhi rhoer särhage na ama namuqa dap pa dängdäng na qa ivakt iva qä vräs na ama gulañ. ²³ Dä nasot dä dang däm ga bä sämäni ama damgi ivakt iva qä nän. Bä sa rhoqoräkt i bängangäs dä qop sokt ka qale qa äkt.

²⁴ Dap pät iomäkt ama qäväläm di sa ama mlauski di sa qia muk da ama namuqa aa ron i ama vaeng ngärhit don na qi ba ne inguna ama laurqi qi e nani a ne na rha. ²⁵ Bä nga sa qorhäs iva qunäga dä ma Jisas ka met sagem da i qat tet pät ama qoeväs angärha rhäng. ²⁶ Sokt di nga aa mudäsaqongda rha lu qa i qat tet pät ama qoeväs angärha rhäng dä rhit len masirhat mamär bä rhi qoar i, “Ama rhomga iaqäkt!” Bä rhat tuqaiä i rhit len.

²⁷ Dä qa märhamän särhäm da masägos i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Qale ngänit len! Nak kop mamär. I nak kop aingo.”

²⁸ Dä ma Pita qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Engeska, ngakt bä ngätki i ainge dä ngi qoar na ngo iva ngua rhet pät ama qoeväs angärha rhäng sagem nge.”

²⁹ Dä ma Jisas ka qoar na qa i, “Ngi ang!” Dä soknga ma Pita qa sär sä nas nämät ama mlauski bä qat tet pät

ama qoeväs angärha rhäng sage ma Jisas.

³⁰ Sokt di nga qa lu ama laurqi dä qät len bä qä nasäng i qat don dä qa näs sävät ma Jisas i, “Engeska, ngia rhumaiar ngo.”

³¹ Dä ma Jisas ka rhäk aa rhäqyet masägos bä qa sangar ma Pita i qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Ai, ainge di ama gaini nä gi qatnanakt. Mäniekt bä qaku sägäk nä gi snängaqa?”

³² Bä nga in beng sämät ama mlauski dä mae da ama laurqi. ³³ Dä iarhakt kärarhae i qale rha mät kä mlauski di rhi nän sagem ga i rhi qoar i, “Ngätki i nge di ma Ngämuqa aa emga na nge.”

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Rämgivärharha E Ma Genesaret

(14:34-36 / Mak 6:53-56)

³⁴ Bä nga sa rha mängaläkt särhage dä mae vät a rha e vät ama ivärhäs ma Genesaret. ³⁵ Bä nga ama gamoe nävät iosäkt ama ivärhäs ta räm ma Jisas dä rha rhäkne nani ama rämgivärharha moe nävät iaqäkt ama ngärhäkta bä ama ruvek ta män sä rha sagem ga. ³⁶ Näkt tat naing bät a qa iva qät tares pät ama rämgivärharha arha rhäng iva nak kop pa sokt tit täk da aa boiqi arha väm. Bä iarhakt moe qararhae i sa rha rhäk da arha väm di sa märäs pät a rha.

15

Ama Ruvek Arhä Qärhong Dä Ma Ngämuqa Aa Muräkt

(15:1-9 / Mak 7:1-13)

¹ Mamär dä ama Farisiqäna rhi na ama Skraipkäna rha män nae ma Jerusalem bä sage ma Jisas bä rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, ² “Mäniekt bä gi mudäsaqongda di qaku rhat tet parhäm aurha morta arhä qärhong? Inguna qaku rhit tor arhä rhäkt narhoer näkt sa rhat täs.”

³ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha i, “Mäniekt bä ngänin nänbetäkmät na ama muräkt nage ma Ngämuqa ivakt iva ngän det parhäm angäna morta arhä qärhong? ⁴ Inguna ma Ngämuqa qa muräkt toqortäqyia, ‘Mamär iva

ngit kutdrir sävät gi mamäk dä gi nanäk' dap 'Aung gäarakni i qat tamän mava na aa mamäk ura aa nanäk diva qoki rhi veng ga.'⁵ Sukt di aingän di ngäni qoar i, 'Ngakt bä aung anga ruqa qä qoar na aa mamäk ura na aa nanäk i agi matnärhäm gärangätni i mai va ngu von en däm ngät di sa ngua von ma Ngämuqa⁶ bä rhoqoräkt di sa mamär na qa i qaku qät kutdrir sage aa mamäk.' Bä äkt i rhoqoräkt di sa ngänit kyiradeng nä ma Ngämuqa aa enge ivakt iva ngän det parhäm angän gärhong.⁷ Aingän gärarhae i ngän dualat sädä saqong, ma Aisaia di sa qa märhamän mamär bät ama enge nage ma Ngämuqa sävät a ngän doqoräkt i qa qoar toqortäqyia,

8 " 'Rhärhae rhäkt ama ruvek di rhit kutdrir sävät a ngo nämät arha väm
dap arhä snängaqa di qa e gläius na ngo.

9 Dap ti nänsäs sagem ngo mavängam i rhi su ama ruvek na arhä muräkt kärangätni i rhoqor qre ama muräkt nagem ngo.' "

Agirhong Gärqärhongni I Irhong Ngät Tualat Sä Sävetka Bä Va Qaku Ama Qumärqumär Qa

(15:10-20 / Mak 7:14-23)

¹⁰ Dä ma Jisas ka mes ama ruvek sagem mes bä qa qoar na rha rhoqortäqyia, "Mamär iva ngäni nari ngo bä va qunäga vät a ngän i¹¹ qaku agini qärqäni i ini ngät don sämät ama ruqa aa vämgä di ini ngät tualat sä qa bä va qaku ama qumärqumär qa dä ma Ngämuqa aa saqong. Dap kinak agini qärqäni i vukpuk sä ini nämät aa vämgä di rhäni rhäkt di ini ngät tualat sä qa bä va qaku ama qumärqumär qa."

¹² Dä ama mudäsaqongda rha män sagem ga bä rha qoar na qa rhoqortäqyia, "Nga sa ngiat dräm i ama Farisiqäna di nga rha nari rhangät täkt gia enge dä sa rha qut säda arha ron nävät a ngät?"

¹³ Dä ma Jisas ka muvät i, "Ama nairhong moe qärqärhongni i sa qaku

gu mam dak pono da ama usäpki arha ron ga qutnanokt irhong diva rha rhar mät irhong nae.¹⁴ Ngäni qyiradeng na rha. Rha di ama säsur ta ama ruvek kärarhani i rhi rhoer nanokt ama ruvek. Dä ngakt bä anga säsurta di rhi rhoer nanokt anga säsurta diva rha moe rha rhon sämät ama uqupka."

¹⁵ Sukt di ma Pita qa qoar na qa rhoqortäqyia, "Mamär iva ngit tävakt sa ama enge na ama siqutki bä ba ut."

¹⁶ Dä ma Jisas ka qoar i, "Nga as kaku qunäga vät a nge?¹⁷ Nga qaku ngiat dräm i agini qärqäni i ini ngät don sämät ama ruqa aa vämgä di ini ngät don sämät aa sarimgi näkt nasot dä vuk sä ini näva aa släqyige?¹⁸ Sukt di agini qärqäni i vukpuk sä ini nämät aa vämgä di ini ngät dän nämät aa snängaqa bä rhäni rhäkt di ini ngät tualat sä qa bä qaku ama qumärqumär qa.¹⁹ Inguna namuk nämät ama ruqa aa snängaqa dä ama vu ngät ama mungäsnäng ngärhi rhartäm sä qa bä qä veng dä qä qavatnävatlägut dä qat tualat na ama lat na ama qavatka maos maos dä qä sua dä qä iras na ama enge sävät arhani dä qat tamän mava na ama ruvek.²⁰ Iarhongäkt toqoräkt di irhong ngät täqäne sa ama ruqa bä qaku ama qumärqumär qa. Sukt di nga aung gat täs sukt di qaku qa er qa rhor aa rhäkt di iangärhäkt ama lat toqoräkt di qaku ngät tualat sä qa bä qaku ama qumärqumär qa."

Ama Ruqi Nae Ma Kenan At Katnanakt

(15:21-28 / Mak 7:24-30)

²¹ Dä ma Jisas ka met na äkt dä qa met bä sävät ama ngärhäktka namet ma Tair dä ma Saidon.²² Dä nak sa ama evopki nävät ama Kenangäna qärakni i qiat tas e vä iaqäkt ama ngärhäktka qia män sagem ga bä qit nok i qi qoar toqortäqyia, "Gua morqa ma Devit aa emga, mamär iva ngit lavuqi na ngo inguna ngua imgä di ama iauska qät täk pät a qi mamär."

²³ Sukt di qaku qa muvät pät a qi na anga enge. Dä aa mudäsaqongda rha män sagem ga bä rhat naing bät a qa

i rhi qoar toqortäqyia, “Mamär iva ngi rhäk na qi nae inguna qiat tet nasot a ut dä qiat tuqaia.”

24 Dä ma Jisas ka movät päta a qi rhoqortäqyia, “Sa ma Ngämuqa qa rhäk na ngo sokt sage ama Israelqäna qärrahani i rha rhoqor ama sipsipkäna qärangätini i sa musäng sä ngät.”

25 Sokt di qia män bä qia an da arha quum sä nas säng ma Jisas aa qar i qi qoar toqortäqyia, “Gua morqa, mamär iva ngia rhatnärhäm ngo.”

26 Dä ma Jisas ka movät päta a qi rhoqortäqyia, “Qaku maräkt iva rhi rha ama rhoes arha tmäs bä rhi rhon na ngät bä ba ama im.”

27 Dä qia movät toqortäqyia, “Ngäkki na nge gua morqa, dap käqi ama im di mamär vät a ngät iva ngät täs ama nesdäm nasot angärha morta qärangätini i suksuk däm ngät säva ama lai angärha rem.”

28 Dä ma Jisas ka movät päta a qi rhoqortäqyia, “Rhakti, gi qatnanakt di ama mor ngät! Qoki va rhäk mamär varhäm gi snängaqa.” Bä vät iomäkt ama qäväläm dä märäs päta at tuimgi.

Ma Jisas Ka Mumäräs Päta Ama Rhäqäp Na Rha Ama Ruvek

29 Dä ma Jisas ka met na äkt bä qa met päta ama namuqa ma Galili aa qoan. Näkt dang däm ga sämani ama däbäm bä qa muqun e. 30 Dä ama mor ngät ama gulañ na ama ruvek ta män sagem ga sa ama vävarhäm da dä ama säsurta dä ama vaktpärharha dä iarhakt kärrarhae i qaku rhat tamän näkt sävät arhani ama rhäqäp na rha ama rämgivärharha bä rha mu rha säng ma Jisas aa qar bä qa mumäräs päta a rha. 31 Dä ama gulañ na ama ruvek di qräk mäta ta rhoqoräkt i rha lu ama ruvek kärrarhani i qaku rhat tamän i sa rhat tamän dä ama vaktpärharha i sa märäs päta a rha dä ama vävarhäm da i sa rhat tet dä ama säsurta i sa rhat näñäm. Dä rhi nän sa ama Israelqäna arhä Ngämuqa.

Ma Jisas Ka Von Da Ama Tmäs Bä Ba Ama Levaet Ama Tausengäna Na Rha Ama Ruvek (15:32-39/Mak 8:1-10)

32 Nasot dä ma Jisas ka mes aa mudäsaqongda sagem mes bä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingo di ngut lavuqi nä rhärhae rhäkt ama ruvek inguna sa qale rha gem ngo vät ama dävaung ama qunäng näkt kaku guarhong iva rha äs. Bä qaku nani a ngo iva ngu rhäk na rha nae rhoqor täkt i anoeng mä rha i varis deng bät a rha varhäm ama iska.”

33 Dä ama mudäsaqongda rha snanbät sä qa i, “Nga vät ama ivärhäs gläius toqor täkt diva urhi rha anga bretkäna na qoe qärangätini i mamär iva urhi von ama mor qi ama gulañgi na ama ruvek toqor täkt ivakt iva rha äs?”

34 Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ama mämänia ama bretkäna nga e gem ngän?” Dä rha qoar i, “Ama ngärhäqyet da udiom ama bretkäna dä ama rhinämirhong ama marheka nä irhong.”

35 Dä ma Jisas ka qoar na ama gulañgi na ama ruvek iva rha rhuqun bät ivät. 36 Näkt ka rha qä bretkäna ama ngärhäqyet da udiom na ngät näkt sävät kä rhinämirhong näkt ka mes ama mär sage ma Ngämuqa näkt ka vonmäta na ngät bä qa von aa mudäsaqongda bä rha are da ama ruvek.

37 Ama ruvek moe rha mäsa bä arhä sarem. Näkt ama mudäsaqongda rha matma ama mäsdävät bä rha rhäqäp ama urat ama ngärhäqyet da unbem na ngät.

38 Iarhakt kärrarhae i sa rha mäsa di ama levaet ama tausengäna na rha ama gamoe näkt sävät ama evop ti na ama rhoes.

39 Bä nga nasot i sa ma Jisas ka rhäk na ama gulañ na ama ruvek nae dä qa veng sämät ama lil qi ama mlauski bä qa met bä sävät ama ngärhäkka ma Magadan.

16

Ama Farisiqäna Dä Ama Sadyusiqäna Rhi Nän Nani Anga Muqunän

(16:1-4 / Mat 12:38-42 / Mak 8:11-12 / Luk 11:29-32)

¹ Dä ama Farisiqäna rhi na ama Sadyusiqäna rha män sage ma Jisas ivakt iva rhi siqut na qa i rha nän ga iva qä qur a rha rha anga muqunängi na rhävuk.

² Dä ma Jisas ka movät pät a rha rhoqortäqyia, “Qre va bängängäs dä ama qurät mät ama leqäs dä va ngäni qoar i duququ dä va ama qunänget.* ³ Dap pät duququs kre va ama qurät mät ama leqäs dä ama ununige vät ama qunäga aa uväs dä va ngäni qoar iva rhäqyerhäkt diva ama suigi qi säp. Sa ngänät dräm iva ngän datnävämne mamär na ama muqunän mät ama leqäs dap kaku mamär vät a ngän iva ngänät lu ñismäne sävät ama muqunän bät tangät täkt ama rhodäm. ⁴ Aingän nävät tit täkt ama qoengait di ama vu rha ama ruvek na ngän gärrarhani i sa qaku qale ngän mamär i sägäni na ngän ngän nä ma Ngämuqa rhoqor ama ruiom gärqiomni i sa in mätlägut näkt mamär dä akni qa qavätnävätlägut. Bä ngänit ñäm nani anga muqunängi sokt diva qaku anga muqunängi qi namän bä ba ngän dap sokt ama muqunängi nävät ma Jona.”

Bä äkt i qa märanas bä qa met.

Ama Farisiqäna Rhi Na Ama Sadyusiqäna Arha Yis

(16:5-12 / Mak 8:14-21 / Luk 12:1)

⁵ Näkt ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rha mängäläkt särhage na ama namuqa bä nga sa rha män e dä qunäga vät a rha i sa qaku rha rha anga bret. ⁶ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngänit lu mamär nämät ama Farisiqäna dä ama Sadyusiqäna arha yis.”

* **16:2** “Qre va bängängäs dä ama qurät mät ama leqäs dä va ngäni qoar i duququ dä va ama qunänget.” Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm bä sävät ama qängärini ma 3 moe di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm irhong sae.

⁷ Dä rha nasäng i rhat tamän bät a ne sävät aa enge i rhi qoar toqortäqyia, “Nguaräm ga märhamän doqoräkt dinguna sa qaku ut ta anga bret.”

⁸ Sokt di ma Jisas ka räm arha engirhong dä qa snanbät toqortäqyia, “Mäniekt bä ngän damän bät a ne sa ama bret i qaku agung gem ngän? Ai, nak angän gatnanakt di sa ama gaini na ngät. ⁹ Nga as kaku qunäga vät a ngän? Nga qaku vuk pät a ngän i sa ngän däqäp ama urat ama mämänia na ama mäsdävät pät iomäkt ama qäväläm i sa ngua vonmät na ama bretkäna ama ngärhäqyet bä ba ama gamoe ama ngärhäqyet ama tausengäna na rha? ¹⁰ Bä nga qosaqi qaku vuk pät a ngän i sa ngän däqäp ama urat ama mämänia na ama mäsdävät nage qa ngärhäqyet da udiom na ngät ama bretkäna bä ba qa levaet ama tausengäna na ama ruvek? ¹¹ Ngu lu mäniekt bä qaku qunäga vät a ngän i sa qaku nguat tamän sävät ama bretkäna? Ngänit lu nämät ama Farisiqäna dä ama Sadyusiqäna arha yis.”

¹² Bä rhoqoräkt dä sa qunäga vät a rha i nak kaku ma Jisas kat tamän sävät ama yis käraktni i säva ama bret dap kat tamän sävät ama Farisiqäna rhi na ama Sadyusiqäna arhä rhisu.

Ma Pita Qa Sameng Mamär I Ma Jisas Di Ma Krais

(16:13-20 / Mak 8:27-30 / Luk 9:18-21)

¹³ Bä nga ma Jisas ka män sävät ama ngärhäktka glaqot na ama värhäm ama lel äm ma Sisaria Filipai dä qa snanbät sa aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Aingo ma Ruqa aa Emga di ama ruvek tat tu arhä snäng i auge na ngo?”

¹⁴ Dä rha movät pät a qa rhoqortäqyia, “Arhani ama ruvek di rhi qoar i ma Jon ama Baptais dap arhani di rhi qoar i ma Elaija dap arhani di

rhi qoar i ma Jeremaia ura akni nāvāt ma Ngāmuqa aa vāmginarha.”

¹⁵ Dā qa snanbāt sã rha rhoqortāqyia, “Dap aingān di ngān du angān snāng i auge na ngo?”

¹⁶ Dā ma Saimon Pita qa movāt toqortāqyia, “Ainge di ma Krai ma Ngāmuqa ama ngātdāqām ga aa emga na nge.”

¹⁷ Dā ma Jisas ka movāt pāt a qa rhoqortāqyia, “Saimon ma Jona aa emga, ama modāmne di sa nga e gem nge inguna ama ruvek di qaku rha muqunāga sã rhangāt tākt ama mādrām bā ba nge dap kinak gu mam dak pono da ama usāpki arha ron sa qa muqunāga sã ngāt bā ba nge. ¹⁸ Dā ngu qoar na nge i ainge di ma Pita bā vāt tak tākt ama duiqa aa rhāng diva ngua rhair na ama ruvek kārarahani i rhat nanakt na ngo bā va qaku mamār iva ama tñāpki at krot ngā namān nāva arhā vās. ¹⁹ Va ngu von nge rha ama ak-iqina sava ama Murāktpām na rhāvuk dā agini qārquāni i ngit tares pāt ini angārha rhāng de vāt ivāt diva ma Ngāmuqa qāt tares pāt ini angārha rhāng dāvuk da ama usāpki arha ron nākt agini qārquāni i qaku ngit tares pāt ini angārha rhāng de vāt ivāt diva qaku ma Ngāmuqa qā narhares pāt ini angārha rhāng dāvuk da ama usāpki arha ron.” ²⁰ Nasot dā ma Jisas ka muge ama mudāsaqongda ma ama qrot iva qale rhi naqoar na aung i qa di ma Krai.

Ma Jisas Ka Sameng Sāvāt Aa Tñāpki Dā Nasot Diva Qa Rhāranas
(16:21-23 / Mak 8:31-33 / Luk 9:21-22)

²¹ Mānasāng na ākt dā ma Jisas ka nasāng iva qat tamān mamār sārha aa mudāsaqongda iva qa rhet sae ma Jerusalem bā va qā rha ama mārān maos maos masirhat nage ama morta dā ama priskāna ama morās na rha dā ama Skraipkāna. Bā va rhi veng ga nākt pāt ama dāvaung na qa ama qunāga dā va ma Ngāmuqa qa rhāranas na qa nāmāt ama tñāpki.

²² Dā ma Pita qa rhāqoar sã ma Jisas sã nas bā qa rhākne vāt a qa sã iaqākt aa muqunāga i qā qoar toqortāqyia, “Engeska, mamār iva qale ma Ngāmuqa qā narhares pāt iangārkhākt ama lat angārha rhāng. Qoki va qaku ngā namān bāt a nge.”

²³ Sukt di ma Jisas ka rhong bā qa rhākne vāt ma Pita na ama enge ama qrot ngāt toqortāqyia, “Sāmga, ngia rhet sāng gua rhāng. Ainge di ngit pās nas māni gua iska inguna sa rhak tākt gi snāngaqa di qaku qa nage ma Ngāmuqa dap ka nage ama ruvek.”

Mamār Iva Ngi Rha Gi Sāmānanamuqa Bā Ngit Pās Ma Jisas Aa Rhāng
(16:24-28 / Mak 8:34-38 / Luk 9:23-27)

²⁴ Dā ma Jisas ka qoar na aa mudāsaqongda rhoqortāqyia, “Nga nani aung gārakni iva qat tet nasot a ngo di mamār iva qā qyiradeng na nas dap kā rha aa sāmānanamuqa bā qāt pās gua rhāng. ²⁵ Inguna aung gārakni i nani a qa iva qā sangar vāt aa iar mamār diva qa rhusāng sã ngāt nasot. Dap iaqākt kārak i qāt kyiradeng na aa iar bā ba ngo diva qa rhumaiar ngāt. ²⁶ Va mamār vāt anga ruqa rhoqor māniekt kre i mānamār sã qa nage ama ivātki at kārhong moe dap kābās na aa iar? Bā qop ngu lu va agini qārquāni i mamār vāt anga ruqa iva qā vodām ini ivakt iva saqi qa rhān bāt aa iar?

²⁷ “Inguna sa va ma Ruqa aa Emga qa rhān ba aa mam aa murhāmeska qā na aa enselqāna nākt pa qa rhuvāt pāt ama ruvek asāgāk asāgāk parhām aa lat. ²⁸ Nguat tamān sārham ngān na ama engātki i arhani nāvāt a ngān dākt i ngānāt mair diva as kaku rhi nañāp dap as pa rhi lu ma Ruqa aa Emga i qat dān sa aa murākt i ama vitnaqa na qa.”

17

Ma Jisas Aa Nāmñāmgi Qia Mān Maos
(17:1-13 / Mak 9:2-13 / Luk 9:28-36)

¹ Nasot ama qunäng ama ngärhäqyet da sägäk dä ma Jisas ka rhäqoar sä ma Pita qä nä ma Jems näkt ma Jems aa läktka ma Jon bä ma Jisas ka er nanokt ta bä dang däm da säda ama damgi ama uiu qi bä sokt ta sä nas. ² Bä nga sa äkt dä ma Jisas aa ñämñämgi qia män maos da arhä saqong bä aa saqongait ngät nañäm doqor ama qunäga dap aa boi di ngärhit sen i ama qulum ngät mamär.

³ Dä nak sa väs dä ma Moses kä nä ma Elaija gem da bä rhat tamän särhä ma Jisas. ⁴ Dä Pita qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Engeska, ama mär toqoräkt i qali lut täkt. Ngakt bä nani a nge diva ngua rhair na anga däpgharhong anga värhirhong anga me irhong de iva ani ba nge dap ani bä bä ma Moses dap ani bä bä ma Elaija.”

⁵ Bä nga as kat tamän dä nak sa ama eqoeqi qäarakni i ama qunäga mät ki qia ong da dä ama eguinga näva ama eqoeqi qat tamän doqortäqyia, “Rhak täkt di ngua emga qäarak i sa gua snäng bät a qa masirhat kärak i märmär gem ngo nävät a qa. Ngänät nari nämät ka.” ⁶ Bä nga ama mudäsaqongda rha nari rhoqoräkt dä arpus na rha bä rha mas mäk pät ivät i rhit len masirhat mamär. ⁷ Dä ma Jisas ka män gem da bä qa rhäk pät a rha i qä qoar toqortäqyia, “Ngän dair näkt kale ngänit len.” ⁸ Bä nga rha ñäm bit dä qaku rha lu aung dap sokt ma Jisas.

⁹ Näkt nga rhoqoräkt i arhar sä rha vät ama damgi dä ma Jisas ka mugem da ma ama qrot toqortäqyia, “Qale ngän nasameng bä ba aung sävät iangärhäkt ama lat kärangät i sa ngän lu ngät bä dängdäng i ma Ruqa aa Emga di sa ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki.”

¹⁰ Dä ama mudäsaqongda rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ama Skraipkäna rhi qoar i nak mamär iva ma Elaija qa er qa rhän?”

¹¹ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Nak koki ma Elaija diva qa er qa rhän bä va qa rhumamär nä iarhongäkt moe. ¹² Dap ngu qoar na ngän i sa ma Elaija qa män näkt kaku

qunäga vät ama ruvek sä qa bä sa rha mualat sä qa qoki varhäm arhä snängaqa. Bä ngätki va qosaqi ma Ruqa aa Emga qä rha ama märänga nagem da.” ¹³ Dä qunäga vät ama mudäsaqongda i nak ma Jisas kat tamän särhäma da di sävät ma Jon ama Baptais.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Iauska Mät Ka Ama Rhoemga

(17:14-21 / Mak 9:14-29 / Luk 9:37-43)

¹⁴ Bä nga sa evär däm da sage ama gulängi dä akni ama ruqa qa män ge ma Jisas bä qa an da aa quum sä nas säng aa qar ¹⁵ näkt ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Gua morqa, ngi lavuqi nä ngua emga inguna ama guani na qa bä avuqi na qa mamär bä ngäda arharpus na qa sämät ama mudam bä qop säva rigi. ¹⁶ Näkt ngua met sä qa sage gi mudäsaqongda dä qop kaku mamär vät a rha iva rha rhumäräs pät a qa.”

¹⁷ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ai, aingän di ama qoengait na ama ruvek kärarhae i qaku angän anga qatnanakt dä qosaqi ama vurha na ngän mamär. Ngu lu va qale ngo gem ngän bä dängdäng gäsnia? Dä qosaqi va ngut ta ama märänga sä ngän bä dängdäng gäsnia? Ngäni rha ama rhoemga namuk sagem ngo!” ¹⁸ Näkt ma Jisas ka rhäk na ama iauska na ama enge ama qrot ngät bä vuk sä qa nämät ka rhoemga bä qop märäs pät a qa masägos.

¹⁹ Nasot dä ama mudäsaqongda rha män ge ma Jisas toqoräkt i sokt ta dä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Mäniekt bä qaku mamär vät a ut iva urhi qutmäs iaqäkt ama iauska?”

²⁰ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Nguna qaku ama mor angän gatnanakt. Ngu qoar na ngän na ama engätki i qre va angän gatnanakt di ama mor ngät toqor ama mastard aa gavämini di mamär vät a nge iva ngi qoar nä rhärhäkt täkt ama damgi i, ‘Ngia rhet narhe bä sarhe!’

Dä va qia rhet toqoräkt bä qop pa qaku a qrot guani gem nge.”^{21*}

*Saqi As Ma Jisas Ka Sameng Säväť
Aa Tñäpki Näkt Nasot Diva Qa Rhäranas
(17:22-23 / Mak 9:30-32 / Luk 9:43-45)*

²² Sa nga ama mudäsaqongda rha män säväť a ne e ma Galili dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ma Ruqa aa Emga diva rhi vodäm ga sämät ama ruvek arhä rhäkt²³ bä va rhi veng ga. Näkt pa vät ama dävauŋ na qa ama qunäga dä va ma Ngämuqa qa rhäranas na qa nämät ama tñäpki.” Dä ama mudäsaqongda di airäs ta masirhat.

*Ama Takes Bä Ba Ama Ansäspämgi
Ama Mor Qi*

²⁴ Näkt nga ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rha män sae ma Kaperneam dä ama ruvek kärarhani i rhit ta ama takes ba ama ansäspämgi ama mor qi qärangätñi i ama qunängiom ama udiom in ditsek angät ligärleng di sa rha män sage ma Pita bä rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga gia morqa di qaku qät don na anga ligär bä ba ama ansäspämgi ama mor qi?”

²⁵ Dä ma Pita qa muvät päť a rha i, “Ari, nak koki qät don.”

Näkt nga ma Pita qa män ba vät dä ma Jisas ka er qa märhamän säväť a qa i qä snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Saimon, ngiat tu gi snäng doqor mäniekt? Ama vitnarha nämäni ama ivätki di rhat dräm dit ta ama ligär ngä na ama takes di nage guavek koe? Nga rhit ta ngät nage arha ruvek maräkt ura nage ama nañista?”

²⁶ Bä nga ma Pita qa muvät i, “Nage ama nañista.”

Dä ma Jisas ka qoar i, “Rhoqoräkt di nak kop ama ruvek nae nävä qä vitnarha arha ivärhimek maräkt di isiska vät a rha sa ama takes.”²⁷ Sokť di varis ut naslava na rha dä soknga ngia rhet samana säväť a qoan bä va

ngi ar sa anga rhinäm bä va nämät ama narhoerqa aa vämgi diva ngi rha ama ligärleng qärqigeni i ama levaet na ngät ama qunäng angät titsek nä ige. Dä ngia rhet sä ige bä va ngi vodäm ige bä ba rha iva ama takes bä ba un.”

18

*Auge Di Ama Vit Na Qa Mamär
(18:1-6 / Mak 9:33-37 / Luk 9:46-48 / Luk 22:24-27)*

¹ Vät iomäkt ama qäväläm dä ma Jisas aa mudäsaqongda rha män sagem ga bä rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Auge di ama vit na qa mamär va ama Muräktpäť na rhävuk?”² Dä ma Jisas ka rhäknan da ama rhoemga bä qa mair na qa da arhä saqong.

³ Näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i ngakt bä qaku ngän nanäpgoer na nas bä ngän dän iva ngän doqor ama rhoes di qop pa qaku ngän namon säva ama Muräktpäť na rhävuk.”⁴ Aung gäarakni i qät säť ama gaini na nas bä qa rhän iva qa rhoqor tak täkt ama rhoemga di iaqäkt di ama vit na qa mamär vä iaqäkt na rhävuk aa Muräktpäť.

⁵ “Bä aung gäarakni i qä rhar sa anga rhoemga rhoqor tak täkt sagem mes näväť gu ngärhipki di sa qä rhar sä ngo.”⁶ Sokť di aung gäarakni i qät täqäne sa akni näväť tärhäe rhäkt ama rhoes ama gaini na rha qäarakni i qät nanakt na ngo bä sämät anga vuini di vadi mai mamär iva rhi er ti qop sa anga märän bäm ga anga duiqa vät aa qän näkt ti rhon na qa säva ama quluñini vä garäska bä va qä näkt märätki.

*Ama Rhonsävät Säväť Ama Ruvek
Kärarhani I Rhi Rhoer Nanokť Arhani
Bä Säť Ama Vuirhong
(18:7-9 / Mak 9:42-48 / Luk 17:1-2)*

⁷ “Avuqi na ama ruvek päť ama ivätki qärarhani i rhi rhartäm sa arhani ama ruvek bä sämät ama

* **17:21** Ma Matyu qa säť dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äť dä arhani ama ruvek di rha säť ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säť ini sae. ‘Dap ama iauska rhoqor tak täkt di mamär iva qa rhet di sokť näväť ama nän dä ama meranotka.’

vuirhong. Qoki qale iangärhäkt ama lat toqoräkt sokt diva avuqi mamär ge auge qäarak i qat tualat toqoräkt.

8 “Ngakt bä ngia rhäqyet ura gia qäraet ngärhi rhartäm sä nge sämät anga vuini dä va ngi rhodäkt sä et bä ngi rhon na et nae. Inguna qoki ama mär toqoräkt iva ngia rhon säva ama iar ama sok täm ngät i suktäkt pät a nge. Dap ama vu rhoqoräkt iva ngiat tet nä gia qärisem moe ura qale gia rhäqyisem moe sokt diva rhi rhon na nge sämät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs. 9 Dä qosaqi ngakt bä gi saqongaqa qä rhartäm sä nge bä sämät anga vuini dä va ngia rhar täm ga bä ngi rhon na qa nae. Inguna ama mär toqoräkt iva ngia rhon säva ama iar ama sok täm ngät sokt sa ama saqongaqa ama sägäk dap ama vu rhoqoräkt i gi saqongaom ama udiom sokt diva rhi rhon na nge sämät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs.

*Ama Enge Na Ama Siquitki Sävat
Ama Sipsip Käarakni I Musäng Sä Qa
(18:10-14/Luk 15:1-7)*

10 “Ngänit lu i varis ngän naslava na aung nävät tärhae rhäkt ama rhoes inguna rhävuk da ama usäpki arha ron di arha enselqäna* di rhat mair vasägos dä gu mam aa saqong. 11 † 12 Ngu lu ngän du angän snäng doqor mäniekt? Ngakt bä akni anga ruqa di aa anga handret na anga sipsipkäna näkt musäng sa ama sägäk dä mänia? Nga qaku qä namet daqule angätäni ama 99 na ngät ama sipsipkäna va ama mran äkt da ama dabap dap pa qa rhet nasot iaqäkt käarak i sa musäng sä qa? 13 Bä ngu qoar na ngän na ama engätki i ngakt bä va qa rhän bät a qa diva märmär gem ga masirhat nävät a qa vä iangärhäkt ama 99 na ngät kärangät i sa qaku musäng sä

ngät angät tpäs. 14 Bä qosaqi rhoqoräkt di angän mam dak pono da ama usäpki arha ron di qaku nani a qa iva qäbäs na aung nävät tärhae rhäkt ama rhoes.

*Ngakt Bä Akni Anga Qatnanak-
tpämga Qat Tualat Na Anga Vuini
Sävat A Nge*

(18:15-20/Luk 17:3-4)

15 “Ngakt bä akni anga qatnanak-tpämga qat tualat na anga vuini sävät a nge dä ngia rhet sagem ga bä va ngia rhuqunäga vät a qa i ngi qur a qa rha aa lat ama vu ngät näkt kaku mänguräp dap sokt en. Näkt ngakt bä qä nari nämät nge dä va saqi as ina ruaiom na ne ngi na qa. 16 Sokt di ngakt bä qaku qä nanari nämät nge dä va ngi rhäqoar sa aung ura guaiom bä va ngän det sagem ga ivakt iva gia enge moe di iarhakt di mamär iva rhi sämaengätki na ngät. 17 Näkt ngakt bä qaku qä nanari nämät ta dä va ngän duqunäga vät gi guläñgi na ama qatnanaktpämga. Bä ngakt bä qaku qä nanari nämät ama qatnanaktpämga dä va ngän däqäne sä qa rhoqor qre i anga Jentailqa ura anga ruqa qäarakni i qat dräm gät ta ama takes.

18 “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i agini qärqäni i ngän dares pät ini angärha rhäng de vät ivät diva ma Ngämuqa qä rhares pät ini angärha rhäng dävuq da ama usäpki arha ron näkt agini qärqäni i qaku ngän dares pät ini angärha rhäng de vät ivät diva qaku ma Ngämuqa qä narhares pät ini angärha rhäng dävuq da ama usäpki arha ron. 19 Saqi as ngu qoar na ngän i ngakt bä ama udiom nävät a ngän di sa sägäni na iom bät ama ivätki sävät guani qärqäni i sa in nän nani ini dä va gu mam dak pono da ama usäpki arha ron ga rhualat toqoräkt. 20 Inguna nga rhoqoräkt i västämne na anga

* 18:10 arha enselqäna Rhängät täkt ama enge di rhoqor qre ma Jisas kä su ut i ama ruvek asägäk asägäk di akni ama ensel qät lu vät a qa. † 18:11 Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säm ini sae. ‘Inguna sa ma Ruqa aa Emga qa män ivakt iva qa rhumaiar nä iarhakt kärarhae i qäbäskäbäs na rha.’

udiom ura anga dāvaung na rha nāvāt gu ngärhipki di sa qale ngo e gem da.”

*Ama Enge Na Ama Siqutki Säväť
Ama Latka Qärakni I Qaku Qa Qyiradeng Na Akni Sa Aa Lat Ama Vu Ngät Säväť A Qa*

²¹ Nasot dā ma Pita qa män ge ma Jisas bā qā snanbāt sä qa rhoqortäqyia, “Engeska, ngakt bā gua ruqa qat tualat na ama vuirhong säväť a ngo vasāgos dā va ngut kyiradeng na qa sa aa lat ma ama māmānia nā imek? Nga va ngut kyiradeng ba qa ma ama ngärhäqyet da unmem nā imek?”

²² Dā ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngu qoar na nge iva qale ngit kyiradeng ba qa sokt pāt ama ngärhäqyet da unmem nā imek dap kinak pa ngit kyiradeng ba qa vāt ama dāvaung na rha ama ruvek da ama ngärhäqyisem da qäraet da unmem nā imek.”

²³ “Iaqäkt na rhävuk aa Muräktpäm diva ngua rhuqut tām ngät säväť akni ama vitnaqa. Maos dā iaqäkt ama vitnaqa di nani a qa iva qa rhuräkt na aa latta arhä dinau. ²⁴ Bā nga qa nasäng iva qat turäkt dā rha män sa akni ama latka qärakni i aa dinau di ama ngärhäqyisem da udiom na ngät ama tausengāna na ama qunäng angät titsek. ²⁵ Dap ka latka di qaku aa anga ligär masirhat ivakt iva qa rhuvät na ama vitnaqa aa ligär. Dā soknga ama vitnaqa qa qoar iva rhi vodäm ga qā na aa egutki näkt in oes näkt säväť arhä qärhong iva nani anga ligär bā bā qa vitnaqa.

²⁶ “Bā äkt i qa latka qa an da aa quum sä nas säng ama vitnaqa aa qar bā qät nok pāt a qa sä nas i, ‘Ai, ngi lavuqi na ngo dā va as pa ngua rhuvät nā gi ligär moe.’ ²⁷ Dā ama vitnaqa qa lavuqi na qa dā qa qoar na qa i sa isiska vāt a qa i sa qaku mamär iva qā namuvät na ama ligär.

²⁸ “Sokt di mamär dā qa latka qa met bā qa män bāt akni aa ruaqa ama latka qärak i sa mudu qa rha ama narhoerqa ama latka aa ligär

qärangätni i ama handret na ngät ama qunäng angät titsek näkt as kaku qa muvät na ngät. Bā nga qā narhoerqa qa män bāt akni dā qa sangar a qa bā qät täkbrät pāt aa qän dap kā qoar na qa i, ‘Qop ngi lir ngia rhuvät nā gu ligär!’

²⁹ “Dā sa arpus nā qärak mäk dap kät nok pāt a qa i, ‘Ai, ngi lavuqi na ngo dā va as pa ngua rhuvät nā gi ligär.’ ³⁰ Qop kā narhoerqa di qa mer dap kinak ka mu qa va ama tpäskiarharhäng ivakt iva qale qa äkt bā dängdäng iva qa rhuvät na aa ligär.

³¹ “Nga arhani aa ruavek ama latta rha lu rhoqoräkt dā airäs ta masirhat dā rha met sage ama vitnaqa bā rha sameng ba qa nā iangärhäkt moe ama lat. ³² Dā qa vitnaqa qa rhäkne nani qa latka bā qa qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ainge di ama vu qa ama latka na nge. Sa ngua muisiska vāt a nge nā iangärhäkt gi dinau moe inguna sa ngia nok pāt a ngo. ³³ Näkt padi mai va qosaqi ngia rhualat sä gia ruaqa rhoqoräkt toqor ngo i sa ngua lavuqi na nge.’ ³⁴ Dā qa latka aa morqa di ama uraqi da aa ron dā qa mu qärak pa ama tpäskiarharhäng ivakt iva qale qa äkt bā dängdäng iva qa rhuvät na aa morqa aa ligär moe.” ³⁵ Näkt ma Jisas ka qoar i, “Gu mam dak pono da ama usäpki arha ron di qa diva qat tualat sä ngän doqoräkt kre i sa qaku ngit kyiradeng nā gia ruaqa namuk sa aa lat ama vu ngät.”

19

Ma Jisas Ka Su Säväť Ama Bāñbāñmät Da Ama Ngärhaegurhini Angärha Ron

(19:1-12 / Mat 5:31-32 / Mak 10:1-12 / Luk 16:18)

¹ Sa nga ma Jisas ka märhamän bāt tangät täkt ama enge na ama siqut bā rhäksot dā qa met daqule ma Galili bā qa mon säda ama ngärhäktka ma Judia aa ron bā särhage na ama rigi ma Jordan. ² Dā ama mor ngät ama gulañ na ama ruvek ta met nasot a qa bā qa mumäräs pāt arha rängivärharha e.

³ Dä arhani ama Farisiqäna rha män gem ga bä rha siqut na qa i rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga maräkt toqoräkt parhäm ma Ngämuqa aa Muräkt iva akni ama ruqa qä qutmäs aa egutki vät guani angät tpäs?”

⁴ Dä ma Jisas ka movät toqortäqyia, “Nga sa qaku ngän mes ma Ngämuqa aa enge qarängättni i ngät tamän i mudu vät ama rharimini di sa qa säm ama ruvek i ama gamoe dä ama evop? ⁵ Bä qosaqi ma Ngämuqa qa qoar i, ‘Rhoqoräkt bä va ama gamoeqa qa rhet daqule aa mam dä aa nan bä va västämne na iom gä na aa egutki bä va ama sägäge ama släqyige na iom?’ ⁶ Bä äkt i sa qaku as ama udiom na iom dap kinak ama sägäk na iom. Dä soknga qale aung anga ruqa qä namat mät ianiäkt kärqäni i sa ma Ngämuqa qa västämne nä ini.”

⁷ Dä rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngakt bä rhoqoräkt dä mäniekt bä mudu ma Moses kät tares iva ama gamoeqa qä von aa egutki rha anga abuqit na ama bänmät näkt kä rhäk na qi?”

⁸ Dä ma Jisas ka movät pät a rha rhoqortäqyia, “Mudu ma Moses ka rhares bä ba ngän iva matmät ama ngärhaegurhini inguna ama qrot angän bäs. Sokt di mudu mänasäng bät ama rharimini di qaku rhoqoräkt. ⁹ Näkt ngu qoar na ngän i aung gäarakni i qa qutmäs aa egutki dap sa qaku qia mualat na anga lat na ama qavotka bä qa mät akttni di qä qavotnävätlägut.”

¹⁰ Dä ma Jisas aa mudäsaqongda rha qoar na qa i, “Di ngakt bä rhoqoräkt mänguräp ama gamoeqa qa na ama evopki di mamär iva qale ama ruvek tat tätlägut.”

¹¹ Sokt di ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Rhangät täkt gu rhisu di qaku mamär vät ama ruvek moe iva rhat tat maengäkt sä ngät dap ngät di sokt bä bä iarhakt kärarhae i sa ma Ngämuqa qa von da rha ama qrot ivakt iva rhat tat maengäkt sä

ngät. ¹² Inguna arhongni irhong nga e di qaku mamär vät anga ruqa iva qat tätlägut nävät irhong. Arhani di arhä nanäkkina tit säl a rha i qaku mamär na arhä släqyigleng iva rhat tas ti na ama evop dap arhani di ama ruvek ta mualat na arhä släqyigleng doqoräkt dap arhani di qaku rhat tätlägut ivakt iva rhat tualat bä bä iaqäkt na rhävuk aa Muräktpä. Aung gäarakni i mamär vät a qa diva mamär iva qät ta rhangät täkt gu rhisu.”

Ngäni Rhares Pät Ama Rhoes Arha Rhäng Iva Rhat Tet Sagem Ngo
(19:13-15 / Mak 10:13-16 / Luk 18:15-17)

¹³ Nasot dä arhani ama ruvek ta män sa ama rhoes sage ma Jisas ivakt iva qa rhu aa rhäkt pät a rha bä qä nän sävät a rha. Dap ama mudäsaqongda rha mair särha ama ruvek. ¹⁴ Sokt di ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Ngäni rhares pät ama rhoes ama gaini na rha arha rhäng iva rhat tet sagem ngo dap kale ngän dair särhäm da inguna ama Muräktpä na rhävuk di ngät bä bä iarhakt kärarhae i rha rhoqor tärho rhäkt ama rhoes.” ¹⁵ Dä ma Jisas ka mu aa rhäkt pät ama rhoes näkt mamär dä qa met.

Ama Evänga Ama Qärhong Bät A Qa
(19:16-30 / Mak 10:17-31 / Luk 18:18-30)

¹⁶ Dä nak sa akni ama ruqa qa män ge ma Jisas bä qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, ngu lu va ngua rhualat na agi a lat anga mär ngät ivakt iva dängdäng dä va bä ba ngo na ama iar ama sok täm ngät?”

¹⁷ Dä ma Jisas ka movät pät a qa rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngi snanbät sä ngo nani anga lat kärängättni i ama mär ngät? Sokt ama sägäk ka e qaräk i ama mär qa. Ngakt bä nani a nge na ama iar ama sok täm ngät diva ngiat tet parhäm ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses.”

¹⁸ Dä qaräk ka snanbät i, “Agi muräkt iangärhäkt?” Dä ma Jisas

ka muvät i qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Qale ngi veng dä qale ngi qavatnävlägut dä qale ngi sua dä qale ngi iras na anga engirhong sävät arhani ¹⁹ dä ngit kutdrir sävät gi mam dä gi nan dä mamär iva gia snäng bät arhani i rhoqor qre i gia snäng bät a nas.” ²⁰ Dä qa evänga qa muvät i qä qoar toqortäqyia, “Rhangät täkt ama muräkt moekt di sa nguät tet parhäm ngät dap saqi as ngut läk nani agini?”

²¹ Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngakt bä nani a nge iva mamär na nge mamär dä ma Ngämuqa aa saqong diva ngia rhet bä ngi vodä gi qärhong moe bä ngi von ama tläkta dä va ngi rha ama mämägän dävuuk. Näkt ngi ang bä ngit päs gua rhäng.” ²² Bä nga qäarak ka nari rhoqoräkt dä qa met i airäs ka inguna qa di ama qärhong bät a qa masirhat.

²³ Dä ma Jisas ka qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Nguät tamän särhäm ngän na ama engäkki i ama qrot masirhat ge ama qärhongbärharha iva rha rhon säva ama Muräktpäam na rhävuk. ²⁴ Saqi as ngu qoar na ngän i ama qrot masirhat ge ama kamel iva qa rhon mät anga liqini va anga släpki qäarakni i rhit kutäm na qi at täväs dap sa ama qrot masirhat mamär ge ama qärhongbärhaqa iva qa rhon sävä ma Ngämuqa aa Muräktpäam.”

²⁵ Nga ma Jisas aa mudäsaqongda rha nari rhoqoräkt dä qräk mät ta masirhat dä rhi snanbät toqortäqyia, “Ngakt bä nga rhoqoräkt dä ngu lu va sirhäkt auge di mamär vät a qa iva qä rha ama mumaiar?”

²⁶ Di nak ma Jisas ka ñäm sävät a rha näkt ka qoar toqortäqyia, “Rhangät täkt ama lat di qaku mamär vät ama ruvek na ngät dap ma Ngämuqa di mamär vät a qa na ama lat moe.”

²⁷ Dä ma Pita qa muvät i qä qoar toqortäqyia, “As ngi lu i aiut di sa ut met daqule aut kärhong moe bä ut päs gia rhäng. Bä sirhäkt di nga mamär iva bä ba ut nä guani?”

²⁸ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nguät tamän särhäm ngän na ama engäkki iva vät iangärhäkt ama rhodäm gärangät iva iarhongäkt moe di ama iaräs nä irhong gärangät iva ma Ruqa aa Emga qat muqun mät aa vitnaqa aa mämugunäs ama mär äs mamär dä va aingän gärrahae i sa ngänit päs gua rhäng di qosaqi va ngän duqun mät ama vitnarha arhä mämugunimek ama ngärhäqyisem da unmem nä imek. Bä na äkt dä va ngän datnävämmne na ama enivirhong ama ngärhäqyisem da udom nä irhong nae ma Israel. ²⁹ Bä iarhakt moe qärrahae i sa rha met daqule arha vät ura arha matpek ura arha läktpek ura arhä mamäkkäna ura arha nanäkkina ura arhä rhoes ura arha ivätki ivakt iva rhit päs gua rhäng diva rhi rha savit na ama handret nä imek näkt nasot diva bä ba rha na ama iar ama sok täm ngät. ³⁰ Sökt di ama rhäqäp na rha qärrarhani i rhi rhoer täkt diva dängdäng na rha mamär dä ama rhäqäp na rha qärrarhani i dängdäng na rha rhäkt diva rhi rhoer mamär.”

20

Ama Latta Va Ama Etki Na Ama Wain

¹ “Iaqäkt na rhävuk aa Muräktpäam di ngät toqor akni ama ruqa qäarakni i maos dä qa rhäqasäp ivakt iva qa rhat mä guavek iva rhat tualat pät aa etki na ama wain. ² Sa qa män bät arhani dä rha rhares ba ne qä na rha sa ama ligärige qärqigeni i ama qunäga ama sägäk aa rhitsek pät ama qunäga ama sägäk aa lat dä qa rhäk na rha säva aa etki na ama wain ivakt iva rhat tualat.

³ “Saqi as mamär vät ama ngärhäqyiet da levaet nä irhong dä qa män bät arhani ama ruvek kärarhani i rhat mair mavängam ba ama ivärhäs kärqosni i rhat dräm dit boda ama tmäs e ⁴ dä qa qoar na rha i, ‘Ngän di qosaqi ngän det sävät gua etki na ama wain ivakt iva ngän dualat bä va ngu sek mä ngän na ama rhitsek ama räkt ngät.’

5 “Bä äkt i iarhakt ta met näkt kosaqi qa mualat toqoräkt mäniqunäng näkt kosaqi vät ama dägvarhong säpbängang dä qa mualat toqoräkt. 6 Sa qorhäs iva ngärhäqyet nä irhong säpbängang dä saqi qa met säva ama ivärhäs kärqosni i rhit boda ama tmäs e dä qoki as ka lu arhani ama ruvek kärarhani i rhat mair mavängam. Dä qa qoar na rha i, ‘Mäniekt bä ngänit tar sa ama qunäga i nak kop kale ngän mavängam de?’

7 “Dä rha qoar na qa i, ‘Qaku aung ga mät a ut iva ut tualat.’ Dä qa qoar na rha i, ‘Ngän det sävät gua etki na ama wain bä qosaqi ngän dualat.’

8 “Näkt sa nga bängängäs dä ama etki arha ik ka mes aa latka qarak i qät lu vät ama latta moe bä qa qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ngia rhes ama latta moe bä ngi sek mä rha na arhä rhitsek mänasäng nävät iarhakt kärarhae i rha män nasot bä dängdäng nä qararhani i rha män narhoer.’ 9 Bä nga iarhakt ta män gärrarhae i sa rha nasäng na ama lat säpbängang bät ama ngärhäqyet nä irhong di sa asägäk asägäk ka rha ama ligäriqe.

10 “Bä nga iarhakt kärarhae i mai dä sa rha nasäng iva rhat tualat ta män dä rha mu arhä snäng iva rhi rha anga rhitsek masirhat. Sokt di qosaqi asägäk asägäk sa qa rha ama ligäriqe. 11 Bä nga sa rha rha igleng dä rha märhamängus bä ba ama morqa 12 i rhi qoar toqortäqyia, ‘Erhärhae rhäkt kärarhae i ngia mät a rha nasot di nak kop ta mualat pät ama sägäk ama aua dap aiut di ama qunäga qa mäns ut mänasäng mai qre vät duququs sokt di qop ngia sek mä ut na ama rhitsek toqorne, rhi na ut!’

13 “Dä qa morqa qa muvät pät akni nävät a rha rhoqortäqyia, ‘Gua ruaqa, qaku ngu slava na nge. Nga mai qaku un dares ba ne sa ama ligäriqe rhoqoräkt pät ama qunäga aa lat?’ 14 Ngä rha gi rhitsek bä ngia rhet. Qoki nani a ngo iva ngu von dak täkt ama latka qarak i dängdäng na qa rha ama rhitsek toqor gi rhitsek. 15 Nga

qaku mamär vät a ngo iva ngua rhet parhäm gu snängaqa sä gu qarhong? Ura nga ama vu dä gia ron nävät gua lat ama mär ngät?”

16 Dä ma Jisas ka qoar i, “Bä äkt iva iarhakt kärarhae i dängdäng na rha diva rhi rhoer mamär dap kärarhani i rhi rhoer diva dängdäng na rha mamär.”

Ama Dägvarmek Na Äs Kärqosni I Ma Jisas Ka Märhamän Sävät Aa Tñäpki (20:17-19 / Mak 10:32-34 / Luk 18:31-34)

17 Bä nga ma Jisas kat tet tävit iva sae ma Jerusalem dä qa rhäqoar sa ama mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha sä nas bä rhat tet dap kat tamän särhäm da rhoqortäqyia, 18 “As ngäni lu i sa ut tet tävit sae ma Jerusalem bä va ma Ruqa aa Emga diva rhi vodäm ga sämät ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Skraipkäna arhä rhäkt. Bä va rhi rhares pät aa rhäng sämät ama tñäpki. 19 Näkt pa rhi vodäm ga ba ama Jentailqäna ivakt iva rhat tuma qa dä rhat täranäs ka näkt ti edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa. Näkt pät ama dävauung na qa ama qunäga dä va ma Ngämuqa qa rhäranas na qa nämät ama tñäpki.”

Ama Ngätanäk Arha Nän (20:20-28 / Mak 10:35-45)

20 Nasot dä ma Sebedi aa egutki qia män sage ma Jisas sa at tuimiom bä qia an da at kuum säng ma Jisas aa qar bä qi nän ga nani ani. 21 Dä ma Jisas ka snanbät sä qi i, “Nani a nge na agiqa?” Dä qi qoar na qa i, “Mamär iva ngi rhares iva mugas pä gi Muräktpäm dä va rhiom däkt ngua imiom in duqun di ak dä gi sael dap ak dä gi märmar.”

22 Dä ma Jisas ka muvät pät ma Jems kä nä ma Jon doqortäqyia, “Aien di qaku inät dräm agini ianiäkt kärqäni i ini nän däm ini. Nga mamär vät a en iva ini nakt nämät ama kap na ama märänga qarak iva ngu nakt nämät ka?”

Dä in goar na qa rhoqortäqyia, “Mamär vät a un.”

²³ Dä ma Jisas ka qoar na iom doqortäqyia, “Va ini nakt nämät ama kap kârak iva ngu nakt nämät ka sokt di iomäkt iva aung ga rhuqun dä gu märmär dä aung dä gu sael di qoki qaku mamär iva ngu namuräkt toqoräkt. Iamemäkt ama mämugunimem di qoki bä bä iaiomäkt kärqiom i sa gu mam ga rhäkmü nä imem bä ba iom.”

²⁴ Bä nga arhani ma Jisas aa mudäsaqongda ama ngärhäqyisem na rha rha nari rhoqoräkt dä rhir qur qärqiomni qa sägiom.

²⁵ Sokt di ma Jisas ka mes ama mudäsaqongda moe sagem mes näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa ngänät dräm i ama Jentailqäna arha tpäskinarha di qoki rhat turäkt täm dä masirhat bä arha moräsna rha di rhat sangar a rha na ama muräkt ama qrot ngät daver mä rha. ²⁶ Dap kinak mänguräp mä ngän diva qale rhoqoräkt. Dap aung gârakni i nani a qa iva ama moräs na qa mänguräp mä ngän di qoki va qale qa i ama latka na qa va angäna rem ²⁷ bä aung gârakni i nani a qa iva ama narhoer qa mänguräp mä ngän di qoki va qale qa i ama latka na qa va angäna rem. ²⁸ Iangärhäkt ama lat di qoki rhoqor ma Ruqa aa Emga qârak i sa qaku qa män ivakt iva ama ruvek tat tualat bä ba qa dap kinak ka män ivakt iva qat tualat ba ama ruvek bä va qä voda aa iar ivakt iva qä rhäksasot ama rhäqäp na rha.”

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Säsurion
(20:29-34 / Mak 10:46-52 / Luk 18:35-43)

²⁹ Näkt nga ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rhat tet nämät ama värhäm ama mor äm ma Jeriko dä ama mor qi ama guläñgi na ama ruvek ta met nasot a qa. ³⁰ Dä nak sa aiomni ama säsurion di inät muqun

bät ama iska aa rhäkt bä nga in nari sävät ma Jisas i qat tet e na iom dä init näs toqortäqyia, “Auna morqa*, ma Devit aa emga, ngi lavuqi na un!”

³¹ Dä ama guläñgi na ama ruvek ta näs täm iom i rhi qoar na iom iva mänadin däm iom sokt di qop init näs masirhat i, “Auna morqa, ma Devit aa emga, ngi lavuqi na un!”

³² Dä ma Jisas ka mair bä qa mes iom sagem mes dä qa snanbät sä iom i, “Nani a en iva ngua rhualat na agiqa bä ba en?”

³³ Dä in goar na qa i, “Morqa, vadi va unät nañäm.”

³⁴ Dä ma Jisas ka lavuqi na iom dä qa rhäk pät in saqong dä qärqiom in ñäm masägos bä in met nasot a qa.

21

Ma Jisas Ka Mon Sae Ma Jerusalem
(21:1-11 / Mak 11:1-10 / Luk 19:28-44 / Jon 12:12-19)

¹ Bä sa nga ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rhat tet bä sa glaqot nä ma Jerusalem dä rha män bät ama värhäm ama lel äm ma Betfage mäni ama damgi ama gaini na qi ama Damgi na ama Olip. Dä ma Jisas ka rhäk na ama mudäsaqongiom ama udiom ² i qa rhodräp iom doqortäqyia, “In det säp iomäkt ama värhäm gârqomni i äm nga e va in gamäs dä qop äkt dä qoki va in dän bät ama donki qi na at toemga qärqiomni i sa rha qop sä iom dä ini rhäväkt sä iom bä ini ang sä iom sarhe sagem ngo. ³ Näkt ngakt bä aung gat tamän sävät a en doqor mäniekt dä va ini qoar i ma Engeska nani a qa na iom näkt pa saqi qä lir qä evär däm iom sagem nge.”

⁴ Rhangät täkt ama lat ngä märanas ivakt iva ngärhi rhäkmamär varhäm ama enge qärangätni i mudu ma Ngämuqa aa vämginaqa qa märhamän bät a ngät toqortäqyia,

⁵ “Ngi qoar nä ma Saion at tuingi i,

* **20:30** Auna morqa Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

'As ngi lu i gia vitnaqa qat dän sagem ngän!
Sa qa säm ama gaini na nas bä qat muqun bät ama donki aa rhäng
gärakni i ama donki at toemga.' "

⁶ Dä ama mudäsaqongiom in met bä in mualat parhäm ma Jisas aa enge.
⁷ Bä in män sa ama donki qi na at toemga dä in mu in baulem ama uiu em bät ama donki qi na at toemga ina rhäng bä ma Jisas ka muqun bät ama rhoemga aa rhäng.

⁸ Ama rhäqöp na rha ama ruvek ti vreng arhä boi ama uiu ngät pät ama iska dap arhani di rhit dodäkt sa ama ngämung angät ngärhäqyitnäk bä rhi aneng itnäk pät ama iska. ⁹ Dä ama gulañ na ama ruvek kärarhani i rhi rhoer nanokt ma Jisas dä iarhakt kärarhae i dängdäng na rha di rha moe rhit näs toqortäqyia, "Hosana, ama ansäs sage ma Devit aa emga. Mamär iva ama modämne sävät tak täkt kärak i qat dän nävät ma Engeska ma Ngämuqa aa ngärhipki. Ama ansäs sage ma Ngämuqa rhävuk da ama usäpki arha ron!"

¹⁰ Bä nga ma Jisas ka mon sae ma Jerusalem dä ama ruvek moe rha märanas masirhat i rhi snanbät i, "Auge rhak täkt?"

¹¹ Dä qa gulañ na ama ruvek kärarhani i rhat tet nasot ma Jisas di rha muvät i rhi qoar toqortäqyia, "Ma Ngämuqa aa vämginaqa ma Jisas tak täkt kärak i nae ma Nasaret e ma Galili."

Ma Jisas Ka Qumär Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

(21:12-17 / Mak 11:15-19 / Luk 19:45-48 / Jon 2:13-22)

¹² Dä ma Jisas ka mon säva ama ansäspämgi ama mor qi arha ivärhäm bä qa qutmäs iarhakt kärarhae i rhit boda arhä qärhong bä sävät kärarhani i rhit bodäm bät arhongni e vä bäm. Bä qa näpgoer nä qärrarhani i rhit kutsasorhane na ama ligär arhä lai dä qosaqi qa rhar da ama mämugunimek sä iarhakt kärarhae i

rhith boda ama ituap. ¹³ Näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, "Ma Ngämuqa aa enge qärangätni i sa mudu rha säm a ngät di ngät tamän doqortäqyia, 'Gua vätki diva rhat tes ki i ama vätki na ama nän' sokt di sa ngän mualat sä qi ma ama suarha arhä qeqi."

¹⁴ Dä ama säsurta rhi na ama vävarhämnda rha män sagem ga va ama ansäspämgi ama mor qi bä qa mumäräs pät a rha. ¹⁵ Sokt di nga ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Skraipkäna rha lu ma Jisas i qat tualat na ama mär ngät ama lat mamär dä qosaqi rha lu ama rhoes i rhith näs i, "Ama ansäs sage ma Devit aa emga" vuk pa ama ansäspämgi ama mor qi dä rhir qur ¹⁶ bä rha snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, "Nak nga ngiat nari ama rhoes arha enge?"

Dä ma Jisas ka qoar na rha i, "Ari, nguat nari rha dä nga sa qaku ngän des ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia,

" 'Sa ngia mualat iva ama ansäs ngät dän sagem nge
nämät ama rhoes dä nämät ama qokoqirhong angärha väm?'"

¹⁷ Näkt ka met daqule rha bä vuk sä qa nae ma Jerusalem bä sae ma Betani bä qa mas e.

Ma Jisas Ka Märhamän Na Ama Enge Ama Qrot Ngät Sävät Ama Gosaqi

(21:18-22 / Mak 11:12-14 / 11:20-24)

¹⁸ Näkt pät duququs i nga saqi as evär dä ma Jisas iva sae ma Jerusalem dä qa nari i anoeng mä qa. ¹⁹ Dä qa lu ama gosaqi mäni ama iska dä qa met sae dä qop kaku qa män bät guani vät at täqän dap sokt ama ngärhäqyitnäk. Dä soknga qa qoar na qi rhoqortäqyia, "Mamär iva saqi as mirhup kaku ngi natsa anga gavam." Dä qek dä qärakt masägos.

²⁰ Bä nga ama mudäsaqongda rha lu rhoqoräkt dä qräk mät ta i rhi qoar i, "Ngu lu rhoqor mäniekt bä qek da ama gosaqi masägos?" ²¹ Dä

ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engäkki i ngakt bä ngiat nanakt maengäkki dap kaku gi nga snängaiom ama udiom diva mamär iva ngiat tualat toqor ngo sa ama gosaqi bä va qosaqi mamär iva qäqi ngi qoar nä rhärhakt täkt ama damgi iva qia rhäranas bä säva ama garäska dä mamär iva qoki rhäkmmamär toqoräkt.”²² Näkt kre va ngäni nän ma Ngämuqa nani guani näkt sa ngänät nanakt diva qä von ngän däm ini.

Rha Snanbät Sä Ma Jisas Närha Aa Qrot

(21:23-27/Mak 11:27-33/Luk 20:1-8)

²³ Nasot dä ma Jisas ka mon säva ama ansäspämgi ama mor qi bä nga rhoqoräkt i qä su ama ruvek dä ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama ruvek arha morta rha män sagem ga bä rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngiat tualat toqor täkt di na ama qrot nage auge? Sa auge qa von nge rhä rhangät täkt ama qrot?”

²⁴ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Va qosaqi ngu snanbät sä ngän na ama sägängät ama snanbät näkt ngakt bä ngäni qoar na ngo na ama muvätki diva sirhäkt ngu qoar na ngän i sa auge qa von ngo rha ama qrot iva ngu tualat nä rhärhong däkt.”²⁵ Ma Jon gä baptais pät ama ruvek di iangärhäkt di nga ngät na rhävuk ura ngät nage ama ruvek?”

Dä rhat tamän särhäm ne sä iangärhäkt aa snanbät dä rhi qoar na ne rhoqortäqyia, “Ngakt bä urhi qoar i, ‘ngät di ngät na rhävuk’ dä sirhäkt pa qä snanbät sä ut toqortäqyia, ‘Bä ngakt bä rhoqoräkt dä mäniekt bä qaku ngän mat maengäkt nämät ka?’²⁶ Dap ngakt bä urhi qoar i ‘ngät di ngät nage ama ruvek’ diva urhit len ama ruvek inguna rha di rhat lu ma Jon i akni ma Ngämuqa aa vämginaqa na qa.”²⁷ Bä äkt i sa rha muvät pät ma Jisas toqortäqyia, “Qaku ut dräm.”

Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Dä qosaqi ngo diva qaku

ngu naqoar na ngän i ngu tualat nävät auge aa qrot.

Ama Enge Na Ama Siquutki Säväät Ama Ruqa Aa Imiom Ama Udiom

²⁸ “Ngu lu ngän du angän snäng doqor mäniekt sävät tangät täkt? Maos dä qale akni ama ruqa qärakni i aa imiom ama udiom. Näkt ka met bä sage aa emga ama narhoer qa dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ngu emga, rhäqyerhäkt diva ngia rhet bä ngia rhualat pät ama etki na ama wain.’²⁹ Dä qärak ka qoar i, ‘Va qaku ngumualat toqoräkt.’ Näkt saqi mamär dä qa näpgoer na aa snängaqa bä qa met kat tualat.”³⁰ Näkt ama ngätmamäk ka met sage akni aa emga bä qosaqi qa qoar na qa iva qa rhet sävät ama etki na ama wain ivakt iva qat tualat. Dä qärak ka muvät i, ‘Gua morqa, sa ngu tet.’ Näkt mamär dä qop kaku qa met.”³¹ Ngu lu auge nävät a iom di qa met parhäm aa mamäk aa snängaqa?”

Dä rha muvät i, “Iaqäkt kärak i ama narhoer qa.”

Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngu qoar na ngän na ama engäkki iva ama ruvek kärarhani i rhit ta ama takes näkt ama qavat ta ama evop diva rhi er ta rhon säp ma Ngämuqa aa Muräktpäm as pa angän gamäs.”³² Inguna ma Jon ama Baptais di qa män bä qär qur a ngän da ama iska na ama räkt ngät ama lat näkt kop kaku ngän mat maengäkt. Dap kinak ama ruvek kärarhani i rhit ta ama takes ti na ama qavat ta ama evop ta mat maengäkt nämät ka. Bä nga qäqi ngänät lu rhoqoräkt di nak kaku ngän nanäpgoer na angän snängaqa bä ngän mat maengäkt sa aa enge.

Ama Enge Na Ama Siquutki Säväät Ama Latta Qärarhani I Rhit Lu Vät Ama Etki Na Ama Wain

(21:33-46/Mak 12:1-12/Luk 20:9-19)

³³ “As ngäni nari angättni ama enge na ama siqutki. Maos dä qale akni ama ivätki arha ik kärakni i qa qutnanokt ama qauligleng bät aa etki qärqiglengni i rhat tes igleng i

ama wain. Näkt ka mualat na ama surqa namet igleng dä qosaqi qa nges ama uqupka ama mor qa nanokt ama qauligleng angät gavam iva rhit täkbrät ngät e. Näkt kosaqi qa rhäk pät ama näski ama uiu qi ivakt iva ama latta rhat narhäksärha ama etki näda at täväs. Qa mualat toqoräkt näkt ka von arhani ama latta rha aa lat iva rhat tualat na ngät bä ba qa iva nasot dä va rha rhatmät na ama qauligleng angät gavam iva angätni bä ba ama latta dap pa angätni bä ba qa. Näkt ka met sävät aosni ama ivärhäs.

³⁴ “Bä sa nga sräp ama etki dä qä ngärhik ka rhäk na arhani aa latta sage ama latta qärrarhani i rhit lu vät ama etki ivakt iva rhi rha aa qäväläm na ama gavam. ³⁵ Sökt di sa rha sangar ama latta qärrarhani i sa rha män bä rha arhäktgyäm sa akni dap ta veng akni dap ta rhumät na akni na ama dui. ³⁶ Saqi as mamär dä qä ngärhik ka rhäk na arhani aa latta ama rhäqäp na rha samuk sävät ama etki dä qosaqi ama latta nävät ama etki rha mäqäne sä rha rhoqor iarhakt kärerhae narhoer.

³⁷ “Dä sa dängdäng dä qä ngärhik ka rhäk na aa emga sagem da i qat tu aa snäng i, ‘Iarhakt diva rhi qutdrir vät ngua emga.’ ³⁸ Qinak nga iarhakt ta lu ama etki arha ik aa emga inavuk dä rha qoar na ne rhoqortäqyia, ‘Rhak täkt di iaqäkt karak iva qä rha ama etki nasot aa mamäk. Ngäni ang bä urhi veng ga dä va ba ut na ama etki.’ ³⁹ Dä rha sangar a qa näkt ta rhon na qa sä dalek na ama etki bä rha veng ga.

⁴⁰ “Rhoqoräkt dä ngu lu va ama etki arha ik di gre va qa rhän dä va qa mäšana nä iarhakt ama latta qärerhae i mudu qa mat ma rha sävät aa etki?”

⁴¹ Dä ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama ruvek arha morta rha movät pät ma Jisas toqortäqyia, “Qoki va qä sangäm nä iarhakt ama latta ama vu rha mamär i qä veng da

dap pa qa rhat mä guavek kärerhani iva nga sräp ama etki dä va rha diva rhit bon ga rha aa qäväläm na ama gavam.”

⁴² Näkt ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nga sa qaku ngän mes ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia,

“ ‘Ama duiqa qarak i mudu iarhakt kärerhae i rhat dräm dit täk pät ama vät ta mer mä qa di nak karak iaqäkt i rhäkt di ama qrot ama vätki nagem ga qarak i qat sangar a qi moe.

Qoki ma Ngämuqa qa mualat toqoräkt bä ut lu i iangärhäkt aa lat di ama mär ngät mamär da aut saqong?”

⁴³ Dä soknga nguat tamän särhäm ngän iva ma Ngämuqa qä rha aa Muräktpäm daqule ngän bä va qä von ama ruvek täm ngät kärerhani i rhat tualat parhäm aa snängaqa. ⁴⁴ Bä auge qarak i arpus na qa vät tak täkt ama duiqa aa rhäng diva bäktgyäm sä qa mä irhong mä irhong dap ngakt bä arpus nä rhak täkt ama duiqa vät aung aa rhäng diva värhot täm ga mamär.”*

⁴⁵ Bä nga ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Farisiqäna rha nari ma Jisas aa enge na ama siqut dä rha räm i sa qat tamän sävät a rha. ⁴⁶ Bä näma dä sa nani a rha iva rhi sangar a qa sökt di rhit len ama gulañ na ama ruvek inguna rha di rhat lu ma Jisas i akni ma Ngämuqa aa vämginaqa na qa.

22

*Ama Enge Na Ama Siqutki Sävat
Ama Tmäski Na Ama Rhitbodämnane
(22:1-14/Luk 14:15-24)*

¹ As ma Jisas kat tamän särha ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Farisiqäna na ama enge na ama siqut i qä qoar toqortäqyia, ² “Iaqäkt

* **21:44** Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm ini sae.

na rhävuk aa Muräktpäm di ngät toqor ama vitnaqa qarakni i qa rhäkmu na ama tmäski bä ba aa emga qarak iva rhit bodäm na qa. ³ Näkt ka rhäk na aa latta nani iarhakt kärarhae i sa qa ar sä rha säp iaqyäkt ama tmäski. Dä qop kaku rha män. ⁴ Dä saqi as ka rhäk na arhani aa latta sa ama enge sage iarhakt kärarhae i sa qa rhäkne nani a rha rhoqortäqyia, 'Sa ngua rhäkmu nä gua tmäski. Sa ngua veng gu bulmakaoqäna ama gamoe näkt sävät ama enges ap ama bulmakao aa ebap bä sa maräkt nä iarhongäkt moe. Mamär iva ngäni ang säva ama tmäski.'

⁵ "Sokt di qop kärarhani qaku rha saengäkt sae dap koki varhäm da na nas. Akni qa met sävät aa lat dap ak ka met kät bon da aa qärhong nani ligär. ⁶ Dap arhani rha moe rha sangar qarak aa latta bä rha slava na rha bä rha veng da.

⁷ "Dä soknga qa vitnaqa di qär qur masirhat bä qa rhäk na aa ulaqimärharhärhäkt bä samuk sävät kärarhae bä rha veng da näkt ta väs iomäkt arha värhäm. ⁸ Nasot dä qa mes aa latta bä qa qoar na rha rhoqortäqyia, 'Sa ngua rhäkmu nä gua tmäski bä sa maräkt na qi sokt di iarhakt kärarhae i sa ngua ar sä rha di qaku ama mär ta na rha iva rha rhän säp gua tmäski. ⁹ Bä äkt i rhäkt diva ngän det säda ama is angärha väm bä ngäni rhäknan dä guavek masirhat kärarhani i ngän dän bät a rha säp gua tmäski.' ¹⁰ Dä qa latta rha met säda ama is angärha väm bä rha rhäknan da ama ruvek moe iarhakt kärarhae i rha män bät a rha qararhani i ama mär ta dä qosaqi qararhani i ama vu rha na rha bä sa rhäqäp iaqyäkt ama vätki qaraktni iva ama tmäski väm gi.

¹¹ "Sokt di nga qa vitnaqa qa mon ivakt iva qä lu qa ruvek dä qa lu akni ama ruqa qarak i sa qaku qa mon mät anga boi qarängätni i ama rhäkmmär ngät sävät iaqyäkt ama tmäski. ¹² Dä ama vitnaqa qa snanbät sä qa ruqa i, 'Gua ruaqa, ngia mon doqor mäniekt sarhe dap kaku ngia

mon mät ama boi ama rhäkmmär ngät?' Dä qop mänadin dä qarak. ¹³ Dä ama vitnaqa qa qoar na aa latta rhoqortäqyia, 'Ngäni qop mät aa rhäkt ngä na aa qar näkt ngäni rhon na qa sainamäk sä dalek säp bängangit angät tpäs. Vät iosäkt ama ivärhäs diva rhat tuqaia dä va rhit nes arhä qeng angärha rem na ne.' ¹⁴ Inguna ma Ngämuqa di sa qä rhar sa ama rhäqäp na rha ama ruvek sagem mes sokt di qop ama marheka na rha di sa qä rharmeng däm da iva qale rha e gem ga."

Ama Snanbät Sävat Iomäkt Iva Rhit Boda Ama Takes
(22:15-22 / Mak 12:13-17 / Luk 20:19-26)

¹⁵ Nasot dä ama Farisiqäna rha met bä rhi qoar na ne iva rha rhäqäne sä ma Jisas toqor mäniekt iva qä rhärhähp särhäm mes na aa enge. ¹⁶ Näkt ta rhäk na arhä mudäsaqongda näkt sävät arhani ma Herot aa ruvek sage ma Jisas bä rhat tamän särhäm ga rhoqortäqyia, "Qamorqa, sa ut dräm i ngiat tamän bät ama engätki bä ngi su na ama engätki sävät ma Ngämuqa aa snängaqa ba ama ruvek. Bä qaku qänäskänes nge sävät ama ruvek arhä snängaqa dap kosaqi ama ruvek arhä mämairimek di qaku imek ngä narut na nge. ¹⁷ Mamär iva ngi qoar na ut i ngiat tu gi snäng doqor mäniekt sä rhangät täkt. Nga maräkt parhäm ama Muräkt iva urhit bon ma Sisar ta ama takes ura qaku?"

¹⁸ Sokt di ma Jisas di qat dräm arhä snängaqa ama vu qa i nani a rha iva rhi siqut na qa bä äkt i qa qoar na rha rhoqortäqyia, "Aingän gärrarhae i ngän dualat säda saqong, mäniekt bä ngäni siqut na ngo? ¹⁹ Ngäni qur a ngo rha anga ligäriqe qarqigeni i sa ngänät dräm ngänit bon däm ige vät ama takes." Dä rha met sagem ga sa ama qunäga ama sägäk aa rhitsek angät ligäriqe. ²⁰ Dä qa snanbät sä rha i, "Auge aa iauski rhakt täkt pä m ige? Dä auge aa sämsäm dangät täkt pä m ige?"

²¹ Dä rha muvät i, "Ma Sisar."

Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Dä soknga ngäni von ma Sisar tä iarhongäkt kärqärhong i qoki ma Sisar aa qärhong dap pa ngäni von ma Ngämuqa rhä iarhongäkt kärqärhong i qoki ma Ngämuqa aa qärhong.”²² Bä nga rha nari rhoqor täkt dä qräk mät ta nävät a qa näkt ta met daqule qa bä rha met.

Ama Sadyusiqäna Arhä Snanbät Sävat Iomäkt Iva Ama Ruvek Ta Rhäranas Nämät Ama Tñäpki
(22:23-33 / Mak 12:18-27 / Luk 20:27-40)

²³ Mamär vät iaqäkt ama qunäga dä arhani ama Sadyusiqäna qärrarhani i qaku rhat nanakt i saqi as pa ama ruvek ta rhäranas nämät ama tñäpki rha män ge ma Jisas bä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia,

²⁴ “Qamorqa, ma Moses ka qoar i ngakt bä sa akni anga ruqa qa ñäp dap kaku aa anga es dä mamär iva aa lätkka qa rhät iaqyäkt ama maqoski ivakt iva qä sa vät a qi bä ba aa matka.

²⁵ “Bä mänguräp mä ut di ama sägärhae ama ngärhäqyet da udiom na rha ama gamoe. Näkt ama narhoerqa qa mät ama evopki dä qa ñäp dap nguna sa qaku aa anga es dä aa egutki qia män i aa lätkka ama udiom na qa aa egutki na qi.”²⁶ Dä qosaqi ama lat toqoräkt ngä märanas bät ama udiomnaqa näkt kosaqi vät ama dävaungnaqa bä äkt bä sävät ama ngärhäqyet da udiom na qa ama ruqa.²⁷ Näkt nasot a rha dä sa qa evopki qia ñäp. ²⁸ Dä soknga va auge aa egutki na qi mirhup pät ama qäväläm gärqomni iva ama ruvek ta rhäranas nämät ama tñäpki? Inguna rha moe di sa rha mät a qi.”

²⁹ Dä qinak ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Qaku maräkt na angän snängaqa inguna sa qaku ngänät dräm ma Ngämuqa aa enge näkt kosaqi qaku qunäga vät a ngän sa aa qrot. ³⁰ Inguna nasot ama qäväläm gärqomni iva rha rhäranas nämät ama tñäpki diva qaku ama ruvek ti namätlägut bä qosaqi va

qaku ama ruvek ti navon da arhani ama ruvek sämät ama ngärhaegurhini dap kinak ta diva rha rhoqor ama enselqäna na rhävuk da ama usäpki arha ron. ³¹ Dap sävät ama ruvek ama ñäp ta qärrarhani i rhat täranas nämät ama tñäpki di sa nga qaku ngän mes ma Ngämuqa aa enge bä ba ngän gärangätäni i ngät tamän doqortäqyia, ³² ‘Aingo di ma Abraham gä nä ma Aisak dä ma Jekop arhä Ngämuqa?’ Ma Ngämuqa di qaku ama ñäp ta arhä Ngämuqa dap kinak ka di ama ngätäqämda arhä Ngämuqa.”

³³ Bä nga ama guläñgi na ama ruvek ta nari rhoqoräkt dä qräk mät ta nävät aa rhisu.

Ama Muräkt Kärangätäni I Ama Moräs Na Ngät Mamär

(22:34-40 / Mak 12:28-34 / Luk 10:25-28 / Rom 13:8-10 / Gal 5:13-14)

³⁴ Sökt di nga ama Farisiqäna rha nari i sa ma Jisas ka anmae vät ama Sadyusiqäna sa arha enge dä västämne na rha bä rha met sagem ga. ³⁵ Dä akni nävät a rha qarak i ama mädräm ga mamär sä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses ka snanbät sä ma Jisas na ama snanbät ivakt iva qä siqut na qa rhoqortäqyia, ³⁶ “Qamorqa, ngu lu agi muräkt di ama moräs na ngät mamär nävät ma Ngämuqa aa Muräkt moe?”

³⁷ Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Mamär iva gia snäng bät ma Engeska gi Ngämuqa nä gi snängaqa moe dä nä gi mungäsnäng moe näkt nä gi mädräm moe. ³⁸ Rhangät täkt di ama moräs na ngät mamär dä ama narhoer ngät ama muräkt. ³⁹ Dä ama unmem na ngät ama muräkt di ngät toqor ama narhoer ngät toqortäqyia, mamär iva gia snäng bät arhani i rhoqor qre i gia snäng bät a nas. ⁴⁰ Bä rhangät täkt ama unmem na ngät ama muräkt di ama rharebäm na ngät kärangätäni i sa ama muräkt moe dä ama vämginarha arha enge moe di ngät mair vät angärha rhäng.”

Auge Aa Emga Ma Kraiſ?
(22:41-46 / Mak 12:35-37 / Luk 20:41-44)

⁴¹ Bã nga as pãstãmne na ama Farisiqãna dã ma Jisas ka snanbãt sã rha na ama snanbãt toqortãqyia, ⁴² “Ngu lu ngãn du angãn snãng sãvãt ma Kraiſ toqor mãniekt? Qa di auge aa emga na qa?”

Dã rha muvãt pãt a qa rhoqortãqyia, “Ma Devit aa emga na qa.”

⁴³ Dã qa muvãt i qã snanbãt sã rha rhoqortãqyia, “Va sirhãkt ngu lu mãniekt bã nga ama Qloqaqa qa mãranas nã ma Devit dã ma Devit ka mes ma Kraiſ i aa Engeska na qa i qã qoar toqortãqyia,

⁴⁴ “ ‘Ma Engeska ma Ngãmuqa qa qoar nã gua Engeska i, ‘Ngia rhuqun dã gu mãrmãr bã dãngdãng iva ngun but sã gia ikkãna sãp gia rem” ?

⁴⁵ Ngakt bã ma Devit kat tes ma Kraiſ i ma Engeska dã sirhãkt ngu lu ma Kraiſ di ma Devit aa emga na qa rhoqor mãniekt?” ⁴⁶ Nãkt kaku mamãr vãt aung iva qa rhuvãt pãt a qa na anga enge. Bã qosaqi mãnasãng nãvãt iaqãkt ama qunãga inamãk dã qaku aung ga siqut iva qã snanbãt sã ma Jisas na agung anga snanbãt inguna rha moe di sa rhit len.

23

Ama Mãrãn Sãvãt Ama Skraipkãna Rhi Na Ama Farisiqãna
(23:1-36/Mak 12:38-40/Luk 11:37-52/Luk 20:45-47)

¹ Dã ma Jisas ka qoar na ama gulañ na ama ruvek dã aa mudãsaqongda rhoqortãqyia, ² “Ama Skraipkãna rhi na ama Farisiqãna di rhat muqun bã ma Moses aa mãmugunãs i rhat mair nãvãt aa qrot ³ dã soknga mamãr iva ngãn dualat parhãm ama enge moe qãrangãtñi i rhat tamãn sãrhãm ngãn

na ngãt. Sokt diva qale ngãn natmualat toqor ta inguna qaku rhat tualat parhãm gãrangãtñi ama enge i rhat tamãn bãt a ngãt.

⁴ “Rhat drãm dit kop sa ama talap ama mãrãn bã bap da ama ruvek arha lang gãrqaqñi i qaku mãrmãrsãs iva rhit tal ap*. Dap ta marãkt di qaku nani a rha iva rhi natmualat nã guarhong ivakt iva rhat tatnãrhãm da. ⁵ Qãrangãtñi moe arha lat di rhat tualat na ngãt ivakt iva ama ruvek tat lu rha. Rhat tualat na ama rhãngãmitnãk kãrqaqñi i sa rhit kop itnãk sã ma Ngãmuqa aa enge mãni arhã rhãkt dã mãni arhã vãs kãrqaqñi i ama ara itnãk masirhat dã ama ses da arhã boi ama uiu ngãt angãrha vãm di rhit sãmauiu na ngãt. ⁶ Bã qosaqi nani a rha na ama mãmugunimek ama vit nã imek pa ama tmãsimek bã va rhat tuqun bãt ama lai vuk dã ngãrhavãm ba ama mãmairvãm ⁷ nãkt pa ama ruvek ti rhar sã rha na ama qutdrir vãt ama ivãrhimek kãrqaqñi i ama ruvek tit boda arha tmãs e dã nani a rha iva ama ruvek tat tes ta i, ‘Qamorqa.’

⁸ “Dap kinak aingãn diva qale aung gã natmes aung nãvãt a ngãn i, ‘Qamorqa’ inguna angãna morqa ama sãgãk kãrak i sa qa rhoqorãkt dap angãna matpek dã angãna lãktpek na ne. ⁹ Dã qale ngãn natmes aung narhe nãvãt ivãt i, ‘Gu mam’ inguna sokt angãn mamãk ama sãgãk iaqãkt kãrak i rhak pono da ama usãpki arha ron. ¹⁰ Bã va qale aung gã natmes aung nãvãt a ngãn i, ‘Qamorqa sa ama rhodrãp’ inguna sokt angãn gamorqa ama sãgãk sa ama rhodrãp iaqãkt kãrak i ma Kraiſ. ¹¹ Auge nãvãt a ngãn gãrakni i ama morãs na qa mamãr mãngurãp mã ngãn di mamãr iva ama latka na qa bã ba ngãn moe. ¹² Aung gãrakni i qãt sãmamor na nas diva rhi sãm ama gaini na qa dap iaqãkt kãrak i qãt sãm ama gaini na nas diva rhi sãmamor na qa.

* **23:4** gãrqaqñi i qaku mãrmãrsãs iva rhit tal ap Ma Matyu qa sãm dakt tãkt aa abuk nãkt nasot ama qãvãlãm ama qot ãm dã arhani ama ruvek di rha sãm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dãkt ama qãngãrini angãt kãvãlãm di arhani nãvãt a rha di sa qaku rha sãm a ãm sae.

13 “Va avuqi na ngän mamär, aingän ama Skraipkäna ngän na ama Farisiqäna aingän gärrarhae i ngän dualat sädä saqong, inguna sa ngänit päs mät ama tmongi säva ama Muräktpä m na rhävuk nämät ama ruvek. Aingän di qaku ngän namon bä qosaqi qaku ngänit tares pät iarhakt arha rhäng iva rha rhon gärrarhae i nani a rha iva rha rhon. 14 †

15 “Va avuqi na ngän mamär, aingän ama Skraipkäna ngän na ama Farisiqäna, aingän gärrarhae i ngän dualat sädä saqong, inguna sa ngän det sa gläius dä garäs angärha ron bä vät ama ivätki ivakt iva ngän däqäne dä mamär na anga ruqa sämäni nas näkt nga sa ngän mäqäne dä mamär na qa dä va ngän dualat sä qa iva ama vuqa na qa masirhat pa angän bäs kärakni iva qa sämät ama mudäbäs ama sok tä bäs toqor ngän.

16 “Va avuqi na ngän mamär, aingän ama säsur ta ama narhoerta. Aingän di sa ngäni qoar i qre va sävetka qat tusärhämes mäni ama ansäspämgi ama mor qi di nak kop kaku ama musärhäm iangärhäkt dap ngakt bä qat tusärhämes mäni ama gol vuk pa ama ansäspämgi ama mor qi di ama qrot ngät ama musärhäm iangärhäkt. 17 Ama säsur ta dä ama dädända na ngän! Inguna ngu lu agiqa qa vit? Nga ama gol ngä vit ura ama ansäspämgi ama mor qi qia vit käraktni i qiat tualat na ama gol iva ama qumärqumär ngät?

18 “Bä qosaqi ngäni qoar i qre va sävetka qat tusärhämes mäni ama laiqa na ama vodämes di nak kop kaku ama musärhäm iangärhäkt dap ngakt bä qat tusärhämes mäni ama vänbon bono vät ama laiqa na ama vodämes aa rhäng di ama qrot ngät ama musärhäm iangärhäkt. 19 Ama

säsur ta ama gamoe na ngän! Inguna ngu lu agiqa qa vit? Nga ama vänbon ngä vit ura ama laiqa na ama vodämes ka vit kärakni i qat tualat na ama vänbon iva ama qumärqumär ngät? 20 Bä äkt i qre va sävetka qat tusärhämes mäni ama laiqa na ama vodämes di qat tusärhämes mäni qa qä nä iarhongäkt moe vät aa rhäng. 21 Näkt kre va sävetka qat tusärhämes mäni ama ansäspämgi ama mor qi di qat tusärhämes mäni qi qi nä ma Ngämuqa qärak i aa vätki iaqyäkt. 22 Dap kre va sävetka qat tusärhämes mäni ama usäpki di qat tusärhämes mäni ma Ngämuqa aa mämugunäs ngä nä qärak i qat muqun mät a äs.

23 “Va avuqi na ngän mamär aingän ama Skraipkäna ngän na ama Farisiqäna aingän gärrarhae i ngän dualat sädä saqong, inguna sa ngänit bon ma Ngämuqa rha ama sägäk näda ama ngärhäqyisem nävät iarhongäkt moe qärqärhong i ngän du irhong bät ama tmäs toqor ama mint ngä na ama dil dä ama kumin dap kaku ngän däqäne dä mamär varhäm ama lat kärangättni i ama moräs na ngät. Iangärhäkt ama moräs na ngät ama lat di ama räkt ngät ama muräkt sävät ama ruvek dä ama lavuqi sävät ama ruvek näkt pa mamär iva qale ngän ma ama qrot mäni ama lat ama mär ngät. Mai mamär iva ngän däqäne dä mamär varhäm därhong däkt moe dap kale ngän detdäm särhä guarhong. 24 Aingän di ama säsur ta ama narhoerta na ngän! Ngänit tor na ama rigi va ama bauläm iva ngit nakt i varis ngi nanakt sa anga igrongaqa dap ngit koanäkt ama kamel dap kaku ngiat dräm doqoräkt.

25 “Va avuqi na ngän mamär aingän ama Skraipkäna ngän na ama Farisiqäna aingän gärrarhae i ngän

† 23:14 Ma Matyu qa sä m dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha sä m ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha sä m ini sae. ‘Va avuqi na ngän mamär, aingän ama Skraipkäna ngän na ama Farisiqäna aingän gärrarhae i ngän damän maos dap kinak ngän dualat maos, inguna sa ngän däs pät ama evop ama maqosta sa arhä qärhong näva arha vät dä ngäni nän na ama uiu ngät ama nän iva säda ama ruvek arhä saqong. Bä nga rhoqoräkt dä va ma Ngämuqa qä rhäksärhäm ngän dä va qä sangäm na ngän masirhat pa arhani ama ruvek arhä väs.’

dualat sädä saqong, inguna sa ngäni qumär vät ama kapkäna dä ama pletkäna angärha rhäng dap imuk da angäna ron di rhäqäp ngän na ama snängaqa nani ama qärhong masirhat iva bä ba nas dä ama mungäsnäng ba nas. ²⁶ Ainge ama Farisiqa qarak i ama säsur qa na nge! As ngia er ngi qumär imuk da ama kap kä na ama pletige ina ron ivakt iva sa ama qumärqumär ngät pono.

²⁷ “Va avuqi na ngän mamär aingän ama Skraipkäna ngän na ama Farisiqäna aingän gärrarhae i ngän dualat sädä saqong, inguna ngän di nak ngän doqor ama ñäpta arha lek kärangätni i sa rha vuvur da angärha väm na ama qulumgi bä qoki sa ama mär vono dap imuk di sa rhäqäp ngät na ama ñäpta arha släväs dä iarhongäkt moe qärqärhong i ama siqirqa väm irhong. ²⁸ Di ngän doqoräkt ivono vät ngärharhäng di ama mär ngän da ama ruvek arhä saqong dap imuk da angäna ron di rhäqäp ngän nage ama irasirhong dä ama lat kärangätni i qaku varhäm ama Muräkt.

²⁹ “Va avuqi na ngän mamär aingän ama Skraipkäna ngän na ama Farisiqäna aingän gärrarhae i ngän dualat sädä saqong, inguna sa ngänit täkmü na ama lek iva nani ma Ngämuqa aa vämginarha näkt ngän du rha ama räktta arha an ³⁰ näkt ngäni qoar i vadi mudu qale ngän bät iangärhäkt imäk äkt ama rhodäm i angäna ikkäna di qaku ngän namatnärhäm da iva rhi veng ma Ngämuqa aa vämginarha. ³¹ Bä ngäni sameng mamär irhäm mes toqoräkt i nak iarhakt kärarhae i rha veng ama vämginarha di nak arhä rhoes na ngän. ³² Bä qoki mamär iva ngän dualat nasot angäna ikkäna i ngäni sot na ama lat kärangätni i sa rha nasäng na ngät. ³³ Aingän gärrarhae i ama guläñgi na ama uiuvärhirhong gärqärhongni

i irhong ngärhit kut na ama qänogi, va ngäni ingis toqor mäniekt nä ma Ngämuqa aa matnävämne dä nasot dä va qä rhon na ngän sämät ama mudäbäs ama sok tä bäs?

³⁴ “Dä soknga ngut täk nä ma Ngämuqa aa vämginarha sagem ngän näkt sävät ama mädräm da ama ruvek näkt ama ruvek kärarhani i rhat dräm di su ama ruvek tä ma Ngämuqa aa iska bä va ngäni veng arhani dap pa ngäni edämsäs pät arhani mäni ama sämänanamuqa dap pa ngän dāranäs arhani va angän mämairväm dap pa ngäni sangäm na arhani mavängam nämät ama värhap i nämät aom bä sämät aom. ³⁵ Rhoqoräkt divakt iva ma Ngämuqa aa rhäksärhäm ngä rhän bät a ngän bät ama räkt ta ama ruvek moe arhä biaska aa uväs kärarhae i mudu sokot na rha mänasäng nävät ama räkt ka ma Abel bä sävät ma Sekaraia ma Berekia aa emga† qarak i sa ngän beng ga mänguräp ama ansäspämgi ama mor qi qi na ama laiqa na ama vodämes. ³⁶ Ngu qoar na ngän na ama engäktki iva rhärhong däkt moe ngä rhäranas pät tit täkt ama qoengait na ama ruvek.

Ma Jisas Airäs Ka Sä Ma Jerusalem (23:37-39 / Luk 13:34-35)

³⁷ “Ai, Jerusalem, Jerusalem, ama värhäm gärqomni i ngiat dräm ngi veng ma Ngämuqa aa vämginarha dap ngit tumät nä ma Ngämuqa aa engevärharha na ama dui bä rhit ñäp. Ama rhäqäp nä imek di sa nani a ngo iva ngu imum gia ruvek sävät a ne i ngo rhoqor ama duräktki qäarakni i qi imum at toes säva at kivaet angärha rem dä qaku inguna qaku nani a nge. ³⁸ As ngi lu i gia vätki di ama dungdu gi. ³⁹ Inguna sa ngu qoar na nge i saqi as pa qaku ngi nalu ngo bä dängdäng bät iomäkt ama qäväläm gärqomni iva ngi qoar toqortäqyia, ‘Mamär iva ama modämne sävät tak täkt kärak i qat dän nävät ma Engeska ma Ngämuqa aa ngärhipki.’”

† 23:35 ma Berekia aa emga Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

24

Ma Jisas Ka Mārhamān Sāvāt Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi Iva Qäbäs Na Qi

(24:1-2 / Mak 13:1-2 / Luk 21:5-6)

¹ Ma Jisas ka met daqule ama ansäspämgi ama mor qi bä nga qat tet dä aa mudäsaqongda rha män sagem ga ivakt iva rhir qur a qa rha ama ansäspämgi ama mor qi arha vät.

² Dä qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Nga ngänät lu rhangät täkt ama vät moe? Ngu qoar na ngän na ama engätki i rhangät täkt ama dui moe diva qaku qale anga duiqa vono vät akni aa rhäng de dap kinak pa rha rhartäm sä ngät moe sa rhämono sävät ivät.”

Ama Muqunän Sävät Ama Dängdängini Na Ngät Ama Qunäng

(24:3-14 / Mak 13:3-13 / Luk 21:7-19)

³ Bä nga ma Jisas kat muqun da ama Damgi na ama Olip at täväs dä aa mudäsaqongda rha män gem ga dä rha qoar na qa rhoqoräkt i sokt ka qä na rha rhoqortäqyia, “Ngi qoar na ut iva qäsniä dä va rhärhong däkt ngä rhäranas.” Dä rha snanbät sä qa i, “Va agi muqunängi qia rhän iva qi sameng nä gia mänmänäs ngä nä rhangät täkt ama rhodäm angät tpäsini?”

⁴ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Mamär iva ngänit lu mamär i varis aung gä nairas täm ngän. ⁵ Inguna ama rhäqäp na rha ama ruvek diva rha rhän bä va rhat tualat nävät gu ngärhipki i rhi qoar i, ‘Aingo di ma Kraisi!’ Bä va rha rhäqäne sa anga rhäqäp na rha anga ruvek sagem mes.

⁶ “Bä nga ngäni nari i sa ama ulaqi qia märanas pät ama ivärhap ama rhäqäp na ap ura vät amekni anga ivärhimek dä mamär iva qale qänäskänes ngän inguna qoki va rhärhong däkt diva irhong ngä rhän dap as pa qaku ama tpäsini. ⁷ Dä ama ruvek näva amni ama ivärham diva rhat täranas na ama ulaqi sävät a ne dä ama muräktpäm diva ngät täranas

sävät a ne dä va ama ruvek tit nöp mät ama qarhuqi dä va ama qängän ngä rhän bät apni ama ivärhap. ⁸ Rhärhong däkt moekt di qoki irhong doqor ama evopki at ruanini qarqäni i ini ngät dän narhoer toqoräkt i sa qorhäs iva qi sa.

⁹ “Bä nga rhärhong däkt ngät täranas dä va angäna ikkäna rhit sangar ma ngän bä rhit sokot na ngän bä rhi veng ngän bä va ama ruvek pät ama ivätki moe diva ama vu da arha ron mamär sävät a ngän inguna nävät iomäkt i ngänät nanakt na ngo. ¹⁰ Bä va ama rhäqäp na rha ama ruvek diva bok da arhä qatnanakt bä va rhit bodäm ne bä ba arha ikkäna bä va ama vu da arha ron masirhat sävät a ne. ¹¹ Näkt pa vuk sa ama rhäqäp na rha ama ruvek kärarhani i rhat tes nas i ma Ngämuqa aa vämginarha sokt di ama iraski na rha bä va rhi artäm sa anga rhäqäp na rha nämäni ma Ngämuqa aa iska. ¹² Dä ama rhäqäp na rha ama ruvek diva rhäktäksot na arhä lavuqi sävät arhani inguna ama lat kärangätni i qaku varhäm ama Muräkt diva ngät dän masirhat bä masirhat mamär. ¹³ Sokt di iaqäkt kärak i qat mair ma ama qrot bä dängdäng bät ama tpäsini diva qä rha ama mumaiar. ¹⁴ Näkt pa rhangät täkt ama sameng ama mär ngät sävät ama Muräktpäm na rhävuk diva rhi sameng na ngät pät ama ivätki moe ivakt iva ama ruvek ti nari ngät näkt nasot dä va ama tpäsini ngä rhän.

Ama Lat Ama Vu Ngät Mamär Qärangätni Iva Ngät Täranas Pa Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

(24:15-22 / Mak 13:14-23)

¹⁵ “Mudu ma Ngämuqa aa vämginaqa ma Daniel qat tamän sävät ianiäkt kärqäni i ama vu ini mamär dä ma Ngämuqa aa saqong i qali lini vät ama qumärqumär äs mamär ama ivärhäs kärqäni i ini ngärhi slava nä iarhongäkt moe. Näkt mamär iva auge qaräkt i qat tes tangät täkt ama enge qä räm ama rharimini sä iangärhäkt ama lat. ¹⁶ Dä mamär iva iarhakt kärarhae i qale rha e ma

Judia di rhi ang masirhat pävit sävät ama dam. ¹⁷ Bä mamär iva aung gäarakni i qale qa vät ama vätka aa rhäng di saqi as kale ar sä qa bä qä namon säva vät nani aa qärhong. ¹⁸ Bä aung gäarakni i qale qa vät aa etki di saqi as kale evär däm ga iva nani aa boiqi ama uui qi. ¹⁹ Va ama qrot mamär vät iangärhäkt ama qunäng ba ama evop kärarhani i ama sarem däm da bä qosaqi bä iarhakt kärarhae i ama rhoes pät a rha. ²⁰ Mamär iva ngäni nän sage ma Ngämuqa iva ngäni ngang di qale mät soeng dä qale vät aung anga Sabat. ²¹ Inguna ama märänga vät iangärhäkt ama qunäng diva ama mor qa masirhat pä ama märän angät tpäs moe qärangätni i mudu vät ama rharimini inamäk bä sarhäkt bä qop as nasot. ²² Dap mai ngakt bä qaku ma Ngämuqa qa sämaqot sävä iangärhäkt ama qunäng dä vadi mai qaku anga ruqa qäarakni iva ama iar qa. Dap nguna nävät iarhakt kärarhae i sa qa armeng däm da dä va qä sämaqot sävä iangärhäkt ama qunäng.

²³ “Bä nga vät iangärhäkt ama qunäng di ngakt bä aung gä qoar na ngän doqortäqyia, ‘Ngäni lu i ma Kraistak i!’ ura aung gä qoar toqortäqyia, ‘Iak muk i!’ dä qale ngän natnanakt nä iangärhäkt ama enge. ²⁴ Inguna ama iraski na rha ama engesta dä ama iraski na rha ama vämginarha diva rha rhäranas bä va rhat tualat na ama muqunän ama mor ngät dä ama lat kärangätni i ngät dän masärmän i vadi vakt iva qäqi rhi irastäm sa ama ruvek kärarhani i sa ma Ngämuqa qa armeng däm da. ²⁵ Ngäni lu i sa ngua qoar na ngän nä rhärhong däkt bä iomäkt ama qäväläm angät kamäs. ²⁶ Bä äkt i nga rhi qoar na nge i, ‘Ngäni lu i qa e vät ama ivärhäs ama qräk dä bäs’ dä qale ngän namet sae. Bä qop nga rhi qoar i, ‘Nak kale qa va ama ngaiväs pa vät’ dä qale ngän

dat maengäkt. ²⁷ Inguna ma Ruqa aa Emga aa mänmänäs diva äs toqor ama iauska qäarakni i qät ñäm mät ama leqäs moe inamäk näsäng gunäga aa qamäs bä samone i qat don e. ²⁸ Qoe nai äkt i qale ama säktämgi e diva västämne na ama isäm e qärangätni i ngät dräm ngät täs ama säktämgi.

Ma Ruqa Aa Emga Aa Mänmänäs
(24:29-31 / Mak 13:24-27 / Luk 21:25-28)

²⁹ “Näkt pa äkt nasot iaqäkt ama märänga vät iangärhäkt ama qunäng dä va bängangit mät ama qunäga aa saqong dä va ama equngi diva qaku qiat nañäm dä va ama qaeng diva ngärhi säp nämät ama leqäs dä va iarhongäkt kärqärhongni i qali lirhong mät ama leqäs kärqärhongni i irhong angät krot diva sarhäktsarhäkt pät irhong*.

³⁰ “Mamär dä va vuk sä ma Ruqa aa Emga aa mänmänäs angät muqunängi mät ama leqäs bä va ama ruvek moe nävät ivät diva rhit nok i rhat lu ma Ruqa aa Emga i qat dän bät ama eqoe angärha rhäng na rhävuk sa ama qrot dä sa ama mor qa ama murhämeska. ³¹ Näkt pa qä rhäk na aa enselqäna na ama raunaqa aa eguinga ama mor qa dä va rhi västämne na ama ruvek kärarhani i sa ma Ngämuqa qa armeng däm da nävät ama ivätki qi na ama usäpki in däkt moe.

Ama Rhisu Nävät Ama Rhaunga
(24:32-35 / Mak 13:28-31 / Luk 21:29-33)

³² “Mamär iva ngäni räm ama rhisu nävät ama rhaun gärangätni i nga vuk pät angät ngärhäqyitnäk dä sa ngänät dräm i ama qunängit di it nga e glaqot. ³³ Di rhoqorne rhoqoräkt i ngakt bä va ngänät lu rhärhong däkt moekt i irhong ngät täranas dä va ngänät dräm i qa di sa qa e glaqot i sa qäqi qa e glaqot na ama tmongi. ³⁴ Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki iva rhit täkt ama qoengait diva qaku

* **24:29** iarhongäkt kärqärhongni i qali lirhong mät ama leqäs kärqärhongni i irhong angät krot diva sarhäktsarhäkt pät irhong Vät iangärhäkt ama rhodäm di ama ruvek tat tu arhä snäng i ama qaeng dä ama ivät mät ama leqäs di angätni ama qloqaqanangät ngät turäkt täm ngät.

rhäksot nä it bä dängdäng i rhärhong dakt moe di sa irhong ngä märanas.
³⁵ Ama usäpki qi na ama ivätki diva qäbäs na em dap pa gua enge diva qaku qäbäs na ngät.

Qaku Aung Gat Dräm Iaqäkt Ama Qunäga Bä Iomäkt Ama Qunäga Aa Qäväläm

(24:36-44 / Mak 13:32-37 / Luk 17:26-30, 34-36)

³⁶ “Qaku aung anga ruqa qat dräm iaqäkt ama qunäga dä iaqäkt ama qunäga aa qäväläm. Bä qäqi ama en-selqäna rhävuk ti na ama Ngärhoemga† di qaku rhat dräm dap sokt ama Ngätmamäk kat dräm. ³⁷ Vät iomäkt ama qäväläm gärqomni iva ma Ruqa aa Emga qa rhän diva ama lat ngät täranas kärangätni i ngät toqor ama lat mudu vät ama rhodäm i ma Noa. ³⁸ Inguna vät iangärhäkt ama rhodäm i as kaku ama qärhop ngä män bit di ama ruvek tat täs dä rhit nakt dä rhat tätlägut dä rhit bodäm na ne bä dängdäng bät ama qunäga qarak i ma Noa qa mon sämät ama mlauski ama mor qi. ³⁹ Qop mavängam bät a rha bä dängdäng i ama qärhop ngä met sä rha moe. Ma Ruqa aa Emga aa mänmänäs diva rhoqorne rhoqoräkt.

⁴⁰ “Vät iomäkt ama qäväläm dä va qale ama gamuiom ama udiom bät ama etki dä va ma Ruqa aa Emga qa rha akni dap pa qale akni mäk. ⁴¹ Va ama evovem ama unbem in du-alat i ini qräskräs ama wit dä va ma Ruqa aa Emga qä rha akti dap pa qale akti mäk. ⁴² Dä soknga mamär iva ama qarhap ngän bä va ngänät nañäm inguna sa qaku ngänät dräm ama qunäga iva angäna Engeska qa rhän. ⁴³ Sokt di sa ngänät dräm daer-hom dakt i ngakt bä ama vätka aa ik di vadi mai qat dräm na ama bängagi at käväläm gärqomni iva ama suaqa qa rhän dä vadi mai ama qarhap ka bä va qaku qä naqyiradeng na aa vätka iva ama suaqa qä drukdäm bäm ga. ⁴⁴ Bä äkt i aingän di mamär iva ngänit

täkmu na nas mamär inguna ma Ruqa aa Emga va qa rhän bät ama qäväläm gärqomni i qaku ngän du angän snäng iva qa rhän bät a äm.

⁴⁵ “Rhoqoräkt dä ngu lu agi a latka iaqäkt kärak iva qale qa ma ama qrot mäni ama lat dä aa mädräm ama mär ngät kärakni i sa aa morqa qa mu qa ivakt iva qät lu vät ka morqa aa latta i qät boda rha arha tmäs pät ama rhäkmamär ap ama qunäng angät kävälap nasot a ne? ⁴⁶ Va ama märmärgem ge iaqäkt ama latka qarak i nga evär da aa morqa dä va aa morqa qa rhän bät a qa i qat tu-alat toqoräkt. ⁴⁷ Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki iva qa rhu qa ivakt iva qät lu vät aa qärhong moe va aa vätka. ⁴⁸ Dap ngakt bä va iaqäkt ama latka qat tamän särhäm mes doqortäqyia, ‘Gua morqa di qät tiläng bä qaku qät lir qat dän’ ⁴⁹ dä va qä nasäng i qä arhäktgyäm sa arhani ama latta dap kat täs dä qät nakt dä qät nakt kä na ama gamoe qärrarhani i rhat dräm dit nakt ama reng ama qrot ngät bä guani na rha ⁵⁰ dä va aa morqa qa rhän bät ama qunäga rhoqoräkt i qaku qa latka qat tu aa snäng iva qa rhän bät a qa bä vät ama qunäga aa qäväläm gärqomni i qaku qat dräm na äm. ⁵¹ Dä va qa morqa qä sangäm na qa näkt pa qä qut na qa sävät ama ivärhäs ge ama latta qärrarhani i rhat tualat sädä saqong. Vät iosäkt ama ivärhäs diva rhat tuqaia dä va rhit nes arhä qeng angärha rem na ne.

25

Ama Enge Na Ama Siqutki Säväta Ama Säsa Ta Ama Evop Ama Ngärhäqyisem Na Rha

¹ “Vät iomäkt ama qäväläm di iaqäkt na rhävuk aa Muräktpäm diva äm do-qor taerhäkt. Maos pät ama qäväläm na ama rhitbodämna rha di ama säsa ta ama evop ama ngärhäqyisem na

† **24:36** ti na ama Ngärhoemga Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

rha di rha rha arhä lirhäng bä rha met ivakt i va rha rhair nani ama gamoeqa qarak i va rhit bodäm na qa. ² Ama ngärhäqyet na rha di ama dädän da dap arhani ama ngärhäqyet na rha di ama mädräm da. ³ Ama dädända rha rha arhä lirhäng dap kaku rha rha anga kain na ama oel irhäm ngät. ⁴ Dap ama mädräm da di rha rha ama kain na ama oel ngä na arhä lirhäng.

⁵ “Bä nga ama gamoeqa qarak i va rhit bodäm na qa di qaku qa lir qa män dä rha moe vurhäm da bä rha mänatäm. ⁶ Näkt mäni bängagi mamär dä ama eguinga qät näs toqortäqyia, ‘Qarak i va rhit bodäm na qa di sa rhakni! Ngäni ang ngän dair nani a qa.’

⁷ “Dä qa ngärhäqyisem na rha qa sästa rha märanas bä rha mudam sämät arhä lirhäng. ⁸ Dä ama dädända rhi qoar na ama mädräm da rhoqortäqyia, ‘Ut sa anga oel sämät aut lirhäng nagem ngän inguna sa qorhäs i va rhäksot nämät aut lirhäng.’

⁹ “Sokt di ama mädräm da rha muvät pät a rha rhoqortäqyia, ‘Qaku anga oel i va mamär vät a ut ut na ngän. Mamär i va ngän det sage iarhakt kärarhae i rhit boda ama oel bä ngäni vodäm bät agung bä ba nas.’

¹⁰ “Bä nga ama dädända rhat tet ivakt i va rhi vodäm bät anga oel dä ama gamoeqa qarak i va rhit bodäm na qa qa män bä ama ngärhäqyet na rha iarhakt kärarhae i sa rha rhäkmu mamär ba nas di rhi na qa rha mon säva ama tmäski na ama rhit-bodäm narha dä ama tmongi qia väs. ¹¹ Näkt nasot dä arhani qa ngärhäqyet na rha ama sästa rha män bä rhit näs i, ‘Aurha morqa, aurha morqa, ngi rhar nanokt ut!’

¹² “Dap kinak ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, ‘Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i qaku nguat dräm a ngän.’”

¹³ Dä ma Jisas ka qoar i, “Va ama qarhap ngän bä ngänät nañäm inguna qaku ngänät dräm ama qunäga ura ama qunäga aa qäväläm sä gu mänmänäs.

*Ama Enge Na Ama Siqutki Säväät
Ama Latta Ama Dävaung Na Rha
(25:14-30/Luk 19:11-27)*

¹⁴ “Vät iomäkt ama qäväläm di ama Muräktpä m na rhävuk diva äm doqor taerhäkt. Maos dä akni ama ruqa qa rhäkmu na nas i va qa rhet pät ama tmerhäs sa gläius dä qa mes aa latta bä qa mu aa qärhong ba arhä rhäkt. ¹⁵ Qa von akni rha ama rhae ama ngärhäqyet na ngät na ama gol dap ka von akni rha ama rhaliom ama udiom na ama gol dap ka von akni rha ama sägäk ama rhaeqa na ama gol. Qoki qa von da maräkt parhäm arhä qrot dä arhä mädräm ama mär ngät.

¹⁶ “Dä iaqäkt ama latka qarak i sa qa rha ama ngärhäqyet na ngät ama rhae na ama gol di qa märanas bä qa märmor ngät bä ngä sa angätni ama ngärhäqyet sae. ¹⁷ Dä qosaqi qarak sa ama udiom di qa märmor iom bä in sa aiom sae. ¹⁸ Dap kinak kärak sa ama sägäk ama rhaeqa na ama gol di qa nges bä qa rut aa moräsnaqa aa gol va ama ivätki.

¹⁹ “Sa nasot ama uiu ngät ama rhodäm dä iarhakt ama latta arha moräsnaqa qa män bä qa qoar na rha i va qä lu arha lat angät gavämgi. ²⁰ Dä ama latka qarak i sa qa rha ama rhae ama ngärhäqyet na ngät na ama gol di qa män sa angätni ama ngärhäqyet sae bä qa von aa moräsnaqa dä qa qoaräs na qa rhoqortäqyia, ‘Gua morqa, mudu ngia von ngo rha ama ngärhäqyet na ngät ama rhae na ama gol näkt täkt di sa ngua mualat nani ama ngärhäqyet sae.’

²¹ “Dä aa moräsnaqa qa qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Gua latka ama mär qa qarak i ama engätki na qa sä gua lat, ainge di sa ngia mualat mamär. Qoki sa ama engätki na nge sa ama marheka nä irhong dä soknga va ngua rhu nge i va ngit lu vät ama rhäqäp nä irhong. Ngia rhon sagem ngo vä gu märmärgem.’

²² “Näkt kosaqi ama latka qarak i sa qa rha ama rhaliom ama udiom

na ama gol qa män bä qä qoar toqortäqyia, 'Gua morqa, mudu ngia von ngo rha ama udiom ama rhaliom na ama gol näkt täkt di sa ngua mualat nani ama udiom sae.'

²³ "Dä aa moräsnaqa qa qoar na qa rhoqortäqyia, 'Gua latka ama mär qa qarak i ama engäkki na qa sä gua lat, ainge di sa ngia mualat mamär. Qoki sa ama engäkki na nge sa ama marheka nä irhong dä soknga va ngua rhu nge iva ngit lu vät ama rhäqap nä irhong. Ngia rhon sagem ngo vä gu märmägem.'

²⁴ "Dä qosaqi ama latka qarak i sa qa rha ama sägäk ama rhaeqa na ama gol qa män bä qä qoar toqortäqyia, 'Gua morqa, sa nguat dräm i nge di ama qrotka na nge i ngiat dräm ngit ta ama gavam dap kaku ngiat tualat nani a ngät dä ngit sek mät kärqäni i sa qaku ngia qutnanokt ini. ²⁵ Dä soknga ngua len nge dä ngua met bä ngua rut gi gol va ama ivätki. Ani nä rhangät täkt gi gol.'

²⁶ "Dä aa moräsnaqa qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, 'Ainge di ama vu qa dä ama rusus pät a qa ama latka na nge. Nga ngäkki sa ngiat dräm i aingo di ngut ta ama gavam dap kaku nguat tualat nani a ngät dä ngut sek mät kärqäni i qaku ngua qutnanokt ini? ²⁷ Bä nga rhoqoräkt dä vadi mai ngi von iarhakt pa ama vätki na ama ligär ivakt iva rhat tualat sä gu gol iva ngärhi sa sävät a nas savono bä nga evär däm ngo dä vadi va ngu rha ngät sa anga mänbitka.'

²⁸ "Dä aa morqa qa qoar na arhani ama latta rhoqortäqyia, 'Ngäni rha ama gol nagem ga bä ngäni von iaqäkt kärak i aa ngärhäqyisem aa rhae na ama gol ²⁹ inguna aung gäarakni i sa aa anga guani diva rhi von ga rha arhongni savono sae bä va masirhat mamär na aa qärhong. Dap aung gäarakni i sa qaku aa anga guani diva qäqi rhi rha aa qäni ama gaini nä ini nagem ga.' ³⁰ Dä saqi as ka morqa qa märhamän i, 'Rhäkt diva ngäni rhon nä iaqäkt ama latka qarak i qaku mamär vät anga lat na qa sainamäk

säp bängangit angät tpäs. Vät iosäkt ama ivärhäs diva rhat tuqaia dä va rhit nes arhä qeng angärha rem na ne.'

Ama Matnävämne Ama Dängdängini Na Ngät

³¹ "Qre va ma Ruqa aa Emga qa rhän sa aa murhämeska qä na aa en-selqäna moe dä va qa rhuqun ba aa vitnaqa aa mämugunäs ama mär äs. ³² Näkt pa västämne na ama ruvek moe nävät ama ivärhimek pät ama ivätki da aa saqong. Dä va qa rhatmät na rha i arhani särhage dap arhani särhage iva qa rhoqor ama ruqa qarakni i qat dräm gät lu vät ama sipsipkäna i qä rharmeng da ama sipsipkäna näva ama memeqäna.

³³ "Näkt pa qa rhu ama räkt ta ama ruvek säda aa märmär dap pa qa rhu ama vu rha ama ruvek säda aa sael. ³⁴ Nasot dä va ama vitnaqa qä qoar na ama ruvek da aa märmär toqortäqyia, 'Ngäni ang, aingän gärarhae i sa gu mam ga modämne na ngän. Ngäni ang bä ngäni sangar ama Muräktpäm gärangättni i sa qa rhäkmu na ngät mudu vät ama rharimini rhoqoräkt i qa säm ama ivätki. ³⁵ Inguna mudu di anoeng ma ngo dä ngia von ngo ngua mäsbä aqäsäk ngo dä ngia von ngo ngua nakt bä ama nañiska na ngo dä ngia ar sä ngo sagem mes ³⁶ bä ama vlavel a ngo dä ngia von ngo rha ama boi bä aräm ngo dä ngia igi na ngo näkt nga qale ngo va ama tpäskiarharhäng dä ngia met sagem ngo.'

³⁷ "Dä va ama räktta rha rhuvät pät a qa i rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, 'Engeska, qäsnia dä ut lu nge i anoeng ma nge dä ut bon nge ngia mäsbä qop aqäsäk nge dä ut bon nge ngia nakt? ³⁸ Bä qop käsnia dä ut lu nge i ama nañiska na nge dä urha ar sä nge ura ama vlavel a nge dä ut bon nge rha ama boi? ³⁹ Bä qop käsnia dä ut lu nge i aräm nge ura qale nge va ama tpäskiarharhäng dä urha igi na nge?'

⁴⁰ "Dä va ama vitnaqa qa rhuvät pät a rha rhoqortäqyia, 'Nguat tamän

särhäm ngän na ama engäktki i qre i sa ngia mualat toqoräkt sa aung gäarakni i qaku ama ngärhep pät a qa nävät tärhae rhäkt gu qärhae di sa ngia mualat sä ngo rhoqoräkt.

⁴¹ “Nasot dä va qä qoar na ama ruvek da aa sael toqortäqyia, ‘Ngän det nävät gu saqong. Aingän di ma Ngämuqa aa uraqi ama mor qi sävät a ngän. Ngän det sämät ama mudäbäs ama sok tä bäs kärqosni i sa ma Ngämuqa qa rhäkmu na äs nani ma Sämgä qä na aa enselqäna. ⁴² Inguna mudu di anoeng ma ngo dä qaku ngia von ngo ngua mä s bäs aqäsäk ngo dä qaku ngia von ngo ngua nakt ⁴³ bäs ama nañiska na ngo dä qaku ngia ar sä ngo sagem mes bäs ama vlavel a ngo dä qaku ngia von ngo rha anga boi näkt aräm ngo bäs qop kale ngo va ama tpäskiarharhäng dä qaku ngia igi na ngo.’

⁴⁴ “Dä qosaqi va rha rhuvät pät a qa i rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, ‘Engeska, qäsniä dä ut lu nge i anoeng ma nge ura aqäsäk nge ura ama nañiska na nge ura ama vlavel a nge ura aräm nge ura qale nge va ama tpäskiarharhäng dä qaku ut matnärhäm nge?’

⁴⁵ “Dä va qa rhuvät pät a rha i qä qoar na rha rhoqortäqyia, ‘Nguat tamän särhäm ngän na ama engäktki i ngakt bäs qaku ngia mualat sa aung gäarakni i qaku ama ngärhep pät a qa nävät tärhae rhäkt gu qärhae di sa qaku ngia mualat sä ngo rhoqoräkt.’

⁴⁶ “Dä va rhärhae rhäkt da aa sael ta rhet sämät ama ruanini qärqäni i qaku ini angärha anga tpäsini. Dap ama räkt ta ama ruvek diva rha rhet säva ama iar ama sok täm ngät.”

26

Rha Märhamän Bät A Ne Iva Rhi Veng Ma Jisas

(26:1-5 / Mak 14:1-2 / Luk 22:1-2 / Jon 11:45-53)

¹ Sa nga ma Jisas ka märhamän bät tangät täkt ama enge moe bäs rhäksot dä qa qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, ² “Sa ngänät dräm iva

nasot ama qunängiom ama udiom dä va ama tmäski iva rhat tuqunän bät ma Pasova dä va rhi vodä ma Ruqa aa Emga bäs ba aa ikkäna ivakt iva rhi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa.”

³ Dap pätämne na ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama ruvek arha morta va ama pris ama vit na qa aa vätki qäarak i rhat tes ka i ma Kaiafas ⁴ bäs rha märhamän bät a ne iva up na rha i rhi sangar ma Jisas bäs va rhi veng ga.

⁵ Sokt di rha qoar na ne iva qaku rhi namualat toqoräkt sädamär na ama tmäski i varis ama ruvek ti namäranas na anga inirqi.

Ama Evopki Qia Rhor Na Ama Oel Vät Ma Jisas E Ma Betani

(26:6-13 / Mak 14:3-9 / Jon 12:1-8)

⁶ Nga qale ma Jisas e ma Betani vä ma Saimon aa vätkä qäarak i mäqi ama bias pät a qa ⁷ bäs vät ama qäväläm i qat täs nävät ama laiqa dä ama evopki qia män sa ama kainaqi qäarakni i sa rha mualat na qi na ama duiqa ama saksak pä m ga qäarakni i rhat tes ka i ama alabasta. Ia qyäkt ama kainaqi di rhäqöp ki na ama oel qäarakni i ama mär at tamaska dä ama ligär masirhat pät a qi bäs qia rhor na qi dä ma Jisas aa uväs. ⁸ Bäs nga ama mudäsaqongda rha lu rhoqoräkt dä uraqi da arha ron i rhi snanbät toqortäqyia, “Mäniekt bäs qia rhar sa ama oel toqoräkt? ⁹ Inguna mai mamär iva rhi vodä ia qyäkt ama oel iva vät anga ligär masirhat näkt ti von ama tläktä.”

¹⁰ Dap ma Jisas kat dräm doqoräkt dä soknga qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bäs ngänit bon gi rha ama märänga? Ngu snanbät toqoräkt dinguna sa qia mualat na ama lat ama mär ngät sä ngo. ¹¹ Iarhakt kärarhae i ama tläk ta diva vasägos dä qale rha gem ngän dap aingo diva qaku qale ngo gem ngän basägos. ¹² Qia rhor nä rhakt täkt ama oel vät gu släqyige vä gua tñäpki at kamäs ivakt iva qi rhäkmu na ngo iva nani iomäkt iva rhi sasärhäm ngo.

13 Dä nguät tamän särhäm ngän na ama engätki i qoe nai vät ama ivätki moe i rhangät täkt ama sameng ama mär ngät di rhi sameng na ngät e dä va ama sameng sävät tangät täkt arha lat diva qosaqi rhi sameng na ngät bä va ama ruvek ta tu arhä snäng sävät a qi.”

Ma Judas Va Qä Vodä Ma Jisas Ba Aa Ikkäna

(26:14-16/Mak 14:10-11/Luk 22:3-6)

14 Nasot dä akni nävät ama ngärhäqyisem da udiom na rha ama mudäsaqongda qarak i rhat tes ka i ma Judas Iskariot ka met sage ama priskäna ama moräs na rha 15 bä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Va ngakt bä ngu vodä ma Jisas bä ba ngän dä va ngäni von ngo rha agiqa?” Dä rha von ga rha ama ligäriqleng ama ruqa ama rhäk tam ga da ama ngärhäqyisem nä igleng na ama silva. 16 Bä mänasäng na äkt dä ma Judas kät ñäm nani anga qäväläm anga mär äm ivakt iva qä vodä ma Jisas bä ba rha.

Ma Jisas Ka Mäs Ma Pasova Angärha Tmäskä Kä Na Aa Mudäsaqongda

(26:17-25/Mak 14:12-21/Luk 22:7-13/Jon 13:21-30)

17 Nga vät ama narhoer qa ama qunäga vät ama tmäski at kunäng gärangätäni i ama Judaqäna rhat tuqunän i mudu arha morta rhat täs ama bretkäna qärangätäni i qaku anga yis pä m ngät dä ama mudäsaqongda rha män sage ma Jisas i rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Urhi lu i nani a nge na ut iva urhi rhäkmu qoe bä ba nge iva ngia äs ma Pasova angärha tmäs e?”

18 Dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Va ngän det sage akni ama ruqa qarak i sa nguät dräm a qa va ama värhäm ama mor äm dä ngäni qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Qamorqa qat tamän doqortäqyia, Gu qäväläm di sa äm ngä män. Ngu nä gu mudäsaqongda va u äs ma Pasova angärha tmäs pä gia

vätka.’ ” 19 Dä ama mudäsaqongda rha mualat parhäm ma Jisas aa enge bä rha rhäkmu nä ma Pasova angärha tmäs.

20 Sa nga rhoqoräkt i ama bängängäs dä ma Jisas ka muqun gä na aa mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha bä rhat täs pät ama laiqa aa rhäkt. 21 Bä nga rhoqoräkt i rhat täs dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nguät tamän särhäm ngän na ama engätki i akni nävät a ngän diva qä vodäm ngo bä gua ikkänä.”

22 Dä airäs ta masirhat bä rha nasäng i rhi snanbät asägäk asägäk toqortäqyia, “Engeska, nga aingo?”

23 Dä qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Iaqäkt karak iva ngu na qa uni rhäk ama bret sämät ama dis di qarak iva qä vodäm ngo. 24 Ma Ruqa aa Emga diva qä ñäp toqor varhäm ama enge qärangätäni i mudu sa rha säm a ngät sävät a qa sokt diva avuqi mamär ge iaqäkt karak iva qä vodä ma Ruqa aa Emga ba aa ikkänä. Nak padi mai qaku aa nanäk ki nasäl a qa di vadi mai ama märäm ba qa.”

25 Ma Judas karak iva qä vodä ma Jisas ka snanbät sa ma Jisas i, “Qamorqa, nga aingo?”

Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Sa ngia qoar toqoräkt.”

Ma Jisas Ka Nasäng Nä Iomäkt Iva Rhat Täs Ma Engeska Aa Tmäski

(26:26-29 / Mak 14:22-26 / Luk 22:14-23 / 1 Ko 11:23-25)

26 Bä nga rhat täs dä ma Jisas ka rha ama bret bä qa mes ama mär näkt ka vonamät na qa bä qa von aa mudäsaqongda dä qa qoar na rha i, “Ngän dät tangät täkt bä ngän däs. Rhangät täkt di gu släqyige.”

27 Näkt ka rha ama kap na ama wain bä nga qa mes ama mär dä qa von da i qä qoar toqortäqyia, “Ngän moe ngäni näkt nämät ka 28 inguna rhak täkt di gu biaska qarakni i qä sämaengätki na* ama

* 26:28 Ma Matyu qa sä m dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha sä m ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha sä m a ngät sae. ‘ama iaräs na ngät’

rharesbane mänguräp ma Ngämuqa qä na ama ruvek† di qäarak i qrir na qa ba ama rhäqäp na ama ruvek ivakt iva ma Ngämuqa qä qyiradeng na arha vuirhong. ²⁹ Nguat tamän särhäm ngän iva saqi as kaku ngu nanakt nävät ama wain angät gavam bä dängdäng bät iaqäkt ama qunäga iva ngu näkt ama iaräs na qi ama wain ngu na ngän bä gu mam aa Muräktpäm.”

Ma Jisas Ka Qoar I Ma Pita Diva Qä Rhäqyas Na Qa

(26:30-35 / Mak 14:26-31 / Luk 22:31-34 / Jon 13:36-38)

³⁰ Bä nga rha rhong ama mabuqi na ama ansäs bä rhäksot dä rha met na äkt bä säda ama Damgi na ama Olip at täväs.

³¹ Nasot dä ma Jisas ka qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Näp takt täkt ama bängagi diva ngän moe ngäni ang daqule ngo inguna nävät iomäkt kärqom iva äm ngä rhän bät a ngo inguna mudu di sa rha säm sävät ma Ngämuqa rhoqortäqyia,

“ ‘Va ngu veng ama ruqa qäarakni i qät lu vät ama sipsipkäna
bä va vräs na ama guläñgi na
ama sipsipkäna.’

³² Sokt di nga nasot i ma Ngämuqa qa rhäranas na ngo nämät ama tñäpki dä va ngu er va angän gamäs sae ma Galili.”

³³ Dä ma Pita qa movät pät a qa rhoqortäqyia, “Näma dä äkt bä rhärha rhäkt moe rhi ang daqule nge nävät iomäkt kärqom iva äm ngä rhän bät a nge sokt di aingo diva qaku rhäm ngo.”

³⁴ Dä ma Jisas ka qoar na qa i, “Ngu qoar na nge na ama engätki iva näp takt täkt ama bängagi iva as kaku ama duraktka qä nanok dä va ngi rhäqyas na ngo madäpguamek.” ³⁵ Dä ma Pita qa qoar toqortäqyia, “Va qaku ngu

narhäqyas na nge bä näma dä ngu ñäp ngu na nge.”

Dä qosaqi arhani ama mudäsaqongda moe rha qoar toqoräkt.

Ma Jisas Ka Nän E Ma Getsemani
(26:36-46 / Mak 14:32-42 / Luk 22:39-46)

³⁶ Nasot dä ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rha met sävät ama ivärhäs kärqos i rhat tes äs i ma Getsemani dä qa qoar na rha i, “Ngän duqun däkt dap aingo diva ngua rhet tävit bä ngu nän.”

³⁷ Dä qa rhäqoar sä ma Pita näkt ma Sebedi aa imiom‡ bä rha met pävit näkt ka nasäng i qat nari i amärän bä airäs ka. ³⁸ Dä qä qoaräs na rha rhoqortäqyia, “Ama iräski imuk dä gua ron di ama mor qi masirhat bä nguat nari iva ngu ñäp. Dap pa qale ngän däkt bä ngänät däqäm ngän na ngo.”

³⁹ Näkt ka met nae maqälak dä arpus na qa bä aa uväski sävät ivät näkt kä nän doqortäqyia, “Gu mam, ngakt bä märmärsäs dä va ngi rha rhak täkt ama kap na ama märänga nävät a ngo. Sokt diva qoki qaku varhäm gu snängaqa dap kinak pa varhäm gi snängaqa.”

⁴⁰ Nasot dä evär däm ga sage ama mudäsaqongda bä qa män bät a rha i rhi mänatäm dä qa snanbät sä ma Pita rhoqortäqyia, “Ai, nga qaku mamär vät a ngän iva ngänät däqäm ngän na ngo qäqi vät anga aua anga sägäk?

⁴¹ Mamär iva qarhap ngän dap pa ngäni nän sage ma Ngämuqa iva qale ngän namon sämät ama siqutsiqut. Ama qloqaga di ngäñngäñ ga dap eqokt ama släqyige.”

⁴² Saqi as ka met daqule rha iva maunmem bä qa nän doqortäqyia, “Gu mam, ngakt bä qaku mamär vät a nge iva ngi narha rhak täkt ama kap na ama märänga nävät a ngo di nak pa ngu näkt nämät ka. Mamär

† 26:28 gu biaska qäarakni i qä sämaengätki na ama rharesbane mänguräp ma Ngämuqa qä na ama ruvek Mudu di rhit prit na ama släktka qäarakni i ama vodämes na qa aa biaska vät ma Ngämuqa aa ruvek ivakt iva iaqäkt ama biaska qä sämaengätki na ama rharesbane mänguräp ma Ngämuqa qä na rha. ‡ 26:37 ma Sebedi aa imiom Rhiom däkt di ma Jems kä nä ma Jon.

iva rhäkмамär toqoräkt parhäm gi snängaqa.”

⁴³ Näkt saqi evär däm ga dä qa män bät a rha i rhi mänatäm inguna amärän ba arhä mänap. ⁴⁴ Bä äkt i saqi ma Jisas ka met daqule rha iva madäpguamek bä qä nän i qät täqäs mät aa enge.

⁴⁵ Nasot dä evär däm ga sage ama mudäsaqongda dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngäni mänatäm dä mämae vät a ngän di sa mamär nasot. As ngäni lu i sa ama qäväläm ngä män iva rhi vodä ma Ruqa aa Emga säva ama vu rha ama ruvek arhä rhäkt. ⁴⁶ Ngän dāranas bä ut tet. Ngäni lu qarak iva qä vodäm ngo di sa rhak.”

Rha Sangar Ma Jisas

(26:47-56 / Mak 14:43-52 / Luk 22:47-53 / Jon 18:1-12)

⁴⁷ Bä as nga rhoqoräkt i ma Jisas kat tamän dä väs dä ma Judas karak i qa nävät ama mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha qä na ama gulañgi ama mor qi na ama ruvek sa ama ulaqi arha sen ngä na ama edäm gārarhani i sa ama priskāna ama moräs na rha rhi na ama ruvek arha morta rha rhäk na rha. ⁴⁸ Iaqäkt karak iva qä vodä ma Jisas di sa qa er qa rhodäm ba rha na aa muqunängi rhoqortäqyia, “Qarak iva ngu vop pa aa sdäm di iaqäkt. Ngäni sangar a qa.”

⁴⁹ Dä ma Judas ka rhäkdävär qa met maräkt bä sage ma Jisas dä qä qoar toqortäqyia, “Bängagi qamorqa.” Näkt ka vop pä ma Jisas aa sdäm.

⁵⁰ Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Gua ruaqa, ngi rhäksot nä gia lat.”

Dä ama gamoe rha ang sage ma Jisas bä rha qärhäktgyäm ga bä rha sangar a qa. ⁵¹ Dä nak sa akni nävät iarhakt kārarahe i sa qale rha rhi nä ma Jisas di qa rhäk aa rhäqyet dä qa mar ta aa ulaqi arha singi bä qa rhon na qi sävät ama pris ama vit na qa aa latka bä qa rhodäkt sa aa sdämgi.

⁵² Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhu gia singi nasot a nas inguna iarhakt moe qārarahe i rhi

e na ama ulaqi arha singi diva ama ulaqi arha singi qi veng da. ⁵³ Nga qaku ngän du angän snäng i mamär vät a ngo iva ngu nän gu mam iva qa rhatnärhäm ngo bä va qä lir qä rhäk na ama ngärhäqyisem da unbem na ngät ama mor ngät ama gulañ na ama enselqāna sagem ngo? ⁵⁴ Sökt di ngu lu i qre va rhoqoräkt diva rhäkмамär varhäm ma Ngämuqa aa enge rhoqor mäniekt kārangät i ngät tamän iva rhangät täkt ama lat diva qoki ngät dän?”

⁵⁵ Nasot dä ma Jisas ka qoar na ama gulañ na ama ruvek toqortäqyia, “Nak nga ama suaqa na ngo bä äkt i sa ngän män sävät a ngo sa ama ulaqi arha sen dä ama edäm ivakt iva ngäni sangar a ngo? Vasāgos dä sa nguat muqun ba ama ansäspängi ama mor qi i ngu su ama ruvek sökt di qop kaku ngän sangar a ngo. ⁵⁶ Sökt di rhangät täkt ama lat moe di sa ngä män ivakt iva qoki rhäkмамär nä ma Ngämuqa aa enge qārangät i aa vämginarha rha sām a ngät.”

Dä ama mudäsaqongda moe rha met daqule ma Jisas bä rha ang masirhat.

Ma Jisas Ka Mair Dä Ma Kaiafas Kä Nä Ma Sanedrin Arhä Saqong

(26:57-68 / Mak 14:53-65 / Luk 22:54, 66-71 / Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Nasot dä iarhakt kārarahe i sa rhat sangar ma Jisas di rha met sä qa sage ama pris ama vit na qa ma Kaiafas äkt i sa västämne na ama Skraipkāna dä ama ruvek arha morta e. ⁵⁸ Dä ma Pita di qät päsa is tä ma Jisas bä savuk sä dalek na ama pris ama vit na qa aa vätki arha ivärhäm. Bä nga qa mon mät ama surqa aa tmongi dä qa muqun ge ama ulaqimärharhärhäkt kārarahe i mai rhit lu vät ma Jisas ivakt iva qä lu qārangätni ama lat iva ngät dän.

⁵⁹ Näkt ama priskāna ama moräs na rha rhi na ama morta dä ama Skraipkāna moe nävät ma Sanedrin di rhit nām nani anga sameng anga iraski na ngät säng ma Jisas aa rhäng ivakt iva rhi vodäm ga sāmät ama tñäpki. ⁶⁰ Sökt di qaku rha män bät

agung anga enge rhoqoräkt näma dä ama rhäqäp na rha ama irasmätta sa ama sameng da män. Sökt di nasot a rha moe dä ama udiom in män ⁶¹ bä in goar i, “Rhärhak täkt ka qoar i, ‘Nak mamär vät a ngo iva ngu rhar ma Ngämuqa aa ansäpämgi ama mor qi bä saqi as pa ngu rhä qi da ama dävaung ama qunäng angärha ron.’”

⁶² Dä ama pris ama vit na qa qa mair näkt ka snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Nga qaku gi nga muvätki iva ngia rhuvät? Ngi rhäväkt sä rhangät täkt ama ruiom in sameng sävät a nge.” ⁶³ Sökt di qop kale ma Jisas i mänadin däm ga. Dä ama pris ama vit na qa qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngu qoar na nge iva ngia rhamän dä ma Ngämuqa ama ngätdäqäm ga aa saqong i ma Kraiss ma Ngämuqa aa emga na nge ura qaku.”

⁶⁴ Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Sa ngia märhamän doqoräkt. Dap ngu qoar na ngän i mänasäng narhäkt bä rhävit diva ngäni lu ma Ruqa aa Emga i qat muqun dä iaqäkt kärak i ama qrot moe angät tarebäm aa märmar bä qat dän ba ama eqoe näda ama usäpki arha ron.”

⁶⁵ Dä ama pris ama vit na qa angyiret mät aa boi bä qa qoar i, “Sa qa märhamän mava nä ma Ngämuqa. Mäniekt bä saqi as pa nani a ut na agung anga enge säng aa rhäng? Sa ngän nari aa märhamän mava. ⁶⁶ Angän matnävämne di rhoqor mäniekt?”

Näkt ta muvät i, “Sa mamär iva rhi veng ga.” ⁶⁷ Nasot dä rha qot pät aa saqongait bä rhi arhäktgyäm sä qa na arhä rhäkt. Dä arhani rhi e va aa sdäm ⁶⁸ i rhi qoar toqortäqyia, “Ainge qarak i ngiat tes nas i ma Kraiss, ngi qoar na ut i auge qa an mä nge!”

Ma Pita Qa Rhäqyas Nä Ma Jisas
(26:69-75 / Mak 14:66-72 / Luk 22:55-62 / Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ma Pita di sa qat muqun dalek pa ama vätka aa ivärhäm. Dä ama latki qia män sagem ga bä qia qoar i,

“Qosaqi nge di ma qale nge ngi nä ma Jisas nae ma Galili.”

⁷⁰ Sökt di qa rhäqyas da arhä saqong moe i qä qoar toqortäqyia, “Qaku nguat dräm i agiqa iaqäkt kärak i ngiat tamän bät a qa.”

⁷¹ Bä nga qa met tämono sämät ama surqa aa tmongi dä aktni ama latki qia lu qa dä qia qoar nä iarhakt kärarhae i qale rha glaqot i, “Rhak täkt ama ruqa di ma qale qa qä nä ma Jisas nae ma Nasaret.”

⁷² Dä saqi as ma Pita qa rhäqyas na ama enge na ama musärhäm doqortäqyia, “Nguat tamän dä ma Ngämuqa aa saqong i sa qaku nguat dräm iaqäkt ama ruqa.”

⁷³ Näkt nga nasot ama qäväläm ama qot äm dä iarhakt kärarhae i rhat mair glaqot ta män sage ma Pita bä rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngäkki i qosaqi nge di ak na nge nävät a rha inguna urhit träm gia eguinga.”

⁷⁴ Nasot dä ma Pita qa nasäng i qat tamän i näma dä ma Ngämuqa qä sangäm na qa qrekt bä qa iras dap kat tu sävät aa enge angärha rhäng i qat tu dä qat tamän doqortäqyia, “Aingo di qaku nguat dräm dak täkt ama ruqa.”

Dä vät iomäkt ama qäväläm maräkt dä ama duraktka qa nok. ⁷⁵ Dä vuk pät ma Pita na ama enge qarängät i sa ma Jisas ka märhamän särhäm ga na ngät toqortäqyia, “Va as kaku ama duraktka qa nanok dap pa ngi rhäqyas na ngo madäpguamek i qaku ngiat dräm a ngo.” Dä vuk sä qa sä dalek bä qät nok i airäs ka masirhat.

27

Rha Mu Ma Jisas Pa Ama Muräkt
Dä Ma Pailat Aa Saqong

(27:1-2 / Mak 15:1 / Luk 23:1-2 / Jon 18:28-32)

¹ Qoki as toqoräkt i vät duququs dä ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama ruvek arha morta rha märhamän bät a ne sa ama iska qaräkni iva ama Romgäna rhi veng ma Jisas nä varhäm ga. ² Dä rha qop mät aa rhäkt näkt ta met sä qa bä

rha vodäm ga ba ama tpäskinaqa ma Pailat.

Ma Judas Ka Veng Nas
(27:3-10/Lat 1:18-19)

³ Nasot i nga ma Judas kärak i sa qa vodä ma Jisas ka lu i sa rha matnävämne nä ma Jisas bä rha muräkt iva rhi veng ga dä qa qutsasorhane na aa snängaqa dä evär däm ga sa qa ruqa ama rhäk täm ga da ama ngärhäqyisem gä ligärigleng na ama silva sage ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama morta ⁴ i qä qoar toqortäqyia, “Sa ngua mualat na ama vuini. Ngua voda akni ama ruqa qärakni i sa qaku qa mualat nä guani anga vuini bä ba ngän bä va rhi veng ga.”

Dä rha qoar i, “Qaku qänäskänes ut sä iangärhäkt. Sa gi qäni ianiäkt.” ⁵ Dä qa met daqule rha dä qa rhon na ama ligärigleng na ama silva samäk pa ama ansäspämgi ama mor qi bä qa met ka veng nas i qa ar ma nas sa rhävuk sämäni ama ngämuga.

⁶ Bä nga ama priskäna ama moräs na rha rha män bät ama ligärigleng na ama silva dä rha qoar i, “Sa qaku maräkt parhäm ama Muräkt iva u rhu igleng ge ama ansäspämgi ama mor qi at ligär inguna rhangät täkt ama ligär di sa ngä män nävät akni aa biaska.”

⁷ Dä soknga rha märhamän bät a ne dä rha vodäm bät ama ruqa qärakni i qä däñdäñ bät ama bäñbäñgi aa etki nä iangärhäkt ama ligär ivakt iva qia rhän i ama ivärhäs iva rhi sasärha ama nañista e. ⁸ Bä äkt i mänasäng na äkt bä dängdäng däkt di rhat tes iaqyäkt ama etki i ma Etki na ama Biaska. ⁹ Rhoqoräkt di sa rhäkмамär na ama enge qärangät i sa ama vämginaga ma Jeremaia qa märhamän bät a ngät i qä qoar toqortäqyia,

“Dä sa rha rha qä ruqa ama rhäk täm ga da ama ngärhäqyisem nä igleng ama ligärigleng na ama silva qärqigleng i sa arhani nävät ama Israëlqäna rha mu igleng i ama saqong nä igleng bät kärak

¹⁰ bä rha von däm igleng bät iaqäkt kärak i qä däñdäñ bät ama bäñbäñgi aa etki.

Rha mualat toqoräkt di qoki varhäm ma Ngämuqa aa rhodröp bä ba ngo.”

Ma Jisas Ka Mair Dä Ma Pailat Aa Saqong

(27:11-14/Mak 15:2-5/Luk 23:3-5/Jon 18:33-38)

¹¹ Sa nga ma Jisas kat mair da ama tpäskinaqa aa saqong dä qa snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Nga ainge di ama Judaqäna arha vitnaqa na nge?”

Dä ma Jisas ka qoar i, “Sa ngia märhamän doqoräkt.” ¹² Sokt di nga ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama morta rha rhäksärhäm ga dä sa ma Jisas di qaku qa voda anga muvätki.

¹³ Dä ma Pailat ka snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga sa qaku ngiat nari i ama mämänia nä irhong iarhongäkt kärqärhong i rhi sameng säng gia rhäng sä irhong?” ¹⁴ Sokt di qaku ma Jisas ka muvät i qaku qa von da rha anga muvätki käqi vät anga sägängät nävät arhä rhäksärhäm. Dä soknga ama tpäskinaqa ma Pailat di qräk mät ka masirhat.

Ama Guläñgi Na Ama Ruvek Ta Ar-meng Dä Ma Barabas

(27:15-23/Mak 15:6-15/Luk 23:13-25/Jon 18:39-40)

¹⁵ Vät ama qoeo nasot a ne vät ma Pasova angät kunäng dä ama tpäskinaqa qat dräm gat tuisiska vät ama sägäk ama ruqa näva ama tpäskiarharhäng gäarakni i nani ama guläñgi na ama ruvek na qa. ¹⁶ Bä rhoqoräkt di qale akni ama ruqa ama vu qa mamär va ama tpäskiarharhäng gäarak i rhat tes ka i ma Barabas. ¹⁷ Bä äkt i nga västämne na rha dä ma Pailat ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ngu lu nani a ngän na auge iva ngua rhuisiska vät a qa? Nga va ngua rhuisiska vät ma Barabas ura ma Jisas kärak i rhat tes ka i ma Krais?”

¹⁸ Sa qa snanbät toqoräkt dinguna sa qat dräm i ama priskäna ama moräs na rha di sa rha vodä ma Jisas ba qa

inguna nävät arhä snängaqa ama vu qa inguna ma Jisas di qa vit da ama ruvek arhä saqong.

19 Bä qosaqi nga rhoqoräkt i ma Pailat kat muqun ba aa mämugunäs na ama matnävämne dä aa egutki qia rhäk na ama enge sagem ga sävät ma Jisas toqortäqyia, “Qale ngi namualat nä guani sävät iaqäkt ama räkt ka ama ruqa inguna rhäqyerhäkt dä sa ngua rha ama märänga ama mor qa da ama masirhämgi arha ron inguna nävät a qa.”

20 Sokt di ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama morta rha grotpäät sa ama gulänği iva rhi nän ma Pailat tä ma Barabas dap pa qä veng ma Jisas. 21 Saqi as ama tpäskinaqa qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ngu lu nani a ngän iva ngua rhuisiska vät auge nävät a iom?”

Dä rha qoar i, “Barabas.”

22 Dä ma Pailat ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ngu lu va ngua mäšana nä ma Jisas kärak i rhat tes ka i ma Krais?”

Dä rha moe rha qoar i, “Ngi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa!”

23 Näkt ma Pailat ka snanbät i, “Va vät agiqa? Sa qa mualat na agi a lat anga vu ngät?”

Sokt di qop tit näs tävuk masirhat toqortäqyia, “Ngi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa!”

Ma Pailat Ka Vodä Ma Jisas Iva Rhi Edämsäs Pät A Qa Mäni Ama Sämänanamuqa

(27:24-26 / Mak 15:15 / Luk 23:25 / Jon 19:1-16)

24 Dä soknga nga rhoqoräkt i ma Pailat ka lu i qaku qat täqäne dä mamär dap kinak ama inirqi qi nasäng mänguräp ama ruvek dä qa rha ama rigi bä qa rhor aa rhäkt da ama gulänği at saqong i qä qoar toqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa aa biaska di qaku qale qa vä ngua rhäkt. Sa angän gäni ianiäkt.”

25 Näkt ama ruvek moe rha muvät toqortäqyia, “Va aa biaska diva qale

qa vä u rhäkt dä va au rhoes arhä rhäkt!”

26 Nasot dä ma Pailat ka muisiska vät ma Barabas. Dap ka rhäkne bä rha märanäs ma Jisas näkt ka vodäm ga ivakt iva rhi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa.

Rhat Tuma Mä Ma Jisas

(27:27-31 / Mak 15:16-21 / Jon 19:1-3)

27 Nasot dä sa ama tpäskinaqa aa ulaqimärharhärhäkt ta met sä ma Jisas na äkt bä savuk säva ama tpäskinaqa aa vätki arha ivärhäs kärqos i rhat tes äs i ma Pretoriam. Näkt ta mes ama gulänği na ama ulaqimärharhärhäkt moe sävät a ne.

28 Näkt ta vlukt sa aa boi nävät a qa näkt ta rhon na ama qurät ki ama boiqi vät a qa. 29 Bä rha ing ama guaqi na ama ngämuga aa rhäqyitnäk ama gärgär vät itnäk iva qi rhoqor ama vitnaqa aa qäbautki. Näkt ta mu iaqyäkt ama gärgär vät a qi ama guaqi mäni aa uväski. Näkt ta mu ama iroqi mät aa rhäqyet ama märmär et. Dä rha an da arhä quum sä nas säng aa qar bä rhat tuma qa i rhi qoar i, “Ama märmärgem sagem nge, ama Judaqäna arha vitnaqa!” 30 Dä rhit kot pät a qa bä rhi nän aa uväski na ama iroqi.

31 Bä sa nga rha muma qa bä rhäksot dä rha vlukt sa iaqyäkt ama boiqi nävät a qa näkt ta monmät pät a qa na aa boi maräkt. Nasot toqoräkt i rha monmät pät a qa dä rha met sä qa na äkt ivakt iva rhi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa.

Rha Edämsäs Pät Ma Jisas Mäni Ama Sämänanamuqa

(27:32-44 / Mak 15:21-32 / Luk 23:26-43 / Jon 19:16-27)

32 Bä nga ama ulaqimärharhärhäkt ti nä ma Jisas tat tet sä dalek dä rha män bät akni ama ruqa näva ama värhäm ama mor äm ma Sairini qaräc i rhat tes ka i ma Saimon. Dä qa ulaqimärharhärhäkt ta grotpäät sä rhak täkt ama ruqa iva qät ta ma Jisas aa sämänanamuqa.

³³ Bã nga rhat tet bã sävät iosäkt ama ivärhäs kärqos i rhat tes äs i ma Golgota qärqos i äs angät tarimini di ama ivärhäs na ama rhomga aa uväski ³⁴ dã arhani ama ruvek ta von ga rha ama wain gäaraktni i sa rha modämne na qi na aktni ama rigi qäaraktni i qiat dräm gi veng ama ru-anirhong gäaraktni i rhat tes ki i ama gal. Sökt di nga qa nakt maqälak dã qa nari i rhoqoräkt mät ki dã qa mer qä nanakt.

³⁵ Bã nga rha edämsäs pät a qa bã rhäksot dã ama ulaqimärharhärhäkt ta matmät na aa boi ba ne na ama serhäm gärangättni i serhäm da nani a ngät. ³⁶ Nasot dã rha muqun bã rhit lu vät a qa e. ³⁷ Bã rha mu ama enge qärangättni i sa rha säm a ngät daver mä qa qärangättni i ngät tamän doqortäqyia “Rhak täkt di ma Jisas kärak i ama Judaqäna arha vitnaqa.” ³⁸ Dã qosaqi rha edämsäs pät aiomni ama ruiom ama sua iom gem ga i ak di rha mu qa dã ma Jisas aa märmär dap akni da aa sael.

³⁹ Bã ama ruvek kärarhani i rhat tet e na qa di rhat tuma qa dap ti em arhä väs ⁴⁰ dap tat tamän doqortäqyia, “Ainge qäarak iva ngi rhar ama ansäspämgi ama mor qi näkt saqi as pa ngi rhä qi da ama qunäng ama dävauung angärha ron di ngia rhumaiar nas! Ngakt bã ngätki i nge di ma Kraais ama Judaqäna arha vitnaqa di ngi sär sä nas navuk nämäni ama sämänanamuqa.”

⁴¹ Dã qosaqi ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Skraipkäna näkt sävät ama morta di rhat tuma qa rhoqoräkt i rhat tamän doqortäqyia, ⁴² “Sa qat tumaiar arhani sökt di qaku mamär vät a qa iva qä namumaiar nas! Qa di ama Judaqäna arha vitnaqa dã soknga mamär iva qä sär sä nas nämäni ama sämänanamuqa dã va ut nanakt na qa. ⁴³ Sa qat nanakt nä ma Ngämuqa. Rhäkt di mamär iva ma Ngämuqa qa rhumaiar qa qre i nani a

qa na qa. Inguna sa qa qoar i, ‘Aingo di ma Ngämuqa aa emga na ngo.’”

⁴⁴ Bã qosaqi ama suaikom gärqiom i sa rha edämsäs pät a iom mäni ama sämänanamuqa di ini slava nä ma Jisas toqor qärarhae ama ruvek na ama enge ama vu ngät.

Ma Jisas Aa Tñäpki
(27:45-56 / Mak 15:33-41 / Luk 23:44-49 / Jon 19:28-30)

⁴⁵ Bã sa nga rhoqoräkt i mäniqunäng mamär dã ama bängangit ngä män bät ama ivätki moe bã qale rhoqoräkt bã dängdäng bät ama dägvarhong säpbängang. ⁴⁶ Bã nga nani äkt i ama dägvarhong säpbängang dã ma Jisas ka nok masirhat toqortäqyia, “Eloi, Eloi*, lema sabaktani?” Iangärhäkt ama enge di angät tarimini rhoqortäqyia, “Gu Ngämuqa, gu Ngämuqa, mäniekt bã sa ngia qyiradeng na ngo?”

⁴⁷ Bã nga arhani nävät iarhakt kärarhae i rhat mair e glaqot ta nari rhoqoräkt dã rhi qoar toqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di qat tes ma Elaija.” ⁴⁸ Dã akni nävät a rha qa ang masirhat äkt bã qa ok ama bauläm ba ama wain ama valak mät ki at täväs näkt ka mu äm da ama ngämunget angät tpäs näkt ka rhäk et sä äm bã ma Jisas ivakt iva qä nakt.

⁴⁹ Sökt di arhani di rha qoar toqortäqyia, “As kale qa äkt dap pa ut luvät ivar ma Elaija qa rhän ivakt iva qä rhumaiar qa.” ⁵⁰ Nasot dã saqi as ma Jisas ka nok masirhat näkt ka voda aa qloqaqa bã bã ma Ngämuqa.

⁵¹ Dã nak sa ama boiqi ama mor qi qäarak i qiat nar va ama ansäspämgi ama mor qi di qyiret mät ki nädä at täväs bã samäk bã ama qävälam ama unbam. Bã vränbrän da ama ivätki dap läktgyäm sa ama dui. ⁵² Näkt ama ñäpta arha lek di ma Ngämuqa qa rhar mät ngät dã ama räkt ta ama ruvek arhä släqyigleng gärarhani i sa rha ñäp di qa märanas nä igleng. ⁵³ Bã

* **27:46** Eloi, Eloi Ma Matyu qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dã arhani ama ruvek di rha säm ma Matyu aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di sa rha säm a ngät toqortäqyia, ‘Eli, Eli.’

vuk sä rha nämät arha lek toqoräkt i ma Jisas ka märanas nämät ama tñäpki bä nasot dä rha met sämät ama qumärqumär äm mamär ama värhäm ama mor äm näkt päs däm da da ama rhäqäp na rha ama ruvek arhä saqong.

⁵⁴Bä nga vät ama qäväläm gärqomni i ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt kä nä iarhakt kärerhae i rhit lu vät ma Jisas di rha lu ama qängängi bä sävät iangärhäkt ama lat kärangät i sa ngä män doqoräkt dä qräk mät ta masirhat mamär dap ti goar toqortäqyia, “Qoki ngätki i rhak täkt di ma Ngämuqa aa emga!”

⁵⁵Dap toqoräkt di qosaqi qale ama rhäqäp na rha ama evop e qararhani i sa mäqi rhat tet nasot ma Jisas in-amuk nae ma Galili i rhat tatnärhäm ga bä rhat mair tämuk gläius i rhat lu rhoqoräkt. ⁵⁶Mänguräp mä rha di qale ma Maria nae näva ama värhäm ama gaini na äm ma Makdala dä ma Jems kä nä ma Josep in nanäk ma Maria näkt ma Sebedi aa imiom ma Jems kä nä ma Jon in nanäk.

Ma Josep Ka Mas Nä Ma Jisas Aa Släqyige Mät Ama Ñäpka Aa Liqi

(27:57-61 / Mak 15:42-47 / Luk 23:50-56 / Jon 19:38-42)

⁵⁷Sa nga rhoqoräkt i ama bängangäs dä akni ama qarhongbärhaqa nämät ama värhäm ma Arimatea qararak i rhat tes ka i ma Josep ka män. Qa di qosaqi qät päs ma Jisas aa rhäng. ⁵⁸Ma Josep di sa qa met sage ma Pailat bä qa nän ga rhä ma Jisas aa släqyige. Dä ma Pailat ka rhäkne iva aa ulaqimärharhärhäkt ti von dä ma Jisas aa släqyige ba qa. ⁵⁹Dä ma Josep ka rha ma Jisas aa släqyige bä qa ong bät ige na ama uiu qi ama boiqi qarakti i ama ingas ki dä ama qumärqumär qi. ⁶⁰Näkt ka mas nä ige mät ama ñäpka aa liqi ama iaräs na qi qarakti i sa qa rhap ma qi mäni ama qäsävit kärakti i qa maräkt aa liqi. Näkt ka egaeng ama dulige ama mor ige bä qa väsdät nä ige mät ka liqi näkt ka met na äkt.

⁶¹Ma Maria nae ma Makdala qi na akti ama Maria di qale lem e i in muqun dage nä qa ñäpka aa liqi.

Qale Ama Ulaqimärharhärhäkt E Ge Ama Ñäpka Aa Liqi

⁶²Nga duququ vät ma Sabat dä ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Farisiqäna västämne na rha dä ma Pailat aa saqong ⁶³bä rha goar toqortäqyia, “Aurha morqa, vuk pät a ut i as nga rhoqoräkt i iaqäkt ama irasmätka qat däqäm di qa goar i, ‘Nasot ama dävauing ama qunäng dä va ngua rhäranas.’ ⁶⁴Dä soknga mamär iva ngi rhäkne iva gi ulaqimärharhärhäkt ti väs mät aa liqi mamär bä dängdäng bät ama dävauing na qa ama qunäga i varis aa mudäsaqongda rha rhet bä rhi sua rha aa släqyige iva nasot dä va rhi goar na ama ruvek i, ‘Sa qa märanas nämät ama tñäpki.’ Rhoqoräkt diva ama dängdängini ama irasini ama vu ini masirhat pa ama narhoer ini angät tpäs.”

⁶⁵Näkt ma Pailat ka goar na rha rhoqortäqyia, “Ngäni rha ama gulängi na ama ulaqimärharhärhäkt bä ngän det näkt pa ngäni väs mät ka liqi mamär varhäm angän grot.” ⁶⁶Dä soknga rha met bä rha väs mät ama liqi mamär na ama qrot ki ama ningnigi na arhä muqunän maräkt ivakt iva qaku mamär vät aung iva qä narut na ama dulige. Dap ta mu arhani ama ulaqimärharhärhäkt ivakt iva rhat nañäm säva arha rhäng.

28

Ma Jisas Ka Märanas Nämät Ama Tñäpki

(28:1-10 / Mak 16:1-8 / Luk 24:1-12 / Jon 20:1-9)

(28:9-10 / Mak 16:9-11 / Jon 20:10-18)

¹Bä nga nasot ama Sabat toqoräkt i qorhäs iva irige sa ama qunäga vät ama narhoer qa ama qunäga säng ama tadenas dä ma Maria nae ma Makdala qi na akti ma Maria in met ivakt iva ini lu ama liqi qarakt i sa rha

mu ma Jisas aa släqyige e. ² Dä nak sa ama qängängi ama mor qi qia män dap ama ensel nage ma Ngämuqa di sa ar sä qa inavuk näda ama usäpki arha ron bä qa män näkt ka egaeng ama dulige nae näkt ka muqun bät ige angärha rhäng. ³ Aa ñämñämgi di ngi qoar qre bañambañäm mät ama iauska dä aa boi di ama qulum ngät toqor ama qulum gi mamär ama eqoeqi. ⁴ Dä ama ulaqimärharhärhäkt di värvar vät a rha masirhat mät ama tlena bä rha män i rhoqor qre i sa ama ñäpta na rha.

⁵ Dap ka ensel qa qoar na ama evovem doqortäqyia, “Qale init len inguna nguat dräm i init ñäm nani ma Jisas kärak i sa rha edämsäs pät a qa. ⁶ Sa qaku a qa rhe inguna sa qa märanas i qoki varhäm aa enge mudu bä bä ngän. Ini ang ini lu nasot a qa i sa rha mas na aa släqyige rhe i. ⁷ Dä mamär iva nasot dä va ini lir in det bä ini qoar na aa mudäsaqongda i sa ma Jisas ka märanas nämät ama tñäpki bä as ngäni lu iva qat tet sae ma Galili va angän gamäs näkt pa ngäni lu qa e. Nak sa ngua qoar na en doqoräkt.”

⁸ Bä äkt i in lir in met na äkt nämät ama liqi sa ama tlena dä ama mor ngät ama märmärgem bä ina ang ivakt iva ini qoar nä ma Jisas aa mudäsaqongda nä iangärhäkt ka ensel aa enge. ⁹ Dä nak sa ma Jisas ka män bät a em mäni ama iska bä qa qoar na em doqortäqyia, “Ama märmärgem sage ben!” Dä in met sagem ga bä in sangar aa qariglem näkt ini nänsäs sagem ga. ¹⁰ Nasot dä ma Jisas ka qoar na em doqortäqyia, “Qale init len dap in det bä ini qoar nä gua ruavek iva rha rhet sae ma Galili näkt pa rhi lu ngo e.”

Ama Ulaqimärharhärhäkt Arhä Sameng

¹¹ Vät iomäkt ama qäväläm i nga in det dä nak sa arhani ama ulaqimärharhärhäkt kärarhae i mäqi rhit lu vät ma Jisas aa liqi rha met sämät ama värhäm bä rha qoar na ama priskäna ama moräs na rha sä iarhongäkt moe qarqärhong i sa

irhong ngä märanas. ¹² Bä sa nga ama priskäna ama moräs na rha sa västämne na rha rhi na ama morta dä rha märhamän bät a ne bä rhäksot dä rha von ga ulaqimärharhärhäkt ta ama ligär masirhat ¹³ dä rha qoar na rha rhoqortäqyia, “Va ngäni qoar nä guavek anga ruvek i, ‘Ma Jisas aa mudäsaqongda di sa rha män näp bängagi bä rha sua rha aa släqyige na äkt i nga rhoqoräkt i urhi mänatäm.’ ¹⁴ Dap ngäkt bä ama tpäskinäqa qä nari sävät tangät täkt ama lat dä va urhi von ga rha ama bulap sävät a ngän ivakt iva qaku ama märänga qa rhän bät a ngän.” ¹⁵ Bä äkt i rha rha ama ligär dä rha met parhäm ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama morta arha enge. Näkt sa vräs dä rhangät täkt ama sameng mänguräp ama Judaqäna nävät iomäkt ama qäväläm bä dängdäng däkt.

Ma Jisas Aa Rhodröp Bä Ba Aa Mudäsaqongda

(28:16-20 / Mak 16:14-18 / Luk 24:36-49 / Jon 20:19-23 / Lat 1:6-8)

¹⁶ Dä ama ngärhäqyisem da sägäk ama mudäsaqongda rha met sae ma Galili bä sämäni ama damgi qarakt i sa ma Jisas ka qoar na rha na qi. ¹⁷ Bä nga rha lu qa dä rhi nänsäs sagem ga dap arhani nävät a rha di qaku rhat dräm i mamär iva rhat nanakt toqor mäniekt.

¹⁸ Dä ma Jisas ka män sagem da bä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa ma Ngämuqa qa von ngo rha ama qrot moe na rhävuk näda ama usäpki arha ron dä qosaqi narhe nävät ivät. ¹⁹ Dä soknga mamär iva ngän det sage ama ruvek moe vät ama ivätki bä va ngänit säm a rha mä gu mudäsaqongda i ngäni baptais pät a rha na ama rigi nävät ama ngärhipki i ama Ngätmamäk dä ama Ngärhoemga dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa. ²⁰ Näkt pa ngäni su rha iva rhat tet nasot ama muräkt moe qarängätni i sa ngua von ngän däm ngät. Näkt pa qale ngo gem ngän basägos bä dängdäng bät ama qäväläm gärqom iva rhäksot na ama ivätki.”

Ma Mak

Ama Rhäväksäs

Ma Mak kârakni i sâgârhae na qa sâvât ma Barnabas di qat tet kâ nâ ma Barnabas dâ ma Pol sa ama sameng ama mâr ngât. Aktni aa ngârhipki di ma Jon. Aa nan di rhat tes ki i ma Maria qâraktni i arha vâtka di qa e ma Jerusalem gârakni i vasâgos dâ vâspâstâmne na ama qatnanaktpâmde e vâm ga. Ma Pita qa mes ma Mak i aa emga na qa.

Qa sâm iva sage ama qatnanaktpâmde e ma Rom ura nguarâm bâ ba ama Jentailqâna inguna qa rhäväksäs sâvât arhongni ama Judaqâna arhâ qârhong dâ qa nâpgoer na angâtni ama Judaqâna arha enge ma ama Romgâna arha enge dap kat tamân iva ama qatnanaktpâmde mâni ma Jisas diva ama ruvek ti sangâm na rha mavângam bâ qosaqi arhani diva rhi veng da inguna nâvât ma Jisas.

Vâ ma Mak aa abuk di qat tuqunâga vât a rha i ma Jisas di akni ma Ngâmuqa aa latka va aa rem gârakni i qat tet da ama mârân masirhat angârha ron dâ qat tualat na ama qrot masirhat. Nâkt ma Jisas aa lat kârângâtni i ama latka na qa di sa rhâksot na ngât toqorâkt i qa vodâm mes i ama vânbôn na qa mâni ama sâmânanamuqa.

Ma Mak di qaku qat drâm ga emâstâm dap kat tamân mâqot sâvât ma Jisas aa lat i qat tamân masirhat sâvât iarhongâkt kârqârhong i ma Jisas ka mualat nâ irhong dap kaku qat tamân masirhat sâvât iarhongâkt kârqârhong i ma Jisas ka mârhamân bät irhong. Ma ama rhâqâp nâ imek di ma Mak ka mârhamân bät tom dâkt ama qâvâlâm i masâgos. Mamâr iva qunâga vât a ut i ma Mak aa abuk

* **1:1** ma Ngâmuqa aa emga Ma Mak ka sâm dakt tâkt aa abuk nâkt nasot ama qâvâlâm ama got âm dâ arhani ama ruvek di rha sâm ma Mak aa enge i goki rhoqorne dap taerhom dâkt ama qângârini angât kâvâlâm di arhani nâvât a rha di sa qaku rha sâm a âm sae. † **1:2** Ma Ngâmuqa aa vâmginaqa ma Aisaia qa sâm Ma Mak ka sâm dakt tâkt aa abuk nâkt nasot ama qâvâlâm ama got âm dâ arhani ama ruvek di rha sâm ma Mak aa enge i goki rhoqorne dap taerhangât tâkt ama enge di arhani nâvât a rha di sa rha sâm a ngât toqortâqya, 'Ma Ngâmuqa aa vâmginarha rha sâm.'

di ama sameng ama mâr ngât angât tarebâm i qiat tamân sâvât ma Jisas aa iar bâ aa tñäpki bâ sâvât iomâkt i qa mârânas nâmât ama tñäpki.

Ama Qävälâp Nasot A Ne

Ma Jisas Ka Nasäng Na Aa Lat (1:1-13)

Ma Jisas Aa Lat E Vât Ama Ngârhätkka Ma Galili (1:14-6:29)

Ma Jisas Kat Tet Nae Ma Galili (6:30-9:32)

Aa Dängdängini Na Ngât Aa Lat E Ma Galili (9:33-50)

Ma Jisas Aa Lat E Ma Judia Dâ E Ma Perea (10)

Ama Tadenas Iva Savuk Nani Ma Jisas Aa Tñäpki (11-15)

Ma Jisas Ka Mârânas Nâmât Ama Tñäpki (16)

Ma Jon Ama Baptais Kät Tâkmu Na Ama Iska

(1:1-8/Mat 3:1-12/Luk 3:1-18/Jon 1:19-28)

¹ Rhangât tâkt ama enge di ama rharebâm sa ama sameng ama mâr ngât sâvât ma Jisas ma Krai ma Ngâmuqa aa emga*.

² Ma Ngâmuqa aa vâmginaqa ma Aisaia qa sâm† doqortâqya,

“As ngâni lu i ngut tâk nâ gua enge vârhâqa vâ gi qamäs

ivakt iva qâ rhâkmu nâ gia iska”

³ bâ va qa diva “ama eguinga na qa qârakni i qât nâs pät ama ivârhâs ama qrâk dâ bäs toqortâqya,

‘Ngâni rhâkmu na ama iska nanokt ma Engeska

dâ ngâni slarâkt na ama is nanokt ka.’ ”

⁴ Bâ sa vuk sâ ma Jon ama Baptais pät ama ivârhâs ama qrâk dâ bäs bâ qâ baptais pät ama ruvek. Dâ qâ sameng ba ama ruvek i mamâr iva

rhi näpgoer na nas näkt ti rha ama baptais bä va ma Ngämuqa qä qyiradeng na arha vuirhong.

⁵ Dä ama rhäqäp na rha ama ruvek nävät ama ngärhäktka ma Judia näkt nämät ama värhäm ama mor äm ma Jerusalem dat dän sagem ga bä rhi sameng irhäm mes sa arha vuirhong bä qä baptais pät a rha mäni ama rigi ma Jordan.

⁶ Ma Jon aa murhämeska di qa rhoqor mudu ma Ngämuqa aa vämginarha arhä murhämeska i qa murhämes na ama boi i na ama qäseng nävät ama kamel näkt kät kop mäni nas na ama saunga na ama släktka aa ngädäga näkt aa tmäs di qat täs ama mes näkt kät nakt pa ama mäsu näva urqi.

⁷ Näkt kä sameng i qat tamän doqortäqyia, “Qarak iva as dängdäng na qa nasot a ngo di aa qrot ngä vit pä gu qrot angät tpäs dä ama rhängämütnäm sa ama sandal nävät aa qariglem angät tpäs di qaku ama märqa na ngo iva ngun gär bä ngu rhäväkt sä itnäm. ⁸ Aingo di ngu baptais pät a ngän na ama rigi dap ka diva qä baptais pät a ngän na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.”

Ma Jon Ga Baptais Pät Ma Jisas
(1:9-11 / Mat 3:13-17 / Luk 3:21-22)

⁹ Vät iangärhäkt ama qunäng imäk äkt dä ma Jisas ka män nämät ama värhäm ama gaini na äm ma Nasaret näva ama ngärhäktka ma Galili bä ma Jon Gä baptais pät a qa mäni ama rigi ma Jordan. ¹⁰ Bä nga rhoqoräkt i vuk sä qa namäk näva rigi dä qa lu ama usäpki i qit gang masägos näkt arhar sa ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa bä qa muqun bät a qa i qa rhoqor ama simängaqa. ¹¹ Näkt akni ama eguinga qa märhamän näda ama usäpki arha ron doqortäqyia, “Ainge di ngua emga na nge qarak i sa gua snäng bät a nge dä qosaqi märmär gem ngo masirhat nävät a nge.”

Ma Jisas Aa Siquqsiqu
(1:12-13 / Mat 4:1-11 / Luk 4:1-13)

¹² Dä nak kop äkt dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa märanas nä

ma Jisas bä qa er nanokt ka bä qa met sävät ama ivärhäs ama qräk dä bäs. ¹³ Näkt kale qa vät iosäkt ama qräk dä bäs ama ivärhäs pät ama ruiom ama udiom na ama qunäng bä ma Sämga qa siqut na qa iva qa rhualat na anga vuirhong dä qale qa ge ama släkt ama ur ngät dap ama enselqäna rhat tatnärhäm ga.

Ma Jisas Ka Nasäng Na Aa Lat Bä Bä Ma Ngämuqa

(1:14-15 / Mat 4:12-17 / Luk 4:14-15)

¹⁴ Näkt nasot toqoräkt i rha mu ma Jon ba ama tpäskiarharhäng dä ma Jisas ka män sae ma Galili bä qä sameng na ama sameng ama mär ngät nage ma Ngämuqa ¹⁵ i qat tamän doqortäqyia, “Ama rhodäm di sa rhäkämär na ngät bä sa ma Ngämuqa aa Muräktpäm di sa nga e glaqot dap ngäni näpgoer na nas näkt ngänät nanakt na ama sameng ama mär ngät.”

Ma Jisas Ka Mes Ama Narhoer Ta Ama Mudäsaqongda

(1:16-20 / Mat 4:18-22 / Luk 5:1-11 / Jon 1:35-42)

¹⁶ Näkt nga ma Jisas kat tet pät ama namuqa aa rhäkt ma Galili dä qa lu ma Saimon Gä na aa läktka ma Andru i init don na ama väiuqi va ama namuqa inguna iom di ama väiumärhindäkt. ¹⁷ Dä ma Jisas ka qoar na iom doqortäqyia, “Ini ang bä init päs gua rhäng bä va ngu su en iva ini rhar sa ama ruvek i rhoqor ma i ini rhar sa ama rhinäm.” ¹⁸ Dä in märanas masägos daqule in bäiu bä in met nasot ma Jisas.

¹⁹ Qa met nae maqälak dä qa lu ma Jems ma Sebedi aa emga qä na aa läktka ma Jon i qosaqi qali liom mät in mlauski bä ini masartäm mät ama lek pät in bäiu. ²⁰ Dä qop ka mes iom masägos bä in met daqule in mamäk ma Sebedi qä na ama latta mät ama mlauski bä in met nasot a qa.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ruqa Qärakni I Ama Iauska Qa E Mät Ka

(1:21-28 / Luk 4:31-37)

²¹ Bā sa rha met sāmät ama värhäm ama mor äm ma Kaperneam bā nga vät ama Sabat dā ma Jisas ka mon säva ama mämairqi e bā qa nasäng iva qā su ama ruvek. ²² Bā qräk mät ta nävät aa rhisu inguna qā su rha di qa rhoqor aung gäarakni i ama qrot nga e gem ga dap kaku rhoqor ama Skraipkāna. ²³ Näkt pät iomäkt ama qävälām di qale akni ama ruqa e gem da qärakni i ama iauska qa e mät ka. ²⁴ Bā qät nās toqortäqyia, “Jisas nae ma Nasaret, ngia män gem ut ivakt iva ngia mäsana? Nga ngia män iva nak ngia rhusar na ut? Nguat dräm i auge na nge. Ainge di ma Ngämuqa aa Qumärqumärqa mamär.”

²⁵ Dā ma Jisas ka nās tām ga rhoqortäqyia, “Mänadin däm nge näkt puk sä nge nämät ka.” ²⁶ Dā ama iauska qa rhästäs a qa masirhat dā qat tuqaiä bā vuk sä qa nämät ka.

²⁷ Bā ama ruvek di qräk mät ta bā nga rhoqoräkt dā rhi snanbät sä ne rhoqortäqyia, “Agi aa lat tangät täkt? Ama rhisu ama iaräs na ngät i ngät dän sa angät krot! Dā na aa qrot dā qäqi qät tāk na ama iaus dā ngät nari nämät ka.” ²⁸ Ama sameng ngä lir ngä met sävät a qa vät ama ivärhäs moe ma Galili.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Rhäqäp Na Rha Ama Ruvek

(1:29-34 / Mat 8:14-17 / Luk 4:38-41)

²⁹ Nga vät ama qävälām gärqomni i rha met daqule ama mämairqi di rhi nä ma Jems kā nä ma Jon bā sävä ma Saimon gä nä ma Andru ina vät. ³⁰ Dap ma Saimon aa rhäväske di aräm gi mäni lai dā aqärnas päni gi dā rha qoar nä ma Jisas sävät a qi rhoqoräkt i qa män. ³¹ Dā ma Jisas ka met bā qa sangar da at tärhäqyet bā qa mair na qi bā ama rämgi qia met nävät a qi dā qia nasäng i qit tākmu iva qi rhäk pät a rha na anga tmäs.

³² Näkt äkt säng ama bängagi arha ribit dā ama ruvek ta män sage ma Jisas sa ama ruvek ama rhäqäp na rha qärrarhani i ama rämgi vät a rha bā sävät ama ruvek kärarhani i ama iaus ngärhit tāk pät a rha. ³³ Bā qorhäs iva ama ruvek moe nävä iomäkt ama värhäm da män bā västämne na rha da ama vätka aa väm sä ma Jisas. ³⁴ Dā ma Jisas ka mumäräs pät ama rhäqäp na rha sa ama räm maos maos dā qa qutmäs ama rhäqäp ama iaus nämät ama rhäqäp na rha ama ruvek. Iangärhäkt ama iaus di ngät dräm a qa dā soknga qaku qa rhares pät angärha rhäng iva ngät tamän.

Ma Jisas Kat Tet Dä Qä Sameng E Ma Galili

³⁵ Qoki as pät duququs mamär toqoräkt i as kaku qunäga dā ma Jisas ka märanas bā vuk sä qa sä dalek bā qa met sävät aosni ama ivärhäs i qaku anga ruvek e bā qä nän. ³⁶ Dā ma Saimon gä na aa ruavek ta met ivakt iva rhit näm nani a qa. ³⁷ Bā nga rha män bät a qa dā rha saengäkt ba qa rhoqortäqyia, “Ama ruvek moe di rhit näm nani a nge.”

³⁸ Dā ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Va u rhet sa ni as säva anga värhap glaqot ivakt iva qosaqi ngu sameng inguna rhom däkt di ama rharebäm sä gu mämänäs.” ³⁹ Näkt ma Jisas ka met bā qät kutmäs ama iaus nämät ama ruvek dā qä sameng ba ama mämairväm e ma Galili moe.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Bi-aspärhaqa

(1:40-45 / Mat 8:2-4 / Luk 5:12-16)

⁴⁰ Akni ama biaspärhaqa qa män sage ma Jisas bā qa an da aa quum sä nas säng aa qar dap kät nok pät a qa i qä qoar toqortäqyia, “Ngakt bā nani a nge di märmärsäs gem nge iva ngia rhumäräs pät a ngo.”

⁴¹ Dā ma Jisas ka lavuqi na qa masirhat dā qa rhäk aa rhäqyet bā qa rhäk pät a qa näkt ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ari, nani a ngo. Rhäkt di sa märäs pät a nge bā ama qumärqumärqa na nge.” ⁴² Vät iomäkt

ama qäväläm maräkt dä ama bias ngä met nävät a qa bä sa märäs pät a qa.

⁴³ Dä ma Jisas ka rhäk na qa masägos sa ama mugem ama qrot ngät toqortäqyia, ⁴⁴ “Qale ngi naqoar na aung sävät a nas dap kinak ngia rhet bä ngi qur ama pris täm mes näkt ngi voda ama vodämes kärangät i mudu ma Moses ka mu ngät nävät gi qumärqumär ivakt iva ama ruvek ti lu i sa märäs pät a nge.”

⁴⁵ Qinak kärak di qaku qa met toqoräkt dap kinak ka met bä qä nasäng i qä sameng sävät iangärhäkt ama mumaiar bä vräs da ama sameng. Nguna nävät iomäkt dä ma Jisas di qaku mamär iva qä namon sämät anga värhäm da ama ruvek arhä saqong dap sokt kale qa rhage va ama ivärhimek kärqämekni i qaku anga ruvek e sokt di qop ama ruvek nävät ama ivärhimek moe rhat dän sagem ga.

2

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ngäñäpärhaqa

(2:1-12 / Mat 9:1-8 / Luk 5:17-26)

¹ Nasot ama marheka na ama qunäng bät ama qäväläm gärqomni i ma Jisas ka mon sämät ama värhäm ma Kaperneam bä ama ruvek ta nari sävät a qa i qa män säva vät ² dä ama rhäqäp na rha ama ruvek pästämne na rha vuk pa vät gem ga bä qaku anga släqyäs puk pa vät bä sä dalek sämät ama edäbäs.

Västämne na rha gem ga bä qä sameng bät a rha nä ma Ngämuqa aa enge. ³ Dä arhani ama gamoe rha män sa ama ruqa qärakni i ama ngäñäp pät a qa ivakt iva rhi rha qa sage ma Jisas. Rha män sä qa i ama levaet na rha rhit ta qa. ⁴ Rha lu i qaku mamär iva rhi narha qa sage ma Jisas inguna qaku anga släqyäs dä soknga rha mualat na ama liqi va ama vätka aa rhäng daver ma Jisas. Bä nga rha sämamor na ama liqi bä rhäksot dä rha rhäk kärak mät aa gasgaska mät ki bä rha anbut sä qa samäk säva vät sage ma Jisas.

⁵ Bä nga ma Jisas ka lu qärangätni arhä qatnanakt dä qa qoar nä qä ngäñäpärhaqa rhoqortäqyia, “Ngu emga, sa ngua qyiradeng nä gia vuirhong.”

⁶ Dap arhani ama Skraipkäna di rhat muqun e bä nga rha nari rhoqoräkt dä rhat tu arhä snäng doqortäqyia, ⁷ “Mäniekt bä rhak täkt kat tamän doqor täkt? Rhak täkt ama ruqa di qat tamän mava nä ma Ngämuqa! Auge mamär vät a qa iva qät kyiradeng na ama ruvek arha vuirhong i qop nguna sokt ma Ngämuqa?”

⁸ Vät iomäkt ama qäväläm dä ma Jisas ka räm gärrahae arhä mungäsäng dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngän du angän snäng bät tärhong däkt?”

⁹ Guaäm goe di märmärsäs mamär iva ngu qoar na ama ngäñäpärhaqa na äm? Va ngu qoar toqortäqyia, ‘Sa ngua qyiradeng nä gia vuirhong’ ura va ngu qoar toqortäqyia, ‘Ngia rhair näkt ngi rha gi gasgaska bä ngiat tet?’ ¹⁰ Bä nävät tom däkt diva mamär vät a ngän iva ngänät dräm i ma Ruqa aa Emga di ama rhares pät aa rhäng de vät ivät iva qät kyiradeng na ama vuirhong.” Näkt ka qoar nä qä ngäñäpärhaqa rhoqortäqyia, ¹¹ “Ngu qoar na nge i ngia rhair näkt ngi rha gi gasgaska bä ngia rhet säva vät.”

¹² Dä qop kärak ka mair näkt ka lir qa rha aa gasgaska näkt puk sä qa da arhä saqong moe. Rha moe di qräk mät ta rhoqoräkt bä rha voda ama murhämeska sage ma Ngämuqa i rhat tamän doqortäqyia, “Sa mudu qaku ut lu guani rhoqor täkt!”

Ma Jisas Ka Mes Ma Livai

(2:13-17 / Mat 9:9-13 / Luk 5:27-32)

¹³ Saqi as ma Jisas ka met bä sävät ama namuqa aa rhäkt ma Galili dä ama gulängi na ama ruvek ta män sagem ga bä qä nasäng i qä su rha. ¹⁴ Rhoqoräkt i qat tet dä qa lu ma Livai ma Alfius aa emga i qat muqun ba ama vätka qärakni i ama ruvek tit boda ama takes sae. Dä ma Jisas ka

goar na qa rhoqortäqyia, “Ngit päs gua rhäng.” Dä qa märanas bä qa met nasot ma Jisas.

¹⁵ Näkt pät ama qäväläm i ma Jisas kat täs pä ma Livai aa vätka di ma Jisas kä na ama rhäqäp na rha ama ruvek kârarhani i rhit ta ama takes bä sävât arhani ama ruvek kârarhani i ama vu rha di rha moe rhat täs ti na qa qä na aa mudäsaqongda. Rhoqoräkt dinguna ama rhäqäp na rha ama ruvek ta met nasot a qa.

¹⁶ Bä nga ama Skraipkäna qârarhani i rha nävât ama Farisiqäna rha lu qa rhoqoräkt i qat täs kä na ama ruvek kârarhae i rhit ta ama takes näkt sävât arhani ama vurha dä rha snanbät sa aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Mäniekt bä qat täs kä nä iarhakt ama ruvek kârarhae i rhit ta ama takes dä ama vurha?”

¹⁷ Bä nga ma Jisas ka nari rhoqoräkt dä qa goar na rha rhoqortäqyia, “Iarhakt kârarhae i ama märäs pät a rha di qaku rhit läk nani ama ruqa qârakni i qat dräm gat tumäräspät dap sokt kârarhani i ama rämgi vät a rha di rhit läk nani ama ruqa rhoqoräkt. Qaku ngua män ivakt iva ngua rhes iarhakt kârarhae i ama räkta na rha sagem ngo dap kinak ngua män ivakt iva nani ama ruvek kârarhani i rhat tualat na ama vuirhong.”

Ama Snanbät Sage Ma Jisas Sävât Ama Meranotka

(2:18-22 / Mat 9:14-17 / Luk 5:33-39)

¹⁸ Ma Jon aa mudäsaqongda näkt ama Farisiqäna di rhat teranot dä arhani ama ruvek ta met sage ma Jisas bä rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ma Jon aa mudäsaqongda rhi na ama Farisiqäna arhä mudäsaqongda di rhat teranot dap ainge gi mudäsaqongda di qaku?”

¹⁹ Dä ma Jisas ka muvât pät a rha rhoqortäqyia, “Nga mamär iva ama gamoeqa qârakni iva rhit bodäm na qa aa ruavek tat teranot toqoräkt i

qale qa qä na rha?” Dä ma Jisas ka muvât pät a nas toqortäqyia, “Qaku mamär iva rhat teranot toqoräkt i as kale qa gem da.”

²⁰ Dap ama qäväläm as pa äm ngä rhän iva ama gamoeqa qârak iva rhit bodäm na qa diva rhi rha qa daqule rha bä vät iangärhäkt ama qunäng nasot a qa dä va rhat teranot.

²¹ Dä qaku aung gä naqutäm sa anga iar ini anga baulini mät anga liqi mäni anga mru qi anga boiqi. Ngakt bä va qa rhualat toqoräkt dä va ama baulini ama iar ini ngärhi arot nämäni ama mru qi ama boiqi bä va ini ngärhi sämamor na ama liqi.

²² Näkt nasot dä qä goar toqortäqyia, “Qosaqi qaku aung gä narhor na anga iar qi anga wain sämät anga mru ngät anga ngädäng gârangätni i rhit tor na ama wain sämät ngät. Ngakt bä va qa rhualat toqoräkt dä va ama wain ama iar qi qi vukdor va ama ngädäng bä va ama wain gi na ama ngädäng diva mava na ngät. Qaku mamär iva aung gä namualat toqoräkt dap sokt mamär iva qät tor na ama iar qi ama wain sämät ama iar ngät ama ngädäng.*”

Ma Jisas Di Ma Engeska Bä Ba Ama Sabat

(2:23-28 / Mat 12:1-8 / Luk 6:1-5)

²³ Vät akni ama Sabat dä ma Jisas kat tet da ama et na ama wit dä qosaqi nga aa mudäsaqongda rhat tet dä rhi nasäng i rhi nänbän sa ama gavämirhong. ²⁴ Dä ama Farisiqäna rha goar na qa rhoqortäqyia, “Üra, mäniekt bä rhi nänbetäkmät na ama Muräkt pät ama Sabat?”

²⁵ Dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “As nga qaku ngän mes sävât agi a lat kârangätni i ma Devit ka mualat na ngät toqoräkt i qa qä na aa ruavek di anoeng mä rha dä rhit läk? ²⁶ Ngät tamän i nga vät ma Abiatar ama pris ama vit na

* ^{2:22} Qaku mamär iva aung gä namualat toqoräkt dap sokt mamär iva qät tor na ama iar qi ama wain sämät ama iar ngät ama ngädäng. Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävât a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

qa aa qunäng dä ma Devit ka mon säva ama ansäspämgi ama me qi bä qa mäsa ama tmäs kärangätäni i rhit bodäm ngät sage ma Ngämuqa. Näkt iangärhäkt ama tmäs di ama Muräkt ngät tamän i qaku mamär vät anga ruvek mavängam iva rhat täs nävät a ngät dap sokt ama priskäna. Näkt kosaqi qa von aa ruavek ta angätäni.”

²⁷ Näkt sa ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ama Sabat diva qat tatnärrha ama ruvek dap pa qaku ama Sabat kä natmuräkt ta ama ruvek. ²⁸ Bä mamär iva ngänät dräm i aingo ma Ruqa aa Emga di qäqi ma Engeska bä ba ama Sabat.”

3

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ruqa Aa Rhäqyet Ama Nñäp Et
(3:1-6 / Mat 12:9-14 / Luk 6:6-11)

¹ Saqi ma Jisas ka mon säva ama mämairqi dap akni ama ruqa qaräki i ama nñäp aa rhäqyet di qale qa e. ² Dap arhani nävät ama Farisiqäna di rhat lu ma Jisas mamär ivar qa rhumäräs pät kärak pät ama Sabat ivakt iva rhi rhäksärhäm ga.

³ Mamär dä ma Jisas ka qoar nä qaräki i ama nñäp aa rhäqyet toqortäqyia, “Ngia rhair bä ngiat mair da ama ruvek moe arhä saqong.”

⁴ Näkt ma Jisas kä snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Guani qoe di ama Muräkt ngärhit tares pät ini angärha rhängbät ama Sabat? Nga maräkt iva ut tualat na ama lat ama mär ngät ura va ut tualat na ama vuirhong bä qosaqi nga maräkt iva ut tumaiar ama ruqa aa iar ura va urhi veng?” Rhoqoräkt dä qop kaku rha muvät pät a qa.

⁵ Dä ma Jisas ka nñäm namet a nas sävät a rha na ama uraqi inguna rhäqäp ka na ama märänga sä rha nävät arhä väs ama qrot ngät dä qa qoar nä qaräki ka ruqa rhoqortäqyia, “Ngia rhurän dä ngia rhäqyet.” Dä qa murän da aa rhäqyet bä sa märäs pät a et mamär.

⁶ Bä na äkt dä ama Farisiqäna rha met bä rha nasäng i rhat tamän

särhäm ne rhi nä ma Herot aa ruvek kärarhani i rhat tair va aa rhäng iva rhi veng ma Jisas toqor mäniekt.

Ama Gulañ Na Ama Ruvek Tat Tet Nasot Ma Jisas

⁷ Evär dä ma Jisas kä na aa mudäsaqongda sävät ama namuqa aa rhäkt dä ama gulañgi ama mor qi na ama ruvek nae ma Galili rhat tet nasot a rha. ⁸ Bä nga rha nari sävät kärqärhong moekt i qat tualat nä irhong dä ama rhäqäp na rha ama ruvek ta män sagem ga nae ma Judia näkt ma Jerusalem bä nävät ama ngärhäktka ma Idumea bä näva ama ivärhimek tage na ama rigi ma Jordan bä nae namet ama värham ma Tair dä ma Saidon. ⁹ Dä ma Jisas ka nän aa mudäsaqongda iva rhi rhäkmu na anga mlauski anga gaini na qi bä ba qa inguna ama mor qi ama gulañgi bä varis ngakt dä rhi narhäkbrät ka.

¹⁰ Sa qa nän aa mudäsaqongda rhoqoräkt inguna qa mumäräs pät ama rhäqäp na rha bä arhani sa ama räm di rhit tögär na ama ruvek nanokt nas ivakt iva rhit täk pät a qa. ¹¹ Bä nga ama iaus nämät ama ruvek di ngärhit nñäm sävät ma Jisas dä ngät täqäne sä iarhakt ama ruvek iva rhit lir ti nän da arhä quum sä nas säng aa qar dä rhit näs masirhat toqortäqyia, “Ainge di ma Ngämuqa aa emga.” ¹² Sokt di ma Jisas ka von da rha ama enge na ama mugem ama qrot ngät iva qale rhi namuqunäga sä qa ba ama ruvek.

Ama Ngärhäqyisem Da Udiom Na Rha Ama Ngangda
(3:13-19 / Mat 10:1-4 / Luk 6:12-16)

¹³ Ma Jisas ka met bä sämäni ama damgi näkt ka mes iarhakt kärarhae i nani a qa na rha sagem mes bä rha män sagem ga. ¹⁴ Näkt ka armeng da ama ngärhäqyisem da udiom na rha bä qa muqunän bät a rha iva ama ngangda na rha sä ma Ngämuqa

aa lat*. Dä va qale rha gem ga bä va qät tåk na rha ivakt iva rhi sameng ¹⁵ bä qosaqi va rhi rha ama rhares ivakt iva rhit kutmäs ama iaus nämät ama ruvek. ¹⁶ Sa qa armeng dä rhärha rhäkt ama ngärhäqyisem da udiom na rha i ma Saimon gäarak i qa mes ka i ma Pita ¹⁷ näkt ma Jems kä na aa läkka ma Jon ma Sebedi aa imiom. Ma Jisas ka mes iom na ama ngärhipki i ma Boanerges i rhakt täkt ama ngärhipki di qi sameng sävät a iom i iom di rhoqor ama iauska qäarakni i vukpukdur väm ga ¹⁸ dä ma Andru dä ma Filip dä ma Bartolomyu dä ma Matyu dä ma Tomas dä ma Jems ma Alfius aa emga dä ma Tadius dä ma Saimon gäarak i rhat tes ka i ama Selot ¹⁹ näkt sävät ma Judas Iskariot karak i qa vodä ma Jisas säva aa ikkana arhä rhäkt.

²⁰ Ma Jisas ka mon säva akni ama vätka bä saqi as ama guläñgi na ama ruvek pästämne na rha e bä qa qä na aa mudäsaqongda di qaku anga släqyäs ba rha iva rha äs anga tmäs. ²¹ Dä aa qärhae rha nari sävät a qa rhoqoräkt dä soknga rha män ivakt iva rhi rhäqoar sä qa inguna ama ruvek ti qoar toqortäqyia, “Sa inirqi na qa.”

Ama Märhamän Mava Sävät Ama Qloqaqa Ama Qumärqumärqa
(3:22-30/Mat 12:22-32/Luk 11:14-23/Luk 12:10)

²² Dap ama Skraipkäna qäarahani i rha män nae ma Jerusalem di rhi qoar toqortäqyia, “Ma Jisas di ma Belsebul qa e mät ka bä nävät iaqäkt karak i ama iaus angät narhoerqa aa grot di qät kutmäs ama iaus.”

²³ Dä soknga ma Jisas ka mes ta bä qat tamän särhäm da na ama enge na ama siqut toqortäqyia, “Mamär vät ma Sämgä iva qä qutmäs a nas toqor mäniekt? ²⁴ Ngakt bä anga muräktpä m di sa ngä matmät na nas diva qaku angärha anga uiuit. ²⁵ Dä

qosaqi ngakt bä nga anga sägärhae näva anga vätka di sa rha matmät na ne diva qaku mamär iva rhi natmair i ama sägärhae na rha. ²⁶ Bä ngakt bä ma Sämgä aa qärhae rhi arhäktgyäm sä ne bä rhat tatmät na nas diva qaku aa muräkt angärha anga grot dap aa grot di sa rhäktäksot na ngät.

²⁷ “Ngäni qoar i ngut kutmäs ama iaus nävät ma Sämgä aa grot sokt di as ngäni lu rhärhom i qaku mamär vät aung iva qa rhon säva anga grot ka anga ruqa aa vätka bä qä rha aa qärhong dap koki ngakt bä nga qa er qä qop pät a qa. Dä nak as mamär vät a qa iva qä rha aa qärhong.

²⁸ “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i ama ruvek arha vuirhong moe näkt sävät arha märhamän mava moe nä ma Ngämuqa diva qä qyiradeng ba rha. ²⁹ Dap aung gäarakni i qat tamän mava na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa diva qaku ma Ngämuqa qä naqyiradeng ba qa dap ianiäkt aa vuini diva ini ngät däqäm basägos.”

³⁰ Ma Jisas kat tamän doqoräkt sävät ama märhamän mava inguna qäarahani ama Skraipkäna di rhat tamän doqortäqyia, “Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di qaku qat tualat gem ga dap kinak ama iauska qa e mät ka.”

Ma Jisas Aa Nanäk Näkt Sävät Aa Läktpek

(3:31-35/Mat 12:46-50/Luk 8:19-21)

³¹ Ma Jisas aa nanäk näkt aa läktpek ta män bä rhat mair dalek dap ta rhäk na akni ivakt iva qa rhet nani a qa sagem da. ³² Dap ama guläñgi na ama ruvek di rhat muqun namet a qa bä rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Gi nanäk ki nä gia läktpek di iarha namäk dalek i nani a rha na nge iva ngia rhet sagem da.”

³³ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Agukt koe di gu nanäk

* **3:14** bä qa muqunän bät a rha iva ama ngangda na rha sä ma Ngämuqa aa lat Ma Mak ka sä m dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha sä m ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha sä m a äm sae.

bä guavek koe di gua läktpek?" ³⁴ Näkt ka ñäm sävät iarhakt kârarhae i rhat muqun namet a qa näkt ka qoar toqortäqyia, "Gu nanäk ki nä gua läktpek di rhârha rhäkt! ³⁵ Auge qârak i qat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa di iaqäkt di gua läktka bä gua lätki bä gu nanäk."

4

*Ama Enge Na Ama Siqutki Sävat
Ama Ruqa Qârakni I Qät Don Na Ama
Gavämirhong*

(4:1-9 / Mat 13:1-9 / Luk 8:4-8)

¹ Saqi as ma Jisas kâ nasäng i qä su ama ruvek pät ama namuqa aa rhäkt. Dä ama guläñgi na ama ruvek kârarhani i västämne na rha namet a qa di ama mor qi dä soknga qa veng sämät ama mlauski ama lil qi bä qat muqun mät ki va ama namuqa dap kale ama ruvek moe vät a qoan bät ama namuqa aa rhäkt. ² Bä qä su rha rha ama rhäqäp nä irhong na ama enge na ama siqut. Rhoqoräkt i qä su dä qa märhamän doqortäqyia, ³ "As ngäni nari! Maos dä akni ama latka qârakni i qät don na ama gavämirhong ga met säva ama etki ivakt iva qä qutnanokt pät a qi. ⁴ Bä nga qät don na ama gavämirhong bät ama etki dä arhongni ama gavämirhong ngä säp sä varhäm ama iska bä ama isäm ngä män bä ngä mä s irhong. ⁵ Dap arhongni ngä säp sävät ama ivärhimek ama dui väm imek äkt i qaku ama ivätki masirhat. Bä ama gavämirhong ngä lir ngä ir inguna ama ingas ama ivätki. ⁶ Sokt di nga ama qunäga qa sek mes dä qek pät irhong bä nät däm irhong inguna qaku irhong angärha anga qridu anga uiu ngät. ⁷ Dap arhongni ama gavämirhong ngä säp sä mänguräp ama ritgung bä nga ama ritgung ngä ir dä ngä ong ama gavämirhong bä ngä slava nä irhong angärha irhirqi bä qaku irhong ngä sa. ⁸ Dap arhongni ngä säp sävät ama mär qi ama ivätki bä irhong ngä ir bä irhong ngä sa i arhong ngä sa ama ruqa ama rhäk täm ga da ama ngärhäqyisem nä

irhong ama gavämirhong dap arhong ngä sa ama dävaung na rha ama ruvek nä irhong dap arhong ngä sa ama handret nä irhong ama gavämirhong."

⁹ Dä qosaqi qa qoar toqortäqyia, "Iaqäkt kârak i nani a qa iva qunäga vät a qa sä gua enge di mamär iva qat nari mamär."

*Ama Rharimini Qärqäni I Ma Jisas
Kat Tamän Na Ama Enge Na Ama
Siqut*

(4:10-12 / Mat 13:10-17 / Luk 8:9-10)

(4:13-20 / Mat 13:18-23 / Luk 8:11-15)

¹⁰ Näkt nga mamär i sokt ka qale qa qä na aa mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha näkt sävät arhani namet a qa dä rhi snanbät sä qa iva qä rhäväkt sa aa enge na ama siqut.

¹¹ Dä qa märhamän särhäm da rhoqortäqyia, "Aingän di sa ma Ngämuqa qa rhares ba ngän iva qunäga vät a ngän sävät ma Ngämuqa aa Muräktpä m. Dap iarhakt kârarhae i qaku qale rha vä ma Ngämuqa aa Muräktpä m di rhat nari iarhongäkt moe na ama enge na ama siqut."

¹² Rhoqoräkt diva rhäk mamär varhäm ma Aisaia aa enge qärangät i sa mudu qa sä m a ngät toqortäqyia,

" 'Näma dä äkt bä rhat nañäm sokt diva qaku rhi nalu guani

bä näma dä äkt bä rhat nari sokt diva qaku qunäga vät a rha.

Bä nga nävät iangärhäkt arha lat dä va qaku rhi narhong sävät ma Ngämuqa

ivakt iva qä qyiradeng na arha vuirhong! "

¹³ Dä saqi as ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, "Nga sa qaku qunäga vät a ngän sä rhangät täkt ama enge na ama siqut? Bä nga rhoqoräkt dä ngu lu va qunäga vät a ngän sa angät ni ama enge na ama siqut moe rhoqor mäniekt? ¹⁴ Ama latka qârakni i qät don na ama gavämirhong di qä sameng nä ma Ngämuqa aa enge. ¹⁵ Ama

gavämirhong gärqärhongni i irhong ngä säp parhäm ama iska di rhoqor arhani ama ruvek kärarhani i rha nari ma Ngämuqa aa enge dap sokt di vät iomäkt ama qäväläm dä ma Sämgä qat dän masägos bä qät ta ama enge näda arha rhon. ¹⁶ Dap arhani ama ruvek di rha rhoqor ama gavämirhong gärqärhong i sa ama latka qa rhon nä irhong bät ama dui vät imek ama ivärhimek di iarhakt kärarhae i rha nari ma Ngämuqa aa enge näkt ta lir ta sangar sävät a ngät na ama märmärgem. ¹⁷ Dap kaku ama enge angät snagut ngä mon säda arha ron mamär dä soknga rhat mair ma ama qrot nak kop pät ama qot äm ama qäväläm. Bä nga anga märänga qat dän bät a rha ura ama ruvek ti sangäm na rha inguna nävät ma Ngämuqa aa enge dä lärlir mämae da arhä qatnanakt.

¹⁸ “Dap arhani di rha rhoqor ama gavämirhong gärqärhong i qa latka qa rhon nä irhong sä mänguräp ama ritgung. Iarhakt ama ruvek di rha nari ma Ngämuqa aa enge ¹⁹ sokt di ama qänäskänes nämäni rhangät täkt ama iar dä ama snängaqa ama mor qa sävät ama mämägän narhe qarängätni i ngärhi irastäm sa ama ruvek näkt ama snängaqa masirhat sävät arhongni ngät dän bä iarhongäkt ngä ir bä irhong ngä slava nä ma Ngämuqa aa enge angärha irhirqi bä qaku ngä sa anga gavam anga mär ngät pät iarhakt ama ruvek arha iar. ²⁰ Dap arhani ama ruvek di rha rhoqor ama gavämirhong gärqärhong i ama latka qa rhon nä irhong bät ama ivätki ama mär qi. Iarhakt di qararhae i sa rha nari ma Ngämuqa aa enge näkt ta rha ngät bä ba nas bä ngärhit sa ama gavam bät arha iar. Bä nävät ama sägäni sägäni ama gavämini di arhani di rhit sa ama ruqa ama rhäk täm ga da ama ngärhäqyisem na ngät ama gavam dap arhani di rhit sa ama dävauung na rha ama ruvek na ngät dap arhani di rhit sa ama handret na ngät ama gavam.”

Ama Lirhäga Va Ama Laiqa Aa Rem (4:21-25 / Luk 8:16-18)

²¹ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga mamär iva aung ga rhon säva anga vätka sa anga lirhäga qaräkn i qat dang bä qa rhu qa va anga uratki arha rem ura va anga laiqa aa rem?” Nasot dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Qaku, dap kat dräm gat täkt a qa rhävuk. ²² Inguna qaku guani qarqäni i ama ngaip ini diva qaku rhi namuqunäga sä ini dä qaku guani qarqäni i ini nga e väm diva qaku vuk sä ini säda eraqi.” ²³ Dä qosaqi qa qoar toqortäqyia, “Iaqäkt kärak i nani a qa iva qunäga vät a qa sä gua enge di mamär iva qat nari mamär.”

²⁴ Ma Jisas kat tamän särhäm da i qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Mamär iva ngän du angän snäng mamär vät ianiäkt kärqäni i ngänät nari ini” näkt kosaqi qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Iaqäkt ama siqutka qaräkn i ngän du qa sävät arhani diva qosaqi ma Ngämuqa qa rhu qa sävät a ngän bä qop as pa qä von ngän masirhat. ²⁵ Inguna aung gärakni i sa aa anga guani diva rhi von ga rha arhongni savono sae. Dap aung gärakni i sa qaku aa anga guani diva qäqi rhi rha aa qäni ama gaini nä ini nagem ga.”

Ama Enge Na Ama Siqutki Sävät Ama Gavämini Qärqäni I Vur Mät Ini

²⁶ Dä ma Jisas kosaqi qä su rha i qä qoar toqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa Muräktpäni di ngäkt kre ama ruqa i qät don na ama gavämirhong bät ivät. ²⁷ Bä nga ama bängang dä ama qunäng doqoräkt i qä mänatäm ura qat täranas dap ama gavämirhong di vukpukge mät irhong bä irhong ngärhi rhir sokt di qop kaku qunäga vät a qa i rhoqor mäniekt sä irhong angärha irhirqi. ²⁸ Näkt koki sokt ama ivätki qia märmor irhong bä irhong ngä sa ama gavam i mänasäng di vuk sa ama rharebäm sa ama ngärhäqyitnäk bä na äkt dä sa ama rharebäm sa ama tpäski näkt sa ama gavämirhong mät ama tpäski moe. ²⁹ Bä nga sräp ama gavam dä qa ruqa qa mu aa

singi mäni ngät inguna ama qäväläm ngä män ivakt iva sa qät dodäktgyäm ngät.”

*Ama Enge Na Ama Siqutki Säväät
Ama Mastard Aa Gavämini
(4:30-32 / Mat 13:31-32 / Luk 13:18-19)*

³⁰ Dä saqi as ma Jisas ka snanbät toqortäqyia, “Ngu lu va ngua rhuqut tä ma Ngämuqa aa Muräktpä m säväät agiqa? Ura va agi enge na ama siqutki diva ngua rhamän na ngät ivakt iva ngärhi sameng säväät a ngät?” ³¹ Ma Ngämuqa aa Muräktpä m di ngät toqor ama mastard aa gavämini qärqäni i ama gaini mamär qärqäni i akni ama ruqa qa qutnanokt ini va ama ivätki. ³² Sokt di sa nga qa qutnanokt ini dä ini ngä ir ma ama mor qa ama ngämuga bä qorhäs iva qä ir va ama lat angät namuirhong angät tpäs moe bä iaqäkt ama ngämuga di aa rhäkt ama mor ngät bä ama isäm di mamär iva ngärhit täk pät angärha vät pät aa qän.”

³³ Bä qosaqi angätni ama rhäqäp ama enge na ama siqut toqor tangät täkt di ma Jisas kat tamän särhäm da na ngät nä ma Ngämuqa aa enge. Qat tamän särhäm da na ngät as toqoräkt i mamär iva qunäga vät a rha. ³⁴ Ma Jisas di qop sokt kat tamän särhäm da na ama enge na ama siqut. Dap kinak nga rhoqoräkt i sokt ka qä na aa mudäsaqongda dä qät täväkt sa ama enge moe bä ba rha.

*Ma Jisas Ka Anmae Da Ama Lauräm
(4:35-41 / Mat 8:23-27 / Luk 8:22-25)*

³⁵ Vät iaqäkt ama qunäga rhoqoräkt i bängangäs dä ma Jisas ka qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “U rhet samit särhage na ama namuqa.” ³⁶ Dä sa rha met daqule ama ruvek bä rha mon sämät ama lil qi ama mlauski sage ma Jisas bä rha met. Dap kosaqi angätni ama lel ngät ama mlaus ngä väs aa rhäng doqoräkt. ³⁷ Bä nga rhat tet dä ama lauräm ama qrot

äm mamär ngä män masägos bä ama vaeng ngä mon sämät ama mlauski bä rhäqäptäqäp ki bä qorhäs iva qia rhon.

³⁸ Dap ma Jisas di qale qa da ama mlauski at es bä qä mänatäm i mae säng aa uväs. Dä aa mudäsaqongda rha rhäqäm a qa näkt ta snanbät sä qa i rhit näs toqortäqyia, “Qamorqa, nga qaku qänäskänes nge qrekt bä ut moe urhi ñäp?”

³⁹ Dä ma Jisas ka märanas bä qa anmae da ama laurqi na ama enge ama qrot ngät näkt ka qoar na ama vaeng doqortäqyia, “Mänadin! Mae vät a ngän!” Dä soknga qäp da ama lauräm dap mänadin bät ama qoeväs mamär.

⁴⁰ Näkt ka qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngänit len masirhat? Nga qoki as kaku angän anga qatnanakt?”

⁴¹ Dä rhäqäp ta mamär na ama tlenga dä rhi snanbät sä ne rhoqortäqyia, “Nak sa auge rhak täkt karak i qäqi ama laurqi dä ama vaeng ngät nari nämät ka?”

5

*Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Iauska Mät Ka Ama Ruqa
(5:1-20 / Mat 8:28-34 / Luk 8:26-39)*

¹ Rha män bä särhage na ama namuqa ma Galili bä säväät ama Gerasaqäna* arha ivärhäs. ² Bä nga ma Jisas puk sä qa nämät ama mlauski dä qoki äkt dä akni ama ruqa qärakni i ama iauska qa e mät ka qa män nämät ama ñäpta arha lek ivakt iva qa rhän sage ma Jisas. ³ Rhak täkt ama ruqa di qale qa mät ama ñäpta arha lek näkt kaku mamär vät aung iva saqi as kä naqop pät a qa na anga qoi bä qäqi qaku mamär vät aung iva qä naqop pät a qa na anga sengäna. ⁴ I sa nguna sai dä rhit kop mät aa rhäkt dä aa qar na ama sengäna sokt di qop kä nänbänmät na ama sengäna dä qat tar ta angätni i ama qrot ngät mamär säng aa qar angät tpäs. Bä

* 5:1 ama Gerasaqäna Ura 'ama Gadaraqäna ura 'ama Gergesaqäna'

qop kaku aung gäarakni i aa anga qrot iva qä sämbulap täm ga. ⁵ Dä qop pät ama qunäng dä ama bängang dä qat tet mänguräp ama ñäpta arha lek bä vät ama dam dap kat tuqaia dä qä nädäktmät na nas na ama dui.

⁶ Bä nga qa lu ma Jisas inamuk dä qa ang masirhat sagem ga bä arpus na qa mäk säng ma Jisas aa qar.

⁷ Näkt ka nästäm dävuq toqortäqyia, “Nani a nge iva ngia mäšana na ngo, ainge Jisas ma Moräsnaqa Na Rhävuk aa emga? Ngut nok pät a nge iva ngia rhu sage ma Ngämuqa iva qale ngi nasängäm na ngo.” ⁸ Qat tuqaia rhoqoräkt di sa nguna ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Vuk sä nge nämät tak täkt ama ruqa ainge ama iauska!”

⁹ Näkt ma Jisas ka snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Rhat tes nge rhoqor mäniekt?”

Dä qarak ka muvät toqortäqyia, “Rhat tes ngo i ma Rhäqäp inguna ama rhäqäp na rha na ut.” ¹⁰ Dap kop kät nok masirhat pät ma Jisas iva qale qä narhäk na ngät nävät iaqäkt ama ngärhäktka.

¹¹ Dap ama vlam ama rhäqäp na ngät di qale ngät e vät ama qurängige bä ngät täs. ¹² Dä ama iaus ngä nok pät ma Jisas i ngärhi qoar toqortäqyia, “Mamär iva ngi rhäk na ut sä mänguräp ama vlam ivakt iva u rhon sämät ngät.” ¹³ Dä ma Jisas ka rhares pät angärha rhäng bä vuk sä ngät bä ngä mon sämät ama vlam. Iangärhäkt ama vlam di ama udiom ama tauseniom na ngät di ngä ang masirhat manäp pät ama qäsäpki bä ngä mon ba ama rigi bä ngä ñäp dämgä.

¹⁴ Bä ama ruvek kärarhani i mai rhit lu vät iangärhäkt ama vlam di sa rha ang masirhat bä rha sameng mät ama värhäm bä särhage särhage. Dä soknga ama ruvek ta met sae ivakt iva rhi lu iangärhäkt ama lat kärangät i sa ngä märanas. ¹⁵ Bä nga rha män ge ma Jisas dä rha lu qa ruqa qarak i vuk sa ama iaus nämät ka i qat muqun i sa qa monmät näkt sa märäs pät a qa

bä mamär na aa mädräm bä nga rha lu rhoqoräkt dä rhit len.

¹⁶ Ama ruvek kärarhani i rha lu iangärhäkt ama lat di rha sameng ba ama ruvek sävät iangärhäkt ama lat kärangät i ma Jisas ka mualat na ngät pät kärak i qre ama iaus kale ngät mät ka bä qosaqi rha sameng sävät ama vlam. ¹⁷ Dä ama ruvek ta nasäng i rhat naing bät ma Jisas iva qa rhet nävä iosäkt arha ivärhäs.

¹⁸ Bä nga ma Jisas kat don sämät ama mlauski dä qa ruqa qarak i ama iaus ngä met nämät ka qät naing bät ma Jisas iva qä na qa. ¹⁹ Dap ma Jisas di qop kaku qa rhares pät aa rhäng dap kinak ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhet sävät gia vät sage gi qärhae bä ngi sameng ba rha i ma Ngämuqa qa mualat pä gia iar toqor mäniekt dä va ngi sameng sävät ma Ngämuqa aa lavuqi sävät a nas.”

²⁰ Dä soknga qarak ka ruqa qa met bä qä nasäng i qä sameng mät ama ivärhäs na ama ngärhäqyisem na ap ama värhap ama mor ap sävät ama lat kärangät i ma Jisas ka mualat na ngät sä qa bä ama ruvek moe di qräk mät ta.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Evopki Näkt Ma Jairus Aa Imgi
(5:21-43 / Mat 9:18-26 / Luk 8:40-56)

²¹ Bä sa nga evär dä ma Jisas mät ama mlauski bä särhage na ama namuqa e ma Kaperneam dä ama guläñgi ama mor qi na ama ruvek pästämne na rha namet a qa vät ama namuqa aa rhäkt. ²² Dä akni ama tpäskinaqa näva ama mämairqi qarak i rhat tes ka i ma Jairus di qa män sae. Bä nga qa lu ma Jisas dä arpus na qa samäk säng aa qar ²³ bä qat naing bät ma Jisas masirhat toqortäqyia, “Ngua imgi ama gaini na qi di qorhäs iva qi ñäp dap ngi ang bä ngia rhu ngia rhäkt pät a qi dä va märäs pät a qi bä va ama iar qi.” ²⁴ Dä ma Jisas ka met kä na qa.

Dap ama guläñgi ama mor qi na ama ruvek di rha met nasot ma Jisas bä qale rha namet a qa bä rhit tares

ka. ²⁵ Näkt aktni ama evopki di qali qi e qärakt i qaku mae da arha rämgi na ama equngi dap ama biaska di qop kat tet pät ama ngärhäqyisem da udiom na ama qoeo. ²⁶ Bä sa ava gem gi mamär i sa ama rhäqäp na rha ama ruvek kärarhani i rhat dräm dat tumäräspät ta lu vät a qi bä sa qia sot pät a nas ba rha sokt di qop kaku märäs pät a qi dap kinak mor mät arha rämgi.

²⁷ Bä nga qia nari sävät ma Jisas dä qia met säng aa rhäng mänguräp ama guläñgi bä qia rhäk pät aa boiqi ²⁸ inguna qiat tu arhä snäng doqortäqyia, “Ngakt bä sokt ngu rhäk pät aa boi dä sa va märäs pät a ngo.” ²⁹ Dä soknga mae da ama biaska masägos dap kia nari va arha iar i isiska vät a qi nämät iaqyäkt ama rämgi.

³⁰ Bä nga qia rhäk pät ma Jisas aa boi dä qa nari i ama qrot ngä met nävät a qa masägos dä qa rhong namet a nas sävät ama guläñgi dä qa snanbät toqortäqyia, “Auge qa rhäk pät gu boi?”

³¹ Dä ma Jisas aa mudäsaqongda rha goar na qa rhoqortäqyia, “Ngiat lu i ama rhäqäp na rha ama ruvek tit tares nge sokt di qop ngi snanbät i auge qa rhäk pät a nge?” ³² Sokt di qop ma Jisas di qät ñäm namet a nas ivakt iva qä lu i auge qa mualat toqoräkt.

³³ Dä sa qa ruqi qia räm i sa märäs pät a qi dä soknga qia män bä arpus na qi samäk säng aa qar bä värvar vät a qi mät ama tlenga dap kia sameng na ama engätki moe sävät a nas ba qa.

³⁴ Dä qa goar na qi rhoqortäqyia, “Nguä imgi, gi qatnanakt ngä mumäräs pät a nge. Ngia rhet sa ama isiska bä sak pät a nge nämät iaqäkt gi märänga.”

³⁵ Dap as toqoräkt i ma Jisas kat tamän dä arhani ama gamoe rha män nävät ma Jairus ama narhoerqa näva ama mämairqi aa vätka bä rha goar nä ma Jairus toqortäqyia, “Ngia imgi di sa qia ñäp. Mäniekt bä va saqi as ngia rhuruan bät kamorqa?”

³⁶ Dap ma Jisas di qop ka qyiradeng na arha enge dap ka goar na ama mämairqi at narhoerqa rhoqortäqyia, “Qale ngi natlen, dap sokt ngiat nanakt.”

³⁷ Näkt kaku qa rhares pät aung aa rhäng iva qa rhet nasot a qa sae dap sokt kä nä ma Pita näkt ma Jems kä nä ma Jon ma Jems aa lätkka. ³⁸ Bä nga rha män bät ka tpäskinaqa aa vät dä ma Jisas ka lu ama ruvek i rhat tuqaiä i rhit nok dä rhit sek arhä qän masirhat. ³⁹ Dä ma Jisas ka mon säva vät sagem da bä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngänit nok dä ngänit sek angän gän masirhat? Nak kop kaku ama rhuimgi qia ñäp dap ki mänatäm.” ⁴⁰ Dä rha rhama täm ga.

Sokt di nasot dä qa rhäk na rha sä dalek dap ka rhäqoar sa ama rhuimgi at mam dä at nan näkt aa mudäsaqongda qärarhae i rhi na qa bä rha met sa äkt i ama rhuimgi qali qi e. ⁴¹ Näkt ka sangar at tärhäkt dä qa goar na qi rhoqortäqyia, “Talita kum.” Di ama rharimini rhoqortäqyia, “Qarhuimgi, ngu goar na nge i ngia rhäranas.” ⁴² Dä qa rhuimgi qia märanas masägos bä qiat tet pa vät. Bä nga rhoqoräkt dä qräk mät ta mamär nävät iangärhäkt ama lat. Ia qyäkt ama rhuimgi di ama ngärhäqyisem da udiom na at koeo. ⁴³ Dä qa voda rha ama enge ama qrot ngät iva qale rhi nasameng ba aung sävät iangärhäkt ama lat näkt ka goar na rha iva rhi von gi rhä guani ivakt iva qia äs.

6

Ama Ruvek E Ma Nasaret Ta Mer Ma Jisas

(6:1-6 / Mat 13:53-58 / Luk 4:16-30)

¹ Ma Jisas ka met bä säva aa värhäm maräkt kä na aa mudäsaqongda. ² Bä nga vät ama Sabat dä qa nasäng i qä su va ama mämairqi bä ama rhäqäp na rha qärarhani i rha nari qa di qräk mät ta rhoqoräkt.

Dä rhi snanbät toqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di sa qa rha rhärhong

däkt na qoe? Dä qosaqi qa rha rhangät täkt ama mädräm na qoe nai i qat tualat dä qäqi ama nañis ngät ama lat ngät dän? ³ Iaqaäkt di qarak i nak kop kät ták pät ama vät. Iaqaäkt di ma Maria at toemga bä ma Jems kä nä ma Josep dä ma Judas kä nä ma Saimon arha matka. Aa läktpek ama evop di nak kop tárha e gem ut.” Sa rhat tamän doqoräkt bä rha qut säda arha ron nävät a qa.

⁴ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa vämginaga di qaku anga qutdrir sävät a qa sokt pä qärqom aa värhäm mamär bä mänguräp aa qärhae bä mäk pa aa vätka.” ⁵ Dä soknga qaku mamär vät a qa iva qä namualat na anga lat anga nañis ngät e dap sokt ka mu aa rhäkt pät ama marheka na rha ama rämngivärharha bä märäs pät a rha. ⁶ Bä qräk mät ma Jisas nävät a rha i sa nguna qaku arha anga qatnanakt.

Nasot dä ma Jisas kat tet mät ama värhap ama gaini na ap dap kä su ama ruvek.

Ma Jisas Qa Rhäk Na Ama Ngärhäqyisem Da Udiom Na Rha Ama Ngangda

(6:7-13 / Mat 10:5-15 / Luk 9:1-6)

⁷ Dä qa mes aa mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha sagem mes näkt ka nasäng i qät ták na rha i udiom udiom näkt kosaqi qa voda rha ama qrot ivakt iva rhit kutmäs ama iaus. ⁸ Qa rhäk na rha sä rhangät täkt ama rhodäm i qat tamän doqortäqyia, “Qale aung Gä narha guani sävät kärqos angäna tmerhäs dap sokt anga tliga dä qale aung Gä narha anga tmäs ura anga sägänaqa ura anga ligär mät angäna rhae. ⁹ Dap ngänät don mät anga sandal dap kale aung Gä narha agukt anga srapki anga unbem na qi irhäm mes. ¹⁰ Bä nga qre vakt bä ngänät don säva agi a vätka dä qale ngän äkt pä iaqaäkt ama vätka bä dängdäng i ngän det nävä iomäkt ama värhäm.

¹¹ Dap ngakt bä anga ruvek näva agi a värhäm gärarhani i ngän män sagem da di qaku rha ar sä ngän dä qaku rha nari nämät ngän dä va ngäni suqup angäna qar sa ama rhabuqi nävät ngät samäk* pät ama qäväläm gärqom i ngän det. Rhoqoräkt diva ngäni sameng i iarhakt ama ruvek di qaku mär ge ma Ngämuqa nävät a rha.”

¹² Dä soknga rha met bä rhi sameng iva ama ruvek ti näpgoer na nas nämät arha vuirhong. ¹³ Näkt tit kutmäs ama rhäqäp ama iaus dä rhit prit na ama oel säda ama rhäqäp na rha ama rämngivärharha arhä väs bä rha mumäräs pät a rha.

Ma Jon Ama Baptais Aa Tñäpki *(6:14-29 / Mat 14:1-12 / Luk 9:7-9)*

¹⁴ Ama vitnaqa ma Herot ka nari rhoqoräkt i ma Jisas aa ngärhipki di sa qia met mät a vät sä qärangät aa lat. Bä arhani rhi qoar toqortäqyia, “Ma Jisas di ma Jon ama Baptais karakni i sa qa märanas nämät ama tñäpki bä rhoqoräkt i ama nañis ngät ama qrot ngät ama lat di ngät tualat gem ga.” ¹⁵ Dap kosaqi arhani rhi qoar toqortäqyia, “Iaqaäkt di ma Elaija.” Dap arhani rhi qoar toqortäqyia, “Iaqaäkt di ma Ngämuqa aa vämginaga qarak i qa rhoqor ma Ngämuqa aa vämginarha mudu.” ¹⁶ Bä nga ma Herot ka nari rhoqoräkt dä qa märhamän doqortäqyia, “Ma Jon, ama ruqa qarak i ngua rhares bä rha rhodäkt mät ka di sa qa märanas nämät ama tñäpki!”

¹⁷ Qa märhamän doqoräkt inguna sa qa voda rha ama muräkt ivakt iva rhi sangar ma Jon bä rhi qop pät a qa bä rha rhu qa va ama tpäskiarharhäng. Sa qa mualat toqoräkt inguna vät aa läktka ma Filip aa egutki ma Herodias at täväs karak i sa ma Herot ka mät a qi. ¹⁸ Qa mualat toqoräkt inguna ma Jon di sa qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Qaku varhäm ama Muräkt toqoräkt iva ngia rhät gia läktka aa egutki.”

¹⁹ Dä qosaqi ma Herodias di rhäptäp da arha ron sävät ma Jon

* **6:11** ngäni suqup angäna qar sa ama rhabuqi nävät ngät samäk Rhangät täkt ama lat di ngärhi sameng i sa ma Ngämuqa qa rhong na rha mas.

bä nani a qi iva qi rhäk nä guavek ivakt iva rhi veng ga sokt di qop kaku mamär vät a qi ²⁰ inguna ma Herot di qät len ma Jon bä qät lu vät a qa inguna qat dräm i ma Jon di ama räkt ka bä ama qumärqumär qa mamär dä ma Ngämuqa aa saqong. Bä nga ma Herot kat nari ma Jon aa enge dä qat tu aa snäng masirhat sävät a ngät sokt di qop märmär qat nari qa.

²¹ Bä nak as dängdäng dä ama släqyäs ngä män bä ma Herodias ivakt iva qi lu i rhi veng ma Jon. Bä nga vät ma Herot aa bängagi qärakt i mudu qa män dä qa mualat na ama tmäski bä ba aa latta ama narhoerta näkt ama narhoerta ama ulaqimärharhärhäkt näkt ama ruvek ama moräs na rha nae ma Galili. ²² Bä nga ma Herodias at tuimgi qia mon sagem da bä qiat tain dä märmär ge ma Herot kä na aa ruavek kârarhae i rha män säva aa tmäski nävät a qi. Dä ama vitnaqa ma Herot ka qoar nä qa rhuimgi rhoqortäqyia, “Ngi nän ngo rha agini qärqäni i nani a nge nä ini dä va ngu von nge rhäm ini.” ²³ Näkt ka mu i qä qoar toqortäqyia, “Agin i qärqäni i ngi nän ngo rhäm ini diva ngu von nge bä nämä dä äkt bä ngi nän da anga qäväläm nävät kärqärhong i ngut lu vät irhong.”

²⁴ Dä vuk sä qi bä qia snanbät sa at nan doqortäqyia, “Va ngu nän da agiqa?”

Dä at nan gia muvät pät a qi rhoqortäqyia, “Ma Jon ama Baptais aa uväski.”

²⁵ Dä qoki äkt dä qa rhuimgi qia lir qia mon sage ama vitnaqa ma Herot sa arha nän bä qia nän doqortäqyia, “Nani a ngo iva ngi von ngo rhäkt tä ma Jon ama Baptais aa uväski va anga pletige ama mor ige.”

²⁶ Bä ama vitnaqa ma Herot di airäs ka masirhat sokt dinguna nävät kärangät aa enge i qa mu bä nävät kärarhae aa ruavek i rha män säva aa tmäski dä qaku nani a qa iva qä nen na qi. ²⁷ Dä qoki äkt dä qa rhäk na akni nävät aa ulaqimärharhärhäkt sa ama enge ama qrot ngät iva qa rhän sä ma Jon aa uväski. Dä qarak ka met

bä qa rhodäkt mät ma Jon ba ama tpäskiarharhäng. ²⁸ Näkt ka män sa aa uväski bä samuk pa ama pletige ama mor ige. Näkt ka von ga rhuimgi bä qia von at nanäk.

²⁹ Bä nga ma Jon aa mudäsaqongda rha nari rhoqoräkt dä rha män bä rha rha aa släqyige bä rha mas nä ige mät ama ñäpka aa liqi.

Ma Jisas Ka Von Da Ama Tmäs Bä Ba Ama Ngärhäqyet Ama Tausengäna Na Rha Ama Ruvek
(6:30-44 / Mat 14:13-21 / Luk 9:10-17 / Jon 6:1-15)

³⁰ Evär da ama ngangda nävät arha lat bä västämne na rha namet ma Jisas bä rhi sameng ba qa nä iarhongäkt moekt i rha mualat nä irhong dä rha su sävät irhong. ³¹ Bä sa nga rhoqoräkt i masirhat na ama ruvek i rhat tet tat dän nagem da bä qaku anga släqyäs bä ma Jisas kä na aa mudäsaqongda ivakt iva rha äs dä soknga ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Sokt ngän ngäni ang bä u rhet sävät anga ivärhäs i qaku anga ruvek pät a äs bä va mae vät a ngän.”

³² Dä soknga sokt ta rha met mät ama mlauski sävät aosni ama ngaip äs ama ivärhäs. ³³ Sokt di ama rhäqäp na rha ama ruvek kärarhani i rha lu rha i rhat tet di rha räm a rha dä rha ang nasot a rha näkt arhani ama ruvek masirhat näva ama värhap ama mor ap ta mon mäni rha bä rha moe rha er ta män äkt i ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rhat tet sae.

³⁴ Bä nga ma Jisas ka män mit pät a qoan bä qa lu ama gulängi ama mor qi dä qa lavuqi na rha inguna rha di rha rhoqor ama sipsipkäna qärangätäni i qaku angärha anga ruqa iva qät lu vät a ngät dä soknga qä nasäng i qä su rha rha ama rhäqäp nä irhong.

³⁵ Bä nga säpbängang mamär dä aa mudäsaqongda rha män gem ga dä rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Rhos täkt ama ivärhäs di sa qale läs gläius dap sa säpbängang. ³⁶ Bä nga rhoqor täkt dä mamär iva ngi rhäk na ama ruvek ivakt iva rha rhet sämät ama värhap

bä särhage na ap ivakt iva rhi vodäm bät guarhong iva rha äs.”

³⁷ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Aingän ngäni von da rhä guarhong iva rha äs.”

Dä rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Bä nga rhoqoräkt dä ama rhodäm sa ama ligär iva urhi vodäm na ngät di nak kop toqor ama udiom ama handretiom na ama qunäng angät titsek! Nga va u rhet bä urhi vodäm sokt nä rhangät täkt pät anga bretkäna bä va urhi von da?”

³⁸ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ama mämänia ama bretkäna nga e gem ngän?” Näkt ka rhäk na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Ngän det bä ngäni ñäm.”

Bä nga rha män bät ama rhodäm sa ama tmäs dä evär däm da bä rha qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Ama ngärhäqyet ama bretkäna näkt ama rhinämiom ama udiom.” ³⁹ Dä ma Jisas ka qoar na rha iva rha rhatmät na ama ruvek näkt pa rha rhuqun ba ama mran angät tpäs pa ama guläñap i aomni ama guläñäm sai dä aomni sai. ⁴⁰ Dä soknga rha muqun ba ama guläñap kärqapni i apni di ama handret na ama ruvek pä bap dap apni di ama udiom ama ruiom da ama ngärhäqyisem na ama ruvek pä bap.

⁴¹ Näkt ka rha ama ngärhäqyet ama bretkäna näkt kä udiom gä rhinämiom näkt sa qa ñäm dävit säva ama usäpki näkt ka mes ama mär näkt ka vonmät na ama bretkäna näkt ka von aa mudäsaqongda ivakt iva rhi are däm ngät bä ba ama ruvek. Dä qosaqi qa matmät na ama rhinämiom bä ba rha moe.

⁴² Bä rha moe rha mäs bä arhä sarem. ⁴³ Näkt ama mudäsaqongda rha rhäqäp ama urat ama ngärhäqyisem dä unbem na ngät na ama mäsdävät nävät ama bret ngä na ama rhinäm.

⁴⁴ Ama rhodäm sa ama gamoe iarhakt kärarhae i rha mäs iangärhäkt ama tmäs di ama ngärhäqyet ama tausengäna na rha näkt sävät ama evop ti na ama rhoes.

Ma Jisas Kat Tet Pät Ama Qoeväs Angärha Rhäng

(6:45-52 / Mat 14:22-33 / Jon 6:16-21)

⁴⁵ Dä nak kop äkt dä ma Jisas ka qoar na aa mudäsaqongda bä rha veng sämät ama mlauski iva rhi rhoer särhage sämät ama värhäm ama lel äm ma Betsaida dap pa dängdäng na qa ivakt iva qä vräs na ama guläñgi. ⁴⁶ Bä nga nasot i sa qa vräs na ama guläñgi dä dang däm ga bä sämäni ama damgi ivakt iva qä nän.

⁴⁷ Bä sa rhoqoräkt i bängängäs dä aa mudäsaqongda arhä mlauski di qali qi mänguräp ama namuqa mamär dap ka di sokt ka namit närhage vät ama namuqa aa rhäkt. ⁴⁸ Dä qa lu aa mudäsaqongda i rhi siqut na arhä mlauski iva qiat tet dä qaku inguna ama laurqi qi e nani a ne na rha. Bä nga sa qorhäs iva qunäga dä qa met bä sagem da i qat tet pät ama qoeväs angärha rhäng. Bä qorhäs iva qä rhäqär na rha.

⁴⁹ Sokt di nga rha lu qa i qat tet pät ama qoeväs angärha rhäng dä rhat tu arhä snäng i nguaräm anga rhomga na qa. Bä rhat tuqaia ⁵⁰ inguna rha moe rha lu qa bä rhit len masirhat. Dä qa märhamän särhäm da masägos i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Qale ngänit len! Nak kop mamär. I nak kop aingo.” ⁵¹ Näkt ka veng sämät ama mlauski sagem da dä mae da ama laurqi. Bä qräk mät ta mamär ⁵² inguna qosaqi qaku qunäga vät a rha i ma Jisas di auge iaqäkt nävät aa lat kärangätni i qa mualat na ngät sävät ama bretkäna bä ngä män masirhat inguna ama qrot arhä väs.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Rämgivärharha E Ma Genesaret

(6:53-56 / Mat 14:34-36)

⁵³ Bä nga sa rha mängaläkt särhage dä mae vät a rha e vät ama ivärhäs ma Genesaret bä rha qop sa arhä mlauski e. ⁵⁴ Bä nga vät ama qäväläm gärqom i vuk sä rha nämät ama mlauski dä ama ruvek ta räm ma Jisas. ⁵⁵ Dä rha ang dä iaqäkt ama ngärhäkka aa ron moe bä

rha rha ama rämgiwärharha va ama gasgasimek bä sävät ama ivärhimek kärqämekni i rha nari i qale ma Jisas e. ⁵⁶ Bä qosaqi nga qoe nai i ma Jisas kat tet i rhoqoräkt i qat tet pa ama värhap ama lel ap ura va ama värhap ama mor ap ura sävät ama värhap angät ngärhakt tage rhage dä ama ruvek tat tu arha rämgiwärharha va ama ivärhimek kärqämekni i rhit boda ama tmäs e. Näkt tat naing bät a qa iva qät tares pät ama rämgiwärharha arha rhäng iva näma dä äkt bä nak kop pa sokt tit täk da aa boiqi arha väm. Bä iarhakt moe qärrarhae i sa rha rhäk da arha väm di sa märäs pät a rha.

7

Ama Ruvek Arhä Qärhong Dä Ma Ngämuqa Aa Muräkt (7:1-13 / Mat 15:1-9)

¹ Ama Farisiqäna näkt arhani ama Skraipkäna qärrarhani i sa rha män nae ma Jerusalem di västämne na rha namet ma Jisas näkt ² ta lu arhani ma Jisas aa mudäsaqongda i rhat täs ama tmäs na arhä rhäkt i qaku ama qumärqumär ngät i sa qaku rha rhor ngät.

³ Ama Farisiqäna näkt sävät ama Judaqäna moe di qaku mamär iva rhi namäs toqoräkt inguna narhoer diva rhi rhor arhä rhäkt parhäm arha morta arhä qärhong. ⁴ Bä qosaqi rhoqoräkt i rhat dän nävät ama ivärhäs kärqosni i rhit boda arhä qärhong e dä qaku rhat täs bä dängdäng i rhi rhor arhä rhäkt parhäm arhä qärhong. Dä qosaqi rhat tet parhäm ama rhäqäp nä irhong arha morta arhä qärhong doqor iomäkt iva rhit tor iarhongäkt kärqärhong i rhat täs dä rhit nakt nämät irhong bä sävät iarhongäkt kärqärhong i rhat tuqun bät irhong*.

⁵ Bä nga rhoqoräkt dä ama Farisiqäna näkt sävät ama Skraipkäna rhi snanbät sä ma Jisas toqortäqyia,

“Mäniekt bä qaku mamär iva gi mudäsaqongda rhat tet parhäm ama morta arhä qärhong dap kinak tat täs arha tmäs na arhä rhäkt i qaku ama qumärqumär ngät?”

⁶ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Sa ma Aisaia qa märhamän mamär bät ama enge nage ma Ngämuqa sävät a ngän, aingän gärrarhae i ngän dualat sädä saqong, toqor mudu i qa säm doqortäqyia,

“‘Rhärhae rhäkt ama ruvek di rhit kutdrir sävät a ngo na arha väm
dap arhä snängaqa di qa e gläius na ngo.

⁷ Dap ti nänsäs sagem ngo mavängam i rhi su ama ruvek na arhä muräkt i rhoqor qre ama muräkt nagem ngo.’

⁸ Bä sa ngän gyiradeng nä ma Ngämuqa aa Muräkt dap ngän sangar sävät ama ruvek arhä qärhong.” ⁹ Näkt kosaqi qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngän du angän snäng i ngän dualat mamär toqoräkt i ngän du ma Ngämuqa aa enge ama qrot ngät tage ivakt iva ngän det parhäm angäna morta arhä qärhong! ¹⁰ Inguna ma Moses ka qoar toqortäqyia, ‘Mamär iva ngit kutdrir sävät gi mamäk dä gi nanäk’ näkt ‘Auge qärrak i qät tamän mava na aa mamäk bä qop aa nanäk diva qoki rhi veng ga.’ ¹¹ Sokt di aingän di ngäni qoar i mamär toqoräkt krekt bä nga anga ruqa qä qoar na aa mamäk ura aa nanäk toqortäqyia, ‘Agi matnärhäm gärrangätni i mai va ngu von en däm ngät di sa ngua von ma Ngämuqa’ ¹² bä rhoqoräkt di sa ngänit päs särha ama ruvek iva qaku sävetka qät lu vät aa mamäqiom mamär. ¹³ Nguna rhoqoräkt bä ngänit kyiradeng nä ma Ngämuqa aa enge qärrangät i sa ngä män nage angäna ikkäna ivakt iva ngän det parhäm angän gärrhong. Bä

* **7:4** bä sävät iarhongäkt kärqärhong i rhat tuqun bät irhong Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap terhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

ngän dualat na arhong ama rhäqäp nä irhong doqoräkt.”

Agirhong Gärqärhongni I Irhong Ngät Tualat Sä Sävetka Bä Va Qaku Ama Qumärqumär Qa

(7:14-23 / Mat 15:10-20)

¹⁴ Dä saqi as ma Jisas ka mes ama ruvek sagem mes bä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingän moe, di mamär iva ngäni nari ngo bä va qunäga vät a ngän i ¹⁵ qaku guani vono vät ama ruqa aa släqyige di mamär iva ini ngä rhualat na ama ruqa bä qaku ama qumärqumär qa dä ma Ngämuqa aa saqong doqoräkt i ini ngät don säväm ga. Dap kinak ianiäkt kärqäni i vukpuk sä ini näva ama ruqa aa iar di ianiäkt ngärhit säm a qa bä qaku ama qumärqumär qa.” ¹⁶ †

¹⁷ Bä sa nga nasot i qa met daqule ama guläñgi bä qa mon säva aa vät dä aa mudäsaqongda rha snanbät sä qa närhä iangärhäkt ama enge na ama siqutki. ¹⁸ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga as kaku qunäga vät a ngän i anga tmäs kärangätni i ngät don säda ama ruqa aa ron nä dalek di qaku mamär iva ngä namualat na qa bä va qaku ama qumärqumär qa dä ma Ngämuqa aa saqong? ¹⁹ Inguna ama tmäs di qaku ngät don sämät aa snängaqa dap sokt sämät aa sarimgi näkt nasot dä vuk sä ngät näva aa släqyige.” Nga qa märhamän doqoräkt di ma Jisas ka qoar i ama tmäs moe di ama mär ngät.

²⁰ Dä saqi as kat tamän doqortäqyia, “Agini qärqäni i vukpuk sä ini näva ama ruqa aa iar di ianiäkt ngät tualat sä qa bä qaku ama qumärqumär qa.” ²¹ Inguna namuk nämät ama ruqa aa snängaqa dä ama vu ngät ama mungäsäng ngärhi rhartäm sä qa bä qat tualat na ama lat na ama qavatka maos maos dä qä sua dä qä veng dä

qä qavatnävätlägut ²² dä qä alek dä qä ngingbäm dä qä iras dä qat nañäm na ama qavatka dä aa snängaqa ama vu qa sävät arhani sa arhä qärhong dä qat tamän mava na ama ruvek dä qat tair na nas dä qat tualat na ama lat maos maos toqor ama dädänga. ²³ Iangärhäkt moekt ama vu ngät ama lat di ngät dän näda ama ruqa aa ron bä qaku ama qumärqumär qa.

Ama Nañis Ki Ama Ruqi At Katnanakt

(7:24-30 / Mat 15:21-28)

²⁴ Ma Jisas ka met na äkt bä qa met sävät ama ngärhäktka namet ma Tair näkt ma Saidon‡. Dä qa mon säva akni ama vätka näkt kaku nani a qa iva aung gä naräm na qa. Sokt di qop kaku mamär iva qä ngaip nas. ²⁵ Bä nga vät ama qäväläm gärqomni i ama nañiski qia nari sävät ma Jisas di sa qia män sa äkt i qale qa e bä arpus na qi samäk säng aa qar. Iaқыäkt ama ruqi di ama iauska qa e mät at tuimgi. ²⁶ Dä sa qia män bä qit nok pät ma Jisas iva qä qutmäs ama iauska nämät at tuimgi inguna iaқыäkt ama ruqi di ama Jentailqi qärakt i qi nae näva ama ngärhäktka ma Fonisia qärak i qale qa va ama ngärhäktka ma Siria aa muräkt. ²⁷ Dä ma Jisas kaku qa qur qi dap ka artäm sa at mädräm na aa enge i qä qoar na qi rhoqortäqyia, “Ama narhoeräm di as mamär iva ama rhoes ta äs ama tmäs narhoer bä arhä sarem inguna qaku maräkt iva rhi rha ama rhoes arha tmäs bä rhi rhon na ngät bä ba ama im.”

²⁸ Dä qia muvät toqortäqyia, “Ngätki na nge gua morqa, dap käqi ama im ba ama laiqa aa rem di ngät täs ama rhoes arha nesdäm.”

²⁹ Dä qa qoar na qi rhoqortäqyia, “Nävät iaқыäkt gi muvätki dä mamär iva ngia rhet i sa ama iauska di qa met näp ngia imgi.” ³⁰ Dä sa qia met

† **7:16** Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säm ini sae. ‘Iaqäkt kärak i nani a qa iva qunäga vät a qa sä gua enge di mamär iva qat nari mamär.’ ‡ **7:24** näkt ma Saidon Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini ini angät käväläm di qaku äm e väm ngät. ‘näkt ma Saidon’

säva arha vät bä qia män bät at tuimgi i qiat namas pät at laiqa i sa ama iauska qa met nävät a qi.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ruqa Ama Däng Bät A Qa Qärakni I Qaku Qat Tamän

³¹ Bä nga nasot dä ma Jisas ka met nämät ama värhäm ma Tair bä qa met da ama värhäm ma Saidon angärha ron bä mämäne da ama ivärhäs na ama ngärhäqyisem na ap ama värhap ama mor ap angärha ron bä sämäni ama namuqa ma Galili. ³² Bä nga qa män äkt dä arhani ama ruvek ta män sa akni ama ruqa sagem ga qärakni i ama däng bät a qa dä qaku qat tamän bä rhit nok pät a qa iva qa rhu aa rhäkt pät a qa.

³³ Mamär dä ma Jisas ka ar da aa rhäkt näva ama guläñgi bä särhage bä sokt iom näkt ka rhäk aa rhäkt mät aa sdäm näkt kosaqi qa qot pa aa rhäkt näkt ka rhäk pät aa qoebäñga. ³⁴ Näkt ka ñäm dävit säva ama usäpki bä vät iomäkt ama qäväläm dä rhäqäp ka na ama iräski dä qa näskänak pät a nas i qa qoar nä qärak toqortäqyia, “Efata!” Iomäkt ama qäväläm angärha ribit di rhoqortäqyia, “Ngi rhar!” ³⁵ Bä nga rhoqoräkt dä qa ruqa aa sdäm di qunäga mät ngät dä aa qoebäñga di qäva sä qa bä qa nasäng iva qat tamän mamär.

³⁶ Dä ma Jisas ka qoar na rha na ama enge ama qrot ngät iva qale rhi naqoar na aung sävät iangärhäkt ama lat kärangät i ngä märanas. Sokt di qop nga rhoqoräkt i qat tair särhäm da rhoqoräkt di nak tat tamän masirhat sävät a ngät. ³⁷ Bä ama ruvek di qräk mät ta mamär nävät iangärhäkt aa lat bä rhat tamän doqortäqyia, “Iaqäkt di qat tualat nä irhong moe mamär.” Bä qosaqi rhat tamän doqortäqyia, “Iaqäkt di qäqi qat tumäräs pät ama dängbärharha bä rhat nari bä qäqi qat tumäräs pät iarhakt kärarhae i qaku rhat tamän.”

8

Ma Jisas Ka Von Da Ama Tmäs Bä Ba Ama Levaet Ama Tausengäna Na

Rha Ama Ruvek

(8:1-10/Mat 15:32-39)

¹ Vät iangärhäkt ama qunäng dä saqi as aktni ama mor qi ama guläñgi na ama ruvek ta män bä västämne na rha ge ma Jisas. Bä nga qaku anga tmäs iva rha äs dä ma Jisas ka mes aa mudäsaqongda sagem mes bä qa qoar na rha rhoqortäqyia, ² “Aingo di ngut lavuqi nä rhärha rhäkt ama ruvek inguna sa qale rha gem ngo vät ama dävaung ama qunäng näkt kaku guarhong iva rha äs. ³ Näkt ngäkt bä nga ngu rhäk na rha rhoqor täkt i anoeng mä rha säva arha vät dä varis deng bät a rha varhäm ama iska inguna arhani di rha män näva ama is ama uiu ngät.”

⁴ Dä aa mudäsaqongda rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Sokt di urhi lu vät ama ivärhäs gläius toqor täkt di sirhäkt mamär vät aung iva qä rha anga tmäs iva mamär vät a rha moe rhoqor mäniekt?”

⁵ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ama mämänia ama bretkäna nga e gem ngän?” Dä rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Ama ngärhäqyet da udiom.”

⁶ Dä qa qoar na ama guläñgi na ama ruvek iva rha rhuqun bät ivät. Bä sa nga qa rha qä ngärhäqyet da udiom na ama bretkäna näkt sa qa mes ama mär sage ma Ngämuqa näkt sa mamär dä qa vonmät na ngät näkt ka von aa mudäsaqongda iva rhi are da ama ruvek na ngät dä rha mualat toqoräkt. ⁷ Rhoqoräkt dä qosaqi ama marheka nä irhong ama rhinämirhong nga e gem da dä qosaqi qa nän da ama modämne sävät irhong näkt kosaqi qa qoar na aa mudäsaqongda iva rhi are da ama ruvek.

⁸ Bä sa ama ruvek ta mäs bä arhä sarem. Bä nga mamär dä aa mudäsaqongda rha matma ama mäsdävät bä sämät ama urat ama ngärhäqyet da unbem. ⁹ Dä ama rhodäm sa ama ruvek di rhoqor qre ama levaet ama tausengäna.

Dä qa rhäk na ama ruvek ¹⁰ dap ka lir qa veng sämät ama lil qi ama

mlauski qä na aa mudäsaqongda bä rha met sävät ama ngärhäktka ma Dalmanuta.

Ama Farisiqäna Rhi Nän Nani Anga Muqunängi

(8:11-12 / Mat 12:38-42 / Mat 16:1-4 / Luk 11:29-32)

¹¹ Mamär dä ama Farisiqäna rha män bä rhi nasäng i rhi snanbät sä ma Jisas ivakt iva rhi siqut na qa. Dä rhi nän ga nani anga muqunängi na rhävuk. ¹² Dä qa rha ama märänga sä rha dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bä rhit täkt ama qoengait di it ngärhit ñäm nani anga muqunängi? Ngu qoar na ngän na ama engäktki iva qaku anga muqunängi qi namän bä bä rhit täkt ama qoengait.” ¹³ Bä nga nasot dä qa met daqule rha bä qa mon saqi as sämät ama mlauski bä qa met mät ki qinak saqi särhage.

Ma Herot Kä Na Ama Farisiqäna Arha Yis

(8:14-21 / Mat 16:5-12 / Luk 12:1)

¹⁴ Ma Jisas aa mudäsaqongda di rät pät a rha iva rhi rha anga bretkäna dap sokt ama sägäk ama bret ka e mät ama mlauski. ¹⁵ Bä ma Jisas ka rhon sävät a rha rhoqortäqyia, “Va ngänit lu mamär. Ngänit lu nämät ama Farisiqäna näkt ma Herot arha yis.”

¹⁶ Dä rha nasäng i rhat tamän bät a ne sä iangärhäkt aa enge dä rha qoar na ne rhoqortäqyia, “Qat tamän doqoräkt dinguna qaku urha anga bretkäna.”

¹⁷ Ma Jisas ka räm arha engirhong dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nak mäniekt bä va ngän damän särhäm ne i qaku urha anga bretkäna? Nga as kaku qunäga vät a ngän ma anga gaini? Nga ama qrot angän bäs?” ¹⁸ Nga aingän di angän saqong sokt di qop kaku mamär iva ngänät nañäm dä angäna sdäm sokt di qop kaku mamär iva ngänät nari? Dä qosaqi nga qaku vuk pät a ngän? ¹⁹ Nga vät ama qäväläm gärqom i ngua vonmät na ama ngärhäqyet ama bretkäna ba ama ruvek kārarae i ama rhodäm sä rha di rha met e na ama ngärhäqyet

ama tausengäna dä ama mämänia ama urat kārängätni i rhäqäp ngät na ama mäsdävät toqoräkt i ngän matme sämät ngät?”

Dä rha movät toqortäqyia, “Ama ngärhäqyisem da unbem.”

²⁰ “Bä nga qosaqi qaku vuk pät a ngän i nga rhoqoräkt i ngua vonmät na ama ngärhäqyet da udiom na ama bretkäna ba ama levaet ama tausengäna na ama ruvek dä ama mämänia ama urat kārängätni i sa ngän matme sämät ngät bä rhäqäp ngät na ama mäsdävät?”

Dä rha movät pät a qa rhoqortäqyia, “Ama ngärhäqyet da unbem.”

²¹ Dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Qoki as nga qaku qunäga vät a ngän sävät a ngo?”

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Säsurqa E Ma Betsaida

²² Sa rha män sae ma Betsaida dä arhani ama ruvek ta män sa ama säsurqa bä rhat naing bät ma Jisas iva qä rhäk pät a qa. ²³ Dä ma Jisas ka ar dä qä säsurqa aa rhäkt bä qa er nanokt ka bä vuk sä iom nävä iomäkt ama värhäm. Bä sa nga qa qot na aa rhäbañ sämät kä säsurqa aa saqong näkt ka mu aa rhäkt mät ngät dä sa qä snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga ngiat lu guani?” ²⁴ Dä sa qä säsurqa qa ñäm dävit näkt ka qoar toqortäqyia, “Nguat lu ama ruvek sokt di rha rhoqor ama ngämung i ngät tet.”

²⁵ Dä saqi as ma Jisas ka mu aa rhäkt mät ka ruqa aa saqong dä soknga aa saqong ngä ñäm bä aa saqong di märäs pät a ngät bä qät lu iarhongäkt moe mamär. ²⁶ Dä ma Jisas ka rhäk na qa säva aa vät i qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Qale ngi namon sämät ama värhäm.”

Ma Pita Qa Sameng Mamär I Ma Jisas Di Ma Krai

(8:27-30 / Mat 16:13-20 / Luk 9:18-21)

²⁷ Mamär dä ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rha met säva ama värhap ama gaini na ap pät ama ivärhäs tage na ama värhäm ama

lel äm ma Sisaria Filipai. Bä nga varhäm arha iska dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ngu lu ngäda ama ruvek ti qoar i aingo di auge na ngo?”

²⁸ Dä rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Arhani di rhi qoar i ainge di ma Jon ama Baptais dap arhani di rhi qoar i ainge di ma Elaija dap koki as arhani di rhi qoar i ainge di akni nävät ma Ngämuqa aa vämginarha.”

²⁹ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Dap aingän di ngän du angän snäng i auge na ngo?”

Dä ma Pita qa muvät toqortäqyia, “Ainge di ma Kraiss.”

³⁰ Dä ma Jisas ka mugem da ma ama grot iva qale rhi nasameng bä ba aung sävät a qa.

Ma Jisas Ka Sameng Sävat Äa Tñäpki Dä Nasot Diva Qa Rhäranas

(8:31-33 / Mat 16:21-23 / Luk 9:21-22)

(8:34-38 / Mat 16:24-28 / Luk 9:23-27)

³¹ Dä ma Jisas ka nasäng i qä su aa mudäsaqongda i ma Ruqa aa Emga diva qä rha ama märän maos masirhat bä va ama morta rhi na ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Skraipkäna diva rha rher mä qa bä va rhi veng ga. Näkt pa nasot ama qunäng ama dävaung dä va ma Ngämuqa qa rhäranas na qa. ³² Qa muqunäga mamär sävät iaqyäkt aa tñäpki dä ma Pita qa rhäqoar sä qa sä nas bä qa rhäkne vät a qa sä iaqäkt aa muqunäga.

³³ Sokt di nga vät ama qäväläm gärqomni i ma Jisas ka rhong bä qa ñäm sävät aa mudäsaqongda dä qa rhäkne vät ma Pita na ama enge ama grot ngät toqortäqyia, “Sämga, ngia rhet säng gua rhäng. Ainge di ngit päs nas mäni gua iska inguna sa rhak täkt gi snängaqa di qaku qa nage ma Ngämuqa dap ka nage ama ruvek.”

³⁴ Dä qosaqi qa mes ama gulänği sä ne na aa mudäsaqongda sagem mes näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nga nani aung gäarakni iva qat tet nasot a ngo di mamär iva qä qyiradeng na nas dap pa qä rha aa

sämänanamuqa bä qät päs gua rhäng. ³⁵ Inguna aung gäarakni i nani a qa iva qä sangar vät aa iar mamär diva qa rhusäng sä ngät nasot. Dap iaqäkt karak i qät kyiradeng na aa iar bä ba ngo dä bä bä ma Ngämuqa aa enge diva qa rhumaiar ngät. ³⁶ Va mamär vät ama ruqa na agiqa qre i mänämär sä qa nage ama ivätki at kärhong moe dap kábäs na aa iar? ³⁷ Inguna ngu lu agini qärqäni i mamär vät ama ruqa iva qä vodäm ini ivakt iva saqi qa rhän bät aa iar?

³⁸ “Bä nga mäni rhit täkt ama qoengait nä rhärha rhäkt ama ruvek di ngakt bä nga anga ruqa di aqlus pät a qa na ngo bä na gua enge di ma Ruqa aa Emga diva aqlus pät a qa na qa vät ama qäväläm gärqomni i qa rhän ba aa mamäk aa murhämeska qä na ama qumärqumär ta mamär ama enselqäna.”

9

¹ Näkt kosaqi ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i arhani nävät a ngän däkt kärarhae i ngänät mair diva as kaku rhi nañäp dap as pa rhi lu ma Ngämuqa aa Muräktpämi i sa ngä män sa angät krot.”

Ma Jisas Äa Ñämñämgi Qia Män Maos

(9:2-13 / Mat 17:1-13 / Luk 9:28-36)

² Nasot ama qunäng ama ngärhäqyet da sägäk dä ma Jisas ka rhäqoar sä ma Pita qä nä ma Jems näkt ma Jon bä ma Jisas ka er nanokt ta bä dang däm da säda ama damgi ama uiu qi bä sokt ta sä nas. Bä nga sa äkt dä ma Jisas aa ñämñämgi qia män maos da arhä saqong. ³ Bä aa boi di ngä män i qalikalae vät a ngät i ama qulum ngät mamär i nak sa qaku mamär vät anga ruqa nävät ivät iva qä rhor anga boi bä ngä nañäm doqor ngät. ⁴ Bä nasot dä väs dä ma Elaija qä nä ma Moses gem da bä rhat tamän särhä ma Jisas.

⁵ Dä ma Pita qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Qamorqa, ama mär toqoräkt i qali lut täkt. Bä rhäkt diva u rhair na anga mämairväm anga

dävagukt iva aktni bä ba nge dap aemni bä ma Moses kä nä ma Elaija.”

⁶ Ma Pita qat tamän doqoräkt inguna qa qä nä ma Jems dä ma Jon di rhäqäp ta na ama tlenga bä qaku qat dräm iva qa rhamän doqor mäniekt.

⁷ Dä ama eqoeqi qia män bä qia ong ma Jisas kä nä ma Elaija näkt ma Moses näkt akni ama eguinga qa män näva ama eqoeqi i qä qoar toqortäqyia, “Rhak täkt di ngua emga qäarak i sa gua snängbät a qa masirhat. Ngänät nari nämät ka!” ⁸ Dä qop äkt pät iomäkt ama qäväläm i nga rha ñäm namet a nas dä qaku rha lu aung dap sokt ma Jisas.

⁹ Näkt nga rhoqoräkt i arhar sä rha vät ama damgi dä ma Jisas ka von da rha ama enge na ama mugem ama qrot ngät iva qale rhi nasameng bä ba aung sävät iomäkt ama qäväläm gärqom i sa rha lu äm bä dängdäng i ma Ruqa aa Emga sa qa märanas nämät ama tñäpki. ¹⁰ Dä soknga rha sangar sävät iangärhäkt ma Jisas aa enge gem mes bä rhat tamän särhäm ne i vadi va rhi räm i mäniekt bä ma Jisas ka qoar i ma Ruqa aa Emga diva qa rhäranas nämät ama tñäpki.

¹¹ Dä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ama Skraipkäna rhi qoar i mamär iva ma Elaija qa er qa rhän näkt nasot dä sä ma Krais?”

¹² Dä ma Jisas ka movät pät a rha rhoqortäqyia, “Nak koki ma Elaija diva qa er qa rhän ivakt iva qa rhumamär nä iarhongäkt moe. Dap kosaqi mäniekt bä sa mudu ma Ngämuqa aa enge qärangät i sa rha säm a ngät di ngät tamän i ma Ruqa aa Emga diva qä rha ama märänga masirhat bä va rha rher mä qa?”

¹³ Dap ngu qoar na ngän i sa ma Elaija qa män bä sa rha mualat sä qa varhäm arhä snängaqa i varhäm ama enge qärangät i mudu rha säm a ngät sävät a qa.”

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Iauska Mät Ka Ama Rhoemga

(9:14-29 / Mat 17:14-21 / Luk 9:37-43)

¹⁴ Bä nga sa evär däm da sage ma Jisas aa mudäsaqongda i mai rha met daqule rha dä rha lu ama guläñgi ama mor qi namet a rha dap ama Skraipkäna rhi nä ma Jisas aa mudäsaqongda di rhit beng bät a ne na ama enge.

¹⁵ Bä nga ama ruvek ta lu ma Jisas dä qräk mät ta mamär nävät a qa dä rha moe rha lir ta ang sagem ga ivakt iva rhi sameng na arhä märmärgem sävät a qa. Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia,

¹⁶ “Aingän ngän na ama Skraipkäna ngänit beng bät a ne na ama enge sävät agiqa?”

¹⁷ Dä akni ama ruqa näva ama guläñgi qa movät pät a qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, ngua män sä ngua emga qäarak i ama iauska qa e mät ka bä qa väsärha aa enge bä qaku qat tamän. ¹⁸ Bä nga vät ama qäväläm gärqomni i ama iauska qat tualat na qa na ama qrot dä qät don na qa sävät ivät bä vukpuk sa ama goaräm mät ka näkt kät nes aa qeng angärha rem na ne dap rändrän bät a qa. Dä ngua nän gi mudäsaqongda iva rhi qutmäs ama iauska nämät ka sokt di qaku mamär vät a rha.”

¹⁹ Dä ma Jisas ka movät toqortäqyia, “Ai, aingän di ama qoengait na ama ruvek kärarhae i qaku angän anga qatnanakt. Ngu lu va qale ngo gem ngän bä dängdäng gäsnia? Dä qosaqi va ngut ta ama märänga sä ngän bä dängdäng gäsnia? Ngäni rha ama rhoemga sagem ngo.”

²⁰ Dä rha män sa ama rhoemga sagem ga. Bä nga vät ama qäväläm gärqomni i ama iauska qa lu ma Jisas dä qa rhon nä qa rhoemga masägos na ama inirqi. Qa rhoemga di arpus na qa bä qät näpgoer na nas pät ivät dap pukpuk sa ama goaräm mät aa vämgi.

²¹ Dä ma Jisas ka snanbät sä qa rhoemga aa mam doqortäqyia, “Qäsnia dä rhak täkt ka nasäng bä qale qa rhoqor täkt?”

Dä aa mam ga movät toqortäqyia, “Nak sa qa nasäng mudu i ama

rhoemga na qa. ²² Bä ama iauska di ngäda sai dä qät don na qa sämät ama mudam bä qop säva rigi ivakt iva qä veng ga. Dap ngakt bä nga mamär vät a nge iva ngia rhualat nä guani dä va ngi lavuqi na un dä ngia rhatnärhäm un.”

²³ Dä ma Jisas kä qoar nä qa rhoemga aa mam doqortäqyia, “Mäniekt bä ngi qoar na ngo i, ‘Nga mamär vät a nge?’ Diva ngu qoar na nge i iarhongäkt moe di mamär iva irhong ngä rhän bä sävetka qäarakni i qat nanakt.”

²⁴ Dä nak kop äkt dä qa rhoemga aa mam ga nok masirhat i qä qoar toqortäqyia, “Aingo di nguak nanakt. Ngia rhatnärhäm ngo sä gu qatnanakt iva ama qrot ngät.”

²⁵ Bä nga vät ama qäväläm gärqom i ma Jisas ka lu ama guläñgi na ama ruvek kärarhani i rhi ngang sagem ga qä nä qärqiom dä qa rhäk na ama iauska na ama enge ama qrot ngät toqortäqyia, “Ainge ama iauska qäarak i ama däng bät a nge dä qaku ngiat tamän di ngut kutmäs a nge. Vuk sä nge nämät ka näkt saqi as kale ngi namon sämät ka nasot.”

²⁶ Dä soknga ama iauska qa muqaia näkt ka rhästäs ka rhoemga na ama inirqi bä vuk sä qa bä qa rhoemga di qa rhoqor aung gäarakni i sa qa ñäp bä ama rhäqäp na rha rhi qoar i, “Sa qa ñäp.” ²⁷ Sökt di qop ma Jisas ka sangar da aa rhäkt näkt ka mair na qa bä qa mair.

²⁸ Bä sa nga nasot i ma Jisas ka mon säva vät dä aa mudäsaqongda rhi snanbät sä qa rhoqoräkt i sökt ta rhoqortäqyia, “Mäniekt bä qaku mamär vät a ut iva urhi qutmäs iaqäkt ama iauska?”

²⁹ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Rhangät täkt ama iaus toqor täkt diva sökt ngänit kutmäs a ngät na ama nän.”

*Saqi As Ma Jisas Ka Sameng Säväät
Aa Tñäpki Näkt Nasot Diva Qa Rhäranas
(9:30-32 / Mat 17:22-23 / Luk 9:43-45)*

³⁰ Dä sa rha met nae nävät iosäkt ama ivärhäs bä rha met da ama ivärhäs angärha ron ma Galili. Rhoqoräkt di ma Jisas di qaku nani a qa iva aung gä naräm i qale rha äkt ³¹ inguna rhoqoräkt di qä su aa mudäsaqongda i qat tamän särhäm da rhoqortäqyia, “Ma Ruqa aa Emga diva rhi vodäm ga sämät ama ruvek arhä rhäkt bä va rhi veng ga. Näkt pa nasot ama qunäng ama dävaung dä va qa rhäranas.” ³² Sökt di qop aa mudäsaqongda di qaku qunäga vät a rha sä iangärhäkt aa enge. Dä qosaqi qaku rha snanbät sä qa närhäm ngät inguna rhit len.

*Auge Di Ama Vit Na Qa Mamär
(9:33-37 / Mat 18:1-6 / Luk 9:46-48 /
Luk 22:24-27)
(9:37 / Mat 10:40-42)*

³³ Bä sa nga rha män e ma Kaperneam bä nga vät ama qäväläm gärqom i qale ma Jisas kä na aa mudäsaqongda va ama vätka dä qä snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ngu lu mai ngänit beng bät a ne sa agiqa inamuk parhäm ama iska?” ³⁴ Qa snanbät sä rha dä qop mänadin däm da inguna mai di rhit beng bät a ne i auge nävät a rha di ama vit na qa mamär.

³⁵ Bä nga rhoqoräkt i ma Jisas ka muqun dä qa mes aa mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngakt bä nga aung nani a qa iva ama narhoerqa na qa di iaqäkt diva qä säm ama gaini na nas mamär näkt pa qale qa va ama ruvek moe arha rem.”

³⁶ Dä qa sangar da ama rhoemga aa rhäkt bä qa mair na qa da arhä saqong. Näkt nga qa qärhäkt dä qa rhoemga dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, ³⁷ “Aung gäarakni i qä rhar sa anga rhoemga rhoqor tak täkt sagem mes nävät gu ngärhipki di sa qä rhar sä ngo. Dap aung gäarakni i qä rhar sä ngo sagem mes di qaku sökt kä rhar sä ngo dap kosaqi qä rhar sä iaqäkt karak i sa qa rhäk na ngo sarhe.”

*Aung Gärakni I Qaku Qat Tair
Särhäm Ut Di Qa E Vät Aut Käge
(9:38-41 / Luk 9:49-50)
(9:41 / Mat 10:40-42)*

³⁸ Dä ma Jon Gä qoar toqortäqyia, “Qamorqa, ut lu akni ama ruqa i qät kutmäs ama iaus nävät gi ngärhipki dä ut koar na qa iva qale qä natmualat toqoräkt inguna qaku qä nävät a ut.”

³⁹ Dä ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Qale ngän dair särhäm ga inguna qaku aung gärakni i qat tualat na anga nañis ngät anga lat nävät gu ngärhipki di mamär iva nasot dä qa rhamän bät anga enge anga vu ngät sävät a ngo.” ⁴⁰ Inguna aung gärakni i qaku qat tair särhäm ut di qa e vät aut käge. ⁴¹ Bä nguät tamän särhäm ngän na ama engätki i aung gärakni i qät bon aung nävät a ngän da anga ringini anga gaini inguna ngän nämäni ngo di ngätki i qoki va qä rha aa rhitsek.

*Ama Rhonsävät Säväät Ama Ruvek
Kärarhani I Rhi Rhoer Nanokt Arhani
Bä Sämät Ama Vuirhong
(9:42-48 / Mat 18:7-9 / Luk 17:1-2)
(9:50 / Mat 5:13 / Luk 14:34-35)*

⁴² “Auge qarak i qat täqäne sa akni nävät tärhae rhäkt ama rhoes karak i qat nanakt na ngo bä sämät anga vuini di vadi mai mamär iva rhi er ti qop sa anga märän bäm ga anga duiqa vät aa qän näkt ti rhon na qa säp garäska. ⁴³ Dä ngakt bä ngia rhäqyet ngärhi rhartäm sä nge bä sämät anga vuini dä va ngi rhodäkt sä et nae. Inguna ama mär toqoräkt iva ngia rhon säva ama iar ama sok täm ngät i ama suktäkt pät a nge. Dap ama vu rhoqoräkt iva ngiat tet sä gia rhäqyisem moe bä sämät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs. ⁴⁴ * ⁴⁵ Dä ngakt bä gia qäraet ngärhi rhartäm sä nge sämät anga vuini dä va ngi rhodäkt sä et nae. Inguna qoki ama mär toqoräkt iva ngia rhon säva ama

iar ama sok täm ngät i suktäkt pät a nge. Dap ama vu rhoqoräkt iva ngiat tet nä gia qärisem moe sokt diva rhi rhon na nge sämät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs. ⁴⁶ † ⁴⁷ Dä qosaqi ngakt bä gi saqongaqa qä rhartäm sä nge bä sämät anga vuini dä va ngia rhar täm ga nae. Inguna ama mär toqoräkt iva ngia rhon säp ma Ngämuqa aa Muräktpäm sokt sa ama saqongaqa ama sägäk dap ama vu rhoqoräkt i gi saqongaom ama udiom sokt diva rhi rhon na nge sämät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs ⁴⁸ kärqosni i äkt di ‘ama qlap pät ama ruvek asägäk asägäk di qaku ngärhit ñäp dap ama mudäbäs di äs ngät dang basägos bä qaku anga tpäsini.’

⁴⁹ “Ama ruvek moe diva rhi rhon bät a rha na ama rhäptäpki rhoqor tit don na ama qyiräpki vät ama tmäs.”

⁵⁰ “Ama qyiräpki di ama mär qi sokt di ngakt bä rhäksot na at märmät dä ngu lu va saqi as arha anga märmät ngä rhän doqor mäniekt? Mamär iva qale ama qyiräpki väm ngän bä va ama bulap mänguräp mä ngän.”

10

*Ama Bäñmät Da Ama Ngärhaegurhini
Angärha Ron
(10:1-12 / Mat 5:31-32 / Mat 19:1-12
/ Luk 16:18)*

¹ Dä sa ma Jisas ka met nävät iosäkt ama ivärhäs bä qa mon säda ama ngärhätkka ma Judia aa ron bä särhage na ama rigi ma Jordan. Dä saqi as ama gulañ na ama ruvek ta män sagem ga. Dä qä su rha saqi rhoqor varhäm gärangättni aa lat.

² Dä arhani ama Farisiqäna rha män bä rha siqut na qa i rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga maräkt toqoräkt parhäm ma Ngämuqa aa Muräkt iva akni ama ruqa qä qutnäs

* **9:44** Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qaku ini e väm ngät. ‘Vät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs di ama qlap di qaku ngärhit ñäp dap ama mudäbäs di qaku rhäk täksot na äs.’ † **9:46** Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini ini angät käväläm di qaku äm e väm ngät. ‘kärqosni i ama qlap di qaku ngärhit ñäp dap ama mudäbäs di qaku rhäk täksot na äs.’

aa egutki?” Dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, ³ “Mudu ma Moses ka von ngän da ama muräkt toqor mäniekt?”

⁴ Dä rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Ma Moses di qa rhares iva ama ruqa qä säm ba ama abuqit na ama bäñmät sage aa egutki näkt kã rhäk na qi.”

⁵ Dä qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Ma Moses ka säm iangärhäkt ama muräkt dinguna nävät a ngän gärrarhae i ama qrot angän bäs. ⁶ Dap mudu vät ama rharimini di ‘sa ma Ngämuqa qa säm ama ruvek i ama gamoe dä ama evop.’ ⁷ ‘Rhoqoräkt bä va ama gamoeqa qa rhet daqule aa mam dä aa nan bä va västämne na iom gä na aa egutki* ⁸ bä va sägäk na iom.’ Bä äkt i saqi as kaku ama udiom na iom dap kinak sa in män i ama sägäge ama släqyige na iom. ⁹ Dä soknga qale aung anga ruqa qä namat mät ianiäkt kãrqäni i sa ma Ngämuqa qa västämne nä ini.”

¹⁰ Dä saqi as nga rhoqoräkt i qale ma Jisas kã na aa mudäsaqongda va vät dä aa mudäsaqongda rhi snanbät sä qa nãrhä iangärhäkt aa enge. ¹¹ Dä qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Aung gäarakni i sa qa qutmäs aa egutki bä qa mät aktni di qä qavatnävätlägut sävät a qi. ¹² Dä qosaqi ngakt bä sa qia qutmäs arha egutka bä qia mät aktni di qi qavatnävätlägut.”

Ngäni Rhares Pät Ama Rhoes Arha Rhäng Iva Rhat Tet Sagem Ngo
(10:13-16 / Mat 19:13-15 / Luk 18:15-17)

¹³ Ama ruvek sa rhat dän sa arhä rhoes sage ma Jisas ivakt iva qat tu aa rhäkt pät a rha. Sökt di ama mudäsaqongda rha mair särhäm da.

¹⁴ Bä nga ma Jisas ka lu rhoqoräkt dä qaku mär gem ga. Dä qa qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Ngäni rhares pät ama rhoes arha rhäng iva rhat tet sagem ngo dap kale ngän

dair särhäm da inguna ma Ngämuqa aa Muräktpämi di ngät bä bä iarhakt kãrrarhae i rha rhoqor tãrha rhäkt ama rhoes. ¹⁵ Nguat tamän särhäm ngän na ama engäktki i auge qarak i qaku qä narha ma Ngämuqa aa Muräktpämi doqor anga rhoemga diva qaku qä namon säväm ngät.” ¹⁶ Ma Jisas ka märhamän doqoräkt näkt sa qät ta ama rhoes bä qat tu aa rhäkt pät a rha dap kat dodämne na rha.

Ama Evänga Ama Qãrhong Bät A Qa
(10:17-31 / Mat 19:16-30 / Luk 18:18-30)

¹⁷ Nga ma Jisas kã nasäng i qat tet parhäm aa iska dä akni ama ruqa qa ang masirhat sagem ga bä qa an da aa quum sä nas gem ga dä qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Qamorqa ama mär qa, ngu lu va ngua mäšana äkt iva dängdäng dä bä ba ngo na ama iar ama sok tãm ngät?” Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia,

¹⁸ “Mäniekt bä ngiat tes ngo i ama mär qa na ngo? Qaku aung di ama mär qa dap sökt ma Ngämuqa. ¹⁹ Sa ngiat dräm ama Muräkt nage ma Ngämuqa qãrangät i ngät tamän doqortäqyia, ‘Qale ngi veng dä qale ngi qavatnävätlägut dä qale ngi sua dä qale ngi iras na anga engirhong säda arhani arhä väs dä va ngit kutdrir sävät gi mam dä gi nan.’ ”

²⁰ Dä qarak ka ruqa qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Qamorqa, rhangät täkt ama muräkt moekt di sa nguat tet parhäm ngät mänasäng mudu i ama rhoemga na ngo bä qoki as täkt.”

²¹ Dä ma Jisas ka ñäm sävät kãrak dap kät lavuqi na qa masirhat dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “As ama sägäni nga e qãrqäni i mamär iva ngia rhualat nä ini. Ngia rhet bä va ngi vodä gi qãrhong moe bä ngi von ama tläkta dä va ngi rha ama mämägän dövuk. Näkt pa ngi ang bä ngit päs gua rhäng.”

* **10:7** bä va västämne na iom gä na aa egutki Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini ini angät käväläm di qosaqi rha säm a äm sae.

²² Bä nga qa ruqa qa nari rhoqoräkt dä qa met i airäs ka inguna qa di ama qärhong bät a qa masirhat.

²³ Dä ma Jisas ka ñäm namet a nas näkt ka märhamän särha aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Ama qrot masirhat ge ama qärhongbärharha iva rha rhon säp ma Ngämuqa aa Muräktöpäm.” ²⁴ Dä ma Jisas aa mudäsaqongda di qräk mät ta nävät ma Jisas aa enge. Sökt di saqi as ma Jisas ka märhamän doqortäqyia, “Arhoes, ama qrot ka ama iska mamär ba anga ruqa iva qa rhon säp ma Ngämuqa aa Muräktöpäm. ²⁵ Ama qrot masirhat ge ama kamel iva qa rhon mät anga liqini va anga släpki qäraktni i rhit kutäm na qi at täväs dap sa ama qrot masirhat mamär ge ama qärhongbärhaqa iva qa rhon sävä ma Ngämuqa aa Muräktöpäm.”

²⁶ Dä aa mudäsaqongda di nak sa qräk mät ta mamär dä rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Di rhoqoräkt di qop pa sirhäkt ngu lu va auge diva qä rha ama mumaiar?”

²⁷ Dä ma Jisas ka ñäm sävät a rha näkt ka qoar toqortäqyia, “Agin i qärqäni i qaku mamär vät ama ruvek nä ini di mamär vät ma Ngämuqa nä ini. Inguna ama lat moe di mamär vät ma Ngämuqa nä ngät.”

²⁸ Dä ma Pita qa nasäng i qat tamän särhä ma Jisas toqortäqyia, “As ngi lu i aiut di sa ut met daqule aut kärhong moe bä ut päš gia rhäng!”

²⁹ Dä ma Jisas ka muvät päť aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i iarhakt moe qärrarhae i sa rha met daqule arha vät ura arha matpek ura arha läktpek ura arha morta ura arhä rhoes ura arha ivätki ivakt iva rhit päš gua rhäng bä rhi sameng na ama sameng ama mär ngät ³⁰ diva rhi rha savit na ama handret nä imek täkt mäni rhäni rhäkt ama rhodämini qärqäni i as tat däqäm i ama vät dä ama ngärhamatpek dä ama ngärhaläktpek dä ama ngätnanäkkina dä ama rhoes dä ama ivärhap ngä na ama märänga ura ama rhäksärhäm

mavängam nage ama ruvek. Dap päť ama rhodäm nasot dä va rhi rha ama iar ama sok täm ngät. ³¹ Sökt di ama rhäqäp na rha qärrarhani i rhi rhoer täkt diva dängdäng na rha mamär dä ama rhäqäp na rha qärrarhani i dängdäng na rha mamär täkt diva rhi rhoer.”

Ama Däpquamek Na Äs Kärqosni I Ma Jisas Ka Märhamän Säväť Aa Tñäpki

(10:32-34 / Mat 20:17-19 / Luk 18:31-34)

³² Ma Jisas kä rhoer nanökt aa mudäsaqongda rhi na ama ruvek näva ama iska sae ma Jerusalem dä aa mudäsaqongda di qräk mät ta rhoqoräkt dap ama ruvek kärarhani i rhit päš arha rhäng di qänäskänes ta nävät iangärhäkt aa enge. Dä saqi as ma Jisas ka rhäqoar sa ama ngärhäqyisem da udiom na rha sä nas bä qä sameng ba rha säväť iomäkt ama qäväläm gärqomni iva äm ngä rhän bät a qa i qa sameng doqortäqyia, ³³ “As ngäni lu i sa ut tet tävit sae ma Jerusalem bä va ma Ruqa aa Emga diva rhi vodäm ga sämät ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Skraipkäna arhä rhäkt. Bä va rhi rhares päť aa rhäng sämät ama tñäpki näkt pa rhi vodäm ga ba ama Jentailqäna ³⁴ qärrarhani iva rhat tuma qa näkt pa rhit kot päť a qa bä va rha rhäranäs ka näkt pa rhi veng ga. Näkt pa nasot ama dävaung ama qunäng dä qa rhäranas.”

Ma Jems Kä Nä Ma Jon Ina Nän Sage Ma Jisas

(10:35-45 / Mat 20:20-28)

³⁵ Nasot dä ma Jems kä nä ma Jon ma Sebedi aa imiom in män sage ma Jisas dä ini qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, nani a un iva ngia rhualat na agini qärqäni iva as uni nän nge rhäm ini.”

³⁶ Dä ma Jisas ka snanbät toqortäqyia, “Nani a en iva ngua rhualat na agiqa ba en?” ³⁷ Dä in muvät toqortäqyia, “Mamär iva ngi rhares iva mugas dä gi murhämeska aa ron dä va un duqun iva ak dä gi sael dap ak dä gi märmär.”

³⁸ Dä ma Jisas ka qoar na iom doqortäqyia, “Aien di qaku inät dräm agini ianiäkt kärqäni i ini nän däm ini. Nga mamär vät a en iva ini nakt nämät ama kap na ama märänga qarak iva ngu nakt nämät ka ura nga mamär vät a en iva ini rha ama baptais na ama tñäpki qarängät iva ngu rha ngät?”

³⁹ Dä in muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Mamär vät a un.”

Dä ma Jisas ka qoar na iom doqortäqyia, “Va ini nakt nämät ama kap karak iva ngu nakt nämät ka bä va ini rha ama baptais na ama baptais kärängät iva ngut ta ngät ⁴⁰ dap iomäkt iva aung ga rhuqun dä gu märmär ura aung dä gu sael di qoki qaku mamär iva ngu namuräkt toqoräkt. Iamemäkt ama mämugunimem di qoki bä bä iaikomäkt kärqiom i sa ma Ngämuqa qa rhäkmunä imem bä ba iom.”

⁴¹ Bä nga ma Jisas aa mudäsaqongda arhani ama ngärhäqyisem na rha rha nari rhoqoräkt dä rha nasäng i rhir qur ma Jems kä nä ma Jon. ⁴² Dä qa mes ta sagem mes näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa ngänät dräm i iarhakt kärarhae i mädräm sä varhäm i ama tpäskinarha bä ba ama Jentailqäna di qoki rhat turäkt täm da masirhat bä arha moräsna rha di rhat sangar a rha na ama muräkt ama qrot ngät daver mä rha. ⁴³ Dap kinak mänguräp mä ngän diva qale rhoqoräkt. Dap aung gäarakni i nani a qa iva ama moräs na qa mänguräp mä ngän di qoki va qale qa va angäna rem ⁴⁴ bä aung gäarakni i nani a qa iva ama narhoer qa di qoki va qale qa va ama ruvek moe arha rem. ⁴⁵ I qäqi ma Ruqa aa Emga di qaku qa män ivakt iva ama ruvek tat tualat bä ba qa dap kinak ka män ivakt iva qat tualat ba ama ruvek bä va qä voda aa iar ivakt iva qä rhäksasot ama rhäqäp na rha.”

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Säsurqa Ma Bartimeus

(10:46-52 / Mat 20:29-34 / Luk 18:35-43)

⁴⁶ Nasot dä ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rha män sae sämät ama varhäm ama mor äm ma Jeriko. Bä nga vät ama qäväläm gärqomni i ma Jisas kä na aa mudäsaqongda näkt ama guläñgi ama mor qi na ama ruvek tat tet nävä iomäkt ama mor äm ama varhäm dä akni ama säsurqa qarak i rhat tes ka i ma Bartimeus ma Timeus aa emga di qat muqun e vät ama iska aa rhäkt dap kä nän dä ligär toqor vasägos i qat tualat. ⁴⁷ Bä nga vät ama qäväläm gärqomni i qa räm i ma Jisas nae ma Nasaret di iaqäkt karak i qat tet dä qa nasäng i qät näs tävuk toqortäqyia, “Jisas ma Devit aa emga, ngi lavuqi na ngo.” ⁴⁸ Dä ama rhäqäp na rha ama ruvek tit näs täm ga dä rhi qoar na qa iva mänadin däm ga sokt di nak kät näs masirhat toqortäqyia, “Ma Devit aa emga na nge, ngi lavuqi na ngo.”

⁴⁹ Dä ma Jisas ka mair bä qa qoar na aa mudäsaqongda rhi na ama ruvek toqortäqyia, “Ngän des ka sagem ngo.”

Dä rha näs sage qä säsurqa rhoqortäqyia, “Mär gem nge! Ngia rhäranas! Ma Jisas kat tes nge!” ⁵⁰ Bä nga qarak ka nari rhoqoräkt dä qa rhon na aa boiqi ama uiu qi näda aa lang särhage dap ka märanas masägos bä qa met sage ma Jisas. Dä ma Jisas ka snanbät sä qa rhoqortäqyia,

⁵¹ “Nani a nge iva ngua rhualat na agiqa bä ba nge?”

Dä qä säsurqa qa muvät toqortäqyia, “Qamorqa, vadi va nguat nañäm.”

⁵² Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhet, gi qatnanakt di sa ngä mumäräs pät a nge.”

Vät iomäkt ama qäväläm dä qop karak ka ñäm masägos bä qat tet nasot ma Jisas parhäm ama iska.

11

Ma Jisas Ka Mon Sae Ma Jerusalem
(11:1-10 / Mat 21:1-11 / Luk 19:28-44 / Jon 12:12-19)

¹ Bä nga ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rhat tet bä sa glaqot na ama varhäm ama mor äm ma Jerusalem dä rha män bät ama

värham ama lel am ma Betfage dä ma Betani mäni ama damgi ama gaini na qi ama Damgi na ama Olip. Dä ma Jisas ka rhäk na aa mudäsaqongiom ama udiom ² i qä qoar na iom doqortäqyia, “In det säp iomäkt ama värhäm ama lel äm gärqomni i äm nga e vä in gamäs bä nak kop as pa rhoqoräkt i inät don sävä bäm dä va in dän bät ama donki ama rhoem ga qärakni i sa rha qop sä qa sae i as mudu qaku aung ga muqun bät aa rhäng. Dä ini rhäväkt sä qa näkt in dän sä qa sarhe. ³ Dap ngäkt bä aung gä snanbät sä en doqortäqyia, ‘Mäniäkt bä in dualat toqoräkt?’ dä va ini qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ma Engeska nani a qa na qa näkt pa saqi qä lir qä evär däm ga.’”

⁴ Dä in met bä in män bät ama donki ama rhoem ga dalek mäni ama iska qärakni i sa rha qop sä qa bä nga rhoqoräkt i inät täväkt sä qa ⁵ dä arhani ama ruvek i rhat mair e rha snanbät toqortäqyia, “Inät täväkt sä iaqäkt ama donki iva iva?” ⁶ Dä in muvät pät a rha rhoqor varhäm ma Jisas aa enge qärangätni i qa qoar na iom. Dä ama ruvek ta rhares pät ina rhäng bä in met sä qä donki. ⁷ Bä in män sä qä donki ge ma Jisas dä in don nä in baulem ama uiu em bät aa rhäng dä ma Jisas ka muqun bät aa rhäng. ⁸ Dä ama rhäqäp na rha ama ruvek ti v reng arhä boi ama uiu ngät pät ama iska dap arhani rha rhodäkt sa ama ngämung angät ngärhäqyitnäk sä itnäk angä rhäkt bä rhi aneng itnäk pät ama iska. ⁹ Näkt iarhakt kärarhae i rhi rhoer bä qararhani i dängdäng na rha di rhit näs toqortäqyia,

“Hosana!”

“Mamär iva ama modämne sävät tak täkt
kärak i qat dän nävät ma Engeska
ma Ngämuqa aa ngärhipki!”

¹⁰ “Mamär iva ama modämne sävät aut mamäk ma Devit aa muräktpäm gärangätni i ngät dän!

Bä va ngi rha ama vitnaqa aa mämugunäs i mudu nasot aut

mamäk ma Devit!”

“Hosana, ama ansäs sage ma Ngämuqa rhävuk da ama usäpki arha ron!”

¹¹ Ma Jisas ka mon sae ma Jerusalem bä qa met bä säva ama ansäspämgi ama mor qi bä qa lu iarhongäkt moe väm gi sokt di sa nguna rhoqoräkt di sa säpbängang mamär dä qop ka met nämät ama värhäm ama mor äm gä na aa mudäsaqongda bä sae ma Betani.

Ma Jisas Ka Märhamän Na Ama Enge Ama Qrot Ngät Säväät Ama Gosaqi

(11:12-14 / Mat 21:18-22)

¹² Vät ama qunäga duququ qärak i ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rhat tet nae ma Betani bä saqi sae ma Jerusalem dä ma Jisas di anoeng mä qa. ¹³ Rhoqoräkt dä sa qa näm dä qa lu ama gosaqi qärakni i at tärhäkt di ama ngärhäqyitnäk nga e vät a ngät dä qa met iva qä näm sävät at täqän ivar arha anga gavam. Bä nga qa män bät kä gosaqi dä qa lu i qaku arha anga gavam dap sokt ama ngärhäqyäm i as nguna qaku ama gos angät käväläm iva ngärhit sa. ¹⁴ Nasot dä qa märhamän särhä qä gosaqi rhoqortäqyia, “Mamär iva saqi as mirhup kaku aung gä namäs nävät ngia qän.” Dap aa mudäsaqongda di rha nari qa i qa märhamän doqoräkt.

Ma Jisas Ka Qumär Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

(11:15-19 / Mat 21:12-17 / Luk 19:45-48 / Jon 2:13-22)

¹⁵ Bä sa nga rha män e ma Jerusalem dä ma Jisas ka mon säva ama ansäspämgi ama mor qi arha ivärhäm bä qa nasäng i qät kutmäs iarhakt kärarhae i rhit boda arhä qärhong bä sävät kärarhani i rhit bodäm bät arhongni e vä bäm. Bä qa näpgoer nä qararhani i rhit kutasorhane na ama ligär arhä lai dä qosaqi qa rhar da ama mämugunimek sä iarhakt kärarhae i rhit boda ama ituap arhä lai. ¹⁶ Näkt kaku qa rhares pät aung aa rhäng iva qät ta aa

qärhong da ama ansäspämgi ama mor qi arha ivärhäm angärha ron. ¹⁷ Bä nga rhoqoräkt i qä su rha dä qa qoar toqortäqyia, “Nga sa qaku rha säm doqortäqyia, ‘Gua vätki diva rhat tes ki i ama vätki na ama nän ba ama ruvek moe nävät ama ivätki?’ Dap aingän di sa ngän mualat sä qi ma ‘ama suarha arhä qeqi.’”

¹⁸ Dä ama priskäna ama moräs na rha dä ama Skraipkäna rha nari rhoqoräkt dä rhi nasäng i rhit nän nani anga iska iva rhi veng ma Jisas inguna rhit len ga i sa nguna ama gulänngi moe na ama ruvek di qräk mät ta mamär nävät aa rhisu.

¹⁹ Bä sa nga rhoqoräkt i bängängäs dä ma Jisas kä na aa mudäsaqongda saqi as evär däm da* nämät ama värhäm ama mor äm ma Jerusalem ivakt iva rha rhas.

Ama Rhisu Nävät Ama Qek Däm Gi Ama Gosaqi

(11:20-24 / Mat 21:18-22)

²⁰ Bä nga vät duququs toqoräkt i ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rhat tet dä rha lu qä gosaqi i qek däm gi bä samäk i at snagut. ²¹ Dä vuk pät ma Pita dä qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Qamorqa, ngi lu! Qä gosaqi qäraktni i sa ngia märhamän särhäm gi na ama enge ama qrot ngät di sa qek däm gi!”

²² Dä ma Jisas ka movät toqortäqyia, “Mamär iva ngänät nanakt nä ma Ngämuqa.” ²³ “Nguat tamän särhäm ngän na ama engäkki i ngakt bä aung ga rhamän särhä rhakt täkt ama dangi rhoqortäqyia, ‘Ngia rhäranas bä säva ama garäska’ dap kaku aa snängaiom ama udiom dap kat nanakt i iangärhäkt aa enge diva engäkki na ngät diva qoki rhäkмамär toqoräkt. ²⁴ Bä nga rhoqoräkt dä ngu qoar na ngän i agini qärqäni i ngäni nän däm

ini vät angäna nän dä ngänät nanakt i sa ngän da ini dä va ini ngä rhän ba ngän.

²⁵ “Dap nga ngänät mair dap ngäni nän näkt nga ama vu dä angäna ron na aung anga ruqa dä va ngäni qyiradeng bä ba qa ivakt iva angän mam na rhävuk pa qä qyiradeng na angäna vuirhong.” ²⁶ †

Rha Snanbät Sä Ma Jisas Närha Aa Qrot

(11:27-33 / Mat 21:23-27 / Luk 20:1-8)

²⁷ Dä saqi as ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rha män e ma Jerusalem bä nga rhoqoräkt i ma Jisas kat tet da ama ansäspämgi ama mor qi arha ron dä ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Skraipkäna näkt ama morta rha män sagem ga. ²⁸ Näkt ti snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngiat tualat toqor täkt di na ama qrot nage auge? Auge qa von nge rhä rhangät täkt ama qrot?”

²⁹ Dä ma Jisas ka movät toqortäqyia, “Va ngu snanbät sä ngän na ama sägängät ama snanbät. Näkt ngakt bä ngän duvät pät a ngo dä va ngu qoar na ngän i sa auge qa von ngo rha ama qrot iva nguat tualat nä rhärhong däkt. ³⁰ Ma Jon Gä baptais pät ama ruvek di iangärhäkt di nga ngät na rhävuk ura ngät nage ama ruvek? Ngäni qoar na ngo.”

³¹ Dä rhat tamän särhäm ne sä iangärhäkt aa snanbät dä rhi qoar na ne rhoqortäqyia, “Ngakt bä urhi qoar i iangärhäkt ma Jon aa baptais di ngät na rhävuk dä va qä snanbät sä ut toqortäqyia, ‘Bä nga rhoqoräkt dä mäniekt bä qaku ngän mat maengäkt nämät ka?’ ³² Dap ngakt bä urhi qoar toqortäqyia, ‘ngät di ngät nage ama ruvek’ dä mamär iva urhit len ama ruvek inguna sa rha moe rhat lu ma

* **11:19** da Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa rha säm a äm doqortäqyia, ‘ga.’ † **11:26** Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhän rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säm ini sae. ‘Dap ngakt bä qaku ngän naqyiradeng na arhani sa arha vuirhong dä va qosaqi qaku angän mamäk tak pono qä naqyiradeng na ngän sa angäna vuirhong.’

Jon di nak koki akni ma Ngämuqa aa vämginaqa na qa.”

³³ Bâ äkt i sa rha muvät pät ma Jisas toqortäqyia, “Qaku ut dräm.”

Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Dä qosaqi ngo diva qaku ngu naqoar na ngän i nguät tualat nävät auge aa qrot.”

12

*Ama Enge Na Ama Siquitki Säväät
Ama Latta Qärrarhani I Rhit Lu Vät Ama
Etki Na Ama Wain*

(12:1-12 / Mat 21:33-46 / Luk 20:9-19)

¹ Dä ma Jisas ka nasäng i qat tamän särha ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Skraipkäna näkt ama morta na ama enge na ama siqut i qat tamän doqortäqyia, “Maos dä akni ama ruqa qa qutnanokt ama qauligleng bät aa etki qärqiglengni i rhat tes igleng i ama wain. Näkt ka mualat na ama surqa namet igleng dä qosaqi qa nges ama uqupka ama mor qa nanokt ama qauligleng angät gavam iva rhit täkbrät ngät e. Näkt kosaqi qa rhäk pät ama näski ama uiu qi ivakt iva ama latta rhat narhäksärha ama etki näda at täväs. Qa mualat toqoräkt näkt ka von arhani ama latta rha aa lat iva rhat tualat na ngät bät ba qa iva nasot dä va rha rhatmät ama qauligleng angät gavam iva angätäni bät ba ama latta dap angätäni va bät ba qa. Dap ka met säväät aosni ama ivärhäs.

² “Bä sa nga sräp ama etki dä qarak ka ruqa qa rhäk na akni ama latka sage qa latta ivakt iva qä rha aa nengäs na ama qauligleng angät gavam nagem da nävät aa etki. ³ Sukt di rha sangar a qa näkt ta arhäktgyäm sä qa näkt ta rhäk na qa dap kaku qa rha agung.

⁴ “Bä saqi as mamär dä qa ruqa qa rhäk na akni aa latka sagem da. Dä rha e da aa uväs bät rha von ga rha ama qluqi. ⁵ Sukt di saqi as ka rhäk na akni aa latka rhoqoräkt sae dä rha veng ga. Dä qosaqi qa rhäk na arhani ama rhäqäp na rha sae dä qa latta vät

aa etki di rha arhäktgyäm sa arhani dap arhani di sa rha veng da.

⁶ “Bä sa qa ruqa di sokt pät aa sägäk ama ruqa qa e iva as kä rhäk na qa. Iaäkt ama sägäk di aa emga qarakni i aa snäng bät a qa mamär. Iaäkt di ama dängdängini na qa qarakni i qa ruqa qa rhäk na qa. Bät nga qät tük na qa dä qat tamän doqortäqyia, ‘Iarhakt diva rhi qutdrir vät ngua emga!’ ⁷ Sukt di nak ka latta nävät karak aa etki rha qoar na ne rhoqortäqyia, ‘Rhak täkt di iaäkt karak iva qä rha ama etki nasot aa mam. Ngäni ang bät urhi veng ga dä va ba ut na ama etki.’ ⁸ Dä rha sangar a qa bät rha veng ga näkt ta rhon na qa sä dalek na ama etki.

⁹ “Rhoqoräkt dä ngu lu va ama etki arha ik karakni i aa lat iangärhäkt na ama wain ga mäšana? Va qa rhän bät qä veng iarhakt ama latta dap pa qä von guavek tä iangärhäkt ama lat na ama wain. ¹⁰ Nga sa qaku ngän mes ma Ngämuqa aa enge qärangätäni i ngät tamän doqortäqyia,

“ ‘Ama duiqa qarak i mudu iarhakt kärarhae i rhat dräm dit tük pät ama vät ta mer mä qa di nak karak iaäkt i rhäkt di ama qrot ama vätki nagem ga qarak i qat sangar a qi moe.

¹¹ Qoki ma Ngämuqa qa mualat toqoräkt bät ut lu i iangärhäkt aa lat di ama mär ngät mamär da aut saqong?”

¹² Dä qä narhoerta di rhit näm nani anga iska ivakt iva rhi sangar ma Jisas inguna rha räm i sa qa märhamän na ama enge na ama siqutki di säväät a rha. Sa rha siqut iva rhi sangar a qa dä qaku inguna rhit len ama ruvek dä qop ta met daqule qa.

*Ama Snanbät Säväät Iomäkt Iva Rhit
Boda Ama Takes*

(12:13-17 / Mat 22:15-22 / Luk 20:19-26)

¹³ Nasot dä rha rhäk na arhani ama Farisiqäna rhi na arhani ma Herot aa

ruvek sage ma Jisas iva rhi irastäm sä qa i vadi va qa rhamän bät anga enge qarangätni i qaku maräkt ivakt iva rhi sangar a qa nävät a ngät. ¹⁴ Dä sa rha män ge ma Jisas dä rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, sa ut dräm i ngiat tamän bät ama engätki bä qaku qänäskänes nge sävät ama ruvek arhä mungäsnäng inguna ama ruvek arhä mämairimek di qaku imek ngä narut na nge. Dap kinak ngi su na ama engätki sävät ma Ngämuqa aa snängaqa ba ama ruvek. Nga maräkt parhäm ama Muräkt iva urhit bon ma Sisar ta ama takes ura qaku? Mamär iva urhit bon da ama takes ura qaku?”

¹⁵ Sukt di ma Jisas ka räm arha irasini dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngäni siqut na ngo? Ngäni rha anga qunäga ama sägäk aa rhitsek angät ligäriqe ba ngo ivakt iva ngu lu ige.”

¹⁶ Dä rha rha ama ligäriqe rhoqoräkt ba qa näkt ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Auge aa iauski rhakt täkt pä m ige? Dä auge aa sämsäm dangät täkt pä m ige?”

Dä rha muvät toqortäqyia, “Ma Sisar.”

¹⁷ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngäni von ma Sisar tä iarhongäkt kärqärhong i qoki ma Sisar aa qarhong dap pa ngäni von ma Ngämuqa rhä iarhongäkt kärqärhong i qoki ma Ngämuqa aa qarhong.” Bä nga ma Jisas ka qoar na rha rhoqoräkt dä qräk mät ta nävät a qa.

Ama Sadyusiqäna Arhä Snanbät Sä vät Iomäkt Iva Ama Ruvek Ta Rhäranas Nämät Ama Tñäpki

(12:18-27 / Mat 22:23-33 / Luk 20:27-40)

¹⁸ Nasot dä arhani ama Sadyusiqäna rha män ge ma Jisas sa arhä snanbät bä rhi qoar na qa rhoqortäqyia, ¹⁹ “Qamorqa! Mudu ma Moses ka sä m ama muräkt bä ba ut i ngakt bä nga aung anga matka qä nöp daqule aa egutki dap kaku ina anga es dä va aa lätkka qa rhät iaqyäkt ama maqoski ivakt iva qä sa vät a qi bä ba aa matka.

²⁰ Maos dä qale ama sägärhae ama ngärhäqyet da udiom na rha ama gamoe. Dä ama narhoerqa qa mät ama evopki näkt ka nöp dap kaku aa anga es. ²¹ Dä ama udiomnaqa qa mät ama narhoerqa aa egutki sokt di qosaqi qa nöp daqule qi dap kaku qa sa vät a qi. Dä qosaqi qaräk ama dävaungnaqa di qosaqi rhoqoräkt. ²² Dä qosaqi sa arhani rhämäne arha lätkpek ama levaet na rha di rha moe rha nöp i rha qutsasorhane gem gi. Bä qoki rha moe ama ngärhäqyet da udiom na rha di qaku aung ga sa vät a qi. Dap nga dä ngädäng dä qosaqi qa ruqi qia nöp. ²³ Va auge aa egutki na qi mirhup pä t ama qäväläm gärqomni iva ama ruvek ta rhäranas nämät ama tñäpki inguna rha moe ama ngärhäqyet da udiom na rha sa rha mät a qi?”

²⁴ Dä ma Jisas ka muvät pä t a rha rhoqortäqyia, “Qaku maräkt na angän snängaqa inguna sa qaku ngänät dräm ma Ngämuqa aa enge dap kosaqi qaku qunäga vät a ngän sa aa qrot. ²⁵ Inguna nasot ama qäväläm gärqomni iva rha rhäranas nämät ama tñäpki diva qaku ama ruvek ti namätlägut bä qosaqi va qaku ama ruvek ti navon da arhani ama ruvek sä mät ama ngärhaegurhini dap kinak ta diva rha rhoqor ama enselqäna na rhävuk da ama usäpki arha ron. ²⁶ Dap sä vät ama ruvek ama nöp ta qararhani i rhat täranas nämät ama tñäpki di nga sa qaku ngän mes pä ma Moses aa abuk i qa sä m sä vät ama ngämungäm ama iar ä m i ä m ngät dang. Bä sä vät iangärhäkt ma Ngämuqa aa enge qarangätni i qa qoar nä ma Moses toqortäqyia, ‘Aingo di ma Abraham gä nä ma Aisak dä ma Jekop arhä Ngämuqa.’ ²⁷ Ma Ngämuqa di qaku ama nöp ta arhä Ngämuqa dap kinak ka di ama ngät dämäda arhä Ngämuqa. Aingän angän mungäsnäng di qoki qaku maräkt na ngät.”

Ama Muräkt Kärangätni I Ama Moräs Na Ngät Mamär

(12:28-34 / Mat 22:34-40 / Luk

10:25-28 / Rom 13:8-10 / Gal 5:13-14)

²⁸ Rhoqoräkt i ma Jisas kä na ama Sadyusiqäna rhit beng bät a ne na ama enge dä akni ama Skraip ka män bä qat nari rha. Bä nga qa nari rhoqoräkt i ma Jisas ka muvät pät ama Sadyusiqäna na ama mär qi ama muvätki dä soknga qa snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Agi muräkt di ama moräs na ngät mamär nävät ma Ngämuqa aa Muräkt moe?”

²⁹ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ama muräkt kärangätni i ama moräs na ngät mamär di rhoqortäqyia, ‘Ngäni nari Israelqäna, ma Engeska aut Ngämuqa di sokt ka ama sägäk.

³⁰ Mamär iva gia snäng bät ma Engeska gi Ngämuqa nä gi snängaqa moe bä nä gi mungäsäng moe bä nä gi mädräm moe bä nä gi qrot moe.’

³¹ Näkt ama unmem na ngät ama muräkt di rhoqortäqyia, ‘Mamär iva gia snäng bät arhani i rhoqor qre i gia snäng bät a nas.’ Dap kaku agung anga muräkt di ama moräs na ngät pä rhangät täkt ama unmem na ngät angät tpäs.”

³² Dä qarak ka Skraip ka muvät toqortäqyia, “Qamorqa, ngätki na nge mamär. Ngätki na nge rhoqoräkt i ngiat tamän i ma Ngämuqa di sokt ka ama sägäk dap saqi as kaku aung.

³³ Bä mamär iva gua snäng bät a qa nä gu snängaqa moe bä nä gu mädräm moe bä nä gu qrot moe bä qosaqi va gua snäng bät arhani i rhoqor qre i gua snäng bät a nas. Di iangärhäkt ama muräkt di ama moräs na ngät mamär daver ama vodämes moe sage ma Ngämuqa.”

³⁴ Bä nga ma Jisas ka lu i qarak ka muvät pät a qa na ama mädräm ama mär ngät dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Ainge di qaku qale nge gläius nä ma Ngämuqa aa Muräktpäm.” Bä sa nga nasot iangärhäkt ma Jisas aa enge dä qaku anga ruqa di nani a qa iva qä snanbät sä ma Jisas na anga snanbät inguna sa rhit len.

Auge Aa Emga Ma Krais?
(12:35-37 / Mat 22:41-46 / Luk

20:41-44)

³⁵ Nga vät ama qäväläm gärqomni i ma Jisas kä su ama guläñgi na ama ruvek pa ama ansäspämgi ama mor qi dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ama Skraipkäna rhi qoar i ma Krai di nak ma Devit aa emga na qa? ³⁶ Ngu snanbät toqor täkt inguna mudu ama Qloqaqa qa märanas nä ma Devit bä qa qoar toqortäqyia,

“ ‘Ma Ngämuqa qa qoar nä gua Engeska rhoqortäqyia,

‘Ngia rhuqun dä gu märmär bä qale nge e

bä dängdäng iva ngun but sä gia ikkäna säp gia rem.’ ”

³⁷ Bä nga rhoqoräkt di nga ma Devit kat tes ka rhoqortäqyia, ‘Engeska’ dä ngu lu rhoqor mäniekt iva ma Krai diva qosaqi ma Devit aa emga na qa?”

Bä sa ama guläñgi na ama ruvek di märmär tat nari ma Jisas toqoräkt.

Ngänit Lu Mamär Nämät Ama Skraipkäna

(12:38-40 / Mat 23:1-36 / Luk 20:45-47)

³⁸ Rhoqoräkt i ma Jisas kä su dä qä qoar toqortäqyia, “Ngänit lu nämät ama Skraipkäna. Iarhakt di nani a rha iva rhat pitmane sa ama boi ama uiu ngät pät a nas bä nani a rha masirhat iva ama ruvek ti rhar sä rha na ama qutdrir vät ama ivärhimek kärqämekni i ama ruvek tit boda arha tmäs e ³⁹ dä nani a rha iva rhat tuqun bät ama lai vuk dä ngärhaväm ba ama mämairväm dä nani a rha na ama mämugunimek ama vit nä imek pa ama tmäsimek. ⁴⁰ Dap kosaqi rhat täs pät ama evop ama maqosta sa arhä qärhong näva arha vät dä rhi nän na ama uiu ngät ama nän iva säda ama ruvek arhä saqong. Iarhakt kärarhae i rha rhoqor täkt diva ma Ngämuqa qä rhäksärhäm da dä va qä sangäm na rha masirhat.”

Ama Tlä Qi Ama Maqoski At Pänbon Sage Ma Ngämuqa
(12:41-44 / Luk 21:1-4)

⁴¹ Ma Jisas ka muqun dage na ama ivärhäs kärqosni i ama ruvek tit boda arhä vänbon sae dap kat lu ama guläñgi na ama ruvek i rhit boda arhä ligär sämät ama ansäspämgi ama mor qi at mämuäs na ama vänbon. Rhoqoräkt di ama rhäqäp na rha ama ruvek ama qärhong bät a rha rhit boda ama ligär masirhat. ⁴² Dap akti ama tlä qi ama maqoski di qia män bä qia voda ama brasirhom ama gaini nä irhom mamär.

⁴³ Dä ma Jisas ka mes aa mudäsaqongda sagem mes näkt ka goar na rha rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i rhakt täkt ama tlä qi ama maqoski di sa qia voda ama ligär masirhat sämät ama mämuäs na ama vänbon ba arhani moe arhä väs. ⁴⁴ Iarhakt moe di rha von nävät arhä mämägän dap takt täkt di sa qia von nävät arha tläqa i qia von dä ianiäkt moe i mai va ama iar qi nävät ini.”

13

Ma Jisas Ka Märhamän Sävat Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi Iva Qäbäs Na Qi

(13:1-2 / Mat 24:1-2 / Luk 21:5-6)

¹ Bä sa nga rhoqoräkt i ma Jisas kat tet näva ama ansäspämgi ama mor qi dä akni nävät aa mudäsaqongda qa goar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, ngi lu ama mor ngät mamär ama vät dä ama enges ngät mamär ama dui qärangätni i sa rha andäm bäm ngät na ngät.”

² Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Nga sa ngiat lu iangärhäkt moekt ama mor ngät mamär ama vät? Rhangät täkt ama dui diva qaku qale akni anga duiqa vono vät akni aa rhäng dap pa rha rhartäm sä ngät moe sa rhämono sävat ivät.”

Ama Muqunän Sävat Ama Dängdängini Na Ngät Ama Qunäng

(13:3-13 / Mat 24:3-14 / Luk 21:7-19)

(13:9-13 / Mat 10:16-25 / Luk 21:12-19)

³ Dä sa nga rhoqoräkt i ma Jisas kat muqun da ama Damgi na ama Olip at täväs tage na ama ansäspämgi ama mor qi dä ma Pita qä nä ma Jems dä ma Jon näkt ma Andru rhi snanbät sä qa rhoqoräkt i sokt ka qä na rha rhoqortäqyia, ⁴ “Ngi goar na ut iva qäsniä dä va rhärhong däkt ngä rhäranas? Dä va agi muqunängi qia rhän iva qi sameng i qorhäs iva sa rhäkmanär nä rhärhong däkt?”

⁵ Dä ma Jisas ka nasäng i qä goar na rha rhoqortäqyia, “Ngänit lu i varis aung gä nairas täm ngän. ⁶ Ama rhäqäp na rha ama ruvek diva rha rhän bä rhat tualat nävät gu ngärhipki i rhi goar i, ‘Aingo di ma Kraisi!’ bä va rha rhäqäne sa anga rhäqäp na rha anga ruvek sagem mes.

⁷ “Ngakt bä nga ngäni nari i sa ama ulaqi qia märanas päť ama ivärhap ama rhäqäp na ap ura ngäni nari iva ama ulaqi qia rhäranas päť amekni anga ivärhimek dä va qale qänäskänes ngän. Qoki va rhärhong däkt diva irhong ngä rhän dap ama tpäsini di as ini nga e iva as ini ngä rhän. ⁸ Dä ama ruvek näva amni ama ivärham diva rhat täranas na ama ulaqi sävat a ne dä ama muräktpäť diva ngät täranas sävat a ne. Dä va ama qängän bät ap ama ivärhap dä va ama ruvek tit ñäp mäť ama qärhuqi. Rhärhong däkt di ama narhuirirhong sa ama märänga qärakni iva as kat täranas.

⁹ “Sokt diva ngänit lu inguna angäna ikkäna diva rha rhet sä ngän säda ama muräkt angät saqong bä va rha rhäranäs ngän ba ama mämairväm. Dä qosaqi nävät iomäkt i ngänät nanakt na ngo dä va ngän dair da ama tpäskinarha rhi na ama vitnarha arhä saqong bä va ama släqyäs ba ngän ivakt iva ngäni sameng sävat a ngo. ¹⁰ Näkt pa ama narhoeräm di ama sameng ama mär ngät ngä rhet sage ama ruvek päť ama ivätki moe dä sa va nasot dä va ama tpäsini ngä rhän.

¹¹ “Qre va rhi sangar a ngän bä rhat tair na ngän ba anga muräkt dä va qale qänäskänes ngän iva ngän damän

doqor mäniect. Dap pa sokt ngän damän bät agi enge qärangättni iva ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä von ngän däm ngät inguna va qaku ngän maräkt ngän natmärhamän dap kinak pa ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qat tamän.

¹² “Va ama gamoe diva rhi voda arha matpek dä arha läktpek ba ama ruvek ivakt iva rhi veng da. Dap arhani ama ngätmamäkkäna diva rhi von da arhä rhoes ba ama ruvek bä va rhi veng da dä qosaqi arhani ama rhoes diva uraqi da arha ron na arha morta bä va rhi vodäm da ba ama ruvek bä va rhi veng da. ¹³ Ama ruvek moe diva ama vu da arha ron na ngän mamär inguna nävät iomäkt i ngänät nanakt na ngo. Sokt di iaqäkt kärak i qat mair ma ama qrot bä dängdäng bät ama tpäsini diva qä rha ama mu-maiar.”

Ama Vu Ngät Ama Lat Mamär Qärangättni Iva Ngät Täranas Pa Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

(13:14-23 / Mat 24:15-22)

¹⁴ “Dap mamär iva auge qärak i qat tes tangät täkt ama enge qä räm ama rharimini sä rhärhangät täkt ama lat toqoräkt i qat lu ianiäkt kärqäni ama vu ini mamär dä ma Ngämuqa aa saqong i qali lini vät ama ivärhäs kärqosni i qaku mamär iva qali lini e qärqäni i ini ngärhi slava nä iarhongäkt moe. Dä mamär iva iarhakt kärarhae i qale rha e ma Judia di rhi ang masirhat pävit sävät ama dam. ¹⁵ Näkt mamär iva aung gäarakni i qale qa vät ama vätka aa rhäng di saqi as kale ar sä qa bä qä namon säva vät nani aa qärhong. ¹⁶ Bä aung gäarakni i qale qa vät a etki di saqi as kale evär däm ga iva nani aa boiqi ama uiu qi. ¹⁷ Va ama qrot mamär vät iangärhäkt ama qunäng ba ama evop kärarhani i ama sarem däm da bä qosaqi bä iarhakt kärarhae i ama rhoes pä a rha. ¹⁸ Bä mamär iva ngäni nän iva rhi ngang di qale mät soeng. ¹⁹ Inguna ama märänga vät iangärhäkt ama qunäng diva ama mor qa masirhat pa ama märän angät

tpäs moe qärangättni i mudu mänasäng bät ama qäväläm gärqomni i sa ma Ngämuqa qa säm iarhongäkt moe bä sarhäkt bä qop as nasot. ²⁰ Dap mai ngakt bä qaku ma Ngämuqa qa sämaqot säva ama qunäng dä vadi mai qaku anga ruqa qärakni iva ama iar qa. Dap nguna nävät iarhakt kärarhae i sa qa armeng däm da dä qa sämaqot na ama qunäng.

²¹ “Bä nga vät iangärhäkt ama qunäng di ngakt bä aung gä qoar na ngän doqortäqyia, ‘Ngäni lu i ma Kraist tak i!’ ura aung gä qoar toqortäqyia, ‘Ngäni lu i iak muk i!’ dä qale ngän natnanakt nä iangärhäkt ama enge. ²² Inguna ama iraski na rha ama engesta dä ama iraski na rha ama vämginarha diva rha rhäranas bä va rhat täranas na ama muqunän dä ama nañis ngät ama lat i vadi vakt iva rhi irastäm sa ama ruvek kärarhani i sa ma Ngämuqa qa armeng däm da. ²³ Mamär iva ngänät nañäm särhäm mes. Sa ngua qoar na ngän nä iarhongäkt moekt pä iomäkt ama qäväläm angät kamäs.”

Ma Ruqa Aa Emga Aa Mänmänäs

(13:24-27 / Mat 24:29-31 / Luk 21:25-28)

²⁴ “Bä va vät iangärhäkt ama qunäng nasot iaqäkt ama märänga

“dä va bängangit mät ama qunäga aa saqong

dä va ama equngi diva qaku qiat nañäm’

²⁵ ‘dä va ama qaeng diva ngärhit säp nämät ama leqäs

dä va iarhongäkt kärqärhongni i qali lirhong mät ama leqäs kärqärhongni i irhong angät krot diva sarhäktsarhäkt pä irhong.’”

²⁶ “Mamär dä va ama ruvek ti lu ma Ruqa aa Emga i qat dän ba ama eqoe sa aa qrot ama mor ngät näkt ama murhämeska. ²⁷ Näkt pa qä rhäk na ama enselqäna bä va rhi västämne ama ruvek kärarhani i sa ma Ngämuqa

qa armeng däm da nävät ama ivätki qi na ama usäpki in dächt moe.”

Ama Rhisu Nävät Ama Rhaunga
(13:28-31 / Mat 24:32-35 / Luk 21:29-33)

²⁸ “Mamär iva ngäni räm ama rhisu nävät ama rhaun gärangättni i nga vuk pät angät ngärhäqyitnäk dä sa ngänät dräm i ama qunängit nga e glaqot. ²⁹ Di rhoqorne rhoqoräkt i ngakt bä va ngänät lu rhärhong dächt i irhong ngät täranas dä va ngänät dräm i qa di sa qa e glaqot i sa qäqi qa e glaqot na ama tmongi. ³⁰ Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki iva rhit täkt ama qoengait diva qaku rhäksot nä it bä dängdäng i rhärhong dächt di sa irhong ngä märanas. ³¹ Ama usäpki qi na ama ivätki diva qäbäs na em dap pa gua enge diva qaku qäbäs na ngät.”

Qaku Aung Gat Dräm Iaqäkt Ama Qunäga Bä Iomäkt Ama Qunäga Aa Qäväläm

(13:32-37 / Mat 24:36-44 / Luk 17:26-30, 34-36)

³² “Qaku aung anga ruqa qat dräm iaqäkt ama qunäga ura iaqäkt ama qunäga aa qäväläm. Bä qäqi ama en-selqäna rhävuk ti na ama Ngärhoemga di qaku rhat dräm dap sokt ama Ngätmamäk kat dräm. ³³ Bä va ama qarhap ngän bä ngänät nañäm inguna qaku ngänät dräm iva iomäkt ama qäväläm diva äm ngä rhän gäsnia. ³⁴ Rhoqoräkt di rhoqor akni ama ruqa qarakni iva qa rhet pät ama tmerhäs sa gläius. Bä nga qa met daqule aa vätkä dä qa mu ama lat kärangättni i ñismäne da aa latta arha lang iva rhat tualat na ngät näkt ka muge akni ama latka mät ama edäbäs ivakt iva qat nañäm.” ³⁵ “Dä soknga mamär iva ama qarhap ngän bä va ngänät nañäm inguna sa qaku ngänät dräm i agi a qäväläm dä va ama ngärhik nävë iaqäkt ama vätkä diva evär däm ga. Nguaräm ba qa rhän säng ama bängagi arha ribit ura va mäni bängagi mamär ura va rhoqoräkt i ama durakt ngärhit nok ura va rhoqoräkt i sa ama qunäga

qa qot pät duququs. ³⁶ Qale ngäni mänatäm i varis kä namän masärmän bät a ngän. ³⁷ Rhangät täkt ama enge qarangättni i nguat tamän särhäm ngän na ngät di nguat tamän särha ama ruvek moe rhoqortäqyia, ‘Mamär iva ngänät nañäm!’ ”

14

Rha Märhamän Bät A Ne Iva Rhi Veng Ma Jisas

(14:1-2 / Mat 26:1-5 / Luk 22:1-2 / Jon 11:45-53)

¹ Sa sokt pät ama qunängiom ama udiom iva äkt dä sa ama Judaqäna arha tmäski iva rhat tuqunän bät ma Pasova dä ama tmäski na ama bretkäna qarangättni i qaku anga yis pämgät bä ama priskäna ama moräs na rha näkt sävät ama Skraipkäna di rhit ñäm nani guani anga iraski nä ini säng ma Jisas aa rhäng iva up na rha i rhi sangar a qa vät ini bä va rhi veng ga. ² Dä sa rhi qoar toqortäqyia, “Va qaku ut nasangar a qa rhoqoräkt i ama tmäski i varis anga ulaqi qi namäranas mänguröp ama ruvek.”

Ama Evopki Qia Rhor Na Ama Oel Vät Ma Jisas E Ma Betani

(14:3-9 / Mat 26:6-13 / Jon 12:1-8)

³ Dap toqoräkt i qale ma Jisas e ma Betani di qat täs nävät ama laiqa va akni ama ruqa ma Saimon aa vätkä qaräkt i mäqi ama bias pät a qa dap aktni ama evopki qia män sa ama kainaqi qaräktni i sa rha mualat na qi na ama duiqa ama saksak pämgä qaräktni i rhat tes ka i ama alabasta. Näkt täqäp ki na ama oel qaräktni i ama mär at tamaska qaräktni i ama ligär masirhat pät a qi. Iaqyäkt ama oel di sokt kiat dän näva ama ngämuga ma Nard aa snagut. Qa evopki qia män bä qia rhar mät iaqyäkt ama kainaqi näkt kia rhor na ama oel dä ma Jisas aa uväs. ⁴ Dap arhani nävät iarhakt kärarhae i qale rha e di ama uraqi da arha ron nä qa evopki dä rhat tamän särhäm ne rhoqortäqyia, “Mäniekt bä sa iaqyäkt kia rhar sa ama oel ama mär at tamaska rhoqoräkt? ⁵ Vadi mai rhi vodä iaqyäkt

ama oel bä rha rhän bät anga dävauŋ anga handretkäna na anga qunäng angät titsek näkt ti von ama tläkta rhä iangärhäkt ama ligär.” Rhat tamän särhäm ne rhoqoräkt näkt tir qur qi masirhat na ama ingnania.

⁶ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngäni qviradeng na qi. Mäniekt bä ngänit bon gi rha ama märänga? Nak sa qia mualat na ama lat ama mär ngät sä ngo. ⁷ Qärrarhani ama tläk ta diva vasägos dä va qale rha gem ngän bä mamär iva ngän datnärhäm da qre i nani a ngän. Dap aingo diva qaku qale ngo gem ngän basägos. ⁸ Sa iaqyäkt di sa qia mualat nä ianiäkt kärqäni i mamär vät a qi iva qia rhualat nä ini. Sa qia vrit nä rhakt täkt ama oel vät gu släqyige vä gua tñäpki at kamäs ivakt iva qi rhäkmu na ngo iva nani iomäkt iva rhi sasärhäm ngo. ⁹ Dä nguät tamän särhäm ngän na ama engätki i qoe nai vät ama ivätki moe i ama sameng ama mär ngät di rhi sameng na ngät e dä va ama sameng sävät tangät täkt arha lat diva rhi sameng na ngät bä va ama ruvek ta tu arhä snäng sävät a qi.”

Ma Judas Va Qä Vodä Ma Jisas Ba Aa Ikkäna

(14:10-11 / Mat 26:14-16 / Luk 22:3-6)

¹⁰ Nasot dä akni nävät ama ngärhäqyisem da udiom na rha ama mudäsaqongda qaräc i rhat tes ka i ma Judas Iskariot ka met sage ama priskäna ama moräs na rha ivakt iva qä qoar na rha iva qä vodä ma Jisas bä ba rha. ¹¹ Bä nga ama priskäna ama moräs na rha rha nari rhoqoräkt dä mär gem da dä rha rhares iva rhi von ga rha anga ligär. Dä soknga rhoqoräkt dä ma Judas Iskariot kät ñäm nani anga qäväläm anga mär äm ivakt iva qä vodä ma Jisas bä ba rha.

Ma Jisas Ka Mäs Ma Pasova Angärha Tmäs Kä Na Aa Mudäsaqongda

(14:12-21 / Mat 26:17-25 / Luk 22:7-13 / Jon 13:21-30)

¹² Vät ama narhoer qa ama qunäga vät ama tmäski at kunäng gärangätäni i ama Judaqäna rhat tuqunän i mudu arha morta di sa rhat täs ama bretkäna qarängätäni i qaku anga yis pä m ngät dap toqoräkt i rhit boda ama vodämes na ama sipsipkäna ama ngärhoes bä bä ma Pasova dä ma Jisas aa mudäsaqongda rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Urhi lu nani a nge na ut iva u rhet sa qoe bä va urhi rhäkmu bä ba nge iva ngia äs ma Pasova angärha tmäs e?”

¹³ Dä qa rhäk na aa mudäsaqongiom ama udiom sa ama rhodräp toqortäqyia, “In det bä in don sämät ama värhäm ama mor äm dä akni ama ruqa va qa rhän bät a en gäcakni i qät ta ama kainaqi ama mor qi na ama rigi. Iaäkt ama ruqa diva in det nasot a qa. ¹⁴ Näkt pa ini qoar na ama ngärhik näva ama vätka qaräcni i iaäkt ama ruqa qat don säväm ga rhoqortäqyia, ‘Qamorqa qä snanbät toqortäqyia, ngu lu ama qäväläm bä ba ama tmända äm ngä qoe nai qarqomni i sa ngua nän dä bäm iva ngu nä gu mudäsaqongda u äs ma Pasova angärha tmäs e?’ ¹⁵ Dä va qä qur a en da ama mor äm ama vätka aa qäväläm dävonno ba aa vätka qarqomni i sa rha rhäkmu na äm na ama laiqa vä bäm iva nani ama tmäs. Dä va ini rhäkmu na aurha tmäs äkt pä iomäkt ama qäväläm.”

¹⁶ Dä ma Jisas aa mudäsaqongiom in met bä in mon säva ama värhäm dä in män bät kärqärhongni i irhong doqor mai ma Jisas ka qoar na iom. Dä soknga in däcmu nä ma Pasova angärha tmäs.

¹⁷ Bä sa nga rhoqoräkt i bängängäs dä ma Jisas ka män gä na aa mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha. ¹⁸ Bä nga rhoqoräkt i rhat täs nävät ama laiqa dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nguät tamän särhäm ngän na ama engätki i akni nävät a ngän diva qä vodäm ngo bä gua ikkäna. Iaäkt di ngu na qa un däs.”

¹⁹ Ma Jisas ka märhamän doqoräkt dä rha nasäng i airäs ta dä asägäk asägäk kä qoar na qa rhoqortäqyia, “Nga aingo?”

²⁰ Dä ma Jisas ka muvät päť a rha rhoqortäqyia, “Iaqäkt di akni nävät a ngän ama ngärhäqyisem da udiom na ngän gäarakni iva qä na ngo uni rhäk ama bret sämät ama dis. ²¹ Ma Ruqa aa Emga diva qä ñäp toqor varhäm ama enge qärangätñi i mudu sa rha säm a ngät sävät a qa sokt diva avuqi mamär ge iaqäkt kärak iva qä vodä ma Ruqa aa Emga ba aa ikkäna. Nak padi mai qaku aa nanäk ki nasäl a qa di vadi mai ama märäm ba qa.”

Ma Jisas Ka Nasäng Nä Iomäkt Iva Rhat Täs Ma Engeska Aa Tmäski (14:22-26 / Mat 26:26-29 / Luk 22:14-23 / 1 Ko 11:23-25)

²² Nga rhoqoräkt i rhat täs dä sa ma Jisas ka rha ama bret näkt ka mes ama mär näkt ka vonamät na qa näkt ka von aa mudäsaqongda i qat tamän doqortäqyia, “Ngän dät tangät täkt i ngät di gu släqyige.”

²³ Näkt kosaqi qa rha ama kap na ama wain bä nga nasot i qa mes ama mär dä qa von da bä rha moe rha nakt nämät ka.

²⁴ Näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Rhak täkt di gu biaska qäarakni i qä sämaengätki na* ama rharesbane mänguräp ma Ngämuqa qä na ama ruvek di qäarak i qrir na qa ba ama rhäqäp na rha ama ruvek. ²⁵ Dä nguät tamän särhäm ngän na ama engätki iva saqi as kaku ngu nanakt nävät ama wain angät gavam bä dängdäng bät iaqäkt ama qunäga iva ngu näkt ama iaräs na qi ama wain bä ma Ngämuqa aa Muräkpäm.”

Ma Jisas Ka Qoar I Ma Pita Diva Qä Rhäqyas Na Qa (14:26-31 / Mat 26:30-35 / Luk 22:31-34 / Jon 13:36-38)

* **14:24** Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm a ngät sae. ‘ama iaräs na ngät’ † **14:30** maunmem Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

²⁶ Bä nga rha rhong ama mabuqi na ama ansäs bä rhäksot dä rha met na äkt bä säda ama Damgi na ama Olip at täväs.

²⁷ Dä ma Jisas ka qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Va ngän moe ngäni ang daqule ngo inguna mudu di sa rha säm sävät ma Ngämuqa rhoqortäqyia,

“ ‘Va ngu veng ama ruqa qäarakni i qät lu vät ama sipsipkäna bä va vräs na ama sipsipkäna.’

²⁸ Näkt pa nga nasot i ma Ngämuqa qa rhäranas na ngo nämät ama tñäpki dä va ngu er va angän gamäs sae ma Galili.”

²⁹ Dä ma Pita qa qoar nä qa rhoqortäqyia, “Näma dä äkt bä rhärha rhäkt moe rhi ang daqule nge sokt di aingo diva qaku rhäm ngo.”

³⁰ Dä ma Jisas ka muvät päť a qa rhoqortäqyia, “Nguät tamän särhäm nge na ama engätki iva näp takt täkt ama bängagi iva as kaku ama durak-tka qä nanok maunmem† dä va ngi rhäqyas na ngo madäpguamek.”

³¹ Ma Jisas ka muvät toqoräkt dä qop tuk päť ma Pita i qat tuvät toqortäqyia, “Va qaku ngu narhäqyas na nge bä näma dä ngu ñäp ngu na nge.”

Dä qosaqi arhani ama mudäsaqongda moe rha qoar toqoräkt.

Ma Jisas Ka Nän E Ma Getsemani (14:32-42 / Mat 26:36-46 / Luk 22:39-46)

³² Sa rha met säva ama ivärhäs kärqosni i rhat tes äs i ma Getsemani dä ma Jisas ka qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Ngän duqun dakt dap pa ngua rhet sa rhämuk bä va ngu nän.”

³³ Dä qa rhäqoar sä ma Pita qä nä ma Jems näkt ma Jon bä rhi na qa rha met maqälak nage arhani aa mudäsaqongda. Rhoqoräkt di sa qa

nasäng i qät ta ama märänga ama mor qa bä airäs ka. ³⁴ Dä qa qoar nä ma Pita qä nä ma Jems dä ma Jon doqortäqyia, “Ama iräski imuk dä guaron di ama mor qi masirhat bä nguatonari iva ngu ñäp. Dap pa qale ngän dakt bä ngänät däqäm.”

³⁵ Nasot dä qa met daqule rha maqälak na äkt bä arpus na qa samäk sävät ivät bä qä nän iva iomäkt ama qäväläm ngä rhet nävät a qa grekt bä märmärsäs iva äm ngä rhet. ³⁶ Qa nän i qä qoar toqortäqyia, “Aba‡, mamga, iarhongäkt moe di märmärsäs sä irhong gem nge. Mamär iva ngi rha rhom dakt ama qäväläm na ama märänga nävät a ngo. Sokt diva qoki qaku varhäm gu snängaqa dap kinak pa varhäm gi snängaqa.”

³⁷ Nasot dä evär däm ga sage aa mudäsaqongda dä qa män bät a rha i rhi mänatäm. Dä qa snanbät sä ma Pita rhoqortäqyia, “Saimon, nga ngi mänatäm? Nga qaku mamär vät a ngän iva ngänät däqäm gäqi vät anga aua anga sägäk? ³⁸ Mamär iva ngänät däqäm dap ngäni nän sage ma Ngämuqa iva qale ngän namon sämät ama siqutsiqut. Ama qloqaqa di ngäñngäñ ga dap eqokt ama släqyige.”

³⁹ Dä saqi as ma Jisas ka met daqule rha bä qä nän doqor nas mai. ⁴⁰ Näkt saqi evär däm ga dä qa män bät a rha i rhi mänatäm inguna amärän ba arhä mänap mamär. Bä nävät iomäkt dä qaku rhat dräm iva rhi qoar na qa na agiqa.

⁴¹ Dä saqi as nga evär däm ga sage ama mudäsaqongda iva madäpguamek dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Qoki as nga ngäni mänatäm dä mämae vät a ngän? Sa sokt äkt! Sa ama qäväläm ngä män iva rhi vodä ma Ruqa aa Emga säva ama vu rha ama ruvek arhä rhäkt. ⁴² Ngän dāranas bä ut tet. Ngäni lu i qaräkni iva qä vodäm ngo di sa rhak.”

Rha Sangar Ma Jisas

(14:43-52 / Mat 26:47-56 / Luk 22:47-53 / Jon 18:1-12)

⁴³ Bä as nga rhoqoräkt i ma Jiskas kat tamän dä väs dä ma Judas kärak i qa nävät ama mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha qä na ama guläñgi na ama ruvek sa ama ulaqi arha sen ngä na ama edäm gärrarhani i sa ama priskäna ama moräs na rha näkt sävät ama Skraipkäna rhi na ama morta rha rhäk na rha. ⁴⁴ Sa qaräk iva qä vodä ma Jisas di sa qa er qa rhodäm ba rha na aa muqunängi rhoqortäqyia, “Qäräkni iva ngu vop pa aa sdäm di iaqäkt. Ngäni sangar a qa bä va ngänit lu vät a qa rhoqoräkt i ngän det sä qa.”

⁴⁵ Bä nga ma Judas ka män dä qa rhäkdävär qa met bä sage ma Jiskas näkt ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa!” Näkt ka vop pä ma Jisas aa sdäm. ⁴⁶ Ma Judas ka mualat toqoräkt dä ama gamoe rha qarhäkt dä ma Jisas bä rha sangar a qa.

⁴⁷ Dä akni ama ruqa qaräkni i qat mair ge ma Jisas di qa mar ta aa ulaqi arha singi bä qa rhon na qi sävät ama pris ama vit na qa aa latka bä qa rhodäkt sa aa sdämgi.

⁴⁸ Dä ma Jiskas ka qoar toqortäqyia, “Nak nga ama suaqa na ngo bä äkt i sa ngän män sävät a ngo sa ama ulaqi arha sen dä ama edäm ivakt iva ngäni sangar a ngo? ⁴⁹ Vasägos dä qale ngo gem ngän bä ngu su ama ruvek pa ama ansäspämgi ama mor qi sokt di qop kaku ngän sangar a ngo. Sokt di qoki va rhäkmamär nä ma Ngämuqa aa enge nä rhangät täkt ama lat.”

⁵⁰ Nga rhoqoräkt dä ama mudäsaqongda moe rha ang masirhat daqule ma Jisas.

Ama Evänga Qa Ang Masirhat

⁵¹ Dap akni ama evänga qaräkni i mai qat tet nasot ma Jisas di sa sokt ka ong bät a nas na ama boiqi ama ingas ki mamär. Bä iarhakt ama ruvek di sa rha siqut iva rhi sangar a qa ⁵² sokt di

‡ 14:36 Aba Aba na ama enge ama Aramaik di angät tarimini di mamga. Bä ama rhoes diva rhat tes arhä mamäk toqoräkt inguna rha di arha snäng bät a qa masirhat dap sa rhat dräm i qa di qosaqi aa snäng bät a rha mamär.

iaqäkt ama evänga qa ang masirhat sä vlavel daqule iaqyäkt aa boiqi.

Ma Jisas Ka Mair Dä Ma Sanedrin Arhä Saqong

(14:53-65 / Mat 26:57-68 / Luk 22:54, 66-71 / Jon 18:12-14, 19-24)

⁵³ Qärrarhani qä gamoe rha ang sä ma Jisas bä sage ama pris ama vit na qa näkt ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama morta näkt sävät ama Skraipkäna moe di västämne na rha. ⁵⁴ Ma Pita di sa qät päsaïs tä ma Jisas bä savuk säva ama pris ama vit na qa aa vätki arha ivärhäm bä qat muqun ge ama ulaqimärharhärhäkt kärerarhani i sa rhit lu vät ma Jisas bä qat narhäkt ama mudam.

⁵⁵ Ama priskäna ama moräs na rha dä ma Sanedrin moe di rhit ñäm nani anga ruvek kärerarhani iva rhi sameng irhä ma Jisas ivakt iva ama morta rhi veng ga. Sökt di qaku rha män bät anga enge sävät a qa rhoqoräkt. ⁵⁶ Dä ama rhäqäp na rha di rhi sameng na ama irasirhong sävät a qa sökt di qop iarhongäkt arha engirhong di qaku irhong doqorne. ⁵⁷ Vät iomäkt ama qäväläm dä arhani rha mair bä rha voda rhangät täkt ama iraski na ngät ama enge sävät a qa i rhi qoar toqortäqyia, ⁵⁸ “Ut nari qa i qä qoar toqortäqyia, ‘Rhakt täkt ama ansäspämgi ama mor qi qärraktni i ama ruvek ta rhä qi diva ngu rhar qi moe näkt nasot ama dävaung ama qunäng dä va saqi ngu rhäk agukt käreraktni i qaku anga ruqa qa rhäk pät a qi.’ ” ⁵⁹ Sökt di qop iangärhäkt arha enge asägäk asägäk di qosaqi qaku ngät toqorne.

⁶⁰ Dä ama pris ama vit na qa qa mair da arhä saqong näkt ka snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Nga qaku gi nga muvätki iva ngia rhuvät? Ngi rhäväkt sä rhangät täkt ama ruvek arhä sameng sävät a nge.” ⁶¹ Sökt di qop kale ma Jisas i mänadin däm ga dap kaku qa muvät. Dä saqi as

ama pris ama vit na qa qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga ainge di iaqäkt kärerak i aurha ansäs sagem ga aa emga na nge? Nga ainge di ma Krais?”

⁶² Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Aingo rhäkt. Bä va ngäni lu ma Ruqa aa Emga i qat muqun dä iaqäkt kärerak i ama qrot moe angät tarebäm aa märmär bä va qat dän ba ama eqoe näda ama usäpki arha ron.”

⁶³ Bä nga ama pris ama vit na qa qa nari rhoqoräkt dä qa angyiret mät aa boi§ näkt ka snanbät toqortäqyia, “Saqi as pa nani a ut na agung anga enge säng aa rhäng doqor mäniekt? ⁶⁴ Nak sa ngän nari aa märhamän mava sävät ma Ngämuqa. Angän matnävämne di rhoqor mäniekt?” Dä rha moe asägäk asägäk di rha qoar i qa di mamär iva rhi veng ga.

⁶⁵ Nasot dä arhani rhi nasäng iva rhit kot pät a qa näkt ta qop mät aa saqong näkt ti arhäktgyäm sä qa na arhä rhäkt dap tat tamän sävät a qa rhoqortäqyia, “Ngiat tuqunäga sä ut!” Näkt ama ulaqimärharhärhäkt ta rha qa bä rhi arhäktgyäm sä qa.

Ma Pita Qa Rhäqyas Nä Ma Jisas
(14:66-72 / Mat 26:69-75 / Luk 22:55-62 / Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Rhoqoräkt i qale ma Pita inamäk dalek dä aktni ama latki nävät ama pris ama vit na qa aa latta qiat tet e.

⁶⁷ Bä nga vät ama qäväläm gärqomni i qia lu ma Pita i qat narhäkt dä qia ñäm sävät a qa. Dä qi qoar na qa rhoqortäqyia, “Qosaqi nge di ma qale nge ngi nä ma Jisas nae ma Nasaret.”

⁶⁸ Dä ma Pita qa rhäqyas i qa qoar toqortäqyia, “Nak kaku nguät dräm i agiqa iaqäkt kärerakni i ngiat tamän bät a qa.” Ma Pita qa muvät toqoräkt näkt puk sä qa nävät iaqäkt ama vätkä aa ivärhäm maqälak dä ama duraktkä qa nok*.

⁶⁹ Näkt nga qa latki qia lu qa äkt dä saqi as kia qoar nä iarhakt kärerarhae

§ 14:63 qa angyiret mät aa boi Rhangät täkt ama lat di ngärhir qur iarhakt ama ruvek i qräk mät ka dä airäs ka da qaku mär gem ga mamär. * 14:68 dä ama duraktkä qa nok Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di sa qaku rha säm a äm sae.

i rhat mair glaqot toqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di akni iaqäkt nävät a rha.”

⁷⁰ Dä saqi as ma Pita qa rhäqyas.

Näkt nga nasot ama qäväläm ama qot äm dä iarhakt kärarhae i rhat mair glaqot ti qoar nä ma Pita rhoqortäqyia, “Ari, ainge di ak na nge nävät a rha inguna nge di ama Galiliqa na nge.”

⁷¹ Dä ma Pita qa nasäng i qat tamän i näma dä äkt bä ma Ngämuqa qä sangäm na qa qrekt bä qa iras dap kat tu sävät aa enge angärha rhäng i qat tu dä qat tamän doqortäqyia, “Aingo di qaku nguät dräm dak täkt ama ruqa qärakni i ngän damän sävät a qa.”

⁷² Vät iomäkt ama qäväläm maräkt dä ama duraktka qa nok iva maunmem. Dä vuk pät ma Pita na ama enge qarängättni i sa ma Jisas ka märhamän särhäm ga na ngät i qa qoar toqortäqyia, “Va ngi rhäqyas na ngo madäpguamek näkt nasot dä va ama duraktka qä nok maunmem†.” Dä ma Pita qa mu aa snäng samäk sävät iangärhäkt ama enge dä däng na ama släpki vät aa qän bä qät nok.

15

Rha Mu Ma Jisas Pa Ama Muräkt Dä Ma Pailat Aa Saqong

(15:1 / Mat 27:1-2 / Luk 23:1-2 / Jon 18:28-32)

(15:2-5 / Mat 27:11-14 / Luk 23:3-5 / Jon 18:33-38)

(15:6-15 / Mat 27:15-23 / Luk 23:13-25 / Jon 18:39-40)

(15:15 / Mat 27:24-26 / Luk 23:25 / Jon 19:1-16)

¹ Qoki as toqoräkt i vät duququs mamär dä ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama morta näkt sävät ama Skraipkäna näkt ma Sanedrin moe rha män bät ama snängaqa iva rha rhualat sä ma Jisas toqoräkt. Dä rha qop mät aa rhäkt näkt ta met sä qa bä rha vodäm ga bä ma Pailat.

† 14:72 maunmem Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

² Dä ma Pailat kä snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga ainge di ama Judaqäna arha vitnaqa na nge?”

Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Sa ngia märhamän doqoräkt.”

³ Dä ama priskäna ama moräs na rha rhit täksärhäm ga na ama rhäqap nä irhong. ⁴ Dä ma Pailat kä qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Ngi lu i qoki as ama mämänia nä irhong iarhongäkt kärqärhongni i rhit täksärhäm nge nä irhong.” Dä saqi as ka snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga qaku mamär iva ngi namuvät?” ⁵ Sökt di qop kaku ma Jisas ka muvät saqi as na agung anga enge bä ma Pailat di qräk mät ka rhoqoräkt.

Ma Pailat Ka Rhäkne Iva Rhi Edämsäs Pät Ma Jisas

(Mak 15:6-15 / Mat 27:15-23 / Luk 23:13-25 / Jon 18:39-40)

⁶ Vät ama qoeo nasot a ne vät ma Pasova angät kunäng dä ama tpäskinaqa qat dräm gat tuisiska vät ama ruqa ama sägäk näva ama tpäskiarharhäng gäarakni i ama ruvek ti nän däm ga. ⁷ Rhoqoräkt di akni ama ruqa qärak i rhat tes ka i ma Barabas di qale qa va ama tpäskiarharhäng gä na aa ruavek kärarhani i sa qale rha da ama inirqi arha ron gäarakni i sa qia märanas sävät ama Romgäna bä ma Barabas di sa qa veng ama ruqa rhoqoräkt. ⁸ Dä ama guläñgi ama mor qi na ama ruvek ta män sage ma Pailat bä rhi nän ga iva qa rhuisiska vät anga ruqa näva ama tpäskiarharhäng bä ba rha rhoqor vasägos i qat tualat.

⁹ Dä ma Pailat ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga nani a ngän iva ngua rhuisiska vät ama Judaqäna arha vitnaqa bä ba ngän?” ¹⁰ Ma Pailat ka snanbät sa ama guläñgi rhoqoräkt inguna sa qat dräm i ama priskäna ama moräs na rha di sa rha vodä ma Jisas ba qa inguna nävät arhä snängaqa ama vu qa inguna ma

Jisas di qa vit da ama ruvek arhä saqong.

¹¹ Sokt di qop ama priskäna ama moräs na rha di rhat tuqärnas ta ama gulänghi iva sävät ma Pailat iva qinak ka rhuisiska vät ma Barabas.

¹² Dä ma Pailat ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ngu lu va ngua mäšana nä qa ruqa qarak i ngän des ka i ama Judaqäna arha vitnaqa?”

¹³ Dä saqi as ta näs toqortäqyia, “Ngi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa!”

¹⁴ Dä ma Pailat ka snanbät toqortäqyia, “Va vät agiqa? Sa qa mualat na agi a lat anga vu ngät?” Sokt di qop tit näs tävuk masirhat toqortäqyia, “Ngi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa!”

¹⁵ Dä ma Pailat ka muisiska vät ma Barabas sage ama gulänghi inguna nani a qa iva mär gem da. Näkt ka rhäkne bä rha märanäs ma Jisas näkt ka vodäm ga ivakt iva rhi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa.

Ama Ulaqimärharhärhäkt Tat Tumä Ma Jisas

(15:16-21 / Mat 27:27-31 / Jon 19:1-3)

¹⁶ Sa ama ulaqimärharhärhäkt ta met sä ma Jisas na äkt bä savuk säva ama tpäskinaqa aa vätki arha ivärhäs kärqos i rhat tes äs i ma Pretorium. Näkt ta mes ama ulaqimärharhärhäkt moe sävät a ne. ¹⁷ Näkt ta vlukt sa aa boi nävät a qa näkt ta rhon na ama pärpel qi ama boiqi vät a qa näkt kosaqi rha ing ama guaqi na ama ngämuga aa rhäqyitnäk ama gärgär vät itnäk iva rhoqor ama vitnaqa aa qäbautki. Näkt ta mu iaqyäkt ama gärgär vät a qi ama guaqi mäni aa uväski. ¹⁸ Näkt ta nasäng i rhit näs sagem ga rhoqortäqyia, “Ainge ama Judaqäna arha vitnaqa, di mamär iva qale nge mauiu.” ¹⁹ Dap ama dämne i rhi nän aa uväski na ama iroqi dä rhit kot pät a qa. Dä qosaqi rhi nän

da arhä quum sä nas gem ga iva rhit kutdrir sagem ga.

²⁰ Bä sa nga rha muma qa bä rhäksot dä rha vlukt sa ama boiqi ama uiu qi nävät a qa näkt ta monmät pät a qa na aa boi maräkt. Nasot toqoräkt i rha monmät pät a qa dä rha met sä qa sä dalek iva rhi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa.

Rha Edämsäs Pät Ma Jisas Mäni Ama Sämänanamuqa

(15:21-32 / Mat 27:32-44 / Luk 23:26-43 / Jon 19:16-27)

²¹ Akni ama ruqa näva ama värhäm ama mor äm ma Sairini qarak i rhat tes ka i ma Saimon ma Aleksander qä nä ma Rufus in mam di qat tet e nä qä ulaqimärharhärhäkt kärarhani i rhat tet sä ma Jisas. Iaäkt ma Saimon di qat dän nävät ama värhäm ama mor äm angä rhäkt. Ma Saimon gat tet na rha dä rha qrotpät sä qa iva qät ta ama sämänanamuqa. ²² Sa rhat tet bä rha män sä ma Jisas pät ama ivärhäs kärqos i rhat tes äs i ma Golgota qarqos i äs angät tarimini di ama ivärhäs na ama rhomga aa uväski. ²³ Dä arhani ama ruvek ta von ga rha ama wain gärakti i sa rha modämne na qi na akti ama rigi qarakti i qiat dräm gi veng ama ruanirhong gärakti i rhat tes ki i ama mir sokt di qop kaku qä nanakt.

²⁴ Dä ama ulaqimärharhärhäkt ta edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa näkt ta matmät na aa boi ba ne na ama serhäm gärangätni i serhäm da nani a ngät. ²⁵ Rhoqoräkt di sa ama ngärhäqyet da levaet nä irhong bät duququs i sa rha edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa. ²⁶ Näkt ta säm ama enge qärangätni i sa rha sangar a qa vät angät tpäs kärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Ama Judaqäna arha vitnaqa.” ²⁷ Dä qosaqi rha edämsäs pät aiomni ama ruiom ama sua iom gem ga i akni di

* **15:28** Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säm ini sae. ‘Dä sa rhäkmanär nä ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Sa rha lu qa sämäni ama ruvek kärarhani i ama vu rha.”’

sa rha mu qa dä ma Jisas aa märmär dap akni da aa sael. ²⁸*

²⁹ Bä ama ruvek kärarhani i rhat tet e na qa di rhat tuma qa masirhat dap ti em arhä väs dap tat tamän doqortäqyia, “Ainge qarak iva ngi rhar ama ansäspämgi ama mor qi näkt saqi as pa ngi rhä qi da ama qunäng ama dävaung angärha ron ³⁰ di ngi sär sä nas navuk nämäni ama sämānanamuqa bä ngia rhumaiar nas!”

³¹ Dä qosaqi ama priskäna ama moräs na rha näkt sävät ama Skraipkäna di rhat tuma qa ba ne i rhat tamän doqortäqyia, “Sa qat tumaiar arhani sokt di qaku mamär iva qä namumaiar nas! ³² Mamär iva ma Krai ama Judaqäna arha vitnaqa qä sär sä nas navuk nämäni ama sämānanamuqa ivakt iva urhi lu dä u rhat maengäkt.” Dä qosaqi iarhakt kärarhae i rha edämsäs pät a qa mäni ama sämānanamuqa di sa rha slava na qa na ama enge ama vu ngät masirhat.

Ma Jisas Aa Tñäpki

(15:33-41 / Mat 27:45-56 / Luk 23:44-49 / Jon 19:28-30)

³³ Bä sa nga rhoqoräkt i mäniqunäng mamär dä ama bängangit ngä män bät ama ivätki moe bä qale rhoqoräkt bä dängdäng bät ama däpguarhong säpbängang. ³⁴ Bä nga rhoqoräkt i däpguarhong säpbängang dä ma Jisas ka nok masirhat toqortäqyia, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Iomäkt ama qäväläm di äm ngät tamän doqortäqyia, “Gu Ngämuqa, gu Ngämuqa, mäniäkt bä sa ngia qyiradeng na ngo?”

³⁵ Bä nga arhani nävät iarhakt kärarhae i rhat mair e glaqot ta nari rhoqoräkt dä rhi qoar toqortäqyia, “Ngäni nari, qat tes ma Elaija.” ³⁶ Dä akni qa ang masirhat bä qa ok ama bauläm ba ama wain ama valak mät ki at täväs näkt ka mu äm da ama ngämunget angät tpäs näkt ka rhäqyet

sä äm bä ma Jisas iva qä näkt näkt iaqäkt ama ruqa qa qoar toqortäqyia, “As kale qa äkt dap ut luvät ivar ma Elaija qa rhän ivakt iva qä rha qa naivuk äkt.” ³⁷ Vät iomäkt ama qäväläm dä ma Jisas ka näs masirhat näkt sa qa ñäp.

³⁸ Dä ama boiqi ama mor qi qaraktni i qiat nar va ama ansäspämgi ama mor qi di qyiret mät ki nädä at täväs bä samäk bä ama qäväläm ama unbam.

³⁹ Bä nga vät ama qäväläm gärqomni i ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt kat mair e i qat lu ma Jisas† dä qa nari vät ma Jisas aa qän dä qa lu iaqyäkt aa tñäpki dä qa qoar toqortäqyia, “Qoki ngätki i rhak täkt ama ruqa di ma Ngämuqa aa emga!”

⁴⁰ Dap toqoräkt di qosaqi arhani ama evop di as tat mair tämuk gläius bä rhat lu rhoqoräkt. Mänguräp mä rha di qale ma Maria nae näva ama värhäm ama gaini na äm ma Makdala näkt ma Jems kä na aa matka ma Joses in nan ma Maria näkt ma Salome. ⁴¹ Iarhakt di rhi nä ma Jisas ta met namet ma Galili bä rhat tatnärhäm ga. Dä qosaqi arhani ama evop ama rhäqäp na rha qararhani i sa rha met ti na qa bä sae ma Jerusalem di qosaqi qale rha e.

Ma Josep Ka Mas Nä Ma Jisas Aa Släqyige Mät Ama Ñäpka Aa Liqi

(15:42-47 / Mat 27:57-61 / Luk 23:50-56 / Jon 19:38-42)

⁴² Rhoqoräkt di ama qunäga iva rhit täkmü nä iarhongäkt moe inguna nasot dä va ama Sabat bä sa nga rhoqoräkt di sa qorhäs iva ama bängängäs ⁴³ dä ma Josep nämät ama värhäm ma Arimatea qarakni i qa di ama moräsnaqa näp ma Sanedrin näkt kosaqi qa di qale qa nani ma Ngämuqa aa Muräktpäm ga met na ama qraräk bä sage ma Pailat bä qa nän ga rhä ma Jisas aa släqyige.

† 15:39 Ma Mak ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm a ngät sae. ‘i qät näs’

⁴⁴ Bã ma Pailat ka sãrmãndãm doqorãkt i nak sa ma Jisas ka ñãp. Dã qa rhãkne nani qã ulaqimãrharhãrhãkt arhã narhoerqa bã qa snanbãt sã qa i sa nga ma Jisas ka ñãp. ⁴⁵ Bã nga qa rãm nagem ga i sa ma Jisas ka ñãp dã qa rhares pãt ma Jisas aa slãqyige angãrha rhãng bã ma Josep.

⁴⁶ Dã ma Josep ka vodãm bãt ama uiu qi ama boiqi ama ingas ki nãkt ka vlukt sã ma Jisas aa slãqyige nãmãni ama sãmãnanamuqa bã qa ong bãt ige nã iaqyãkt ama boiqi nãkt ka mu ige mät ama ñãpka aa liqi qãraktni i sa rha rhap ma qi mãni ama qãsãvit. Nãkt ka egaeng ama dulige bã qa vãsdãt nã ige mät ka liqi.

⁴⁷ Ma Maria nae ma Makdala qi nã ma Maria ma Joses aa nan di in lu äkt i sa rha mu ma Jisas aa slãqyige e.

16

Ma Jisas Ka Mãranas Nãmät Ama Tñãpki

(16:1-8 / Mat 28:1-10 / Luk 24:1-12 / Jon 20:1-9)

¹ Bã nga nasot ama Sabat dã ma Maria nae ma Makdala qi nã ma Maria ma Jems aa nan nãkt ma Salome rha vodãm bãt arhongni i ama mãr irhong angãt tamaska ivãkt iva rha rhu irhong bãt ma Jisas aa slãqyige. ² Dã sa nga vãt ama narhoerqa ama qunãga sãng ama tadenas toqorãkt i sa ama qunãga qa qot pãt duququs mamãr dã sa rha met sãmät ama liqi qãraktni i sa rha mu ma Jisas aa slãqyige e. ³ Bã sa nga rhoqorãkt i rhat tet dã rhi snanbãt sã ne rhoqortãqyia, “Urhi lu va auge qã egaeng ama dulige nãda ama liqi arha vãm?” ⁴ Bã nga rhoqorãkt i sa rha mãn dã rha ñãm sae dã rha lu i qãrqige qã dulige

ama sru ige di sa aung ga egaeng ige nae.

⁵ Dã sa nga rhoqorãkt i rhat don sãmät ka ñãpka aa liqi dã rha lu ama gamoeqa ama evãnga qãrakni i qa murhãmes na ama boiqi ama qulum gi dap kat muqun e da arhã mãmãr dã qrãk mät ta.

⁶ Dã qa evãnga qa qoar toqortãqyia, “Qale qrãqrãk mät ngãn. Sa nguãt drãm i ngãnit ñãm nani ma Jisas nae ma Nasaret kãrak i sa rha edãmsãs pãt a qa. Iaqaãkt di sa qa mãranas! Bã sa qaku a qa rhe. As ngãni lu nasot a qa i rha mas na aa slãqyige rhe i. ⁷ Dap ngãn det bã ngãni qoar na aa mudãsaqongda nãkt ma Pita rhoqortãqyia, ‘Ma Jisas ka qoar iva ngãn det sae ma Galili. Bã va ngãn dãn bãt a qa e rhoqor mãqi qre qa qoar na ngãn.’”

⁸ Nga qãrak ka qoar na rha rhoqorãkt dã rha ang masirhat navuk nãmät ka liqi i qrãk mät ta mamãr dã rhit len bã vãrvar vãt a rha. Bã nga rhoqorãkt i rhi ngang dã qaku rha sameng ba aung inguna rhit len.*

Vãs Dã Ma Jisas Ge Ma Maria Nae Ma Makdala

(16:9-11 / Mat 28:9-10 / Jon 20:10-18)

⁹ [†Bã sa nga rhoqorãkt i ma Jisas ka mãranas nãmät ama tñãpki nãva ama up mamãr vãt ama qunãga ama narhoerqa vãt iosãkt ama tadenas dã qa er qa mãn ge ma Maria nae ma Makdala qãraktni i mudu qa qutmãs ama ngãrhãqyet da udiom ama iaus nãmät ki. ¹⁰ Dã qia met bã qia sameng ba aa ruavek kãrarhani i sa mudu qale rha rhi na qa rhoqorãkt i rhit nok mät ama irãski. ¹¹ Bã nga rha nari i ma Jisas di ama iar qa bã qosãqi ma

* **16:8** Ma Mak ka sãm dakt täkt aa abuk nãkt nasot dã arhani ama ruvek di rha mualat na ama abukkina qãrangãtni i qoki ngãt tamãn doqorne na aa abuk nãkt taerhãrhom dãkt ama qãngãrhom di irhom e vãm ngãt nasot ama ngãrhãqyet da dãpguarhong nã ini ama qãngãrini. ‘Bã rha lir ta met bã rha sameng mamãr bã ma Pita qã na aa ruavek. Dã nasot dã ma Jisas marãkt ka rhãk na rha sa ama qumãrqumãr ngãt dã ama sok tãm ngãt ama sameng sãvãt ama mumaiar qãrangãtni i qaku anga tpãsini va angãt kamãs bã sãvãt ama ivãtki at tãrhãkt moe.’ † **16:9** Ma Mak ka sãm dakt täkt aa abuk nãkt nasot ama qãvãlãm ama qotãm dã arhani ama ruvek di rha sãm ma Mak aa enge i qoki rhoqorne dap ama qãngãrhom ma 16:9 bã sãvãt ma 16:20 di arhani nãvãt a rha di sa qaku rha sãm irhong sae.

Maria nae ma Makdala di sa qia lu qa dä qaku rhat nanakt na arha enge.

Väs Dä Ma Jisas Bä Ama Rhisuiom In Lu Qa

(16:12-13 / Luk 24:13-35)

¹² Mamär dä ma Jisas ka män ge aa mudäsaqongiom ama udiom i qat nañäm maos toqoräkt i in det pät ama värhäm ama mor äm angä rhäkt.

¹³ Dä qosaqi in män sage arhani ama mudäsaqongda moe bä in sameng ba rha sokt di qosaqi qaku rhat nanakt na ina enge.

Ma Jisas Aa Rhodröp Bä Ba Aa Mudäsaqongda

(16:14-18 / Mat 28:16-20 / Luk 24:36-49 / Jon 20:19-23 / Lat 1:6-8)

(16:19-20 / Luk 24:50-53 / Lat 1:9-11)

¹⁴ Näkt sa nga nasot dä ma Jisas ka män ge aa mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da sägäk na rha rhoqoräkt i rhat täs näkt ka von da rha ama enge ama qrot ngät sävät iomäkt i qaku rhat nanakt dä sävät arhä väs kärangätni i ama qrot ngät dä iomäkt i qaku rhat nanakt nä iarhakt kärarhae i sa rha lu qa nasot iomäkt i qa märanas.

¹⁵ Näkt sa qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngän det pät ama ivätki moe bä va ngäni sameng na ama sameng ama mär ngät ba ama ruvek moe. ¹⁶ Bä nga iaqäkt kärak i qat nanakt bä qa rha ama baptais diva ama iar qa dap kärakni i qaku qat nanakt di sa qa slava dä va ma Ngämuqa qä rhäksärhäm ga dä va qä sangäm na qa. ¹⁷ Näkt pa rhangät täkt ama muqunän diva nga e vät iarhakt kärarhae i rhat nanakt iva nävät gu qrot dä va rhit kutmäs ama iaus dä va rhat tamän na ama iaräs na ngät ama enge. ¹⁸ Bä nga rhit sangar ama uiuvärhirhong gärgärhongni i irhong ngärhi veng na arhä rhäkt ura ngakt bä rhit näkt anga reng ama qänong bäm ngät dä qaku mamär iva iarhongäkt ngä naslava na rha. Dap pa rhat tu arhä rhäkt pät ama rämgivärharha bä va märäsmäräs pät a rha.”

¹⁹ Sa nga nasot i ma Engeska ma Jisas ka märhamän särha aa mudäsaqongda rhoqoräkt dä ma Ngämuqa qa rha qa rhävit säva ama usäpki bä qa muqun dä ma Ngämuqa aa märmär. ²⁰ Nga ma Jisas ka met daqule rha dä rha met pät ama ivätki moe bä rhi sameng. Dä ma Ngämuqa qat tualat kä na rha bä qät tarespäm na arha enge na ama muqunän gärangätni i ngät dän.]

Ma Luk

Ama Rhäväksäs

Ma Luk di nguaräm ama Grikka na qa qarakni i aa lat di qat dräm gat tumäräspät. Ma Pol aa ruaqa na qa mamär dä va aa abuk sage ama Kolosiqäna di ma Pol qat tamän sävät a qa i, “ma Luk karakni i qat dräm gat tumäräspät karak i aurha snäng bät a qa.” Ma Luk di qä nä ma Pol vät aosni ma Pol aa tmerhäs. Qa di sa qa su masirhat bä äkt i ama mädränga na qa mamär. Qat dräm mamär sävät ama Grikkäna arhä qärhong dä arha enge.

Qa säm bä rhakt täkt aa buk di sage ma Tiofilus karakni i aa ngärhipki at tarimini di akni qarakni i aa snäng bät ma Ngämuqa. Ma Tiofilus di nguaräm ama moräsnaqa na qa nae ma Rom. Ma Luk di nani a qa iva qa rhuqunäga vät ma Tiofilus sävät ma Jisas. Ma Luk di qosaqi qa säm ba ama abuk karakni i rhat tes ki i Ama Ngangda Arha Lat.

Ma Luk di qa säm bä rhakt täkt aa buk na ama Grikkäna arha enge diva qi sage ma Tiofilus maräkt bä sage ama Grikkäna qararhani iva rhat tes pä m gi sokt di ama rharimini i qa säm bäm gi divakt iva qä sämaqrot na ama qatnanaktpämda moe arhä qatnanakt bä va qosaqi qa rhuvät pät ama enge nage ama ruvek qararhani i qaku rhat nanakt. Va aa abuk di ma Luk kat tair särha ama enge maos maos sävät ma Jisas karingätni i ama iraski na ngät dap kär qur ama ruvek i ma Jisas kat tamän iva ama Jentailqäna diva qosaqi arha anga släqyäs pä ma Ngämuqa aa Muräktpä m bä rhoqoräkt dä ama sameng ama mär ngät di ngät bä ba ama ruvek moe vät ama ivätki.

Ma Luk di qa säm maräkt sävät ma Jisas aa iar mänasäng na äkt i rha säl a qa bä dängdäng bät ama qäväläm gärqomni i qa an dävit. Ma Luk aa abuk di qit täväksäs sävät ma Jisas i ama ruqa na qa. Dä soknga ma Luk

ka säm ama qoengitnäk nasot a ne bä sävät ma Jisas iva qa rhuqunäga vät a rha i ma Jisas di sa qa män nävä ma Adam. Bä ma ama rhäqäp nä imek dä qa märhamän bät tom däkt ama qäväläm i ma Ruqa aa Emga. Ma Luk kat tamän masirhat sävät ama nän dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä ama ansäs sage ma Ngämuqa näkt känäskänes ka sävät ama tläktä dä ama vurha. Ama enge na ama siqut pä rhakt täkt ama abuk di masirhat na ngät pa angätni ama abukkina angät tpäs.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-4)

Rha Sa Ma Jisas Dä Aa Narhoer
Ngät Aa Qoeo (1:5-2)

Ma Jisas Aa Rhäkmunanaska Iva
Nani Aa Lat Sage Ama Ruvek (3-4:13)

Ma Jisas Aa Lat E Vät Ama
Ngärhätkka Ma Galili (4:14-9:9)

Ma Jisas Kat Tet Iva Sä vät Ama
Ivähimek Namet Ma Galili (9:10-50)

Ma Jisas Aa Lat E Ma Judia (9:51-13:21)

Ma Jisas Aa Lat Muk Ma Perea Bä
Rhage Rhage (13:22-19:27)

Ma Jisas Aa Dängdängini Na Ngät Aa
Qunäng (19:28-24)

Ama Enge Narhoer Bä Qamorqa Ma Tiofilus

¹ Ama rhäqäp na rha ama ruvek sa rha siqut i rha säm bä rha adämne na ama sek sävät ma Jisas aa lat karingätni i mudu ngä märanas mä nguräp mä ut. ² Sa rha säm mamär varhäm ama enge qarangätni i ama latta sä ma Ngämuqa aa enge sa rha von ut tä m ngät. Dä iarhakt qararhae i qale rha vät ama rharimini bä dängdäng däkt di rha lu iarhongäkt moe qarqärhong i irhong ngä mu angät släqyige vät a nas. ³ Dap aingo di ngua niam mamär bä ngua räm mamär nä ma Jisas aa lat moe dä soknga nani a ngo iva ngu sä m anga enge maräkt ba nge, qamorqa ma Tiofilus. ⁴ Rhoqoräkt divakt iva ngiat dräm i iarhongäkt kärqärhong i sa rha

su nge nä irhong sävät ma Jisas di ama engätki nä irhong.

Ama Sameng Sävat Ma Jon Ama Baptais Iva Rhi Sa Qa

⁵ Vät iangärhäkt ama rhodäm i ma Herot di ama vitnaqa e vät ama ngärhäktka ma Judia dä qale ama pris karak i rhat tes ka i ma Sekaraia. Näkt ka nämäni ma Abiya aa priskäna. Dä aa egutki ma Elisabet di qosaqi qi nämäni ama enevaqi i ma Aron. ⁶ Ma Sekaraia qä nä ma Elisabet di ama räkt iom dä ma Ngämuqa aa saqong dä inät dräm init päs ma Ngämuqa aa Muräkt dä aa enge angärha rhäng mamär. ⁷ Qaku ina anga es inguna ma Elisabet di ama rhängaräs ki bä rhäkt di ama sru iom.

⁸ Vät akni ama qunäga dä ma Sekaraia qat tualat sage ma Ngämuqa va ama ansäspämgi ama mor qi inguna rhoqoräkt di aa qärhae ama priskäna arhä qäväläm iva rhat tualat. ⁹ Rhoqor varhäm arhä qärhong ama priskäna dä sa rha armeng däm ga iva qa rhon säva ama ansäspämgi ama mor qi ivakt iva qä väs ama insens. ¹⁰ Bä nga ngät dang dap ama guläñgi na ama ruvek di qale rha inamäk dalek bä rhi nän sage ma Ngämuqa.

¹¹ Ma Sekaraia qale qa vuk dä väs da ama ensel nage ma Ngämuqa bä qat mair säda aa märmär na ama vodämes na ama insens angät laiqa. ¹² Bä ma Sekaraia qa särmän sävät a qa bä rhäqäp ka na ama tlenga mamär. ¹³ Sökt di ama ensel qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Sekaraia, qale ngit len! Sa ma Ngämuqa qa nari gia nän bä va gia egutki ma Elisabet diva qi sa ama rhoemga bä va ngia rhes ka i ma Jon. ¹⁴ Bä va märmär gem nge bä va ngi qok masirhat bä anga rhäqäp na rha diva rhi qok ti na nge rhoqoräkt i qi sa qa ¹⁵ inguna qa diva ama moräs na qa dä ma Ngämuqa aa saqong. Bä va qaku qä natnakt ama wain bä ama qrot ki ama rigi näkt ka diva rhäqäp ka na ama Qloqaqa ama

Qumärqumärqa nak koki as toqoräkt i qaku rha sa qa.

¹⁶ “Bä va qa evär da ama rhäqäp na rha ama Israelqäna sage ma Engeska arhä Ngämuqa. ¹⁷ Bä va qa er qa rhet pä ma Engeska aa qamäs sa ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot toqor ma Elaija bä va qä evär da ama ngätmamäkkäna arhä mungäsnäng sävät arhä rhoes dä qosaqi ama tmervämnda diva rhat tet nasot ama mädräm ama mär ngät nage ama räkta. Iva qä rhäkmü vät ama ruvek iva rhit täkmü na nas nani ma Engeska.”

¹⁸ Dä ma Sekaraia qä snanbät sa ama ensel toqortäqyia, “Va nguät dräm doqor mäniekt i ngätki nä rhangät täkt ama enge? Inguna aingo di ama sruqa na ngo dä gua egutki di sa qia met e na at koeo.”

¹⁹ Dä ama ensel qä qoar toqortäqyia, “Aingo di ma Gabriel. Bä aingo di qale ngo ge ma Ngämuqa rhävuk. Näkt sa ma Ngämuqa qa rhäk na ngo sagem nge ivakt iva ngua rhamän särhäm nge i ngu qoar na nge nä rhangät täkt ama sameng ama mär ngät. ²⁰ As ngi nari, va rhäksot nä gia enge bä va qaku ngi natmärhamän bä dängdäng i gua enge ngä rhu angät släqyige vät a nas inguna qaku ngia mat maengäkt sä gua enge. Rhärhong däkt moe diva irhong ngä rhu angät släqyige vät a nas pät ama rhodäm gärangätni i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a ngät.”

²¹ Vät iomäkt ama qäväläm di qale ama ruvek dap tat tu arhä snäng i mäniekt bä qale qa mauiu va ama ansäspämgi ama mor qi. ²² Bä nak as nga vuk sä qa dä sa qaku mamär iva qat tamän sävät a rha. Dä rha räm nagem ga i rhoqoräkt di qa lu anga ñämñämgi va ama ansäspämgi ama mor qi inguna sökt kä siqutmät dap kaku qat tamän.

²³ Bä nga rhäksot na ama qunäng gärangätni i rha mu ngät bä ba qa iva qat tualat pa ama ansäspämgi ama mor qi dä evär däm ga säva vät. ²⁴ Näkt nga nasot dä aa egutki ma

Elisabet at sarebäm näkt kali qi i qep särhäm gi va vät pät ama eqoan ama ngärhäqyet. ²⁵ Dä qi qoar toqortäqyia, “Nak as ma Ngämuqa qa mualat toqor täkt ba ngo i qat tu aa snäng sä ngo dä qa rhäksot nä gu qluqi nävät a ngo näda ama ruvek arhä saqong.”

Ama Sameng Säväät Ma Jisas Iva Rhi Sa Qa

²⁶ Sa nga ma Elisabet di at ngärhäqyet da sägäkt ama eqoan dä ma Ngämuqa qa rhäk na ama ensel ma Gabriel sämät ama värhäm ama gaini na äm bät ama ngärhäktka ma Galili qärqomni i rhat tes äm i ma Nasaret ²⁷ bä sage ama säski qäaraktni i mänaris na qi sävät akni ama gamoeqa qäarak i rhat tes ka i ma Josep karak i ama enevaqi sä qa nävät ma Devit. Näkt iaqyäkt ama säski di rhat tes ki i ma Maria. ²⁸ Bä ama ensel qa män gem gi dä qä qoar na qi rhoqortäqyia, “Ama mär sagem nge inguna ma Ngämuqa qat tu aa snäng sävät a nge masirhat. Bä ma Ngämuqa di qale qa gem nge.”

²⁹ Ma Maria di rhäqäptäqäp ki masirhat nävät karak aa enge dä qiat tu at snäng i agi enge na ama arsäs tangät täkt. ³⁰ Dä ama ensel qä qoar na qi rhoqortäqyia, “Maria, qale ngit len. Ainge di ma Ngämuqa qat tu aa snäng sävät a nge. ³¹ Näkt as ngi nari, va gi nga sarebäm bä va ngi sa anga rhoemga bä va ngia rhes ka i ma Jisas. ³² Bä va qa diva ama moräs na qa mamär bä va qa diva rhat tes ka i ma Moräsnaqa Na Rhävuk aa emga. Bä ma Engeska ma Ngämuqa diva qä von ga rha ama vitnaqa aa mämugunäs nasot mudu aa mamäk ma Devit. ³³ Bä va qa diva ama vitnaqa na qa vasägos bä ma Jekop aa enevaqi bä va aa muräkt diva qaku rhäksot na ngät.”

³⁴ Dä ma Maria qia snanbät sa ama ensel toqortäqyia, “Va sirhäkt toqor mäniekt inguna as kaku ngua mas ngu na anga gamoeqa?”

³⁵ Dä ama ensel qa muvät pät a qi rhoqortäqyia, “Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa va qä rhän gem nge bä va ama qrot nage ma Moräsnaqa

Na Rhävuk pa ngärhi ong nge dä soknga ama rhoemga qäarakni iva ngi sa qa diva rhi qoar i ama qumärqumär qa mamär bä va rhat tes ka i ma Ngämuqa aa emga. ³⁶ As ngi nari, nak ma Elisabet karaktni i sägärhae na nge sävät a qi qäaraktni i rhi qoar i ama rhängaräs ki dä ama sruqi na qi sokt di at sarebäm na ama gamoeqa bä rhäkt di at ngärhäqyet da sägäkt na arha eqoan. ³⁷ Inguna qaku aqrot guani ge ma Ngämuqa.”

³⁸ Dä ma Maria qia muvät toqortäqyia, “Ari, aingo di ama latki qäaraktni i qale ngo vä ma Ngämuqa aa rem. Vadi va rhäkmamär tä gia enge.” Dä ama ensel qa met daqule qi.

Ma Maria Qia Met Sage Ma Elisabet

³⁹ Näkt nga nasot toqoräkt dä ma Maria qia rhäkmua na nas näkt kia ang sämät ama värhäm bät ama ivärhäs ma Judia. Iomäkt ama värhäm di sa qale läm mäni ama dabap ama lel ap. ⁴⁰ Bä qia mon säp ma Sekaraia aa vätka bä qia mes ama mär sage ma Elisabet.

⁴¹ Bä nga ma Elisabet kia nari arha enge dä ama rhoemga da arha ron ga iaur bä ma Elisabet di rhäqäp ki na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa. ⁴² Dä qia märhamän dävuq toqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa märmärgem ba nge nä mänguräp ama evop moe bä qosaqi ba ama rhoemga qäarakni iva ngi sa qa. ⁴³ Näkt mäniekt bä va ma Ngämuqa qat tu aa snäng sävät a ngo bä gua Engeska aa nanäk kia rhän gem ngo. ⁴⁴ Bä nga rhoqor täkt i ngua nari gia enge dä ama rhoemga dä gua ron ga iaur nävät ama märmärgem. ⁴⁵ Va ama märmärgem sagem nge, qäaraktni i qia mat maengäkt sa ama enge nage ma Ngämuqa iva ngä rhu angät släqyige vät a nas.”

Ma Maria At Mabuqi

⁴⁶ Dä ma Maria qia qoar toqortäqyia,

“Ngut sek sä ma Engeska ma Ngämuqa mät gu snängaqa

- ⁴⁷ bä märmär gem ngo masirhat nävät ma Ngämuqa gu Muma-iar
- ⁴⁸ inguna qa mu aa snäng sävät a ngo aingo aa latki qäaraktni i ama sämagaininanas nga e gem ngo. Bä va mänasäng narhäkt bä rhävit di ama qoengitnäk moe na ama ruvek diva rhi qoar i ma Ngämuqa aa märmärgem nga e vät a ngo.
- ⁴⁹ Inguna iaqäkt karak i aa qrot ngä vit di sa qa mualat na ama enges ngät ama lat ba ngo bä aa ngärhipki di ama qumärqumärqi mamär.
- ⁵⁰ Bä aa lavuqi di qi sävät iarhakt kärarhae i rhit kutdrir sävät a qa nävät ama qoengitnäk nasot a ne.
- ⁵¹ Qa mualat na ama qrot ngät ama lat na aa qrot bä qa vräsmät na ama ruvek kärarhani i rhäqäp ta mamär na ama mairnanas.
- ⁵² Qa anbut sa ama tpäskinarha nämät arhä mämugunimek dap ka sek sa ama ruvek kärarhani i ama sämagaininanas nga e gem da.
- ⁵³ Qa von iarhakt kärarhae i anoeng mä rha rha ama märirhong bä mamär na rha dap ka rhäk na ama qärhongbärharha i rhi sä.
- ⁵⁴ Qa matnärha aa latta ama Israelqäna qärarhani i qale rha va aa rem i qaku rät pät a qa iva qät lavuqi
- ⁵⁵ nä ma Abraham gä na aa es nasot a ne vasägos parhäm aa enge na ama rharesbane mudu qärangättni i ngät bä ba ut mamäkkäna.”

⁵⁶ Näkt ma Maria qali qi ge ma Elisabet bä qorhäs na ama dövagukt ama eqoan näkt evär däm gi säva arha vät.

Rha Sa Ma Jon

⁵⁷ Rhäkt di ama qäväläm ngä män iva ma Elisabet ki sa bä qia sa ama gamoeqa. ⁵⁸ Bä rhoqoräkt di iarhakt kärarhae na glaqot na qi bä sävät

at kärhae rha nari sävät a qi i ma Ngämuqa qa lavuqi na qi masirhat dä rha moe mär gem da rhi na qi.

⁵⁹ Vät ama ngärhäqyet da dävauing na qa ama qunäga dä rha män iva rhi däkt säng ama rhoemga bä va rha rhes ka na aa mamäk ma Sekaraia. ⁶⁰ Sökt di aa nanäk kia märhamän dä qi qoar toqortäqya, “Nak kaku, nak pa u rhes ka i ma Jon.”

⁶¹ Dä rhi qoar na qi rhoqortäqya, “Qaku aung mänguräp gi qärhae di rhat tes ka nä iaqyäkt ama ngärhipki.”

⁶² Dä rha siqutmät sage aa mamäk ivakt iva rhi räm bät a qa i nani a qa iva qa rhes ama rhoemga rhoqor mäniekt.

⁶³ Dä qa siqutmät iva nani guani iva qä säm bät ini angärha rhäng. Bä qräk mät ta moe i sa qarak ka säm doqortäqya, “Aa ngärhipki diva ma Jon.” ⁶⁴ Dä qoki äkt dä sak pä ma Sekaraia aa vämgi bä mamär vät a qa iva qat tamän bä qä nänsäs sage ma Ngämuqa.

⁶⁵ Dä ama ruvek nae na glaqot di qräk mät ta masirhat bä rhit len. Bä ama ruvek pät ama dabap ama lel ap e ma Judia di rhat tamän bät tärhong däkt. ⁶⁶ Bä iarhakt moe qärarhani i rha nari sävät tärhong däkt di rhat tu arhä snäng masirhat sävät irhong inguna na Ngämuqa aa rhäqyet nga e vät iaqäkt ama rhoemga dä rhi snanbät toqortäqya, “Rhak täkt ama rhoemga diva agiqa na qa mugas?”

Ma Sekaraia Aa Enge Nage Ma Ngämuqa

⁶⁷ Näkt ma Jon aa mamäk ma Sekaraia di rhäqäp ka na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa bä qat tamän na ama enge nage ma Ngämuqa rhoqortäqya,

⁶⁸ “Ama ansäs sage ma Engeska ma Ngämuqa bä ba ama Israelqäna inguna qa män bä qa rhäksasot aa ruvek.

⁶⁹ Bä qa mair na akni ama qrotka sa ama mumaiar

- nämäni ama enevaqi i ma Devit kärak i ama latka vä ma Ngämuqa aa rem.
- ⁷⁰ Iangärhäkt di rhoqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätäni i mudu nämät aa vämginarha ama qumärqumär ta mamär.
- ⁷¹ Bä ma Ngämuqa aa snängaqa diva qä lavuqi na ut nämät aurha ikkäna
dä nämät iarhakt kärarhae i ama vu da arha ron masirhat sävät a ut
- ⁷² bä rhoqoräkt ivakt iva qa rhualat na aa lavuqi bä ba aut mamäkkäna
bä va saqi as kat dräm na aa rharesbane mänguräp mä qa qä na rha.
- ⁷³ Iangärhäkt ama mumänaris kärangätäni i qa mu ngät ba aut mamäk ma Abraham
- ⁷⁴ iva qa rhumaiar na ut nämät aurha ikkäna
dä rhoqoräkt i qali lut pä ma Ngämuqa aa rem di qaku mamär iva urhit len
- ⁷⁵ doqoräkt i ut tualat na ama qumärqumär ngät ama lat dä ama räkt ngät ama lat da aa saqong bät aut kunäng na aurha iar moe.
- ⁷⁶ “Bä ainge ngua emga diva rhat tes nge i ma Ngämuqa aa vämginaqa nage ma Moräsnaqa Na Rhävuk inguna va ngia er ngia rhet pä ma Engeska aa qamäs bä va ngi rhäkmu na ama iska ba qa
- ⁷⁷ ivakt iva ngi qoar nä ma Ngämuqa aa ruvek iva rhi rha ama mu-maiar
qärangätäni i ngät dän doqoräkt i ma Ngämuqa qät kyiradeng na arha vuirhong.
- ⁷⁸ Inguna nävät ma Ngämuqa aa lavuqi ama mor qi
diva ama qunäga qa rhäranas bä qa rhän sagem ut na rhävuk

⁷⁹ ivakt iva qä voda ama neraqa sävät iarhakt kärarhae i qale rha vät bängangit angät tpäs
dä qärrarhani i rhat däqäm dap arha iar di qaku ama iar ama engätki na ngät nage ma Ngämuqa
dä va qa rhuräkt bä ba ut säva ama is na ama bulap.”

⁸⁰ Bä ma Jon ga ir bä sa mor qa bä sa ama qrot ka da ama iar vät aa qloqaqa näkt kale qa vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs bä dängdäng bät iaqäkt ama qunäga qäarakni i vuk sä qa säda eraqi sage ama Israelqäna.

2

Ma Maria Qia Sa Ma Jisas Ma Kraiss (2:1-7 / Mat 1:18-25)

¹ Vät iangärhäkt ama rhodäm dä ama muqunäga qa met nage ma Sisar ma Ogastas iva rhi säm ama ruvek moe arhä ngärhep nävät ama ivätki qäarakni i ama narhoerta nae näva ama värhäm ama mor äm ma Rom dit lu vät a qi. ² Rhangät täkt di ama narhoer ngät ama rhodäm sa ama ruvek toqoräkt i ma Kwirinius di ama tpäskinaqa va ama ngärhäktka ma Siria*.

³ Bä ama ruvek moe di vräsmät na rha i qoki ak dä ak sämät aa värhäm iva rhi rha ama rhodäm sä rha. ⁴ Dä soknga ma Josep di qosaqi qa met nae ma Galili nämät ama värhäm ma Nasaret pävit sämät ma Devit aa värhäm ama gaini na äm e ma Judia qärqom i rhat tes äm i ma Betlehem inguna qa di sägärhae na qa sävät ma Devit.

⁵ Ma Maria qäarakni i mänaris na qi sävät ma Josep di qä na qi in met ivakt iva rhi rha ama rhodäm sä iom. Dap toqoräkt di qi vät a nas. ⁶ Bä nga qali liom e dä sa ama qäväläm ngä män iva qi sa. ⁷ Bä qia sa at toemga ama narhoer qa va ama bulmakaoqäna angärha vätki näkt kia ong ga na ama

* **2:2** ama ngärhäktka ma Siria Vät iangärhäkt ama rhodäm di ama ngärhäqiom ma Judia dä ma Galili di ama qäväläm nävät ama ngärhäktka ma Siria qäarakni i ama Romgäna rhat turäkt pämgä.

boi näkt kia mas na qa va ama bulmakaogäna angärha tmäs näväm ga ama luska inguna qaku anga släqyäs nanokt iom ba ama tmända arha vätki.

Ama Enselqäna Rha Män Ge Ama Gamoe Qärrarhani I Rhat Dräm Dit Lu Vät Ama Sipsipkäna

⁸ Näkt näp bängagi dä qale ama gamoe qärrarhani i rhat dräm dat tas dap tit lu vät ama sipsipkäna vät angärha ivärhäs e glaqot. ⁹ Dä ama ensel nage ma Ngämuqa väs däm ga gem da bä ma Ngämuqa aa murhämeska qa sen namet a rha bä rhäqäp ta mamär na ama tlenga. ¹⁰ Sokt di ama ensel qa goar na rha rhoqortäqyia, “Qale ngänit len. As ngäni nari, nak ngua män sa ama sameng ama mär ngät na ama märmärgem bä ba ama ruvek moe. ¹¹ Rhäqyerhäkt di sa rha sa qäarak iva qa rhumaiar na ngän bä ma Devit aa värhäm. Qa di ma Kraiss ma Engeska. ¹² Va ngäni räm a qa nage rhakt täkt ama muqunängi i iaqäkt ama rhoemga di rha ong ga na ama boi näkt kat namas pa ama bulmakaogäna angärha tmäs näväm ga ama luska.”

¹³ Näkt ama rhäqäp na rha mamär ama enselqäna väs däm da masägos sage qäarak kä ensel bä rhi nän sä ma Ngämuqa dap tat tamän doqortäqyia,

¹⁴ “Urhith boda ama murhämeska sage ma Ngämuqa rhävuk da ama usäpki arha ron dä ama bulap päth ivät ba ama ruvek kärrarhani i aa snäng bät a rha.”

¹⁵ Bä nga ama enselqäna rha met daqule rha sa rhävuk säva usäp dä iarhakt kärrarhae i rhith lu vät ama sipsipkäna rhi goar na ne rhoqortäqyia, “U rhet sae ma Betlehem bä urhi lu iangärhäkt ama lat kärangätni i ngä märanas iangärhäkt kärangät i sa ma Engeska ma Ngämuqa qa goar na ut sävät a ngät.” ¹⁶ Dä soknga rha ang bä sae dä rhith nän bä rha män bät ma Maria qi nä ma Josep dä ama qokokka qäarakni i qat namas pa ama

bulmakaogäna angärha tmäs näväm ga ama luska.

¹⁷ Bä nga rha lu qa dä rha vräs ama enge qärangätni i ama ensel qa goar na rha na ngät sävät ma Jisas. ¹⁸ Bä ama ruvek moe qärrarhani i rha nari di qräk mät ta nävät ama sameng nage qärrarhani i rhith lu vät ama sipsipkäna. ¹⁹ Dap ma Maria di qia sangar sävät tärhong däkt ama engirhong mät at snängaqa bä qi manäkt irhong mamär.

²⁰ Dä qärrarhae i rhith lu vät ama sipsipkäna di evär däm da sage arhä sipsipkäna dap ti nänsäs sage ma Ngämuqa nävät iarhongäkt kärqärhong i rha nari dä rha lu irhong barhäm ama ensel aa enge bä ba rha.

²¹ Nasot ama ngärhäqyet da dävauing ama qunäng doqoräkt i rha däkt säng mä qa dä rha mes ka i ma Jisas. Rhakt täkt ama ngärhipki di ama ensel qa mes ka na qi rhoqoräkt i as kaku ma Maria at sarebäm nä ma Jisas.

Rha Män Sä Ma Jisas Sage Ama Pris Pa Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

²² Nga ama qäväläm ngä män iva rhi qumär nas dä ma Ngämuqa aa saqong sa arha vuirhong doqor varhäm ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses dä rha män sä ma Jisas sämät ama värhäm ama mor äm ma Jerusalem ivakt iva rhi vodäm ga bä ma Ngämuqa ²³ toqor varhäm gärangätni ama Muräkt nage ma Ngämuqa qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Ama narhoer ta ama gamoe moe qärrarhani i rhith sa rha diva rhi arñis na rha bä bä ma Ngämuqa” ²⁴ dä qosaqi va rhi voda ama vodämes toqor varhäm ama Muräkt nage ma Ngämuqa qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Mamär iva rhi väs anga unbam anga simängam ura anga unbam anga rhoebam anga ituam.”

²⁵ Dap nga rhoqoräkt di qale ama ruqa e ma Jerusalem gäarak i rhat tes ka i ma Simeon näkt ka di ama saengäkt ka dä ama räkt ka dä ma Ngämuqa aa saqong gäarak i iaqäkt di mudu qat nañäm nani ama ruqa qäarak iva qa rhumaiar na

ama Israelqäna näkt ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa e gem ga ma Simeon. ²⁶ Näkt ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa muqunäga vät a qa iva as kaku qä nañäp dap as pa qä lu iaqäkt kärak i sa ma Engeska qa muqunän bät a qa ma Krai.

²⁷ Näkt ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa märanas na qa bä qa er nanokt ka säva ama ansäspämgi ama mor qi näkt nga ama ngätmamäqiom in mon sa ama qokokka ma Jisas ivakt iva rha rhualat sä qa rhoemga rhoqoräkt parhäm ama Muräkt kärangättni i ngät tamän iva rha rhualat toqoräkt ²⁸ dä ma Simeon ga sek mä qa na aa rhäqyisem bä qa ansäs sage ma Ngämuqa näkt kä qoar na qa rhoqortäqyia,

²⁹ “Sokt nge Ngämuqa, rhoqor varhäm gia enge qärangättni i sa ngia märhamän särhäm ngo di sa mamär iva rhäkt di ngi rhares pät gua rhäng aingo ama latka vä gia rem iva ngua rhet sa ama bulap

³⁰ inguna sa ngua lu iaqäkt kärak i sa ngia rhäk na qa sa ama muma-iar

³¹ iva bä ba ama ruvek moe.

³² Qa diva ama neraqa na qa iva qa rhuqunäga bä ba ama Jentailqäna

dä va qa rhän sa ama murhämeska sage gia ruvek ama Israelqäna.”

³³ Ama qokokka aa mam dä aa nan di qräk mät iom masirhat nävät ama enge qärangättni i ma Simeon ga märhamän bät a ngät sävät a qa.

³⁴ Dä ma Simeon ga nän da ama modämne sävät a iom näkt kä qoar nä ma Maria ama rhoemga aa nanäk toqortäqyia, “As ngi nari, ma Ngämuqa aa muqunän nga e vät tak täkt ama rhoemga iva nävät a qa dä va anga rhäqäp na rha anga ruvek nae ma Israel diva arharpus na arhani dä va arhani rhat täranas. Näkt pa qa diva

ama muqunän na qa qärakni iva ama ruvek tat tamän na ama nängoer sävät a qa ³⁵ dap pa anga rhäqäp na rha arhä mungäsnäng diva vuk sä ngät säda eraqi. Näkt kosaqi nge diva ama ulaqi arha singi qi rheräkt gi snängaqa.”

³⁶ Qale ma Ngämuqa aa vämginaqi ma Ana ma Fanuel aa imgi qärakni i qa nämäni ama enevaqi i ma Aser. Ama sru qi na qi qäraktni i mudu qia mät arha egutka bä qali liom gem ne vät ama ngärhäqyet da ama udiom na ama qoeo näkt sa qa ñäp ³⁷ näkt ama maqoski na qi bä dängdäng i at koeo di ama ruvek ama levaet na rha da ama levaet. Qaku qiat tet näva ama ansäspämgi ama mor qi dap kit boda ama ansäs pät kunäng näp bängang dä qiat teranot dä qi nän.

³⁸ Qia män sagem da vät iomäkt ama qäväläm bä qia voda at märmärgem sage ma Ngämuqa näkt kia sameng sävät ama qokokka bä ba ama ruvek moe qärrarhani i qale rha nani ama muisiska bä bä ma Jerusalem.

Evär Däm Da Sae Ma Nasaret

³⁹ Bä sa nga ma Josep kä nä ma Maria in mualat nä iarhongäkt moe rhoqor varhäm ama Muräkt nage ma Ngämuqa bä rhäksot dä evär däm da säva arha värhäm ama gaini na äm ma Nasaret e ma Galili. ⁴⁰ Näkt ama qokokka di märmor qa bä ama grot ka näkt täqäp ka na ama mädräm ama mär ngät näkt ma Ngämuqa aa ñämsävätki di qia e vät a qa.

Ama Rhoemga Ma Jisas Di Qale Qa Va Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

⁴¹ Vät ama qoeo moe dä ma Jisas aa mamäkkäna rhat tet sae ma Jerusalem bä säva ama tmäski iva rhat tuqunän bät ma Pasova. ⁴² Bä nga ma Jisas di ama ngärhäqyisem da udiom na aa qoeo dä rha met sae säva ama tmäski rhoqor varhäm ama Judaqäna arhä qärhong. ⁴³ Bä nga rhäksot na ama tmäski dä evär däm iom säva vät dap ama rhoemga ma Jisas di qale qa e ma Jerusalem. Näkt aa mamäqiom di qaku inät dräm

doqor täkt. ⁴⁴ Dap in du in snäng i qa e ge ama gulañ na ama ruvek kârarhani i rha moe rhat tet bā rha met pāt ama qunāga ama rhāk tām ga bā nak as nga nasot dā init ñām nani a qa mângurāp aa ruvek dā aa qārhae. ⁴⁵ Bā qop nga qaku in mǎn bāt a qa dā evār dām iom sae ma Jerusalem bā init ñām nani a qa.

⁴⁶ Bā nga vāt ama dāvaung na qa ama qunāga dā in mǎn bāt a qa va ama ansāspāngi ama mor qi i qat muqun mângurāp iarhakt kârarhae i rhat drām dit boda ama rhisu i qat nari rha dā qā snanbāt sǎ rha na ama snanbāt. ⁴⁷ Nākt iarhakt moe ama ruvek kârarhani i rhat nari ma Jisas di qrāk māt ta nāvāt aa mǎdrām dā aa muvāt.

⁴⁸ Bā ma Jisas aa mamākkāna di qrāk māt ta nāvāt a qa rhoqorākt i rha lu qa bā aa nanāk ki qoar na qa rhoqortāqyia, “Nguā emga, māniēkt bā ngia mualat toqor täkt sǎ un? Ngi lu, gi mam gā na ngo di unit tāksot mamār nani a nge.”

⁴⁹ Dā qa muvāt pāt a iom doqortāqyia, “Māniēkt bā va init ñām nani a ngo? Nak nga qaku ināt drām i nak pa qale ngo vā gu mam aa vātki?”

⁵⁰ Sokt di qaku qunāga vāt a iom sa aa muvātki.

⁵¹ Nākt sa evār dām ga qā na iom sae ma Nasaret bā qāt pās ina enge angārha rhäng dap aa nanāk di qia sangar sāvāt iarhongākt ama engirhong moe māt at snāngaqa.

⁵² Bā mǎrmor ma Jisas sǎ ne na aa mǎdrām bā ma Ngāmuqa qā na ma ruvek di sa mǎrmār gem da nāvāt a qa.

3

Ma Jon Ama Baptais Kāt Tākmu Na Ama Iska

(3:1-18/Mat 3:1-12/Mak 1:1-8/Jon 1:19-28)

¹ Vāt ama quiaqa ama ngārnhāqyisem da qāraet na qa qārakni i ma Taiberius di ama Sisar na qa dap toqorākt di ma Pontius Pailat di ama tpāsinaqa e ma Judia dap ma Herot di ama tpāsinaqa

e ma Galili dap aa lātkka ma Filip di ama tpāsinaqa vāt ama ivārhās ma Ituria dā vāt ama ivārhās ma Trakontis dap ma Lisantias di ama tpāsinaqa vāt ama ivārhās ma Abilene ² vāt iangārnhākt ama rhodām gārängätni i ma Anas kǎ nā ma Kaiafas in dualat i ama prisiom ama vit na iom dā ama enge nage ma Ngāmuqa ngā mǎn bā ma Jon ma Sekaraia aa emga vāt ama qrāk dā bās ama ivārhās. ³ Bā qa met pāt ama ivārhās moe namet ama rigi ma Jordan bā qā sameng ba ama ruvek iva rhi nāpgoer na nas nākt ti rha ama baptais bā va ma Ngāmuqa qā qyiradeng na arha vuirhong. ⁴ Iangārnhākt ama lat di rhoqor varhām ma Aisaia ma Ngāmuqa aa vāmginaqa aa enge qārängätni i qa sām a ngāt toqortāqyia,

“Ama eguinga qāt nās pāt ama qrāk dā bās ama ivārhās toqortāqyia, ‘Ngāni rhākmu na ama iska nanokt ma Engeska dā ngāni slarākt na ama is nanokt ka.

⁵ Ama up moe diva ngāni rhāqāp ngāt dā ama dam ngā na ama dabap ama lel ap moe diva ngān don ngāt.

Ama is ama vaktmāt na ngāt diva ngāni slarākt na ngāt bā ama is ama damadam bāt a ngāt diva marākt na ngāt.

⁶ Nākt ama ruvek moe diva rhi lu ama mumaiar nage ma Ngāmuqa.’”

⁷ Ma Jon gat tamān sārha ama gulañ na ama ruvek kârarhani i rhat dān sagem ga iva qā baptais pāt a rha rhoqortāqyia, “Aingān gārharhae i ama gulañgi na ama uiuvārhirhong gārqrhong i irhong ngārhit kut na ama qānogi, auge sa qa qoar na ngān i mamār iva ngāni ingis ma Ngāmuqa aa uraqi ama mor qi iva nasot dā qia rhān? ⁸ Mamār iva ngāni sa ama gavam nāvāt angāna lat i ngān nāpgoer na nas. Qale ngāni qoarās na ne i, ‘Ma Abraham di aut mamāk na qa’ inguna ngu qoar na ngān i nak kop mamār vāt ma Ngāmuqa iva

qä näpgoer nä rhaerhangät ama dui bä va ngä rhän i ama rhoes bä bä ma Abraham. ⁹ Sa qäqi rhäkt di sa akni qa rhäkmu na nas sa ama apem iva qä nasäng i qät tap säng ama ngämung na qi. Dä soknga ama ngämung moe qärangätni i sa qaku ngärhit sa anga mär ngät anga gavam diva rhit täpmät na ngät samäk dä rhit don na ngät sämät ama mudäbäs.”

¹⁰ Dä ama gulañ na ama ruvek ti snanbät toqortäqyia, “Dä va u rhualat toqor mäniekt?”

¹¹ Dä ma Jon ga muvät toqortäqyia, “Ama ruqa qärakni i aa sravem ama unbem di mamär iva qa rhat mät em bä qä von iaqäkt kärak i qaku aa anga agukt. Bä iaqäkt kärak i aa tmäs diva qosaqi qa rhualat toqoräkt.”

¹² Ama ruvek kärarhani i rhit ta ama takes di qosaqi rha män ivakt iva rhi rha ama baptais. Dä rhi snanbät toqortäqyia, “Qamorqa, dap aiut diva u rhualat toqor mäniekt?”

¹³ Dä qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Qale ngänit ta savit na ama rhodäm sa ama ligär nage ama ruvek.”

¹⁴ Dä arhani ama ulaqimärharhärhäkt ti snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Dap aiut diva u rhualat toqor mäniekt?”

Dä qa muvät toqortäqyia, “Qale ngänit säm ama tlenga säda ama ruvek arha ron iva nani ama ligär dä qale ngänit täksärha ama ruvek mavängam dap mamär iva qoki märmär gem ngän na angän ditsek.”

¹⁵ Ama ruvek di rhat namu nani ma Kraiss dap tat tu arhä snäng ivar ngätki i ma Jon di qa rhak täkt.

¹⁶ Dä ma Jon ga muvät pät a rha moe rhoqortäqyia, “Ngu baptais bät a ngän na ama rigi. Dap akni qa e qärakni iva as dängdäng na qa nasot a ngo dä aa qrot ngä vit pä gu qrot angät tpäs dä ama rhängämitnäm sa ama sandal nävät aa qäriglem angät tpäs di qaku ama märqa na ngo iva ngu rhäväkt sä itnäm. Qa diva qä baptais pät a ngän na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä na ama mudämgi.

¹⁷ Sa qa rhäkmu na nas iva qä rhar-meng da ama tmäs näva ama qlanäga dä va qa armeng da ama tmäs bä qa rhon sä ngät säva aa vätki qärakni i qali qi e nani ama lat toqoräkt dap pa qä rhon na ama qlanäga sämät ama mudam gärangätni i sa qaku mamär vät aung iva qä naveng bät a ngät.”

¹⁸ Ma Jon ga märanas na ama ruvek na ama enge masirhat i qä sameng na ama sameng ama mär ngät ba rha.

¹⁹ Mudu ma Jon di sa qa märhamän na ama enge ama qrot ngät särha ama tpäskinaqa ma Herot inguna vät aa läktka aa egutki ma Herodias at täväs bä qosaqi inguna nävät angätni aa lat ama vu ngät moe. ²⁰ Bä rhäkt di ma Herot ka mualat na ama lat ama vu ngät savono sae i qa väsärhä ma Jon ba ama tpäskiarharhäng.

Ma Jon Ga Baptais Pät Ma Jisas

(3:21-22/Mat 3:13-17/Mak 1:9-11)

²¹ Bä nga rhoqoräkt i ma Jon gä baptais pät ama ruvek moe dä ma Jisas di qosaqi qa baptais pät a qa. Bä nga rhoqoräkt i ma Jisas kä nän dä ama usäpki qia qang ²² bä ar sa ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa i qa rhoqor ama simängaqa bä qa muqun bät a qa. Näkt akni ama eguinga qa märhamän näda ama usäpki arha ron doqortäqyia, “Ainge di ngua emga na nge qärak i sa gua snäng bät a nge dä qosaqi märmär gem ngo masirhat nävät a nge.”

Ama Qoengitnäk Nasot A Ne Bä Säväät Ma Jisas

(3:23-38/Mat 1:1-17)

²³ Bä rhoqoräkt i ma Jisas ka nasäng na aa lat di sa qa di qorhäs iva ama ruqa ama rhäk täm ga da ama ngärhäqyisem na aa qoeo. Qa di varhäm ama ruvek arhä mädräm di ma Josep aa emga. Näkt ma Josep di ma Heli aa emga ²⁴ näkt ma Heli di ma Matat aa emga näkt ma Matat di ma Livai aa emga näkt ma Livai di ma Melki aa emga näkt ma Melki di ma Janai aa emga näkt ma Janai di ma Josep aa emga. ²⁵ Näkt ma Josep di ma Matatias aa emga näkt ma Matatias di

ma Amos aa emga näkt ma Amos di ma Nahum aa emga näkt ma Nahum di ma Esli aa emga näkt ma Esli di ma Nagai aa emga. ²⁶ Näkt ma Nagai di ma Mat aa emga näkt ma Mat di ma Matatias aa emga näkt ma Matatias di ma Semein aa emga näkt ma Semein di ma Josek aa emga näkt ma Josek di ma Joda aa emga.

²⁷ Näkt ma Joda di ma Joanan aa emga näkt ma Joanan di ma Resa aa emga näkt ma Resa di ma Serubabel aa emga näkt ma Serubabel di ma Sealtiel aa emga näkt ma Sealtiel di ma Neri aa emga. ²⁸ Näkt ma Neri di ma Melki aa emga näkt ma Melki di ma Adi aa emga näkt ma Adi di ma Kosam aa emga näkt ma Kosam di ma Elmadam aa emga näkt ma Elmadam di ma Er aa emga. ²⁹ Näkt ma Er di ma Josua aa emga näkt ma Josua di ma Elieser aa emga näkt ma Elieser di ma Jorim aa emga näkt ma Jorim di ma Matat aa emga näkt ma Matat di ma Livai aa emga.

³⁰ Näkt ma Livai di ma Simeon aa emga näkt ma Simeon di ma Juda aa emga näkt ma Juda di ma Josep aa emga näkt ma Josep di ma Jonam aa emga näkt ma Jonam di ma Eliakim aa emga. ³¹ Näkt ma Eliakim di ma Melea aa emga näkt ma Melea di ma Mena aa emga näkt ma Mena di ma Matata aa emga näkt ma Matata di ma Natan aa emga näkt ma Natan di ma Devit aa emga. ³² Näkt ma Devit di ma Jesi aa emga näkt ma Jesi di ma Obet aa emga näkt ma Obet di ma Boas aa emga näkt ma Boas di ma Salmon* aa emga näkt ma Salmon di ma Nason aa emga.

³³ Näkt ma Nason di ma Aminadap aa emga näkt ma Aminadap di ma Admin aa emga näkt ma Admin di ma Arni† aa emga näkt ma Arni di ma Hesron aa emga näkt ma Hesron di ma Peres aa emga näkt ma Peres di ma Juda aa emga. ³⁴ Näkt ma Juda di ma Jekop aa emga näkt ma Jekop di ma Aisak aa emga näkt ma Aisak di

ma Abraham aa emga näkt ma Abraham di ma Tera aa emga näkt ma Tera di ma Nahor aa emga. ³⁵ Näkt ma Nahor di ma Seruk aa emga näkt ma Seruk di ma Reu aa emga näkt ma Reu di ma Pelek aa emga näkt ma Pelek di ma Eber aa emga näkt ma Eber di ma Sela aa emga.

³⁶ Näkt ma Sela di ma Kainan aa emga näkt ma Kainan di ma Arpaksat aa emga näkt ma Arpaksat di ma Siem aa emga näkt ma Siem di ma Noa aa emga näkt ma Noa di ma Lamek aa emga. ³⁷ Näkt ma Lamek di ma Metusela aa emga näkt ma Metusela di ma Enok aa emga näkt ma Enok di ma Jaret aa emga näkt ma Jaret di ma Mahalalel aa emga näkt ma Mahalalel di ma Kenan aa emga. ³⁸ Näkt ma Kenan di ma Enos aa emga näkt ma Enos di ma Set aa emga näkt ma Set di ma Adam aa emga näkt ma Adam di ma Ngämuqa aa emga.

4

Ma Jisas Aa Siqutsiqut

(4:1-13 / Mat 4:1-11 / Mak 1:12-13)

¹ Ma Jisas di ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa rhäqäp ka na nas näkt evär däm ga nämäni ama rigi ma Jordan bä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa er nanokt ka sävät ama qräk dä bäs ama ivärhäs ² bä qale qa vät ama ruiom ama udiom na ama qunäng näkt ma Sämgä qa siqut na qa iva qa rhualat na anga vuini. Qaku qa mäs guani vät iangärhäkt ama qunäng näkt nga nasot a ngät moe ama qunäng dä anoeng mä qa.

³ Dä ma Sämgä qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Ngakt bä ma Ngämuqa aa emga na nge dä va ngi qoaräs nä rhaktäkt ama duiqa iva qä rhän i ama bret.”

⁴ Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa enge qarängättni i sa rha säm a ngät di ngät tamän doqortäqyia, ‘Ama ruvek diva rhat däqäm di qaku sokt da ama bret.’ ”

* **3:32** Salmon Ura ‘ma Sala’ † **3:33** ma Arni Ura ‘ma Aram’ ura ‘ma Ram’

⁵ Dä ma Sämga qa er nanokt ka bä sävät ama ivärhäs tävuk bä qa qur ma Jisas ta ama muräktöpäm moe vät ama ivätki vät ama qäväläm ama qot äm nak kop. ⁶ Näkt ma Sämga qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Va ngu von nge rha ama ivärhap ap angät muräkt moe dä ap angät murhämeska moe inguna sa ma Ngämuqa qa von ngo rha ama rhares iva ngut lu vät a ap. Bä mamär iva ngu von aung dä bap kärakni i nani a ngo iva ngu von ga. ⁷ Bä nga va ngi von dä gi qutdrir sagem ngo dä va ainge sa ap moe.”

⁸ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa enge qärangätni i sa rha säm a ngät di ngät tamän doqortäqyia, ‘Mamär iva ngi nänsäs sage ma Engeska gi Ngämuqa bä va sokt ka qärakni iva qale nge va aa rem.’”

⁹ Dä ma Sämga qa artäm sä ma Jisas sae sämät ma Jerusalem näkt ka qoar na qa bä qa mair tävuk da ama ansäspämgi ama mor qi at täväs mamär näkt kä qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngakt bä ma Ngämuqa aa emga na nge dä va ngi rhon na nas mane narhäkt. ¹⁰ Inguna ma Ngämuqa aa enge qärangätni i sa rha säm a ngät di ngät tamän doqortäqyia,

“ ‘Ma Ngämuqa va qa rhuräkt bä ba aa enselqäna sävät a nge iva rhi lu vät a nge mamär.’

¹¹ bä

“ ‘Va rhi sek mä nge na arhä rhäkt i varis ngi nanguñ gi nga qäraet mäni anga duiqa.’”

¹² Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, ‘Qale ngi siqut nä ma Engeska gi Ngämuqa.’”

¹³ Bä nga ma Sämga qa rhäksot na aa siqutsiqut moe sävät ma Jisas dä qa met daqule qa iva qale qa nani anga släqyäs iva saqi as kä siqut na qa.

Ma Jisas Ka Nasäng Na Aa Lat Bä Bä Ma Ngämuqa

(4:14-15 / Mat 4:12-17 / Mak 1:14-15)

¹⁴ Näkt sa evär dä ma Jisas sae ma Galili da ama qrot angärha ron i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa bä ama enge sävät ma Jisas di vräs däm ngät pät iaqäkt ama ngärhäktka moe. ¹⁵ Qä su va arhä mämairväm bä ama ruvek moe di rhi nänsäs sagem ga.

Ama Ruvek E Ma Nasaret Ta Mer Ma Jisas

(4:16-30 / Mat 13:53-58 / Mak 6:1-6)

¹⁶ Dä qa met sae ma Nasaret äkt i mudu mor qa e bä nga vät ama Sabat dä qat tet bä säva ama mämairqi rhoqor vasägos i qat tualat. Näkt ka mair iva qat tes. ¹⁷ Dä rha von ga rha ama ilotka na ama abuqit sä ma Ngämuqa aa enge qärangätni i aa vämginaqa ma Aisaia qa säm a ngät. Qa rhäväkt dä bit bä qa män bät iangärhäkt ama enge qärangätni i sa rha säm a ngät kärangätni i ngät tamän doqortäqyia,

¹⁸ “Ma Engeska aa Qloqaqa di qa rhäqäp ngo na nas inguna sa ma Engeska qa muqunän bät a ngo

iva ngu sameng na ama sameng ama mär ngät bä ba ama tläkta.

Dä qa rhäk na ngo iva ngu sameng bät ama ruvek kärarhani i qale rha mät ama ispät diva isiska vät a rha

bä va iarhakt kärarhae i ama säsur ta diva qunäga mät arhä saqong

bä va qärrarhani i qale rha da ama märänga aa ron diva isiska vät a rha

¹⁹ dä va ngu sameng i sa rhäkt diva ma Ngämuqa qä qur aa ruvek ta aa modämne.”

²⁰ Nasot dä qa emanäng bät ama ilotka nä qa abuqit näkt ka evär dä bit bä ba ama latka näva ama mämairqi näkt ka muqun ivakt iva qä su. Dap ama ruvek moe va ama mämairqi di arhä saqong moe sävät a qa bä rhat lu qa.

²¹ Dä qa nasäng i qat tamän i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Rhäqyerhäkt di sa ngän nari i ma Ngämuqa aa enge sävät a ngo i mudu rha säm a ngät di ngä mu angät släqyige vät a nas.”

²² Rha moe ama ruvek di rhat tamän na ama märmärgem sävät a qa dä qräk mät ta nävät aa enge ama märän bäm ngät. Dä rhi qoar na ne rhoqortäqyia, “Nak kop ma Josep aa emga rhak täkt.”

²³ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Nguat dräm iva ngäni vuk sa ama engini ama mär ngät ama mädräm bät ini sävät a ngo rhoqortäqyia, ‘Ngakt bä nga ainge di ama ruqa qarakni i qat dräm gat tumäräspät dä mamär iva ngia rhumäräs pät a nas! Ngia rhualat te mät gia värhäm nä iarhongäkt kärqärhong i ut nari i sa ngia mualat nä irhong ba ama värhäm ama moräm ma Kaperneam.’”

²⁴ Dä saqi as ma Jisas kä qoar toqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i qaku aung nävät ma Ngämuqa aa vämginarha di sa mär ge aa qärhae na qa. ²⁵ Bä nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i vät ama rhodäm imäk äkt kärangättni i qale ma Elaija di masirhat na ama maqosta ama evop ama Israelqina dap toqoräkt di ama qunängit bä qaku anga suigi qia säp pät ama qoeo ama dävauung näkt ama ngärhäqyet da sägäkt ama eqoan bä ama qärhuqi vät ama ivärhäs moe e ma Israel. ²⁶ Sökt di ma Elaija di qaku rha rhäk na qa sage agukt nävät iarhakt ama maqosta dap sökt sage aktni ama ruqi qaraktni i qaku qi nävät ama Judaqäna dap iaqyäkt di ama maqoski e mät ama värhäm ama gaini na äm ma Sarefat pät ama ngärhäkka rhage na ama värhäm ma Saidon. ²⁷ Vät ama rhodäm gärangättni i qale ma Ngämuqa aa vämginaqa ma Elisa di ama rhäqäp na rha e ma Israel qärrarhani i ama bias pät a rha sökt di qaku aung nävät a rha di qa rha ama mumäräspät dap sökt ma Naman nae ma Siria qarakni

i qosaqi qa di qaku qa nävät ama Judaqäna.”

²⁸ Bä nga ama ruvek moe va ama mämairqi rha nari rhoqoräkt dä uraqi da arha ron. ²⁹ Dä rha qutmäs a qa sä dalek na arha värhäm näkt ta met sä qa säda ama damgi at täväs iaqyäkt i rha rhäk arha värhäm mäni qi iva nguna rhi rhon na qa vät käsap. ³⁰ Sökt di qop ka met mänguräp ama gulängi na ama ruvek bä qa met daqule rha.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ruqa Qarakni I Ama Iauska Qa E Mät Ka

(4:31-37 / Mak 1:21-28)

³¹ Dä ma Jisas ka met mämane bä sae ma Kaperneam e ma Galili näkt pät ama Sabat dä qa nasäng iva qä su ama ruvek. ³² Bä ama ruvek di qräk mät ta nävät aa rhisu inguna aa sameng di ngät dän sa angät krot. ³³ Vät akni ama qunäga vuk pa ama mämairqi di qale akni ama ruqa qa e qarakni i ama iauska qa e mät ka. Di qa näs tävuk toqortäqyia, ³⁴ “Ai, Jisas nae ma Nasaret, nani a nge iva ngia mäšana na ut? Nak nga ngia män iva ngi slava na ut bä qäbäs na ut? Nak kop nguat dräm a nge. Ainge di ma Ngämuqa aa Qumärqumärqa mamär.”

³⁵ Dä ma Jisas ka märhamän ma ama qrot i qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Mänadin däm nge! Vuk sä nge nämät ka!” Dä qarak ama iauska qa rhon nä qarak ka ruqa samäk da arhä saqong näkt puk sä qa nämät ka dap kaku qa sangäm na qa.

³⁶ Ama ruvek moe di qräk mät ta dä rhi snanbät sä ne rhoqortäqyia, “Nak sa agi rhisu rhangät täkt? Qät täk na ama iaus dä vukpuk sä ngät inguna qat sangar ama rhares dä ama qrot. Bä qat tamän dä vukpuk sä ngät!” ³⁷ Dä vräs da ama enge sävät ma Jisas sävät ama ngärhäkka rhage rhage.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Rhäqäp Na Rha Ama Ruvek

(4:38-41 / Mat 8:14-17 / Mak 1:29-34)

38 Ma Jisas ka märanas näva ama mämairqi bä qa met bä sävä ma Saimon aa vätkä. Dap toqoräkt di ma Saimon aa rhäväske di aräm gi i aqärnas pä m gi masirhat dä rha nän ma Jisas iva qa rhumäräs pät a qi. 39 Dä ma Jisas ka angär mane sävät a qi näkt ka märhamän na ama enge ama qrot ngät sävät ama rämgi bä qia met nävät a qi. Dä qop kia märanas äkt bä qia nasäng i qit täkmu iva qi rhäk pät a rha na anga tmäs.

40 Bä sa nga bängangäs bängangäs dä ma ruvek ta rha qararhani ama ruvek moe sa ama räm maos maos bä sage ma Jisas bä nga qat tu aa rhäkt pät a rha asägäk asägäk dä märsmäräs pät a rha. 41 Dä qosaqi ama rhäqap na rha ama ruvek di vuk sa ama iaus nämät ta bä ama iaus ngät tuqaiä rhoqortäqyia, “Ainge di ma Ngämuqa aa emga na nge.” Sokt di qaku ma Jisas ka rhares pät angärha rhäng iva ngät tamän inguna ngät dräm i qa di ma Krai.

Ma Jisas Kä Sameng Ba Ama Mämairväm

42 Bä nga qunäga dä ma Jisas ka met sävät ama ivärhäs kärqosni i qaku anga ruvek e. Dap ama ruvek di rhit näm nani a qa bä nga rha män bät a qa äkt i qale qa e dä rhi siqut i rhit sangar särhäm ga iva qaku qä namet daqule rha. 43 Sokt di qä qoar toqortäqyia, “Nak pa ngu sameng na ama sameng ama mär ngät sävät ma Ngämuqa aa Muräktpäm sämät apni ama värhap inguna ama rharimini i sa ma Ngämuqa qa rhäk na ngo diva nguat tualat toqoräkt.” 44 Dä qoki as kä sameng ba ama mämairväm e ma Judia*.

5

Ma Jisas Ka Mes Ama Narhoer Ta Ama Mudäsaqongda

(5:1-11 / Mat 4:18-22 / Mak 1:16-20 / Jon 1:35-42)

* 4:44 e ma Judia Rhos täkt di ‘ama Judaqäna arha ivärhäs’ bä äkt i nguaräm gosaqi ngät tamän sävät ama ngärhäktka ma Galili. * 5:1 ama namuqa aa rhäkt ma Galili Rhak täkt ama namuqa di ama namuqa ma Galili sokt di rhäkt di ma Luk ka mes ka na akni ama ngärhipki maos i ma Genesaret.

1 Vät akni ama qunäga dä ma Jisas kat mair vät ama namuqa aa rhäkt ma Galili* qä na ama ruvek i rhi nging däm ga bä rhat nari ma Ngämuqa aa enge 2 dä qa lu ama mlaudem gärqemni i ama ruvek kärarhani i rhi rhar sa ama rhinäm di rha met nämät em bä rhit tor arhä väiu. 3 Dä qa veng sämät akti qaräkt i ma Saimon aa mlauski näkt ka qoar na qa iva qä rhägär na qi maqälak nävät a qoan dä soknga qa muqun bä qä su ama ruvek nämät ki.

4 Bä nga qat tamän bä rhäksot dä qa qoar nä ma Saimon doqortäqyia, “Ngi rhägär na qi saqi as mono säda ama rigi arha ron mamär näkt ngänin but sa ama väiu samäk iva nani anga rhinäm.”

5 Dä ma Saimon ga muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, mai ama bängagi moe di urhi siqut dä qop kaku u rhar sä guani. Dap täkt di sa nguna ainge ngia märhamän dä va ngun but sa ama väiu.” 6 Bä nga rha mualat toqoräkt dä rha ar sa ama rhinäm masirhat bä sa arhä väiu di ngärhi nasäng iva bänbänmät na ngät. 7 Dä soknga rha siqutmät na arhä rhäkt bä ba arha ruavek mät akti ama mlauski iva rha rhän iva rha rhatnärhäm da dä rha män bä rha rhäqap ama mlaudem bä rhäqap em mamär bä ini nasäng i inät don.

8 Bä nga ma Saimon Pita qa lu rhoqor täkt dä qa an da aa quum sä nas säng ma Jisas aa qar dä qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhet nävät a ngo Engeska, ama vu qa ama ruqa na ngo!” 9 Inguna qa qä na aa ruavek di qräk mät ta nävät ama rhäqap ama rhinäm gärangätni i sa rha ar sä ngät 10 dä qosaqi ma Sebedi aa imiom ma Jems kä nä ma Jon ma Saimon aa ruaikom di qräk mät iom.

Dä ma Jisas kä qoar nä ma Saimon doqortäqyia, “Qale ngit len, va mänasäng narhäkt bä rhävit diva ngi rhar sa ama ruvek i rhoqor ma i

ngi rhar sa ama rhinäm.” ¹¹ Bã nga rha ardrän na arhä mlausem bã samit sävät a qoan dä rha met daqule iarhongäkt moe näkt ta väs ma Jisas aa rhäng.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Bi-aspärhaqa

(5:12-16/Mat 8:2-4/Mak 1:40-45)

¹² Bã nga rhoqoräkt i ma Jisas di qale qa mät aomni ama värhäm nävät iaväkt ama värhap dä ama ruqa qä män sä nas kärakni i ama bias pät a qa moe. Bã nga qa lu ma Jisas dä arpus na qa samäk bã aa uväski mane sävät ivät näkt kä nagukt pät ma Jisas toqortäqyia, “Gua morqa, ngakt bã nani a nge di märmärsäs gem nge iva ngia rhumäräs pät a ngo.”

¹³ Dä ma Jisas ka rhäk aa rhäqyet bã qa rhäk pät ka ruqa. Näkt ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ari, nani a ngo. Rhäkt di sa märäs pät a nge.” Dä qoki äkt dä rhäksot na ama bias. ¹⁴ Dä ma Jisas ka qoar na qa ma ama qrot toqortäqyia, “Qale ngi naqoar na aung sävät a nas dap kinak pa ngia rhet bã ngi qur ama pris täm mes näkt ngi voda ama vodämes kärangätni i mudu ma Moses ka mu ngät nävät gi qumärqumär ivakt iva ama ruvek ti lu i sa märäs pät a nge.”

¹⁵ Sokt di qop ama sameng sävät ma Jisas di vräs däm ngät masirhat bã ama gulañ na ama ruvek di rha män ivakt iva rhi nari qa dä qosaqi va qa rhumäräs pät a rha nämät arha räm. ¹⁶ Sokt di qat dräm uvup na qa bã sävät ama ivärhimek kärqämekni i qaku anga ruvek e bã qä nän.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ngäñäpärhaqa

(5:17-26/Mat 9:1-8/Mak 2:1-12)

¹⁷ Vät akni ama qunäga rhoqoräkt i qä su dä ama Farisiqäna näkt sävät ama ruvek kärarhani i rhi su sävät ama Muräkt di sa rha män näva ama värhap moe e ma Galili dä nae ma Judia näkt nae ma Jerusalem bã rhat muqun e.

Bã ma Ngämuqa qa von ga rha ama qrot iva qat tumäräspät nämät ama

räm. ¹⁸ Arhani ama gamoe di rha män i rhit ta akni ama ngäñäpärhaqa mät ama gasgaska bã rhi siqut iva rhi rha qa säva ama vätka ivakt iva rha rhu qa ge ma Jisas. ¹⁹ Bã nga rha siqut nani anga iska iva rha rhon sä qa dä qaku inguna nage ama gulañ na ama ruvek dä dang däm da sä qa savono säva ama vätka aa rhäng bã rha rutnävämne va ama vätka aa rhäng näkt ta anbut sä qa mane mät aa gasgaska mät ama liqi bã sä mänguräp kä gulañ bã qoki sävät ma Jisas aa saqong.

²⁰ Bã nga ma Jisas ka lu arhä qatnanakt dä qä qoar toqortäqyia, “Gua ruaqa, sa ngua qyiradeng nä gia vuirhong.”

²¹ Bã nga ama Farisiqäna rhi na ama Skraipkäna di rha nari rhoqoräkt dä rhat tu arhä snäng doqortäqyia, “Auge rhak täkt kärak i qat tamän mava nä ma Ngämuqa? Auge mamär vät a qa iva qät kyiradeng na ama ruvek arha vuirhong i qop nguna sokt ma Ngämuqa?”

²² Bã nga ma Jisas ka räm i rhat tu arhä snäng doqoräkt dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bã ngän du angän snäng bät tärhong däkt? ²³ Guaäm goe di märmärsäs mamär sä äm? Va ngu qoar toqortäqyia, ‘Sa ngua qyiradeng nä gia vuirhong’ ura va ngu qoar toqortäqyia, ‘Ngia rhair bã ngiat tet?’ ²⁴ Bã nävät tom däkt diva mamär vät a ngän iva ngänät dräm i ma Ruqa aa Emga di ama rhares pät aa rhäng de vät ivät iva qät kyiradeng na ama vuirhong.” Näkt ka qoar nä qa ruqa qäarak i ama ngäñäp pät a qa rhoqortäqyia, “Ngu qoar na nge i ngia rhair näkt ngi rha gi gasgaska bã ngia rhet säva vät.”

²⁵ Dä qop äkt di qa märanas da arhä saqong näkt ka rha iaqäkt kärak i mai qat namas päm ga bã qa met säva vät dap kä nänsäs sage ma Ngämuqa. ²⁶ Rha moe di qräk mät ta mamär näkt ta voda ama murhämeska sage ma Ngämuqa. Näkt täqäp ta na ama tlenga dä rhi qoar toqortäqyia, “Sa rhäqyerhäkt di sa ut

lu ama lat kârangätni i ama nañis ngät masirhat.”

Ma Jisas Ka Mes Ma Livai

(5:27-32 / Mat 9:9-13 / Mak 2:13-17)

²⁷ Näkt nga nasot iangärhäkt ama lat dä vuk sä ma Jisas bä qa met bä qa lu ama ruqa qäarakni i qät ta ama takes kârak i rhat tes ka i ma Livai i qat muqun ba ama vätka qäarakni i ama ruvek tit boda ama takes sae. Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngit päs gua rhäng.” ²⁸ Dä ma Livai qa märanas näkt ka met daqule iarhongäkt moekt bä qa met nasot a qa.

²⁹ Nasot dä ma Livai qa mualat na ama tmäski ama mor qi va aa vätka bä ama mor qi ama gulänği na ama ruvek kârarhani i rhit ta ama takes bä sävät arhani di qale rha e gem iom bä rha moe rhat täs.

³⁰ Dap kinak ama Farisiqäna rhi na arhä Skraipkäna di rhat tamängus bä bä ma Jisas aa mudäsaqongda i rhi snanbät toqortäqyia, “Mäniekt bä ngän däs dä ngänit nakt ngän na ama ruvek kârarhani i rhit ta ama takes ti na arhani ama vu rha ama ruvek?”

³¹ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Iarhakt kârarhae i ama märäs pät a rha di qaku rhit läk nani ama ruqa qäarakni i qat dräm gat tumäräspät dap sokt kârarhani i ama rämgi vät a rha di rhit läk nani ama ruqa rhoqoräkt. ³² Qaku ngua män ivakt iva ngua rhes iarhakt kârarhae i ama räktta na rha sagem ngo dap kinak ngua män ivakt iva ngua rhes ama ruvek kârarhani i rhat tualat na ama vuirhong iva rhi näpgoer na nas.”

Ama Snanbät Sage Ma Jisas Säväta Ama Meranotka

(5:33-39 / Mat 9:14-17 / Mak 2:18-22)

³³ Dä rhi qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Ma Jon ama Baptais aa mudäsaqongda di rhat dräm dat teranot dä rhi nän bä qosaqi ama Farisiqäna arhä mudäsaqongda dap ainge gi mudäsaqongda di qop tat täs dä rhit nakt.”

³⁴ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Nga mamär iva ngi qoar na ama gamoeqa qäarakni iva rhit bodäm na qa aa ruavek iva rhat teranot toqoräkt i as kale qa qä na rha?”

³⁵ Dap ama qäväläm as pa äm ngä rhän iva ama gamoeqa qäarak iva rhit bodäm na qa diva rhi rha qa daqule rha bä vät iangärhäkt ama qunäng nasot a qa dä va rhat teranot.”

³⁶ Dä qosaqi qa qoar na rha na ama enge na ama siqutki rhoqortäqyia, “Qaku aung gat dräm gä nängyiret sa anga baulini nämäni anga iar qi anga boiqi bä qä naqutäm sä ini mät ama liqi mäni anga mru qi anga boiqi. Ngakt bä va qa rhualat toqoräkt dä va qän gyiret mät ama boiqi ama iar qi dä ani diva qaku ama nänmängi rhoqorne qre i qale ama baulini ama iar ini mäni ama mru qi ama boiqi.

³⁷ “Dä qosaqi qaku aung gat dräm gät tor na anga iar qi anga wain sämät anga mru ngät anga ngädäng gärangätni i rhit tor na ama wain sämät ngät. Ngakt bä va qa rhualat toqoräkt dä va ama iar qi ama wain gi vukdor va ama ngädäng dä räp sa ama wain bä va mava na ama ngädäng. ³⁸ Qaku mamär iva rhoqoräkt dap koki sokt tit tor na ama iar qi ama wain sämät ama iar ngät ama ngädäng.

³⁹ “Sävetka qäarakni i qät näkt ama wain ama mru qi bä rhäksot dä qaku nani a qa na anga iaräs na qi anga wain inguna va qä qoar toqortäqyia, ‘Ama mru qi di ama mär mät ki mamär.’”

6

Ma Jisas Di Ma Engeska Bä Ba Ama Sabat

(6:1-5 / Mat 12:1-8 / Mak 2:23-28)

¹ Vät akni ama Sabat dä ma Jisas kat tet da ama et na ama wit dä aa mudäsaqongda rhi nasäng i rhi nänbän sa ama gavämirhong bä rhit tigus pa arhä rhäkt nä irhong sä irhong angät srot bä rhat täs irhong.

² Dä arhani ama Farisiqäna rhi snanbät toqortäqyia, “Mäniekt bä

ngänin nänbetäkmät na ama muräkt pät ama Sabat?”

³ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “As nga qaku ngän mes sävät agi aa lat kârangätni i ma Devit ka mualat na ngät kâ na aa ruavek toqoräkt i anoeng mä rha? ⁴ Nak pa qunäga vät a ngän i qa mon säva ama ansäspämgi ama me qi bä qa rha ama tmäs kârangätni i rhit bodäm ngät sage ma Ngämuqa bä qa mäns ngät näkt kosaqi qa von aa ruavek ta ngät. Sökt di iangärhäkt ama tmäs di ama Muräkt ngät tamän i qaku mamär vät anga ruvek mavängam iva rhat täs nävät a ngät dap sökt ama priskäna.”

⁵ Nasot dä ma Jisas kâ qoar na rha rhoqortäqyia, “Ma Ruqa aa Emga di ma Engeska bä ba ama Sabat.”

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ruqa Aa Rhäqyet Ama Nöp Et
(6:6-11 / Mat 12:9-14 / Mak 3:1-6)

⁶ Saqi vät akni ama Sabat dä ma Jisas ka met bä säva ama mämairqi bä qä su dap kale akni ama ruqa e qäarakni i ama nöp aa rhäqyet. ⁷ Dap ama Farisiqäna rhi na ama Skraipkäna di rhit näm mamär nani guani iva rhi rhäksärhä ma Jisas nä ini dä rhi sangar a qa bä qoki sa rhat lu qa mamär iva qa rhualat na anga mumäräspät pät ama Sabat.

⁸ Dap ma Jisas di qat dräm arhä mungäsäng sökt di qa qoar nä qäarak ka ruqa i aa rhäqyet ngä nöp doqortäqyia, “Ngia rhäranas bä ngia rhair da ama ruvek moe arhä saqong.” Dä soknga qäarak ka märanas bä qat mair da arhä saqong.

⁹ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Guani qoe di ama Muräkt ngärhit tares pät ini angärha rhäng bät ama Sabat? Va ut tualat na ama lat ama mär ngät ura va ut tualat na ama vuirhong? Dä qosaqi va ut tumaiar na ama ruqa aa iar ura va urhi slava na ngät bä qäbäs na ngät?”

¹⁰ Näkt soknga qa näm namet a nas sävät a rha moe näkt kâ qoar nä qäarak ka ruqa rhoqortäqyia, “Ngia rhurän dä ngia rhäqyet tämono.” Dä

qa mualat toqoräkt bä märäs pät aa rhäqyet mamär.

¹¹ Dap kâ Farisiqäna rhi na ama Skraipkäna di uraqi dä arha ron mamär dä soknga rhi veng ne iva sa rha mäšana nä ma Jisas.

Ama Ngärhäqyisem Da Udiom Na Rha Ama Ngangda

(6:12-16 / Mat 10:1-4 / Mak 3:13-19)

¹² Maos pät akni ama qunäga imäk äkt dä ma Jisas ka met sämäni ama damgi ivakt iva qä nän bä aa bängagi ama rhäk täm gi di qä nän sage ma Ngämuqa. ¹³ Bä nga vät duququs toqoräkt dä qa mes aa mudäsaqongda moe qärarhani i qale rha gem ga mäni ama damgi sagem mes bä qa armeng da ama ngärhäqyisem da udiom na rha näkt ka mes ta iva ama ngangda na rha sä ma Ngämuqa aa lat i ¹⁴ ma Saimon gäarak i qa von ga rha ama ngärhipki ama iar qi i ma Pita näkt ma Andru qäarak i ain nanäk ama sägäkt näkt ma Jems näkt ma Jon näkt ma Filip näkt ma Bartolomyu ¹⁵ näkt ma Matyu näkt ma Tomas näkt ma Jems ma Alfius aa emga näkt ma Saimon gäarak i rhat tes ka i ama Selot ¹⁶ näkt ma Judas ma Jems aa emga näkt sävät ma Judas Iskariot kâarak iva sae dä va qä vodä ma Jisas säva aa ikkäna arhä rhäkt.

Ma Jisas Ka Sameng Bä Ba Ama Mor Ngät Ama Gulan Na Ama Ruvek

(6:17-19 / Mat 4:23-25)

¹⁷ Dä ar sä qa qä na rha bä rhat mair vät ama räkt äs ama ivärhäs. Bä iaqyäkt ama gulängi ama mor qi na aa mudäsaqongda di qale rha e näkt sävät ama ruvek masirhat nae ma Judia moe bä nae ma Jerusalem bä arhani nävät a qoan glaqot na ama värham ma Tair dä ma Saidon. ¹⁸ Di iarhäkt ta män ivakt iva rhi nari ma Jisas dä va qa rhumäräs pät a rha nämät arha räm. Bä qärarhani ama ruvek i ama iaus ngärhit bon da rha ama märänga ama mor qa di märäs pät a rha. ¹⁹ Bä ama ruvek moe rhi siqut iva rhit täk pät a qa inguna ama mumäräspät angät krot di ngät dän

nävät a qa bä nga rhit ták pät a qa dä märäsmäräs pät a rha moe.

Angätni Ama Lat Kärangätni I Sa Qale Ma Ngämuqa Aa Modämne Vät A Ngät

(6:20-23 / Mat 5:2-12)

²⁰ Dä qa ñäm sävät aa mudäsaqongda dä qä qoar na rha rhoqortäqyia,

“Ma Ngämuqa di sa aa modämne nga e gem ngän gärrarhae i ngänit läk inguna va bä ba ngän nä ma Ngämuqa aa Muräktpä.

²¹ “Ma Ngämuqa di sa aa modämne nga e gem ngän gärrarhae i anoeng mä ngän däkt inguna va ma Ngämuqa qä rhäqäp ngän bä va mamär na ngän.

“Ma Ngämuqa di sa aa modämne nga e gem ngän gärrarhae i airäs ngän däkt inguna va nasot dä va ngäni qok dä va ngänit tama.

²² “Ma Ngämuqa di sa aa modämne nga e gem ngän gre i ama vu da ama ruvek arha ron masirhat sävät a ngän dä rhat tetdäm särhäm ngän dä rhat tamän mava na ngän bä rhi slava na angän ngärhep inguna ngänit päsgua rhäng aingo ma Ruqa aa Emga.

²³ Mamär iva ngäni qok kre i rhat tualat toqoräkt sä ngän bä ngänit don na nas na ama märmärgem inguna angän ditsek di ama mor ngät da ama usäpki arha ron. Inguna sa mudu arhä mamäkkäna rha mualat toqoräkt sä ma Ngämuqa aa vämginarha.

Ma Jisas Kät Boda Ama Enge Ama Qrot Ngät Säväät Arhani

²⁴ “Dap pa avuqi na ngän gärrarhae i ama qärhong bät a ngän i sa nguna ngän da angän ditsek.

²⁵ “Dap ama iräski sagem ngän gärrarhae i angän sareem mamär täkt inguna as pa anoeng mä ngän.

“Dap kosaqi ama iräski sagem ngän gärrarhae i rhäqäp ngän na ama märmärgem bä ngänit tama rhäkt inguna va as nasot dä va airäs ngän bä va ngänit nok.

²⁶ “Dap kosaqi ama iräski sagem ngän gärrarhae i ama ruvek tit kutdrir sagem ngän dä arha enge di ama mär ngät sävät a ngän i sa

nguna mudu arhä mamäkkäna rha mualat toqoräkt sa ama vämginarha ama iräski na rha.

Mamär Iva Angäna Snäng Bät Angäna Ikkäna

(6:27-28, 32-36 / Mat 5:43-48)

(6:29-30 / Mat 5:38-42)

(6:31 / Mat 7:12)

²⁷ “Dap nguat tamän särhäm ngän däkt kärarhae i ngänät nari ngo i mamär iva angän snäng bät angäna ikkänä dä va ngän dualat na ama lat ama mär ngät sävät iarhakt kärarhae i ama vu da arha ron masirhat sävät a ngän. ²⁸ Dä ngäni nän dä ma Ngämuqa aa bulap bä bä iarhakt kärarhae i rhit tängong däm ngän dä va ngäni nän sävät kärarhani i rhi slava na ngän. ²⁹ Ngakt bä aung gä e säng gia qeng dage dä qosaqi ngi rhong na age sävät a qa. Ngakt bä nga aung gä rha aung nävät a ngän aa boiqi ama uiu qi dä va qale ngi nanen däm gi dap kosaqi va ngi von ga rha aa srapki. ³⁰ Mamär iva ngänit bon iarhakt kärarhae i rhi nän ngän dap ngakt bä nga aung gä rha gi nga guani dä va qale ngän nanän däm ini nagem ga. ³¹ Iangärhäkt ama lat kärangät i nani a ngän iva arhani ama ruvek tat tualat na ngät sävät a ngän di qosaqi mamär iva ngän dualat toqoräkt sävät a rha.

³² “Ngakt bä nga sokt angäna snäng bät iarhakt kärarhae i arha snäng bät a ngän diva sirhäkt ama märini gem ngän doqor mäniekt? Nak kärarhani i ama vu rha di qäqi arha snäng bät kärarhani ama ruvek i arha snäng bät a rha. ³³ Ngakt bä nga sokt ngän dualat mamär sä qararhani i rhat tualat mamär sä ngän di nga ama mär toqoräkt ura qaku? Nak kärarhani i ama vu rha di qäqi rhat tualat toqoräkt. ³⁴ Näkt ngakt bä nga sokt ngänit bon bä bä qararhani i nani a ngän na ama muvätki nagem da di nga ama mär toqoräkt ura qaku? Nak ama vurha di qäqi rhit bon bä ba ama vurha näkt tat nanakt iva ama muvätki bä ba rha diva ama rhäk tam gi.

³⁵ “Dap mamär iva angäna snäng bät angäna ikkāna dä va ngän dualat na ama lat ama mär ngät sävät a rha dä ngänit boda nagem mes näkt kale ngän natmu angän snäng iva ngäni rha anga muvätki nagem da. Bä nga ngän dualat toqoräkt dä mamär iva angän ditsek diva ama mor ngät bä ama ruvek diva rhat lu ngän i ma Moräsnaqa Na Rhävuk aa es na ngän inguna qät lavuqi nä iarhakt kärarhae i qaku rhat dräm dat tes ama mär näkt sävät ama vurha. ³⁶ Mamär iva ngänät dräm iva ngänit lavuqi rhoqor ma Ngämuqa i qat dräm gät lavuqi.

Qale Ut Tatnävämne Na Arhani Sa Arha Lat
(6:37-38, 41-42 / Mat 7:1-5)

³⁷ “Qale ngän datnävämne na arhani arha lat dä va qaku ma Ngämuqa qä namatnävämne na angäna lat. Qale ngänit täksärha arhani dä ngäni sangäm na rha dä va qaku ma Ngämuqa qä narhäksärhäm ngän dä qä nasangäm na ngän. Ngänit kyiradeng na arhani sa arha lat dä va ma Ngämuqa qät kyiradeng ba ngän. ³⁸ Ngänit bon nagem mes toqor mäniekt diva qosaqi ma Ngämuqa qä von ngän doqoräkt. Ma Ngämuqa diva qä von da ama mär qa ama siqutka iaqäkt kärak i sa rhit tares sävät a ne mane näkt tit kutnesäs bä va qoki rhäqäp mamär bä vritprit dä va vritprit namet a ngän. Iaqäkt ama siqutka qarak i ngän du qa sävät arhani diva qosaqi ma Ngämuqa qa rhu qa sävät a ngän.”

³⁹ Dä qosaqi ma Jisas ka qoar na rha na ama enge na ama siqutki rhoqortäqyia, “Var mamär iva anga säsurqa qä rhoer nanokt anga säsurqa? Nga va qaku in moe in namon mät anga uqupka? ⁴⁰ Anga mudäsaqongga di qaku qa vit pa aa morqa aa uväs dap sävetka qarakni i qa rha ama rhisu mamär nage aa morqa diva qa rhän doqor qa.”

⁴¹ “Mäniekt bä ngi saengäkt sävät ama qlanängini mät gia ruaqa aa saqongaqa dap mavängam bät a nge

sa ama ngämunget mät gi saqongaqa maräkt? ⁴² Ngu lu mäniekt bä mamär iva ngi qoar nä gia ruaqa rhoqortäqyia, ‘Gua ruaqa, va ngu qumar sa ama qlanängini nämät gi saqongaqa’ dap kre i nge di qaku mamär iva ngi lu ama ngämunget mät gi saqongaqa maräkt. Ainge qarak i ngiat tualat sädä saqong, as pa ngi er ngi rha ama ngämunget nae nämät gi saqongaqa maräkt dä nasot dä va mamär vät a nge iva ngiat nañäm mamär ivakt iva ngi rha ama qlanängini nämät gia ruaqa aa saqongaqa.”

Ama Ngämuga Näkt Aa Gavam
(6:43-45 / Mat 7:15-20 / Mat 12:33-37)

⁴³ “Anga ngämuga anga mär qa di qaku qät sa anga gavam anga vu ngät bä qosaqi anga ngämuga anga vu qa di qaku qät sa anga gavam anga mär ngät. ⁴⁴ Va ngäni lu ñismäne na ama ngämung di nävät angät gavam. Inguna ama ruvek di qaku rhit ta ama gosaqi at gavam nävät ama ritgung. Bä qosaqi qaku rhi nänbän sa ama wain angät gavam nävät ama guruhäk. ⁴⁵ Ama mär qa ama ruqa nävät iarhongäkt ama märirhong da aa ron di sa qat tualat na ama mär ngät ama lat dap ama vu qa ama ruqa nävät iarhongäkt ama vuirhong da aa ron di sa qat tualat na ama vu ngät ama lat. Inguna sävetka aa vängi di sa qiat tamän nävät agini qarqäni i rhäqäp aa snängaqa nä ini.”

Ama Ruiom Ama Udiom In Däk Pät Ina Värhiom
(6:47-49 / Mat 7:24-27)

⁴⁶ “Mäniekt bä ngän des ngo rhoqortäqyia, ‘Gua Engeska, gua Engeska’ sokt di qaku ngän dualat parhäm gua enge? ⁴⁷ Ama ruqa qarakni i qat dän gem ngo bä qat nari gua enge näkt kat tualat parhäm ngät diva ngu qur a ngän i ⁴⁸ qa di qa rhoqor mäniekt. Qa di qa rhoqor ama ruqa qarakni i qät täk pät ama vätka i qa nges bä saimäk näkt ka mu ama vätka aa ribit i ama qrot it pät ama sinäpki arha rhäng. Näkt nga ama

iqumga qa män bä ama qärhop ngä qut ka vätka dä qop kaku ngä rhästäs a qa inguna qa rhäk mämägän sä qa. ⁴⁹Dap iaqäkt karak i qat nari gua enge näkt kaku qat tualat parhäm ngät di qa rhoqor ama ruqa qarakni i qa rhäk pät aa vätka vät ivät näkt kaku qa sämaqrot na aa ribit. Näkt pät ama qäväläm gärqomni i ama qärhop ngä qut iaqäkt ama vätka dä arpus na qa mäk bä sa mava na qa mas.”

7

Ama Ulaqimärharhärhäkt Arhä Narhoerqa Aa Qatnanakt (7:1-10/Mat 8:5-13/Jon 4:46-54)

¹ Bä nga ma Jisas kä sameng bät ama ruvek kärerhani i rhat nari qa bä rhäksot dä qa met bä qa mon sae ma Kaperneam. ²Dap e di qale akni ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt karakni i aa latka di sa märmar gem ga na qa masirhat sokt di aräm ga bä qorhäs iva qä ñäp. ³Dä qä narhoerqa qa nari sävät ma Jisas dä qa rhäk na ama Judaqäna arha morta ivakt iva rhi nän ga iva qa rhän bä qa rhumäräs pät aa latka.

⁴Bä nga rha män ge ma Jisas dä rhat naing bät a qa masirhat toqortäqyia, “Qoki va ama mär masirhat kre i ngia rhualat toqor täkt bä ba qa ⁵inguna qa di aa snäng bät aurha ruvek ama Judaqäna dä qa mair na ut mämairqi.” ⁶Dä soknga ma Jisas ka met kä na rha.

Bä nga rhat tet bä sa glaqot nä qä narhoerqa aa vätka dä qa rhäk na aa ruavek ivakt iva rhi qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Gua morqa, qale ngiat turuan bät a nas inguna aingo di qaku ama märqa na ngo iva ngia rhon säp gua vätka. ⁷Bä ma ngo i qaku ngua met sagem nge dinguna nguut lu nas i qaku ama märqa na ngo. Dap pa sokt ngia rhamän iva märäs pät gua latka dä va märäs pät a qa. ⁸Inguna qosaqi ngo di ama ruqa qarakni i qale ngo va ama narhoerta arhä muräkt angärha rem dap ama ulaqimärharhärhäkt di qale rha vä gua rem. Bä nga ngu qoar nä

rhaerhak toqortäqyia, ‘Ngia rhet’ dä qat tet. Dap nga ngu qoar nä rhaerhak toqortäqyia, ‘Ngi ang’ dä qat tet inamuk. Dap nga ngu qoar nä gua latka rhoqortäqyia, ‘Ngia rhualat toqortäqyia e rhäkt’ dä qat tualat toqoräkt.”

⁹Bä nga ma Jisas ka nari rhoqoräkt dä qräk mät ka nävät karak dä qa rhong sävät ama gulañ na ama ruvek kärerhani i rhat tet nasot a qa dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän i qop as kaku ngua män bät anga qatnanakt anga mor ngät toqor täkt bä qäqi qaku gem ngän ama Israelqäna.”

¹⁰Näkt sa evär dä qa ruvek kärerhae i mai qre qä narhoerqa qa rhäk na rha bä säva ama vätka dä rha män bät ka latka i sa märäs pät a qa.

Ma Jisas Ka Märanas Na Ama Maqoski At Toemga Nämät Ama Tñäpki

¹¹Bä nga nasot dä ma Jisas ka met bä sämät ama värhäm gärqom i rhat tes äm i ma Nain näkt aa mudäsaqongda rhi na ama mor qi ama gulañgi na ama ruvek di rhi na qa. ¹²Bä nga qat tet bä sämät ama värhäm angärha tmongi dä vukpuk sa ama ruvek sa ama ñäp ka ama ruqa. Näkt ama ñäpka aa nanäk di ama maqoski na qi näkt at toemga iaqäkt di sokt ka ama sägäk. Näkt ama mor qi ama gulañgi na ama ruvek nämät iomäkt ama värhäm di rhi na qi.

¹³Bä nga ma Engeska qa lu qi dä qa lavuqi na qi masirhat dä qä qoar na qi rhoqortäqyia, “Qale ngit nok.”

¹⁴Näkt ka met pävit bä qa rhäk pät ama ñäpka aa gasgaska dä iarhakt kärerhae i rhit ta iaqäkt ama gasgaska di rha mair bä mänadin bät a rha. Dä qä qoar toqortäqyia, “Qarhoemga, ngu qoar na nge rhoqortäqyia, ngia rhäranas.” ¹⁵Näkt sa qa ñäpka qa märanas bä qat muqun bä qä nasäng i qat tamän dä ma Jisas ka mu qa ge aa nanäk.

¹⁶Qärerhani moe di rhäqäp ta na ama tlenga dä rha an sä ma Ngämuqa. Dä rhi qoar toqortäqyia, “Ma Ngämuqa

aa vämgingaqa ama moräs na qa sa qa män mänguröp mä ut. Ma Ngämuqa sa qa män ivakt iva qa rhatnärha aa ruvek.”

¹⁷ Bä rhangät täkt ama sameng sävät ma Jisas di vräs däm ngät e ma Judia moe bä särhage särhage nä iaqäkt ama ngärhäktka.

*Ama Engevärharha Nage Ma Jon
Ama Baptais*

(7:18-35/Mat 11:1-19)

¹⁸ Ma Jon aa mudäsaqongda rha sameng ba qa sävät iangärhäkt ama lat moe qärangätni i sa ngä märanas. Dä qa mes ama udiom nävät a rha

¹⁹ näkt ka rhäk na iom sage ma Engeska ivakt iva ini snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga qarak na nge iva qa rhän ura va qoki as ut nañäm nani akni?”

²⁰ Bä nga qärqiom in met bä sage ma Jisas dä ini qoaräs na qa rhoqortäqyia, “Ma Jon ama Baptais ka rhäk na un sagem nge ivakt iva uni snanbät sä nge rhoqortäqyia, ‘Nga qarak na nge iva qa rhän ura va qoki as ut nañäm nani aung?’ ”

²¹ Dap pät iomäkt ama qäväläm di ma Jisas ka mumäräs pät ama rhäqöp na rha nämät ama räm maos maos dä qa qutmäs ama iaus nämät arhani dä qa mumäräs pät ama rhäqöp na rha ama säsurta bä rhat nañäm.

²² Dä sa qa muvät pät ma Jon aa mudäsaqongiom doqortäqyia, “In det bä ini qoaräs nä ma Jon sävät ama lat kärangätni i in lu ngät te dä agi enge qärangätni i in nari ngät. Rhoqoräkt i ama säsurta di sa rhat nañäm dap ama vävarhämda di sa rhat tet dap iarhakt kärarhae i ama bias pät a rha di sa märäs pät a rha dap ama dängbärharha di sa rhat nari dap ama ñäpta di sa rhat täranas bä ama iar ta. Dä ama sameng ama mär ngät di ngu sameng na ngät bä ba ama tläkta.

²³ Näkt mamär iva märmär ge iaqäkt kärak i nga ama ruvek ti slava na qa inguna nävät a ngo dä qaku qa qut säda aa ron.”

²⁴ Nasot i ma Jon aa mudäsaqongiom in met dä ma Jisas ka nasäng i qat

tamän sävät kä guläñgi sävät ma Jon dä qä qoar toqortäqyia, “Ngän met sävät ama qräk dä bäs ama ivärhäs ivakt iva ngäni lu agiqa? Nguaräm ngän met sae ivakt iva ngäni lu ama eqokt ka ama ruqa qarakni i qät lir qät kutsasorhane varhäm ama ruvek arhä snängaqa? ²⁵ Ngakt bä qaku rhoqoräkt dä ngu lu sa ngän met ivakt iva ngäni lu agi anga ruqa? Nak nga va ngäni lu ama ruqa qarakni i qat don mät ama boi ama mär ngät? Qaku, inguna iarhakt kärarhae i rhat don mät ama boi ama mär ngät bä qale rha i amämägän sä rha di sa qale rha va ama vitnarha arha vät.

²⁶ Ngakt bä qaku rhoqoräkt dä ngu lu sa ngän met ivakt iva ngäni lu agi anga ruqa? Nguaräm ba ngäni lu akni ma Ngämuqa aa vämgingaqa? Ari, sokt di ngu qoar na ngän i iaqäkt di qa vit pät arhani ama vämginarha arhä väs.

²⁷ Rhak täkt ama ruqa di iaqäkt kärak i sa rha säm sävät a qa vä ma Ngämuqa aa enge rhoqortäqyia,

“As ngäni lu i ngut täk nä gua engevärhaqa vä gi qamäs
ivakt iva qä rhäkmu nä gia iska
nanokt nge.”

²⁸ Ngu qoar na ngän na ama engätki i nävät ama ruvek moe di sa qaku aung gäarakni i qa vit pä ma Jon aa uväs dap iaqäkt kärak i ama gaini na qa mamär vä ma Ngämuqa aa Muräktpäm di ama moräs na qa masirhat daver ma Jon.

²⁹ Bä nga ama ruvek moe bä qäqi sävät kärarhani i rhit ta ama takes di nga rha nari ma Jisas aa enge dä rhat tamän i nak ma Ngämuqa aa lat di ama räkt ngät i sa nguna rha rha ama baptais nage ma Jon.

³⁰ Dap ama Farisiqäna rhi nä iarhakt kärarhae i ama mädräm da mamär sa ama Muräkt di rha mer ma Ngämuqa aa snängaqa bä ba rha inguna rha mer ti narha ama baptais nage ma Jon.

³¹ Dä ma Jisas kä qoar toqortäqyia, “Ngu lu va ngua rhuqut ta agiqa sävät ama ruvek nävät tit täkt ama qoen-gait? Ngu lu rha rhoqor agiqa? ³² Rha

di rha rhoqor ama rhoes kärarhani i rhat muqun ba ama ivärhäs kärqosni i rhit boda ama tmäs e bä arhani rhit näs sävät arha ruavek toqortäqyia,

“ ‘Urhith kut ama irin dap ngän di qaku ngän dain
dä urhit tong ama mabu na ama iräski dap ngän di qaku ngänit nok.’

³³ Nguat tamän doqor täkt inguna ma Jon ga män di qaku qat täs ama bret dä qaku qät näkt ama wain dap ngäni goar toqortäqyia, ‘Qa di ama iauska qa e mät ka.’ ³⁴ Dap ma Ruqa aa Emga qa män i qat täs dä qät näkt dä ngäni goar i, ‘Ngäni lu qa. Ama qatmäska dä ama tnaktkä na qa bä aa ruavek di iarhakt kärarhae i rhith ta ama takes bä sävät ama vurha!’ ³⁵ Sökt di ama ruvek arha lat kärangätni i rhat tualat na ngät nävät ama mädräm ama mär ngät nage ma Ngämuqa di ngät ngärhi goar i aa mädräm ama mär ngät di ama räkt ka.”

Ma Jisas Ka Qyiradeng Na Ama Vu Qi Ama Evopki Sa Arhä Vuirhong

³⁶ Nasot toqoräkt dä akni nävät ama Farisiqäna di qa rhäknan dä ma Jisas iva qä na qa in däs ama tmäs dä soknga qa met bä säva aa vätkä bä qale qa vät ama laiqa aa rhäkt ivakt iva qat täs.

³⁷ Dap akti ama vu qi ama evopki nämät iomäkt ama värhäm di nga qia nari sävät ma Jisas i qat täs nävät ama Farisiqa aa laiqa va aa vätkä dä sa qia män sage ma Jisas sa ama kainaqi qärakti i sa rha mualat na qi na ama duiqa ama saksak pä m ga. Ia qyäkt ama kainaqi di rhäqäp ki na ama oel qärakti i ama mär at tamaska. ³⁸ Näkt nga qiat mair säng aa rhäng dä qia nasäng i qit nok bä qyiqyikt pät ma Jisas aa qäriglem na at koep. Dä qia angär bä qia suqup pät iglem na at käseng näkt kia qärhäktgyäm iglem*

* **7:38** kia qärhäktgyäm iglem Na ama Grikkäna arha enge di rhom däkt ama qängärini angät käväläm di rhoqortäqyia, ‘kia vop pät iglem.’ † **7:45** ngia qärhäktgyäm ngo Na ama Grikkäna arha enge di rhom däkt ama qängärini angät käväläm di rhoqortäqyia, ‘ngia vop pä gua sdäm.’

näkt kia vrit na ama oel ama mär at tamaska vät iglem.

³⁹ Bä nga qäarak kä Farisiqa i mai gre qa rhäknan dä ma Jisas di nga qa lu rhoqoräkt dä qa mu aa snäng doqortäqyia, “Vadi mai iaqäkt ama ruqa di nak ma Ngämuqa aa vämginaqa di mai mamär iva qat dräm i agukt koe iaqyäkt kärakti i qit tük pät a qa bä qi di qi rhoqor mäniekt nak nguna qi di ama vu qi ama ruqi.”

⁴⁰ Dä ma Jisas ka goar na qa rhoqortäqyia, “Saimon, ani rhärhäni va ngua rhamän särhäm nge nä ini.”

Dä ma Saimon ga goar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, dä a nge ngi goar na ngo.”

⁴¹ Dä ma Jisas kä goar na qa rhoqortäqyia, “Ama ruiom di sa in nän da ama ligär nage ama ruqa qärakti i aa lat diva qät boda ama ligär bä ama ruvek kärarhani i rhi nän ga iva nasot dä rhat dräm dat tuvät. Akni qa nän da ama ngärhäqyet ama handret na ama qunäng angät titsek dap akni sa ama ruiom ama udiom da ama ngärhäqyisem na ama qunäng angät titsek. ⁴² Näkt in moe di qaku ina anga ligär ivakt iva saqi sa in duvät dä soknga iaqäkt karak i qät lu vät iangärhäkt ama lat di qa anmae vät a iom iva qaku in namuvät na ngät. Bä nga rhoqoräkt dä va auge nävät a iom diva aa snäng bät a qa masirhat?”

⁴³ Dä ma Saimon ga muvät toqortäqyia, “Nguat tu gu snäng i iaqäkt karak i qa nän da ama ligär masirhat näkt ta veng ngät nävät a qa.”

Dä ma Jisas kä goar nä qa rhoqortäqyia, “Ngia matnävämne maräkt toqoräkt.”

⁴⁴ Näkt ka rhong sävät ka evopki dä qä goar nä ma Saimon doqortäqyia, “Nga ngiat lu rhakt ama evopki? Ngua mon säp gia vätkä näkt kaku ngia von ngo rha anga rigi iva rhi rhor gua qäriglem. Dap sa qyikt pät gua qäriglem nage at koep näkt kia suqup pät iglem na at käseng.

45 Dä qaku ngia ar sä ngo i ngia qärhäktgyäm ngo† dap takt täkt ama ruqi di mänasäng mai qre ngua mon bä sarhe dä qaku mae vät a qi i qit kärhäkt dä gua qäriglem. 46 Dä qaku ngia rhor na anga oel vät ngua väski dap ki di sa qia vrit na ama oel ama mär at tamaska sävät gua qäriglem. 47 Da soknga va ngu qoar na nge i arha vuirhong di ngua qyiradeng nä irhong inguna at snäng bät a ngo masirhat. Dap iaqäkt kärak i sa ma Ngämuqa qät kyiradeng ba qa maqälak di aa snäng bät a qa maqälak.”

48 Dä ma Jisas ka märhamän särhä qärakt toqortäqyia, “Ngua qyiradeng nä gia vuirhong.”

49 Dä arhani ama ruvek pä iaqyäkt ama tmäski di rhi nasäng i rhat tamän sä mänguräp mä ne rhoqortäqyia, “Auge rhak täkt iva qäqi qät kyiradeng na ama ruvek sa arha vuirhong?”

50 Dä ma Jisas ka märhamän särhä qa ruqi rhoqortäqyia, “Gi qatnanakt di sa ngä mumaiar na nge. Ngia rhet sa ama isiska.”

8

Sävät Ama Evop Iarhakt Kärarhae I Rhi Nä Ma Jisas Tat Tet

1 Nasot dä ma Jisas ka met mät ama värhap ama mor ap dä ama lel ap bä qä sameng na ama sameng ama mär ngät sävät ma Ngämuqa aa Muräktöpäm. Dä ama mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha di rhi na qa 2 näkt sävät arhani ama evop kärarhani i qa qutmäs ama iaus nämät ta dä qa mumäräs pät a rha nämät ama räm. Akti nävät a rha di ma Maria qärakt i rhat tes ki i ama ruqi nämät ama värhäm ma Makdala qärakt i sa qa qutmäs ama ngärhäqyet da udiom na ama iaus bä vuk sä ngät nämät ki. 3 Bä qosaqi qale ma Joana ma Kusa aa egutki e näkt ma Kusa di ma Herot aa lat angät narhoerqa bä qosaqi ma Susana näkt sävät arhani ama rhäqäp na rha. Rhärha rhäkt ama evop di rhat tatnärhä ma Jisas

kä na aa mudäsaqongda na arhä ligär qärangätni i nga e gem da.

Ama Enge Na Ama Siquitki Säväät Ama Ruqa Qärakni I Qät Don Na Ama Gavämirhong

(8:4-8 / Mat 13:1-9 / Mak 4:1-9)

4 Bä nga ama mor qi ama gulänngi na ama ruvek di väspästämne na rha sage ma Jisas dap kosaqi ama ruvek tat dän nämät ama värhap ama mor ap i aomni näkt saqi sa aomni dä ma Jisas ka märhamän bät tangät täkt ama enge na ama siquitki rhoqortäqyia,

5 “Maos dä akni ama latka qärakni i qät don na ama gavämirhong ga met säva ama etki ivakt iva qä qutnanokt pät a qi. Bä nga qät don na ama gavämirhong bät ama etki dä arhongni ama gavämirhong ngä säp sä varhäm ama iska dä ama ruvek ta naengmät nä irhong dä ama isäm nämät ama leqäs ngä mäs irhong.

6 Dap arhongni ngä säp sävät ama ivätki qärakni i ama dui väm gi bä nga vur mät irhong dä nät däm irhong inguna qaku anga rigi masirhat pa ama ivätki. 7 Dap arhongni ama gavämirhong ngä säp sä mänguräp ama ritgung bä ngä moe ngä ir sä ne bä ama ritgung ngä ong ama gavämirhong bä ngä slava nä irhong angärha irhirqi. 8 Dap arhongni ngä säp sävät ama ivätki ama mär qi. Bä irhong ngä ir bä irhong ngä sa. Näkt asägäni asägäni ini ngä sa ama sägäk ama handret na ama gavämirhong.”

Bä nga qat tamän bä rhäksot dä qa märhamän dä vuk toqortäqyia, “Iaqäkt kärak i nani a qa iva qunäga vät a qa sä gua enge di mamär iva qat nari mamär.”

Ama Rharimini Qärqäni I Ma Jisas Kat Tamän Na Ama Enge Na Ama Siquit

(8:9-10 / Mat 13:10-17 / Mak 4:10-12)

(8:11-15 / Mat 13:18-23 / Mak 4:13-20)

9 Bä nga aa mudäsaqongda rha snanbät sä qa iva qä qoar na rha na ama enge na ama siquitki at tarimini

10 dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa ma Ngämuqa qät bon ngän da ama mädräm ivakt iva ngänät dräm sävät aa Muräktpäm dap nguat tamän bät ama enge na ama siqut sage arhani ivakt iva ‘näma dä äkt bä rhat nañäm sokt diva qaku rhi nalu guani bä näma dä äkt bä rhat nari sokt diva qaku mamär iva qunäga vät a rha.’

11 “Ama enge na ama siqutki at tarimini di rhoqortäqyia, ama gavämirhong di ma Ngämuqa aa enge. 12 Ama gavämirhong barhäm ama iska di ama siqutki sävät ama ruvek kärarhani i rhat nari näkt ma Sämga qat dän bä qät ta ama enge näda arha ron ivakt iva qaku rhi natnanakt na ngät dä va qaku rhi narha ama mu-maiar. 13 Dap iarhongäkt kärqärhong bät ama ivätki ama dui väm gi di ama siqutki sävät ama ruvek kärarhani i rhit ta ama enge na ama märmärgem doqoräkt i rhat nari ngät sokt di qaku angät snagut ngät don säda arha ron mamär. Bä rhat nanakt di nak kop sokt pät ama qäväläm ama qot äm näkt nga ama märänga nage ama siqutsiqut kat dän bät a rha dä mämae da arhä qatnanakt.

14 “Ama gavämirhong gärqärhongni i irhong ngä säp sä mänguräp ama ritgung di ama siqutki sävät ama ruvek kärarhani i rhat nari sokt di nga rhat tet parhäm arha tmerhäs dä ama qänäskänes dä ama märmärgem näkt ama mämägän nämäni ama ivätki di ngärhi slava na rha dä soknga qaku sräpsröp ta mäni arhä qatnanakt. 15 Dap ama gavämirhong bät ama ivätki ama mär qi di ama siqutki sävät ama ruvek kärarhani i sa ama räkt ka dä ama mär qa ama snängaqa di rhat nari ama enge näkt tit sangar säväm na ngät ma ama qrot. Dä qale rha ma ama qrot sa ama bulap bä äkt i rhit sa ama gavam bät kärangättni arha iar.”

Ama Lirhäga Va Ama Laiqa Aa Rem
(8:16-18 / Mak 4:21-25)

16 “Qaku aung gä namudäm säda anga lirhäga näkt kä ngaip ka va anga uratki arha rem ura qa rhu qa va anga laiqa aa rem. Dap kinak

kä rhäkt a qa rhävuk ivakt iva nga iarhakt kärarhae i rhat don säva vät diva rhat lu ama neraqa. 17 Inguna qaku guani qärqäni i ama ngaip ini diva qaku rhi namuqunäga sä ini dä qaku guani qärqäni i ini nga e väm diva qaku vuk sä ini säda eraqi. 18 Dä soknga mamär iva ngänät nari mamär ivakt iva qunäga vät a ngän sa ama enge inguna aung gäarakni i sa aa anga guani diva rhi von ga rha arhongni savono sae dap aung gäarakni i sa qaku aa anga guani diva qäqi rhi rha iarhongäkt nagem ga qärqärhong i qat tu aa snäng i irhong nga e gem ga.”

Ma Jisas Aa Nanäk Näkt Sävät Aa Läktpek

(8:19-21 / Mat 12:46-50 / Mak 3:31-35)

19 Dä ma Jisas aa nanäk näkt sävät aa läktpek di rha män ivakt iva rhi lu qa sokt di qaku mamär iva rhi namet sa glaqot na qa inguna nage ama gulänngi na ama ruvek. 20 Dä akni qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Gi nanäk näkt sävät gia läktpek di iarha namäk tat mair dalek i nani a rha iva rhi lu nge.”

21 Dä ma Jisas ka movät toqortäqyia, “Gu nan bä gua läktpek di iarhakt kärarhae i rhat nari ma Ngämuqa aa enge näkt tat tet nasot a ngät.”

Ma Jisas Ka Anmae Da Ama Lauräm

(8:22-25 / Mat 8:23-27 / Mak 4:35-41)

22 Vät akni ama qunäga dä ma Jisas ka rhon na nas sämät ama mlauski qä na aa mudäsaqongda dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “U rhet samit särhage na ama namuqa.” Dä rha met mämono. 23 Bä nga rhi ngang bät kä namuqa rhoqoräkt dä ma Jisas di qa mänatäm.

Dä but sa ama lauräm ama qrot äm mäk masägos pät ama namuqa aa rhäng bä ama mlauski di rhäqäptäqäp ki na ama rigi bä qale rha da ama tñäpki arha ron. 24 Dä ama mudäsaqongda rha metbä rha rhäqäm a qa dä rhi qoar na qa rhoqortäqyia,

“Ura, Qamorqa! Va u rhon bä va urhi ñäp!”

Dä qa märanas bä qa anmae da ama lauräm dä ama vaeng na ama enge ama qrot ngät dä soknga qäp dä qä lauräm dap mänadin bät ama qo-eväs. ²⁵ Dä ma Jisas ka snanbät sa aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Angän gatnanakt ngä qoe nai?”

Rhäqäptäqäp ta bä rhit len dä rhi snanbät sagem ne rhoqortäqyia, “Nak sa auge rhak täkt karak i qät bon da ama rhäkne qäqi särha ama laur dä ama rigi dä ngät nari nämät ka?”

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Iaus Mät Ka Ama Ruqa

(8:26-39/Mat 8:28-34/Mak 5:1-20)

²⁶ Dä rha met mät ama mlauski bä särhage na ama namuqa bä sävät ama Gerasaqäna* arha ivärhäs kärqosni i äs nga e rhämone nä na Galili. ²⁷ Bä nga ma Jisas ka rhon na nas samit sävät a qoan dä akni ama ruqa qarakni i ama iaus nga e mät ka qa met inamuk sagem ga. Iaqaät ama ruqa di qa nämät iomäkt ama värhäm ama moräm näkt ka di mudu qaku qat dräm ga is nas bä ama vlavel a qa dä qaku qat tas pa anga vätka dap kat tas mät ama ñäpta arha lek.

²⁸ Bä nga qa lu ma Jisas dä qa muqaia näkt arpus na qa mäk säng ma Jisas aa qar bä qät nästäm dövuk toqortäqyia, “Nani a nge iva ngia mäšana na ngo, ainge Jisas ma Moräsnaqa Na Rhävuk aa emga? Ngut nok pät a nge iva qale ngi nasangäm na ngo.” ²⁹ Qat tamän doqoräkt di sa nguna ma Jisas ka märhamän ma ama qrot iva vuk sa ama iauska nämät ka.

Ma ama rhäqäp nä imek dä ama iauska qä rhartäm sä qa bä nämä dä rhit kop mät aa qar dä aa rhäkt na ama sengäna bä qale qa va ama tpäskiarharhäng sokt di qä nänbänmät na ngät näkt ama iauska qä ngang sä qa bä sävät ama ivärhimek kärqämekni i qaku anga ruvek pät imek.

³⁰ Ma Jisas ka snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Gi ngärhipki agukt koe?”

Dä qa muvät toqortäqyia, “Ma Rhäqäp” inguna ama rhäqäp na ngät ama iaus sa ngä mon sämät ka. ³¹ Dä saqi as ngärhit nok pät ma Jisas iva qale qä naqutmäs a ngät bä va ngä namet sämät ama uqupka qarakni i qaku aa anga ribit†.

³² Dap ama vlam ama rhäqäp na ngät di qale ngät e bä ngät täs pät ama qurängige. Dä ama iaus ngä nok pät ma Jisas ivakt iva qä rhares pät angärha rhäng iva ngä rhon sämät ngät dä qa rhares pät angärha rhäng. ³³ Bä nga vuk sa ama iaus nämät ka ruqa dä ngä met bä ngä mon sämät ama vlam bä ama vlam moe ngä ang masirhat pät ama qäsäpki bä ngä mon ba ama rigi bä ngä ñäp dä m gi.

³⁴ Bä nga ama ruvek kärarhani i mai rhit lu vät iangärhäkt ama vlam di sa rha lu ama lat kärangätni i ngä märanas toqoräkt dä rha ang masirhat bä rha sameng mät ama värhäm bä särhage särhage. ³⁵ Dä ama ruvek ta met ivakt iva rhi lu iangärhäkt ama lat kärangätni i sa ngä märanas. Bä nga rha män ge ma Jisas dä rha lu qa ruqa qarak i sa vuk sa ama iaus nämät ka i qat muqun säng ma Jisas aa qar i sa mamär na aa mädräm bä qa monmät bä nga rha lu rhoqoräkt dä rhit len.

³⁶ Ama ruvek kärarhani i rha lu iangärhäkt ama lat kärangät i ma Jisas ka mualat na ngät di sa rha qoar na ama ruvek i sa ma Jisas ka mumäräs pät ama iausmätka rhoqor mäniekt. ³⁷ Dä ama ruvek moe nävät ama Gerasaqäna arha ivärhäs taqe rhage rha qoar nä ma Jisas iva qa rhet nagem da inguna rhäqäp ta masirhat na ama tlenga.

Dä qa rhon na nas sämät ama mlauski bä qa met. ³⁸ Bä ama ruqa qarakni i mai gre vuk sa ama iaus nämät ka di qät nok pät ma Jisas iva

* **8:26** ama Gerasaqäna Ura ‘ama Gadaräqäna ura ‘ama Gergesaqäna’ † **8:31** ama uqupka qarakni i qaku aa anga ribit Ama ruvek tat tu arhä snäng i ama iaus diva rhi väs särhäm ngät mäk da ama ivätki arha ron mamär bä dängdäng bät ama qäväläm gärqomni iva ma Ngämuqa qä sangäm na ngät.

qä na qa dä ma Jisas ka evär däm ga näkt kä qoar na qa rhoqortäqyia, ³⁹ “Evär däm nge säva vät bä ngi sameng i sa ma Ngämuqa qa mualat pä gia iar toqoräkt.” Dä soknga qa met mät iomäkt ama mor äm ama värhäm bä qa sameng i ma Jisas ka mualat pa aa iar toqoräkt.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Evopki Näkt Ma Jairus Aa Imgi
(8:40-56 / Mat 9:18-26 / Mak 5:21-43)

⁴⁰ Bä sa nga evär dä ma Jisas särhage na ama namuqa dä ama guläñgi na ama ruvek ta ar sä qa inguna rha moe di mai qale rha dap tat nañäm nani a qa. ⁴¹ Dä ama tpäskinaga näva ama mämairqi qärak i rhat tes ka i ma Jairus ka män bä arpus na qa säng ma Jisas aa qar bä qat naing bät a qa ⁴² iva qä na qa säva aa vätka inguna aa imgi qit ñäp kärakti i qop sokt ki aa imgi ama sägäkt. Näkt at koeo di ama ngärhäqyisem da udiom na ngät.

Bä nga ma Jisas kat tet parhäm ama iska dap ama gulañ na ama ruvek di rha moe rhat tet bä rhit tares ka. ⁴³ Dap akti ama ruqi di qali qi e qärakti i qaku mae da arha rämgi na ama equngi dap at biaska qat tet pät ama ngärhäqyisem da udiom na ama qoeo. Sa qia sot pät a nas iva märäs pät a qi[‡] sokt di qaku aung ga mäqäne dä mamär iva qa rhumäräs pät a qi.

⁴⁴ Qia män säng ma Jisas aa rhäng bä qia rhäk da aa boiqi arha väm dä qop käp da ama biaska masägos.

⁴⁵ Dä ma Jisas ka snanbät toqortäqyia, “Auge qa rhäk pät a ngo?”

Bä nga rha moe rha rhäqyas dä ma Pita qä qoar toqortäqyia, “Qamorqa, ama ruvek di masirhat na rha bä rhit tares nge.”

⁴⁶ Sokt di ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Aung i ak ka rhäk pät a ngo. Nguat nari i angätni gu qrot ngä met nävät a ngo.”

⁴⁷ Dä qa evopki qiat lu i qaku mamär iva qi namet dap kaku rhi naräm na qi dä soknga värvar vät a qi bä qia met bä arpus na qi säng ma Jisas aa qar. Näkt da ama ruvek arhä saqong moe dä qia qoar i mäniekt bä sa qia rhäk pät ma Jisas bä rhoqor mäniekt bä qia rha ama mumäräspät masägos.

⁴⁸ Dä ma Jisas ka qoar na qi rhoqortäqyia, “Nguä imgi, gi qatnanakt ngä mumäräs pät a nge. Ngia rhet sa ama isiska.”

⁴⁹ Bä as nga rhoqoräkt i ma Jisas kat tamän dä akni ama ruqa qa män näp ma Jairus ama narhoerqa näva ama mämairqi aa vätka. Bä qä qoar toqortäqyia, “Sa ngia imgi qia ñäp. Dap kale ngi namuruan bät kamorqa.”

⁵⁰ Bä nga ma Jisas ka nari rhoqor täkt dä qä qoar nä ma Jairus toqortäqyia, “Qale ngit len dap sokt ngiat nanakt dä va märäs pät a rha qi.”

⁵¹ Bä nga qa män bä ma Jairus aa vätka dä qaku qa rhares pät aung aa rhäng iva qä na qa in don sävät ama ñäpki at tut dap sokt ma Pita dä ma Jon näkt ma Jems näkt sävät ama rhuimigi at mamäk dä at nanäk. ⁵² Dap toqoräkt di ama ruvek di rhat tuqaia dap tit nok pät a qi. Dä ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Qale ngänit nok inguna nak kop kaku qia ñäp dap ki mänatäm.” ⁵³ Dä rha rhama tam ga inguna rhat dräm i sa qia ñäp.

⁵⁴ Sokt di qa sangar at tärhäqyet näkt kä qoar na qi rhoqortäqyia, “Nguä imgi, ngia rhäranas.” ⁵⁵ Dä saqi sa evär da at kloqaqa bä qia mair masägos. Dä ma Jisas ka qoar na rha iva rhi von gi rhä guani ivakt iva qia äs. ⁵⁶ At mamäqiom di qräk mät iom mamär sokt di ma Jisas ka qoar na rha ma ama qrot iva qaku rhi nasameng ba aung sävät aa lat iangärhäkt kärangätni i sa ngä märanas pät a qi.

[‡] 8:43 Sa qia sot pät a nas iva märäs pät a qi Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama got äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

9

Ma Jisas Qa Rhäk Na Ama Ngärhäqyisem Da Udiom Na Rha Ama Ngangda

(9:1-6 / Mat 10:5-15 / Mak 6:7-13)

¹ Mamär dä ma Jisas ka mes ama ngärhäqyisem da udiom na rha ama mudäsaqongda sävät a ne dä qa von da rha ama qrot dä ama rhares ivakt iva rhit kutmäs ama iaus dä qosaqi iva rhat tumäräspät nämät ama räm ² dä qa rhäk na rha ivakt iva rhi sameng sävät ma Ngämuqa aa Muräktpä m dä va rhat tumäräs pät ama rämgivärharha. ³ Qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Va qaku ngän nata guani sävät angäna tmerhäs. Qaku ngän nata anga tlang dä anga sägänaqa dä anga tmäs dä anga ligär dä va qaku aung gä nata anga unbem anga sravem. ⁴ Agi a vätka qä rakni i ngän don säväm ga diva qale ngän e väm ga bä dängdäng i ngän det daqule iomäkt ama värhäm. ⁵ Dap ngakt bä qaku guavek anga ruvek ta ar sä ngän dä va ngäni suqup angäna qar sa ama rhabuqi samäk* toqoräkt i ngän det daqule iomäkt ama värhäm ivakt iva rhi lu i sa ma Ngämuqa di qaku märmär gem ga na rha.”

⁶ Dä soknga vräs na rha bä rha met sämät ama värhap asägom asägom bä rhi sameng na ama sameng ama mär ngät dä rhat tumäräspät ama ruvek äkt kärarhani i rhat dän e.

Ma Herot Di Qänäskänes Ka Masirhat Nävät Ma Jisas

(9:7-9 / Mat 14:1-12 / Mak 6:14-29)

⁷ Bä ma Herot ama tpäskinaqa di qat nari sävät iarhongäkt kärqärhong i irhong ngät täranas bä dä dän mä qa inguna arhani rhi qoar i ma Jon sa qa märanas nämät ama tñäpki ⁸ dap arhani rhi qoar i ma Elaija† sa väs däm ga dap koki as arhani di rhi qoar i akni iaqäkt kärak i mudu qa nävät ma Ngämuqa aa vämginarha di sa qa märanas bä ama iar qa. ⁹ Dap ma

Herot ka qoar toqortäqyia, “Sa ngua rhodäkt mät ma Jon. Dap auge rhak täkt kärak i nguat nari rhärhong däkt sävät a qa?” Dä qa siqut ivakt iva as kä lu qa.

Ma Jisas Ka Von Da Ama Tmäs Bä Ba Ama Ngärhäqyet Ama Tausengäna Na Rha Ama Ruvek

(9:10-17 / Mat 14:13-21 / Mak 6:30-44 / Jon 6:1-15)

¹⁰ Bä sa nga evär dä qä ngangda dä rha sameng bä ma Jisas nä iarhongäkt moe qarqärhong i sa rha mualat nä irhong. Dä qa rhäqoar sä rha bä rhi na qa bä sokt ta rha met sä nas bä sa glaqot na ama värhäm ama lel äm gä rcom i rhat tes äm i ma Betsaida, ¹¹ sokt di qoki as ama gulañ na ama ruvek di rha räm dä rha väs täm ga sae. Dä ma Jisas ka ar sä rha näkt ka märhamän sävät a rha sävät ma Ngämuqa aa Muräktpä m näkt ka mumäräs pät iarhakt kärarhae i rhit läk nani ama mumäräspät.

¹² Bä nga säpbängang mamär dä qä ngärhäqyisem da udiom na rha rha män gem ga dä rhi qoaräs na qa rhoqortäqyia, “Mamär iva ngi rhäk na ama gulañ bä va rha rhet sämät ama värhap bä särhage na ap ivakt iva rhi ñäm nani anga tmäs dä anga vät iva rha rhas inguna rhos täkt ama ivärhäs di äs nga e gläius.”

¹³ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Aingän, ngäni von da rhä guarhong ivakt iva rha äs.”

Dä rha muvät i rhi qoar toqortäqyia, “Rhe gem ut di qop sokt ama ngärhäqyet na ngät ama bretkäna näkt ama udiom ama rhinämiom. Dap nga nani a nge iva urhi vodäm bät anga tmäs bä ba ama gulañ moe?” ¹⁴ Rha märhamän doqoräkt dinguna ama rhodäm sa ama gamoe e di ngäkt kre ama ngärhäqyet ama tausengäna na rha.

Dä ma Jisas ka qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Ngäni

* **9:5** ngäni suqup angäna qar sa ama rhabuqi samäk Rhangät täkt ama lat di ngärhi sameng i sa ma Ngämuqa qa rhong na rha mas. † **9:8** ma Elaija Ma Elaija di mudu akni ma Ngämuqa aa vämginaqa qä rakni i ama ruvek tat tu arhä snäng iva evär däm ga ivakt iva qä rhäkmu na ama iska nani ma Kraiss.

qoaräs na rha iva rha rhuqun bät a ne va ama guläñap. Näkt ama guläñap asägom asägom diva ama ruiom ama udiom da ama ngärhäqyisem na ama ruvek pä bap.”¹⁵ Dä ama mudäsaqongda rha mualat toqoräkt bät rha moe rha muqun mäk.¹⁶ Dä qa rha qä ngärhäqyet kä bretkäna näkt sävät kä rhinämiom bät qat nañäm dävit säva usäp näkt ka mes ama mär näkt ka vonmät na ngät. Näkt ka von aa mudäsaqongda rhäm ngät ivakt iva rhi are däm ngät bät ba ama ruvek.

¹⁷ Bät rha moe rha mä s bät arhä sarem näkt ama mudäsaqongda rha rha ama urat ama ngärhäqyisem da unbem na ama mäsdävät.

Ma Pita Qa Sameng Mamär I Ma Jisas Di Ma Krais

(9:18-21 / Mat 16:13-20 / Mak 8:27-30)

¹⁸ Maos toqoräkt i ma Jisas di qä nän bät ama ivärhäs kärqosni i qaku anga ruvek e dap aa mudäsaqongda di qale rha e rhi na qa dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ngu lu ama gulañ na ama ruvek di rhi qoaräs i aingo di auge na ngo?”

¹⁹ Dä rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Arhani di rhi qoar i ma Jon ama Baptais dap arhani di rhi qoar i ma Elaija dap koki as arhani di rhi qoar i akni iaqäkt kärak i mudu qa nävät ma Ngämuqa aa vämginarha di sa qa märanas bät ama iar qa.”

²⁰ Dä qä snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Dap aingän di ngän du angän snäng i auge na ngo?”

Dä ma Pita qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Ainge di ma Krais nage ma Ngämuqa.”

Ma Jisas Ka Sameng Sävat Äa Tñäpki Dä Nasot Diva Qa Rhäranas

(9:21-22 / Mat 16:21-23 / Mak 8:31-33)

²¹ Dä ma Jisas ka mugem da ma ama qrot iva qale rhi nasameng nä rhom däkt bät ba aung.

²² Dä qa qoar toqortäqyia, “Ma Ruqa aa Emga diva as kä na ama märänga masirhat nani a ne bät va ama morta dä ama priskäna ama moräs na rha

dä ama Skraipkäna diva rha rher mä qa bät va rhi veng ga näkt pät ama dävaung na qa ama qunäga dä va ma Ngämuqa qa rhäranas na qa nämät ama tñäpki.”

Mamär Iva Ngi Rha Gi Sämänanamuqa Bät Ngit Päs Ma Jisas Äa Rhäng

(9:23-27 / Mat 16:24-28 / Mak 8:34-38)

²³ Dä qa qoaräs na rha moe rhoqortäqyia, “Nga nani aung gäarakni iva qat tet nasot a ngo di mamär iva qä qyiradeng na nas dap kä rha aa sämänanamuqa bät qät päs gua rhäng bät ama qunäng nasot a ne.”²⁴ Inguna aung gäarakni i nani a qa iva qä sangar vät aa iar mamär diva qa rhusäng sä ngät nasot. Dap iaqäkt kärak i qät kyiradeng na aa iar bät ba ngo diva qa rhumaiar ngät.²⁵ Va mamär vät ama ruqa na agiqa qre i mänamär sä qa nage ama ivätki at kärhong ama mär irhong moe dap sa musäng sa aa iar ura käbäs na ngät?²⁶ Nga aung gäarakni i aqlus pät a qa na ngo dä aqlus pät a qa nä gua enge diva ma Ruqa aa Emga diva aqlus pät a qa na qa vät iomäkt ama qäväläm gärqom i ngua rhän sä gu murhämeska dä ama murhämeska i gu mamäk kä na aa enselqäna ama qumärqumär ta mamär.²⁷ Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i arhani nävät a ngän däkt kärarhani i ngänät mair diva as kaku rhi nañap dap as pa rhi lu ma Ngämuqa aa Muräktpäp.”

Ma Jisas Äa Nämñämgi Qia Män Maos

(9:28-36 / Mat 17:1-13 / Mak 9:2-13)

²⁸ Ngi qoar qre nasot ama ngärhäqyet da dävaung ama qunäng i ma Jisas ka märhamän bät iangärhäkt ama enge dä qä nä ma Pita dä ma Jon näkt ma Jems ta met säda ama damgi ivakt iva rhi nän.²⁹ Bät nga rhoqoräkt i qä nän dä aa saqongait angät nämñämgi qia män maos bät aa boi di ngä män i qaliqalae vät a ngät i ama qulum ngät mamär.³⁰ Dä nak sa vät iomäkt ama qäväläm dä ama ruiom ama udiom ma Moses

kä nä ma Elaija ³¹ di vuk sä iom sa ama murhämeska na rhävuk bä rhat tamän särhäm ne rhi nä ma Jisas. Rha märhamän särhäm ne sävät aa tñäpki qärakti iva qia rhu at släqyige vät a nas e ma Jerusalem.

³² Dap ma Pita qä na aa ruaikom di arhä mänap bä nak as nga bänmät na ama mänäpki nävät arhä saqong dä rha lu ma Jisas aa murhämeska näkt sävät iaiomäkt kärqiom i init mair in na qa.

³³ Bä nga rhoqoräkt i in met daqule ma Jisas dä ma Pita qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, ama mär toqoräkt i qali lut täkt. Bä rhäkt diva u rhair na anga dövagukt anga mämairväm iva akti bä nge dap akti bä ma Moses dap akti bä ma Elaija.” Qa märhamän doqoräkt inguna qaku qat dräm iva qa rhamän bät agiqa.

³⁴ Bä nga qat tamän doqoräkt dä ama eqoeqi qia män bä qia ong da bä rhit len masirhat toqoräkt i qi ngäng da. ³⁵ Dä ama eguinga qa män näva ama eqoeqi i qat tamän doqortäqyia, “Rhak täkt di ngua emga qäarakni i sa ngua muqunän bät a qa näkt pa ngänät nari nämät ka.”

³⁶ Bä nga ama eguinga qat tamän bä rhäksot dä rha lu i sokt ma Jisas kat mair e. Dä ama mudäsaqongda rha ngaip päm mes nä iarhongäkt kärqärhong i sa rha lu irhong imäk äkt bä qaku rha qoaräs na aung nä irhong.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Iauska Mät Ka Ama Rhoemga
(9:37-43 / Mat 17:14-21 / Mak 9:14-29)

³⁷ Näkt nga duququ rhoqoräkt i ar sä rha näda ama damgi dä ama gulänği ama mor qi qia män bät ma Jisas. ³⁸ Dä akni ama ruqa näva ama gulänği qa näs sävät ma Jisas toqortäqyia, “Qamorqa, ngut nok pät a nge iva ngi lu ngua emga qäarakni i qop nguna sokt ka ngua emga ama sägäk dap saqi as kaku aung. ³⁹ Ngakt bä nga ama iauska qat tualat na qa ma ama qrot dä va qat tuqaiä masärmän. Dä qät don na qa na ama inirqi bä

vukpuk sa ama goaräm mät ka. Bä qaku ama iauska qat tet näväm ga dap sokt kä slava na qa. ⁴⁰ Ngua nok pät gi mudäsaqongda iva rhi qutmäs a qa nämät ka rhoqoräkt i qaku a nge dä rha siqut dä qaku.”

⁴¹ Dä ma Jisas ka movät toqortäqyia, “Ai, aingän di ama qoengait na ama ruvek kärarhae i qaku angän anga qatnanakt dä qosaqi ama vurha na ngän mamär. Ngu lu va qale ngo gem ngän bä dängdäng gäsniä? Dä qosaqi va ngut ta ama märänga sä ngän bä dängdäng gäsniä?”

Dä ma Jisas ka qoar nä qa ruqa i, “Ngäni rha ama rhoemga namuk.”

⁴² Bä qosaqi nga rhoqoräkt i qa rhoemga qa met iva sage ma Jisas dä ama iauska qa rhon na qa samäk sävät ivät na ama inirqi. Dä ma Jisas ka rhäk na ama iauska nämät ka na ama enge ama qrot ngät bä qa mumäräs pät ka rhoemga näkt ka evär däm ga bä ba aa mamäk. ⁴³ Bä ama ruvek moe di qräk mät ta mamär nävät ma Ngämuqa aa qrot.

Saqi As Ma Jisas Ka Sameng Sävät Aa Tñäpki

(9:43-45 / Mat 17:22-23 / Mak 9:30-32)

Bä nga rhoqoräkt i qräqräk mät ama ruvek nävät iangärhäkt ama lat kärangät i ma Jisas ka mualat na ngät dä qa qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, ⁴⁴ “Ngäni nari mamär na agi enge qärangätni iva as pa ngua rhamän särhäm ngän na ngät. Ma Ruqa aa Emga diva rhi vodäm ga sämät ama ruvek arhä rhäkt.” ⁴⁵ Sokt di qaku qunäga vät a rha inguna ama rharimini di sa ama ngaip ini. Dap tit len bä qaku aung ga snanbät sä qa närhäm ini.

Auge Di Ama Vit Na Qa Mamär
(9:46-48 / Mat 18:1-6 / Mak 9:33-37 / Luk 22:24-27)

⁴⁶ Ama engirhong ngä män mänguröp ama mudäsaqongda bä rhi veng ne i auge nävät a rha di ama vit na qa mamär. ⁴⁷ Ma Jisas di qat dräm arhä mungäsäng dä qa sangar da ama rhoemga aa rhäkt bä qa mair

na qa gem mes. ⁴⁸ Dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Aung gäarakni i qä rhar sa anga rhoemga rhoqor tak täkt sagem mes nävät gu ngärhipki di qä rhar sä ngo. Dap aung gäarakni i qä rhar sä ngo sagem mes di qä rhar sä iaqäkt karak i sa qa rhäk na ngo sarhe. Inguna iaqäkt karak i qät säm ama gaini na nas mamär mänguräp mä ngän di ama moräs na qa mamär.”

Aung Gäarakni I Qaku Qat Tair Särhäm Ut Di Qa E Vät Aut Käge
(9:49-50 / Mak 9:38-41)

⁴⁹ Dä ma Jon ga qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, sa ut lu ama ruqa qarakni i qät kutmäs ama iaus nävät gi ngärhipki dä ut siqut iva urhin mae vät a qa inguna qaku qa nämäni ut.”

⁵⁰ Dä ma Jisas kä qoar toqortäqyia, “Qale ngän nanmae vät a qa inguna auge qarak i qaku a urha ik na qa di qa nävät a ut.”

Ama Samariaqäna Di Qaku Rha Ar Sä Ma Jisas

⁵¹ Bä sa nga qorhäs korhäs na ama rhodäm gärangätäni iva ma Jisas kä an dävit dä qa mu aa snäng na ama snängaqa ama sägäk iva qa rhet sae ma Jerusalem. ⁵² Dä qa rhäk na aa engevärharha narhoer bä rha met sämät aomni ama Samariaqäna arha värhäm ivakt iva rhi rhäkmu nä iarhongäkt moe nani a qa ⁵³ sokt di ama ruvek nae di qaku rha ar sä qa i qoki nguna qat tet iva sae ma Jerusalem. ⁵⁴ Bä nga ama mudäsaqongiom ma Jems kä nä ma Jon in lu rhoqoräkt dä in snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Una Engeska, nga nani a nge na un iva uni nän da ama rhäptäpki na rhävuk iva qi veng da?”

⁵⁵ Dä ma Jisas ka rhong sävät a iom näkt ka mair särhäm iom sä iaqäkt in snängaqa. ⁵⁶ näkt ta met sämät aomni ama värhäm.

‡ 9:55 Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap tom dakt ama qäväläm nämäni ama qängärirhom ma 55 dä ma 56 di di qosaqi rha säm a äm sae. ‘i qa qoar toqortäqyia, “Qaku ngänät dräm i aingän nämäni agi a qloqaqa. 56 Ma Ruqa aa Emga di qaku qa män ivakt iva qä slava na ama ruvek arha iar dap kinak ka män ivakt iva qa rhumaiar ta.’

Ama Ruqa Diva Qä Väs Ma Jisas Aa Rhäng Doqor Mäniekt

(9:57-62 / Mat 8:18-22)

⁵⁷ Bä nga rhat tet parhäm ama iska dä akni ama ruqa qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Qoe nai i ngiat tet e di qoki va ngut päs gia rhäng.”

⁵⁸ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ama muräp di angärha lek dap ama isäm nämät ama leqäs di angärha vät sokt di ma Ruqa aa Emga di qaku aa anga ivärhäs ivakt iva qa rhas na aa uväski e.”

⁵⁹ Dä ma Jisas ka qoar na akni ama ruqa rhoqortäqyia, “Ngit päs gua rhäng.” Dä qa ruqa qa muvät toqortäqyia, “Gua morqa, as ngi rhares pät gua rhäng iva as narhoer dä va ngua rhet ngu sasärhä gu mam.”

⁶⁰ Dä ma Jisas kä qoar toqortäqyia, “Ngi qyiradeng na ama nänpta iva rhi sasärha arhä nänpta maräkt dap ngia rhet bä ngi sameng sävät ma Ngämuqa aa Muräktpäp.”

⁶¹ Dap koki as akni di qä qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Gua Engeska, va ngu väs gia rhäng dap as narhoer dä ngi rhares pät gua rhäng iva evär däm ngo bä ngua rhamän särha ngua es bä ngu sangar arhä rhäkt.”

⁶² Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Iaqäkt karak i qat tualat na ama iaräs na ngät ama lat ama mär ngät näkt nga qät näm da aa rhäng sävät ama mru ngät ama lat kängätäni i mudu qat tualat na ngät di qaku mamär vät a qa iva qat tualat mamär vä ma Ngämuqa aa Muräktpäp.”

10

Ma Jisas Kät Täk Na Ama Ruvek Ama Dävaung Na Rha Da Ama Ngärhäqyisem Da Udiom Na Ama Latta Sa Ama Sameng Ama Mär Ngät

¹ Nasot iangärhäkt aa enge dä ma Engeska qa armeng da arhani ama latta qärrarhani i ama ruvek ama

dävaung na rha da ama ngärhäqyisem da udiom* na rha näkt ka rhäk na rha i udiom udiom narhoer nanokt ka sävät ama ivärhimek dä ama värhap iaväkt iva as pa qat tet sämät ap kä na aa mudäsaqongda.

2 Näkt kä qoar na rha rhoqortäqyia, “Ama tmäs kärangättni iva rhi dodäktgyäm ngät di masirhat na ngät dap ama latta di ama marheka na rha. Dä soknga mamär iva ngäni nän ma ama qrot sage ma Engeska bä bä iangärhäkt ama lat toqoräkt iva qä rhäk na anga latta sävät iangärhäkt aa lat. 3 Ngän det! As ngäni lu i ngut täk na ngän doqor ama sipsipkäna ama rhoes mänguräp ama mäsmäs pä m ngät ama muräp ama mor ngät. 4 Qale ngän nata anga rhae iva nanokt anga ligär ura anga sägänaqa ura anga sandal anga unmem na ngät sae dä qale ngän natmes ama qunäga aa qäväläm sävät aung barhäm ama iska.” 5 “Bä nga ngän mon säva agi a vätkä dä ngäni er ngäni qoar toqortäqyia, ‘Ama bulap bä rhak täkt ama vätkä.’ 6 Näkt ngakt bä anga ruqa qa ni e qärakni i qat sangar ama bulap diva iangärhäkt angäna enge na ama bulap diva qale ngät gem ga dap ngakt bä nga qaku diva qosaqi evär dä angän modämne sagem ngän. 7 Qale ngän bä iaqäkt ama vätkä bä ngän däs dä ngänit näkt agirhong gärqärhongni i rhit bon ngän däm irhong inguna ama latka diva nak koki qät ta aa rhitsek. Qale ngän dune na ama vätkä.”

8 “Bä nga sa ngän mon sämät agi a värhäm bä sa rha ar sä ngän dä ngän däs agirhong gärqärhongni i rhit täkmu nä irhong bä ba ngän. 9 Ngän dumäräs pät ama rämgivärharha qärrarhani i qale rha e näkt pa ngäni qoaräs na rha rhoqortäqyia, ‘Ma Ngämuqa aa Muräktpäm di sa nga e glaqot na ngän.’

10 “Dap krekt bä ngän don säva agi a

värhäm bä nga sa qaku rha ar sä ngän dä ngän det sämäni ama iska dalek na äm näkt pa ngäni qoar toqortäqyia, 11 ‘Ama rhabuqi qäraktni i dädäktgyäm gi va aurha qar angärha rem diva urhi suqup sä qi ivakt iva urhi qur a ngän i angäna lat di ama vu ngät. Sökt di mamär iva ngänät dräm doqortäqyia, ma Ngämuqa aa Muräktpäm di sa nga e glaqot.’ 12 Ngu qoar na ngän iva sädä iaqäkt ama qunäga iva ma Ngämuqa qa rhatnävä mne na ama ruvek diva qä lavuqi nä ma Saidon masirhat pit pä iomäkt ama värhäm angät tpäs.”

Avuqi Na Ama Ruvek Näva Ama Värhap Ama Mor Ap Kärarhani I Qaku Rha Näpgoer Na Nas

(10:13-15 / Mat 11:20-24)

13 “Aingän ama Korasingäna diva avuqi na ngän mamär! Bä aingän ama Betsaidaqäna diva qosaqi avuqi na ngän mamär! Inguna vadi mai iangärhäkt ama nañis ngät ama lat kärangättni i sa ngua mualat na ngät gem ngän di nga vadi mai ngä märanas e mänguräp ama ruvek nae ma Tair bä nae ma Saidon di sa vadi mudu iarhakt ama ruvek ta näpgoer na nas nämät arha vuirhong i rhat muqun i rhi is nas na ama ilän ngät ama boi na ama iräski nävät arha vuirhong näkt ti suqup ama ligätki vätkä a nas. 14 Sökt di vätkä ama qunäga qärakni iva ma Ngämuqa qa rhatnävä mne na ama ruvek pät ama ivätki diva qä lavuqi na ama ruvek nae ma Tair dä nae ma Saidon masirhat pit pa angän bäs. 15 Dä ainge ma Kaperneam, nga va ma Ngämuqa qä sek sä nge sa rhävuk säda ama usäpki arha ron? Nak pa qaku rhoqoräkt. Dap kinak nge diva ma Ngämuqa qä rhon na nge rhämäne sävät ama näpta arhä ivärhäs.”

16 “Iaqäkt kärak i qat nari nämät ngän di qat nari nämät ngo dap auge qärak i qat ter mä ngän di qat ter mä

* 10:1 ama dävaung na rha da ama ngärhäqyisem da udiom Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap ta säm dom dakt ama qängärini angät käväläm doqortäqyia, ‘ama dävaung na rha da ama ngärhäqyisem.’

ngo bä auge qarak i qat ter mä ngo di qat ter iaqäkt karak i sa qa rhäk na ngo sarhe.”

Evär Da Ama Ruvek Ama Dävaung Na Rha Da Ama Ngärhäqyisem Da Udiom Na Ama Latta

¹⁷ Evär dä qärrarhani ama ruvek ama dävaung na rha da ama ngärhäqyisem da udiom† na rha ama latta sa ama sameng na ama märmärgem dä rhi qoar toqortäqyia, “Aurha Engeska, nak ama iaus di qäqi ngät nari nämät ut toqoräkt i urhit kutmäs a ngät nävät gi ngärhipki.”

¹⁸ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Aingo di qaku ngua särmändäm i sa nguna ngua lu ma Sämgä i arpus na qa näda ama usäpki arha ron doqor ama iauska qarakni i bañäm mät ka. ¹⁹ Sa ngua von ngän da ama rhares ivakt iva ngäni naengmät na ama uiuvärhirhong dä ama rhäm dä va ngänät dän näva ama qrot moe angät tpäs i ma Sämgä. Dä va qaku guani ngä nasangäm na ngän. ²⁰ Sökt di qale märmär gem ngän inguna ama iaus ngät nari nämät ngän dap mamär iva märmär gem ngän inguna sa ma Ngämuqa qa säm angän ngärhep tävuk.”

Ma Jisas Aa Märmärgem Nävät Aa Mamäk Aa Snängaqa

²¹ Vät iomäkt ama qäväläm dä ma Jisas di rhäqäp ka na ama märmärgem nage ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä qä qoar toqortäqyia, “Ngu nän sä nge mam, ainge qarak i ma Engeska na nge bä ba ama usäpki dä bä bä ama ivätki inguna sa ngia ngaip tärhong däkt nämät ama ruvek sa ama mädräm ama mär ngät dä ama mädräm da dap kinak sa ngia muqunäga sä irhong bä ba ama rhoes ama gaini na rha. Ari mam, i qoki nguna rhoqoräkt di varhäm gi snängaqa na ama ñämsävätki.”

²² “Sa gu mam ga von ngo rha ama qrot daver iarhongäkt moe. Bä qaku aung gat dräm i ama Ngärhoemga di auge dap sokt ama Ngätmamäk dä qaku aung gat dräm i ama Ngätmamäk di auge dap sokt ama Ngärhoemga bä qosaqi iarhakt kärarhae i sa ama Ngärhoemga qa muqunäga sä qa ba rha.”

²³ Nasot dä qa rhong sävät aa mudäsaqongda dä qa qoar na rha rhoqoräkt i sokt ta sä nas toqortäqyia, “Ama märmärgem bä bä iarhakt kärarhae i arhä saqong ngät lu iarhongäkt kärqärhong i sa ngänät lu irhong. ²⁴ Inguna ngu qoar na ngän i ama rhäqäp na rha ma Ngämuqa aa vämginarha dä ama vitnarha di sa nani a rha iva rhi lu rhärhong däkt kärqärhong i sa ngänät lu irhong sokt di qaku rha lu irhong. Bä qosaqi nani a rha iva rhi nari rhärhong däkt kärqärhong i sa ngänät nari irhong sokt di qaku rha nari irhong.”

Ama Enge Na Ama Siqutki Sävät Ama Mär Qa Ama Samariaqa

(10:25-28 / Mat 22:34-40 / Mak 12:28-34 / Rom 13:8-10 / Gal 5:13-14)

²⁵ Maos pät aomni ama qäväläm dä akni ama ruqa qa e qarakni i sa qa su na ama Muräkt kärangätni i sa ma Ngämuqa qa von ma Moses täm ngät. Di qa mair ivakt iva qä siqut nä ma Jisas dä qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Qamorqa, ngu lu va ngua mäšana äkt iva dängdäng dä bä ba ngo na ama iar ama sok täm ngät?”

²⁶ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ngu lu ama Muräkt di ngät tamän doqor mäniekt? Ngu lu ngiat tes ngät toqor mäniekt?”

²⁷ Dä qa muvät pät ma Jisas toqortäqyia, “Mamär iva gia snäng bät ma Engeska gi Ngämuqa nä gi snängaqa moe bä nä gi mungäsnäng moe bä nä gi qrot moe bä nä gi mädräm moe dä qosaqi va gia snäng

† 10:17 ama dävaung na rha da ama ngärhäqyisem da udiom Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap ta säm dom däkt ama qängärini angät käväläm doqortäqyia, ‘ama dävaung na rha da ama ngärhäqyisem.’

bät arhani i rhoqor qre i gia snäng bät a nas.”

²⁸ Dä ma Jisas ka movät pät a qa rhoqortäqyia, “Sa ngia movät maräkt. Ngia rhualat toqoräkt dä va ama iar nge.”

²⁹ Sökt di qoki as nani a qa iva rhuk pät a qa nävät a nas dä qa snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Näkt ngu lu auge nävät iarhakt diva gua snäng bät a qa?”

³⁰ Dä ma Jisas ka movät pät a qa rhoqortäqyia, “Akni ama ruqa qat tet mämane nae ma Jerusalem iva sae sämät ama värhäm ama mor äm ma Jeriko bä qa rhon sä nas sämät ama suarha arhä rhäkt. Dä rha set da aa boi nävät a qa näkt ta arhäktgyäm sä qa näkt ta met daqule qa mäki i rät pät a qa.”

³¹ “Dap akni ama pris nävät ama Judaqäna di mai sävät a qa i qat tet mämane nävä iaqäkt ama iska bä nga qa lu qarak ka ruqa dä qa ang dage bä qa met e na qa. ³² Dä akni ama Livaïqa qarakni i qosaqi qa nävät ama Judaqäna di nga qat tet bä sävät iosäkt ama ivärhäs dä qa lu qarak dä qosaqi qa ang dage na qa.”

³³ “Dap ama Samariaqa qarakni i aiut ama Judaqäna di ut dräm ut tu ut snäng i ama ruqa ama vu qa na qa di qat tet parhäm aa tmerhäs bä nga qa män äkt i qale qarak ka ruqa e bä nga qa lu qa dä qa lavuqi na qa. ³⁴ Dä qa met bä sage qarak dä qa rhor na ama oel dä ama wain mät aa bias näkt ka ispät mät ngät. Nasot dä qa mu qarak pät aa donki aa rhäng. Näkt ka met sä qa ruqa bä säva ama vätki qarakni i ama ruvek tat dän bä rhat tas pämgä näkt tit bodäm sasot a nas näväm gi bä qa lu vät a qa. ³⁵ Näkt duququ dä qa rha ama udiom ama qunängiom angät titsek angät ligäriglem bä qa vodäm iglem bä bä iaqäkt karak i qät lu vät ama vätki. Näkt ka qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ngit lu vät a qa iva nga evär däm ngo dä va ngu vodäm bät gi matnärhäm bä ba qa.’”

³⁶ Dä ma Jisas ka snanbät toqortäqyia, “Ngiat tu gi snäng i auge

nävät iarhakt ama dävaung na rha di aa snäng bät ama vospärhaqa maengätki?”

³⁷ Dä qä mädrämga mamär sa ama Muräkt ka movät toqortäqyia, “Iaqäkt karak i sa qa lavuqi na qa.”

Dä ma Jisas kã qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhet bä va ngiat tualat toqor iaqäkt ama ruqa.”

Ma Jisas Ka Met Sage Ma Marta Qi Nä Ma Maria Vä Ina Vätka

³⁸ Bä nga ma Jisas kã na aa mudäsaqongda di rhat tet parhäm arha iska dä qa män ba aomni ama värhäm ama lel äm bä aktni ama ruqi qarakni i rhat tes ki i ma Marta di qia ar sä qa säva arha vätka. ³⁹ Näkt arha lätki di rhat tes ki i ma Maria. Näkt pät iomäkt ama qäväläm di qiat muqun säng ma Jisas aa qar bä qiat nari iarhongäkt moe qarqärhong i ma Jisas kat tamän bät irhong. ⁴⁰ Dap ma Marta di qänäskänes ki sa at täkmunanaska i vadi va estäm na qa. Qia met bä sage ma Jisas di qia snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Gua Engeska, nak kop nga ngiat lu ma Maria nae i qia ang daqule ngo sa ama lat bä sökt ngo nguat tualat na ngät? Mamär iva ngi qoar na qi iva qia rhatnärhäm ngo.”

⁴¹ Dä ma Engeska qa movät toqortäqyia, “Marta, Marta, ainge di ngiat tu gi snäng masirhat bä rhäqäptäqäp nge sävät ama rhäqäp nä irhong ⁴² dap ngit läk nani ama sägäni. Ma Maria di sa qia armeng dä ianiäkt kärqäni i ama mär ini bä va qaku aung gä narha ini daqule qi.”

11

Ma Engeska Aa Nän (11:1-4 / Mat 6:5-15) (11:9-13 / Mat 7:7-11)

¹ Vät akni ama qunäga dä ma Jisas kã nän bät aosni ama ivärhäs. Bä nga qä nän bä rhäksot dä akni nävät aa mudäsaqongda qä snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Gua Engeska, mamär iva ngi su ut iva urhi nän doqor ma Jon i qa su aa mudäsaqongda iva rhi nän.”

² Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nga ngäni nän dä mamär iva ngän damän doqortäqyia,

“Mam, mamär iva urhit kutdrir sävät gi ngärhipki i ama qumärqumär qi mamär

bä mamär iva ar sä gi muräkt sarhe.*

³ Mamär iva ngi von ut ta ama tmäs kärangätäni i urhit läk nani a ngät pät ama qunäng nasot a ne.

⁴ Dap pa ngit kyiradeng na aurha vuirhong

inguna qosaqi urhit kyiradeng na arhani sa arha vuirhong sävät a ut.

Näkt pa qale ngit kyiradeng na ut sämät ama siqutsiqut.”

⁵ Mamär dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngakt bä nga aung nävät a ngän di aa anga ruaqa näkt ngia rhet sagem ga mäni bängagi bä ngi qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Gua ruaqa, as ngi von ngo rha anga bretkäna anga dävaung⁶ inguna akni gua ruaqa qäarakni i qat tet pät aa tmerhäs sa gläius di qa män gem ngo näkt kaku guani iva ngu von ga rhäm ini.’ ” ⁷ “Dä va iak puk pa aa vätkä qa rhuvät toqortäqyia, ‘Qale ngiat tusar na ngo. Sa ngua väs mät ama tmongi bä ngua es di sa rha e mäni lai rhi na ngo. Bä qaku mamär iva ngua rhäranas bä ngu von nge rhä guani.’

⁸ “Dä ngu qoar na nge i näma dä äkt bä qaku qa märanas bä qä navon nge inguna äkt i gia ruaqa na qa sokt di nak kop nguna nävät iomäkt i qaku aqlus pät a nge iva ngiat naingbät i ngi nän diva gia ruaqa qa rhäranas bä va qä von nge masirhat parhäm gia tläqa.”

* **11:2** Mam, mamär iva urhit kutdrir sävät gi ngärhipki i ama qumärqumär qi mamär bä mamär iva ar sä gi muräkt sarhe. Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama uiu äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap ta mu ama qäväläm sae nämäni ma Matyu 6:9-13 ivakt iva rhärhong däkt ama qängärirhong diva irhong doqor nä iarhongäkt ama qängärirhong bät ma Matyu. † **11:11** Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm a ngät sae. ‘bret di nak pa ngi von ga rha ama duiqa ura ngakt bä qä nän nani anga’ ‡ **11:15** ma Belsebul Rhakt täkt ma Sämgä aa ngärhipki di qoki qi rhoqor ama Filistiaqäna arhä ngämuqa ma Baalsebup.

⁹ “Dä soknga va ngu qoar na ngän doqortäqyia, ngi nän ma Ngämuqa dä va qä von nge dap pa ngit nän nani guani dä va ngia rhän bät ini dap pa ngit kut dä va ama tmongi qi rhar bä ba nge. ¹⁰ Inguna iarhakt moe qärrarhae i rhi nän nani guani diva rhi rha ini dap auge qäarak i qät nän diva qa rhänbät dap auge qäarak i qät kut mät ama tmongi diva qi rhar ba qa. ¹¹ Guavek koe nävät a ngän ama ngätmamäkkäna di nga ngia emga qä nän nani anga† rhinämgä di nak pa ngi von ga rha anga uiuvärhaqa dap kaku anga rhinämgä? ¹² Ura ngakt bä nga qä nän da anga luaqa di nak nga va ngi von ga rha anga rhämga? ¹³ Ngakt bä aingän gärrarhae i ama vu rha ama ruvek na ngän di ngänät dräm iva ngänit bon angän oes ta ama mär ngät ama vänbon doqoräkt di ngäktki mamär iva angän mamäk tak pono da ama usäpki arha ron ba qä von da ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa bä bä iarhakt kärarhae i rhi nän ga!”

Ma Jisas Kä Na Ama Iaus Angät Narhoerqa Ma Belsebul

(11:14-23 / Mat 12:22-32 / Mak 3:22-30 / Luk 12:10)

¹⁴ Ma Jisas kät kutmäs ama iauska qäarakni i qaku qat tamän. Bä nga ama iauska qa met dä ama ruqa qäarakni i mudu qaku qat tamän di qa märhamän. Bä ama guläñgi na ama ruvek di qräk mät ta rhoqoräkt. ¹⁵ Dap arhani nävät a rha di rhi qoar toqortäqyia, “Qät kutmäs ama iaus inguna ama iaus angät narhoerqa ma Belsebul‡ qät bon ga rha ama qrot bä qat tualat toqoräkt.”

¹⁶ Dap arhani di rha siqut na qa i rha snanbät sä qa ma ama qrot iva

qa rhualat na anga muqunangi na rhävuk.

¹⁷ Sokt di ma Jisas ka räm arhä mungäsnäng i rhat tu arhä snäng i qat tualat nä ma Sämga aa qrot dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Anga muräktpäm moe qärangätni i sa ngä matmät na nas diva qaku angärha anga uiuit bä qosaqi anga sägärhae näva anga vätka qärarhani i sa rha matmät na ne diva qaku sägäni na rha saqi as. ¹⁸ Bä ngakt bä nga ma Sämga di qat tatmät na nas di ngu lu va aa muräktpäm ngät mair ma ama qrot toqor mäniekt? Nguat tamän doqor täkt dinguna ngäni qoar i ngut kutmäs ama iaus nä ma Belsebul aa qrot. ¹⁹ Näkt ngakt bä nga ngut kutmäs ama iaus na ama qrot nage ma Belsebul värhäm angäna enge dä ngu lu iarhakt kärarhae i rhat tet nasot a ngän di auge qät bon da rha ama qrot bä rhit kutmäs ama iaus? Iarhakt kärarhae i rhat tet nasot a ngän di sa arha lat ngärhi sameng i angäna enge di qaku maräkt na ngät. ²⁰ Sokt di ngakt bä nga ngut kutmäs ama iaus nä ma Ngämuqa aa qrot di iangärhägt gua lat di ngärhi sameng i ma Ngämuqa aa Muräktpäm di sa ngä män sagem ngän.”

²¹ “Nga ama qrot ka ama ruqa di qa rhäkmu na nas mamär na ama ulaqi at kärhong näkt kät lu vät aa vätka dä mamär iva mänarhäk pät aa qärhong. ²² Dap ngakt bä anga qrot ka mamär anga ruqa qa rhän bä qä siqut na qa dä va ama qrot ka mamär ama ruqa qa rhän näva aa uväs bä va qä rha iarhongäkt ama ulaqi at kärhong gärqärhong i mai di qat tu aa snäng i mamär na qa nävät irhong bä va qa rhatmät na aa qärhong moe bä ba aa ruavek.” ²³ “Auge qärak i qaku qat tair gem ngo di qat tair sävät a ngo. Dap auge qärak i qaku qat tatnärhäm i qä ngingdämne na ama ruvek kä na ngo di qa di qat tusur täm da.”

*Evär Da Ama Iauska
(11:24-26/Mat 12:43-45)*

²⁴ “Qre va vuk sa ama iauska nämät ama ruqa dä qat tet pät ama ivärhäs

ama qräk dä bäs bä qät ñäm nani anga ivärhäs ivakt iva mae vät a qa e sokt di ngakt bä qaku qä namäqäne dä mamär dä qat tu aa snäng doqortäqyia, ‘Va evär däm ngo sävä gua vätka qärak i sa ngua män näväm ga.’ ²⁵ Bä nga rhoqoräkt i qat dän bä samuk dä qä lu qa vätka i ama qumärqumär väm ga näkt sa mamär na qa moe. ²⁶ Dä qat tet bä qat dän sa ama ngärhäqyet da udiom angätni ama iaus kärangätni i sa ngä met e na qa sa angärha lat ama vu ngät bä ngät don sävä qa vätka bä qale ngät e. Dä iaqäkt ama ruqa di sa mäqi mava na qa dap täkt di sa mava na qa masirhat mamär.”

Ama Modämne Ama Engäkki Na Ngät

²⁷ Bä nga ma Jisas kat tamän bät tärhong däkt dä ama ruqi nä mänguröp ama gulañ gia näs tävuk toqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge ama ngätnanäk käraktni i qia sa nge bä qia sek mä nge.”

²⁸ Dä qa muvät toqortäqyia, “Nak ma Ngämuqa aa modämne di sa nga e ge iarhakt kärarhae i rhat nari ma Ngämuqa aa enge näkt tat tet nasot a ngät.”

*Ama Muqunangi Qäraktni I Ma Ngämuqa Qa Mualat Na Qi Ge Ma Jona
(11:29-32/Mat 12:38-42/Mat 16:1-4/Mak 8:11-12)*

²⁹ Bä nga märmor ama gulañ dä ma Jisas kä qoar toqortäqyia, “Irhäkt ama qoengait di ama vu it ama qoengait. It ngärhit ñäm nani anga muqunangi sokt diva qaku anga muqunangi qi namän bä ba it dap sokt ama muqunangi nävät ma Jona. ³⁰ Mudu ma Jona di sa qa män i ama muqunangi na qa bä ba ama Niniveqäna bä rhoqoräkt diva ma Ruqa aa Emga di ama muqunangi na qa bä bä rhit täkt ama qoengait. ³¹ Ama ruqi qäraktni i ama vit na qi e vät ama ivärhäs ma Seba diva qia rhäranas pät iaqäkt ama qunäga qäraktni iva ma Ngämuqa qa rhatnävämmne na ama ruvek bä va qi

rhäksärha ama ruvek näp tit täkt ama qoengait inguna qia met näva ama iska näda ama ivätki at tärhäkt ivakt iva qi nari ama ruqa sa ama mädräm ama mär ngät ma Solomon aa enge. As ngäni lu i aingo qarak i qale ngo rhe di ngua e daver ma Solomon.
³² Ama ruvek nae näva ama värhäm ama mor äm ma Ninive va rha rhair ti nä rhit täkt ama qoengait pät ama qunäga qarakni iva ma Ngämuqa qa rhatnävämmne na ama ruvek pät ama ivätki bä va iarhakt ama ruvek ti rhäksärhäm ngän inguna mudu rha näpgoer na nas toqoräkt i ma Jona qa sameng bät a rha. Dap täkt di aingo qarak i qale ngo rhe di ngua e daver ma Jona.”

Ma Ngämuqa Aa Enge Di Ama Neraqa Bä Ba Ama Släqyige
 (11:34-36 / Mat 6:22-23)

³³ “Qaku aung gä namudäm säda anga lirhäge näkt kä ngaip ka ura qa rhu qa va anga uratki arha rem. Dap kinak kä rhäkt a qa rhävuk ivakt iva nga iarhakt kärarhae i rhat don säva vät diva rhat lu ama neraqa.
³⁴ Gi saqong di ama lirhäge bä bä gi släqyige. Qre va ama mär gi saqong dä va rhäqäp gi släqyige moe na ama neraqa. Dap ngakt bä gi saqong di mava na ngät dä va rhäqäp gi släqyige na ama bängangit. ³⁵ Ngit lu mamär i vadi va ama neraqa qä sen bäm nge dap kale bängangit. ³⁶ Bä va ngakt bä nga gi släqyige moe di rhäqäp ige na ama neraqa dap kaku anga bängangit nani e diva qunäga masirhat mät gi släqyige i rhoqor qre i ama neraqa näda ama lirhäge qä sen nävät a nge.”

Ama Märan Gärangättni I Ngät Säväät Ama Farisiqäna Dä Ama Mädrämda Sa Ama Muräkt
 (Luk 11:37-54 / Mat 23:1-36 / Mak 12:38-40 / Luk 20:45-47)

³⁷ Bä nga ma Jisas kat tamän bä rhäksot dä ama Farisiqa qa rhäknan däm ga iva qä na qa in däs dä soknga qa mon bä qa muqun bät ama laiqa aa rhäkt. ³⁸ Dap ama Farisiqa di qa särmän säväät ma Jisas inguna qat

dräm i ma Jisas di qaku qa er qa rhor aa rhäkt näkt sa qat täs aa tmäs.

³⁹ Dä ma Engeska qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Aingän ama Farisiqäna di sa ngäni qumär vät ama kapkäna dä ama pletkäna angärha rhäng dap imuk da angäna ron di rhäqäp ngän na ama snängaqa nani guarhong masirhat iva bä ba nas dä ama mungäsnäng ama vu ngät.
⁴⁰ Ama däädän da ama ruvek na ngän! Nga nak kaku ma Ngämuqa qarak i sa qa säm ama släqyige di qosaqi qa säm sädä ige angärha ron? ⁴¹ Dap mamär iva ngäni von nävät iarhongäkt kärqärhong i qali lirhong mät angäna kapkäna dä angän pletkäna bä ba ama tläktä dä va ama qumärqumärta na ngän dä ma Ngämuqa aa saqong.”

⁴² “Avuqi na ngän mamär ama Farisiqäna! Inguna sa ngänit bon ma Ngämuqa rha ama sägäni näda ama ngärhäqyisem nävät iarhongäkt moe qarqärhong i ngän du irhong bät ama tmäs toqor ama mint ngä na ama ru dä ama tmäsirhong maos maos nävät a lat dap kaku ngän dualat parhäm ama räkt ngät ama muräkt sävät ama ruvek dä qaku angäna snäng bät ma Ngämuqa. Mai mamär iva ngän däqäne dä mamär varhäm därhong däkt moe dap kale ngän detdäm särhä guarhong.”

⁴³ “Avuqi na ngän mamär ama Farisiqäna! Rhoqoräkt dinguna sa nani a ngän iva ngän duqun bät ama lai vuk dä ngärhaväm ba ama mämairväm dä nani a ngän masirhat iva ama ruvek ti rhar sä ngän na ama qutdrir vät ama ivärhimek kärqämekni i ama ruvek tit boda arha tmäs e.”

⁴⁴ “Avuqi na ngän mamär! Inguna sa ngän män i ngän doqor ama rhobek arha an gärangättni i qaku rha muqunän sagem ngät bä äkt i ama ruvek tat tet pono va angärha rhäng inguna qaku rhat dräm i ama an iangärhäkt.”

⁴⁵ Dä akni ama mädrämga mamär sa ama Muräkt ka muvät pät ma Jisas toqortäqyia, “Qamorqa, nga ngiat tamän bät iarhongäkt ama engirhong

dä qosaqi ut nari i ngi slava na ut nä gia enge.”

⁴⁶ Dä ma Jisas ka movät toqortäqyia, “Dä aingän ama Farisiqäna di qosaqi avuqi na ngän mamär inguna ngän du ama talap ama märän bä bap pät ama ruvek arha rhäng bä rhi siqut iva rhit ta dä qaku. Dap kinak ngän di qaku nani a ngän iva ngän natmualat nä guarhong iva ngän datnärhäm da.” ⁴⁷ “Avuqi na ngän mamär! Inguna ngänit täkmu na ama näpta arha lek iva nani ma Ngämuqa aa vämginarha qärrarhani i sa mudu angän mamäkkäna rha veng da. ⁴⁸ Angäna lat di ngärhi sameng mamär i sa ngän dares pät angän mamäkkäna arha rhäng i iarhakt ta mualat toqoräkt. Sa rha veng ma Ngämuqa aa vämginarha dap aingän di ngän däkmu na arha lek.

⁴⁹ “Inguna nävät iangärhäkt angäna lat dä sa rha säm ba ama abuk ma Ngämuqa Aa Mädram ama Mär Ngät toqortäqyia, ‘Va ngu rhäk nä gua vämginarha dä ama ngangda sagem da dä arhani nävät a rha diva rhi veng da dap arhani diva rhi sangäm na rha mavängam.’ ⁵⁰ Bä äkt iva rhit täkt ama qoengait pa it ngärhi rha ama rhäksärhäm bät ma Ngämuqa aa vämginarha arhä biaska aa uväs kärakni i qrir na qa mänasäng mudu vät ama rharimini qärqäni i sa ma Ngämuqa qa säm ama ivätki ⁵¹ mänasäng nävät ma Abel aa biaska bä sävät ma Sekaraia aa biaska qäraqi sa rha veng ga mänguräp ama laiqa na ama vodämes kä na ama ansäspämgi ama mor qi. Ari, sa ngu qoar na ngän na ama engätki i rhit täkt ama qoengait diva ngäni rha ama rhäksärhäm bät iangärhäkt ama lat angät tpäs.”

⁵² “Avuqi na ngän mamär ama mädrämda mamär sa ama Muräkt inguna ngänit päs mät ama iska sävät ama mädräm sa ama engätki sävät ma Ngämuqa. Qaku ngän det parhäm ngät dap kosaqi sa ngänit päs särhä iarhakt kärarhae i rhat tet parhäm ngät.”

⁵³ Bä sa nga ma Jisas ka met nae dä ama Farisiqäna rhi na ama Skraipkäna di sa rha nasäng i rhi siqut na qa iva qat tamän sävät ama rhäqäp nä irhong ⁵⁴ i qale rha nani a qa iva qa rhamän bät agung anga enge qärangätni iva rhi rhäksärhäm ga vät angät tpäs.

12

Mamär Iva Ngänit Lu Nämät Ama Farisiqäna Rhi Na Ama Sadyusiqäna Arha Yis

(12:1 / Mat 16:5-12 / Mak 8:14-21)

¹ Bä nga rhoqoräkt i ama gulänqi na ama rhäqäp na ngät ama tausengäna na ama ruvek pästämne na rha bä dät mamär bä rhi naengmät na ne. Dä ma Jisas ka nasäng i qat tamän sävät aa mudäsaqongda narhoer toqortäqyia, “Ngänit lu nämät ama Farisiqäna arha yis kärakni i iomäkt i rhat tualat sädä saqong. ² Qaku guani qärqäni i sa rha väsärhäm ini diva qaku rhi namuqunäga sä ini dä qaku guani qärqäni i ama ngaip ini diva qaku rhi naräm nä ini. ³ Agi enge iangärhäkt kärangätni i sa ngia märhamän bät a ngät pä bängangit angät tpäs diva rhi nari ngät da eraqi bä agi enge iangärhäkt kärangätni i sa ngia rhäkdasäkt na ngät mät ama sdämgi da ama vät angärha ron mamär diva rhi sameng na ngät nävät ama vät angärha rhäng.”

Nak Pa Qale Ngänit Len

(12:4-7 / Mat 10:26-33)

⁴ “Gua ruavek, nguat tamän särhäm ngän i qale ngänit len iarhakt kärarhae i rhi veng ama släqyige näkt nasot dä qaku mamär vät a rha iva rhi namualat nä guani saqi as. ⁵ Dap pa ngu qur a ngän da iaqäkt kärak i mamär iva ngänit len ga. Mamär iva ngänit len iaqäkt kärak i nasot i sa qa veng ama släqyige di aa qrot ngä vit iva qä rhon na ngän sämät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs. Ngätki, nguat tamän särhäm ngän iva nak pa ngänit len ga.

⁶ “Nga qaku rhi navodäm bät ama ngärhäqyet ama isämirhong na ama brasirhom? Sokt di qaku guani nävät irhong di rät pät ma Ngämuqa nä ini. ⁷ Bä ngätki mamär i qäqi ama qäseng bät angän bäs di sa ma Ngämuqa qat dräm ama rhodäm sä ngät. Qale ngänit len. Aingän di ngän bit ge ma Ngämuqa va ama rhäqäp nä irhong ama isämirhong angät tpäs.”

Mamär Iva Ngän Damän I Ngän Nämäni Ma Kraisi
(12:10/Mat 12:22-32/Mak 3:22-30/Luk 11:14-23)

⁸ “Dä nguät tamän särhäm ngän i iaqäkt karak i qat tamän i qa nämäni ngo da ama ruvek arhä saqong diva qosaqi aingo ma Ruqa aa Emga ngua rhamän i qa nämäni ngo dä ma Ngämuqa aa enselqäna arhä saqong. ⁹ Dap karakni i qät täqyas na ngo da ama ruvek arhä saqong diva ngu rhäqyas na qa dä ma Ngämuqa aa enselqäna arhä saqong. ¹⁰ Bä aung gäarakni i qat tamän mava nä ma Ruqa aa Emga diva ma Ngämuqa qä qyiradeng nä ianiäkt aa vuini. Dap aung gäarakni i qat tamän mava na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa diva qaku ma Ngämuqa qa naqyiradeng nä ianiäkt aa vuini.”

¹¹ “Qre va rhat tair na ngän da ama narhoerta näva ama mämairväm dä ama tpäskinarha näkt ama narhoerta arhä saqong dä va qale qänäskänes ngän iva ngän dair särhäm mes toqor mäniekt ura va ngän damän doqor mäniekt ¹² inguna ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa va qä su ngän da ama enge iva ngän damän doqoräkt pät iomäkt ama qäväläm.”

Ama Enge Na Ama Siqutki Säväti
Ama Dädän Ga Ama Qärhongbärhaqa

¹³ Akni nä mänguräp ama guläñgi qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Qamorqa, mamär iva ngi qoar nä gua matka iva qa rhatmät ama gunän nage aun mamäk bäs un.”

¹⁴ Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Rhakni, auge qa armeng däm ngo iva ama

matnävämnaqa na ngo ura ama ruqa iva qa rhatmät bäs un?”

¹⁵ Dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngänit lu! Ngänit lu vät a nas mamär nämät ama snängaqa maos maos na ama alek inguna ama ruqa aa iar di qaku ama rhäk täm ngät nävät aa gunän.”

¹⁶ Dä qa qoar na rha na ama enge na ama siqutki rhoqortäqyia, “Ama etki na ama tmäs pät akni ama qärhongbärhaqa aa ivärhäm di ngä sa masirhat. ¹⁷ Dä qat tu aa snäng doqortäqyia, ‘Va ngu lu ngua mäsaana i sa nguna qaku anga släqyas iva nanokt ama tmäs iva ngua rhu ngät mamär vät a ne?’

¹⁸ “Dä soknga qä qoar toqortäqyia, ‘Rhäkt diva ngua rhualat toqortäqyia. Va ngun brut da ama tmäs angärha vät samäk näkt pa ngu rhäk pät anga mor ngät mamär anga vät iva äkt näkt ngua rhuvärhane nä gua tmäs ngä nä gu gunän bäm ngät. ¹⁹ Bä va ngua rhamän sävät a nas toqortäqyia, ‘Nak masirhat nä gu gunänirhong gärqärhongni i sa ngua muvärhane nä irhong säda ama rhäqäp ama qoeo angärha ron. Bä va märmärsäs gem ngo i nguät täs dä ngut näkt bäs va märmär gem ngo.’”

²⁰ “Sokt di ma Ngämuqa qa qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ainge di ama dädänga na nge. Va näp takt täkt ama bängagi dä va ngu rhäqäs ta ama iar näväm nge. Dä va auge qä rha iarhongäkt kärqärhong i mudu ngia rhäkmu nä irhong iva bäs un?’

²¹ “Rhangät täkt ama lat diva ngä rhän bät iaqäkt karak i qat tuvärhane na aa gunän bäs un nas dap ka di qaku ama qärhong bät a qa sage ma Ngämuqa.”

Qale Qänäskänes Ngän
(12:22-31/Mat 6:25-34)
(12:33-34/Mat 6:19-21)

²² Dä ma Jisas kës qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Bäs äkt iva ngu qoar na ngän i qale qänäskänes ngän sävät angäna iar iva ngän däs agirhong ura va sävät angän släqyige iva ngän don mät agirhong.

23 Ama iar di ngä vit pa ama tmäs angät tpäs dä ama släqyige di ige ngä vit pa ama boi angät tpäs. 24 As ngäni lu ama ngotkiqäna. Ngät di qaku ngät dräm ngärhit kutnanokt dä ngärhit sekdäm dä qaku angät anga vät nanokt ama tmäs sokt di ma Ngämuqa qät bon ngät ta ama tmäs. Dap aingän di ama vit na ngän masirhat pa ama isäm angät tpäs. 25 Auge nävät a ngän di mamär vät a qa iva qa rhu anga sägäk anga aua sävät aa iar* toqoräkt i qänäskänes ka masirhat? 26 Di ngakt bä nga qaku mamär vät a ngän iva ngän dualat nä rhäni rhäkt ama gaini mamär dä mäniekt bä va qänäskänes ngän nani iarhongäkt moe?”

27 “As ngäni lu ama ngualäñgualañ angärha iar. Qaku ngät dräm ngät tualat ura ngärhit kutäm bät ama boi iva ngät donmät sokt di ngu goar na ngän i qäqi ama vitnaqa ma Solomon sa aa murhämeska moe di qaku ama mär qa masirhat toqor ama sägäk nävät iangärhäkt ama ngualäñgualañ aa murhämeska. 28 Dap kre va ma Ngämuqa qat turha ama mran na angät murhämeska rhoqoräkt kärangätni i rhäqyerhäkt ngät däqäm bät ama etki dap kaku duququ inguna rhit päs ngät mät ama mudam dä mänia? Nak nga qaku ma Ngämuqa qat turhäm ngän mamär masirhat pa angät tpäs? Ai, aingän di ama gaini nä angän gatnanakt!

29 “Bä va qale ngän du angän snäng masirhat nani ama tmäs iva ngän däs ura ama rigi iva ngänit nakt. Nak kop kale qänäskänes ngän masirhat nani iarhongäkt. 30 Inguna iarhakt kärarhae i qaku rhat nanakt nä ma Ngämuqa di arhä snängaqa masirhat sävät tärhong däkt dap angän mamäk di sa qat dräm i ngänit läk nani irhong. 31 Dap kinak pa ngäni rhares pä ma Ngämuqa iva qat turäkt täm ngän dä qosaqi va qä von ngän dä iarhongäkt moekt.”

32 “Aingän ama guläñäm na ama

sipsipkäna di qale ngänit len inguna angän mamäk di mär gem ga iva qä von ngän da ama Muräktpäm. 33 Mamär iva ngäni voda angän gärhong näkt ngäni von ama tläkta rha ama ligär. Bä nga rhoqoräkt dä ngänit täkmu ba nas na ama rhae iva nanokt anga ligär qarangätni i qaku mamär iva mava na ngät toqor ama mämägän dävuq ge ma Ngämuqa dä qaku mamär iva rhäksot na ngät bä va qaku mamär iva anga suaqa qä naing glaqot na ngät bä qaku anga gärhañ ngä naslava na ngät. 34 Inguna äkt i sa qale angän mämägän e di qosaqi va qale gi snängaqa e.”

Va Ama Qarhap Ngän Dap Ngänät Nañäm

35 “Mamär iva ngän durhämes näkt ama qarhap ngän mamär nani agini qarqäni iva ini ngä rhän näkt mamär iva angän lirhäng ngät dang basägos 36 iva ngän doqor ama gamoe qararhani i qale rha nani arha morqa qarakni iva evär däm ga näva ama tmäski na ama rhitbodämnarha. Bä nga rhoqoräkt dä va ama qarhap ta iva nga i qat dän bä qät kut dä mamär iva rhi lir ti rhar mät ama tmongi bä ba qa. 37 Va ama märmärgem ge iarhakt kärarhae ama morqa aa latta qararhae i qale rha va aa rem gärrarhae i nga arha morqa qa rhän bät a rha i qoki as tat nañäm nani a qa. Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki iva qa rhon mät ama boi qarangätni i rhit täkmu na ama tmäs sä ngät näkt pa qä ar sä rha sävät ama laiqa aa rhäkt näkt pa qa rhän bä qä rhatmät na ama tmäs bä ba rha. 38 Va ama mär masirhat sage iarhakt ama morqa aa latta rhoqoräkt i nga arha morqa qa rhän bät a rha i qoki as kale rha rhoqoräkt i näma dä äkt bä qa rhän mäni ama mor qi ama bängagi ura näva ama umeqa. 39 Dap ngänät dräm daerhom i ngakt bä ama vätka aa ik di sa vadi mai qat dräm iva vät agi a qäväläm dä va ama suaqa qa rhän dä sa vadi mai qaku qä naqyiradeng

* 12:25 anga sägäk anga aua sävät aa iar Ura ‘ama qäväläm näva ama mita säva aa uiuvät’

na aa vätka iva qä drukdäm bäm ga.
⁴⁰ Aingän di mamär iva ngänit täkmu na nas mamär inguna ma Ruqa aa Emga va qa rhän bät ama qäväläm gärqomni i qaku ngän du angän snäng iva qa rhän bät a äm.”

⁴¹ Dä ma Pita qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Gua Engeska, nga sokt ngiat tamän särhäm ut nä rhangät täkt ama enge na ama siqutki ura ngiat tamän särha ama ruvek moe?”

⁴² Dä ma Engeska qa muvät toqortäqyia, “Rhoqoräkt dä ngu lu agi a latka iaqäkt karak iva qale qa ma ama qrot mäni ama lat dä aa mädräm ama mär ngät iaqäkt karak iva aa morqa qa rhu qa ivakt iva qät lu vät aa latta i qät boda rha arha tmäs pät ama qunäga aa qävälap maräkt? ⁴³ Va ama märmärgem ge iaqäkt ama latka qarak i nga evär da aa morqa dä va qa rhän bät a qa i qat tualat toqoräkt. ⁴⁴ Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki iva qa rhu qa ivakt iva qät lu vät aa qärhong moe va aa vätka.

⁴⁵ “Dap ngakt bä iaqäkt ama latka qa rhamän särhäm mes doqortäqyia, ‘Gua morqa di qät tiläng bä sa qaku qa lir qa män’ dä qä nasäng i qä arhäktgyäm sa ama latta ama evop dä ama gamoe dap kat täs dä qät nakt bä guanä na qa ⁴⁶ dä va aa morqa qa rhän bät ama qunäga rhoqoräkt i qaku qa latka qat tu aa snäng iva qa rhän bät a qa bä vät ama qunäga aa qäväläm gärqomni i qaku qat dräm na äm. Dä va qa morqa qä sangäm na qa näkt pa qä qut na qa sävät ama ivärhäs ge iarhakt ama ruvek kärarhae i qaku rhat tualat na aa lat mamär.

⁴⁷ “Näkt iaqäkt ama latka qarak i qat dräm mamär na aa morqa aa snängaqa näkt kaku qa rhäkmu na nas bä qaku qa mualat parhäm aa morqa aa snängaqa diva rhi arhäktgyäm sä qa masirhat. ⁴⁸ Dap ama latka qarakni i qaku qat dräm aa morqa aa snängaqa näkt kat tualat na ama lat kärangätni i mamär iva qä rha ama rhäksärhäm bät angät tpäs diva rhi arhäktgyäm sä qa maqälak. Iaäkt karak i sa rha von ga masirhat diva rhi nän nagem

ga masirhat dap pa rhi nän masirhat mamär nage iaqäkt karak i sa rha von ga masirhat mamär.

Qaku Ama Bulap Dap Ama Matmät (12:49-53 / Mat 10:34-39)

⁴⁹ “Nguä män ivakt iva nguä rhu ama mudämgi vät ama ivätki bä nani a ngo i sa vadi va qi nasäng i qiat dang! ⁵⁰ Sokt di as pa nguä rhon säda ama qäväläm angärha ron iva ngu rha ama baptais na ama tñäpki bä rhom däkt diva qale läm doqoräkt pät gu snängaqa bä dängdäng i äm ngä rhu angät släqyige vät a nas.

⁵¹ Mäniekt? Nga ngän du angän snäng i sa nguä män ivakt iva ngu voda ama bulap sävät ama ivätki? Nak kaku rhoqoräkt! Ngu qoar na ngän i nak sa nguä män sa ama matmät.

⁵² Mänasäng narhäkt bä rhävit diva anga ngärhäqyet na rha anga sägärhae diva matmät ta sävät a ne bä va anga dävauung na rha sävät ama udiom dä anga udiom sävät ama dävauung na rha. ⁵³ Bä va matmät na ama ruvek iva anga ngätmamäk sävät ama ngärhoemga dä va anga ngärhoemga sävät ama ngätmamäk dä va anga ngätnanäk sävät ama ngärhuimgi dä va anga ngärhuimgi sävät ama ngätnanäk dä va anga ngätäväski sävät ama ngätkluçi dä va anga ngätkluçi sävät ama ngätäväski.”

Ama Matnämänine Sa Ama Rhodäm

⁵⁴ Dä ma Jisas ka qoar na ama gulängi na ama ruvek toqortäqyia, “Qre va ngäni lu i ama eqoeqi qiat täranas na rhämone i ama qunäga qat don e dä ngänit lir ngänät dräm ngäni qoar toqortäqyia, ‘Va ama suigi qi säp’ dä qoki ama suigi qi säp. ⁵⁵ Dap ngakt bä ama laurqi qiat dän na rhänamuk näva ama qräk dä bäs ama ivärhäs dä ngäni qoar toqortäqyia, ‘Va aqärnas mät ama qunäga’ dä qoki aqärnas mät ka. ⁵⁶ Aingän gärrahani i ngän dualat sädä saqong, sa ngänät dräm iva ngän datnävämne mamär na ama muqunän sa ama rhodäm bät ama ivätki dä ama leqäs. Dap mäniekt bä qaku ngänät lu ñismäne

sävät iarhongäkt pät tangät täkt ama rhodäm?”

Mamär Iva Ngäni Lir Ngän Duräkt Mänguräp Mes

⁵⁷ “Mäniekt bä aingän maräkt di qaku mamär vät a ngän iva ngäni lu mamär nä iangärhäkt ama lat kärangät i ama räkt ngät? ⁵⁸ Ngakt bä nga aung ga mu ama enge iva rha rhair na ngän ba ama muräkt dä mamär iva ngäni lir ngän det sagem ga bä va ngän duräkt mänguräp mes ngän na qa as pa ama muräkt angät kamäs. Inguna ngakt bä rha rhair na ngän ba ama muräkt dä varis ama matnävämmenaqa qä namu ngän ba ama ulaqimärhaarhäkt aa rhäkt bä va qa rhu ngän ba ama tpäskiarharhäng. ⁵⁹ Dä ngu qoar na ngän i qaku mamär iva vuk sä ngän bä dängdäng i ngän duvät na ama däändängini nä ini ama brasini.”

13

Mamär Iva Ngä Nöpgoer Na Nas Dap Pa Qaku Diva Qäbäs Na Nge

¹ Arhani ama ruvek di qale rha e vät iomäkt ama qäväläm bä rha qoaräs nä ma Jisas sävät ama Galiliqäna qärrarhani i ma Pailat ka modämne na arhä biaska ngä na arhä vodämes angät biaska rhoqoräkt i qa veng da.

² Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Nga ngän du angän snäng i iarhakt ama Galiliqäna di ama vu rha mamär bä äkt i avuqi na rha masirhat dap arhani ama Galiliqäna moe di qaku? ³ Ngu qoar na ngän i qaku! Dap aingän di ngakt bä qaku ngän nanöpgoer na nas di qosaqi va qäbäs na ngän. ⁴ Ura sävät iarhakt kä ngärhäqyisem da qäraet da dävaung na rha qärrarhae i sa arpus na ama näski sävät arha rhäng e vät ama ivärhäs ma Siloam bä rha näp di nga ngän du angän snäng i arhani nae ma Jerusalem moe di rha e vät arha qar sa arha vuirhong? ⁵ Ngu qoar na ngän i qaku! Dap aingän di ngakt bä qaku

ngän nanöpgoer na nas di qosaqi va qäbäs na ngän.”

Ama Enge Na Ama Siqutki Sävät Ama Gosaqi Qäraktni I Qaku Qit Sa

⁶ Dä qa qoar na rha na ama enge na ama siqutki rhoqortäqyia, “Ama ruqa qa qutnanokt ama gosaqi vät aa etki na ama wain näkt ka met kät näm nani anga gavam sävät at täqän bä qop kaku qa lu agung. ⁷ Dä qa qoar na ama ruqa qäraktni i qät lu vät ama etki rhoqortäqyia, ‘Sa ama dävaung ama qoeo nä rhak täkt i ngut täqäsdämne sarhe bä ngut näm sävät ama gosaqi iva nani anga gavam dä qop kaku agung dä ngi rhäp mä qi samäk! Mäniekt bä qit päs nas pät tos täkt ama ivärhäs?’ ”

⁸ “Dä qäarak ka muvät toqortäqyia, ‘Morqa, as kali qi vät aung anga quiaqa anga sägäk dap pa ngu nges namet a qi näkt ngu rhon na anga ivätki anga mär qi anga qärhopka väm gi. ⁹ Ngakt bä nga qi sa arha anga gavam bät tak navuk diva mamär! Dap nga qaku dä va rhi rhäp mä qi samäk.’ ”

Ama Vakt Pät A Qi Ama Ruqi Qia Rha Ama Mumäräspät Pät Ama Sabat

¹⁰ Vät akni ama Sabat dä ma Jisas kä su va aktni ama mämairqi ¹¹ dap aktni ama ruqi di sävät a qi e qäraktni i ama iauska qa vakt pät a qi vät ama ngärhäqyisem da qäraet da dävaung na ama qoeo. Sökt kiat nagär bä qaku mamär vät a qi iva qi namurän da arha rhängait. ¹² Bä nga ma Jisas ka lu qi dä qa mes ki bä qia met sagem ga dä qä qoar na qi rhoqortäqyia, “Rhaktni, rhäkt di sa isiska vät a nge nämät iaqäkt gi märänga.” ¹³ Dä qa mu aa rhäkt pät a qi bä qia murän dä mäs mes masägos dä qia ansäs sage ma Ngämuqa.

¹⁴ Dä ama narhoerqa näva ama mämairqi di uraqi da aa ron inguna ma Jisas ka mumäräs pät a qi vät ama Sabat dä qä qoar na ama ruvek toqortäqyia, “Ama ngärhäqyiet da sägäk di ama lat angät kunäng. Bä va ngänät dän bät iangärhäkt ama qunäng bä

ngänit ta ama mumäräspät dap kaku vät ama Sabat.”

¹⁵ Dä ma Engeska qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Aingän gärrarhani i ngän dualat sädä saqong, ngäda qaku aung nävät a ngän sa qa von da anga rigi vät ama Sabat bä ba aa bulmakao ura ama donki vät ama qäväläm gärrqomni i aqäsä qa?” ¹⁶ Dä nga qaku mamär iva rhi namuisiska vät takt takt ama ruqi ma Abraham aa imgi nämät arha ispätka vät ama Sabat käraktni i sa ma Sämgä qa is pät a qi vät ama ngärhäqyisem da qäraet da dävauung na ama qoeo?” ¹⁷ Bä nga qa märhamän doqoräkt dä aa ikkäna moe di aqlus pät a rha dap ama ruvek di nak mär gem da nävät iarhongäkt ama märirhong mamär qarqärhongni i sa qa mualat nä irhong.

*Ama Enge Na Ama Siquutki Säväta
Ama Mastard Aa Gävämini Dä Ama Yis
(13:18-21 / Mat 13:31-33 / Mak
4:30-32)*

¹⁸ Dä ma Jisas kä snanbät toqortäqyia, “Ngu lu ma Ngämuqa aa Muräktpä m di ngät toqor mäniekt? Ngu lu va ngua rhuqut täm ngät säväta agiqa?” ¹⁹ Ngät di ngät toqor ama mastard aa gavämini ama gaini mamär qarqäni i ama ruqa qa rha ini bä qa qutnanokt ini vät aa etki. Näkt ini ngä ir ma ama ngämuga näkt ama isäm nämät ama leqäs ngä rhäk angärha vät pät aa rhäkt.”

²⁰ Dä saqi as ka snanbät toqortäqyia, “Ngu lu va ngua rhuqut tä ma Ngämuqa aa Muräktpä säväta agiqa?” ²¹ Ngät di ngät toqor ama yis käraktni i ama ruqi qia rha qi bä qia mu qi va ama mor ngät ama plaua näkt kia näpgoer na ngät pä m ne bä dängdäng i ama yis kia mon säva ama qopkopki moe.”

*Ama Gaini Na Qi Ama Tmongi
(13:24 / Mat 7:13-14)
(13:26-27 / Mat 7:21-23)*

²² Dä ma Jisas ka met mät ama värhap ama mor ap dä ama lel ap bä qä su dap kat tet parhäm aa iska iva sae ma Jerusalem. ²³ Dä akni ama ruqa qa snanbät sä qa rhoqortäqyia,

“Gua Engeska, nga va ma Ngämuqa sokt ka rhumaiar anga marheka na rha anga ruvek?”

Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, ²⁴ “Ngän däqäne dä mamär i ngän don mät ama gaini na qi ama tmongi. Ngu qoar na ngän doqoräkt inguna ama rhäqäp na rha diva rhi siqut iva rha rhon sokt diva qaku rhi namäqäne dä mamär. ²⁵ Ngakt bä nga ama ngärhik nävä iaqäkt ama vätka qa rhäranas äkt bä qä väs mät ama tmongi dä va ngän dair inamäk dalek bä va ngänit kut dap pa ngänät naingbät toqortäqyia, ‘Aurha morqa, ngi rhar nanokt ut.’ ”

“Sokt diva qa rhuvät pät a rha rhoqortäqyia, ‘Qaku nguat dräm a ngän bä qaku nguat dräm i sa ngän män na qoe.’ ”

²⁶ “Dä va ngäni qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ut mä s dä ut nakt ut na nge dä sa ngia mualat na ama rhisu varhäm aurha is mä nguräp mä ut.’ ”

²⁷ “Sokt diva qa rhuvät toqortäqyia, ‘Qaku nguat dräm a ngän bä qaku nguat dräm i ngän män na qoe. Ngän det nävät a ngo aingän gärrarhae i ngän dualat na ama vu ngät ama lat!’ ”

²⁸ “Vät iosäkt ama ivärhäs diva rhat tuqaia dä va rhit nes arhä qeng angärha rem na ne rhoqoräkt i rhi lu ma Abraham gä nä ma Aisak dä ma Jekop näkt säväta ma Ngämuqa aa vämginarha moe vä ma Ngämuqa aa Muräktpä m dap aingän di sa rha rhon na ngän sä dalek. ²⁹ Ama ruvek diva rha rhän nävät ama ivätki at tärhäkt moe bä va rhi rha arhä släqyimek pa ama tmäski vä ma Ngämuqa aa Muräktpä m. ³⁰ Bä nak pa iarhakt kärarhae i rhi rhoer diva dängdäng na rha mamär dap kärarhani i dängdäng na rha mamär diva rhi rhoer.”

*Ma Jisas Airäs Ka Sä Ma Jerusalem
(13:34-35 / Mat 23:37-39)*

³¹ Vät iomäkt ama qäväläm dä arhani ama Farisiqäna rha mä nge ma Jisas dä rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhäranas narhäkt bä ngia rhet säväta gaaäs anga ivärhäs. Ma Herot nani a qa iva qä veng nge.”

³² Dä qa muvät toqortäqyia, “Ngän det bä ngäni qoar nä iaqäkt ama muräpka ama iras mät ka rhoqortäqyia, ‘Aingo diva ngut kutmäš ama iaus dä nguät tumäräs pät ama ruvek täkt bä duququ bä vanaia bä va ngua rhäqäne dä mamär nä gua lat.’ ³³ Nämä dä äkt bä rhoqor mäniëkt sokt di qoki as pa nguät tualat täkt bä duququ bä vanaia inguna qaku maräkt toqoräkt iva ma Ngämuqa aa vämginaqa qä ñäp sañis nä ma Jerusalem.”

³⁴ “Ai, Jerusalem, Jerusalem, ama värhäm gärqomni i ngiat dräm ngi veng ma Ngämuqa aa vämginarha dap ngit tumät nä ma Ngämuqa aa engvärharha na ama dui bä rhit ñäp. Ama rhäqäp nä imek di sa nani a ngo iva ngu imum gia ruvek sävät a ne i ngo rhoqor ama duraktki qäraktni i qi imum at toes säva at kivaet angärha rem dä qaku inguna qaku nani a nge. ³⁵ As ngi lu i gia vätki di sa rha qyiradeng na qi. Näkt ngu qoar na nge i saqi as pa qaku ngi nalu ngo bä dängdäng bät iomäkt ama qäväläm gärqomni iva ngi qoar toqortäqyia, ‘Mamär iva ama modämne sävät tak täkt kärak i qat dän nävät ma Engeska ma Ngämuqa aa ngärhipki.’ ”

14

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ruqa Vät Ama Sabat

¹ Vät akni ama Sabat dä ma Jisas ka met säva ama moräs na qa ama Farisiqa aa vätkä ivakt iva qa äs nae dä sa arhä saqong mamär vät a qa. ² Dap akni ama ruqa di sävät a qa e glaqot nä ma Jisas kärakni i ama rämgi na ama rip kia män bät a qa bä rip da aa qar ngä na aa rhäkt. ³ Dä ma Jisas ka snanbät sa ama Farisiqäna rhi na ama mädrämna mamär sa ama muräkt toqortäqyia, “Nga maräkt toqoräkt iva aung gat tumäräspät pät ama Sabat ura qaku?” ⁴ Dä qop mänadin däm da.

Dä soknga qa sangar qa ruqa bä qa mumäräs pät a qa näkt ka rhäk na qa bä qa met.

⁵ Dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Auge nävät a ngän gäarak i aa anga emga ura anga bulmakao di arpus na qa sämät anga qotnaqoanga vät ama Sabat dä nga va qaku ngi nalir ngi nardrän na qa nae?” ⁶ Dä qop kaku mamär vät a rha iva rha rhamän bät guani.

Ama Enge Na Ama Siqutki Säväät Ama Tmäski Na Ama Rhitbodämne

⁷ Bä nga ma Jisas ka lu i iarhakt kärarhae i rha män säva ama tmäski di sa rha rha ama moräs nä imek ama mämugunimek dä ngärhaväm bät ama laiqa aa rhäkt dä qa qoar na rha na ama enge na ama siqutki rhoqortäqyia,

⁸ “Qre va akni ama ruqa qä ar sä ngän säva ama tmäski na ama rhitbodämna rha dä qale ngänit ta ama moräs nä imek ama mämugunimek dä ngärhaväm inguna sai dä as akni qa e i qa di ama moräs na qa daver mä ngän gäarakni i sa qa ar sä qa. ⁹ Inguna ngakt bä nga qa rhän dä iaqäkt kärak i mai qre qa ar sä ngän moe diva qa rhet bä sagem ngän dä va qä qoar na ngän doqortäqyia, ‘Ngän det nae nanokt taerhak.’ Dä va aqlus pät a ngän inguna va ngäni rha ama mämugunimek ama gaini nä imek dä ngärhes.

¹⁰ “Dap kre va rhi ar sä ngän dä mamär iva ngäni rha ama gaini nä imek ama mämugunimek dä ngärhes iva ngakt bä qärak i qä ar sä ngän ga rhän dä va qä qoar na ngän doqortäqyia, ‘Gua ruavek, ngäni rut pit säp iamek puk ama mämugunimek ama moräs nä imek dä ngärhaväm.’ Rhoqoräkt dä va qä sämamor na ngän mänguräp angäna ruavek moe va ama tmäski. ¹¹ Inguna aung gäarakni i qät sämamor na nas diva rhi säm ama gaini na qa dap iaqäkt kärak i qät säm ama gaini na nas diva rhi sämamor na qa.”

¹² Dä ma Jisas ka qoar nä qärak i sa qa ar sä qa rhoqortäqyia, “Qre va ngit boda ama tmäs mäniqunäng ura näp bängang dä qale ngi nar sä gia ruavek ura gia matpek ura gia läktpek ura gi qarhae bä sävät iarhakt kärarhae i

rhat tas glaqot na nge qärrarhani i ama qärhong bät a rha inguna nasot dä varis ti nar sä nge i qosaqi rha rhuvät pät a nas na nge. ¹³ Dap kinak kre va ngia rhualat nä gia tmäski dä ngi ar sa ama tläkta dä ama vaktpärrharha dä ama vävarhämnda dä ama säsurta ¹⁴ dä va ngi rha ama modämne inguna qaku mamär iva rhi namuvät pät a nas na nge. Va ngi rha ama modämne qre va ma Ngämuqa qa rhuvät pät a nge vät iomäkt ama qäväläm gärqomni iva ama räkt ta ama ruvek ta rhäranas nämät ama tñäpki.”

*Ama Tmäski Ama Mor Qi
(14:15-24 / Mat 22:1-14)*

¹⁵ Bä nga akni ama ruqa nävät iarhakt kärarhae i rhi nä ma Jisas kale rha bät ama laiqa aa rhäkt di qa nari rhoqoräkt dä qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Ama märmärgem sage qäarak iva qa äs pä iaqyäkt ama tmäski mirhup pä ma Ngämuqa aa Muräktpäm.”

¹⁶ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Akni ama ruqa di qät täkmü na aa tmäski dä qa rhäkne sävät ama rhäqäp na rha ama ruvek iva rha rhän. ¹⁷ Bä sa nga qa rhäkmü dä mamär dä qa rhäk na aa latka iva qä qoaräs nä iarhakt kärarhae i sa qa rhäkne nani a rha rhoqortäqyia, ‘Ngäni ang i sä iarhongäkt moe di sa ngua rhäkmü nä irhong.’ ”

¹⁸ “Di nak ta moe rha nasäng i rhi qoaräs i qaku isiska vät a rha. Akni ama narhoerqa di qa qoar toqortäqyia, ‘Nak kop as ngua vodäm bät ama ivärhäm bä va ngua rhet sae ivakt iva ngu lu äm. Bä mamär iva ngi rhares pät gua rhäng.’ ”

¹⁹ “Dä akni qä qoar toqortäqyia, ‘Nak kop as ngua vodäm bät ama bulmakaoqäna ama ngärhäqyisem bä va as nguat tet toqor täkt iva ngu siqut na ngät pät a lat. Bä mamär iva ngi rhares pät gua rhäng.’ ”

²⁰ “Dä qosaqi akni qä qoar toqortäqyia, ‘Nak kop as ta vodäm na ngo rhoqor täkt bä qaku mamär iva ngu namet.’ ”

²¹ “Dä evär da ama latka bä qa sameng nä iarhongäkt bä ba aa morqa. Dä soknga aa morqa di qär qur masirhat dä qa rhäk na aa latka rhoqortäqyia, ‘Ngi lir ngia rhet parhäm ama is ama mor ngät bä varhäm ama is ama gaini na ngät mät ama värhäm bä ngi rhäqoar sa ama tläkta dä ama vaktpärrharha dä ama säsurta dä ama vävarhämnda.’ ”

²² “Dä ama latka qa muvät toqortäqyia, ‘Morqa, sa gi rhäkne di sa ngä met sokt di qop as masirhat na ama släqyimek iva nani guavek.’ ”

²³ “Dä ama morqa qa qoar na aa latka rhoqortäqyia, ‘Ngia rhet bä sämäni ama is ama mor ngät bä varhäm ama isitnäk gläius tage rhage bä ngi rhäqoar sa ama ruvek iva rhi rhäqäp gua vätka. ²⁴ Ngu qoar na ngän iva qaku aung nävät iarhakt kärarhae i sa mai ngua rhäkne nani a rha narhoer qä namäs näp gua tmäski.’ ”

*Arhongni Qärqärhongni I Mamär Iva
Sävetka Qat Tualat Nä Irhong Ivakt Iva
Ma Jisas Aa Mudäsaqongga Na Qa
(14:25-33 / Mat 10:37-39)*

²⁵ Ama gulañ na ama ruvek di rhi nä ma Jisas tat tet. Qa rhong bät a nas sävät a rha dä qä qoar toqortäqyia,

²⁶ “Ngakt bä aung anga ruqa qat tet sagem ngo sokt di qaku qa rhäkmü na nas iva qä naqyiradeng na aa mam dä aa nan bä aa egutki dä aa es dä aa matpek dä aa läktpek bä qosaqi aa iar di qaku mamär vät a qa iva qa rhän i gu mudäsaqongga na qa.

²⁷ “Bä auge qäarak i qaku qät ta aa sämänanamuqa maräkt näkt kät päp gua rhäng di qaku mamär vät a qa iva qä namän i gu mudäsaqongga na qa.”

²⁸ “Ngakt bä nga aung nävät a ngän di nani a qa iva qä rhäk pät anga vätka dä mänia, nga qaku mamär iva as ka rhuqun narhoer bä qä siqut iva qä rhodäm nä iangärhäkt ama ligär qärangät iva qä rhar sä ngät pät ama vätka bä qoki va qä rhäksot na qa?

²⁹ Inguna ngakt bä nga qa rhu ama vätka aa ribit näkt kaku mamär iva qä narhäksot na qa dä ama ruvek kärarhani i rhat lu iaqäkt ama vätka

diva rhi nasäng iva rhat tuma qa ³⁰ bā va rhat tamän doqortäqyia, ‘Rhak täkt ama ruqa qa nasäng iva qat tair na ama vätka näkt kaku qa mäqäne dä mamär i qä rhäksot na qa.’

³¹ “Ura ngakt bā nga anga vitnaqa di sa qorhäs iva qa rhet sämät ama ulaqi iva sävät akni ama vitnaqa dä mänia? Nga va qaku qa rhuqun narhoer bā qa rhu aa snäng ivar mamär vät a qa qä na aa ngärhäqyisem ama tausengäna na ama ulaqimärharhärhäkt iva rha rhän näp akni aa uväs kärakni i aa ruqa ama rhäk täm ga ama tausengäna? ³² Ngakt bā qat tu aa snäng i qaku mamär vät a qa dä va qä rhäk na anga engevärharha sage akni ama vitnaqa sa anga enge na ama bulap toqoräkt i as kale qa gläius. ³³ Dä qosaqi rhoqorne sävät iaqäkt kärak i qaku qä navoda aa qärhong moe diva qaku mamär iva qa rhän i gu mudäsaqongga na qa.”

Ama Qyiräpki Qärakni i Sa Rhäksot Na At Märmät Di Ama Mäñmäñini Na Qi

(14:34-35 / Mat 5:13 / Mak 9:50)

³⁴ “Ama qyiräpki di ama mär qi sokt di ngakt bā sa rhäksot na at märmät dä ngu lu va saqi as arha anga märmät ngä rhän doqor mäniekt? ³⁵ Qi di qaku ama mär qi iva sävät ama ivätki ura va sävät ama angi na ama bulmakaoqäna angärha snok dap ki diva rhi rhon na qi. Iaäkt kärak i nani a qa iva qunäga vät a qa sä gua enge di mamär iva qat nari mamär.”

15

Ama Enge Na Ama Siquutki Säväät Ama Sipsip Kärakni I Musäng Sä Qa

(15:1-7 / Mat 18:10-14)

¹ Maos dä väspästämne na ama ruvek kärarhani i rhit ta ama takes dä arhani ama vu rha ama ruvek bā rhat nari ma Jisas. ² Dap ama Farisiqäna rhi na ama Skraipkäna di rhat tamängus toqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di qä rhar sa ama vu rha ama ruvek bā qat täs kä na rha.”

³ Dä ma Jisas kä qoar na rha na ama enge na ama siqutki rhoqortäqyia,

⁴ “Ngakt bā nga ak nävät a ngän di aa anga handret na anga sipsipkäna näkt musäng sa ama sägäk dä mänia? Nga qaku qä namet daqule angätäni ama 99 na ama sipsipkäna va ama mran ba ama maläs dap pa qa rhet nasot iaqäkt kärak i sa musäng sä qa bā dängdäng i qa rhän bät a qa? ⁵ Näkt ngakt bā qa rhän bät a qa dä va qa rhu qa da aa lang bā qa rhet sä qa sa ama märmärgem. ⁶ Bā nga va qa rhän ba vät dä qa rhes aa ruavek ti na arhani qararhani i rhat tas glaqot na qa bā va västämne na rha näkt pa qä qoar na rha rhoqortäqyia, ‘Mär gem ut inguna sa ngua män bät gu sipsip kärak i mäqi musäng sä qa!’

⁷ “Bä va ngu qoar na ngän i rhoqor tangät täkt ama enge na ama siqutki diva ama mor ngät ama märmärgem dävu da ama usäpki arha ron nävät ama vuqa ama sägäk kärakni i qa näpgoer na nas näva ama 99 na rha ama märta arhä väs kärarhani i sa mudu rha näpgoer na nas.”

Ama Enge Na Ama Siquutki Säväät Ama Ligäriqe Qärqigeni I Musäng Sä Ige

⁸ “Ura qosaqi ngakt bā nga anga ruqi di arha anga ngärhäqyisem ama qunäng angät titsek angät ligärigleng näkt kia musäng sa age, dä mänia? Nga qaku qi namudäm säda anga lirhäga aa väm näkt ki naedäm ba arha vätka dap ki natñäm mamär bā dängdäng i qia rhän bät ige? ⁹ Bā nga qia rhän bät ige dä va qia rhes arha ruavek ama evop dä iarhakt kärarhae i rhat tas glaqot na qi sävät a ne näkt pa qi qoar na rha toqortäqyia, ‘Mär gem ut inguna sa ngua män bät gu ligäriqe qärqige i mäqi musäng sä ige.’

¹⁰ “Bä va ngu qoar na ngän i nak kop toqorne rhoqoräkt i ama märmärgem masirhat nage ma Ngämuqa aa enselqäna nävät ama vuqa ama sägäk kärakni i sa qa näpgoer na nas.”

*Ama Enge Na Ama Siqutki Sävät
Ama Rhoemga Qärakni I Evär Däm Ga
Nämät Aa Lat Ama Vu Ngät*

11 Dä qosaqi ma Jisas kä qoar toqortäqyia, “Akni ama ruqa di aa imiom ama udiom. 12 Ama ngärhaläktka qä qoar na aa mamäk toqortäqyia, ‘Mamga, ngi von ngo rhä gu gunän gärangätäni iva ngu rha ngät nasot a nge.’ Dä soknga qa matmät aa gunän bä ba iom.”

13 “Nak kop kaku qale qale dä ama ngärhaläktka qa västämne na aa mämägän näkt ka met sämät aomni ama värhäm gläius bä qa rhar sa aa mämägän säda ama iar ama vu ngät angärha ron. 14 Bä nga nasot i sa qa rhar sä iangärhäkt aa mämägän dä ama mor qa ama tläqa qa män na ama qärhuqi mät iaqäkt ama ngärhäktka moe bä qärak di qä nasäng iva qat don säda ama tläqa aa ron.

15 “Dä soknga qa met bä qa nokpät sä nas ge ama ruqa qärakni i qat muqun bät iaqäkt ama ngärhäktka dä qa ruqa qa rhäk na qa iva qät lu vät aa vlam. 16 Nani a qa masirhat iva qä äs anga vlam angät tkutäm sokt di qaku aung ga von ga rhä guani.”

17 “Bä nak as nga qa rhäksärhäm mes dä qä qoar toqortäqyia, ‘Gu mam aa latta ama rhäqäp na rha qärarhani i qat dräm gät sek mä rha di rhat täs ama tmäs masirhat bä rhat täs nävät angärha rhäng dap aingo rhe i qorhäs iva ngu ñäp! 18 Va ngua rhäranas bä va ngua rhet sage gu mam dä va ngu qoaräs na qa rhoqortäqyia, ‘Mamga, sa ngua slava sage ma Ngämuqa dä sagem nge. 19 Sa qaku ama märqa na ngo iva ngiat tes ngo i ngia emga dap ngiat tualat sä ngo rhoqor gia latta qärarhani i ngiat dräm ngit sek mä rha.’”

20 “Dä soknga qa märanas bä qa met sage aa mam. Bä as nga qale qa gläius dap kinak sa aa mamäk ka lu qa dä rhäqäp ka na ama lavuqi sävät

a qa dä qa ang sage aa emga bä qa qärhäktgyäm ga näkt ka vop pa aa sdäm.”

21 “Dä ama ngärhoemga qa qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Mam, sa ngua slava sage ma Ngämuqa dä sagem nge. Sa qaku ama märqa na ngo iva ngiat tes ngo i ngia emga*.’”

22 “Dap kinak ama ngätmamäk kä qoar na aa latta rhoqortäqyia, ‘Ngäni lir ngäni rha anga uiu qi anga mär qi anga boiqi bä ngän donmät pät a qa. Dä ngän du anga ring mäni aa rhäktka dä ngän du anga sandal vät aa qäriglem. 23 Ngäni rha ama bulmakao aa ebäm gärqomni i ngän märmor äm bä ama enges äm näkt ngäni veng äm. Aut, u rhualat na ama tmäski bä urhi qok. 24 Inguna rhak täkt ngua emga di sa qa ñäp näkt saqi sa ama iar qa. Mudu musäng sä qa näkt saqi sa qa män.’ Dä soknga rha nasäng na arhä märmärgem.”

25 “Dap toqoräkt di qale ama ngärhamatka vät a lat. Näkt nga qat tet bä sa glaqot na ama vätka dä qa nari ama mabuirhong dä ama main. 26 Dä qa mes akni ama latka bä qa snanbät sä qa i mäniekt toqoräkt.

27 “Dä qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, ‘Sa gia läktka qa män bä gi mam ga veng ama enges äm ama bulmakao aa ebäm inguna gia läktka evär däm ga bä märäs pät a qa bä mamär na qa.’” 28 “Dä ama ngärhamatka di uraqi da aa ron dä qa mer qä namon säva vät.

“Dä aa mamäk puk sä qa bä qat naing bät a qa iva qa rhon säva vät. 29 Dä qa muvät pät aa mamäk toqortäqyia, ‘Ngi lu! Vät tangät namäk ama qoeo moe di sa nguat tualat masirhat mamär bä ba nge dä qaku ngia von ngo nak kop ta anga rhoemga anga meme iva mär gem ngo ngu nä gua ruavek. 30 Dap nga rhaerhak ngia emga qärak i sa qa rhar sa aa qärhong gä na ama qavat ta ama

* 15:21 Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi sa rha säm a ngät sae. ‘Mamär iva ngiat tualat sä ngo i rhoqor qre i akni gia latka na ngo.’

evop di nga qa män ba vät dä sa ngia veng ama enges äm ama bulmakao aa ebäm bä ba qa.' ”

³¹ “Dä ama ngätmamäk kä qoaräs na qa rhoqortäqyia, ‘Nguä emga, ainge di vasägos dä sa qale nge gem ngo bä iarhongäkt kärqärhong moe i gu qärhong di gi qärhong iarhongäkt. ³² Dap mamär iva urhi qok bä märmär gem ut inguna rhaerhak gia läkka di sa qa ñäp näkt saqi sa ama iar qa. Sa mudu musäng sä qa näkt saqi sa evär däm ga.’ ”

16

*Ama Enge Na Ama Siquitki Säväät
Ama Rämpät Na Qa Ama Latta Arhä
Narhoerqa*

(16:13/Mat 6:24)

¹ Ma Jisas ka qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Akni ama qärhongbärhaqa di maos dä ama enge ngä män bät a qa säväät aa lat angät narhoerqa i qät tar sä qä qärhongbärhaqa aa qärhong. ² Dä soknga qa rhäkne nani a qa bä qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, ‘Agin rhäni rhäkt i nguä nari säväät a nge sä ini? Ngi säm anga enge säväät gia lat angät gavämgi inguna va qaku ama lat angät narhoerqa na nge saqi as.’ ”

³ “Dä ama lat angät narhoerqa qa mu aa snäng doqortäqyia, ‘Va nguä mäšana rhäkt? Gua morqa di qät täksot na ama lat näväät a ngo. Qaku gu nga qrot iva nguät tualat na ama qrot ngät ama lat dä aqlus pät a ngo ngut nokpät. ⁴ Rhäkt di nguät dräm iva nguä rhualat toqoräkt. Va nguä rhualat na anga märini iva ngakt bä nga rhi rhäksot na ngo näväät gua lat te dä va nasot dä mamär iva ama ruvek ti rhar sä ngo säva arha vät.’ ”

⁵ “Dä qa mes ama ruvek kärarhani i mudu aa morqa qa von da rha arhongni aa qärhong iva nasot dä va rha rhuvät. Dä qa snanbät sa ama narhoerqa ama ruqa rhoqortäqyia, ‘Sa ngia rha ama mämänia nä irhong nage gua morqa?’ ”

⁶ “Dä qa muvät toqortäqyia, ‘Ama dävauung ama tausengäna da ama

ngärhäqyet da udiom ama handretkäna na ama litaqäna na ama oel näväät ama olip angät gavam.’ ”

“Dä ama lat angät narhoerqa qä qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ngi rha gia abuqit sä gi dinau bä ngi lir ngia rhuqun näkt ngi rhar ama dävauung ama tausengäna da ama ngärhäqyet da udiom ama handretkäna na ama litaqäna na ama oel dap ngi säm ama sägäk ama tausen da ama ngärhäqyet da dävauung ama handretkäna da ama ruiom ama udiom da ama ngärhäqyisem na ama litaqäna.’ ”

⁷ “Bä äkt dä qa snanbät sa ama udiom na qa rhoqortäqyia, ‘Dap ainge di sa ngia rha ama mämänia nä irhong nage gua morqa?’ ”

“Dä qa muvät toqortäqyia, ‘Ama ngärhäqyisem da levaet ama tausengäna na ama urat na ama tmäs.’ ”

“Dä ama lat angät narhoerqa qä qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ngi rha gia abuqit sä gi dinau bä ngi rhar ama ngärhäqyisem da levaet ama tausengäna na ama urat dap ngi säm ama ngärhäqyet da udiom ama tausengäna na ama urat na ama tmäs.’ ”

⁸ “Mamär dä aa morqa qa räm i ama latta arhä narhoerqa ama rämpät na qa sa qa slava na qa. Nämä dä qat dräm doqoräkt sokt di qa an sä qa näväät aa mädräm ama mär ngät inguna qa muräkt mamär narhoer. Inguna ama ruvek nämäni rhaktni ama ivätki di rhat tualat na ama mädräm ama mär ngät masirhat sa arha ruvek bä rha män näva ama ruvek arhä väs kärarhani i rha näda ama neraqa aa ron sa arhä mädräm ama mär ngät.

⁹ “Ngu qoar na ngän i mamär iva ngän dualat na ama ivätki at mämägän iva ngänit säm angän anga ruavek säväät a nas iva ngakt bä nga rhäksot na ngät dä va rhi ar sä ngän säva ama mämugunäs ama sok tä bäs.

¹⁰ Auge qärak i mamär vät a qa iva qa rhualat mamär na ama gaini di qosaqi mamär vät a qa iva qa rhualat mamär na ama moräm dap auge qärak i qaku ama saengäktka na qa sa

ama gaini diva qaku ama saengätkka na qa sa ama moräm. ¹¹ Dä ngakt bä nga qaku ama engätkkinarha na ngän sa angäna lat sa ama ivätki at mämägän dä ngu lu va auge qat nanakt na ngän sa ama engätkki na ngät ama mämägän na rhävuk? ¹² Bä ngakt bä nga qaku ama engätkkinarha na ngän sa akni aa qärhong dä ngu lu va auge qä von ngän da anga qärhong iva ngän sä irhong?”

¹³ “Qaku mamär vät ama latka iva qat tualat bä ba ama udiom ama moriom inguna qa diva ama vu dä aa ron sävät akni dap pa aa snäng bät akni ura va qä vodäm mes sage akni dä va ama vu dä aa ron sävät akni. Qaku mamär vät a ngän iva ngän dualat pä ma Ngämuqa aa rem dä qosaqi pa ama ligär angärha rem.”

Ama Rhisu Sävät Ma Ngämuqa Aa Muräkt Dä Aa Muräktpä

¹⁴ Ama Farisiqäna qärarhani i arhä snäng bät ama ligär di nga rha nari rhärhong däkt dä rhat tumä ma Jisas.

¹⁵ Dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingän di qärarhani na ngän i ngän dualat masirhat iva ama ruvek tat lu i ama räkt ta na ngän sokt di ma Ngämuqa qat dräm angän snängaqa. Agini qärqäni i ama vit nä ini ge ama ruvek di ama vu ini mamär dä ma Ngämuqa aa saqong.”

¹⁶ “Ama Muräkt nage ma Ngämuqa dä ama enge nage aa vämginarha di sa rhi sameng na ngät bä dängdäng i ma Jon ama Baptais ka män. Bä nävät iangärhägt ama rhodäm dä ama sameng ama mär ngät sävät ma Ngämuqa aa Muräktpä di rhi sameng na ngät bä ama ruvek moe di rhäktuk pät a rha i rhit kyir mä ne ivakt iva rha rhon säva ama Muräktpä. ¹⁷ Märmärsäs iva qäbäs na ama usäpki dä ama ivätki dap kaku mamär iva qäbäs na anga gaini mamär anga muqunänini nämäni ma Ngämuqa aa Muräkt.”

Ama Bäñmät Da Ama Ngärhaegurhini Angärha Ron

(16:18 / Mat 5:31-32 / Mat 19:1-12 / Mak 10:1-12)

¹⁸ “Aung gäarakni i qa qutmäs aa egutki bä qa mät akti di qä qavätnävätlägut bä aung gäarakni i qa mät ama evopki qäarakni i qia qutmäs arha egutka di qi qavätnävätlägut.”

Ama Ruqa Ama Qärhong Bät A Qa Qä Nä Ma Lasarus

¹⁹ “Maos dä qale akni ama qärhongbärhaqa. Näkt iaqäkt ama qärhongbärhaqa di qat don mät ama qärhongbärharha arhä boi näkt kale qa i amämägän sä qa vasägos. ²⁰ Mät aa tmongi di qale akni ama tläqa qäarakni i rhat tes ka i ma Lasarus i rhäqäp na ama bias pät a qa ²¹ näkt pasägos dä nani a qa masirhat iva qat täs ama tmäs kärangätni i arharpus nä ngät nävät ama qärhongbärhaqa aa laiqa. Dä ama im ngät dän bä ngärhi qik mät aa bias.”

²² “Näkt ama qäväläm ngä män bä ama tläqa qa ñäp dä ama enselqäna rha rha qa sädä ma Abraham aa sdäm.

“Ama qärhongbärhaqa di qosaqi qa ñäp bä rha sasärhäm ga. ²³ Bä qale qa vät ama ñäpta arhä ivärhäs dä qa ñäm bävit dä qa lu ma Abraham gläius i qale ma Lasarus da aa sdäm. ²⁴ Dä qa näs sävät a qa rhoqortäqyia, ‘Abraham gu mam, ngi lavuqi na ngo dä ngi rhäk nä ma Lasarus ivakt iva qä rhäk ama gaini vuk da aa rhäktka aa uväs pa ama rigi näkt ka rhu vät gu qoebännga ivakt iva bok däm ga inguna qale ngo rhe mät ama ruanini ama mor ini mamär mät tos ama mudäbäs.’”

²⁵ “Dä qinak ma Abraham ga muvät toqortäqyia, ‘Ngu emga, ngiat dräm i mudu vät gi qunäng nä gia iar dä ngit ta ama märirhong dap ma Lasarus di avuqi sä qa dap täkt di mänämär sä qa rhe dap ainge di qale nge mät ama ruanini ama mor ini mamär. ²⁶ Dä aomni di sa rha mu ama ar a qa ama uqupka mänguräp mä ut ut na nge iva nga iarhakt kärarhae i nani a rha iva rha rhet narhe sagem nge di qaku mamär vät a rha bä qaku mamär iva aung gä namängäläkt nagem ngän bä sagem ut.’”

27 “Dä qa muvät toqortäqyia, ‘Dä ngu nän nge mamga iva ngi rhäk nä ma Lasarus säp gu mam aa vätka 28 inguna gua läktpék ama ngärhäqyet na rha ama gamoe rha e i vadi va qa rhugem da ivakt iva qosaqi qale rhi namet sävät tos täkt ama ivärhäs na ama ruanini ama mor ini.’ ”

29 “Dä ma Abraham ga muvät toqortäqyia, ‘Qale ma Moses aa enge ngä nä ma Ngämuqa aa vämginarha arha enge gem da bä mamär iva rhat nari ngät.’

30 “Dä qä qoar toqortäqyia, ‘Qaku Abraham gu mam, dap ngakt bä nga va aung ga rhäranas nämät ama tñäpki bä sagem da dä va rhi näpgoer na nas.’

31 “Dä qä qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ngakt bä qaku rhat nanakt nä ma Moses kä nä ma Ngämuqa aa vämginarha arha enge dä va qaku rhat nanakt nämä dä äkt bä va aung ga rhäranas nämät ama tñäpki.’ ”

17

Ama Rhonsävät Säväät Ama Ruvek Kärrahani I Rhi Rhoer Nanokt Arhani Bä Sämäät Ama Vuirhong

(17:1-2 / Mak 9:42-48 / Mat 18:7-9)

(17:3-4 / Mat 18:15-20)

1 Ma Jisas kä qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Iarhongäkt kärqärhong i irhong ngärhi rhartäm sa ama ruvek bä sämäät ama vuirhong diva qoki va irhong ngät dän sokt diva avuqi mamär ge iaqäkt kärak i qat täranas nä irhong. 2 Vadi mai mamär iva rhi er ti qop sa anga märän bäm ga anga duiqa vät aa qän näkt ti rhon na qa säp garäska qre va qa rhäqäne sa akni nävät tärhae rhäkt ama rhoes ama gaini na rha bä sämäät anga vuini. 3 Bä va ngänit lu vät a nas mamär.”

“Ngakt bä akni nävät a ngän di aa anga ruaqa qä slava na qa dä va qa rhamän särhäm ga ma ama qrot iva qale qat tualat toqoräkt dap ngakt bä aa ruaqa qä näpgoer na nas dä va qä qyiradeng ba qa. 4 Ngakt bä qa slava na nge ma ngärhäqyet da unmem da ama qunäga aa ron näkt ka män gem

nge ma ngärhäqyet da unmem bä qä qoar na nge rhoqortäqyia, ‘Sa ngua näpgoer na nas’ dä va ngi qyiradeng ba qa.”

Mamär Iva Ngä Sämamor Na Aut Katnanakt

5 Dä ama ngangda rhi qoaräs nä ma Engeska rhoqortäqyia, “Mamär iva ngi sämamor na aut katnanakt.”

6 Dä qa muvät toqortäqyia, “Ngakt bä nga angän gatnanakt di ama gaini na ngät toqor ama mastard aa gavämini diva mamär vät a ngän iva ngän damän sävät tak täkt ama ngämuga rhoqortäqyia, ‘Ngia rhar täm mes bä ngi qutnanokt sä nas pa ama garäska’ dä mamär iva qä nari nämät ngän.”

Ama Latta Di Nak Kop Ama Latta Na Rha

7 “Qre va ak nävät a ngän di aa anga latka qaräknä i qät täp ama ivätki ura qät lu vät ama sipsipkäna näkt nga qa män i evär däm ga nävät ama lat dä var qä qoar na aa latka rhoqortäqyia, ‘Ngi ang, ngi lir namuk bä ngia rhuqun bä ngia äs?’ 8 Nguaräm gaku dap kinak pa qä qoar na aa latka rhoqortäqyia, ‘Ngi rhäkmu nä gua tmäs näkt ngi rhäkmu na nas näkt kale nge dävarhäm na ngo dap pa ngua äs dä ngu nakt iva nga nasot dä va sa ngia äs dä ngi nakt?’ 9 Var qa rhes ama mär sage aa latka inguna qa mualat nä qarqäni i qa qoar na aa latka iva qa rhualat nä ini? 10 Di nak kop toqorne na ngän gua latta i nga sa ngän mualat na ama lat kärangätni i sa rha qoar na ngän iva ngän dualat na ngät di nak kop mamär iva ngäni qoar toqortäqyia, ‘Aiut di nak kop ama latta na ut kärarhani i sokt ut tualat!’ ”

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ngärhäqyisem Na Rha Ama Gamoe Sa Ama Bias

11 Näkt sa nga varhäm ma Jisas aa iska iva sae ma Jerusalem dä qa met parhäm ama nägoeqa mänguräp ama ngärhäqyiom ma Samaria dä ma Galili. 12 Bä nga qat tet iva sämäät aomni ama värhäm dä ama

ngärhäqyisem na rha ama gamoe rha män bät a qa qärrarhani i ama bias pät a rha. As tat mair gläius ¹³ bä rha näs masirhat tävuk toqortäqyia, “Jisas aurha morqa, mamär iva ngi lavuqi na ut!”

¹⁴ Bä nga qa lu rha dä qä qoar toqortäqyia, “Ngän det bä ngäni qur ama priskäna rhäm mes.”

Bä nga rhat tet parhäm ama iska dä märäs pät a rha. ¹⁵ Ama sägäk nävät a rha di nga qa lu i sa märäs pät a qa dä evär däm ga dap kä nänsäs tävuk sage ma Ngämuqa. ¹⁶ Bä arpus na qa säng ma Jisas aa qar bä qat tes ama mär sagem ga. Näkt ka di ama Samariaqa.

¹⁷ Dä ma Jisas ka snanbät toqortäqyia, “Gusna i märäs pät ama ngärhäqyisem na rha? Dap arhani ama ngärhäqyiet da levaet na rha rha qoe? ¹⁸ Qop nga va qaku aung evär däm ga bä qä navoda ama ansäs sage ma Ngämuqa dap pa sokt tak täkt ama nañiska?” ¹⁹ Dä qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhäranas bä ngia rhet. Sa gi qatnanakt ngä mumäräs pät a nge.”

Ma Ngämuqa Aa Muräktpäm Angät Mänmänäs

(17:26-30, 34-36 / Mat 24:36-44 / Mak 13:32-37)

²⁰ Maos dä ama Farisiqäna rhi snanbät sä ma Jisas iva qäsniä ma Ngämuqa aa Muräktpäm ngä rhän. Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa Muräktpäm diva qaku ngä namän sa anga muqunän iva ngäni lu nämät angän saqong ²¹ bä va qaku ama ruvek ti naqoar toqortäqyia, ‘Erhangät i’ ura ‘Iangät muk i’ inguna ma Ngämuqa aa Muräktpäm di sa nga e gem ngän.”

²² Dä soknga qa qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Ama qäväläm iva äm ngä rhän gärqomni i aingän diva nani a ngän masirhat iva saqi as ngäni lu anga qunäga nävät ma Ruqa aa Emga aa qunäng sokt

diva qaku ngän nalu qa. ²³ Ama ruvek pa rhi qoaräs na ngän doqortäqyia, ‘Tak muk i!’ ura ‘Erhak i!’ dä qale ngän namäranas bä ngän nangang nasot a rha. ²⁴ Inguna ma Ruqa aa Emga vät iaqäkt aa qunäga qarak iva saqi as ka rhän* diva qa rhoqor ama iauska qarakni i bañäm mät ka vät ama usäpki bä erait närhage bä särhage. ²⁵ Sokt diva as narhoer dä va qa rhon säda ama märänga aa ron masirhat näkt pa rhit täkt ama qoengait na ama ruvek diva rhi rhon sasot a nas täm ga. ²⁶ Vät ama qäväläm gärqomni iva ma Ruqa aa Emga qa rhän diva ama lat ngät täranas kärangätni i ngät toqor ama lat mudu vät ama rhodäm i ma Noa. ²⁷ Ama ruvek di sa rhat täs dä rhit nakt dä rhat tätlägut dä rhit bodäm na ne bä dängdäng bät ama qunäga qarakni i ma Noa qa mon sämät ama mlauski ama mor qi dä ama iqum ngä män bä ngä rhäksot na rha moe.

²⁸ “Qosaqi rhoqorne na ama rhodäm ge ma Lot. Ama ruvek di sa rhat täs dä rhit nakt dä rhit boda arhä gunän dä rhit bodäm bät ama gunän dä rhit kutnanokt dä rhit tak pät ama vät. ²⁹ Dap kinak pät iaqäkt ama qunäga qarak i ma Lot ka met nae ma Sodom dä ma Ngämuqa qa rhäk na ama rhäptäpki dä ama qabus täm ga ama duiqa qarakni i qat dang bä qa veng da moe. ³⁰ Diva rhoqorne vät iaqäkt ama qunäga qarakni iva vuk sä ma Ruqa aa Emga säda eraqi.

³¹ “Va vät iaqäkt ama qunäga di mamär iva aung gäarakni i qale qa vät ama vätkä aa rhäng di saqi as kale ar sä qa bä qä namon säva vät nani aa qärhong gärqärhongni i qali lirhong ba vät. Bä qosaqi aung gäarakni i qale qa vät a etki di saqi as kale evär däm ga nani guani. ³² Nak pa qunäga vät a ngän sävät ma Lot aa egutki!

³³ “Aung gäarakni i qä siqut iva qa rhumaiar na aa iar diva qa rhusäng

* **17:24** vät iaqäkt aa qunäga qarak iva saqi as ka rhän Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama got äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a ngät sae.

sä ngät nasot dap iaqäkt kärak i qa rhusäng sa aa iar diva qa rhumaiar ngät. ³⁴ Ngu qoar na ngän i nävä iaqyäkt ama bängagi diva qale ama ruiom bät ama laiqa ama sägäk näkt pa ma Ruqa aa Emga qä rha ak dap pät ak mäk. ³⁵ Ama unbem ama evovem diva in moe in dualat i ini qräskrä s ama wit dä va ma Ruqa aa Emga qä rha akti dap pa qale akti mäk.” ³⁶ †

³⁷ Dä ama mudäsaqongda rhi snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Aurha Engeska, va qoe nai rhoqoräkt?”

Dä qa muvät toqortäqyia, “Äkt i ama säktämgi qali qi e diva västämne na ama isäm e qärangätni i ngät dräm ngät tä s ama säktämgi.”

18

Ama Enge Na Ama Siqutki Sävä t Ama Maqoski Qi Na Ama Ruqa Qärakni I Qät Dräm Gat Tatnävämne

¹ Dä ma Jisas ka qoar na aa mudäsaqongda na ama enge na ama siqutki ivakt iva qä qur a rha iva qale mämae vät a rha nävä t ama nän dap pa vasägos dä va rhi nän.

² Dä qä qoar toqortäqyia, “Mät aomni ama värhäm di qale akni ama matnävämne na näkt ka di qaku qat dräm gät kutdrir sage ma Ngämuqa dä qaku qat dräm gat tu aa snäng masirhat sävä t ama ruvek. ³ Näkt akti ama maqoski di qali qi mät iomäkt ama värhäm näkt pasägos dä qiat dän sagem ga bä qit nok pät a qa rhoqortäqyia, ‘Ngia rhatnä rhäm ngo dä ngia rhair vä gua rhäng sävä t gua ik inguna aingo di ama mär gua lat.’ ”

⁴ “Dä as kät kutsäs pät a nas i qat ter bä äkt bä nak as nasot dä qa märhamän särhäm mes toqortäqyia, ‘Nak ngätki i qaku ngut kutdrir sage ma Ngämuqa dä qaku nguat tu gu snäng masirhat sävä t ama ruvek ⁵ sokt di nävä t tä rhakt ama maqoski qärakt i qiat tusar na ngo dä va ngua

rhet parhäm ama räkt ngät ama lat bä ba qi i varis ki namusar na ngo masirhat na at mänmänäs pasägos.’ ”

⁶ Dä ma Engeska qä qoar toqortäqyia, “Ngäni nari ama enge qärangätni i ama vu qa ama matnävämne na qa märhamän bät a ngät. ⁷ Mänia, nak nga qaku ma Ngämuqa qä namualat parhäm ama räkt ngät ama muräkt sävä t aa ruvek kärarhani i mudu qa armeng däm da bä ba nas? Nga va qaku qa rhualat toqoräkt kre i rhi nagukt pät a qa vät ama qunäng dä ama bängang moe? Nga va vasägos dä qät kyiradeng na rha? ⁸ Nguat tamän särhäm ngän i nak kop pa qä lir qa rhualat toqoräkt. Dap ngakt bä va ma Ruqa aa Emga qa rhän divar qa rhän bät anga qatnanakt te vät ivät ura qaku?”

Ama Enge Na Ama Siqutki Sävä t Ama Farisiqa Qä Na Ama Ruqa Qärakni I Qät Dräm Gat Ta Ama Takes

⁹ Ma Jisas ka märhamän bät tangät täkt ama enge na ama siqutki bä iarhakt kärarhae i rhat nanakt i sa rha di ama räkt ta dap tat don arhani. Di qä qoar toqortäqyia,

¹⁰ “Ama ruiom in met pävit säva ama ansäspämgi ama mor qi ivakt iva ini nän. Akni di ama Farisiqa dap akni di ama ruqa qärakni i qät ta ama takes. ¹¹ Ama Farisiqa qa mair sä nas bä qä nän doqortäqyia, ‘Gu Ngämuqa, nguat tes ama mär sagem nge inguna aingo di qaku ngo rhoqor arhani ama ruvek toqor ama suarha bä iarhakt kärarhae i rhat dräm dat tatmät dä iarhakt kärarhae i rhi qavatnä vä t lägut bä qäqi rhoqor taerhak ama ruqa qärakni i qät ta ama takes. ¹² Nguat teranot maunmem mäni ama tade nas dä ngut boda ama sägäni nämäni ama ngärhäqyisem nä irhong nävä t iarhongäkt moe qärqärhong i ngut ta irhong.’ ”

¹³ “Dap ama ruqa qärakni i qät ta ama takes di qat mair gläius tä muk.

† **17:36** Ma Luk ka sä m dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha sä m ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha sä m ini sae. ‘Ama udiom ama ruiom diva qali liom moe va ama etki näkt pa akni diva rhi rha qa dap pa qale akni mäk.’

Qop kaku mamär iva qä nañäm dävit säva usäp dap kä nän aa brärhäm dä qä qoar toqortäqyia, 'Ngämuqa, mamär iva ngi lavuqi na ngo ama vuqa.'

¹⁴ "Ngu qoar na ngän i rhak täkt ama ruqa di evär däm ga säva vät i sa ama räkt ka ama ruqa na qa dä ma Ngämuqa aa saqong dap kaku rha ama Farisiqa. Inguna aung gäarakni i qät sämamor na nas diva rhi säm ama gaini na qa dap iaqäkt karak i qät säm ama gaini na nas diva rhi sämamor na qa."

Ngäni Rhares Pät Ama Rhoes Arha Rhäng Iva Rhat Tet Sagem Ngo

(18:15-17 / Mat 19:13-15 / Mak 10:13-16)

¹⁵ Ama ruvek di qosaqi rhat dän gäqi sa arhä rhoes ama gaini na rha mamär sage ma Jisas ivakt iva qat tu aa rhäkt pät a rha. Bä nga ama mudäsaqongda rha lu rhoqoräkt dä rhat tair särhäm da. ¹⁶ Di nak ma Jisas ka mes ama rhoes sagem mes i qä qoar toqortäqyia, "Ngäni rhares pät ama rhoes arha rhäng iva rhat tet sagem ngo dap kale ngän dair särhäm da inguna ma Ngämuqa aa Muräktpäm di ngät bä bä iarhakt kárahäe i rha rhoqor tárha rhäkt ama rhoes. ¹⁷ Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i aung gäarakni i qaku qä narha ma Ngämuqa aa Muräktpäm doqor anga rhoemga diva qaku qä namon säväm ngät."

Ama Narhoerqa Ama Qärhong Bät A Qa

(18:18-30 / Mat 19:16-30 / Mak 10:17-31)

¹⁸ Akni ama narhoerqa qa snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, "Qamorqa ama mär qa, ngu lu va ngua mäšana äkt iva dängdäng dä bä ba ngo na ama iar ama sok tam ngät?"

¹⁹ Dä ma Jisas kä snanbät sä qa rhoqortäqyia, "Mäniekt bä ngiat tes ngo i ama mär qa na ngo? Qaku aung di ama mär qa dap sokt ma Ngämuqa. ²⁰ Sa ngiat dräm ama Muräkt nage ma Ngämuqa qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, 'Qale ngi qavatnävtlägut

dä qale ngi veng dä qale ngi sua dä qale ngi iras na anga engirhong säda arhani arhä väs dä mamär iva ngit kutdrir sävät gi mam dä gi nan.'"

²¹ Dä qä narhoerqa qä qoar toqortäqyia, "Qamorqa, rhängät täkt ama muräkt moekt di sa nguat tet parhäm ngät mänasäng mudu i ama rhoemga na ngo bä qoki as täkt."

²² Bä nga ma Jisas ka nari rhoqoräkt dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, "As ama sägäni nga e qärqäni i mamär iva ngia rhualat nä ini. Va ngi vodä gi qärhong moe bä ngi von ama tläkta dä va ngi rha ama mämägän dävik. Näkt pa ngi ang bä ngit päs gua rhäng."

²³ Bä nga qarak ka nari rhoqoräkt dä qa nari i airäs ka masirhat inguna qa di ama qärhong bät a qa masirhat.

²⁴ Ma Jisas kat lu qa bä airäs ka nävät a qa dä qä qoar toqortäqyia, "Ama qrot masirhat ge ama qärhongbärharha iva rha rhon säp ma Ngämuqa aa Muräktpäm."

²⁵ Inguna ama qrot masirhat ge ama kamel iva qa rhon mät anga liqini va anga släpki qarakni i rhit kutäm na qi at täväs dap sa ama qrot masirhat mamär ge ama qärhongbärhaqa iva qa rhon säväm ma Ngämuqa aa Muräktpäm."

²⁶ Qärrahani i rha nari rhoqor täkt di rha snanbät toqortäqyia, "Di rhoqoräkt di qop pa sirhäkt ngu lu va auge diva qä rha ama mumaiar?"

²⁷ Dinak ma Jisas ka qoar toqortäqyia, "Aginu qärqäni i qaku mamär vät ama ruvek nä ini di mamär vät ma Ngämuqa nä ini."

²⁸ Dä ma Pita qä qoar na qa rhoqortäqyia, "As ngi lu i aiut di sa ut met daqule aurha vät bä ut päs gia rhäng."

²⁹ Dä ma Jisas kä qoar na rha rhoqortäqyia, "Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i iarhakt moe qärrahäe i sa rha met daqule arha vät ura arha egutpek ura arha läktpek ura arha matpek ura arhä rhoes inguna arhä snäng bät ma Ngämuqa aa Muräktpäm ³⁰ di nak pa rhi rha ama modämne masirhat savono pät tangät täkt ama rhodäm dap pät ama

rhodäm nasot dä va rhi rha ama iar ama sok täm ngät.”

Ama Däpquamek Na Äs Kärqosni I Ma Jisas Ka Märhamän Sävat Aa Tñäpki (18:31-34 / Mat 20:17-19 / Mak 10:32-34)

³¹ Ma Jisas ka rhäqoar sa aa mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha bä sokt ta sä nas näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ut tet tävit iva sae ma Jerusalem näkt iarhongäkt moe qärqärhong i mudu ma Ngämuqa aa vämginarha rha säm irhong sävat ma Ruqa aa Emga diva irhong ngä rhu angät släqyige vät a nas. ³² Va rhi vodäm ga bä ba ama Jentailqäna. Va rhat tuma qa bä va rhi slava na qa na ama enge ama vu ngät mamär bä va rhit kot pät a qa ³³ bä va rha rhäranäs ka näkt pa rhi veng ga. Näkt pa vät ama dävaung na qa ama qunäga dä saqi sa qa rhäranas.”

³⁴ Ama mudäsaqongda di qaku qunäga vät a rha sä guani narhäkt. Inguna ama enge angät tarimini di ama ngaip ini bä qaku rhat dräm i ma Jisas kat tamän sävat agini rhoqoräkt.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Säsur Qa Ama Tläqa (18:35-43 / Mat 20:29-34 / Mak 10:46-52)

³⁵ Ma Jisas di sa nga qorhäs na qa iva qa rhän e ma Jeriko dap akni ama ruqa ama säsur qa di qat muqun bät ama iska aa rhäkt bä qä nän nani guarhong nage ama ruvek. ³⁶ Bä nga qa nari ama gulañ i ngät tet e na qa dä qä snanbät i mäniekt toqoräkt. ³⁷ Dä rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Ma Jisas nae ma Nasaret di rhakni i qat tet te.” ³⁸ Dä qa näs tävuk toqortäqyia, “Jisas ma Devit aa emga, mamär iva ngi lavuqi na ngo!” ³⁹ Dä iarhakt kärarhae i mai rhi rhoer na ama iska rha näs täm ga dap ti qoar na qa iva mänadin däm ga dä qop kät näs masirhat toqortäqyia, “Devit aa emga, ngi lavuqi na ngo!”

⁴⁰ Dä ma Jisas ka mair bä qa rhäkne ivakt iva rha rhän sä qä säsurqa sagem ga. Bä nga qarak kat tet bä sa glaqot

dä ma Jisas kä snanbät sä qa rhoqortäqyia, ⁴¹ “Nani a nge iva ngua rhualat na agiqa bä ba nge?”

Dä qarak ka muvät toqortäqyia, “Gua Engeska, vadi va nguät nañäm.”

⁴² Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Rhäkt di qunäga mät gi saqong. Gi qatnanakt di sa ngä mumäräs pät a nge.” ⁴³ Dä vät iomäkt ama qäväläm dä qop kärak ka ñäm masägos bä qat tet nasot ma Jisas dap kä nänäs sage ma Ngämuqa. Bä nga ama ruvek moe rha lu rhoqoräkt dä rhi nänäs sage ma Ngämuqa.

19

Ma Jisas Kä Nä Ma Sakias Ama Ruqa Qarakni I Qat Dräm Gät Ta Ama Takes

¹ Ma Jisas kat tet mät ma Jeriko ² dap akni ama ruqa qarakni i rhat tes ka i ma Sakias kärakni i ama narhoerqa bä ba ama ruvek kärarhani i rhit ta ama takes näkt ama qärhong bät a qa di qale qa e. ³ Di nani a qa iva qä lu i ma Jisas di auge iaqäkt sokt di qaku mamär vät a qa i nage ama gulañ inguna ama qot ka. ⁴ Dä soknga qa ang masirhat narhoer va arhä qamäs bä qa veng bät ama ngämuga ivakt iva qä lu qa inguna ma Jisas diva qa rhet parhäm iaqäkt ama iska.

⁵ Bä nga ma Jisas ka män bät iosäkt ama ivärhäs dä qa ñäm savuk dä qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Sakias, ngi lir ngi srätdäm inguna va rhäqyerhäkt diva qale ngo vä gia vätka.” ⁶ Dä soknga qa lir qa srätdäm bä qa ar sä ma Jisas na ama märmärgem.

⁷ Ama ruvek moe rha lu rhoqoräkt dä rhi nasäng i rhat tamängus toqortäqyia, “Iaqäkt di qa män i ama tmänga na qa säva ama vuqa aa vätka.”

⁸ Dä ma Sakias ka mair dä qä qoar nä ma Engeska rhoqortäqyia, “Gua Engeska, ngi lu! Qoki va rhäkt diva ngu voda ama qäväläm nävät gu qärhong bä ba ama tläkta näkt ngakt bä nga mudu ngua iras ba nas sa aung aa anga guani di rhäkt diva ngua rhuvät pät a qa malevaet nä imek

savono nä ianiäkt kärqäni i sa mudu ngua iras ba nas sä ini.”

⁹ Dä ma Jisas kä qoar na qa rhoqortäqyia, “Rhäqyerhäkt di sa ma Ngämuqa qat tumaiar na ama ruvek nävä rhaktäkt ama vätka inguna rhaktäkt ama ruqa di qosaqi qa nävät ma Abraham aa enevaqi. ¹⁰ Inguna ma Ruqa aa Emga qa män ivakt iva qät näm bä qat tumaiar nä iarhakt kärarhae i musäng sä rha.”

*Ama Enge Na Ama Siqutki Säväät
Ama Latta Ama Ngärhäqyet Na Rha
(19:11-27/Mat 25:14-30)*

¹¹ Bä nga rhat nari rhärhong däkt dä saqi as ma Jisas kat tamän särhäm da na ama enge na ama siqutki inguna qale qa glaqot nä ma Jerusalem bä ama ruvek tat tu arhä snäng iva ma Ngämuqa aa Muräktpä m diva ngärhi lir ngä rhän masärmän bät iomäkt ama qäväläm da ama ruvek arhä saqong moe.

¹² Dä qä qoar toqortäqyia, “Akni ama moräs na qa ama ruqa qa met säväät aosni ama ivärhäs gläius ivakt iva rha rhair na qa iva qa rhän i ama vitnaqa näkt pa saqi evär däm ga. ¹³ Dä qa mes aa latta ama ngärhäqyisem na rha näkt ka von da asägäk asägäk ta ama ligäriige na ama gol. Näkt ama ligäriige asägäge asägäge di ige ngä met e na ama dävagukt ama eqoan angät titsek. Näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, ‘Va ngäni märmor iaglengäkt ama ligäriigleng bä dängdäng i ngua rhän.’ ”

¹⁴ “Sokt di aa ruvek moe di ama vu da arha ron na qa mamär dä rha rhäk na ama engevärharha nasot a qa ivakt iva rhi qoar nä iarhakt kärarhae iva rha rhair na qa rhoqortäqyia, ‘Ut mer tak täkt ama ruqa qä namän iva ama vitnaqa ba ut.’ ”

¹⁵ “Sokt di nak ta mair na qa iva ama vitnaqa näkt evär däm ga säva aa vät. Dä qa rhäkne nani ama latta qararhani i mäqi qa von da rha ama ligär ivakt iva qä lü i rha mualat toqor mäniäkt nä iangärhäkt ama ligär.”

¹⁶ “Ama narhoerqa ama ruqa qa män dä qä qoar toqortäqyia, ‘Gua

morqa, gi ligär di angät mänbitka di na ama ngärhäqyisem sae.’ ”

¹⁷ “Dä aa morqa qä qoar toqortäqyia, ‘Mamär mas sagem nge, gua latka ama mär qa. Va rhäkt di ngu von nge rha ama ngärhäqyisem na ap ama värhap ama mor ap iva ngit lü vät ap inguna sa ngia mualat mamär sa ama marheka nä irhong.’ ”

¹⁸ “Ama udiomnaqa qa män dä qä qoar toqortäqyia, ‘Gua morqa, gi ligär di angät mänbitka di na ama ngärhäqyet sae.’ ”

¹⁹ “Dä aa morqa qa muvät toqortäqyia, ‘Va ngit lü vät ama ngärhäqyet na ap ama värhap ama mor ap.’ ”

²⁰ “Dä saqi as akni ama latka qa män dä qä qoar toqortäqyia, ‘Gua morqa, gi ligär tangät. Ngua ong bät a ngät pa ama bauläm näkt ngua ngaip ngät. ²¹ Ngua mualat toqoräkt dingu ngut len nge inguna ama vu qa ama ruqa na nge sä gia latta. Ngit ta agini qarqäni i qaku nge gi qäni näkt ngit sek mät ianiäkt kärqäni i sa qaku ngia qutnanokt ini.’ ”

²² “Dä aa morqa qa muvät toqortäqyia, ‘Va ngua rhu nge va ama muräkt päät gia enge angät tpäs. Ainge di ama latka ama vu qa na nge. Sa ngia qoar i gua lat di ama vu ngät sä gua latta i ngut ta agini qarqäni i qaku ngo gu qäni dä ngut sek mät ianiäkt kärqäni i sa qaku ngua qutnanokt ini. ²³ Ngakt bä ngiat tu gi snäng i ngätki rhoqoräkt säväät a ngo dä mäniäkt bä qaku ngia mu gu ligär iva ngärhi sa säväät a nas iva nga evär däm ngo dä va ngu rha ngät sa anga mänbitka?’ ”

²⁴ “Dä qä qoar nä iarhakt kärarhae i rhat mair e glaqot toqortäqyia, ‘Ngäni rha aa ligär nagem ga bä ngäni vodäm ngät bä bä iaqäkt kärak i sa ama ngärhäqyisem ama ligär.’ ”

²⁵ “Dä rhi qoar toqortäqyia, ‘Aurha morqa, nak sa qa di aa ngärhäqyisem ama ligär nga e gem ga!’ ”

²⁶ “Dä qa muvät toqortäqyia, ‘Ngu qoar na ngän i aung gäarakni i sa aa anga guani diva rhi von ga rha arhongni savono sae. Dap aung

gärakni i sa qaku aa anga guani diva qäqi rhi rha aa qäni ama gaini nä ini nagem ga. ²⁷ Dap gua ikkana qärrarhani i qaku nani a rha iva ngua rhän i ama vitnaqa na ngo bä ba rha di ngäni rha rha sarhäkt bä va ngäni veng da dä gu saqong.’ ”

Ma Jisas Ka Mon Sae Ma Jerusalem (19:28-44 / Mat 21:1-11 / Mak 11:1-10 / Jon 12:12-19)

²⁸ Nasot i ma Jisas ka märhamän doqoräkt dä qa er va arhä qamäs pävit sae ma Jerusalem. ²⁹ Bä nga qat tet bä sa glaqot na ama värham ama lel am ma Betfage dä ma Betani mäni ama damgi ama gaini na qi ama Damgi na ama Olip dä qa rhäk na ama udiom nävät aa mudäsaqongda ³⁰ näkt kä qoar na iom doqortäqyia, “In det säp iomäkt ama värhäm gärqomni i äm nga e vä in gamäs bä nga va inät don sävä bäm dä va ini lu ama donki ama rhoem ga qäarakni i sa rha qop sä qa sae qäarakni i as mudu qaku aung ga muqun bät aa rhäng. Dä ini rhäväkt sä qa näkt pa in det sä qa sarhe. ³¹ Ngakt bä nga aung gä snanbät sä en doqortäqyia, ‘Mäniekt bä init täväkt sä qa?’ dä va ini qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ma Engeska nani a qa na qa.’ ”

³² Qärqiomni i ma Jisas ka rhäk na iom sae di in män bät iarhongäkt moe i sa qa qoaräs na iom sävät irhong. ³³ Bä nga init täväkt sä qä donki ama rhoem ga dä iarhakt kärarhae i rhit lu vät a qa di rhi snanbät sä iom doqortäqyia, “Mäniekt bä init täväkt sä qa?”

³⁴ Dä in muvät toqortäqyia, “Ma Engeska nani a qa na qa.”

³⁵ Bä in män sä qä donki ge ma Jisas bä in don nä in baulem ama uiu em bät aa rhäng näkt in mu ma Jisas pono vät aa rhäng. ³⁶ Bä nga ma Jisas kat tet pätk ama donki aa rhäng dä ama ruvek ti v reng arhä boi ama uiu ngät pätk ama iska. ³⁷ Bä nga qat tet bä sa glaqot na ama ivärhäs i ama iska qat tet tämane näda ama Damgi na ama Olip at täväs dä ama gulän gi moe na ama mudäsaqongda rhi nasäng i rhi

näsäs na ama märmärgem masirhat sage ma Ngämuqa nävät ama lat ama näfis ngät moe i vasägos dä sa rhat lu ma Jisas i qat tualat na ngät dä rhit näs toqortäqyia,

³⁸ “Mamär iva ama modämne sävät ama vitnaqa qäarakni i qat dän nävät ma Engeska ma Ngämuqa aa ngärhipki.”

“Mamär iva ama bulap da ama usäpki arha ron dä ama ansäs sage ma Ngämuqa rhävuk!”

³⁹ Arhani ama Farisiqäna mänguräp ama gulän gi rhi qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Qamorqa, ngi näs tä gi mudäsaqongda iva mänadin däm da!”

⁴⁰ Dä qa muvät toqortäqyia, “Ngu qoar na ngän i ngakt bä nga mänadin däm da dä va ama dui ngärhit nästäm.”

Ma Jisas Kät Nok Sä Ma Jerusalem

⁴¹ Bä nga qat tet bä sa glaqot nä ma Jerusalem bä qa lu äm dä qa nok sä äm. ⁴² Dä qä qoar toqortäqyia, “Vät tak täkt ama qunäga di nani a ngo masirhat i vadi va ngi lu mamär na agiqa iaqäkt iva qä von nge rha ama bulap sokt di rhäkt di qaku mamär vät a nge iva ngi nalu rhoqoräkt. ⁴³ Va ama qäväläm ngä rhän bät a nge iva gia ikkana rhi ing däm nge na ama surqa bä va rhi slava na nge närhage närhage. ⁴⁴ Va rhi slava na nge Jerusalem samäk sävät ivät ngi nä ngia es muk dä gi surqa aa ron maräkt. Bä va qaku rhi namet daqule anga duiqa vono vät akni aa rhäng inguna sa qaku ngia lu mamär i sa ma Ngämuqa qat dän sagem nge.”

Ma Jisas Ka Qumär Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

(19:45-48 / Mat 21:12-17 / Mak 11:15-19 / Jon 2:13-22)

⁴⁵ Dä qa mon säva ama ansäspämgi ama mor qi arha ivärhäm bä qa nasäng i qät kutmäs iarhakt kärarhae i rhit boda arhä qärhong e vä bäm. ⁴⁶ Qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa enge qärangätni i sa mudu rha säm a ngät di ngät tamän

doqortäqyia, 'Gua vätki diva ama vätki na ama nän sokt di sa ngän mualat sä qi ma ama suarha arhä qeqi.' "

⁴⁷ Vät ama qunäng moe dä ma Jisas kä su va ama ansäspämgi ama mor qi. Dap ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Skraipkäna näkt sävät ama morta mänguräp ama ruvek di rhi siqut i rhit nän nani anga iska iva rhi veng ga. ⁴⁸ Sokt di qaku mamär vät a rha iva rhi namän bät aung anga iska iva rha rhualat toqoräkt inguna ama ruvek moe di rhi nging däm ga bä rhat tu arha sdäm mamär sävät aa enge.

20

Rha Snanbät Sä Ma Jisas Närha Aa Qrot

(20:1-8 / Mat 21:23-27 / Mak 11:27-33)

¹ Vät akni ama qunäga rhoqoräkt i qä su ama ruvek pa ama ansäspämgi ama mor qi bä qä sameng na ama sameng ama mär ngät dä ama priskäna ama moräs na rha dä ama Skraipkäna näkt ama morta rha män gem ga. ² Dä rhi qoar na qa rhoqortäqyia, "Ngi qoar na ut i ngiat tualat toqor täkt di na ama qrot nage auge. Auge qa von nge rhä rhangät täkt ama qrot?"

³ Dä qa muvät toqortäqyia, "Dä qosaqi va ngu snanbät sä ngän na ama snanbät. Ngäni qoar na ngo. ⁴ Ma Jon Gä baptais pät ama ruvek di iangärhäkt di nga ngät na rhävuk ura ngät nage ama ruvek?"

⁵ Dä rhat tamän särhäm ne sä iangärhäkt aa snanbät dä rhi qoar na ne rhoqortäqyia, "Ngakt bä urhi qoar i iangärhäkt ma Jon aa baptais di ngät na rhävuk dä va qä snanbät sä ut toqortäqyia, 'Bä nga rhoqoräkt dä mäniekt bä qaku ngän mat maengäkt nämät ka?' ⁶ Dap ngakt bä urhi qoar toqortäqyia, 'ngät di ngät nage ama ruvek' diva ama ruvek moe rhi rhumät nä ut na ama dui inguna rhat nanakt ma ama qrot i ma Jon di akni ma Ngämuqa aa vämginaqa na qa."

⁷ Bä äkt i sa rha muvät pät ma Jisas toqortäqyia, "Qaku ut dräm i ngät na qoe."

⁸ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, "Dä qosaqi ngo diva qaku ngu naqoar na ngän i nguat tualat nävät auge aa qrot."

Ama Enge Na Ama Siqutki Sävät Ama Latta Qärrahani I Rhit Lu Vät Ama Etki Na Ama Wain

(20:9-19 / Mat 21:33-46 / Mak 12:1-12)

⁹ Dä qa nasäng i qat tamän särha ama ruvek na ama enge na ama siqutki rhoqortäqyia, "Maos dä akni ama ruqa qa qutnanokt ama qauligleng bät aa etki qärqiglengni i rhat tes igleng i ama wain. Qa mualat toqoräkt näkt ka von arhani ama latta rha aa lat iva rhat tualat na ngät bä ba qa dap ka met sävät aosni ama ivärhäs bä va qaku qä nalir qä namän. ¹⁰ Bä sa nga sräp ama etki dä qarak ka ruqa qa rhäk na akni ama latka sage qa latta ivakt iva rhi von ga rha anga gavam nävät ama etki na ama qauligleng. Sokt di ama latta rha arhäktgyäm sä qa näkt ta rhäk na qa dap kaku qa rha agung. ¹¹ Dä qa etki arha ik ka rhäk na akni ama latka sagem da dä qosaqi rha arhäktgyäm sä qa bä rha von ga rha ama qluqi näkt ta rhäk na qa dap kaku qa rha agung. ¹² Dä qoki as ka rhäk na ama dävauung na qa dä rha muvospos pät a qa näkt ta rhon na qa särhage na ama etki."

¹³ "Nasot dä ama etki arha ik kä qoar toqortäqyia, 'Ngu lu va ngua mäšana? Rhäkt diva ngu rhäk nä ngua emga qarakni i sa gua snäng bät a qa mamär dä nguaräm ba rhi qutdrir vät a qa.' "

¹⁴ "Bä nga ama latta rha lu qa dä rha märhamän särhäm ne i rhi qoar toqortäqyia, 'Rhak täkt di iaqäkt karak iva qä rha ama etki nasot aa mam. Urhi veng ga ivakt iva urhi rha ama etki bä ba nas.' ¹⁵ Dä rha rhon na qa sä dalek na ama etki näkt ta veng ga."

"Ngu lu va ama etki arha ik ka mäšana na rha? ¹⁶ Va qa rhän bä va qä

veng iarhakt ama latta dap pa qä von guavek tä iangärhäkt ama lat na ama wain.”

Bä nga ama ruvek ta nari rhoqor täkt dä rhi qoar toqortäqyia, “Nak padi va qale qä namualat toqoräkt.”

¹⁷ Ma Jisas ka ñäm maräkt sävät a rha dä qa snanbät toqortäqyia, “Bä nga rhoqoräkt dä ngu lu ama rhari-mini rhoqor mäniekt sä rhangät täkt ama enge qärangätäni i sa rha säm a ngät toqortäqyia,

“ ‘Ama duiqa qärak i mudu iarhakt kärarhae i rhat dräm dit täk pät ama vät ta mer mä qa di nak kärak iaqäkt i rhäkt di ama qrot ama vätki nagem ga qärak i qat sangar a qi moe’?

¹⁸ Bä iarhakt moe qärarhae i arharpus na rha vät tak täkt ama duiqa aa rhäng diva bäktgyäm sä rha mä irhong mä irhong dap ngakt bä arharpus nä rhak täkt ama duiqa vät aung aa rhäng diva värhot täm ga mamär.”

Ama Snanbät Säväät Iomäkt Iva Rhit Boda Ama Takes
(20:19-26 / Mat 22:15-22 / Mak 12:13-17)

¹⁹ Ama Skraipkäna näkt sävät ama priskäna ama moräs na rha qärarhani i rhat nari qa di rhit ñäm nani anga iska ivakt iva rhi lir ti sangar a qa äkt inguna rhat dräm i sa qa märhamän bät tangät täkt ama enge na ama siqutki di sävät a rha. Sökt di qaku rha sangar a qa inguna rhit len ama ruvek.

²⁰ Bä äkt i qoki sa arhä saqong bät ma Jisas mamär dä rha rhäk na arhani ama qasesta sagem ga bä rha irastäm na nas i ama engätki na rha ama ruvek. Nani a rha iva rhi sangar ma Jisas pät agung aa enge angät tpäs ivakt iva rhi vodäm ga säva ama tpäskinaqa aa rhäkt iva qa rhu qa va aa muräkt. ²¹ Dä soknga qärarhani rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, sa ut dräm i ngiat tamän bä ngi su na ama

engätki dä ngiat tualat sa ama ruvek moe rhoqorne dap ngi su na ama engätki sävät ma Ngämuqa aa snängaqa. ²² Nga maräkt parhäm ama Muräkt iva urhit bon da ama takes sage ma Sisar ura qaku?”

²³ Qa räm arha irasini dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, ²⁴ “Ngäni qur a ngo rha anga qunäga ama sägäk aa rhitsek angät ligäriqe. Auge aa iauski rhakt täkt pä m ige? Dä auge aa sämsäm dangät täkt pä m ige?”

Dä rha muvät toqortäqyia, “Ma Sisar.”

²⁵ Dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Dä soknga ngäni von ma Sisar tä iarhongäkt kärqärhong i qoki ma Sisar aa qärhong dap pa ngäni von ma Ngämuqa rhä iarhongäkt kärqärhong i qoki ma Ngämuqa aa qärhong.” ²⁶ Qop kaku mamär vät a rha iva rhi sangar a qa vät guani angät tpäs kärqäni i qa märhamän bät ini ge ama ruvek. Dap kinak kräk mät ta nävät aa muvätki dä soknga mänadin däm da.

Ama Sadyusiqäna Arhä Snanbät Säväät Iomäkt Iva Ama Ruvek Ta Rhäranas Nämät Ama Tñäpki
(20:27-40 / Mat 22:23-33 / Mak 12:18-27)

²⁷ Arhani nävät ama Sadyusiqäna iarhakt kärarhae i qaku rhat nanakt i saqi as pa ama ruvek ta rhäranas näva ama tñäpki di rha män ge ma Jisas sa ama snanbät. ²⁸ Bä rhi qoar toqortäqyia, “Qamorqa! Mudu ma Moses ka säm ama muräkt bä ba ut i ngakt bä nga aung anga matka qä ñäp daqule aa egutki dap kaku ina anga es dä va aa lätkka qa rhät iaqyäkt ama maqoski ivakt iva qä sa vät a qi bä ba aa matka.

²⁹ “Maos dä qale ama sägärhae ama ngärhäqyet da udiom na rha ama gamoe. Ama narhoerqa qa mät ama evopki näkt ka ñäp dap kaku ina anga es. ³⁰ Dä ama udiomnaqa qa mät a qi näkt ka ñäp ³¹ dä qosaqi ama dävauqnaqa bä qoki rha moe ama ngärhäqyet da udiom na rha rha mät a qi näkt ta ñäp daqule qi dap kaku aung ga sa vät a qi. ³² Dängdäng

dä qa evopki qia ñäp. ³³ Dä soknga va auge aa egutki na qi mirhup pät ama qäväläm gärqomni iva ama ruvek ta rhäranas nämät ama tñäpki inguna rha moe ama ngärhäqyet da udiom na rha sa rha mät a qi?”

³⁴ Dä ma Jisas ka movät toqortäqyia, “Ama ruvek ama gamoe dä ama evop nävät tärhong dakt ama rhodämihong di rhat tätlägut. ³⁵ Dap ama ruvek kärarhani i ama räkt ta dä ma Ngämuqa aa saqong di nga nasot i sa rha rhäranas nämät ama tñäpki diva qaku rhi natmätlägut bä qosaqi va qaku ama ruvek ti navon da arhani ama ruvek sämät ama ngärhaegurhini. ³⁶ Bä va saqi as kaku rhi natñäp inguna sa rha män i rha rhoqor ama enselqäna. Näkt kosaqi rha di ma Ngämuqa aa es inguna sa rha märanas nämät ama tñäpki.

³⁷ “Dap sävät ama ruvek ama ñäp ta qärrarhani i rhat täranas nämät ama tñäpki di qäqi ma Moses ka qur a ut mamär vät ama enge sävät ama ngämungäm gärqomni i vur ama rhäptäpki vät a äm i ama ñäpta diva saqi as ta rhäranas mugas. Qa qur a ut toqoräkt i qat tes ma Ngämuqa i ma Abraham gä nä ma Aisak dä ma Jekop arhä Ngämuqa. ³⁸ Ma Ngämuqa di qaku ama ñäpta arhä Ngämuqa dap ka di ama ngätdäqämda arhä Ngämuqa inguna varhäm aa mädräm di ama ruvek moe di nak ama ngätdäqäm da.”

³⁹ Arhani ama Skraipkäna di rhi qoar toqortäqyia, “Qamorqa, sa ngia voda ama mär qi ama movätki.” ⁴⁰ Näkt sa qaku nani aung iva saqi as kä snanbät sä qa na agung anga snanbät inguna rha moe di sa rhit len.

Auge Aa Emga Ma Krai?
(20:41-44 / Mat 22:41-46 / Mak 12:35-37)

⁴¹ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bä rhi qoar i ma Krai di nak ma Devit aa emga na qa?

⁴² Inguna ma Devit di sa qa märhamän mamär va ama Abuk na ama Mabu rhoqortäqyia,

“Ma Ngämuqa qa qoar nä gua Engeska rhoqortäqyia,
“Ngia rhuqun dä gu märmär* bä gale nge e

⁴³ bä dängdäng iva ngua rhän näp gia ikkäna arhä väs
bä rha rhän i ama laiqa na rha nanokt gia qäriglem.”

⁴⁴ Ngu lu va sirhäkt ma Devit aa emga na qa rhoqor mäniekt inguna ma Devit ka mes ka rhoqortäqyia, “Gua Engeska?”

Ngänit Lu Mamär Nämät Ama Skraipkäna
(20:45-47 / Mat 23:1-36 / Mak 12:38-40 / Luk 11:37-54)

⁴⁵ Bä nga rhoqoräkt i ama ruvek tat nari qa dä qä qoar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, ⁴⁶ “Ngänit lu nämät ama Skraipkäna. Nani a rha iva rhat pitmane sa ama boi ama uiu ngät pät a nas bä nani a rha masirhat iva ama ruvek ti rhar sä rha na ama qutdrir vät ama ivärhimek kärqämekni i ama ruvek tit boda arha tmäs e dä nani a rha iva rhat tuqun bät ama lai vuk dä ngärhaväm ba ama mämairväm dä nani a rha na ama mämugunimek ama vit nä imek pa ama tmäsimek. ⁴⁷ Dap kosaqi rhat täs pät ama evop ama maqosta sa arhä qärhong näva arha vät dä rhi nän na ama uiu ngät ama nän iva säda ama ruvek arhä saqong. Iarhakt kärarhae i rha rhoqor täkt diva ma Ngämuqa qä rhäksärhäm da dä va qä sangäm na rha masirhat.”

21

Ama Tlä Qi Ama Maqoski At Pänbon Sage Ma Ngämuqa
(21:1-4 / Mak 12:41-44)

¹ Bä nga ma Jisas ka ñäm bävit dä qa lu ama qärhongbärharha i rhat tu arhä vänbon ba ama ansäspämgi ama

* **20:42** Ngia rhuqun dä gu märmär Rhos täkt ama mämugunäs di ama vit na äs masirhat ge ma Ngämuqa da ama usäpki arha ron. Ama märmäret di ama ivärhäs kärqosni i na ama qutdrir dä na ama qrot.

mor qi at mämuäs. ² Dä qosaqi qa lu ama tlä qi ama maqoski i qia mu ama brasirhom ama gaini nä irhom mamär. ³ Dä qä qoar toqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i rhaerhakti ama maqoski di sa qia mu ama vänbon masirhat pa arhani arhä vänbon angät tpäs. ⁴ Erhärha rhäkt ama ruvek moe di sa rha voda arhä vänbon nävät arhä mämägän dap taerhakti di qia von nävät arha tläqa rhä qärqäni i mai va mamär vät a qi nävät ini.”

Ma Jisas Ka Märhamän Säväät Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi Iva Qäbäs Na Qi

(21:5-6 / Mat 24:1-2 / Mak 13:1-2)
(21:7-19 / Mat 24:3-14 / Mak 13:3-13)

⁵ Arhani ama mudäsaqongda di rhat tamän säväät ama ansäspämgi ama mor qi at murhämeska qärakti i ama ruvek ta rhäk pät a qi na ama mär ngät ama dui dä ama vänbon iva sage ma Ngämuqa. Sokt di ma Jisas kä qoar toqortäqyia, ⁶ “Bä säväät tärhong däkt kärqärhongni i sa ngiat lu irhong däkt di ama qäväläm nga e iva äm ngä rhän iva qaku qale anga duiqa vono vät akni aa rhäng dap pa rha rhartäm sä ngät moe sa rhämono säväät ivät.”

⁷ Dä rhi snanbät toqortäqyia, “Qamorqa, urhi lu va qäsnia dä rhärhong däkt ngä rhäranas? Dä va agi muqunängi qia rhän iva qi sameng i qorhäs iva rhärhong däkt ngät täranas?”

⁸ Dä qa muvät toqortäqyia, “Ngänit lu mamär i varis aung gä nairas täm ngän. Inguna ama rhäqäp na rha ama ruvek diva rha rhän bä va rhat tualat nävät gu ngärhipki i rhi qoar i, ‘Aingo di ma Kraisi!’ dä qosaqi ‘Ama qäväläm na aa mänmänäs sa äm nga e glaqot.’ Mamär iva qale ngän det nasot a rha. ⁹ Ngakt bä nga sa ama ulaqi qia märanas pät ama ivärhap ama rhäqäp na ap ura ngäni nari iva ama inirqi qiat täranas pät amekni anga ivärhimek mänguräp ama ruvek dä va qale ngänit len. Inguna qoki va rhärhong däkt diva irhong ngä rhän

narhoer dap as pa ama tpäsini diva qaku ini ngä namän äkt.”

Ma Jisas Ka Qoar Iva Ama Ulaqi Qiat Dän Bä Va Rhi Sangäm Na Ngän Mävängam

(21:12-19 / Mat 10:16-25 / Mak 13:9-13)

¹⁰ Dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Dä ama ruvek näva amni ama ivärham diva rhat täranas na ama ulaqi säväät a ne dä ama muräktpäm diva ngät täranas säväät a ne. ¹¹ Dä va ama qängän ama mor ngät dä va ama ruvek tit näp mät ama qärhuqi vät apni ama ivärhap dä va ama räm maos maos ngät dän. Dä va ama ruvek tit len masirhat nävät ama rhäqäp nä irhong iva irhong ngät täranas. Dä va ama muqunän ama enges ngät pa ngät dän bät ama usäpki.”

¹² “Dap as nga narhoer vä rhärhong däkt angät kamäs dä va rhi sangar a ngän bä rhi sangäm na ngän mavängam. Va rhat tair na ngän ba ama mämairväm dä va rhat tu ngän ba ama tpäskiarharhäng dä va rhat tair na ngän da ama vitnarha rhi na ama tpäskinarha arhä saqong inguna nävät iomäkt i ngänät nanakt na ngo. ¹³ Rhom däkt diva ama släqyäs bä ba ngän ivakt iva ngäni sameng säväät a ngo.

¹⁴ “Sokt di as narhoer dä va ngän du angän snäng mamär iva qale qänäskänes ngän iva ngän dair särhäm mes toqor mäniekt. ¹⁵ Inguna va ngu von ngän da ama enge dä ama mädräm ama mär ngät bä nga rhoqoräkt dä va qaku mamär vät angäna ikkäna iva rha rhän näva angän bäs sa angäna enge ura va rhi nänairas na ngät. ¹⁶ Bä qäqi va angän mamäkkäna dä angäna matpek dä angäna läktpek dä angän gärhae dä angäna ruavek diva rhi sangar a ngän bä va rhat tu ngän ba ama muräkt dä va rhi veng guavek nävät a ngän. ¹⁷ Ama ruvek moe va ama vu da arha ron mamär säväät a ngän inguna nävät iomäkt i ngänät nanakt na ngo. ¹⁸ Sokt diva qaku qäbäs na anga sägäk

anga qäsega nävät angän bäs. ¹⁹ Nga ngänät mair ma ama qrot diva bä ba ngän na ama iar ama sok täm ngät.”

Ma Jisas Ka Märhamän Sävat Ma Jerusalem Iva Qäbäs Na Qi

²⁰ “Ngakt bä nga ngäni lu ama rhäqäp na rha ama ulaqimärharhärhäkt i rhi nging dä ma Jerusalem dä mamär iva ngänät dräm i sa qorhäs iva qäbäs na qi. ²¹ Bä nga rhoqoräkt dä mamär iva iarhakt kårarhae i qale rha e ma Judia di rhi ang masirhat pävit sävat ama dam dap kosaqi va iarhakt kårarhae i qale rha e ma Jerusalem di vuk sä rha nae dap pa iarhakt kårarhae i qale rha dalek nä ma Jerusalem di qale rhi namon sae. ²² Inguna rhom däkt ama qäväläm ba äm ngä rhän iva ma Ngämuqa qä sangäm nä ma Jerusalem diva varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqoräkt. ²³ Va ama qrot mamär vät iangärhäkt ama qunäng ba ama evop kårarhani i ama sarem däm da bä qosaqi bä iarhakt kårarhae i ama rhoes pät a rha. Inguna ama märänga ama mor qa va qa rhän bät ama Judaqäna arha ivärhäs moe bä va ma Ngämuqa aa uraqi diva arpus na qi sävat iarhakt ama ruvek. ²⁴ Arhani diva rhi rhodäkt mät ta na ulaqi arha sen. Dap arhani diva rhi sangar a rha säva ama tpäskiarharhäng ba apni ama ivärhap moe. Ama Jentailqäna va rhi naengmät nä ma Jerusalem näkt pa qale läm ba arhä muräkt bä dängdäng i ma Ngämuqa sa qa mu sa äkt iva qale läkt na arhä muräkt.”

Ma Ruqa Aa Emga Aa Mänmänäs (21:25-28 / Mat 24:29-31 / Mak 13:24-27)

²⁵ “Va ama muqunän ngä rhän mät ama qunäga dä ama equngi näkt ama qaeng. Dap pa vät ama ivätki moe diva inirqi na ama ruvek dä va rhäqäp ta na ama tlena nävät ama dädrin nage ama vaeng gärangätni i ngät tärana pä garäska. ²⁶ Bä va ama ruvek diva räträt pät a rha mät ama tlena dä iomäkt ama

qäväläm angärha ron i qale rha nani agini qärqäni va ini ngä rhän bät ama ivätki inguna va iarhongäkt kårqärhong i qali lirhong mät ama leqäs kårqärhong i irhong angät krot diva sarhäktsarhäkt pät irhong. ²⁷ Mamär dä va rhi lu ma Ruqa aa Emga i qat dän ba ama eqoeqi sa ama qrot dä ama mor qa ama murhämeska. ²⁸ Bä nga rhärhong däkt irhong ngärhi nasäng iva irhong ngät tärana dä ngän dair bä va ngäni sek angän bäs inguna sa qorhäs iva rhi rhäqäs täm ngän.”

Ama Rhisu Nävät Ama Rhaunga (21:29-33 / Mat 24:32-35 / Mak 13:28-31)

²⁹ Dä ma Jisas kä qoar na rha nä rhangät täkt ama enge na ama siqutki rhoqortäqyia, “Ngäni lu ama rhaunga näkt sävat angät ama ngämung moe. ³⁰ Ngakt bä vukpuk sa angärha vol bä ngäni lu rhoqoräkt dä sa ngänät dräm i ama qunängit nga e glaqot. ³¹ Di rhoqorne rhoqoräkt i ngakt bä va ngänät lu rhärhong däkt i irhong ngät tärana dä va ngänät dräm i ma Ngämuqa aa Muräktpäni di sa nga e glaqot.” ³² “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki iva rhit täkt ama qoengait diva qaku rhäksot nä it bä dängdäng i rhärhong däkt di sa irhong ngä märana. ³³ Ama usäpki qi na ama ivätki diva qäbäs na em dap pa gua enge diva qaku qäbäs na ngät.”

Mamär Iva Ama Qarhap Ngän

³⁴ “Ngänit lu mamär i varis bok da angän snängaqa nage ama tmäski dä ama tnaktki dä ama qänäskänes masirhat sävat kårqärhongni nämäni rhangätni ama iar i varis iaqäkt ama qunäga qä särmän na ngän masägos toqor ama seoqa qarakni i qä särvät särha ama qaiuqa. ³⁵ Bä va iaqäkt ama qunäga qarakni iva evär däm ngo vät a qa diva qa rhän bät ama ruvek moe qårarhani i rhat däqäm bät ama ivätki moe. ³⁶ Mamär iva ama qarhap ngän basägos dap pa ngäni nän iva ngän däqäne dä mamär i ngäni ingis nämät tärhong däkt kårqärhongni i sa qorhäs

iva irhong ngä rhäranas dä qosaqi va ngäni nän iva mamär vät a ngän iva ngänät mair mamär dä ma Ruqa aa Emga aa saqong.”

³⁷Vät ama qunäng nasot a ne dä ma Jisas kä su va ama ansäspämgi ama mor qi näkt ama säpbängang moe dä qat tet bä ama bängagi moe qiat tet pät a qa da ama Damgi na ama Olip at täväs. ³⁸Näkt ama ruvek tat dän bät ama duququs moe mamär ivakt iva rhat nari qa va ama ansäspämgi ama mor qi.

22

Rha Märhamän Bät A Ne Iva Rhi Veng Ma Jisas

(22:1-2 / Mat 26:1-5 / Mak 14:1-2 / Jon 11:45-53)

¹Sa ama tmäski na ama bretkäna qärangätni i qaku anga yis päm ngät kärakti i rhat tes ki i ma Pasova di sa qia e glaqot ²dä ama priskäna ama moräs na rha näkt sävät ama Skraipkäna di rhit ñäm nani anga iska iva rhi sokot nä ma Jisas ma ama up inguna rhit len ama ruvek.

Ma Judas Va Qä Vodä Ma Jisas Ba Aa Ikkäna

(22:3-6 / Mat 26:14-16 / Mak 14:10-11)

³Bä nasot dä ma Sämga qa mon sämät ma Judas Iskariot kärakti i qa nävät ama ngärhäqyisem da udiom na rha ama mudäsaqongda. ⁴Bä qa met bä sage ama priskäna ama moräs na rha dä ama narhoerta bä ama ulaqimärharhärhäkt näva ama ansäspämgi ama mor qi bä rha märhamän särhäm ne rhi na qa iva qä vodä ma Jisas bä ba rha rhoqor mäniekt. ⁵Dä mär gem da dä rha rhares iva rhi von ga rha anga ligär. ⁶Bä äkt i qa rhares näkt sa qät ñäm nani anga qäväläm gärqomni i qaku anga guläñgi na anga ruvek ge ma Jisas dap pa qä vodäm ga bä ba rha.

Ma Jisas Ka Mäs Ma Pasova Angärha Tmäs Kä Na Aa Mudäsaqongda

(22:7-13 / Mat 26:17-25 / Mak 14:12-21 / Jon 13:21-30)

⁷Sa ama qunäga qa män iva ama Judaqäna rha rhuqunän na ama tmäski na ama bretkäna qärangätni i qaku anga yis päm ngät toqoräkt i rhit boda ama vodämes na ama sipsipkäna ama ngärhoes bä bä ma Pasova. ⁸Bä äkt i ma Jisas ka rhäk nä ma Pita qä nä ma Jon i qä qoar na iom doqortäqyia, “In det bä ini rhäkmü na ama tmäs sävät ma Pasova bä ba ut iva u äs ngät.”

⁹Dä in snanbät toqortäqyia, “Nani a nge na un iva uni rhäkmü nä ngät koe?”

¹⁰Dä qa muvät pät a iom doqortäqyia, “Nga va inät don sae ma Jerusalem dä va in dän bät ama ruqa i qät ta ama kainaqi na ama rigi. Va in det nasot a qa bä sävä iaqäkt ama vätka qärakni iva qa rhon säväm ga. ¹¹Dä va ini qoar na ama ngärhik nävä iaqäkt ama vätka rhoqortäqyia, ‘Qamorqa qä snanbät toqortäqyia, ngu lu ama qäväläm bä ba ama tmända äm ngä qoe nai iva ngu nä gu mudäsaqongda u äs ma Pasova angärha tmäs e?’ ¹²Dä va qä qur a en da ama mor äm ama vätka aa qäväläm dävonno qärqomni i sa rha rhäkmü na äm. Dä ini rhäkmü na ama tmäski e.”

¹³In met bä in lu iarhongäkt moe i qoki rhoqor varhäm ma Jisas aa enge. Dä soknga in däkmü nä ma Pasova angärha tmäs.

Ma Jisas Ka Nasäng Nä Iomäkt Iva Rhat Täs Ma Engeska Aa Tmäski

(22:14-23 / Mat 26:26-29 / Mak 14:22-26 / 1 Ko 11:23-25)

¹⁴Bä nga rhäkmämär na ama qäväläm iva rhat täs dä ma Jisas kä na aa ngangda rha met bä qale rha vät ama laiqa aa rhäkt. ¹⁵Dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Nani a ngo masirhat iva ngua äs takt täkt ama tmäski ma Pasova ngu na ngän narhoer näkt sa nasot dä va ngu rha ama märänga. ¹⁶Va ngu qoar na ngän i saqi as kaku ngu namäs näp takt täkt ama tmäski bä dängdäng iva qia rhu at släqyige vät a nas pä ma Ngämuqa aa Muräktpäm.”

¹⁷Nasot dä ma Jisas ka rha ama kap na ama wain näkt ka mes ama

mär sage ma Ngämuqa dä qa qoar toqortäqyia, “Ngäni rha rhärhak bä ngänin bäñmät na ama wain bä ba ne. ¹⁸ Inguna nguät tamän särhäm ngän iva saqi as kaku ngu nanakt nävät ama wain angät gavam bä dängdäng bät iomäkt ama qäväläm gärqomni iva ma Ngämuqa aa Muräktöpäm ngät dän.”

¹⁹ Näkt ka rha ama bret bä nga nasot i qa mes ama mär dä qa vonamät na qa näkt ka von da näkt kä qoar toqortäqyia, “Rhangät täkt di gu släqyige qärqigeni i ngut bodäm ige iva bä ba ngän. Mamär iva ngän dualat toqor täkt ivakt iva ngän du angän snäng sävät a ngo.”*

²⁰ Näkt nga rha mäsbä rhäksot dä qosaqi qa rha ama kap na ama wain dä qa qoar toqortäqyia, “Rhak täkt ama kap kārakni i rhit prit na qa iva bä ba ngän di sa qat tuqunän bät ama rharesbane qārängätni i sa gu biaska qa sämaengätki na ngät. ²¹ Dap sa iaqäkt kārak iva qä vodäm ngo di sa qale qa rhe gem ngo vät ama laiqa aa rhäkt. ²² Ma Ruqa aa Emga diva qä ñäp toqor varhäm ma Ngämuqa aa snängaqa sokt diva avuqi mamär ge iaqäkt kārak iva qä vodäm ga.”

²³ Dä rhi nasäng i rhi snanbät sä mänguräp mä ne i auge iaqäkt iva qa rhualat toqoräkt.

Auge Di Ama Vit Na Qa Mamär
(18:1-6 / Mak 9:33-37 / Luk 9:46-48 / Luk 22:24-27)

²⁴ Dä qosaqi ama engirhong ngä märanas mänguräp mä rha i auge nävät a rha di ama vit na qa mamär.

²⁵ Dä ma Jisas kä qoaräs na rha rhoqortäqyia, “Ama Jentailqäna arha vitnarha di qoki rhat turäkt täm da masirhat bä arha moräs narha qārarahani i rhat sangar a rha na ama muräkt ama qrot ngät daver mä rha di rhat tes nas i ama ruvek kārarahani i rhat dräm dat tatnärha ama ruvek. ²⁶ Dap aingän diva

qale ngän natmualat toqoräkt. Dap kinak iaqäkt kārak i ama moräs na qa mamär mänguräp mä ngän di vadi va qa rhoqor ama rhoemga dap kārakni iva ama narhoerqa na qa diva qa rhoqor ama latka qārakni i qale qa va akni aa rem. ²⁷ Ngu lu auge di ama moräs na qa mamär nävät taerhiom? Nga qārakni i qat muqun bät ama laiqa aa rhäkt ura ama latka qārakni i qät boda ama tmäs sävät ama laiqa? Ia qäkt kārak i ama moräs na qa mamär di qārak i qat muqun bät ama laiqa aa rhäkt. Sokt di aingo i ngua e mänguräp mä ngän di ngo rhoqor ama latka qārakni i qale qa va akni aa rem.

²⁸ “Aingän di qārarahae na ngän i ngänät mair irhäm ngo da ama siqut-siqut angärha ron. ²⁹ Ngut bon ngän dä ama Muräktöpäm gosaqi rhoqor gu mamäk i sa qa von ngo rha ama Muräktöpäm ³⁰ ivakt iva ngän däs dä ngäni näkt pätki gu laiqa vä gu Muräktöpäm bä va ngän duqun mät ama vitnarha arhä mä mugunimek bä va ngän duräkt ba ama ngärhäqyisem da udom na ama enivirhong nae ma Israel.

Ma Jisas Ka Qoar I Ma Pita Diva Qä Rhäqyas Na Qa

(22:31-34 / Mat 26:30-35 / Mak 14:26-31 / Jon 13:36-38)

³¹ “Saimon, Saimon, ma Sämga sa qa nän da ama rhares iva qä siqut nä gi qatnanakt iva bok däm ngät. ³² Sokt di sa ngua nän sävät a nge iva qale bok dä gi qatnanakt. Näkt nga rhoqoräkt iva evär däm nge sagem ngo dä va ngi sämaqrot nä gia ruavek ama mudäsaqongda.”

³³ Di nak ka muvät pätki a qa rhoqortäqyia, “Gua Engeska, ngua rhäkmu na nas iva ngu na nge säva ama tpäskiarharhäng bä sämät ama tñäpki.”

* **22:19** qärqigeni i ngut bodäm ige iva bä ba ngän. Mamär iva ngän dualat toqor täkt ivakt iva ngän du angän snäng sävät a ngo. Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm bä sävät ama qängärini ma 20 moe di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm irhong sae.

³⁴ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Pita, nguat tamän särhäm nge iva as kaku ama duraktka qä nanok mamär vät tak täkt ama qunäga dap as pa narhoer dä va ngi rhäqyas na ngo madäpguamek.”

Ama Enge Säväät Ma Jisas Di Mamär Iva Ngä Rhu Angät Släqyige Vät A Nas

³⁵ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga rhoqoräkt i ngua rhäk na ngän iva ngäni sameng säväät ma Ngämuqa aa Muräktpä m näkt pa qaku ngän nata anga rhae iva nanokt anga ligär ura anga sägän ura anga sandal. Dä mänia, nga ngänit läk nani guani?”

Dä rha muvät toqortäqyia, “Qaku.”

³⁶ Dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Dap täkt di ngakt bä gi nga rhaeqa iva nanokt anga ligär dä va ngi rha qä dä qosaqi ngi rha ama sägänaqa dap ngakt bä nga qaku gi nga ulaqi arha singi dä ngi vodä gi nga boiqi anga uiu qi nani anga ligär bä va ngi vodäm bät anga singi. ³⁷ Inguna ma Ngämuqa aa enge qärangät ni i sa rha sä m a ngät di ngät tamän doqortäqyia, ‘Sa rha lu qä sä mäni ama ruvek kärarhani i ama vu rha’ bä va ngu qoar na ngän i rhangät täkt ama enge diva ngä rhu angät släqyige vät a ngo. Bä ngätki, agi a enge qärangät ni i sa rha sä m a ngät iva sä väät a ngo diva ngä rhu angät släqyige vät a nas.”

³⁸ Dä ama mudäsaqongda rhi qoar toqortäqyia, “Aurha Engeska, as ngi lu ama ulaqi arha senem ama unbem dä erhem i.”

Dä qä muvät toqortäqyia, “Sa qule läkt.”

Ma Jisas Ka Nän Da Ama Damgi Na Ama Olip

(22:39-46 / Mat 26:36-46 / Mak 14:32-42)

³⁹ Ma Jisas ka met säda ama Damgi na ama Olip at täväs toqor vasägos dä aa mudäsaqongda rha met nasot a qä. ⁴⁰ Bä nga rha män e vät iosäkt

ama ivärhäs dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Mamär iva ngäni nän sage ma Ngämuqa iva qale ngän namon sä määt ama siqutsiqut.”

⁴¹ Dä qä met sa rhämuk sa gläius maqälak na rha dä qä an da aa quum sä nas näkt kä nän doqortäqyia, ⁴² “Mam, ngakt bä nga nani a nge dä va ngi rha rhak täkt ama kap na ama märänga nävät a ngo. Sokt di qoki qaku varhäm gu snängaqa dap kinak pa varhäm gi snängaqa.”

⁴³ Ama ensel na rhävuk pä s däm ga gem ga bä qä sämaqrot na qä. ⁴⁴ Qä nari ama märänga ama mor qä dä qä nän mä ama qrot bä aa rega di qä rhoqor ama mä d ä qap na ama biaska i arharpus na ap sä väät ivät.†

⁴⁵ Bä nga qä märanas nasot aa nän dä evär däm ga samuk sage aa mudäsaqongda bä qä män bät a rha i rhi mä natäm i eqokt ta nage ama märänga ama mor qä. ⁴⁶ Dä qä snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngäni mä natäm? Mamär iva ngän d ä ranas bä ngäni nän sage ma Ngämuqa iva qale ngän namon sä määt ama siqutsiqut.”

Rha Sangar Ma Jisas

(22:47-53 / Mat 26:47-56 / Mak 14:43-52 / Jon 18:1-12)

⁴⁷ Bä as nga rhoqoräkt i ma Jisas kat tamän dä ama guläñgi na ama ruvek ta män bä akni ama ruqa qä rakni i qä nävät ama ngärhäqyisem da udiom na rha qä rak i rhat tes ka i ma Judas kä rhoer nanokt ta. Bä qä met sä väät ma Jisas ivakt iva qä vop pa aa sdäm.

⁴⁸ Di nak ma Jisas ka snanbät sä qä rhoqortäqyia, “Judas, nga va ngi vodä ma Ruqa aa Emga rhoqoräkt i ngi vop pa aa sdäm?”

⁴⁹ Bä nga ma Jisas aa mudäsaqongda rha lu iangärhäkt ama lat kärangät ni iva ngä rhäranas dä rhi qoar na qä rhoqortäqyia, “Aurha Engeska, nga va urhi rha pät a rha na aurha ulaqi arha sen?” ⁵⁰ Dä akni nävät a rha qä

† 22:44 Ma Luk ka sä m dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot ä m dä arhani ama ruvek di rha sä m ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap ama qängärirhom ma 33 dä ma 34 di arhani nävät a rha di sa qaku rha sä m irhom sae.

rhäp akni ama pris ama vit na qa aa latka i qa rhodäkt sa aa sdämgi ama märmär qi.

⁵¹ Dä ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Qule läkt! Saqi as kale gaaäm ngä namäranas toqor täkt.” Näkt ka rhäk pät kärak aa sdämgi bä qa mumäräs pät a qa.

⁵² Dä ma Jisas kä qoar na ama priskäna ama moräs na rha dä ama narhoerta bä ba ama ulaqimärharhärhäkt näva ama ansäspämgi ama mor qi näkt sävät ama morta iarhakt kärarhae i sa rha moe rha män nani a qa rhoqortäqyia, “Nak nga ama suaqa na ngo bä äkt i sa ngän män sävät a ngo sa ama ulaqi arha sen dä ama edäm?”

⁵³ Vasägos dä qale ngo ngu na ngän ba ama ansäspämgi ama mor qi sokt di qaku ngän sangar a ngo. Dap tom däkt di angän gäväläm gärqomni i sa rhäkmämär na äm iva ama bängagi qiat turäkt.”

Ma Pita Qa Rhäqyas Nä Ma Jisas
(22:55-62 / Mat 26:69-75 / Mak 14:66-72 / Jon 18:15-18, 25-27)

⁵⁴ Rha sangar ma Jisas näkt ta ang sä qa säva ama pris ama vit na qa aa vätki dap ma Pita di qät päsaïs täm ga. ⁵⁵ Näkt nga rhoqoräkt i rha ek ta ama mudäbäs mät ama släqyäs pä qa vätki arha ivärhäm dä sa rha muqun bä ma Pita di qa muqun gem da. ⁵⁶ Dä ama latki qia lu qa da ama rhäptäpka nämät ama mudam i qat muqun e. Dä qit täkmareo vät kärak näkt ki qoar toqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di ma qale qa ge ma Jisas.”

⁵⁷ Sokt di ma Pita qa rhäqyas i qä qoar toqortäqyia, “Rhaktni, qaku nguat dräm iaqäkt.”

⁵⁸ Näkt kale maqälak dä akni qa lu qa dä qä qoar toqortäqyia, “Ainge, di qosaqi ak na nge nävät a rha.”

Dä ma Pita qa muvät toqortäqyia, “Rhakni, qaku rhäm ngo.”

⁵⁹ Mamär nasot i rhoqor qre i ama aua dä saqi as akni qa märhamän maräkt sävät ma Pita rhoqortäqyia, “Nak ngätki mamär! Rhak täkt ama

ruqa di ma qale qa qä nä ma Jisas inguna qosaqi qa di ama Galiliqa.”

⁶⁰ Dä ma Pita qa muvät toqortäqyia, “Rhakni, sa qaku nguat dräm i ngiat tamän bät agiqa iaqäkt.” Näkt pät iomäkt ama qäväläm maräkt i qat tamän dä ama duraktkä qa nok.

⁶¹ Dä ma Engeska qa rhong bät a nas bä qa näm maräkt sävät ma Pita. Dä vuk pät ma Pita na ama enge qarängättni i sa ma Engeska qa märhamän särhäm ga na ngät toqortäqyia, “Va as kaku ama duraktkä qä nanok mamär dap pa ngi rhäqyas na ngo madäpquamek i qaku ngiat dräm a ngo.” ⁶² Dä vuk sä qa sä dalek bä qät nok i airäs ka masirhat.

Ama Ulaqimärharhärhäkt Tat Tumä Ma Jisas

⁶³ Ama ruvek kärarhani i rhat sangar ma Jisas di rhat tuma qa dä rhi arhäktgyäm sä qa. ⁶⁴ Bä qosaqi rha qop mät aa saqong näkt ti qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngi qoar na ut i auge qa an mä nge!” ⁶⁵ Näkt ta slava nä ma Jisas na angättni ama rhäqäp na ngät ama enge ama vu ngät.

Ma Jisas Ka Mair Dä Ma Pailat Kä Nä Ma Herot In Saqong

(22:66-71 / Mat 26:57-68 / Mak 14:53-65 / Jon 18:12-14, 19-24)

⁶⁶ Bä nga qunäga dä ama gulänqi na ama narhoerta bä ba ama ruvek i ama priskäna ama moräs na rha dä ama Skraipkäna di sa västämne na rha näkt ta rha ma Jisas iva qa rhair da arhä saqong. ⁶⁷ Dä rhi qoar toqortäqyia, “Ngakt bä ma Kraïs na nge dä va ngi qoar na ut i ngätki rhoqoräkt.”

Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ngakt bä ngu qoar na ngän doqoräkt dä va qaku ngän namat maengäkt nämät ngo. ⁶⁸ Dap ngakt bä ngu snanbät sä ngän sävät a nas dä va qaku mamär iva ngän namuvät. ⁶⁹ Dap pa mänasäng narhäkt bä rhävit di ma Ruqa aa Emga diva qat muqun dä ma Ngämuqa aa märmär iaqäkt kärak i ama qrot moe angät tarebäm.”

⁷⁰ Dä soknga rha moe rha snanbät toqortäqyia, “Bä nak nga ma Ngämuqa aa emga na nge?”

Dä qa muvät toqortäqyia, “Sa ngän damän doqoräkt.”

⁷¹ Dä rhi qoar toqortäqyia, “Saqi as pa nani a ut na agung anga enge säng aa rhäng doqor mäniekt? Nak sa ut nari mamär na ama enge nämät aa vämgä maräkt.”

23

Rha Mair Nä Ma Jisas Dä Ma Pailat Aa Saqong

(23:1-2 / Mat 27:1-2 / Mak 15:1 / Jon 18:28-32)

(23:3-5 / Mat 27:11-14 / Mak 15:2-5 / Jon 18:33-38)

¹ Dä soknga iaqyäkt ama gulänği na ama narhoerta di rha moe rha märanas bä rha artäm sä qa sage ma Pailat. ² Dä rhi nasäng iva rhit täksärhäm ga bä rhi qoar toqortäqyia, “Sa ut lu i rhak täkt ama ruqa di sa qä rhartäm sa aurha ruvek sämät ama vuirhong. Dä qat tair särha ama ruvek iva qale rhit boda ama takes bä bä ma Sisar dä qat tes nas i qa di ma Kraiss dä ama vitnaqa na qa.”

³ Dä ma Pailat ka snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga ainge di ama Judaqäna arha vitnaqa na nge?”

Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Sa ngia märhamän doqoräkt.”

⁴ Dä ma Pailat ka märhamän särha ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama gulänği nä qa ruvek toqortäqyia, “Qop kaku ngua män bät guani vät tärhak ama ruqa.”

⁵ Sökt di rha vono bä rha märhamän ma ama qrot toqortäqyia, “Nak kat tuinirqi na ama ruvek na aa rhisu e ma Judia moe. Qa nasäng nae ma Galili näkt ka met nae bä inamuk bä äkt bä sarhe.”

Ma Jisas Ka Mair Dä Ma Herot Aa Saqong

⁶ Bä nga ma Pailat ka nari rhoqor täkt dä qä snanbät ivar iaqäkt ama ruqa di ama Galiliqa. ⁷ Bä nga ma Pailat ka räm doqoräkt i ma Jisas di qale qa vä ma Herot Antipas aa rem

dä qa rhäk na qa sage ma Herot inguna vät iangärhäkt ama qunäng di sävät ma Herot e ma Jerusalem.

⁸ Bä nga ma Herot ka lu ma Jisas dä mär gem ga masirhat inguna mudu qat namu mauiu iva qä lu qa. Bä nga qa nari sävät ma Jisas dä nani a qa iva qä lu qa i qa rhualat na anga nañis ngät ama lat toqor ma.

⁹ Dä ma Herot ka snanbät sä qa na ama rhäqäp ama snanbät sökt di qop ma Jisas kaku qa muvät pät a qa na anga qäväläm. ¹⁰ Dä ama priskäna ama moräs na rha näkt sävät ama Skraipkäna di rhat mair e bä rhit kutmät na qa na ama enge ama qrot ngät.

¹¹ Bä ma Herot kä na aa ulaqimärharhärhäkt di rhi slava na qa mamär dä rhat tuma qa näkt mamär dä rha monmät pät a qa na ama mär qi mamär ama boiqi ama uiu qi näkt saqi sa rha rhäk na qa sage ma Pailat. ¹² Vät iaqäkt ama qunäga dä ma Herot kä nä ma Pailat di ina ruaiom na ne mamär dap as mudu di ina iqiom na ne.

Ma Pailat Ka Rhäkne Iva Rhi Edämsäs Pät Ma Jisas

(23:13-25 / Mat 27:15-23 / Mak 15:6-15 / Jon 18:39-40)

(23:25 / Mat 27:24-26 / Mak 15:15 / Jon 19:1-16)

¹³ Ma Pailat ka mes ama priskäna ama moräs na rha dä ama tpäskinarha näkt ama ruvek ¹⁴ bä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa ngän män sä rhak ama ruqa gem ngo näkt ngäni qoar i qat tuinirqi na ama ruvek. Sökt di nga ngua snanbät sä qa da angän saqong dä qaku ngua män bät guani qärqäni i ini ngärhi sameng i ngätki na angäna rhäksärhäm sävät a qa. ¹⁵ Bä qosaqi ma Herot di qaku qa män bät guani vät a qa dä soknga qa evär däm ga sagem ut. Bä ngänät lu mamär i qaku qa mualat nä guani qärqäni iva ini ngärhi rha qa sämät ama tñäpki. ¹⁶ Bä va ma ngo i ngu vodäm ga bä va

rhi vuspus ka näkt ngu rhäväkt sä qa.”
17 *

18 Di nak kä gulän̄gi moe qia nästäm dävuk toqortäqyia, “Sa ngän det sä iaqäkt ama ruqa nae sämät ama tñäpki. Dap pa ngi rhäväkt sä ma Barabas sagem ut!” 19 Ma Barabas di sa rha mu qa va ama tpäskiarharhäng nävät ama inirqi qäarakni i sa qia märanas e ma Jerusalem näkt kosaqi nguna qa veng ama ruqa rhoqoräkt.

20 Ma Pailat ka siqut ka mon bät ama ruvek arhä rhut i nani a qa iva qä rhäväkt sä ma Jisas. 21 Sokt di qop tit nästäm doqortäqyia, “Ngi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa! Ngi edämsäs pät a qa!”

22 Näkt sa nga rhoqoräkt iva madäpguamek dä qä snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Va vät agiqa? Sa qa mualat na agi a lat anga vu ngät? Qop kaku ngua män bät guani säng aa rhäng iva qa rhet sämät ama tñäpki vät ini angät tpäs. Bä ma ngo iva ngu vodäm ga ivakt iva rhi vuspus ka näkt pa ngu rhäväkt sä qa.”

23 Sokt di qop tit näs tävuk masirhat iva qoki qä edämsäs pät a qa bä dängdäng i arha enge ngä mäqäne dä mamär nä ma Pailat. 24 Dä ma Pailat ka mu aa snäng iva qa rhet parhäm arhä snängaqa iva rhi edämsäs pät ma Jisas. 25 Dä qa rhäväkt sä ma Barabas karakni i sa mudu rha rhon na qa säva ama tpäskiarharhäng inguna nävät ama inirqi qäarakni i sa qia märanas bä qa veng ama ruqa e ma Jerusalem. Iaqaqt ama ruqa di qarak i sa rha nän däm ga dap ka vodä ma Jisas parhäm arhä snängaqa sämät ama tñäpki.

*Rha Edämsäs Pät Ma Jisas Mäni
Ama Sämänanamuqa
(23:26-43 / Mat 27:32-44 / Mak*

15:21-32 / Jon 19:16-27)

26 Bä nga rhoqoräkt i rhat tet sä qa dä rha sangar ma Saimon gäarakni i qa näva ama värhäm ama mor äm ma Sairini qarak i mai qat tet parhäm aa iska iva sae ma Jerusalem. Rha sangar a qa bä rha mu ama sämänanamuqa da aa lang näkt pa qät ta qa nasot ma Jisas.

27 Ama ruvek masirhat tat tet nasot a qa rhi na ama evop i rhit nok mät arha iräski sä qa. 28 Dä ma Jisas ka rhong bät a nas dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Evop nae ma Jerusalem, gale ngänit nok sä ngo dap kinak pa ngänit nok sä nas dä sa angän oes. 29 Inguna ama qäväläm nga e iva äm ngä rhän iva ngäni qoar toqortäqyia, ‘Ama märmärgem sage ama evop ama rhängaräs ta qärarhani i qaku rhit sa ama rhoes bä sävät iarhakt kärerhae i qaku rhit bon ama rhoes ti mem!’ 30 Vät iomäkt ama qäväläm dä va rha rhamän sävät ama dam doqortäqyia, ‘Arpus na ngän bät urha rhäng’ dap pa rhi qoar na ama dabap toqortäqyia, ‘Ngäni ngaip ut!’

31 Ngakt bä rhat tualat nä rhärhong däkt sävät ama ngämuga qäarakni i ama iar qa di nak pa rha rhualat nä irhong masirhat mamär sävät karak ama ngämuga i ama qek däm ga.”

32 Ama udiom ama ruiom ama vu iom di qosaqi rha met sä iom ivakt iva rhi veng iom in nä ma Jisas. 33 Bä nga rhat tet bä sävät iosäkt ama ivärhäs kärqosni i rhat tes äs i ama rhomga aa uväski dä rha edämsäs pät a qa e näkt sävät kärqiom ga vuiom i ak sädä ma Jisas aa märmär dap akni säda aa sael.

34 Dä ma Jisas kä qoar toqortäqyia, “Mam, ngi qyiradeng ba rha inguna qaku qunäga vät a rha sä iangärhäkt ama lat kărangät i rhat tualat na ngät.”† Dä ama ulaqimärharhärhäkt

* **23:17** Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säm ini sae. ‘Inguna arhä muräkt di ngät tamän iva qa rhuisska vät anga ruqa sagem da vät iangärhäkt ama tmäski at kunäng.’ † **23:34** Dä ma Jisas kä qoar toqortäqyia, “Mam, ngi qyiradeng ba rha inguna qaku qunäga vät a rha sä iangärhäkt ama lat kărangät i rhat tualat na ngät.” Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

ta matmät na aa boi ba ne na ama serhäm gärangätni i serhäm da nani a ngät.

³⁵ Ama ruvek di rhat mair bä rhat lu rhoqoräkt bä ama Judaqäna arhä narhoerta di rhat tuma qa. Dä rhi qoar toqortäqyia, “Qa mumaiar na arhani dap padi va qa rhumaiar nas kre i ngätki i qa di ma Krai nage ma Ngämuqa qäarakni i ma Ngämuqa qa armeng däm ga.”

³⁶ Bä qosaqi ama ulaqimärharhärhäkt ta met pävit bä sagem ga dä rha muma qa i rha von ga rha arhä wain ama valak mät ki ³⁷ näkt ti qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngakt bä ama Judaqäna arha vitnaqa na nge dä sa ngia rhumaiar nas.”

³⁸ Bä qosaqi rha mu ama enge qärangätni i sa rha säm a ngät daver mä qa qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Rhak täkt di ama Judaqäna arha vitnaqa.”

³⁹ Akni nävät kärqiomni ama vuiom i inät nar di qa slava nä ma Jisas na ama enge ama vu ngät i qa märhamän särhäm ga rhoqortäqyia, “Nak nga qaku ma Krai na nge? Dä ngia rhumaiar nas dä ngia rhumaiar un!”

⁴⁰ Di nak akni ama vuqa qa rhäkne vät kärak na ama enge ama qrot ngät toqortäqyia, “Nak nga qaku ngit kutdrir sävät ma Ngämuqa rhoqor täkt i ut moe ut ta ama rhäksärhäm bä rha sangäm na ut? ⁴¹ Aiun di mamär na un däkt inguna unit ta ama ruanini vät auna lat ama vu ngät. Dap taerhak täkt ama ruqa di qaku qa mualat na anga lat anga vu ngät.” ⁴² Dä qä qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Jisas, ngakt bä nga ngi nasäng iva ngiat turäkt pä gi muräktpä mädä mamär iva ngia rhu gi snäng sävät a ngo.”

⁴³ Dä ma Jisas ka muvät pä a qa rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm nge na ama engätki i rhäqyerhäkt diva qale nge ngi na ngo va ama ivärhäs na ama märmärgem.”

Ma Jisas Aa Tñäpki
(23:44-49 / Mat 27:45-56 / Mak 15:33-41 / Jon 19:28-30)

⁴⁴ Bä nga nani äkt i mäniqunäng dä ama bängangit ngä män bät ama ivätki moe bä qale rhoqoräkt bä dängdäng bät ama däpgharhong säpbängang ⁴⁵ inguna qaku ama qunäga qat nañäm. Dä ama boiqi ama mor qi qäarakni i qiat nar va ama ansäspängi ama mor qi di qyiret mät ki näda at täväs bä samäk bä ama qävälam ama unbam. ⁴⁶ Dä ma Jisas ka näs masirhat toqortäqyia, “Mam, nguat tu gu qloqaqa vä ngia rhäkt.” Bä nga qa märhamän doqor täkt näkt sa qa ñäp.

⁴⁷ Bä nga ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt ka lu iangärhäkt ama lat moekt dä qa ansäs sage ma Ngämuqa rhoqortäqyia, “Ngätki mamär i rhak täkt di ama räkt ka ama ruqa dä ma Ngämuqa aa saqong.”

⁴⁸ Bä nga ama ruvek moe iarhakt kärarhae i västämne na rha ivakt iva rhi lu di nga rha lu iangärhäkt ama lat sävät ma Jisas dä vräs na rha säva arha vät dap ti nän arhä brärhap mät ama iräski. ⁴⁹ Dap iarhakt moe kärarhae i rhat dräm ma Jisas näkt sävät ama evop kärarhani i sa rha väs aa rhäng nae ma Galili di as tat mair tämuk gläius bä rhat lu rhangät täkt ama lat.

Ma Josep Ka Mas Nä Ma Jisas Aa Släqyige Mät Ama Ñäpka Aa Liqi
(23:50-56 / Mat 27:57-61 / Mak 15:42-47 / Jon 19:38-42)

⁵⁰ Qale akni ama ruqa e qäarakni i rhat tes ka i ma Josep kärak i qa nämät ama värhäm ma Arimatea näkt ka nämäni ama guläñgi na ama narhoerta mamär ma Sanedrin. Qa di ama mär qa ama ruqa dä ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong ⁵¹ bä qaku qät tares pä iaqäkt ama snängaqa bä iangärhäkt ama lat kärangätni i sa rha mualat na ngät sä ma Jisas. Näkt kosaqi qale qa nani ma Ngämuqa aa Muräktpä mädä ngä rhän.

⁵² Qa met bä sage ma Pailat dä qa nän ga rhä ma Jisas aa släqyige. ⁵³ Nasot dä qa rha ama släqyige samäk nämäni ama sämänanamuqa näkt ka ong bät ige na ama uiu qi ama boiqi

ama ingas ki. Näkt ka mu ige mät ama ñäpka aa liqi qäaraktni i sa rha rhap ma qi mäni ama qäsävit kärakt i as kaku rha mu anga ñäpka aa släqyige mät ki. ⁵⁴ Rhoqoräkt di vät ama qunäga na ama rhäkmunanaska bä sa qorhäs iva ama Sabat kä nasäng.

⁵⁵ Ama evop kärarhani i rhi nä ma Jisas ta met nae ma Galili di rha met nasot ma Josep bä rha lu ama ñäpka aa liqi näkt ta lu i qa mas na ama släqyige rhoqoräkt. ⁵⁶ Dä soknga evär däm da bä säva arha vät dä rha rhäkmu na arhong gärqärhongni i ama mär irhong angät tamaska iva sävät ama släqyige. Näkt mae vät a rha vät ama Sabat toqor varhäm ama Muräkt i ngät tamän.

24

Ma Jisas Ka Märanas Nämät Ama Tñäpki

(24:1-12 / Mat 28:1-10 / Mak 16:1-8 / Jon 20:1-9)

¹ Näkt duququ vät ama narhoerqa ama qunäga säng ama tadenas toqoräkt i qorhäs iva irige sa ama qunäga dä ama evop ta rha iarhongäkt kärqärhong i sa rha rhäkmu nä irhong i ama mär irhong angät tamaska näkt ta met sä irhong iva sämät ama liqi qäaraktni i sa rha mas nä ma Jisas mät ki. ² Dä rha män bät ama dulige qärqigeni i sa aung ga egaeng ige nämät ka liqi qärqige i manaiä dä sa rha väsdät nä ige mät ki ³ näkt nga rhoqoräkt i rha mon savuk sämät ka liqi dä qaku rha män bät ma Engeska ma Jisas aa släqyige.

⁴ Bä nga rhoqoräkt i rhat tu arhä snäng masirhat sävät tom däkt ama qäväläm dä väs da ama ruiom masägos bä inät mair e gem da näkt ain boi di qaliqalae vät a ngät bä ngi qoar qre bañämbañäm mät ama iauska. ⁵ Dä qa evop ta an da arhä väs samäk sävät ivät mät ama tlenga dä nak kä gamuiom ini qoar na rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngänit ñäm nani ama ngät däqämga mänguräp ama ñäpta? ⁶ Qa di qaku a qa rhe. Nak sa qa märanas! Nga qunäga vät

a ngän sa aa enge iangärhäkt kärangät i qa märhamän särhäm ngän na ngät toqoräkt i as kale qa gem ngän e ma Galili?” Qat tamän doqortäqyia, ⁷ “Ma Ruqa aa Emga diva rhi vodäm ga säva ama vu rha ama ruvek arhä rhäkt bä va rhi edämsäs pät a qa näkt pa nasot ama dävaung na qa ama qunäga dä va saqi qa rhäranas nämät ama tñäpki.” ⁸ Dä soknga vuk pät a rha na aa enge.

⁹ Bä nga evär däm da nämät ama liqi dä rha sameng sävät tärhong däkt moekt bä ba ama ngärhäqyisem da sägäk na rha ma Jisas aa mudäsaqongda näkt sävät arhani ama ruvek moe. ¹⁰ Iarhakt moekt ama evop kärarhae i rha sameng nä rhom däkt bä ba ama ngangda rhi na arhani ama ruvek di ma Maria näva ama värhäm ama gaini na äm ma Makdala näkt ma Joana näkt ma Maria ma Jems aa nanäk näkt sävät arhani kärarhani i rhi na rha. ¹¹ Sokt di qop kaku rhat nanakt na ama evop inguna ama evop arha enge bä ba rha di gem da di ngäkt kre i ama enge mavängam.

¹² Sokt di qoki as ma Pita di qa märanas bä qa ang masirhat sämät ama ñäpka aa liqi bä qa angär sämät ka liqi dä qa lu ama boiqi i qali qi rhämuk sä nas dä saqi evär däm ga dap kat tu aa snäng sävät iangärhäkt ama lat kärangättni i sa ngä märanas toqoräkt.

Ama Tmerhäs Sae Ma Emeus
(24:13-35 / Mak 16:12-13)

¹³ Dap toqoräkt pät iaqäkt ama qunäga di aiomni ama rhisuiom nävät a rha di in det sämät aomni ama värhäm gärqomni i rhat tes äm i ma Emeus näkt iomäkt ama värhäm di ngäkt kre ama ngärhäqyisem na ama kilomitaqäna nae ma Jerusalem sae sämät äm. ¹⁴ In det dä in damän särhäm ne sävät iarhongäkt moekt kärqärhong i sa irhong ngä märanas e ma Jerusalem. ¹⁵ Bä nga rhoqoräkt i in damän särhäm ne dap ini veng ne sä iarhongäkt dä ma Jisas maräkt ka met pävit bä qat tet kä na iom ¹⁶ sokt

di sa rha väs na ama bängagi mät ain saqong bä qaku in dräm a qa.

¹⁷ Dä qa snanbät sä iom doqortäqyia, “In det dap ini veng ne sa agiqa?”

Dä in mair dap mänadin däm iom dap inät nañäm na ama iräski. ¹⁸ Dä akni nävät a iom gäarakni i rhat teska i ma Kliopas kä snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nak kop nga ainge di sokt nge ama nañiska na nge sae ma Jerusalem bä äkt i qaku ngiat dräm nä iarhongäkt kärqärhong i sa irhong ngä märanas bät tangät täkt ama qunäng?”

¹⁹ Dä ma Jisas ka snanbät toqortäqyia, “Agirhong iarhongäkt?”

Dä in muvät toqortäqyia, “Sävät ma Jisas nae ma Nasaret. Qa di ma Ngämuqa aa vämginaqa näkt täqöp ka na ama qrot säda aa enge angärha ron bä säda aa lat angärha ron dä ma Ngämuqa aa saqong dä säda ama ruvek moe arhä saqong. ²⁰ Ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama narhoerta rha vodäm ga ivakt iva rhi sangäm na qa sämät ama tñäpki bä rha edämsäs päta qa ²¹ sokt di ut tu ut snäng i qa di nak kärak iaqäkt iva qä rhäksasot ma Israel. Sokt di nga rhoqoräkt i iarhongäkt ngä märanas bä sarhäkt di sa ama dävaung na qa ama qunäga rhak täkt.

²² “Näkt aomni sae sävät tangät täkt angärha rhäng gärqomni i qräk mät ut nävät a äm di nga aurha evop ta rhäqasöp mai vät duququs iva sämät ama liqi ²³ bä nga qaku rha män bät aa släqyige dä rha män bä rha qoar na ut i sa rha lu ama ñämñämgi sävät ama enseliom bä ama enseliom in goar i ama ngätäqäm ga. ²⁴ Dä soknga arhani aurha ruavek ta met bä sämät ka liqi dä rha lu iarhongäkt moekt i rhoqor varhäm ama evop arha enge qärangätni i sa rha märhamän bät a ngät sokt di qaku rha lu ma Jisas aa släqyige e.”

²⁵ Dä qa qoar na iom doqortäqyia, “Nak ama dädända na ngän dä qaku ngänit lir ngänät nanakt na ama enge nage ma Ngämuqa aa vämginarha.

²⁶ Gusna i ma Kraiss diva as ka er

qä rha rhärhong däkt angät märänga näkt sa nasot dä va qa rhon säda ama usäpki arha ron bä qä rha ama murhämeska nage ma Ngämuqa?”

²⁷ Dä ma Jisas kät täväktsäs bä ba iom na ama enge sävät a nas kärangätni i mudu ma Moses bä sävät ma Ngämuqa aa vämginarha moe rha säm a ngät.

²⁸ Bä nga rhat tet bä sa glaqot nä iomäkt ama värhäm gärqomni i rhat tet iva sae dä ma Jisas di qop kat tet iva qa rhet nä iomäkt ama värhäm.

²⁹ Dä soknga init sangar na qa i ini qoaräs na qa rhoqortäqyia, “Qale nge gem un i sa qaku anga mor qa anga qunäga dap sa qorhäs iva bängagi.” Dä qa met iva qale qa gem iom.

³⁰ Bä nga qa muqun bät ama laiqa aa rhäkt kä na iom dä qa rha ama bret bä qa mes päta ama modämne näkt ka von mät ka näkt ka von iom. ³¹ Dä qunäga mät in saqong bä in räm a qa dä soknga qäbäs na qa nädä in saqong. ³² Dä ini snanbät sagem ne rhoqortäqyia, “Nga rhäqyerhäkt di nak kaku ngiat nari ama märmärgem dä gia ron barhäm ama iska rhoqoräkt i qät täväktsäs bä ba un nä ma Ngämuqa aa enge?”

³³ Dä qop in märanas äkt bä evär däm iom sae ma Jerusalem. Bä in män bät ama mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da sägäk na rha näkt sävät arhani qärrarhani i mäqi rhit päsa ma Jisas aa rhäng gärrarhae i västämne na rha ³⁴ dap tat tamän doqortäqyia, “Ngätki mamär, ma Engeska sa qa märanas bä qa män ge ma Saimon.” ³⁵ Dä in märhamän särhäm da mamär sävät ama lat iangärhäkt kärangät i sa ngä märanas toqoräkt i rhat tet parhäm ama iska. Bä sävät ma Jisas i in dräm a qa di rhoqoräkt i qa von mät ama bret.

Väs Dä Ma Jisas Ge Aa Mudäsaqongda (24:36-49 / Mat 28:16-20 / Mak 16:14-18 / Jon 20:19-23 / Lat 1:6-8)

³⁶ Bä as nga in damän särhäm da rhoqor täkt dap kinak päsa dä ma Engeska bä qa mair gem da dä qä

goar na rha rhoqortäqyia, “Ama bu-lap sagem ngän.”

³⁷ Dä rhäqäp ta na ama tlenga inguna rhat tu arhä snäng i rhat lu ama rhomga.

³⁸ Di nak kä snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngänit len dä mäniekt bä qaku ngänät nanakt?

³⁹ Ngäni lu ngua rhäqyiglem dä gua qariglem i nak koki ngätki i ma Jisas na ngo. Ngäni rhäk pät a ngo ivakt iva ngäni räm inguna ama qloqaqa di qaku aa anga släqyige dä anga släp toqor ngo i aingo di gu släqyige dä ama släp nga e väm ngo.”

⁴⁰ Qa goar na rha rhoqor täkt näkt ka qur a rha rha aa rhäqyiglem dä aa qariglem. ⁴¹ Dä qoki as kaku rhat nanakt mamär inguna rhäqäp ta na ama märmärgem dä rhat tu arhä snäng masirhat dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga qaku guani rhe iva ngua äs?” ⁴² Dä rha von ga rha ama qäväläm nämäni ama rhinämga ama mang ga ⁴³ bä qa rha läm bä qa mäś äm da arhä saqong.

⁴⁴ Dä qä goar na rha rhoqortäqyia, “Qre rhoqoräkt i as kale ngo gem ngän dä ngua märhamän särhäm ngän nä rhangät täkt ama enge i iarhongäkt moe qarqärhong i sa rha säm irhong sävät a ngo vä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses bä nage ma Ngämuqa aa vämginarha bä sävät ama Abuk na ama Mabu diva irhong ngä rhu angät släqyige vät a nas.”

⁴⁵ Dä soknga qa muqunäga mät arhä mädräm ivakt iva qunäga vät a rha sä ma Ngämuqa aa enge. ⁴⁶ Näkt ka goar na rha rhoqortäqyia, “Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän do-qortäqyia, ‘Ma Kraiś diva rhi veng ga näkt pa qa rhäranas nämät ama tñäpki vät ama dävaung na qa ama qunäga ⁴⁷ näkt pa rhi sameng nävät aa ngärhipki iva ama ruvek diva rhi näpgoer na nas dä va ma Ngämuqa qä qyiradeng na arha vuirhong. Va rhi sameng bät ama ruvek pät ama ivätki moe mänasäng nae ma Jerusalem.’

⁴⁸ Bä va aingän diva ngäni sameng

sävät tangät täkt ama lat kärangätni i sa ngän lu ngät. ⁴⁹ Va ngu rhäk na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa bä ba ngän gäarakni i sa mudu ma Ngämuqa qa märhamän na ama enge na ama mumänaris ba ngän sokt diva qale ngän de ma Jerusalem bä dängdäng iva ngäni rha ama qrot na rhävuk.”

Ma Jisas Ka An Dävit Säva Usäp
(24:50-53 / Mak 16:19-20 / Lat 1:9-11)

⁵⁰ Bä nga qa artäm sä rha nae bä sae ma Betani dä qa sek aa rhäkt bä qa modämne na rha. ⁵¹ Bä nga qat dodämne na rha dä qat tet daqule rha bä qa an dävit sa rhävono. ⁵² Dä soknga rha ansäs sagem ga näkt evär däm da sae ma Jerusalem sa ama märmärgem ama mor ngät. ⁵³ Näkt pasägos dä qale rha va ama ansäspämgi ama mor qi bä rhi nänsäs sage ma Ngämuqa.

Ma Jon

Ama Rhäväksäs

Ma Jems kä nä ma Jon di ma Sebedi qä nä ma Salome in uimiom. Iom di ama väiumärhindäkt kärqiomni i in dualat in nä ma Pita qä nä ma Andru. Ma Jon di sägäni na qa mamär qä nä ma Jisas bä va aa abuk di qat tamän sävät a nas toqortäqya, “qärakni i ma Jisas aa snäng bät a qa mamär.” Ma Jon di ak na qa nämäni ama ngärhäqyisem da udiom na rha ama ngangda dä qa di ak na qa nämäni ama dävauing na rha qärrahani i rhi nä ma Jisas toqoräkt i ma Jisas ka märanas nä ma Jairus aa imgi dä qosaqi rhoqoräkt i ma Jisas aa ñämñämgi qia män maos näkt kä nä ma Jisas pä iosäkt ama ivärhäs kärqos i rhat tes äs i ma Getsemani. Ma Jon di qosaqi qa säm ba ama abukkina Ma Jon 1 dä Ma Jon 2 näkt Ma Jon 3 bä sävät Ama Ñämñäm Sage Ma Jon.

Ma Jon ga säm iva sage ama Jentailqäna qärrahani i rhat nanakt nä ma Jisas bä nak ka säm di sage ama ruvek moe vät ama ivätki.

Ma Jon maräkt ka qoar i mäniekt bä qa säm bä rhakt täkt aa abuk toqoräkt i qa säm doqortäqya, “Dap tangät täkt di sa ngua säm a ngät ivakt iva ngänät nanakt i ma Jisas di ma Kraiss ma Ngämuqa aa emga na qa bä va bä ba ngän na ama iar ama sok täm ngät nävät aa ngärhipki.”

Iaqyäkt ama abuk kit täväktsäs sävät ma Jisas i qa di ma Ngämuqa aa Emga na rhävuk. Ma Jon ga säm ma ama ngärhäqyet da unmem nä imek kärqämekni i ma Jisas ka märhamän maräkt sävät a nas i aingo rhoqor vät aomni ama qäväläm gärqomni i qa qoar i aingo di ama bret na ama iar. Ama nañis ngät ama lat pä ma Jon aa abuk di ma Jon gat tes ngät i ama muqunän bä qa säm sävät ama ngärhäqyet da unmem ama moräs na ngät ama muqunän gärangättni i sa ma Jisas ka mualat na

ngät toqor vät aomni ama qäväläm gärqomni i qa rhong na ama rigi ma ama wain. Iangärhäkt ama muqunän di ngärhir qur ama ruvek i qa di auge na qa. Ma Jon ga märhamän masirhat sävät ma Jisas i ma Ngämuqa na qa dä va qale qa ma ama soktäm. Näkt kosaqi qa märhamän masirhat sävät ama Ngätmamäk kä na ama Ngärhoemga näkt ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa i qale rha rhoqor mäniekt gem ne. Sokt ma Jon gat tamän sävät ama tmäski e ma Kana dä sävät ma Jisas kä na ama evopki nae ma Samaria dä sävät ma Lasarus toqoräkt i ma Jisas ka märanas na qa.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-18)

Ma Jisas Ka Nasäng Na Aa Lat (1:19-51)

Ma Jisas Aa Lat Ge Ama Ruvek (2-11)

Ama Tadenas Iva Savuk Nani Ma Jisas Aa Tñäpki (12-19)

Ma Jisas Ka Märanas Nämät Ama Tñäpki (20:1-29)

Ama Rharimini Sävat Ama Sameng Ama Mär Ngät Nage Ma Jon (20:30-31)

Ama Dängdängini Na Ngät Ama Enge (21)

Ama Enge Ngä Mu Ama Släqyige Vät A Nas

¹Mudu vät ama rharimini i as kaku ama ivätki qi na ama usäpki di sa qale ama Enge. Bä iangärhäkt ama Enge di sa qale ngät ngä nä ma Ngämuqa. Bä iangärhäkt ama Enge di ma Ngämuqa. ²Näkt iangärhäkt ama Enge di sa qale ngät ngä nä ma Ngämuqa vät ama rharimini.

³Iarhongäkt moe di irhong ngä män nävät a qa. Dap kaku guani ngä män näva aung anga iska. ⁴Näkt ka di ama rharebäm na qa sa ama iar. Bä iangärhäkt ama iar di ama neraqa na ngät ba ama ruvek moe. ⁵Näkt kosaqi iaqyäkt ama neraqa di qat nañäm ba ama bängagi. Dap sokt di iaqyäkt ama bängagi di qaku mamär vät a qi iva qia rhän näva ama neraqa aa uväs.

⁶ Maos dä akni ama ruqa qa män gäarakni i ma Ngämuqa qa rhäk na qa qäarak i rhat tes ka i ma Jon. ⁷ Qa män iväkt iva qä sämaengäktki sävät iaqäkt ama neraqa iva nävät ma Jon dä va ama ruvek ta rhat maengäkt. ⁸ Iaäkt ma Jon di qaku ama neraqa na qa. Dap ka män iväkt iva qä sameng sävät ama neraqa.

⁹ Dap ama engäktki na qa ama neraqa qäarakni i qät boda ama neraqa ba ama ruvek moe diva qat dän sämäni ama ivätki. ¹⁰ Iaäkt ama neraqa di sa qale qa mäni ama ivätki. Bä ngäktki i sa qa säm iarhongäkt moe nävät ama ivätki sokt di qaku ama ruvek nämäni qi rha lu mamär na qa. ¹¹ Qosaqi qa män sage aa ruvek sokt di iarhakt aa ruvek di qaku rha ar sä qa. ¹² Sokt di sage iarhakt kärarhae i sa rha ar sä qa sagem mes bä rhat nanakt na qa di sa qa voda rha ama rhares iva rha rhän i ma Ngämuqa aa es na rha. ¹³ Bä iarhakt kärarhae i ma Ngämuqa aa es na rha di sa qaku rha män nävät arhä mamäkkäna arhä biaska ura varhäm ama ruvek arhä snängaqa. Bä qosaqi qaku rha män nävät ama ngärhaegurhini dap ta män doqoräkt i ma Ngämuqa aa es na rha dinguna rha män nävä ma Ngämuqa.

¹⁴ Näkt iaäkt ama Enge di sa qa mu ama släqyige vät a nas bä qa män i ama ruqa bä iaäkt ama ruqa di sa qale qa mänguräp mä ut bä ut lu aa murhämeska. Sa ut lu aa murhämeska i ma Ngämuqa aut mamäk aa emga ama sägäk na qa qäarakni i rhäqäp ka na ama nämsävätki ama mor qi dä na ama engäktki.

¹⁵ Ma Jon ga sameng sävät a qa i qät näs masirhat i qat tamän doqortäqyia, “Rhak täkt di iaäkt kärak i mäqi nguut tamän sävät a qa rhoqortäqyia, ‘Qäarak iva as ka rhän nasot a ngo di ama moräs na qa vät ngua väs inguna mudu sa qa er qa män näkt sä ngo.’”

¹⁶ Bä nävät aa nämsävätki ama mor qi dä sa ut moe ut ta iangärhäkt ama

modämne qärangätni i ngät dän nasot a ne. ¹⁷ Ma Ngämuqa qa von ma Moses ta ama Muräkt. Dap ama nämsävätki dä ama engäktki di in män nage ma Jisas ma Krai. ¹⁸ As kaku aung sa qa lu ma Ngämuqa dap sokt ma Ngämuqa aa emga ama sägäk kärakni i qa di ma Ngämuqa qäarak i sa qale qa da aa mamäk aa sdäm di qa qur a ut täm ga.

Ma Jon Ama Baptais Ka Qoar I Qa Di Qaku Ma Krai Na Qa (1:19-28 / Mat 3:1-12 / Mak 1:1-8 / Luk 3:1-18)

¹⁹ Rhangät täkt di ma Jon aa enge sävät a nas toqoräkt i ama Judaqäna näva ama varhäm ama mor äm ma Jerusalem da rhäk na ama priskäna rhi na ama Livaiqäna* ivakt iva rhi snanbät sä qa i qa di auge. ²⁰ Sokt di qa muqunäga sävät a nas i qa sameng sävät a nas mamär i qä qoar toqortäqyia, “Aingo di qaku ma Krai.”

²¹ Dä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Bä nga rhoqoräkt dä sa auge na nge? Nga ainge di ma Elaija?” Dä qa muvät päta rha rhoqortäqyia, “Qaku ma Elaija na ngo.” Dä qosaqi rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga ainge di iaäkt kärak ma Ngämuqa aa vämginaqa?” Dä qa muvät toqortäqyia, “Qaku.”

²² Dä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Dap auge na nge? Ngi von ut ta anga muvätki iva evär däm ut sä qi bä iarhakt kärarhae i sa rha rhäk na ut. Dä ngia rhamän doqor mäniekt sävät a nas?”

²³ Dä ma Jon ga muvät parhäm ma Aisaia ma Ngämuqa aa vämginaqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Aingo di iaäkt kärak i aa eguinga qät näs päta ama qräk dä bäs ama ivärhäs toqortäqyia, ‘Ngäni slaräkt na ama iska nanokt ma Engeska.’”

²⁴ Dä arhani ama Farisiqäna qäarahani i sa rha rhäk na rha ²⁵ di rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Dap

* **1:19** ama Livaiqäna Ama Livaiqäna di ama priskäna na rha qäarahani i rhat dräm dat tualat na ama ansäs i ama ruvek kärarhani i rhit tong ura rhit kut kärqärhongni i irhong ngärhi rhoer nanokt ama mabu ura sai dä rhat tualat i ama ulaqimärharhärhäkt na rha bä ba ama ansäspämgä ama mor qi.

mäniekt bä ngi baptais pät ama ruvek toqoräkt i nge di qaku ma Krai na nge ura ma Elaija ura iaqäkt kârak ma Ngämuqa aa vämginaqa?”

²⁶ Dä ma Jon ga muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Aingo di ngu baptais pät ama ruvek na ama rigi. Dap mänguräp mä ngän di akni qa e qäarakni i qaku ngänät dräm a qa. ²⁷ Iaqäkt di qäarak iva as dängdäng na qa nasot a ngo dä ama rhängämitnäm sa ama sandal nävät aa qäriglem angät tpäs di qaku ama märqa na ngo iva ngu rhäväkt sä itnäm†.” ²⁸ Rhangät täkt moe ama lat di ngä märanas pa ama värhäm ama lel äm ma Betani rhage na ama rigi ma Jordan äkt i ma Jon gä baptais pät ama ruvek e.

Ma Jisas Ma Ngämuqa Aa Sipsip Ama Rhoem Ga

²⁹ Näkt nga duququ vät akni ama qunäga dä ma Jon ga lu ma Jisas i qat tet inamuk dä qa goar toqortäqyia, “As ngäni lu ma Ngämuqa aa sipsip ama rhoem ga qäarakni i qät ta ama ruvek nävät ama ivätki arha vuirhong nae. ³⁰ Rhak täkt di iaqäkt kârak i mäqi nguat tamän sävät a qa rhoqortäqyia, ‘Ama ruqa qäarakni iva as ka rhän nasot a ngo di ama moräs na qa vät ngua väs inguna mudu sa qa er qa män näkt sä ngo.’ ³¹ Näkt ngo di sa qaku nguat dräm a qa dap ama rharimini i ngua män bä ngu baptais pät ama ruvek na ama rigi diväkt iva qunäga vät ama Israelqäna sä qa.”

³² Dä ma Jon gä sameng sävät a nas toqortäqyia, “Ngua lu ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa i qa rhoqor ama simängaqa i ar sä qa na rhävuk nädä ama usäpki arha ron bä qa muqun bä qale qa vät a qa. ³³ Dap padi mai qaku ngu naräm a qa sokt di iaqäkt kârak i qa rhäk na ngo iväkt iva ngu baptais pät ama ruvek na ama rigi di sa qa goar na ngo rhoqortäqyia, ‘Ama ruqa qäarakni iva ngi lu ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa i ar sä qa bä qale qa

gem ga di iaqäkt kârak iva qä baptais pät ama ruvek na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.’ ³⁴ Sa ngua lu rhoqoräkt bä äkt i ngu goar i rhak täkt di ma Ngämuqa aa emga.”

Ma Jisas Ka Mes Ama Narhoer Ta Ama Mudäsaqongda

(1:35-42 / Mat 4:18-22 / Mak 1:16-20 / Luk 5:1-11)

³⁵ Duququ vät akni ama qunäga dä saqi as kale ma Jon i qat mair äkt kâ na aiomni nävät aa mudäsaqongda. ³⁶ Bä nga rhoqoräkt i qa lu ma Jisas i qat tet e na rha dä qa goar na iom doqortäqyia, “As ini lu ma Ngämuqa aa sipsip ama rhoem ga.” ³⁷ Bä rhoqoräkt i aa mudäsaqongi in nari i qa märhamän doqoräkt dä in met nasot ma Jisas.

³⁸ Dä ma Jisas ka ñäm da aa rhäng dä qa lu iom nasot a nas dä qa snanbät sä iom doqortäqyia, “Nani a en na agiqa?”

Dä in muvät pät a qa i ini snanbät toqortäqyia, “Rabai, qale nge qoe nai?” Ama rharimini sa ama rabai di qamorqa.

³⁹ Dä sa ma Jisas ka muvät pät a iom doqortäqyia, “Ini ang bä ini lu.” Dä soknga in met bä in lu äkt i qat tas e bä qali liom gem ga bä dängdäng i rhäksot nä iaqäkt ama qunäga inguna rhoqoräkt di sa säpbängang mamär.

⁴⁰ Ma Andru ma Saimon Pita aa lätkä di akni nävät iomäkt i in nari ma Jon aa sameng dä in met nasot ma Jisas. ⁴¹ Ama narhoeräm gärqomni i ma Andru qa mualat na äm di qa ñäm nani aa lätkä ma Saimon bä qa goar na qa rhoqortäqyia, “Sa ut män bät ma Mesaia.” Ama rharimini sä ma Mesaia di ma Krai.

⁴² Bä nga nasot toqoräkt dä qa met sä qa sage ma Jisas. Dä sa ma Jisas ka ñäm sävät a qa dä qa goar na qa rhoqortäqyia, “Ainge di ma Saimon, ma Jon aa emga. Rhäkt diva rhat tes nge i ma Sefas.” Ma Sefas di rhoqorne nä ma Pita i ama rharimini di ama duiqa.

† 1:27 di qaku ama märqa na ngo iva ngu rhäväkt sä itnäm Rhangät täkt ama lat di ma ama rhäqäp nä imek di sokt ama latta ura ama latta va arhani arha rem dat tualat na ngät.

Ma Jisas Ka Mes Ma Filip Kä Nä Ma Nataniel

⁴³ Duququ vät akni ama qunäga dä ma Jisas ka mu aa snäng iva qa rhet säva ama ngärhäkka ma Galili. Näkt nga rhoqoräkt dä qa män bät ma Filip dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngit päs gua rhäng.” ⁴⁴ Näkt iaqäkt ma Filip di qa näva ama värhäm ama lel äm ma Betsaida rhoqor ma Andru qä nä ma Pita.

⁴⁵ Ma Filip ka män bät ma Nataniel dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Sa ut män bät iaqäkt karak i mudu ma Moses ka säm sävät a qa vä ma Ngämuqa aa Muräkt bä qosaqi ma Ngämuqa aa vämginarha rha säm sävät a qa. Iaäkt di ma Jisas näva ama värhäm ama gaini na äm ma Nasaret karakni i ma Josep aa emga.”

⁴⁶ Bä nga ma Nataniel qa nari rhoqoräkt dä qa snanbät toqortäqyia, “Nga mamär iva guani anga mär ini ngä rhän na äkt ma Nasaret?”

Dä ma Filip ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Qoki as ngi ang bä ngi lu.”

⁴⁷ Bä nga rhoqoräkt i ma Jisas ka lu ma Nataniel i qat tet inamuk dä qat tamän sävät a qa i qä qoar toqortäqyia, “Iaqäkt di ama engäkki na qa ama Israelqa qarakni i qaku anga irasini gem ga.”

⁴⁸ Bä nga ma Nataniel qa nari rhoqoräkt dä qa snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Mäniect bä ngiat dräm a ngo?”

Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Nak as toqoräkt i qaku ma Filip ka mes nge sagem ngo dä sa ngua lu nge rhoqoräkt i as ngiat muqun ba ama gosaqi arha rem.”

⁴⁹ Nga ma Nataniel qa nari rhoqoräkt dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, ainge di ma Ngämuqa aa emga bä ainge di ama Israelqäna arha vitnaqa.”

⁵⁰ Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Nga rhäkt di ngiat nanakt inguna ngua qoar na nge i sa ngua lu nge va ama gosaqi arha rem? Nak as pa ngi lu ama morirhong

masirhat kärqärhongni i qaku rhoqorne nä rhäni rhäkt kärqäni i ini ngä märanas.” ⁵¹ Dä qosaqi qa qoar toqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engäkki iva as ngäni lu i rhi rhar mäni ama usäpki bä va ngäni lu ma Ngämuqa aa enselqäna i dängdang dä m da rhävit dä arhar sä rha inavuk sage ma Ruqa aa Emga.”

2

Ma Jisas Ka Rhong Na Ama Rigi Bä Qia Män I Ama Wain E Ma Kana

¹ Dä äkt pät ama dävaung na qa ama qunäga dä rha mualat na ama tmäski na ama rhitbodämnane mät ama värhäm ama lel äm ma Kana mät ama ngärhäkka ma Galili. Näkt toqoräkt di qale ma Jisas aa nanäk e. ² Bä ma Jisas kä na aa mudäsaqongda di qosaqi rha rhäkne nani a rha sävä iaqyäkt ama tmäski na ama rhitbodämnane.

³ Näkt nga rhoqoräkt pa ama tmäski dä rhäksot na ama wain dä ma Jisas aa nanäk kia qoar na qa rhoqortäqyia, “Sa rhäksot na ama wain.”

⁴ Di nak ma Jisas ka muvät pät a qi rhoqortäqyia, “Rhaktni, mäniect bä ngiat tes pät a ngo sä rhäni rhäkt? As nguna gu qäväläm di as kaku äm ngä män.”

⁵ Dä ma Jisas aa nanäk kia qoar nä iarhakt kärarhae i rhit lu vät ama lat pa ama tmäski rhoqortäqyia, “Ngän dualat na agini qarqäni i qä qoaräs na ngän iva ngän dualat nä ini.”

⁶ Dap äkt glaqot di qale ama kain ama ngärhäqyet da sägäkt kärängätni i sa rha mualat na ngät na ama dui. Iangärhäkt ama kain di ama Judaqäna rhit tor nas nämät ngät parhäm arha morta arhä qarhong. Näkt asägäkt asägäkt nävät a ngät di mamär iva rhit täqäp ki na ama ruvek ama dävaung na rha da ama ngärhäqyisem bä sävät ama ruvek ama ngärhäqyet na rha da ama ngärhäqyisem na ama litaqäna na ama rigi.

⁷ Dä ma Jisas ka qoar na ama latta rhoqortäqyia, “Ngäni rhäqäp ama kain na anga reng.” Dä rha rhäqäp ngät bä savono.

⁸ Näkt ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Rhäkt di ngäni ok na ama kap nämät agukt bä va ngäni von ama latka qäarakni i qät lu vät ama tmäski.”

Dä rha mualat toqoräkt parhäm ma Jisas aa enge ⁹ bä nga rhoqoräkt dä ama latka qäarak i qät lu vät ama tmäski qa nakt närhä iaqyäkt ama rigi qäaraktni i sa ma Jisas ka rhong na qi bä qia män i ama wain na qi dap toqoräkt di qaku qat dräm i iaqyäkt ama wain di sa qia män na qoe. Dap sokt iarhakt kârarhae ama latta i rha ok iaqyäkt ama rigi di rhat dräm. Bä rhoqoräkt i sa qa nakt närhä ama wain dä qa mes iaqäkt kâarak i rhit bodäm na qa särhage sagem mes ¹⁰ näkt ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ama ruvek moe di rhit bon da ama mär qi mamär ama wain narhoer dä äkt nasot dä sa ama wain gäaraktni i qaku ama mär qi mamär toqoräkt i ama ruvek di sa rha nakt masirhat. Dap ainge di nak sa ngia mu ama mär qi mamär ama wain bä va dängdäng na qi.”

¹¹ Rhakt täkt di ama narhuir qi ama nañis ki ama muqunängi qäaraktni i ma Jisas ka mualat na qi e ma Kana va ama ngärhäkta ma Galili. Näkt iangärhäkt aa lat ngä muqunäga sa aa murhameska. Bä qäarahani aa mudäsaqongda di rhat nanakt na qa. ¹² Bä nga nasot dä ma Jisas kä na aa nanäk dä aa läktpék näkt sävät aa mudäsaqongda rha met mämane bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Kaperneam. Bä nga sa äkt dä qale rha e vät ama marheka na ngät ama qunäng.

Ma Jisas Ka Qumär Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

(2:13-22 / Mat 21:12-17 / Mak 11:15-19 / Luk 19:45-48)

¹³ Bä nga rhoqoräkt i qorhäs mamär na ama qäväläm iva ama Judaqäna rha rhualat na ama tmäski iva rhat tuqunän bät ma Pasova dä ma Jisas ka met bä sae ma Jerusalem. ¹⁴ Näkt toqoräkt i ma Jisas ka mon säva ama ansäspämgi ama mor qi arha ivärhäm dä qa lu arhani ama ruvek kâarahani i rhit

boda ama bulmakaqäna ngä na ama sipsipkäna näkt sävät ama ituap. Näkt kosaqi arhani di rhat muqun ge ama lai bä rhit kutsasorhane na ama ligär. ¹⁵ Bä nga ma Jisas ka lu rhoqoräkt dä qa mualat na ama vugurqa na ama qoi bä qa qutmäs a rha moe rhi na arhä sipsipkäna ngä na ama bulmakaqäna nae näva ama ansäspämgi ama mor qi. Näkt kosaqi qa vrit nä iarhakt kâarahae i rhit kutsasorhane na ama ligär arhä ligärigleng näkt ka näpgoer na arhä lai.

¹⁶ Näkt ka qoar nä iarhakt kâarahae i rhit boda ama ituap toqortäqyia, “Ngäni rha iarhongäkt narhäkt bä sä dalek! Mäniekt bä ngänit dong nä gu mam aa vätki bä qia män i ama vätki qäaraktni iva ama ruvek tit boda ama qärhong nani ama ligär väm gi.”

¹⁷ Bä nga aa mudäsaqongda rha nari rhoqoräkt dä vuk pät a rha nä ma Ngämuqa aa enge qärangättni i mudu sa rha säm a ngät kârangät i ngät tamän doqortäqyia, “Gu snängaqa ama qrot ka sävät gia vätki bä äkt iva sokot na ngo.”

¹⁸ Bä nga rhoqoräkt dä ama Judaqäna rha snanbät sä qa na ama qrot toqortäqyia, “Agi nañis ki ama muqunängi va ngi qur a ut täm gi iva qi sameng i sa ngia rha ama rhares nage ma Ngämuqa iva ngiat tualat nä rhärhong däkt moekt?”

¹⁹ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Ngänin brut dä rhakt täkt ama ansäspämgi ama mor qi näkt pa saqi ngua rhair na qi da ama qunäng ama dävaung angärha ron.”

²⁰ Näkt nga ama Judaqäna rha nari rhoqoräkt dä rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Nak ta rhäk pät takt täkt ama ansäspämgi ama mor qi vät ama ruiom ama udiom näkt ama ngärhäqyet da sägäk ama qoeo. Dap nga ngätki i ngiat tu gi snängi mamär iva ngia rhair na qi da ama qunäng ama dävaung angärha ron?”

²¹ Sokt di iaqyäkt ama vätki qäaraktni i qat tamän sävät a qi di nak kaku ama ansäspämgi ama mor qi dap aa släqyige. ²² Bä nga nasot toqoräkt

i ma Jisas ka mărănas nāmāt ama tñäpki dä vukpāt aa mudäsaqongda nä iangärhäkt aa enge. Näkt na äkt dä rhat nanakt nä iangärhäkt ama enge qārangätni i sa mudu rha sām a ngät bā sävāt ama enge qārangätni i ma Jisas ka märhamän bāt a ngät.

Ma Jisas Di Qat Dräm Ama Ruvek Moe Arha Iar Mamär.

²³ Bā nga rhoqoräkt i qale ma Jisas e ma Jerusalem ba ama tmäski ma Pasova dä ama rhäqäp na rha ama ruvek ta lu iangärhäkt ama nañis ngät ama muqunän gārangätni i ma Jisas kat tualat na ngät bā rhat nanakt na qa. ²⁴ Sokt di ma Jisas kaku qat nanakt na rha inguna qat dräm ama ruvek moe arha iar mamär. ²⁵ Näkt kaku qät läk nani anga ruvek arhä sameng sävāt ama ruvek arha lat inguna sa qat dräm ama ruvek mamär.

3

Mamär Iva U Rhän I Ama Iaräs Na Ut

¹ Dä qale akni ama ruqa e qärakni i qa nävāt ama Farisiqāna qärak i rhat tes ka i ma Nikodemus kärak i qa nävāt ama Judaqāna arhä narhorte ama vit na rha. ² Bā nga näp bängagi dä qa män ge ma Jisas bā qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, sa ut dräm i nge di akni qärak i qä su ama ruvek kärak i qa män nage ma Ngämuqa. Ut dräm doqoräkt inguna qaku mamär vāt aung anga ruqa iva qa rhualat na anga nañis ngät anga muqunän doqor nge i ngiat tualat na ngät kre i sa qaku ma Ngämuqa gem ga.”

³ Dä ma Jisas ka muvāt i qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm nge na ama engätki mamär i qaku mamär vāt anga ruqa iva qä lu ma Ngämuqa aa Muräktpäm gre i saqi as kaku qa män i ama iaräs na qa rhoqor ama rhoemga qärakni i qa män näva ama ngätnanäk.”

⁴ Bā nga ma Nikodemus ka nari rhoqoräkt dä qa snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Nak nga mamär iva saqi as anga ruqa di anga ngätnanäk ki sa

qa rhoqoräkt i sa mor qa? Ngätki mamär i qaku mamär vāt a qa iva qa rhon säda aa nanäk arha ron maunmen bā saqi as pa qi sa qa.”

⁵ Dä ma Jisas ka muvāt pāt a qa rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm nge na ama engätki mamär i iaqäkt kärak i qaku qa män i ama iaräs na qa nävāt ama rigi dä nävāt ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di qaku mamär vāt a qa iva qä namon sävä ma Ngämuqa aa Muräktpäm. ⁶ Ama släqyige di sa ige ngärhit sa ama släqyige dap ma Ngämuqa aa Qloqaqa di sa qät sa ama qloqaqa. ⁷ Bā mamär iva qale ngit särmän sävāt gua enge, ‘Mamär iva anga ruqa diva rhi sa qa iva ama iaräs na qa nage ma Ngämuqa.’ ⁸ Inguna ama iarhakt ama ruvek moe qärarhae i sa rha män näva ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di rha rhoqor ama laurqi qärakni i qi e varhäm at snängaqa maräkt bā ngiat nari vāt at täqän sokt di qaku ngiat dräm i qiat dän na qoe ura qiat tet sa qoe. Di rhoqorne na ama ruvek kärarhani i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa sa rha.”

⁹ Bā nga ma Nikodemus ka nari rhoqoräkt dä qa snanbät toqortäqyia, “Ngu lu va rhärhong däkt moe di mamär iva irhong ngä rhän doqor mäniekt?”

¹⁰ Dä ma Jisas ka muvāt pāt a qa rhoqortäqyia, “Nak ainge di ngiat dräm ngi su ama Israelqāna näkt mäniekt bā qaku ngiat dräm dārhong däkt? ¹¹ Nguat tamän särhäm nge na ama engätki mamär i ut tamän sävāt iarhongäkt kärqärhong i sa ut dräm irhong bā qosaqi urhi sameng sävāt kärqärhongni i sa ut lu irhong sokt di ngän ama ruvek di qaku ngänät nanakt na ut sameng. ¹² Sa ngua märhamän särhäm ngän sävāt ama ivätki at kärhong näkt kaku ngänät nanakt dap sa ngu lu va ngänät nanakt toqor mäniekt kre i nguat tamän sävāt ama usäpki at kärhong?”

¹³ “Näkt kaku aung anga ruqa qärakni i sa qa met säda ama usäpki arha ron dap sokt ma Ruqa aa Emga

ama sägäk kârakni i sa qa män nâda ama usäpki arha ron. ¹⁴ Rhoqorne nä ma Moses kârakni i qa sek sa ama uiuvârhaqa* vât ama qräk dä bäs ama ivârhäs di qosaqi ma Ruqa aa Emga diva rhi sek sä qa rhoqoräkt ¹⁵ ivakt iva iarhakt ama ruvek moe qârarhae i rhat nanakt na qa diva rha sa ama iar ama sok tãm ngät.

Inguna Ma Ngämuqa Sa Aa Snäng Bät Ama Ruvek Nävät Ama Ivätki

¹⁶ “Inguna ma Ngämuqa sa aa snäng bät ama ruvek nävät ama ivätki bät äkt i sa qa von da aa emga qârakni i ama sägäk ivakt iva aung gârakni i qat nanakt na qa diva qaku qä nañäp dap pa qa sa ama iar ama sok tãm ngät.

¹⁷ Inguna ma Ngämuqa di sa qaku qa rhäk na aa emga sãmäni ama ivätki ivakt iva qa rhatnävämne na ama ruvek dap ka rhäk na qa ivakt iva qa rhumaiar na rha. ¹⁸ Näkt iaqäkt kârak i qat nanakt na qa di qaku qä narha ama rhäksârhäm nage ma Ngämuqa dap iaqäkt kârak i qaku qat nanakt di sa qa rha ama rhäksârhäm inguna sa qaku qat nanakt nä ma Ngämuqa aa emga ama sägäk.

¹⁹ “Bä rhom däkt di ama rharimini sa ama matnävämne i ama neraqa qa män sãmäni ama ivätki sokt di ama ruvek di arhä snäng bät ama bängagi dap kaku rha ama neraqa inguna rhat tualat na ama vuirhong. ²⁰ Näkt iarhakt ama ruvek moe qârarhae i rhat tualat na ama vuirhong di qaku nani a rha na ama neraqa inguna rhit len i varis kunäga sa arha vuirhong. ²¹ Sokt di iaqäkt kârak i qat tualat parhäm ama engätki di sa qat dän sage ama neraqa ivakt iva ama ruvek moe di mamär iva rhi lu i iangärhäkt aa lat di ngät nage ma Ngämuqa.”

Ma Jon Ama Baptais Ka Sameng Sävät Ma Krai

²² Bä nga nasot târhong däkt dä ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rha met bät sävät ama ngärhäktka ma Judia bät qale qa e qä na rha dap kä baptais pät ama ruvek.

²³ Näkt toqoräkt di qosaqi ma Jon di qä baptais pät ama ruvek pät ama ivârhäm ma Aion glaqot na ama vârhäm ama gaini na äm ma Salim inguna äkt di masirhat na ama reng e. Bä ama ruvek di rhat dän basägos ivakt iva qä baptais pät a rha. ²⁴ Rhoqoräkt di as kaku rha mu ma Jon ba ama tpäskiarharhäng.

²⁵ Näkt maos dä ama enge ngä märanas mänguräp ma Jon aa mudäsaqongda rhi na akni nävät ama Judaqäna sävät iomäkt i ama ruvek ti qumär nas parhäm arha morta arhä qârhong. ²⁶ Dä rha män ge ma Jon bät rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, iaqäkt ama ruqa qârak i sa qale qa qä na nge rhage na ama rigi ma Jordan bät qârak i ngi sameng sävät a qa di nak sa qä baptais pät ama ruvek bät ama ruvek moe di rhat tet sagem ga.”

²⁷ Dä ma Jon ga muvät toqortäqyia, “Ama ruqa di sokt mamär iva qä rha ianiäkt kârqäni i sa ma Ngämuqa qa von ga rhäm ini nâda ama usäpki arha ron. ²⁸ Näkt aingän maräkt di mamär iva ngäni sameng i sa ngua qoar toqortäqyia, ‘Aingo di qaku ma Krai na ngo dap aingo di sa ma Ngämuqa qa rhäk na ngo narhoer nanokt ka.’

²⁹ “Ma Krai di qa rhoqor ama gamoeqa qârakni iva rhit bodäm na qa bät qa va rhät ama evopki. Dap aingo di ngo rhoqor iaqäkt ama gamoeqa aa ruaqa qârak i qät lu vät a qa qârak i sa qale qa dap kat nari ma nas bät rhäqäp ka na ama märmärgem doqoräkt i qat nari iaqäkt ama gamoeqa aa eguinga. Iangärhäkt ama märmärgem di nga e gem ngo bät sa rhäqäp ngo na ngät mamär. ³⁰ Bä ma Jisas di mamär iva qa rhän i ama moräs na qa dap aingo di mamär iva ngua rhän i ama gaini na ngo.”

³¹ Iaäkt kârak iva qa rhän na rhävuk di qa enges tävuk daver ama ruvek moe dap iaqäkt kârak i qa narhe nävät ivät di qa nämäni ama ivätki dä qat tamän doqor ama ruqa nävät ivät. Näkt iaqäkt kârak iva

* 3:14 Nam 21:9

qa rhän na rhävuk näda ama usäpki arha ron di sa qa enges tävuk mamär daver ama ruvek moe. ³² Bä qa di qä sameng sävät iarhongäkt kärqärhong i sa qa lu irhong dä sävät iarhongäkt kärqärhong i sa qa nari irhong sokt di qaku aung gat nanakt na aa sameng. ³³ Bä aung anga ruqa qarakni i sa qat tat maengäkt sa aa sameng di sa qä sämaengätki i ma Ngämuqa di qat tamän bät ama engätki. ³⁴ Inguna iaqäkt kärak i ma Ngämuqa sa qa rhäk na qa di qat tamän bät ma Ngämuqa aa enge inguna ma Ngämuqa qät täqäp ka masirhat na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.

³⁵ Ama Ngätmamäk di aa snäng bät ama Ngärhoemga dä sa qa mu iarhongäkt moe va aa rhäkt. ³⁶ Näkt iaqäkt kärak i qat nanakt na ama Ngärhoemga di sa qa sa ama iar ama sok täm ngät. Dap iaqäkt kärak i qaku qat nanakt na ama Ngärhoemga diva qaku qä nalu ama iar inguna ma Ngämuqa aa uraqi ama mor qi di sa qali qi vät a qa.

4

Ma Jisas Kä Na Ama Evopki Nae Ma Samaria

¹ Rhoqoräkt di ma Jisas ka räm i ama Farisiqäna sa rha nari sävät ama ruvek masirhat i rhat dän sagem ga bä qä baptais pät a rha bä rhit päs aa rhäng dap ma Jon di qaku masirhat na anga ruvek tat dän sagem ga. ² Sokt di sa qaku ngätki i ma Jisas kä baptais pät ama ruvek dap kärarhani aa mudäsaqongda rhi baptais pät a rha.

³ Bä nga ma Jisas ka räm doqoräkt dä qa met nae ma Judia bä saqi as sae ma Galili. ⁴ Näkt pa qoki qa rhet mät ama ngärhätkä ma Samaria. ⁵ Bä nga nasot dä qa män e mät ama värhäm gärqomni i rhat tes äm i ma Sikar e ma Samaria glaqot na ama ivärhäm gärqomni i sa mudu ma Jekop ka von aa emga ma Josep tä bäm. ⁶ Näkt äkt pät iomäkt ama ivärhäm di qale ma Jekop aa qotnaqoanga e. Bä ma Jisas di arusus pät aa släqyige inguna sa qa

met näva ama iska ama uiu qa dä qa muqun bät iaqäkt ama qotnaqoanga aa rhäkt. Rhoqoräkt di sa mäniqunäng mamär. ⁷ Näkt toqoräkt i qale qa äkt dä aktni ama ruqi nae ma Samaria qia män e ivakt iva qi ok anga rigi.

Bä nga ma Jisas ka lu qi dä qa qoar na qi rhoqortäqyia, “Nga mamär iva ngi von ngo ngu nakt?” ⁸ Rhoqoräkt di sa aa mudäsaqongda rha met sämät ama värhäm ma Sikar ivakt iva rhi vodäm bät anga tmäs.

⁹ Dä iaqyäkt ama ruqi nae ma Samaria qia qoar na qa rhoqortäqyia, “Ainge di nge nävät ama Judaqäna dap aingo di ama ruqi nävät ama Samariaqäna. Mäniekt bä va ngi nän ngo va ngi nakt?” Qia qoar na qa rhoqoräkt dinguna ama Judaqäna di qaku sägäni na rha rhi na ama Samariaqäna.

¹⁰ Bä nga ma Jisas ka nari rhoqoräkt dä qa movät pät a qi rhoqortäqyia, “Ngakt bä vadi mai qunäga vät a nge sä ma Ngämuqa aa vänbon bä qosaqi iaqäkt kärak i qä nän nge iva qä nakt dä vadi mai ngi nän ga dä sa va qä von nge rha ama rigi na ama iar.”

¹¹ Dä qa ruqi qia qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, nge di qaku gi nga guani iva ngi ok nä ini inguna ma uqupka di ama dur da aa ron. Dap ngu lu va ngi rha iaqyäkt ama rigi na ama iar na qoe? ¹² Nak nga nge di ama moräs na nge masirhat tävuk daver aut mamäk ma Jekop kärakni i sa qa von ut tärhak täkt ama uqupka rhak täkt kärakni i qa qä na aa es dä aa sipsipkäna rhit nakt nämät ka?”

¹³ Dä ma Jisas ka movät pät a qi i qä qoar na qi rhoqortäqyia, “Iarhakt moe ama ruvek kärarhae i rhit näkt takt täkt ama rigi diva saqi as aqäsäk ta ¹⁴ dap aung gäarakni i qät näkt ama rigi nagem ngo diva saqi as kaku aqäsä qa. Inguna ama rigi qaraktni iva ngu von ga rhäm gi diva qia rhän i ama rigi qaraktni i qiat dräm git don na nas tävit imuk da aa ron bä va qi von ga rha ama iar ama sok täm ngät.”

¹⁵ Dä qia qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, rhäkt di mamär iva ngi

von ngo rhä iaqyäkt ama rigi iva saqi as kaku ngu natmet sarhäkt ivakt iva ngu naqäk anga rigi.”

16 Dä ma Jisas ka qoar na qi rhoqortäqyia, “Ngia rhet bä ngia rhes gia egutka dä saqi evär däm nge.”

17 Dä nak kia movät pät a qa rhoqortäqyia, “Qaku gu nga egutka.”

Nävät at movätki dä ma Jisas ka qoar na qi rhoqortäqyia, “Qoki ngätki na nge rhoqoräkt i ngi qoar i qaku gi nga egutka. 18 Ama engätki di rhoqortäqyia, mäqi gia egutpek ama ngärhäqyet na rha näkt tak täkt karak i sa qale qa gem nge rhäkt di qaku gia egutka na qa. Ngätki nä gia enge rhoqoräkt.”

19 Dä qärakt ka ruqi qia qoar toqortäqyia, “Qamorqa, rhäkt di sa ngua lu mamär i nge di nak akni na nge nävät ma Ngämuqa aa vämginarha. 20 Aiut ut mamäkkäna di rhi nänsäs dä rhäkt täkt ama damgi dap ngän ama Judaqäna di ngäni qoar i ama ivärhäm gärqomni iva ama ruvek moe rhi nänsäs e di ma Jerusalem.”

21 Dä ma Jisas ka movät maräkt pät a qi rhoqortäqyia, “Rhaktni, mamär iva ngiat nanäkt na ngo inguna sa qorhäs na ut sävät ama qäväläm iva äm ngä rhän gärqomni iva qaku ngi nänsäs sage ama Ngätmamäk dä rhäkt täkt ama damgi ura e ma Jerusalem. 22 Sokt di ngän ama Samariaqäna di ngäni nänsäs sage ianiäkt kärqäni i qaku ngänät dräm ini dap aiut di urhi nänsäs sage qärqäni i ut dräm ini inguna ama mumaiar di ngät nävät ama Judaqäna. 23 Nak as pa ama qäväläm ngä rhän bä rhäkt di sa äm ngä män iva ama engätki na rha ama ansäspämda diva rhi nänsäs sage ama Ngätmamäk nävät ama qloqaqa bä nävät ama engätki inguna iarhakt ama ansäspämda rhoqoräkt di ama Ngätmamäk kät näm nani a rha. 24 Ma Ngämuqa di ama qloqaqa bä iarhakt kärarhae i aa ansäspämda na rha di mamär iva rhi nänsäs sagem ga nävät ama qloqaqa bä nävät ama engätki.”

25 Bä nga iaqyäkt ama ruqi qia nari rhoqoräkt dä qia qoar na qa rhoqortäqyia, “Nguat dräm i iaqäkt ma Mesaia qarak i rhat tes ka i ma Kraiss diva qa rhän. Näkt toqoräkt iva qa rhän dä va qä rhäväksäs ba ut sävät iarhongäkt moekt.”

26 Dä ma Jisas ka qoar na qi mamär toqortäqyia, “Aingo rhäkt karak i nguat tamän särhäm nge di iaqäkt.”

Sa Evär Dä Ma Jisas Aa Mudäsaqongda Sagem Ga

27 Vät iomäkt ama qäväläm dä evär dä ma Jisas aa mudäsaqongda bä rha män bät a qa i qat tamän särhäm ne qä na ama evopki dä qräk mät ta nävät a iom. Sokt di qaku aung nävät a rha qa snanbät sä qi rhoqortäqyia, “Ngu lu nani a nge na agiqa?” ura sä qa rhoqortäqyia, “Mäniäkt bä ngiat tamän särhäm ne ngi na qi?”

28 Nasot toqoräkt dä iaqyäkt ama ruqi qia märanas daqule at kinaqi qäraktni i qiat dräm gi qäk ama reng sämät ki bä evär däm gi sävät arha värhäm bä qia qoar na ama ruvek toqortäqyia, 29 “As ngäni ang ivakt iva ngäni lu akni ama ruqa qäraktni i qa qoar na ngo sävät iarhongäkt moekt kärqärhong i sa mäqi ngua mualat nä irhong. Nguaräm ma Kraiss na qa.” 30 Bä nga rhoqoräkt dä vuk sä rha näva arha värhäm bä rha met iva sagem ga.

31 Dap toqoräkt i sa iaqyäkt ama ruqi qia met dä ma Jisas aa mudäsaqongda rhit tagär sä qa i rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, rhäkt di ngia äs guani.”

32 Sokt di ma Jisas ka movät i qa qoar toqortäqyia, “Aingo di gua tmäs iva nguat täs ngät kärangättni i qaku ngänät dräm guani sävät a ngät.”

33 Bä nga ma Jisas aa mudäsaqongda rha nari rhoqoräkt dä rha qoar na ne rhoqortäqyia, “Sa nguaräm aung ga ang sa anga tmäs bä ba qa.”

34 Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Gua tmäs di iomäkt iva nguat tualat parhäm iaqäkt aa snängaqa qarak i sa qa rhäk na ngo bä

va ngu sot nä iangärhäkt aa lat. ³⁵ Dä ngänät dräm ngäni qoar toqortäqyia. 'As anga levaet anga eqoan sae dä sa va sräp ama tmäs iva rhit ta ngät.' Ngu qoar na ngän i mamär iva ngäni ñäm sävät ama et na ama tmäs! Ama tmäs di sa sräp ngät mamär ivakt iva ama ruvek ti ta ngät.

³⁶ "Bä sa rhäkt di iaqäkt kärak i qat dräm gät ta ama tmäs di sa qät ta aa rhitsek i iangärhäkt ama tmäs di nä iarhakt ama ruvek kärarhae i rhat nanakt bä rhit ta ama iar ama sok täm ngät. Qat tualat toqoräkt ivakt iva iaqäkt kärak i qät kutnanokt ama tmäs dä iaqäkt kärak i qät ta ama tmäs diva märmär gem iom moe. ³⁷ Inguna rhangät täkt di ngä sämaengätki na ama enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, 'Akni ama ruqa qät kutnanokt ama tmäs dap pa akni qät ta ngät.' ³⁸ Ngua rhäk na ngän ivakt iva ngänit ta ama tmäs kärangätni i mäqi qaku ngän mualat nani a ngät. Sa arhani rha mualat toqoräkt dap täkt di ngän dualat ngän na rha i ngänit ta iangärhäkt ama tmäs kärangätni i sa sräp ngät."

Ama Rhäqäp Na Rha Ama Samariaqäna Sa Rhat Nanakt Nä Ma Jisas

³⁹ Näkt toqoräkt dä ama rhäqäp na rha ama Samariaqäna di rhat nanakt na qa inguna nävät ka ruqi at sameng gärangät i qia qoar toqortäqyia, "Qa qoar na ngo sävät iarhongäkt moe qärqärhong i sa mäqi ngua mualat nä irhong." ⁴⁰ Bä nga rhoqoräkt dä ama Samariaqäna rha met bä sagem ga dä rha qoar na qa iva qale qa qä na rha. Dä sa qale qa gem da vät ama qunängiom ama udiom.

⁴¹ Bä ama rhäqäp na rha ama ruvek di rhat nanakt inguna nävät aa enge. ⁴² Dä sa rha qoar nä qa ruqi rhoqortäqyia, "Ut di ut nanakt dinguna qaku sokt nävät agini qärqäni i sa ngia qoar na ut nä ini sävät a qa dap ut nanakt inguna rhäkt di sa ut nari bä ba nas bä ut dräm i rhak täkt ama ruqa di qoki ngätki i qa di ma Mumaiar bä ba ama ruvek nävät ama ivätki."

⁴³ Näkt nasot ama qunängiom ama udiom dä ma Jisas ka märanas bä qa met sae ma Galili. ⁴⁴ Bä rhoqoräkt dä sa qa qoar mamär i akni nävät ma Ngämuqa aa vämginarha di qaku anga qutdrir sävät a qa mät aa värhäm maräkt. ⁴⁵ Näkt nga rhoqoräkt i qa män e ma Galili dä ama Galiliqäna rha ar sä qa sagem mes inguna sa rha lu iarhongäkt moekt kärqärhong i qa mualat nä irhong ba ama tmäski ma Pasova e ma Jerusalem inguna rhoqoräkt di sa qale rha e.

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Narhoerqa Aa Emga

(4:46-54 / Mat 8:5-13 / Luk 7:1-10)

⁴⁶ Bä nga rhoqoräkt i qale qa e ma Galili dä saqi as ka met bä sae ma Kana äkt i sa mudu qa rhong na ama rigi bä qia män i ama wain. Näkt e ma Kaperneam di qale akni ama narhoerqa ama moräs na qa qärakni i aa emga di qat namas mät ama rämgi. ⁴⁷ Näkt nga rhoqoräkt i iaqäkt ama narhoerqa qa nari sävät ma Jisas i sa qa män e ma Galili nae ma Judia dä qa met bä sagem ga bä qa qoar na qa iva qä na qa ivakt iva qa rhumäräs pät aa emga inguna sa qorhäs iva qä ñäp.

⁴⁸ Bä nga rhoqoräkt dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, "Aingän ama ruvek di qaku mamär iva ngänät nanakt kre i qaku ngän lu anga muqunän näkt ama lat kärangätni i ngät dän masärmän."

⁴⁹ Dä qä narhoerqa qa movät pät a qa rhoqortäqyia, "Morqa, mamär iva ngia rhet sae rhoqor täkt i varis ngua emga qä nañäp."

⁵⁰ Bä nga rhoqoräkt dä ma Jisas ka movät pät a qa rhoqortäqyia, "Rhäkt di mamär iva evär däm nge. Sa ngia emga diva qat däqäm." Dä sa qä narhoerqa qa märanas bä qa met inguna qa mat maengäkt sä ma Jisas aa enge.

⁵¹ Näkt nga rhoqoräkt i as kat tet parhäm aa iska säva vät dä aa latta rha män bät a qa bä rha sameng ba qa sävät aa emga i qat däqäm. ⁵² Bä nga qa nari rhoqoräkt dä qa snanbät

sä rha närha ama qäväläm doqoräkt i märäs pät aa emga dä rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Mäqirhe vät ama sägäni säpbängang dä rhäksot na ama qärnaqi nävät a qa.”

⁵³ Bä nga rhoqoräkt dä qunäga vät iaqäkt ama rhoemga aa mamäk i iomäkt ama qäväläm di ama qäväläm maräkt kärqomni i sa ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia emga diva qat däqäm.” Bä nävät tangät täkt dä qa qä na aa ruvek moe va aa vätka di rhat nanakt nä ma Jisas.

⁵⁴ Rhangät täkt di qosaqi ama nañis ngät ama muqunän ama unmem na ngät kärangätni i ma Jisas ka mualat na ngät toqoräkt i qa met nae ma Judia bä sae ma Galili.

5

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Rämgivärhaqa Vät Ama Sabat

¹ Bä nasot iangärhäkt dä aktni ama Judaqäna arha tmäski qia män e ma Jerusalem dä ma Jisas ka met bä sae. ² Dap e ma Jerusalem di ama qärhopka qa e qärakni i na ama Judaqäna arha enge di rhat tes ka i ma Betesda. Näkt iaqäkt ama qärhopka di qa e glaqot na ama värhäm ama mor äm angärha surqa aa tmongi qärakni i rhat tes ki i ama sipsipkäna angärha tmongi. Näkt namet iaqäkt ama qärhopka di ama ngärhäqyet na ap ama suqulap kärqapni i qaku rha adäm namet ap kärqap i ap ngät mair sa ama ungi.

³⁻⁴ Näkt e di qale ama ruvek masirhat kärarhani i ama rämgi vät a rha rhi na ama säsurta rhi na ama vaktpärharha näkt sävät ama ngäñäpärharha. Rha moe rhat namas pä iaqyäkt ama ungi.*

⁵ Akni nävät iarhakt ama ruvek di sa ama rämgi qia rha qa vät ama ruqa ama rhäk täm ga da ama ngärhäqyisem da qäraet da dävaung na

ngät ama qoeo. ⁶ Bä nga rhoqoräkt i ma Jisas ka lu qa i qat namas äkt dä qa räm i sa qale qa mät iaqyäkt ama rämgi vät ama uiu ngät ama rhodäm dä sa qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga nani a nge iva märäs pät a nge?”

⁷ Dä ama rämgivärhaqa qa muvät pät ma Jisas toqortäqyia, “Qaku anga ruqa iva qa rhatnärhäm ngo säva ama qärhopka rhoqoräkt i ama rigi sarhäktsarhäkt pät a qi. Bä nga rhoqoräkt i ngu siqut iva ngua rhon sae di nak ngäda akni qa er vät na ngo i qa mon samäk.”

⁸ Dä sa ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhair näkt ngi rha gi gasgaska bä ngiat tet.” ⁹ Dä qoki äkt di iaqäkt ama ruqa di märäs pät a qa dä sa qa rha aa gasgaska bä qat tet. Näkt tak täkt ama qunäga di ama Sabat.

¹⁰ Bä äkt i nga rhoqoräkt dä soknga ama Judaqäna rha qoar nä iaqäkt ama ruqa qärak i sa ma Jisas ka mumäräs pät a qa rhoqortäqyia, “Rhäkt di ama Sabat bä varhäm ama Muräkt diva qaku ngi nata gi rhatdingit.”

¹¹ Sökt di qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Ama ruqa qärakni i qa mumäräs pät a ngo di sa qa qoar na ngo rhoqortäqyia, ‘Ngi rha gi rhatdingit bä ngiat tet.’”

¹² Bä nga rha nari rhoqoräkt dä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngu lu agi a ruqa rhak täkt kärak i qa qoar na nge iva ngi rha gi rhatdingit bä ngiat tet?” ¹³ Sökt di iaqäkt ama ruqa qärak i sa märäs pät a qa di qaku qat dräm i auge iaqäkt inguna ma Jisas di sa qäbäs na qa mänguräp ama guläñgi na ama ruvek nä iarhakt kärarhae i qale rha e.

¹⁴ Näkt nga nasot tangät täkt dä ma Jisas ka män bät iaqäkt ama ruqa va ama ansäspämgi ama mor qi dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “As ngi lu

* **5:3-4** Ma Jon ga säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Jon aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säm ini sae. ‘Dap kale rha dä värhäm na ama rigi va ama qärhopka iva sarhäktsarhäkt pät a qi. 4 Inguna ama ensel nage ma Engeska qat dän bät ap ama qävälöp säva ama qärhopka bä qat tu sarhäktsarhäkt pät ama rigi. Bä iaqäkt kärak i qa er qa mon säva ama rigi nasot toqoräkt i sarhäktsarhäkt pät a qi diva märäs pät a qa nämät agi rämgi qärakni i qit ta qa.’

i rhäkt di sa märäs pät a nge. Sa qale ngiat tualat na ama vuirhong i varis nga äkt dä va guani anga mor ini masirhat ini ngä namän bät a nge qärqäni i qaku rhoqorne nä qäraktni gia rämgi qäraktni i mäqi gia män bät a nge.”¹⁵ Dä qa ruqa qa met bä qa goar na ama Judaqäna arhä narhoerta sävät ma Jisas i qa mumäräs pät a qa.¹⁶ Bä nävät tom däkt dä iarhakt ama narhoerta rhi sangäm nä ma Jisas nävät aa lat inguna qat tualat pät ama Sabat.

¹⁷ Sökt di ma Jisas ka goar na rha rhoqortäqyia, “Gu mamäk di vasägos dä sa qat tualat nä qärangättni aa lat bä sarhäkt sävät tak täkt ama qunäga bä ngo di qosaqi nguat tualat.”

Ma Jisas Kä Nä Ma Ngämuqa Di Iom Doqorne

¹⁸ Bä äkt i nävät tom däkt dä ama Judaqäna rhi siqut ma ama qrot iva rhi veng ga inguna qaku sökt nävät iomäkt i qaku qat tet parhäm ama Muräkt sävät ama Sabat dap nguna qosaqi qat tes ma Ngämuqa i qa maräkt aa mamäk bä qä qoaräs i qa qä nä ma Ngämuqa di iom doqorne.

Ama Rhares Kärangättni Iva Ama Ngärhoemga Qat Tualat Na Ngät

¹⁹ Dä sa ma Jisas ka muvät pät a rha nä rhakt täkt ama muvättni i qä qoar toqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i ma Ngämuqa aa emga di qaku mamär iva sökt ka qä namualat nä guani dap mamär iva sökt kat tualat nä ianiäkt kärqäni i qat lu aa mamäk i qat tualat nä ini. Inguna agini qärqäni i ama Ngätmamäk kat tualat nä ini di qosaqi ama Ngärhoemga diva qat tualat nä ini.”²⁰ Ama Ngätmamäk di qär qur ama Ngärhoemga rhä iarhongäkt moe qärqärhong i qat tualat nä irhong inguna ama Ngätmamäk di aa snäng bät ama Ngärhoemga. Nak as pa qräk mät ngän mamär nävät ama mor ngät masirhat ama lat iva as ama Ngätmamäk kär qur ama Ngärhoemga rhäm ngät.²¹ Inguna ama Ngätmamäk di qat täranas na ama näpta näkt kät

bon da rha ama iar dä qosaqi ama Ngärhoemga di qät bon da ama iar bä iarhakt kärarhae i nani a qa iva qä von da rhäm ngät.

²² “Näkt kosaqi ama Ngätmamäk di qaku qä namatnävämne na anga ruqa dap sa qa von da ama matnävämne moe ba ama Ngärhoemga²³ ivakt iva ama ruvek moe diva rhit kutdrir sage ama Ngärhoemga rhoqoräkt i rhit kutdrir sage ama Ngätmamäk. Näkt nga auge qärak i qaku qät kutdrir sage ama Ngärhoemga di qaku qät kutdrir sage ama Ngätmamäk iaqäkt kärak i sa qa rhäk na qa.

²⁴ “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i nga aung gäarakni i qat nari gua enge bä qosaqi qat nanakt nä iaqäkt kärak i sa qa rhäk na ngo di sa qa rha ama iar ama sok täm ngät dap pa qaku rhi namatnävämne na qa inguna sa qa met daqule ama tñäpki bä särhage säva ama iar.

²⁵ “Näkt kosaqi nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i ama qäväläm nga e iva as äm ngä rhän bä sa rhäkt di äm ngä män iva ama näpta diva rhi nari ma Ngämuqa aa emga aa eguinga bä va iarhakt kärarhae i rha nari qa diva ama iar ta.²⁶ Bä äkt i sa ama Ngätmamäk ka von da ama iar säva ama Ngärhoemga qoki rhoqor qa i ama iar nga e väm ga.²⁷ Näkt kosaqi qa von ga rha ama rhares iva qa rhatnävämne na ama ruvek inguna qa di ma Ruqa aa Emga.

²⁸ “Bä va qale ngänit särmän sävät täni rhäkt inguna ama qäväläm nga e qärqomni iva äm ngä rhän iva iarhakt moekt kärarhae i rha e mät arha uqup kärangättni i mudu rha sasärhäm da mät ngät diva rhi nari aa eguinga²⁹ dä va vuk sä rha. Näkt iarhakt kärarhae i sa rha mualat na ama märirhong diva rha rhäranas bä va ama iar ta dap kärarhani i sa rha mualat na ama vuirhong diva rha rhäranas bä va rha rhatnävämne na rha.

Iarhongäkt Kärqärhong I Irhong Ngärhi Samaengätki Nä Ma Jisas Aa Sameng Sävät A Nas

³⁰ “Qaku mamär vät a ngo iva sokt ngo ngu namualat nä guani dap nguät tatnävämne na ama ruvek di sokt parhäm iarhongäkt kärqärhong i sa ngua nari irhong. Bä äkt iva gu matnävämne diva ama räkt ngät inguna qaku nguät tualat sagem mes dap kinak nguät tualat sage iaqäkt kärak i qa rhäk na ngo.”

³¹ Näkt kosaqi ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngakt bä ngu sameng sävät a nas dä iangärhäkt gu sameng diva qaku ngä nalu i ama engäkki na ngät. ³² Dap gu mamäk ka e näkt kä sameng sävät a ngo bä nguät dräm i aa sameng sävät a ngo di ama engäkki na ngät. ³³ Sa ngän däkne sävät ma Jon dä qa sameng ba ngän na ama engäkki sävät a ngo. ³⁴ Sokt di qaku ngut läk nani anga ruqa aa sameng sävät a ngo dap ngut puk pät a ngän nä rhärhong däkt ivakt iva ngäni rha ama mumaiar. ³⁵ Bä ma Jon di ama lirhäga qärakni i qat dang bä qät bon da ama neraqa näkt ngän di nani a ngän bät ama qäväläm ama qot äm iva märmar gem ngän dä iaqäkt aa neraqa.

³⁶ “Dap aingo di ngo sa angätni ama sameng gärangätni i ama vit na ngät masirhat pä ma Jon aa sameng angät tpäs. Iangärhäkt ama sameng di ngät sävät ama lat kärangätni i sa ama Ngätmamäk ka von ngo rhäm ngät iva ngu sot na ngät. Dä iangärhäkt ama lat di rhangät täkt maräkt kärangät i nguät tualat na ngät bä ngät di ngärhi sameng i sa ama Ngätmamäk ka rhäk na ngo.

³⁷ “Bä ama Ngätmamäk kärakni i qa rhäk na ngo di sa qa maräkt ka sameng sävät a ngo. Sokt di as mudu qaku ngän nari aa eguinga dä qaku ngän lu qa ³⁸ bä qosaqi qaku qale aa enge väm ngän inguna qaku ngänät nanakt nä iaqäkt kärak i sa qa rhäk na qa.

³⁹ “Ngänät dräm ngänit ñäm dä ma Ngämuqa aa enge angärha ron inguna ngän du angän snäng iva nävät a ngät dä va ngäni rha ama iar ama sok täm ngät dap iangärhäkt ma Ngämuqa aa

enge di nak ngärhi sameng sävät a ngo ⁴⁰ sokt di ngän der ngän namet sagem ngo ivakt iva ngäni rha ama iar.”

⁴¹ Näkt kosaqi ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingo di qaku ngut läk nani ama ruvek arha ansäs ⁴² dap ngän di nguät dräm angäna iar. Bä qosaqi nguät dräm i qaku angän snäng bät ma Ngämuqa. ⁴³ Bä ngo di sa ngua män nävät gu mam aa ngärhipki sokt di qaku ngän nar sä ngo. Dap kre va akni anga ruqa qa rhän bä sagem ngän nävät aa ngärhipki maräkt diva ngäni ar sä qa. ⁴⁴ Ngu lu va ngänät nanakt toqor mäniekt kre i nani a ngän na angäna ansäs nagem ngän gane dap kaku angän anga qänäskänes iva ngäni rha iangärhäkt ama ansäs kärangät i ngät dän nage ma Ngämuqa ama sägäk?

⁴⁵ “Sokt di qale ngän namu angän snäng iva ngu rhäksärhäm ngän da ama Ngätmamäk aa saqong. Dap iaqäkt kärak iva qä rhäksärhäm ngän di ma Moses inguna qa di sa ngänät nanakt na qa. ⁴⁶ Ngakt bä sa ngänät nanakt nä ma Moses dä mamär iva ngänät nanakt na ngo inguna qa di sa qa säm sävät a ngo. ⁴⁷ Bä nga rhoqoräkt dä ngu lu va ngänät nanakt na agirhong gärqärhongni i nguät tamän bät irhong doqor mäniekt kre i qaku ngänät nanakt nä iarhongäkt kärqärhong i qa säm irhong?”

6

Ma Jisas Ka Von Da Ama Tmäs Bä Ba Ama Ngärhäqyet Ama Tausengäna Na Rha Ama Ruvek
(6:1-15 / Mat 14:13-21 / Mak 6:30-44 / Luk 9:10-17)

¹ Näkt nasot tangät täkt dä ma Jisas ka met bä särhage na ama namuqa ma Galili iaqäkt kärak i qosaqi rhat tes ka i ama namuqa ma Taiberias.

² Näkt nga rhoqoräkt di ama guläñgi ama mor qi na ama ruvek di rhit päsa aa rhäng inguna sa rha lu i qa mualat na ama muqunän ama nañis ngät pät ama rämgivärharha. ³ Dä dang dä ma Jisas kä na aa mudäsaqongda bä säda

ama dabäm dä rha muqun. ⁴ Näkt toqoräkt di sa qorhäs na ama Judaqäna arha tmäski ma Pasova.

⁵ Bä nga rhoqoräkt i ma Jisas ka ñäm dävit bä qa lu ama mor qi ama guläñgi na ama ruvek i rhat tet iva sagem ga dä qa goar nä ma Filip toqortäqyia, “Ngu lu va urhi vodäm bät anga bretkäna na qoe bä bä rhärha rhäkt ama ruvek iva rha äs ngät?” ⁶ Bä ma Jisas ka snanbät sä qa rhoqoräkt di nak kop pakt iva qä siqut na qa inguna sa ma Jisas ka er qat dräm iva qa rhualat toqoräkt.

⁷ Dä ma Filip ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Ama tbodäm bät ama udiom ama handretiom na ama qunäng angät titsek di qaku mamär iva rhi navodäm na ngät bä mamär vät anga bretkäna bä bä rhärha rhäkt ama ruvek moekt iva qäqi rha äs ama gaini nävät a ngät.”

⁸ Dä akni nävät aa mudäsaqongda qarakni i rhat tes ka i ma Andru qarak i ma Saimon Pita aa lätkka qa goar nä ma Jisas toqortäqyia, ⁹ “Akni ama rhoemga qa e qarakni i qät ta ama ngärhäqyet ama gaini na ngät ama bretkäna qarängätni i sa rha mualat na ngät nävät ama barli* näkt sävät ama udiom ama rhinämiom sokt di rhangät täkt ama tmäs di ama gaini na ngät mamär i qaku mamär iva bä ba ama ruvek ama rhäqäp na rha rhoqor täkt.”

¹⁰ Dä ma Jisas ka goar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Ngäni goar na ama ruvek iva rha rhuqun.” Rhoqoräkt di vät iosäkt ama ivärhäs di masirhat na ama mran bä iarhakt ama ruvek ta muqun i ama rhodäm sa ama gamoe di qorhäs iva ama ngärhäqyet ama tausengäna. ¹¹ Dä sa ma Jisas ka rha iangärhäkt ama bretkäna bä qa mes ama mär näkt ka matmät na ngät bä qa ruvek kârarhae i rhat muqun näkt kosaqi qa mualat toqoräkt sa ama rhinämiom bä rha rha bä mamär vät a rha.

¹² Näkt sa rhoqoräkt i iarhakt moekt ta mäsbä mamär vät a rha

dä qa goar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Ngän datma ama tmäsirhong gärgärhongni i sa rha mäsbä nävät irhong iva qale guani ngän narhar sä nas.” ¹³ Bä äkt i sa rha matma ama tmäsirhong nävät kârangät ka ngärhäqyet ama bretkäna na ama barli nasot kârarhani ama ruvek i sa rha mäsbä rha rhäqäp ama ngärhäqyisem da unbem ama urat na ngät.

¹⁴ Bä nasot toqoräkt i ama ruvek ta lu iaqyäkt ama muqunängi ama nañis ki qarakni i sa ma Jisas ka mualat na qi dä rhi nasäng iva rhat tamän doqortäqyia, “Bä ngätki mamär i rhak täkt di iaqäkt kârak ma Ngämuqa aa vämginaqa iva qa rhän sämäni ama ivätki.” ¹⁵ Näkt nga rhoqoräkt i ma Jisas ka räm iva rha rhän inguna nani a rha iva rha rhualat na ama ulaqi ivakt iva rha rhair na qa iva ama vitnaqa na qa dä saqi as sokt ka qa met na äkt bä säda ama damgi.

Ma Jisas Kat Tet Pät Ama Qoeväs Angärha Rhäng
(6:16-21 / Mat 14:22-33 / Mak 6:45-52)

¹⁶ Bä nga rhoqoräkt i säpbängang mamär dä ma Jisas aa mudäsaqongda rha met bä samana säva ama namuqa aa rhäkt ¹⁷ bä rha veng sämät ama mlauski bä rha nasäng iva rhat tet särhage na ama namuqa sämät ama värhäm ma Kaperneam. Bä nga rhoqoräkt di sa rät pä bäs dap ma Jisas di as kaku qa män sagem da. ¹⁸ Näkt nga rhoqoräkt i sävät a rha i rhi ngang mät arhä mlauski dä ama laurqi ama qrot ki qia nasäng gi e bä ama vaeng ngä män.

¹⁹ Bä nga nasot ama ngärhäqyet ura ama ngärhäqyet da sägäk na ama kilomitaqäna i sa rha met pät a ngät dä nak as ta lu ma Jisas i namuk i qat tet pät ama qoeväs angärha rhäng iva sagem da. Bä nga rha lu qa rhoqoräkt dä rhit len masirhat. ²⁰ Dä ma Jisas ka goar na rha rhoqortäqyia, “Nak kop aingo dap kale ngänit len.”

* 6:9 Ama barli di ngät toqor ama egat i rhat dräm dat täs angät garang.

21 Bā nga rha nari rhoqoräkt dä nak as ta rhäknan däm ga sagem mes bā qoki vät iomäkt ama qäväläm dä arhä mlauski qia män dage äkt i mai iva rhat tet sae.

Aingo Di Ama Bret Na Ama Iar.

22 Näkt nga duququ vät akni ama qunäga dä ama guläñgi na ama ruvek kärarhani i qale rha rhage na ama namuqa äkt i ma Jisas aa mudäsaqongda rha met nae di qunäga vät a rha i sokt ama sägäkt ama mlauski di qali qi e di sa qia met nae. Bā rhoqoräkt di sa qaku ma Jisas ka muqun mät ki qä na aa mudäsaqongda dap sokt ta rha met mät ki. 23 Näkt nasot iangärhäkt dä angätni ama mlaus näva ama värhäm ama mor äm ma Taiberias ngä män bā ngä mair glaqot nä iosäkt ama ivärhäs kärqos i ama ruvek ta mäs ama bretkäna e nasot i sa ma Engeska qa mes ama mär sävät a ngät. 24 Bā nga rhoqoräkt i iaqyäkt ama guläñgi na ama ruvek ta lu i qaku ma Jisas bā qosaqi qaku qararhani aa mudäsaqongda äkt dä sa rha muqun mät iangärhäkt ama mlaus bā rha met sae ma Kaperneam ivakt iva rhi ñäm nani ma Jisas. 25 Bā nga rhoqoräkt i sa rha män bät a qa rhage vät ama namuqa aa rhäkt dä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, qäsnia ngia män sarhäkt?”

26 Dä ma Jisas ka movät i qä qoar toqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i ngänit ñäm nani a ngo di qaku nävät ama muqunän ama nañis ngät kärangätni i sa ngän lu ngät dap nguna nävät iomäkt i ngän mäs ama bretkäna bā angän sarem. 27 Bā mamär iva qale ngän natmualat nani ama tmäs kärangätni i mavamava na ngät dap mamär iva ngän dualat nani ama tmäs kärangätni i ngät säva ama iar ama sok täm ngät iangärhäkt kärangät i ma Ruqa aa Emga va qä von ngän däm ngät. Inguna qa di sa ma Ngämuqa qa von ga rha ama rhares iva qat tualat nä iarhongäkt.”

† 6:31 ama Abuk na ama Mabu 78:24

28 Bā nga rhoqoräkt dä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngu lu va u rhualat toqor mäniekt ivakt iva ut tualat na ama lat kärangätni i sa ma Ngämuqa nani a qa na ngät?”

29 Dä ma Jisas ka movät i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Iangärhäkt ma Ngämuqa aa lat kärangät i nani a qa na ngät di rhoqortäqyia, va ngänät nanakt nä iaqäkt kärak i sa qa rhäk na qa.”

30 Bā äkt i rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngu lu va agi anga muqunängi anga nañis ki qarakti iva ngia rhualat na qi ivakt iva urhi lu qi dä va ut nanakt na nge? Ngu lu va ngia rhualat toqor mäniekt? 31 Aut mamäkkäna di sa mudu rha mäs ama tmäs kärangätni i rhat tes ngät i ama mana vät ama ivärhäs ama qräk dä bäs di varhäm ama enge qarangätni i sa rha säm a ngät toqortäqyia, ‘Qa von da rha ama bretkäna qarangätni i ngät näda ama usäpki arha ron iva rhat täs ngät†.’”

32 Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i qaku ma Moses iaqäkt kärak i qa von da rhä iangärhäkt ama bretkäna qarangätni i ngät näda ama usäpki arha ron dap ngät di nage gu mam gäarak i qät bon ngän da ama engätki na ngät ama bret kärangätni i ngät näda ama usäpki arha ron. 33 Inguna ma Ngämuqa aa bret di iaqäkt kärak i qat dän näda ama usäpki arha ron bā sarhe bā qät bon da ama iar bā ba ama ruvek nävät ama ivätki.”

34 Dä soknga rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Morqa, mänasäng narhäkt bā rhävit dä ngit bon ut tä iaqäkt ama bret.”

35 Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingo di ama bret na ama iar. Näkt aung gäarakni i qa rhän sagem ngo diva qaku mamär iva saqi as anoeng mä qa bā qosaqi iaqäkt kärak i qat nanakt na ngo diva qaku mamär iva saqi as aqäsä qa. 36 Sokt di sa ngua qoar na ngän i sa ngän lu

ngo sokt di sa qaku ngänät nanakt. ³⁷ Iarhakt kärarhae moe ama ruvek i ama Ngätmamäk kät bon ngo rhäm da diva rha rhän sagem ngo bä iarhakt kärarhae iva rha rhän sagem ngo diva qaku ngu naqutmäs a rha.

³⁸ “Inguna sa ngua män na rhävuk näda ama usäpki arha ron bä sarhe di qaku va nguät tualat parhäm aingo gu snängaqa maräkt dap pa nguät tualat parhäm iaqäkt karak i sa qa rhäk na ngo aa snängaqa. ³⁹ Näkt iaqäkt karak i qa rhäk na ngo di varhäm aa snängaqa di qaku nani a qa iva ngu namusäng sa aung nävät iarhakt moe qärrhae i sa qa von ngo rhäm da dap pa ngua rhäranas na rha vät ama dängdängini na qa ama qunäga. ⁴⁰ Inguna varhäm gu mam aa snängaqa di iarhakt kärarhae i sa rha lu mamär na ama Ngärhoemga bä rhat nanakt na qa diva rha sa ama iar ama sok täm ngät bä va ngua rhäranas na rha vät ama dängdängini na qa ama qunäga.”

⁴¹ Dä ama Judaqäna rha nasäng i rhat tamängus nävät aa enge inguna qa qoar toqortäqyia, “Aingo di iaqäkt ama bret karak i sa qa män na rhävuk näda ama usäpki arha ron bä sarhe.” ⁴² Dä sa rhi qoaräs na ne rhoqortäqyia, “Nga qaku rhak täkt di nak kop ma Jisas ma Josep aa emga qarak i ut dräm aa mamäqiom? Ngu lu mäniekt bä mamär iva qä qoar toqortäqyia, ‘Sa ngua män näda ama usäpki arha ron bä sarhe?’ ”

⁴³ Dä ma Jisas ka muvät i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Qale ngän damängus. ⁴⁴ Inguna qaku mamär vät anga ruqa iva qa rhän sagem ngo bä va ngua rhäranas na qa vät ama dängdängini na qa ama qunäga qre i qaku ama Ngätmamäk karakni i sa qa rhäk na ngo qä rha qa sagem ngo. ⁴⁵ Bä varhäm ama enge qärangätni i sa mudu ma Ngämuqa aa vämginarha rha säm a ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia, ‘Iarhakt moe diva ma Ngämuqa qä su rha.’ Ama ruvek moe qärrhani i rhat nari nämät ma

Ngämuqa bä rhat tet parhäm aa enge diva rha rhän sagem ngo.

⁴⁶ “Qaku aung anga ruqa di sa qa lu ama Ngätmamäk dap sokt iaqäkt karak i qa nage ma Ngämuqa di sa sokt ka qa lu qa. ⁴⁷ Dä sa nguät tamän särhäm ngän na ama engäktki i iaqäkt karak i qat nanakt na ngo diva qä rha ama iar ama sok täm ngät.

⁴⁸ “Nak aingo di ama bret na ama iar. ⁴⁹ Bä mudu angän mamäkkäna di rhat täs ama mana vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs sokt di rha ñäp. ⁵⁰ Dap tak täkt ama bret karak i nguät tamän sävät a qa qarak i qat dän näda ama usäpki arha ron bä sarhe di mamär iva aung anga ruqa qa äs nävät a qa dä va qaku qä nañäp. ⁵¹ Aingo di iaqäkt ama bret ama ngät däqäm ga qarak i qa män näda ama usäpki arha ron bä sarhe. Näkt iaqäkt karak i qat täs nävät iaqäkt ama bret diva qat däqäm basägos. Inguna rhak täkt ama bret karak iva ngu vodäm ga nani ama ruvek nämäni rhakt täkt ama ivätki arha iar di gu släqyige na qa.”

⁵² Bä nga ama Judaqäna rha nari rhoqoräkt dä rhi nasäng i rhit beng bät a ne nävät ma Jisas aa enge i rhi qoar na ne rhoqortäqyia, “Ngu lu mäniekt iva rhak täkt ama ruqa di mamär iva qä von ut ta aa släqyige iva u äs ige?”

⁵³ Dä soknga ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa nguät tamän särhäm ngän na ama engäktki i ngakt bä qaku ngän namäs nävät ma Ruqa aa Emga aa släqyige bä qosaqi qaku ngän nanakt nävät aa biaska dä va qaku ngän narha iangärhäkt ama iar. ⁵⁴ Dap iaqäkt karak i qat täs nävät gu släqyige dä qät nakt nävät gu biaska diva qat sangar ama iar ama sok täm ngät bä va ngua rhäranas na qa vät ama dängdängini na qa ama qunäga. ⁵⁵ Inguna gu släqyige di ama engäktki na ngät ama tmäs bä qosaqi gu biaska di ama engäktki na qi ama rigi. ⁵⁶ Bä äkt i iaqäkt karak i qat täs nävät gu

släqyige dä qät nakt nävät gu biaska di iaqäkt di sa qale qa mäni ngo bä ngo di sa qale ngo mäni qa.

⁵⁷“Ama Ngätmamäk ama ngätdäqäm ga di sa qa rhäk na ngo bä nguät däqäm inguna nävät a qa di rhoqorne i iaqäkt kârak i qat täs nävät a ngo diva qat däqäm inguna nävät a ngo. ⁵⁸Bä rhak täkt ama bret di iaqäkt kârak i qa män näda ama usäpki arha ron bä sarhe. Rhak täkt ama bret di qaku qa rhoqorne nä iangärhäkt ama bretkäna qärangät i angän mamäkkäna rha mäns ngät dä sa rha ñäp. Iaäkt kârak i qat täs nävät tak täkt ama bret diva qat däqäm mas.”

⁵⁹Rhangät täkt ama enge di ma Jisas ka märhamän bät a ngät toqoräkt i qä su ama ruvek pa ama mämairqi e ma Kaperneam.

Ama Enge Na Ama Iar Ama Sok Täm Ngät

⁶⁰Bä nga rhoqoräkt i ama ruvek kârarhani i rhat tet nasot ma Jisas ta nari iangärhäkt aa enge dä ama rhäqäp na rha nävät a rha rha qoar toqortäqyia, “Nak tangät täkt di ama qrot ngät ama rhisu. Ngu lu mamär vät auge iva qä rha ngät?”

⁶¹Sokt di ma Jisas di sa qat dräm i sa rhat tamängus pät iangärhäkt aa enge bä äkt i qa qoar toqortäqyia, “Nga rhangät täkt ama enge ngärhi slava na ngän? ⁶²Bä nga rhoqoräkt dä ngu lu vä ngän du angän snäng mäniekt kre i ngäni lu ma Ruqa aa Emga i dängdang däm ga rhävit sa äkt i mäqi qale qa e? ⁶³Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di qät boda ama iar dap ama släqyige di qaku ige ngärhit boda guani. Bä iangärhäkt ama enge qärangät i sa ngua märhamän särhäm ngän na ngät di ama qloqaqa na ngät bä ngät di ama ngätdäqäm ngät. ⁶⁴Sokt di as arhani rha e nävät a ngän gärrarhani i qaku rhat nanakt.” Ma Jisas ka märhamän doqoräkt dinguna sa qat dräm mäq pät ama rharimini i qa nasäng na aa lat nä iarhakt kârarhae iva qaku rhat nanakt bä

qosaqi auge iaqäkt kârak iva qä vodä ma Jisas säva aa ikkäna arhä rhäkt.

⁶⁵Näkt kosaqi ma Jisas kä qoar na rha rhoqortäqyia, “Bä nga rhoqoräkt dä sa ngua qoar na ngän i qaku mamär iva anga ruqa qä namet sagem ngo qre i sa qaku ama Ngätmamäk ka von ga rha ama rhares.”

⁶⁶Bä nga iarhakt ama ruvek kârarhae i rhat tet nasot a qa rha nari rhoqoräkt dä ama rhäqäp na rha nävät a rha evär däm da bä saqi as kaku rhat tet nasot a qa. ⁶⁷Dä soknga ma Jisas ka snanbät sä qärrarhani ama ngärhäqyisem da udiom na rha aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Nga nani a ngän iva qosaqi ngän det daqule ngo rhoqor iarhakt?” ⁶⁸Dä ma Saimon Pita qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Urha Engeska, ngu lu va auge qäarak iva u rhet sagem ga? Inguna nge di ama enge na ama iar ama sok täm ngät nga e gem nge.

⁶⁹Bä qosaqi ut nanakt bä ut dräm i nge di ma Ngämuqa aa Qumärqumärqa mamär.”

⁷⁰Dä sa ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Nak ngän ama ngärhäqyisem da udiom na ngän di sa ngua armeng däm ngän. Sokt di akni nävät a ngän di ama iauska qa e mäq ka.” ⁷¹Ma Jisas ka märhamän doqoräkt di sävät ma Judas ma Saimon Iskariot aa emga iaqäkt kârak i qa nävät ama ngärhäqyisem da udiom na rha aa mudäsaqongda qäarak iva nasot dä va qä von däm ga säva aa ikkäna arhä rhäkt.

7

Ma Jisas Ka Met Säva Ama Tmäski Va Ama Mämairväm Ama Me Ngät

¹Näkt nga nasot tangät täkt dä ma Jisas kat tet tage rhage bä qä su ama ruvek muk pät ama ngärhäktka ma Galili. Ama rharimini rhoqoräkt di sa qale qa sañis na ama ngärhäktka ma Judia inguna ama Judaqäna nae di sa qale rha nani a qa iva rhi veng ga. ²Sokt di rhoqoräkt i qorhäs na ama qäväläm gärrqomni iva ama Judaqäna

rhat tuqunän na ama tmäski va ama mämairväm ama me ngät ³ dä sa ma Jisas aa läktpek ta qoar na qa rhoqortäqyia, “Qoki va ngia rhet narhäkt bä sae ma Judia iväkt iva iarhakt ama ruvek kärarhae i rhat tet nasot a nge diva rhi lu qarängätäni ama lat i ngiat tualat na ngät. ⁴ Inguna qaku anga ruqa qaräkni i nani a qa iva ama ruvek tat dräm aa lat di qat dräm gä ngaip sä iangärhäkt aa lat. Dap nguna ngiat dräm ngiat tualat nä rhärhong däkt dä mamär iva sa ngi qur a nas bä ba ama ruvek moe.” ⁵ Ama rharimini i aa läktpek ta märhamän särhäm ga rhoqoräkt dinguna qäqi rha di qaku rhat nanakt na qa.

⁶ Bä nga rhoqoräkt dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Gu qäväläm di as kaku rhäkmamär na äm dap aingän di ama qävälap moe di märmärsäs gem ngän sa ap. ⁷ Ama ruvek nävät ama ivätki di qaku mamär iva ama vu da arha ron na ngän dap ama vu da arha ron na ngo dinguna ngu sameng sävät a rha i rhat tualat na ama vuirhong. ⁸ Rhäkt diva ngän det sae ma Jerusalem säva iaqyäkt ama tmäski. Dap ngo di as kaku ngu namet sae inguna gu qäväläm di as kaku rhäkmamär na äm.” ⁹ Bä nga nasot tangät täkt aa enge dä qale qa e ma Galili.

¹⁰ Näkt nasot toqoräkt i sa aa läktpek ta met säva ama tmäski dä nak as ka met nasot a rha sae. Sökt di qaku qat tet da ama ruvek arhä saqong dap kä ngaip nas.

¹¹ Bä nga rhoqoräkt iva ama tmäski dä ama Judaqäna arhä narhoerta rhit ñäm nani a qa dap ti snanbät toqortäqyia, “Ngu lu iaqäkt ama ruqa qa qoe nai?” ¹² Dap toqoräkt pa ama tmäski mänguräp ama gulañ na ama ruvek di vräs da ama enge bä rhit täkdasäkt na ne sä ma Jisas i arhani rhi qoar toqortäqyia, “Qa di ama mär qa ama ruqa.” Dap arhani rhi qoar toqortäqyia, “Qaku, nak kat dräm ga iras ta ama ruvek.” ¹³ Sökt di qaku aung nävät a rha qa märhamän

masirhat toqoräkt mänguräp ama ruvek moekt inguna rhit len iarhakt ama Judaqäna.

Ma Jisas Ka Su Ama Ruvek Pa Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

¹⁴ Näkt nga rhoqoräkt i sa mäni iaqyäkt ama tmäski mamär dä nak as ma Jisas ka met bä säva ama ansäspämgi ama mor qi bä qä nasäng i qä su ama ruvek.

¹⁵ Bä ama Judaqäna di qräk mät ta nävät aa rhisu dä rhi snanbät toqortäqyia, “Ngu lu rhak täkt ama ruqa qaräkni i qaku qa rha ama rhisu ama mor ngät di sa mäniäkt bä aa mädräm ama mor ngät?”

¹⁶ Dä ma Jisas ka muvät i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Rhangät täkt gu rhisu di qoki qaku ngät nagem ngo. Dap ngät dän nage iaqäkt kärak i sa qa rhäk na ngo. ¹⁷ Ngakt bä nga aung gäarakni i nani a qa iva qa rhualat parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa di mamär vät iaqäkt iva qä lu mamär i nga rhangät täkt gu rhisu di ngät dän nage ma Ngämuqa ura qoki ngät nagem ngo. ¹⁸ Inguna iaqäkt kärak i qat tamän nävät aa qrot maräkt di qat tualat toqoräkt ivakt iva ama ruvek tit kutdrir sagem ga. Dap iaqäkt kärak i qat tualat nani ama qutdrir iva sage iaqäkt kärak i qa rhäk na qa di sa qat tamän na ama engätki bä qaku anga irasini sävät a qa. ¹⁹ Sa ma Moses ka von ngän dä ma Ngämuqa aa Muräkt sökt di qaku aung nävät angän di qat tet parhäm ngät. Ngu lu mäniäkt bä ngäni siqut iva ngäni veng ngo?”

²⁰ Bä nga rhoqoräkt dä ama gulañgi na ama ruvek ta muvät päta qa rhoqortäqyia, “Ainge di ama iauska qa e mät nge. Ngu lu auge qä siqut iva qä veng nge?”

²¹ Dä ma Jisas ka muvät i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa ngua mualat na ama sägängät ama lat ama nañis ngät dä ngän moe di qräk mät ngän nävät a ngät. ²² Näkt nguna nävät ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses i qa qoar na ngän iva ngäni

nädäkt angän släqyigleng bä äkt i rhoqor täkt iva vät ama Sabat dä ngänät dräm ngäni nädäkt ama rhoemga aa släqyige. Sokt di nak iangärhäkt ama Muräkt di qaku ngät nage ma Moses dap ngät nage angän mamäkkäna. ²³ Ngäkt bä nga rhoqoräkt i vät ama Sabat di qoki mamär iva rhi däkt ama rhoemga aa släqyige varhäm ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses dä ngu lu mäniekt bä ngänir qur ngo inguna sa ngua mumäräs pät ama ruqa aa släqyige moe vät ama Sabat? ²⁴ Qale ngän datnävämne varhäm ianiäkt kärqäni i ama räkt ini gem ngän dap kinak mamär iva ngän datnävämne na ama räkt ngät ama matnävämne.”

Nak Nga Ma Jisas Di Ma Krais?

²⁵ Rhoqoräkt di arhani ama ruvek nae ma Jerusalem di rhi nasäng i rhi snanbät toqortäqyia, “Nga rhak täkt di ama ruqa qarak i rhi siqut iva rhi veng ga? ²⁶ Sokt di ngäni lu qa i nak kop ama qraräqa na qa i qat tamän mänguräp ama ruvek dap ama narhoerta di qaku rhat tamän bät anga enge sävät a qa. Nga sa ama narhoerta rhat nanakt i qa di ma Krais? ²⁷ Sokt di ut dräm äkt i rhak täkt ama ruqa qa män nae dap toqoräkt iva ma Krais ka rhän dä qaku aung gä naräm i qa män na äkt.”

²⁸ Dä ma Jisas ka märhamän masirhat toqoräkt i qoki as kä su ama ruvek pa ama ansäspämgi ama mor qi i qä qoar toqortäqyia, “Qoki ngätki rhoqoräkt i ngänät dräm a ngo bä qosaqi ngänät dräm äkt i ngo nae. Sokt di qaku ngua män sarhe varhäm gu snängaqa dap iaqäkt kärak i sa qa rhäk na ngo di ama engätki na qa. Näkt ngän di qaku ngänät dräm a qa ²⁹ dap ngo di nguat dräm a qa inguna ngo di ngo nagem ga bä qa di sa qa rhäk na ngo.”

³⁰ Bä nga ama ruvek ta nari rhoqoräkt dä nani a rha iva rhi sangar a qa sokt di qaku aung nävät a rha qa rhäk pät a qa inguna aa qäväläm di sa as kaku rhäkmamär na

äm. ³¹ Sokt di ama rhäqäp na rha nävät iaqyäkt ama guläñgi na ama ruvek di qoki as ta nanakt na qa. Bä nga rhoqoräkt dä rhi qoar toqortäqyia, “Qre va ma Krais ka rhän dä nga va qa rhualat na anga rhäqäp anga muqunän anga nañis ngät kärangätni i ngä vit masirhat pät tak täkt ama ruqa aa lat toqoräkt angät tpäs?”

Rha Rhäk Na Ama Ulaqimärharhärhäkt Näva Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi Ivakt Iva Rhi Sangar Ma Jisas

³² Bä nga rhoqoräkt i ama Farisiqäna rha nari iaqyäkt ama guläñgi na ama ruvek i rhat tamän särhäm ne nä iarhongäkt ama engirhong sävät a qa dä ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Farisiqäna rha rhäk na ama ruvek kärarhani i rhit lu vät ama ansäspämgi ama mor qi ivakt iva rhi sangar a qa. ³³ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingo diva qale ngo ngu na ngän bät ama qot äm ama qäväläm nak kop näkt saqi ngua rhet sage iaqäkt kärak i qa rhäk na ngo sarhe. ³⁴ Näkt toqoräkt iva ngua rhet dä va ngänit ñäm nani a ngo sokt diva qaku ngän namän bät a ngo bä qosaqi äkt iva qale ngo e di qaku mamär vät a ngän iva ngän namet sae.”

³⁵ Dä rha qoar na ne rhoqortäqyia, “Ngu lu rhak täkt ama ruqa di qat tu aa snäng iva qa rhet sa qoe nai ivakt iva qaku ut namän bät a qa? Nga va qa rhet sa gläius sa äkt i qale ut kärhae mänguräp ama Jentailqäna bä va qä su rha? ³⁶ Ngäkt bä nga rhoqoräkt dä ngu lu ama rharimini mäniekt bä qa qoar toqortäqyia, ‘Va ngänit ñäm nani a ngo sokt diva qaku ngän namän bät a ngo’ bä qosaqi qa qoar toqortäqyia, ‘Äkt i qale ngo e di qaku mamär vät a ngän iva ngän namet sae?’”

Ama Reng Na Ama Rigi Ama Ngätdäqäm Gi

³⁷ Näkt nga rhoqoräkt pät ama dängdängini na qa ama qunäga qarakni i ama moräs na qa ama qunäga vät iaqyäkt ama tmäski dä ma Jisas ka mair bä qa näs i qa

qoar toqortäqyia, “Ngakt bä aung gäarakni i aqäsä qa di mamär iva qä ang sagem ngo bä qä nakt. ³⁸ Bä auge qäarak i qat nanakt na ngo di ma Ngämuqa aa enge ngärhi qoar iva ama reng na ama rigi ama ngätdäqäm gi va qiat dän bä qi ngang näväm ga.” ³⁹ Qa märhamän doqoräkt di qa muqunäga sävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qäarakni i iarhakt kärarhae i rhat nanakt na qa diva nasot dä va rhi rha qa. Näkt as mudu inamäk bä sävät iomäkt ama qäväläm di as kaku ma Ngämuqa qa von da ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa inguna ma Jisas di as kaku rha sek sa aa ngärhipki.

Matmät Ama Ruvek Inguna Nävät Ma Jisas

⁴⁰ Bä nga rhoqoräkt i arhani ama ruvek nävät iaqyäkt ama gulänngi ta nari iangärhäkt aa enge dä rha qoar toqortäqyia, “Qoki ngätki mamär i rhak täkt ama ruqa di iaqäkt kärak i ma Ngämuqa aa vämginaqa.” ⁴¹ Bä qosaqi arhani di rha qoar toqortäqyia, “Qa di nak ma Krai.” Dap koki as arhani di rhi snanbät toqortäqyia, “Ngu lu mäniekt bä va ma Krai di nak kop pa qa rhän nae ma Galili? ⁴² Nga qaku ngätki rhoqoräkt i ma Ngämuqa aa enge ngät tamän i ma Krai diva akni nävät ma Devit aa enevaqi näkt pa qa rhän nämät ama värhäm ama gaini na äm ma Betlehem äkt i mudu ma Devit nae?” ⁴³ Näkt nga rhoqoräkt dä matmät ama ruvek inguna nävät ma Jisas. ⁴⁴ Bä arhani ama ruvek di nani a rha iva rhi sangar a qa sokt di qaku aung nävät a rha qa rhäk pät a qa.

⁴⁵ Näkt nga nasot dä nak as ama ulaqimärharhärhäkt näva ama ansäspämgi ama mor qi evär däm da bä sage ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Farisiqäna dä iarhakt ama narhoerta rha snanbät sä iarhakt toqortäqyia, “Mäniekt bä qaku ngän män sä qa sarhe?”

⁴⁶ Dä iarhakt ama ulaqimärharhärhäkt ta muvät toqortäqyia, “As mudu qaku aung i qat tamän doqor tak täkt ama ruqa.”

⁴⁷ Bä nga rhoqoräkt dä ama Farisiqäna rha snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga rhoqoräkt di ngäni qoar i qosaqi qa iras tam ngän? ⁴⁸ As ngäni lu i ama tpäskinarha dä ama Farisiqäna di qaku rhat nanakt na qa. ⁴⁹ Sokt di iaqyäkt ama gulänngi na ama ruvek di sa rhat nanakt iarhakt kärarhae i qaku rhat dräm mamär nä ma Ngämuqa aa Muräkt. Rha di sa qale rha vä ma Ngämuqa aa rhäksärhäm.”

⁵⁰ Dä akni nävät ama Farisiqäna ma Nikodemus iaqäkt kärak i sa mäqi qa met sage ma Jisas ka snanbät sa arhani nävät iarhakt ama narhoerta rhoqortäqyia, ⁵¹ “Nga varhäm aut muräkt di mamär iva urhi rhäksärha anga ruqa narhoer näkt nasot dä urhit träm i qat tualat toqor mäniekt?”

⁵² Dä rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Nak nga ainge di qosaqi nge nae ma Galili? As ngi lu ma Ngämuqa aa enge mamär dä va ngi lu i ngät tamän i qaku ma Ngämuqa anga vämginaqa qä namän nae ma Galili.”

Ama Ruqi Qäaraktni I Qia Qa-vatnävätlägut

⁵³ [*Bä nasot toqoräkt dä rha moe rha met säva arha vät

8

¹ dap ma Jisas di qa met säda ama damgi ama gaini na qi ama Damgi na ama Olip. ² Näkt duququ vät duququs mamär dä saqi as ka män bä säva ama ansäspämgi ama mor qi bä ama rhäqäp na rha ama ruvek tat dän bä sagem ga dä qa muqun bä qä nasäng i qä su rha.

³ Bä nga rhoqoräkt i qä su rha dä ama Skraipkäna rhi na ama Farisiqäna rha män gem ga sa ama ruqi qäaraktni i rha sangar a qi rhoqoräkt i qi qavatnävätlägut bä rha

* **7:53** Ma Jon ga säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Jon aa enge i qoki rhoqorne dap ama qängärirhong ma 7:53 bä sävät ma 8:11 di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm irhong sae.

mair na qi dä qa guläñgi at saqong nä qa ruvek ⁴ näkt ta qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Qamorqa, rhakt täkt ama ruqi di ut sangar a qi inguna qia qavatnävätlägut. ⁵ Varhäm ma Ngämuqa aa Muräkt di ma Moses kat tamän ma ama qrot särhäm ut iva urhi rhumät na ama ruqi rhoqor takt täkt na ama dui bä va qi ñäp. Bä nga rhoqoräkt dä ngu lu ainge di ngiat tamän mäniekt?”

⁶ Nävät tangät täkt arhä snanbät di rhi siqut nä ma Jisas i rhit ñäm nani anga rharimini ivakt iva rhi rhäksärhäm ga. Sokt di ma Jisas ka angär bä qä nasäng i qät säm bät ivät na aa rhätkka.

⁷ Bä nga rhoqoräkt i qoki rhat naingbät mät ka i rhi snanbät sä qa rhoqoräkt dä qa sek aa uväs bä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngakt bä auge nävät a ngän di qaku aa anga vuini di mamär iva qä er qä rhu qi na anga duiqa.” ⁸ Bä nasot toqoräkt dä saqi qa angär bä qät säm bät ivät. ⁹ Näkt nga nävät iangärhäkt aa enge dä arhani qärrarhani i rha nari qa di rhi nasäng i asägäk asägäk tat tet i mänasäng nävät ama srurha mamär näkt sä rha moekt bä äkt bä sokt nävät ma Jisas kä nä qa ruqi qäarakni i qoki as kiät mair.

¹⁰ Dä ma Jisas ka mair bä qa snanbät sä qi rhoqortäqyia, “Rhakti, qärrarhae rha qoe? Nga qaku aung iva qä rhäksärhäm nge?”

¹¹ Dä sa qäarakni ka ruqi qia qoar toqortäqyia, “Morqa, qop kaku aung.”

Dä ma Jisas ka qoar na qi mamär toqortäqyia, “Bä nga rhoqoräkt dä qosaqi aingo di qaku ngu narhäksärhäm nge. Dap täkt di ngia rhet sokt di saqi as pa qale ngi narhäk pät anga vuini.”]

Aingo Di Ama Neraqa Bä Ba Ama Ruvek Pät Ama Ivätki

¹² Dä saqi as ma Jisas ka märhamän särha ama ruvek i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingo di ama neraqa bä ba ama ruvek pät ama ivätki. Näkt iaqäkt kärak i qät päp gua rhäng di qaku mamär iva qä natmet pät

bängangit angät tpäs dap pa qa sa ama neraqa na ama iar.”

¹³ Dä soknga ama Farisiqäna rha märhamän ma ama qrot särhäm ga rhoqortäqyia, “Iangärhäkt gi sameng di qaku ama engätki na ngät inguna rhäkt di qoki nge maräkt ngia män bä ngi sameng sävät a nas.”

¹⁴ Dä ma Jisas ka muvät pät a rha i qä qoar toqortäqyia, “Näma dä ngo maräkt ngu sameng sävät a nas sokt di iangärhäkt gu sameng di ama engätki na ngät inguna nguät dräm äkt i sa ngua män nae bä qosaqi nguät dräm äkt iva ngua rhet sae. Dap ngän di qaku ngänät dräm i ngua män na qoe nai bä qosaqi qaku ngänät dräm äkt iva ngua rhet sae. ¹⁵ Näkt aingän di ngän datnävämne na ama ruvek arha lat parhäm ama ruvek arhä snängaqa dap ngo di qaku ngu namatnävämne na aung anga ruqa aa lat. ¹⁶ Sokt di ngakt bä nga nguät tatnävämne na ama ruvek arha lat dä qärangätni gu matnävämne di ama räkt ngät inguna qaku sokt ngo nguät tatnävämne dap ngu na ama Ngätmamäk kärakni i sa qa rhäk na ngo un datnävämne. ¹⁷ Näkt käqi varhäm angän Muräkt maräkt di sa rha säm i ngakt bä ama udiom ama ruiom ini sameng sävät ani di iomäkt in sameng di ngärhi qoar i ianiäkt di ama engätki nä ini. ¹⁸ Dap aingo di ama sägäk na ngo qäarak i qä sameng sävät a nas. Näkt kosaqi akni qäarak i qä sameng sävät a ngo di ama Ngätmamäk kärakni i sa qa rhäk na ngo.”

¹⁹ Bä nga rhoqoräkt dä rhi nasäng i rhi snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngu lu iaqäkt gi mam ga qoe?”

Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Aingän di qaku ngänät dräm a ngo bä qosaqi gu mamäk. Inguna vadi mai ngänät dräm a ngo dä qosaqi vadi mai ngänät dräm gu mamäk.”

²⁰ Rhangät täkt ama enge qärangät i qa märhamän bät a ngät di rhoqoräkt i qä su ama ruvek pa ama ansäspängi ama mor qi glaqot na ama ivärhäs kärqosni i rhat dräm dat

tu ama vänbon na ama ligär e. Sukt di qaku aung ga sangar a qa inguna as toqoräkt di aa qäväläm di as kaku rhäkmmär na äm.

²¹ Näkt saqi as ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingo diva ngua rhet daqule ngän bä va ngänit ñäm nani a ngo sukt diva ngäni ñäp mät angäna vuirhong. Inguna äkt iva ngua rhet sae di qaku mamär vät a ngän iva ngän namet sae.”

²² Bä äkt i ama Judaqäna rhi snanbät sä ne rhoqortäqyia, “Nga va qä veng näs inguna sa qa qoar i äkt iva ngua rhet sae di qaku mamär vät a ngän iva ngän namet sae?”

²³ Dä ma Jisas di qop kat tamän i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingän di ngän narhe dap aingo di ngo na rhävuk. Bä aingän di ngän nämäni rhakt täkt ama ivätki dap aingo di qaku ngo nämäni rhakt täkt ama ivätki. ²⁴ Bä äkt i sa ngua qoar na ngän iva ngäni ñäp mät angäna vuirhong inguna ngakt bä qaku ngänät nanakt i ngo di iaqäkt kärak i ngu sameng i aingo di iaqäkt di qoki va ngäni ñäp mät angäna vuirhong.”

²⁵ Bä nga rha nari rhoqoräkt dä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngu lu auge na nge?”

Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Nak kop toqor varhäm gärangätni gua enge moe inamäk kärangät i sa ngu sameng sävät a nas.” ²⁶ “Nak as masirhat nä gua enge sävät a ngän sä iarhongäkt kärqärhong iva ngua rhatnävämne na ngän bät irhong angät tpäs. Sukt di iaqäkt kärak i qa rhäk na ngo di qat dräm ama engätki bä sukt agirhong gärqärhongni i sa ngua nari irhong nämät ka di nguat tamän särha ama ruvek nävät ama ivätki nä irhong.”

²⁷ Sukt di rhoqoräkt di qaku rhat dräm i nak ma Jisas kat tamän särhäm da sävät ama Ngätmamäk.

²⁸ Bä nga rhoqoräkt dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngakt bä sa ngän seksä ma Ruqa aa Emga dä va ngäni räm i aingo di iaqäkt kärak i ngu sameng i aingo di iaqäkt bä ngo di

qaku sukt ngo ngu namualat nä guani dap sukt nguat tamän bät iarhongäkt kärqärhong i ama Ngätmamäk sa qa su ngo rhäm irhong. ²⁹ Näkt iaqäkt kärak i qa rhäk na ngo sarhe di qaku qa met daqule ngo dap kale qa gem ngo inguna vasägos dä nguat tualat nä qarängätni ama lat i märmär gem ga nävät a ngät.”

³⁰ Bä nga rhoqoräkt i as kat tamän bät iangärhäkt ama enge dä sa ama rhäqäp na rha ama ruvek tat nanakt na qa.

Ama Engätki Va Qia Rhuisiska Vät A Ngän

³¹ Dä soknga ma Jisas ka qoar nä iarhakt ama Judaqäna qararhani i rhat nanakt na qa rhoqortäqyia, “Ngakt bä ngän det parhäm gu rhisu di aingän di nak gu mudäsaqongda mamär. ³² Bä va ngänät dräm ama engätki bä va iaqyäkt ama engätki qia rhuisiska vät a ngän.”

³³ Dä rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Nak aiut di ma Abraham aa qarhae na ut bä as mudu qaku qali lut i ama latta mavängam ba aung aa rem. Ngu lu mäniekt bä va ngi qoar iva ngia rhuisiska vät a ut?”

³⁴ Dä sa ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i iarhakt moe qararhae i rhat tualat na ama vuirhong di iarhakt di qale rha va ama vuirhong angärha rem. ³⁵ Näkt ama latka mavängam gäakni i qale qa va akni aa rem di qaku qa nämäni ama enevaqi ma ama suktäm dap ama ruqa aa emga di sa qale qa ma ama suktäm mäni iaqyäkt ama enevaqi. ³⁶ Bä äkt i ngakt bä ma Ruqa aa Emga sa qa muisiska vät a nge diva isiska vät a nge mamär.

³⁷ Bä nguat dräm i ngän di ma Abraham aa qarhae. Sukt di nani a ngän masirhat iva ngäni veng ngo inguna qaku ngänät nanakt nä qarängätni gua enge. ³⁸ Näkt aingo di nguat tamän särhäm ngän nä iarhongäkt kärqärhong i sa ngua lu irhong doqoräkt i qale ngo ge gu

mam dap ngän di ngän dualat nä iarhongäkt kärqärhong i sa ngän nari irhong nämät angän mamäk.”

Ma Sämga Aa Es Na Ngän

³⁹ Bä nga rha nari rhoqoräkt dä rha muvät toqortäqyia, “Ma Abraham di aut mamäk.”

Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngakt bä ma Abraham aa es na ngän mamär dä vadi mai mamär iva ngän dualat na ama lat kärangätni i sa ma Abraham ga mualat na ngät. ⁴⁰ Aingo di sa ngua sameng ba ngän na ama engätki qaräktni i ngua nari qi nage ma Ngämuqa dap täkt di nani a ngän iva ngäni veng ngo. Ma Abraham di mudu qaku qa mualat na agung anga lat toqoräkt. ⁴¹ Dap ngän di ngän dualat nä iarhongäkt kärqärhong i qoki angän mamäk kat tualat nä irhong.”

Bä nga rhoqoräkt dä rha muvät pät a qa i rha märhamän särhäm ga na ama qrot toqortäqyia, “Aiut di qaku ama rhoes na ut kärarhani i sa rha män nävät ama qavatka. Sökt aut mamäk ama sägäk bä iaqäkt di ma Ngämuqa.”

⁴² Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngakt bä ma Ngämuqa di nak angän mamäk na qa di mamär iva angäna snäng bät a ngo inguna ngua män nage ma Ngämuqa bä rhäkt di sa qale ngo rhe. Bä qosaqi qaku ngua män barhäm gu snängaqa dap ka maräkt ka rhäk na ngo. ⁴³ Mäniekt bä qaku qunäga vät a ngän sä rhangät täkt gua enge? Ama rharimini qarqäni i qaku qunäga vät a ngän sä gua enge dinguna qaku nani a ngän iva ngän namat maengäkt sä ngät. ⁴⁴ Aingän di angän mamäk ma Sämga bä nani a ngän iva ngän dualat parhäm aa snängaqa. Näkt ka di sa qat dräm gä veng ama ruvek mänasäng nävät ama rharimini. Bä qa di qaku qat dräm gat tualat parhäm ama engätki inguna qaku ama engätki qia e gem ga. Bä nga rhoqoräkt iva qä iras dä qat dräm gat tualat parhäm

aa snängaqa maräkt inguna qa di ama irasmätka bä ama irasirhong angät mamäk.

⁴⁵ “Bä äkt i qaku ngänät nanakt na ngo inguna nguat tamän bät ama engätki. ⁴⁶ Nga mamär iva aung nävät a ngän gä qoaräs na ngo sävät anga vuini qarqäni i sa ngua mualat nä ini? Ngakt bä nga nguat tamän bät ama engätki dä mäniekt bä qaku ngänät nanakt na ngo? ⁴⁷ Iarhakt kärarhae i ma Ngämuqa aa es na rha di rhat nari ma Ngämuqa aa enge. Bä ama rharimini qarqäni i qaku ngänät dräm ngänät nari ngät dinguna qaku ma Ngämuqa aa es na ngän.”

As Toqoräkt I Qaku Rha Sa Ma Abraham Dä Sa Qale Ngo

⁴⁸ Dä ama Judaqäna rha muvät pät a qa i rhi snanbät toqortäqyia, “Nga ngätki na ut toqoräkt i urhi qoar i nge di ama Samariaqa na nge dä ama iauska qa e mät nge?”

⁴⁹ Dä ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Aingo di qaku ama iauska qa e mät ngo dap ngut kutdrir sage gu mamäk sökt di aingän di qaku ngänit kutdrir sagem ngo. ⁵⁰ Bä aingo di qaku ngut ñäm nani ama murhämeska bä ba nas dap akni qa e qaräktni i qät ñäm nani ama murhämeska bä ba ngo bä qa diva qat tatnävämne na ama ruvek. ⁵¹ Näkt nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i ngakt bä iaqäkt kärak i qat tet parhäm gua enge di qa di qaku mamär iva qä nañäp.”

⁵² Dä soknga ama Judaqäna rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Nak täkt di ut dräm i nge di ama iauska qa e mät nge inguna ma Abraham gä nä qararhani ma Ngämuqa aa vämginarha di sa rha ñäp. Dap nge di ngi qoar i iaqäkt kärak i qat tet parhäm gia enge di qaku mamär iva qä nañäp. ⁵³ Nak nga nge di ama moräs na nge masirhat pät aut mamäk ma Abraham aa uväs? Ma Abraham di sa qa ñäp bä qosaqi sävät kärarhani ma Ngämuqa aa vämginarha. Ngu lu ngiat tu gi snäng i nge di auge na nge?”

⁵⁴ Dä sa ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ngakt bä ngut sek sä gu

ngärhipki dä iaqäkt gu murhämeska di qaku mamär vät guani na qa. Dap sokt gu mamäk kâarakni i ngäni qoar i angän Ngämuqa na qa di iaqäkt kâarak i qät sek sä gu ngärhipki. ⁵⁵ Bä näma dä qaku ngänät dräm a qa sokt di aingo di nguät dräm a qa. Ngakt bä nga vadi mai ngua qoar i qaku nguät dräm a qa dä va ama irasmätka na ngo rhoqor ngän sokt di nak nguät dräm a qa bä nguät tet parhäm aa enge. ⁵⁶ Bä angän mamäk ma Abraham di qä qok masirhat nävät iomäkt iva qä lu gu mänmänäs. Bä qa lu äs dä märmär gem ga.”

⁵⁷ Dä soknga ama Judaqäna rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Nga sa ngia lu ma Abraham doqoräkt i gi qoeo di as kaku ama ruiom ama udiom da ama ngärhäqyisem na ngät?”

⁵⁸ Dä sa ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nguät tamän särhäm ngän na ama engätki i as toqoräkt i qaku rha sa ma Abraham dä sa ngo di sa qale ngo.” ⁵⁹ Bä nga rha nari rhoqoräkt dä rha mat ma ama dui ivakt iva rhi rhumät na qa sokt di ma Jisas ka ngaip nas bä up na qa i qa lir qa met näva ama ansäspämgi ama mor qi.

9

Ma Jisas Ka Mumäräs Pät Ama Ruqa Ama Säsur Qa

¹ Näkt nga rhoqoräkt i ma Jisas ka met näva ama ansäspämgi ama mor qi bä qat tet parhäm aa iska dä qa lu ama ruqa qâarakni i qa säsur mänasäng doqoräkt i rha sa qa. ² Dä aa mudäsaqongda rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, ngu lu auge qa mualat na ama vuini bä äkt i rha sa rhak täkt ama ruqa i ama säsur qa? Nga rhak täkt ama ruqa ura aa mamäqiom?”

³ Dä ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Qaku rhak täkt ama ruqa bä qosaqi qaku qärqiomni aa mamäqiom da mualat na anga vuini dap ka män i ama säsurqa na qa divakt iva ama ruvek diva rhi lu ma Ngämuqa aa lat pät kârangättni aa iar. ⁴ Bä nga rhoqor

täkt i as ge qunäga dä mamär iva ut tualat nä iaqäkt kâarak i qa rhäk na ngo aa lat inguna qorhäs iva bängagi iva qaku aung gä namualat. ⁵ Näkt as toqor täkt i qale ngo mäni ama ivätki di ama neraqa na ngo bä ba ama ruvek nävät ama ivätki.”

⁶ Bä nga nasot iangärhäkt aa enge dä qa qot pät ivät näkt ka näpgoer na ama ivätki qi na aa rhäbänngi näkt ka mat a qi bä qa mu qi vät ka ruqa aa mänap angärha rhäng. ⁷ Näkt ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhet bä ngi rhor nas mät ama egoga qâarakni i rhat tes ka i ma Siloam.” Näkt iaqyäkt ama ngärhipki i Siloam di na ama Judaqäna arha enge di rhoqortäqyia, qa rhäk na qa. Bä äkt i iaqäkt ama ruqa qa met bä qa rhor nas näkt sa qa män säva vät i qat nañäm.

⁸ Dä qâararhani ama ruvek i rhat dräm dat tas glaqot na qa bä sävät kâararhani i mudu rhat lu qa i qä nän nani anga ligär di rhi snanbät sä ne rhoqortäqyia, “Nguaräm dak täkt ama ruqa di nak kop iaqäkt kâarak i qat dräm gat muqun bä qä nän nani anga ligär.” ⁹ Dä arhani rha qoar i nak kop iaqäkt. Dap arhani di rha qoar toqortäqyia, “Qaku, nak kop kat nañäm doqor qa.” Sokt di qa ruqa maräkt di qop kat tamän doqortäqyia, “Nak kop aingo rhäkt.”

¹⁰ Bä äkt i rhoqoräkt dä rha snanbät sä qa mamär toqortäqyia, “Dä ngu lu mäniekt bä äkt i ngiat nañäm?”

¹¹ Dä sa qa muvät toqortäqyia, “Ama ruqa qâarakni i rhat tes ka i ma Jisas ka näpgoer na ama ivätki qi na aa rhäbänngi näkt ka mu qi vät gu mänap angärha rhäng. Näkt ka qoar na ngo iva ngua rhet sämät ama egoga ma Siloam bä va ngu rhor nas. Bä nga nasot toqoräkt i sa ngua met bä sae bä ngua rhor nas dä nguät nañäm.”

¹² Näkt nga rha nari rhoqoräkt dä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngu lu iaqäkt ama ruqa qa qoe nai?”

Dä sa qa qoar toqortäqyia, “Qaku nguät dräm.”

Ama Farisiqäna Rha Rübät Mamär Sa Ama Säsur Qa I Märäs Pät A Qa Rhoqor Mäniekt

¹³ Näkt nga nasot dä rha met sa ama ruqa qäarakni i mudu ama säsur qa bä sage ama Farisiqäna. ¹⁴ Iaqäkt ama qunäga qäarakni i ma Jisas ka näpgoer na ama ivätki qi na aa rhäbänği bä qa mu qi vät ama säsurqa aa mänap angärha rhäng bä sa qat nañäm di ama Sabat. ¹⁵ Bä nga rhoqoräkt dä qosaqi ama Farisiqäna rhi snanbät sä qa i mäniekt bä qat nañäm. Dä qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Qa mu ama ivätki i qa näpgoer na qi qi na aa rhäbänği vät gu mänap angärha rhäng näkt ngua rhor nas bä rhäkt di nguat nañäm.”

¹⁶ Dä arhani ama Farisiqäna rha qoar toqortäqyia, “Iaqäkt ama ruqa di qaku qa nage ma Ngämuqa inguna qaku qat tet parhäm ama Sabat aa muräkt.”

Dap arhani nävät a rha di rha snanbät toqortäqyia, “Ngu lu nga mamär iva anga ruqa qäarakni i qat tualat na ama vuirhong di qa rhualat na anga muqunän anga nañis ngät toqor tangät täkt?”

Bä nga nävät tom däkt dä matmät arhä snängaqa bä ama udiom na rha. ¹⁷ Bä äkt i saqi rha rhong sävät karak ka ruqa i mudu ama säsur qa bä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngu lu ainge qäarak i sa iaqäkt ka ruqa qa mumäräs pät gi saqong diva ngia rhamän doqor mäniekt sävät a qa?”

Dä qa muvät toqortäqyia, “Qa di akni ma Ngämuqa aa vämginaqa.”

¹⁸ Sokt di ama Judaqäna di qoki as kaku rhat nanakt i iaqäkt ama ruqa di mudu ama säsur qa näkt nasot dä sa märäs pät aa saqong bä qat nañäm bä dängdäng i sa rha rhäkne nani aa mamäqiom. ¹⁹ Bä sa nga rhoqoräkt i aa mamäqiom in män dä rha snanbät sä iom doqortäqyia, “Nga rhak täkt di in oemga iaqäkt karak i ini qoar i sa in sa qa i ama säsurqa na qa? Ngu lu mäniekt bä rhäkt di qat nañäm?”

²⁰ Dä sa aa mamäqiom in muvät toqortäqyia, “Unät dräm i qa di un

oemga bä qosaqi unät dräm i aa nanäk kia sa qa i ama säsur qa. ²¹ Sokt di qaku unät dräm i mäniekt bä sa rhäkt di qat nañäm bä qosaqi qaku unät dräm i auge iaqäkt karak i qa mumäräs pät aa saqong bä qat nañäm. Ngäni snanbät sä qa inguna qa di sa ama mor qa bä va qa rhamän bä ba nas.”

²² Näkt ama rharimini qärqäni i aa mamäqiom in märhamän doqoräkt dinguna init len ama Judaqäna i sa nguna ama Judaqäna rha rhares ba ne iva iaqäkt karak i qä qoaräs mamär i ma Jisas di ma Krai na qa diva rhi qutmäs a qa näva arhä mämairqi. ²³ Bä äkt i rhoqor täkt dä sa aa mamäqiom in goaräs na rha rhoqortäqyia, “Sa qa di ama mor qa dap ngäni snanbät sä qa.”

²⁴ Bä äkt i saqi as ama Judaqäna rha mes karak ka ruqa i mudu ama säsur qa bä rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Ut dräm i iaqäkt ama ruqa qäarak i qa mumäräs pät gi saqong di qat dräm gat tualat na ama vuirhong. Dap täkt di mamär iva ngi vodä gia ansäs sage ma Ngämuqa.”

²⁵ Dä sa qa muvät toqortäqyia, “Qaku nguat dräm i iaqäkt ama ruqa di qat dräm gat tualat na ama vuirhong ura qaku. Dap sokt kärqäni i nguat dräm ini di mudu ama säsurqa na ngo dap täkt di sa nguat nañäm.”

²⁶ Dä soknga rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngu lu qa mäšana na nge? Ngu lu qa mumäräs pät gi saqong doqor mäniekt?”

²⁷ Dä qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Sa mai ngua qoar na ngän sokt di qop kaku ngän nari. Ngu lu mäniekt bä nani a ngän iva saqi ngäni nari nasot a nas? Nga nani a ngän iva qosaqi aa mudäsaqongda na ngän?”

²⁸ Bä nga rha nari rhoqoräkt dä rhat tuma qa i rhi qoar toqortäqyia, “Nge di iaqäkt ama ruqa aa mudäsaqongga na nge dap aiut di ma Moses aa mudäsaqongda na ut!

²⁹ Inguna sa ut dräm i ma Ngämuqa qa märhamän särhä ma Moses dap iaqäkt

ama ruqa di qoki sa qaku ut dräm äkt i qa män nae.”

³⁰ Dä qarak ka ruqa qa muvät pät a rha i qä qoar toqortäqyia, “Nak täkt di qräk mät ngo inguna sa ngäni qoar i qaku ngänät dräm äkt i qa män nae sokt di nak ka mumäräs pät gu saqong! ³¹ Näkt ut dräm i ma Ngämuqa di qaku qat nari nämät ama ruvek kârarhani i rhat tualat na ama vuirhong. Dap sokt kat nari nämät ama ruvek kârarhani i rhat nanakt na qa bä rhat tet parhäm aa snängaqa. ³² Näkt kosaqi mudu as kaku aung ga nari sävät anga ruqa qarakni i aa nanäk kia sa qa i ama säsur qa näkt nasot dä akni ama ruqa qa mumäräs pät aa saqong. ³³ Ngakt bä iaqäkt ama ruqa di qaku qa nage ma Ngämuqa di vadi mai qaku qä namualat nä guani.”

³⁴ Dä rha muvät pät a qa i rhi qoar toqortäqyia, “Nge di sa rhäqäp gia iar mamär na ama vuirhong doqoräkt i gi nanäk kia sa nge. Ngu lu mäniekt bä nani a nge iva ngi su ut? Qaku mamär vät a nge iva ngi nasu ut.” Näkt nga nasot iangärhäkt arha enge dä rha qutmäs a qa näva arhä mämairqi.

Ama Säsur Qa Ama Ruqa Aa Qat-nanakt

³⁵ Bä nga rhoqoräkt i ma Jisas ka nari i sa rha qutmäs iaqäkt ama ruqa näkt toqoräkt i qa män bät a qa dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Nga ngiat nanakt nä ma Ruqa aa Emga?”

³⁶ Dä qa ruqa qa snanbät toqortäqyia, “Qamorqa, ngu lu auge iaqäkt? Ngi qoar na ngo ivakt iva nguät nanakt na qa.”

³⁷ Dä sa ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Rhäkt di nak sa ngia lu qa bä qa di rhak täkt kârak i ngi na qa in damän särhäm ne.”

³⁸ Dä qa ruqa qa qoar nä ma Jisas toqortäqyia, “Gua Engeska, sa rhäkt di nguät nanakt.” Näkt nga rhoqoräkt dä sa qa ansäs sage ma Jisas.

³⁹ Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Nguä män sämäni ama ivätki ivakt iva ngua rhatnävämmne na ama ruvek iva ama ruvek kârarhani

i qaku rhat nañäm diva rhat nañäm dap iarhakt kârarhae i rhat nañäm diva qaku rhat nañäm.”

⁴⁰ Näkt arhani ama Farisiqäna qârarhani i qale rha rhi nä ma Jisas ta nari qa i qa märhamän doqoräkt dä sa rha snanbät toqortäqyia, “Ngu lu mänia? Nga aiut di qosaqi ama säsurta na ut?”

⁴¹ Dä ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Nak ngakt bä nga ama säsurta na ngän dä vadi mai qaku ngän nata ama rhäksärhäm inguna nävät angäna vuirhong dap nguna rhäkt di ngäni qoar i ngänät nañäm di as pa qale ngän ba angäna vuirhong angät täksärhäm angärha rem.”

10

Ma Jisas Di Qa Rhoqor Ama Ruqa Qarakni I Qät Lu Vät Ama Sipsipkäna Mamär

¹ Näkt kosaqi ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nguät tamän särhäm ngän na ama engätki i ama ruqa qarakni i qaku qat don sämät ama sipsipkäna angärha surqa mät ama tmongi dap kät beng mavängam bät a qa bä savuk di iaqäkt di ama suaqa bä qa di qosaqi ama ruqa qarakni i qä rhar ta ama ruvek arhä qärhong. ² Dap ama ruqa qarakni i qat don mät ama tmongi bä savuk di iaqäkt di ama ruqa qarak i qät lu vät iangärhäkt ama sipsipkäna. ³ Näkt ama ruqa qarakni i qät lu vät ama tmongi di qät tar nanokt ka savuk bä ama sipsipkäna ngät nari nämät iaqäkt kârak i qät lu vät a ngät. Näkt kat tes iangärhäkt aa sipsipkäna na angät ngärhëp asägäk asägäk bä qä rhoer nanokt ngät navuk bä sä dalek.

⁴ “Bä nga rhoqoräkt i sa vuk sä qa sä iangärhäkt aa sipsipkäna moekt dä sa qä rhoer nanokt ngät dap dängdäng na ngät nasot a qa inguna ngät dräm aa eguinga. ⁵ Sokt di iangärhäkt aa sipsipkäna di qaku mamär mas iva ngä namet nasot anga ruqa anga nañis ka i ngakt bä nga rhoqoräkt dä va ngärhi ang daqule qa inguna

sirhäkt kaku ngä naräm anga nañiska aa eguinga.”

⁶ Ma Jisas ka märhamän bät tangät täkt ama enge na ama sigutki sokt di qaku qunäga vät a rha sä iangärhäkt aa enge.

⁷ Dä soknga saqi as ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i ngo di ama tmongi na ngo bä ba ama sipsipkäna. ⁸ Näkt sa iarhäkt kärarhae moekt ama ruvek i mudu rha er ta män näkt sä ngo di ama suarha na rha bä rha di ama ruvek kärarhani i rhi rhar ta arhani arhä qärhong sokt di ama sipsipkäna di qaku ngät nari nämät ta. ⁹ Aingo di ama tmongi näkt kärakni i qat don mät iaqyäkt ama tmongi diva ama iar va aa uväs. Bä va qa di qat don savuk dä saqi vukpuk sä qa bä va qat dän bät ama mämägän.

¹⁰ “Näkt ama suaqa di qat dän divakt iva sokt kä sua bä qä veng näkt kosaqi qä slava mamär nä iarhongäkt moe. Dap aingo di sa ngua män ivakt iva ba ngät na ama iar qärangätni i rhäqäp ngät na ama mämägän. ¹¹ Näkt kosaqi aingo di ama ruqa qärakni i qät lu vät ama sipsipkäna mamär i sa qat dräm gät boda aa iar ba ngät. ¹² Dap ama ruqa qärakni i rhit sek mä qa vät ama lat i qät lu vät ama sipsipkäna di iaqäkt di qaku ama ngärhik bä ba ama sipsipkäna. Bä äkt i nga rhoqoräkt i qä lu ama mäsmäs pämgä ama muräpka i qä ngang inamuk dä va qä ngang masirhat daqule ama sipsipkäna. Bä sa va iaqäkt ama muräpka qä nesmät na angätni nävät ama guläñgi nä iangärhäkt ama sipsipkäna dap pa vräs na ngät i ngärhi ang mavängam. ¹³ Bä iaqäkt ama ruqa diva qä ang masirhat daqule ama sipsipkäna inguna qa di sokt tit sek mä qa vät ama lat i qät lu vät ama sipsipkäna bä äkt i qaku qänäskänes ka iva qät lu vät a ngät mamär.

¹⁴ “Aingo di iaqäkt ama ruqa qärakni i qät lu vät ama sipsipkäna mamär bä ngo di nguät dräm gu sipsipkäna bä iangärhäkt ama sipsipkäna di ngät

dräm a ngo ¹⁵ nak kop toqorne rhoqoräkt i ama Ngätmamäk di qat dräm a ngo dä qosaqi ngo di nguät dräm ama Ngätmamäk. Bä ngut bodä gua iar bä ba ama sipsipkäna. ¹⁶ Näkt kosaqi angätni gu sipsipkäna nga e qärangätni i qaku ngät nämäni rhakt täkt ama guläñgi na ama sipsipkäna diva qoki as pa ngu rha ngät sagem mes. Bä va ngät di qosaqi ngät nari nämät ngo bä sa va ama sägäkt ama guläñgi na ama sipsipkäna dä va ama sägäk ama ruqa qärakni iva qät lu vät a qi.

¹⁷ “Näkt ama rharimini qärqäni i gu mamäk aa snäng bät a ngo dinguna ngut bodä gua iar ivakt iva saqi as ngu rhäqäs täm ngät. ¹⁸ Näkt pa qaku aung gä narhäksot nä gua iar dap pa ngu vodäm ngät parhäm gu snängaqa. Inguna sa gu mamäk ka rhares pätgua rhäng iva ngu vodä gua iar dä saqi ngu rhäqäs täm ngät. Gu mam ga muräkt bä ba ngo rhoqoräkt.”

¹⁹ Bä nga nävät tangät täkt ma Jisas aa enge dä saqi as matmät ama Judaqäna. ²⁰ Bä ama rhäqäp na rha nävät a rha di rhi qoar toqortäqyia, “Iaqäkt di ama iauska qa e mät ka bä guani na qa mamär. Ngu lu mäniekt bä va ut nari nämät ka?”

²¹ Dap arhani di rhi qoar toqortäqyia, “Nga mamär iva anga iauska qa rhumäräs pätgua ruvek ama säsur ta arhä saqong? Nak tangät täkt ama enge di qaku ngät nämät ama ruqa qärakni i ama iauska qät täk pätgua a qa.”

Aingo Ngu Na Ama Ngätmamäk Di Sägäk Na Un

²² Näkt nga nasot iangärhäkt dä ama tmäski ama mor qi qia män e ma Jerusalem gärakni iva rha rhu arhä snäng sävät ama ansäspämgi ama mor qi qärakni i mudu saqi as ta vodäm gi sage ma Ngämuqa. Bä rhoqoräkt di ama soeng angät kunäng ²³ bä ma Jisas di qale qa va ama ansäspämgi ama mor qi bä qat tet mänguräp ama suqulap sa ama ungi qärqapni i rhat tes ap i ma Solomon Aa Suqulap. ²⁴ Bä

rhoqoräkt dä sa västämne na ama Judaqäna namet a qa bä rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngu lu va qäsnia dä va ngi qoar na ut mamär sävät a nas? Ngakt bä ma Kraisa na nge dä ngi qoaräs na ut mamär.”

²⁵ Dä ma Jisas ka movät pät a rha rhoqortäqyia, “Sa ngua qoaräs na ngän sokt di qaku ngänät nanakt. Iangärhäkt gua lat kärangät i nguut tualat na ngät di ngät nävät gu mamäk aa ngärhipki bä ngät di ngärhi sameng sävät a ngo ²⁶ sokt di qaku ngänät nanakt inguna ngän di qaku ngän nämäni gu gulängi nä gu sipsipkäna. ²⁷ Gu sipsipkäna di ngät nari gua eguinga dä ngärhit päs gua rhäng bä nguut dräm a ngät. ²⁸ Näkt ngut bon ngät ta ama iar ama sok täm ngät bä sa va qaku mamär iva qäbäs na ngät dä va qaku mamär iva aung gä nar täm ngät nagem ngo. ²⁹ Bä gu mamäk kärakni i qa von ngo rhäm ngät di ama moräs na qa masirhat pa ama ruvek moe arhä väs bä äkt i qaku mamär iva aung gä nar täm ngät nagem ga. ³⁰ Bä ngo ngu na ama Ngätmamäk di sägäk na un.”

³¹ Näkt nga ama Judaqäna rha nari rhoqoräkt dä saqi as ta mat ma ama dui ivakt iva rhi rhumät na qa. ³² Sokt di ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa ngua qur a ngän da ama rhäqäp na ngät ama mär ngät ama lat nage ama Ngätmamäk. Ngu lu agi a lat nävät iangärhäkt diva ngäni rhumät na ngo vät angät tpäs?”

³³ Dä sa ama Judaqäna rha movät pät a qa rhoqortäqyia, “Aiut diva qaku ut narhumät na nge vät agung angät tpäs nävät iangärhäkt gia lat ama mär ngät dap pät iomäkt i qaku ngit kutdrir sävät ma Ngämuqa inguna nge di nak kop ama ruqa mavängam näkt mamär dä ngiat tes nas i nge di ma Ngämuqa na nge.”

³⁴ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa ngänät dräm i sa rha säm ama enge vä ma Ngämuqa aa Muräkt kärangätni i ngärhi qoar toqortäqyia, ‘Sa ngua qoar i aingän asägäk asägäk di ama ngämuqa na

ngän.’ ³⁵ Ngakt bä ma Ngämuqa qa mes iarhakt ama ruvek i ama ngämuqa na rha iarhakt kärarhae i sa qa von da aa enge ba rha näkt kaku mamär vät anga ruqa iva qä nanbetäk mät na aa enge ³⁶ dä ngu lu mäniekt bä ngäni qoar nä iaqäkt kärak i sa ama Ngätmamäk ka arñis na qa bä ba nas bä qa rhäk na qa sämäni rhakt täkt ama ivätki i qaku qät kutdrir sage ma Ngämuqa rhoqoräkt i qä qoar toqortäqyia, ‘Aingo di ma Ngämuqa aa emga na ngo?’ ³⁷ Ngakt bä qaku nguut tualat nä iarhongäkt kärqärhong i gu mamäk kat tualat nä irhong dä mamär iva qale ngänät nanakt na ngo. ³⁸ Dap ngakt bä nguut tualat nä iarhongäkt sokt di ngän di qaku ngän dat maengäkt sä gua enge dä mamär iva ngänät nanakt nä gua lat ivakt iva qunäga vät a ngän i ama Ngätmamäk di qa e gem ngo bä ngo di sa ngua e ge ama Ngätmamäk.”

³⁹ Bä nga ama Judaqäna rha nari rhoqoräkt dä saqi as ta siqut iva rhi sangar a qa sokt di qa met nämät arhä rhäkt. ⁴⁰ Näkt nga nasot toqoräkt dä evär dä ma Jisas särhage na ama rigi ma Jordan bä sävät ama ivärhäs kärqosni i mäqi ma Jon gä baptais pät ama ruvek bä qale qa e. ⁴¹ Bä ama rhäqäp na rha ama ruvek ta män sagem ga näkt ti qoar na ne rhoqortäqyia, “Nak ngäktki i ma Jon di qaku qa mualat na anga muqunängi anga nañis ki sokt di nak aa enge moe qarängätni i qa märhamän bät a ngät sävät tak täkt ama ruqa di ama engäktki na ngät.” ⁴² Dä sa ama rhäqäp na rha ama ruvek nävät iosäkt ama ivärhäs tat nanakt nä ma Jisas.

11

Ma Lasarus Aa Tñäpki

¹ Näkt nga rhoqoräkt di akni ama ruqa qaräkn i rhat tes ka i ma Lasarus nämät ama värhäm ma Betani qarqomni i ma Maria qi na arha matki ma Marta ina värhäm di aräm ga. ² Bä iaqyäkt ma Maria qaräkn i qale arha matka ma Lasarus mät ama rämgi di nak kop iaqyäkt käräkt

i sa qia vrit na ama oel ama mär at tamaska vät ma Engeska aa qäriglem dä qia suqup pät iglem na at käseng. ³ Bä nga rhoqoräkt dä iaemäkt ki na arha matki in däk na ama enge sage ma Jisas toqortäqyia, “Engeska, ama ruqa qäarakni i gia snäng bät a qa di aräm ga.”

⁴ Bä nga rhoqoräkt i ma Jisas ka nari iangärhäkt ina enge dä qa goar toqortäqyia, “Rhakt täkt ama rämgi di qaku mamär iva iaqäkt kä nañäp mät ki. Dap iaqyäkt ama rämgi diva nani ma Ngämuqa aa murhämeska ivakt iva nävät a qi diva rhi sek sä ma Ngämuqa aa emga.”

⁵ Ma Jisas di aa snäng bät ma Marta qi na arha lätki dä ma Lasarus. ⁶ Bä nga qa nari i ma Lasarus di aräm ga dä as kale qa äkt pät aiomni ama qunängiom. ⁷ Näkt nga nasot iangärhäkt dä qa goar na aa mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Saqi as evär däm ut sae ma Judia.”

⁸ Sokt di nga rha nari rhoqoräkt dä rha goar na qa rhoqortäqyia, “Qamorqa, nak kop kre rhäkt di nani ama Judaqäna iva rhi rhumät na nge na ama dui dap nga nani a nge iva evär däm nge sae?”

⁹ Dä ma Jisas ka movät pät a rha rhoqortäqyia, “Ngänät dräm i mänasäng bät duququs bä dängdäng säpbängang di ama qunäga qät bon da ama neraqa. Ama ruqa qäarakni i qat tet pät kunäng di qaku qat dräm arharpus na qa inguna qat nañäm da ama neraqa ba ama ivätki. ¹⁰ Dap nga qat tet näp bängagi diva arpus na qa inguna qaku anga neraqa gem ga.” ¹¹ Näkt nga nasot tangät täkt aa enge dä saqi as ka goar na rha rhoqortäqyia, “Aurha ruaqa ma Lasarus di sa qa mänatäm sokt diva ngua rhet sae ivakt iva ngu rhäqäm a qa.”

¹² Dä soknga aa mudäsaqongda rha goar na qa rhoqortäqyia, “Engeska, ngakt bä qä mänatäm diva märäs pät a qa.” ¹³ Näkt toqoräkt di ma Jisas di sa qat tamän sävät ma Lasarus aa tñäpki sokt di aa mudäsaqongda di rhat tu

arhä snäng i qat tamän sävät ama mänäpki mamär.

¹⁴ Dä ma Jisas ka goar na rha mamär toqortäqyia, “Ma Lasarus di sa qa ñäp ¹⁵ sokt di märmär gem ngo i qaku qale ngo e divakt iva sä ngän iva ngänät nanakt. Dap täkt di u rhet sagem ga.”

¹⁶ Dä ma Tomas karakni i rhat tes ka i ma Didimus i iaqyäkt ama ngärhipki at tarimini di ama mäsaqongda di qa goar nä iarhakt moe ama mudäsaqongda rhoqortäqyia, “Rhäkt di qosaqi ut moe u rhet ivakt iva urhi ñäp ut na qa.”

Aingo Di Iaäkt Kärak I Qat Täranas Na Ama Ruvek Nämät Ama Tñäpki Bä Qosaqi Ngo Di Ama Iar

¹⁷ Näkt nga rhoqoräkt i sa ma Jisas ka män e dä qa lu i sa qale ma Lasarus aa släqyige mät ama liqi qäarakni i sa rha rhap mä qi mäni ama qäsäpki. Aa släqyige di sa qale ige äkt pät ama levaet ama qunäng. ¹⁸ Näkt ma Betani di ngäkt kre ama dävaung ama kilomitaqäna nae ma Jerusalem sae sämät äm ¹⁹ bä äkt i sa ama rhäqäp na ama ruvek ta män sage ma Marta qi nä ma Maria ivakt iva rhit säm ama märmärgem sävät in snängaqa nasot in gamoeqa ma Lasarus.

²⁰ Bä sa nga rhoqoräkt i ma Marta qia nari sävät ma Jisas i as kat tet inamuk iva sagem da dä sa qia met ivakt iva qi rhäknais nani a qa dap ma Maria di qali qi va vät. ²¹ Bä nga rhoqoräkt i ma Marta qia män bät ma Jisas dä qia goar na qa rhoqortäqyia, “Engeska, nga vadi mai qale nge rhe dä sa vadi mai qaku mamär iva gua lätkka qä nañäp. ²² Näma dä sa qa ñäp sokt di nguat dräm iva ma Ngämuqa qä von nge rha agini qäraqäni i ngi nän ga rhäm ini.”

²³ Dä ma Jisas ka goar na qi rhoqortäqyia, “Gia lätkka di saqi as pa qa rhäranas nämät ama tñäpki.”

²⁴ Bä nga ma Marta qia nari rhoqoräkt dä qia goar na qa rhoqortäqyia, “Nguat dräm iva saqi as pa qa rhäranas nämät ama tñäpki

vät ama qäväläm gärqomni iva ama ruvek moe rha rhäranas pät ama dängdängini na qa ama qunäga.”

²⁵ Dä ma Jisas ka goar na qi rhoqortäqyia, “Aingo di iaqäkt kâarak i qat täranas na ama ruvek nämät ama tñäpki bä qosaqi ngo di ama iar*.” Näkt aung gâarakni i qat nanakt na ngo i nämä dä sa qa ñäp sokt diva ama iar qa ²⁶ bä qosaqi iarhakt moe qâarhae i rhat däqäm näkt tat nanakt na ngo di qaku mamär iva rhi nañäp. Nga ngiat nanakt toqor täkt?”

²⁷ Dä sa qia goar nä qa rhoqortäqyia, “Ari Engeska, nguat nanakt i nge di ma Ngämuqa aa emga ma Kraisa iaqäkt kâarak i sa mudu rha säm iva as mirhup nasot dä va qa rhän sämäni ama ivätki.”

Ma Jisas Kät Nok

²⁸ Näkt nga nasot i sa qia goar nä ma Jisas toqoräkt dä saqi evär däm gi bä qia siqutmät ba arha lätki ma Maria iva qia rhet särhage sagem gi. Näkt kia goar na qi rhoqortäqyia, “Sa Qamorqa di rhakni dap kät täkne nani a nge.” ²⁹ Bä äkt i nga ma Maria qia nari rhoqoräkt dä sa qia lir qia märanas bä qia met sagem ga. ³⁰ Rhoqoräkt di ma Jisas di as kaku qa män mät iomäkt ama värhäm dap kale qa as pät ama ivärhäs äkt kärqosni i sa ma Marta qia män bät a qa e. ³¹ Näkt nga rhoqoräkt i ama ruvek kärarhani i sa qale rha rhi nä ma Maria va vät i rhit säm ama märmärgem sävät at snängaqa di rha lu rhoqoräkt i qia lir qia märanas bä vuk sä qi sä dalek dä sa rha met nasot a qi i rha mu arhä snäng iva qia rhet sävät ama ivärhäs kärqosni i rha mu ma Lasarus aa släqyige e ivakt iva qi igi sävät ige.

³² Bä nga rhoqoräkt i ma Maria qia män äkt pät iosäkt ama ivärhäs kärqosni i qale ma Jisas e dä sa qia lu qa dä arpus na qi samäk säng aa qar bä qia goar na qa rhoqortäqyia,

“Engeska, nga vadi mai qale nge rhe dä sa vadi mai qaku mamär iva gua matka qä nañäp.”

³³ Näkt nga rhoqoräkt i ma Jisas ka lu qi i qi na ama ruvek kärarhani i sa rha män di na qi i rhit nok dä sa airäs ka masirhat bä qät lavuqi na rha mamär. ³⁴ Bä äkt i ma Jisas ka snanbät toqortäqyia, “Ngu lu ngän mu aa släqyige qoe nai?”

Dä rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Engeska, ngi ang bä ngi lu.”

³⁵ Dä vrakt sä ma Jisas bä qät nok. ³⁶ Dä sa ama ruvek ti goar na ne rhoqortäqyia, “As ngäni lu i aa snäng bät a qa mamär!”

³⁷ Dap arhani nävät a rha di rhi goar toqortäqyia, “Rhak täkt kâarak i sa qa mumäräs pät ama säsurqa aa saqong di vadi mai mamär iva qa rhumaiar tak täkt ama ruqa bä va qaku qä nañäp.”

Ma Jisas Ka Märanas Nä Ma Lasarus Nämät Ama Tñäpki

³⁸ Bä ma Jisas di saqi as airäs ka masirhat toqoräkt i qa män bät iosäkt ama ivärhäs kärqosni i qale ma Lasarus aa släqyige e. Sa rha mu ige mät ama liqi näkt ta väs na ama duiqi da arha väm. ³⁹ Dä ma Jisas ka goar toqortäqyia, “Ngäni rhägär na ama duiqi nae.” Dä sa ma Marta qäarakni i arha lätkä di iaqäkt ama ñäpka di qia goar nä ma Jisas toqortäqyia, “Engeska, sokt di rhoqor täkt di sa imuk di ama rhamaska ama vu qa inguna sa qale aa släqyige äkt pät ama levaet ama qunäng.”

⁴⁰ Dä ma Jisas ka muvät pät a qi rhoqortäqyia, “Nga sa qaku ngua goar na ngän i ngakt bä ngänät nanakt diva ngäni lu ma Ngämuqa aa murhämeska?”

⁴¹ Bä äkt i sa rha rhägär na ama duiqi nae. Dä sa ma Jisas ka ñäm dävit säva usäp näkt ka goar toqortäqyia, “Mam, nguat tes ama mär sagem nge

* **11:25** bä qosaqi ngo di ama iar Ma Jon ga säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Jon aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

inguna sa ngia nari ngo. ⁴² Sa nguat dräm i vasägos dä ngiat nari ngo sokt di ngua märhamän doqoräkt iva ba ama ruvek kärarhani i qale rha rhäkt ivakt iva rhat nanakt i sa ngia rhäk na ngo sarhe.”

⁴³ Näkt nga nasot i ma Jisas ka märhamän doqoräkt dä sa qa näs masirhat toqortäqyia, “Lasarus, puk sä nge!” ⁴⁴ Dä sa vuk sä qa ñäpka sä dalek i aa rhäkt ngä na aa qar di sa rha is pät a ngät na ama baulitnäk ama ingas itnäk näkt kosaqi rha is pät aa uväski na ama bauläm.

Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngäni rhäväkt sa ama tñäpki at boi nävät a qa näkt kale qa äkt iva qat tet.”

Rha Märhamän Bät A Ne Iva Rhi Veng Ma Jisas

(11:45-53 / Mat 26:1-5 / Mak 14:1-2 / Luk 22:1-2)

⁴⁵ Dä soknga ama rhäqäp na ama ruvek kärarhani i sa rha män sage ma Maria ivakt iva rhit säm ama märmärgem sävät at snängaqa di rha lu iarhongäkt kärqärhong i sa ma Jisas ka mualat nä irhong dä rhat nanakt na qa. ⁴⁶ Dap arhani nävät a rha di rha met bä sage ama Farisiqäna bä rha qoar na rha sävät iarhongäkt kärqärhong i sa ma Jisas ka mualat nä irhong. ⁴⁷ Bä nga rhoqoräkt dä ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Farisiqäna rha mu ama mämugunäs bä ba ama guläñgi na ama narhoerta mamär ma Sanedrin. Näkt ta snanbät sä ne rhoqortäqyia, “Ngu lu va u rhualat toqor mäniekt? Inguna rhak täkt ama ruqa di qat tualat na ama rhäqäp na ngät ama muqunän ama nañis ngät. ⁴⁸ Ngakt bä urha qlak na qa rhoqoräkt dä va ama ruvek moe diva rhat nanakt na qa. Näkt na äkt dä va ama Romgäna va rha rhän bä rhi slava mamär na aurha ivärhäm ama qumärqumär äm ngä na aurha ruvek.”

⁴⁹ Dä akni nävät a rha qaräknä i rhat tes ka i ma Kaiafas iaqäkt kärak i ama pris ama vit na qa vät iaqäkt ama quiaqa qa qoar toqortäqyia, “Aingän

di qaku ngänät dräm guani mamär! ⁵⁰ Näkt kosaqi qaku qunäga vät a ngän i nak ama märäm masirhat kre i ama sägäk ama ruqa qä ñäp bä ba ama ruvek i varis kre va dä qararhani aurha ruvek moe diva qäbäs na rha.”

⁵¹ Bä rhangät täkt di qaku qa maräkt aa enge sokt dinguna ma Kaiafas di ama pris ama vit na qa vät iaqäkt ama quiaqa dä sa qä sameng sävät agini qarqäni iva ini ngä rhän nasot i ma Jisas diva qä ñäp bä ba ama Judaqäna.

⁵² Bä iangärhäkt aa enge di qaku sokt toqoräkt iva ma Jisas kä ñäp bä bä iarhakt ama Judaqäna dap kosaqi va qä ñäp bä bä iarhakt ma Ngämuqa aa es kärarhae i sa qale rha sañis na ne ivakt iva qä västämne na rha bä va sägäk na rha moe. ⁵³ Bä äkt i nga mänasäng nävät iaqäkt ama qunäga dä rhat tamän särhäm ne iva rhi veng ga.

⁵⁴ Dä soknga na äkt dä saqi as kaku ma Jisas kat tet mät saqong mänguräp ama Judaqäna. Dap kinak ka met na äkt bä sämät ama värhäm gärqomni i rhat tes äm i ma Efraim bät ama ngärhäktka glaqot na ama qräk dä bäs ama ivärhäs bä qale qa e qä na aa mudäsaqongda.

⁵⁵ Rhoqoräkt di qorhäs mamär na ama qäväläm gärqomni iva ama Judaqäna arha tmäski ma Pasova bä ama rhäqäp na rha rha met nävät iaqäkt ama ngärhäktka bä sae ma Jerusalem ivakt iva rhi qumär nas narhoer iva äkt dä sa va ma Pasova.

⁵⁶ Bä nga rhoqoräkt i rhat mair va ama ansäspämgi ama mor qi dä rhat nañäm nani ma Jisas dap ti snanbät sä ne rhoqortäqyia, “Ngu lu ngän du angän snäng doqor mäniekt? Nga va qoki sa qaku qä namän säva ama tmäski?”

⁵⁷ Sokt di ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama Farisiqäna rha von da arha enge ama qrot ngät i ngakt bä aung gat dräm äkt i qale ma Jisas e dä mamär iva qä qoaräs irhäm ga ivakt iva rhi sangar a qa.

*Ma Maria Qia Rhor Na Ama Oel Vät
Ma Jisas E Ma Betani*

(12:1-8 / Mat 26:6-13 / Mak 14:3-9)

¹ Näkt as pät ama ngärhäqyet da sägäk ama qunäng iva äkt dä sa ma Pasova dä sa ma Jisas ka män e ma Betani äkt i ma Lasarus kâarakni i ma Jisas ka märanas na qa nämät ama tñäpki qale qa e. ² Bä nga rhoqoräkt i sa ma Jisas ka män e dä rha mualat na ama tmäs bä ba qa. Ma Marta qiat tatmät na ama tmäs dap ma Lasarus di qale qa qä nä iarhakt kâararhae i rhat täs ti nä ma Jisas nävät ama laiqa.

³ Dä sa ma Maria qia rha ama oel qäaraktni i mamär iva qorhäs sämät ama kapiom ama udiom gäaraktni i rhat tes ki i ama nard. Ia qyäkt ama oel di at tamaska ama mär qa masirhat bä ama ligär masirhat pät a qi. Näkt kia rhor na qi vät ma Jisas aa qar näkt kia suqup pät aa qar na at käseng. Bä iaqäkt ama vätka di rhäqäp ka na ama mär qa ama rhamaska.

⁴ Sökt di akni nävät ma Jisas aa mudäsaqongda qäarakni i rhat tes ka i ma Judas Iskariot iaqäkt kâarak iva nasot dä va qä vodäm ga bä ba aa ikkâna qa qoar toqortäqyia, ⁵ “Ngu lu mäniekt bä qaku rha vodä rhakt täkt ama oel bä rha von ama tläkta rha ama ligär? Nak at saqong di rhoqorne na ama dävauŋg ama handretkâna na ama qunäng angät titsek.” ⁶ Sa qa märhamän doqoräkt di qaku vadi vakt inguna qät lavuqi na ama tläkta dap nguna qa di ama suaqa. Qa di qat dräm gat lu vät ama rhaeqa na ama ligär dä qat dräm gat tat nae nävät ama ligär qärangättni i rhit näs ngät sae bä mamärmamär vät a qa.

⁷ Dä soknga ma Jisas ka muvät pät a qa maräkt toqortäqyia, “Ngi qyiradeng na qi inguna sa qiat tu qi nani ama qäväläm gärqomni iva rhi sasärhäm ngo. ⁸ Inguna qärarhani ama tläkta diva vasägos dä qale rha gem ngän dap aingo diva qaku qale ngo gem ngän basägos.”

*Ama Priskâna Ama Moräs Na Rha
Rha Muräkt Iva Rhi Veng Ma Lasarus*

⁹ Dap toqoräkt dä sa ama guläŋgi ama mor qi na ama Judaqäna rha räm nä ma Jisas i qale qa e dä rha män i qaku va sökt ti lu ma Jisas dap pakt iva qosaqi rhi lu ma Lasarus iaqäkt kâarak i sa ma Jisas ka märanas na qa nämät ama tñäpki. ¹⁰ Sökt di ama priskâna ama moräs na rha rhat tamän särhäm ne iva qosaqi rhi veng ma Lasarus ¹¹ inguna nävät a qa bä ama rhäqäp na rha ama Judaqäna rhat tet sage ma Jisas bä rhat nanakt na qa.

*Ma Jisas Ka Mon Sae Ma Jerusalem
(12:12-19 / Mat 21:1-11 / Mak 11:1-10 / Luk 19:28-44)*

¹² Näkt duququ vät akni ama qunäga dä iaqyäkt ama guläŋgi ama enges ki mamär na ama ruvek kâararhani i sa rha män säva ama tmäski rha nari sävät ma Jisas i qa e varhäm aa iska sae ma Jerusalem. ¹³ Bä äkt i sa rha rha ama ngämung gärangättni i rhat tes ngät i ama pam angä rhäqyitnäk bä rha met ivakt iva rhi rhäknais nani a qa dap tit näs toqortäqyia,

“Hosana!

Mamär iva ama modämne sävät tak täkt kâarak i qat dän nävät ma Engeska ma Ngämuqa aa ngärhipki! Ama modämne sage ama Israelqäna arha vitnaqa!”

¹⁴ Dä sa ma Jisas ka män bät ama donki ama rhoem ga bä sa qa muqun bät aa rhäng doqor varhäm ama enge qärangättni i sa rha säm a ngät i ngät tamän doqortäqyia,

¹⁵ “Va qale ngit len ma Saion at tu-
ingi.

As ngi lu gia vitnaqa iak navuk i qat dän
i qat muqun bät ama donki at
toemga aa rhäng.”

¹⁶ Näkt nga rhoqoräkt narhoer dä as kaku qunäga vät aa mudäsaqongda sä rhangät täkt. Sökt di nga nasot i sa rha sek sä ma Jisas aa ngärhipki dä nak as ta lu mamär nä rhangät täkt

kärangät i sa rha säm a ngät sävät a qa bä qosaqi iarhongäkt kärqärhong i sa rha mualat nä irhong sävät a qa.

¹⁷ Dap toqoräkt dä ama guläñgi na ama ruvek kärarhani i sa qale rha rhi na qa rhoqoräkt i qa mes ma Lasarus nämät ama liqi näkt ka märanas na qa nämät ama tñäpki di qoki as tit präś dä ama enge sävät iarhongäkt. ¹⁸ Bä ama ruvek ama rhäqäp na rha di rha met sae ivakt iva rhi lu qa inguna rha nari i sa qa mualat nä iaqyäkt ama muqunängi ama nañis ki. ¹⁹ Bä nga rhoqoräkt dä ama Farisiqäna rha qoar na ne rhoqortäqyia, “As ngäni lu i aiut di qaku ut täqäne dä mamär nä guani. As ngäni lu i sa ama ruvek moe di sa rha met nasot a qa!”

Ma Jisas Ka Märhamän Sävat Aa Tñäpki

²⁰ Sa rhoqoräkt di arhani ama Jentailqäna di rha e mänguräp iarhakt kärarhae i sa rha met ivakt iva rhi ansäs pa ama tmäski ma Pasova. ²¹ Dä rha met sage ma Filip iaqäkt kärak i qa näva ama värhäm ama lel äm ma Betsaida e ma Galili sa ama nän i rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Morqa, nani a ut iva urhi lu ma Jisas.” ²² Dä sa ma Filip ka met bä qa qoar nä ma Andru bä in met na äkt bä in goar nä ma Jisas.

²³ Dä ma Jisas ka muvät päť a iom doqortäqyia, “Sa ama qäväläm ngä män iva ma Ruqa aa Emga diva rhi sek sa aa ngärhipki. ²⁴ Nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i ngakt bä nga qaku anga wit aa gavämini ngä säp sävät ivät bä ini ngärhi ñäp diva qale ianiäkt ama gavämini i ama sägäni nä ini. Dap ngakt bä ini ngärhi ñäp dä va ini ngärhi sa ama rhäqäp nä irhong ama gavämirhong. ²⁵ Aung gäarakni i aa snäng bät aa iar diva qa rhusäng sä ngät nasot dap iaqäkt kärak i qaku aa snäng bät aa iar mäni rhakt täkt ama ivätki diva qä sangar a ngät bä va ngä rhän i ama iar ama sok täm ngät. ²⁶ Näkt iaqäkt kärak i qat tualat ba ngo di mamär iva qät päś gua rhäng bä äkt i qoe nai i qale ngo e

di äkt di qosaqi gua latka diva qale qa e. Bä auge qärak i qat tualat bä ba ngo diva gu mamäk kät kutdrir sävät a qa.

Va Rhi Sek Ma Ruqa Aa Emga Rhävit Nävät Ivät

²⁷ “Rhäkt di vät gu snängaqa di qänäskänes ngo dä sa va ngu qoar toqor mäniekt? ‘Mam, sa ngia rhumaiar ngo nämät tom däkt ama qäväläm’? Sokt di sirhäkt kaku inguna ama rharimini qärqäni i sa ngua män di varhäm dom däkt. ²⁸ Mam, mamär iva ngi sek sä gi ngärhipki!”

Bä nga nasot iangärhäkt aa enge dä ama eguinga qa män näda ama usäpki arha ron i qat tamän doqortäqyia, “Sa ngua sek sä qi näkt saqi as pa ngu sek sä qi.” ²⁹ Dä ama guläñgi na ama ruvek kärarhani i qale rha e bä rha nari rhoqoräkt di rha qoar i iaqäkt ama eguinga di ama iauska qärakni i vukpukdur väm ga dap arhani di rha qoar i sa ama ensel qa märhamän särhäm ga.

³⁰ Dä sa ma Jisas ka muvät i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Rhak täkt ama eguinga di qaku ba ngo dap iaqäkt diva bä ba ngän. ³¹ Sa rhäkt di ama qäväläm gärqomni iva ama matnävämne ngä rhän bät takt täkt ama ivätki bä rhäkt di ama narhoerqa nämäni rhakt täkt ama ivätki diva rhi qutmäs a qa nae. ³² Dap ngo di ngakt bä rhi sek mä ngo rhävit nävät ivät dä va ngu artäm sa ama ruvek moe sagem mes.” ³³ Sa qa märhamän doqoräkt ivakt iva qä qur a rha iva qä ñäp toqoräkt.

³⁴ Bä qä guläñgi na ama ruvek ta muvät toqortäqyia, “Sa ut nari i ama Muräkt di ngärhi qoar i ma Krais diva qale qa mas dap mäniekt bä ngi qoar toqortäqyia, ‘Ma Ruqa aa Emga diva qoki rhi sek mä qa rhävit’? Ngu lu auge rhak täkt kärak i qa di ma Ruqa aa Emga?”

³⁵ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ama neraqa diva as kale qa gem ngän bät ama qäväläm ama uiu äm maqälak nak kop. Dap mamär iva ngän det da ama neraqa rhoqoräkt i as kale ama neraqa gem ngän

inguna nasot dä va bängangit pät a ngän. Ama ruqa qäarakni i qat tet pät bängangit angät tpäs di qaku qat dräm i qat tet koe nai. ³⁶ Mamär iva ngänät nanakt na ama neraqa rhoqoräkt i as kale qa gem ngän ivakt iva ngän dän i ama neraqa aa es na ngän.”

Qoki As Ama Judaqäna Di Qaku Rhat Nanakt

Bä nga rhoqoräkt i sa ma Jisas ka märhamän bät tangät täkt bä rhäksot dä qa met bä qa ngaip nas nämät ta. ³⁷ Näkt nasot toqoräkt i sa ma Jisas ka mualat nä iangärhäkt ama muqunän ama nañis ngät mänguräp mä rha dä qoki as ta di qaku rhat nanakt na qa. ³⁸ Bä iangärhäkt divakt iva rhäkмамär varhäm ma Ngämuqa aa vämginaqa ma Aisaia aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia*,

“Engeska, sa ngu lu auge qat nanakt na aut sameng

bä qosaqi auge qäarak i sa qa lu mamär nä ma Engeska aa grot?”

³⁹ Bä ama rharimini qärqäni i sa qaku rhat nanakt dinguna qosaqi angätni ma Aisaia aa enge ngät tamän doqortäqyia†,

⁴⁰ “Sa qa väsdät mät arhä saqong
dä qa mualat sä rha iva ama grot
arhä väs
ivakt iva qaku mamär iva rhat nañäm
na arhä saqong
dä va qaku mamär iva qunäga
vät a rha mät arhä mädräm bä
qop pa qaku mamär vät a rha
iva rhi rhong sävät a ngo
ivakt iva ngua rhamäräs pät a
rha.”

⁴¹ Ma Aisaia qa märhamän doqoräkt inguna sa qa lu ma Jisas aa murhämeska bä qa sameng sävät a qa. ⁴² Dap toqoräkt di qoki ama rhäqäp na rha nä mänguräp ama narhoerta di rhat nanakt na qa. Sokt dinguna nävät ama Farisiqäna

dä qaku rhi nasameng irha arhä qatnanakt inguna rhit len i varis ti naqutmäs a rha näva ama mämairqi ⁴³ inguna nani a rha na ama ansäs masirhat nage ama ruvek dap kaku nani a rha na ama ansäs nage ma Ngämuqa.

Ma Jisas Ka Män Ivakt Iva Qa Rhumaiar Ama Ruvek Pät Ama Ivätki

⁴⁴ Dä ma Jisas ka märhamän masirhat toqortäqyia, “Auge qäarak i qat nanakt na ngo di qaku sokt kat nanakt na ngo dap kosaqi qat nanakt nä iaqäkt käarak i qa rhäk na ngo. ⁴⁵ Bä iaqäkt käarak i sa qa lu ngo di qosaqi sa qa lu iaqäkt käarak i qa rhäk na ngo. ⁴⁶ Sa ngua män sämäni ama ivätki i ama neraqa na ngo ivakt iva aung gäarakni i qat nanakt na ngo diva qaku qale qa vät bängangit angät tpäs.

⁴⁷ “Dap auge qäarak i qat nari gua enge sokt di qaku qat tet parhäm ngät diva qaku ngo ngu namatnävämne na qa. Inguna sa qaku ngua män ivakt iva ngua rhatnävämne na ama ruvek dap ngua män divakt iva ngua rhumaiar ta. ⁴⁸ Sa akni di qa e qäarakni iva qat tatnävämne nä iaqäkt käarak i qät kyiradeng na ngo dä qaku qat tat maengäkt sä gua enge. Bä iangärhäkt ama enge qärangätni i sa ngua märhamän bät a ngät diva ngä rhatnävämne na qa vät ama dängdängini na qa ama qunäga. ⁴⁹ Inguna sa qaku ngua märhamän nävät gu mädräm maräkt dap ama Ngätmamäk käarakni i qa rhäk na ngo sa qa qoar na ngo nä qärangätni ama enge iva ngua rhamän bät a ngät bä va ngua rhamän bät a ngät toqoräkt. ⁵⁰ Bä nguät dräm i iangärhäkt aa rhäkne di ngärhit bon da ama iar ama sok täm ngät. Bä äkt i sa agini qärqäni i nguät tamän bät ini di ianiäkt di qärqäni ianiäkt i sa ama Ngätmamäk ka qoar na ngo iva ngua rhamän bät ini.”

* 12:38 Ais 53:1 † 12:39 Ais 6:10

13

Ma Jisas Ka Rhor Aa Mudäsaqongda Arha Qar

¹ Näkt toqoräkt di sa qorhäs mamär na ama qäväläm gärqomni iva ama tmäski ma Pasova bä ma Jisas di qat dräm i sa ama qäväläm ngä män iva qa rhet daqule rhakt täkt ama ivätki bä sage ama Ngätmamäk. Sa nguna aa snäng bät aa ruvek pät ama ivätki qärrarhani i sa qa ernanas täm da dä aa snäng bät a rha mamär.

² Bä nga rhoqoräkt i rhat täs säpbängang dä nak sa ma Sämga qa mu ama snängaqa dä ma Judas Iskariot ma Saimon aa emga aa ron iva qä vodä ma Jisas bä ba aa ikkäna.

³ Ma Jisas di qat dräm i sa ama Ngätmamäk ka mu iarhongäkt moe va aa rhäkt bä qosaqi qat dräm i qa di sa qa män nage ma Ngämuqa dä va qa diva evär däm ga sage ma Ngämuqa

⁴ Bä äkt i nga rhoqoräkt dä qa märanas nagem da qärrarhani i rhat täs bä qa mu aa boiqi ama uiu qi rhämone näkt ka qop mäni nas na ama boiqi qäraktni i rhat dräm di suqup pät a nas na qi. ⁵ Näkt nasot toqoräkt dä sa qa rhor na ama rigi sämät ama luska bä qa nasäng i qät tor aa mudäsaqongda arha qar näkt kä suqup pät a ngät nä iaqyäkt ama boiqi qärakt i sa qa qop ki mäni nas.

⁶ Sa qät tor arha qar bä sävät ma Saimon Pita iaqäkt karak i qa snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Engeska, nga ngiat tu gi snäng iva ngi rhor gua qar?”

⁷ Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “As kaku qunäga vät a nge rhäkt sa agini qärqäni i nguat tualat nä ini dap pa nasot dä va qunäga vät a nge.”

⁸ Dä sa ma Pita qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Qale, qaku mamär iva ngi narhor gua qar.”

Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Ngakt bä nga qaku ngu

narhor gia qar dä va qaku rhäm nge nämäni ngo.”

⁹ Dä ma Saimon Pita qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Qaku sokt gua qar dap kosaqi ngua rhäkt ngä nä ngua väski!”

¹⁰ Dä sa ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ama ruqa qäarakni i sa qa rhor nas mamär di qaku qät läk iva qä lir qä rhor nas inguna aa släqyige moe di ama qumärqumär ige dap sokt kät läk iva qä rhor aa qar.* Bä ngän di ama qumärqumärta na ngän sokt di qaku ngän moe.” ¹¹ Sa qa märhamän doqoräkt dinguna qat dräm i iaqäkt karak iva qä vodäm ga bä ba aa ikkäna bä äkt i qa qoar i qaku rha moe di ama qumärqumär ta.

¹² Näkt nga rhoqoräkt i qa rhor arha qar bä rhäksot dä saqi qa mon mät aa boiqi ama uiu qi näkt evär däm ga sa äkt i mai qat muqun e.

Näkt ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga qunäga vät a ngän sa ama rharimini qärqäni i sa ngua mualat sä ngän di rhoqoräkt?” ¹³ Bä ngän des ngo i Qamorqa dä Engeska di ngätki rhoqoräkt i ngän damän doqoräkt inguna aingo di ngo rhoqoräkt. ¹⁴ Bä äkt i nga rhoqor täkt i angäna Engeska dä angän gamorqa na ngo dä sa ngua rhor angäna qar bä va ngän di mamär iva qosaqi ngänit tor angäna qar qane. ¹⁵ Sa ngua mualat sä ngän doqoräkt di sa ngur qur a ngän iva ngän dualat toqoräkt. Bä mamär iva qosaqi ngän dualat toqor ngo. ¹⁶ Näkt nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i sa qaku anga latka qa vit pa aa morqa aa uväs bä qosaqi anga ngangga di qaku qa vit pa iaqäkt karak aa uväs i sa qa rhäk na qa. ¹⁷ Ngakt bä qunäga vät a ngän sä rhangät täkt dä sa va ama modämne sävät a ngän gre i ngän dualat na ngät.

¹⁸ “Sa nguat tamän doqoräkt di qaku sävät a ngän moe inguna nguat

* **13:10** sokt kät läk iva qä rhor aa qar. Ma Jon ga säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Jon aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

dräm iarhakt kärarhae i sa ngua ar-meng däm da. Dap toqoräkt i ngua goar i akni diva qä vodäm ngo bä bä gua ikkäna diva rhäkmmär varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangättni i ngät tamän doqortäqyia, 'Iaqäkt kärak i qat täs gu bret di sa qa rhong mes na ngo.' ¹⁹ Bä va narhäkt diva nguat tamän särhäm ngän narhoer na agi a lat kärangättni iva ngä rhän ivakt iva gre i sa ngä män dä va ngänät nanakt i aingo di iaqäkt. ²⁰ Bä nguat tamän särhäm ngän na ama engätki mamär i auge qärak i qä rhar sa akni qärak i sa ngua rhäk na qa di qä rhar sä ngo bä qosaqi iaqäkt kärak i qä rhar sä ngo di qä rhar sä iaqäkt kärak i sa qa rhäk na ngo sarhe."

Akni Nävät A Ngän Diva Qä Vodäm Ngo Bä Gua Ikkäna

(13:21-30 / Mat 26:17-25 / Mak 14:12-21 / Luk 22:7-13)

²¹ Näkt nga nasot i ma Jisas ka märhamän doqoräkt dä sa rhäqöp ka na ama qänäskänes bä qa goar na rha rhoqortäqyia, "Nak nguat tamän särhäm ngän na ama engätki i akni nävät a ngän diva qä vodäm ngo bä gua ikkäna." ²² Bä nga rhoqoräkt dä sa aa mudäsaqongda rhi nasäng i rhit ñäm sävät a ne i qaku rhat dräm i qat tamän sävät auge mamär nävät a rha.

²³ Näkt akni nävät ama mudäsaqongda qärakni i ma Jisas aa snäng bät a qa mamär di sa qat muqun glaqot na qa. ²⁴ Bä äkt i sa ma Saimon Pita qa siqutmät sävät iaqäkt ama mudäsaqongga bä qa goar na qa iva qä snanbät sä ma Jisas i rhoqoräkt di qat tamän sävät auge. ²⁵ Dä sa qä mudäsaqongga qa angär sävät ma Jisas näkt ka snanbät sä qa rhoqortäqyia, "Engeska, ngu lu auge iaqäkt?"

²⁶ Dä ma Jisas ka movät toqortäqyia, "Iaqäkt di qärak iva ngu rha ama bretige bä ngu rhäk ige sämät ama dis näkt pa ngu von ga."

Bä nga rhoqoräkt i sa qa rhäk ama bretige dä qa von ma Judas Iskar-iot ma Saimon aa emga. ²⁷ Bä nga rhoqoräkt i sa ma Judas ka rha ama

bretige dä ma Sämgä qa mon sämät ka.

Näkt ma Jisas ka goar na qa rhoqortäqyia, "Ianiäkt kärqäni iva ngia rhualat nä ini di ngi lir ngia rhualat nä ini." ²⁸ Sökt di qaku aung bät ama laiqa aa rhäkt di qunäga vät a qa i mäniekt bä ma Jisas ka goar na qa rhoqoräkt. ²⁹ Bä arhani di rha mu arhä snäng i ma Jisas kat tamän särhä ma Judas iva qä vodäm bät guarhong gärqärhongni i rhit läk nani irhong ba ama tmäski ura va sa qa von da rhä guani bä ba ama tläkta inguna qa di qat dräm gät lu vät ama ligär.

³⁰ Näkt nga rhoqoräkt i sa ma Judas ka rha ama bretige dä qop puk sä qa masägos sä dalek. Sa rhoqoräkt di sa bängagi.

Ngut Bon Ngän Da Ama Iaräs Na Ngät Ama Muräkt

³¹ Bä nga rhoqoräkt i sa ma Judas ka met dä ma Jisas ka goar toqortäqyia, "Sa rhäkt di ma Ngämuqa qät sek sä ma Ruqa aa Emga aa ngärhipki. Bä nävät a qa di rhit sek sä ma Ngämuqa aa ngärhipki. ³² Näkt ngakt bä nävät ma Ruqa aa Emga aa lat di rhit sek sä ma Ngämuqa aa ngärhipki dä va qosaqi ma Ngämuqa maräkt kät sek sä iaqäkt bä va qa rhualat toqoräkt masägos."

³³ Dä saqi as ka goar na rha rhoqortäqyia, "Ngu es, pa qaku qale ngo mauii ngu na ngän. Bä va ngänit ñäm nani a ngo sökt di nguat tamän särhäm ngän däkt di qoki rhoqor ama Judaqäna qärarhani i sa ngua goar na rha rhoqortäqyia, 'Äkt iva ngua rhet sae di qaku mamär iva ngän namet sae.' ³⁴ Näkt ama iaräs na ngät ama muräkt iva ngu von ngän däm ngät di ngät tamän doqortäqyia, 'Angäna snäng bät a ne. Sa mamär iva angäna snäng bät a ne rhoqor ngo i sa gua snäng bät a ngän.' ³⁵ Ngakt bä angäna snäng bät a ne diva rhoqoräkt dä va ama ruvek tat dräm i ngän di gu mudäsaqongda na ngän."

Ma Jisas Ka Qoar I Ma Pita Diva Qä Rhäqyas Na Qa

(13:36-38 / Mat 26:30-35 / Mak 14:26-31 / Luk 22:31-34)

³⁶ Dä ma Saimon Pita qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Engeska, ngu lu va ngia rhet sa qoe?”

Dä ma Jisas ka movät toqortäqyia, “Äkt iva ngua rhet sae di qaku mamär iva rhäkt di ngi namet nasot a ngo sae dap pa nasot dä va dängdäng na nge sae.”

³⁷ Dä ma Pita qa snanbät toqortäqyia, “Engeska, ngu lu mäniekt bä qaku mamär iva ngu namet nasot a nge rhäkt? Aingo diva ngu ñäp iva ngua rhatnärhäm nge.”

³⁸ Bä äkt i ma Jisas ka movät toqortäqyia, “Nga ngätki iva ngi ñäp toqoräkt? Nak nguät tamän särhäm nge na ama engätki i as toqoräkt i qaku ama durätkka qa nok dä va ngi rhäqyas na ngo madäpguamek!”

14

Aingo Di Ama Iska Bä Ama Engätki Bä Ama Iar

¹ Näkt kosaqi ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa varis äkt bä qänäskänes ngän inguna ngänät nanakt nä ma Ngämuqa dä qosaqi ngänät nanakt na ngo. ² Sa vä gu mam aa vätkä di ama rhäqäp na ap ama qäväläp kärqapni iva qale ngän bä bap. Näkt nga vadi mai sa qaku rhoqoräkt di sa vadi mai ngua qoar na ngän. Bä ngo di nguät tet sae ivakt iva ngu rhäkmu na ap bä ba ngän. ³ Näkt ngakt bä ngua rhet bä ngu rhäkmu na ama qäväläp bä ba ngän dä sa va evär däm ngo bä va ngu rha ngän sagem mes ivakt iva qale ngän ngän na ngo äkt i qale ngo e. ⁴ Aingän di sa ngänät dräm ama iska sävä iosäkt ama ivärhäs kärqos i nguät tet sae.”

⁵ Dä sa ma Tomas ka snanbät toqortäqyia, “Engeska, sa qaku ut dräm i ngiat tet sa qoe nai bä äkt i ngu

lu va urhi räm ama iska sae rhoqor mäniekt?”

⁶ Dä ma Jisas ka movät pät a qa rhoqortäqyia, “Aingo di ama iska bä ama engätki bä ama iar. Sa qaku aung gä namet sage ama Ngätmamäk näva aung anga iska dap sokt nävät a ngo. ⁷ Vadi mai sa ngänät dräm a ngo mamär di qosaqi vadi mai ngänät dräm gu mamäk. Bä va narhäkt bä rhävit dä sa ngänät dräm a qa bä sa ngän lu qa.”

⁸ Dä ma Filip ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Engeska, ngi qur a ut ta ama Ngätmamäk. Ngakt bä nga rhoqoräkt diva mamär na ut.”

⁹ Dä ma Jisas ka snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Filip, nak sa qale ngo mänguräp mä ngän bät ama qäväläm ama uiu äm näkt nga as kaku ngiat dräm a ngo? Sa iaqäkt kärak i qa lu ngo di sa qa lu ama Ngätmamäk. Ngu lu mäniekt bä ngi qoar toqortäqyia, ‘Ngi qur a ut ta ama Ngätmamäk?’

¹⁰ Nga qaku ngiat nanakt i ngo di ngua e va ama Ngätmamäk dä ama Ngätmamäk di qa e väm ngo? Ama enge kärangätni i nguät tamän bät a ngät bä ba ngän di qaku sokt ngät nagem ngo. Dap kinak iaqäkt ama Ngätmamäk kärak i qale qa väm ngo di sa qat tualat na aa lat.

¹¹ “Bä mamär iva ngänät nanakt na ngo rhoqoräkt i nguät tamän i aingo di ngua e va ama Ngätmamäk dap ka di qa e väm ngo ura ngakt bä qaku dä mamär iva ngänät nanakt na ngo nävät ama lat kärangätni i nguät tualat na ngät. ¹² Näkt nguät tamän särhäm ngän na ama engätki i iaqäkt kärak i qat nanakt na ngo diva qat tualat nä iarhongäkt kärqärhong i sa nguät tualat nä irhong. Bä va qa di qat tualat na ama moräsnirhong bät tärhong däkt angät tpäs inguna nguät tet sage ama Ngätmamäk. ¹³ Bä va ngua rhualat na agini qarqäni i ngäni nän ngo rhäm ini nävät gu ngärhipki ivakt iva ama Ngätmamäk kä rha ama

* **14:14** ngo Ma Jon ga säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Jon aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

murhameska nävät ama Ngärhoemga.
¹⁴ Näkt ngakt bä ngäni nän ngo* nani guani nävät gu ngärhipki dä sa va ngua rhualat nä ini.”

Ma Jisas Ka Qoar Iva Qä Rhäk Na Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa

¹⁵ Näkt kosaqi ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Ngakt bä angäna snäng bät a ngo dä va ngän det parhäm gu muräkt. ¹⁶ Bä va ngu nän ama Ngätmamäk dä va qä von ngän da akni ama ruqa qarakni iva qat tatnärhäm ngän bä va qale qa mas kä na ngän. ¹⁷ Iaqäkt ama ruqa di ama Qloqaqa na ama engätki. Bä ama ruvek nävät ama ivätki diva qaku mamär vät a rha iva rhi narha qa inguna qaku rhat lu qa bä qosaqi qaku rhat dräm a qa. Dap ngän di sa ngänät dräm a qa inguna sa qale qa qä na ngän bä va qale qa väm ngän.

¹⁸ “Näkt pa qaku ngu namet daqule ngän i ngän doqor ama säbotta dap saqi as pa evär däm ngo sagem ngän. ¹⁹ Bä vät ama qäväläm ama qot äm dä va ama ruvek nävät ama ivätki di saqi as pa qaku rhi nalu ngo dap ngän diva ngäni lu ngo. Näkt nguna äkt i sa nguat däqäm dä va ngän di qosaqi va ngänät däqäm. ²⁰ Näkt pät iomäkt ama qäväläm dä va qunäga vät a ngän mamär i ngo di ngua e vä gu mamäk dap ngän di ngän nae väm ngo bä ngo di ngua e väm ngän. ²¹ Aung gäarakni i qat sangar sävät gu muräkt bä qat tet parhäm ngät di iaqäkt di qarak i aa snäng bät a ngo. Näkt iaqäkt karak i aa snäng bät a ngo diva gu mamäk aa snäng bät a qa bä qosaqi ngo diva gua snäng bät a qa bä va ngu qur a qa rhäm mes.”

²² Dä ma Judas karakni i qaku ma Judas Iskariot na qa qa qoar toqortäqyia, “Engeska, ngu lu mäniect bä va ngi qur a ut täm mes dap kaku rha ama ruvek nävät ama ivätki?”

²³ Dä ma Jisas ka muvät pät a qa i qä qoar toqortäqyia, “Bä aung gäarakni i aa snäng bät a ngo diva qat tet parhäm gu rhisu. Bä va gu mamäk diva aa snäng bät a qa dä va un dän

sagem ga bä va qali lun e väm ga.
²⁴ Dap iaqäkt karak i qaku aa snäng bät a ngo diva qaku qat tet parhäm gu rhisu. Näkt tangät täkt ama enge qärangätni i sa ngänät nari ngät nämät ngo di qaku gua enge dap kinak ama Ngätmamäk karakni i sa qa rhäk na ngo aa enge iangärhäkt.

²⁵ “Bä rhangät täkt ama enge moe di sa ngua märhamän bät a ngät as toqoräkt i qale ngo ngu na ngän. ²⁶ Sökt di ama ruqa qarakni iva qat tatnärhäm ngän di ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qarak i ama Ngätmamäk pa qä rhäk na qa nävät gu ngärhipki diva qä su ngän dä iarhongäkt moe dä va qät puk pät a ngän nä iarhongäkt moekt kärqärhong i sa ngua qoar na ngän nä irhong.

²⁷ “Ama bulap di nguat tet daqule ngät gem ngän bä iangärhäkt gu bulap di ngut bon ngän däm ngät. Näkt sa qaku nguat dräm ngut bon ngän däm ngät toqor ama ruvek nävät ama ivätki qärrahani i rhat dräm dit bon. Dap kale qänäskänes ngän dä qale ngänit len.

²⁸ “Sa ngän nari ngo i ngua qoar toqortäqyia, ‘Nguat tet daqule ngän näkt saqi va evär däm ngo sagem ngän.’ Näkt ngakt bä sa angäna snäng bät a ngo dä vadi mai märmar gem ngän iva nguat tet sage ama Ngätmamäk inguna qa di ama moräs na qa masirhat pä ngua väs.

²⁹ “Sa ngua märhamän särhäm ngän narhoer nä rhangät täkt iva ngä rhän ivakt iva ngakt bä sa ngät dän dä va ngänät nanakt. ³⁰ Näkt sa qaku ngu natmärhamän särhäm ne ngu na ngän mauiu inguna ama tpäskinaqa nämäni rhakt täkt ama ivätki di sa iak kat dän. Bä qa di nak kaku aa anga grot iva qa rhualat nä guani qärqäni iva qa rhäqäne dä mamär na ngo nä ini. ³¹ Sökt di nguat tualat maräkt parhäm iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qa qoar na ngo iva ngua rhualat nä irhong ivakt iva ama ruvek nävät ama ivätki di mamär vät a

rha iva qunäga vät a rha i gua snäng bät a qa.

“Ngän däranas bä u rhet narhäkt.”

15

Aingo Di Ama Qaulige Na Ama Wain Ama Engäkki Nä Ige

¹ Näkt kosaqi ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingo di ama qaulige na ama wain ama engäkki nä ige dap gu mamäk di iaqäkt kärak i qät lu vät ama qauligleng nävät ama etki. ² Sa qät dodäkt sa ama ngärhäqyitnäk moe nae nämäni ngo qärqitnäkni i qaku itnäk ngärhit sa anga gavam dap sa qä qumär vät ama ngärhäqyitnäk moe qärqitnäkni i itnäk ngärhit sa ama gavam ivakt iva itnäk ngärhit sa masirhat. ³ Bä aingän di sa ama qumärqumärta na ngän inguna nävät gua enge qärangätni i sa ngua märhamän särhäm ngän na ngät.

⁴ “Näkt kale ngän basägos mäni ngo dä sa va qale ngo vasägos mäni ngän. Inguna qaku anga ngärhäqyit ngä nasa anga gavam gop äkt mavängam gre i qali lit mät släqyäs dap koki mamär iva qali lit pasägos mäni ama qaulige. Bä äkt i qaku mamär vät a ngän iva ngäni sa anga gavam gre i qaku qale ngän basägos mäni ngo. ⁵ Aingo di ama qaulige na ngo dap aingän di ama ngärhäqyitnäk na ngän. Näkt ngakt bä qale anga ruqa vasägos mäni ngo bä ngo di qale ngo mäni qa dä sa va qät sa ama gavam masirhat inguna ngakt bä qaku qale ngän mäni ngo diva qaku mamär iva ngä namualat nä guani. ⁶ Ngakt bä aung anga ruqa di qaku qale qa vasägos mäni ngo di qa rhoqor ama ngärhäqyit kärqitni i sa rha rhon na it bä qek dä bit näkt sa iatnäqäkt ama ngärhäqyitnäk toqoräkt di rhat tat mä itnäk bä rhit don nä itnäk sämät ama mudam bä itnäk ngät dang.

⁷ “Dap ngakt bä qale ngän basägos mäni ngo dä gua enge di qale ngät gem ngän basägos dä mamär iva ngäni nän da agini qärqäni i nani a ngän nä ini dä sa va ma Ngämuqa

qa rhualat nä ini. ⁸ Va ngänit bon gu mamäk ta ama murhämeska qre i ngänit sa ama gavam masirhat bä rhoqor täkt di ngänir qur ama ruvek i ngän di gu mudäsaqongda na ngän. ⁹ Qoki rhoqor ama Ngätmamäk i aa snäng bät a ngo dä qosaqi ngo di gua snäng bät a ngän. Sa rhäkt diva qale ngän basägos mäni gu lavuqi. ¹⁰ Näkt ngakt bä ngän det parhäm gua enge diva qale ngän basägos mäni gu lavuqi nak kop toqor ngo i nguät tet parhäm gu mamäk aa enge dä sa qale ngo vasägos mäni aa lavuqi. ¹¹ Bä sa ngua qoar na ngän nä rhärhong däkt divakt iva gu märmärgem diva qale ngät gem ngän bä va ngän di märmär gem ngän masirhat.

¹² “Näkt ngu qoar na ngän iva angäna snäng bät a ne i qoki rhoqor ngo i gua snäng bät a ngän. ¹³ Ama ruqa aa lavuqi di ama enges ki masirhat mamär qrekt i qät boda aa iar iva bä ba aa ruavek. ¹⁴ Bä aingän di gua ruavek na ngän gre i ngän det parhäm gua enge.

¹⁵ “Näkt sa va qaku ngu natmes ngän i ama latta na ngän gärrarhani i qale rha vä gua rem inguna ama latka rhoqoräkt di qaku qat dräm aa morqa aa qärhong. Dap sa ngua mes ngän i gua ruavek na ngän inguna iarhongäkt moekt nage gu mamäk kärqärhong i ngua räm irhong di sa ngua muqunäga vät a ngän sä irhong. ¹⁶ Bä qaku ngän narmeng däm ngo dap aingo ngua armeng däm ngän näkt ngua muqunän bät a ngän ivakt iva ngän det bä ngänit sa ama gavam bä va iangärhäkt ama gavam diva qale ngät mas. Bä nga rhoqoräkt dä ama Ngätmamäk pa qä von ngän da agini qärqäni i ngäni nän däm ini nävät gu ngärhipki. ¹⁷ Näkt tangät tak gua enge bä ba ngän divakt iva angäna snäng bät a ne.”

Ama Ruvek Nävät Ama Ivätki Di Ama Vu Da Arha Ron Mamär Sävat Ama Mudäsaqongda

¹⁸ Näkt kosaqi ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngakt bä ama

ruvek nāvāt ama ivätki di ama vu da arha ron sävāt a ngän dä mamär iva qunäga vāt a ngän i aingo di ama vu da arha ron sävāt a ngo narhoer. ¹⁹ Ngakt bä ngän di nak nämäni ama ivätki mamär dä ama ruvek nāvāt ama ivätki diva arhä snäng bät a ngän. Sokt di sa ngua armeng däm ngän nämäni ama ivätki bä rhäkt di qaku ngän nämäni qi bä nāvāt tom däkt dä ama vu da arha ron mamär sävāt a ngän. ²⁰ Mamär iva ngän du angän snäng sävāt gua enge qarangätni i sa ngua qoar na ngän doqortäqyia, 'Qaku anga latka di qa vit pa aa morqa aa uväs.' Ngakt bä rha sangäm na ngo dä va qosaqi rhi sangäm na ngän. Dap ngakt bä rhat tet parhäm gua enge dä va qosaqi rhat tet parhäm angäna enge.

²¹ "Bä va rhat tualat sä ngän doqoräkt dinguna nāvāt gu ngärhipki inguna qaku rhat dräm iaqäkt karak i qa rhäk na ngo. ²² Ngakt bä vadi mai qaku ngua män bä ngua märhamän särhäm da dä vadi mai qaku ma Ngämuqa qä narhäksärhäm da sa arha vuirhong. Dap täkt di sa qale rha va arha vuirhong angät täksärhäm angärha rem.

²³ "Bä auge qarak i ama vu da aa ron sävāt a ngo di qa di qosaqi ama vu da aa ron sävāt gu mamäk. ²⁴ Näkt ngakt bä vadi mai qaku ngua mualat mänguräp mä rha nä iangärhäkt ama lat karangät i qaku mamär vāt aung iva qä namualat nä ngät dä vadi mai qaku ma Ngämuqa qä narhäksärhäm da sa arha vuirhong. Dap täkt di sa rha lu iangärhäkt ama lat dä sa ama vu da arha ron sävāt a ngo bä qosaqi sävāt gu mam. ²⁵ Sokt di qoki rha mualat toqoräkt ivakt iva sa rhäk mamär ta ama enge qarangätni i sa rha säm a ngät pa arhä muräkt karangätni i ngät tamän doqortäqyia, 'Sa ama vu da arha ron sävāt a ngo mavängam dap kaku vāt guani angät tpäs.'

²⁶ "Bä nga rhoqoräkt i ama ruqa qarakni i qat tatnärhäm ngän ba qa rhän iaqäkt karak iva ngu rhäk na

qa sagem ngän nage ama Ngätmamäk karak i ama Qloqaqa na ama engätki qarak i qat dän nage ama Ngätmamäk dä sa va qä sameng sävāt a ngo. ²⁷ Bä ngän diva qosaqi ngäni sameng sävāt a ngo inguna sa qale ngän ngän na ngo nāvāt ama rharimini."

16

¹ "Näkt tärhong däkt moekt kärqärhong i sa ngua qoar na ngän nä irhong divakt iva qale arharpus na ngän. ² Va rhi qutmäs a ngän näva ama mämairväm näkt ama qäväläm diva qäqi äm ngä rhän gärqomni iva aung gäarakni i qä veng ngän diva qat tu aa snäng i qat tualat na ama märini bä bä ma Ngämuqa. ³ Bä va rhat tualat nä rhärhong däkt inguna sa qaku rhat dräm ama Ngätmamäk bä qosaqi qaku rhat dräm a ngo. ⁴ Näkt sa ngua qoar na ngän nä rhärhong däkt divakt iva ngakt bä iomäkt ama qäväläm ngä rhän bät a ngän dä va vuk pät a ngän nä gua enge.

Ama Qloqaqa Ama Qumärqumärqa Aa Lat

"Dap kaku ngua qoar na ngän nä rhärhong däkt pät ama rharimini inguna qale ngo gem ngän. ⁵ Sokt di rhäkt diva nguat tet sage iaqäkt karak i qa rhäk na ngo sokt di qop kaku aung nāvāt a ngän gä snanbät sä ngo rhoqortäqyia, 'Ngu lu va ngia rhet sa qoe?' ⁶ Dap täqäp ngän na ama iräski inguna sa ngua qoar na ngän nä rhärhong däkt. ⁷ Sokt di nguat tamän särhäm ngän na ama engätki rhoqortäqyia, va ama märini ngä rhän bä ba ngän gre iva ngua rhet daqule ngän. Inguna ngakt bä qaku ngu namet daqule ngän dä ama ruqa qarakni i qat tatnärhäm ngän diva qaku qä namän sagem ngän.

⁸ "Näkt toqoräkt iva qa rhän dä va qär qur ama ruvek nāvāt ama ivätki i agi arha lat di ama vu ngät dä agi arha lat di ama räkt ngät dä ma Ngämuqa aa saqong bä sävāt ma Ngämuqa aa matnävämne qarangätni iva ngä rhän. ⁹ Dä va qär qur ama ruvek sävāt arha vuirhong inguna

ama ruvek di qaku rhat nanakt na ngo. ¹⁰ Dä va qosaqi iaqäkt ama ruqa qarak i qat tatnärhäm ngän ba qär qur ama ruvek sävät ama räkt ngät ama lat inguna va ngua rhet sage ama Ngätmamäk bä saqi as pa qaku ngän nalu ngo. ¹¹ “Näkt pa qär qur ama ruvek sävät ama matnävämne inguna ama tpäskinaqa nämäni rhakt täkt ama ivätki di sa qale qa da ama matnävämne angärha ron.

¹² “Näkt as masirhat mamär nä gua enge bä ba ngän sokt di sa sirhäkt kaku ngän nasangar mamär sävät iangärhäkt ama enge moekt. ¹³ Sokt di nga rhoqoräkt iva iaqäkt ama Qloqaqa na ama engätki qa rhän dä va qär qur a ngän da ama engätki moe. Qaku qä natmärhamän nävät aa mädräm maräkt dap pa sokt kat tamän bät iarhongäkt kärqärhong i qat nari irhong. Dä va qär qoar na ngän nä qarqärhongni iva as irhong ngä rhän. ¹⁴ Bä va qä von ngo rha ama murhämeska inguna va qät ta qarqärhongni i irhong nagem ngo bä va qat tuqunäga sä irhong bä ba ngän. ¹⁵ Bä iarhongäkt moe qarqärhong i ama Ngätmamäk aa qarhong di ngo gu qarhong. Bä äkt i sa ngua qoar iva ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qät ta agini qarqäni i ini nagem ngo bä va qat tuqunäga sä ini bä ba ngän.

Ama Mudäsaqongda Arha Iräski Diva Qi Rhong Na Nas Ma Ama Märmärgem

¹⁶ “Näkt nasot ama qäväläm ama qot äm diva as kaku ngän nalu ngo näkt pät ama qäväläm ama qot äm nasot dä saqi va ngäni lu ngo.”

¹⁷ Dä soknga arhani nävät ma Jisas aa mudäsaqongda rha qoar na ne rhoqortäqyia, “Ngu lu ama rharimini rhoqor mäniekt sa aa enge qarqäni i sa qä qoar toqortäqyia, ‘Bä nasot ama qäväläm ama qot äm diva as kaku ngän nalu ngo näkt pät ama qäväläm ama qot äm nasot dä saqi va ngäni lu ngo’ dä qosaqi qä qoar toqortäqyia, ‘Inguna va ngua rhet sage ama Ngätmamäk?’” ¹⁸ Bä qoki

mai na rha i rhi snanbät sä ne rhoqortäqyia, “Ngu lu ama rharimini rhoqor mäniekt bä äkt i qä qoar toqortäqyia, ‘ama qäväläm ama qot äm?’ Sa qaku qunäga vät a ut sä iangärhäkt aa enge.”

¹⁹ Bä nga ma Jisas kat dräm i nani a rha iva rhi snanbät sä qa närha aa enge dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga ngäni snanbät sä ne närha ama rharimini mäniekt kärqäni i ngua qoar toqortäqyia, ‘Nasot ama qot äm ama qäväläm dä as kaku ngän nalu ngo näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä saqi va ngäni lu ngo?’” ²⁰ Sa nguat tamän särhäm ngän na ama engätki iva ngän di ngänit nok dä airäs ngän dap ama ruvek nävät ama ivätki di sa va märmär gem da masirhat. Bä ngän diva airäs ngän sokt diva iaqyäkt angäna iräski diva qi rhong na nas ma ama märmärgem.

²¹ “Ama evopki di nga rhoqoräkt i qit sa ama qokokka dä qi nari ama ruanini inguna sa at käväläm ngä män iva qi sa sokt di nga rhoqoräkt i sa qia sa at kokokka dä sa rät pät a qi na ama ruanini inguna nävät at märmärgem i sa at kokokka qa män sämäni ama ivätki. ²² Bä äkt i aingän di rhäkt di airäs ngän masirhat sokt di saqi as pa ngu lu ngän dä va mär gem ngän masirhat bä va qaku aung gä nasot nä iangärhäkt angän märmärgem. ²³ Näkt pät iomäkt ama qäväläm diva qaku ngän nasnanbät sä ngo na anga snanbät. Sa nguat tamän särhäm ngän na ama engätki iva ama Ngätmamäk pa qä von ngän da agini qarqäni i ngäni nän ga rhäm ini nävät gu ngärhipki. ²⁴ Qoki as inamäk bä sarhäkt di as kaku ngän nän dä guani nävät gu ngärhipki. Ngäni nän ma Ngämuqa dä va qä von ngän ivakt iva märmär gem ngän masirhat.

Sa Ngua Män Näva Ama Ivätki At Täväs

²⁵ “Bä inamäk dä sa nguat tamän särhäm ngän na ama enge qarängätni i qaku qunäga vät a ngän sä ngät sokt di as ama qäväläm iva äm ngä rhän gärqomni iva qaku ngu natmärhamän

doqoräkt dap pa nguat tamän särhäm ngän mamär sävät ama Ngätmamäk. ²⁶ Näkt päť iomäkt ama qäväläm dä va ngäni nän nävät gu ngärhipki. Sa qaku nguat tamän iva ngu nän ama Ngätmamäk bä ba ngän. ²⁷ Dap kinak mamär iva ngäni nän doqoräkt inguna ama Ngätmamäk di aa snäng bät a ngän inguna sa angäna snängbät a ngo dä ngänät nanakt i sa ngua män nagem ga. ²⁸ Sa ngua män nage ama Ngätmamäk bä sämäni ama ivätki näkt saqi rhäkt diva ngua rhet nämäni ama ivätki bä va evär däm ngo sage ama Ngätmamäk.”

²⁹ Dä sa ma Jisas aa mudäsaqongda rha qoar toqortäqyia, “I, sa rhäkt di ngiat tamän mamär dä qaku ngiat tamän na ama enge qärangätäni i qaku qunäga vät a ut sä ngät. ³⁰ Bä rhäkt di sa ut lu i ngiat dräm iarhongäkt moe bä nge di qäqi qaku ngit läk iva aung gä snanbät sä nge na anga snanbät inguna ama ruvek moe di sa ngiat dräm arhä snängaqa mamär. Bä nävät tom däkt dä ut nanakt i sa ngia män nage ma Ngämuqa.”

³¹ Dä ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nga rhäkt di sa ngänät nanakt? ³² As ngäni lu i as ama qäväläm ba äm ngä rhän bä sa rhäkt di sa äm ngä män iva vräsmät na ngän bä säva angäna värhap ak dä ak na ngän. Bä va ngän det daqule ngo i sokt ngo maräkt. Sokt di qaku sokt ngo qale ngo inguna ama Ngätmamäk di sa qale qa qä na ngo. ³³ Näkt sa ngua qoar na ngän nä rhärhong däkt divakt iva nävät a ngo diva qale ama bulap gem ngän. Inguna mäni rhakt täkt ama ivätki diva ngänit ta ama märänga. Sokt di mamär iva märmar gem ngän. Sa ngua män näva ama ivätki at täväs.”

17

Ma Jisas Kä Nän Sävat A Nas

¹ Näkt sa nasot tangät täkt aa enge dä ma Jisas ka näm dävit säda ama usäpki arha ron bä qä nän doqortäqyia, “Mam, ama qäväläm di sa äm ngä män. Sa ngi sek sä ngia

emga aa ngärhipki ivakt iva ngia emga qä sek sä gi ngärhipki. ² Inguna sa ngia von ga rha ama qrot daver ama ruvek moe ivakt iva qä von dä ama iar ama sok täm ngät bä bä iarhakt kärarhae i sa ngia von ga rhäm da. ³ Bä rhangät täkt di ama iar ama sok täm ngät iva rhat dräm i ainge di sokt nge ama engätki na qa ma Ngämuqa näkt sävät ma Jisas ma Kraisaqäkt kärak i sa ngia rhäk na qa. ⁴ Sa ngua von nge rha ama murhämeska rhe mäni ama ivätki i ngua sot na ama lat kärangätäni i sa ngia von ngo rhäm ngät iva ngua rhualat na ngät. ⁵ Näkt sa rhäkt mam, diva ngi sek sä ngo sa äkt i qale nge e sädä gia sdäm. Näkt sa rhäkt mam, diva ngi von ngo rha ama murhämeska qärakni i mudu nguat sangar a qa ngu na nge rhoqoräkt i as kaku ama ivätki qia män.

Ma Jisas Kä Nän Sävat Aa Mudäsaqongda

⁶ “Sa ngua muqunäga sä nge bä bä iarhakt kärarhae i sa ngia von ngo rhäm da nämäni ama ivätki. Bä rha di sa gia ruvek bä sa ngia von ngo rhäm da bä sa rha met parhäm gia enge. ⁷ Bä rhäkt di rhat dräm i iarhongäkt moe qärqärhong i sa ngia von ngo rhäm irhong di irhong nagem nge. ⁸ Inguna ngua von da rha ama enge qärangätäni i sa ngia von ngo rhäm ngät dä rhat nanakt na ngät. Bä rhat dräm ama engätki i sa ngua män nagem nge dä rhat nanakt i sa ngia rhäk na ngo. ⁹ Bä ngu nän di sävät a rha. Dap kaku ngu nän sävät ama ruvek mavängam nävät ama ivätki dap kinak ngu nän sävät iarhakt kärarhae i sa ngia von ngo rhäm da inguna rha di gia ruvek na rha. ¹⁰ Näkt gu qärhong moe di gi qärhong bä qosaqi gi qärhong moe di gu qärhong. Bä nävät iarhongäkt dä sa ama murhämeska qa män sagem ngo.

¹¹ “Bä rhäkt di qaku qale ngo mäni ama ivätki inguna nguat dän sagem nge. Dap ta diva as kale rha mäni ama ivätki. Gu mamäk ama qumärqumär qa mamär, sa mamär iva ngit lu vät

a rha mamär na ama qrot nävät gi ngärhipki qäraktni i sa ngia von ngo rhäm gi iväkt iva sägäk na rha rhoqor un i sägäk na un. ¹² Sa rhoqoräkt i qale ngo ngu na rha dä ngut lu vät a rha bä ama iar va arhä väs nävät iaqyäkt ama ngärhipki qärakt i sa ngia von ngo rhäm gi. Sa ngut lu vät a rha bä sa qaku aung nävät a rha di musäng sä qa dap sokt iaqäkt kärak i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a qa iva rhi sangäm na qa iväkt iva rhäk mamär varhäm gia enge qärangättni i sa rha säm a ngät.

¹³ “Bä rhäkt di nguat dän sagem nge sokt di nguat tamän bät tärhärhong däkt as toqoräkt i qale ngo mäni ama ivätki iväkt iva rhäqäp ta mamär na ama märmärgem doqor ngo. ¹⁴ Näkt sa ngua von da rhä gia enge dä ama ruvek nävät ama ivätki di sa ama vu da arha ron na rha inguna qaku rha nämäni ama ivätki rhoqor ngo.

¹⁵ “Bä rhangät täkt gua nän di qaku va ngi narhat ta nämäni ama ivätki dap pakt iva ngit lu vät a rha mamär nämät ma Sämgä. ¹⁶ Bä sa rha di qaku rha nämäni ama ivätki i nak kop toqor ngo i qaku ngo nämäni qi. ¹⁷ Sa ngia arñis na rha na ama engäktki. Gia enge di ama engäktki na ngät. ¹⁸ Bä sa ngua rhäk na rha sämäni ama ivätki i rhoqor nge i sa ngia rhäk na ngo sämäni ama ivätki. ¹⁹ Näkt ngua arñis na nas iva bä ba rha. Rhoqoräkt di vakt iva qosaqi rhi arñis na nas nä gia engäktki.”

Ma Jisas Kä Nän Säväät Ama Qat-nanaktpämda Moe

²⁰ “Bä rhangät täkt gua nän di qaku sokt säväät a rha. Dap ngu nän di qosaqi säväät iarhakt kärarhae iva rhat nanakt na ngo nävät arhä sameng ²¹ iväkt iva rha moe diva sägäk na rha i nak kop toqor nge mam i sa ngia e väm ngo dä ngua e väm nge. Bä rha di qosaqi mamär iva qale rha väm un iväkt iva ama ruvek nävät ama ivätki diva rhat nanakt i sa ngia rhäkt na ngo.

²² “Sa ngua von da rha ama murhämeska qäraktni i sa ngia von ngo

rhäm ga iväkt iva sägäk na rha rhoqor un i sägäk na un. ²³ Bä äkt i qosaqi aingo di sa ngua e väm da dä ainge di sa ngia e väm ngo iväkt iva rha rhän i sägäk na rha mamär. Bä nävät tom däkt dä va ama ruvek nävät ama ivätki rhi räm i sa ngia rhäk na ngo bä gia snäng bät a rha di qoki rhoqor nge i sa gia snäng bät a ngo.

²⁴ “Mam, sa nani a ngo nä iarhakt kärarhae i sa ngia von ngo rhäm da iva qale rha rhi na ngo äkt i qale ngo e iväkt iva rhi lu gu murhämeska qäraktni i sa ngia von ngo rhäm ga inguna sa gia snäng bät a ngo as toqoräkt i qaku ama ivätki qia män.”

²⁵ “Gu mamäk ama räkt ka, nämä dä qaku ama ruvek nävät ama ivätki rhat dräm a nge sokt di nguat dräm a nge bä rhärha rhäkt ama gamoe di rhat dräm i sa ngia rhäk na ngo. ²⁶ Bä sa ngua muqunäga sä nge bä ba rha bä va qoki as nguat tuqunäga sä nge iväkt iva gi lavuqi qäraktni i säväät a ngo diva qali qi e väm da bä aingo diva qale ngo e väm da.”

18

Rha Sangar Ma Jisas

(18:1-12 / Mat 26:47-56 / Mak 14:43-52 / Luk 22:47-53)

¹ Bä nga rhoqoräkt i ma Jisas kä nän bä rhäksot dä sa qä na aa mudäsaqongda rha met na äkt bä rha mängaläkt ama uväs kärqosni i rhat tes äs i ma Kidron. Näkt nga rhage nä iosäkt ama uväs di ama ivärhäs kärqosni i qale ama erhäs na ama ngämung na ama olip e dä sa qä na aa mudäsaqongda rha mon sae. ² Dä ma Judas kärakni iva qä vodä ma Jisas säva aa ikkäna arhä rhäkt di qosaqi qat dräm iosäkt ama erhäs inguna ma Jisas kä na aa mudäsaqongda rhät dräm bäspästämne na rha e.

³ Bä äkt i sa ma Judas ka er nanokt ama guläñgi na ama ulaqimärharhärhäkt näkt säväät arhani ama narhoerta nävät ama priskäna ama moräs na rha näkt ama Farisiqäna bä sa äkt säväät iosäkt ama erhäs. Näkt iaqyäkt ama guläñgi

di rhit ta ama lirhäng dä ama ngämungiseng gärqisengni i rhat dräm dat tudäm sädä iseng angät tpäs näkt ama ulaqi at kärhong. ⁴ Bä ma Jisas di sa qat dräm iarhongäkt moe qärqärhong iva irhong ngä rhän bät a qa bä äkt i vuk sä qa nävä iosäkt ama erhäs bä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ngu lu ngänit ñäm nani auge?”

⁵ Dä rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Ma Jisas nae ma Nasaret.”

Dä ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Nak kop aingo rhäkt.” Näkt toqoräkt di ma Judas kärakni iva qä vodäm ga säva arhä rhäkt di qa e qä na rha. ⁶ Bä nga rhoqoräkt i ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Nak kop aingo rhäkt” dä sa rha moda arha rhäng bä arpus na rha sävät ivät.

⁷ Dä saqi as ma Jisas ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ngu lu ngänit ñäm nani auge?”

Dä rha qoar toqortäqyia, “Ma Jisas nae ma Nasaret.”

⁸ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Sa ngua qoar na ngän i nak kop aingo rhäkt. Ngakt bä ngänit ñäm nani a ngo dä sa angäna qlak nä rhärha e ama gamoe iva rha rhet.” ⁹ Bä rhangät täkt ngä märanas divakt iva rhäkmamär varhäm ama enge qärangättni i sa qa märhamän bät a ngät toqortäqyia, “Sa qaku ngua musäng sa aung nävät iarhakt kärarhae i ngia von ngo rhäm da.”

¹⁰ Bä nga rhoqoräkt dä ma Saimon Pita qärakni i qät ta ama ulaqi arha singi di qa mar täm gi bä qa rhodäkt sa ama pris ama vit na qa aa latka aa sdämgi ama märmar qi. Iaqäkt ama latka di aa ngärhipki ma Malkus. ¹¹ Dä soknga ma Jisas ka märhamän särhä ma Pita ma ama qrot toqortäqyia, “Ngia rhu gia singi nasot a nas! Nga va qaku ngu nanakt nämät ama kap na ama märänga qärakni i sa ama Ngätmamäk ka von ngo rhäm ga iva ngu nakt nämät ka?”

Rha Met Sä Ma Jisas Sage Ma Anas Kä Nä Ma Kaiafas

(18:12-14 / Mat 26:57-68 / Mak 14:53-65 / Luk 22:54, 66-71)

¹² Bä äkt i sa ama gulängi na ama ulaqimärharhärhäkt ti na arhä narhoerqa näkt sävät ama Judaqäna arhä narhoerta rha sangar ma Jisas. Dä rha qop mät aa rhäkt ¹³ näkt ta er ta met sä qa sage ma Anas kärakni i ma Kaiafas ama pris ama vit na qa vät iaqäkt ama quiaqa aa rhäväska. ¹⁴ Näkt iaqäkt ma Kaiafas di qärak i sa qa qoar na ama Judaqäna i sa ama märäm masirhat iva ama sägäk ama ruqa qä ñäp bä ba ama ruvek.

Ma Pita Qa Rhäqyas Nä Ma Jisas

(18:15-18 / Mat 26:69-75 / Mak 14:66-72 / Luk 22:55-62)

¹⁵ Bä nga rhoqoräkt i rhat tet sä ma Jisas dä ma Saimon Pita qä na akni nävät ama mudäsaqongda in det nasot a rha. Sokt di iaqäkt ama mudäsaqongga di ama pris ama vit na qa qat dräm a qa bä nga rhoqoräkt dä qä na rha sä ma Jisas savuk säva ama pris ama vit na qa aa vätka aa ivärhäm ¹⁶ dap ma Pita di qale qa inamäk dalek glaqot na ama tmongi. Bä äkt i qä mudäsaqongga qärakni i ama pris ama vit na qa qat dräm a qa evär däm ga navuk bä qa märhamän särha ama latki qäraktni i qit lu vät ama tmongi bä sa qa mon sä ma Pita savuk. ¹⁷ Dä sa qa latki nämät ama tmongi qia snanbät sä ma Pita rhoqortäqyia, “Nga sa qaku ak na nge nävät ma Jisas aa mudäsaqongda?”

Dä qa muvät toqortäqyia, “Qaku rhäm ngo.”

¹⁸ Näkt nga rhoqoräkt i qale rha vuk dä ama latta rhi na ama narhoerta di sa rha ek ta ama mudäbäs bä rhat mair namet a äs i rhat narhäkt inguna ama iski. Bä ma Pita di qosaqi qat mair qä na rha i qat narhäkt.

Ama Pris Ama Vit Na Qa Ka Snanbät Sä Ma Jisas

(18:19-24 / Mat 26:57-68 / Mak 14:53-65 / Luk 22:54, 66-71)

¹⁹ Dap toqoräkt dä ama pris ama vit na qa kä snanbät sä ma Jisas

närha aa mudäsaqongda dä närha aa rhisu. ²⁰ Dä ma Jisas ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Sa ngua märhamän mamär särha ama ruvek nävät ama ivätki dap kaku ngua ngaip sa anga enge. Sa nguat dräm ngu su ama ruvek pa ama mämairväm bä qop pa ama ansäspämgi ama mor qi äkt i väspästämne ama Judaqäna moe e. ²¹ Ngu lu mäniekt bä ngi snanbät sä ngo? Sa ngi snanbät sä iarhakt kärarhae i rha nari ngo inguna sa rhät dräm doqoräkt i nguat tamän.”

²² Bä nga ma Jisas ka märhamän doqoräkt dä akni nävät ama narho-erta na glaqot na qa qa e va aa sdäm. Näkt ka snanbät sä qa ma ama qrot toqortäqyia, “Nga va ngiat tuvät pät ama pris ama vit na qa rhoqoräkt?”

²³ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ngakt bä ngua märhamän bät anga enge qarängätni i qaku ama räkt ngät dä ngäni qoar mamär i qaku ama räkt ngät. Dap ngakt bä sa ngua märhamän bät ama enge qarängätni i ama räkt ngät dä ngu lu mäniekt bä ngia e vä gua sdäm?” ²⁴ Bä na äkt dä ma Anas ka rhäk na qa i qoki as ta qop mät aa rhäkt sage ma Kaiafas ama pris ama vit na qa.

Saqi As Ma Pita Qa Rhäqyas Nä Ma Jisas

(18:25-27 / Mat 26:69-75 / Mak 14:66-72 / Luk 22:55-62)

²⁵ Dap toqoräkt dä ma Saimon Pita di as kat mair bä qat narhäkt dä rha snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga qosaqi qaku ak na nge nävät ma Jisas aa mudäsaqongda?”

Dä qa rhäqyas i qa qoar toqortäqyia, “Qaku rhäm ngo.”

²⁶ Dä akni nävät ama pris ama vit na qa aa latta qaräkni i aa aka di sa ma Pita qa rhodäkt sa aa sdämgi qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga ngätki na ngo i sa ngua lu nge ngi na qa mäk pa ama erhäs na ama olip?”

²⁷ Dä saqi as ma Pita qa rhäqyas näkt pät iomäkt ama qäväläm maräkt dä ama duraktka qa nok.

Rha Mair Nä Ma Jisas Dä Ma Pailat Aa Saqong

(18:28-32 / Mat 27:1-2 / Mak 15:1 / Luk 23:1-2)

(18:33-38 / Mat 27:11-14 / Mak 15:2-5 / Luk 23:3-5)

(18:39-40 / Mat 27:15-23 / Mak 15:6-15 / Luk 23:13-25)

²⁸ Näkt na äkt dä ama Judaqäna rha met sä ma Jisas nage ma Kaiafas bä säva ama Romgäna arha tpäsquinaqa aa vätki ama mor qi. Näkt toqoräkt i sa rha män e di as pät duququs mamär dä qaku rha mon sävä iaqyäkt ama vätki inguna nani a rha iva ama qumärqumär ta rhoqor varhäm arhä qarhong ivakt iva rhoqoräkt dä mamär iva rha äs ama tmäski ma Pasova.

²⁹ Bä äkt i sa vuk sä ma Pailat sagem da bä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Ngu lu ngän däksärhä rhak täkt ama ruqa na agini?”

³⁰ Dä rha muvät pät a qa i rhi qoar toqortäqyia, “Ngakt bä vadi mai qaku qa mualat nä guani dä vadi mai qaku ut namän sä qa sagem nge.”

³¹ Dä sa ma Pailat ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Qoki ngän, ngän det sä qa bä ngän datnävämne na qa varhäm angän muräkt.”

Sokt di qä Judaqäna rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Aut Muräkt di qaku ngärhit tares pät urha rhäng iva urhi veng aung.” ³² Rhangät täkt di ngä märanas ivakt iva rhäkmamär varhäm ama enge qarängätni i sa ma Jisas ka märhamän bät a ngät sävät aa tñäpki iva qä näp di rhoqoräkt.

Gu Muräktpäm Di Qaku Ngät Nämäni Rhakt Täkt Ama Ivätki

³³ Bä nga ma Pailat ka nari rhoqoräkt dä saqi evär däm ga savuk säva aa vätki ama mor qi näkt ka rhäkne nani ma Jisas bä qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga ainge di ama Judaqäna arha vitnaqa na nge?”

³⁴ Dä ma Jisas ka snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga ainge maräkt gi snanbät iangärhäkt ura arhani rha qoar na nge sävät a ngo?”

³⁵ Dä ma Pailat ka muvät toqortäqyia, “Nak nga ama Judaqa na

ngo? Qoki gia ruvek ti nä gi priskäna ama moräs na rha di iarhakt kärarhae i rha män sä nge sagem ngo. Ngu lu ngia mune vät a nas na agini?”

³⁶Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Gu muräktpäm di qaku ngät nämäni rhakt täkt ama ivätki. Ngakt bä vadi mai ngät nämäni ama ivätki dä sa vadi mai gua latta vä gua rem di e vät ngua väs ivakt iva qaku ama Judaqäna rhi nasangar a ngo. Dap täkt di gu muräktpäm di qaku ngät narhe.”

³⁷Dä soknga ma Pailat ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Bä äkt i nge di ama vitnaqa. Nga ngätki rhoqoräkt?”

Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Qoki nge ngi qoar i aingo di ama vitnaqa. Ama rharimini qärqäni i sa ngua män sämäni ama ivätki divakt iva ngu sameng sävät ama engätki. Näkt iarhakt ama ruvek moe qärrarhae i rha nävät ama engätki at käge di rhat nari nämät ngo.”

³⁸Dä ma Pailat ka snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngu lu ama engätki di agiqa?”

Näkt nga nasot i qa snanbät toqoräkt dä saqi as puk sä qa sä dalek sage ama Judaqäna bä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Qaku ngua män bät guani qärqäni iva ngu rhäksärhäm ga nä ini. ³⁹Sokt di varhäm angän gärhong diva ngua rhuisiska vät akni anga ruqa näva ama tpäskiarharhäng bä ba ngän bät ma Pasova angät kunäng. Nga nani a ngän iva ngua rhuisiska vät ‘ama Judaqäna arha vitnaqa’ bä ba ngän?”

⁴⁰Dä sa rha muvät pät a qa i rhit näs toqortäqyia, “Qaku, qaku rhä iaqäkt ama ruqa! Ngi von ut tä ma Barabas!” Rhoqoräkt di ma Barabas di sa qale qa vä ama tpäskiarharhäng inguna ak na qa nävät iarhakt kärarhae i sa rha märanas na ama inirqi.

19

Rha Muräkt Iva Rhi Edämsäs Pät Ma Jisas Mäni Ama Sämänanamuqa
(19:1-16/Mat 27:24-26/Mak 15:15

/Luk 23:25)

(19:1-3/Mat 27:27-31/Mak 15:16-21)

¹Rhoqoräkt dä sa ma Pailat ka vodä ma Jisas bä ba ama ulaqimärharhärhäkt bä sa rhat täranäs ka. ²Näkt ama ulaqimärharhärhäkt ta mualat na ama guaqi na ama ngämuga aa rhäqyitnäk ama gärgär vät itnäk iva rhoqor ama vitnaqa aa qäbautki bä rha mu qi dä aa uväs. Näkt kosaqi rha monmät pät a qa na ama pärpel qi ama boiqi ³näkt sa rhit täqäs mät ama enge nasot arha rhäng gane qärangätni i rhat tamän särhäm ga na ngät toqortäqyia, “Ama märmärgem sage ama Judaqäna arha vitnaqa!” Näkt ti e va aa sdäm.

⁴Dä saqi as puk sä ma Pailat sä dalek bä qa qoar na ama Judaqäna rhoqortäqyia, “As ngäni lu i sa rhäkt di ngut täk na qa sagem ngän divakt iva ngänät dräm i sa qaku ngua män bät guani iva ngu rhäksärhäm ga vät ini.”

⁵Bä nga rhoqoräkt i vuk sä ma Jisas navuk sa ama guaqi na ama gärgär da aa uväs näkt ama boiqi qäraktni i sa rha monmät pät a qa na qi dä sa ma Pailat ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngäni lu qärak ka ruqa.”

⁶Bä nga rhoqoräkt i ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama narhorta rha lu qa dä sa rha näs i rhi qoar toqortäqyia, “Ngi edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa! Ngi edämsäs pät a qa!”

Sokt di ma Pailat ka muvät toqortäqyia, “Ngän det sä qa bä ngäni edämsäs pät a qa. Inguna ngo di sa qaku ngua män bät guani qärqäni iva ngu rhäksärhäm ga vät ini.”

⁷Dä ama Judaqäna rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Aiut di aut muräkt näkt parhäm iangärhäkt ama muräkt di qoki mamär iva qä nöp inguna qä qoar i qa di ma Ngämuqa aa emga.”

⁸Bä nga ma Pailat ka nari rhoqoräkt dä nak sa qät len masirhat. ⁹Dä saqi evär däm ga savuk säva ama vätki ama mor qi. Näkt ka snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Ngu lu ngia

män na qoe nai?” Sukt di ma Jisas di qaku qa muvät pät a qa.

¹⁰ Bä äkt i ma Pailat ka snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga va qaku ngi namärhamän särhäm ngo? Nga qaku ngiat dräm i aingo di gu qrot iva ngua rhuisiska vät a nge bä qosaqi gu qrot iva ngua rhuräkt iva rhi edämsäs pät a nge mäni ama sämänanamuqa?”

¹¹ Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Nga vadi mai qaku rhi navon nge rha ama rhares na rhävuk dä vadi mai sa qaku mamär vät gi qrot nä guani. Bä äkt i iaqäkt kärak i sa qa von nge rhäm ngo di aa vuini ama mor ini mamär.”

¹² Mänasäng na äkt dä ma Pailat kä siqut iva qa rhuisiska vät ma Jisas sukt di qop ama Judaqäna di rhit näs i rhi qoar toqortäqyia, “Ngakt bä gia qlak nä rhak täkt ama ruqa bä qa rhet dä sa qaku ma Sisar aa ruaqa na nge inguna iaqäkt kärak i qä qoaräs i qa di ama vitnaqa di iaqäkt di qaku qät kutdrir vät ma Sisar.”

¹³ Bä nga ma Pailat ka nari rhoqoräkt dä vuk sä qa sä ma Jisas sä dalek näkt ka muqun mät ama matnävämmenaqa aa mämugunäs pät ama ivärhäm gärqomni i rhat tes äm i ama ivärhäm i sa rha mas na ama duligleng ama rhäqäp nä igleng i na ama Judaqäna arha enge di rhat tes äm i ma Gabata. ¹⁴ Näkt toqoräkt di sa mäniqunäng bät iaqäkt ama qunäga na ama rhäkmü irhä ma Pasova angät tadenas. Dä ma Pailat ka qoar na ama Judaqäna rhoqortäqyia, “Angäna vitnaqa rhak i.”

¹⁵ Sukt di rhit näs toqortäqyia, “Ngia rhet sä qa na äkt bä va ngi rhäksot na qa! Ngä edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa!”

Dä ma Pailat ka snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Nak nga mamär iva ngu edämsäs pät angäna vitnaqa?”

Dä ama priskäna ama moräs na rha rha muvät toqortäqyia, “Qaku aurha anga vitnaqa aung dap sukt ma Sisar.” ¹⁶ Bä nga rhoqoräkt dä sa ma Pailat ka vodä ma Jisas ivakt iva rhi edämsäs pät a qa.

Rha Edämsäs Pät Ma Jisas Mäni Ama Sämänanamuqa

(19:16-27 / Mat 27:32-44 / Mak 15:21-32 / Luk 23:26-43)

Dä sa ama ulaqimärharhärhäkt ta rha ma Jisas ¹⁷ näkt kat tet i sukt ka qät ta aa sämänanamuqa bä säva ama ivärhäs sä dalek na ama värhäm ama mor äm gärqosni i rhat tes äs i ama rhomga aa uväski. Iosäkt ama ivärhäs di na ama Judaqäna arha enge di rhat tes äs i ma Golgota. ¹⁸ Bä rha edämsäs pät a qa äkt mäni ama sämänanamuqa qä na aiomni ama udiom i ma Jisas sä mänguräp mä iom i ak särhage dä akni särhage.

¹⁹ Näkt sa ma Pailat ka säm ama enge bä rha däktgyäm ngät mäni ama sämänanamuqa. Iangärhäkt ama enge di ngät tamän doqortäqyia, “Ma Jisas nae ma Nasaret, ama Judaqäna arha vitnaqa.” ²⁰ Ama rhäqäp na rha ama Judaqäna di rha mes iangärhäkt ama enge inguna ama ivärhäs iosäkt kärqos i sa rha edämsäs pät ma Jisas e di glaqot na ama värhäm ama mor äm. Näkt ama enge qarängättni i sa rha säm a ngät di na ama Judaqäna arha enge näkt sävät ama enge i ama Romgäna rhi na ama Grikkäna. ²¹ Bä nga rhoqoräkt dä ama Judaqäna arhä priskäna ama moräs na rha rha qoar nä ma Pailat toqortäqyia, “Qale ngi nasäm doqortäqyia, ‘Ama Judaqäna arha vitnaqa’ dap kinak ngi säm doqortäqyia, ‘Rhak täkt ama ruqa di qa qoar i qa di ama Judaqäna arha vitnaqa.’ ”

²² Dä ma Pailat ka muvät toqortäqyia, “Ianiäkt kärqäni i sa ngua säm ini diva qali lini rhoqoräkt.”

²³ Näkt nga rhoqoräkt i ama ulaqimärharhärhäkt ta edämsäs pät ma Jisas dä sa rha rha aa boi bä rha matmät na ngät sävät ama levaet nä imek ama ningimek i asägäk asägäk nävät a rha sa aa nengäs. Dä nani a rha iva rha rhualat toqoräkt sa aa boiqi ama uiu qi sukt di iaqyäkt di ama sägäkt na qi navuk bä samäk. ²⁴ Bä äkt i rha qoar na ne rhoqortäqyia, “Qale ut nangyiret

mät ki. Dap kinak pa u rhualat na anga serhäm ivakt iva urhi lu iva auge qä rha qi.” Rhangät täkt di ngä märanas ivakt iva rhäkмамär varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätни i ngät tamän doqortäqyia,

“Rha matmät nä gu boi bä ba ne dä serhäm da nani gu boiqi.”

Bä qoki rhäkмамär i ama ulaqimärharhärhäkt ta mualat toqoräkt.

²⁵ Dap toqoräkt di ma Jisas aa nanäk ki na arha matki näkt sävät ma Maria qäarakni i ma Klopas aa egutki näkt sävät ma Maria nae näva ama värhäm ama gaini na äm ma Makdala di rhat mair e glaqot nä ma Jisas aa sämänanamuqa. ²⁶ Bä nga rhoqoräkt i ma Jisas ka lu aa nanäk näkt aa mudäsaqongga qäarakni i aa snäng bät a qa i qat mair glaqot na qi dä sa qa märhamän särha aa nanäk toqortäqyia, “Rhaktni, as ngi lu i ngia emga rhak i.” ²⁷ Dap ka qoar nä qä mudäsaqongga rhoqortäqyia, “As ngi lu i gi nanäk takt i.” Bä sa na äkt dä iaqäkt aa mudäsaqongga qä na qi säva aa vät bä qät lu vät a qi.

Ma Jisas Aa Tñäpki

(19:28-30 / Mat 27:45-56 / Mak 15:33-41 / Luk 23:44-49)

²⁸ Näkt nga nasot iangärhäkt dä ma Jisas kat dräm i ama lat moe di sa rhäksot na ngät iva sa rhäkмамär varhäm ma Ngämuqa aa enge bä äkt i sa qa qoar toqortäqyia, “Aqäsäk ngo.”

²⁹ Rhoqoräkt di qale ama kainaqi na ama wain ama valak mät ki e bä äkt i rha ok ama bauläm mät ki näkt ta srät na äm da ama ngämungäm ama hisop angät ngärhäktka aa uväs näkt ta sek mä qa sä äm sämät ma Jisas aa vämgi. ³⁰ Bä nga nasot toqoräkt i sa ma Jisas ka nakt ama wain ama valak mät ki dä qa qoar toqortäqyia, “Sa rhäksot.” Nasot iangärhäkt aa enge dä qa an da aa uväs näkt ka voda aa qloqaqa bä bä ma Ngämuqa.

Rha Qut Mäni Ma Jisas Aa Brät

³¹ Näkt toqoräkt di ama qunäga na ama rhäkmu iva duququ vät akni

ama qunäga diva ama moräs na qa ama qunäga bä ba ama Judaqäna. Bä äkt i ama Judaqäna rha nän ma Pailat iva rhin betäk pät ama gamoe qärarhani i sa rha edämsäs pät a rha arha qar näkt pa rhin but sa arhä släqyigleng samäk inguna qaku nani a rha iva qale arhä släqyigleng mäni ama sämänanamu rhoqoräkt pät ama Sabat. ³² Bä äkt i nga rhoqoräkt dä ama ulaqimärharhärhäkt ta män bä rha anbetäk pät ama narhoer qa ama ruqa aa qar qäarakni i rha edämsäs pät a qa qä nä ma Jisas näkt nasot dä qosaqi sa akni aa qar. ³³ Dap nga rhoqoräkt iva sä ma Jisas di nak sa rha lu i sa qa nöp dä qaku rha anbetäk säva aa qar.

³⁴ Dap kinak akni nävät ama ulaqimärharhärhäkt ka qut mäni ma Jisas aa brät na ama qepka bä qärir na ama biaska masägos kã na ama rigi.

³⁵ Näkt iaqäkt kärak i qa lu rhoqoräkt di sa qa sameng sävät iangärhäkt ama lat bä iangärhäkt aa sameng di ama engätki na ngät. Bä qa di qat dräm i qat tamän bät ama engätki bä qä sameng iväkt iva ngän di mamär iva qosaqi ngänät nanakt.

³⁶ Rhangät täkt di ngä märanas ivakt iva rhäkмамär varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätни i ngät tamän doqortäqyia, “Qaku anga sägäkt nävät aa släp diva vetäk mäni qi” ³⁷ dä qosaqi va rhäkмамär varhäm angätни ma Ngämuqa aa enge qärangätни i ngärhi qoar toqortäqyia, “Va rhat nañäm sävät iaqäkt kärak i sa rha qut mä qa.”

Rha Mas Ma Jisas Aa Släqyige Mät Ama Nöpka Aa Liqi

(19:38-42 / Mat 27:57-61 / Mak 15:42-47 / Luk 23:50-56)

³⁸ Nasot iangärhäkt dä ma Josep nämät ama värhäm ma Arimatea qa nän ma Pailat tä ma Jisas aa släqyige. Ma Josep di ma Jisas aa mudäsaqongga na qa sokt di qä ngaip nas inguna qät len ama Judaqäna arhä narhoerta. Dä ma Pailat ka rhares pät aa rhäng bä äkt i qa män bä qa rha ma Jisas aa släqyige nae.

³⁹ Näkt ma Nikodemus kärakni i sa mäqi qa met sage ma Jisas näp bängagi di qosaqi qä nä ma Josep toqoräkt. Ma Nikodemus di qät ta arhom gärqärhomni iva irhom sävät ma Jisas aa släqyige qärqärhom i rhat tes irhom i ama mir näkt ama alos i sa rha modämne nä irhom angät märänga di qorhäs na ama ruqa ama rhäk täm ga da ama ngärhäqyisem da levaet ama kilogramgäna. ⁴⁰ Dä soknga in da ma Jisas aa släqyige bä sa in mu ama mir ngä na ama alos pät ige näkt ina ong bät ige na ama baulitnäk ama ingas itnäk. In däkmamu nä ma Jisas aa släqyige rhoqoräkt di varhäm ama Judaqäna arhä qärhong. ⁴¹ Näkt glaqot na ama ivärhäs iosäkt kärqos i sa rha edämsäs pät ma Jisas mäni ama sämänanamuqa e di ama etki qia e näkt pät iaqyäkt ama etki di qale ama iaräs na qi ama ñäpka aa liqi. Ia qyäkt ama liqi di as kaku rha mu anga ñäpka aa släqyige mät ki. ⁴² Dap toqoräkt di ama Sabat bä äkt i nga rhoqoräkt dä rha mu ma Jisas aa släqyige mät iaqyäkt ama liqi inguna sa qia e glaqot.

20

Ma Jisas Ka Märanas Nämät Ama Tñäpki
(20:1-9 / Mat 28:1-10 / Mak 16:1-8 / Luk 24:1-12)

¹ Vät ama narhoer qa ama qunäga säng ama tadenas toqoräkt i as kaku irige sa ama qunäga dä ma Maria nae ma Makdala qia met sämät ama liqi qärakti i sa rha mas nä ma Jisas mät ki dä qia lu i sa rha rut na ama dulige näda ama liqi arha väm. ² Bä äkt i sa evär däm gi i qi ngang masirhat bä sage ma Saimon Pita qä na akni ama mudäsaqongga qäarakni i ma Jisas aa snäng bät a qa mamär bä qia qoar na iom doqortäqyia, “Sa rha rha aurha Engeska aa släqyige nämät ama liqi bä qaku ut dräm i sa rha mu ige qoe nai!”

³ Bä nga rhoqoräkt dä sa ma Pita qä na ak kä mudäsaqongga in märanas bä in nasäng i in det iva sa äkt sämät ama liqi. ⁴ In moe di ini ngang ini ngang

sokt di sa ak kä mudäsaqongga qa ang daqule ma Pita bä qa er qa män e. ⁵ Dä sa qa angär bä qa ñäm bävit sävät ka baulitnäk ama ingas itnäk kärqitnäkni i qali litnäk mät ka liqi sokt di qaku qa mon sae.

⁶ Bä nga rhoqoräkt i dängdäng nä ma Saimon Pita nasot a qa bä qa män e dä maräkt na qa bä qa mon sämät ka liqi. Dä sa qa lu ama baulitnäk ama ingas itnäk i qali litnäk i itnäk ngät namas e ⁷ näkt sävät ama baulit kärqitni i sa rha is pät ma Jisas aa uväski na it. Irhäkt ama baulit di it ngä vaktmät na nas bä ba nas näkt kali lit sä nas dap ama ingas itnäk ama baulitnäk sä nas. ⁸ Bä nga rhoqoräkt dä nak as kä mudäsaqongga qäarakni i sa mai qa er qa män e qosaqi qa mon sämät ka liqi. Qa lu rhoqoräkt dä qa mat maengäkt. ⁹ Sokt di qoki as kaku qunäga vät a rha sä ma Ngämuqa aa enge i ma Jisas diva qa rhäranas nämät ama tñäpki.

Väs Dä Ma Jisas Ge Ma Maria Nae Ma Makdala
(20:10-18 / Mat 28:9-10 / Mak 16:9-11)

¹⁰ Nasot dä sa evär dä qä mudäsaqongiome sävä ina vät ¹¹ dap ma Maria di qiat mair dalek na ama liqi bä qit nok. Bä nga rhoqoräkt i qit nok dä qia angär ivakt iva qi ñäm sämät ama liqi ¹² dä qia lu ama enseliom gärqiomni i ama qulum in boi i sa inät muqun äkt nasot ma Jisas aa släqyige i ak kat muqun äkt i aa uväski nae dä akni qat muqun äkt i aa qar nae. ¹³ Dä in snanbät sä qi rhoqortäqyia, “Rhakti, mäniekt bä ngit nok?”

Dä qia qoar na iom doqortäqyia, “Sa rha rha gua Engeska aa släqyige bä qaku nguat dräm i sa rha mu ige qoe nai.”

¹⁴ Bä nasot i sa qia märhamän doqoräkt dä qia rhong bät a nas bä qia lu ma Jisas i qat mair e sokt di qaku qia räm i ma Jisas na qa. ¹⁵ Dä qa snanbät sä qi rhoqortäqyia, “Rhakti, mäniekt bä ngit nok? Ngu lu auge iaqäkt kärak i ngit ñäm nani a qa?”

Sokt di qiat tu at snäng i qa di ama latka na qa nävät iaqyäkt ama etki

bä äkt i qia qoar na qa rhoqortäqyia, “Morqa, ngakt bä sa ngia rha aa släqyige dä va ngi qoar na ngo i sa ngia mu ige qoe nai dä va ngu rha ige nae.”

¹⁶ Dä ma Jisas ka qoar na qi rhoqortäqyia, “Maria.”

Dä qia ñäm sävät a qa dä qia näs i qia märhamän na ama Judaqäna arha enge rhoqortäqyia, “Rabonai!” i iaqyäkt ama ngärhipki at tarimini di qamorqa.

¹⁷ Dä ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “Qale ngi nasangar a ngo inguna as kaku evär däm ngo sage ama Ngätmamäk. Dap kinak ngia rhet bä sage gua ruavek bä va ngi qoar na rha rhoqortäqyia, ‘Aingo diva evär däm ngo sage gu mamäk dä angän mamäk i sage gu Ngämuqa dä angän Ngämuqa.’ ” ¹⁸ Dä ma Maria nae ma Makdala qia met bä sage ama mudäsaqongda sä rhangät täkt ama sameng doqortäqyia, “Sa ngua lu ma Engeska!” Näkt kia sameng ba rha na ama engirhong gärqärhongni i qa märhamän särhäm gi nä irhong.

Väs Dä Ma Jisas Ge Aa Mudäsaqongda (20:19-23 / Mat 28:16-20 / Mak 16:14-18 / Luk 24:36-49 / Lat 1:6-8)

¹⁹ Näkt toqoräkt i bängangäs pät ama narhoer qa ama qunäga säng ama tadenas dä ama mudäsaqongda di sa qale rha moe va vät. Dap ta väs mät ama tmon mamär särhäm mes inguna rhit len ama Judaqäna. Dä sa ma Jisas ka män bä qat mair mänguräp mä rha näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Qale ama bulap gem ngän.” ²⁰ Näkt ngä nasot i qa märhamän särhäm da rhoqoräkt dä sa qa qur a rha rha aa rhäqyiglem dä mäni aa brät. Bä nga rhoqoräkt i ama mudäsaqongda rha lu ma Engeska dä rhäqäp ta mamär na ama märmärgem.

²¹ Dä saqi as ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Qale ama bulap gem ngän. Rhoqor ama Ngätmamäk i sa qa rhäk na ngo dä qosaqi aingo di ngut täk na ngän.” ²² Näkt nasot iangärhägt aa enge dä qa es da aa qänäqqa vät a rha näkt ka qoar toqortäqyia, “Ngäni rha ama Qloqqa

ama Qumärqumärqa. ²³ Ngakt bä ngäni qyiradeng na aung aa anga vuirhong diva ma Ngämuqa qä qyiradeng nä irhong dap ngakt bä qaku ngän naqyiradeng na aung aa anga vuirhong diva qaku ma Ngämuqa qä naqyiradeng nä irhong.”

Ma Jisas Kä Nä Ma Tomas

²⁴ Sökt di ma Tomas kärakni i rhat tes ka i ma Didimus i iaqyäkt ama ngärhipki at tarimini di ama mäsaqqa qärak i qa nävät ama ngärhäqyisem da udiom na rha ama mudäsaqongda di qaku qale qa qä na rha rhoqoräkt i ma Jisas sa qa män gem da. ²⁵ Bä äkt i arhani ama mudäsaqongda di sa rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Sa ut lu ma Engeska!”

Di nak ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngakt bä qaku ngu nalu ama nilqäna angät bungbung ba aa rhäqyiglem dä qaku ngu narhäk ngua rhäktka mät ngät dä qaku ngu narhäk ngua rhäkt mäni aa brät diva qaku ngu namat maengäkt.”

²⁶ Näkt nasot ama ngärhäqyiet da dävaung na ama qunäng dä saqi as kale ma Jisas aa mudäsaqongda va vät bä rhoqoräkt di qale ma Tomas kä na rha. Rhoqoräkt di saqi rha väs mät ama tmon mamär särhäm mes sökt di ma Jisas ka män bä qat mair mänguräp mä rha näkt ka qoar toqortäqyia, “Qale ama bulap gem ngän.” ²⁷ Dä qa qoar nä ma Tomas toqortäqyia, “Ngi rhäk ngia rhäktka rhe dä ngi lu gua rhäqyiglem. Ngi rhäk gia rhäkt inamuk bä ngi rhäk mäni gu brät. Qale gi snängaiom ama udiom dap sa ngiat nanakt.”

²⁸ Dä ma Tomas ka muvät i qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Gua Engeska dä gu Ngämuqa!”

²⁹ Dä ma Jisas ka märhamän särhäm ga rhoqortäqyia, “Sa ngiat nanakt na ngo inguna äkt i sa ngia lu ngo. Ama modämne sävät iarhakt kärarhae i sa qaku rha lu ngo sökt di rhat nanakt.”

Ama Rharimini Qärqäni I Ma Jon Ga Sämbä Rhakt Täkt Ama Abuk

³⁰ Näkt ma Jisas di qa mualat na angätni ama rhäqäp ama muqunän ama nañis ngät da aa mudäsaqongda arhä saqong gärangätni i sa qaku ngua säm a ngät pä rhakt täkt ama abuk. ³¹ Dap tangät täkt di sa ngua säm a ngät ivakt iva ngänät nanakt i ma Jisas di ma Kraiss ma Ngämuqa aa emga na qa bä va bä ba ngän na ama iar ama sok täm ngät nävät aa ngärhipki.

21

Väs Dä Ma Jisas Ge Ama Ngärhäqyet Da Udiom Aa Mudäsaqongda

¹ Nasot iangärhäkt dä saqi as päsdä ma Jisas bä aa mudäsaqongda rha lu qa vät ama namuqa aa rhäkt ma Taiberias kärakni i qosaqi i rhat teska i ama namuqa ma Galili. Näkt aa mänmänäs gem da di rhoqortäqya. ² Ma Saimon Pita qä nä ma Tomas kärakni i rhat teska i ma Didimus i iaqyäkt ama ngärhipki at tarimini di ama mäsaqaqa näkt ma Nataniel nae ma Kana e ma Galili näkt ma Sebedi aa imiom näkt sävät aiomni ama mudäsaqongiom di västämne na rha e. ³ Dä ma Saimon Pita qa qoar na rha rhoqortäqya, “Aingo diva ngua rhet ngu rhon na ama väiu.”

Dä rha qoar na qa rhoqortäqya, “Va u rhet ut na nge.” Bä äkt i rha met bä rha muqun mät ama mlauski sokt di nävä iaqyäkt ama bängagi di qaku rha ar sä guani.

⁴ Bä nga rhoqoräkt i qunäga qunäga di sa qale ma Jisas i qat mair vät a qoan sokt di aa mudäsaqongda di qaku rha räm i ma Jisas na qa. ⁵ Dä ma Jisas ka näs sävät a rha rhoqortäqya, “Gua ruavek, nga qaku angän anga rhinäm?”

Dä rha muvät toqortäqya, “Qaku.”

⁶ Dä qa qoar na rha rhoqortäqya, “Ngäni rhon na angän bäiuqi särhage na ama mlauski säda märmär dä va ngäni ar sa agung.”

Bä nga nasot i rha mualat toqoräkt dä sa qaku mamär vät a rha iva rhi ardrän na ama väiuqi savono

sämät ama mlauski inguna nage ama rhinäm gärangätni i masirhat na ngät.

⁷ Bä nga rha lu rhoqoräkt dä ama mudäsaqongga qärakni i ma Jisas aa snäng bät a qa mamär qa qoar nä ma Pita rhoqortäqya, “Nak iak mit äkt di ma Engeska.” Bä nga rhoqoräkt i ma Saimon Pita qa nari qa i qä märhamän doqoräkt dä sa qa qop mäni nas na aa boiqi ama uiu qi inguna rhoqoräkt di sa qa set däm gi nävät aa nas bä qa rhon na nas säp koep. ⁸ Dap arhani ama mudäsaqongda di rha väs aa rhäng mät ama mlauski i rhi rhardrän nä qä väiuqi qärakni i rhäqäp ki na ama rhinäm inguna rhoqoräkt di qaku gläius samit sävät a qoan. Sa na äkt i qale rha e bä samit sävät a qoan di qorhäs na ama levaet na ama ruvek dä ama ngärhäqyisem da sägäk na ama mitaqäna.

⁹ Näkt nga rhoqoräkt i sa rha män mit pätdä qoan dä rha lu ama rhinäm i qale ngät mät ama mudäbäs kärqosni i äs angärha ilännga qat dang näkt ama bretkäna. ¹⁰ Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqya, “Ngäni rha agung anga rhinäm nävät kärangätni i sa ngäna ar sä ngät.” ¹¹ Dä ma Saimon Pita qa veng sämät ama mlauski bä qa ardrän na ama väiuqi samit sävät a qoan. Ia qyäkt ama väiuqi di rhäqäp ki na ama rhinäm ama mor ngät i ama rhodäm sä ngät di ama ngärhäqyet da udiom na ama ruvek da ama ngärhäqyisem da dävaung. Rhoqoräkt di nak täqäp ama väiuqi mamär sokt di qaku bänmät na qi.

¹² Dä ma Jisas ka qoar na rha rhoqortäqya, “Ngäni ang iva ngän däs.” Rhoqoräkt di qaku aung nävät ama mudäsaqongda qa mu aa snäng iva qä snanbät sä qa rhoqortäqya, “Auge na nge?” inguna sa rhat dräm i qa di ma Engeska. ¹³ Dä sa ma Jisas ka met sae dä qa rha ama bretkäna bä qa von da näkt kosaqi qa mualat toqoräkt sa ama rhinäm. ¹⁴ Rhos täkt di ma Jisas aa dämpuamek na äs ama mänmänäs sage aa mudäsaqongda nasot toqoräkt i qa märanas nämät ama tñäpki.

Ma Jisas Kä Nä Ma Pita

¹⁵ Näkt nga rhoqoräkt i rha mä s bä rhäksot dä ma Jisas ka snanbät sä ma Saimon Pita rhoqortäqyia, “Saimon ma Jon aa emga, nga ngätki i gia snäng bät a ngo masirhat mamär vät tärhärha rhäkt arhä väs?”

Dä ma Saimon ga muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Iei Engeska, sa ngiat dräm i sa gua snäng bät a nge.”

Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngit bon gu sipsipkäna ama rhoes iva ngät täs.”

¹⁶ Dä saqi as ka snanbät sä qa bä maunmem doqortäqyia, “Saimon ma Jon aa emga, nga ngätki i gia snäng bät a ngo?”

Dä sa qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Iei Engeska, sa ngiat dräm i gua snäng bät a nge.”

Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngit lu vät gu sipsipkäna.”

¹⁷ Näkt kosaqi ma Jisas ka snanbät sä ma Saimon iva madäpguamek toqortäqyia, “Saimon ma Jon aa emga, nga gia snäng bät a ngo?”

Bä nga rhoqoräkt dä ma Pita di qänäskänes ka masirhat inguna ma Jisas sa qa snanbät sä qa iva madäpguamek toqortäqyia, “Nga gia snäng bät a ngo?” Dä qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Engeska, sa ngiat dräm iarhongäkt moe dä ngiat dräm i gua snäng bät a nge.”

Dä ma Jisas ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngit bon gu sipsipkäna iva ngät täs. ¹⁸ Nguat tamän särhäm nge na ama engätki i sa rhoqoräkt i ama rhoemga na nge di ngiat donmät pät a nas dä ngiat tet parhäm gi snängaqa. Dap kre va ama sruqa na nge dä va ngi is ngia rhäqyisem bä va akni qat donmät pät a nge nakt kä rhoer nanokt nge sa äkt i qaku nani a nge iva ngi namet sae.”

¹⁹ Ma Jisas ka märhamän doqoräkt di na ama muqunäga sävät ma Pita aa tñäpki qäaraktni iva qä nñäp ivakt iva qä von ma Ngämuqa rha ama murhämeska na qi. Näkt nasot iangärhäkt aa enge dä ma Jisas ka

qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngit pä s gua rhäng!”

Ma Jisas Kä Na Ama Mudäsaqongga Qäarakni I Aa Snäng Bät A Qa Mamär

²⁰ Dä ma Pita qa rhong bät a nas dä qa lu ama mudäsaqongga qäarakni i ma Jisas aa snäng bät a qa mamär i sa qat tet nasot a iom. Iaäkt ama mudäsaqongga di iaäkt kärak i sa qa an aa rhäng dä ma Jisas toqoräkt i rhat täs ma Pasova bä qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Engeska, ngu lu va auge qä vodäm nge sävä gia ikkäna arhä rhäkt?” ²¹ Näkt nga rhoqoräkt i ma Pita qa lu qa dä qa snanbät sä ma Jisas toqortäqyia, “Engeska, dap taerhak ama ruqa diva rhoqor mäniekt na qa?”

²² Dä ma Jisas ka muvät toqortäqyia, “Ngakt bä nani a ngo iva qat däqäm bä dängdäng i evär däm ngo dä mäniekt bä qänäskänes nge sä qa? Mamär iva ngit pä s gua rhäng.” ²³ Bä nga nävät tangät täkt aa enge dä vräs da ama enge ge ama qatnanaktpäm da iva rhak täkt ama mudäsaqongga diva qaku qä nañäp. Sokt di ma Jisas di qaku qa qoar iva qaku qä nañäp dap kinak ka qoar toqortäqyia, “Ngakt bä nani a ngo iva qat däqäm bä dängdäng i evär däm ngo dä mäniekt bä qänäskänes nge sä qa?”

²⁴ Rhak täkt di ama mudäsaqongga qäarakni i qä sameng sävät tärhong däkt bä qa di sa qa säm irhong. Näkt sa ut dräm i aa sameng di ama engätki na ngät.

²⁵ Näkt ma Jisas di qosaqi qa mualat na angättni ama lat masirhat. Ngakt bä vadi mai rhi säm a ngät moe dä nguut tu gu snäng i mamär iva qaku anga släqyimek pät ama ivättni moe nanokt ama abukkina qärangättni iva rhi säm iangärhäkt ama lat moe väm ngät.

Ama Ngangda Arha Lat

Ama Rhäväktsäs

Ma Luk ka sām dakt täkt ama abuk. Bä qi di qosaqi qa sām bām gi sage ma Tiofilus.

Rhakt täkt ama unbem na qi ama abuk di ma Luk ka sām bām gi ivakt iva qä sameng sävät iarhongäkt kärqärhong i irhong ngä märanas nasot iomäkt ama qäväläm gärqom i sa rhäksot nä ma Jisas aa lat dä aa rhisu. Bä Ama Ngangda Arha Lat di qi nasäng bät ama qäväläm gärqomni i ma Jisas kär qur a nas ta ama ruvek masirhat nasot iomäkt ama qäväläm gärqom i qa märanas nämät ama tñäpki. Bä rhoqoräkt di sa ma Jisas ka qoar iva rhi rha ama qrot toqoräkt i sa ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä rhäk pät a rha bä va rhi sameng sävät a qa e ma Jerusalem bä säva ama ngärhäqyiom ma Judia dä ma Samaria bä sävät ama ivätki at tärhäkt moe. Bä rhäkt di ut lu ama sameng ama mär ngät i ngät dän bä sävät ama ivätki di rhoqoräkt.

Rhoqor ama narhoer qi ama abuk käraktni i ma Luk ka sām bām gi di qosaqi va Ama Ngangda Arha Lat di sa qa sām maräkt sävät iarhongäkt kärqärhong i qat dräm mamär sävät irhong dä qosaqi qa slamär qa sameng sävät irhong. Ma ama rhäqäp nä imek di sa ma Luk ka sām masirhat nä ma Pita qä nä ma Pol bä sävät arhani arha enge. Iangärhäkt ama enge di angättni ngärhi sameng sävät ma Jisas dä angättni di ngät tamän sävät ani qärqäni iva ama ruvek tat tu arhä snäng sävät ini dä angättni di ngät tair särha ama sameng ama mär ngät dä angättni di ngärhi su ama ruvek. Rhakt täkt ama abuk di qi rhoer nanokt ut iva urhit ta ama matnärhäm sävät ama qatnanaktpämda arha iar da ama märän maos maos angärha ron dä rhoqoräkt i ama ruvek ti sangäm na

ut mavängam. Dä qosaqi qiat tamän sävät ama qatnanaktpämda arha lat kärangättni i ngät dän näva arhä ikkäna arha lat ama vu ngät sävät a rha angät tpäs bä ama rhodäm sa rha di qop ngärhi rhir vasägos.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ma Pita Näkt Ama Qatnanaktpämda E Vät Ma Judia Näkt Namet Ma Judia (1-12)

Ma Pol Näkt Ama Qatnanaktpämda Nae Ma Antiok Bä Sae Ma Rom (13-28)

Ma Ngämuqa Aa Mumänaris Na Ama Qloqaqa Ama Qumärqumärqa.

¹ Tiofilus, pä gua abuk ama narhuir qi di sa ngua sām sävät iarhongäkt kärqärhong i mäqi ma Jisas ka nasäng iva qat tualat nä irhong dä qä nasäng iva qä su sävät irhong ² bä dängdäng sävät iaqäkt ama qunäga qäarakni i sa ma Ngämuqa qa rha qa rhävit sa rhävono. Rhoqoräkt di nasot dä qa voda ama rhodräp nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa bä ba ama ngangda sä ma Ngämuqa aa lat kärarhani i sa qa armeng däm da.

³ Vät ama ruiom ama udiom na ama qunäng nasot aa märänga ama mor qa dä qar qur a nas gem da dä qat tualat na ama rhäqäp nä irhong gärqärhongni iva irhong ngärhi sameng i ngätki i ama ngät däqäm ga. Bä qat tamän sävät ma Ngämuqa aa Muräktpäm.

⁴ Bä nga rhoqoräkt i qale qa gem da dä qa von da rhä rhangät täkt ama enge na ama muqunäga rhoqortäqyia, “Qale ngän namet nae nämät ama värhäm ama mor äm ma Jerusalem dap pa qale ngän nani ama vänbon gärangättni i mudu ama Ngätmamäk ka mumänaris na ngät kärangät i ngänät nari ngo i sa nguut tamän sävät a ngät. ⁵ Iangärhäkt dinguna ma Jon sa qä baptais pät ama ruvek na ama rigi dap pa nasot ama marheka na ama qunäng dä va ngu baptais pät a ngän na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.”

Ma Jisas Ka An Dävit Säva Usäp
(1:6-8 / Mat 28:16-20 / Mak 16:14-18 / Luk 24:36-49 / Jon 20:19-23)
(1:9-11 / Mak 16:19-20 / Luk 24:50-53)

⁶ Bä äkt i nga rhoqoräkt i sa västämne na rha rhi nä ma Jisas dä rhi snanbät sä qa i rhi qoar toqortäqyia, “Engeska, nga rhoqor täkt diva saqi as ngia rhumamär na ama Israelqäna arhä muräktäm?”

⁷ Dä qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Qoki qaku ngän angän gäni ianiäkt iva ngäni räm ama qunäng bä ama rhodäm gärangätäni i sa ma Ngämuqa qa mu ngät parhäm aa snängaqa maräkt. ⁸ Dap pa ngäni rha ama qrot toqoräkt i sa ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä rhäk pät a ngän bä va ngäni sameng sävät a ngo e ma Jerusalem bä säva ama ngärhäqyiom ma Judia dä ma Samaria bä sävät ama ivätki at tärhäkt moe.” ⁹ Bä nga qat tamän doqoräkt bä rhäksot dä släqyäs pa aa qar bä qa an dävit da arhä saqong bä ama eqoeqi qia ong ga da arhä saqong.

¹⁰ Bä qoki as tat nañäm säva usäp toqoräkt i qat tet pävit dä väs da ama ruïom masägos kärqiomni i in boi ama qulum ngät bä inät mair gem da. ¹¹ Dä ini qoar na rha rhoqortäqyia, “Aruvek näva ama ngärhäkta ma Galili, mäniekt bä ngänät mair täkt bä ngänät nañäm säva usäp? Rhak täkt ama ruqa ma Jisas kärak i sa ma Ngämuqa qa rha qa rhävit säda ama usäpki arha ron nagem ngän di qoki va evär däm ga rhoqor nas toqoräkt i ngän lu qa i qa an dävit säda ama usäpki arha ron.”

Ma Matias Pa Qä Rha Ma Judas Aa Släqyäs Nasot A Qa
(1:18-19 / Mat 27:3-10)

¹² Nasot dä evär däm da bä sae ma Jerusalem näda ama damgi ama gaini na qi ama Damgi na ama Olip at täväs. Rha met sämät ama värhäm ama moräm di ngi qoar qre i ama tmerhäs da ama kilomita näkt ama qäväläm angärha ron.

¹³ Bä nga rha män e ma Jerusalem dä dang däm da da ama vätka aa ron sämät aomni ama qäväläm inavuk kärqomni i rhat tas e. Iarhakt kärarhae i qale rha e di ma Pita qä nä ma Jon dä ma Jems näkt ma Andru dä ma Filip näkt ma Tomas dä ma Bartolomyu näkt ma Matyu dä ma Jems ma Alfius aa emga näkt ma Saimon gäarakni i qa nämäni ama Selotkäna näkt ma Judas ma Jems aa emga.

¹⁴ Vasägos dä väspästämne na rha sa ama snängaqa ama sägäk ivakt iva rhi nän. Rhoqoräkt di rhi na ama evop näkt sävät ma Maria ma Jisas aa nanäk näkt sävät aa läktpek. ¹⁵ Dä vät iangärhäkt ama qunäng dä ma Pita qa mair mänguräp ama qatnanaktpämäda i ama guläñgi na rha di ngäkt kre ama ruvek ama ngärhäqyet da sägäk na rha moe. Näkt kä qoar toqortäqyia,

¹⁶ “Gua ruavek, ma Ngämuqa aa enge qärangätäni i mudu sa rha säm a ngät di qoki va rhäkмамär na ngät parhäm ngät kärangät i nak sa mudu ma Devit ka märhamän bät a ngät nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa sävät ma Judas i qa diva ama iska na qa bä bä iarhakt kärarhae iva rhi sangar ma Jisas. ¹⁷ Qa di ak na qa nämäni ut inguna qä na ut ut met sa ama sameng mät a vät. ¹⁸ Ma Judas di qa vodäm bät ama ivärhäm na ama ligär qärangätäni i sa rha sek mä qa na ngät pät aa lat ama vu ngät angät tpäs. Qa veng nas pät iomäkt ama ivärhäm i qa säp na rhävuk nämät a leqäs i aa uväski qia er nanokt ka bä samäk dä vukdur va aa sarimngi bä vuk sa aa qusem sä dalek. ¹⁹ Ama ruvek moe e ma Jerusalem da nari rhoqor täkt sävät ma Judas bä äkt i rha mes iomäkt ama ivärhäm na arha enge i Akeldama di ama rhari-mini di rhoqortäqyia, ma Etki na ama Biaska.”

²⁰ Ma Pita qä qoar toqortäqyia, “Inguna ma Ngämuqa aa enge qärangätäni i sa rha säm a ngät pa ama Abuk na ama Mabu di ngät tamän doqortäqyia,

“ ‘Mamär iva ama dungdung aa vätka

bä va qale aung gat tas pä m ga.'

Dä qosaqi ngät tamän doqortäqyia,

“Mamär iva aung gä rha iosäkt aa släqyäs bä va qale ama nengäs da aa lang.’

²¹ Bä qoki rhoqor täkt di mamär iva urhi armeng da aung anga gamoeqa nävät iarhakt kârarhae i ma ut moe ut tet dä iangärhäkt ama rhodäm moe angärha ron gârangät ni i ma Engeska ma Jisas sa qale qa qä na ut ²² mä nasäng na äkt i ma Jon ga baptais pä t a qa bä dä ngdäng bät iomäkt ama qäväläm gârqomni i ma Jisas ka an dävit ivakt iva aung nävät tärha rhäkt diva qoki qä na ut ut tet sa ama sameng sävät ma Jisas i qa märanas nämät ama tñäpki.”

²³ Bä äkt i rha mu ama gamuiom ama udiom i ma Josep na qa ma Barsabas kârakni i qosaqi rhat tes ka i ma Jastus näkt sävät ma Matias. ²⁴ Näkt ta nän doqortäqyia, “Engeska, sa ngiat dräm mamär na ama ruvek moe arhä mungäsäng. Mamär iva ngi qur a ut i auge nävät tiom däkt di sa ngia armeng däm ga ²⁵ ivakt iva qä rha nasot sä rhangät täkt ama lat iva ama ngangga na qa iva qä rha ma Judas aa släqyäs kâr qosni i ma Judas sa qa met nämät äs ivakt iva qa rhet sa äkt i qoki mä naris iva qa rhet sae.”

²⁶ Dä rha mualat parhäm arha morta arhä qärhong na ama armengdäm bä sa rha mon sä ma Matias sae sämäni ama ngärhäqyisem da sägäk na rha ama ngangda.

2

*Ama Qloqaqa Ama Qumärqumärqa
Qa Män Bät Ma Pentikos Angät Kunäga*

¹ Bä nga sädamär na ama qunäga qärakni i rhat tes ka i ma Pentikos dä sa ama qatnanaktpäm da di västämne na rha vät ama ivärhäs ama sägos.

² Dä rha särmändäm masägos i rhat nari i arus i ngäkt kre ama laurqi ama qrot ki i qi e na rhävono inavuk bä qia rhäqäp ama vätki moe iaqyäkt kârakt

i qale rha e i rhat muqun bäm gi. ³ Bä rha lu iangärhäkt kârangät i ngät toqor ama qoebañ na ama rhäptäpki qârangät ni i vräsmät na ngät bä ngä muqun bät a rha moe ak dä ak na rha. ⁴ Rha moe di ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa rhäqäp ta na nas bä rhi nasäng i rhat tamän na arhani ama ruvek arha enge nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.

⁵ Näkt toqoräkt di sa qale arhani ama Judaqäna e ma Jerusalem gâr arhani i ama engätki na rha sage ma Ngämuqa qâr arhae i rha nävät ama ivärhimek moe. ⁶ Bä nga rhoqoräkt i rha nari i arus dä ama guläñgi na ama ruvek di väspästä mne na rha bä rhit särmändäm bä adädän da masirhat inguna ak dä ak na rha di sävetka qat nari aa enge maräkt i qä qatnanaktpäm da rhat tamän na ngät.

⁷ Bä qräk mät ta mamär dä rhi goar toqortäqyia, “Rhärha rhäkt ama gamoe qâr arhani i rhat tamän doqoräkt di nak ama Galiliqäna. ⁸ Bä rhoqor täkt dä mäniekt bä ak dä ak nävät a ut di sa ut nari i rhat tamän na aurha enge maräkt? ⁹ Bä ut nari i rhat tamän na ama enge bä ba ama ruvek näva ama ngärhakt ma Partia näkt ma Midia näkt ma Elam näkt ma Mesopotemia näkt ma Judia näkt ma Kapadosia näkt ma Pontus näkt ma Esia ¹⁰ näkt näva ama ngärhakt ma Frigia näkt ma Pamfilia näkt ma Isip näkt nävät ama qäväläp pa ama ngärhäktka ma Libia glaqot na ama värhäm ama mor äm ma Sairini dä arhani ama tmända näva ama värhäm ama mor äm mamär ma Rom. ¹¹ Iarhakt ama tmända di ama Judaqäna bä sävät ama ruvek kâr arhani i sa rha näpgoer na nas sämäni ama Judaqäna. Dä qosaqi ut nari ama enge bä ba ama ruvek näva ama urqa ma Krit näkt näva ama ngärhäktka ma Arebia bä ut nari rha i rhi sameng na aurha enge maräkt sävät ma Ngämuqa aa lat ama qrot ngät.”

¹² Bä rha moe di qräk mät ta bä adädän da masirhat dä rhi snänbät sä ne rhoqortäqyia, “Ama rharimini mäniekt sä rhangät täkt ama lat?”

¹³ Dap arhani ama ruvek di nak tat tuma rha i rhi qoar toqortäqyia, “Iarhakt di sa rha nakt ama wain masirhat.”

Ma Pita Qa Sameng Bät Ama Guläñgi Na Ama Ruvek

¹⁴ Sokt di ma Pita qa mair ge ama ngangda bä qa sek aa eguinga bä qä sameng ba ama guläñgi nä qa ruvek toqortäqyia, “Aruvek nae ma Judia bä aingän moe qärrarhae i rhat tas e ma Jerusalem, däkt diva ngua rhuqunäga vät a ngän sävät tangät täkt ama lat kârangät i sa ngä märanas. Ngänät nari mamär na ama enge qärangätni iva nguat tamän bät a ngät. ¹⁵ Qale ngän du angän snäng i rhaerhärhae ama gamoe di sa rha nakt ama wain bä guani na rha i nak kop as nguna rhäkt di ama ngärhäqyet da levaet nä irhong bät duququs. ¹⁶ Dap tangät täkt ama lat kârangätni i sa ngä märanas di qärangät i ma Ngämuqa sa qa märhamän sävät a ngät nämät aa vämginaqa ma Joel toqortäqyia,

¹⁷ “Ma Ngämuqa qa qoaräs toqortäqyia, ‘Va vät ama dängdängini na ngät ama rhodäm

dä va ngu rhor nä gu Qloqaqa sävät ama ruvek moe.

Bä va angän oes ama gamoe dä angän oes ama evop diva rhat tamän bät ama enge qärangätni i ngät dän maräkt nagem ngo.

Dä va angäna evända ama gamoe diva rhit lu ama ñämñäm.

Dä va angän sru rha ama gamoe diva rhit lu ama masirhäm.

¹⁸ Bä qäqi va ngu rhor nä gu Qloqaqa vät iangärhäkt ama rhodäm sävät gua latta moe ama gamoe dä ama evop

bä va rhat tamän bät ama enge qärangätni i ngät dän maräkt nagem ngo.

¹⁹ Bä va ngua rhualat na ama lat kârangät i ngät dän masärmän mät ama leqäs

dä ama muqunän mana vät ama ivätki.

Ama biaska dä ama rhäptäpki dä ama rhämän bäm gi ama butbutki diva ngät täranas.

²⁰ Bä nga narhoer vä iaqäkt ama moräs na qa mas ama qunäga aa qamäs kârak iva ma Engeska qat tatnävämne na ama ruvek dä va bängangit pät ama qunäga aa saqong

dap pa ama equngi diva qurät ki rhoqor ama biaska.

²¹ Näkt toqoräkt di guavek koe qärrarhani i rhit näs sage ma Engeska diva maiar na rha.’ ”

²² Näkt sa ma Pita qä qoaräs na rha rhoqortäqyia, “Aruvek nae ma Israel, as ngäni nari rhaerhangät ama enge. Ma Jisas nae ma Nasaret di ama ruqa qäarakni i sa ma Ngämuqa qa qur a ut täm ga mamär i qa di sa qa män nagem ga nage aa lat ama nañis ngät dä ama lat kârangätni i ngät dän masärmän dä ama muqunän. Rhangät täkt di sa ma Ngämuqa qa mualat na ngät nä ma Jisas mänguräp mä ngän bä rhoqoräkt di sa ngänät dräm a ngät. ²³ Rhak täkt ama ruqa di sa rha vodäm ga bä ba ngän näkt aingän bä sävät ama ruvek ama vu rha masirhat sa arhä matnärhäm di sa ngän moe ngän beng ga i ngäna edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa. Rhangät täkt moe ama lat di varhäm ma Ngämuqa aa snängaqa bä qa di sa qat dräm doqoräkt narhoer va angät kamäs.

²⁴ Sokt di ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki bä qa muisiska vät a qa nämät ama ruanini qärqäni i ama tñäpki inguna qaku mamär vät ama tñäpki iva qi nasangar säva aa rhäng. ²⁵ Inguna mudu ma Devit ka märhamän sävät ma Jisas toqortäqyia,

“ ‘Nguat lu ma Engeska i qa e vä gu qamäs pasägos.

Bä qaku mamär vät ama ruvek iva rhi namäqäne dä mamär na

- ngo inguna qa e gem ngo.
- 26 Bä nga rhoqor täkt dä märmar gem ngo bä ngu qok dä nguat tamän bät ama enge na ama märmärgem
bä qosaqi va mämae vät gu släqyige mamär va aa luvät
- 27 inguna nge diva qaku ngi namet daqule ngo va ama ñäpta arha ivärhäs
bä qosaqi va qaku ngi naqyiradeng nä gi Qumärqumärqa aa släqyige bä va säkt täm ige.
- 28 Dä sa ngia muqunäga vät a ngo sa ama is säva ama iar ama sok täm ngät
bä va ngi rhäqäp ngo na ama märmärgem masirhat nä gi qäranas.’”

29 Dä ma Pita qä qoar toqortäqyia, “Gua ruavek, mamär vät a ngo iva ngu qoar na ngän mamär na ama engätki i ama ngätmamäk ma Devit di sa qa ñäp bä rha mu aa släqyige mät ama liqi bä iaqyäkt aa liqi di qop as kia e gem ut bä dängdäng däkt.
30 Sökt di qa di akni na qa qäarakni i ma Ngämuqa aa vämginaqa bä qat dräm i ma Ngämuqa sa qa musärhämes iva qa rhu ma Devit anga aka nämäni aa enevaqi mugas nasot karak iva qä rha ma Devit aa vitnaqa aa mämugunäs nasot a qa.

31 “Bä nga rhoqoräkt dä ma Devit di qat dräm i rhangät täkt ama lat diva ngä rhäranas narhoer bä äkt i qa märhamän sävät ma Krai aa tñäpki iva nasot diva qa rhäranas nämät ama tñäpki dä va qaku ma Ngämuqa qä namet daqule qa va ama ñäpta arha ivärhäs bä qop pa qaku qä naqyiradeng na qa bä va säkt ta aa släqyige.
32 Rhak täkt ma Jisas di iaqäkt karak i ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki bä aiut moe rhäkt di sa ut lu mamär nä iaqyäkt ama engätki i qa märanas bä ama iar qa.

33 “Bä ma Jisas di qa märanas näkt ka an dävit sa rhävuk säda ama usäpki arha ron bä qa e dä ma Ngämuqa aa märmar bä sa qa rha ama

Qloqaqa ama Qumärqumärqa nage ama Ngätmamäk karakni i mudu qa mumänaris iva qä von ma Jisas täm ga. Bä rhäkt di sa ma Jisas ka von dä iaqäkt ama Qloqaqa bä ba ut bä qat täranas nä rhangät täkt ama lat karangät i ngänät lu ngät bä ama enge qarangät i ngänät nari ngät.

34 “Näma dä ma Devit di qaku qa an dävit sa rhävuk sökt di qa qoar toqortäqyia,

“Ma Ngämuqa qä qoar nä gua Engeska rhoqortäqyia,
“Ngia rhuqun dä gu märmar bä qale nge e

35 bä dängdäng iva ngua rhän näp gia ikkana arhä väs bä va rha rhän i ama laiqa na rha nanokt gia qäriglem.” ’

36 Dä soknga mamär iva ama Israelqäna moe diva qunäga vät a rha rhoqortäqyia, ma Jisas karakni i sa ngäna edämsäs pät a qa di qa di sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a qa iva aurha Engeska bä ma Krai na qa.”

37 Bä nga ama ruvek ta nari rhoqor täkt dä ama enge ngä qut da arha ron dä rhi snanbät sä ma Pita qä na arhani ama ngangda rhoqortäqyia, “Aurha ruavek, ngu lu mamär iva ut mäšana?”

38 Dä ma Pita qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Ngän moe asägäk asägäk diva ngi näpgoer na nas nämät angäna vuirhong näkt pa ngäni rha ama baptais nävät ma Jisas ma Krai aa ngärhipki dä va ma Ngämuqa va qä qyiradeng na angäna vuirhong näkt pa ngäni rha ama vänbon na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.
39 Rhangät täkt ama mumänaris di ngät bä ba ngän dä bä ba angän oes dä bä bä iarhakt kärerhae i qale rha gläius dä bä bä qärrarhani moe iva ma Engeska aut Ngämuqa qä rhar sä rha sagem mes.”

40 Ma Pita qät don sävät ama ruvek mauiu dä qat naing bät a rha i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngän dumaiar nas nämät tit täkt ama qoengait

ama vu it.”⁴¹ Bä iarhakt kärarhae i rha mat maengäkt sä ma Pita aa sameng di rha baptais pät a rha bä rhoqoräkt di ngäkt kre ama dävaung ama tausengäna na ama ruvek ta män sae sämäni ama qatnanaktpämda.

Ama Qatnanaktpämda Di Väspästämne Na Rha Vasägos

⁴² Bä rha vodäm mes säda ama ngangda arhä rhisu angärha ron bä vasägos dä väspästämne na ama qatnanaktpämda moe bä rhat täs dä rhi nän.⁴³ Ma Ngämuqa di qat tualat na ama lat masirhat kärangättni i ngät dän masärmän bä sävät ama muqunän nävät ama ngangda arha lat bä ama ruvek moe e ma Jerusalem di qräkräk mät ta masirhat toqoräkt.⁴⁴ Bä iarhakt moe ama qatnanaktpämda di vasägos dä väspästämne na rha sa ama snängaqa ama sägäk dä rhit bon na ne rha arhä qärhong moe.⁴⁵ Dä rhit boda arhä qärhong dä arhä gunän nani ama ligär bä rhat tatmät na ngät ba ne varhäm sävetka aa tläqa.⁴⁶ Dä vät ama qunäng moe dä rhit täqäs däm ne i väspästämne na rha va ama ansäspämgi ama mor qi dä väspästämne na rha va ama vät asägäk asägäk bä rhit bonmät na ama bret näkt tat täs sa ama märmärgem dä sa ama snängaqa ama räkt ka.⁴⁷ Bä ama ruvek di rhi nänäs sage ma Ngämuqa dä ama ruvek moe di märmär gem da nävät ama qatnanaktpämda. Näkt pät ama qunäng moe asägäk asägäk di iarhakt kärarhae i ma Ngämuqa qat tumaiar ta di qat tu rha sae sävät ama rhodäm sa ama qatnanaktpämda.

3

Ma Pita Qa Mumäräs Pät Ama Vävarhämga

¹ Vät akni ama qunäga dä ma Pita qä nä ma Jon in det pävit säva ama ansäspämgi ama mor qi inguna rhoqoräkt di ama qäväläm na ama nän bät ama däpguarhong säpbängang.² Dap toqoräkt di ama ruvek tit ta akni ama ruqa qärakni i mudu rha sa qa i ama väva rhäm ga bä sämät

ama ansäspämgi ama mor qi arha edäbäs kärqosni i rhat tes äs i ma Mär Qi ama Nämñämgi. Rhat tu qa e vät ama qunäng moe ivakt iva qä nän da ama ligär nage iarhakt kärarhae i rhat don iva säva ama ansäspämgi ama mor qi.

³ Bä nga qa lu ma Pita qä nä ma Jon i qorhäs iva in don säva ama ansäspämgi ama mor qi dä qa nän sävät a iom nani anga ligär.⁴ Dä ma Pita qä nä ma Jon in nän maräkt sävät a qa näkt ma Pita qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngi nän sävät a un.”

⁵ Bä äkt i qä vävarhämga qa nän sävät kärqiom masirhat i qat tu aa snäng iva qä rha guani nagem iom.⁶ Dap kinak ma Pita qa qoar toqortäqyia, “Qaku gu nga ligär dap pa ngu von nge rha agini qärqäni i ini nga e gem ngo. Di nävät ma Jisas ma Kraiss nae ma Nasaret aa ngärhipki di ngiat tet.”

⁷ Näkt ka sangar aa märmäret näkt ka mair na qa namäk dä qop äkt dä ma Ngämuqa qa sämaqrot nä qa ruqa aa qar.⁸ Dä qop ka rhon na nas namäk bä qa mair näkt kä nasäng i qat tet. Dä qa met kä na iom säva ama ansäspämgi ama mor qi bä qat tet dap kät don na nas dap kä nänäs sage ma Ngämuqa.⁹ Bä nga ama ruvek moe rha lu qa i qat tet dap kä nänäs sage ma Ngämuqa¹⁰ dä rha räm a qa i nak kop ama sägäk na qa ama ruqa iaqäkt kärak i vasägos dä qat muqun dap kä nän ama ruvek ta ama ligär mät ama ansäspämgi ama mor qi arha edäbäs kärqosni i rhat tes äs i ma Mär Qi ama Nämñämgi. Rha lu rhoqoräkt dä qräk mät ta masirhat dä rhat tu arhä snäng masirhat sävät ama lat kärangättni i sa ngä märanas pät a qa.

Ma Pita Qa Sameng Ba Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

¹¹ Bä rhoqoräkt i qat nangärhäkt dä ma Pita qä nä ma Jon dä ama ruvek moe di qräk mät ta masirhat dä rha ang masirhat sagem da vät ama ansäspämgi arha ivärhäm at käväläm gärqomni i rhat tes äm i ma Solomon

Aa Suqulap. ¹² Bä nga ma Pita qa lu ama ruvek toqoräkt dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Aruvek nae ma Israel, mäniekt bä qräk mät ngän nävät tangät täkt ama lat? Mäniekt bä ngänät lu ut masirhat? Varis ngän du angän snäng i aiut nävät aut krot maräkt ura nävät aurha iar ama räkt ngät dä ma Ngämuqa aa saqong bä mä rhak täkt ama ruqa bä va qat tet. ¹³ Iaqäkt ma Ngämuqa qäarak i ma Abraham gä nä ma Aisak dä ma Jekop arhä Ngämuqa bä qosaqi qäarak i aurha morta arhä Ngämuqa na qa di sa qa vuk sa ama murhämeska vät aa latka ma Jisas. Qa di sa aingän ngän bodäm ga iva rhi veng ga bä ngän goer qa ge ma Pailat dap sokt di ma Pailat sa qa muräkt iva qä rhäväkt sä qa.

¹⁴ “Sa ngän goer iaqäkt karak i ama Qumärqumärqa Mamär dä ama Räkka na qa dap kinak ngän nän ma Pailat iva qä rhäväkt sa akni ama ruqa qäarakni i qat dräm gä veng. ¹⁵ Bä ngän beng ama iar angät tarebäm gäarakni i ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki bä sa ut lu iangärhäkt ama lat toqoräkt. ¹⁶ Rhak täkt ama ruqa qäarak i ngänät lu qa bä ngänät dräm a qa qäarak i sa märäs pät a qa bä ama qrot pät a qa di nak märäs pät a qa nävät ama qatnanakt mäni ma Jisas aa ngärhipki. Bä sa ngänät dräm doqoräkt dinguna iangärhäkt ama lat di sa ngä märanas mänguräp mä ngän moe.

¹⁷ “Gua ruavek, rhäkt di sa nguät dräm i sa ngän mualat nä iangärhäkt ama lat ama vu ngät sä ma Jisas di rhoqoräkt di qaku qunäga vät a ngän mamär sä iangärhäkt bä qosaqi angän narhoerta. ¹⁸ Sokt di iangärhäkt ama lat di sa ngä märanas ivakt iva ma Ngämuqa aa enge qärangätni i mudu qa märhamän bät a ngät mät aa vämginarha moe diva rhäkмамär na ngät. Iangärhäkt ama enge di ngät tamän i ma Kraisa diva qa rhon säda ama märänga ama mor qa aa ron. ¹⁹ Bä äkt iva ngäni näpgoer na nas näkt pa ngäni rhong sävät ma Ngämuqa ivakt iva qä qyiradeng na angäna

vuirhong dä ama qäväläm na ama mämaevät ama mär äm diva äm ngä rhän nage ma Engeska. ²⁰ Dä va qä rhäk nä ma Kraisa bä ba ngän gäarakni i ma Jisas karak i mudu ma Ngämuqa qa muqunän bät a qa bä ba ngän. ²¹ Mamär iva qale ma Jisas tävono da ama usäpki arha ron bä dängdäng iva iangärhäkt ama lat moekt kärangät i mudu ma Ngämuqa qa märhamän bät a ngät nämät aa vämginarha diva qa rhumamär na ngät.

²² “Rhoqor ma Moses i qa qoar toqortäqyia, ‘Va ma Engeska ma Ngämuqa va qä vuk sa akni aa vämginaqa bä ba ngän nä mänguräp angäna ruvek karakni iva qa rhoqor ngo bä va ngänit päs iangärhäkt aa enge angärha rhäng moekt kärangät i qat tamän bät a ngät ba ngän. ²³ Bä aung gäarakni i qaku qat nari nämät ka diva qäbäs na qa nä mänguräp ma Ngämuqa aa ruvek.’

²⁴ “Bä ngätki i iarhakt moe ma Ngämuqa aa vämginarha qärarhae i mänasäng nävät ma Samuel bä inamäk di rha märhamän sävät tangät täkt ama rhodäm. ²⁵ Aingän di bä ba ngän nä ma Ngämuqa aa vämginarha arhä mumänaris näkt ama rharesbane angät modämne di ngät bä ba ngän gärangätni i sa mudu ma Ngämuqa qa mualat na ngät kä nä ma Abraham gärangät i ngät tamän doqortäqyia, ‘Va nävät gia enevaqi diva ngua rhodämne na ama ruvek moe vät ama ivätki.’ ²⁶ Nga rhoqoräkt i ma Ngämuqa qa märanas na aa latka dä qa er qa rhäk na qa sagem ngän ivakt iva qa rhodämne na ngän i qä näpgoer na ngän asägäk asägäk nämät sävetka aa lat ama vu ngät.”

4

Ma Pita Qä Nä Ma Jon In Mair Da Ama Narhoerta Arhä Saqong

¹ Bä as nga rhoqoräkt i ma Pita qä nä ma Jon in damän särha ama ruvek dä ama Judaqäna arhä priskäna näkt ama narhoerqa ba ama ulaqimärharhärhäkt näva ama

ansäspämgi ama mor qi näkt sävät ama Sadyusiqäna rha män gem iom. ² Nak arusus pät a rha masirhat inguna ama ngangda di rhi su ama ruvek dä rhi sameng i ma Jisas ka mu ama iska ivakt iva ama ruvek pa rhit ñäp näkt pa nasot dä va rha rhäranas. ³ Bä äkt i rha sangar ma Pita qä nä ma Jon näkt ta mu iom ba ama tpäskiarharhäng iva sa duququ dä va rha rhuqun sä iom i sa nguna bängängäs. ⁴ Dap ama rhäqäp na rha ama ruvek kärarhani i rha nari ama ngangda arha enge di rhat nanakt na ngät bä ama rhodäm sa ama gamoe di ngä män bät ama ngärhäqyet ama tausengäna.

⁵ Qale bä nga duququ dä ama narhoerta dä ama morta bä ba ama Judaqäna näkt sävät ama Skraipkäna di sa västämne na rha e ma Jerusalem. ⁶ Dap mänguräp mä rha di qale ma Anas ama pris ama vit na qa näkt sävät ma Kaiafas kä nä ma Jon gä nä ma Aleksander näkt sävät arhani ama gamoe moe nämäni ama pris ama vit na qa aa qärhae. ⁷ Bä nga rhoqoräkt i sa rha mair nä ma Pita qä nä ma Jon da arhä saqong dä rhi nasäng i rhi snanbät sä iom doqortäqyia, “Auge qa von en da ama qrot bä nävät auge aa ngärhipki dä in mualat nä iangärhäkt ama lat?”

⁸ Dä ma Pita di rhäqäp ka na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Aingän ama narhoerta ba ama ruvek bä sävät a ngän ama morta, ⁹ ngakt bä nga rhäkt di ngän mair na un ba ama muräkt nävät ama lat ama mär ngät kărangätni i ngä märanas pät tärhak ama vävarhämga dä ngäni snanbät sä un i qa rha ama mumäräspät toqor mäniekt ¹⁰ diva un duqunäga vät a ngän aingän ama ruvek moe nae ma Israel toqortäqyia, erhak täkt ama ruqa qarak i sa märäs pät a qa bä qat mair da angän saqong di nak ka rha ama mumäräspät nävät ma Jisas nae ma Nasaret ma Kraiss aa ngärhipki iaqäkt karak i sa ngäna edämsäs pät a qa mäni ama

sämānanamuqa bä qarak i ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki. ¹¹ Iaqaäkt di ama duiqa qarak i mudu aingän gärrarhae i ngänät dräm ngänit täk pät ama vät ngän mer mä qa di nak karak iaqaäkt i rhäkt di ama qrot ama vätki nagem ga qarak i qat sangar a qi moe. ¹² Qaku ngi namän bät ama mumaiar ge aung saqi as inguna qaku agukt anga ngärhipki rhe vät ivät kăraktni iva urhit ta ama mumaiar nävät a qi.”

¹³ Bä nga rha lu rhoqoräkt i ma Pita qä nä ma Jon di ama qraräk iom sa ama enge sokt di ama ruiom nämät a vät kărqiomni i sa qaku in su sävät ma Ngämuqa aa Muräkt pa anga rhisu dä qräk mät ta dä qunäga vät a rha i nak tiom däkt di sa mudu di qali liom ge ma Jisas. ¹⁴ Dap kaku arha anga enge sävät a iom inguna rhat lu qa ruqa qarak i sa qa rha ama mumäräspät i qat mair e gem iom.

¹⁵ Bä äkt i rha rhäk na iom iva as puk sä iom nädä ma Sanedrin arhä saqong dä rhi nasäng i rhat tamän särhäm ne sävät a iom. ¹⁶ Dä rhi snanbät sä ne rhoqortäqyia, “Va ut mäšana nä rhiom däkt ama ruiom inguna ama ruvek kärarhani i rhat tas e ma Jerusalem di rhat dräm i in mualat na ama enges ki ama muqunängi bä qaku mamär vät a ut iva ut narhäqyas na qi? ¹⁷ Dap nga nani a ut iva qale vräspräs da ama enge imono ge ama ruvek dä sa u rhugem iom iva qale in natmärhamän sävät guavek nä ma Jisas aa ngärhipki.” ¹⁸ Bä äkt i rha mes iom saqi as savuk dä rha mugem iom iva sa qale in damän bä va qale ini su ama ruvek sävät iaqaäkt ma Jisas.

¹⁹ Sokt di ma Pita qä nä ma Jon in muvät i ini qoar toqortäqyia, “Mamär iva ngän datnävmne mamär ivar ama mär dä ma Ngämuqa aa saqong iva un det nasot angäna enge ura va unät nari nämät ma Ngämuqa. ²⁰ Inguna qaku mamär vät a un iva mänadin däm un bä va qaku un natmärhamän bät agirhong gärrärhongni i sa un lu irhong bä un

nari irhong.”

²¹ Näkt nasot angätni arha enge na ama mugem bä ba iom dä rha rhäväkt sä iom. Inguna qaku mamär vät a rha iva rha rhän bät anga iska ivakt iva rhi sangäm na iom dinguna nävät ama ruvek moe qärrahani i rhi nänsäs sage ma Ngämuqa nävät kärangätni ama lat i sa ngä märanas. ²² Rhi nän sä ma Ngämuqa di nak nguna qärrak ka ruqa i qa rha ama mumäräspät di aa qoeo ngä met e na ama ruiom ama udiom.

Ama Qatnanaktpämda Rhi Nän Iva Ama Qräräkta Na Rha Sa Arhä Sameng

²³ Bä nga nasot i rha rhäväkt sä iom dä ma Pita qä nä ma Jon in met bä sage ina ruavek dä in sameng bä ba rha nä iarhongäkt moe qärröhong i ama priskäna ama moräs na rha dä ama morta rha märhamän särhäm iom nä irhong.

²⁴ Bä nga rha nari rhoqoräkt dä rha moe västämne na rha sa ama nän sage ma Ngämuqa. Bä rhi nän doqortäqyia, “Sokt nge ma Engeska ma Ngämuqa, sa ngia säm ama usäpki bä ama ivätki bä ama garäska näkt sävät iarhongäkt moe qärröhong i qali lirhong e väm ngät. ²⁵ Aut mamäk ma Devit kärakni i gia latka na qa di mudu ngia märhamän nä gi Qloqaqa ama Qumärqumärqa mät aa vämgi rhoqortäqyia,

“Mäniekt bä ama Jentailqäna di sa rha mair na nas
dap ama ruvek di sa rha rhäkmu
na arhä snängaqa ama suk pa
aa qamäs iva sävät ma Engeska
ma Ngämuqa?

²⁶ Ama vitnarha nävät ivät di sa rha märanas sa arhä qrot
dä ama tpäskinarha di sa västämne
na rha
iva sävät ma Engeska dä
sävät aa Muqunänbärhaqa
ma Kraiss.’

²⁷ Bä qoki rhäkmmär i ma Herot näkt ma Pontius Pailat pästämne na iom in na ama Jentailqäna näkt sävät ama ruvek nae ma Israel näp

tom däkt ama mor äm ama värhäm. Sa västämne na rha ivakt iva rha rhäranas sävät gi qumärqumär qa mamär ama latka ma Jisas kärakni i mudu ngia muqunän bät a qa. ²⁸ Bä rhäkmmär i rha mualat na agirhong gärröhongni i mudu ainge ma Ngämuqa gi snängaqa bä gi qrot ngä rhares iva irhong ngä rhäranas.

²⁹ “Engeska, rhäkt di mamär iva ngiat lu arhä mugem dap pa ngi von ut gia latta rha ama qrot ivakt iva ama qräräkta na ut iva urhi sameng nä gia enge. ³⁰ Dap mamär iva ngit täk ngia rhäqyet iva et ngät tumäräspät dä va et ngät tualat na ama muqunän ama nañis ngät dä ama lat kärangätni i ngät dän masärmän nävät gia latka ama qumärqumär qa mamär ma Jisas aa ngärhipki.”

³¹ Bä nga rhi nän bä rhäksot dä vrän bät iosäkt ama ivärhäs kärqos i västämne na rha e. Bä rhäqäp ta moe na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa bä ama qräräkta na rha i qoki as ti sameng nä ma Ngämuqa aa enge.

Ama Qatnanaktpämda Rhit Bon A Ne Rha Arhä Qärhong

³² Ama qatnanaktpämda di sa ama sägäk na rha vät arhä snängaqa. Bä qaku aung gä naqoaräs i aa qärhong di qoki qa aa qärhong maräkt dap tat tatmät na arhä qärhong bä ba ne.

³³ Ama ngangda di rhi sameng nävät ama mor ngät ama qrot sävät ma Engeska ma Jisas kärakni i qa ñäp bä ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki näkt ama rhäk täm gi ama ñämsävätki di qia e vät a rha moe. ³⁴ Bä qaku anga ruvek kärarhane i rhit läk e mänguräp mä rha inguna mät amekni di iarhakt kärarhae i arha ivärhap bä arha vät di rhit bodäm ngät näkt tit ta iangärhäkt ama ligär ³⁵ bä rhat tu ngät mäk säng ama ngangda arha qar dä rhat tatmät na ngät bä ba auge qärrak i qät läk.

³⁶ Qale akni ama ruqa e qärrakni i rhat tes ka i ma Josep kärak i qa näva ama urqa ma Saiprus näkt ka nämäni ama enevaqi i ma Livai. Qa di qosaqi ama ngangda rhat tes ka i ma

Barnabas. Iaŋyächt ama ngärhipki at tarimini i ama ruqa qärakni i qat dräm gät täsläp pät ama ruvek. ³⁷ Iaŋyächt di qa voda aa etki näkt ka rha iangärhäkt ama ligär bä qa mu ngät mäk säng ama ngangda arha qar.

5

Ma Ananias Kä Nä Ma Safaira

¹ Dap toqorächt di akni ama ruqa qärakni i rhat tes ka i ma Ananias kä na aa egutki ma Safaira di qosaqi in boda aina ivärhäm. ² Näkt iangärhäkt ama ligär di ma Ananias ka mu aomni ama qäväläm säng aa rhäng bä aa egutki di qiat dräm doqorächt dap ka män sa aomni ama qäväläm bä qa mu äm säng ama ngangda arha qar.

³ Sokt di ma Pita qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Ananias, mäniekt bä ma Sämgä qa rhäqäp gi snängaqa bä rhoqorächt di sa ngia iras ta ama Qloqäqa ama Qumärqumärqa bä ngia mu aomni ama qäväläm bä ba nas nävät ama ligär moe qärangätni i sa ngia rha ngät pät ama ivärhäm? ⁴ Gusna iomäkt ama ivärhäm di qoki nge gia ivärhäm doqorächt i as kaku ngia vodä bäm? Bä gusna rhoqorächt i ngia vodä bäm di iangärhäkt ama ligär moe diva nge ngia rhet parhäm gi snängaqa sä ngät? Näkt mäniekt bä ngia mualat toqorächt? Sa qaku ngia iras ta ama ruvek dap kinak sa ngia iras tä ma Ngämuqa.”

⁵ Bä nga ma Ananias ka nari rhoqor täkt dä arpus na qa samäk bä qa ñäp bä ama tlanga ama mor qa qa rhäqäp iarhakt moe qärarhae i rha nari sävät iangärhäkt ama lat kärangät i sa ngä märanas. ⁶ Bä äkt i ama evända rha män bä samuk bä rha ong bät aa släqyige näkt puk sä rha sä ige bä rha sasärhäm ige.

⁷ Nasot ama auaqäna ama dävaung dä aa egutki qia mon sae dap kaku qiat dräm nä iangärhäkt ama lat kärangät i sa ngä märanas. ⁸ Dä ma Pita qa snanbät sä qi rhoqortäqyia, “Ngi qoar na ngo, nga rhangät täkt ama ligär angät saqong di rhangät

täkt kärangät i ngi nä ma Ananias in da ngät pät ama ivärhäm?”

Dä qia muvät toqortäqyia, “Ari, ama ligär angät saqong iangärhäkt.”

⁹ Dä ma Pita qa qoar na qi rhoqortäqyia, “Mäniekt bä ngi nä gia egutka in dares ba ne iva ini iras tä ma Ngämuqa aa Qloqäqa? As ngi lu! Iarhakt kärarhae i sa rha sasärhä gia egutka di sa rha män bä iarha namäk mät ama tmongi näkt kosaqi va rhi rha nge sä dalek.” ¹⁰ Dä qop pät iomäkt ama qäväläm dä arpus na qi mäk säng aa qar bä qia ñäp.

Bä nga ama evända ama gamoe rha mon savuk bä rha män bät a qi i sa qia ñäp dä rha rha qi sä dalek näkt ta met sä qi bä rha sasärhäm gi vät arha egutka aa rhäkt. ¹¹ Ama qatnanaktpämda moe bä sävät arhani qärarhani i rha nari sävät iangärhäkt ama lat kärangät i sa ngä märanas di rhäqäp ta na ama tlanga ama mor qa.

Ma Ngämuqa Qa Mualat Masirhat Na Ama Muqunän Dä Ama Lat Kärangätni I Ngät Dän Masärmän Nävät Ma Pita

¹² Ma Ngämuqa sa qat tualat na ama muqunän ama nañis ngät masirhat dä ama lat masirhat kärangätni i ngät dän masärmän nävät ama ngangda arha lat mänguräp ama ruvek. Bä iarhakt moe di vasägos dä väspästämne na rha sa ama snängaqa ama sägäk pät ama ansäspämgi arha ivärhäm at käväläm gärqomni i rhat tes äm i ma Solomon Aa Suqulap. ¹³ Dap ama ruvek kärarhani i qaku ama qatnanaktpämda na rha di rhit bon da ama märmärgem ama mor ngät sage ama qatnanaktpämda dä rhit kutdrir masirhat sävät a rha sokt di qaku aung nävät a rha di nani a qa iva däktgyäm ga mäni rha inguna rhit len.

¹⁴ Dap masirhat bä masirhat na ama gamoe dä evop kärarhani i rhat nanakt nä ma Engeska di rhat dän sae sävät ama rhodäm sa ama qatnanaktpämda. ¹⁵ Bä nävät iarhongäkt moe qärqärhong i irhong ngä märanas dä masirhat ama ruvek ta män sa

ama rämgiwärharha sävät ama isitnäk angä rhäkt mät ama värhäm ama mor äm bä rha mas na rha vät arhä lai dä ama rhatdingitnäk ivakt iva qäqi ma Pita aa iauski qit täk pät guavek nävät a rha rhoqoräkt i qat tet e na rha. ¹⁶ Qosaqi ama rhäqäp na rha ama ruvek ta män nämät ama värhap e namet ma Jerusalem sa arha rämgiwärharha dä iarhakt kärarhae i ama iaus ngärhi slava na rha bä qop märäs pät a rha moe.

Rha Sangar Ama Ngangda Näkt Kosaqi Rha Muisiska Vät a Rha

¹⁷ Dä ama pris ama vit na qa qa mair qä na ama ruvek moe qärrahani i rha e gem ga qärrahani i ama Sadyusiqäna di sa rhäqäp ta na ama snängaqa ama vu qa sävät ama ngangda. ¹⁸ Dä rha sangar a rha bä rha mu rha va ama tpäskiarharhäng. ¹⁹ Sokt di nga nävä iaqyäkt ama bängagi dä ama ensel nage ma Engeska qa män bä qa rhar mät ama tmon ba ama tpäskiarharhäng näkt ka er nanokt ta sä dalek. ²⁰ Näkt ka qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngän det bä ngän dair va ama ansäspämgi ama mor qi bä va ngäni sameng ba ama ruvek nä iarhongäkt moe sävät tangät täkt ama iar ama iaräs na ngät.” ²¹ Bä nga nasot i rha nari rhoqoräkt dä rha mon säva ama ansäspämgi ama mor qi rhoqoräkt i qunäga qunäga bä rhi nasäng i rhi su ama ruvek.

Bä nga qä pris ama vit na qa qä na aa näsängarharhängda rha män dä rha mes ama mämugunäs na ama morta moe bä ba ama Israelqäna ma Sanedrin näkt ta rhäk na ama enge säva ama tpäskiarharhäng iva rha rhän sa ama ngangda. ²² Sokt di nga rhoqoräkt i rha män mäk pa ama tpäskiarharhäng dä qaku rha män bät ama ngangda. Dä soknga evär däm da bä rha muqunäga ²³ i rhi qoar toqortäqyia, “Ut män bät ama tpäskiarharhäng i sa rha väs mamär väm gi dä ama ulaqimärharhärhäkt di rhat mair mät ama tmon dap nga ut tar ama tmon dä qaku ut män bät

aung buk pa vät.” ²⁴ Ama priskäna ama moräs na rha rhi na ama narhoerqa ba ama ulaqimärharhärhäkt näva ama ansäspämgi ama mor qi di nga rha nari rhoqoräkt dä adädän da masirhat dap tat tu arhä snäng masirhat i agi a lat diva ngä rhäranas nasot.

²⁵ Näkt mamär dä akni ama ruqa qa män bä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “As ngäni lu! Iarhakt ama gamoe qärrarhae i sa ngän mu rha va ama tpäskiarharhäng di rhäkt di rhat mair va ama ansäspämgi ama mor qi bä rhi su ama ruvek.” ²⁶ Dä qä narhoerqa bä ama ulaqimärharhärhäkt näva ama ansäspämgi ama mor qi qä na arhani aa narhoerta rha met nani a rha. Sokt di qaku rha met sa anga ulaqi inguna rhit len ama ruvek i varis ti narhumät na rha na ama dui.

²⁷ Bä nga rha män bät ama ngangda dä rha met sä rha bä rha mair na rha dä ma Sanedrin arhä saqong ivakt iva ama pris ama vit na qa qä snanbät sä rha. ²⁸ Dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Sa ut bon ngän da ama qrot ngät ama mugem iva qale ngäni su sävät ma Jisas. Sokt di qop ngän bräs da angän disu e vä ma Jerusalem moe bä nani a ngän masirhat iva aiut diva ngi qoar qre i ama rharimini na ut sä ma Jisas aa tñäpki.”

²⁹ Sokt di ma Pita qä nä qärrahani ama ngangda rha muvät i rhi qoar toqortäqyia, “Qoki va ut nari nämät ma Ngämuqa dap pa qaku rha ama ruvek. ³⁰ Ma Jisas kärakni i sa ngän beng ga qarak i ngäna edämsäs pät a qa sämäni ama ngämuga di aurha morta arhä Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki. ³¹ Näkt ma Ngämuqa qa sek sä ma Jisas säda aa märmar i aut narhoerqa na qa dä aut Mumaiar bä nävät tom däkt dä märmarsäs ge ama Israelqäna iva rhit näpgoer na nas näkt pa ma Ngämuqa qät kyiradeng na arha vuirhong. ³² Bä sa ut lu rhangät täkt ama lat bä qosaqi ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qat lu ngät iaqäkt kärak i sa ma Ngämuqa qa vodäm ga bä bä iarhakt kärarhae i rhat nari nämät ka.”

³³ Bā nga rha nari ma Pitaqāna arha enge dā uraḡi da arha ron masirhat bā nani a rha iva rhi veng da. ³⁴ Sokt di ama Farisiḡa ḡarakni i rhat tes ka i ma Gamaliel ḡa mair māngurāp ama narhoerta vā ma Sanedrin bā ḡa ḡoar iva as pa rhi rhāk nā ma Pitaqāna sā dalek iva as kale rha maḡalak. Ma Gamaliel di ḡat drām ḡā su sāvāt ama Murākt dā ama ruvek moe di rhat drām dit kutdrir vāt a ḡa.

³⁵ Dā ḡā ḡoar na ama narhoerta rhoḡortāḡyia, “Aruvek nae ma Israel, mamār iva ngān du angān snāng mamār sa agi angāna lat kārangātḡni iva ngān dualat na ngāt sāvāt iarhakt ama gamoe. ³⁶ Māḡi imāk di ma Teudas ka māranas bā ḡa ḡoarās i ḡa di ama morās na ḡa bā ama ruvek kārarhani i ama rhodām sā rha di ḡorhās na ama levaet ama handret ta mon sāmāni ḡa. Mamār dā rha veng ḡa bā vrās nā iarhakt kārarhae i sa rha mon sāmāni ḡa bā ḡop iangārḡhākt aa lat di ama suk pa angāt kamās.

³⁷ “Nākt nga nasot a ḡa dā ma Judas ama Galiliḡa ḡa māranas pāt ama qunāng iangārḡhākt kārangāt i ama Romḡāna rhīt ta ama rhodām sa ama ruvek bā ḡa iras ta arhani ama ruvek bā rha mon sāmāni ḡa. Dā ḡosaḡi ḡa di ama Romḡāna rha veng ḡa bā ama ruvek moe ḡārarhani i rhīt pās aa rhāng di sa vrāsmāt na rha. ³⁸ Bā äkt i nguāt tuḡunāḡa vāt a ngān iva ḡale ngān namualat nā guani sāvāt iarhakt ama gamoe. Dap pa ngāni ḡyiradeng na rha iva rha rhet inguna ngakt bā nak kop arha lat iangārḡhākt di ngāt dān nāvāt ama ruḡa aa snāngāḡa diva ama suk pa angāt tpās. ³⁹ Dap ngakt bā arha lat di ngāt dān nage ma Ngāmuḡa diva ḡaku mamār vāt a ngān iva ngānin mae vāt iarhakt ama gamoe. Ngānit lu i varis ngān natmāranas sāvāt ma Ngāmuḡa!”

Dā ma Gamaliel aa enge ngā ḡut-sasorhane na arḡā snāngāḡa. ⁴⁰ Dā rha mes ama ngangda savuk bā rha māranās ta. Nākt ta von da rha ama mugem iva ḡale rhi nasameng sāvāt ma Jisas nākt ta rhāk na rha.

⁴¹ Bā äkt i vuk sa ama ngangda navuk nādā ma Sanedrin arḡā saḡong dā mārmar gem da masirhat inguna rha di mārmarās mamār gem da iva rhīt ta ama mārāngā sā ma Jisas aa ngārhipki. ⁴² Nākt pāt ama qunāng nasot a ne dā ḡaku māmae vāt a rha sa ama rhisu dap ti sameng sāvāt ma Jisas i ḡa di ma Krai. Rhat tualat toḡorākt di va ama ansāspāmḡi ama mor ḡi dā ḡosaḡi sāva ama vāt asāḡāk.

6

Rha Armeng Da Ama Ngārḡhāḡyet Da Udiom Ama Latta

¹ Vāt iangārḡhākt ama qunāng doḡorākt i ama rhodām sa ama ḡatnanaktpāmḡa di ngārḡi rhir dā ama Judaḡāna ḡārarhani i rhat tamān na ama Grikkāna arha enge di rha mārhamāngus pāt ama Judaḡāna ḡārarhani i rhat tamān na ama Judaḡāna arha enge. Sa rhat tamāngus inguna ḡaku rhat tu arḡā snāng masirhat sāvāt ama Judaḡāna ḡārarhani i rhat tamān na ama Grikkāna arha enge arḡā maḡosta ama evop kre va rhi are da ama tmās pāt ama qunāng nasot a ne.

² Bā äkt i iarhakt ama ngārḡhāḡyisem da udiom na rha rha vāstāmne na ama ḡatnanaktpāmḡa moe sāvāt a ne nākt ti ḡoar na rha rhoḡortāḡyia, “ḡaku mārmarās gem ut iva u rhu sāmāt ama lat sā ma Ngāmuḡa aa enge ivakt iva nak kop pa urhi are da ama tmās. ³ Dā soknga gua ruavek, ngāni armeng da anga ngārḡhāḡyet da udiom na rha ama gamoe nā māngurāp mā ngān ḡārarhani i ama mār arḡā ḡārḡhong ḡārarhae i rhāḡāp ta na ama Qloḡaḡa ama Qumārḡumārḡa dā ama mādrām masirhat bā va urhi von da rhā iangārḡhākt ama lat ⁴ dap aiut diva urhit bodām mes sāvāt ama nān dā ama lat i urhi sameng nā ma Ngāmuḡa aa enge.”

⁵ Dā mār ḡe ama ruvek moe nāvāt iaḡākt ama snāngāḡa. Dā rha armeng da ama ruḡa ḡarakni i rhāḡāp ka na ama Qloḡaḡa ama Qumārḡumārḡa

dä ama qatnanakt ma Stiven näkt sävät ma Filip dä ma Prokorus dä ma Nikanor dä ma Timon dä ma Parmenas näkt ma Nikolas kärakni i qa näva ama värhäm ama mor äm ma Antiok. Qa di sa qa näpgoer na nas sämäni ama Judaqäna arhä qatnanakt. ⁶ Bä rha met sä iarhakt kärarhae i sa rha armeng däm da bä sage ama ngangda bä ama ngangda rha nän näkt ta mu arhä rhäkt pät a rha. ⁷ Bä ma Ngämuqa aa enge di vräspräs däm ngät. Bä ama rhodäm sa ama qatnanaktpämde e ma Jerusalem di ngä sek masirhat bä ama rhodäm ama mor ngät sa ama priskäna rha väs arhä qatnanakt angärha rhäng sämäni ma Jisas.

Rha Sangar Ma Stiven

⁸ Nak toqoräkt di ma Stiven di ama ruqa qaräkni i rhäqäp ka nä ma Ngämuqa aa nämsävätki dä aa qrot bä qat tualat na ama enges ngät ama lat kärangätni i ngät dän masärmän ngä na ama muqunän ama nañis ngät mänguräp ama ruvek. ⁹ Dap kinak ama nängoer ngä märanas nage ama ruvek kärarhani i sa rhat dräm bäspästämne na rha va ama mämairqi qaräkni i rhat tes ki i ama mämairqi ba ama latta qararhani i sa rhäkt di isiska vät a rha. Rha di ama Judaqäna näva ama ngärhäktka ma Sairini dä näva ama värhäm ama mor äm ma Aleksandria bä sävät ama Judaqäna näva ama ngärhäqyiom ma Silisia dä ma Esia. Di rhärha rhäkt ama ruvek di rha nasäng i rhit beng bät a ne rhi nä ma Stiven ¹⁰ sokt di rha siqut iva rha rhän näva aa uväs sa aa mädräm bä sa ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qaräkni i qat tamän nävät a qa dä qaku. ¹¹ Dä up na rha i rha mon mät arhani ama gamoe i rha qoar na rha iva rhat tamän doqortäqyia, “Ut nari ma Stiven i qat tamän mava nä ma Moses dä qosaqi ma Ngämuqa.”

¹² Dä rha märanas na ama ruvek dä ama morta näkt sävät ama Skraipkäna arhä sarem. Näkt ta sangar ma Stiven bä rha mair na qa dä ma Sanedrin arhä saqong.

¹³ Rha mät ama gamoe qararhani i sa rha mon mät ta ivakt iva rha

rhamän bät ama irasirhong. Dä rhi sameng doqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di vasägos dä qat tamän mava nä rhos täkt ama qumärqumär äs mamär ama ivärhäs dä qosaqi qat tamän mava na ama Muräkt. ¹⁴ Inguna sa ut nari i qä qoar i iaqäkt ma Jisas nae ma Nasaret diva qä slava nä rhos täkt ama ivärhäs mas näkt pa qä qutsasorhane na ama qarhong gärqarhongni i sa ma Moses ka rhäkne iva ut tet parhäm irhong.” ¹⁵ Ama ruvek moe qararhani i rhat muqun bä ma Sanedrin di rhat lu ma Stiven masirhat dä rha lu i aa saqongait di ngäkt kre ama ensel aa saqongait.

7

Ma Stiven Aa Sameng Sage Ma Sanedrin

¹ Dä ama pris ama vit na qa qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga rhangät täkt ama sameng sävät a nge di ama engätki na ngät?”

² Dä ma Stiven ga muvät toqortäqyia “Gua matpek dä gu mamäkkäna na ngän, as ngäni nari ngo! Aut Ngämuqa qaräkni i aa murhämeska di qa vit di qa män ge aut mamäk ma Abraham doqoräkt i as kale qa va ama ngärhäktka ma Mesopotemia dap as kaku qa met sämät ama värhäm ama mor äm ma Haran. ³ Dä ma Ngämuqa qa qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ngia rhet daqule gia ivärhäm bä daqule gi qarhae bä va ngia rhet sävät iosäkt ama ivärhäs kärqos iva ngu qur a nge rhä bäs.’ ⁴ Dä qa met daqule ama Kaldiaqäna arha ivätki bä qa muqun e ma Haran.

“Näkt nga nasot aa mamäk aa tñäpki dä ma Ngämuqa qa rhäk na qa sävät tom däkt ama ivärhäm gärqomni i sa qale ngän bät a äm däkt. ⁵ Näkt kaku qa von ga rha anga ivärhäm iva mänaris na qa vät a äm ura guani anga ivärhini anga gaini qoki sa qaku mas. Sokt di ma Ngämuqa qa mumänaris pät ma Abraham gä na aa vlekpek nasot iva rhi rha iomäkt ama ivärhäm. Qa mumänaris pät a qa mudu imäk äkt toqoräkt i as kaku

aa anga emga. ⁶ Ma Ngämuqa qa märhamän särhäm ga rhoqortäqyia, 'Ngia es nasot a nge mugas diva ama nañista na rha vät ama ivärhäs kärqosni i qaku rha arha ivärhäs. Bä va ama latta na rha va ama ruvek moe arha rem dä va ama ruvek ti slava na rha vät ama qoeo ama levaet ama handret na ngät.' ⁷ Dä ma Ngämuqa qä qoar toqortäqyia, 'Sokt diva ngu sangäm nä iarhakt ama ruvek kärarhae i rhat tualat sä ngia es iva rhat tualat pa arha rem. Bä nga nasot dä ngia es diva rha rhet nävät iosäkt ama ivärhäs bä va rhi nän da arhä quum sä nas sagem ngo vät tos täkt ama ivärhäs.'

⁸ "Dä qa von ma Abraham da ama rharesbane iva rhi nädäkt säng ama gamoe. Bä ma Abraham di ma Aisak aa mamäk näkt päät ama ngärhäqyet da dävauung na qa ama qunäga nasot ma Aisak aa mänmänäs dä sa ma Abraham ga däkt ka. Näkt iaqäkt ma Aisak di ma Jekop aa mamäk näkt ma Jekop aa es ama ngärhäqyisem da udiom na rha di rha män i ama ngätmamäkkäna na rha bä ba ama enep ama ngärhäqyisem da unbem.

⁹ "Näkt iarhakt ama ngätmamäkkäna di ama vu arhä sarem sävät ma Josep dä rha vodäm ga nani ama ligär iva ama latka na qa va akni ama ruqa aa rem e ma Isip. Sokt di ma Ngämuqa di qale qa gem ga ¹⁰ bä qat tumaiar qa nämät ama märänga bä qa märanas nä ma Farao aa snängaqa bä mär gem ga nä ma Josep dä qa mu ma Josep iva ama narhoerqa na qa va aa qärhae va vät maräkt dä e ma Isip moe.

¹¹ "Nasot dä ama qärhuqi qia män e ma Isip moe dä va ama ngärhäktka ma Kenan bä qia män sa ama märänga ama mor qa sävät aut mamäkkäna bä qaku mamär iva rhi namän bät anga tmäs. ¹² Bä nga ma Jekop ka nari sävät ama tmäs e ma Isip dä qa rhäk na aut mamäkkäna bä arhä mänmänäs sae ma Isip di ama narhoer äs iosäkt. ¹³ Näkt päät arha unmem na äs arhä mänmänäs dä ma Josep ka qoaräs na aa matpek mamär sävät a nas bä rha

räm a qa bä ma Farao di qa räm mamär sävät ma Josep aa qärhae.

¹⁴ "Nasot toqoräkt dä ma Josep ka rhäkne nani aa mam ma Jekop näkt aa qärhae moe. Iarhakt ama ruvek di ama ruvek ama dävauung na rha da ama ngärhäqyisem da qäraet na rha moe. ¹⁵ Dä ma Jekop ka met mämane sae ma Isip bä nasot dä qä na aut mamäkkäna rha ñäp e. ¹⁶ Dä evär da arha vlekpek nasot a rha sa ama släqyigleng bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Sekem bä rha mu igleng mät ama lek kärangätni i sa ma Abraham ga vodäm bät a ngät. Qa vodäm bät a ngät e ma Sekem nage ma Hamor aa es ama gamoe na ama ligär.

¹⁷ "Bä sa nga qorhäskorhäs na ama qäväläm iomäkt iva ma Ngämuqa aa rharesbane qä nä ma Abraham ngä rhu angät släqyige vät a nas dä ama rhodäm sa aurha ruvek e ma Isip di ngä veng masirhat. ¹⁸ Dä akni ama vitnaqa di qa män i ama narhoerqa na qa bä ma Isip näkt ka di qaku qat dräm guani sävät ma Josep. ¹⁹ Bä qat tualat na ama lat ama vu ngät mamär i qa iras ta aurha ruvek dä qät bon aurha ikkänä rha ama märänga i qät täk pa arha rhäng iva rhat tu arhä rhoes dalek ivakt iva rhi ñäp.

²⁰ "Vät iangärhäkt ama rhodäm di ma Moses di aa nanäk kia sa qa bä qa di ama mär aa saqongait dä ma Ngämuqa aa saqong. Näkt kale qa va aa mamäk aa vätka vät ama dävagukt ama eqoan. ²¹ Bä nga rha mu qa dalek dä ma Farao aa imgi qia rha qa bä qia märmor qa ma at toemga na qa. ²² Ma Moses di sa qa rha ama rhisu bä ama mädränga na qa mamär sa ama Isipkänä arhä qärhong näkt ama grotka na qa sa aa enge dä aa lat.

²³ "Bä nga ma Moses di aa qoeo ama ruiom ama udiom na ngät dä qa mu aa snäng iva qa rhet kä igi na aa qärhae ama Israelqäna. ²⁴ Qa met bä sae dä qa lu akni nävät a rha ama Israelqäna qärakni i ama Isipka di qaku qat tualat sä qa mamär dä ma Moses ka ang bä sae dä qa mair va

ama Israelqa aa rhäng bä qa e sädaver mä qa bä ma Moses ka veng ama Isipka. ²⁵ Ma Moses di qat tu aa snäng iva aa ruvek diva rhi lu mamär i nak ma Ngämuqa qat tualat ge ma Moses iva qa rhuisiska vät a rha sokt di qop kaku rhat lu mamär toqoräkt.

²⁶ “Qale bä duququ dä ma Moses ka män bät ama Israeliom gärqiomni i ini arhäktgyäm sä ne. Dä soknga nani a qa iva qä slamär mänguräp mä iom i qa qoar toqortäqyia, ‘Aruiom, nak kop ama sägiom na en näkt mäniekt bä nani a en iva ini sangäm na ne?’

²⁷ “Di nak ama ruqa qäarakni i mai qä sangäm na akni di qa rhägär nä ma Moses sa rhämone dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Auge qa mu nge iva ama narhoerqa na nge bä ba ut dä va ama matnävämnaqa na nge bä ba ut?’ ²⁸ Nga nani a nge iva ngi veng ngo rhoqor ama Isipka qäarakni i mäqirhe ngia veng ga?’ ²⁹ Bä nga ma Moses ka nari rhoqor täkt dä qa ang masirhat säva ama ngärhäktka ma Midian bä sae dä qa muqun i ama nañiska na qa e näkt pur vät a qa bä aa imiom ama udiom.

³⁰ “Sa nga nasot ama ruiom ama udiom na ama qoeo dä ama ensel qa män ge ma Moses i ama ensel di qale qa mät ama rhäptäpki qäarakni i qia ong ama qot äm ama ngämungäm äm angät ngärhakt e glaqot na ama damgi qäarakni i rhat tes ki i ma Sainai i qia e vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs. ³¹ Bä nga qa lu rhoqoräkt dä qräk mät ka mamär nävät iangärhäkt ama lat kärangätni i qat lu ngät. Bä nga qat tet mämono ivakt iva qä lu mamär dä qa nari ma Engeska ma Ngämuqa aa eguinga i qat tamän doqortäqyia, ³² ‘Aingo di gi mamäkkäna arhä Ngämuqa na ngo. Ma Abraham gä nä ma Aisak dä ma Jekop arhä Ngämuqa na ngo.’ Dä soknga ma Moses kä nasäng i värvar vät a qa mät ama tlenga dap kaku nani a qa iva qä nañäm samuk.

³³ “Dä ma Engeska ma Ngämuqa qa qoar na qa rhoqortäqyia, ‘Ngi vlukt sä

gi sandal nae nävät gia qäriglem inguna iosäkt ama ivärhäs kärqos i ngiat mair e di ama qumärqumär äs mamär. ³⁴ Sa ngua lu mamär na ama vu ngät ama lat sä gua ruvek e ma Isip. Sa ngua nari arhä nämagukt dä ar sä ngo rhänavuk sarhe ivakt iva ngu rhäväkt sä rha. Rhäkt di ngi ang bä va ngu rhäk na nge bä va evär däm nge sae ma Isip.’

³⁵ “Rhak täkt ama sägäk na qa ma Moses kärakni i mudu qre rha angoer qa na ama enge i rhi qoar toqortäqyia, ‘Auge qa mu nge iva ama narhoerqa na nge bä ba ut dä va ama matnävämnaqa na nge bä ba ut?’ Ma Ngämuqa maräkt ka rhäk na qa ivakt iva ama Israelqäna arhä narhoerqa na qa dä va qä rhäksasot a rha. Bä ma Ngämuqa qa märhamän mät ama ensel qäarakni i qa män gem ga mät ama rhäptäpki vät ama ngämungäm gärqomni i äm angät ngärhakt ngät dang.

³⁶ “Bä ma Moses ka er nanokt ta nae ma Isip dä qa mualat na ama lat kärangätni i ngät dän masärmän dä ama muqunän ama nañis ngät e ma Isip dä mäni ama namuqa ma Qurätka bä rhoqoräkt i qale rha vät ama ruiom ama udiom na ama qoeo vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs. ³⁷ Rhak täkt ma Moses di iaqäkt kärak i qa qoar na ama Israelqäna rhoqortäqyia, ‘Ma Ngämuqa va qa rhäk na aa vämginaqa iva qa rhoqor ngo bä ba ngän näkt pa qa diva qa nävät angäna ruvek maräkt.’ ³⁸ Iaqäkt ma Moses di qäarak i qale qa mänguräp ama etañ na ama ruvek ama Israelqäna vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs bä qosaqi qale qa qä na ama ensel bä ama ensel qa märhamän sävät a qa da ama damgi ma Sainai. Bä qosaqi qa märhamän särha aurha ikkänä näkt ka rha ama enge qärangätni i ama ngätäqäm ngät bä qa von ut täm ngät. ³⁹ Sokt di aurha ikkänä di rha mer tat nari nämät ma Moses dap kinak ta angoer qa dap evär da arhä snängaqa sae ma Isip.

⁴⁰ “Dap ta qoar nä ma Aron doqortäqyia, ‘Ngia rhualat na agukt anga iauski iva aut ngämuqa na qi qäaraktni iva qi rhoer nanokt ut. Inguna rhaerhak tärhäkt ma Moses kâarak i qa er nanokt ut nae ma Isip di qaku ut dräm i mänia na qa!’ ⁴¹ Rhoqoräkt di ama qäväläm gârqomni i rha mualat na ama bulmakao aa ebäm angät iauski ivakt iva rhi nän da arhä quum sä nas sävät a qi. Rha män sa arhä vodämes sage iaqyäkt ama iauski dä märmär gem da masirhat bä rhi qok nävät täni rhäkt kärqäni i sa rha mualat nä ini.

⁴² “Dap ma Ngämuqa qa rhong na rha dap ka qyiradeng na rha iva rhi nän da arhä quum sä nas sage ama sämsäm nämät ama leqäs. Di qoki rhäktäkmmär ta ama enge näva ama abuk kärangätni i sa mudu ma Ngämuqa aa vämginarha rha säm a ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia,

“‘Aingän aruvek nae ma Israel, nak nga ngänät dän sa angän bodämes dä angän bänbon bä ba ngo

vät ama ruiom ama udiom na ama qoeo vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs?

⁴³ Dä sa ngänit ta angäna ansäspämgi ama me qi sa ama iauski ama iraski na qi ma Molek

dä qosaqi angän iauski ama iraski na qi ma Refan aa qaega.

Iangärhäkt ama iaus di sa ngän mualat na ngät ivakt iva ngäni nän da angän guum sä nas sävät a ngät.

Bä nävät tom däkt dä va ngu rhäk na ngän nävät angäna ivätki bä särhage nä ma Babilon.’ ”

⁴⁴ Dä ma Stiven gä qoar na rha rhoqortäqyia, “Mudu ge aurha ikkäna vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs di qale ama ansäspämgi ama me qi nä ma Ngämuqa aa muqunäga qäaraktni i sa rha mualat na qi varhäm ma Ngämuqa aa enge qäarak i qa

muqunäga bät ma Moses iva rha rhualat na qi iva qi rhoqor ama iauski qäaraktni i sa ma Ngämuqa qa qur a qa rhäm gi. ⁴⁵ Bä nga rhoqoräkt i ma Josua qat turäkt bä ba aut mamäkkäna di rha rha ama ansäspämgi ama me qi bä rha mon sä qi sävät ama ivätki nasot ama ruvek kärarhani i ma Ngämuqa qa qutmäs a rha nae nävät a qi nanokt ta. Bä qoki qale iaqyäkt ama ansäspämgi ama me qi e vät ama ivätki bä dängdäng bät ama rhodäm gârangätni i ma Devit di ama vitnaqa na qa bä ba ama Israelqäna. ⁴⁶ Ma Devit di ma Ngämuqa mâr gem ga na qa dä qa nän ma Ngämuqa ivar mamär iva qä näm nani anga ivärhäs kärqosni iva qale ma Jekop aa Ngämuqa aa qäranas e vät a äs. ⁴⁷ Sukt di qaku ma Devit dap kinak ma Solomon di iaqäkt kâarak i qa rhäk pät ama vätki bä bä ma Ngämuqa.

⁴⁸ “Sukt di nak ma Moräsnaqa Na Rhävuk di qaku qale qa va ama vät kärangätni i ama ruvek tit tæk pät a ngät. Rhom däkt di äm doqor varhäm ma Ngämuqa aa vämginaqa qäaraktni i qa qoar toqortäqyia,

⁴⁹ “‘Aingo, di nguat turäkt pät ama usäpki moe
bä nguat turäkt pa ama ivätki moe.

Ma Engeska qä snanbät toqortäqyia,
“Ngu lu sirhäkt pa ngäni rhäk pät agi a vätka bä ba ngo

bä va gua ivärhäs na ama mämaevät diva qoe nai?

⁵⁰ Gusna ngua säm dârhong däkt moe?’ ’ ”

⁵¹ Dä ma Stiven gä qoar na rha rhoqortäqyia, “Aingän di ama qrot angän bäs i qaku ngänät nari ma Ngämuqa aa enge dä angän snängaqa di qaku qät päs ma Ngämuqa aa enge angärha rhäng. Nak kop ngän di ngän doqor angän mamäkkäna i ngän mer ngänät nari nämät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa. ⁵² Ma Ngämuqa aa vämginarha moe di sa angän mamäkkäna rhat dräm di sangäm na rha mavängam. Bä qäqi rha veng

iarhakt k  rarhae i rha sameng s  v  t ma R  kka ama S  g  k aa m  nm  n  s. N  kt t  kt di ng  n di ng  n doqor ta i sa ng  n m  q  ne s   qa b   ng  n beng ga. ⁵³ B   aing  n di sa ng  n da ma Ngämuqa aa Muräkt k  rang  tni i qa rh  k na ama enselqäna ivakt iva rha rhamän b  t a ng  t b   ba ng  n sokt di qop kaku ngänit p  s angärha rh  ng.”

Rha Rhumät N   Ma Stiven Na Ama Dui B   Qa N  p

⁵⁴ B   nga ama Judaqäna arh   narhoerta rha nari rhoqoräkt d   rh  p d   arha ron dap tat na  n  m na ama uraqi s  v  t a qa. ⁵⁵ Dap ma Stiven di rh  q  p ka na ama Qloqäqa ama Qumarqumarqa b   qa n  m d  vit s  da ama usäpki arha ron d   qa lu ma Ngämuqa aa murhämeska n  kt ma Jisas i qat mair v  t ma Ngämuqa aa märmär. ⁵⁶ D   qa qoar toqortäqyia, “As ng  ni lu i ngu  t lu ama usäpki i qia qang b   ma Ruqa aa Emga di qat mair v  t ma Ngämuqa aa märmär.”

⁵⁷ N  v  t iangärhäkt aa enge d   rha v  s na arh   rh  kt m  t arha sd  m dap tit nästäm masirhat n  kt ta ang mämono s  v  t a qa. ⁵⁸ D   rha ardrän na qa b   s   dalek na ama värhäm ama mor   m b   rha nasäng i rhit tum  t na qa na ama dui. B   qosaqi iarhakt k  rarhae i sa rha rhäksärhäm ga b   rhit tum  t na qa di sa rha mu arh   boi ama uiu ng  t s  ng ama sr  p ka ama ruqa aa qar q  rakni i rhat tes ka i ma Sol.

⁵⁹ B   nga rhit tum  t na qa rhoqoräkt d   qa n  n doqortäqyia, “Engeska ma Jisas, ngi rha gu qloq  qa.”

⁶⁰ N  kt arpus na qa m  k b   qa an da aa quum s   nas n  kt ka n  s t  vuk toqort  qyia, “Engeska, ngi qyiradeng n   rh  ni rh  kt arha vuini.” B   nga qat tam  n doqor  kt b   rh  ksot d   qa n  p.

8

Ma Solq  na Rha Sang  m Na Ama Qatnanaktp  mda B   Vr  s Na Rha

¹ Ma Sol di qale qa e rhoqor  kt b   qa di nak kop mam  r gem ga iva ama ruvek ti veng ma Stiven. B   v  t iaqäkt

ama qunäga d   arhani ama ruvek ti nasäng iva rhi sangäm na ama qatnanaktpämda mavängam masirhat e ma Jerusalem b   iarhakt moekt di vr  sm  t na rha s  m  t ma Judia d   ma Samaria dap kaku rha ama ngangda. ² Ma Stiven di ama r  kt ta ama ruvek ta sasärhäm ga dap tit nok dap air  s ta mam  r nasot a qa. ³ Dap kinak ma Sol di qa nasäng iva q   sangäm na ama qatnanaktpämda. Qat tet s  va ama v  t moe i n  va ak b   s  va ak b   q   rhardrän na ama ruvek i gamoe d   evop b   qat tu rha va ama tp  skiarharh  ng.

Ma Filip Ka Sameng S  v  t Ma Jisas E Ma Samaria

⁴ B   iarhakt k  rarhae i vr  sm  t na rha di sa rha met d   rha sameng na ama enge v  t iameq  kt moe ama ivärhimek k  rq  mek i rhat tet p  t imek. ⁵ Ma Filip di qa met mämane s  m  t ama värhäm ama mor   m e ma Samaria b   qa sameng s  v  t ma Kraiss e. ⁶ B   nga ama gula  n na ama ruvek ta nari ma Filip d   rha lu ama muqunän ama na  nis ng  t k  rang  tni i qa mualat na ng  t d   nak as ta mu arha sd  m masirhat s  v  t ama enge q  rang  tni i qat tam  n b  t a ng  t. ⁷ Ma Filip ka mumäräs p  t ama rh  q  p na rha ama ng  n  p  rharha d   ama vävarhämda b   q  t kutmäs ama iaus n  m  t ama rh  q  p na rha ama ruvek b   ama iaus ngärhit nok masirhat. ⁸ B   ama märmärgem ama mor ng  t ng   m  n m  t iomäkt ama värhäm ama mor   m.

Ma Saimon Ama Rhaqyaov  mga Di Qat Nanakt

⁹ Dap toqoräkt di qale akni ama ruqa e m  t iomäkt ama värhäm g  rakni i rhat tes ka i ma Saimon g  rak i qat dr  m gat tualat i ama rhaqyaov  mga. B   ama ruvek moe nae ma Samaria di qr  qr  k m  t ta n  v  t aa lat. B   q   n  n s   nas i nak ka di ak na qa i rhak puk. ¹⁰ B   ama ruvek moe q  rarhani i ama mor  s na rha b   nak kop s  v  t ama ruvek mavängam di rhat nari n  m  t ka masirhat d   rhi saengäkt i rhit n  s

toqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di iaqäkt ama ngämuqa na qa qarak i rhat tes ka i Ama Qrot Ama Mor Ngät.”

¹¹ Bä qä rhartäm sa arhä snängaqa masirhat inguna vasägos dä sa qräqräk mät ta nävät ama lat kärangätni i sa qat tualat na ngät. ¹² Sökt di nak as nga rhoqoräkt i ma Filip ka sameng na ama sameng ama mär ngät sävät ma Ngämuqa aa Muräktpäm dä sävät ma Jisas ma Kraisa aa ngärhipki dä rhat nanakt bä rha moe evop dä gamoe rha rha ama baptais. ¹³ Bä qäqi ma Saimon di qat nanakt bä nasot dä qa rha ama baptais. Bä qat tet nasot ma Filip i qoe nai äkt i ma Filip kat tet e bä qräqräk mät ka mamär nävät ama muqunän ama enges ngät dä ama enges ngät ama lat ama nañis ngät kärangätni i ma Filip kat tualat na ngät.

¹⁴ Bä nga ama ngangda e ma Jerusalem da nari i ama Samariaqäna di rhat nanakt nä ma Ngämuqa aa enge dä rha rhäk nä ma Pita qä nä ma Jon sagem da. ¹⁵ Bä nga in män dä in nän bät a rha iväkt iva rhi rha ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa ¹⁶ i as nguna qaku rha rha ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dap sökt ta rha ama baptais nävät ma Engeska ma Jisas aa ngärhipki. ¹⁷ Dä ma Pita qä nä ma Jon in mu in däkt da arhä väs dap ini nän bät a rha bä rha rha ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.

¹⁸ Bä nga ma Saimon ga lu rhoqoräkt i ama ruvek ta rha ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa rhoqoräkt i ma Pita qä nä ma Jon in du in däkt pät a rha dä nani a qa iva qa von iom da anga ligär ¹⁹ dä qa qoar toqortäqyia, “Ini von ngo rhä iangärhäkt ama qrot iva qosaqi nga guavek koe qararhani i ngua rhu ngua rhäkt pät a rha diva rhi rha ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.”

²⁰ Dä ma Pita qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Mamär iva qäbäs na nge ngi nä gi ligär inguna äkt i ngiat tu gi snäng i mamär iva ngi vodäm

bät ma Ngämuqa aa vänbon. ²¹ Ainge di qaku mamär vät a nge iva ngiat tualat gem ut sä rhangät täkt ama lat dä qaku ngi narha guani nävät a ngät inguna qaku maräkt nä gi snängaqa sävät ma Ngämuqa. ²² Mamär iva ngi näpgoer na nas nämät tangät täkt ama lat ama vu ngät näkt pa ngi nän sage ma Engeska. Di nguaräm ba qä qyiradeng nä iaqäkt ama snängaqa qarak i iak muk päm nge. ²³ Inguna nguatu lu i rhäqäp nge na ama vu qa ama snängaqa masirhat dä ama lat ama vu ngät ngä qop pät a nge mamär.”

²⁴ Dä ma Saimon ga muvät toqortäqyia, “Ai, nak pa ini nän sage ma Engeska iväkt iva qale anga märänga qä namän bät a ngo iaqäkt kärak i sa in damän bät a qa.”

²⁵ Bä nga in sameng dä in damän bät ama engätki sävät ma Engeska bä rhäksot dä evär däm iom sae ma Jerusalem i in det dap ini sameng mät ama rhäqäp na ap ama värhap e ma Samaria.

Ma Filip Ka Baptais Pät Ama Narhoerqa Nae Ma Itiopia

²⁶ Näkt pät akni ama qunäga dä ama ensel nage ma Engeska qa märhamän särhä ma Filip toqortäqyia, “Ngia rhäranas bä ngia rhet sämäni ama iska vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs kärakni i qat tet mämäne nae ma Jerusalem bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Gasa.” ²⁷ Dä qa nasäng na aa tmerhäs bä nga varhäm aa iska dä qa män bät ama ruqa qarakni i mudu rha mat päm ga nae ma Etiopia näkt ka di ama moräs na qa ama narhoerqa na qa. Qa di qat dräm gät lu vät ama Etiopiaqäna arha vitnaqi ma Kandasi at ligär moe. Näkt iaqäkt ama ruqa di sa qa met sae ma Jerusalem iväkt iva qa ansäs sage ma Ngämuqa ²⁸ näkt nga rhoqoräkt i evär däm ga säva aa vät dä qa muqun mät aa karis*. Qat muqun mät ki dap kat tes ma Ngämuqa aa enge näp ma

* **8:28** Ama karis di ama rhingangmätki qarätkni i ama ruvek tat muqun mät ki bä ama hoskäna ngärhi rhartäm na qi sä rha.

Ngämuqa aa vämginaqa ma Aisaia aa abuk.

²⁹ Dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa qoar nä ma Filip toqortäqyia, “Ngia rhet sage iaqyäkt ama karis bä va qale nge glaqot na qi.” ³⁰ Dä ma Filip ka ang bävit bä sage ama karis dä qa nari qa ruqa i qat tes ma Ngämuqa aa enge näp ma Aisaia aa abuk. Dä qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Nga qunäga vät a nge sä iangärhäkt ama enge qärangät i ngiat tes ngät?”

³¹ Dä qä narhoerqa qa muvät toqortäqyia, “Ngu lu va qunäga vät a ngo rhoqor mäniekt kre i qaku aung iva qä rhäväkt sä ngät bä ba ngo?” Dä soknga qa rhäknan dä ma Filip bä qa veng bä qa muqun gem ga.

³² Iangärhäkt ma Ngämuqa aa enge qärangätni i sa iaqäkt ama narhoerqa qat tes ngät di ngät tamän doqortäqyia,

“Qa di sa rha met sä qa i qa rhoqor ama sipsip kärakni iva rhi veng ga

bä rhoqor ama sipsip ama rhoem ga qärakni i qale qa dap mänadin däm ga ge ama ruqa qärakni iva qä säm sa aa qäseng nävät a qa

bä qoki sa qaku vuk sä guani nämät aa vämgi.

³³ Sa rha sämäqlu na qa dä qaku rha mualat parhäm ama räkt ngät ama muräkt sävät a qa.

Dä qaku mamär vät aung iva qä sameng sävät aa vlekpek inguna aa iar di sa rha mät a ngät nämäni ama ivätki.”

³⁴ Dä ama narhoerqa qä snanbät sä ma Filip toqortäqyia, “Mamär iva ngi qoar na ngo i ngu lu ma Aisaia qat tamän sävät auge? Nga qat tamän sävät a nas ura qat tamän sävät aung?” ³⁵ Dä ma Filip kä nasäng i qät täväkt sä iomäkt ama qäväläm näp ma

Aisaia aa abuk bä qa sameng bä ba qa na ama sameng ama mär ngät sävät

ma Jisas.

³⁶ Bä nga rhi ngang barhäm ama iska bä saimäk dä rha män bät ama rigi qäraktni i qiat tet dä qä narhoerqa qä qoar toqortäqyia, “As ngi lu i ama rigi rhakt i. Dap mäniekt bä qaku mamär iva ngu rha ama baptais?” ³⁷ †

³⁸ Dä qa märhamän särha ama ruqa qärakni i qat turäkt ta ama karis bä qa anmae vät a qi. Dä ma Filip kä na ama narhoerqa in moe in met samana sämäni ama rigi bä ma Filip ka baptais pät a qa.

³⁹ Bä nga in met namäk näp koep dä ma Engeska ma Ngämuqa aa Qloqaqa qa rha ma Filip masägos nae bä qäbäs na qa bä ama narhoerqa qaku qa lu qa saqi as. Dä qa märanas bä qat tet saqi sa varhäm aa iska dap märmär gem ga masirhat.

⁴⁰ Bä nga na äkt dä väs däm ma Filip pa ama värhäm ama mor äm ma Asdot bä qat tet dap kä sameng na ama sameng ama mär ngät mät ama värhap ama mor ap moe bä dängdäng i qa män mät ama värhäm ama lel äm ma Sisaria.

9

Ma Sol Qa Män I Ama Qatnanaktpämga

(9:3-19 / Lat 22:6-16 / Lat 26:12-18)

¹ Dap toqoräkt di ma Sol di qat tamän na ama ulaqi dä ama qänagoeqi iva rhi veng ama ruvek kärarhani i rhit päs ma Engeska aa rhäng. Qa met bä sage ama pris ama vit na qa ² bä qa nän ga nani anga abuqitnäk sa ama rhares iva qa rhet pät itnäk angärha rhäng sage ama narhoerta näva ama mämairväm e mät ama värhäm ama mor äm ma Damaskus iva ngakt bä qa rhän bät guavek e ama evop dä gamoe qärarhani i rha nämäni ama gulängi na ama ruvek käraktni i rhat

† 8:37 Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm ini sae. ‘Ma Filip ka qoar toqortäqyia, “Ngakt bä ngiat nanakt nävät gi snängaqa moe di mamär vät a nge.” Dä ama narhoerqa qa muvät toqortäqyia, “Nguat nanakt i ma Jisas ma Kraisi di ma Ngämuqa aa emga.”’

tes ki i ma Iska i ma Jisas dä va qä sangar a rha bä qa rhu rha va ama tpäskiarharhäng e ma Jerusalem. ³ Bä sa nga qat tet parhäm aa iska bä sa glaqot nä ma Damaskus dä bañäm masägos mät ama neraqa na rhävono bä ama neraqa qa ing däm ga. ⁴ Bä arpus nä ma Sol samäk sävät ivät dä qa nari ama eguinga i qat tamän särhäm ga rhoqortäqyia, “Sol, Sol, mäniekt bä ngi sangäm na ngo mavängam?”

⁵ Dä ma Sol qa snanbät toqortäqyia, “Engeska, auge na nge?”

Dä ama eguinga qa muvät toqortäqyia, “Aingo ma Jisas, aingo rhäkt karak i ngi sangäm na ngo. ⁶ Rhäkt di ngia rhäranas bä va ngia rhet sämät ama värhäm ama mor äm. Nga va ngia rhet bä sae bä va nga rhi qoar na nge rhoqor mäniekt dä va qöki ngia rhualat toqoräkt!”

⁷ Ama gamoe qärrarhani i mai rhi nä ma Sol tat tet di rhat mair dap kaku aung ga märhamän. Rhat nari ama eguinga sokt di qop kaku rha lu aung. ⁸ Ma Sol qa märanas namäk nävät ivät bä nga qa ñäm dä qaku mamär iva qä nalu guani inguna qa säsur. Bä äkt i rha sangar da aa rhäkt bä rha er nanokt ka sae ma Damaskus. ⁹ Qale qa rhoqoräkt i qa säsur vät ama dävauung ama qunäng dä qaku qa mäsdä qaku qa nakt.

¹⁰ Dap akni ama qatnanaktpämga di qale qa e ma Damaskus karakni i rhat tes ka i ma Ananaias. Ma Engeska qa mes ka mät ama ñämñämgi rhoqortäqyia, “Ananaias.” Dä ma Ananaias ka muvät toqortäqyia, “Mänia, Engeska?”

¹¹ Dä ma Engeska qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhet parhäm ama iska qarakni i rhat tes ka i ma Räkt ka ama Iska bä sävä ma Judas aa vätkä. Dä va ngi snanbät nani ama ruqa näva ama värhäm ama mor äm ma Tarsus karakni i rhat tes ka i ma Sol inguna rhäkt di qä nän. ¹² Bä dä ma Sol aa nän angärha ron dä qa lu ama ñämñämgi sävät ama ruqa qarakni i rhat tes ka i ma Ananaias iva qa rhän

bä qa rhu aa rhäkt pät a qa ivakt iva saqi sa qat nañäm.”

¹³ Dä ma Ananaias ka muvät toqortäqyia, “Engeska, sa ngua nari ama enge masirhat sävät iaqäkt ama ruqa bä sävät aa lat ama vu ngät kängätäni i sa qa mualat na ngät sävät gia ruvek ama qatnanaktpämga e ma Jerusalem. ¹⁴ Näkt ka män de di sa ama rhares nage ama priskäna ama moräs na rha ivakt iva qät sangarmät nä iarhakt kärarhae i rhat nanakt na nge.”

¹⁵ Sokt di ma Engeska qä qoar nä ma Ananaias toqortäqyia, “Ngia rhet sagem ga! Iaqäkt ama ruqa di sa ngua armeng däm ga iva ngu rhäk na qa ivakt iva qat tet sä gu ngärhipki sage ama Jentailqäna bä sage arha vitnarha bä sage ama ruvek nae ma Israel. ¹⁶ Bä va ngu qur a qa rhä iaqäkt ama mor qa ama märänga rhoqoräkt iva qat nari qa sä gu ngärhipki.”

¹⁷ Dä ma Ananaias ka met bä säp ma Judas aa vätkä dä qa mon säväm ga. Qa mu aa rhäkt pät ma Sol dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Sol, gua ruaqa na nge, ma Engeska ma Jisas karakni i qa qur a nas nge mäni ama iska rhoqoräkt i ngiat tet iva sarhe di qa rhäk na ngo sagem nge ivakt iva saqi sa qunäga mät gi saqong näkt pa rhäqäp nge na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.”

¹⁸ Dä qöki äkt pät iomäkt ama qäväläm dä arpus nä guatnäm iatnäm gärqitnäm i ngäkt kre ama dädalitnäm nämät ma Sol aa saqong bä saqi sa qat nañäm näkt ka märanas bä qa rha ama baptais ¹⁹ näkt nga nasot i qa mäsdä ama tmäs dä saqi sa qrot pät a qa.

Ma Sol Qa Sameng Ba Ama Mämairväm E Ma Damaskus Dä E Ma Jerusalem

Ma Sol di qale qa ge ama mudäsaqongda vät ama marheka na ngät ama qunäng e ma Damaskus. ²⁰ Näkt ka märanas masägos bä qä nasäng i qä sameng ba ama mämairväm sävät ma Jisas i qa di ma Ngämuqa aa emga. ²¹ Ama ruvek moe

qärrarhani i rhat nari qa di qräk mät ta nävät a qa dä rhi qoar toqortäqyia, “As ngäni lu i iaqäkt ama ruqa di qäarak iaqäkt i sa qä slava na ama ruvek kärarhani i rhi nän sä ma Jisas aa ngärhipki dap nguaräm sa qa män de iva nani a rha ivakt iva qä sangar a rha bä qa rhair na rha da ama priskäna ama moräs na rha arhä saqong.”

²² Sokt di qop ma Sol di qät ta ama qrot masirhat dä qär qur a rha i ma Jisas di ma Kraiis bä ama Judaqäna qärrarhani i rhat tas e ma Damaskus di adädän da masirhat nävät tom däkt.

Ma Sol Di Qa Ang Masirhat Nae Ma Damaskus

²³ Näkt sa nga nasot ama rhäqäp ama qunäng dä ama Judaqäna rha muräkt iva rhi veng ma Sol ²⁴ sokt di qa räm nä iangärhäkt arhä muräkt. Rha di rhat nañäm mamär sämät ama mor äm ama värhäm äm angärha tmon gunäng näp bängang nani a qa ivakt iva rhi veng ga. ²⁵ Sokt di aa ruavek kärarhani i rhit päs aa rhäng di rha rha qa näp bängang bä rha mu qa mät ama uratki ama mor qi näkt ta sangar ama rhängämga va at täväs näkt ta anbut sa ama uratki sä qa mät ama liqi rhävuk mäni ama lurhaqi.

Ma Sol E Ma Jerusalem

²⁶ Bä nga qa män e ma Jerusalem dä qa siqut iva qa rhon sämäni ama qatnanaktpämda dä qaku inguna rha moe rhit len ga bä qaku rhat nanakt i qa di nak ama qatnanaktpämga na qa. ²⁷ Sokt di ma Barnabas ka met sä qa bä sage ama ngangda bä qa muqunäga sä qa bä ba rha. Qa qoar na rha mamär i sa ma Sol qa lu ma Engeska bä ma Engeska qa märhamän sävät ma Sol varhäm aa iska iva sae ma Damaskus näkt kosaqi qa qoar na rha sävät ma Sol i ama qraräqa na qa dap kä sameng nävät ma Jisas aa ngärhipki.

²⁸ Bä qale ma Sol qä na rha näkt isiska nanokt ka iva qat tet mät ama värhäm ma Jerusalem dä ama qraräqa na qa i qä sameng nävät ma

Engeska aa ngärhipki. ²⁹ Dä qat tamän särha ama Judaqäna qärrarhani i rhat dräm dat tamän na ama Grikkäna arha enge dä qä na rha rhit bengbät a ne. Sokt di iarhakt di rhi siqut iva rha rhän bät anga iska iva rhi veng ga. ³⁰ Bä nga aa ruavek ama qatnanaktpämda rha räm doqoräkt dä rha met sä qa mämane sae ma Sisaria bä rha rhäk na qa sae ma Tarsus.

³¹ Dä nak as ama qatnanaktpämda moe e ma Judia bä ma Galili näkt ma Samaria di rhit ta ama bulap. Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qät sämaqrot na rha dä qät täsläp pät a rha bä ama rhäqäp na ama ruvek tat dän sämäni rha bä rha moe di qale rha na ama qutdrir sage ma Engeska.

Ma Pita Qa Mumäräs Pät Ma Ainiäs

³² Maos toqoräkt i ma Pita qat tet pät ama ngärhäktka moe dä qa met ivakt iva qä nämdäm närha ama qatnanaktpämda e mät ama värhäm ama mor äm ma Lida. ³³ Qa met bä sae dä qa män bät ama ruqa qäarakni i rhat tes ka i ma Ainiäs. Qa di ama ngäñäpärhaqa qäarak i sokt tit ta qa mäni lai qäarak i sa qale qa vät ama ngärhäqyet da dävaung na ama qoeo. ³⁴ Dä ma Pita qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Ainiäs, ma Jisas ma Kraiis sa qa mumäräs pät a nge. Ngia rhäranas bä ngia rhet sä gi gasgaska.” Dä qop ma Ainiäs ka märanas masägos.

³⁵ Ama ruvek moe qärrarhani i rhat tas e ma Lida näkt pät ama ivärhäm ma Saron di nga rha lu ma Ainiäs toqoräkt dä rhat nanakt nä ma Engeska.

Ma Ngämuqa Qa Märanas Nä Ma Dorkas Nämät Ama Tñäpki Nävät Ma Pita

³⁶ Dap e mät ama värhäm ama mor äm ma Jopa di qale akti ama mudäsaqonggi e qäarakni i rhat tes ki i ma Tabita i na ama Grikkäna arha enge di ma Dorkas. Qi di vasägos dä qiat tualat na ama märirhong näkt kiat tatnärha ama tläktä. ³⁷ Bä sädamär nä ma Dorkas i aräm gi bä qia näp

näkt ta rhor at släqyige näkt ta mu ige mät ama qäväläm ba ama vätka inavuk. ³⁸ Ama värhäm ma Lida di äm nga e glaqot nä ma Jopa bä nga ama mudäsaqongda rha nari sävät ma Pita e ma Lida dä rha rhäk na ama ruiom nani a qa dä in nok pät a qa rhoqortäqyia, “Ai, ngi ang ngi lir ngi na un.”

³⁹ Dä soknga ma Pita qa met kä na iom bä nga rha män e ma Jopa dä rha artäm sä qa bä sainavuk sämät ama vätka aa qäväläm gärqomni i qali qi e. Bä ama maqosta moe di rhat mair namet a qa dap tit nok dap tir qur a qa rha ama sräp näkt sävät angätni ama boi qärangätni i sa ma Dorkas kia mualat na ngät as toqoräkt i qiat däqäm.

⁴⁰ Dä ma Pita qa rhäk na rha moe nämät iomäkt ama vätka aa qäväläm näkt ka an da aa quum sä nas bä qä nän. Qa rhong sävät ka ñäp ki qa ruqi näkt kä qoar toqortäqyia, “Tabita, ngia rhäranas.” Dä bañäm bät at täväs bä qia lu ma Pita dä qia märanas bä qia muqun. ⁴¹ Dä qa sangar at tärhäqyet näkt ka mair na qi.

Näkt ka mes ama qatnanaktpämda dä ama maqosta ivakt iva rhi lu qi i saqi sa qiat däqäm. ⁴² Bä ama ruvek moe e ma Jopa di rha nari ama enge sävät a qi bä ama rhäqäp na rha di rhat nanakt nä ma Engeska. ⁴³ Ma Pita di äkt näkt as kale qa e ma Jopa vät ama rhäqäp ama qunäng ge akni ama ruqa qärakni i rhat tes ka i ma Saimon gäarak i qat dräm gät täkmu na ama släqyirhong angät ngädäng.

10

Ma Kornilius Ka Rhäkne Nani Ma Pita

¹ Dap toqoräkt di qale akni ama ruqa e ma Sisaria qärakni i rhat tes ka i ma Kornilius. Qa di ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt kärerhani i rhat tes ta i ma Guläñgi na ama Ulaqimärharhärhäkt nae ma Itali. ² Qa qä na aa es moe di rhat dräm di nän da arhä quum sä nas sage ma

Ngämuqa dä rhat dräm dit kutdrir sagem ga mamär. Ma Kornilius di qat dräm gät bon nävät ama märmärgem bä iarhakt kärerhae i rhit läk näkt kat dräm gä nän sage ma Ngämuqa vasägos.

³ Maos pät akni ama qunäga nani äkt pät ama däpguarhong säpbängang dä qa lu ama ñämñämgi. Qa lu mamär na ama ensel nage ma Ngämuqa i qa män gem ga dä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Kornilius.” ⁴ Dä ma Kornilius kat lu qärak masirhat mät aa tlenga aa rhäkt dä qa snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Engeska, mänia?”

Dä qa ensel qa muvät toqortäqyia, “Gia nän bä qärangätni gi vänbon bä ba ama tläkta di sa ma Ngämuqa qat dräm a ngät. ⁵ Ngi rhäk na anga gamoe sae ma Jopa ivakt iva rha rhän sä ma Saimon gäarak i rhat tes ka i ma Pita. ⁶ Rhäkt di qale qa ge ma Saimon gäarakni i qat dräm gät täkmu na ama släqyirhong angät ngädäng näkt ka di aa vätka qa e vät a qoan.”

⁷ Bä nga ama ensel qärak i mai qa märhamän särhä ma Kornilius di qa met dä ma Kornilius ka mes aiomni aa larhiom ama udiom näkt sävät akni ama qatnanaktpämga ama ulaqimärhaarhäkt nämäni iarhakt kärerhae i vasägos dä rhit lu vät a qa. ⁸ Bä ma Kornilius ka qoar na rha nä iarhongäkt moekt i sa irhong ngä märanas gem ga näkt ka rhäk na rha sae ma Jopa.

Ma Pita Aa Ñämñämgi

⁹ Näkt nga mäniqunäng bät ama udiom na qa ama qunäga rhoqoräkt i rhat tet parhäm arha iska bä sa glaqot na ama mor äm ama värhäm di ma Pita di qa veng sävät ama vätka aa rhäng ivakt iva qä nän. ¹⁰ Ma Pita di äkt näkt ka nari i anoeng mä qa bä vadi va qa äs guani näkt nga rhit täkmu na ama tmäs dap ma Pita di qat lu ama ñämñämgi. ¹¹ Qat lu i bañ mäni ama usäpki näkt kat lu guani ani i ngäkt kre ama boiqi ama ara qi näkt bätbut sä qi sävät ivät näkt ngi qoar qre guavek tat sangar a qi

nage at tärhäkt ama levaet tage dä rhage dap ti nänbut sä qi. ¹² Näkt kale ama släqyirhong nä rhäqäsäk maos maos e väm gi qärqärhongni i irhong angärha qar ama levaet näkt kosaqi sävät arhongni gärqärhongni i irhong ngät dräm ngärhit trut pät ivät toqor ama uiuvärhirhong näkt sävät ama isäm nämät ama leqäs. ¹³ Dä ama eguinga qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Pita, ngia rhair bä ngi veng anga släktka bä ngia äs ka.”

¹⁴ Dä ma Pita qa muvät toqortäqyia, “Engeska, qoki va sirhäkt kaku inguna as mudu qaku ngua mä s guani qärqäni i qaku ama qumärqumär ini varhäm ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses.”

¹⁵ Dä saqi as ama eguinga qa märhamän särhäm ga bä maunmem doqortäqyia, “Qale ngiat tes guani i qaku ama qumärqumär ini qärqäni i sa ma Ngämuqa qa säm ini i ama qumärqumär ini.”

¹⁶ Da ama nämñämgi arha ron di ma Ngämuqa aa enge sage ma Pita di ngä män madäpguamek dä ma Pita qa mer madäpguamek dä saqi sa rha rha ama boiqi masägos tävit säda ama usäpki arha ron.

¹⁷ Bä nga rhoqoräkt i ma Pita di qat tu aa snäng nani ama nämñämgi at tarimini dä ama gamoe qärarhani i sa ma Kornilius ka rhäk na rha di rha räm na ama ivärhäs sä ma Saimon aa vätka dä rha mair mät ama mor qi ama tmongi dä ma Saimon aa equip angärha väm. ¹⁸ Dä rha näs tävuk i rhi snanbät ivar ma Saimon gärakni i rhat tes ka i ma Pita di qa ni i?

¹⁹ Bä as ma Pita di qat tu aa snäng bät ama nämñämgi dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Pita, ama gamoe ama dävau ng na rha di rhit näm nani a nge. ²⁰ Ngia rhäranas bä ar sä nge sävät ivät. Qale ngi namer mä rha dap ngi na rha ngän det inguna sa ngua rhäk na rha nani a nge.”

²¹ Dä ar sä ma Pita sävät ivät dä qä snanbät sä qä gamoe rhoqortäqyia,

“Ngänit näm nani a ngo di aingo rhäkt. Mäniekt bä ngän män?”

²² Dä rha muvät toqortäqyia, “Ut män nage ma Kornilius kärakni i ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt. Qa di ama räkt ka ama ruqa dä ma Ngämuqa aa saqong dä qat dräm gät kutdrir sagem ga. Dä ama ruvek moe ama Judaqäna di rhat dräm dat tamän i ama ruqa ama mär qa na qa. Näkt ka di sa ama ensel ama qumärqumär qa qa rhodröp ka iva qä rhäkne nani a nge iva ngia rhet sagem ga va aa vätka ivakt iva qä nari agi gi nga enge.”

²³ Dä ma Pita qa ar sä rha iva qale rha gem ga bä va rha rhas pä ma Saimon aa vätka nävä iaqyäkt ama bängagi.

Ma Pita Qa Met Bä Sävä Ma Kornilius Aa Vätka

Bä nga duququ dä ma Pita qa nä qä gamoe rha met näkt sävät arhani ama gamoe ama qatnanaktpämna nae ma Jopa. ²⁴ Bä äkt i vanaia dä rha män e ma Sisaria. Ma Kornilius di sa qat dräm iva rha rhän dä sa qa rhäkne nani aa qärhae bä sävät aa ruavek mamär.

²⁵ Bä nga rhoqoräkt i ma Pita qa mon säp ma Kornilius aa vätka dä ma Kornilius ka rhäkna is nani a qa bä qa an da aa quum sä nas säng ma Pita aa qar i qa von da aa qutdrir sävät a qa. ²⁶ Sökt di ma Pita qa sangar a qa namäk näkt kä qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhair, aingo di nak kop ama ruqa na ngo.”

²⁷ Bä nga in damän särhäm ne rhoqoräkt dä in mon säva ama qäväläm buk pa vät bä ma Pita qa lu ama ruvek ama rhäqäp na rha qärarhani i sa västämne na rha e. ²⁸ Dä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Qunäga vät a ngän i qaku maräkt parhäm aut Muräkt iva anga Judaqa däktgyäm ga sämäni anga Jentailqa ura qäqi va qa rhet sagem ga bä qali liom moe. Sökt di sa ma Ngämuqa qa qur a ngo iva qale ngu names anga ruqa i ama vu qa ura i qaku ama qumärqumär qa da aa saqong. ²⁹ Bä äkt i nga ngän

däkne nani a ngo dä qaku ngua mer dap ngua män. Dä var ngu snanbät sä ngän i ngän däkne nani a ngo iva iva?"

³⁰ Dä ma Kornilius ka muvät pät a qa rhoqortäqyia, "Vät ama levaet na qa ama qunäga narhäkt di vät ama dägvarhong säpbängang dä ngu nän bä gua vätka dä ama ruqa väs däm ga masägos näkt ka mon mät ama boi qärangätni i qaliqalae vät a ngät. Qa mair vät gu saqong ³¹ dä qa qoar na ngo rhoqortäqyia, 'Kornilius, sa ma Ngämuqa qa nari gia nän dä qa lu qärangätni gi vänbon bä ba ama tläkta. ³² Va ngi rhäkne sae ma Jopa nani ma Saimon gäarakni i rhat tes ka i ma Pita. Qa di qat tas pä ma Saimon aa vätka glaqot na ama garäska näkt ma Saimon di qat dräm gät täkmu na ama släqyirhong angät ngädäng.'

³³ "Dä soknga ngua lir ngua rhäkne nani a nge dä mär gem nge masirhat bä ngia män. Bä aiut moe rhärhäkt di qali lut täqyerhäkt te vät ma Ngämuqa aa qäranas ivakt iva urhi nari iarhongäkt moe qärqärhong i sa ma Engeska qa rhäk na nge iva ngia rhamän särhäm ut nä irhong."

Ama Jentailqäna Rhat Nari Ama Sameng Ama Mär Ngät

³⁴ Dä ma Pita qä nasäng i qat tamän doqortäqyia, "Rhäkt di nak as ngua lu mamär i ngätki i nak ma Ngämuqa di sa qaku qat tatmät ³⁵ dap nani a qa na ama ruvek nävät ama ivätki moe qärarhani i rhit kutdrir sagem ga dä rhat tualat na ama märirhong. ³⁶ Sa ngänät dräm na ama enge iangärhäkt kärangät i sa ma Ngämuqa qa rhäk na ngät bä ba ama Israelqäna. Iangärhäkt ama sameng ama mär ngät di ngät tamän i mamär iva ama bulap ngä rhän mänguräp mä ut ut nä ma Ngämuqa nävät ma Jisas ma Kraiskärakni i qa di sokt ka ma Engeska mamär bä ba ama ruvek moe.

³⁷ "Bä sa ngänät dräm na ama lat kärangätni i sa ngä märanas e ma Judia moe qärangät i mänasäng nae ma Galili nasot ama baptais iangärhäkt

kärangät i ma Jon ga sameng sävät a ngät. ³⁸ Iangärhäkt ama lat di rhoqoräkt i ma Ngämuqa qa muqunän bät ma Jisas na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä ama qrot bä qat tet tage rhage dä qat tualat na ama lat ama mär ngät näkt kat tumärs pät ama ruvek moe qärarhani i qale rha vä ma Sämgaa muräkt angärha rem inguna ma Ngämuqa qale qa gem ga. ³⁹ Aiut di sa ut lu iarhongäkt moe qärqärhong i ma Jisas ka mualat nä irhong bä rhäkt di urhi sameng sävät irhong bät ama Judaqäna arha ivärhäs dä e ma Jerusalem.

"Ama Judaqäna rha veng ga i rha ar mä qa sämäni ama ngämuga ⁴⁰ sokt di ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki vät ama dävaung na qa ama qunäga bä qa muqunäga nävät a qa. ⁴¹ Qa di qaku qa muqunäga nävät a qa bä ba ama ruvek moe dap sokt ka mualat toqoräkt bä ba ut aiut kärarhae i sa ut mäsdä ut nakt ut na qa nasot toqoräkt i qa märanas nämät ama tñäpki. Aiut di sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a ut ivakt iva nasot dä va urhi sameng nä iarhongäkt kärqärhong i sa ut lu irhong.

⁴² "Dä qosaqi qa qoar na ut iva urhi sameng bä ba ama ruvek dä va ut tamän i ngätki i nak ka di ma Ngämuqa qa muqunän bät a qa iva qa rhatnävamne na ama nñäpta bä qosaqi sävät ama ngätäqämda. ⁴³ Ma Ngämuqa aa vämginarha moe di sa rha märhamän bät ama engätki sävät a qa i auge qarak i qat nanakt na qa diva ma Ngämuqa qa qyiradeng na aa vuirhong nävät ma Jisas aa ngärhipki."

Ama Qloqaqa Ama Qumärqumärqa Ar Sä Qa Sävät Ama Jentailqäna

⁴⁴ Bä nga rhoqoräkt i ma Pita qat tamän bät tangät täkt ama enge dä ama ruvek moe qärarhani i rhat nari aa sameng di ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa rhäk pät a rha. ⁴⁵ Bä qä qatnanaktpämda qärarhani i sa rha däkt säng mä rha qärarhae i sa rha män di nä ma Pita di qräk

mät ta inguna ma Ngämuqa qät tor na aa vänbon na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di qäqi bä ba ama Jentailqäna. ⁴⁶ Inguna rha nari i rhat tamän na angätni ama enge dä rhi nän sä ma Ngämuqa.

Dä ma Pita qä qoar toqortäqyia, ⁴⁷ “Rhärhae rhäkt di qaku mamär iva aung gä namair särhäm da iva qale rhi narha ama baptais na ama rigi i sa nguna rha rha ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa rhoqor ut.” ⁴⁸ Dä ma Pita qa qoar na rha iva rhi rha ama baptais na ama rigi nävät ma Jisas ma Kraisa aa ngärhipki. Dä rha nän ma Pita iva as kale qa gem da vät anga marheka na ngät anga qunäng.

11

Ma Pita Qat Tuqunäga Sa Aa Lat Bä Ba Ama Qatnanaktpämda E Ma Jerusalem

¹ Ama ngangda näkt sävät ama qatnanaktpämda moe e ma Judia di rha nari ama enge sävät ama Jentailqäna i sa qäqi rha rha ma Ngämuqa aa enge. ² Bä nga rhoqoräkt i ma Pita qa met pävit bä sae ma Jerusalem dä ama Judaqäna ama qatnanaktpämda rhat don ga ³ i rhi qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia mon säva ama ruvek arha vät kärarhani i qaku rha däkt ta bä ngia mäns ngi na rha.”

⁴ Bä äkt i ma Pita qä nasäng i qät täväktsäs mamär bä ba rha sävät iangärhäkt ama lat kärangät i sa ngä märanas ⁵ i qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Qale ngo va ama värhäm ma Joppa bä ngu nän dä ngua lu ama ñämñämgi. Ngua lu guani ani i ngäkt kre ama boiqi ama ara qi näkt bätbut sä qi nävä usäp näkt ngi qoar gre guavek tat sangar a qi nage at tärhäkt ama levaet näkt ti nänbut sä qi bä sa äkt i qale ngo e. ⁶ Ngua ñäm säväm gi dä ngua lu ama släqyirhong nävät ivät kärqärhongni i irhong ngät dräm ngät tet nä irhong angärha qar ama levaet näkt sävät ama släkt ama ur ngät dä ama släqyirhong gärqärhongni i irhong ngät dräm ngärhit trut pät ivät toqor

ama uiuvärhirhong näkt sävät ama isäm nämät ama leqäs. ⁷ Dä ngua nari ama eguinga i qat tamän särhäm ngo rhoqortäqyia, ‘Pita, ngia rhair bä ngi veng anga släktka bä va ngia äs ka.’

⁸ “Dä ngua muvät toqortäqyia, ‘Engeska, qoki va sirhäkt kaku inguna as mudu qaku ngua mäsguani rhoqoräkt kärqäni i qaku ama qumärqumär ini varhäm ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses.’

⁹ “Dä saqi as ama eguinga qa märhamän sävät a ngo bä maunmem na rhävono rhoqortäqyia, ‘Qale ngiat tes guani i qaku ama qumärqumär ini qärqäni i sa ma Ngämuqa qa säm ini i ama mär ini.’ ¹⁰ Da ama ñämñämgi arha ron di ma Ngämuqa aa enge sagem ngo di ngä män madäpguamek dä ngua mer madäpguamek dä saqi sa rha rha iarhongäkt moe masägos tävit säda ama usäpki arha ron.

¹¹ “Rhoqoräkt di ama gamoe ama dävaung na rha rha män bä rhat mair dalek nä iaqäkt ama vätka qarak i qale ngo e väm ga qärarhani i sa rha rhäk na rha sagem ngo nae ma Sisaria. ¹² Dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa märhamän särhäm ngo iva qale maesäs pät a ngo dap mamär iva ngu na rha. Dä ngua met ngu na ama ngärhäqyet da sägäk na rha ama qatnanaktpämda nae ma Joppa bä ut moe ut met bä sae ma Sisaria dä ut mon sävä ma Kornilius aa vätka. ¹³ Dä qa qoar na ut sävät ama ensel qarakni i qa lu i väs däm ga va aa vätka bä iaqäkt ama ensel qa qoar toqortäqyia, ‘Ngi rhäkne sae ma Joppa nani ma Saimon gäarakni i qosaqi rhat tes ka i ma Pita. ¹⁴ Va ma Saimon ga rhän sa ama enge bä ba nge qärangätni iva ngi nä gi qärhae moe diva ngäni rha ama mumaiar nävät a ngät.’

¹⁵ “Bä nga ngu nasäng iva nguat tamän dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa rhäk pät a rha rhoqor mäqi gre i qa rhäk pät a ut pät ma Pentikos angät kunäga. ¹⁶ Dä vuk pät a ngo i mudu ma Engeska qa qoar toqortäqyia, ‘Ma Jon di qä baptais pät

ama ruvek na ama rigi dap aingän diva ngäni rha ama baptais na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.¹⁷ Bä ngakt bä ma Ngämuqa qa von da rhä iangärhäkt ama sägängät ama vänbon gärangät i sa mäqi qa von ut aiut kärarhae i ut nanakt nä ma Engeska ma Jisas ma Kraiss dä nga va mamär iva ngua rhair särhäm ma Ngämuqa sä iangärhäkt aa vänbon?”

¹⁸ Bä nga rha nari ma Pita i qa märhamän doqoräkt dä rhäksot na arha enge sävät a qa dap kinak ta an sä ma Ngämuqa i rhi qoar toqortäqyia, “Ari, bä äkt i sa qäqi ma Ngämuqa qa rhares pät ama Jentailqäna arha rhäng iva nga rhi näpgoer na nas dä va bä ba rha na ama iar ama sok täm ngät.”

Ama Qatnanaktpämda E Ma Antiok

¹⁹ Bä nga ama qatnanaktpämda qärrarhani i vräsmät na rha inguna rha nasäng iva rhi sangäm na rha mavängam doqoräkt i rha veng ma Stiven dä rha met bä qoki as däng na rha e vät ama ngärhäktka ma Fonisia dä säva ama urqa ma Saiprus näkt säva ama värhäm ama mor äm ma Antiok i rhat tet dä rhi sameng na ama enge sokt sage ama Judaqäna.

²⁰ Bä arhani nävät a rha ama qatnanaktpämda ama gamoe nae ma Saiprus dä näva ama värhäm ma Sairini di qosaqi rha met bä sae ma Antiok bä qosaqi rhi nasäng i rhat tamän särha ama Jentailqäna i rhi sameng bät a rha na ama sameng ama mär ngät sävät ma Engeska ma Jisas.²¹ Bä ma Engeska aa qrot di nga e gem da bä ama ruvek kärarhani i ama rhodäm sä rha di masirhat di rhat nanakt dä rha näpgoer na nas sage ma Engeska ma Jisas.²² Bä ama sameng sävät tangät täkt ama lat di ngä met bä ama qatnanaktpämda e ma Jerusalem da nari sävät a ngät dä rha rhäk nä ma Barnabas sae ma Antiok.

²³ Bä nga sa qa män e bä qa lu i sa ma Ngämuqa qa näm sävät a rha maengätki dä mär gem ga dä qä nasäng i qä sämaqrot na rha

iva rhat mair ma ama qrot dä va engätki nä qärakni arhä snängaqa sage ma Engeska ma Jisas²⁴ inguna ma Barnabas di ama mär qa ama ruqa bä qa di rhäqäp ka na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä ama qatnanakt. Bä äkt i ma Ngämuqa di qat tu ama rhäqäp na rha ama ruvek sae sävät ama rhodäm sa ama qatnanaktpämda.

²⁵ Dä soknga ma Barnabas ka met sae ma Tarsus ivakt iva qä näm nani ma Sol²⁶ bä nga qa män bät a qa dä qa met sä qa sae ma Antiok. Bä vät ama quiaqa ama rhäk täm ga dä ma Barnabas kä nä ma Sol di vasägos dä väspästämne na iom in na ama qatnanaktpämda bä ini su ama rhäqäp na rha ama ruvek. Bä ama ruvek kärarhani i rhit päs ma Jisas aa rhäng e ma Antiok di imäk äkt narhoer di ama ruvek tat tes ta i ama ruvek kärarhani i rhit päs ma Kraiss aa rhäng.

²⁷ Bä nga rhoqoräkt di arhani ma Ngämuqa aa vämginarha rha met inavuk nae ma Jerusalem bä sae ma Antiok.²⁸ Akni nävät a rha qärakni i rhat tes ka i ma Agabus di qa mair näkt nävät ama Qloqaqa dä qat tamän na ama enge sävät ama qärhuqi iva qia rhet pät ama ivätki moe. Dä rhangät täkt ama lat di sa ngä män doqoräkt i ma Klodius di ma Sisar na qa bä ba ama Romgäna.²⁹ Dä ama qatnanaktpämda ak dä ak na rha di rhat tu arhä snäng iva rha rhat nävät a nas bä rhi von ama qatnanaktpämda qärrarhani i qale rha e ma Judia. Bä nani a rha iva rha rhatnärhäm da iva mamär vät ak dä ak na rha.³⁰ Bä äkt i rha rhäk nä ma Barnabas kä nä ma Sol sa arhä vänbon bä ba ama qatnanaktpämda arha morta e ma Judia.

12

Ma Herot Ka Veng Ma Jems Dä Qa Mu Ma Pita Va Ama Tpäsκιarharhäng

¹ Näkt pät iangärhäkt ama rhodäm dä ama vitnaqa ma Herot Agripa qa sangar arhani ama qatnanaktpämda i nani a qa iva qä sangäm na rha.² Qa rhäkne iva rhi veng ma Jems ma Jon

aa matka na ama ulaqi arha singi.
³ Bã nga qa lu i nãvãt ma Jems aa tñãpki dã mãmãr ge ama Judaqãna dã qosãqi nani a qa iva rhi sangar ma Pita. Bã qoki rhangãt tãkt ama lat ngã mãranas pa aktni ama tmãski qãraktni i rhat tes ki i ama tmãski na ama bretkãna qãrangãt ni i qaku anga yis pãm ngãt. ⁴ Nasot toqorãkt i rha sangar ma Pita dã ma Herot ka mu qa va ama tpãskiarharhãng. Dã qa von dãm ga bã ba ama levaet ama gulañ na ama ulaqimãrharhãrhãkt ivãkt iva rhit lu vãt a qa. Bã qat tu aa snãng iva qã vuk sã qa ivãkt iva qa rhurãkt pãt a qa da ama ruvek arhã saqong nasot ama tmãski iva rhat tuqunãn bãt ma Pasova.

⁵ Bã ma Pita di qale qa va ama tpãskiarharhãng dap ama qatnanak-tpãmda di rhi nãn ma ama qrot sage ma Ngãmuqa sãvãt a qa.

Ama Ensel Qa Rhãvãkt Sã Ma Pita Nãva Ama Tpãskiarharhãng

⁶ Nãva ama bãngagi iaqyãkt iva duququ dã va ma Herot kã rha qa sãva ama murãkt di ma Pita qã mãnatãm mãngurãp ama udiom ama ulaqimãrhindãkt dap sa rha qop mãt aa rhãkt na ama udiom ama seniom. Dap aiomni ama udiom ama ulaqimãrhindãkt di inãt mair bã init lu vãt ama tpãskiarharhãng arha tmongi. ⁷ Ama ensel nage ma Engeska ma Ngãmuqa vãs dãm ga masãgos bã erãit nage ama neraqa vuk pa ama tpãskiarharhãng. Qa rhãk mãni ma Pita aa brãt nãkt ka rhãqãm a qa bã qa qoar na qa rhoqortãqyia, “Ngi lir ngia rhãranas.” Dã bãñ sa ama seniom nasãng ma Pita aa rhãkt angãt tpãs.

⁸ Dã ama ensel qa qoar na qa rhoqortãqyia, “Ngia rhon mãt gi boi nãkt ngi qop sã gi sandal vãt gia qar.” Dã ma Pita qa mualat toqorãkt. Dã ama ensel qã qoar na qa i, “Ngi rhon nã gi boiqi ama uiu qi vãt a nas nãkt pa ngit pãs gua rhãng.” ⁹ Dã ma Pita qa vãs aa rhãng navuk nãva ama tpãskiarharhãng. Sokt di qaku qat drãm i nak iangãrhãkt

ama lat kãrangãt i ama ensel qat tualat na ngãt di ngãktki rhoqorãkt dap kat tu aa snãng i qat lu ama ñãmñãmgi. ¹⁰ In met e na ama narhoerqa ama ulaqimãrhaarhãkt bã qosãqi ama udiom na qa bã in mãn ge ama tmongi qãraktni i sa rha mualat na qi na ama ain i vukpuk sã rha mãt ki sãmãt ama vãrhãm. Me mãt ama tmongi bã ba nas nanokt iom bã vuk sã iom mãt ki. Bã nga in met nãva aitni ama isit dã sa qãbãs na ama ensel masãgos.

¹¹ Dã nak as ma Pita qa rãm i ngãktki dã qa qoar toqortãqyia, “Rhãkt di nguãt drãm dap kaku ama udiom nã gu snãngaqa i nak ma Engeska ma Ngãmuqa qa rhãk na aa ensel ivãkt iva qa rhatnãrhãm ngo nãmãt ma Herot aa rhãkt dã nãmãt iarhongãkt kãrqãrhong i sa ama Judaqãna rhat tu arhã snãng iva rha rhualat nã irhong sãvãt a ngo.” ¹² Bã nga nasot i qunãga vãt a qa sã rhangãt tãkt ama lat dã qa met sãp ma Maria arha vãtka qãraktni i ma Jon gãrakni i qosãqi rhat tes ka i ma Mak aa nanãk. Rhoqorãkt dap ama ruvek ama rhãqãp na rha di sa vãstãmne na rha e bã rhi nãn.

¹³ Ma Pita qa qut mãt ama tmongi dalek dã ama latki ama rhuimgi qãraktni i rhat tes ki i ma Roda qia met ivãkt iva qi lu i auge iaqãkt kãt kut. ¹⁴ Bã nga qia rãm bãt ma Pita aa qãn dã rhãqãp ki na ama mãrmãrgem masirhat dã evãr dãm gi dap kaku qia rhar mãt ama tmongi dap ki qoar toqortãqyia, “Ma Pita qa e mãt ama tmongi.”

¹⁵ Dã rhi qoar na qi rhoqortãqyia, “Nak guani na nge.” Sokt di qoki as ki qoar i nak ngãktki. Dã qosãqi rhi qoar toqortãqyia, “Varis aa ensel iaqãkt.”

¹⁶ Dap ma Pita di qoki as kãt kut mãt ama tmongi bã nga rha rhar mãt ama tmongi bã rha lu qa dã qrãk mãt ta masirhat.

¹⁷ Dã ma Pita qa siqutmãt na aa rhãkt bã ba rha iva mãnadin dãm da dap ka rhãvãktsãs bã ba rha i sa ma Engeska i qa artãm sa qa nãva ama tpãskiarharhãng di rhoqorãkt. Dã

qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Ngäni qoar nä ma Jems kä na arhani ama qatnanaktpämda sävät tangät täkt ama lat kärangätni i ngä märanas.” Näkt ka met daqule rha bä sävät aosni ama ivärhäs.

¹⁸ Duququ vät duququs dä adädän ama ulaqimärharhärhäkt masirhat nävät iangärhäkt ama lat kärangät i mai ngä märanas pät ma Pita. ¹⁹ Nasot toqoräkt dä ma Herot ka rhäkne bä rha ñäm nani ma Pita dä qaku rha män bät a qa. Dä ma Herot kät träbät sä iarhakt ama ulaqimärharhärhäkt i ma Pita di qa ang nae rhoqor mäniekt? Dä qa rhäk na rha iva rhi veng ama ulaqimärharhärhäkt. Nasot dä ma Herot ka met nae ma Judia bä sae ma Sisaria bä qale qa e maqälak.

Ma Herot Aa Tñäpki

²⁰ Qaku ama mär mänguräp ma Herot kä na ama ruvek nae ma Tair dä nae ma Saidon dä soknga västämne na rha rhi nä ma Herot. Sa rha rha ma Blastus aa matnärhäm gäarakni i ama latka ama mär qa na qa bä bä ma Herot bä rhi nä ma Blastus di rha nän ma Herot iva ama bulap ngä rhän mänguräp mä rha. Rhoqoräkt dinguna rhat dräm dit ta ama tmäs nävät ma Herot aa ivärhäm.

²¹ Vät iaqäkt ama qunäga qäarak i sa ma Herot ka muqunän bät a qa dä qa mon mät ama vitnaqa aa boi näkt ka muqun mät aa mämugunäs na ama muräkt bä qät boda ama enge bä ba ama ruvek nae ma Tair dä nae ma Saidon. ²² Dä rhit nästäm i rhi qoar toqortäqyia, “Qaku ama ruqa qat tamän dap akni ama ngämuqa qat tamän doqoräkt.” ²³ Dä qoki äkt pät iomäkt ama qäväläm dä ama ensel nage ma ma Ngämuqa qa sangäm na qa inguna qaku ma Herot ka von da ama qutdrir sage ma Ngämuqa bä ama sirairhong ngät täs näda aa släqyige angärha ron bä dängdäng i qa ñäp.

²⁴ Sökt di qop ma Ngämuqa aa enge di ngät tualat masirhat bä vräs däm ngät. ²⁵ Bä nga ma Barnabas kä nä ma Sol di in daksot na aina lat kärangätni i gre va in dualat na ngät dä evär

däm iom nae ma Jerusalem bä sae ma Antiok dä in män sä ma Jon gäarakni i qosaqi rhat tes ka i ma Mak.

13

Rha Rhäk Nä Ma Barnabas Kä Nä Ma Sol Sa Ama Lat

¹ Näkt mänguräp ama qatnanaktpämda e ma Antiok di qale arhani ma Ngämuqa aa vämginarha e dä arhani qäarakni i rhat dräm di su ama ruvek. Iarhakt di ma Barnabas dä ma Simeon gäarakni i qosaqi rhat tes ka i ma Niger dä ma Lusius käarakni i qa näva ama värhäm ma Sairini dä ma Sol näkt sävät ma Manain gäarakni i sa mudu inamäk di ama tpäskinaqa ma Herot aa ruaqa na qa. ² Bä nga rhoqoräkt i rhit bon da arha ansäs sage ma Engeska dä rhat teranot dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä qoar toqortäqyia, “Ngän datmät sä ma Barnabas kä nä ma Sol bä ba ngo ivakt iva in dualat na ama lat kärangätni i sa ngua mes iom iva in dualat na ngät.” ³ Bä nga nasot i rha meranot dä rha nän dä rha mu arhä rhäkt da in bäs näkt ta rhäk na iom sä ma Ngämuqa aa lat.

Ma Barnabas Kä Nä Ma Sol Ini Sameng Bät Ama Ruvek Pät Ama Urqa Ma Saiprus

⁴ Dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa rhäk nä ma Barnabas kä nä ma Sol sä ma Ngämuqa aa lat bä qa artäm sä iom sämät ama värhäm ama mor äm ma Selusia bä in met mät ama mlauski nae bä säva ama urqa ma Saiprus. ⁵ Bä nga in män mät ama värhäm ama mor äm ma Salamis dä in sameng nä ma Ngämuqa aa enge va ama Judaqäna arhä mämairväm. Bä nga rhoqoräkt dä ma Jon Mak di qosaqi qat tatnärhäm iom.

⁶ Rha met pät ama urqa moe bä dängdäng i rha män e mät ama värhäm ama mor äm ma Pafos. Dä rha män bät ama Judaqa e qäarakni i ama vangbärhaqa dä ama iraski na qa ama vämginaqa qäarak i rhat tes ka i ma Barjisas. ⁷ Qa di qät lu vät ama tpäskinaqa ma Sergius Paulus. Iaqaäkt ama tpäskinaqa di ama mädrämga

masirhat dä qa rhäkne nani ma Barnabas kä nä ma Sol inguna nani a qa iva qä nari ma Ngämuqa aa enge. ⁸Dap ma Barjisas di qosaqi rhat tes ka i ma Elimas bä rhat tes ka rhoqoräkt inguna qa di ama rhaqyaovämga bä qat tair särhä ma Barnabas kä nä ma Sol. Bä qä siqut iva qä näpgoer nä ma Sergius Paulus aa snängaqa i varis kä natnanakt nä ma Jisas.

⁹Sokt di ma Sol qäarakni i rhäkt di rhat tes ka i ma Pol di rhäqäp ka na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä qa näm maräkt sävät ma Elimas dä qä qoar toqortäqyia, ¹⁰“Ainge di ma Sämga aa emga na nge bä ainge di ngiat dräm ngiat tair särhä iangärhäkt moe ama räkt ngät ama lat. Bä qosaqi rhäqäp nge na ama irasirhong maos maos. Nga qaku mamär iva mae vät a nge rhoqoräkt i ngit näpgoer na ama enge ama engätki na ngät sävät ma Ngämuqa? ¹¹Rhäkt di ma Ngämuqa aa qrot diva ngärhi siqut na nge. Bä va ngi säsur bä va qaku ngi nalu ama qunäga aa saqong bä va as kale nge rhoqoräkt pät anga qäväläm.”

Dä qop pät iomäkt ama qäväläm dä ama busbuski dä ama bängangit ngä ong aa saqong bä qät surtägavät i qät täk mes nani aung ivakt iva qä er nanokt ka i qä sangar da aa rhäkt. ¹²Bä nga qäarak kä tpäskinaqa qa lu iangärhäkt ama lat kārangät i sa ngä māranas toqoräkt dä qat nanakt inguna qräk mät ka nävät ama rhisu sävät ma Engeska ma Jisas.

*Ma Pol Qä Sameng Bät Ama Ruvek
E Ma Antiok E Va Ama Ngärhäktka Ma
Pisidia*

¹³Nae ma Pafos dä ma Pol qä na aa ruavek da ama lat angärha ron da met mät ama mlauski sämät ama värhäm ama mor äm ma Perga e vät ama ngärhäktka ma Pamfilia. Na äkt dä ma Jon Mak ka met daqule rha bä sa evär däm ga sae ma Jerusalem. ¹⁴Nae ma Perga dä rha met bä rha rhäqär bä sämät ama värhäm ama mor äm

ma Antiok* e vät ama ngärhäktka ma Pisidia. Bä vät ama Sabat dä rha mon säva ama mämairqi bä rha muqun.

¹⁵Nasot i akni ama ruqa qa mes ma Ngämuqa aa enge näva ama abukkina sä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses dä näva ama abukkina qarängätni i sa aa vämginarha rha säm a ngät dä ama narhoerta näva ama mämairqi rha rhäk na ama enge sage ma Solqäna rhoqortäqyia, “Aurha ruavek, ngakt bä angäna anga enge na ama sämaqrot bä ba ama ruvek di nani a ut masirhat iva ngän damän bät a ngät.”

¹⁶Dä ma Pol qa mair dä qa siqutmät na aa rhäkt sävät ama ruvek iva mänadin däm da näkt kä qoar na rha rhoqortäqyia, “Aruvek nae ma Israel bä sävät ama Jentailqäna moe rhäkt kārarahani i ngänit kutdrir sage ma Ngämuqa, di as ngäni nari ngo! ¹⁷Ama ruvek ama Israelqäna di sa arhä Ngämuqa qa ernanas ta aut mamäkkäna mudu näkt ka rhäkmämägän sa ama ruvek toqoräkt i qale rha e ma Isip näkt nasot dä qa er nanokt ta nämät iomäkt ama ivärhäm nä iangärhäkt aa qrot ama mor ngät. ¹⁸Rha vit pa aa uväs sokt di qät lu vät a rha vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs i ngi qoar gre vät ama ruiom ama udiom na ama qoeo. ¹⁹Ma Ngämuqa qa rhäksot na ama ngärhäqyet da unbem na ama enep na ama gulañ sa ama sägärhae nävät ama ngärhäktka ma Kenan näkt ka von da arha ivätki bä ba ama Israelqäna ivakt iva ama ngärhikkäna na rha e vät a qi. ²⁰Iangärhäkt moekt ama lat kārangät i ngä män di ngi qoar gre vät ama levaet ama handret da ama ruiom ama udiom da ama ngärhäqyisem na ngät ama qoeo.

“Näkt nasot toqoräkt dä ma Ngämuqa qa māranas na ama matnävämnenarha ivakt iva rhi rhoer nanokt ama ruvek bä dängdäng bät ama rhodäm i sa ma Ngämuqa aa vämginaqa ma Samuel qa män. ²¹Bä

* **13:14** Antiok Ama unbam na äm ama värham ma Antiok di am nga e. Aomni di äm nga e va ama ngärhäktka ma Siria bä rhom däkt ma Antiok di äm nga e va ama ngärhäktka ma Pisidia.

vät ma Samuel aa rhodäm dä ama Israelqäna rha nän ma Ngämuqa iva qa rhāranas na anga vitnaqa bä ba rha dä qa muqunän bät ma Sol ma Kis aa emga nämäni ma Benjamin aa enevaqi bä qale rha va aa muräkt angārha rem bät ama ruiom ama udiom na ngät ama qoeo. ²² Nasot toqoräkt i ma Ngämuqa qa rut nä ma Sol nae dä qa muqunän bät ma Devit bä arha vitnaqa na qa. Näkt kosaqi qa muqunäga sävät ma Devit bä qa qoar toqortäqyia, ‘Ngu lu ma Jesi aa emga ma Devit kārakni i qat dräm gät päs gu snāngaqa aa rhäng bä va qa rhualat nä iarhongäkt moe qärqārhong i nani a ngo na qa iva qa rhualat nä irhong.’

²³ “Nävät tak täkt ama ruqa aa enevaqi nasot dä ma Ngämuqa qa rhäk nä ma Mumaiar ma Jisas sage ama Israelqäna i rhoqor varhäm aa enge na ama mumānaris. ²⁴ As pät ma Jisas aa mänmänäs angät kamäs dä ma Jon ama Baptais kä sameng bät ama Israelqäna iva rhi näpgoer na nas nämät arha vuirhong näkt pa rhi rha ama baptais. ²⁵ Bä nga rhoqoräkt i sa ma Jon gät täksot na aa lat dä qä qoar toqortäqyia, ‘Ngän du angän snäng i auge na ngo? Aingo di qaku iaqäkt na ngo qarak iva qa rhän sagem ngän. Qaku. Dap ka diva as dängdäng na qa nasot a ngo i qarakni i aa sandal di qaku ama märqa na ngo iva ngu rhäväkt sa angät tängämītnäm nävät aa qar angät tpäs.’

²⁶ “Gua ruavek, aingän ma Abraham aa es na ngän näkt sävät a ngän ama Jentailqäna qararhani i ngänät dräm ngänit kutdrir sävät ma Ngämuqa, rhängät täkt ama enge sävät ama mumaiar di nak sa ma Ngämuqa qa rhäk na ngät sagem ut moe. ²⁷ Ama ruvek kārarhani i rhat dräm dat tas e ma Jerusalem näkt sävät arhä narhoerta di nävät iangärhäkt arha lat kārängät i sa rha vodäm ma Jisas sämät ama tñäpki di rhäkmmär varhäm ma Ngämuqa aa vāmginarha arha enge qārängätni i vasāgos dä rhat tes ngät pät ama Sabat moe. Rhoqoräkt dinguna sa

qaku qunäga vät a rha sä ma Jisas bä qosaqi qaku qunäga vät a rha sä ma Ngämuqa aa vāmginarha arha enge.

²⁸ “Qaku rha män bät guani säng ma Jisas aa rhäng gārqäni iva rhi vodäm ga sämät ama tñäpki vät ini angät tpäs sokt di qop ta nän ma Pailat iva ma Jisas ka rhet sämät ama tñäpki. ²⁹ Bä nga rha mualat bä rhäksot nä iangärhäkt moe ama lat sävät a qa vārham ma Ngämuqa aa enge qārängätni i mudu rha säm a ngät dä sa rha rha qa samäk nämäni ama sämänanamuqa bä rha mas na qa mät ama tñäpka aa liqi. ³⁰ Sokt di ma Ngämuqa qa māranas na qa nämät ama tñäpki ³¹ bä vät ama rhäqäp ama qunäng dä väs däm ga ge ama ruvek kārarhani i mäqi sa rha met ti na qa nae ma Galili bä sae ma Jerusalem iarhakt kārarhae i rhäkt di rhi sameng mamär sävät a qa bä ba aurha ruvek.

³² “Bä rhakt di uni sameng na ama sameng ama mär ngät bä ba ngän sävät ma Ngämuqa aa enge na ama mumānaris bä ba aut mamäkkäna ³³ qārängätni i sa ngä mu angät släqyige bä ba ut arhä rhoes ut na ngän ama Jentailqäna rhoqoräkt i sa ma Ngämuqa qa māranas nä ma Jisas. Iangärhäkt ama lat di varhäm ma Ngämuqa aa enge qārängätni i mudu rha säm a ngät pa ama unbem na qi ama mabuqi va ama Abuk na ama Mabu äkt i ma Ngämuqa qat tamän e rhoqortäqyia,

“ ‘Ainge di ngua emga na nge.

Rhäqyerhäkt di aingo di gi mamäk na ngo.’

³⁴ Bä qosaqi nani a un iva uni sameng bä ba ngän i nga ma Ngämuqa qa māranas nä ma Jisas nämät ama tñäpki iva qoki sa qaku saqi as kä nañäp di nak parhäm ma Ngämuqa aa enge qārängätni i mudu rha säm a ngät i ngät tamän doqortäqyia,

“ ‘Va ngu von ngän da ama modämne ama qumärqumär ngät dä ama engätki na ngät kārängätni i sa

mudu ngua mumänaris bä bä
ma Devit.'

35 Bä äkt i qosaqi ma Devit kat tamän
sävat ma Krai pät akti ma mabuqi
rhoqortäqya,

“‘Va qaku ngi naqyiradeng nä gi
Qumärqumärqa aa släqyige bä
va säkt tam ige.’

36 Bä nga nasot i ma Devit di qa
mualat nä ma Ngämuqa aa lat parhäm
ma Ngämuqa aa snängaqa imäk äkt
pät iangärhäkt ama rhodäm näkt nga
qa näp dä rha sasärhäm ga ge aa
mamäkkäna dä säkt ta aa släqyige.

37 Dap ma Krai kärakni i sa ma
Ngämuqa qa märanas na qa nämät
ama tñäpki di qaku säkt ta aa släqyige.

38 “Bä nga rhoqoräkt dä nani a ngo
iva qunäga vät a ngän, gua ruavek,
i nävät ma Jisas di urhi sameng bä
ba ngän na ama mär ngät ama enge i
ma Ngämuqa di qät kyiradeng na ama
ruvek arha vuirhong. 39 Bä nävät
ma Jisas di iarhakt kärarhae i rhat
nanakt na qa diva isiska vät a rha
nämät iarhongäkt moe qärqärhong i
qaku mamär iva isiska vät a rha
nämät irhong barhäm ma Ngämuqa
aa Muräkt nage ma Moses. 40 Bä va
ngänit lu vät a nas mamär i varis
agini qärqäni i mudu ma Ngämuqa aa
vämginarha rha märhamän bät ini di
varis ini ngä namän bät a ngän do-
qoräkt i rha säm i sa ma Ngämuqa qa
märhamän doqortäqya,

41 “‘As ngäni lu i aingän gärrarhae i
ngän damän mava na ngo
diva qräk mät ngän masirhat dä
va qäbäs na ngän
inguna nguät tualat na angätni
ama lat pät angän dodäm bä
iangärhäkt ama lat diva qaku
ngänät nanakt na ngät nämä dä
äkt bä aung gat tamän särhäm
ngän sävat a ngät.’ ”

42 Bä nga ma Pol qä nä ma Barn-
abas in det näva ama mämairqi dä
ama ruvek ta naing bät iom iva saqi

as pa in dän bät iak navuk ama Sabat
bä va in damän särhäm da masirhat
sävat ma Ngämuqa aa enge qärangätni
i rhäqyerhäkt dä sa in damän bät a
ngät. 43 Bä nga nasot i vräs na ama
ruvek moe näva ama mämairqi dä
ama rhäqäp na rha ama Judaqäna
näkt sävat arhani ama Jentailqäna
qärarhani i sa rha näpgoer na nas
mamär sämäni ama Judaqäna arhä
qatnanakt di rha moe rha met nasot
ma Pol qä nä ma Barnabas. Bä in
damän särhäm da dä init täktäm bät
a rha iva as ti rhät arhä qatnanakt
mäni ma Ngämuqa inguna nävät aa
nämsävatki bä ba rha.

44 Bä sa nga vät iaqäkt ama Sabat
inavuk dä qorhäs iva ama ruvek moe
nämät iomäkt ama värhäm ama mor
äm bästämne na rha ivakt iva rhi
nari ama enge sävat ma Engeska ma
Jisas. 45 Bä nga ama Judaqäna arhä
narhoerta rha lu qä gulañ na ama
ruvek toqoräkt dä rhäqäp ta na ama
snängaqa ama vu qa dap tat tamän
mava na ama enge qärangätni i ma Pol
qat tamän bät a ngät.

46 Dä ma Pol qä nä ma Barnabas
di ama qraräk iom dä in muvät pät
a rha rhoqortäqya, “Nak mamär iva
uni sameng nä ma Ngämuqa aa enge
narhoer bä ba ngän. Sökt dinguna sa
ngän mer tangät täkt aurha enge dä
rhoqoräkt dä sa ngän däksärhäm mes
dä as ngäni lu iva un det sage ama
Jentailqäna bä va uni sameng bät a
rha. 47 Un dualat toqoräkt di varhäm
ma Engeska ma Ngämuqa aa rhäkne
bä ba un i qat tamän doqortäqya,

“‘Sa ngua armeng däm nge iva ama
neraqa na nge bä ba ama Jen-
tailqäna
bä va ngia rhet sa ama sameng
ama mär ngät sävat ama
mumaiar säda ama ivätki at
tärhäkt moe.’ ”

48 Bä nga ama Jentailqäna rha nari
rhoqor täkt dä mär gem da dä rhi
qoar i ama enge sävat ma Jisas di ama
mär ngät näkt iarhakt moe qärarhae i
sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a rha

iva rha säva ama iar ama sok täm ngät di rhat nanakt.

⁴⁹ Bä ama enge sävät ma Jisas di vräs däm ngät pät iaqäkt moe ama ngärhäktka. ⁵⁰ Dap ama Judaqäna arhä narhoerta di sa rhat tuinirqi mänguräp arhani ama evop kärarhani i ama moräs na rha qärrarhae i rhat nanakt toqor ama Judaqäna rhi na arhani ama narhoerta ama gamoe nävä iomäkt ama värhäm ama mor äm bä iarhakt ama ruvek di rhi nasäng iva rhi sangäm nä ma Pol qä nä ma Barnabas mavängam bä rha qutmäsa iom nävät arhä ngärhäktka.

⁵¹ Dä soknga ma Pol qä nä ma Barnabas in suqup ina qar sa ama rhabuqi samäk nävät ina qar angärha rem. In mualat toqoräkt di ama muqunängi na qi i sa ma Ngämuqa qär qur iarhakt ama ruvek nae ma Antiok näkt in met bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Aikoniam. ⁵² Sokt di ama qatnanaktpämda e ma Antiok di rhäqäp ta na ama märmärgem masirhat dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.

14

Ma Pol Qä Nä Ma Barnabas Ini Sameng Bät Ama Ruvek E Ma Aikoniam

¹ Bä nga ma Pol qä nä ma Barnabas in män e ma Aikoniam dä in mualat toqorne e ma Antiok i in mon bä säva ama Judaqäna arhä mämairqi. Bä nga sae dä ini sameng nä ma Ngämuqa aa enge bä iangärhäkt ama enge di ngärhit kut bä ama mor ngät ama rhodäm sa ama Judaqäna dä ama Jentailqäna di rhat nanakt nä ma Jisas. ² Dap ama Judaqäna qärrarhani i qaku rhat nanakt di rha muinirqi mänguräp ama Jentailqäna bä ama vu da arha ron sävät ama qatnanaktpämda.

³ Dä soknga in sangar na nas e mauiu. Bä qaku init len dap ini sameng nä ma Ngämuqa aa enge sävät aa nämsävätki bä ma Ngämuqa qat tualat na ama muqunän ama nañis ngät ngä na ama lat kärangätni i ngät dän masärmän gem iom.

⁴ Dä ama ruvek mät iomäkt ama värhäm ama mor äm di mat mät ta bä arhani di däktgyäm da mäni ama Judaqäna dap arhani di däktgyäm da ge ama ngangiom. ⁵ Dä ama Judaqäna rhi na ama Jentailqäna näkt sävät arhä narhoerta di rha siqut iva rhi sangäm nä ma Pol qä nä ma Barnabas iva rhi rhumät na iom na ama dui bä va ini ñäp ⁶ sokt di in nari sävät iaqäkt arhä snängaqa qärakni i sa rha muräkt täm ga dä soknga ina ang bä säva ama värham ama gaini na am ma Listra näkt ma Derbe bä särhagesärhage na am bät ama ngärhäktka ma Likoniam ⁷ bä qoki as ini sameng na ama sameng ama mär ngät.

Ma Pol Qä Nä Ma Barnabas In Dulat E Ma Listra Dä Ma Derbe

⁸ E ma Listra di akni ama ruqa qa e qärakni i qat muqun i aa qar ngä ñäp. Mudu aa nanäk kia sa qa i sa ama vakt pät aa qar bä qaku qat tet. ⁹ Qat nari ma Pol toqoräkt i qat tamän. Dä ma Pol qa ñäm maräkt sävät a qa dä qa lu i qat nanakt bä mamär iva qä rha ama mumäräspät ¹⁰ dä qa näs sävät a qa rhoqortäqyia, “Ngia rhair vit!” Dä qoki äkt pät iomäkt ama qäväläm dä qärak ka märanas masägos bä qä nasäng i qat tet.

¹¹ Ba nga ama ruvek ta lu iangärhäkt ama lat kärangät i sa ma Pol qa mualat na ngät dä rhit nästäm dävu na ama Likoniaqäna arha enge i rhi qoar toqortäqyia, “Rhiom däkt di iom doqor ma Ngämuqa näkt sa ar sä iom sagem ut bä in mu ama släqyige vät a nas!” ¹² Dä rha mes ma Barnabas i ma Sus dap ta mes ma Pol i ma Hermes inguna ma Sus di arhä ngämuqa ama tpäski na qa dä ma Hermes di arhä ngämuqa qärakni i ama engemätka.

¹³ Bä ama pris kärakni i qat dräm gat tualat pa arhä ngämuqa ma Sus aa ansäspämgi ama mor qi qärakni i qia e dalek nä iomäkt ama värhäm di qa män sa ama bulmakaoqäna dä ama ngualäñngualäñ sämät ama värhäm angärha tmongi. Qa mäqäne rhoqoräkt dinguna nani a qa qä na

ama gulañ na ama ruvek iva rhi väs
ama vodämes sage ma Pol qä nä ma
Barnabas.

¹⁴ Näkt nga qä ngangiom ma Barnabas kä nä ma Pol in nari sävät iangärhäkt arhä snängaqa rhoqoräkt dä in gyiret mät in boi ivakt iva ini qur a rha i arhä snängaqa di qaku maräkt toqoräkt näkt ina ang masirhat bä samuk sä mänguräp kä gulañgi dap init näs tävuk toqortäqyia, ¹⁵ “Aruvek, mäniekt bä ngän dualat toqor täkt? Nak kop aiun di ama ruiom na un doqor ngän. Unät dän sa ama sameng ama mär ngät bä uni qoar na ngän iva ngän det daqule iangärhäkt angäna lat kärangätni iva ama suk pa angät kamäs bä va ngäni rhong sage ma Ngämuqa ama ngätdäqäm ga. Qa di sa qa säm ama ivätki dä ama usäpki dä ama garäska bä sä ne nä iarhongäkt moe väm ngät. ¹⁶ Mudu di ma Ngämuqa qät kyiradeng na ama ruvek kärarhani i qaku rha nämäni qa bä rhat tet parhäm arhä snängaqa maräkt. ¹⁷ Ngäktki i qa qyiradeng nä iarhakt ama ruvek sokt di qoki as kär qur a ngän däm mes na aa lat. Qär qur a ngän da aa lavuqi rhoqoräkt i qat tualat na ama mär ngät ama lat i qät boda ama suigi nämät ama leqäs dä ama tmäsnirhong ngärhit sa varhäm angät todäm dä qät täkmämägän sä ngän na ama tmäs dä qät täqäp ngän na ama märmärgem.”

¹⁸ Näma dä ma Pol qä nä ma Barnabas in märhamän bät tangät täkt ama enge sokt di aqrot gem iom iva inin mae vät a rha iva qale rhi naväs ama vodämes sagem iom.

Rha Rhumät Nä Ma Pol Na Ama Dui E Ma Listra

¹⁹ Nasot dä arhani ama Judaqäna rha män nae ma Antiok dä ma Aikoniam bä rha artäm sa ama ruvek arhä snängaqa sävät a nas nävät ma Pol qä nä ma Barnabas. Näkt ti na ama ruvek ta rhumät nä ma Pol na ama dui näkt ta ardrän na qa bä sä dalek na ama värhäm i rhat tu arhä snäng i sa qa näp. ²⁰ Nasot dä ama qatnanaktpämda rha ing däm ga dä qaräc ka

märanas bä qa mon savuk sämät ama värhäm. Näkt kale qa bä duququ dä qä nä ma Barnabas in märanas bä in met sae ma Derbe.

²¹ Bä nga in sameng na ama sameng ama mär ngät mät ma Derbe dä sa ina artäm sa ama rhäqäp na rha arhä snängaqa sämäni ma Jisas bä rhat nanakt na qa. Nasot dä saqi sa evär däm iom bä sae ma Listra bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Aikoniam bä sämät ma Antiok pa ama ngärhäktka ma Pisidia ²² bä init sämaqrot na ama qatnanaktpämda dä init täktäm bät a rha iva rhat mair maengäktki mäni arhä qatnanakt i ini qoar na rha rhoqortäqyia, “Nak koki va u rhet da ama märänga aa ron masirhat ivakt iva u rhon säp ma Ngämuqa aa Muräktpäm.” ²³ Ma Pol qä nä ma Barnabas ina armeng da ama morta bä ba ama gulañ na ama qatnanaktpämda asägäkt asägäkt ivakt iva rhit lu vät a rha näkt ini nän dap in deranot dap init bon däm da sage ma Jisas i qop nguna sokt ka qaräcni i sa rha at arhä qatnanakt mäni qa.

Evär Dä Ma Pol Qä Nä Ma Barnabas Sae Ma Antiok E Va Ama Ngärhäktka ma Siria

²⁴ Bä nga nasot i in met da ama ngärhäktka aa ron ma Pisidia bä rhäksot dä in män ba ama ngärhäktka ma Pamfilia ²⁵ bä nga e ma Pamfilia dä in sameng na ama sameng ama mär ngät mät ama värhäm ama mor äm ma Perga näkt nae dä in met mämane bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Atalia. ²⁶ Nae ma Atalia dä evär däm iom sae ma Antiok e ma Siria mät ama mlauski. Mäqi rhoqoräkt i in däranas nae ma Antiok dä ama qatnanaktpämda rha vodäm iom säp ma Ngämuqa aa nämsävätki sä ma Ngämuqa aa lat bä dängdäng i sa in däksot na ngät täkt.

²⁷ Bä nga in män e ma Antiok dä in mes ama qatnanaktpämda sävät a ne bä in muqunäga vät a rha sävät iarhongäkt moe qarqärhong i sa ma Ngämuqa qa mualat nä irhong bät a iom bä sävät ama Jentailqäna i sa ma

Ngämuqa qa mu ama iska bä ba rha iva rhat nanakt toqoräkt. ²⁸ Bä qali liom e mauiu in na ama qatnanaktpämda.

15

Ama Mämugunäs E Ma Jerusalem

¹ Arhani ama gamoe di ar sä rha nae ma Judia bä sae ma Antiok bä rhi su ama qatnanaktpämda rhoqortäqyia, “Ngakt bä qaku rha däkt säng mä nge varhäm ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses diva qaku ma Ngämuqa qä namumaiar nge.” ² Bä iangärhäkt ama rhisu ngä märanas na ama qrot ngät mamär ama enge bä qä gamoe rha veng bät a ne sä ngät ti nä ma Pol qä nä ma Barnabas dä soknga ama qatnanaktpämda rha armeng dä ma Pol qä nä ma Barnabas näkt sävät arhani nämäni ama qatnanaktpämda iva rha rhet sae ma Jerusalem sage ama ngangda rhi na ama morta ivakt iva rha rhamän bät a ne sävät iangärhäkt ama enge qärangät i sa ngä märanas.

³ Dä soknga ama qatnanaktpämda nae ma Antiok ta rhäk nä ma Pol qä nä ma Barnabas sae ma Jerusalem. Bä nga rhat tet mät ama ngärhäqyiom ma Fonia dā ma Samaria dā rhi sameng bä ba ama qatnanaktpämda e sävät ama Jentailqäna i sa rha näpgoer na nas bä rhat nanakt nä ma Ngämuqa. Bä iarhakt moe ama qatnanaktpämda di mär gem da masirhat nävät tangät täkt ama enge qärangätni i sa rhat nari ngät. ⁴ Bä nga ma Polqäna rha män e ma Jerusalem dā ama qatnanaktpämda rhi na ama ngangda näkt ama morta nae rha ar sä rha. Dä ma Pol qä nä ma Barnabas in muqunäga vät a rha sävät iarhongäkt moe qärqärhong i sa ma Ngämuqa qa mualat nä irhong bät a iom mänguräp ama Jentailqäna. ⁵ Di nak arhani ama qatnanaktpämda qärrarhani i rha nämäni ama Farisiqäna di rha mair dā rhi qoar toqortäqyia, “Ama Jentailqäna di nak pa as ti däktsäng mä rha näkt tit päs ma

Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses angärha rhäng.”

⁶ Dä ama ngangda dä ama morta di västämne na rha bä rhat tamän särhäm ne sävät iangärhäkt ama enge sävät ama Jentailqäna. ⁷ Rha märhamän särhäm ne mauiu näkt mamär dā ma Pita qa mair dā qa qoar na ama mämugunäs toqortäqyia, “Gua ruavek, sa ngänät dräm i mudu imäk äkt di ma Ngämuqa qa muqunän bät a ngo nä mänguräp mä ngän ivakt iva ama Jentailqäna rhi nari ma Ngämuqa aa enge nämät gua vängi bä va rhat nanakt nä ma Jisas. ⁸ Ma Ngämuqa qärakni i qat dräm ama ruvek arhä snängaqa di qa qur a ut i qosaqi sa qa ar sa ama Jentailqäna. Qa qur a ut di nä iomäkt i qa von da rha ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa rhoqorne na ut i qosaqi qa von ut tām ga. ⁹ Qa mualat sä ut toqorne na ama Jentailqäna i qä qumär arhä mungäsnäng nävät arhä qatnanakt mäni ma Jisas.

¹⁰ “Bä rhäkt di nak nga nani a ngän iva ngäni lu ivar ma Ngämuqa qär qur toqoräkt i ngän du ama märänga dā ama Jentailqäna ama qatnanaktpämda arha lang? Ngu snanbät toqor täkt di sa nguna ut dräm i aiut ut na aurha morta di sa qaku mamär vät ut iva urhit ta ama märänga rhoqoräkt. ¹¹ Nak kaku maräkt toqoräkt! Dap ut nanakt i nak kop sokt nävät ma Engeska ma Jisas aa nämäsävätki dā va qa rhumaiar ut. Di nak kop toqorne na rha i qosaqi va qa rhumaiar ta.”

¹² Iarhakt moe ama ruvek pät iosäkt ama mämugunäs di mänadin däm da rhoqoräkt i ma Barnabas kä nä ma Pol in damän särhäm da sävät ama muqunän ama näñis ngät ngä na ama lat kärangätni i ngät dän masärmän gärangät i sa ma Ngämuqa qa mualat na ngät nävät a iom mänguräp ama Jentailqäna.

¹³ Bä nga in damän bä rhäksot dā ma Jems ka märhamän doqortäqyia, “Gua ruavek, as ngäni nari ngo. ¹⁴ Sa ma Saimon ga rhodäm ba ut sävät ma

Ngämuqa i qa er qa män sage ama Jentailqäna rhoqoräkt ivakt iva qä rha arhani nävät a rha bä ba nas. ¹⁵ Bä rhoqoräkt dä ama enge qärangättni i sa mudu ma Ngämuqa aa vämginarha rha säm a ngät di ngä mu angät släqyige vät a nas. Iangärhäkt ama enge di ngät tamän doqortäqyia,

¹⁶ “Va nasot dä va evär däm ngo bä saqi as ngua rhäranas nä ma Devit aa muräktpäm gärangättni i mudu arpus na ngät.

Näma dä mava na ngät sokt diva saqi as ngu slamär na ngät bä va ngua rhu-mamär na ngät.

¹⁷⁻¹⁸ Nasot dä va arhani ama ruvek bä sävät ama Jentailqäna moe qärrarhani i rhat tes nas nä gu ngärhipki

diva rhit ñäm mamär nani a ngo. Ma Ngämuqa qäarakni i qat tualat nä rhärhong däkt di sa mudu inamäk di qat tamän sävät tärhong däkt bä ba ama ruvek.’ ”

¹⁹ Dä ma Jems ka qoar toqortäqyia, “Dä soknga aingo gu snängaqa di ama Jentailqäna qärrarhani i rhit näpgoer na nas sage ma Ngämuqa diva qale urhit bon da rha ama märänga. ²⁰ Dap kinak pa urhi säm sävät a rha bä urhi qoar na rha iva qale rhi namäs guani qärqäni i sa rha vodäm ini sage arhä ngämuqa ama iras mät ka. Dä qosaqi va qale rhi namualat na anga vuini na ama qavatka dä va qale rhi namäs anga släkt nävät ama släktka qäarakni i sa rha rhäkrät pät aa qän bä qa ñäp näkt pa qosaqi qale rhi namäs anga släkt nävät ama släktka qäarakni i as kaku rha er ta andräp päp ga sa aa biaska.

²¹ “Inguna mudu imäk äkt di rhi sameng bä ba ama ruvek sävät ma Moses aa enge va ama värhap moe bä sa rhat tes ngät pa ama mämairväm bät ama Sabat moe.”

*Ama Abuqit Sage Ama Jentailqäna
Ama Qatnanakt Päm Da Nage Ama
Mämugunäs E Ma Jerusalem*

²² Dä ama ngangda näkt ama morta näkt sävät ama qatnanaktpämda rha moe rha mu arhä snäng iva rhi ar-meng dä guavek arha anga gamoe iva rhi rhäk na rha sae ma Antiok ti nä ma Pol qä nä ma Barnabas. Dä rha ar-meng da ama udiom ama qatnanaktpämda arhä narhuiriom gärqiomni i ma Judas kärakni i rhat tes ka i ma Barsabas näkt ma Sailas.

²³ Rha rhäk nä ma Polqäna sa ama abuqit kärqitni i sa rha säm ama enge vä bit sävät ama Jentailqäna ama qatnanaktpämda qärangättni i ngät tamän doqortäqyia, “Aiut angäna ruavek ama ngangda dä ama morta di urhit täk na aut märmärgem sagem ngän ama Jentailqäna ama qatnanaktpämda e ma Antiok dä vät ama ngärhäqyiom ma Siria dä ma Silisia.

²⁴ Ut nari sävät arhani qärrarhani i sa rha met sagem ngän dap kaku rha rha anga rhares nagem ut bä rha slava na ngän bä rha muinirqi na angän mädräm na arha enge. ²⁵ Dä soknga ut te di ut moe di sa ut tares ba ne bä urha armeng da arhani ama gamoe bä ut täk na rha sagem ngän di rhi na aurha ruaiom mamär ma Barnabas kä nä ma Pol. ²⁶ Rhiom däkt di qaku init len dap in bon da aina iar bä in det dä ini sameng nä ma Engeska ma Jisas ma Kraisa aa ngärhipki. ²⁷ Bä ma ut i urhit täk nä ma Judas kä nä ma Sailas ivakt iva ini rharespäm nä rhangät täkt ama enge vät tit täkt ama abuqit kärqitni i sa ut säm a ngät pä bit.

²⁸ “Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa matnärhäm ut bä ut moe di aut snängaqa ama sägäk i vadi va qale ut navon ngän da anga märänga dap sokt pa ngän det nasot taerhangät ama muräkt ama märän bäm ngät kärangättni i ngät tamän iva ²⁹ qale ngän namäs guani ani i sa aung ga vodäm ngät na ama vodämes sage aa ngämuqa ama iras mät ka dä va qale ngän namäs anga släkt nävät ama släktka qäarakni i as kaku rha er ta andräp päp ga sa aa biaska dä va qale ngän namäs anga släkt nävät ama

släktka qarakni i rha rhäkbrät pät aa qän bä qa ñäp dä va qale ngän dualat na anga vuini na ama qavatka. Va ngäni slamär ba nas kre i ngän det parhäm dangät täkt ama muräkt.

“Mamär iva ama modämne sävät a ngän.”

³⁰ Qä gamoe di sa rha rhäk na rha dä rha met mämäne bä sae ma Antiok dä rha västämne na ama ruvek bä rha von da ama abuqit bä ba rha.

³¹ Bä ama ruvek ta mes pa ama abuqit dä mär gem da nävät ama enge na ama sämaqrot. ³² Bä ma Ngämuqa aa vämginaiom ma Judas kä nä ma Sailas di in märhamän bät ina enge masirhat i in däsläp pät a rha dä in sämaqrot na ama qatnanaktpämda e ma Antiok.

³³ Qale ma Judas kä nä ma Sailas pät ama marheka na ama tadinimek. Bä nasot dä ama qatnanaktpämda nae ma Antiok ta rhäk na iom sa ama modämne na ama bulap sävät ina iska sage ina ruvek e ma Jerusalem. ³⁴ *

³⁵ Dap ma Pol qä nä ma Barnabas di qali liom e bä in na arhani ama rhäqäp na rha rhi sameng na ama enge sävät ma Engeska.

Vräs Mät Ma Pol Qä Nä Ma Barnabas Nävät Ama Märänga

³⁶ Qale bä maos dä ma Pol qa goar nä ma Barnabas toqortäqyia, “Rhäkt di evär däm un bä va uni ñämdäm närha auna ruavek ama qatnanaktpämda mät iaväkt ama värhap kärqapni i sa un sameng na ama enge sävät ma Engeska e dä va uni lunärhäm da sa arhä qatnanakt.”

³⁷ Ma Barnabas di nani a qa iva qä nä ma Jon gäarakni i qosaqi rhat tes ka i ma Mak iva rha moe rha rhet ³⁸ sokt di ma Pol di qat tu aa snäng i qaku maräkt toqoräkt iva qä na rha inguna mäqi qa ang daqule rha sä ma Ngämuqa aa lat e ma Pamfilia bä qaku rha moe rha mualat bä dängdäng i sa rhäksot na ngät.

³⁹ Dä ama märänga ama mor qa qa män mänguräp mä iom bä bän

mät iom na äkt. Dä ma Barnabas ka rha ma Mak bä in met mät ama mlauski sae ma Saiprus ⁴⁰ dap nga ma Pol di qa mat sä ma Sailas pa aa rhäng näkt ama qatnanaktpämda rha vodäm iom säp ma Engeska aa ñämsävätki arha rem. ⁴¹ Dä qa met e vät ama ngärhäqyiom ma Siria dä ma Silisia bä qät sämaqrot na ama qatnanaktpämda arhä qatnanakt.

16

Ma Timoti Qa Mon Sämäni Ma Pol Qä Nä Ma Sailas

¹ Ma Pol di qa met sae ma Derbe näkt nasot dä qa met sae ma Listra näkt akni ama mudäsaqongga qarakni i rhat tes ka i ma Timoti di qat dräm gat tas e. Aa nanäk di ama Judaqi näkt ama qatnanakt pämgä dap aa mamäk di qa nävät ama Grikkana. ² Ama qatnanaktpämda e ma Listra dä e ma Aikoniam di rhat dräm di nän sä qa nävät aa lat ama mär ngät. ³ Dä ma Pol nani a qa iva qä rha qa iva rha moe rhat tet sä ma Ngämuqa aa lat dä soknga qa däktsäng mä qa. Qa mualat toqoräkt inguna nävät ama rhäqäp na rha ama Judaqäna qärrarhani i qale rha e ma Listra bä rha moe rhat dräm i aa mamäk di ama Grikka.

⁴ Bä nga rhat tet mät ama värhap i nämät aom bä sämät aom dä rhit bon ama Jentailqäna ama qatnanaktpämda rha ama snängaqa qarakni i ama ngangda rhi na ama morta nae ma Jerusalem sa rha muräkt tämgä iva rhit päs aa rhäng. ⁵ Nävät tangät täkt arha enge qärangättni i rhat tamän bät a ngät dä rha sämaqrot na ama rhäqäp na rha ama qatnanaktpämda arhä qatnanakt dä ama rhäqäp na rha ama ruvek pät ama qunäng moe nasot a ne di rhit näpgoer na nas bä rhat nanakt nä ma Jisas.

Ma Pol Qa Lu Ama Ñämñämgi Sävät Ama Ruqa Näva Ama Ngärhäktka Ma Masedonia

* **15:34** Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qaku rha säm ini sae. ‘Sokt di ma Sailas di qa mu aa snäng iva as kale qa e.’

⁶ Dä ma Polqäna di rha met pät ama ngärhäqyiom ma Frigia dä ma Galesia sokt di ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa mair särhäm da iva qale rhi nasameng nä ma Ngämuqa aa enge e vät ama ngärhäktka ma Esia. ⁷ Bä nga rhat tet bä rha män e mät ama nägoeqa mänguröp ama ngärhäktka ma Misia dä ma Bitinia dä rha siqut iva rha rhon säva ama ngärhäktka ma Bitinia sokt di ma Jisas aa Qloqaqa qaku qa rhares pät arha rhäng. ⁸ Dä soknga rha met e vät ama ngärhäktka ma Misia bä rha met mämane bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Troas.

⁹ Bä nga näp bängagi rhoqoräkt dä ma Pol qat lu ama nämñämgi sävät ama ruqa nae ma Masedonia i qat mair dap kä nagukt pät a qa rhoqortäqyia, “Vadi va ngia rhet inamuk sarhe ma Masedonia bä ngia rhatnärhäm ut.” ¹⁰ Bä nga nasot toqoräkt i ma Pol qa lu ama nämñämgi dä ut täkmu na nas näkt ut märanas masägos iva u rhet sae ma Masedonia inguna ut tu ut snäng i ma Ngämuqa nani a qa na ut iva urhi sameng na ama sameng ama mär ngät bä ba ama ruvek e.

Ma Lidia Qia Näpgoer Na Nas E Ma Filipai

¹¹ Nae ma Troas dä ut ta ama mlauski ama mor qi bä u rhang maräkt säva ama urqa ma Samotres. Qale bä duququ dä ut met nae bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Neapolis.

¹² Nae dä ut met bä sae ma Filipai qärqomni i ama moräs na äm ama värhäm ama mor äm mät ama ngärhäktka ma Masedonia. Iomäkt ama värhäm di ama Romgäna rha rha läm bä ba nas ivakt iva ama ruvek nae rhat tet parhäm ama Romgäna arhä muräkt. Bä qali lut e vät ama marheka na ama qunäng. ¹³ Vät ama Sabat dä vuk sä ut sä dalek na ama värhäm bä ut met mät äm angärha tmongi bä sämäni ama rigi i urhit näm nani ama ivärhäs kärqosni i rhat dräm di nän e. Bä nga ut män e dä ut lu arhani ama evop i sa västämne nä rha

e dä ut muqun bä urhi nasäng i ut tamän särhäm da. ¹⁴ Aktni nävät a rha qärrarhani i rhat nari ut di rhat tes ki i ma Lidia. Di qi nämät ama värhäm ama mor äm ma Taiataira i qiat dräm git boda ama boi ama pärpäl ngät kärangätni i ama qärhongbärharha rhat dräm dit bodäm bät a ngät näkt ki di qiat dräm gi nänsäs sage ma Ngämuqa. Ma Engeska qa muqunäga mät at snängaqa bä nani a qi iva qiat tualat parhäm iangärhäkt ama sameng gärangätni i ma Pol qat tamän bät a ngät. ¹⁵ Bä nasot i qia rha ama baptais ki na at kärhae iarhakt kärarhae i rhat tas gem gi va arha vätka dä qia ar sä ut säva arha vätka i qi qoar toqortäqyia, “Ngakt bä ngän du angän snäng i aingo di nguat nanakt nä ma Engeska maengätki dä ngäni ang bä qale ngän bä gua vätka.” Dä ngän bät a ut.

Rha Rhon Nä Ma Pol Qä Nä Ma Sailas Säva Ama Tpäsκιarharhäng

¹⁶ Maos toqoräkt i ut tet sävät kärqos kä ivärhäs i ut dräm urhi nän e dä ama latki ama rhuimgi qäraktni i qali qi va arhani ama ruvek arha rem gia män bät a ut i ama iauska qa e mät ki bä nävät a qa di mamär iva qiat tuqunäga sa agirhong gärqärhongni iva as irhong ngät dän. Bä qiat dräm giat dän bät ama ligär masirhat bä ba arha moräsna rha rhoqoräkt i qiat tualat i qiat tuqunäga rhoqoräkt. ¹⁷ Rhakt täkt ama rhuimgi di qiat tet nasot ma Pol qä na ut moe dap kit näs toqortäqyia, “Rhärha rhäkt di ma Ngämuqa ma Moräsnaqa Na Rhävuk aa latta va aa rem. Rhi sameng bä ba ngän sävät ama iska iva ngäni rha ama mumaiar.”

¹⁸ Qiat tualat sä ut toqor täkt pät ama rhäqöp ama qunäng. Bä sa maos dä ma Pol di qaku märmär gem ga dä qa rhong bät a nas näkt kä qoar nä qä iauska rhoqortäqyia, “Nävät ma Jisas ma Kraias aa ngärhipki dä nguat tamän särhäm nge, ngia rhet nämät ki!” Dä qoki äkt dä ama iauska qa met nämät ki.

¹⁹ Bā nga qa latki arha moräs narha rha lu rhoqoräkt i ama iauska qa met näp kärakt bā va saqi as kaku rhi narha anga ligär dä rha sangar ma Pol qä nä ma Sailas bā rha ardrän na iom säva ama ivärhäs pä iomäkt ama värhäm gärqosni i ama morta rhat dräm bäspästämne na rha e bā sage ama narhoerta. ²⁰ Rha mu iom da ama matnävämnenarha arhä saqong näkt ti qoar toqortäqyia, “Rhiom däkt ama gamuiom di ama Judaiom gärqiomni i in duinirqi na ama ruvek te mät aurha värhäm ²¹ bā inät mair täkt di nävät ama qärhong gärqärhongni i aiut ama Romgäna di ut muräkt ngät tair särhäm irhong.”

²² Dä ama gulängi na ama ruvek ta mon sämäni qa rhuimgi arha moräs narha bā rhi nasäng i rhat tair sävät iom. Dä ama matnävämnenarha rha rhäkne iva ama ulaqimärharhärhäkt tin gyiret mät in boi nävät a iom näkt ti arhäktgyäm sä iom na ama edäm. ²³ Nasot i ma Pol qä nä ma Sailas in da ama vospos dä ama matnävämnenarha rha rhon na iom säva ama tpäskiarharhäng näkt ta von ama ruqa qärakni i qät dräm gät lu vät ama tpäskiarharhäng da ama mugem iva qät lu vät a iom mamär. ²⁴ Nävät arhä mugem ama qrot ngät dä qa mu iom mät ama tpäskiarharhäng at käväläm ivuk da arha ron mamär näkt ka väsdät särha ina qar mänguräp ama palang gärangättni i rha andräp ma ama lek mät ngät.

Ama Ruqa Qärakni I Qät Lu Vät Ama Tpäskiarharhäng E Ma Filipai Di Qa Män I Ama Qatnanaktpämga

²⁵ Nani äkt i mäni bängagi mamär dä ma Pol qä nä ma Sailas di ini nän dä init tong na ama mabu sage ma Ngämuqa dap arhani ama ruvek puk pa ama tpäskiarharhäng di rhat nari iom doqoräkt. ²⁶ Dä ama qängängi ama mor qi qia män masärmän bā qia rhästäs iomäkt ama tpäskiarharhäng arha ivärhäm moe. Dä qoki äkt pät iomäkt ama qäväläm dä ama tmon moe näva ama tpäskiarharhäng di ngä

rhar dä vlukt sa ama sengäna nävät iarhakt moe qärrhae i qale rha vuk pa ama tpäskiarharhäng.

²⁷ Dä ama ruqa qärakni i qät lu vät ama tpäskiarharhäng di qa märanas bā nga qa lu rhoqoräkt i ama tpäskiarharhäng arha tmon di ngä moe ngä rhar dä soknga qa mar ta ulaqi arha singi ivakt iva qä veng nas na qi inguna qat tu aa snäng i qärarhani moe näva ama tpäskiarharhäng di sa rha ang masirhat nae. ²⁸ Di nak ma Pol qa näs toqortäqyia, “Qale ngi naveng nas. Nak kop ut moe di ut te.”

²⁹ Dä qärak ka näs iva aung ga rhän sa anga neraqa iva qunäga vuk pa vät näkt ka lir qa ang bävit bā savuk dap pärvar vät a qa dä arpus na qa mäk säng ma Pol qä nä ma Sailas ina qar. ³⁰ Nasot dä vuk sä qa sä iom sä dalek näkt kä snanbät sä iom doqortäqyia, “Aruiom, ngu lu va ngua rhualat toqor mäniekt ivakt iva ngu rha ama mumaiar?”

³¹ Dä in muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Ngiat nanakt nä ma Jisas ma Engeska diva ngi rha ama mumaiar bā qosaqi gi qärhae qärarhani i rhat tas gem nge vä gia vätka.”

³² Dä in sameng na ama enge sävät ma Engeska bā bā qärak kä na aa qärhae qärarhani i rhat tas gem ga va aa vätka. ³³ Näkt pät iomäkt ama bängagi at käväläm dä iaqäkt kärak i qät lu vät ama tpäskiarharhäng di qa met sä iom bā qa rhor mät ama vospos pät a iom näkt koki äkt dä qa qä na aa qärhae di rha rha ama baptais. ³⁴ Näkt ka met sä iom bā säva aa vätka bā qa von iom da ama tmäs. Qa qä na aa qärhae di märmär gem da masirhat inguna rha moe di sa rhat nanakt nä ma Ngämuqa.

³⁵ Bā sa nga duququ vät duququs toqoräkt dä ama matnävämnenarha rha rhäk na ama ulaqimärharhärhäkt sa ama enge bā rha qoar nä qärak i qät lu vät ama tpäskiarharhäng doqortäqyia, “Ngi rhäväkt sä ma Pol qä nä ma Sailas.” ³⁶ Dä qa qoar nä ma Pol toqortäqyia, “Ama matnävämnenarha rha rhäkne iva ngu rhäväkt sä en. Bā

sa rhäkt di mamär iva in det. In det sa ama bulap.”

³⁷ Sökt di ma Pol qä qoar na ama ulaqimärharhärhäkt toqortäqyia, “Nak aiun di ama Romiom na un mamär sökt di rha arhäktgyäm sä un da ama ruvek arhä saqong dap kaku sävät guani angärha rhäng näkt ta rhon na un säva ama tpäskiarharhäng. Näkt täkt di nani a rha iva rhit täväkt sä un ma ama up. Sökt di sirhäkt kaku un namet. Dap koki va rha maräkt ama matnävämmenarha rha rhet bä sarhe dä rha rhair vät a un näva ama tpäskiarharhäng.”

³⁸ Dä ama ulaqimärharhärhäkt ta sameng bä ba ama matnävämmenarha sävät ma Pol aa enge bä nga rha nari i ma Pol qä nä ma Sailas di ama Romiom mamär na iom dä rhit len bät in bäs. ³⁹ Dä soknga qä matnävämmenarha rha met bä sagem iom dä rhit nok pät a iom iva ini qyiradeng na arha lat ama vu ngät sävät a iom dap ta mair vät a iom näva ama tpäskiarharhäng näkt ta nän iom nävät ama lavuqi iva in det näva arha värhäm. ⁴⁰ Bä nga vuk sä iom näva ama tpäskiarharhäng näkt nasot dä in met säp ma Lidia arha vätkä dä in män ge ama qatnanaktpämda e dä in sämaqrot na arhä qatnanakt. Nasot dä in met nae.

17

Ma Pol Qä Nä Ma Sailas E Mät Ama Värhäm Ama Mor Äm Ma Tesalonaika

¹ Bä nga ma Pol qä nä ma Sailas di sa in det bä in met da ama värhäm ama mor äm angärha ron ma Amfipolis näkt ama värhäm ama lel äm ma Apolonia angärha ron dä in män e ma Tesalonaika. E ma Tesalonaika di aktni ama Judaqäna arhä mämairqi qia e. ² Ma Pol di vasägos dä qat tet säva ama mämairväm bä nga rhoqoräkt i in män e ma Tesalonaika dä qa met säva ama mämairqi sage ama ruvek pät ama Sabat ama dävaung na ngät nasot a ne bä rhat tamän särhäm ne sävät ma Ngämuqa aa enge qarängättni i sa mudu rha säm a ngät.

³ Bä qät täväktsäs mamär dä qat tarepäm bä ba rha i ma Kraiss di nak pa qa rhon säda ama märänga aa ron bä va qä näp näkt mamär dä va qa rhäranas nämät ama tñäpki. Bä qä qoar toqortäqyia, “Iaqäkt ma Jisas kärak i ngu sameng na qa ba ngän di ma Kraiss.” ⁴ Dä arhani ama Judaqäna di rha nari ma Pol aa sameng dä rhat nanakt dä däktgyäm da ge ma Pol qä nä ma Sailas bä qosaqi sävät ama rhäqäp na rha mamär ama Jentailqäna qararhani i rhat dräm di nänäs sage ma Ngämuqa näkt sävät ama rhäqäp na rha ama evop ama moräs na rha.

⁵ Dap ama Judaqäna arhä narhoerta di ama vu arhä snängaqa sävät ma Polqäna dä soknga rha met bä säva ama ivärhäs kärqosni i rhat dräm dit boda arhä qarhong e bä rha qoar na arhani ama vu rha ama ruvek bä rha västämne na rha bä säva ama guläñgi näkt ta nasäng na ama tgulingi va ama värhäm. Näkt ta met bä sävä ma Jeson aa vätkä i rhit nän nani ma Pol qä nä ma Sailas i mai va rha rhu iom da ama guläñgi at saqong. ⁶ Sökt di nga qaku rha män bät a iom dä soknga rha ardrän nä ma Jeson gä na arhani ama qatnanaktpämda sage ama narhoerta nämät ama värhäm dap tit näs toqortäqyia, “Rhiom däkt ama gamuiom di iaikomäkt kärqiom i sa in mu ama inirqi mät ama värhap moe näkt täkt di sa in män de. ⁷ Bä ma Jeson ga ar sä iom säva aa vätkä. Dap ta moe di rhi nänbetäkmät nä ma Sisar aa muräkt nage arha enge i rhi qoar i qoki as akni qa e qaräknä i ama vitnaqa na qa qaräknä i rhat tes ka i ma Jisas.”

⁸ Bä nga qä värhäm angät narhoerta dä ama guläñgi rha nari rhoqor täkt dä ama inirqi qia män mänguräp mä rha. ⁹ Dä ama värhäm angät narhoerta rha qoar nä ma Jeson gä na ama qatnanaktpämda bä rha von da ama ligär masirhat näkt ta qyiradeng na rha iva isiska vät a rha.

Ama Beriaqäna Rhat Nanakt Nä

Ma Pol Aa Sameng

¹⁰ Qale ama qatnanaktpämda bä nga bängagi dä rha rhäk nä ma Pol qä nä ma Sailas nae ma Tesalonaika bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Beria. Bä nga in män e dä in mon säva ama Judaqäna arhä mämairqi. ¹¹ Näkt iarhakt ama Judaqäna e ma Beria di ama qunäga vät a rha mamär dap kaku rhoqor iarhakt e ma Tesalonaika inguna rhat nari ma Pol aa sameng dä rhat tu arhä snäng masirhat sävät ma Ngämuqa aa enge. Dap tat tes ngät pät ama qunäng moe ivakt iva rhi lu ivar ngätki nä ma Pol aa enge rhoqoräkt i qä sameng. ¹² Bä nga rhoqoräkt dä ama rhäqäp na rha ama Judaqäna di rhat nanakt nä ma Jisas bä qosaqi sävät ama rhäqäp na rha ama moräs na rha ama Jentailqäna ama evop dä ama gamoe.

¹³ Bä nga ama Judaqäna e ma Tesalonaika di nga rha räm doqoräkt i ma Pol di qä sameng nä ma Ngämuqa aa enge e ma Beria dä qosaqi rha met sae bä rhat tusar na ama ruvek i rhat täranas na arhä sarem sävät a qa.

¹⁴ Dä ama qatnanaktpämda rha lir ta rhäk nä ma Pol sävät a qoan dap ma Timoti qä nä ma Sailas di qali liom e ma Beria. ¹⁵ Dä ama gamoe qärrahani i rha mair vät ma Pol di rhi na qa mät ama mlauski nae ma Beria bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Atens. Dä rha met daqule qa e näkt ka rhäk na rha sa ama enge iva sävät ma Sailas kä nä ma Timoti iva ini lir in dän sagem ga.

Ma Pol Qä Sameng Sävät Ma Ngämuqa Bä Ba Ama Ruvek E Ma Atens

¹⁶ Bä nga rhoqoräkt i ma Pol qale qa nani ma Sailas kä nä ma Timoti e ma Atens dä qat nari i airäs ka masirhat inguna qat lu ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät di rhäqäp iomäkt ama värhäm ama mor äm na ngät. ¹⁷ Dä soknga rhat tamän särhäm ne va ama mämairqi qä na ama Judaqäna dä ama Grikkäna qärrahani i rhi nänsäs sage ma Ngämuqa. Bä qosaqi vät ama qunäng nasot a ne vät ama ivärhäs kärqosni i rhat dräm dit

boda arhä qärhong e di rhat tamän särhäm ne qä na ama ruvek kre i qat dän bät a rha e. ¹⁸ Bä qosaqi arhani ama Epikuriangäna dä ama Stoikkäna arhä mädrämda mamär di rhi nä ma Pol tat tamän särhäm ne.

Dä arhani nävät a rha rhi snanbät toqortäqyia, “Ngu lu rhak takt ama dädänga di nani a qa iva qat tamän bät agiqa?”

Dä arhani rhi qoar toqortäqyia, “Qa di ngäkt kre qat mair bä ba anga nañis ka anga ngämuqa bä qä sameng sävät a qa.” Rhat tamän doqoräkt dinguna ma Pol qä sameng na ama sameng ama mär ngät sävät ma Jisas dä sävät ama näpta i rhat täranas nämät ama tñäpki.

¹⁹ Dä rha met sä qa bä rha mu qa va ama värhäm angät gulänqi na ama narhoerta arhä mämuqunäs kärqosni i rhat tes äs i ma Areopagus bä rha qoar na qa rhoqortäqyia, “Nani a ut iva qunäga vät a ut mamär sävät tangät täkt ama rhisu qärangätni i ngiat tamän bät a ngät ²⁰ inguna ut nari ama mädräm ama nañis ngät kärangätni i sa ngia män sä ngät bä nani a ut iva urhi räm angät tarimini.”

²¹ Rhat tamän doqoräkt dinguna ama Atenskäna moe bä sävät ama nañista qärrahani i rhat tas e di rhit tar sa arha iar i rhat tänam mavängam dap sokt tat nari ne dä rhat tamän särhäm ne sävät kä mädräm ama iaräs na ngät kärangätni i ngät dän e.

Ma Pol Qat Tamän Särha Ama Areopaguskäna

²² Mamär dä ma Pol qa mair mänguräp ama Areopaguskäna dä qä qoar toqortäqyia, “Aruvek nae ma Atens, nguat lu i nak ngänit kutdrir masirhat sage asägäk asägäk angän ngämuqa. ²³ Bä nga nguat pitmane bä ngut täkmareo vät iangärhäkt kärangät i sa ngän mualat na ngät ivakt iva ngäni nänsäs sagem ngät dä qosaqi ngua män bät ama enge mäni ama laiqa na ama vodämes i ama enge ngät tamän doqortäqyia, ‘Sage ama ngämuqa qärakni i qaku ut dräm a

qa.' Bã iaqäkt ama ngämuqa qäarak i qaku ngänät dräm a qa sokt di ngäni nänäs sagem ga di qäarak iaqäkt iva ngu sameng bã ba ngän sävät a qa. ²⁴ Iaäkt ma Ngämuqa qäarak i qa säm ama ivätki bã sä ne nä iangärhäkt moe vät a qi di ma Engeska bã ba ama usäpki dä bã ba ama ivätki näkt kaku qale qa va ama mämairväm gärangätni i ama ruvek tit täk pät a ngät. ²⁵ Bã qa di qaku qät läk nani ama ruvek arhä matnärhäm bã ba nas inguna qa maräkt kat dräm gät bon ama ruvek moe rha ama iar dä ama qänäqäqa bã qät bon ama ruvek tä iarhongäkt moe. ²⁶ Nävät ama ruqa ama sägäk dä qa säm ama gulañ ama mor ngät na ama sägärhae moe iva rhat däqäm bät ama ivätki näkt ka mu rha vät ama ivärhimek maos maos pät ama ivätki arha rhäng moe. Bã qa rhäkmu na ama ivärhimek iva mänamär sa ama ruvek e vät imek bã qa rhäkmu na ama rhodäm iva ama ruvek tat däqäm da angärha ron bã dängdäng i rhit ñäp.

²⁷ "Ma Ngämuqa qa mualat nä iarhongäkt moe rhoqor täkt ivakt iva ama ruvek ti ñäm nani a qa bã mamär iva rhit ñäm nani a qa iva rha rhän bät a qa sokt di nak kop kaku qale qa gläius na ut asägäk asägäk ²⁸ inguna

" 'Ut däqäm bã sarhäktsarhäkt pät a ut bã ut män doqor täkt di qop sokt nävät ma Ngämuqa.'

Iangärhäkt di ngät toqor varhäm arhani angäna ruvek maräkt kärarhani i rhat dräm dit säm ama mär ngät ama enge di sa rha säm doqortäqya,

" 'Inguna ut di qosaqi ma Ngämuqa aa es na ut.'

²⁹ Qale ut tu ut snäng i ma Ngämuqa di ama iauski na qa qäarakni i ama ruqa sa qa säm a qi nävät aa mädräm bã aa lat na ama gol ura na ama silva ura na ama duiqa inguna aiut di ma Ngämuqa aa es na ut. ³⁰ As nga mudu di sa ma Ngämuqa di qaku qat tu aa snäng masirhat sävät ama

ruvek arhä snängaqa qäarakni i qaku ama räkt ka rhoqoräkt dap sa nga rhäkt di qä qoar na ama ruvek moe iva rhi näpgoer na nas ³¹ i sa nguna qa muqunän bät ama qunäga qäarakni iva qa rhatnävämne na ama ruvek moe arhä qärhong na aa muräkt ama räkt ngät. Sa qa muqunän bät akni ama ruqa qäarakni iva qa rhualat na ama muräkt bã sa ma Ngämuqa qa säm maengätki na aa enge bã ba ama ruvek na qa i qa märanas na qa nämät ama tñäpki."

³² Bã nga ama ruvek ta nari i ma Ngämuqa qa märanas na ama ruqa nämät ama tñäpki dä arhani nävät a rha di rhat tumä ma Pol dap arhani di rhi qoar na qa rhoqortäqya, "Qop as nani a ut iva ngi sameng bã ba ut masirhat sävät tangät täkt ama lat kärangätni i ngiat tamän bät a ngät." ³³ Nasot dä ma Pol qa met daqule iosäkt ama Areopaguskäna arhä mämuqunäs. ³⁴ Dap ama marheka na rha ama gamoe di däktgyäm da mäni ma Pol bã rha män i ama qatnanaktpämnda na rha. Ma Dionisius kärakni i qa nämäni ama Areopaguskäna di ak na qa näkt kosaqi sävät ama evopki qäarakni i rhat tes ki i ma Damaris näkt kop as sävät arhani sae.

18

Ma Pol E Ma Korin

¹ Nasot iangärhäkt ama lat dä ma Pol qa märanas nae ma Atens bã qa met bã sämät ama värhäm ama mor äm ma Korin. ² Sae ma Korin dä qa män bät ama Judaqa qäarakni i qa nae ma Pontus kärak i rhat tes ka i ma Akwila qä na aa egutki ma Prisila. Nak kop as in män doqoräkt nae ma Itali inguna ama Romgäna arha tpäsquinaqa ma Klodius ka rhäkne iva ama Judaqäna diva rha rhet nae ma Rom. Dä ma Pol qa met ivakt iva qä lu iom ³ bã nga sae dä qale qa gem iom bã rha moe rhit täk pät ama mämairväm ama me ngät inguna ma Pol aa lat di qoki ngät toqorne nä ma Akwila qä nä ma Prisila ina lat.

⁴ Vät ama Sabat moe dä qä na ama Judaqäna dä ama Jentailqäna rhat tamän särhäm ne va ama mämairqi bä qä siqut iva qä artäm sa arhä snängaqa iva rhat nanakt nä ma Jisas. ⁵ Bä nga rhoqoräkt i ma Sailas kä nä ma Timoti di in män nae ma Masedonia dä ma Pol di qa vodäm mes mamär i qä sameng dä qät täväktsäs mamär bä ba ama Judaqäna sävät ma Jisas i qa di ma Kraiss. ⁶ Bä nga rhoqoräkt i ama Judaqäna rha mer aa enge dä rhat tamän mava na qa dä qa värvär aa boi iva qä qur a rha i qaku mär ge ma Ngämuqa na rha näkt ka qoar na rha i isiska vät a qa i qä qoar toqortäqyia, “Angän biaska di qa e va angän däkt. Sa qaku gu nga guani sävät a ngän. Bä mänasäng narhäkt bä rhävit dä va nguat tet sage ama Jentailqäna.”

⁷ Dä ma Pol di vuk sä qa näva ama mämairqi bä qa met särhage sävä ma Titius Jastus aa vätkä qärakni i qa di qat dräm gä nänsäs sage ma Ngämuqa. ⁸ Ma Krispus di ama mämairqi at narhoerqa bä qä na aa qärhae moe qärrarhani i rhat tas gem ga va aa vätkä di rhat nanakt nä ma Engeska. Bä qosaqi sävät ama rhäqäp na rha ama Koringäna qärrarhani i rha nari ma Pol i qä sameng dä rhat nanakt näkt ta rha ama baptais.

⁹ Näva akti ama bängagi dä ma Engeska qa märhamän särhä ma Pol va ama nämñämgi rhoqortäqyia, “Qale ngit len dä qale mänadin mät nge dap a nge ngiat tualat i ngi sameng ¹⁰ inguna aingo di qale ngo gem nge bä va qaku aung gä namäranas sävät a nge bä qä sangäm na nge. Rhoqoräkt dinguna ama rhäqäp na rha ama ruvek kärarhani i rha nämäni ngo di rha e mät tom däkt ama värhäm.” ¹¹ Dä soknga ma Pol qale qa e vät ama quiaqa dä ama ngärhäqyet da sägäkt ama eqoan bä qä su rha sävät ma Ngämuqa aa enge.

¹² Ma Galio di rhoqoräkt di ama tpäsquinaqa e va ama ngärhäkta ma Akaia. Dä ama Judaqäna västämne na rha bä rha märanas sävät ma Pol näkt

ta sangar a qa bä rha mu qa va ama muräkt ¹³ näkt ti qoar toqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di qä rhartäm sa ama ruvek näva ama is iva rhi nänsäs sage ma Ngämuqa. Iangärhäkt ama is di qaku varhäm ama Muräkt.”

¹⁴ Ma Pol qa qang iva qa rhamän di nak sa ma Galio qa märhamän i qä qoar na ama Judaqäna rhoqortäqyia, “Vadi mai aingän ama Judaqäna di ngän du rhak täkt ama ruqa va ama muräkt di vät anga lat ama vu ngät angät tpäs bä qop kä slava mamär i qä nänbetäkmät na ama Romgäna arhä muräkt di maräkt gem ngo iva ngu nari ngän. ¹⁵ Dap nga va ngän du qa va ama muräkt iva ngän datnavit sä qa di sa aa rhisu dä sa ama ngärhep dä va sa aingän maräkt angän Muräkt di qoki ngän maräkt ngän duräkt na ngät. Aingo diva qaku ngu natmatnävämne nä guarhong doqoräkt.” ¹⁶ Dä qa qoar na ama ulaqimärharhärhäkt bä rha qutmäs a rha näva ama muräkt. ¹⁷ Dä qä Judaqäna moe rha rhong sävät ama narhoerqa näva ama mämairqi ma Sostenes bä rha arhäktgyäm sä qa e dalek na ama muräkt. Sokt di ma Galio di qaku qa mualat nä guani sävät a rha sä iangärhäkt arha lat.

Evär Dä Ma Pol Sae Ma Antiok E Vä Ma Siria

¹⁸ Ma Pol di as kale qa e ma Korin bät ama rhäqäp ama qunäng ge ama qatnanaktpämäda. Nasot dä qa met daqule rha bä qa muqun mät ama mlauski iva sae ma Siria qä nä ma Prisila dä ma Akwila. Dap narhoer toqoräkt i as kaku qa rhon na nas sämät ama mlauski dä rha säm ga e mät ama värhäm bät a qoan e ma Senkria. Sa rha säm ga rhoqoräkt dinguna nävät aa mumänaris kärangätäni i sa qa mäqäne dä mamär na ngät sage ma Ngämuqa.

¹⁹ Bä nga rha män mät ama värhäm ama mor äm ma Efesus dä ma Pol qa met daqule ma Prisila qi nä ma Akwila. Dap sokt ka qa met bä säva ama mämairqi bä qä na ama Judaqäna rhat tamän särhäm ne. ²⁰ Bä nga ama

Judaqäna rha nän ga iva as kale qa mauiu maqälak gem da dä qa qoaräs iva qaku. ²¹ Dap nga rhoqoräkt i qat tet daqule rha dä qa qoar na rha na ama enge na ama mumänaris toqortäqyia, “Ngakt bä varhäm ma Ngämuqa aa snängaqa diva saqi as evär däm ngo sagem ngän.” Dä qa muqun mät ama mlauski bä qa met nae ma Efesus.

²² Bä nga qa män e ma Sisaria dä qa met pävit sae ma Jerusalem bä qa mes ama mär sage ama qatnanaktpämda e näkt mamär dä qa met sae ma Antiok. ²³ Bä qale qa e vät ama qäväläm ama uiu äm maqälak. Nasot dä qa met nae bä qat tet mät ama värhap i nämät aom bä sämät aom bät ama ngärhäqyiom ma Galesia dä ma Frigia bä qät sämaqrot na ama mudäsaqongda moe.

Ma Apolos Di Ama Qraräqa Na Qa I Qat Tamän E Ma Efesus

²⁴ Dap toqoräkt di akni ama Judaqa qarakni i rhat tes ka i ma Apolos di qa män sae ma Efesus näkt ka di qa näva ama värhäm ama mor äm ma Aleksandria. Qa di ama mädrämga mamär ama engemätka bä qa di ama mädrämga mamär sä ma Ngämuqa aa enge. ²⁵ Qa di sa qa su masirhat sävät ma Iska i ma Engeska bä qat tamän nävät ama qrot bä aa rhisu bä ba ama ruvek sävät ma Jisas di ama räkt ngät sokt di nak kop sokt kat dräm ama baptais kärangätni i ma Jon aa baptais.

²⁶ Bä ma Apolos di ama qraräqa na qa sa ama enge bä qä nasäng i qat tamän bät a ngät pa ama mämairqi. Bä nga ma Prisila qi nä ma Akwila in nari qa dä ina ar sä qa sävä ina vätka bä in duqunäga vät a qa masirhat sävät ama iska i ma Ngämuqa.

²⁷ Bä nga rhoqoräkt i ma Apolos nani a qa iva qa rhet sae ma Akaia dä ama qatnanaktpämda rha sämaqrot na qa näkt ta säm ba ama abuqit sage ama mudäsaqongda nae ma Akaia iva rhi ar sä qa rhoqoräkt iva qa rhän e. Ama ruvek kärarhani

i rhat nanakt nävät ama nämsävätki i ma Ngämuqa di sa rha rha ama matnärhäm masirhat nage ma Apolos toqoräkt i qa män e ²⁸ inguna qat dän näva ama Judaqäna arhä väs da ama ruvek arhä saqong doqoräkt i rhit beng bät a ne qä na rha i qät sämaengätki na aa enge di nä ma Ngämuqa aa enge qarangätni i mudu rha säm a ngät i ma Jisas di ma Krais.

19

Ma Pol E Ma Efesus

¹ Bä nga rhoqoräkt i ma Apolos di qale qa e ma Korin dä ma Pol di qa met mät ama värhap da ama dam bä ar sä qa sae ma Efesus. Sae dä qa män bät arhani ama qatnanaktpämda ² dä qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Vät ama qäväläm gärqomni i sa ngän män i ama qatnanaktpämda na ngän di nga ngän da ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa?”

Dä rha muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Qaku, dä qäqi nguna qaku ut dräm na anga Qloqaqa anga Qumärqumärqa.”

³ Dä soknga qa snanbät sä rha rhoqortäqyia, “Dä agi baptais iangärhäkt kärangät i sa ngän da ngät?”

Dä rha muvät toqortäqyia, “Ma Jon aa baptais.”

⁴ Dä ma Pol qä qoar toqortäqyia, “Ma Jon aa baptais di qä baptais pät ama ruvek kärarhani i sa rha näpgoer na nas nämät arha vuirhong. Qä qoar na ama ruvek iva rhat nanakt na ama ruqa qarakni iva qa rhän nasot a qa. Ma Jon gat tamän di sä iaqäkt ma Jisas.” ⁵ Bä nga rha nari rhoqor täkt dä sa rha rha ama baptais nävät ma Engeska ma Jisas aa ngärhipki. ⁶ Bä nga ma Pol qa mu aa rhäkt pät a rha dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa rhäk pät a rha bä rhat tamän na ama enge maos maos dä rhat tamän bät ama enge qarangätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa. ⁷ Iarhakt ama gamoe di ngäkt kre ama ngärhäqyisem da udiom na rha moe.

⁸ Nasot dä ma Pol di qat don säva ama mämairqi bä ama qraräqa na qa i qä sameng bät ama eqoan ama dävagukt e bä qä rhartäm sä rha masirhat iva qunäga vät a rha sä ma Ngämuqa aa Muräktpäm. ⁹ Bä nga rhoqoräkt i arhani ama ruvek di ama qrot arhä väs bä qaku rhat nanakt bä rhat tamän mava nä ma Iska i ma Jisas e mänguräp ama ruvek dä ma Pol qa met daqule rha. Dap ka rhäqoar sa ama qatnanaktpämda bä qä na rha rhat tamän särhäm ne vät ama qunäng moe va ama vätki at käväläm gärqomni i ma Tiranus kat dräm gä su ama ruvek pä bäm. ¹⁰ Ma Pol qat tualat toqoräkt pät ama udiom ama quaiom bä dängdäng i qorhäs iva ama Judaqäna dä ama Jentailqäna moe qärrarhani i rhat tas pät ama ngärhäktka moe ma Esia di sa rhat nari ama enge sävät ma Engeska.

Ma Skeva Aa Es Ama Gamoe

¹¹ Bä ma Ngämuqa di sa qat tualat na ama lat ama näñis ngät mamär nävät ma Pol qärangättni i ma qaku ama ruvek tit lu ngät ¹² bä mamär iva ama baulirhong dä ama boi di nga däktgyäm ngät sämäni ma Pol aa släqyige näkt nga rhit ta ngät bä rhat tu ngät pät ama rämgiärharha dä rhäktäksot na arha räm bä vukpuk sa ama iaus bä ngät tet näväm da.

¹³ Bä arhani ama Judaqäna qärrarhani i rhat dräm dit kutmäsa ama iaus di rhat tet bä rhi siqut iva rhat tualat toqoräkt nävät ma Engeska ma Jisas aa ngärhipki sävät iarhakt kärarhae i ama iaus nga e mät ta i rhat tamän doqortäqyia, “Ngut täk na nge iva ngia rhet nävät ma Jisas aa ngärhipki qärakni i sa ma Pol qä sameng sävät a qa.”

¹⁴ Akni ama Judaqäna arhä pris ama vit na qa ma Skeva di aa es ama gamoe ama ngärhäqyet da udiom na rha di rhat tualat toqoräkt. ¹⁵ Näkt pät akni ama qunäga dä ama iauska qa muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Nguat dräm ma Jisas bä ma Pol di nguat dräm a qa dap aingän di guavek koe na ngän?” ¹⁶ Dä ama ruqa qärakni i

qale iaqäkt ama iauska e mät ka qa rhon na nas sävät a rha bä qa män näva arhä väs moe. Qa arhäktgyäm sä rha mavuqi bä rha ang masirhat näva vät sä dalek sä vlavel dap biasbias pät a rha.

¹⁷ Bä nga rhoqoräkt i sa vräs da ama enge sävät ma Skeva aa es ama gamoe bä sävät ama Judaqäna dä ama Jentailqäna moe qärrarhani i rhat tas e ma Efesus di rhäqöp ta moe na ama tlenga bä ma Engeska ma Jisas aa ngärhipki di rhit kutdrir masirhat sävät a qi. ¹⁸ Bä ama rhäqöp na rha ama iaräs na rha ama qatnanaktpämda di rha män sage ama qatnanaktpämda bä rhi sameng irhäm mes sa ama vu ngät ama lat kärangättni i rhat tualat na ngät. ¹⁹ Bä ama rhäqöp na rha qärrarhani i rha sumät na ama rhaqyao di rha män sa arha abukkina sävät ama rhaqyao bä rha västämne na ngät näkt ta väs ngät da ama ruvek arhä saqong. Bä nga rha rhodäm dä iangärhäkt ama abukkina angärha ron nani ama ligär angät saqong dä ama rhodäm sä ngät di ama ruiom ama udiom da ngärhäqyisem na ama tausengäna na ama qunäng angät titsek. ²⁰ Bä nak nävät tangät täkt ama lat kärangättni i ngät täranas dä ma Ngämuqa aa enge sävät ma Engeska di vräspräs däm ngät sa gläius bä ama rhäqöp na rha ama ruvek masirhat di rhat nari ngät bä rhat nanakt.

Ama Inirqi Qia Märanas E Ma Efesus

²¹ Nasot tangät täkt moe ama lat kärangättni i sa ngä märanas dä ma Pol qa mu aa snäng iva qa rhet mät ama ngärhäqyiom ma Masedonia dä ma Akaia bä va sae ma Jerusalem. Dä qä qoar toqortäqyia, “Va qale ngo e ma Jerusalem bä rhäksot näkt nasot dä mamär iva qosaqi ngua rhet sae ma Rom.” ²² Dä qa rhäk na ama udiom ama ruiom gärqiomni i inät dräm in datnärhäm ga sa ama lat i ma Timoti qä nä ma Erastus bä in met sae ma Masedonia dap ka di sa qale qa

mät ama ngärhäktka ma Esia mauiu maqälak.

²³ Bä nani äkt pät iomäkt ama qäväläm gärqomni i ma Pol di qale qa e dä ama inirqi ama mor qi qia märanas sävät ma Iska i ma Jisas. ²⁴ Akni ama ruqa qarakni i qat dräm gat tualat na ama rhäqäp nä irhong na ama silva qarak i rhat tes ka i ma Demitrius di qat dräm gat tualat na ama gairhong mamär ama värhirhong gärqärhongni i irhong ngät nañäm doqor ama ngämuqi ma Artemis arha vätki. Bä aa latta di rhit ta ama ligäriqe ama mor ige vät iangärhäkt ama lat.

²⁵ Di qa mes aa latta sävät a ne näkt sävät arhani ama latta qararhani i qosaqi rhat dräm dat tualat nä irhong doqorne na rha bä qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Aruvek, ngänät dräm ngänät dän bät ama ligäriqe ama mor ige nävät tangät täkt ama lat. ²⁶ Näkt ngänät lu dä ngänät nari sävät ama lat kärkegätni i iaqäkt ama ruqa ma Pol qat tualat na ngät i qä rhartäm sa ama ruvek masirhat narhäkt ma Efesus bä qäqi nämät tak täkt ama ngärhäktka ama rhäk täm ga ma Esia i qä qoar i ama ngämuqa aa iaus iangärhäkt kärkegät i ama ruvek tat tualat na ngät na arhä rhäkt di nak kaku ama ngämuqa iaqäkt. ²⁷ Bä ama märänga rhak täkt diva qaku sokt mava na aurha lat angät ngärhipki dap käqi ama ngämuqi ma Artemis arha vätki diva ama mäñmäñini na qi. Bä va qi maräkt ama ngämuqi di mudu qre rhit kutdrir sagem gi vät iaqäkt ama ngärhäktka ma Esia bä sävät ama ruvek pät ama ivätki moe näkt pa rhäkt diva rhäktgyäm nävät a qi bä va ama mäñmäñini na qi da ama ruvek arhä saqong.”

²⁸ Bä nga rha nari rhoqor täkt dä rhäqäp ta na ama uraqi bä rhi nasäng i rhit nästäm doqortäqyia, “Ama Efesuskäna arhä ngämuqi ma Artemis di ama moräs na qi masirhat!” ²⁹ Qaku qale qale dä ama ruvek nämät ama värhäm moe rha märanas bä rha moe di rhit nästäm. Bä ama ruvek ta sangar ma Pol aa ruaiom ma Gaius kä

nä ma Aristarkas iaiomäkt di iom nae ma Masedonia i ma rha moe rhat tet. Rha ang masirhat sa ama snängaqa ama sägäk i rha rhardrän na iom säva ama mämugunäs angärha vätki.

³⁰ Ma Pol di nani a qa iva qa rhair dä iaqyäkt ama guläñgi at saqong sokt di ama qatnanaktpämda rha sangar na qa. ³¹ Bä qosaqi arhani ma Pol aa ruavek kärarhani i ama narhoerta na rha nävä iaqäkt ama ngärhäktka ma Esia di rha rhäk na ama enge sagem ga i rhi nagukt pät a qa iva qale qä namet säva ama mämugunäs angärha vätki.

³² Ama ruvek kärarhani i sa västämne na rha vä qa vätki di inirqi na rha bä arhani rhit näs dä rhat tamän bät ani ama engini maos dä arhani rhit näs dä rhat tamän bät ani ama engini maos. Bä ama rhäqäp na rha ama ruvek di qäqi qaku rhat dräm ama rharimini qarqäni i mäniekt bä rha mon säva ama mämugunäs angärha vätki.

³³ Dä ama Judaqäna rha rhägär nä ma Aleksander bä savuk sädä ngärhaväm dä arhani ama ruvek näva ama guläñgi rhit näs dä rhit dodräp ka iva qat tamän. Bä äkt i qa siqutmät na aa rhäkt iva mänadin da ama ruvek dap pa qa rhamän bä ba rha ³⁴ sokt di nga rhoqoräkt i rha räm i qa di ama Judaqa na qa dä ama ruvek moe rhit nästäm bät ama auaiom ama udiom dap tat tamän bät ama engini ama sägäni rhoqortäqyia, “Ama Efesuskäna arhä ngämuqi ma Artemis di ama moräs na qi masirhat!”

³⁵ Dä ama moräs na qa ama ruqa näva ama värhäm ga qoar na ama ruvek bä mänadin däm da näkt kä qoar na rha rhoqortäqyia, “Aruvek nae ma Efesus, ama ruvek moe di rhat dräm i ama värhäm ma Efesus di äm ngärhit lu vät ama moräs na qi ma Artemis arha vätki bä sä ne na ama qumärqumär qa ama duiqa qarakni i mudu arpus na qa nämät ama leqäs. ³⁶ Bä nga rhoqor täkt dä mamär iva qaku aung gä narhäqyas nä iangärhäkt ama lat bä äkt i mamär iva ngän di qale ngän natmu ama inirqi mavängam. Bä va qale ngän

natmualat nä guani rhoqoräkt i as kaku ngän mu angän snäng mamär narhoer³⁷ inguna ngän män sä rhiom ama ruiom de sokt di qaku in sua rhä guani näva ama ansäspäm dä qaku in märhamän mava na aut ngämuqi.

³⁸ “Dap ngakt bä ma Demetrius kä na aa ruavek kärarhani i rha moe rhat tualat na ama iaus di arha anga snängaqa anga vu qa sävät aung di ama ivärhimek nga e iva rhat turäkt dä ama tpäskinarha rha e. Mamär iva rhat tet bä sae dä rhat turäkt pät a ne e. ³⁹ Ngakt bä qop as guarhong nga ni e qärqärhongni i nani a ngän iva ngäni vuk sä irhong di mamär iva ngän duräkt pät irhong ba ama muräkt angärha ivärhäs maräkt äkt i väspästämne na ut e. ⁴⁰ Inguna varis ama Romgäna arhä narhoerta rha rhu ut pa ama muräkt nävät ama inirqi rhakt täkt kärakti i sa qia märanas täqyerhäkt dä va qaku mamär vät a ut iva urhi rhäväksäs mamär sävät a qi.”

⁴¹ Qa märhamän doqoräkt bä rhäksot dä qa vräs na ama guläñgi na ama ruvek.

20

Ma Pol Qat Tet Mät Ama Ngärhäqyiom Ma Masedonia Dä Ma Grik

¹ Nasot i rhäksot na ama inirqi dä ma Pol qa rhäkne nani ama qatnanaktpämäda bä qa sämaqrot na rha. Nasot dä qa mes ama mär sagem da näkt ka märanas ivakt iva qa rhet sae ma Masedonia. ² Bä qat tet mät ma Masedonia dap kat tamän bät ama enge masirhat i qät sämaqrot na ama ruvek arhä qatnanakt bä dängdäng i qa män e ma Grik. ³ Dä qale qa e vät ama dävagukt ama eqoan.

Mai iva qa rhet mät ama mlauski ama mor qi iva sae ma Siria näkt ka nari sävät ama Judaqäna i rhit täkmu na nas iva rhi veng ga. Dä soknga qa mu aa snäng iva evär däm ga e mät ma Masedonia. ⁴ Qä na arhani rha met i ma Sopater ma Pirus aa emga nae ma Beria dä ma Aristarkas

kä nä ma Sekundus nae ma Tesalonaika dä ma Gaius nae ma Derbe dä qosaqi ma Timoti dä ma Tikikus dä ma Trofimus näva ama ngärhäktka ma Esia. ⁵ Di iarhakt ama gamoe rha er ta met bä qale rha nani a ut e ma Troas. ⁶ Näkt nasot ama tmäski na ama bretkäna qärangätni i qaku anga yis pä m ngät dä ut met mät ama mlauski nae ma Filipai. Näkt nga nasot ama ngärhäqyet ama qunäng dä ut män bät a rha e ma Troas bä qali lut pät ama tadenas e.

Ma Pol Qa Märanas Na Ama Evänga Nämät ama Tñäpki E Ma Troas.

⁷ Bä nga vät ama narhoer qa ama qunäga säng ama tadenas dä västämne na ut ivakt iva u äs i u rhuqunän bät ma Engeska aa tmäski dä ma Pol qä nasäng i qat tamän särha ama ruvek. Qat tamän särhäm da bä dängdäng mäni bängagi inguna va duququ dä qat tet. ⁸ Vono mät iomäkt ama vätka aa qäväläm gärqomni i västämne na ut e di masirhat na ama lirkhäng gärangätni i ngät dang nävät a ut. ⁹ Dap ama evänga qärakni i rhat tes ka i ma Yutikus di qat muqun mät ama vidua bä ama mänäpki qi nasäng i qiat don sämät ka rhoqoräkt i ma Pol di qoki as kat tamän bä qat tamän. Bä nga rhoqoräkt i suk mät ka dä arpus na qa samana sävät ivät nämät iomäkt ama vätka aa qäväläm ama däpquap na äm bono bä rha rha qa i sa qa ñäp.

¹⁰ Dä ma Pol ar sä qa bä samana dä qa mas pät ka evänga aa rhäng näkt ka rhon na aa rhäkt mäni qa. Näkt kä qoar toqortäqyia, “Qale qänäskänes ngän. Rhak täkt di qat däqäm.” ¹¹ Dä saqi sa evär dä ma Pol savono sämät kä qäväläm bä qa vonmät na ama bret bä ba ama ruvek bä rha moe rha mä. Nasot i ma Pol qat tamän särhäm da bä dängdäng i qunäga qunäga dä qa met nagem da. ¹² Dä ama ruvek ta rha qa evänga qärakni i qat däqäm säva aa vät dap arhä sareng ngä muqun.

¹³ Dä urha er ut met bä sämät ama mlauski ama mor qi bä ut met pä garäska sämät ama värhäm ama lel äm

ma Asos iva sae dä ma Pol qä rhon na nas sagem ut. Ma Pol qa muräkt ba ut toqoräkt inguna qa diva qa rhet sae ma Asos na aa qar. ¹⁴ Bä nga qa män bät a ut e ma Asos dä qa veng sagem ut bä ut met bä sämat ama värhäm ama mor äm ma Mitilini. ¹⁵ Näkt nga duququ dä ut met mät ama mlauski nae ma Mitilini bä sa glaqot na ama urqa ma Kios. Näkt duququ dä ut met bä säva ama urqa ma Samos näkt pät ama qunäga inavuk dä ut män mät ama värhäm ama mor äm ma Miletus. ¹⁶ Dä ma Pol qa mu aa snäng iva qaku ut namair e ma Efesus i varis kali lut mauiu e mät ama ngärhäkka ma Esia inguna qa di värvär qa iva sae ma Jerusalem i vadi va qä rhäkmamär särhä ma Pentikos angät kunäga.

Ma Pol Qat Tamän Särha Ama Narhoerta Nae Ma Efesus

¹⁷ Ma Pol qa rhäkne nae ma Miletus bä sae ma Efesus nani ama qatnanak-tpämda arhä narhoerta. ¹⁸ Bä nga rha män dä qa qoar na rha rhoqortäqyia, “Vät iangärhäkt ama rhodäm moe qärangätäni i ngo di qale ngo gem ngän di ngänät dräm gua iar moe mänasäng nävät iaqäkt ama narhoer qa ama qunäga qarakni i ngua män säva ama ngärhäkka ma Esia. ¹⁹ Nguat tualat sage ma Engeska mänguräp mä ngän sa ama sämagaininanas da ama märän angärha ron doqoräkt i ama siqutsiqut ngät dän bät a ngo nage ama Judaqäna arhä narhoerta i nani a rha iva rhi sangäm na ngo. ²⁰ Dä ngänät dräm i qaku mänadin mät ngo dap ngu sameng na agini qärqäni i mamär iva ini ngä rhatnärhäm ngän bä ngu su ngän mänguräp ama ruvek bä qosaqi gem ngän ba angäna vät asägäk asägäk. ²¹ Dä ngua märhamän ma ama qrot bä ba ama Judaqäna dä ama Jentailqäna i nak pa rhi näpgoer na nas bä va rhat nanakt na aurha Engeska* ma Jisas.

* **20:21** aurha Engeska Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

²² “Ngut päs ama Qloqäqa ama Qumärqumärqa aa snängäqa aa rhäng bä va rhäkt diva ngua rhet sae ma Jerusalem dap kaku nguat dräm iva agiqa qa rhän bät a ngo e. ²³ Sökt di nguat dräm i ama värhap moe qärqapni i nguat tet mät ap di ama Qloqäqa ama Qumärqumärqa qat dräm gät don sävät a ngo sävät ama ruvek iva rhi väsärhäm ngo va ama tpäskiarharhäng dä va rhi sangäm na ngo mät anga märänga anga mor qa. ²⁴ Sökt di qaku nguat tu gu snäng i gua iar di ama märän bäm ngät gem ngo dap sökt nani a ngo masirhat iva ngu rhäksot nä gu ngagi dä ngu rhäksot na ama lat kärangätäni i sa ma Engeska ma Jisas ka von ngo rhäm ngät. Iangärhäkt ama lat diva ngu sameng na ama sameng ama mär ngät sävät ma Ngämuqa aa niamsävätki.

²⁵ “Bä rhäkt di nguat dräm iva qaku aung nävät a ngän gä nalu ngo saqi as, aingän gärrarhae na ngän i ngua met mänguräp mä ngän bä ngua sameng sävät ma Ngämuqa aa Muräktpäm. ²⁶ Bä ma ngo i nguat tamän särhäm ngän däqyerhäkt i aingo di isiska vät a ngo na aingän moe angän biaska. ²⁷ Inguna qaku ngua len iva ngu sameng ba ngän sävät ma Ngämuqa aa snängäqa moe. ²⁸ Ngänit lu vät a nas mamär dä qosaqi va ngänit lu vät iarhakt moe ama qatnanak-tpämda qärrarhani i ama Qloqäqa ama Qumärqumärqa qa mu rha va angän luvät. Ngänit lu vät ama qatnanak-tpämda mäni ma Ngämuqa qärrarhani i qa vodäm bät a rha na aa emga maräkt aa biaska.

²⁹ “Nguat dräm iva ngua rhet näkt nasot a ngo rhoqoräkt dä va ama ruvek kärarhani i rha rhoqor ama mäsmäs päp ngät ama muräp diva rha rhän sä mänguräp mä ngän bä va rhi slava na ngän aingän ma Ngämuqa aa ruvek. ³⁰ Bä qäqi anga gamoe nävät a ngän maräkt diva rha rhäranas bä va rhi irastäm sä ngän

i rhat tu vät ngärhäktsäspät na ama engäkki bä va rhi artäm sa anga qatnanaktpämda bä va rhit päs arha rhäng nämäni ma Jisas. ³¹ Bä äkt iva ama qarhap ngän mamär! Sa ngänät dräm i vät ama dävauung ama qoeo di qaku mämae vät a ngo qunäng näp bängang sa ama rhonsävät dä ngut nok mä gu qoep bä ba ngän asägäk.

³² “Bä sa rhäkt di ngut bodäm ngän bä bä ma Ngämuqa dä bä ba aa enge na ama nämäsävätki qärangätni i mamär vät a ngät iva ngärhi sämaqrot na angän gatnanakt bä va ngärhi von ngän da ama modämne nasot näkt sävät iarhakt kârarhae i sa qa arñis na rha i ama qumärqumär ta mamär. ³³ Qaku ngua alek aung aa anga ligär ura aa anga boi. ³⁴ Bä ngän maräkt di ngänät dräm i nguät tualat nä rhängät täkt ngua rhäkt ivakt iva amämägän sä ngo dä qosaqi va nguät tatnärhä gua ruavek parhäm arha tläqa. ³⁵ Nävät iarhongäkt moe qärqärhong i ngua mualat nä irhong di sa ngua qur a ngän i nävät gua lat ama qrot ngät toqoräkt di mamär iva ut tatnärha ama ruvek kârarhani i qaku arha anga qrot bä va qale räträt pät a ut na ama enge qärangätni i ma Engeska ma Jisas maräkt kat tamän bät a ngät toqortäqyia, ‘Va märmär ge ama ruqa gre i rhi von ga rha ani sokt diva märmär gem ga masirhat kre i qä von da ani nagem mes.’ ”

³⁶ Bä nga qat tamän doqor täkt bä rhäksot dä qa an da aa quum sä nas kä nä iarhakt moe bä rha nän sage ma Ngämuqa. ³⁷ Rha nän bä rhäksot dä airäs ta inguna va qat tet bä rhit nok dä rhit kärhäktgyäm ga mauiu. ³⁸ Agini qärqäni i ini ngä von da rha ama iräski masirhat di aa engini qärqäni i mai dä qä qoar na rha iva saqi as kre va dä qaku rhi nalu aa saqong.

Näkt ta mair vät a qa sämät ama mlauski ama mor qi.

21

Ma Pol Qat Tet Sae Ma Jerusalem

¹ Dä nak as me sä ut nagem da dä ut met sävät a qoan bä ut muqun mät ama mlauski ama mor qi bä u rhang maräkt bä säva ama urqa ma Kos. Näkt duququ dä ut met bä säva ama urqa ma Rodes näkt nae dä ut met bä sämät ama värhäm ama mor äm ma Patara. ² Sae ma Patara dä ut män bät ama mlauski ama mor qi i qiat tet nae iva säva ama ngärhäkka ma Fonisia dä ut beng sämät ki bä ut met.

³ Bä sa nga urhi ngang bä garäska bä sa äkt i ut lu ama urqa ma Saiprus dä ut met e na qa bä u rhang dävit dap kale qa rhämono sädä sael bä ut met bä säva ama ngärhäkka ma Siria. Bä ut mair e mät ama värhäm ama mor äm ma Tair ivakt iva rhi nämän na ama gunän nämät aut mlauski sae. ⁴ Dä ut sär sä nas bä ut met bä ut män bät arhani ama qatnanaktpämda e bä qali lut gem da vät ama ngärhäqyet da udiom ama qunäng. Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa vuk sa ama snängaqa bä ba rha bä rhi nänmae vät ma Pol iva qale qä namet sae ma Jerusalem. ⁵ Näkt kinak nga rhäksot na ama tadenas puk dä ut met daqule rha bä urhi ngang barhäm aurha tmerhäs iva sae ma Jerusalem. Dä ama qatnanaktpämda moe rhi na arha egutpek dä arhä rhoes ta mair vät a ut nämät ama värhäm bä sa äkt sävät a qoan dä urha an da aut kuum sä nas bä urhi nän. ⁶ Näkt nasot i ut mes ama mär sagem ne inguna va u rhet daqule rha dä ut ton na nas sämät ama mlauski ama mor qi dap evär däm da säva arha vät.

⁷ Bä saqi as urhi ngang barhäm aurha tmerhäs pä garäska nae ma Tair bä ut mair e mät ama värhäm ama mor äm ma Tolemes. Sae ma Tolemes dä ut mes aut märmärgem bä ba ama qatnanaktpämda näkt kali lut gem da vät ama qunäga ama sägäk. ⁸ Näkt duququ dä ut märanas nae bä u rhang bä garäska aa rhäng bä ut män e mät ama värhäm ama lel äm ma Sisaria bä qali lut pä ma Filip aa vätka qärakni i ak na qa i qat dräm gä sameng na ama sameng ama mär ngät. Qa di ak na qa nämäni ama ngärhäqyet da udiom

na rha qärrarhani i sa rha armeng däm da. ⁹ Ma Filip di aa es ama evop ama levaet na rha ama sästa näkt ta di ma Ngämuqa aa vämginarha.

¹⁰ Bä ngä qali lut e vät ama rhäqäp ama qunäng näkt nasot dä akni ma Ngämuqa aa vämginaqa i rhat tes ka i ma Agabus di ar sä qa inavuk nae ma Judia bä sae. ¹¹ Bä qa män bä sagem ut näkt ka rha ma Pol aa aasit bä qa qop pät a nas i qa qop mät aa rhäkt dä aa qar na it näkt kä qoar toqortäqyia, “Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa qoar toqortäqyia, ‘Ama Judaqäna nae ma Jerusalem diva rha rhualat toqor täkt i rhi qop pät ama ngärhik kärakni i aa aasit tit täkt näkt ti vodäm ga bä ba ama Jentailqäna.’ ” ¹² Bä nga ut nari rhoqor täkt dä ut na ama ruvek na äkt ut naing bät ma Pol ma ama qrot iva qale qä namet tävit sae ma Jerusalem.

¹³ Dä ma Pol qa muvät toqortäqyia, “Mäniekt bä ngänit nok dä ngänit säm ama iräski säp gu snängaqa? Inguna aingo di sa ngua rhäkmu na nas iva qaku sokt ti naqop pät a ngo dap pa qäqi ngu ñäp e ma Jerusalem sä ma Jisas aa ngärhipki.”

¹⁴ Bä nga ut lu i qaku mamär vät a ut iva ut nanmae vät a qa dä mae vät a ut dap urhi qoar toqortäqyia, “Iarhongäkt moekt diva irhong ngä rhäranas parhäm ma Engeska aa snängaqa.”

¹⁵ Nasot tom däkt ama qäväläm dä ut täkmu na nas bä ut met pävit sae ma Jerusalem. ¹⁶ Dä arhani ama qatnanaktpämda nae ma Sisaria rha mair vät a ut bä rha mu ut pä ma Nason aa vät iva qali lut e. Qa di qa nae ma Saiprus näkt ka di akni na qa i imäqia na qa i qät päs ma Jisas aa rhang.

Västämne Nä Ma Pol Qä Nä Ma Jems E Ma Jerusalem

¹⁷ Bä nga ut män e ma Jerusalem dä ama qatnanaktpämda rha ar sä ut nävät ama märmärgem. ¹⁸ Näkt duququ dä ma Pol qä na ut moe

ut met sage ma Jems näkt ama qatnanaktpämda arhä narhoerta moe nae ma Jerusalem gärrarhani i qale rha e rhi nä ma Jems. ¹⁹ Dä ma Pol qa mes aa märmärgem bä ba rha näkt ka rhäväksäs sävät iangärhäkt moe ama lat kärangätni i sa ma Ngämuqa qa mualat na ngät mänguräp ama Jentailqäna dä ma Pol aa lat angärha ron. ²⁰ Bä nga rha nari rhoqoräkt dä rha an sä ma Ngämuqa.

Dä rhi qoar nä ma Pol toqortäqyia, “Aurha ruaqa na nge, as ngi nari, ama rhäqäp ama tausengäna na ama Judaqäna di ama qatnanaktpämda näkt ta moe di ama qrot arhä snängaqa mäni ama Muräkt nage ma Ngämuqa qärangätni i mudu ma Moses ka vodäm ngät bä ba aurha ikkana. ²¹ Dap sa rha rha ama enge sävät a nge i nak ainge di ngi su ama Judaqäna qärrarhani i rhat tas mänguräp ama Jentailqäna iva qale rhat tet parhäm ama Muräkt kärangätni i ma Moses. Dä ngi qoar na rha iva qale rhi nändäkt arhä rhoes ama gamoe dä va qale rhat tet nasot aut kärhong.

²² “Dä ngu lu va ut mäšana? Inguna va rhi nari i nak sa ngia män sarhe ma Jerusalem. ²³ Bä nga rhoqoräkt dä nani a ut masirhat iva ngia rhet parhäm aurha enge. Ama levaet na rha ama gamoe rhärha e gem ut di sa rha mu sage ma Ngämuqa bä rhat tet nasot aa rhäkne. ²⁴ Näkt täkt diva ngi na rha bä ngia rhon säda arhä venas na ama qumärqumär angärha ron näkt pa ngi vodäm sädaver mä rha ivakt iva rhi säm da sa arhä qäseng. Dä soknga va ama ruvek moe diva rhat dräm i qaku ngäktki nä guaäm sävät a nge nävät iangärhäkt ama enge qärangät i rhat nari ngät sävät a nge inguna qoki nge di qale nge mäni ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses bä ngit päs angärha rhäng.

²⁵ “Dap nga sävät ama Jentailqäna ama qatnanakt pä m da di sa ut säm aut snängaqa va ama abuqit bä ba rha iva qale rhi natmä s ama tmäs kärangätni i ama vodämes na ngät

sage ama ngämuqa ama iras mät ka bä qosaqi va qale rhi natmäs ama släktka aa biaska bä qosaqi va qale rhi natmäs ama släktka qäarakni i sa rha rhäkrät pät aa qän* bä qa ñäp dä va qale rhat tualat na ama vuini na ama qavatka.”

²⁶ Qale bä duququ dä ma Pol qä nä qä gamoe bä qa mon säda ama venas na ama qumärqumär angärha ron. Dä qa met bä säva ama ansäspämgi ama mor qi bä qa muqunäga vät ama pris sävät ama qunäga qäarakni iva rhäksot nä iangärhäkt ama venas na ama qumärqumär dä va qä vodäm sädaver mä rha moe.

Rha Sangar Ma Pol Va Ama Ansäspämgi Ama Mor Qi

²⁷ Bä sa nga qorhäs iva rhäksot nä qä tadenas puk dä arhani ama Judaqäna nävät ama ngärhäktka ma Esia rha lu ma Pol va ama ansäspämgi ama mor qi. Dä rha muinirqi mänguräp ama guläñgi na ama ruvek moe iva rhi sangar a qa ²⁸ dap tit näs toqortäqyia, “Aruvek nae ma Israel, ngäni ang bä ut moe urhi sangar tak täkt ama ruqa. Qäarak tak täkt ama ruqa i qat tet tä äkt moe dä qä su ama ruvek moe na ama enge bä qä slava na aurha ruvek dä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses dä sävät tos täkt ama ivärhäs. Dä qäqi qa rha arhani ama Jentailqäna säva ama ansäspämgi ama mor qi bä rha slava nä rhas ama qumärqumär äs mamär ama ivärhäs.” ²⁹ Rhat tamän doqoräkt dinguna mai rhat lu ma Trofimus ama Efesuska qäarakni i qa qä nä ma Pol in det mät ama värhäm ma Jerusalem dä rhit päspät i ma Pol sa qa mon sä ma Trofimus säva ama ansäspämgi ama mor qi.

³⁰ Dä ama värhäm ama mor äm moe ma Jerusalem äm ngä märanas bä ama ruvek di rha män na rhänamuk na rhänamuk i rhi ngang masirhat. Bä rha sangar ma Pol näkt ta ardrän

na qa näva ama ansäspämgi ama mor qi näkt ta lir ta väs mät arha tmon. ³¹ Bä nga rhoqoräkt i rhi siqut iva rhi veng ma Pol dä nak sa ama enge ngä rhäk pät ama Romgäna arha ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerqa mamär i ama inirqi ama mor qi di qia e mät ama värhäm ma Jerusalem moe. ³² Dä qop ka lir qa rhäqoar sa arhani ama narhoerta bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt bä sävät iarhakt ama ulaqimärharhärhäkt bä rha ang masirhat bä sage qä guläñgi na ama ruvek.

Bä nga qa ruvek ta lu qä narhoerqa qä na aa ulaqimärharhärhäkt dä mae vät a rha nävät ma Pol aa rhäng bä qaku rhi arhäktgyäm sä qa. ³³ Dä qä narhoerqa mamär qa met bä savuk dä qa sangar a qa näkt ka voda ama enge bä ba aa ulaqimärharhärhäkt iva rhi qop mät aa rhäkt na ama seniom ama udiom. Näkt mamär dä qa snanbät toqortäqyia, “Auge rhak täkt dä qa rhäk pät agini?” ³⁴ Dä arhani ama ruvek nävät kä guläñgi rha nästäm i rhat tuvät na ani dap arhani rhat tuvät na ani dä qaku mamär vät kä narhoerqa iva qä rha anga räkt ngät anga enge inguna nage ama inirqi dä soknga qa voda ama enge iva ama ulaqimärharhärhäkt ti rha ma Pol ivakt iva rha rhu qa va arha vätki qäarakni i rhat dräm dat tas e väm gi. ³⁵ Bä nga ma Pol qät ben da ama letaqäna angärha väm savono säva iaqyäkt ama vätki dä qä guläñgi di qia märanas masirhat bä rhi siqut iva rhi qärhähp ka dä soknga ama ulaqimärharhärhäkt ta sek mä qa bä rha rha qa. ³⁶ Bä qä guläñgi iaqyäkt kärakni i qiat tet nasot a rha di qop tit nästäm doqortäqyia, “Nak urhi veng ga!”

Ma Pol Aa Vämgi Särhäm Mes

³⁷ Bä sa nga qorhäs iva ama ulaqimärharhärhäkt ta rhon sä ma Pol

* **21:25** bä qosaqi va qale rhi natmäs ama släktka qäarakni i sa rha rhäkrät pät aa qän Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

savuk dä qa snanbät sä qä narhoerqa mamär toqortäqyia, “Var mamär iva ngua rhamän särhäm nge?”

Dä qä narhoerqa qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Nak nga ngiat dräm ama Grikkäna arha enge? ³⁸ Nak kop nga qarak na nge ama Isipka i mäqi dä ngia nasäng na ama ulaqi sävät ama Romgäna? Nak kärak na nge i sa ngia artäm sa ama levaet ama tausengäna na rha ama gamoe qärrarhani i rha nämäni ama guläñgi na ama umangbämda bä sävät ama qräk dä bäs ama ivärhäs?”

³⁹ Dä ma Pol qa muvät toqortäqyia, “Aingo di nak ama Judaqa näva ama värhäm ama mor äm ma Tarsus pät ama ngärhätkka ma Silisia qärqomni i ama ruvek moe di sa rhat dräm ma äm. Var ngi qyiradeng na ngo iva ngua rhamän särha ama ruvek?”

⁴⁰ Bä nga qa rha ama rhares nage qä narhoerqa dä ma Pol qa siqutmät na aa rhäkt iva mänadin dä qä guläñgi näkt ka met bä qa mair mäni ama letaqäna. Bä nga rhoqoräkt i mänadin däm da moe dä qat tamän särhäm da na ama Judaqäna arha enge rhoqortäqyia,

22

¹ “Gua ruavek, aingän ngän nä gua morta, as ngäni nari, va ngu rhäväksäs mamär bä ba ngän i nak kaku ngua slava nä guani.” ² Bä nga rha nari i qat tamän särhäm da na ama Judaqäna arha enge dä soknga mänadin däm da mamär. Dä qä qoar na rha rhoqortäqyia,

³ “Aingo di ama Judaqa na ngo. Rha sa ngo e ma Tarsus pät ama ngärhätkka ma Silisia näkt mor ngo di rhe mät tom däkt ama värhäm ma Jerusalem. Ma Gamaliel di mudu gua morqa i qale ngo va aa rem sa ama rhisu bä qa su ngo mamär sävät ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses bä ba aut mamäkkäna. Bä aingo di ama qrot gu snängaqa mäni ma Ngämuqa rhoqor ngän moe rhäkt.

⁴ “Dap mudu di nguät dräm ngu sangäm na ama ruvek mavängam bä

dängdäng i rhit ñäp kärarhani i rha nämäni ma Iska i ma Jisas. Ngut sangar ma rha i evop dä gamoe bä ngut päs mät arhä rhäkt na ama sengäna näkt ngut don ma rha säva ama tpäskiarharhäng ⁵ bä qosaqi ama pris ama vit na qa qä na ama Judaqäna arhä narhoerta diva rhi qoaräs na ngän i ngätki na ngo. Bä qäqi ngua rha ama abuqitnäk kärqitnäkni i sa rha säm bäm itnäk bä ba ama Judaqäna e ma Damaskus. Dä soknga ngu nasäng iva nguät tet sae sä iatnäqäkt ama abuqitnäk ivakt iva ngu sangar mät na ama qatnanaktpämda qärrarhani i qale rha e bä va ngua rhet sä rha sarhe ma Jerusalem säva ama tpäskiarharhäng bä va rhi sangäm na rha.

⁶ “Näkt nga nguät tet bä sa glaqot nä ma Damaskus toqoräkt di sa qorhäs na ama mäniqunäng dä ama neraqa qarakni i erait mät ka masirhat kä sen masägos namet a ngo. Qa män na rhävuk näda ama usäpki arha ron. ⁷ Bä arpus na ngo samäk sävät ivät näkt ngua nari ama eguinga i qat tamän särhäm ngo rhoqortäqyia, ‘Sol, Sol, mäniekt bä ngi sangäm na ngo mavängam?’

⁸ “Dä ngua snanbät toqortäqyia, ‘Engeska, auge na nge?’

“Dä qa muvät toqortäqyia, ‘Aingo ma Jisas nae ma Nasaret kärak na ngo rhäkt i ngi sangäm na ngo.’ ⁹ Gua ruavek kärarhani i ngu na rha di rha lu ama neraqa sokt di qaku qunäga vät a rha sä iaqäkt aa eguinga qarakni i qat tamän särhäm ngo.

¹⁰ “Dä ngua snanbät sä qa rhoqortäqyia, ‘Engeska, va ngu lu ngua mäšana?’

“Dä ma Engeska qa muvät toqortäqyia, ‘Ngia rhäranas näkt ngia rhet bä sae ma Damaskus dä ama ruqa va qä qoar na nge sävät ama lat kärangättni i mudu ngua muqunän bät a nge iva ngiat tualat na ngät.’ ¹¹ Dä gua ruavek ta er nanokt ngo i rhit sangar dä ngua rhäkt inguna ngua säsur nage ama neraqa ama qrot ka bä ut met bä sae ma Damaskus.

12 “Dä ama ruqa qarakni i rhat tes ka i ma Ananias di qat tas e qarak i qa vodäm mes mamär sage ma Ngämuqa bä vasägos dä qat tet nasot ma Ngämuqa aa Muräkt. Näkt ka di ama Judaqäna moe nae ma Damaskus di rhit kutdrir sävät a qa. 13 Di qa män gem ngo bä qa mair dä gua sdäm näkt kä qoar na ngo rhoqortäqyia, ‘Sol, gua ruaqa na nge, rhäkt diva qunäga mät gi saqong.’

“Dä qoki vät iomäkt ama qäväläm dä qunäga mät gu saqong bä nguat nañäm. 14 Dä ma Ananias kä qoar na ngo rhoqortäqyia, ‘Aut mamäkkäna arhä Ngämuqa sa qa muqunän bät a nge iva ngiat dräm aa snängaqa dä va ngi lu iaqäkt karak i ama Räkka na qa näkt pa ngiat nari ama enge qarängätni i vukpuk sä ngät nämät aa vängi. 15 Bä va ainge diva ngi sameng na ama engätki sävät a qa bä ba ama ruvek moe sävät iarhongäkt kärqärhong i sa ngia lu irhong bä ngia nari irhong. 16 Näkt täkt diva qaku ngi naqutsäs pät a nas. Ngia rhäranas bä ngi rha ama baptais dä va ngi qumär nas sä gia vuirhong doqoräkt i ngi nagukt nä ma Engeska aa ngärhipki sä nas.’

17 “Bä nga rhoqoräkt i evär däm ngo bä sae ma Jerusalem säva ama ansäspängi ama mor qi bä ngu nän dä ngua lu ama ñämñämgi 18 bä ma Engeska qat tamän i qä qoar na ngo rhoqortäqyia, ‘Ngi lir! Ngia rhet nae ma Jerusalem däkt inguna ama ruvek diva qaku rhi natnanakt nä gi sameng sävät a ngo.’

19 “Dä ngua muvät pät a qa rhoqortäqyia, ‘Engeska, tärhae rhäkt ama ruvek di rhat dräm na ngo i nguat dräm nguat tune na ama mämairväm i ngut sangarmät na ama ruvek kärarhani i rhat nanakt na nge bä ngu arhäktgyäm sä rha dä ngut päsärhäm da va ama tpäskiarharhäng. 20 Bä nga rhoqoräkt i rhi veng ma Stiven gäarakni i qat dräm gä sameng sävät a nge di aingo di nguat mair e bä ngut tares pät iangärhäkt ama lat angärha

rhäng dä ngut lu vät iarhakt arhä boi qararhae i rhi veng ga.’

21 “Dä ma Engeska qa qoar na ngo rhoqortäqyia, ‘Ngia rhet. Va ngu rhäk na nge sa gläius sage ama Jentailqäna.’”

Ma Pol Qä Na Ama Romgäna Arha Ulaqimärharhärhäkt Arhä Narhoerqa

22 Qä gulänngi na ama ruvek di rhat nari manas pät ma Pol i qat tamän bä dängdäng i qa qoar i sa ma Ngämuqa qa rhäk na qa sage ma Jentailqäna. Dä qa ruvek ta sek sa arhä qän i rhit nästäm doqortäqyia, “Urhi veng ga! Saqi as kale qä natdäqäm!” 23 Bä nga rhoqoräkt i rhit nästäm dap tit don na arhä boi ama uiu ngät navono nävät a nas dap tit don na ama rhabuqi mät a leqäs.

24 Dä ama ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerqa mamär qa rhäkne iva rha rhon sä ma Pol säva arha vätki bä va rha rhäranäs ka dä va rhi qyarmät na qa mamär ivakt iva qä narhoerqa qä räm i nävät agiqa iaqäkt bä ama ruvek tit nästäm bät a qa rhoqoräkt.

25 Bä rhoqoräkt i rhit kop pät ma Pol ivakt iva rha rhäranäs ka dä qä qoar na akni ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt karakni i qat mair e rhoqortäqyia, “Nga maräkt gem ngän doqoräkt iva ngän däranäs anga ruqa qarakni i ak na qa nämäni ama Romgäna dap kaku ngätki sävät a qa sä guani?”

26 Bä nga qarak ka nari rhoqor täkt dä qa met bä sage aa narhoerqa mamär bä qa märhamän bät ka enge nage ma Pol i qa qoar toqortäqyia, “Qale ngiat tualat toqoräkt! Rhak täkt ama ruqa di qa nämäni ama Romgäna.”

27 Dä qä narhoerqa mamär qa met bä sage ma Pol dä qa snanbät toqortäqyia, “Ngi qoar na ngo, nga ainge di nge nämäni ama Romgäna?”

Dä ma Pol qa muvät i, “Ari, nak ngätki rhoqoräkt.”

28 Dä qä qoar nä ma Pol toqortäqyia, “Aingo di ngua voda ama ligär

masirhat sä nas ivakt iva ak na ngo nämäni ama Romgäna.”

Dä ma Pol qa muvät pät a qa rhoqortäqyia, “Nak gu mamäqiom di iom nämäni ama Romgäna bä äkt i ngua män i akni na ngo di nävät a iom.”

²⁹ Dä qä ulaqimärharhärhäkt kärarhani i mai qre rha rhäkmü na nas iva rhi qyarmät na qa di rha len dä rha lir ta met nävät a qa bä sa rhänamuk. Bä qosaqi qä narhoerqa mamär di qa len inguna nak as ka räm i ma Pol di qa nämäni ama Romgäna sokt di qa rhäkne iva rhi qop mät ma Pol aa rhäkt na ama seniom.

Ma Pol Qa Mair Da Ama Guläñgi Na Ama Judaqäna Arhä Narhoerta Arhä Saqong

³⁰ Sokt di qä narhoerqa di nani a qa iva qä räm mamär i ama Judaqäna di nani a rha iva rhi rhäksärhä ma Pol vät agiqa dä soknga qale bä duququ dä qa rhäväkt sä ma Pol dap ka voda ama enge nani ama priskäna ama moräs na rha näkt ma Sanedrin bä västämne na rha. Näkt ka män sä ma Pol bä qa mair na qa da arhä saqong.

23

¹ Ma Pol qa näm maräkt sävät ma Sanedrin dä qa goar na rha rhoqortäqyia, “Gua ruavek, nguat nari i sävät tak täkt ama qunäga di sa ngua mäqäne dä mamär nä ma Ngämuqa aa lat.”

² Ama vit na qa ama pris ma Ananias ka voda ama enge bä rha arhäktgyäm sä ma Pol aa vämgü nävät iangärhäkt ama enge qärangätüni i sa qa rhon na ngät. ³ Dä ma Pol qa goar nä ma Ananias toqortäqyia, “Ainge diva ma Ngämuqa qä sangäm na nge inguna ngiat tamän bät ma Ngämuqa aa enge näkt kaku ngiat tualat parhäm ngät. Ainge di rhoqor ama näpka aa liqi qäraküni i sa rha vuvur da arha väm na ama qulumgi bä qoki sa ama mär vono. Bä ngiat muqun äkt ivakt iva ngiat turäkt pät a ngo varhäm ma Ngämuqa aa Muräkt sokt di nak kop ainge di ngi anbetäk

mäni ngät inguna ngia goar na rha bä rha arhäktgyäm sä ngo.”

⁴ Iarhakt kärarhae i rhat mair e glaqot nä ma Pol di rha goar na qa rhoqortäqyia, “Qale ngit täkne vät ma Ngämuqa aa pris ama vit na qa!”

⁵ Dä ma Pol qa muvät toqortäqyia, “Gua ruavek, mai qaku nguat dräm i ama vit na qa ama pris iaqäkt inguna ma Ngämuqa aa enge qärangätüni i sa mudu rha säm a ngät di ngät tamän doqortäqyia, ‘Qale ngiat tamän mava na ama tpäskinäqa qäraküni i qä rhoer nanokt gia ruvek.’”

⁶ Bä nga ma Pol qa räm i iarhakt ma Sanedrin di västämne na ama Farisiqäna dä qosaqi arhani ama Sadyusiqäna dä qa näs sävät a rha rhoqortäqyia, “Gua ruavek, aingo di ama Farisiqa na ngo bä gu mamäkkäna di ama Farisiqäna. Nguat mair va ama muräkt dinguna nguat nanakt i ma Ngämuqa va qa rhäranas na ama näpta mugas kre dängdäng.”

⁷ Bä nga ma Pol qa märhamän bät iangärhäkt ama enge bä rhäksot dä ama märänga qa män mänguräp mä rha i rha märhamän bät ama enge sävät a ne i ama Farisiqäna sävät ama Sadyusiqäna. ⁸ Rhoqoräkt dinguna ama Sadyusiqäna di qaku rhat nanakt iva ama ruvek ta rhäranas nämät ama täpki bä qaku rhat nanakt i ama enselqäna bä anga iaus nga e dap ama Farisiqäna di rhat nanakt i iarhongäkt moekt di ngätki nä irhong. ⁹ Bä ama tgulimgi ama mor qi qia märanas bä arhani ama Skraipkäna qärarhani i qosaqi rha nämäni ama Farisiqäna di rha mair bä rhi nasäng i rhit nästäm ma ama qrot. Dä rhi goar toqortäqyia, “Qop kaku ut män bät anga vuini vät tärhak ama ruqa. Nguaräm ngätki i anga qloqaqa ura anga ensel qa märhamän särhäm ga.”

¹⁰ Bä nga ama märänga mänguräp mä rha di sa qa märanas masirhat dä ama ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerqa mamär di qa len sä ma Pol i varis ti naveng ga mänguräp mes. Dä qa voda ama enge bä

ba ama ulaqimärharhärhäkt iva rha rhet samana bä va rhi rha ma Pol nage ama guläñgi na arhä qrot näkt pa rha rhet sä qa bä säva ama ulaqimärharhärhäkt arha vätki.

¹¹ Näkt nga duququ näp bängagi dä ma Engeska qa mair glaqot nä ma Pol dä qä qoar toqortäqyia, “Qale qänäskänes nge. Sa ngia sameng na ama engätki sävät a ngo rhe ma Jerusalem dä va qosaqi ngi sameng na ama engätki sävät a ngo e ma Rom.”

Ama Judaqäna Rha Märhamän Särhäm Ne Iva Rhi Veng Ma Pol

¹² Näkt kale bä duququ vät duququs dä västämne na ama Judaqäna bä rha muräkt pät ama snängaqa i rha musärhämes iva qaku rhi namäs dä rhi nanakt bä dängdäng iva rhi veng ma Pol. ¹³ Ama rhodäm sä rha dä iaqyäkt ama guläñgi arha ron di ngä met e na ama ruiom ama udiom. ¹⁴ Rha met bä sage ama moräs na rha ama priskäna rhi na ama morta dä rhi qoar na rha rhoqortäqyia, “Ut musärhämes ma ama qrot iva qaku ut namäs dä ut nanakt bä dängdäng iva urhi veng ma Pol. ¹⁵ Bä rhäkt di nani a ut iva aingän ngän nä ma Sanedrin ba ngäni nän gä narhoerqa mamär bä ba ama ulaqimärharhärhäkt iva vuk sä qa sä ma Pol iva mairaska iva ngäni räm mamär sä qa närha aa märänga. Dap pa aiut diva urhi rhäkmu na nas saivuk sämäni iska nani a qa iva nga i qat tet iva sarhe dä va urhi veng ga.”

¹⁶ Näkt kinak nga ma Pol aa qärhamäsaqa qa nari sävät arhä snängaqa dä qa met bä qa qoar nä ma Pol va ama ulaqimärharhärhäkt arha vätki. ¹⁷ Dä ma Pol qa mes akni ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt bä qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Ngia rhet sä rhaerhak täkt ama rhoemga sage angän narhoerqa mamär ivakt iva ama rhoemga qa rhamän särhäm ga na ama engini.”

¹⁸ Dä soknga qa met sä qa sage qä narhoerqa mamär. Dä qä ama

ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerqa kä qoar na aa narhoerqa mamär toqortäqyia, “Ma Pol qärakni i sa rha mu qa va ama tpäskiarharhäng di qa rhäkne nani a ngo näkt ka qoar na ngo iva ngua rhet sä rhak täkt ama rhoemga sagem nge ivakt iva qä qoar na nge na ama engini.”

¹⁹ Dä ama narhoerqa mamär qa sangar dä qa rhoemga aa rhäkt bä qa ar da aa rhäkt sa rhämuk näkt kä snanbät sä qa rhoqortäqyia, “Ngu lu agi engini ianiäkt kärqäni i nani a nge iva ngi qoar na ngo nä ini?”

²⁰ Dä qa rhoemga qä qoar toqortäqyia, “Ama Judaqäna sa rha rhares ba ne iva rhi nän nge iva ngia rhet sä ma Pol ivakt iva qa rhair dä ma Sanedrin arhä saqong duququ iva mairaska i nani a rha iva rhi qyarmät na qa ivakt iva rhi räm ama engätki säng aa rhäng. ²¹ Sokt di qale ngi nanari nämät ta inguna ama gamoe va rha rhair mäni is nani a qa qärrarhani i ama rhodäm sä rha di ngä met e na ama ruiom ama udiom. Iarhakt di sa rha musärhämes iva qaku rhi namäs dä qaku rhi nanakt bä dängdäng iva rhi veng ga. Bä rhäkt di sa rha rhäkmu na nas näkt sa sokt kale rha nani gi nga snängaqa varhäm arha nän.”

²² Dä qä narhoerqa mamär qa mugem ga i qä qoar na qa rhoqortäqyia, “Qale ngi naqoar na aung i sa ngia muqunäga vät a ngo nä rhangät täkt ama enge.” Näkt ka rhäk na qa bä qa met.

Rha Rhäk Nä Ma Pol Sage Ama Tpäsinaqa Ma Feliks

²³ Dä qä narhoerqa mamär qa rhäkne nani aiomni aa narhuiom gärqiomni i asägäk asägäk nävät a iom di qä rhoer nanokt ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt näkt ka voda rha ama enge bä ba iom doqortäqyia, “Ini rhäkmu na anga udiom anga handrediom na anga ulaqimärharhärhäkt näkt anga ruvek ama dävaung na rha da ama ngärhäqyisem na rha ama ulaqimärharhärhäkt kärarhani i rhat

dräm dat tuqun bät ama hoskäna angärha rhäng näkt kosaqi sävät anga udiom anga handrediom na rha ama ulaqimärharhärhäkt kärerhani i ama qep mät arhä rhäkt. Bä va ngän det sae ma Sisaria mamär vät ama ngärhäqyet da levaet nä irhong näp bängang. ²⁴ Dä qosaqi va ngäni rhäkmu na anga hoskäna bä bä ma Pol näkt pa ngänit lu vät a qa mamär bä dängdäng i qa rhän ge ama tpäskinaqa ma Feliks.”

²⁵ Näkt ka säm ama enge va ama abuqit bä bä ma Feliks kärerhätni i ngät tamän doqortäqyia, ²⁶ “Aingo ma Klodius Lisis di ngut täk nä gu märmärgem sagem nge, qamoräs na qa ama tpäskinaqa ma Feliks.

²⁷ “Erhak täkt ama ruqa ma Pol di ama Judaqäna rha sangar a qa bä qorhäs iva rhi veng ga sokt di nak ngua rha ama muqunäga sävät a qa i qa di ama ruqa nämäni ama Romgäna dä ngu nä gua ulaqimärharhärhäkt ut män bä ut mumaiar qa.

²⁸ “Dä nani a ngo iva ngu räm ama engätki i mäniekt bä rhit täksärhäm ga i qa slava dä ngua mair na qa da arhä Sanedrin arhä saqong. ²⁹ Bä nga sa äkt dä ngua räm i nak tat täranas sävät a qa i rhat tu arhä snäng i sa qa slava na ama Judaqäna arhä Muräkt dap parhäm ama Romgäna arhä muräkt di qaku guaäm gärgomni i qa slava na äm bä mai mamär iva urhi väsärhäm ga bä qop urhi veng ga vät a äm angät tpäs.

³⁰ “Näkt nga ngua rha ama muqunäga säng arhani ama Judaqäna arha rhäng gärerhani i rhit täkmu na nas iva rhi veng ga dä ngua lir ngua rhäk na qa sagem nge. Näkt kosaqi ngua von da rha ama enge sävät iarhakt kärerhae i rhat täranas sävät a qa iva rhi qoar na nge i mäniekt bä rhat täranas sävät a qa.”

³¹ Dä soknga qä ulaqimärharhärhäkt ta met parhäm arhä narhoerqa aa rhäkne bä rha rha ma Pol bä rhi na qa rha met näp bängagi bä dängdäng i sa rha män sä qa va ama värhäm ama mor äm ma Antipatris.

³² Näkt kale bä duququ dä ama ulaqimärharhärhäkt kärerhani i rhat tet na arha qar di rha qyiradeng na ama ulaqimärharhärhäkt kärerhani i rhi ngang bät ama hoskäna angärha rhäng iva rha rhet sä ma Pol dap evär däm da bä säva arha vätki e ma Jerusalem. ³³ Bä nga qärerhani i rhat tet sä ma Pol bä rha män e ma Sisaria dä rha voda ama abuqit bä ba ama tpäskinaqa näkt ta vodä ma Pol säva aa rhäkt.

³⁴ Dä ama tpäskinaqa qa mes pä qa abuqit dä qa snanbät i ma Pol i qa näva agi a ngärhäktka. Bä nga qa räm i nak ka di nae ma Silisia ³⁵ dä qa qoar toqortäqyia, “Qale bä iarhakt kärerhae i rhat täranas sävät a nge rha rhän de dä va ngu nari arha enge bä qosaqi gi muvätki sävät a ngät.” Nasot dä ma Feliks ka voda ama enge iva rha rhu ma Pol vä ma Herot aa vätki näkt pa rhit lu vät a qa mamär i varis kä nang masirhat nae.

24

Ma Pol Qa Mair Dä Ma Feliks Aa Saqong E Ma Sisaria

¹ Näkt nga nasot ama ngärhäqyet ama qunäng dä ama vit na qa ama pris ma Ananias ka met mämane bä sae ma Sisaria qä na arhani ama Judaqäna arha morta näkt sävät arha vämginaqa qäarakni i rhat tes ka i ma Tertulus bä rha märhamän bät arha enge sävät ma Pol da ama tpäskinaqa ma Feliks aa saqong. ² Bä nga rha mes ma Pol bä savuk säva ama muräkt dä ma Tertulus kä nasäng i qat tamän bät ama Judaqäna arha enge sävät ma Pol va ama muräkt i qä qoar toqortäqyia,

“Qamoräsnaqa ma Feliks, vät tak täkt ama ngärhäktka rhage rhage di sa ngiat tualat nävät ama mädräm ama mär ngät bä ngä met sä ut sa ama bulap da ama rhodäm angärha ron mauii. Bä ama rhäqäp ama qut-sasorhane qärerhätni i ama mär ngät di sa ngä märanas bä bä ut. ³ Dä ut tes ama märmärgem masirhat sagem nge inguna nävät iangärhäkt gia lat moekt toqoräkt. ⁴ Qaku nani a ngo iva

ngu natkut sä nge dap täkt di ngut säm ama gaini na nas säp gia rem näkt ngu nän nge iva ngi nari i u rhamän bät aurha enge maqälak sävät ma Pol.

⁵ “Ut dräm säng dak täkt ama ruqa aa rhäng i nak kat dräm gä slava mamär bä qat tärana na ama inirqi mänguräp ama Judaqäna vät ama ivätki moe. Bä qa di akni na qa ama narhoerqa bä ba ama guläñgi na ama Nasaretkäna* ⁶⁻⁷ bä qäqi qa siqut iva qat tualat mava va ama ansäspämgi ama mor qi dä soknga ut sangar a qa.† ⁸ Ngakt bä nga qoki nge maräkt ngi qyarmät na qa mamär dä mamär iva ngia rhän bät ama engätki sävät tangät täkt ama enge sävät a qa.”

⁹ Dä qä Judaqäna arha morta rha mon sa arha engirhong sae sävät ama enge i ma Tertulus bä rhäktuk pät a rha i rhi goar i ngätki sävät ma Pol.

¹⁰ Bä nga rhoqoräkt i ama tpäskenaqa qa siqutmät bä bä ma Pol iva qa rhamän dä qat tuvät toqortäqyia,

“Nguat dräm i ainge di ama matnävämne na nge da ama rhäqäp ama qoeo angärha ron bä rhak täkt ama ngärhäktka bä äkt i rhäkt di mär gem ngo iva ngua rhair särhäm mes nä gu nga enge dä gi saqong.

¹¹ “Nak kop märmärsäs iva ngi räm ama engätki di rhoqortäqyia, nak kre rhämene dä ngua met sae ma Jerusalem säva ama ansäspämgi ama mor qi ivakt iva ngu ansäs sage ma Ngämuqa bä nak kop as täqyerhäkt di as kaku ut met e na anga ngärhäqyisem da udiom na anga qunäng. ¹² Erhärha rhäkt kärarhae i rhat tamän bät ama enge sävät a ngo di qaku rha män bät a ngo ngu na aung i un därana sävät a ne ura ngu

nasäng na anga inirqi mänguräp ama ruvek pa ama ansäspämgi ama mor qi ura va ama mämairväm ura rhage rhage mät ama värhäm. ¹³ Bä äkt i rhäkt di qaku mamär vät a rha iva rhi namän bät anga engätki nävät arha enge sävät a ngo.

¹⁴ “Dap pa ngua rhamän mamär sävät a nas täkt. Aingo di nguat dräm ngu nänsäs sage aut mamäkkäna arhä Ngämuqa dä qosaqi nguat dräm ngut päs ma Iska i ma Jisas aa rhäng. Dä rhaerhärhani ama Judaqäna di rhi goar i iarhakt ama ruvek di arha ansäs di qaku ama räkt ngät. Sökt di nguat nanakt nä iarhongäkt moe qarqärhong i sa mudu rha säm irhong bä ma Ngämuqa aa Muräkt bä qosaqi ma Ngämuqa aa vämginarha arha enge qarängätni i mudu rha säm a ngät. ¹⁵ Näkt aingo ngu na rhaerhärhae ama gamoe maräkt di ut moe ut katnanakt ama sägängät iva mugas i dängdäng dä ma Ngämuqa va qa rhärana na ama ñäpta moe qararhani i ama vu rha dä ama räkt ta. ¹⁶ Bä äkt i vasägos dä rhäktuk pät a ngo iva nguat mair na ama isiska sädä ma Ngämuqa aa saqong dä säda ama ruvek arhä saqong.

¹⁷ “Bä rhäkt di sa ngua män sae ma Jerusalem nasot ama qoeo ama marheka na ngät i qaku nguat dän e. Bä ngua män sa angätni ama ligär bä ba ama tläkta mänguräp gua ruvek ama Judaqäna. Dä qosaqi ngua män ivakt iva ngu von da angätni ama vodämes pa ama ansäspämgi ama mor qi. ¹⁸ Bä rha män bät a ngo rhoqoräkt i nguat tualat toqoräkt pa ama ansäspämgi i sa ngua qumär nas parhäm ama Muräkt. Dä qaku rha män gem ngo ngu na anga guläñgi bä qop kaku rha män bät anga inirqi e.

* **24:5** ama guläñgi na ama Nasaretkäna Rhat tes ama qatnanaktpämda i ama Nasaretkäna inguna iaqäkt kärak i qa nasäng na rha di ma Jisas nae ma Nasaret. † **24:6-7** Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqoräkt dap taerhäni ama qängärini angät käväläm nämäni ma 6 dä ama qängärini moe ma 7 näkt ama qängärini angät käväläm nämäni ma 8 di qosaqi rha säm irhong sae. ‘Dä nani a ut iva u rhatnävämne na qa varhäm aut Muräkt 7 sökt di ama ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerqa mamär ma Lisias di qa män bä qa rha ma Pol näva au rhäkt na aa qrot ama mor ngät. 8 Dä qa rhäkne iva anga ruvek kärarhani i nani a rha iva rhair sävät ma Pol di mamär iva rha rhair sävät a qa dä gi saqong.’

19 “Dap arhani ama Judaqäna näva ama ngärhätkka ma Esia di sävät a rha e rhoqoräkt di nak kärarhani iarhakt i mai va rha rhair te dä gi saqong bä va rhi qut mä ngo na arha anga enge i vadi mai äkt kre va arha anga enge sävät a ngo. 20 Dap ngakt bä va ngi snanbät sä rhärha rhäkt ama gamoe diva rhi qoar i sa qaku rha män bät anga vu ngät anga lat kärangätni i ngua mualat nä ngät toqoräkt i rha mair na ngo dä ma Sanedrin arhä saqong e ma Jerusalem. 21 Sokt di ngua mualat na ama sägom di rhoqoräkt i nguat mair da arhä saqong bä ngua nästäm doqortäqyia, ‘Nguat mair va ama muräkt dinguna nguat nanakt i ma Ngämuqa va qa rhäranas na ama ruvek nämät ama tñäpki.’ ”

Qoki As Tat Sangar Ma Pol

22 Sokt di ma Feliks dinguna äkt i qat dräm mamär sävät ma Iska i ma Jisas dä qa rut na ama muräkt dap kä qoar toqortäqyia, “Qale bä sa nga ama narhoerqa mamär bä ba ama ulaqimärharhärhäkt ma Lisias ka rhän dä sa ngu voda gu nga snängaqa säva angän muräkt.” 23 Nasot dä qa voda ama enge ba ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt iva rhit lu vät ma Pol mamär sokt diva rhat tuisiska vät a qa maqälak näkt tit kyiradeng na aa ruavek iva rhit nändäm närhäm ga dä va rhat tatnärhäm ga sa aa tläqa.

24 Nasot angätni ama qunäng dä ma Feliks kä na aa egutki ma Drusila in män. Qi di ama Judaqi. Bä qa rhäkne nani ma Pol bä ma Feliks ka nari qa i qat tamän sävät ama qatnanakt mäni ma Jisas ma Kraiss. 25 Näkt nga ma Pol qät täväktsäs sävät ama ruqa iva aa iar diva ama räkt ngät dä ma Ngämuqa aa saqong dä qosaqi va ama ruqa diva qät päsarha ama släqyige ige angät snängaqa näkt kosaqi qa rhäväktsäs sävät ma Ngämuqa aa matnävämne iva as mugas ngä rhän dä ma Feliks ka len dä qa qoar toqortäqyia, “Sa qule läkt! Rhäkt diva ngia rhet. Ngakt bä nga isiska vät a

ngo qäsnia dä saqi as pa ngu rhäkne nani a nge.” 26 Ngäkki i ma Feliks di qät len nävät ama enge iangärhäkt kärangät i ma Pol qat tamän bät a ngät sokt di nak kop pät iomäkt ama qäväläm di nani a qa iva ma Pol qä ngaip i qä von ga rha anga ligär ivakt iva qä rhäväkt sä qa. Bä äkt i vasägos dä qät täkne nani ma Pol bä qä na qa in damän särhäm ne.

27 Näkt nga nasot ama quaiom ama udiom dä ma Porsius Festus ka qutsasot ma Feliks bä ama tpäskinaqa na qa. Näkt toqoräkt i qorhäs iva init kutsasorhane dä ma Feliks ka qyiradeng nä ma Pol va ama ulaqimärharhärhäkt arhä luvät inguna nani a qa iva märmär ge ama Judaqäna nävät a qa ma Feliks.

25

Ma Pol Qa Nän Iva Qa Rhair Dä Ma Sisar Aa Saqong

1 Ma Festus ka män säva ama ngärhätkka ma Judia näkt nga nasot ama dävaung ama qunäng dä qa met nämät ama värhäm ma Sisaria vävit bä sae ma Jerusalem 2 bä sae dä ama moräs na rha ama priskäna rhi na ama Judaqäna arhä narhoerta rha mair da aa saqong bä rha voda arha enge bä ba qa sävät ma Pol. Bä rhi nän ga ma ama qrot iva qa nari nämät ta 3 bä va qä rhäk nä ma Pol nae ma Sisaria bä sae ma Jerusalem. Rhat tualat toqoräkt dap nävät ama ngaip ka ama snängaqa i nak nani a rha iva rhi veng ma Pol mäni is. 4 Dä ma Festus ka muvät pät a rha rhoqortäqyia, “Ma Pol di rha väsärhäm ga e ma Sisaria bä va aingo di qorhäs iva evär däm ngo sae. 5 Dä mamär iva ngäni rhäk na angän anga narhoerta iva ngu na rha rhämane sae ma Sisaria ivakt iva nga qrekt bä ngäkki sävät a qa sä guani dä mamär iva rhi rharespät mät ka e.”

6 Bä nga nasot ama ngärhäqyet da dävaung ura ama ngärhäqyisem ama qunäng i ma Festus kale qa gem da e ma Jerusalem dä qa met mämane bä sae ma Sisaria. Näkt nga duququ

dä qa mu ama muräkt näkt ka rhäkne nani ma Pol bä qa mair da aa saqong. ⁷ Bä nga ma Pol qa män dä ama Judaqäna qärrarhani i ar sä rha nae ma Jerusalem da ing namet a qa bä rhi nasäng i rhi sameng irhäm ga i qa mualat na ama rhäqäp ama lat ama vu ngät mamär sokt di iangärhäkt arhä rhäksärhäm di qaku ngätki nä guani sävät a qa. ⁸ Dä ma Pol qa mair särhäm mes i qä qoar toqortäqyia, “Qaku ngua anbetäk mäni ama Judaqäna arhä Muräkt nä guani dä qaku ngua slava na ama ansäspämgi ama mor qi nä guani dä qaku ngua slava nä ma Sisar nä guani.”

⁹ Sokt di ma Festus di nani a qa iva qä slamär na ama Judaqäna arhä sarem dä soknga qa snanbät sä ma Pol toqortäqyia, “Nga nani a nge iva ngia rhet tävit sae ma Jerusalem säva ama muräkt bä va ngia rhair e dä gu saqong ivakt iva ngu nari rhärhangät täkt arha enge sävät a nge?”

¹⁰ Dä ma Pol qa muvät toqortäqyia, “Qaku, nak sa nguat mair vä ma Sisar aa mämugunäs na ama muräkt täkt bä mamär iva ngi nari rhangät täkt ama muräkt sävät a ngo rhe. Bä nak kop ainge di sa ngiat dräm i qaku ngua slava na ama Judaqäna nä guani.” ¹¹ Dap ngakt bä sa ngua mualat nä guani qärqäni i mamär iva ngu ñäp pät ini angät tpäs di qaku ngut len ama tñäpki. Dap ngakt bä ama enge sävät a ngo qärangätni i rhaerhärhae ama Judaqäna rha män sä ngät di qaku ngätki na ngät sävät a ngo di qaku maräkt ge aung iva qä vodäm ngo bä ba rha. Bä rhäkt di ngu nän iva ma Sisar qä nari rhangät täkt ama muräkt.

¹² Bä ma Festus kä na aa narhoerta qärrarhani i rha nari ama muräkt ta märhamän särhäm ne sä ma Pol aa nän bä rhäksot dä ma Festus ka muqunäga i qä qoar toqortäqyia, “Sa ngia nän iva ma Sisar qä nari gi muräkt bä äkt iva ngu rhäk na nge sage ma Sisar.”

Ma Pol Qa Mair Dä Ma Agripa Qä Nä Ma Bernaisi In Saqong

¹³ Nasot ama marheka na ngät ama qunäng dä ama vitnaqa ma Agripa qä na aa lätki ma Bernaisi in män e ma Sisaria ivakt iva ini von da ain gutdrir sage ama tpäskinaqa ma Festus. ¹⁴ Bä nga vät ama rhäqäp ama qunäng i qali liom e ma Sisaria dä ma Festus ka rhäväksäs bä ma Agripa sävät ama muräkt sä ma Pol.

Ma Festus ka qoar toqortäqyia, “Akni ama ruqa rhak kärakni i as ma Feliks ka sangar särhäm ga bä qaku qa rhäväkt sä qa. ¹⁵ Nga ngua met bä sae ma Jerusalem dä ama moräs na rha ama priskäna rhi na ama Judaqäna arhä narhoerta rha märhamän bät ama enge sävät ma Pol bä rha nän ngo iva ngua rhuräkt pät a qa iva urhi sangäm na qa bä va qä ñäp. ¹⁶ Dä ngua qoar na rha i qaku maräkt parhäm ama Romgäna arhä qärhong doqoräkt inguna ama Romgäna arhä qärhong di as pa rha rhair nä sävetka va ama muräkt ge ama ruvek kärarhani i rhit täksärhäm ga dä va rhi von ga rha ama släqyäs ivakt iva qä rhäkne vät iangärhäkt arha enge särhäm mes.

¹⁷ “Näkt nga ngua män ngu na rha rhe ma Sisaria dä qaku maesäs pät a ngo sa ama muräkt dap ngua mu ngät duququ näkt ngua rhäkne nani ma Pol iva qa rhon säväm ngät. ¹⁸ Bä nga qä Judaqäna rha mair ivakt iva rhit boda arha enge iva sävät a qa dä qop kaku rha rhäksärhäm ga na anga lat ama vu ngät masirhat kärangätni i mai nguat tu gu snäng iva rhi rhäksärhäm ga na ngät. ¹⁹ Sokt di nak kaku. Dap kinak tat tamän bät akni ama snängaqa sävät ama märänga qärakni i qa märanas mänguräp mä rha rhi nä ma Pol sävät arhä qatnanakt näkt kosaqi sävät ama ñäp ka ama ruqa qärakni i rhat tes ka i ma Jisas kärak i ma Pol qa qoar i qat däqäm.

²⁰ “Dä ngua lu i qaku märmärsäs gem ngo iva ngua rhän bät ama engätki sävät iarhongäkt toqoräkt dä soknga ngua snanbät sä ma Pol ivar nani a qa iva qa rhet sae ma Jerusalem bä va qa rhair e va ama

muräkt sä iangärhäkt arha enge.
²¹ Sökt di nga rhoqoräkt i ma Pol qa nän da ama muräkt iva qale ngät mäk iva nani ma Sisar iva qa qä nari ngät dä ngua rhäkne iva rhi väsärhäm ga bä dängdäng iva ngu rhäk na qa sage ma Sisar.”

²² Dä ma Agripa qä qoar nä ma Festus toqortäqyia, “Nani a ngo iva aingo maräkt ngu nari iaqäkt ama ruqa.”

Dä ma Festus ka muvät pä a qa rhoqortäqyia, “Duququ dä va ngi nari qa.”

²³ Qale bä duququ dä ama ruvek tit boda arhä qutdrir ama mor ngät sage ma Agripa qä nä ma Bernaisi rhoqoräkt i init don säva ama vätki at käväläm ama mor äm gärqomni i ma väspästämne na ama ruvek e vä bäm in na ama ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerta mamär näkt sävät ama märän bäm da ama gamoe näva ama värhäm. Dä ma Festus ka rhäkne dä ama ulaqimärharhärhäkt ta män sä ma Pol savuk säp ka vätki at käväläm.

²⁴ Dä ma Festus kä qoar toqortäqyia, “Sagem nge ama vitnaqa ma Agripa bä sävät a ngän moe qärrarhani na ngän i qale ngän däkt gem ut, ngän moe ngäni lu rhak täkt ama ruqa qäarakni i ama Judaqäna moe rha män gem ngo sävät a qa e ma Jerusalem dä qosaqi rha met bä rha män gem ngo rhe ma Sisaria. Rha män sa arha enge sävät a qa näkt tit nästäm i rhi qoar i vadi mai va qä ñäp. ²⁵ Sökt di ngua lu i qaku qa mualat na anga vuini qärqäni i mamär iva rhi veng ga vät ini angät tpäs. Näkt nguna qa voda aa nän iva ma Sisar qä nari aa muräkt dä ngua mu gu snäng iva ngu rhäk na qa sae ma Rom.

²⁶ “Sökt di as kaku nguat dräm iva ngu säm doqor mäniekt sage qa moräsnaqa nae ma Rom. Bä ma ngo i ngua rhäkne bä rha mon sä qa sarhe säda angän saqong moe dappa qosaqi qa rhair dä gi saqong maräkt, ainge ama vitnaqa ma Agripa, ivakt iva nga urhi ñäm mamär dä rhangät täkt ama muräkt angärha ron dä nak as kre i ngu rha anga muvätki dä va ngu säm

anga engini sage ma Sisar. ²⁷ Inguna nguat tu gu snäng i qaku maräkt gem ngo rhoqoräkt iva ngu rhäk na anga ruqa sage ma Sisar qäarakni i ut päsarhäm ga dap kaku sa anga enge anga räkt ngät irhäm ga.”

26

Ma Pol Qa Sameng Sävat A Nas Bä Bä Ma Agripa

¹ Dä ma Agripa qä qoar nä ma Pol toqortäqyia, “Isiska vät a nge iva ngia rhamän sävät a nas.”

Dä ma Pol qa siqutmät na aa rhäkt näkt ka nasäng i qat tamän bät ama enge sävät a nas toqortäqyia,

² “Qavitnaqa ma Agripa, ainge di nguat nari gem mes i märmär gem ngo masirhat iva ngua rhair dä gi saqong ivakt iva ngu rhäkne särhäm mes nä gu nga enge sävät ama Judaqäna arhä rhäksärhäm sävät a ngo.

³ Bä märmär gem ngo masirhat dinguna ainge di ama mädrämga na nge masirhat sävät ama Judaqäna arhä qärhong bä qosaqi iarhongäkt kärqärhong i qaku sägäni na rha sä irhong. Bä äkt i rhäkt di ngut nok pä a nge iva ngi sangar ama bulap bä ngi nari ngo.

⁴ “Ama Judaqäna moe di rhat dräm gua iar mänasäng i ama rhoemga na ngo naimäk äkt pä gu ngärhäkka maräkt bä qosaqi e ma Jerusalem.

⁵ Bä nak tat dräm a ngo mauiu näkt ngakt bä nga nani a rha di mamär iva rhi sameng mamär sävät a ngo i nak aingo di qale ngo i ama Farisiqa na ngo qäarakni i nguat tet mamär varhäm aut katnanakt ama Judaqäna säda aut kärhong angärha ron. ⁶ Näkt ta mu ngo va ama muräkt täkt dinguna äkt i nguat nanakt na ama enge qärangätni i sa mudu ma Ngämuqa qa mu sage aut mamäkkäna na ngät.

⁷ “Qärangät ka enge na ama mumänaris iangärhäkt i ama ruvek pä a ngärhäqyisem da udom na ama enivirhong nae ma Israel di rhat nanakt iva rhi lu i ama enge ngä rhu angät släqyige vät a nas. Rhat nanakt dap ti saengäkt sa ama

ansäs sage ma Ngämuqa qunäng näp bängang. Qamoräsnaqa ama vitnaqa ma Agripa, ama Judaqäna di rhat tair na ngo va ama muräkt di nak kop nävät tangät täkt gu qatnanakt. ⁸ Mäniekt bä arhani nävät a ngän di ngän du angän snäng i qaku mamär vät ma Ngämuqa iva qa rhäranas na ama ruvek nämät ama tñäpki?

⁹ “Dap ngätki i mäqi ngo maräkt di nguat tu gu snäng ma ama qrot i mamär iva nguat tusar nä iarhakt kärarhae i rhat nanakt nä ma Jisas ama Nasaretka aa ngärhipki. ¹⁰ Bä qoki rhäkmamär i ngua mualat toqoräkt e ma Jerusalem. Sa nguat tualat pa ama priskäna ama moräs na rha arhä qrot angärha rem i nguat tu ama rhäqäp na rha ama qatnanakt-pämäda va ama tpäskiarharhäng dä ak na ngo rhäkt i sa mudu nguat dräm ngut tares pät ama ruvek arha rhäng iarhakt kärarhae i rhi veng da. ¹¹ Bä ama rhäqäp nä imek dä nguat tet bä nguat don säva ama mämairväm i näva äkt bä säva äkt bä ngu sangäm na rha dä ngu siqut i nguat täqäne sä rha iva rhat tamän mava nä ma Ngämuqa. Bä nak koki rhäkmamär i ngur qur masirhat bä qäqi nguat tet nasot a rha bä säva apni ama nañis ap ama värhap bä ngu sangäm na ama qatnanakt-pämäda mavängam e.

Ma Pol Qa Sameng I Qa Qut-sasorhane Rhoqor Mäniekt

(26:12-18/Lat 9:3-19/Lat 22:6-16)

¹² “Maos pät aosni ama tmerhäs toqoräkt di nguat tet sä iangärhäkt ama lat pa ama qrot angärha rem nage ama moräs na rha ama priskäna iva sae ma Damaskus. ¹³ Gua vitnaqa na nge, rhoqoräkt di qorhäs na ama mäniqunäng dap ngu ngang barhäm ama iska dä ngua lu ama neraqa na rhävuk näda ama usäpki arha ron gäarakni i qä sen namet a ngo ngu nä gua ruavek näkt erait mät ka di masirhat i nak ka män näva ama qunäga aa uväs sa aa neraqa. ¹⁴ Dä arpus na ut moe samäk sävät ivät dä ngua nari ama eguinga i qat tamän särhäm ngo na ama Judaqäna arha

enge rhoqortäqyia, ‘Sol, Sol, mäniekt bä ngi sangäm na ngo mavängam? Qoki nge ngit bon nasta ama märänga ama mor qa rhoqoräkt i ngiat täranas sävät a ngo.’

¹⁵ “Dä ngua snanbät toqortäqyia, ‘Engeska, auge na nge?’

“Dä ma Engeska qa muvät toqortäqyia, ‘Aingo ma Jisas, kärak na ngo rhäkt i ngi sangäm na ngo. ¹⁶ Rhäkt di ngia rhäranas bä ngia rhair nä gia qärisem. Ngua män gem nge ivakt iva ngua rhuqunän bät a nge iva ngiat tualat pä gua rem näkt pa ngi sameng mamär sävät agirhong gärqärhongni i sa ngia lu irhong nagem ngo rhäkt bä va as pa sävät guarhong iva ngur qur a nge rhäm irhong.

¹⁷ “ ‘Dä va nguat tumaiar na nge nämät gia ruvek maräkt dä nämät ama Jentailqäna. Ngut täk na nge sagem da ¹⁸ ivakt iva ngu rhar mät arhä saqong näkt pa ngu evär däm da näva ama bängangit bä säda ama qunäga aa ron dä va ngu evär däm da nämät ama qrot i ma Sämgä bä sage ma Ngämuqa ivakt iva nga rhat nanakt na ngo dä va ngu qyiradeng na arha vuirhong näkt pa ngua rhu rha mänguräp iarhakt kärarhae i sa ngua arñis na rha sage mes.’

¹⁹ “Sagem nge ama vitnaqa ma Agripa, bä äkt i ngua met parhäm ama enge mamär qärangätni i sa ngua rha ngät näva ama ñämñämgi na rhävuk. ²⁰ Sa ngua met parhäm ngät i narhoer dä ngua met sage ama ruvek e ma Damaskus näkt sage ama ruvek e ma Jerusalem bä e ma Judia moe näkt kosaqi sage ama Jentailqäna. Nguat tet dä ngu sameng bä bä iarhakt ama ruvek i mamär iva rhi näpgoer na nas näkt pa rhit dong sage ma Ngämuqa näkt pa rhat tualat na ama lat kärangätni i ngärhi sämaengätki i sa rha näpgoer na nas.

²¹ “Bä nga rhoqoräkt dä ama Judaqäna rha sangar a ngo va ama ansäspämgi ama mor qi bä rhi siqut iva rhi veng ngo di vät tangät täkt gua lat angät tpäs. ²² Sökt dinguna

vasägos dä qale ngo vä ma Ngämuqa aa luvät bä sarhäkt sävät tak täkt ama qunäga bä äkt i nguät mair täkt bä ngu sameng na ama engätki bä ba ama moräsnaarha dä ama ruvek mavängam doqorne. Qaku ngua mu guani savono sävät ma Moses kä nä ma Ngämuqa aa vämginarha arha enge angärha rhäng dap ut moe ut tamän bät ama enge ama sägängät sävät ama lat iva as ngät dän ²³ doqor sävät ma Kraiss iva qa rhon säda ama märänga aa ron näkt nguna ama narhoerqa na qa iva qa rhäranas nämät ama tñäpki diva qä sameng sävät ama neraqa bä ba aa ruvek maräkt dä bä ba ama Jentailqäna.”

²⁴ Bä nga rhoqoräkt i ma Pol qät täkne särhäm mes nä iangärhäkt ama enge dä ma Festus ka näs täm ga masirhat i qä qoar toqortäqyia, “Pol, sa guani na nge mamär! Gi rhisu qärangät ama mor ngät i ngit ta ngät di iangärhäkt ngät tu ama inirqi nä gi mädräm.”

²⁵ Sökt di ma Pol qa muvät toqortäqyia, “Qamoräsnaqa ma Festus, nak kaku guani na ngo. Agirhong gärqärhongni i nguät tamän bät irhong di ama engätki nä irhong dä ama räkt irhong. ²⁶ Ainge ama vitnaqa di qunäga vät a nge sä rhärhong däkt bä äkt i mamär vät a ngo iva nguät tamän na ama isiska sävät a nge. Bä rhäkt di nguät dräm i ainge ama vitnaqa di sa ngiat dräm nä rhärhong däkt moe inguna sa irhong ngä märanas da ama ruvek arhä saqong.

²⁷ “Gua vitnaqa ma Agripa, nguät dräm i ngiat nanakt na ama enge qärangätni i mudu ma Ngämuqa aa vämginarha rha säm a ngät.”

²⁸ Dä ma Agripa qa muvät pät ma Pol toqortäqyia, “Ngiat tu gi snäng iva dä rhom däkt ama qäväläm ama qot äm angärha ron diva ngia rhäqäne dä mamär na ngo iva ngut päs ma Kraiss aa rhäng?”

²⁹ Dä ma Pol qa muvät toqortäqyia, “Näma dä ama qot äm ama qäväläm ura ama uiu äm ama qäväläm sökt di

ngu nän sage ma Ngämuqa iva ainge bä sävät tärha rhäkt moe qärrarhae i rhat nari ngo rhäqyerhäkt diva ngän dän doqor ngo dap kaku nani a ngo iva rhit kop mät angän däkt na ama sengäna rhoqor ngo rhäkt.”

³⁰ Dä ma Agripa qa märanas kä na ama tpäskinaqa dä ma Bernaisi näkt sävät iarhakt moe qärrarhae i mai rhat muqun gem ga. ³¹ Bä vuk sä rha näp ka vätki at käväläm dap tat tamän sä mänguräp mä ne rhoqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di qaku qat tualat nä guani qärqäni i mamär iva rhi väsrhäm ga ura rhi veng ga vät ini angät tpäs.”

³² Dä ma Agripa qä qoar nä ma Festus toqortäqyia, “Vadi mai qaku ma Pol qä nanän da ama muräkt iva ma Sissar qä nari ngät dä mai mamär iva ngia rhuisiska vät a qa rhäkt.”

27

Ma Pol Qa Met Mät Ama Mlauski Ama Mor Qi Iva Sae Ma Rom

¹ Bä nga rhoqoräkt i ma Festus ka muräkt iva u rhet pä garäska säva ama ngärhäktka ma Itali dä ma Pol qä na arhani qärrarhani i rha näva ama tpäskiarharhäng di rha vodäm da säva ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt aa rhäkt. Qa di rhat tes ka i ma Julius näkt ka nämäni arhani ma Sissar aa ulaqimärharhärhäkt kärarhani i rhat tes ta i ama Ogastaskäna. ² Dä ut ton na nas sämät ama mlauski ama mor qi qärakti i qia män näva ama värhäm ama mor äm ma Adramitium gärakti i rhit täkmu na qi iva qia rhet sävät ama ivärhimek pät garäska aa väm bät ama ngärhäktka ma Esia dä ut märanas bä urhi ngang bät garäska aa rhäng. Dap toqoräkt di ma Aristarkas di qä na ut. Qa di ama Masedoniaqa qärakti i qa näva ama värhäm ama mor äm ma Tesalonaika.

³ Näkt nga duququ dä ut män e ma Saidon dä ma Julius ka rhäväkt sä ma Pol ivakt iva qa rhet sage aa ruavek ivakt iva rha rhatnärhäm ga varhäm aa tläqa. Ma Julius ka lavuqi na qa bä

qa mualat toqoräkt. ⁴Näkt nae dä saqi ut met pät garäska aa rhäng bä ut met säng ama urqa ma Saiprus aa rhäng i urhi ngang bät iagekt di ama mär ige inguna vä rhage di ama laurqi ama mor qi sävät a ut. ⁵Mamär dä urha ang mananamuk dä garäska aa ron bä urha ang bät ama garäska aa rhäkt pät ama ngärhäqyiom ma Silisia dä ma Pamfilia bä ut mair e va ama värhäm ama mor äm ma Maira va ama ngärhäkka ma Lisia. ⁶Sae dä qä ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerqa qa män bät akti ama mlauski ama mor qi nae ma Aleksandria näkt kiat tet iva sae ma Itali dä saqi qa mu ut mät ki.

⁷Urhi ngang maqälak maqälak da ama rhäqäp ama qunäng angärha ron nage ama laurqi bä ut na ama qrot äm ama qäväläm nani a ne rhoqoräkt i urhi ngang bät ama garäska aa rhäkt glaqot na ama värhäm ama mor äm ma Nidus. Bä ama laurqi ama qrot ki qia mäqäne dä mamär na ut bä qaku mamär iva ut namet toqoräkt dä soknga urha ang bä ut met säng ama urqa ma Krit aa rhäng dage da ama urqa aa väm ma Salmone nämät ama laurqi at krot. ⁸Bä ut na ama qrot nani a ne dap urhi ngang bät ama garäska aa rhäkt bä ut män bät ama ivärhäs kärqosni i rhat tes äs i ma Narimgi ama Mär Qi glaqot na ama värhäm ama gaini na äm ma Lasea.

⁹Ut tar sa ama rhäqäp ama qunäng bät garäska aa rhäng nage ama laur ama mor ngät bä aurha tmerhäs di sa ama tñäpki qiat mair vät a äs inguna ani di sa ut met e na ama qunäga qärakni i ama Judaqäna rhat dräm dat teranot pät a qa i äkt di ama garäska qat dräm gat tärana masirhat. Dä soknga ma Pol qa nasäng i qat tugem i qä qoar toqortäqyia, ¹⁰“Aruvek, nguat lu i rhos täkt aurha tmerhäs diva anga märänga ama mor qa qa rhän bät a ut dä äs angärha ron bä mänaris iva qäbäs na ama mlauski dä ama gunän dä qosaqi aiut diva qäbäs

na ut.” ¹¹Sokt di qä narhoerqa bä ba ama ulaqimärharhärhäkt di qaku qa nari nämät ma Pol dap kinak ka met sage ama ruqa qärak i qat turäkt ta ama mlauski qä na ama ngärhik nämät ama mlauski dä in goar na qa iva qop pa rhat tet.

¹²Inguna ani di ma Narimgi ama Mär qi di qaku ama mär äs ama ivärhäs iva qale rha e dä iangärhäkt ama soeng angät kunäng angärha ron. Bä äkt i ama rhäqäp na rha nävät a rha rha mu arhä snäng i qop pa rhat tet parhäm arha iska i nani a rha iva rha rhän e ma Finiks bä va qale rha e dä ama soeng angät kunäng angärha ron. Ma Finiks di ama narimgi e ma Krit näkt iaqyäkt ama narimqi di qiat narhong sävät iglem moe i säda ama laurqi at känak sävät sael dä qosaqi säda ama laurqi at känak sävät a märmär.

Ama Laurqi Ama Mor Qi Vä Garäska Bä Qia Märanas Na Ama Vaeng Ama Mor Ngät

¹³Bä nga ama mär ige ama laurige ngärhi nasäng i ige ngärhi e maqälak dä rha mu arhä snäng i rhäkt di märmärsäs iva rhat tet bä sae ma Finiks dä soknga rha märanas bä rha ang bät ama garäska aa rhäkt glaqot na ama urqa ma Krit. ¹⁴Nak kop kaku qale qale dä ama lauräm ama qrot äm mamär äm ngä män inamuk nävät ama urqa sa äm angät krot. ¹⁵Bä ama lauräm ngä rha qä mlauski bä urhi siqut iva urhi ngang maräkt näva aurha iska dä qaku dap ama lauräm ngä rhong bäm gi dä soknga ut kyiradeng na ama mlauski bä ama laurqi qi nän mä qi mämono.

¹⁶Bä nga urhi ngang nävät ama laurqi at krot säng ama urqa ama gaini na qa ma Kauda aa rhäng dä ut tualat ma ama qrot i urhit lu varhäm sa ama mlausini* bä urhit sek sä ini bä urhit kop sä ini mamär. ¹⁷Bä nak as nga qä gamoe rha mäqäne dä mamär nä qärqäni savono dä rha qop pät ama mlauski ama mor qi na ama

* **27:16** mlausini Ianiäkt ama mlausini di ini ngät dräm ngät tatnärha ama ruvek kre va ama mlauski ama mor qi qia rhon.

aropkāna ma ama qrot i rha ing ngät mäni qi ivakt iva rhi sāmaqrot na qi. Dä rhit len i varis ama mlauski qi naqut ama qunga inguna qaku ama dur e vät ama narimgi e ma Sirtis. Dä soknga rha anbut sa ama boiqi qäaraktni i ama laurqi qi nän mä qi sa ama mlauski ivakt iva qi ngang maqälak näkt ta qyiradeng na ama laurqi bä qit ta qi.

¹⁸ Bä nga duququ dä qoki as ama lauräm ama qrot äm ngärhit don na ut masirhat dä soknga rha nasäng i rhit don na ama gunän nämät ama mlauski ¹⁹ näkt nga vät ama dävauung na qa ama qunäga dä qosaqi rha rhon na angättni ama mlauski maräkt at gunän säp garäska. ²⁰ Bä nga ama lauräm di qoki as äm ngärhit don na ut dä ama qunäga dä ama qaeng di qaku urhit lu angät saqong bät ama rhäqäp ama qunäng dä bok da aut katnanakt dap ut tu ut snäng iva qaku maiar na ut.

²¹ Bä ama gamoe di rha met da ama rhäqäp ama qunäng angärha ron i qaku rhat täs anga tmäs bä nasot dä ma Pol qa mair mänguräp mä rha näkt kä goar na rha rhoqortäqyia, “Aruvek, vadi mai sa ngäni nari nämät ngo dä qale ngän namet nae ma Krit dä vadi mai mänarhäk pät angän gärhong dä va ama märäs pät a ngän. ²² Dap täkt di ngut täsläp pät a ngän iva qale ngänit len inguna va qaku qäbäs na anga sägäk nävät a ngän sokt ama mlauski diva qäbäs na qi.

²³ “Nguat tamän doqoräkt dinguna ma Ngämuqa qäarakni i qale ngo va aa rem bä qosaqi ngu nänäs sagem ga di mai akni aa ensel qa mair vät ngua ut näp bängang ²⁴ bä qä goar na ngo rhoqortäqyia, ‘Pol, qale ngit len. Nak pa nguna ngia rhair va ama muräkt dä ma Sisar aa saqong. Bä äkt i nävät ma Ngämuqa aa lavuqi dä va qa rhu-maiar nge ngi nä iarhakt moekt mät ama mlauski.’ ²⁵ Bä va rhäkt diva märmär gem ngän inguna aingo di nguat nanakt nä ma Ngämuqa i aa enge qärangättni i sa qa goar na ngo na ngät diva ngä rhu angät släqyige vät a

nas. ²⁶ Sokt di aut mlauski diva ama laurqi qi es däm gi bä sävät a qoan ba anga urqa.”

Sa Qorhäs Iva Ma Polqäna Rha Rhän Mit Pät A Qoan

²⁷ Vät ama ngärhäqyisem da levaet na qi ama bängagi dä qoki as ama lauräm ngärhi ses da ama mlauski bä urhi ngang bät ama garäska ma Adriatik aa rhäng bä nga nani äkt mäni bängagi dä ama ruvek kärarhani i rhat dräm dit lu vät ama mlauski di rha räm i ngäkt kre ama mlauski di qi ngang iva sävät a qoan. ²⁸ Dä soknga rha mon ama siqutka mane va ama garäska ivakt iva rhi räm i sa var ta e glaqot na ama qunga dä rha lu i nävät ama qunga inamäk sävät ama garäska aa rhäng di ama ruiom ama udiom na ama mitaqäna. Qale rha maqälak dä saqi as ta rha ama siqutka dä sa rha lu i ama ruqa ama rhäk täm ga da ama ngärhäqyisem na ama mitaqäna. ²⁹ Dä rha len i varis ama vaeng ngä narhon na aut mlauski samit sämäni ama sinap dä soknga rha rhon na ama agaqäna ama levaet na ngät nämät ama mlauski säva ama garäska dap urhi nän doqoräkt iva lir qunäga.

³⁰ Mamär dä ama ruvek kärarhani i rhit lu vät ama mlauski di nani a rha iva rha rhu-maiar nas i rhi ang masirhat nämät ama mlauski bä äkt i rhi nänbut sä qä mlausini samäk säp garäska iva mairas i rhi nänbut sa anga agaqäna samäk nävät ama mlauski at tärhäkt. ³¹ Dä ma Pol qa goar na qä ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerqa qä na ama ulaqimärharhärhäkt to-qortäqyia, “Ngakt bä nga iarhakt di rhi ang masirhat nämät ama mlauski rhäkt diva aingän diva qaku maiar na ngän.” ³² Bä äkt i ama ulaqimärharhärhäkt ta rhodäkt pa ama aropkāna sä qä mlausini bä arpus nä ini säp garäska.

³³ Bä sa nga qorhäs iva qunäga dä ma Pol qa qrotpät sä rha moe iva rha äs. Qä goar na rha rhoqortäqyia,

“Nävät angäna tlenga dä ngän mera-not da ama ngärhäqyisem da levaet na ama qunäng angärha ron bä qoki sa qaku ngän mäsguani. ³⁴ Rhäkt di ngut sämaqrot na ngän iva ngän däs anga tmäs i nak pa ngänät däqäm. Ngän moe rhäkt diva qaku aung gä narha anga ruanini.”

³⁵ Qat tamän doqoräkt bä rhäksot dä qa rha ama bret bä qa mes ama mär sage ma Ngämuqa da arhä saqong. Nasot dä qa von mäni qä bret bä qä nasäng i qat täs. ³⁶ Rha moe di sa rha rha ama sämaqrot bä rha mäsgängäni ama tmäs. ³⁷ Ama handrediom ama udiom dä ama ruvek ama dävaung na rha da ama ngärhäqyisem da qäraet da sägäk na rha na ut moe mät ama mlauski. ³⁸ Bä nga rha moe rha mäsgängäni bä arhä sareng mamär dä rha rhon na ama wit nämät ama mlauski säp garäska ivakt iva sak pämgä.

Sa Mava Na Ama Mlauski

³⁹ Näkt nga qunäga dä iarhakt kärarhae i rhit lu vät ama mlauski rha lu ama ivätki vät a qoan sokt di qaku rha räm iosäkt ama ivärhäsgäng. Bä nga rha lu ama garäska aa narimgi näkt mit päta a qoan di sokt ama qunga dä rha mu arhä snäng iva rhi siqut ti ing ba ama mlauski bä qi qut ama qunga mit päta a qoan. ⁴⁰ Bä nga rhoqoräkt dä rha rhodäkt sa ama aropkäna sa ama agaqäna bä ngä mon mäsgäng säp garäska dä qosaqi rha rhäväkt sa ama aropkäna sa ama palangiglem näda ama mlauski arha rhes kärqiglemni i iglem ngät dräm ngärhit dong bämgä. Mamär dä rha sek sa ama boiqi vät ama mlauski arha mäsgäng ivakt iva ama laurqi qi e väm gi bä va qi rut na ama mlauski samit sävät a qoan. ⁴¹ Sokt di nak kä mlauski qia qut mana vät ama qunga. Bä nga arha vämgi qia qut mana rhoqoräkt dä rhän särhäm gi bä qaku mamär iva qi narut. Dap ama vaeng ama mor ngät ngän betäkmät na arha ribit mä irhong mä irhong.

⁴² Dä ama ulaqimärharhärhäkt di rha qoar na ne na ama snängaqa iva rhi veng ama ruvek näva ama tpäskiarharhäng mät kä mlauski i

varis ti narhortäm bä samit sä rhäqäsäk dä rhi nang masirhat. ⁴³ Dap kä ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerqa di nani a qa iva qa rhumaiar ma Pol dä qa anmae vät a rha sä iaqäkt arhä snängaqa. Dap ka voda ama enge bä bä iarhakt kärarhae i rhat dräm iva rhit tortäm iva rhi er ti rhon na nas bä va rhi rhortäm samit sävät a qoan. ⁴⁴ Dap kärarhani moe i vät a rha diva rhi rhortäm sä nas päta anga qävälap nävät ama mlauski bä qosaqi va anga palangiglem angärha rhäng. Bä nga ut mualat toqoräkt dä ut moe di maiar na ut sa mämit sä rhäqäsäk.

28

Ma Polqäna E Va Ama Urqa Ma Malta

¹ Bä nga ut moe ut män mit päta a qoan i mamär na ut moe dä nak as ut räm i rhat tes iaqäkt ama urqa i ma Malta. ² Ama ruvek nävä iaqäkt ama urqa di ama mär ta i ama lavuqivämda. Di rha ek ta ama mudäbäs näkt ta ar sä ut moe sae inguna rhoqoräkt di ama suigi bä ama umälet.

³ Dä ma Pol di qa angsäspät na ama ngämung säva ama angä näkt nga qat tu ngät mäkmät ama mudam dä ama uiuvärhaqa väs dämgä ga näp ka angä i qa len ama qarraqi bä qa qut ma Pol aa rhäqyet näkt kat nanes mäni et. ⁴ Bä nga qa ruvek näva ama urqa rha lu qä uiuvärhaqa i qat nar nämäni qarraqi aa rhäqyet dä rhi qoar na ne rhoqortäqyia, “Rhak täkt ama ruqa di nak nguaräm ama väveng bämgä ga ama ruqa. Näma dä qa mäqäne dä mamär i qa mumaiar nas näp garäska sokt di ama ngämuqi ma Jastis diva qaku qi naqyiradeng na qa iva qat däqäm.”

⁵ Sokt di nga ma Pol qa värvär aa rhäqyet sä qä uiuvärhaqa sämät kä mudam dä qop kaku anga rämgi qia män bät a qa nämät ama uiuvärhaqa aa qeng. ⁶ Qa ruvek di mai rhat luvät na qa iva rip dämgä ga ura va arpus na qa samäk i qä näp sokt di qop tat luvät nä qarraqi päta ama uiu äm ama qäväläm bä qop kale dä qaku

guani maos ngä märanas pät ma Pol dä soknga rha qutsasorhane na arhä snängaqa dä rhi qoar i qa di akni iaqäkt ama ngämuqa.

⁷ Dap ma Publius ama moräsnaqa nävä iaqäkt ama urqa di qale aa ivärhap e glaqot. Di qa ar sä ut bä säva aa vät bä qali lut e vät ama dävauung ama qunäng näkt ka slamär na ut mamär i qät lu vät a ut. ⁸ Dap aa mamäk di rhoqoräkt di ama rämgi ama mor qi na ama uvupki dä ama ingdäktka bä aräm ga sämäni lai. Ma Pol qa mon ivakt iva qä lu qa näkt nga nasot i qa nän bät a qa dä qa mu aa rhäkt pät a qa bä qa mumäräs pät a qa.

⁹ Bä nga i rhangät täkt ama lat ngä märanas dä ama rämgivärharha moe nävä iaqäkt ama urqa rha män bä ma Pol qa nän bät a rha bä märäs pät a rha. ¹⁰ Rha slamär na ut masirhat i rhit bon ut ta ama vänbon masirhat näkt nga rhoqoräkt i ut täkmu na nas iva ut tet dä rha von ut ta ama gunän masirhat iva ngärhit lu vät a ut sa aurha iska vät garäska aa rhäng.

Ma Pol Aa Mänmäns E Ma Rom

¹¹ Nasot ama dävagukt ama eqoan gärangätäni i qali lut e ma Malta dä ut märanas bä urha ang bä garäska mät ama mlauski ama mor qi qaraktni i mäqi qia män bä qia mair e ma Malta da ama soeng angät kunäng angärha ron. Iaqqäkt ama mlauski di qi nae ma Aleksandria näkt sa rha emär vät arha vängi ma ama udiom ama iausiom i ma Kastor qä nä ma Polaks ama ngämuqa ma Sus aa imiom. ¹² Bä ut mon sämät ama värhäm ama mor äm ma Sirakyus bä qali lut e vät ama dävauung ama qunäng. ¹³ Näkt nae dä u rhang bä garäska bä ut män e mät ama värhäm ama mor äm ma Regium. Näkt duququ dä ama mär qi ama laurqi qia män näkt kale bä vanaia dä ut mair e mät ama värhäm ama mor äm ma Puteoli. ¹⁴ Ut män bät arhani ama qatnanaktpämda e dä rha rhäqoar sä ut bä qali lut gem da vät ama sägos ama tadenas. Bä nae dä ut met bä sae ma Rom.

¹⁵ Bä nga ama qatnanaktpämda nae ma Rom di sa rha nari sävät a ut i ut dän dä rha märanas na gläius bä arhani rha män bät a ut e mät ama värhäm ma Maket i ma Apius dä arhani rha män bät a ut e mät ama värhäm ama Dävauung ama Situaqäna. Bä nga ma Pol qa lu rha dä qa mes ama mär sage ma Ngämuqa inguna arhä qäranas äs ngä sämaqrot na qa.

¹⁶ Bä nga ut män e ma Rom dä ma Pol di rha qyiradeng na qa iva sokt ka qale qa sä nas kä na ama ulaqimärhaarhäkt iva qät lu vät a qa.

Ma Pol E Ma Rom

¹⁷ Nasot ama dävauung ama qunäng dä qa mes ama Judaqäna arhä narhoerta sävät a ne. Bä sa nga västämne na rha dä ma Pol qä qoar na rha rhoqortäqyia, “Gua ruavek, ngäktki i qaku ngua mualat nä guani iva ini ngärhi slava na aurha ruvek bä qosaqi aut kärhong gärqärhongni i ama venane sä irhong nage aut mamäkkäna sokt di rha sangar a ngo e ma Jerusalem bä rha vodäm ngo bä ba ama Romgäna. ¹⁸ Bä nga rha rämbät sä ngo mamär dä nani a rha iva rhi rhäväkt sä ngo inguna qaku rha män bät guani qärqäni i mamär iva rhi veng ngo vät ini angät tpäs. ¹⁹ Sokt di ama Judaqäna di qaku nani a rha iva ama ulaqimärharhärhäkt ti narhäväkt sä ngo dä ngua lu i qaku gu nga iska dä ngua nän da ama muräkt iva ma Sisar qä nari ngät.

“Sokt di nak kop kaku ngua män sä guani qärqäni iva ngu rhäksärhä gua ruvek pät ini angät tpäs. ²⁰ Bä äkt i ngua rhäkne nani a ngän iva ngu lu ngän dä ngua rhamän särhäm ngän doqor täkt. Dap nani a ngo iva ngänät dräm i sa rha qop pät a ngo nä rhak täkt ama sen dinguna nävät ama qatnanakt kärangätäni i aiut ama Israelqäna di ut nanakt iva ma Kraiska rhumaiar ut.”

²¹ Dä rha muvät pät ma Pol toqortäqyia, “Qop kaku ut ta anga abuqitnäk nae ma Judia qärqitnäkni i rha säm bäm itnäk sävät a nge. Bä qosaqi ama qatnanaktpämda

qärrarhani i sa rha män nae ma Judia di qaku aung ga voda anga enge ura qa märhamän bät anga engini sävät a nge sa anga vuini. ²² Sukt di nani a ut iva urhi nari nämät nge i gi qatnanakt di ngät tet toqor mäniekt inguna ut dräm i ama ruvek moe di rhat tamänsäs sävät ama ruvek kärarhani i rhat nanakt nä ma Jisas.”

²³ Rha qop ma akni ama qunäga iva västämne na rha rhi nä ma Pol bä ama rhäqäp na rha masirhat ta män säp iosäkt ama ivärhäs kärqosni i ma Pol qat tas e. Bä ma Pol qat tamän särhäm da mänasäng bät duququs bä dängdäng i bängagi i qät täväktsäs dä qat tuqunäga vät a rha sävät ma Ngämuqa aa Muräktpä. Dä qä siqt i qä rhartäm sa arhä qatnanakt sämäni ma Jisas nä ma Ngämuqa aa vämginarha arha enge ngä na ama Muräkt nage ma Moses.

²⁴ Bä arhani nävät a rha di rhat nanakt i ama enge iangärhäkt kärangät i ma Pol qat tamän bät a ngät di ama engätki na ngät dap arhani di qaku rhat nanakt. ²⁵ Bä qaku sägäk na arhä snängaqa dä rhi nasäng iva vräspräs na rha rhoqoräkt i ma Pol qa voda aa dängdängini na ngät ama enge i qä qoar toqortäqyia, “Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa märhamän bät ama engätki bä ba angän mamäkkäna rhoqoräkt i qa märhamän mät ma Aisaia ma Ngämuqa aa vämginaqa rhoqortäqyia,

²⁶ “ Ngia rhet bä sage rhärhae rhäkt ama ruvek dä ngi qoar na rha rhoqortäqyia,
 “Aingän di nak pa ngänät nari sukt diva qaku qunäga vät a ngän
 bä nak pa ngänät nañäm sukt diva qaku ngän nalu guani.”

²⁷ Inguna rhärhae rhäkt ama ruvek di sa arhä mädräm ngä män i sa qaku qunäga mät ngät

bä sukt mamär vät a rha iva rhat nari ama gaini nämät arha sdäm
 dä sa rha väsdät mät arhä saqong.
 Nga vadi mai qaku rhoqoräkt di mamär iva rhat nañäm na arhä saqong
 bä va rhat nari nämät arha sdäm
 bä va qunäga mät arhä mädräm
 dä va rhi rhong sävät a ngo dä va ngua rhumaiar ta.’ ”

²⁸ Bä ma Pol qa rhäksot na aa enge rhoqortäqyia, “Nani a ngo iva ngänät dräm i ama enge sävät ma Ngämuqa aa mumaiar di sa qa rhäk na ngät sage ama Jentailqäna bä rha diva rha rhat maengäkt sä ngät.” ²⁹*

³⁰ Qale ma Pol vät ama rhäk täm iom ama quiaiom bät iaqäkt aa vätkä dap kät boda ama ligär vät a qa bä nga ama ruvek tat dân iva sagem ga dä qä rhar sä rha sagem mes. ³¹ Qaku guani ngärhit päsrhäm ga dap ama qraräqa na qa bä qä sameng sävät ma Ngämuqa aa Muräktpä dä qä su sävät ma Engeska ma Jisas ma Krai.

* **28:29** Ma Luk ka säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Luk aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säm ini sae. ‘Bä nga nasot i qa märhamän dä ama Judaqäna rha met dap tit beng bät a ne masirhat.’

Ma Romgäna

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ama Jentailqäna ama qatnanakt pä m da e ma Rom. Rhoqoräkt di rhoqor qre i masirhat na ama Judaqäna ama qatnanakt pä m da i qosaqi qale rha e mä nguräp mä rha.

Ma Pol qa säm ivakt iva qä rhäkmu na ama iska nanokt nas iva sae ma Rom dä ma Spen. Dä qosaqi qa säm ivakt iva rhi nari nämät ama ngangga maräkt aa sameng sävät ama mumaiar qarängät ni i as kaku rha nari ngät mamär. Qosaqi nani a qa iva qät täväksäs mamär sävät ama Jentailqäna rhi na ama Judaqäna sädä ma Ngämuqa aa snängaqa aa ron na aa lat na ama rhäqästäm.

Ma Romgäna di qi sameng mamär na ama sameng ama mär ngät bä qit täväksäs i ma Ngämuqa aa snängaqa na ama mumaiar di qa bä ba ama ruvek moe vät ama ivät ki i ama Jentailqäna rhi na ama Judaqäna. Ama mor qa ama snängaqa di rhoqortäqyia, sävetka di qat dän i ama räktka na qa di nävät ma Ngämuqa. Rhäkt di ut lu ama ruvek moe di ama vurha na rha dap pa rhi rha ama mumaiar nävät ama qatnanakt bä rhoqoräkt diva rha rhän i ama qumärqumärta na rha mamär. Näkt mamär iva qale rha ma ama qrot sa ama qatnanakt toqoräkt nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa. Ma Romgäna di qir qur ut tä ma Pol aa qänäskänes masirhat sävät ama Judaqäna dä väm gi di sa qa säm ama rhäqäp na ngät ama enge nävä Ma Mru Ngät Ama Rharesbane.

Ama Qäväläp Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-15)

Sävät Ama Räkt Ngät Ama Iar Nage

Ma Ngämuqa (1:16-17)

Ama Ruvek Moe Di Qaku Ama Räkt Ta (1:18-3:20)

Ma Ngämuqa Qat Tualat Sä Ut Iva
Ama Räkttä Na Ut Dä Aa Saqong
(3:21-5)

Ma Ngämuqa Qat Tualat Sä Ut Iva
Ut Tualat Na Ama Räkt Ngät Ama
Lat (6-8)

Ma Ngämuqa Aa Lat Sä vät Ama Mu-
maiar Di Ama Räkt Ngät (9-11)

Mamär Iva Ut Tualat Na Ama Räkt
Ngät Ama Lat (12-15:13)

Ma Pol Qat Tu Da Aa Enge Angät
Tpäs (15:14-33)

Ama Dängdängini Na Ngät Ama
Enge Na Ama Märmärgem (16)

Ma Pol Qa Sä m Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanaktpä m da E Ma Rom

¹ Rhangät täkt ama enge di nagem ngo ma Pol ama latka vä ma Jisas ma Krai aa rem bä ngo di ama ngangga qaräkn i sa ma Ngämuqa qa armeng däm ga dä qa mes ka ivakt iva qä sameng na aa sameng ama mär ngät. ² Ama sameng ama mär ngät di sa mudu ma Ngämuqa qa mumänaris pä t a ngät bä aa vä mginarha rha märhamän bät a ngät dä sa rha sä m a ngät pa ama qumärqumär ngät ma Ngämuqa aa enge. ³ Iangärhäkt ama sameng ama mär ngät di sä vät aa emga qaräkn i qa män nävät ma Devit aa enevaqi i ama ruqa na qa ⁴ bä nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot di sa ma Ngämuqa qa qur a ut i qa di aa emga na qa ma Engeska ma Jisas ma Krai toqoräkt i sa qa märanas na qa nämät ama tñäpki.

⁵ Nävät a qa dä ma Ngämuqa qa von ngo rha ama nän sävät ki dä ama lat i ama ngangga iva ngu rhoer nanokt ama Jentailqäna ivakt iva rhat nanakt nä ma Jisas ma Krai dä va rhat tet parhäm iangärhäkt arhä qatnanakt bä nävät tangät täkt dä va qä rha ama qutdrir. ⁶ Bä rhangät täkt di qosaqi bä ba ngän gärrarhani i qale ngän e mät ama vä rhäm ama mor ä m ma Rom aingän gärrarhae i ma Ngämuqa sa qa mes ngän iva ngän bä bä ma Jisas ma Krai.

⁷ Bä rhäkt di sa ngut säm sävät a ngän moe e ma Rom aingän gärarhae i ma Ngämuqa aa snäng bät a ngän dä sa qa mes ngän ivakt iva aa ruvek na ngän.

Mamär iva ma Ngämuqa aut mamäk dä ma Engeska ma Jisas ma Kraisi ini von ngän da ama bulap dä ama nämsävätki.

Ma Pol Di Nani A Qa Iva Qa Rhet Sae Ma Rom

⁸ Narhoer di nävät ma Jisas ma Kraisi dä nguat tes ama mär sage ma Ngämuqa nävät a ngän moe inguna ama ruvek nävät ama ivätki moe di sa rhat nari sävät angän gatnanakt. ⁹ Ma Ngämuqa qarakni i nguat tualat bä ba qa nävät gu snängaqa moe i ngu sameng na ama sameng ama mär ngät sävät aa emga di sa qat dräm i vasägos dä nguat tamän sävät a ngän ¹⁰ bät ama qävälap moe qarqapni i ngu nän.

Ngu nän iva nävät ma Ngämuqa aa Muräkt ama mär ngät dä va as pa ngua rhet ngu lu ngän bät ama rhodäm gängätni i sa qa muqunän bät a ngät. ¹¹ Inguna nani a ngo masirhat iva ngu lu ngän ivakt iva ngua rhatnärhäm ngän ivakt iva ngäni rha ama modämne nage ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa bä va ngärhi sämaqrot na ngän. ¹² Ama rharimini di rhoqortäqyia, va ut moe i aingän dä aingo diva u rhatnärhäm ne moe sä ne i ngua rhatnärhäm ngän nä gu qatnanakt dä va ngän datnärhäm ngo na angän gatnanakt.

¹³ Gua ruavek, mamär iva ngänät dräm sävät tangät täkt. Ma ama rhäqäp nä imek dä nguat turäkt ba nas iva ngua rhet ngu lu ngän sokt di ngäda ani ngä mäqäne sä ngo bä qaku ngua met. Qosaqi nani a ngo iva ngua rhäqäne dä mamär nä guavek nä mänguräp mä ngän iva rhat nanakt nä ma Jisasi toqor arhani qärrarhani i sa ngua mualat sä rha nävät arhani ama Jentailqäna moe. ¹⁴ Inguna aingo di gua lat diva ngua rhatnärha ama ruvek kärerarhani i rhat tamän na ama

Grikkäna arha enge bä sävät ama ruvek kärerarhani i qaku rhat tamän na ngät i näma dä sa rha su ura qinak kaku rha su. ¹⁵ Bä äkt i aingo di qosaqi nani a ngo iva ngu sameng na ama sameng ama mär ngät bä ba ngän gärarhani i qale ngän e ma Rom.

Ama Räkka Ama Ruqa Dä Ma Ngämuqa Aa Saqong Diva Qat Däqäm Di Nävät Aa Qatnanakt

¹⁶ Aingo di nguat nanakt mamär na ama sameng ama mär ngät sävät ma Jisasi inguna ngät di ma Ngämuqa aa qrot iva ngä rhumaiar nä iarhakt kärerarhae i rhat nanakt i narhoer di ngä met sage ama Judaqäna näkt nasot dä qosaqi ngä met sage ama Jentailqäna. ¹⁷ Inguna ama sameng sävät ma Jisasi ma Kraisi di ngärhi sameng mamär i ma Ngämuqa di qat tualat toqor mäniekt sa ama ruvek bä rhat dän i ama räktta na rha da aa saqong doqoräkt i rhat nanakt nä ma Kraisi. Iangärhäkt di rhoqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Qarakni i sa qa män i ama räktka ama ruqa na qa dä ma Ngämuqa aa saqong diva qat däqäm di nävät aa qatnanakt.”

Ma Ngämuqa Aa Uraqi Sävät Ama Ruvek Arha Lat Ama Vu Ngät

¹⁸ Näda ama usäpki arha ron dä ma Ngämuqa qar qur a ut i sa qa rhäkmu na nas na aa uraqi iva qä rhäksärha ama Jentailqäna bä va qä sangäm na rha iarhakt kärerarhae i qaku rhit kutdrir sagem ga dä qosaqi qärerarhani i rhat tualat na ama lat ama vu ngät. Iarhakt ama ruvek di qärerarhae i arha lat di ngät tair särha ama engäktki ivakt iva qale qunäga vät ama ruvek sä qi. ¹⁹ Ma Ngämuqa aa uraqi di qia e vät a rha inguna agini qarqäni i ama ruvek diva rhat dräm ini sävät ma Ngämuqa di sa qunäga vät a rha sä ini. Qoki ma Ngämuqa qa muqunäga sä ini bä ba rha. ²⁰ Mänasäng naimäk äkt i ma Ngämuqa qa säm ama ivätki moe bä sarhäkt dä sa ama ruvek tit lu mamär nä ma Ngämuqa aa qrot ama sok täm ngät ngä nä iarhongäkt

kärqärhong i irhong ngärhi sameng sävät aa iar bä sa qunäga vät a rha sä qa nävät iarhongäkt kärqärhong i sa qa säm irhong. Bä äkt i rha di qaku mamär vät a rha iva rhi namu guaäm särhäm mes. ²¹ Inguna sa rhat dräm ma Ngämuqa sokt di qaku rhit kutdrir sävät a qa inguna qa di ma Ngämuqa bä qop pa rhat tes ama mär sagem ga. Dap kinak arhä mungäsnäng di qaku ngät tualat mamär dä arhä mädräm di ngät dän i ama dungdung ngät bä qosaqi bängangit mät ngät. ²² Rhi qoar i rha di ama ruvek sa ama mädräm ama mär ngät sokt di sa rha män i nak ama däädända na rha ²³ bä qaku mamär iva rhi nan da arhä quum sä nas bä qosaqi qaku rhi naqutdrir sage ma Ngämuqa qarakni i ama ngät däqäm ga vasägos di nak kaku dap kinak tat tualat toqoräkt sage ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät iva ngät nañäm doqor ama ruqa qarakni iva qä ñäp ura rhoqor ama isäm ura rhoqor ama lauvirhong maos maos.

²⁴ Bä nävät iomäkt i ama ruvek di ama däädän da dä sa ma Ngämuqa qa qyiradeng na rha sämät ama vuirhong gärqärhongni i nani arhä snängaqa nä irhong bä rhat tualat na ama lat kärangätni i ama qluqi vät angät tpäs sävät a ne. ²⁵ Rhit kutsasorhane na ama engätki sävät ma Ngämuqa bä va nani ama iraski. Rhi nän da arhä quum sä nas bä rhit kutdrir dä rhat tualat bä bä ianiäkt kärqäni i sa ma Ngämuqa qa säm ini dap kinak kaku sage iaqäkt karak i qa säm iarhongäkt moe qarak i mamär iva rhi nänsäs sagem ga vasägos. Ngätki rhoqoräkt.

²⁶ Bä äkt i nävät tangät täkt arha lat dä ma Ngämuqa qa qyiradeng na rha säda ama snängaqa aa ron na ama qavatka qarakni i qaku maräkt. Bä qäqi ama evop di rhat tualat na ama lat kärangätni i mai va qaku rhi natmualat na ngät i rhi qavat sä ne. ²⁷ Bä rhoqorne rhoqoräkt i qosaqi ama gamoe di qaku nani a rha iva rhat tas ti na ama evop dap nani a

rha masirhat iva rhat tas ti na arhani ama gamoe. Ama gamoe di rhat tualat na ama lat ama vu ngät mamär sävät a ne bä nävät iangärhäkt arha lat dä ma Ngämuqa qä sangäm na rha.

²⁸ Qaku nani a rha iva rhat sangar sävät ama engätki na ngät ama mädräm sävät ma Ngämuqa bä äkt i qa qyiradeng na rha sämät ama mädräm gärangätni i qaku ama räkt ngät ivakt iva rhat tualat nä iarhongäkt kärqärhong i mai va qaku rhi natmualat nä irhong. ²⁹ Bä rha di rhäqäp ta na ama lat maos maos moe qärangätni i ama vu ngät ama lat dä ama alek näkt ti slava na ne na ama lat ama vu ngät. Dä vasägos dä arhä snängaqa ama vu qa sävät arhani arhä qärhong bä rhi veng ne dä rhat sangar ama snängaqa iva rhi arhäktgyäm sä ne dä rhi iras täm ne dä nani a rha iva rhi slava na arhani ama ruvek. Rhat tamän bä ngärharhäng na ne ³⁰ näkt iarhakt di qosaqi rhat tamän mava na ne dä ama vu da arha ron sävät ma Ngämuqa dä rhat tamän na ama mume sävät a ne dä rhat nañäm mane na arhani ama ruvek dä rhat tair na nas dä rha di rhat tu arhä snäng sävät ama is masirhat ivakt iva rhat tualat na ama vu ngät ama lat bä qaku rhat tet nasot arhä mamäkkäna arha enge.

³¹ Bä rha di rhat tualat na ama lat toqor ama däädända arha lat dä qaku rhat tualat parhäm arha enge na ama mumänaris dä qaku rhat tualat na ama mär ngät ama lat sävät arhani ura rhit lavuqi na rha. ³² Sa rhat dräm i ma Ngämuqa aa Muräkt di ngät tamän i ama ruvek kärarhani i rhat tualat nä iarhongäkt di mamär iva rha rhet sämät ama tñäpki. Sokt di qaku sokt tat tualat nä iarhongäkt dap käqi sägäni na rha rhi na ama ruvek kärarhani i rhat tualat nä irhong.

2

Ma Ngämuqa Aa Räkt Ngät Aa Matnävämne

¹ Aruvek, aingän gärarhae i ngän datnävämne na arhani sa arha lat ama vu ngät diva ngäni rha ama

rhäksärhäm bä va qaku mamär iva ngän namu guaäm särhäm mes inguna qosaqi ngänät dräm ngän dualat na ama lat toqoräkt. ² Ut dräm i ma Ngämuqa aa matnävämne di ama räkt ngät toqoräkt i qat tatnävämne na ama ruvek kärarhani i rhat tualat nä iarhongäkt toqoräkt. ³ Ari, qoki ngätki i qaku mamär vät a ngän iva ngän naingis ma Ngämuqa aa matnävämne qrekt i ngänät dräm ngän datnävämne na arhani ama ruvek dap kosaqi ngänät dräm ngän dualat na ama lat toqoräkt. ⁴ Ura nguaräm ngän dusaksak nä ma Ngämuqa aa lat ama mär ngät inguna qaku qä sangäm na ngän goki äkt i ngän dualat nä iarhongäkt dap kat tudävarhäm na ngän? Nak mamär iva ngänät dräm mamär i ma Ngämuqa di ama mär aa lat inguna nani a qa iva ngäni lu mamär dä sa va ngäni näpgoer na nas.

⁵ Sokt di aingän di ama qrot angän snängaqa bä äkt i qaku qunäga vät a ngän sä ma Ngämuqa aa lat. Bä nga ngän dualat toqoräkt dä nak sa ma Ngämuqa va qä rhäksärhäm ngän masirhat pät ama qunäga qarækni iva aa uraqi dä aa räkt ngät aa matnävämne ngä rhän. ⁶ Inguna ma Ngämuqa va qä von da aa muvätki bä ba ama ruvek moe asägäk asägäk parhäm ama lat kärangätni i sa rha mualat na ngät. ⁷ Ma Ngämuqa va qä von da ama iar ama sok täm ngät ba ama ruvek kärarhani i vasägos dä qale rha sa ama bulap bä rhat tualat na ama lat ama mär ngät ivakt iva ma Ngämuqa qä von da rha ama murhämeska dä va qä sek sä rha. ⁸ Arhani ama ruvek di sokt nani a rha iva rhat tet parhäm arhä snängaqa dä rhat tet parhäm ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät dap kaku nani a rha na ama lat ama räkt ngät. Bä va iarhakt ama ruvek diva ma Ngämuqa qä rhor na aa uraqi vät a rha. ⁹ Bä va rhoqoräkt dä va ama ruvek moe qararhani i rhat tualat na ama vuirhong diva avuqi na rha mät ama märänga dä ama ruanini. Bä

va iaqäkt ama märänga dä ama ruanini diva irhom ngä rhän bät ama Judaqäna narhoer näkt nasot dä sa ama Jentailqäna. ¹⁰ Dap ma Ngämuqa va qä von da ama murhämeska dä ama qutdrir näkt ama bulap sage iarhakt moe qararhae i rhat tualat nä qarqärhongni i ama mär irhong. Va qa rhualat toqoräkt narhoer sa ama Judaqäna näkt nasot dä sa ama Jentailqäna. ¹¹ Inguna ma Ngämuqa di qat tatnävämne na ama ruvek moe rhoqorne varhäm ama sägängät ama matnävämne.

Ma Ngämuqa Aa Matnävämne Näkt Aa Muräkt

¹² Ama Jentailqäna di qaku ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses nga e gem da. Sokt di nga rhat tualat na ama vuirhong dä sa qäbäs na rha bä qale rha sañis nä iangärhäkt ama Muräkt. Dap ama Judaqäna di ama Muräkt nga e gem da bä nga rhat tualat na ama vuirhong dä va ma Ngämuqa qa rhatnävämne na rha nä iangärhäkt ama Muräkt ¹³ inguna qaku nävät iomäkt i ama ruvek di sokt tat nari ama Muräkt di rhat dän i ama räkta na rha dä ma Ngämuqa aa saqong dap kinak pa rha rhän i ama räkta na rha qre i rhit päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng.

¹⁴ Ama Muräkt nage ma Moses di sa qaku rha von ama Jentailqäna rhäm ngät sokt di ngakt bä varhäm arhä snängaqa maräkt dä rhat dräm dat tualat na ama lat kärangätni i ama mär ngät da ama Muräkt angät saqong bä rhoqoräkt di rhir qur ama ruvek i sa rhat dräm i agi a lat di maräkt na ngät bä qop agi a lat di qaku maräkt na ngät. Näma dä äkt bä qaku rhäm da nävät ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses. ¹⁵ Bä arha lat di ngärhi sameng ba ama ruvek i iangärhäkt kärangät i ama mär ngät da ama Muräkt angät saqong di rhoqor qre i sa rha säm a ngät mät arhä snängaqa. Dä arhä snängaqa qat tamän särhäm da i arha lat di ama vu ngät ura ama räkt ngät. ¹⁶ Bä äkt i varhäm ama sameng ama mär ngät kärangätni

i ngu sameng na ngät di vät iaqäkt ama qunäga diva ma Ngämuqa qa rhatnävämne na ama ruvek nävät ma Jisas ma Kraisa sa arha lat kärangätni i sa rha mualat na ngät i ama ngaip ngät.

¹⁷ Dap aingän diva ngän doqor mäniekt, aingän gärrarhae i ngän des nas i ama Judaqäna? Aingän di sa ngänät sangar ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses bä ngänit sek na nas i ma Ngämuqa aa ruvek na ngän ¹⁸ bä ngänät dräm ama lat kärangätni i nani ma Ngämuqa iva ngän dualat na ngät nävät ama Muräkt kärangätni i sa ngä su ngän sävät ama lat kärangätni i ama räkt ngät. ¹⁹ Näkt aingän di ngän du angän snäng i ngäni rhoer nanokt ama säsurta mamär bä qosaqi aingän di ama neraqa bä bä iarhakt kärarhae i qale rha vä bängangit angät tpäs. ²⁰ Dä aingän di qosaqi ngän du angän snäng i ngänit dodröp ama däädanda näkt aingän di ama ruvek kärarhani iva rhi su ama rhoes inguna ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses kärangätni i ama mädräm ama mär ngät dä ama engäkki at tarebäm di nga e gem ngän.

²¹ Ngakt bä ngäkki nä iarhongäkt moekt dä aingän gärrarhae i sa ngäni su arhani ama ruvek di ngu lu mäniekt bä qaku ngäni su nas? Dä aingän gärrarhae i ngäni sameng doqortäqyia, “Qale ngäni sua” di nga ngäni sua? ²² Dä aingän gärrarhae i ngän damän doqortäqyia, “Qale ngäni qavatnävätlägut” di nga ngäni qavatnävätlägut? Näkt aingän gärrarhae i ngän dair särha ama iaus kärangätni i ama ruvek sa rha mualat na ngät di nga ngäni sua nävät ama mämuimek pa ama ansäspäm gärrangätni i iangärhäkt ama iaus nga e väm ngät? ²³ Ngänit sek na nas i ma Ngämuqa aa Muräkt nga e gem ngän sokt di ngänit bon ma Ngämuqa rha ama qluqi i ngäni nänbetäkmät na ngät. ²⁴ Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Inguna nävät a ngän ama Judaqäna dä ama

Jentailqäna di rhat tamän mava nä ma Ngämuqa aa ngärhipki.”

²⁵ Ngakt bä ngänit päs ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses angärha rhäng di iangärhäkt ama lat kärangätni i sa rha däktsäng mä ngän diva ngät tatnärhäm ngän dap ngakt bä qaku ngänit päs angärha rhäng di aingän di ngän doqor ama ruvek kärarhani i qaku rha däktsäng mä rha. ²⁶ Ngakt bä ama Jentailqa qarakni i qaku rha däktsäng mä qa di qät päs ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses angärha rhäng diva qa rhoqor qarakni i rha däktsäng mä qa dä ma Ngämuqa aa saqong. ²⁷ Bä aingän ama Judaqäna qärrarhani i ngäni nänbetäkmät na ama Muräkt diva ama Jentailqäna qärrarhani i sa qaku rha däktsäng mä rha bä rhit päs ama Muräkt angärha rhäng diva rha rhatnävämne na ngän näma dä äkt bä sa ngän da ama Muräkt kärangätni i rha säm a ngät bä sa rha däktsäng mä ngän.

²⁸ Bä ama ruqa di qaku qä namän i ama Judaqa na qa sokt nävät iomäkt i rha däkt aa släqyige inguna iomäkt di nak kop ama släqyige angät kani. ²⁹ Ama engäkki na qa ama Judaqa di iaqäkt kärak i qa rhoqoräkt namuk näda aa ron. Ama ruqa rhoqoräkt di rhoqor qre i sa ma Ngämuqa aa Qloqqa qa däktsäng mä qa vät aa mungäsnäng dap ka di qaku rhoqoräkt inguna nävät ama Muräkt kärangätni i rha säm a ngät. Qa di qaku aa ansäs ngät dän nage ama ruvek dap kinak ngät dän nage ma Ngämuqa.

3

Ma Ngämuqa Aa Lat Di Ama Räkt Ngät

¹ Nga guaäm nga ni e qarqomni i äm ngät tatnärha ama Judaqäna qarqom i qaku äm ngät tatnärha ama Jentailqäna? Ura nga guani anga mär ini nga ni e dä iomäkt angärha ron i rhi däkt säng ama ruqa? ² Ari, nak ama rhäqöp nä irhong dä iomäkt

angärha ron. Narhoer di sa ma Ngämuqa qa von ama Judaqäna rha aa enge ivakt iva rhat sangar a ngät.
³ Ngu lu va rhoqor mäniekt kre i arhani nävät a rha di qaku rhat tet parhäm iangärhäkt aa enge? Nga va nävät iangärhäkt arha lat dä va qaku ma Ngämuqa qä namet parhäm aa enge? ⁴ Va qoki qaku mamär iva rhoqoräkt. Näma dä ama ruvek moe di ama irasmätta sokt di ma Ngämuqa di qat tamän bät ama engäktki na ngät ama enge qärangättni i rhoqor aa enge qärangät i ngät tamän doqortäqyia,

“Va qoki ngi qur ama ruvek i ama engäktki nä gia enge rhoqoräkt i ngiat tamän bät a ngät dä va ngia rhäqäne dä mamär i ngia rhän näp iarhakt kärarhae arhä väs i rhi siqut na nge.”

⁵ Nguaräm aung nävät a ngän gäarakni i qaku qat tu aa snäng mamär diva qä snanbät toqortäqyia, “Aurha lat ama vu ngät di ngärhi sameng i ma Ngämuqa aa lat di ama räkt ngät. Bä rhoqoräkt dä ngu lu mäniekt bä va qä sangäm na ut pät angät tpäs?” ⁶ Ari, qoki mamär iva qä sangäm na ut kre i ut tualat toqoräkt. Ngakt bä qaku di ngu lu va ma Ngämuqa qa rhatnävämne na arhani ama ruvek pät ama ivätki rhoqor mäniekt? ⁷ Sokt di varis aung nävät a ngän diva qä snanbät toqortäqyia, “Gua enge ama iraski na ngät di ngärhit puk sä ma Ngämuqa aa enge i ama engäktki na ngät dä ngärhit sämamor na aa murhämeska. Ngakt bä rhoqoräkt dä ngu lu mäniekt bä va qä sangäm na ngo i ama vuqa na ngo vät angät tpäs?” ⁸ Bä nguaräm iaqäkt ama ruqa diva as kat tamän doqortäqyia, “Nguaräm mamär iva ut tualat na ama vuirhong masirhat ivakt iva ama mär irhong ngät dân.” Iangärhäkt ama enge di ngät toqor arhani ama ruvek nävät a ngän arha enge ama iraski na ngät kärangättni i rhi qoar i aingo di nguat tamän bät a ngät. Iarhakt ama ruvek arhä

rhäksärhäm nage ma Ngämuqa di ama räkt ngät.

Qaku Aung Anga Ruqa Di Ama Räkka Na Qa Mamär

⁹ Mänia? Nga aiut ama Judaqäna di ama räktta na ut dap kaku rha ama Jentailqäna? Qaku! Qoki sa qaku! Nak sa ngua muqunäga mamär narhoer i ama Judaqäna dä ama Jentailqäna di rha moe di qale rha da ama vuirhong angärha ron.
¹⁰ Rhangät täkt di ngät toqor ma Ngämuqa aa enge qärangättni i ngät tamän i,

“Qaku aung anga ruqa qa e qäarakni i ama räkka na qa mamär. Qoki sa qaku aung mas anga sägäk!

¹¹ Qaku aung gäarakni i qunäga vät a qa

dä qaku aung gäarakni i qät ñäm nani ma Ngämuqa.

¹² Rha moe di sa rha rhong nä ma Ngämuqa bä rha moe di ama vurha na rha.

Dä qaku aung gäarakni i qat tualat na ama lat kärangättni i ama mär ngät.

Qoki sa qaku aung mas!

¹³ Arha väm di ngät toqor ama ñäpta arha uqup kärangättni i ngät naqang.

Bä arhä qoebañ di ngärhit bon da ama engirhong ama iraski nä irhong

ngä na ama enge qärangättni i ngärhi sangäm na ama ruvek toqor ama uiuvärhirhong angät känogi nämät arha väm

¹⁴ bä rhäqäp mät arha väm na ama märhamän mava qärangättni i ngärhi slava na ama ruvek.

¹⁵ Rhit täkdävär ti ngang iva rhi sangäm na ama ruvek dä rhi veng da.

¹⁶ Näkt koe nai i rhat tet e di rhi slava na ama ruvek arha iar dä rhit bon da rha ama märän.

¹⁷ Bä qaku rhat dräm iva qale rha da ama bulap angärha ron doqor mäniekt

18 dä sa vasägos dä qaku rhat dräm dit len ma Ngämuqa.”

19 Rhäkt di qunäga vät a ut i sa iarhongäkt moe vä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses di irhong bä bä iarhakt kârarhae i sa qale rha vä iangärhäkt ama Muräkt angärha rem ivakt iva ngärhi väs mät ama ruvek arha väm moe dap pa ama ruvek nävät ama ivätki moe diva qale rha vä ma Ngämuqa aa matnävämne. 20 Iangärhäkt ama Muräkt angärha lat diva ngät tuqunäga vät ama ruqa qrekt bä qat tualat na ama vuirhong dap kaku aung di ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong nävät iomäkt i qat tet nasot ama Muräkt.

Ma Ngämuqa Aa Iar Ama Räkt Ngät Di Ngät Dän Sävä A Ut Nävät Aut Katnanakt

21 Dap täkt di sa ma Ngämuqa aa iska qa män säda eraqi qärakni iva ama ruvek ta rhän i ama räktta na rha da aa saqong nä varhäm ga bä iaqäkt ama iska di qaku anga guani sävä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses. Sökt di ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses ngä nä ma Ngämuqa aa vämginarha sa rha märhamän mamär sävä iaqäkt ma Ngämuqa aa iska. 22 Ma Ngämuqa qat tes ama ruvek i ama räktta na rha di nävät arhä qatnanakt sämäni ma Jisas ma Krai inguna dä ma Ngämuqa aa saqong di ama Judaqäna dä ama Jentailqäna di rha rhoqorne. 23 Ama ruvek moe di sa rha mualat na ama vuirhong bä sa qale rha gläius nä ma Ngämuqa aa murhämeska. 24 Sökt di nävät ama vänbon gop äkt mavängam nä ma Ngämuqa aa nämsävätki dä sa rha män i ama räktta na rha nävät ma Jisas ma Krai kârakni i sa qa rhäksasot a rha. 25 Ma Jisas di sa ma Ngämuqa qa vodäm ga iva ama vodämes na qa ivakt iva nävät aa biaska dä va ma Ngämuqa qät kyiradeng na ama ruvek arha vuirhong nävät arhä qatnanakt sämäni qa. Ma Ngämuqa qa mualat toqoräkt ivakt iva qär qur ama ruvek i aa matnävämne

di ama räkt ngät inguna varis ama ruvek ti qoar i qa di qaku ama räkt ka na qa rhoqoräkt i qät kyiradeng na ama ruvek arha vuirhong dap kaku qä sangäm na rha. 26 Bä qosaqi nävät iangärhäkt ama lat di rhäkt di ma Ngämuqa qär qur ama ruvek i qa di ama matnävämneqa ama räkt ka bä qosaqi mamär vät a qa iva qat tes iarhakt ama ruvek kârarhae i rhat nanakt nä ma Jisas i ama räktta na rha.

27 Bä nga rhoqoräkt dä ngu lu va auge qä nän sä nas? Qaku mamär vät aung iva qä nän sä nas inguna nävät iomäkt i qät päs ma Ngämuqa aa Muräkt ura nävät iomäkt i qat tualat na ama lat kârangätni i ama Muräkt ngät tamän iva qat tualat na ngät. Qop sökt nävät iomäkt i ut nanakt nä ma Jisas aa lat dä ma Ngämuqa qä rhar sä ut 28 inguna ut dräm i ama ruqa di ama räkt ka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong di sökt nävät aa qatnanakt dap kaku nävät iomäkt i qät päs ama Muräkt angärha rhäng. 29 Ura nga ma Ngämuqa di sökt ama Judaqäna arhä Ngämuqa? Nga qa di qosaqi qaku ama Jentailqäna arhä Ngämuqa? Ari, qosaqi qa di ama Jentailqäna arhä Ngämuqa. 30 Ma Ngämuqa di sökt ka ama sägäk. Näkt pa qa rhes ama Judaqäna dä ama Jentailqäna i ama räktta na rha di nävät arhä qatnanakt. 31 Nga rhoqoräkt dinak urhi qyiradeng nä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses dap sökt ut sangar ama qatnanakt? Qaku rhoqoräkt dap kinak urhi sämaengäktki na ngät.

4

Ma Ngämuqa Qa Mes Ma Abraham I Ama Räkka Na Qa Inguna Nävät Aa Qatnanakt

1 Bä rhäkt diva ngua rhamän sävä aurha ikkäna arhä mamäk ma Abraham. Ngu lu agini qärqäni i sa qa lu mamär nä ini vät aa iar nävät aa lat mänguräp mä qa qä nä ma Ngämuqa? 2 Ngakt bä ma Abraham di ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa

saqong nävät aa lat dä sa vadi mai mamär vät a qa iva qat tair na nas nävät iomäkt. Sukt diva qaku mamär vät a qa iva qä natmair na nas dä ma Ngämuqa aa saqong ³ inguna sa ut dräm i ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Ma Abraham gat nanakt nä ma Ngämuqa bä ma Ngämuqa qa mes ka i ama räktka na qa inguna nävät aa qatnanakt.”

⁴ Sa ut dräm i ama ruqa qarakni i qat tualat di rhit sek mä qa bä iangärhäkt aa rhitsek di qaku rhat lu ngät i ama vänbon mavängam dap iangärhäkt aa rhitsek di ngät dän inguna nävät aa lat. ⁵ Dap ma Ngämuqa qarakni i mamär vät a qa iva qa rhualat sa ama vu qa ama ruqa bä va ama räktka na qa diva qa rhes aung anga ruqa qarakni i qaku qat tualat i ama räktka na qa da aa saqong inguna nävät aa qatnanakt. ⁶ Bä rhom däkt di ama rharimini sä ma Devit aa enge qarängätni i qa märhamän bät a ngät sävät ama ruqa qarakni i märmar gem ga inguna ma Ngämuqa qa mes ka i ama räktka na qa dap kaku nävät aa lat i qa märhamän doqortäqyia,

⁷ “Ama märmärgem ge iarhakt kärarhae i sa ma Ngämuqa qa qyiradeng na arha vuirhong bä qararhani i qa rhäksot na arha vuirhong.

⁸ Ama märmärgem ge qarakni i aa vuirhong di ma Ngämuqa sa qa qyiradeng nä irhong.”

⁹ Nga rhangät täkt ama märmärgem gärangätni i ma Devit ka märhamän sävät a ngät di sukt ngät bä bä iarhakt kärarhae i rha däksäng mä rha? Qaku. Ngät di qosaqi bä bä qararhani i qaku rha däksäng mä rha inguna ut dräm i ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän i ma Abraham di sa qat nanakt nä ma Ngämuqa bä nävät tom däkt dä sa ma Ngämuqa qa mes ka i ama räktka na qa da aa saqong. ¹⁰ Rhangät täkt di ngä märanas käsnia? Nga narhoer toqoräkt i as kaku rha däksäng mä qa ura qinak nasot ama qäväläm

gärqomni i sa rha däksäng mä qa? Nak narhoer dap kaku nasot.

¹¹ Ma Abraham di sa rha däksäng mä qa näkt iangärhäkt ama lat di ama muqunän na ngät ivakt iva ngärhi sämaengätki i qa di ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong nävät aa qatnanakt mudu vät ama qäväläm gärqomni i as kaku rha däkt säng mä qa. Rha mualat sä qa rhoqoräkt divakt iva qa rhän i ama ruvek kärarhani i sa qaku rha däksäng mä rha arhä mamäk ivakt iva qosaqi rha diva ma Ngämuqa qa rhes ta i ama räktka na rha nävät arhä qatnanakt. ¹² Bä sa rha däksäng mä qa divakt iva qosaqi qa rhän i ama ruvek kärarhani i rha däksäng mä rha arhä mamäk. Arhä mamäk na qa dinguqa qaku sukt nävät iomäkt i sa rha däksäng mä rha dap kosaqi nguna qale rha dä iangärhäkt ama sägängät ama iar angärha ron na ama qatnanakt kärängätni i qale ma Abraham da angärha ron as toqoräkt i qaku rha däksäng mä qa.

Ama Mumänaris Di Bä Bä Iarhakt Kärarhae i Rhat Nanakt

¹³ Ma Ngämuqa qa mumänaris pät ma Abraham gä na aa es nasot iva rha sa ama ivätki moe. Ma Ngämuqa qa mualat nä iangärhäkt ama mumänaris di qaku nävät iomäkt i ma Abraham gät päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng dap nguna nävät iomäkt i qat nanakt dä ma Ngämuqa qa mes ka i ama räktka na qa da aa saqong. ¹⁴ Bä äkt i ama qatnanakt diva ama mäñmäñini na ngät dä qosaqi va ma Ngämuqa aa mumänaris diva qaku angärha anga gavämgi qrekt bä ianiäkt kärqäni i sa qa mumänaris pät ini diva qä von ama ruvek kärarhani i rhit päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng.

¹⁵ Ma Ngämuqa aa muräkt di ngät dän sä ma Ngämuqa aa uraqi. Sukt di qoe nai i qaku anga Muräkt e di qaku mamär vät ama ruvek iva rhi nanbetäkmät na ngät.

¹⁶ Dä soknga mamär iva ut nanakt bä nävät iomäkt dä va iangärhäkt

ama mumänaris di nak pa ngä rhän gärangätäni i ma Ngämuqa aa vänbon gop äkt mavängam bä bä ma Abraham aa es moe nasot. Rhoqoräkt di qaku sokt bä bä iarhakt kârarhae i rhit päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng dap kosaqi bä bä qârarhani i rhat nanakt toqor ma Abraham. Qa di iarhakt moe ama ruvek arhä mamäk¹⁷ toqor ma Ngämuqa aa enge i ngät tamän doqortäqyia, “Ngua mualat sä nge diva ama ngätmamäk na nge bä ba ama rhäqäp na rha ama ruvek nävät ama ivärhimek masirhat pät ama ivätki.” Bä iangärhäkt ama mumänaris di ama mär ngät inguna nävät ma Ngämuqa qäarakni i ma Abraham gat nanakt na qa qäarak i qat täranas na ama ruvek nämät ama tñäpki bä rhat däqäm gäarak i aa enge ngät täranas nä iarhongäkt kärqärhong i mudu qaku qali lirhong.

¹⁸ Ma Abraham di qat nanakt ma ama qrot nä iangärhäkt ama mumänaris iva qa rhän i ama ngätmamäk bä ba ama ruvek nävät ama ivärhimek masirhat pät ama ivätki i rhoqor varhäm ma Ngämuqa aa enge bä ba qa qärangätäni i ngät tamän doqortäqyia, “Ngia es mugas diva ama rhäqäp na rha mamär.”¹⁹ Qa di sa qorhäs mamär iva ama ruvek ama ngärhäqyet na rha na aa qoeo. Näma dä sa qat tu aa snäng i qa di ama sruqa na qa mamär bä aa släqyige di qaku ige angärha anga qrot bä qosaqi aa egutki ma Sara di qaku mamär vät a qi iva qi sa sokt di qaku bok da aa qatnanakt.²⁰ Ma Abraham aa qatnanakt di qaku ngä met daqule qa dä qaku aa snängaiom aa udiom sävät ma Ngämuqa aa mumänaris. Iangärhäkt aa qatnanakt ngä rhäqäp ka na ama qrot bä qa von da ama ansäs sage ma Ngämuqa.

²¹ Bä qa di qat nanakt masirhat iva ma Ngämuqa qa rhäqäne dä mamär iva qa rhualat parhäm aa mumänaris bä ba qa.²² Bä äkt i ama rharimini

qärqäni i ma Ngämuqa qa mes ka i ama räktka na qa da aa saqong dinguna nävät aa qatnanakt.²³ Ama enge qärangätäni i ngät tamän doqortäqyia, “bä nävät aa qatnanakt dä ma Ngämuqa qa mes ka i ama räktka na qa” di qaku rha säm a ngät iva sokt bä ba qa.²⁴ Iangärhäkt ama enge di qosaqi rha säm a ngät bä ba ut aiut kârarhae iva ma Ngämuqa qa rhes ut i ama räktta na ut aiut kârarhae i ut nanakt nä iaqäkt kârak i qa märanas nä ma Jisas nämät ama tñäpki.²⁵ Rha vodäm ma Jisas iva qä nöp inguna nävät aurha vuirhong. Näkt ka märanas bä ama iar qa ivakt iva qa rhu ut i ama räktta na ut dä ma Ngämuqa aa saqong.

5

Ma Ngämuqa Qa Mu Ut I Sägäni Na Ut Ut Na Qa Nävät Ama Qatnanakt

¹ Rhäkt di sa ma Ngämuqa qa mu ut i ama räktta na ut da aa saqong di nävät aut katnanakt bä sa ama bulap nga e gem ut ut na qa nävät aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss² inguna nävät a qa di sa mamär iva u rhon sädä ma Ngämuqa aa näsävätki arha ron nävät aut katnanakt* kâraktäni i rhäkt di sa qali lut da arha ron bä märmär gem ut inguna sa ut nanakt iva bä ba ut nä ma Ngämuqa aa murhämeska.³ Näkt kosaqi märmär gem ut nävät aut märän inguna ut dräm i iangärhäkt ama märän di ngärhit sämaqrot na ut.⁴ Dä iangärhäkt ama märän angät sämaqrot di ngät tualat sä ut ivakt iva aurha iar diva märmär ge ma Ngämuqa nävät a ngät inguna sa ut män näva ama märän angät tpäs bä iangärhäkt ama lat diva ngärhit sämaqrot na aut katnanakt iva ma Ngämuqa qat tualat na ama mär ngät ama lat bä ba ut.

⁵ Rhangät täkt aut katnanakt toqoräkt di ama qrot ngät mamär inguna ma Ngämuqa sa qa rhor na aa

* **5:2** nävät aut katnanakt Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

lavuqi sämät aut snängaqa nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qaräc i ma Ngämuqa aa vänbon bä ba ut.

⁶ Rhoqoräkt dinguna rhoqoräkt i qaku aurha anga qrot iva u rhatnärhäm mes dä sa ma Kraiss ka ñäp sädaver ama ruvek kärarhani i qaku rhat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa vät ama qäväläm gärqomni i sa qa armeng dä bäm. ⁷ Ama qrot äm masirhat bä ba aung iva qä ñäp sädaver anga räkt ka anga ruqa. Nguaräm aung anga ruqa di mamär iva nani a qa iva qä ñäp sädaver anga mär qa anga ruqa.

⁸ Sökt di ma Ngämuqa qa qur a ut i aa snäng bät a ut masirhat toqoräkt i sa ama vurha na ut dä sa ma Kraiss ka ñäp sädaver mä ut. ⁹ Bä nävät aa biaska dä sa ut täkt di sa ma Ngämuqa qa mu ut i ama räktta na ut dä aa saqong. Bä nga rhoqoräkt dä sa ut dräm iva qaku ut nanari ma Ngämuqa aa uraqi ¹⁰ inguna ngakt bä nga ut di ma Ngämuqa aa ikkäna na ut di nävät aa emga aa tñäpki dä sa qa mu ut i sägäni na ut na qa bä rhäkt di nak ut lu mamär i nävät ma Kraiss aa iar diva urhi rha ama iar ama sok täm ngät. ¹¹ Sökt di qaku sökt toqoräkt dap kosaqi märmär gem ut nävät ma Ngämuqa qaräkni i rhäkt di sa qa mu ut iva sägäni na ut na qa nävät ma Jissas ma Kraiss aa lat.

Ama Tñäpki Qiat Dän Nävät ma Adam Dä Ama Iar Ngät Dän Nävät Ma Kraiss

¹² Ama vuirhong ngä män sämäni ama ivätki di nävät ama ruqa ama sägäk näkt iarhongäkt ama vuirhong ngä män sa ama tñäpki. Bä nävät iomäkt dä ama tñäpki qia män bät ama ruvek moe inguna sa ama ruvek moe rha mualat na ama vuirhong. ¹³ As toqoräkt i qaku ama Judaqäna rha rha ama Muräkt dä sa ama vuirhong di qali lirhong mäni ama ivätki. Sökt di qoe nai i qaku qale ma Ngämuqa aa Muräkt e dä sa qaku ma Ngämuqa qät täksärha ama ruvek päc arha vuirhong angät tpäs. ¹⁴ Sökt di nävät ama rhodäm i ma Adam bä

inamäk bä sävät ama rhodäm i ma Moses di sa ama tñäpki qia ong ama ruvek moe. Bä qäqi qia ong iarhakt kärarhae i qaku rha mualat na ama vuirhong doqor ma Adam aa vuini. Ma Adam di mudu ama iauski na qa bä bä iaqäkt käräk iva as pa qa rhän.

¹⁵ Sökt di ma Ngämuqa aa vänbon mavängam di qaku ngät toqor ma Adam aa vuini inguna ngakt bä nga nävät iaqäkt ama sägäk ama ruqa aa vuini dä ama rhäqäp na rha ama ruvek ta ñäp di nak ut lu mamär i nävät iaqäkt ama sägäk ama ruqa ma Jissas ma Kraiss dä ma Ngämuqa in nämsävätki dä ama vänbon mavängam di sa ngä met bä ba ama rhäqäp na rha mamär ama ruvek. ¹⁶ Näkt ianiäkt kärqäni i sa ini ngä märanas nävät ma Ngämuqa aa nämsävätki di qaku ini rhoqor qarqäni i sa ini ngä märanas nävät ma Adam aa vuini inguna nasot ma Adam aa vuini ama sägäni dä sa ama rhäksärhäm ngä män bä ba ama ruvek. Sökt di nasot ama rhäqäp nä irhong ama vuirhong dä nävät ma Ngämuqa aa vänbon mavängam dä ama rhäqäp na rha ama ruvek di sa rha män i ama räktka na rha da aa saqong. ¹⁷ Bä qosaqi ngakt bä nga nävät iaqäkt ama sägäk ama ruqa ma Adam aa vuini dä sa ama tñäpki qia män doqor ama vitnaqa bä qiat turäkt bä ba ama ruvek di nak ut lu mamär i nävät ama nämsävätki ama mor qi dä nävät ama vänbon mavängam i sa rhäkt di ama räktta na rha diva ama ruvek tat turäkt i ama vitnarha na rha da ama iar ama sok täm ngät angärha ron nävät ama sägäk ama ruqa ma Jissas ma Kraiss. ¹⁸ Bä äkt i rhoqor ama vuini ama sägäni ini ngä män sa ama rhäksärhäm sävät ama ruvek moe di qosaqi rhoqorne di sa ama sägängät ama lat ama räkt ngät ngä män sa ama räkt ngät ama iar dä ama iar ama sok täm ngät bä ba ama ruvek moe.

¹⁹ Näkt nguna rhoqor ama ruqa aa vuini ama sägäni ngä mualat sa ama rhäqäp na rha ama ruvek ma ama vurha na rha di rhoqorne i nävät iomäkt i sa ma Kraiss ka met nasot ma

Ngämuqa aa snängaqa di ama rhäqäp na rha ama ruvek diva rha rhäni ama räktta na rha.

²⁰ Ma Ngämuqa qa von da ama Muräkt ivakt iva ama ruvek tit lu mamär na ama vuirhong. Sökt di qoe nai i ama vuirhong ngä män e masirhat di qosaqi äkt di sa ma Ngämuqa aa ñämsävätki qia män masirhat mamär ²¹ ivakt iva rhoqor ama vuirhong ngärhi rhoer nanokt ama ruvek moe sämät ama tñäpki di rhoqorne i ma Ngämuqa aa ñämsävätki diva qi rhoer nanokt ama ruvek sämäni ama lat ama räkt ngät bä va rhi rha ama iar ama sok täm ngät nävät ma Jisas ma Kraiss aurha Engeska.

6

Bä Ba Ama Vuirhong Di Sa Ut Ñäp Dap Bä Bä Ma Ngämuqa Di Ut Däqäm

¹ Dä ngu lu va u rhamän doqor mäniekt? Nga va qoki ut tualat na ama vuirhong ivakt iva ma Ngämuqa aa ñämsävätki qiat dän masirhat? ² Va qaku ut natmualat toqoräkt inguna sa ut ñäp bä ba ama vuirhong bä qaku irhong angärha anga qrot pätaurha iar. Ngu lu va saqi as kali lut ut nä iarhongäkt iva nani agiqa? ³ Inguna sa qunäga vät a ngän mamär sä iomäkt i aiut kärarhae i sa ut ta ama baptais iva urhi sameng ba ama ruvek i sägäni na ut ut nä ma Kraiss dä qosaqi rhoqoräkt di rhoqor qre i sa ut ñäp toqor qa. ⁴ Nävät aut baptais dä sa rha sasärhäm ut ut nä ma Jisas bä sa ut ñäp ut na qa. Rhoqoräkt divakt iva ut toqor qa i ama Ngätmamäk ka märanas na qa nämät ama tñäpki nävät aa murhämeska bä qosaqi va aiut di mamär vät a ut iva qali lut da ama iaräs na ngät ama iar angärha ron.

⁵ Inguna ngakt bä sa ut män i sägäk na ut ut na qa inguna sa ut ñäp toqor qa di rhoqorne iva qoki sägäk na ut ut na qa iva ma Ngämuqa qa rhäranas na ut bä va ama iar ut toqor qa. ⁶ Näkt sa qunäga vät a ut i aurha iar ama mru ngät di sa rha edämsäs pätaurha ngät ngä nä ma Kraiss

mäni ama sämänanamuqa ivakt iva aurha iar ama mru ngät diva rhäksot na ngät. Bä qosaqi rhoqoräkt divakt iva sa qaku ama latta na ut pa ama vuirhong angärha rem. ⁷ Inguna rhoqoräkt i aung anga ruqa qa ñäp dä sa isiska vät a qa nämät ama vuirhong angät krot. ⁸ Näkt ngakt bä sa ut ñäp ut nä ma Kraiss dä ut nanakt iva qosaqi ut däqäm ut na qa. ⁹ Bä qunäga vät a ut i ma Kraiss di sa ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki bä qaku mamär vät a qa iva saqi as kä nañäp inguna ama tñäpki di saqi as kaku arha anga qrot iva qia rhän näva aa uväs. ¹⁰ Rhoqoräkt dinguna iaqyäkt aa tñäpki di sa qa ñäp bä ba ama vuirhong. Qa ñäp masägos bä ba ama vuirhong iva bä ba ama rhodäm moe nasot näkt ama iar iangärhäkt kärangät i qale qa da angärha ron däkt di ngät bä bä ma Ngämuqa. ¹¹ Dä soknga mamär iva ngän du angän snäng sävät a nas i aingän di qosaqi ngän ñäp bä ba ama vuirhong dap kale ngän da ama iar angärha ron gärangätni i ngät bä bä ma Ngämuqa nävät ma Jisas ma Kraiss.

¹² Qale angäna qlak na ama vuirhong iva irhong ngät turäkt bä ba angän släqyigleng gärqiglengni iva nasot dä va igleng ngärhit ñäp iva ngänit päsa igleng angät snängaqa aa rhäng. ¹³ Dap kale ngän narhäqär nä guani nämäni angän släqyige bä ba ama vuini ivakt iva ini ngät tualat na ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät. Dap kinak mamär iva ngäni rhäqär na angän släqyige moe sage ma Ngämuqa ivakt iva ige ngät tualat na ama räkt ngät ama lat toqor ama ruvek kärarhani i sa qa män sä rha nämät ama tñäpki bä säva ama iar. ¹⁴ Mamär iva qale ama vuini ngät turäkt bä ba ngän inguna qaku qale ngän ba ama Muräkt angärha rem dap kale ngän bä ma Ngämuqa aa ñämsävätki arha rem.

Ama Latta Va Ama Räkt Ngät Ama Lat Angärha Rem

¹⁵ Ngäkt bä nga rhoqoräkt dä ngu lu va ut mäšana? Nga va ut tualat na ama vuirhong inguna qaku qali lut pa ama Muräkt angärha rem dap kali lut pä ma Ngämuqa aa ñämsävätki arha rem? Nak kaku rhoqoräkt! Sa qaku mas. ¹⁶ Nga sa qaku qunäga vät a ngän i ngäkt bä ani ngät turäkt bä ba ngän diva ngän dân i ama latta va ianiäkt angärha rem. Bä nga rhoqoräkt i ngänit päs ama vuirhong angärha rhäng di sa ngän män i ama latta vä irhong angärha rem dä irhong ngärhi rhoer nanokt ngän sämät ama tñäpki. Dap toqoräkt i ngänit päs ma Ngämuqa aa rhäng diva qa er nanokt ngän sämäni ama räkt ngät ama lat. ¹⁷ Sokt di mamär sage ma Ngämuqa inguna mudu vät angätni ama rhodäm di sa qale ngän i ama latta va ama vuirhong angärha rem sokt di rhäkt di sa ngän det mamär värhäm ama engäktki da ama rhisu angärha ron gärangätni i sa rha von ngän däm ngät. ¹⁸ Aingän di sa ma Ngämuqa qa muisiska vät a ngän nämät ama vuirhong bä sa ngän män i ama latta da ama räkt ngät ama lat angärha ron.

¹⁹ Nguat tamän doqor ama ruvek tat dräm dat tamän inguna ama qrot gem ngän iva qunäga vät ngän. Qoki rhoqor ngän i mudu sa ngän däqär na nas moe säda ama snängaqa ama vu qa aa ron dä säva ama lat angärha rem gärangätni i ngärhi nänbetäkmät na ama Muräkt kärangätni i sa ngärhi rhoer nanokt ngän sämäni ama vuirhong masirhat mamär di rhäkt di mamär iva ngäni rhäqär na nas moe iva ama latta na ngän ba ama räkt ngät ama lat angärha rem ivakt iva iangärhäkt ama lat ngärhi rhoer nanokt ngän säva ama iar qärangätni i sokt bä bä ma Ngämuqa.

²⁰ Rhoqoräkt i sa qale ngän i ama latta va ama vuirhong angärha rem di sa isiska vät a ngän iva ngän dualat na ama vuirhong. ²¹ Sokt di ngu lu mamär vät a ngän na agini ama mär ini nävät iarhongäkt ama vuirhong gärqärhong i sa rhäkt di aqlus pät

a ngän bät irhong angät tpäs? Inguna iarhongäkt angät gavämgi di ama tñäpki. ²² Dap täkt di sa rha muisiska vät a ngän nämät ama vuirhong bä sa ngän män i ama latta vä ma Ngämuqa aa rem. Bä rhom däkt angät gavämgi di ama iar ama qumärqumär ngät bä nävät a ngät dä bä ba ngän na ama iar ama sok täm ngät. ²³ Inguna ama vuirhong angät titsek di ama tñäpki. Dap ma Ngämuqa aa vänbon gärangätni i qät bon däm ngät kop äkt di ama iar ama sok täm ngät kärangätni i sa ngät nävät aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss.

7

Sa Isiska Vät A Ut Nämät Ama Muräkt

¹ Gua ruavek, sa qunäga vät ngän sa ama enge qärangätni iva ngua rhamän bät a ngät inguna ngän moe di sa ngänät dräm ma Ngämuqa aa Muräkt. Ama ruqa di sokt kale qa va ama Muräkt angärha rem doqoräkt i as kat däqäm. ² Ama siqutki di sävät ama evopki qäraktni i sa qia mätlägut i ama Muräkt ngä qop sä iom gi na arha egutka mäni ne bä qali liom moe qi na qa rhoqoräkt i as kat däqäm. Sokt di ngäkt bä qä ñäp dä sa na äkt dä sa isiska vät a qi nämät iangärhäkt ama Muräkt kärangätni i ngä qop sä iom mäni ne. ³ Bä äkt i ngäkt bä qali qi ge akni anga ruqa rhoqoräkt i as arha egutka di qat däqäm dä sa va rha rhes ki i ama evopki qäraktni i qia qavatnävätlägut. Dap ngäkt bä sa arha egutka di qa ñäp dä sa varhäm ama Muräkt di sa isiska vät a qi bä sa rhoqoräkt iva qia rhät akni anga ruqa di qaku qia qavatnävätlägut.

⁴ Gua ruavek, di qosaqi rhoqorne rhoqoräkt gem ngän. Qosaqi aingän di sa ngän ñäp bä ba ama Muräkt inguna nävät ma Kraiss aa tñäpki. Bä rhäkt di ngän nämäni iaqäkt kärak i sa ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki ivakt iva ut tualat na ama märirhong bä bä ma Ngämuqa. ⁵ Inguna rhoqoräkt i as ut tet parhäm ama släqyige angät

känäskänes dä sa ama Muräkt ngä märanas na aut snängaqa ama vu qa iva ut tualat na ama vuirhong bä rhoqoräkt di sa urhit sa ama gavam bä ba ama tñäpki. ⁶ Sukt di rhäkt di isiska vät a ut nämät ama Muräkt inguna sa ut ñäp bä bä iarhongäkt kärqärhong i mudu ama latta na ut pä irhong angärha rem. Qaku ut tualat parhäm ama mru qa ama iska varhäm ama Muräkt kärangätni i rha säm a ngät. Dap kinak ut tualat parhäm ama iaräs na ngät ama iar nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.

Ama Muräkt Ngä Na Ama Vuini

⁷ Ngu lu va u rhamän doqor mäniekt? Nga ama Muräkt di ama vuini? Nak kaku rhoqoräkt! Dap iangärhäkt ama Muräkt ngä muqunäga vät a ngo i nak ama vuini di ini rhoqoräkt. Sa vadi mai qaku mamär iva qunäga vät a ngo sä ianiäkt ama vuini i ngua alek kre i qaku ama Muräkt ngä märhamän i, “Qale ngäni alek arhani arhä qärhong.” ⁸ Nävät ama Muräkt dä sa mär bä ba ama vuini bä ini ngä märanas na ama snängaqa väm ngo iva ngu alek ama rhäqäp nä irhong. Nga vadi mai qaku anga Muräkt dä sa vadi mai qaku anga vuini. Ngakt bä qaku anga Muräkt di ama vuini di sa ini ngä ñäp.

⁹ Aingo di sa nguät däqäm mudu rhoqoräkt i as kaku qunäga vät a ngo sa ama Muräkt. Sukt di nasot toqoräkt i sa qunäga vät a ngo sa ama Muräkt dä sa ama vuini ngä män bä ini ngät däqäm bä rhoqoräkt dä sa ngua ñäp. ¹⁰ Ngua lu i iangärhäkt ama Muräkt kärangätni i mai va ngä rhän sa ama iar di nak sa ngä män sa ama tñäpki säp gua iar. ¹¹ Nävät iomäkt i qunäga vät a ngo sa ama Muräkt dä sa mär bä ba ama vuini bä ini ngärhi irastäm sä ngo. Bä nävät ama Muräkt dä sa ama vuini ngä veng ngo. ¹² Sukt di iangärhäkt ama Muräkt di ama qumärqumär ngät mamär. Bä ama muräkt asägängät asägängät di ama qumärqumär ngät dä ama räkt ngät dä ama mär ngät.

¹³ Sukt di ngu lu mäniekt? Nga ianiäkt kärqäni i ama mär ini ngä män sa ama tñäpki säp gua iar? Nak kaku rhoqoräkt! Nak ama vuini ngä mualat toqoräkt i ini ngä mualat nävät ani qärqäni i ama mär ini. Rhoqoräkt divakt iva ama vuini diva qunäga sä ini iva ini rhoqoräkt. Bä qosaqi ama Muräkt di ngä qur a ut i ama vuini di nak ama lat ama vu ngät mamär di rhoqoräkt. ¹⁴ Sa ut dräm i ama Muräkt di ama qloqaqa aa qäni. Sukt di aingo di ama ruqa na ama släqyige qärakni i ama latka va ama vuini angärha rem. ¹⁵ Qaku qunäga vät a ngo sa ama lat kärangätni i nguät tualat nä ngät. Inguna qaku nguät tualat nä iarhongäkt kärqärhong i nani a ngo iva nguät tualat nä irhong dap kinak nguät tualat nä qärqärhongni i qoki sa qaku nani a ngo nä irhong. ¹⁶ Bä rhoqoräkt i nguät tualat nä qärqärhongni i qaku nani a ngo iva nguät tualat nä irhong dä sa iangärhäkt gua lat ngärhi sameng i ngut tares pät ama Muräkt angärha rhäng i ama mär ngät. ¹⁷ Bä rhoqoräkt dä sa qaku aingo maräkt i nguät tualat nä rhäni rhäkt dap kinak ama vuini qärqäni i qali lini vä gua iar di ini ngät tualat nä ianiäkt.

¹⁸ Sa nguät dräm i qaku qale anga märini vä gu släqyige. Inguna nani a ngo iva nguät tualat na ama lat ama räkt ngät sukt di qaku mamär vät a ngo iva nguät tualat nä ngät. ¹⁹ Qaku nguät tualat na ama lat kärangätni i nani a ngo iva nguät tualat na ngät. Dap kinak nguät dräm nguät tualat na ama lat ama vu ngät kärangätni i qaku nani a ngo iva nguät tualat na ngät. ²⁰ Ngakt bä nguät tualat na ama lat kärangätni i qaku nani a ngo iva nguät tualat na ngät dä sa rhoqoräkt di qaku aingo qärak i nguät tualat toqoräkt dap kinak ama vuini qärqäni i qali lini väm ngo di ini ngät tualat toqoräkt.

²¹ Sa ngua lu mamär i nga rhoqoräkt i nani a ngo iva nguät tualat na ama räkt ngät ama lat dä ani nga e väm ngo qärqäni i sa ini

ngät tair särhäm ngo nävät a ngät.
²² Imuk dä gua ron di mär gem ngo masirhat nävät ma Ngämuqa aa Muräkt. ²³ Sukt di nguat lu angätni qärangätni i ngät tualat pä gu släqyige bä ngärhi arhäktgyäm sä ne ngä nä gu snängaqa qärakni i nani a qa iva qat tualat na ama räkt ngät ama lat. Bä iangärhäkt kärangät i ngät tualat pä gu släqyige di ngärhit kop pät a ngo bä ama latka na ngo va ama vuini angärha rem. ²⁴ Ai, ama vu qa ama ruqa na ngo mas! Ngu lu va auge qa rhuisiska vät a ngo nämät täge rhäkt ama släqyige qärqigeni i ige ngärhit ta ngo sämät ama tñäpki? ²⁵ Nguat tes ama mär sage ma Ngämuqa inguna aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss diva qa rhuisiska vät a ngo nämät täge rhäkt ama släqyige qärqigeni i ige ngärhit ta ngo sämät ama tñäpki.

Bä nga rhoqoräkt dä sa aingo vät gu snängaqa di ngut päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng sukt di vasägos dä gu släqyige di ige ngärhit päs ama vuini angät muräkt angärha rhäng.

8

Ama Iar Nävät Ama Qloqaqa Ama Qumärqumärqa

¹ Rhäkt di iarhakt kärarhae i sägäni na rha rhi nä ma Jisas ma Kraiss di nak pa qaku ma Ngämuqa qä narhäksärhäm da bä qä nasängäm na rha ² inguna ama Qloqaqa na ama iar aa qrot kärangätni i sa ngä män nävät iomäkt i sägäni na ut ut nä ma Jisas ma Kraiss di sa ngä muisiska vät a ut nämät ama vuini dä ama tñäpki in grot. ³ Inguna agini qärqäni i qaku mamär vät ama Muräkt iva ngä rhualat nä ini inguna nävät ama ruvek arhä släqyige qärqigeni i qaku ama qrot ige di nak sa ma Ngämuqa qa mualat nä ini. Qa matnävämne na ama vuini va ama ruvek arhä släqyigleng doqoräkt i sa qa rhäk na aa emga maräkt kärakni i aa släqyige di ige rhoqor ama ruvek arhä släqyigleng gärrarhani i rhat tualat na ama vuirhong iväkt iva ama vodämes na qa. Bä rhoqoräkt di sa ma

Ngämuqa qa sot na ama vuini angät krot. ⁴ Ma Ngämuqa qa mualat toqoräkt iväkt iva ama lat kärangätni i ama räkt ngät parhäm ama Muräkt diva ngä rhän bät aurha iar aiut kärarhae i rhäkt di sa qaku urhit päs ama mru ngät ama iar angärha rhäng dap kinak ut tet nasot ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa.

⁵ Inguna iarhakt kärarhae i rhat tet parhäm arhä släqyige angät snängaqa di rhat tu arhä mädräm mäni ama släqyige angät känäskänes. Dap iarhakt kärarhae i rhat tet nasot ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di iarhakt di sa rhat tu arhä mädräm mäni ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qärhong. ⁶ Inguna iarhakt kärarhae i rhat tu arhä mädräm mäni ama släqyige angät känäskänes diva rha rhän bät ama tñäpki. Dap iarhakt kärarhae i rhat tu arhä mädräm mäni ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qärhong diva rha rhän bät ama iar dä ama bulap.

⁷ Bä äkt i nga rhoqoräkt i ama ruqa qat tu aa mädräm mäni ama släqyige angät känäskänes di qat dän i ma Ngämuqa aa ik na qa inguna qaku ngät tet parhäm ma Ngämuqa aa Muräkt. Bä ama mädräm gärangätni i ngät tet parhäm ama släqyige angät känäskänes di nak kaku mamär vät a ngät iva ngät tet parhäm ama Muräkt. ⁸ Iarhakt kärarhae i rhit päs arhä släqyige angät snängaqa aa rhäng di qaku mamär vät a rha iva rhi nasäm ama märmärgem sage ma Ngämuqa.

⁹ Sukt di qaku ngänit päs ama släqyige angät snängaqa aa rhäng dap kinak sa ngänit päs ma Ngämuqa aa Qloqaqa aa rhäng i qrekt bä ngäktki i qale qa väm ngän. Iaäkt kärak i qaku ama Qloqaqa nage ma Kraiss ka e väm ga di qaku qale qa mäni ma Kraiss. ¹⁰ Sukt di ngäkt bä qale ma Kraiss pä m ngän dä sa näma dä äkt bä sa angän släqyige di sa ige ngä tñäp inguna nävät ama vuirhong sukt di ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di ama iar bä ba ngän inguna sa ngän män i ama räktta na ngän dä ma Ngämuqa aa saqong. ¹¹ Ngäkt bä ma Ngämuqa

qarakni i sa qa märanas nä ma Jisas nämät ama tñäpki aa Qloqaqa di sa qale qa väm ngän dä sa va iaqäkt karak i qa märanas nä ma Kraiss nämät ama tñäpki diva qosaqi qä von da ama iar säva angän släqyigleng gärqiglengni i igleng ngä ñäp. Bä va qa rhualat toqoräkt nävät aa Qloqaqa aa qrot karakni i qa e väm ngän.

Iarhongäkt Kärqärhong I Sa Ma Ngämuqa Qa Rhäkmu Nä Irhong Diva Irhong Bä Ba Ut Ut Nä Ma Kraiss

¹² Gua ruavek, aiut di ama latta na ut pa ani angärha rem sokt di ianiäkt di qaku ama släqyige nä ini iva ut tet parhäm ige angät snängaqa ¹³ inguna ngakt bä ngän det parhäm angän släqyigleng angät snängaqa dä sa va ngäni ñäp. Sokt di ngakt bä va ngäni sot na ama släqyige angärha lat nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot diva ama iar ngän. ¹⁴ Inguna iarhakt moe qärrarhae i ma Ngämuqa aa Qloqaqa qä rhoer nanokt ta di iarhakt di ma Ngämuqa aa es na rha ¹⁵ inguna ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qarakni i sa ma Ngämuqa qa von ngän däm ga di qaku qat tualat sä ngän iva ama latta na ngän ba arhani arha rem ivakt iva ngänit len. Dap kinak kat tualat sä ngän bä ngänät dän i ma Ngämuqa aa es na ngän. Bä nga rhoqoräkt dä mamär iva urhi nagukt sage ma Ngämuqa i, “Aba*, mamga.” ¹⁶ Ma Ngämuqa aa Qloqaqa di sägäni na qa qä na aut kloqaqa iva ini sameng mamär i aiut di ma Ngämuqa aa es na ut. ¹⁷ Bä nga rhoqoräkt i aa es na ut dä sa va bä ba ut na ama modämne qarängättni i qa rhäkmu na ngät bä ba aa es. Dä qosaqi va bä ba ut ut nä ma Kraiss nä iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qa rhäkmu nä irhong bä ba qa. Sokt di mamär iva urhit ta ma Kraiss aa märän ivakt iva bä ba ut na aa murhämeska.

Ama Murhämeska Mirhup Nasot

* **8:15** Aba na ama enge ama Aramaik di angät tarimini di mamga. Bä ama rhoes diva rhat tes arhä mamäk toqoräkt inguna rha di arha snäng bät a qa masirhat dap sa rhat dräm i qa di qosaqi aa snäng bät a rha mamär.

¹⁸ Bä vät gu snängaqa di nguat tu gu snäng i iaqäkt ama murhämeska qarakni iva qa rhän bät a ut as mirhup di ama vit na qa masirhat pät aut märän angät tpäs pät tangät täkt ama rhodäm. ¹⁹ Ngätki i iarhongäkt moe qarqärhong i sa ma Ngämuqa qa säm irhong di qali lirhong mauiu sa ama qänäskänes i irhong ngät nañäm nani ama qäväläm gärqomni iva qa rhu aa es säda eraqi. ²⁰ Inguna iarhongäkt di sa mava nä irhong bä rhoqoräkt di qaku varhäm irhong maräkt angät snängaqa dap toqoräkt dinguna ma Ngämuqa di nani a qa iva rhoqoräkt. Dap kali lirhong ma ama qrot sa ama snängaqa iva ²¹ vät aung anga qunäga dä va isiska vät irhong nämät ama ispät bä va säkt täm irhong näkt pa irhong ngärhi sen na ama murhämeska rhoqor ma Ngämuqa aa es. ²² Ut dräm i inamäk bä sarhäkt di iarhongäkt moe qarqärhong i sa ma Ngämuqa qa säm irhong di irhong ngärhit nok sa ama ruanini qarqäni i ini rhoqor ama evop arhä ruanini rhoqoräkt i rhit sa.

²³ Sokt di qaku sokt iarhongäkt dap kosaqi aiut kärarhae i ma Ngämuqa aa Qloqaqa qa e väm ut i ama muqunängi na qa di qosaqi qali lut sa ama ruanini imuk päm mes. Dap kali lut sa ama snängaqa davarhäm nä ma Ngämuqa iva qä qur a ut i aa es na ut maengätki bä va qa rhuisiska vät aut släqyigleng nämät ama ivätki at märän. ²⁴ Bä nävät aut katnanakt toqoräkt di sa ma Ngämuqa qa mumaiar ut. Sokt di ngakt bä sa ut sangar ianiäkt kärqäni i ut nanakt iva urhi rha ini nasot di sa qaku urhit läk iva qali lut nani ini. Inguna ngu lu auge qat nanakt iva bä ba qa nä guani rhoqoräkt i nak kop kat lu ini? ²⁵ Sokt di ngakt bä ut nanakt iva bä ba ut na ani qarqäni i as kaku ut lu ini dä sa qali lut ma ama qrot nani ini sa ama bulap.

²⁶ Bä qosaqi ama Qloqaqa ama

Qumärqumärqa qat dän ivakt iva qat tatnärhäm ut inguna qaku urha anga qrot bä qaku ut dräm iva urhi nän di nani agini sokt di ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä nän bä ba ut na ama näknok sage ma Ngämuqa qärangätni i ama dursäväm na ngät mamär. ²⁷ Näkt ma Ngämuqa qärakni i qat lu ama ruvek arhä snängaqa qat dräm i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qat tu aa snäng doqoräkt inguna ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä nän sage ma Ngämuqa sädaver mä ut aiut kärarhae i aa ruvek na rha varhäm aa snängaqa. ²⁸ Bä ut dräm i ma Ngämuqa di qat tualat sä iarhongäkt moe iva irhong ngät tualat ivakt iva mamär sä iarhakt kärarhae i arhä snäng bät a qa qärarhae i sa qa mes ta varhäm aa snängaqa. ²⁹ Inguna iarhakt kärarhae i sa mudu ma Ngämuqa qat dräm iva mugas diva rhat nanakt na qa di sa qa muqunän bät a rha iva rha rhän doqor aa emga ivakt iva ama rhäqäp na rha ama rhoes diva arha matka na qa. ³⁰ Bä ma Ngämuqa qa mes iarhakt kärarhae i qa muqunän bät a rha bä qa mualat sä qärarhae i qa mes ta bä rha män i ama räkta na rha da aa saqong näkt iarhakt kärarhae i qa mualat sä rha rhoqoräkt di rha moe rhi na qa sa aa murhämeska.

Ma Ngämuqa Aa Lavuqi Ama Sok Täm Gi

³¹ Bä nävät tangät täkt ama lat kärangätni i sa ma Ngämuqa qa mualat na ngät dä ngu lu va urha rhamän doqor mäniäkt? Ngakt bä ma Ngämuqa di qat mair gem ut dä ngu lu va auge qa rhäqäne dä mamär i qa rhair särhäm ut? ³² Ma Ngämuqa di qaku qa nen da aa emga dap ka vodäm ga ivakt iva qä nöp sädaver mä ut moe. Näkt ngakt bä qa mualat toqoräkt dä nga va qosaqi qaku qä navon ut kop äkt tä iarhongäkt moe? ³³ Qaku aung iva qä rhäksärha ama ruvek kärarhani i ma Ngämuqa sa qa armeng däm da vät arha lat angät tpäs inguna qoki qa qa mes ta i ama räkta ta ama ruvek. ³⁴ Bä qosaqi qaku mamär vät

aung iva qä narhäksärhäm ut pät aurha lat angät tpäs inguna ma Jisas ma Krai di qa nöp näkt ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki näkt sa qale qa rhage dä ma Ngämuqa aa märmär näkt ka di nak iaqäkt kärak i qä nän bä ba ut sagem ma Ngämuqa. ³⁵ Nga mamär iva guani ngärhi arñis na ut nämäni ma Krai aa lavuqi? Qaku! Qaku mamär vät ama märän maos maos ura ama ruvek toqoräkt i rhi sangäm na ut inguna nävät ma Jisas ma Krai. Bä qosaqi arhongni rhoqor ama qärhuqi bä ama tläqa bä ama märän gärangätni i ngät dän iva sa urhit len nävät a ngät bä sävät ama tñäpki diva qaku mamär vät a ngät iva ngärhi arñis na ut nämäni ma Krai aa lavuqi. ³⁶ Iarhongäkt di rhoqor varhäm ama Abuk na ama Mabu qärakni i qiat tamän doqortäqya,

“Inguna nävät a nge dä sa vasägos dä ama ruvek ti siqut iva rhi veng ut.

Bä ut di ut toqor ama sipsipkäna qärangätni iva rhi veng ngät.”

³⁷ Di ngätki i vät iarhongäkt moekt di ut täqäne dä mamär inguna nävät iaqäkt kärak i aa snäng bät a ut. ³⁸ Inguna sa nguat dräm mamär i qaku mamär iva ama tñäpki ura ama iar ura ama enselqäna ura iarhongäkt kärqärhong i irhong ngät turäkt ura iarhongäkt täkt ura iarhongäkt mugas ura iarhongäkt kärqärhong i irhong angät krot ³⁹ ura ama qrot ngät ama iaus kärangätni i qale ngät daver mä ut mät ama leqäs ura iangärhäkt kärangät i qale ngät inamäk säng ama ivätki arha rhäng ura guarhong gärqärhongni i irhong nämäni iarhongäkt moe i sa ma Ngämuqa qa säm irhong diva qaku mamär vät iarhongäkt iva irhong ngärhi arñis na ut nämäni ma Ngämuqa aa lavuqi nävät ma Jisas ma Krai aurha Engeska.

9

Ma Ngämuqa Qä Rharmeng Da

Ama Ruvek Parhäm Aa Snängaqa Maräkt

¹ Nguat tamän na ama engätki dap kaku ngu iras inguna ngo nämäni ma Krai. Gu mädräm ngärhit tarespäm na ama enge qärangätni i nguat tamän bät a ngät nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa ernanokt ² i aingo di ama iräski ama mor qi dä ama ru-anini qärqäni i qaku rhäktäksot nä ini nga e mät gu snängaqa. ³ Rhoqoräkt dinguna aingo di nani a ngo iva vadi mai aingo di sa ma Ngämuqa qa qutmä s a ngo na aa enge bä rhi rhodäkt sä ngo nae nämäni ma Krai ivakt iva ngua rhatnärhä gua ru-avek ama Israelqäna iva rhat nanakt iarhakt kärarhae i gu qärhae maräkt. ⁴ Ama Israelqäna di ma Ngämuqa aa ruvek kärarhani i qa armeng däm da bä rha män i aa es na rha bä aa murhämeska di qosaqi qa e vät a rha. Qa mualat na aa rharesbane qä na rha näkt ka von da rha aa Muräkt. Näkt ama engätki na ngät ama ansäs sage ma Ngämuqa di nga e gem da bä rha di bä ba rha nä iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa aa mumänaris nä irhong. ⁵ Bä qosaqi ama Israelqäna di ma Abraham gä nä ma Aisak näkt ma Jekop di ama ngätmamäkkäna na rha bä ba rha näkt ma Krai sa qa män i ama ruqa na qa nämäni rha. Qa di ma Ngämuqa na qa qarak i qat turäkt daver iarhongäkt moe bä qa di ama modämne nga e gem ga vasägos. Ngätki rhoqoräkt.

⁶ Sokt di rhoqoräkt i arhani ama Judaqäna di qaku rhat nanakt di qaku iomäkt ngärhi sameng i ma Ngämuqa aa enge di ama suk pa angät kamäs inguna qaku ama ruvek moe qärarhani i rha nämäni ama Israelqäna di ma Ngämuqa aa ruvek na rha maengätki. ⁷ Dä qaku ama ruvek moe qärarhani i sa rha män nävā ma Abraham di ma Ngämuqa aa ruvek na rha maengätki inguna ma Ngämuqa di sa qa qoar nä ma Abraham doqortäqyia, "Iarhakt kärarhani iva rhi qoar i ngia es na rha diva rha

rhän nämäni ma Aisak aa enevaqi."

⁸ Ama rharimini sä rhom däkt di rhoqortäqyia, qaku ama ruvek moe qärarhani i sa rha sa rha mäni ma Abraham aa enevaqi di ma Ngämuqa aa es na rha dap sokt aa es di nä iarhakt kärarhae i aa mumänaris nga e vät a rha. ⁹ Inguna ama mumänaris ngät tamän doqortäqyia, "Vät ama rhodäm ama sägängät toqor täkt pät tak pit ama quiaqa diva evär däm ngo bä va ma Sara diva qi sa anga rhoemga."

¹⁰ Näkt kaku sokt toqoräkt dap kosaqi rhoqoräkt i sa ma Rebeka di qia sa at tuimiom di in män nävät ama ruqa aut mamäkkäna arha ik ma Aisak ¹¹⁻¹² bä nga as toqoräkt i qaku in nanäk kia sa iom bä as kaku in mualat na anga mär ngät ura anga vu ngät anga lat dä sa ma Ngämuqa qa qoar nä ma Rebeka rhoqortäqyia, "Ama ngärhamatka diva qat tualat bä ba ama ngärhaläktka." Rhoqoräkt divakt iva ma Ngämuqa qa armeng da aung nävät a iom barhäm aa iska i qä rharmeng da aa ruvek parhäm aa snängaqa dap kaku varhäm sävetka aa lat. ¹³ Iarhongäkt di varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, "Gua snäng bät ma Jekop dap ngua mer ma Iso."

¹⁴ Ngu lu va rhoqor täkt dä u rhamän doqor mäniekt? Nga ma Ngämuqa di qaku qat tualat maräkt toqoräkt i sokt kä rharmeng da arhani nävät ama ruvek bä ba nas? Nak kaku rhoqoräkt! ¹⁵ Inguna qa märhamän särhä ma Moses toqortäqyia, "Va ngut lavuqi na aung gä rakni iva nani a ngo na qa dä va ngu näm sävät aung gä rakni iva nani a ngo na qa." ¹⁶ Bä äkt i ma Ngämuqa aa armengdäm di qoki qa aa qäni qarak i qät lavuqi na ama ruvek dap kaku nävät ama ruvek arhä snängaqa ura arha lat. ¹⁷ Bä qosaqi ut lu rhoqoräkt dinguna ma Ngämuqa qa märhamän särhä ma Farao na aa enge rhoqortäqyia, "Ama rharimini qärqäni i ngua märanas na nge divakt iva ngu qur a nge rhä gu qrot bä va

gu ngärhipki diva rhi sameng na qi vät ama ivätki moe.”¹⁸ Bä äkt i sa ma Ngämuqa qät lavuqi nä iarhakt kârarhae i nani a qa iva qat tualat sä rha rhoqoräkt dap kä sämaqrot nä iarhakt kârarhae arhä snängaqa qârarhae i nani a qa iva rha rhän doqoräkt.

¹⁹ Nguaräm ba aung nävät a ngän gä snanbät sä ngo rhoqortäqyia, “Ngu lu mäniekt bä ma Ngämuqa qät täksärhäm ut toqoräkt i qat lu aurha lat kârangätni i qaku ama räkt ngät inguna auge di mamär vät a qa iva qat tualat dap kaku qat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa?”²⁰ Dä va ngua rhuvät pät a nge i, “Agi a ruqa na nge bä äkt i mamär iva ngia rhuvät pät ma Ngämuqa rhoqoräkt?” Nga mamär iva ianiäkt kärqäni i sa akni qa däñdäñ bät ini ngä rhamän särhä iaqäkt ama ruqa rhoqortäqyia, “Mäniekt bä sa ngia mualat na ngo rhoqor täkt?”²¹ Ama ruqa qaräki i qä däñdäñ bät ama bänbänği di aa qrot i mamär vät a qa iva qä däñdäñ bät arhongni qarqärhongni ivakt iva rhat tualat na ama lat ama vit na ngät nä irhong bä qosaqi sävät arhongni qarqärhongni i qaku mamär vät ama lat ama vit na ngät nävät ama sägäkt ama bänbänği.

²² Nguaräm nani ma Ngämuqa iva qä vuk sa aa uraqi dä aa qrot sävät iarhongäkt kärqärhong i sa qa mualat nä irhong ivakt iva qä slava nä irhong dä va qäbäs nä irhong sokt di qat tudävarhäm nä irhong mauiu²³ ivakt iva ama ruvek ti lu aa murhämeska aa mämägän doqoräkt i qät lavuqi nä iarhongäkt kärqärhong i sa qa mualat nä irhong ivakt iva irhong ngärhi rha aa lavuqi iarhongäkt kärqärhong i mudu sa qa rhäkmü nä irhong nani aa murhämeska.²⁴ Iarhongäkt kärqärhong i ma Ngämuqa qät lavuqi nä irhong di aiut kârarhae i sa qa mes ut di qaku sokt nämäni ama Judaqäna dap kosaqi nämäni ama Jentailqäna.²⁵ Iangärhäkt ama lat di ngät parhäm ma Ngämuqa aa vämginaqa ma Hosea aa enge qarangätni i qa säm a ngät

kârangät i ngät tamän doqortäqyia,

“Iarhakt kârarhae i mudu qaku gua ruvek na rha diva ngua rhes ta i, ‘Gua ruvek’

bä sävät kârarhani i mudu qaku gua snäng bät a rha diva ngu goar i, ‘Gua snäng bät a rha.’ ”

²⁶ “Bä vät ama ivärhäs kärqosni i mudu ma Ngämuqa qa goar na rha vät a äs i qaku aa ruvek na rha diva vät iosäkt ama ivärhäs diva rha rhes ta i, ‘Ma Ngämuqa ama ngätdäqäm ga aa es na rha.’ ”

²⁷ Näkt ma Ngämuqa aa vämginaqa ma Aisaia qa märhamän sävät ama Israelqäna rhoqortäqyia, “Näma dä ama rhodäm sa ama Israelqäna di masirhat toqor ama garäska aa qungi sokt di nak kop ama marheka na rha nävät a rha diva ma Ngämuqa qa rhu-maiar na rha²⁸ inguna ma Ngämuqa va qä sangäm na ama ruvek masirhat pät ama ivätki moe dap pa qaku qä naqutsäs pät a nas.”

²⁹ Bä rhoqoräkt diva varhäm ma Aisaia aa enge qarangätni i ngä märhamän doqortäqyia,

“Nga vadi mai qaku ma Engeska na ama qrot moe qa lavuqi na arhani nävät aut mamäkkäna dä qä narhares iva aurha anga es nasot

dä sa vadi mai ut toqor ma Sodom

bä va u rhän doqor ma Gomora.”

Ama Israelqäna Di Qaku Rhat Nanakt

³⁰ Ngu lu ama rharimini di rhoqor mäniekt sä iarhongäkt gua engirhong? Ama Jentailqäna qararhani i sa qaku rhi siqut iva rha rhän i ama räktta na rha dä ma Ngämuqa aa saqong di sa rha män doqoräkt di nävät arhä qat nanakt.³¹ Sokt di ama Israelqäna di sa rhi siqut iva rha rhän i ama räktta na rha dä ma Ngämuqa aa saqong inguna nävät iomäkt iva rhat tet parhäm gârangätni ama Muräkt i rhat tu arhä snäng iva ngärhi rhoer nanokt ta iva ama räktta na rha sokt

di qaku mamär vät a rha iva rha rhäqäne dä mamär. ³² Mäniekt bä rhoqoräkt? Rhoqoräkt dinguna sokt tat tualat parhäm iangärhäkt ama Muräkt dap kaku rhat nanakt nä ma Ngämuqa. Sa rha säp pät ama duiqa aa rhäng gäarakni i vläktpläkt sa ama ruvek pät aa rhäng. ³³ Rhangät täkt di ngät toqor ma Ngämuqa aa enge qarängätni i rha säm a ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia,

“As ngäni lu i nguat tu ama duiqa e ma Saion gäarakni iva vläktpläkt sa ama ruvek pät aa rhäng. Iaqäkt ama duiqa diva ama ruvek tit säp pät aa rhäng. Näkt auge qäarak i qat nanakt na qa diva qaku qä namusangärhäkt sä iaqäkt ama ruqa.”

10

¹ Gua ruavek, nani a ngo masirhat bä ngu nän sage ma Ngämuqa sävät a rha iva ama Judaqäna rhi rha ama mumaiar. ² Nguat dräm i nani a rha masirhat iva rhit päs ma Ngämuqa aa rhäng sokt di qaku qunäga vät a rha ³ iva ma Ngämuqa qa rhes ta i ama räktta na rha rhoqor mäniekt. Dä soknga rhi siqut iva rha rhän i ama räktka na rha nävät iomäkt i rhat tet parhäm ama Muräkt dap kaku varhäm ma Ngämuqa aa iska qäarakni iva rha rhän i ama räkt ta näväm ga. ⁴ Sokt di sa ma Krai ka mualat sa ama Muräkt iva qaku angärha anga qrot bä bä ama ruvek moe iarhakt kärarhae i ama räktta na rha nävät arhä qatnanakt.

Ama Enge Na Ama Mumaiar Bä Ba Ama Ruvek Moe

⁵ Ma Moses ka säm sävät ama Muräkt i ngakt bä ama ruqa qat tet parhäm ama Muräkt ivakt iva qa rhän i ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong diva mamär iva qat tet parhäm angärha enge moe.

⁶ Sokt di ma Ngämuqa aa enge ngät tamän sävät ama ruqa qäarakni i qat dän i ama räktka na qa dä ma

Ngämuqa aa saqong di nävät ama qatnanakt toqortäqyia, “Qale ngiat tamän mät gi snängaqa i, ‘Ngu lu va auge qa an dävit säda ama usäpki arha ron ivakt iva qä rha ma Krai inavuk sarhe?’ ” ⁷ ura “ ‘Ngu lu va ar sa auge rhämene sämät ama uqupka qäarakni i qaku aa anga ribit ivakt iva qä rha ma Krai inamäk nämät ama tñäpki?’ ”

⁸ Sokt di ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Ama enge di nga e glaqot na nge. Nga e mät gia vämggi bä nga e mät gi snängaqa.” Iangärhäkt ama enge di aut sameng iva ama ruvek tat nanakt nä ma Krai. ⁹ Bä ama rharimini sä iangärhäkt di ngakt bä ngia rhamän mamär nämät gia vämggi i ma Jisas di ma Engeska bä ngiat nanakt nämät gi snängaqa i sa ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki diva ma Ngämuqa qa rhumaiar nge. ¹⁰ Di ngäktki rhoqoräkt inguna nämät ama ruqa aa snängaqa dä sa qat nanakt bä va qa rhän i ama räktka na qa dä nämät aa vämggi dä sa ama ruqa qä qoar i ma Jisas di ma Engeska dä va qä rha ama mumaiar.

¹¹ Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Auge qäarak i qat nanakt nä ma Krai diva qaku ma Krai kä namusangärhäkt sä qa.” ¹² Qaku anga nañisäm nga e mänguräp ama Judaqäna rhi na ama Jentailqäna inguna ama sägäk ma Engeska di ma Engeska bä ba ama ruvek moe bä qat dodämne na ama ruvek moe masirhat iarhakt kärarhae i rhi nän ga nani aa matnärhäm ¹³ inguna “iarhakt moe qäarakni i rhi nagukt sage ma Ngämuqa diva qa rhumaiar ta.”

¹⁴ Sokt di nguaräm arhani nävät a ngän diva rhi snanbät toqortäqyia, “Ngu lu va sirhäkt ti nagukt sagem ga iaqäkt kärak i sa mudu qaku rhat nanakt na qa rhoqor mäniekt? Bä ngu lu va sirhäkt tat nanakt na qa iaqäkt kärak i sa mudu qaku rha nari sävät a qa rhoqor mäniekt? Dä ngu lu va rhi nari sävät a qa rhoqor mäniekt toqoräkt i sa qaku aung ga sameng

ba rha sävät a qa? ¹⁵ Näkt ngu lu va iarhakt kārarahe iva rhi sameng diva rhi sameng bāt a rha rhoqor māniekt kre i sa qaku arhani di sa rha rhäk na rha?” Di ngäkki rhoqoräkt parhäm ma Ngämuqa aa enge qārangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Iarhakt kārarahe arha mänmānäs i rhi sameng na ama sameng ama mär ngät di ama mär äs masirhat!” ¹⁶ Sökt diva ngua rhuvät pät arhä snanbät toqortäqyia, sa qaku rha moe rha väs ama sameng ama mär ngät angärha rhäng. Iomäkt di äm doqor varhäm ma Aisaia aa enge qārangätni i ngä märhamän doqortäqyia, “Engeska ma Ngämuqa, ngu lu sa auge qat nanakt na ama enge qārangätni i qa nari ngät nämät ut?”

¹⁷ Bā äkt i ama qatnanakt ngät dän doqoräkt i ama ruvek tat nari ma Ngämuqa aa enge. Näkt ama ruvek tat nari iangärhäkt ama enge rhoqoräkt i arhani rhi sameng na ngät sävät ma Kraiss. ¹⁸ Sökt diva ngu snanbät toqortäqyia, ngu lu ama Israelqäna di qoki sa nga qaku rha nari? Ari, sa rha nari inguna ama Abuk na ama Mabu qiat tamän doqortäqyia,

“Arha eguin sa ngä met pät ama ivätki moe
bä arha eguin di ngä met säda
ama ivätki at tärhäkt moe.”

¹⁹ Dap täkt diva ngu snanbät toqortäqyia, ngu lu nga qaku qunäga vät ama Israelqäna? Ari, sa qunäga vät a rha inguna narhoer di sa ma Moses ka märhamän doqortäqyia,

“Va ngua rhualat sä ngän iva ama vu angän snängaqa sävät iarhakt ama ruvek kārarahe i qaku arha anga ivätki
dä va ngua rhualat sä ngän iva ama vu da angäna ron sävät arhani ama ruvek kārarahe i ama dädän da na rha.”

²⁰ Bā ma Aisaia qa märhamän na ama qraräk toqortäqyia,

“Aingo di ama ruvek iarhakt kārarahe i qaku rhit näm nani a ngo di sa rha män bāt a ngo
bä aingo di sa ngua qur ama ruvek täm mes iarhakt kārarahe i qaku rhi snanbät nani a ngo.”

²¹ Dap ka märhamän sävät ama Israelqäna rhoqortäqyia,

“Vät ama qunäng moe di sa nguat nais ngua rhäqyisem nani ama ruvek kārarahe i qaku rhit päsgua enge angärha rhäng dä rha vit pät ngua väs.”

11

Ma Ngämuqa Di Qaku Qa Rhong Na Aa Rhängait Sävat Ama Judaqäna Moe

¹ Dä va ngu snanbät toqortäqyia, nga sa ma Ngämuqa di sa qaku nani a qa na aa ruvek? Nak kaku rhoqoräkt! Inguna aingo di akni na ngo nävät ama Israelqäna bä ngo di ama rhodäm sä ngo sämäni ma Abraham näkt ngo nämäni ama enevaqi ma Benjamin. ² Ma Ngämuqa di sa qaku qa rhong na aa rhängait sävät aa ruvek kārarahe i sa mudu qa armeng däm da. Nga sa qaku ngänät dräm ma Ngämuqa aa enge sävät ma Elaija qarakni i sa qa märhamängus pät ama Israelqäna sage ma Ngämuqa? ³ Aa enge di rhoqortäqyia, “Engeska, sa rha veng gia vämginarha dä rha slava nä gi lai na ama vodämes bä qop sökt nävät a ngo i qale ngo bä qosaqi nani a rha iva rhi veng ngo.”

⁴ Sökt di ngu lu ma Ngämuqa aa muvätki bä ba qa di rhoqor māniekt? Qi di rhoqortäqyia, “Ama ngärhäqyet da udiom ama tausengäna na ama ruvek di as gua ruvek maräkt kārarahe i sa qaku rha an da arhä quum sä nas sage ama iraski na qa ama ngämuqa qarakni i rhat tes ka i ma Bal.” ⁵ Näkt kosaqi vät tangät täkt ama rhodäm di ama gaini na qi ama gulängi na ama Judaqäna rha e qārarahe i sa rha män i ama qatnanaktpämda qārarahe i sa ma Ngämuqa qa armeng däm da nävät

aa ñämsävätki. ⁶ Ma Ngämuqa qa armeng däm da di nävät aa ñämsävätki dap kaku nävät arha lat ama mär ngät inguna ngakt bä sa qa armeng däm da nävät arha lat ama mär ngät dä rhoqoräkt diva qaku aa ñämsävätki iaqyäkt kärakt i qiat tualat.

⁷ Dä ama rharimini sä rhom däkt di rhoqor mäniekt? Sokt di qaku ama rhäqöp na rha ama Israelqäna rha mäqäne dä mamär i rha rha ianiäkt kärqäni i rhit ñäm ma ama qrot nani ini. Ama ruvek kärarhani i sa qa armeng däm da di sokt ta qararhani i rha rha ini dap iarhakt kärarhae i qaku rha mäqäne dä mamär di sa ma Ngämuqa qa sämaqrot na arhä snängaqa. ⁸ Iomäkt di äm doqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qarängätni i ngät tamän doqortäqyia,

“Ma Ngämuqa qa mualat sä rha ivakt iva qaku rhi natmuarhäsäng mamär.
Bä inamäk bä sävät tak täkt ama qunäga di sa ma Ngämuqa qa von da
rha ama saqong qarängätni iva qaku rhat nañäm mamär
dä qa von da rha ama sdäm qarängätni iva qaku rhat nari mamär.”

⁹ Näkt ma Devit ka märhamän doqortäqyia,

“Mamär iva arhä tmäsimek ngärhi sangar a rha rhoqor ama bau-rqa bä va imek ngärhi sokot na rha
dä va imek toqor ama duiqa iva vläktpläkt sä rha vät aa rhäng bä nävät imek dä va ma Ngämuqa qä sangäm na rha.

¹⁰ Mamär iva arhä saqong di bängangit mät ngät ivakt iva qaku rhat lu
dä mamär iva rhi vakt pät arha rhängitnäk pa ama märän angärha rem basägos.”

Arhani ama Jentailqäna Diva Rhi Däktgyäm Da Mamär Mäni Ama Ngämuqa Ama Olip

¹¹ Bä äkt iva ngu snanbät toqortäqyia, ngu lu i nga rhoqoräkt i ama Judaqäna di dän ba arha qar dä sa nga arpus na rha ivakt iva sa mava na rha mas? Nak kaku rhoqoräkt! Dap nguna nävät arha vuini dä sa ama mumaiar ngä män sage ama Jentailqäna ivakt iva ama Judaqäna diva arhä snängaqa ama vu qa nävät iangärhäkt ama lat. ¹² Ama Judaqäna arha vuini ngä män sa ama mämägän na ama modämne bä ba ama ruvek mäni ama ivätki bä nga rhoqoräkt i mava na rha di iangärhäkt ama lat ngä män sa ama mämägän na ama modämne sage ama Jentailqäna. Nak as pa masirhat mamär na ama mämägän na ama modämne qrekt i ama Judaqäna moe qararhani i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a rha di rhat nanakt.

¹³ Nguat tamän särhäm ngän däkt ama Jentailqäna i vät tangät täkt ama rhodäm qarängätni i ama ngangga na ngo bä ba ama Jentailqäna diva nguat tualat nä gua lat ma ama qrot sa ama märmärgem ¹⁴ ivakt iva nguaräm bä va nävät gua lat dä va guavek nävät gu qarhae ama Judaqäna diva arhä snängaqa ama vu qa sävät ama Jentailqäna bä rhoqoräkt dä va guavek nävät a rha diva rhi rha ama mumaiar. ¹⁵ Ngäkt bä nga ma Ngämuqa qa rhong na aa rhängait sävät ama Judaqäna dä sa arhani ama ruvek pät ama ivätki di sa rha män i sägäni na rha rhi nä ma Ngämuqa dä ngu lu va rhoqor mäniekt kre i saqi qä rhong sävät a rha iva aa ruvek na rha? Rhoqoräkt diva rhoqor qre i ama ñäpta diva saqi as ama iar ta. ¹⁶ Ngakt bä ama narhoer äm ama qäväläm nävät ama bret kärakni i sa rha von ma Ngämuqa rhä bäm di ama qumärqumär äm mamär dä sa va iaqäkt ama bret moe diva qosaqi rhoqoräkt. Näkt kosaqi ngakt bä anga ngämuga aa snagut di ama qumärqumär ngät mamär di qosaqi va aa ngärhäqyitnäk diva itnäk toqoräkt.

¹⁷ Sokt di ngakt bä atnäkni ama

ngärhäqyitnäk nävät ama ngämuga ama olip di sa ma Ngämuqa qa anbetäk sä itnäk nae dap ka daktgyäm mamär mäni qa na ngän ama Jentailqäna di ngän doqor ama ur qa ama ngämuga ama olip aa ngärhäqyit bärhäkt di sa iangärhäkt ama qrot dä ama iar na ama mämägän di ngät dän bärhä ba ngän nage ama ngämuga ama olip aa snagut ¹⁸ dä sa va qale ngän dair na nas pät iatnäqäkt angät tpäs. Mamär iva ngänät dräm i qaku ngän gärrarhani i rhat tatnärha ama snagut dap kinak ama snagut di ngät tatnärhäm ngän.

¹⁹ Nguaräm iva aung nävät a ngän gä qoar toqortäqyia, “Ma Ngämuqa qa anbetäk sa atnäknä ama ngärhäqyitnäk nae divakt iva rhi daktgyäm ngo mamär nasot a rha.”

²⁰ Ngätki rhoqoräkt. Sa ma Ngämuqa qa anbetäk sä rha nae dinguna qaku rhat nanakt sokt di ngän di sa qale ngän e nasot a rha inguna ngänät nanakt. Sokt di qale ama snängaqa na ama mairnana kale qa väm ngän inguna nävät iomäkt dap kinak mamär iva ngänit len ²¹ inguna ngakt bärhä ma Ngämuqa di sa mudu qaku qa lavuqi na ama ngämuga aa ngärhäqyitnäk mamär iva qali litnäk äkt mäni qa dä varis kä namualat toqoräkt sä ngän.

²² Mamär iva ngäni lu ma Ngämuqa aa lat na ama lavuqi dä aa lat ama qrot ngät. Qa di sa qa mualat na ama lat ama qrot ngät sävät ama ruvek kärarhani i sa arpus na rha sokt di sa qät lavuqi na ngän grekt iva qale ngän mamär da aa lavuqi arha ron. Ngakt bärhä qaku diva qosaqi ngän diva qä rhodäkt sä ngän nae.

²³ Näkt käqi rha di ngakt bärhä rhi qutsasorhane nämät iomäkt i sa qaku rhat nanakt bärhä rhat nanakt diva saqi ma Ngämuqa qä daktgyäm da mamär mäni iaqäkt ama ngämuga inguna sa aa qrot iva qa rhualat toqoräkt. ²⁴ Inguna ngakt bärhä sa ma Ngämuqa qa rhodäkt sä ngän nae nävät ama ur qa ama ngämuga ama olip bärhä na ama lat kärangätni i qaku

ut dräm ut tualat toqoräkt di sa qa daktgyäm ngän mäni ama ngämuqa ama olip mamär dä sa qa rhäkmu na nas mamär iva saqi as kä daktgyä iatnäqäkt ama ngärhäqyitnäk mamär mäni arha ngämuqa ama olip maräkt.

Ama Israelqäna Diva Ma Ngämuqa Qa Rhumaiar Ta

²⁵ Gua ruavek, kale ngän dair na nas dap nani a ngo masirhat iva qunäga vät a ngän mamär sävät ama Israelqäna. Arhani nävät a rha di ama qrot arhä väs bärhä va qale rha rhoqoräkt bärhä dängdäng i ama rhodäm kärangätni i sa ama Jentailqäna moe qararhani i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a rha di sa rha mon sämäni aa ruvek. ²⁶ Dä nasot dä va ama Israelqäna moe rhi rha ama mumaiar toqor varhäm ama enge qarangätni i rha säm a ngät toqortäqyia,

“Ama ruqa iva qa rhuisiska vät ama ruvek diva qa rhän nae ma Saion näkt pa qä rhäksot nä ma Jekop aa qarhae arha vuirhong.”

²⁷ “Bärhä va rhangät täkt ama lat di gu rharesbane ngu na rha rhoqoräkt i ngu sot na arha vuirhong nae nävät a rha.”

²⁸ Rhoqoräkt i ut tu ut snäng sävät ama sameng ama mär ngät dä qunäga vät a ut i sa rha män i ma Ngämuqa aa ikkäna na rha ivakt iva mamär vät a ngän ama Jentailqäna iva ngäni nari dä ngänit päsa ama sameng ama mär ngät angärha rhäng. Dap nävät iomäkt i qa armeng däm da dä sa ma Ngämuqa aa snäng bät a rha inguna nävät arhä mamäkkäna mudu. ²⁹ Ma Ngämuqa aa snäng bät a rha inguna qaku qät kutsasorhane na aa snängaqa sävät aa vänbon dä aa armengdäm.

³⁰ Nak kop toqor ngän i mudu vät angätni ama rhodäm di qaku ngän det parhäm ma Ngämuqa aa enge dap täkt di sa qa von ngän da aa lavuqi inguna nävät iomäkt i qaku ama Judaqäna

rha tet parhäm ma Ngämuqa aa enge
³¹ di rhäkt di sa ama Israelqäna di qaku rhat tet parhäm ma Ngämuqa aa enge divakt iva nävät ama lavuqi qäraktni i sa ma Ngämuqa qa qur a ngän däm gi dä sa va rhäkt diva* qosaqi rhi rha iaqyäkt ama lavuqi.
³² Ma Ngämuqa sa qa qyiradeng na ama ruvek moe iva qaku rhat tet parhäm aa enge ivakt iva nasot diva mamär vät a qa iva qät lavuqi na rha moe.

³³ Ngätki mamär i ma Ngämuqa aa mädräm ama mär ngät dä aa mungäsäng angät mämägän di dursäväm na ngät. Aiut di qaku mamär iva qunäga vät a ut sa aa matnävämne ura va ut dräm mamär na aa is. ³⁴ Iomäkt di äm doqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangättni i ngät tamän doqortäqyia,

“Auge sa qunäga vät a qa sä ma Engeska ma Ngämuqa aa snängaqa ura sa auge di sa qät dodräp ma Ngämuqa iva qat tualat toqoräkt?”

³⁵ “Ura ngu lu auge qa von ga rha anga vänbon gärangättni i mamär iva ma Ngämuqa qa rhuvät pät a qa vät a ngät?”

³⁶ Inguna iarhongäkt moe di irhong nagem ga bä irhong di qali lirhong ba aa rhäkt bä irhong diva irhong bä ba qa. Mamär iva ama murhämeska sagem ga vasägos. Ngätki rhoqoräkt.

12

Mamär Iva Urhit Bon Da Aurha Iar I Ama Vodämes Sage Ma Ngämuqa Vasägos

¹ Gua ruavek, dä soknga ngu nän ngän ma ama grot nävät ma Ngämuqa aa lavuqi iva ngänit bon da angäna iar i ama vodämes pasägos iva ngän dualat na ama lat ama qumärqumär ngät mamär dä ama lat kärangättni

iva märmär gem ga nävät a ngät. Iangärhäkt di angäna ansäs ama engätki na ngät sage ma Ngämuqa.
² Saqi as pa kale ngänit päs ama ruvek nämäni rhäkt täkt ama ivätki arha lat angärha rhäng. Dap kinak pa mamär iva iangärhäkt ama mumamär vät angän mädräm ngärhi qutsasorhane na ngän. Bä va rhoqoräkt dä sa mamär iva qunäga vät a ngän sä ma Ngämuqa i agi a lat di ama räkt ngät bä ama mär ngät bä agi a lat diva märmärgem gem ga nävät a ngät.

Ama Vänbon Gärangättni I Ma Ngämuqa Qät Bon Ut Täm Ngät Nävät Aa Näsävätki

³ Ma Ngämuqa di sa qät näm sävät a ngo mamär bä nguät tamän särhäm ngän moe iva qale ngän du angän snäng i aingän di ama moräs na rha na ngän bä sa qale ngän dövuk. Dap kinak mamär iva ngän du angän snäng mamär bä va ngän moe asägäk asägäk diva ngiat tatnävämne na nas parhäm ama qatnanakt angät siqutka qäraktni i sa ma Ngämuqa qa von ngän däm ga. ⁴ Rhoqor ama ruqa i aa släqyige ama sägäge nä ige sokt di iagekt ama släqyige di ama rhäqäp nä ige angät kävälap bä iaväkt ama qävälap di qaku ap ngät tualat na ama sägängät ama lat. Aiut di ut toqoräkt. ⁵ Bä aiut di ngätki i ama rhäqäp na ut sokt di ut moe di ama sägäge ama släqyige na ut mäni ma Kraiss bä qosaqi ut moe asägäk asägäk di ut nämäni ne.

⁶ Näkt na ama vänbon gärangättni i qaku ngät toqorne qärangät i sa ma Ngämuqa qa von ut täm ngät nävät aa näsävätki dä sa mamär iva ut tualat parhäm iangärhäkt ama vänbon. Ngäkt bä aung di aa vänbon gärangättni iva qat tamän bät ama enge qärangättni i ngät dän nage ma Ngämuqa di mamär iva qat tamän sokt pät iarhongäkt kärqärhong i qat nanakt i sa ma Ngämuqa qa von ga rhäm irhong. ⁷ Ngäkt bä aung di aa

* **11:31** sa va rhäkt diva Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

vänbon gärangättni iva qat tualat bä ba arhani ama ruvek ivakt iva qat tatnärhäm da dä mamär iva qat tualat toqoräkt. Bä qosaqi iaqäkt kärak i qä su nä ma Ngämuqa aa enge di mamär iva qä su ama ruvek mamär. ⁸ Bä iaqäkt kärak i qät sämaqrot na ama ruvek di mamär iva qat tualat toqoräkt bä qärakni i qät bon nagem mes iva qat tatnärhäm di mamär iva qat tualat toqoräkt masirhat bä iaqäkt kärak i qat turäkt bä ba ama ruvek di mamär iva qat turäkt bä ba rha mamär. Bä qosaqi iaqäkt kärak i qat tualat nävät ama lavuqi di mamär iva qat tualat toqoräkt na ama märmärgem.

Ama Lat Kärangättni I Ngärhi Sameng I Ama Qatnanaktpämda Na Ut Maengätki

⁹ Mamär iva ngänät sangar ama lavuqi ama engätki na qi. Mamär iva qaku nani a ngän mamär na ama vu ngät ama lat dap kinak pa ngän dualat na ama lat ama mär ngät. ¹⁰ Angäna snäng bät a ne rhoqor ama sägärhae qärrarhani i rhat dräm arhä snäng bät a ne. Mamär iva ama narhoer ta na ngän iva ngäni von da ama qutdrir sävät a ne. ¹¹ Qale arusus pät a ngän dap kinak mamär iva qänäskänes ngän iva ngän dualat mamär bä bä ma Engeska. ¹² Märmär gem ngän doqoräkt i ngänät nanakt ma ama qrot nä ma Ngämuqa iva nasot dä va qa rhualat na ama märirhong bä ba ngän. Ngakt ba ama märän ngät dän bät a ngän dä va qale ngän mamär sa ama bulap. Näkt kale mämae vät a ngän sa ama nän dap kinak pa ngäni nän basägos. ¹³ Ngakt bä ma Ngämuqa aa es di rhit läk nani guarhong dä sa va ngäni von da nagem mes nävät angän gärhong. Näkt ngänit täkmu na nas iva ngän datnärhä iarhakt kärarhae i ama tmända qärrarhani i qaku arha anga vät.

¹⁴ Ngäni nän dä ma Ngämuqa aa modämne sävät iarhakt kärarhae i rhi sangäm na ngän mavängam. Ngän dualat toqoräkt dap pa qale ngän nanän ga iva qä slava na rha. ¹⁵ Märmär gem

ngän ngän na ama ruvek toqoräkt i märmär gem da dä va airäs ngän ngän na ama ruvek toqoräkt i airäs ta. ¹⁶ Mamär iva qale ngän moe mamär gem ne. Qale ngäni sämamor na nas dap kinak mamär iva but sä ngän mäk sage ama ruvek kärarhani i qaku ama moräs na rha bä qale ngän ngän na rha. Dap pa qale ngän dair na nas i ngän du angän snäng i aingän di ama mädrämda mamär. ¹⁷ Qale ngän namualat na anga vu ngät anga lat sävät guavek kärarhani i sa rha mualat na anga lat anga vu ngät sävät a ngän dap kinak pa ngän dualat na ama lat kärangättni iva qunäga vät ama ruvek moe sä ngät i ama räkt ngät. ¹⁸ Ngakt bä mamär vät a ngän iva qale ngän mamär ngän na arhani ama ruvek diva qale ngän moe sa ama bulap.

¹⁹ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, mamär iva qale ngän namuvät na anga vu ngät anga lat sävät iarhakt kärarhae i sa rha mualat na ama vu ngät ama lat sävät a ngän. Dap kinak pa ngäni qyiradeng na arha lat äkt iva bä bä ma Ngämuqa aa uraqa inguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqya,

“Ama muvätki di aingo gu qäni ianiäkt kärqäni iva ngua rhuvät pät a rha.”

²⁰ Dap kinak ama lat kärangät iva ngän dualat na ngät di ma Ngämuqa aa enge ngät tamän doqortäqya,

“Ngakt bä angäna ikkäna di anoeng mä rha
dä va ngäni von da rha äs
dap ngakt bä aqäsäk ta
dä va ngäni von da rhi nakt
inguna ngakt bä va ngän dualat sä
rha rhoqoräkt
diva iangärhäkt angäna lat ngärhi
sämqälu na rha.”

²¹ Qale angättni ama vu ngät ama lat ngät dän näva angän bäs dap kinak mamär iva ngän dän näva ama vu ngät ama lat angät tpäs na ama mär ngät ama lat.

13

Ama Sämagaininanas Säva Ama Narhoerta Sa Ama Muräkt Arha Rem

¹Mamär iva ama ruvek moe asägäk asägäk di rhi säm ama gaini na nas säva ama narhoerta aa rem iarhakt kārarahe i rhat turäkt inguna ama narhoerta moe sa ama muräkt di sa ma Ngämuqa qa von da rha amahares iva rhat turäkt bä iarhakt kārarahe i rhat turäkt di sa ma Ngämuqa qa märanas na rha. ²Bä äkt i aung gārakni i qat tair sārha ama narhoerta rhoqoräkt di nak sa qat tair sārha ama ruvek kārarahani i sa ma Ngämuga qa armeng däm da. Bä nga rhoqoräkt diva iaqäkt ama ruqa qä rha ama rhäksärhäm ³inguna ama narhoerta qārarahani i rhat turäkt di qaku rhat tualat sä iarhakt kārarahe i rhat tualat na ama mär ngät ama lat iva rhit len dap ta tualat sä qārarahani i rhat tualat na ama vu ngät ama lat iva rhit len. Ngakt bä nani a ngän iva isiska vät a ngän nämät ama tlenga sävät iaqäkt kārak i qat turäkt dä sa va ngän dualat na ama mär ngät ama lat. Rhoqoräkt diva qä qoar i aingän di sa ngänit säm ama gaini na nas mamär säva aa rem. ⁴Mamär iva ngän dualat toqoräkt inguna qa di ma Ngämuqa aa latka na qa iva qat turäkt bä ba ngän iva nani ama märini.

Sokt di mamär iva ngänit len gre i ngän mualat na ama lat kārangätni i qaku ama räkt ngät inguna qat mair bä bä ma Ngämuqa iva qä sangäm nä iarhakt kārarahe i rhat tualat toqoräkt. ⁵Bä äkt i ngän di mamär iva qale ngän manao va ama narhoerta arha rem ivakt iva qaku sokt ngän naingis ma Ngämuqa aa uraqi dap kosaqi rhoqoräkt divakt iva isiska vät a ngän bät angän snängaqa sävät angäna lat.

⁶Bä äkt i nävät täni rhäkt ama rhari-mini dä qosaqi ngänät dräm ngänit bon da ama takes inguna ama narhoerta qārarahe i rhit ta ama takes di rhat tualat bä bä ma Ngämuqa rhoqoräkt i rhat tualat toqoräkt. ⁷Mamär iva ngänit bon ama narhoerta moe rhä iarhongäkt kärqärhong i mai va

bä ba rha nä irhong i ama takes sage iarhakt kārarahe i rhit ta ama takes dä qosaqi ama ligär vät ama gunänirhong bä bä iarhakt kārarahe i rhit ta ama ligär. Näkt pa ngänit kutdrir sage iarhakt kārarahe i mai va ngänit kutdrir sagem da.

Angäna Snäng Bät A Ne Ivakt Iva Rhäkмамär Varhäm Ma Ngämuqa Aa Muräkt

(13:8-10 / Mat 22:34-40 / Mak 12:28-34 / Luk 10:25-28 / Gal 5:13-14)

⁸Rhoqoräkt i ngäni rha guani nage arhani ama ruvek di vasägos di mamär iva ngänit lir ngän duvät nä ini varhäm ama rhodäm gārangätni i sa ngän mu ngät ba ne. Sokt di angän lavuqi di mamär iva ngänit bodäm gi masirhat mamär vasägos inguna iarhakt kārarahe i arhä snäng bät a ne di rhit täkmamär toqoräkt parhäm ma Ngämuqa aa Muräkt. ⁹Ma Ngämuqa aa Muräkt di ngät tamän doqortäqya, “Qale ngi qavatnävlägut dä qale ngi veng dä qale ngi sua dä qale ngi alek arhani arhä qärhong” näkt sävät angätni ama muräkt di iangärhäkt ama muräkt moekt di västämne na ngät säda ama enge angärha ron gārangätni i ngät tamän doqortäqya, “Mamär iva gia snäng bät arhani i rhoqor qre i gia snäng bät a nas.” ¹⁰Ama lavuqi di sokt kiat täranas na ama räkt ngät ama lat sävät arhani ama ruvek. Bä äkt i ama lavuqi di qit täkmamär ta ama Muräkt.

¹¹Mamär iva ngän dualat toqoräkt inguna sa ngänät dräm i ama rhodäm gārangätni i sa ut däqäm bät a ngät di rhoqoräkt. Mamär iva ngän dāranas nämät ama mänäpki inguna ama mumaiar di sa rhäkt di nga e glaqot na ut mamär dap kaku rhoqor mudu rhoqoräkt i as ut nasäng i ut nanakt.

¹²Ama bängagi di sa qorhäs iva rhäksot na qi dap ama qunäga di sa qorhäs iva qa rhän. Bä äkt i mamär iva urhi rhon na ama bängagi arha lat nae näkt pa u rhon mät ama ulaqi at boi ivakt iva ut tair sārhä ma Sämgä dä qosaqi va ut tualat na ama lat kārangätni i ama mär ngät

pät kunäng. ¹³ Mamär iva ut tet mamär toqor qre i ut tet pät kunäng. Qale ut tet da ama iar angärha ron gärangättni iva inirqi na ut dä guani na ut mät ama reng ama qrot ngät. Dä qale ut tualat na ama qavatka dä ama lat kärangättni i ngät tärana na ama vuirhong doqoräkt. Dä qale ut tärana na ama lat kärangättni iva urhi arhäktgyäm sä ne dä qale aurha anga snängaqa anga vu qa sävät arhani ama ruvek. ¹⁴ Dap kinak pa u rhu vät a nas nä ma Engeska ma Jisas ma Kraisa i qa rhoqor ama ulaqi at boi näkt koki sa qale ut naqyiradeng na aut släqyiglang iva iglang ngät täqäne sä ut iva ut tet parhäm iglang angät snängaqa.

14

Qale Ngän Datnävämne Na Angäna Ruavek Kane

¹ Mamär iva ngäni rhar sa ama ruqa sagem mes kärakni i qaku ama qrot pät aa qatnanakt dap pa qale ngän dair mät ne ngän na qa sa anga snängaqa qarakni i qät bon ngän däm ga. ² Akni ama ruqa aa qatnanakt di ngärhit tares pät aa rhäng iva qat täs ama tmäs maos maos dap akni ama ruqa qarakni i aa qatnanakt di qaku ama qrot ngät di sokt kat täs ama vlol. ³ Ama ruqa qarakni i qat täs ama tmäs moe di qale qat nañäm mane na ama ruqa qarakni i qaku qat täs ama tmäs moe. Bä qosaqi ama ruqa qarakni i qaku qat täs ama tmäs moe di qale qä namatnävämne nä iaqäkt kärak i qat täs ngät moe inguna qa di sa ma Ngämuqa qa rhares pät aa rhäng i qa nagem ga. ⁴ Ngu lu guavek koe na ngän iva ngän datnävämne na akni aa latka? Qoki va sirhäkt aa narhoerqa qat turäkt iva qat mair ura va qa arpus na qa. Näkt pa qa latka diva qat mair inguna ma Engeska di mamär vät a qa iva qa rhualat sä qa iva qat mair.

⁵ Akni ama ruqa di qat tu aa snäng i akni ama qunäga di ama vit na qa masirhat pät angättni ama qunäng angät tpäs. Dap kinak pa akni ama

ruqa diva qat tu aa snäng i ama qunäng moe di ngät toqorne. Va qoki sirhäkt ak dä ak nävät a iom diva iangärhäkt aa mungäsnäng ngät turäkt tä qa maräkt aa snängaqa dap pa qaku mamär iva ngät turäkt ta ak aa snängaqa. ⁶ Bä iaqäkt kärak i qat tu aa snäng i ama sägäk ama qunäga di ama vit na qa di qat tualat toqoräkt iva sage ma Engeska. Qarakni i qat täs ama släkt di qat täs ngät iva sage ma Engeska inguna qat tes ama mär sage ma Ngämuqa. Bä qosaqi qarakni i qaku qat täs arhongni ama tmäsirhong di qat tualat toqoräkt iva sage ma Engeska bä qat tes ama mär sage ma Ngämuqa.

⁷ Qaku aung nävät a ut di qa maräkt kat turäkt di sokt bä ba nas toqoräkt i qat däqäm bä qosaqi qaku aung nävät a ut di qa maräkt kat turäkt di sokt bä ba nas toqoräkt i qä ñäp. ⁸ Näkt ngakt bä qali lut i ut däqäm di ut däqäm iva bä bä ma Engeska bä qosaqi ngakt bä va urhi ñäp di urhi ñäp iva bä bä ma Engeska. Bä äkt i ngakt bä sa ut ñäp ura qali lut i ut däqäm di ut bä bä ma Engeska. ⁹ Inguna nävät täni rhäkt ama rharimini dä sa ma Kraisa ka ñäp näkt kosaqi qa märanas nämät ama tñäpki bä ama ngät däqäm ga ivakt iva ma Engeska na qa bä ba ama ruvek moe iarhakt kärarhae i ama ñäp ta dä qosaqi qararhani i rhat däqäm.

¹⁰ Bä aingän di sa ngu lu mäniekt bä ngän datnävämne na angäna ruavek? Dä ngu lu mäniekt bä ngänät nañäm mane na angäna ruavek? Varis ut tualat toqoräkt inguna va ut moe di u rhair dä ma Ngämuqa aa mämugunäs na ama matnävämne angät saqong. ¹¹ Rhangät täkt di ngät toqor varhäm ma Ngämuqa aa enge gärangättni i sa rha säm a ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia,

“Sa ngua mu nävät gua iar maräkt i ngäktki va ama ruvek moe di rhi nän da arhä quum sä nas dä gu saqong
dä ama ruvek moe diva rha rhamän mamär i aingo di ma

Ngämuqa.”

12 Bä rhoqoräkt diva ut moe asägäk asägäk diva sävetka qä sameng irha aa lat näkt mäniekt bä sävetka qa mualat toqoräkt.

Qale Ngi Naslava Na Akni Aa Qatnanakt

13 Bä nga rhoqoräkt dä mae vät a ut nävät iomäkt i ut tatnävämne na ne. Dap kinak mamär iva ngän du angän snäng mamär iva sa qale ngän dualat nä guani iva ini ngärhi slava na angäna ruavek arhä qatnanakt. 14 Bä ngo di sa nguat nanakt maengätki i ama tmäs moe maos maos di mamär vät a ut iva ut täs ngät ut kärarhani i rha nämäni ma Engeska ma Jisas. Sokt di ngakt bä aung anga ruqa di qä qoar i agung anga tmäs di ama vu ngät iva qat täs ngät di qaku mamär iva qat täs ngät.

15 Inguna ngakt bä angäna anga ruavek di qaku märmär gem da inguna nävät iangärhäkt ama tmäs kärangät i ngän däs ngät dä sa iangärhäkt ama lat kärangät i ngän dualat na ngät di qaku ngän dualat na ngät nävät ama lavuqi. Qale iangärhäkt ama tmäs kärangät i ngän däs ngät ngä naslava na angäna ruavek arhä qatnanakt iarhakt kärarhae i sa ma Kraiska ñäp sädaver mä rha. 16 Bä qosaqi va qale ngän dualat na angättni ama lat kärangättni i ngän du angän snäng i ama mär ngät i ngakt dä va arhani ama ruvek ti qoar i sa ngän mualat na ama vu ngät ama lat. 17 Ma Ngämuqa aa Muräktpäni di qaku nani iarhongäkt kärqärhong i mamär vät a ngän iva ngän däs irhong ura va ngäni näkt mä irhong dap kinak ngät di nani ama lat ama räkt ngät dä ama bulap dä ama märmärgem nävät ama Qloqqa ama Qumärqumärqa aa qrot. 18 Auge qarak i qat tualat nä ma Kraiska aa lat näp tak täkt ama iska diva ma Ngämuqa nani a qa na aa lat dä va märmär ge ama ruvek nävät

a qa. 19 Bä rhoqoräkt dä sa mamär iva vasägos dä rhäktuk pät a ut iva ut tualat nä iarhongäkt kärqärhong i irhong ngärhit bon da ama bulap dä irhong ngärhi sämaqrot na ama ruvek kane.

20 Qale ngän naslava nä ma Ngämuqa aa lat inguna nävät ama tmäs. Ama tmäs moe di ama qumärqumär ngät sokt di qaku maräkt iva ama ruqa qa äs ani qärqäni i mamär iva ini ngä rhäqäne sa akni ama ruqa iva qä säp sämät ama vuini. 21 Ama mär masirhat toqoräkt i qaku ngän namäs ama släkt dä qaku ngän nanäkt ama wain dä qaku ngän namualat nä guani rhoqoräkt iva ini ngä rhäqäne sa angäna ruaqa iva qat tualat na ama vuini. 22 Bä nga vät kärangättni angän gatnanakt di ngakt bä ngänät nanakt toqor mäniekt sävät tärhong däkt dä mamär iva sokt aingän asägäk asägäk ngän nä ma Ngämuqa ngänät dräm. Ama märmärgem ge ama ruqa qarakni i qaku guani qärqäni iva qät täksärhäm mes pät ini angät tpäs ianiäkt kärqäni i qat tu aa snäng i mamär iva qat tualat nä ini. 23 Sokt di ngakt bä ngän däs angättni anga tmäs kärangättni i qaku ngänät dräm mamär i sa mär ge ma Ngämuqa nävät a ngät ura qaku di sa qale ngän da ama rhäksärhäm angärha ron inguna qaku mamär vät a ngän iva ngän däs mamär nävät ama qatnanakt. Rhoqoräkt dinguna ama lat moe kärangättni i qaku ngät dän nävät ama qatnanakt di ama vuini.*

15

Ma Kraiska Aa Lat Di Ama Siqutki Na Ngät Bä Ba Ut

1 Aitut kärarhae i ama qrot ut mäni ama qatnanakt di mamär iva ut dräm ba ut ut nä iarhakt kärarhae i qaku ama qrot ta. Mamär iva qale sokt ut tualat nä qärqärhongni iva sokt ut di märmär gem ut nävät irhong. 2 Mamär iva ut moe asägäk asägäk

* 14:23 Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap arhani nävät a rha di sa rha säm ama qängärirhong ma 16:25-27 sarhäkt.

ut tualat nä qärqärhongni iva märmär ge arhani ama qatnanaktpämda dä va mamär na rha nävät irhong. Rhoqoräkt diva urhi sämaqrot na rha. ³ Iomäkt dinguna qäqi ma Krai di qaku qa mualat na aa lat ivakt iva sokt ka diva märmär gem ga nävät a ngät. Dap ma Ngämuqa aa enge qärangätni i rha säm a ngät di ngät tamän sävät a qa rhoqortäqyia, “Ama ruvek arha enge na ama mume qärangätni i rha märhamän bät a ngät sävät a nge di qosaqi ngä män sävät a ngo.” ⁴ Nak sa iangärhäkt moekt ama enge di mudu rha säm a ngät ivakt iva ngärhit todräp ut dä va ngärhi sämaqrot na aut katnanakt iva ma Ngämuqa qa rhualat nä iarhongäkt kärqärhong i sa qa mumänaris pät irhong bä ba ut toqoräkt i qali lut ma ama qrot. ⁵ Mamär iva ma Ngämuqa qarakni i qat dräm gat tualat sa ama ruvek ivakt iva qale rha mauiu ma ama qrot dä qät täsläp pät a rha di qa rhualat sä ngän iva qale ngän gem ne moe da ama bulap angärha ron doqoräkt i ngän dualat toqor ma Jisas ma Krai ⁶ ivakt iva na ama sägäk ama snängaqa dä na ama sägäkt ama vämgi dä sa mamär iva ngänit bon da ama murhämeska sage ma Ngämuqa ma Engeska ma Jisas ma Krai aa mamäk.

Ama Sameng Ama Mär Ngät Di Bä Bä Ama Judaqäna Dä Qosaqi Bä Ba Ama Jentailqäna

⁷ Bä äkt iva ngäni rhar sä ne sagem mes toqor ma Krai i sa qa ar sä ngän sagem mes ivakt iva nävät iangärhäkt ama lat dä va ngäni von da ama murhämeska sage ma Ngämuqa. ⁸ Inguna ngu qoar na ngän i ma Krai di sa qa män i ama latka va ama Judaqäna arha rem ivakt iva nävät iomäkt i sa qa män di qa qur ama ruvek i ma Ngämuqa di vasägos dä qat tamän na ama engätki dä qosaqi ma Krai kä sämaengätki nä ma Ngämuqa aa mumänaris bä ba ama ngätmamäkkäna bä ba ama Judaqäna mudu. ⁹ Ma Krai di qosaqi qa män

doqoräkt ivakt iva ama Jentailqäna di mamär iva rhi nänäs sage mä Ngämuqa nävät aa lavuqi rhoqor varhäm aa enge qärangätni i rha säm a ngät i ngät tamän doqortäqyia,

“Bä äkt iva ngua an sä nge mänguräp ama Jentailqäna
dä va ngu rhong na ama mabu na
ama ansäs sage gi ngärhipki.”

¹⁰ Dä qosaqi ngät tamän doqortäqyia,

“Aingän ama Jentailqäna, diva märmär gem ngän ngän nä qärarhani aa ruvek.”

¹¹ Näkt kosaqi ngät tamän doqortäqyia,

“Mamär iva ngäni nän sä ma Engeska aingän moe ama Jentailqäna
dä aingän moe ama ruvek diva
ngänit tong na ama mabu na
ama ansäs sagem ga.”

¹² Qosaqi ma Aisaia qa märhamän doqortäqyia,

“Akni va qa rhän nämäni ma Jesi* aa enevaqi
bä qa di iaqäkt kärak iva qa
rhäranas iva qat turäkt bä ba
ama Jentailqäna
bä va qale rha sa ama qatnanakt
nani a qa.”

¹³ Mamär iva ma Ngämuqa qarakni i qat tatnärhäm ut iva ut nanakt na qa sä iarhongäkt moe qä rhäqäp ngän na ama märmärgem moe ngä na ama bulap toqoräkt i ngänät nanakt na qa ivakt iva rhäqäp ngän mamär nä iangärhäkt ama qatnanakt nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot.

Ma Pol Ma Krai Aa Latka Bä Ba Ama Jentailqäna

¹⁴ Gua ruavek, aingo maräkt di nguat nanakt mamär i aingän di sa rhäqäp ngän na ama lat ama mär ngät

* **15:12** ma Jesi Ma Jesi di ama vitnaqa ma Devit aa mamäk.

bä sa rhäqäp ngän na ama mädräm moe bä mamär vät a ngän iva ngäni su ne. ¹⁵ Sökt di rhakt täkt ama abuk kärakti i sa ngua säm bäm gi di sa ngua muqunäga mamär mät apni ama qävälap ivakt iva ngu vuk pät a ngän na ap saqi as inguna nävät ama ñämsävätki qäarakni i ma Ngämuqa qa von ngo rhäm gi. ¹⁶ Sa qa von ngo rhä iaqyakt ama ñämsävätki divakt iva ma Jisas ma Kraiss aa latka na ngo bä ba ama Jentailqäna sa ama pris aa lat iva ngu sameng na ama sameng ama mär ngät nage ma Ngämuqa. Rhoqoräkt divakt iva ama Jentailqäna di mamär iva rha rhän i ama vodämes kärangätni i ama Qloqäqa ama Qumärqumärqa qa arñis na ngät iva bä bä ma Ngämuqa.

¹⁷ Nävät iomäkt i sägäni na ngo ngu nä ma Jisas ma Kraiss dä mamär vät a ngo iva märmär gem ngo masirhat sävät gua lat kärangätni i nguät tualat na ngät bä bä ma Ngämuqa. ¹⁸ Sökt diva sökt nguät tamän bät iarhongäkt kärqärhong i sa ma Kraiss ka mualat sä ngo bä ngua mualat nä irhong ivakt iva ngu artäm sa ama Jentailqäna iva rhat tet nasot ma Ngämuqa aa snängäqa. Iarhongäkt di sa irhong ngä märanas nävät gua enge dä nävät gua lat ¹⁹ dä nävät ama muqunän angät krot dä nävät ama lat kärangätni i ngät dän masärmän nävät ama Qloqäqa ama Qumärqumärqa aa qrot. Sa nae ma Jerusalem bä varhäm ama iska moe bä sae ma Ilirikum di sa ngua mäqäne dä mamär i ngua sameng na ama sameng ama mär ngät sävät ma Kraiss. ²⁰ Qoki vasägos di nani a ngo iva ngu sameng na ama sameng ama mär ngät äkt i qaku ama ruvek tat dräm ma Kraiss e. Rhoqoräkt divakt iva qaku ngu natäk pät ama vätka rhävit pät akni ama ruqa aa vätka aa ribit angärha rhäng. ²¹ Rhängät täkt di ngät toqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qarangätni i ngät tamän doqortäqyia,

“Iarhakt kärarhae i qaku rha qoar na rha sävät a qa diva rhi lu qa

dä iarhakt kärarhae i sa qaku rha nari sävät a qa diva qunäga vät a rha.”

Ma Pol Qa Muräkt Iva Qa Rhet Sae Ma Rom

²² Bä äkt inguna nävät iomäkt i sa nguät dräm ngu sameng äkt i qaku ama ruvek tat dräm ma Kraiss e di sa qaku nguät täqäne dä mamär i nguät dän sagem ngän. ²³ Dap täkt di nävät iomäkt i sa ngua sot nä gua lat pät tak täkt ama ngärhäktka dä qosaqi nävät iomäkt i sa nani a ngo vät ama rhäqäp ama qoeo iva ngua rhän sagem ngän iva ngu lu ngän ²⁴ dä sa nguät nanakt iva ngua rhualat toqoräkt parhäm gua iska sae ma Spen. Bä va nani a ngo iva ngän datnärhäm ngo iva ngua rhet sae ma Spen nasot toqoräkt i sa mär gem ngo i qale ngo ngu na ngän bät ama qot äm ama qäväläm.

²⁵ Dap täkt di ngua e varhäm gua iska sae ma Jerusalem sa ama matnärhäm na ama vänbon bä bä ma Ngämuqa aa ruvek ²⁶ inguna ama ruvek näva ama ngärhäqyiom ma Masedonia näkt ma Akaia di märmär gem da iva rhi von da rha ama matnärhäm na arhä vänbon bä ba ama tläktä qararhani i rha nävät ma Ngämuqa aa ruvek e ma Jerusalem. ²⁷ Bä rha di märmär gem da iva rha rhualat toqoräkt inguna qoki rhäkmamär i arha lat iangärhäkt kärangätni iva rha rhualat na ngät. Rhoqoräkt dinguna ngakt bä ama Jentailqäna di sa rha rha ama modämne na ama qloqäqa rhi na ama Judaqäna di qosaqi mamär iva ama Jentailqäna rhit bon ama Judaqäna nagem mes nävät arhä mämägän. ²⁸ Näkt nga nasot i sa ngua sot nä rhängät täkt gua lat bä sa mamär sä rha nävät iangärhäkt ama matnärhäm na ama vänbon bä ba rha dä sa va ngua rhet sae ma Spen näkt pa varhäm gua iska sae dä va ngua rhet sagem ngän. ²⁹ Dä nguät dräm i rhoqoräkt iva ngua rhet sagem ngän dä va ngua rhän gem ngän sa

ama rhäqäp ngät na ne ama modämne nage† ma Krai.

³⁰ Gua ruavek, ngu nän ngän nävät aurha Engeska ma Jisas ma Krai dä nävät ama Qloqaqa aa lavuqi iva ngän dair irhäm ngo sä gu qänäskänes iva ngäni nän sage ma Ngämuqa sävät a ngo. ³¹ Mamär iva ngäni nän ivakt iva märäs pät a ngo nämät ama ruvek kärarhani i qaku rhat nanakt e ma Jerusalem dä qosaqi ivakt iva gu matnärhäm na ama vänbon bä bä ma Jerusalemgäna di mamär iva märär ge ma Ngämuqa aa ruvek nävät a ngät.

³² Dä qosaqi va ngäni nän ivakt iva nävät ma Ngämuqa aa snängaqa di sa mamär iva ngua rhän sagem ngän sa ama märärgem bä va rhoqoräkt dä sa va qale ngo ngu na ngän da ama mämaevät ama mär ngät angärha ron.

³³ Mamär iva ma Ngämuqa qärakni i qät bon ut ta ama bulap diva qale qa gem ngän moe. Ngäkki rhoqoräkt.

16

Ma Pol Qät Täk Na Aa Enge Na Ama Märärgem

¹ Nguat tuqunäga vät a ngän sävät aurha ruaqi ma Fibi qärakni i ama latki na qi bä ba ama qatnanaktpämda nae nämät ama värhäm e mät ama narimgi ma Senkria ² ivakt iva mamär iva ngäni ar sä qi mamär toqor ama qatnanaktpämda rhat dräm dat tualat näkt pa ngän datnärhäm gi na agirhong gärqärhongni i qit läk nani irhong nagem ngän inguna qi di sa qia matnärha ama rhäqäp na rha ama ruvek bä qosaqi sävät a ngo.

³ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem bä bä ma Prisila qi nä ma Akwila qärqiomni i ut moe ut tualat na ama lat bä bä ma Jisas ma Krai. ⁴ Bä iom di sa in däkmu na nas iva ini näp ivakt iva in dumaiar ngo. Qaku sokt ngo i nguat tes ama mär sagem iom dap kosaqi ama qatnanaktpämda ama Jentailqäna mät

arha värhap di rhat tes ama mär sagem iom. ⁵ Näkt kosaqi va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem bä ba ama qatnanaktpämda qärarhani i väspästämne na rha va ina vät.

Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem bä bä iaqäkt kärak i gua snäng bät a qa ma Epainetus kärak i qa er qa vodäm mes bä bä ma Krai e ma Esia.

⁶ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem sage ma Maria qärakni i sa qia mualat masirhat bä ba ngän.

⁷ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem sage ma Andronikus kä nä ma Junia qärqiomni i gua ruaiom ama Judaïom näkt mudu qale ngo ngu na iom ba ama tpäskiarharhäng. Iaiomäkt di ama ngangda rhat dräm a iom mamär bä qosaqi iom di ina er inät nanakt nä ma Krai näkt sä ngo.

⁸ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem sage ma Ampliatius iaqäkt kärak i gua snäng bät a qa mäni ma Engeska.

⁹ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem sage ma Urbanus iaqäkt kärak i gua ruaqa na qa qärak i un moe un dualat bä bä ma Krai dä sage gua ruaqa qärakni i gua snäng bät a qa ma Stakis.

¹⁰ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem sage ma Apeles iaqäkt kärak i sa sräp ka mäni ma Krai.

Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem sage iarhakt kärarhae i rha nämäni ma Aristobulus aa qärhae.

¹¹ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem sage gua ruaqa ama Judaqa ma Herodion.

Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märärgem sage qärarhani i rha nämäni ma Engeska qärarhae i rha nämäni ma Narsisus aa qärhae.

† 15:29 nage Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama got äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm a ngät sae. 'qärangätäni i ngät dän nävät ama sameng ama mär ngät sävät'

¹² Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Engeska aa larhem ma Trifina qi nä ma Trifosa.

Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage qäaraktni i urha snäng bät a qi ma Persis kärakt i sa qia mualat masirhat bä bä ma Engeska.

¹³ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Rufus käraktni i ama vit na qa ama latka na qa bä bä ma Engeska näkt kosaqi sage aa nanäk käraktni i sa qia mualat sä ngo bä ngäkt kre at toemga na ngo.

¹⁴ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Asinkritus näkt ma Flegon näkt ma Hermes näkt ma Patrobas näkt ma Hermas näkt ama qatnanaktpämda qäarahani i qale rha rhi na rha.

¹⁵ Dä va ngäni rhäk nä gua enge na ama märmärgem sage ma Filologus näkt ma Julia näkt ma Nereus näkt aa lätki näkt ma Olimpas bä sävät ma Ngämuqa aa ruvek moe qäarahani i qale rha rhi na rha.

¹⁶ Ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda moe i ngänit kärhäktgyäm ne na ama märmärgem.*

Ama qatnanaktpämda moe mäni ma Kraiis nämät ama värhap tit täk na arha enge na ama märmärgem sagem ngän.

Ma Pol Aa Enge Ama Dängdängini Na Ngät

¹⁷ Nguat tugem ngän ma ama qrot iva ngänät nañäm särhäm mes nämät iarhakt kärarhae i rhat täranas na ama bänmät bä rhat tualat sa ama ruvek iva rhat tet daqule ma Ngämuqa. Inguna rhi su sävät kärqärhongni iva irhong ngät tu ama ngärhäqyige särha ama enge sävät ma Kraiis kärangättni i sa mudu ngän da ngät. Bä äkt i rhoqoräkt dä va ngäni ngingis mä

rha ¹⁸ inguna iarhakt ama ruvek di qaku rhat tualat bä ba aurha Engeska ma Kraiis dap kinak tat tualat toqoräkt iva märmär ge arhä snängaqa maräkt. Näkt nävät arha enge na ama mäqänesäs dä nävät arha lat dä sa rhat täqäne dä mamär i rhi iras tä qäarahani i qaku qunäga vät a rha sä iarhakt ama ruvek arhä rhisu i ama iraski na ngät. ¹⁹ Sokt di angän mänari sävät ama sameng ama mär ngät di qunäga vät ama ruvek moe sä ngät bä äkt iva märmär gem ngo nävät a ngän. Dap kosaqi nani a ngo masirhat iva qunäga vät a ngän i agi a lat di ama mär ngät ama lat dap kosaqi va qale ngän gläius na ama vu ngät ama lat. ²⁰ Bä va qorhäs iva ma Ngämuqa qäaraktni i qät bon ut ta ama bulap kän gräs dä ma Sämga vä angäna qar angärha rem. Mamär iva qale aurha Engeska ma Jisas ma Kraiis aa ñämsävätki gem ngän.

²¹ Ma Timoti qäaraktni i ngu na qa un dualat näkt ma Lusius näkt ma Jeson näkt ma Sosipater qäarahani i gua ruavek ama Judaqäna na rha rhit täk na arha enge na ama märmärgem sagem ngän.

²² Aingo ma Tertius† di ngut säm bä rhakt täkt ama abuk dä sa ngut täk nä gua enge na ama märmärgem mäni ma Engeska sagem ngän.

²³ Ma Gaius käraktni i aingo di qale ngo va aa vätka näkt kosaqi ama qatnanaktpämda moekt di rhat dräm bäspästämne na rha e väm ga di qät täk na aa enge na ama märmärgem sagem ngän.

Näkt kosaqi ma Erastus iaqäkt kärak i qät lu vät ama mor äm ama värhäm angät ligär näkt aurha ruaqa ma Kwartus init täk nä ina enge na ama märmärgem sagem ngän. ²⁴ ‡

* **16:16** Ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda moe i ngänit kärhäktgyäm ne na ama märmärgem. Na ama Grikkäna arha enge di rhangät täkt ama enge di rhoqortäqyia, mamär iva ngän des ama qunäga aa qäväläm sävät a ne nävät ama lat kärangättni iva ngäni vop pa angäna sdäm gane. † **16:22** Aingo ma Tertius Ma Tertius ka säm ama enge bä rhakt täkt ama abuk sokt di ama enge di ma Pol aa enge qärangättni i qa sameng na ngät bä ma Tertius bä ma Tertius ka säm a ngät pä m gi. ‡ **16:24** Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhäni rhäkt ama qängärini di qosaqi rha säm ini sae. 'Mamär iva ma Engeska ma Jisas ma Kraiis aa ñämsävätki di qali qi gem ngän moe. Ngätki rhoqoräkt.'

Ma Pol Aa Dängdängini Na Ngät Aa Nän

²⁵ Rhäkt di mamär iva ama ansäs sagem ga iaqäkt kärak i mamär vät a qa iva qä sämaqrot na ngän nävät gu sameng ama mär ngät sävät ma Jisas ma Kraiss kärangätni i varhäm ama engätki sävät kärqärhong iva irhong ngä rhän nasot kärangätni i ma Ngämuqa sa qaku qa muqunäga sä irhong mudu inamäk bä sarhäkt. ²⁶ Sökt di sa rhäkt di ma Ngämuqa ama sok täm ga qa muqunäga sä irhong sävät ma Kraiss nävät aa vämginarha arha enge qarangätni i sa rha säm a ngät ivakt iva qunäga vät ama ruvek nävät ama ivärhimek möe sä irhong bä va rhat nanakt näkt pa rhat tet parhäm irhong. ²⁷ Bä äkt i nävät ma Jisas ma Kraiss diva urhit bon da ama murhämeska vasägos sage ma Ngämuqa qarakni i sökt ka sa ama mädräm ama mär ngät mamär. Ngätki rhoqoräkt.

Ma Koringäna 1

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ama qatnanaktpämda e mät ama varhäm ama mor äm ma Korin.

Arhani sa rha män ge ma Pol sa ama enge sävät ama guläñgi na ama qatnanaktpämda e ma Korin i ama lat na ama qavatka di masirhat na ngät mänguräp mä rha. Dap arhani sa rha män sä ama snanbät maos maos. Ama Narhuir Qi Ama Abuk Sage Ama Koringäna di qiat tuvät pät tam dakt ama unbam. Ma Pol qa säm ivakt iva qä rhodräp ama Koringäna dä qosaqi va qa rhumamär nä iaväkt ama qävälap pät arhä iar qärqap i qaku maräkt na ap. Qat turäkt täm da sävät ama lat toqortäqyia, ama matmät mänguräp mä rha dä ama lat na ama qavatka dä iomäkt i sa rhat tu ne va ama muräkt da ama ruvek kärarhani i qaku rhat nanakt arhä saqong dä arha lat kärangättni i qaku maräkt na ngät sävät ma Engeska aa Tmäski dä ama iraski na ngät ama rhisu sävät iomäkt i ma Kraiskä märanas nämät ama tñäpki dä ama vänbon iva bä ba ama qatnanaktpämda e ma Jerusalem.

Ama märän gärangättni i ngät dän dä iangärhäkt ama lat angärha ron sävät ama Koringäna di qosaqi ngät dän sävät ama qatnanaktpämda rhäkt bä äkt i rhakt täkt ama abuk di qosaqi qiat turäkt täm ut täkt. Angät ama märän sae di rhoqor iomäkt i qaku ama sräp ama ruvek mäni arhä qatnanakt dä qaku sävetka qat mair ma ama qrot dä ama vu da arhani arha ron sävät arhani dä ama märän nga e mänguräp ama ngärhaegurhini näkt ama qatnanaktpämda di qaku rhat tualat mamär nä ama vänbon nage ama Qloqaqa.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-9)

Ama Matmät Mänguräp Ama Qatnanaktpämda (1:10-4:21)

Angättni Ama Qatnanaktpämda E Ma Korin Arha Lat Di Qaku Ama Räkt Ngät (5-6)

Ama Rhisu Sävat Ama Ngärhaegurhini (7)

Sävät Angättni Ama Lat Kärangättni Ivar Maräkt Iva Rhat Tualat Na Ngät Ura Qaku (8-11:1)

Ama Rhisu Sävat Ama Ansäs Mänguräp Ama Qatnanaktpämda (11:2-14)

Ama Rhisu Sävat Iomäkt I Ama Näpta Rhat Täranas Nämät Ama Tñäpki (15)

Ma Pol Qat Tu Da Aa Enge Angät Tpäs (16)

Ma Pol Qa Säam Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanaktpämda E Ma Korin

¹ Rhangät täkt ama enge di nagem ngo ma Pol qarak i sa ma Ngämuqa qa mes ka varhäm aa snängaqa ivakt iva ma Jisas ma Kraiskä aa ngangga na qa näkt sävät aurha ruaqa ma Sostenes.

² Dä ngut säm sävät a ngän ama qatnanaktpämda mäni ma Ngämuqa e mät ama varhäm ama mor äm ma Korin, aingän gärrarhae i sa ma Ngämuqa qa arñis na ngän sagem mes nävät ma Jisas ma Kraiskä bä qosaqi qa mes ngän ivakt iva ngän dän i aa ruvek ama qumärqumärta na ngän. Ngut säm sävät a ngän ngän nä iarhakt kärarhae moe vät ama ivärhimek moe qärqämekni i rhi nagukt na aurha Engeska ma Jisas ma Kraiskä aa ngärhipki i arha Engeska na qa qarakni i qosaqi aiut aurha Engeska.

³ Mamär iva ama nñämsävätki qi na ama bulap sagem ngän nage ma Ngämuqa aut mamäk dä ma Engeska ma Jisas ma Kraiskä.

Ma Pol Qat Tes Ama Mär Sage Ma Ngämuqa Nävät A Rha

⁴ Nguat tes ama mär sage gu Ngämuqa vasägos nävät a ngän inguna nävät ma Ngämuqa aa nñämsävätki qärakttni i sa qa von ngän däm gi nävät ma Jisas ma Kraiskä ⁵ inguna sa ma Ngämuqa qa matnärhäm ngän mamär vät angän gloqaqa i vät angäna enge

moe dä vät angän mädräm moe.
⁶ Rhoqor täkt di ngät toqor ama sameng ama mär ngät sävät ma Jisas kärangätni i rhäkt di sa ngä mu angät släqyige vät a nas mänguräp mä ngän
⁷ ivakt iva mamär na ngän na ama qloqaqa na ngät ama vänbon moe rhoqoräkt i sa qale ngän nani ama qäväläm gärqomni iva evär da aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss bä va ama ruvek moe rhi lu qa. ⁸ Näkt pa qosaqi qä sämaqrot na ngän bä dängdäng bät ama tpäsini ivakt iva qaku ngäni rha ama rhäksärhäm bät guani angät tpäs pät ama qunäga qäarakni iva aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss ka rhatnävmne na ama ruvek. ⁹ Ma Ngämuqa di qoki mamär vät a ut iva ut nanakt na qa sä iarhongäkt moe iaqäkt kärak i sa qa mes ngän ivakt iva västämne na ngän ngän na aa emga ma Jisas ma Kraiss aurha Engeska bä va qale ngän i angäna ruavek na ne ngän na qa.

Ama Bänmät Mänguräp Ama Qatnanaktpämda

¹⁰ Gua ruavek, rhäkt di ngu nän ngän ma ama qrot nävät aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss aa ngärhipki iva ngän moe di sägäni na ngän dap pa qale qale anga bänmät mänguräp mä ngän dap kinak pa sägäni na ngän sa ama sägäk ama snängaqa dä ama sägängät ama muräkt. ¹¹ Gua ruavek, toqoräkt dinguna ama enge na ama muqunäga bä ba ngo nage ma Kloe arha ruvek i aingän di angäna engirhong nagem ne. ¹² Ama rharimini qärqäni i ngua märhamän doqoräkt dinguna arhani nävät a ngän di rhi qoar i, "Aiut di nage ma Pol" dap arhani di rhi qoar i, "Aiut di nage ma Apolos" dap arhani di rhi qoar i "Aiut di nage ma Sefas*" dap arhani di rhi qoar i, "Aiut di nage ma Kraiss."

¹³ Nga ma Kraiss di qa matmät na nas? Nga rha edämsäs pät ma Pol mäni ama sämänanamuqa sädaver

* **1:12** ma Sefas Rhäkt täkt ama ngärhipki di at tarimini na ama enge ama Aramaik di ama duiqa. Ma Pita di qosaqi ama sägäni nä ini ama rharimini na ama Grikkäna arha enge rhoqoräkt. Ma Pol qat dräm gat tes ma Pita i ma Sefas pa angätini aa abukkina.

mä ngän? Ura nga sa rha baptais pät a ngän nävät ma Pol aa ngärhipki? ¹⁴ Nguat tes ama mär sage ma Ngämuqa i sa qaku ngua baptais pät aung nävät a ngän dap sokt ma Krispus kä nä ma Gaius ¹⁵ ivakt iva qaku aung gä naqoar i qa di sa qa rha ama baptais nävät gu ngärhipki. ¹⁶ Näkt kosaqi ngua baptais pät ama ruvek näp ma Stefanas aa vätka näkt kaku nguat dräm i sa ngua baptais pät guavek sae ura qaku? ¹⁷ Inguna qaku ma Kraiss ka rhäk na ngo ivakt iva ngu baptais pät ama ruvek dap kinak pa ngu sameng na ama sameng ama mär ngät. Dä va qaku ngu nasameng barhäm ama mädräm da ama ruvek arha enge i varis ngakt dä va ma Kraiss aa tñäpki mäni ama sämänanamuqa diva ama mäñmäñini na qi.

Ma Kraiss Di Ma Ngämuqa Aa Qrot Dä Aa Mädräm Ama Mär Ngät

¹⁸ Ama sameng sävät ama sämänanamuqa di ge iarhakt kärarhae i mavamava na rha nage arha vuirhong di ngät toqor ama sameng gärangätini i ngät dân nage ama dädan da ama ruvek dap gem ut aiut kärarhae i sa ma Ngämuqa qat tumaiar ut di iangärhäkt ama sameng di nak aa qrot na ngät. ¹⁹ Inguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia,

"Va ngu slava na ama ruvek sa ama mädräm ama mär ngät arhä mädräm dä va ngua rhualat sa ama ruvek kärarhani i qunäga vät a rha iva qaku mamär iva qunäga vät a rha."

²⁰ Ngu lu iaqäkt ka qoe qäarak i aa mädräm ama mär ngät? Ngu lu qäarak ka qoe i qa di ama mädräm ga sä ma Ngämuqa aa Muräkt? Ngu lu iaqäkt ka qoe qäarak i mamär vät a qa iva qat tamän mamär na ama enge

qarangätni i ngät toqor ama ruvek sa ama mädräm ama mär ngät arha enge? Nga sa qaku ma Ngämuqa qa mualat sa ama mädräm ama mär ngät narhe nämäni ama ivätki bä ngä män i ngät toqor ama däädän da ama ruvek arhä mädräm?

²¹ Inguna nävät ma Ngämuqa aa mädräm ama mär ngät dä sa qaku qunäga vät ama ruvek nämäni ama ivätki sä qa nävät arhä mädräm maräkt dap kinak märmär gem ga iva qa rhualat iva nävät iangärhäkt aut sameng gärangät i ngät toqor ama däädän arha enge dä iarhakt ama ruvek arhä saqong diva iarhakt kärarhae i rhat nanakt nä ma Krai diva ngä rhumaiar ta. ²² Ama Judaqäna di nani a rha na ama muqunän dap ama Grikkäna di nani a rha na ama mädräm ama mär ngät ²³ sokt di aut sameng sävät ma Krai aa tñäpki mäni ama sämänanamuqa di vläktpläkt sa ama Judaqäna vät angärha rhäng dä ngät di ngät toqor ama sameng gärangätni i ngät dän nage ama däädän da ama ruvek da ama Jentailqäna arhä saqong. ²⁴ Sokt di ma Krai di ma Ngämuqa aa qrot dä aa mädräm ama mär ngät bä bä iarhakt kärarhae i sa ma Ngämuqa qa mes ta sagem mes kärarhani i rha nämäni ama Judaqäna dä qosaqi qararhani i rha nämäni ama Grikkäna. ²⁵ Inguna ma Ngämuqa aa lat kàrangätni i ama ruvek tat tu arhä snäng i ngät di ama däädän ga ama ruqa aa lat di nak iangärhäkt ama lat di ngä vit pa ama ruvek arhä mädräm ama mär ngät angät tpäs. Dä qäqi ma Ngämuqa aa anga qrot ama gaini na ngät di qoki as ngä vit pa ama ruvek arhä qrot angät tpäs.

²⁶ Gua ruavek, mamär iva ngän du angän snäng sävät ama qäväläm gärqomni i sa ma Ngämuqa qa mes ngän ivakt iva aa es na ngän. Rhoqoräkt di qaku ama rhäqäp na rha nävät a ngän di ama mädrämna na ngän da ama ruvek nämäni ama ivätki

arhä saqong bä qaku ama rhäqäp na rha nävät a ngän di ama qrot ta mamär dä qaku ama rhäqäp na rha nävät a ngän di arhä mamäkkäna di ama moräs na rha mamär. ²⁷ Sokt di ma Ngämuqa sa qa armeng dä iarhongäkt kärqärhong i ge ama ruvek di ama däädän da ama ruvek arhä qarhong ivakt iva qä sämäqlu na ama ruvek sa ama mädräm ama mär ngät. Dä qosaqi qa armeng dä qarqärhongni i qaku irhong angärha anga qrot masirhat ivakt iva qä sämäqlu nä iarhakt kärarhae i ama qrot ta.

²⁸ Näkt ka di sa qa armeng dä iarhongäkt kärqärhong i ama ruvek nämäni ama ivätki di rhat nañäm mane nä irhong ngä nä qarqärhongni i rha di ama vu da arha ron sävät irhong näkt sävät kärqärhongni i sa qaku mamär vät guani nä irhong mäni ama ivätki ivakt iva qä slava nä iarhakt mas kärarhae i ama ruvek nämäni ama ivätki di rhat tu arhä snäng i iarhakt di ama moräs na rha mamär. ²⁹ Sa qa mualat toqoräkt divakt iva qaku mamär iva aung gä nasek sä nas dä ma Ngämuqa aa saqong. ³⁰ Qa di ama rharebäm sa angäna iar mäni ma Jisas ma Krai kärakni i sa ma Ngämuqa qa mualat sä qa iva nävät a qa diva ma Ngämuqa qät kyiradeng na aurha vuirhong dä va qät bon ut ta ama mädräm ama mär ngät dä qosaqi va qat tualat sä ut iva u rhän i ama qumärqumärta na ut mamär näkt ka rhäksasot a ut ³¹ ivakt iva rhäkmamär varhäm ma Ngämuqa aa enge qarangätni i sa rha säm a ngät kàrangät i ngät tamän doqortäqyia, “Auge qaräc i nani a qa iva qat tamän bät ama enge na ama ansänas di mamär iva qä nän sä ma Engeska.”

2

Ma Pol Qä Sameng Sävät Ma Krai Kärakni I Sa Rha Edämsäs Pät A Qa Mäni Ama Sämänanamuqa

¹ Gua ruavek, toqoräkt i ngua män sagem ngän bä ngua sameng ba ngän

* **2:1** ma Ngämuqa aa enge qarangätni i rhäkt di sa qa muqunäga sä ngät Ura ‘ama sameng ama mär ngät’

nä ma Ngämuqa aa enge qärangätäni i rhäkt di sa qa muqunäga sä ngät* dä sa qaku nguat tamän bät ama enge qärangätäni i ngät toqor ama mädrämda arha enge. ² Inguna mäqi rhoqoräkt i sa qale ngo mänguräp mä ngän dä sa ngua mu gu snäng iva qale ngu natmärhamän saqi as sävät guani dap kinak pa sokt sävät ma Jisas ma Kraiss bä va sokt nguat tamän sävät a qa i sa rha edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa.

³ Bä rhoqoräkt i ngua män sagem ngän di sä nas i qaku gua anga qrot masirhat dä ngut len dä värvar vät a ngo. ⁴ Näkt gua enge dä gu sameng di sa qaku nguat tamän na ama enge qärangätäni i ngät toqor ama mädrämda arha enge dap kinak sa ngur qur a ngän da ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä rha ama qrot ⁵ ivakt iva angän gatnanakt diva qaku qale ngät pät ama ruvek arhä mädräm dap kinak pa qale ngät pät ma Ngämuqa aa qrot.

*Ama Mädräm Ama Mär Ngät Nage
Ama Qloqaqa Ama Qumärqumärqa*

⁶ Sokt di mänguräp iarhakt kärarhae i sa rha sräp mäni ama qatnanakt sämäni ma Ngämuqa dä sa ut tamän bät ama mädräm ama mär ngät. Rhangät täkt ama mädräm ama mär ngät di qaku ngät nage ama mädräm da ama ruvek ura nage ama narhoerta nämäni rhäni rhäkt ama rhodämini iarhakt kärarhae i mänaris iva qäbäs na rha. ⁷ Dap kinak ut tamän bät ma Ngämuqa aa mädräm ama mär ngät kärangätäni i mudu ama ngaip ngät bä rhäkt di sa qat tuqunäga sä ngät. Iangärhäkt ama mädräm di mudu rhoqoräkt i as kaku ma Ngämuqa qa säm ama ivätki dä sa qa muräkt iva bä ba aut murhämeska na ngät. ⁸ Qaku guavek nävät ama narhoerta nämäni rhäni rhäkt ama rhodämini di sa qunäga vät a rha sä iangärhäkt ama mädräm inguna ngakt bä vadi mai rhoqoräkt dä vadi mai qaku rhi naedämsäs pät ma Engeska na ama murhämeska mäni ama sämänanamuqa. ⁹ Sokt

diva mamär iva vuk pät a ut nä ma Ngämuqa aa enge qärangätäni i sa rha säm a ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia,

“Agirhong gärqärhongni i sa qaku ama saqong ngä lu irhong bä qop kaku ama sdäm ngä nari irhong

bä qosaqi qaku irhong ngä män bät ama ruvek arhä mädräm di iarhongäkt di ma Ngämuqa sa qa rhäkmu nä irhong bä bä iarhakt kärarhae i arha snäng bät a qa.”

¹⁰ Bä nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä sa ma Ngämuqa qat tuqunäga sä rhärhong däkt bä ba ut. Inguna ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qät kyarmät nä iarhongäkt moe bä qäqi sävät ma Ngämuqa aa snängaqa ama ngaip ka. ¹¹ Inguna ama ruqa aa qloqaqa di sokt ka qat dräm gärqärhongni i iaqäkt ka ruqa qat tu aa snäng bät irhong. Di rhoqorne i sokt ma Ngämuqa aa Qloqaqa di qat dräm gärqärhongni i ma Ngämuqa qat tu aa snäng bät irhong. ¹² Bä rhäkt di aiut di sa qaku ut ta ama qloqaqa nämäni ama ivätki dap kinak ut ta ama Qloqaqa qarakni i qa nage ma Ngämuqa ivakt iva mamär iva qunäga vät a ut sä iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qa von ut täm irhong.

¹³ Näkt ut tamän bät tärhong däkt na ama enge qärangätäni i qaku ngät dän nävät ama ruvek arhä mädräm ama mär ngät dap kinak ngät dän di nage ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa. Bä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di qät täväktsäs sävät ama engäktki käräktäni i ama qloqaqa na qi bä bä iarhakt kärarhae i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä rhoer nanokt ta.

¹⁴ Dap iarhakt kärarhae i qaku ama qatnanaktpämda di sa qaku rhi nata iarhongäkt kärqärhong i irhong nage ma Ngämuqa aa Qloqaqa inguna iarhongäkt di adädän da sä irhong. Bä qaku mamär iva qunäga vät a rha

sä irhong inguna sokt mamär vät iarhakt kärarhae i qale ma Ngämuqa aa Qloqaqa väm da di mamär iva ama Qloqaqa qät tuqunäga sä irhong bä ba rha. ¹⁵ Dap iarhakt kärarhae i ma Ngämuqa aa Qloqaqa qa e väm da di sa mamär iva rhat lu iarhongäkt moe qärqärhong i irhong ngät dän nagem ga i ama vit nä irhong doqoräkt. Dap kaku aung gäarakni i qaku ma Ngämuqa aa Qloqaqa qa e väm ga di mamär iva qunäga vät a qa mamär sä iarhakt kärarhae i ma Ngämuqa aa Qloqaqa qä rhoer nanokt ta.

¹⁶ Akni nävät ma Ngämuqa aa vämginarha di sa qa säm doqortäqyia,

“Inguna ngu lu auge di sa qunäga vät a qa sä ma Engeska aa snängaqa
ivakt iva qat turäkt bä ba qa iva qat tualat toqoräkt?”

Sokt di sa qunäga vät a ut sä ma Kraisa aa snängaqa.

3

Ama Matmät Ge Ama Qatnanaktpämda Nae Ma Korin

¹ Gua ruavek, mäqi rhoqoräkt i sa qale ngo gem ngän di qaku mamär vät a ngo iva nguut tamän särhäm ngän doqor ama ruvek kärarhani i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä rhoer nanokt ta mamär. Dap kinak nguut tamän särhäm ngän di rhoqor ama ruvek kärarhani i ama släqyige ngät turäkt bä ba rha qararhani i vät angän gatnanakt di as ama qokoqirhong na ngän. ² Sa ngua von ngän da ama qämuqa na ngät ama tmäs dap kaku ngua von ngän da ama tmäs kärangätni i ama qrot ngät inguna as kaku mamär vät a ngän iva ngän däs ama qrot ngät ama tmäs. Bä qäqi rhäkt di as kaku ngän däkmü na nas ³ inguna rhäkt di as ama släqyige ngät turäkt bä ba ngän. Inguna rhoqoräkt i as ama vu da angäna ron sävät arhani ama ruvek dä ngän damängus pät a ne di as ama släqyige ngät turäkt bä ba ngän bä ngän di ngän dualat toqor

ama ruvek kärarhani i qaku ama qatnanaktpämda na rha.

⁴ Bä qosaqi ngakt bä akni nävät a ngän di qä qoar i, “Aingo nage ma Pol” dä qosaqi akni qä qoar i, “Aingo nage ma Apolos” dä sa nga qaku ama släqyige ngät turäkt bä ba ngän doqoräkt? ⁵ Näkt ngän du angän snäng mamär i ma Apolos di auge iaqäkt. Bä aingo ma Pol di auge na ngo? Aiun di sa ma Engeska qa von un da aa lat ivakt iva un dualat na ngät bä nävät iangärhäkt auna lat dä sa ngän män i ama qatnanaktpämda na ngän. ⁶ Aingo di sa ngua qutnanokt ama tmäs näkt ma Apolos ka rhor tam ngät sokt di ma Ngämuqa qa von ngät ta ama irhirqi. ⁷ Dap iaqäkt kärak i sa qät kutnanokt dä qosaqi qarak i qät tor ta ama tmäs di nak kaku ama moräs na iom dap sokt ma Ngämuqa maräkt kärakni i qät bon da ama irhirqi di ama moräs na qa. ⁸ Iaäkt kärak i qät kutnanokt kä nä qarakni i qät tor ta ama tmäs di in moe di ama sägiom na iom sä in snängaqa sävät ina lat näkt pa in moe asägäk asägäk diva ini rha ama rhitsek parhäm gärangätni ama lat i in dualat na ngät. ⁹ Inguna aiun di ma Ngämuqa aa larhiom na un gärqiomni i un na qa ut tualat dap aingän di aa erhäs dä aa vätki na ngän. ¹⁰ Varhäm ma Ngämuqa aa niamsävätki qarakti i sa qa von ngo rhäm gi bä rhoqor ama ruqa qarakti i qat dräm mamär iva qät täk pät ama vät dä sa ngua mualat na ama vätki arha ribit näkt sa akni ama ruqa qät täk pät ama vätki rhävit mänsäng nävä it angärha rhäng. Asägäk asägäk ama ruqa qarakti i qät täk pät a qi di qoki mamär iva qät lu mamär i qät täk pät a qi rhoqor mäniekt. ¹¹ Inguna saqi as pa qaku aung gä namualat nä guait anga vätki arha ribit sañis nä irhäkt kärqit i sa ma Ngämuqa qa mualat na it kärqit i it di ma Jisas ma Kraisa. ¹² Näkt ngakt bä guavek anga ruvek di rhit täk pät ama vätki vät irhäkt ama vätki arha ribit angärha rhäng di na anga gol ura na anga silva ura na anga dui qarangätni i

masirhat na ama ligär vät a ngät ura na anga ngämung ura na anga qävakt ura na anga egat angärha släp¹³ diva iarhakt ama ruvek arha lat diva ama mudäbäs ngärhi siqut na ngät bä va äs ngärhi sameng sävät a ngät i agi a lat na ngät toqoräkt pät ama qunäga qärakni iva ma Ngämuqa qa rhatnävämne na ama ruvek.¹⁴ Näkt ngakt bä aung aa anga lat toqoräkt di nasot dä sa qaku qäbäs na ngät inguna iaqäkt ama ruqa di qa rhäk pät ama vätki nä guani qärqäni i qaku mamär vät ini iva ini ngä rhang dä va qä rha ama rhitsek pät angät tpäs.¹⁵ Dap ngakt bä aa lat di ngä mang bä rhäksot dä sa iaqäkt ama ruqa diva qaku rhi nasek mä qa bä iaqäkt ama ruqa diva ma Ngämuqa qa rhumaiar qa sokt diva rhoqor qre i sa rha arvät däm ga nämät ama mudäbäs.

¹⁶ Nga qaku ngänät dräm i aingän di ma Ngämuqa aa vätki na ngän näkt ma Ngämuqa aa Qloqaqa di qale qa väm ngän? ¹⁷ Ngakt bä nga aung gä slava nä ma Ngämuqa aa vätki dä sa ma Ngämuqa va qä slava nä iaqäkt ama ruqa mas. Inguna ma Ngämuqa aa vätki di ama qumärqumär qi mamär näkt iaqyäkt ama vätki di aingän.

¹⁸ Qale ngän nairas täm mes. Ngakt bä ngän du angän snäng i ama mädrämda na ngän bät täni rhäkt ama rhodämini dä sa mamär iva ngän dän i ama däädända na ngän da ama ruvek nämäni ama ivätki arhä saqong ivakt iva rhoqoräkt dä sa va ngän dän i ama mädrämda na ngän.¹⁹ Inguna ama ruvek nämäni rhakt täkt ama ivätki arhä mädräm ama mär ngät di ge ma Ngämuqa di ama däädän da ama ruvek arhä mädräm. Sa ut dräm doqoräkt inguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia,

“Iarhakt kärarhae i rhat tu arhä snäng i ama mädrämda na rha di ma Ngämuqa qat tusar na arhä muräkt nä qärangättni arha lat i qaku ama räkt ngät.”

²⁰ Näkt kosaqi aa enge di ngät tamän doqortäqyia,

“Ma Engeska qat dräm ama mädrämda arhä snängaqa i iaqäkt arhä snängaqa di qaku mamär vät guani na qa.”

²¹ Bä äkt iva qale aung gä natmärhamän i qä natmair na aung anga ruqa inguna iarhongäkt moe di bä ba ngän nä irhong²² i bä ba ngän nä ma Pol dä ma Apolos dä ma Sefas dä ama ivätki dä ama iar dä ama tñäpki dä iarhongäkt kärqärhong i irhong ngät täranas täkt dä iarhongäkt kärqärhong iva as irhong ngä rhäranas mugas di iarhongäkt moe di irhong bä ba ngän.²³ Bä ngän di ngän bä ma Kraiss dä ma Kraiss di qa bä ma Ngämuqa.

4

Ma Ngämuqa Aa Ngangda Arha Lat

¹ Mamär iva ngänät lu un i aiun di ama larhiom bä ma Kraiss aa rem bä aiun di sa ma Ngämuqa qa von un da ama lat ivakt iva uni sameng sävät ama engätki qäraktni i rhäkt di sa qat tuqunäga sä qi.² Näkt iarhakt kärarhae i rhat tualat na ama lat bä ba akni ama ruqa di iarhakt di iaqäkt ama ruqa di vadi va mamär iva qat nanakt na rha sa aa lat.³ Sokt di ama gaini ianiäkt mamär gem ngo rhoqoräkt iva aingän ngän datnävämne na ngo ura anga ruvek arhä muräkt pa ngä rhatnävämne na ngo. Aingo di qäqi qaku nguat tatnävämne na nas.⁴ Qaku nguat dräm nä guani qärqäni i sa ngua mualat nä ini qärqäni i qaku maräkt sokt di iomäkt maräkt di qaku äm ngärhi sameng mamär i aingo di ama rätkka na ngo. Qoki ma Engeska di qärakni iva qa qa rhatnävämne na ngo.⁵ Bä äkt iva qale ngän datnävämne nä guavek as toqoräkt pa ama qäväläm angät kamäs kärqom iva ma Engeska qa rhän. Ma Engeska diva qa rhuqunäga sä iarhongäkt kärqärhong i rhäkt di irhong ngä ngaip pa ama bängangit angät tpäs dä va qa rhuqunäga sä qärqärhongni i ama ruvek tat tu arhä snäng sävät irhong. Näkt pät iomäkt

ama qäväläm dä ama ruvek moe asägäk asägäk diva rhi rha ama enge na ama ansäs nävät aa lat.

⁶ Gua ruavek, tärhong däkt moe qärqärhong i sa ngua märhamän särhäm ngän nä irhong di sa ngua mu nas ngu nä ma Apolos i ama siqutki na un ivakt iva qunäga vät a ngän i varis ngän namualat nä guani sañis na ama enge qärangätni i sa rha säm a ngät. Näkt paris kaku ngän natmet parhäm iangärhäkt ama enge bä va ngänit sek sa akni ama narhoerqa dap kaku ngänit kutdrir sage akni. ⁷ Inguna ngu lu auge qat lu guani qärqäni i ini nga e gem ngän bä ama vit na ngän bät arhani ama ruvek arhä väs nävät ini? Ngu lu agirhong nga e gem ngän di qaku ngän da irhong nage ma Ngämuqa? Ngäkt bä qa von ngän dä iarhongäkt dä ngu lu mäniekt bä va ngänit sek sä nas toqor qre i sa qaku ngän da irhong? ⁸ Ngäkt kre aingän di ngän du angän snäng i nak sa iarhongäkt moe qärqärhong i ngänit läk nani irhong di sa irhong nga e gem ngän bä qosaqi mämägän sä ngän bät angäna iar na ama qloqaqa. Bä qosaqi ngäkt kre sa ngän män i ama vitnarha na ngän sañis na ut. Mai mamär iva ngän dän i ama vitnarha na ngän maengäkki ivakt iva aiut di mamär vät a ut iva qosaqi ut turäkt ut na ngän.

⁹ Inguna nguat tu gu snäng i ma Ngämuqa sa qa mu ut i ama dängdängininarha na ut mamär i ngäkt kre sa rha mair na ut pa ama muräkt ivakt iva rhi veng ut. Bä sa ut män i ani qärqäni iva ama ruvek moe vät ama ivätki rhi na ama enselqäna rhat lu ini. ¹⁰ Ngäkt kre sa ut män i ama dädända na ut inguna ut tualat bä bä ma Kraiss dap aingän di sa qale ngän mäni ma Kraiss dä ngän du angän snäng i ama mädrämda na ngän. Bä qosaqi aiut di qaku aurha anga qrot masirhat dap aingän di sa ngän du angän snäng i ngän di angän grot masirhat. Bä aingän di ama ruvek tit kutdrir sagem ngän masirhat dap aiut di qaku rhit kutdrir sagem ut.

¹¹ Mudu inamäk bä äkt bä sarhäkt sävät tom däkt ama qäväläm di aiut di anoeng mä ut dä aqäsäk ut dä ut don määt ama boi qärangätni i qaku ama mär ngät dä ama ruvek ti arhäktgyäm sä ut dä qaku aurha anga vät ¹² dä ut tualat masirhat na au rhäkt ivakt iva mamärmamär vät a ut. Bä nga rhoqoräkt i ama ruvek ti sangäm na ut mavängam na arha enge ama vu ngät dä sa urhi nän ma Ngämuqa iva qat dodämne na rha. Bä nga rhoqoräkt i rhi slava na ut na arha lat ama vu ngät dä mänadin bät a ut dap urhit ta ama märän. ¹³ Dä rhoqoräkt i rhat tamän mava na ut dä sa ut tamän särhäm da mamär na ama enge ama mär ngät. Ut di sa ut män doqor ama ruvek arhä qlanäng bä rhäkt di sa qali lut toqor iarhongäkt moekt nämäni ama ivätki qärqärhong i ama vu irhong mamär da ama ruvek arhä saqong.

Ma Pol Nani A Qa Iva Ama Koringäna Rhi Väs Aa Lat Angärha Rhäng

¹⁴ Qaku ngut säm iangärhäkt ama enge ivakt iva ngä rhäqäne sä ngän bä aqlus päät a ngän dap kinak pakt iva ngärhi rhon sävät a ngän inguna aingän di ngua es na ngän gärrarhani i gua snäng bät a ngän masirhat. ¹⁵ Inguna näma dä äkt bä aingän di angän anga ngärhäqyisem anga tausengäna na anga ruvek kärarhani i rhit lu vät a ngän sa angän gatnanakt sämäni ma Kraiss sokt di qaku angän anga mamäkkäna masirhat. Bä nävät ma Jisas aa lat kärangätni i nga e gem ngo dä sa ngua män i angän mamäk nävät ama sameng ama mär ngät. ¹⁶ Bä äkt i ngu nän ngän ma ama qrot iva ngän det parhäm ma Kraiss aa iar iva ngän doqor ngo. ¹⁷ Bä nävät täni rhäkt ama rharimini dä ngua rhäk nä ma Timoti sagem ngän gäarakni i qat dräm gat tet mamär varhäm gua enge dä ngua emga na qa qärak i gua snäng bät a qa masirhat mäni ma Kraiss. Sa ngua rhäk na qa sagem ngän ivakt iva qä vuk päät a ngän nä gua iar mäni ma Kraiss kärangätni i nguat dräm ngu su

na ngät ge ama qatnanaktpämda mät ama värhap moe.

¹⁸ Sukt di arhani nävät a ngän di rhat tair na nas i rhat tu arhä snäng iva qaku ngu namän sagem ngän. ¹⁹ Sukt di va qaku qale qale dap kinak pa ngua rhet sagem ngän gre i varhäm ma Engeska aa snängaqa bä va qaku ngu narha iarhakt kärarhae i rhat tair na nas sa arha enge dap kinak pa ngu räbät mamär närha arhä qrot. ²⁰ Inguna ma Ngämuqa aa Muräktpäm di qaku sukt na ama enge dap na ama qrot. ²¹ Ngu lu nani a ngän iva ngua rhualat na agiqa? Nga nani a ngän iva ngua rhet sagem ngän sa ama vugurqa ura sa ama lavuqi bä va ngua rhualat sä ngän mamär?

5

Ama Qavatka Di Qä Slava Na Ama Qatnanaktpämda

¹ Sa ngua nari ama sameng gärangätni i ama qavatka di qa e mänguräp mä ngän. Näkt iaqäkt ama qavatka di qa met e na ama qavatka qäarakni i ama ruvek kärarhani i qaku rhat nanakt tat tualat na qa inguna rhäkt di sa ngua nari i ama ruqa di qat tas kä na aa mam aa egutki. ² Sukt di ngän di nak ngän dair na nas. Bä mai mamär iva aingän di nak airäs ngän bä va ngäni qutmäs a qa nae nä mänguräp mä ngän.

³ Inguna ngätki i qaku qale ngo gem ngän sukt di vät ama qloqaqa di sa ngua e gem ngän bä rhoqoräkt i ngäkt kre qale ngo gem ngän dä sa ngua rhares iva ngäni sangäm nä iaqäkt kärak i qa mualat toqoräkt. ⁴ Bä nga rhoqoräkt i sa västämne na ngän nävät ma Engeska ma Jisas aa ngärhipki näkt gu qloqaqa di qale qa gem ngän i nä ma Engeska ma Jisas aa qrot ⁵ dä sa va ngäni von dä iaqäkt ama ruqa bä bä ma Sämgä ivakt iva qä slava nä iaqäkt ama ruqa aa släqyige ivakt iva aa qloqaqa di mamär iva ma Ngämuqa qa rhumaiar qa vät ama qunäga qäarakni iva evär dä ma Engeska.

⁶ Rhoqoräkt i ngän dair na nas di qaku ama mär toqoräkt. Nga qaku ngänät dräm i ama gaini ama yisini diva ini ngä rhualat sa ama bret moe bä va rip däm ga? ⁷ Mamär iva ngäni qumär sa ama mru qi ama yis nae ivakt iva ngän dän i ama iaräs na qa ama bret kärakni i qaku anga yis pä m ga. Sa nguat dräm i aingän di nak ngän doqoräkt inguna ma Krai kärakni i aurha sipsip ama rhoem ga na qa bä ba ama tmäski ma Pasova di sa qa män i ama vodämes sage ma Ngämuqa sädaver mä ut. ⁸ Bä äkt i rhäkt di mamär iva märmär gem ut bä ut tuqunän bät ama tmäski na ama bretkäna qärangätni i qaku anga yis pä m ngät na ama engätki dä sukt na ama räkt ngät ama lat i rhoqor qre i ut täs ama bretkäna qärangätni i qaku anga yis pä m ngät. Dap pa qaku ngän duqunän bät a qi na ama bretkäna qärangätni i ama yis nga e väm ngät kärangätni i ama lat ama vu ngät maos maos.

Ma Ngämuqa Va Qa Rhatnävä mne Nä Iarhakt Kärarhae I Rhat Tualat Na Ama Qavatka

⁹ Sa ngua sä m bä gua abuk ama narhür qi sävät a ngän iva qale väspästämne na ngän ngän na ama ruvek kärarhani i rhat tualat na ama qavatka. ¹⁰ Sukt di rhäkt di qaku ngu qoar iva qale väspästämne na ngän ngän na ama ruvek nämäni rhakt täkt ama ivätki qärrarhani i rhat tualat na ama qavatka ura qärrarhani i nani a rha nä guarhong masirhat bä ba nas ura qärrarhani i rhi iras ta arhani ivakt iva rhit ta ama ligär ura qärrarhani i rhi nän da arhä quum sä nas sävät arhongni dap kaku sävät ma Ngämuqa inguna ngakt bä rhoqoräkt dä vadi va mamär iva ngän det daqule ama ivätki. ¹¹ Dap kinak täkt di ngut sä m sävät a ngän diva qale väspästämne na ngän ngän na aung gäarakni i qä qoar i ama qatnanaktpämga na qa sukt di nak iaqäkt di qat tualat na ama qavatka ura aa anga snängaqa ama mor qa nani guarhong masirhat ba nas ura qä nän da aa

quum sä nas sävät arhongni ura qat tamän bät ama enge ama vu ngät na ama mume sävät arhani ura qät näkt ama reng ama qrot ngät pasägos ura qä iras ta arhani ivakt iva qät ta ama ligär. Qäqi qale ngän natmäs ngän na aung doqoräkt. ¹² Inguna aingo di qaku gu qäni ianiäkt kärqäni iva nguät tatnävämne nä iarhakt kärarhae i qaku ama qatnanaktpämda na rha. Dap kinak mamär iva ut tatnävämne nä qärrarhani ama qatnanaktpämda. ¹³ Ma Ngämuqa va qa rhatnävämne nä iarhakt kärarhae i qaku ama qatnanaktpämda na rha. Dap aingän di mamär iva ngän dualat parhäm aa enge qärangätäni i ngät tamän doqortäqyia, “Mamär iva ngäni qutmäs iaqäkt kärak nä mänguräp mä ngän i qat tualat na ama vu ngät ama lat.”

6

Ama Qatnanaktpämda Diva Qale Rhi Namu Arhani Ama Qatnanaktpämda Va Ama Muräkt

¹ Ngäkt bä aung nävät a ngän di qa nagemne qä na akni anga qatnanaktpämga dä nga va qä rha iaqäkt in märänga sage iarhakt kärarhae i qaku rhat nanakt ivakt iva rha rhuräkt na qa dap kinak kaku sage ama qatnanaktpämda ivakt iva rha rhuräkt na qa? ² Nga qaku ngänät dräm iva ama qatnanaktpämda diva rha rhatnävämne na ama ruvek narhe nämäni ama ivätki? Näkt ngäkt bä ama ruvek nämäni ama ivätki diva aingän ngän datnävämne na rha dä sa nga qaku mamär vät a ngän iva ngän duräkt na ama märän ama gaini na ngät? ³ Nga qaku ngänät dräm iva aiut diva u rhatnävämne na ama enselqäna? Bä äkt i nga rhoqoräkt dä qoki mamär vät a ut iva ut turäkt na ama märän narhe nämäni ama ivätki. ⁴ Ngäkt bä angän anga märän doqoräkt nagem ne dä mäniekt bä va ngäni rha guavek kärarhani i qaku rha nämäni ngän gärrarhani i qaku mamär iva ama qatnanaktpämda rhit kutdrir sävät a rha ivakt iva rha rhuräkt nä iangärhäkt ama märän?

⁵ Nga qaku aqlus pät a ngän grekt bä va ngu snanbät toqortäqyia, “Nga ngätki rhoqoräkt i qaku aung gäarakni i ama mädräm ga mänguräp mä ngän di mamär iva qa rhuräkt mamär mänguräp anga qatnanaktpämiom?” ⁶ Dap kinak täkt di ama qatnanaktpämga qat dän sa aa ruaqa ama qatnanakt päm ga säva ama muräkt sädä iarhakt kärarhae i qaku ama qatnanakt päm da arhä saqong ivakt iva rha rhuräkt pät a iom. Rhom däkt di qaku ama märäm.

⁷ Näkt nga rhoqoräkt i ngänät dän sa arhani ama qatnanaktpämda säva ama muräkt dä sa iomäkt ngärhi sameng i sa ma Sämgä qa arpus na ngän. Qinak nguaräm ama märäm doqoräkt iva ngäni gyiradeng na arhani ama qatnanaktpämda sa arha lat ama vu ngät sävät ngän ura sa arha lat krekt iva rhi rhar ta angän gärhong na ama iraski dap pa qaku ama märäm doqoräkt iva ngän natmu ne va ama muräkt. ⁸ Sokt di qoki arhani nävät a ngän di rhat tualat na ama lat ama vu ngät sa arhani dä rhi rhar ta arhani arhä qärhong na ama iraski bä rha di sa qäqi rhat tualat sa arhani ama qatnanaktpämda rhoqoräkt.

⁹ Nga qaku ngänät dräm i ama ruvek kärarhani i rhat tualat na ama lat kärangätäni i qaku ama räkt ngät diva qaku rhi namon säp ma Ngämuqa aa Muräktpäm? Qale ngän nairas täm mes. Ama ruvek kärarhani i rhi qavat bä iarhakt kärarhae i rhi nän da arhä quum sä nas sage arhongni dap kaku sage ma Ngämuqa bä qärrarhani i rhi qavatnävätlägut bä ama gamoe qärrarhani i rhi qavat sä ne ¹⁰ bä ama suarha bä ama ruvek kärarhani i arhä snängaqa ama mor qa nani ama qärhong masirhat bä ba nas bä ama tnakttä bä ama mumevämda bä qärrarhani i rhi rhar ta arhani arhä qärhong na ama iraski di qaku aung nävät tärha rhäkt diva qa rhon säp ma Ngämuqa aa Muräktpäm. ¹¹ Näkt tangät täkt ama lat di mudu di sa qale arhani nävät a ngän mäni ngät. Sokt di rhäkt di sa ma Ngämuqa qa rhor

ngän dä sa qa arñis na ngän sagem mes näkt sa ngän män i ama räkta na ngän da aa saqong nävät ma Engeska ma Jisas ma Kraiss aa ngärhipki näkt nävät aut Ngämuqa aa Qloqaqa.

Mamär Iva Urhi Ang Masirhat Nämät Ama Lat Na Ama Qavatka

¹² Bä nguaräm iva akni nävät a ngän gä qoar i, "Iarhongäkt moe di sa rha rhares pät gua rhäng iva nguat tualat nä irhong" sokt diva ngua rhuvät i, "Qaku iarhongäkt moe di mamär vät irhong iva irhong ngät tatnärhäm ut." Ura saqi as ngakt bä aung gä qoar i, "Iarhongäkt moe di sa rha rhares pät gua rhäng iva nguat tualat nä irhong" dä va ngu qoar i, "Varis guani nävät iarhongäkt ini ngä rhualat sä ngo iva ngua rhän i ama latka vä ianiäkt angärha rem." ¹³ Nguaräm gosaqi va akni qä qoar i, "Ama tmäs di sa ma Ngämuqa qa von ut täm ngät iva sämät ama sarimgi dap ama sarimgi di qa säm a qi iva nanokt ama tmäs." Sokt diva ngua rhuvät i, "Sokt diva ma Ngämuqa qä slava nä irhom moe. Ama släqyige di qaku qa säm ige iva bä ba ama qavatka dap kinak pa bä ba ma Engeska nä ige dä ma Engeska di bä ba ama släqyige." ¹⁴ Näkt ma Ngämuqa qa märanas nä ma Engeska nämät ama tñäpki dä qosaqi va qa rhäranas na ut na aa qrot.

¹⁵ Nga qaku ngänät dräm i angän släqyigleng di ama qävälap nä igleng nämäni ma Kraiss aa släqyige? Nga mamär iva ngu rha iaväkt ama qävälap nämäni ma Kraiss aa släqyige bä ngua rhu ap mäni anga qavat ki anga ruqi iva ap nämäni at släqyige? Nak kaku mamär toqoräkt! ¹⁶ Bä qosaqi nga qaku ngänät dräm i auge qarak i sägäni na qa qä na ama qavat ki ama ruqi di sa qä na qi in moe in män i ama släqyige ama sägäge? Inguna ma Ngämuqa aa enge ngärhi qoar toqortäqyia, "In moe diva in dän i ama sägäge ama släqyige na iom." ¹⁷ Sokt di auge qarak i sägäni na qa qä nä ma Engeska di iaqäkt di sägäni na qa qä na qa vät ama qloqaqa.

¹⁸ Mamär iva ngäni ang masirhat nämät ama lat na ama qavatka. Arhongni ama vuirhong moe qärqärhongni i ama ruqa qat tualat nä irhong di vono vät ama släqyige angärha rhäng. Dap ama ruqa qarakni i qat tualat na ama qavatka di qat tualat na ama vuini qärqäni i ini ngärhi slava na aa släqyige maräkt. ¹⁹ Nak nga qaku ngänät dräm i angän släqyigleng di ama vätki bä ba ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qarakni i qa e väm ngän gäarakni i sa ma Ngämuqa qa von ngän däm ga? Aingän asägäk asägäk di qaku ainge maräkt i ngit lu vät a nas ²⁰ inguna ma Ngämuqa di sa qa vodäm bät a ngän na ani qärqäni i ini angät saqong masirhat. Bä äkt i mamär iva ngänit bon ga rha ama murhämeska na angän släqyigleng.

7

Ama Enge Säväta Ama Ngärhaegurhini

¹ Rhäkt diva ngua rhuvät na ama enge qärangätäni i sa ngän däk na ngät bä ba ngo. Ama märäm masirhat ba ama ruvek iva qaku rhi namätlägut. ² Sokt di nävät ama siqutsiqut iva ama ruvek tat tualat na ama lat na ama qavatka dä sa ama gamoeqa diva qoki sävetka aa anga egutki maräkt dä qosaqi ama evopki diva sävitki arha anga egutka maräkt. ³ Ama gamoeqa diva qät bon da aa släqyige bä ba aa egutki iva mamär varhäm at känäskänes dä qosaqi ama evopki diva qiat tualat toqoräkt sa arha egutka. ⁴ Inguna ama ngärhaegutpärhaqi di qaku qi maräkt kiat turäkt bä ba at släqyige dap kinak arha egutka di qat turäkt bä bä ige. Bä qosaqi rhoqorne rhoqoräkt ge ama ngärhaegutpärhaqa qarakni i qaku qa maräkt kat turäkt bä ba aa släqyige dap kinak aa egutki di qiat turäkt bä bä ige. ⁵ Qale ini nen a ne rhä in släqyiglem dap sokt toqoräkt i in moe in dares ba ne bä in mu ama qäväläm ama qot äm ba ne iva qaku in moe in das inguna va ini nän. Näkt nasot iomäkt ama qäväläm dä

saqi va västämne na en ivakt iva qale ma Sämgä qä nasiqut na en inguna qaku mamär vät a en iva in durakt mamär tä in släqyiglem angät kånäskänes. ⁶⁻⁷ Nani a ngo masirhat iva ngän moe di qale ngän doqor ngo. Sokt di rhangät täkt gua enge di qaku ama muräkt na ngät kärangätni iva ngän det parhäm ngät dap kinak ngät di ama enge na ama matnärhäm. Inguna ngän moe asägäk asägäk di qoki sävetka aa vänbon di ngät maos dä akni di aa vänbon di ngät maos.

⁸ Dap sage iarhakt kärarhae i sa qaku rha mätlägut ti nä qärrarhani ama maqosta i sa arha egutpek ta ñäp di ama märäm bä ba rha iva qaku rhi namätlägut toqor ngo. ⁹ Sokt di ngakt bä qaku mamär vät a rha iva rhat turäkt ba nas mamär dä mamär iva rha rhätlägut. Inguna ama mär masirhat ge sävetka iva qa rhätlägut dap kale rhoqoräkt i qale qa sa ama snängaqa i qat dang i vadi va qä qavat.

¹⁰ Näkt sage ama ngärhaegutpärharha dä sa ngut bon dä rhangät täkt ama enge ama qrot ngät iva ama ngärhaegutpärhaqi diva qale qi namet daqule arha egutka. Rhangät täkt di qaku gua enge maräkt dap kinak ngät di ma Engeska aa enge. ¹¹ Sokt di ngakt bä va qia rhet daqule arha egutka dä mamär iva qali qi rhoqoräkt i qaku qia mätlägut ura qinak pa evär däm gi sage arha egutka bä va sägäni na iom nävät ama sarimgi ama mär qi. Bä qosaqi ama ngärhaegutpärhaqa diva qaku mamär iva qä naqutmäs aa egutki.

¹² Rhangät täkt ama enge di qaku ngät nage ma Engeska dap kinak ngät di aingo maräkt gua enge bä ba arhani nävät a ngän di rhoqortäqyia, ngakt bä aung anga qatnanaktpämga di aa anga egutki qäraktni i qaku qiat nanakt näkt kaku nani a qi iva qia rhet daqule qa dä sa va qale qä naqutmäs a qi. ¹³ Näkt kosaqi ngakt bä agukt anga ruqi di arha egutka di qaku ama qatnanaktpämga na qa näkt kaku nani a qa iva qa rhet daqule qi dä sa va qale qi naqutmäs

a qa. ¹⁴ Inguna iaqäkt arha egutka qärak i qaku ama qatnanakt pämgä di sa qa män i ama qumärqumär qa mamär nävät aa egutki ama qatnanakt pämgä di da iaqyäkt ama evopki qärakt i qaku ama qatnanakt pämgä di sa qia män i ama qumärqumär qi mamär nävät arha egutka ama qatnanakt pämgä. Ngakt bä nga vadi mai qaku rhoqoräkt dä sa in oes diva qaku ama qumärqumär ta sokt di aien ama ngätmamäqiom di as toqoräkt i qale len moe di ama qumärqumär in oes mamär.

¹⁵ Sokt di ngakt bä va akni nävät ama ngärhaegutpärhaiom gäarakni i qaku qat nanakt ka rhet daqule akni qärakni i ama qatnanakt pämgä dä mamär iva qale rhoqoräkt. Sa iaqäkt ama qatnanaktpämga ura ama qatnanaktpämgi di isiska vät sävetka na ama ngärhaegurhini angät muräkt. Sa ma Ngämuqa qa armeng däm ut iva qali lut da aa bulap angärha ron. ¹⁶ Ama ngärhaegutpärhaqi di nga mamär vät a qi iva qia rhatnärha arha egutka bä qa rhän i ama qatnanaktpämga na qa ura qaku? Sokt di qoki qaku qiat dräm. Bä ama ngärhaegutpärhaqa di qaku qat dräm iva mamär vät a qa iva qa rhatnärha aa egutki bä qia rhän i ama qatnanaktpämgi na qi ura qaku.

Ama Iar Qärangättni I Sa Ma Engeska Qa Muqunän Bät A Ngät Bä Bä Ut

¹⁷ Dap täkt di nguat tamän i mamär iva ngän moe asägäk asägäk di sokt sävetka as kale qa da ama iar angärha ron gärangättni i sa ma Engeska qa muqunän bät a ngät bä ba qa. Iangärhäkt ama iar di qärangättni i qale ngän da angärha ron doqoräkt i ma Ngämuqa qa mes ngän. Rhangät täkt gu muräkt di bä ba ama qatnanaktpämga dämät ama värhap moe. ¹⁸ Ngakt bä aung anga ruqa di sa rha däkt säng mä qa rhoqoräkt i as kaku ma Ngämuqa qa mes ka sagem mes dä mamär iva qale qä nasiqut iva qä qutsasot iangärhäkt ama lat pät aa släqyige. Dap ngakt

bä aung anga ruqa di qaku rha dakt säng mä qa rhoqoräkt i as kaku ma Ngämuqa qa mes ka sagem mes dä mamär iva qale qä nasiqut iva rhi dakt säng mä qa. ¹⁹ Inguna iangärhäkt ama lat kärangätni i rha dakt säng ama ruqa bä qosaqi iomäkt i qaku rha dakt säng ama ruqa di iangärhäkt ama lat moekt di qaku ama moräs na ngät. Dap kinak ama lat kärangätni i ama vit na ngät diva urhit päs ma Ngämuqa aa enge angärha rhäng. ²⁰ Mamär iva aingän moe asägäk asägäk di sokt sävetka as kale qa da ama iar qärangätni i sa qale qa da angärha ron doqoräkt i as kaku ma Ngämuqa qa mes ka. ²¹ Ngakt bä aung nävät a ngän di mäqi qale qa i ama latka na qa va akni ama ruqa aa rem dä sa qale qat tu aa snäng masirhat sävät iomäkt. Dap ngakt bä va qa rhän bät anga iska qaräknä iva isiska vät a qa nävät a qa dä sa mamär iva qat tet parhäm iaqäkt ama iska. ²² Inguna iarhakt kärarhae i mudu ama latta na rha va arhani arha rem di sa ma Engeska qa muisiska vät a rha rhoqoräkt i sa rha män i ama qatnanaktpämda. Bä qosaqi iarhakt kärarhae i sa isiska vät a rha rhoqoräkt i rha män i ama qatnanaktpämda di sa rha män i ama latta vä ma Krajs aa rem. ²³ Sa ma Ngämuqa qa vodäm bät a ngän inguna nävät aa emga ma Jisas aa tñäpki bä äkt i saqi as kale ngän namän i ama latta na ngän bä aung aa rem. ²⁴ Gua ruavek, dä soknga agi a iar qärangätni i mudu sa qale ngän da angärha ron doqoräkt i ngän män i ama qatnanaktpämda di sa mamär iva as kale ngän da angärha ron ngän mäni ma Ngämuqa.

Ama Enge Säväät Ama Sästa Rhi Na Ama Maqosta

²⁵ Rhängät täkt ama enge di qaku rhoqor qre i ama muräkt na ngät nage ma Engeska bä bä qararhani i sa qorhäs iva rha rhätlägut. Sokt di nävät ma Engeska aa lavuqi dä sa qat nanakt na ngo sa aa lat dä ngut bon dä gu snängaqa maräkt i ²⁶ nguat tu

gu snäng i rhoqor täkt i ama märän ngät dän bät a ut moe dä mamär iva qale ngän da ama iar angärha ron iangärhäkt kärangät i rhäkt di qale ngän da angärha ron. ²⁷ Ngakt bä aung nävät a ngän di aa anga egutki dä sa mamär iva qale qä nasiqut iva isiska vät a qa nävät a qi. Dap ngakt bä aung nävät a ngän di isiska vät a qa i qaku aa anga egutki di mamär iva qale qä näñäm nani agukt. ²⁸ Sokt di ngakt bä ngiat tätlägut di qaku ngiat tualat na anga vuini bä qosaqi ngakt bä iaqyäkt käräkt i sa qorhäs iva qia rhätlägut di qiat tät arha egutka di qaku qiat tualat na anga vuini. Sokt di qoki as iarhakt kärarhae i sa rha mätlägut diva rhat dän bät ama märän masirhat. Bä nga rhoqoräkt dä va ama märäm gem ngän iva qale ngän namätlägut.

²⁹ Gua ruavek, sa ngua märhamän doqoräkt dinguna sa qorhäs iva ama qäväläm ngä rhän gärqomni i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a äm iva evär dä ma Jisas ma Krajs. Näkt mänsäng narhäkt bä rhävit di mamär iva qararhani ama gamoe i arha anga egutpek di mamär iva rha rhän doqor iarhakt kärarhae i qaku arha anga egutpek. ³⁰ Bä qararhani i rhit nok diva qale rha rhoqor iarhakt kärarhae i qaku rhit nok dä qararhani i märäm gem da diva qale rha rhoqor qararhani i qaku märäm gem da dap qararhani i rhit bodäm bät guarhong diva qale rha rhoqor qararhani i sa qaku arha anga qarhong. ³¹ Näkt qararhani i rhat tualat na ama lat i ngät narhe nämäni ama ivätki diva rha rhän doqor iarhakt kärarhae i qaku arha anga guani sämäni ama lat nämäni ama ivätki. Inguna ama ivätki sä ne nä iarhongäkt moe rhoqor täkt kärangät i sa qale ngät di sa rhäktäksot na ngät moe.

³² Nani a ngo iva isiska vät a ngän nämät ama qänäskänes sävät iarhongäkt moe narhe nämäni ama ivätki. Ama ruqa ama qatnanakt pämda ga qaräknä i sa qaku qa mätlägut diva qänäskänes ka sävät ma Engeska

aa lat. ³³ Dap ama ruqa qarakni i sa qa mätlägut di qänäskänes ka sävät kärqärhongni narhe nämäni ama ivätki dä qänäskänes ka iva märmär ge aa egutki nävät aa lat ³⁴ bä äkt i aa snängaqa di mat mät ka sävät iarhongäkt. Näkt ama evopki qarakni i sa qorhäs iva qia rhätlägut ki na ama säs ki di qänäskänes em sävät ma Engeska aa lat ivakt iva ama qumärqumär em bät in släqyige dä vät in gloqaqa. Dap ama evopki qarakni i sa qia mätlägut di sa qänäskänes ki sävät kärqärhongni narhe nämäni ama ivätki dä qänäskänes ki iva märmär ge arha egutka nävät arha lat. ³⁵ Nguat tamän doqor täkt divakt iva ngua rhatnärhäm ngän ivakt iva qale ngän mamär. Dap kaku nguut tamän doqoräkt ivakt iva nguut tu ama märänga vät a ngän dap kinak pakt iva ngän dualat na ama lat kärangätni i ama mär ngät dä ama räkt ngät dä va ngän dualat mamär nä ma Engeska aa lat dap pa qaku guani ngä namusar na ngän.

³⁶ Ngakt bä aung anga ruqa di qat tu aa snäng i aa lat kärangätni i qat tualat na ngät di qaku ama räkt ngät sävät kärakt i sa rha muqunän bät a qi bä ba qa qarakni iva qa rhät a qi bä qa di aa anga snängaqa ama qrot ka masirhat iva varhäm gi dä sa mamär iva qa rhet parhäm aa snängaqa. Mamär iva in dät a ne. Rhoqoräkt di qaku in dualat na anga vuini. ³⁷ Dap ngakt bä aung anga ruqa di qat nari i nak kop märmärsäs gem ga iva qaku qä namätlägut bä sa qat turäkt mamär ta aa snängaqa sävät ama evopki qarakni i sa rha muqunän bät a qi bä ba qa diva in moe di qali liom i ama maqos iom bä iangärhäkt ama lat di ama mär ngät kärangätni iva qaku in namätlägut. ³⁸ Bä äkt i aung gäarakni i qat tät iaqyäkt kärakt i mai va qarak ka rhät a qi di qat tualat mamär ba nas. Bä qosaqi iaqäkt kärak i qaku qat tät iaqyäkt

ama evopki qarakni i mai va qarak ka rhät a qi di qat tualat mamär masirhat ba nas.

³⁹ Ama ngärhaegutpärhaqi diva qali qi ge arha egutka as toqoräkt i qat däqäm. Sokt di ngakt bä va arha egutka qä ñäp dä sa isiska vät a qi iva qia rhät aung gäarakni i nani a qi na qa. Sokt di mamär iva iaqäkt kärak iva qia rhät a qa di qat nanakt nä ma Engeska. ⁴⁰ Sokt di nguut tu gu snäng iva märmär gem gi masirhat kre i qali qi rhoqoräkt i qaku arha anga egutka. Näkt nguut tu gu snäng i gua enge rhäkt di sa ma Ngämuqa aa Qloqaqa qat tares pät angärha rhäng.

8

Ama Tmäs Kärangätni I Rha Vodäm Ngät Sage Ama Iaus Kärangätni I Rha Mualat Na Ngät

¹ Rhäkt diva ngua rhamän sävät ama tmäs kärangätni i rha vodäm ngät sage ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät*. Arhani di rhi qoar i, "Ut dräm i aiut moe di ama mädräm nga e gem ut." Sokt di ama mädräm di ngät täranas na ama mairnanas dap kinak ama lavuqi sävät arhani ama qatnanaktpämda di qiat dräm gi sämaqrot na ut. ² Aung anga ruqa qarakni i sa qä qoar i qat dräm ani di as kaku aa anga mädräm moe sävät ianiäkt. ³ Dap ama ruqa qarakni i aa snäng bät ma Ngämuqa di sa ma Ngämuqa qat dräm a qa.

⁴ Bä äkt iva ngua rhuqunäga vät a ngän sävät ama tmäs kärangätni i rha vodäm ngät sage ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät di rhoqortäqyia, ut dräm i qaku anga iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät di ama ngät däqäm ngät dä qosaqi qaku qale aung anga ngämuqa dap sokt ma Ngämuqa ama sägäk. ⁵ Ama ruvek tat tu arhä snäng i qale ama ngämuqaqäna rhi na ama engeskaqäna da ama usäpki arha ron ura mäni ama ivätki. Bä ama rhäqäp

* **8:1** ama tmäs kärangätni i rha vodäm ngät sage ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät Arhani ama qatnanaktpämda rhat tu arhä snäng iva rhat tualat na ama vuini qrekt bä rhat täs ama tmäs toqoräkt.

na ngät toqoräkt di nga e. ⁶ Sukt di gem ut di ut dräm i sukt ama sägäk ma Ngämuqa ama Ngätmamäk kärakni i qale qa bä nagem ga di sa iarhongäkt moe ngä män bä iaqäkt di sa qali lut bä ut däqäm bä ba qa. Bä qosaqi ut dräm i sukt ma Engeska ama sägäk ma Jisas ma Krajs kärakni i qale qa qaräk i nävät a qa di sa iarhongäkt moe ngä män bä qosaqi sävät a ut di qali lut bä ut däqäm.

⁷ Sukt di qaku ama ruvek moe di qale iangärhäkt ama mädräm gem da. Mudu arhani nävät a ngän gärrarhani i sa rhäkt di ama qatnanaktpämda na rha di sa rhat nanakt na ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät bä qoki sa rhäkt di varhämes na rha rhoqoräkt. Bä nga rhäkt i rhat täs ama tmäs kärangätni i sa rha vodäm ngät bä ba ama iaus dä rhat tu arhä snäng i iangärhäkt ama tmäs di qoki sa rha vodäm ngät bä ba ama iaus kärangätni i ama ngät däqäm ngät. Näkt kaku rhat dräm bä rhi sedädän ivar ma Ngämuqa qät tares pät arha rhäng iva rhat täs iangärhäkt ama tmäs bä äkt i varis ti namualat na anga vuini. ⁸ Ama tmäs di qaku ngä narut na ut sa glaqot nä ma Ngämuqa. Qaku ut namän i ama vurha na ut dä ma Ngämuqa aa saqong gre i qaku ut täs anga tmäs. Bä qosaqi ngakt bä ut täs dä sa qaku ut namän i ama märta na ut da aa saqong.

⁹ Sa ngänät dräm i aingän di mamär iva ngän däs agini qarqäni i sa nani a ngän iva ngän däs ini. Sukt di ngänit lu i varis iangärhäkt angäna lat ngä namualat sä qararhani i qaku qunäga vät a rha sä iomäkt bä va rhi namon sämät ama vuini. ¹⁰ Inguna ngakt bä aung gä lu ngän gärrarhani i sa ngänät dräm i ama iaus toqoräkt di qaku ngät däqäm i ngän däs pa ama iaus toqoräkt angärha ansäspämgi dä nga qaku mamär iva iangärhäkt angäna lat ngä nasämaqrot na qa iva qat tualat toqoräkt kre i qa di qaku qunäga vät a qa rhoqor ngän? ¹¹ Bä nävät iangärhäkt angän mädräm dä sa ngän slava nä iaqäkt aa qatnanakt kärak i

sa ma Krajs ka näp sädaver mä qa. ¹² Bä äkt i ngakt bä ngiat tualat na ama vuini rhoqoräkt sävät gia ruqa qaräk i qaku qat dräm ivar ma Ngämuqa qät tares pät aa rhäng iva qat täs ura qaku dä qosaqi ngiat tualat na ama vuini sävät ma Krajs. ¹³ Bä äkt i ngakt bä angätni anga tmäs di ngät täqäne sa angäna anga ruqa ama qatnanakt päp ga bä va qä säp sämät ama vuini dä sa aingo di qaku ngu natmä s ama släkt ivakt iva qaku ngu namualat sä gu nga ruqa iva qä nasäp sämät ama vuini.

9

Ma Pol Qa Märhamän Sä vät Iarhongäkt Kärqärhong I Mamär Iva Ama Ngangda Rhi Rha Irhong

¹ Nga qaku isiska vät a ngo? Nga qaku ama ngangga na ngo? Nga qaku ngua lu ma Jisas aurha Engeska? Nga qaku nävät gua lat dä sa ngän män i ama qatnanaktpämda mäni ma Krajs? ² Ngakt bä qaku ama ngangga na ngo da arhani ama ruvek arhä saqong dä sa aingän di mamär iva ngänät dräm i aingo di ama ngangga na ngo bä ba ngän inguna aingän di sa ngän män i gu muqunän na ngän i sa ma Engeska aa ngangga na ngo.

³ Rhangät täkt di gua enge särhäm mes nämät iarhakt kärarhae iva rhat tatnävamne nä gua lat. ⁴ Nga aiut ama ngangga di qaku ama rhares nga e gem ut iva ut täs aurha tmäs dä urhit nakt? ⁵ Nga aiut di qaku ama rhares nga e gem ut iva sävetka di qat tet kä na aa egutki ama qatnanakt päp gi rhoqor arhani ama ngangga dä ma Engeska aa läktpek dä ma Sefas? ⁶ Ura nga sukt ma Barnabas kä na ngo di qaku ama rhares nga e gem un iva qaku un dualat nani ligär ivakt iva mamär vät a un? ⁷ Ngu lu auge i qat tualat i ama ulaqimärhaarhäkt kärakni i qaku rhit sek mä qa vät iangärhäkt ama lat? Ngu lu auge di qät kutnanokt pät anga erhäs na ama qauligleng na ama wain näkt kaku qat täs anga gavam nävät iosäkt ama erhäs? Ura ngu lu auge di qät lu vät

ama guläñgi na ama sipsipkäna sokt di qaku qät näkt angät kämuqa?

⁸ Nga nguat tamän bät tangät täkt ama enge di sokt parhäm ama rhares nage ama ruvek? Nga qaku ma Ngämuqa aa Muräkt di qosaqi ngät tamän doqoräkt? ⁹ Inguna ama Muräkt nage ma Moses di ngät tamän doqortäqyia, “Qale ngi naqop mät ama bulmakao aa vämgi ivakt iva qale qat täs toqoräkt i qä naengmät na ama egat angät gavämirhong.” Nga rhoqoräkt di sokt känäskänes ma Ngämuqa nävät ama bulmakaoqäna? ¹⁰ Nga qaku qa märhamän doqoräkt di sävät a ut? Iangärhäkt ama muräkt di nak ma Moses ka säm a ngät di sävät a ut inguna iaqäkt kärak i qä nänläktgyäm sa ama ivätki qä nä qarak i qä qumär ama gavämirhong sä irhong angät srot di in moe in dualat toqoräkt di sa ama qatnanakt iva nasot dä va ini rha ama tmäs.

¹¹ Ngakt bä aiut di sa ut kutnanokt ama mär ngät ama qloqaqa na ngät ama lat gem ngän dä sa nga qaku mamär iva ngänit bon dä guarhong nävät angän gärhong ivakt iva mamär vät a ut? ¹² Ngakt bä ngänit tares pät arhani arha rhäng sa angäna anga guarhong dä sa nga qaku ama märäm masirhat iva ngäni von un? Mai mamär iva uni rha guarhong nagem ngän sokt di qaku un mualat toqoräkt. Mamär iva un don säda ama märän maos maos angärha ron dap kaku un namualat na agung anga lat kärangätni iva ngärhi väsdät mät ama iska särha ama sameng ama mär ngät i ma Krai.

¹³ Nga sa qaku ngänät dräm i ama latta qararhani i rhat tualat na ama lat pa ama ansäspämgi di rhat täs ama tmäs näva ama ansäspämgi bä qosaqi iarhakt kärarhae i rhat tualat ge ama laiqa na ama vodämes di rhat täs nävät ama tmäs kärangätni i rhit bon däm ngät? ¹⁴ Nävät iaqäkt ama sägäk ama iska dä sa ma Engeska qa märhamän i mamär iva iarhakt kärarhae i rhi sameng na ama sameng ama mär ngät diva mamär na arhä

mämugunäs di nävät ama sameng ama mär ngät.

¹⁵ Sokt di qaku ngua met parhäm iangärhäkt ama rhares kärangätni i sa qale ngät gem ngo iva uni rha guarhong nagem ngän nävät a ngät bä qosaqi rhäkt di qaku ngut säm dangät täkt ama enge bä ba ngän ivakt iva ngäni nasäng iva ngänit bon un. Qaku rhoqoräkt. Dap padi va ngu ñäp dap kale ngu narha anga matnärhäm nagem ngän inguna ama märäm doqoräkt i varis aung gä naqoar i sa ngua rha ama matnärhäm nagem ngän. ¹⁶ Rhoqoräkt i ngu sameng na ama sameng ama mär ngät dä qaku ngu natmair na nas inguna ma Krai ka von ngo rhä iangärhäkt ama lat bä va ama iräski masirhat gem ngo gre i qaku ngu sameng na ngät. ¹⁷ Inguna ngakt bä nguat tualat nä rhangät täkt ama lat nävät iomäkt i sa nani a ngo iva nguat tualat toqoräkt dä va ngu rha ama rhitsek. Dap ngakt bä qaku nani a ngo iva nguat tualat nä rhangät täkt ama lat sokt di qoki va as nguat tualat na ngät inguna ma Ngämuqa sa qa von ngo rhäm ngät iva nguat tualat na ngät. ¹⁸ Ngu lu gu rhitsek di agini ianiäkt? Ianiäkt di rhoqoräkt i qaku ngut ta iarhongäkt kärqärhong i mai va ngut ta irhong nävät ama lat di mamär iva märäm gem ngo masirhat toqoräkt i ngu sameng na ama sameng ama mär ngät kop äkt bä ba ama ruvek.

¹⁹ Bä ngätki i isiska vät a ngo nämät ama ruvek moe arhä muräkt sokt di sa ngua mualat sä nas iva ama latka na ngo va ama ruvek moe arha rem ivakt iva ngua rhäqäne dä mamär na anga rhäqäp na rha sämäni ma Krai. ²⁰ Aingo di sa qaku qale ngo va ama Judaqäna arhä Muräkt angärha rem sokt di rhoqoräkt i qale ngo ge ama Judaqäna qararhani i sa qale rha va ama Muräkt angärha rem dä sa nguat tet parhäm ngät ivakt iva nguat täqäne dä mamär na rha sämäni ma Krai. ²¹ Bä nga rhoqoräkt i qale ngo ge iarhakt kärarhae i qaku qale

rha va ama Judaqäna arhä Muräkt angärha rem dä sa ngua män doqor ama ruqa qäarakni i qa rhoqoräkt ivakt iva ngua rhäqäne dä mamär na rha sämäni ma Krai. Ngätki i qaku isiska vät a ngo nämät ma Ngämuqa aa Muräkt sokt di qale ngo vä ma Krai aa muräkt angärha rem. ²² Ge qärrarhani i qaku ama qrot arhä qatnanakt dä sa ngua män doqor ta ivakt iva ngua rhäqäne dä mamär na rha sämäni ma Krai. Sa ngua mualat parhäm ama ruvek moe arha iar dä arha lat iva ngu siqut na ama is maos maos moe ivakt iva guavek ti rha ama mumaiar. ²³ Sa nguat tualat toqoräkt ivakt iva ama sameng ama mär ngät diva ngät tet ma ama qrot bä aingo diva ngu na arhani di bä ba ut na ama märirhong gärqärhongni i sa ma Ngämuqa qa rhäkmü nä irhong.

²⁴ Nga sa qaku ngänät dräm i qre va ama ruvek tit kyir mä ne sa ama ngagi näkt nasot dä sokt ama sägäk kät ta ama rhitsek? Mamär iva rhäktuk pät a ngän i ngäni ngang ivakt iva ngän däqäne dä mamär i ngäni ervät. ²⁵ Näkt ama ruvek kärarhani i rhat dräm dit kyir mä ne sa ama serhäm di rhat dräm di sumät ivakt iva rhat turäkt ba arhä släqyigleng dä arhä snängaqa sävät iarhongäkt moe. Rhat tualat toqoräkt ivakt iva rhi rha ama rhitsek kärangätni i mamär iva mavamava na ngät dap aiut di ut tualat nani ama rhitsek kärangätni i qaku mamär iva mava na ngät. ²⁶ Bä äkt i aingo di qaku ngu ngang mät ama ngagi di ngu ngang mavängam dä qaku ngu arhäktgyäm sä akni i ngut don nä ngua rhäkt sämät ama släqyäs mavängam ²⁷ dap ngu arhäktgyäm sä gu släqyige bä nguat turäkt täm ige mamär ivakt iva nasot i sa ngua sameng na ama sameng ama mär ngät bä ba arhani dä sa va aingo di varis kaku mamär iva rhi navon ngo rha anga rhitsek.

10

Ama Rhonsävät Säväät Ama Lat Kärangätni I Rhit Kutdrir Sage Ama

Iaus Kärangätni I Ama Ruvek Ta Mualat Na Ngät

¹ Gua ruavek, nani a ngo iva ngänät dräm i mudu aiut ama Judaqäna aut mamäkkäna di sa qale rha moe va ama eqoeqi arha rem bä rha moe rha met da ama garäska aa ron. ² Bä qosaqi rha moe di rha nasäng i rhit päs ma Moses aa rhäng i ngäkt kre i sa rha rha ama baptais sämäni qa va ama eqoeqi arha rem dä va ama garäska ³ dä rha moe rhat täs ama sägängät ama tmäs nage ma Ngämuqa. ⁴ Näkt ta moe rhit näkt ama rigi qäarakni i qosaqi qiat dän nagem ga. Inguna rhit näkt ama rigi nämäni ama qloqaqa na qa ama duiqa qäarakni i dängdäng na qa nasot a rha. Näkt iaqäkt ama duiqa di ma Krai. ⁵ Bä ngätki i rhoqoräkt sokt di sa qorhäs iva ama rhodäm sä iarhakt ama ruvek moe di sa qaku märmar ge ma Ngämuqa nävät a rha bä iarhakt di sa rha ñäp pät ama qräk dä bäs ama ivärhäs bä qale arhä släqyigleng sai sai vät a äs.

⁶ Näkt iangärhäkt ama lat ngä märanas imäk äkt ivakt iva ama siqutki na ngät bä ba ut iva qale ut toqor ta iarhakt kärarhae i arhä snängaqa ama qrot ka sävät ama vuirhong. ⁷ Qale ngän namän doqor arhani nävät a rha qärrarhani i rhit bon da arhä qutdrir sage ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät. Qale ngän namän doqor iarhakt kärarhae i ma Moses ka säm sävät a rha rhoqortäqyia, "Ama ruvek ta muqun ivakt iva rhat täs dä rhit näkt näkt ta mair ivakt iva serhäm da." ⁸ Qale ut tualat na ama lat na ama qavatka rhoqor arhani nävät a rha qärrarhani i rha mualat toqoräkt bä ama ruqa ama rhäk täm ga da dävaung na rha ama tausengäna na ama ruvek nävät a rha di sa qäbäs na rha vät ama qunäga ama sägäk. ⁹ Bä mamär iva qale ut nasiqut nä ma Krai toqor arhani nävät a rha qärrarhani i sa rha mualat toqoräkt bä ama uivärhirhong ngä nesmät na rha bä rha ñäp. ¹⁰ Qale ngän

natmārhamängus sävät ma Ngämuqa aa lat toqor arhani qārarhani i sa rha mualat toqoräkt bā ama ensel qārakni i qā veng ama ruvek ka män bā qa veng da. ¹¹ Iangärhäkt ama lat ngä män bāt a rha ivakt iva ngä rhu ama siqutki bā ba ut. Dä ma Moses ka sām a ngät ivakt iva ngärhi su ut aiut kārarahe i qali lut pät tangät täkt ama rhodäm gārangätni i qorhäs iva rhäksot na ama ivätki.

¹² Bā äkt i ngakt bā aung nävät a ngän gat tu aa snäng i sa qat mair ma ama qrot dä sa mamär iva qät lu i varis arpus na qa. ¹³ Sa qaku anga siqutsiqut ngä män bāt a ngän gārangätni i qosaqi qaku ngät dän bāt ama ruvek moe. Dap mamär vät a ngän iva ngänät nanakt nä ma Ngämuqa iva qaku qā naqyiradeng na ngän sāmät anga siqutsiqut kārangätni iva qaku mamär iva ngän namän näva angät tpäs. Dap kinak toqoräkt i anga siqutsiqut ngät dän dä va qosaqi qā von ngän da aung anga iska ivakt iva ngäni ingis mä ngät parhäm ga.

¹⁴ Gua ruavek kārarahani i gua snäng bāt a ngän, mamär iva ngän det daqule ama lat kārangätni i ama ruvek tit bon da arhä qutdrir sage ama iaus kārangätni i sa rha mualat na ngät. ¹⁵ Nguat tamän bāt tangät täkt gua enge di sävät a ngän gārarahe i ngän doqor ama ruvek kārarahani i mamär vät a rha iva rhat tu arhä snäng mamär iva ngän datnävämne nä gua enge ivar ama engäktni na ngät ura qaku. ¹⁶ Ma Ngämuqa aa kap na ama modämne qārakni i ut dräm ut tes ama mär sävät a qa näkt urhit nakt nämät ka di qat dräm gät pätämne na ut ut nä ma Kraisa aa biaska. Dä ama bret kārakni i urhit bonamät na qa di qat dräm gät pätämne na ut sāmäni ma Kraisa aa släqyige. ¹⁷ Inguna sokt ama sägäk ama bret di qale qa bā aiut kārarahe i ama rhäqäp na rha na ut di ama sägäge ama släqyige na ut inguna ut moe ut täs nävät iaqäkt ama bret ama sägäk.

¹⁸ Ngän du angän snäng sävät ama

Israelqäna qārarahani i rhat täs ama tmäs kārangätni i ama ruvek arhä vodämes na ngät sage ma Ngämuqa. Nga iarhakt di qaku sägäni na rha rhi na ama priskäna arha lat ge ama laiqa na ama vodämes? ¹⁹ Ngu lu nguut tamän bāt agiqa? Nguat tamän i ama tmäs kārangätni i rhit bon däm ngät sage ama iaus kārangätni i sa ama ruvek ta mualat na ngät di nak kaku ani na ngät kārqäni i ini ngä vit pät ama tmäs mavängam angät tpäs. Dä qosaqi ama iaus kārangätni i sa ama ruvek ta mualat na ngät di nak kop ama iauski na ngät. ²⁰ Nguat tamän di agini qārqäni i ama ruvek kārarahani i qaku rhat nanakt nä ma Ngämuqa rhit bon däm ini iva ba arhä vodämes di iangärhäkt arha lat di ngät sage ama iaus dap kaku ngät sage ma Ngämuqa. Qaku nani a ngo iva sägäni na ngän ngän na ama iaus. ²¹ Sa qaku mamär iva ngän natnakt nämät ma Engeska aa kap dä qosaqi nämät ama iaus angärha kap. Bā qosaqi qaku mamär iva ngän natmäs nävät ma Engeska aa laiqa dä qosaqi nävät ama iaus angät laiqa. ²² Nga mamär iva ut täqäne sä ma Ngämuqa iva aa anga snängaqa anga vu qa sävät a ut? Nga aut krot ngä vit pa aa qrot angät tpäs?

Mamär Iva Angäna Lat Moe Diva Ngärhit Bon Da Ama Murhämeska Sage Ma Ngämuqa

²³ Ngakt bā akni nävät a ngän gä qoar i, “Iarhongäkt moe di sa rha rhares pät aurha rhäng iva ut tualat nä irhong” dä va ngua rhuvät i, “Qaku iarhongäkt moe di mamär vät irhong iva irhong ngä rhatnärhäm ut.” Ura ngakt bā aung gä qoar i, “Iarhongäkt moe di sa rha rhares pät aurha rhäng iva ut tualat nä irhong” dä va ngu qoar i qaku iarhongäkt moe di mamär vät irhong iva irhong ngärhi sāmāqrot nä aurha iar mäni ma Kraisa. ²⁴ Bā mamär iva aingän asägäk asägäk di qale sokt nge ngi namatnärhäm mes dap kinak mamär iva ngiat tatnärha arhani. ²⁵ Mamär iva ngän

däs ama släkt maos maos kärangätni i rhit bodäm ngät pät ama ivärhäs kärqosni i rhit bodä iarhongäkt moe e. Sokt diva qale ngän natmu angän snäng masirhat bä ngän nasnanbät mamär närhä iangärhäkt ama tmäs²⁶ inguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Ama ivätki bä sävät iarhongäkt moe mäni qi di ma Engeska ma Ngämuqa aa qärhong iarhongäkt.”

²⁷ Näkt ngakt bä aung anga ruqa qärakni i qaku qat nanakt ka rhäqoar sä nge iva ngia äs ngi na qa bä ngia rhares iva ngi na qa dä sa va ngia äs agi a tmäs kärangätni i qa mu ngät bä ba nge dap kale qänäskänes nge bä va ngi nasnanbät mamär närhäm ngät. ²⁸ Sokt di ngakt bä aung gä qoar na nge rhoqortäqyia, “Rhangät täkt ama tmäs di sa rha von däm ngät iva na ama vodämes sage ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät” dä sa va qale ngi namäs ngät. Mamär iva qale ngi namäs ngät ivakt iva sä qa bä qosaqi varis aung anga ruqa va qat tu aa snäng i qaku maräkt iva ngiat täs ngät. ²⁹ Qaku nguat tamän i mamär iva ngiat tu gi snäng i sa vadi mai ngia mualat na ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät. Inguna ngu lu mäniekt bä va gu snängaqa qat tet parhäm arhani arhä snängaqa bä rhoqoräkt dä va qaku ngu namualat nä ianiäkt kärqäni i sa nguat dräm i isiska vät a ngo iva ngua rhualat nä ini? Sokt di nak nguat tamän i mamär iva ngiat tu gi snäng sävät iaqäkt akni ama ruqa. ³⁰ Ngakt bä ngua mes ama mär sage ma Ngämuqa näkt ngua mäsi iangärhäkt ama tmäs dä sa ngu lu mäniekt bä va akni qat tamängus pät a ngo sa ama tmäs kärangätni i sa ngua mes ama mär sävät a ngät?

³¹ Bä äkt i sa agi a tmäs kärangätni i ngän däs ngät ura agi a rigi qärakni i ngänit näkt mä qi ura agi a lat kärangätni i ngän dualat na ngät dä sa va ngän dualat nä iarhongäkt moekt ivakt iva ma Ngämuqa qät ta ama murhämeska nävät irhong. ³² Qale ngän natmualat na anga lat

kärangätni iva ngärhi väsdät särha ama Judaqäna ura ama Grikkäna iva qaku mamär vät a rha iva rha rhän i ama qatnanaktpämda ura va ngä rhualat sa ama qatnanaktpämda mäni ma Ngämuqa bä va rha rhon sämät ama vuini³³ ivakt iva ngän doqor ngo qärak i ngu siqut iva märmär ge ama ruvek moe nävät gua lat moe. Qaku nguat tualat toqoräkt ivakt iva nguat tatnärhäm mes dap kinak nguat tualat toqoräkt ivakt iva nguat tatnärha ama rhäqäp na rha ama ruvek ivakt iva rhi rha ama mumaiar.

11

¹ Mamär iva ngän dät a ngo sä qärangätni gua iar i qoki rhoqor ngo qärak i sa qat tät ma Kraisi sä qärangätni aa iar.

Ama Enge Sävat Iomäkt I Rhi Ngäng Bät Ama Tpäski

² Ngu nän sä ngän inguna qaku räträt pät a ngän nä iarhongäkt kärqärhong i sa ngua märhamän särhäm ngän nä irhong bä qoki ngänit päsi gu rhisu angärha rhäng maräkt. ³ Sokt di nani a ngo iva qunäga vät a ngän i ma Kraisi di ama tpäski na qa ba ama gamoe moe näkt ama ngärhaegutka di ama tpäski na qa ba aa egutki bä ma Ngämuqa di ama tpäski na qa bä ma Kraisi. ⁴ Näkt aung anga ruqa qärakni i qä nän ura qat tamän bät anga enge nage ma Ngämuqa sä guani da aa uväs di qä sämäqlu na aa uväski ma Kraisi.

⁵ Dap agukt anga evopki qärakni i qi nän ura qiat tamän bät anga enge nage ma Ngämuqa dap sa qaku qia ong bät at täväski di qi sämäqlu na at täväski bä qi di qi rhoqor ama evopki qärakni i sa qia säm nas sa at käseng moe. ⁶ Inguna ngakt bä anga evopki di qaku nani a qi iva qi ong bät at täväski rhoqoräkt i qi nän ura rhoqoräkt i qiat tamän bät anga enge nage ma Ngämuqa dä sa mamär iva qi säm at täväski sa at käseng moe. Dap ngakt bä qaku nani a qi iva aqlus pät

a qi dä sa mamär iva qi ong bät at täväski nä guani.

⁷ Ama gamoeqa di qaku mamär iva qä naong bät aa uväski rhoqoräkt i qä nän ura rhoqoräkt i qat tamän bät anga enge nage ma Ngämuqa inguna qa di ma Ngämuqa aa iauski na qa bä aa iar ngärhit bon ma Ngämuqa rha ama murhämeska. Dap ama evopki di arha iar ngärhit bon ama gamoeqa rha ama murhämeska. ⁸ Sa ut dräm i ma Ngämuqa di nani a qa iva ama evopki qi säm ama gaini na nas pa ama gamoeqa aa rem inguna ama gamoeqa di qaku ma Ngämuqa qa säm a qa nävät ama evopki dap kinak ka säm ama evopki nävät ama gamoeqa. ⁹ Bä qosaqi qaku qa säm ama gamoeqa iva bä ba ama evopki dap kinak ma Ngämuqa qa säm ama evopki iva bä ba ama gamoeqa. ¹⁰ Bä nga rhoqoräkt dä va ama evopki di qoki mamär iva qi ong bät at täväski nä guani ivakt iva iomäkt ngärhi sameng i sa qali qi mamär va arha egutka aa rem bä qosaqi va ama enseqäna rhi lu bä märmär gem da.

¹¹ Näma dä äkt bä rhoqoräkt sokt di mäni ma Engeska di ama evopki diva qaku sokt ki qali qi dä ama gamoeqa diva qaku sokt ka qale qa dap in moe diva in datnärhäm ne. ¹² Inguna ma Ngämuqa qa säm ama evopki di nävät ama gamoeqa bä rhäkt di ama gamoe di rhat dän näva ama evop sokt di iarhongäkt moe di sa irhong ngä män nage ma Ngämuqa. ¹³ Qoki va aingän ngän datnävämne bä ba nas i maräkt toqoräkt iva ama evopki qi nän sage ma Ngämuqa rhoqoräkt i sa qaku qia ong bät at täväski ura qaku. ¹⁴ Nga qaku aiut ama ruvek aurha iar di ngärhi su ut sävät ama gamoeqa i qrekt bä qa qut sa ama qäseng bät aa uväski bä ama uiu ngät dä va urhi nari i qaku maräkt toqoräkt? ¹⁵ Dap ama evopki di ngakt bä ama uiu at käseng bät at täväski di qoki iangärhäkt di at murhämeska na ngät. Inguna qi di sa ma Ngämuqa qa von gi rha at käseng ivakt iva ngärhi ong at täväski. ¹⁶ Sokt di ngakt bä aung anga

ruqa di nani a qa iva qa vit pät tangät täkt gua enge angät tpäs i qä nänairas na ngät dä sa mamär iva qat dräm i saqi as kaku agung anga muräkt nga e qarängätni i ngät tair särhä rhangät täkt ama muräkt mänguräp mä ut ura mänguräp ama qatnanaktpämda mät ama värhap moe.

Sävät Ma Engeska Aa Tmäski

¹⁷ Sa rhäkt di vät tangät täkt gua enge diva qaku ngu nän sä ngän inguna rhoqoräkt i väspästämne na ngän di qaku anga mär ngät anga lat ngät täranas dap kinak ama vu ngät ama lat ngät täranas. ¹⁸ Gua enge ama narhoer ngät di rhoqortäqyia, rhoqoräkt i väspästämne na ngän ama qatnanaktpämda dä sa nguat nari i ama matmät di nga e mänguräp mä ngän. Bä nguat nanakt nä rhangät täkt ama enge maqälak ¹⁹ inguna mamär iva mat mät ngän doqoräkt ivakt iva mamär vät ama ruvek iva qunäga vät a rha mamär i guavek koe nävät a ngän di sa märmär ge ma Ngämuqa nävät a rha.

²⁰ Näkt toqoräkt i väspästämne na ngän dä sa qaku ngän dualat maräkt i ngän däs nävät ma Engeska aa tmäski ²¹ inguna vät ama qäväläm gärqomni iva ngän däs dä ngän moe asägäk asägäk di sävetka na nge di ngiat täs di rhoqor qre i ngiat täs nävät gia tmäski maräkt. Bä rhoqoräkt dä as kale akni qaräknä i anoeng mä qa dap akni di qät nakt masirhat bä guani na qa. ²² Nga ngän dualat toqoräkt dinguna qaku angäna anga vät iva ngän däs dä ngänit nakt e väm ngät? Nga nani a ngän iva ngänät nañäm mane na ama qatnanaktpämda mäni ma Ngämuqa dä ngänit bon angäna ruavek kärarhani i qaku arha anga qarhong masirhat ta ama qluqi? Ngu lu va ngua rhamän doqor mäniekt sävät a ngän? Nga va ngu nän sä ngän nävät iangärhäkt angäna lat? Qaku mas!

Ma Engeska Qa Von Ut Ta Ama Rhisu Säväät Aa Tmäski
(11:23-32 / Mat 26:26-29 / Mak 14:22-26 / Luk 22:14-23)

²³ Inguna sa ma Engeska qa su ngo säväät tärhong däkt kärqärhong i rhäkt di qosaqi ngut bon ngän däm irhong. Iarhongäkt di rhoqortäqyia, i näva ama bängagi qäarakni i ma Engeska ma Jisas di ma Judas ka mu qa va aa ikkäna arhä rhäkt di ma Jisas ka rha ama bret ²⁴ näkt nga nasot i qa mes ama mär dä qa vonamät na qa näkt ka qoar toqortäqyia, “Rhangät täkt di gu släqyige qärqigeni i ngut bodäm ige iva bä ba ngän. Mamär iva ngän dualat toqor täkt ivakt iva ngän du angän snäng säväät a ngo.”

²⁵ Näkt nasot i rha mäsa ama tmäs dä sa nävä iaqäkt ama sägäk ama iska dä qosaqi qa rha ama kap na ama wain näkt ka qoar toqortäqyia, “Rhak täkt ama kap kärke i rhit prit na qa iva bä ba ngän di sa qat tuqunän bät ama rharesbane qärangät i sa gu biaska qa sämaengätki na ngät. Qre va ngän dualat toqor täkt di mamär iva rhoqoräkt dä va ngän du angän snäng säväät a ngo.”

²⁶ Bä va vasägos toqoräkt i ngän däs tak täkt ama bret dä ngänit nakt nämät tak täkt ama kap na ama wain dä sa ngäni sameng ba ama ruvek säväät ma Jisas aa tñäpki bä dängdäng i aa mänmänäs.

²⁷ Bä äkt i aung gärke i qat täs ama bret dä qät nakt nämät iaqäkt ama kap i ma Engeska näva aung anga iska qärke i qaku maräkt di sa qaku qät kutdrir sage ma Engeska näväät aa släqyige dä aa biaska. ²⁸ Bä nga rhoqoräkt dä mamär iva ngän datnäväämne na nas mamär näkt nasot dä va ngän däs iaqäkt ama bret dä ngäni nakt nämät iaqäkt ama kap. ²⁹ Inguna iarhakt moe qärrarhae i rhat täs dä rhit nakt dap kaku rhat tu arhä snäng mamär säväät ma Engeska aa släqyige ige angät tarimini di sa iarhakt di rhat tualat sä nas iva ma Ngämuqa qä sangäm na rha. ³⁰ Inguna näväät iomäkt bä ama rhäqäp na rha näväät a ngän di qaku arha anga qrot

masirhat dä aräm da bä arhani di sa rha nöp. ³¹ Sokt di ngakt bä ut tatnäväämne na nas mamär dä va qaku ma Ngämuqa qä namatnäväämne na ut toqoräkt. ³² Dap nga rhoqoräkt i ma Engeska qat tatnäväämne na ut dä sa qat turäkt täm ut sa aurha lat ivakt iva qaku qä nasangäm na ut ut nä iarhakt kärke i qaku rhat nanakt na qa.

³³ Gua ruavek, bä äkt i sa nguut tamän särhäm ngän i nga rhoqoräkt iva västämne nä ngän iva ngän däs dä sa mamär iva as kale ngän dävarhäm na ne. ³⁴ Ngakt bä anoeng mä ngän dä va as ngän däs pa angäna vät ivakt iva nga rhoqoräkt i västämne na ngän dä varis iomäkt ama qäväläm ngä namon sä ngän säda ama rhäksärhäm angärha ron.

Näkt toqoräkt iva ngua rhän sagem ngän dä sa va ngu von ngän da ama enge na ama muqunäga säväät arhongni.

12

Ma Ngämuqa Aa Qloqaqa Aa Vänbon

¹ Gua ruavek, rhäkt diva nguut tamän säväät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa vänbon näkt nani a ngo na ngän iva qunäga vät a ngän sä ngät. ² Ngänät dräm i rhoqoräkt i as kaku ngänät nanakt nä ma Ngämuqa dä sa arhongni ngä mäqäne sä ngän bä ngän met bä ngänit bon da angän gutdrir sage ama iaus kärke i sa ama ruvek ta mualat na ngät kärke i qaku ngät tamän. ³ Bä äkt i nani a ngo na ngän iva qunäga vät a ngän i qaku ma Ngämuqa aa Qloqaqa qä namäranas na aung anga ruqa bä va qä slava nä ma Jisas na ama enge ama vu ngät toqortäqyia, “Mamär iva ma Jisas kä nöp.” Dap sokt ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa va qa rhäranas na aung anga ruqa iva qä qoar i, “Ma Jisas di ma Engeska maengätki.”

⁴ Näkt ma Ngämuqa aa Qloqaqa ama sägäk na qa di qärke i ama vänbon maos maos angät tarebäm na qa. ⁵ Bä ut tualat na ama lat maos maos sage ma Ngämuqa sokt di ma Engeska di ama sägäk na qa ⁶ näkt ut tualat

na ama lat maos maos sokt di ma Ngämuqa ama sägäk kät bon ut moe rha ama qrot ivakt iva ut tualat nä iangärhäkt moekt ama lat.

⁷ Ma Ngämuqa aa Qloqaqa di qät bon da ama qrot bä ba ama qatnanaktpämnda asägäk asägäk ivakt iva qat tatnärha arhani ama qatnanaktpämnda. ⁸ Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qät bon arhani rha ama qrot ivakt iva rhat tamän bät ama enge na ama mädräm ama mär ngät dä iaqäkt ama sägäk na qa ma Ngämuqa aa Qloqaqa qät bon arhani rha ama qrot ivakt iva rhat tamän bät iarhongäkt kärqärhong i qat tuqunäga sä irhong bä ba rha. ⁹ Dä sage arhani di iaqäkt ma Ngämuqa aa Qloqaqa qät bon da rha ama qrot ivakt iva rhat nanakt iva ma Ngämuqa qa rhualat na ama lat ama nañis ngät dä sage arhani di qät bon da rha ama qrot ivakt iva rhat tumäräspät. ¹⁰ Dä sage arhani di qät bon da rha ama qrot ivakt iva rhat tualat na ama lat ama nañis ngät dä sage arhani di qät bon da rha ama qrot ivakt iva rhat tamän bät ama enge qarängätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa dä sage arhani di qät bon da rha ama qrot ivakt iva rhat tatnävämne nä ama enge ivar ngätki i ngät dän nage ma Ngämuqa ura qaku dä sage arhani di qät bon da rha ama qrot ivakt iva rhat tamän bät ama enge ama nañis ngät maos maos* dä sage arhani di qät bon da rha ama qrot ivakt iva rhat tuqunäga sa ama rharimini sävät iangärhäkt ama enge ama nañis ngät. ¹¹ Rhangät täkt ama lat moe di iaqäkt ama sägäk ma Ngämuqa aa Qloqaqa qät bon da ama qrot bä ba ama ruvek asägäk asägäk ivakt iva rhat tualat na ngät. Dä qät bon dä iangärhäkt ama vänbon gärangätni i maosmaos na ngät bä ba iarhakt kärarhae i sa qa armeng däm da iva qä von da rhäm ngät.

Ut Moe Di Qali Lut Toqor Ama Qävälap Nämäni Ama Sägäge Ama Släqyige

¹² Ngätki i ama ruqa aa släqyige di masirhat nä ige angät kävälap sokt di iaväkt ama qävälap nämäni aa släqyige di västämne na ap bä ap ngä säm ama sägäge ama släqyige. Näkt kosaqi ma Kraisi di qa rhoqoräkt. ¹³ Inguna nävät ama sägäk ma Ngämuqa aa Qloqaqa dä sa ut ta ama baptais sämäni ama sägäge ama släqyige i nämä dä äkt bä ama Judaqäna na ut ura ama Grikkäna ura ama latta va arhani arha rem ura ama ruvek kärarhani i isiska vät a rha. Ut moe di sa ma Ngämuqa qa von ut ta ama sägäk aa Qloqaqa iva urhit nakt nävät a qa.

¹⁴ Sa ut dräm i ama släqyige di qaku sokt ama qäväläm ama sägom nä ige dap kinak masirhat nä ige angät kävälap. ¹⁵ Ngakt bä ama qäraet ngärhi qoar i, “Aingo di qaku ama ngärhäqyet na ngo bä äkt i qaku ngo nämäni ama släqyige” dä qoki sirhäkt kaku rhoqoräkt inguna nak sa et di et nämäni ama släqyige. ¹⁶ Dä qosaqi ngakt bä ama sdämgi qi qoar i, “Aingo di qaku ama saqongaqa na ngo bä äkt i qaku ngo nämäni ama släqyige” dä qoki sirhäkt kaku rhoqoräkt inguna qi di qoki as ki nämäni ama släqyige. ¹⁷ Ngakt bä ama ruqa aa släqyige moe di ama saqongaqa nä ige dä sa ngu lu va ige ngät nari rhoqor mäniekt? Dap ngakt bä ama släqyige moe di ama sdämgi nä ige dä sa ngu lu va ige ngät nari i säsis toqor mäniekt? ¹⁸ Sokt di ama engätki di rhoqortäqyia, sa ma Ngämuqa qa mualat i qa västämne na ama qävälap moe bä ma ama sägäge ama släqyige varhäm aa snängaqa i nani a qa iva rhoqoräkt.

¹⁹ Ngakt bä sokt anga qäväläm anga sägom na ut dä ngu lu va ama släqyige ngä qoe nai? ²⁰ Dap ama engätki di rhoqortäqyia, ama sägäge ama släqyige di masirhat nä ige angät kävälap. ²¹ Ama saqongaqa di

* **12:10** ama qrot ivakt iva rhat tamän bät ama enge ama nañis ngät maos maos Ama enge rhoqor täkt di qaku mamär vät ama ruvek iva qunäga vät a rha sä ngät. Dä soknga rhit läk nani akni anga ruqa iva qat tuqunäga sä iangärhäkt ama enge angät tarimini.

qaku mamär iva qä naqoar na ama ngärhäqyet toqortäqyia, “Qaku ngut läk nani a nge” dä qosaqi ama tpäski di qaku mamär iva qi natmärhamän särha ama qäraet toqortäqyia, “Qaku ngut läk nani a nge.” ²² Dap kinak ama qävälöp nämäni ama ruqa aa släqyige qärqapni i ut tu ut snäng i qaku ap angärha anga qrot di nak kärqap iaväkt i ama släqyige moe di ige ngärhit läk nani ap. ²³ Bä ama qävälöp nävät ama ruqa aa släqyige qärqapni i ut tu ut snäng i qaku ap ngät tualat na anga lat anga mor ngät di nak iaväkt di ut donmät mamär särhä bap. Bä ama qävälöp kärqapni i ap ngät dän sa ama qluqi qrekt iva akni qat lu ap di sa urhit lu vät iaväkt mamär dä urhi ngäng bät ap ivakt iva qale ama ruvek tat lu ap. ²⁴ Dap ama qävälöp kärqapni i ap di qaku ap ngät dän sa ama qluqi di qaku urhit läk iva urhi ngäng bät ap toqoräkt.

Sokt di ma Ngämuqa sa qa säm ama släqyige i qät bon da ama qutdrir sage ama qävälöp kärqapni i ama ruvek tat tu arhä snäng i qaku ama vit na ap ²⁵ ivakt iva ama qävälöp moe nävät ama släqyige diva qaku anga matmät nga e mänguröp ma ap dap kinak pa västämne na ap moe bä va ap moe diva ap ngärhit lu vät a ne dä va ap ngät tatnärhäm ne mamär. ²⁶ Bä äkt i ngakt bä anga sägom anga qäväläm nämäni iagekt ama släqyige di äm ngärhi nari i aruan dä sa va apni moe ama qävälöp diva qosaqi ap ngärhi nari i aruan. Dä qosaqi ngakt bä anga sägom anga qäväläm di rhit sämamor na äm dä sa apni ama qävälöp moe diva märmär ge bap ngä na äm.

²⁷ Aingän di ma Kraiss aa släqyige na ngän bä aingän moe asägäk asägäk di ama qäväläm na nge nävät iagekt aa släqyige. ²⁸ Dä mänguröp ama qatnanaktpämnda di sa ma Ngämuqa qa muqunän bät ama ruvek iva rhat tualat na aa lat. Ama narhoer ta di ama ngangda näkt ama udiom na rha di iarhakt kärarhae i rhat tamän bät ama enge qärangättni i ngät dän maräkt

nage ma Ngämuqa näkt ama dävauing na rha di qärarhani i rhi su ama ruvek. Näkt kosaqi ma Ngämuqa qa von da ama qrot iva arhani rhat tualat na ama lat ama nañis ngät dä arhani va rhat tumäräspät dä arhani va rhat tualat na ama lat ivakt iva rhat tatnärha ama ruvek dä arhani va rhat mair bä rhat turäkt dä arhani va rhat tamän bät ama enge ama nañis ngät maos maos. ²⁹ Nga ama qatnanaktpämnda moe di ama ngangda na rha? Nga rha moe di rhat tamän bät ama enge qärangättni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa? Nga rha moe di rhi su ama ruvek? Nga rha moe di rhat tualat na ama lat ama nañis ngät? ³⁰ Nga rha moe di sa rhat tumäräspät? Nga rha moe di rhat tamän na ama enge ama nañis ngät maos maos? Nga rha moe di sa rhat tuqunäga sa ama rharimini sävät iangärhäkt ama enge? Nak kaku rhoqoräkt. ³¹ Sokt di mamär iva nani a ngän na ama moräs na ngät ama vänbon bä va qänäskänes ngän i rhäktuk pät a ngän nani a ngät.

Näkt pa ngua rhamän särhäm ngän na ama iska ama mär qa masirhat mamär qärakni iva ngän dualat nä iangärhäkt ama lat moe varhäm ga.

13

Ama Iar Da Ama Lavuqi Arha Ron

¹ Ngakt bä nguat tamän na ama enge ama nañis ngät maos maos kärangättni i ama ruvek nämäni ama ivätki rhat tamän bät a ngät ura ama enselqäna rhat tamän bät a ngät dap kaku gua snäng bät arhani ama ruvek dä sa aingo di ngo rhoqor ama pletige qärqige i ige ngärhit nok täm mes ura aingo di ngo rhoqor ama rhunäpka qärakni i rhit kut mä qa masirhat mavängam. ² Näkt ngakt bä aingo di sa mamär vät a ngo iva nguat tamän bät ama enge qärangättni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa näkt sa qunäga vät a ngo sä ma Ngämuqa aa muräkt ama ngaip ngät moe näkt ngakt bä nguat dräm iarhongäkt moe näkt ngakt bä nguat nanakt nä ma Ngämuqa mamär bä iangärhäkt gu

qatnanakt di mamär iva ngärhit trut na ama dam sokt di qaku gua snäng bät arhani ama ruvek dä sa gua lat toqoräkt di ama mäñmäñini na ngät. ³Ngakt bä ngu von dä gu qärhong moe bä ba ama tläkta näkt ngakt bä ngu vodäm mes ba ama ruvek ivakt iva rhi veng ngo iva nani ama vodämes na ngo sokt di qaku gua snäng bät arhani ama ruvek dä sa va qaku mamär iva ngu rha ama rhitsek pät iangärhäkt gua lat.

⁴Iarhakt kärarhae i arha snäng bät arhani di qaku rhit lir tir qur dä rhat tuvät pät iarhakt kärarhae i sa rha mualat na ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät sävät a rha. Iarhakt di qosaqi rhat tualat na ama lat ama mär ngät sage ama ruvek moe dä qaku arha anga snängaqa anga vu qa sävät arhani arhä qärhong dä qaku rhat tair na nas i rhat nañäm mane na arhani ama ruvek. ⁵Dä iarhakt di rhat tualat na ama lat na ama qutdrir sävät arhani ama ruvek. Näkt kaku sokt ta tu arhä snäng sävät a nas dä sävät iarhongäkt kärqärhong i nani a rha nä irhong dä qaku lärlir täptäp da arha ron iva rhir qur dä qoki as kaku rhat dräm dat sangar ama snängaqa sävät ama lat ama vu ngät kärangätni i sa mudu arhani rha mualat na ngät sävät a rha. ⁶Bä qosaqi iarhakt kärarhae i arha snäng bät arhani di qaku rhat dräm märmär gem da rhoqoräkt i ama ruvek tat tualat na ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät dap kinak märmär gem da rhoqoräkt i ama ruvek tat tualat na ama räkt ngät ama lat. ⁷Bä qosaqi iarhakt di vasägos dä rhit kyiradeng na arhani ama ruvek sa arha lat ama vu ngät moe sävät a rha dä qaku lärlir tat nanakt i ama ruvek sa rha mualat na anga vu ngät anga lat dap pasägos dä rhat nanakt na ama ruvek iva rha rhualat na anga mär ngät anga lat bä nga rhoqoräkt i ama märän ngät dän dä sa rhat mair ma ama qrot.

⁸Iangärhäkt ama lat kärangät iva aurha snäng bät arhani di qaku mamär iva rhäksot na ngät. Dap ama lat kärangätni i ama ruvek tat

tamän bät ama enge qärangätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa diva vät aung anga qunäga diva rhäksot na ngät. Bä iangärhäkt ama lat kärangätni i ama ruvek tat tamän bät ama enge ama nañis ngät diva qosaqi rhäksot na ngät. Dä ama lat kärangätni i ama ruvek tat dräm sävät iarhongäkt kärqärhong i ma Ngämuqa qat tuqunäga sä irhong bä ba rha diva rhäksot na ngät. ⁹Inguna qaku qunäga vät a ut mamär sä iarhongäkt moe bä qaku aurha anga enge moe qärangätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa ivakt iva ut tamän särha ama ruvek na ngät ¹⁰sokt kre va ianiäkt kärqäni i sa mamär nä ini mas ini ngä rhän dä va ama lat toqoräkt kärangätni i nak as kaku mamär na ngät toqoräkt diva rhäksot na ngät. ¹¹Mudu rhoqoräkt i ama rhoemga na ngo dä sa nguat tamän doqor ama rhoemga dä nguat tu gu snäng doqor ama rhoemga dä qunäga vät a ngo rhoqor ama rhoemga. Dap toqoräkt i sa ngua män i ama morqa na ngo dä sa ngua met daqule ama rhoemga aa lat. ¹²Inguna rhäkt di sa qaku ut lu iarhongäkt moe mamär i ngäkt kre ut lu iarhongäkt pa ama rhitlunaspämg i dap pa nasot diva ut mair vät ma Ngämuqa aa saqong bä va urhi lu qa mamär. Rhäkt di sa nguat dräm ama qäväläm nak kop nämäni ma Ngämuqa aa qärhong dap pa nasot pät iomäkt ama qäväläm diva qunäga vät a ngo sä iarhongäkt moe i nak kop toqor ma Ngämuqa i sa qunäga vät a qa sä gua iar moe.

¹³Dap täkt di ama qatnanakt dä ama lat kärangätni i ut nanakt iva ma Ngämuqa qa rhualat bä ba ut mamär bä sävät ama lat kärangätni i aurha snäng bät arhani di iangärhäkt ama lat ama dämpgamek na ngät di vasägos dä va qale ngät gem ut. Sokt di ama narhoer ngät ama lat nävät a ngät kärangät i ama vit na ngät di iomäkt i sa aurha snäng bät arhani ama ruvek.

*Ama Enge Qärangätni I Ngät Dän
Maräkt Nage Ma Ngämuqa Dä Ama
Enge Ama Nañis Ngät*

¹ Mamär iva nani a ngän masirhat iva angäna snäng bät arhani dä mamär iva qosaqi nani a ngän masirhat iva ngäni rha ama vänbon nage ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa. Näkt mamär iva nani a ngän masirhat mamär nä iangärhäkt ama lat kärangät iva ngän damän bät ama enge qärangät i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa. ² Inguna iaqäkt kärak i qat tamän bät ama enge ama nañis ngät di qaku qat tamän särha arhani ama ruvek dap kinak kat tamän särhä ma Ngämuqa inguna qaku aung gat dräm i qat tamän doqor mäniekt inguna qat tamän bät ama enge ama ngaip ngät nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot. ³ Sökt di qarak i qat tamän bät ama enge qärangätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa di nak kat tamän särha ama ruvek ivakt iva ama qrot arhä qatnanakt dä va arha lat ama räkt ngät bä va ama mär arhä sarem.

⁴ Ama ruqa qarakni i qat tamän bät ama enge ama nañis ngät di qät sämaqrot na nas dap iaqäkt kärak i qat tamän bät ama enge qärangätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa di qa di qät sämaqrot na ama qatnanaktpämda moe. ⁵ Ura gua ruavek, nani a ngo iva ngän moe diva ngän damän bät ama enge ama nañis ngät sökt di nani a ngo masirhat iva ngän damän bät ama enge qärangätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa. Inguna ama ruqa qarakni i qat tamän bät ama enge qärangätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa di iaqäkt di qa vit pä qarakni aa uväs kärak i qat tamän bät ama enge ama nañis ngät sökt diva in moe ini sämaqrot na ama qatnanaktpämda qre i akni qa e ivakt iva qä näpgoer nä iangärhäkt ama enge ama nañis ngät.

⁶ Näkt sagem ngän gua ruavek, di ngakt bä nguät dän sagem ngän bä nguät tamän särhäm ngän na

ama enge ama nañis ngät dä ngu lu va ngua rhatnärhäm ngän doqor mäniekt? Inguna ngakt bä nani a ngo iva ngua rhatnärhäm ngän dä mamär iva ngua rhamän särhäm ngän na anga enge na anga muqunäga nage ma Ngämuqa ura na anga mädräm anga mär ngät nagem ga ura na anga enge qärangätni i ngät dän maräkt nagem ga ura va ngu su ngän sävät a qa. ⁷ Iangärhäkt ama lat iva ama ruqa qat tamän na ama enge ama nañis ngät di ngät toqor iarhongäkt kärqärhong i qaku irhong angärha anga iar toqor ama gita dä ama iqi qarakni i rhi ses a qi. Ngakt bä qaku rhit kut ama gita mamär ura qaku rhi ses ama iqi mamär dä ngu lu va sirhäkt ama ruvek tat dräm iaqyäkt ama mabuqi rhoqor mäniekt? ⁸ Näkt kosaqi ngakt bä ama raunaqa di qaku qä nanok mamär dä ngu lu va sirhäkt auge qä rhäkmu na nas nani ama ulaqi?

⁹ Iangärhäkt ama lat di rhoqorne rhoqoräkt kre i ngän damän bät ama enge qärangätni i qaku arhani ama ruvek tat dräm a ngät. Ngu lu va ama ruvek ti räm i ngän damän bät agiqa? Inguna va ngiat tamän di rhoqor qre i qaku ngiat tamän särha aung dap kinak ngiat tamän särha ama släqyäs. ¹⁰ Bä rhe mäni ama ivätki di masirhat na ama enge qärangätni i ngät maos maos näkt iangärhäkt ama enge di ngä moe ngärhi sameng irhä iarhakt ama ruvek arhä snängaqa qärrarhae i rhat tamän na ngät. ¹¹ Näkt ngakt bä qaku nguät dräm ama enge qärangätni i akni ama ruqa qat tamän bät a ngät dä sa aingo di ngua män i ama nañiska na ngo ge iaqäkt ama ruqa dä iaqäkt ama ruqa di sa qa män i ama nañiska na qa gem ngo. ¹² Bä äkt i nguät tamän bät tangät täkt ama enge särhäm ngän inguna ngakt bä nani a ngän masirhat iva ngäni rha ama vänbon gärangätni i ma Ngämuqa aa Qloqaqa qät bon däm ngät dä mamär iva nani a ngän masirhat na ama vänbon gärangätni i ngät tatnärha ama qatnanaktpämda masirhat.

¹³ Bä äkt i mamär iva aung gäarakni i qat tamän bät ama enge ama nañis ngät kä nän ma Ngämuqa iva qä von ga rha ama qrot iva qä näpgoer nä iangärhäkt ama enge. ¹⁴ Inguna ngakt bä ngu nän na ama enge ama nañis ngät dä sa gu qloqaqa qä nän dap gu snängaqa di qale qa mavängam. ¹⁵ Ngakt bä rhoqoräkt dä sa ngu lu va ngua mäšana? Va sai dä ngu nän nä gu qloqaqa dap kosaqi sai dä va ngu nän nä gu snängaqa. Bä va sai dä ngut tong na ama mabu na ama ansäs nä gu qloqaqa dap kosaqi sai dä va ngut tong na ama mabu na ama ansäs nä gu snängaqa.

¹⁶ Ngakt bä qaku ngi namualat toqoräkt dap kinak sokt nävät gi qloqaqa dä sa ngia mes ama mär sage ma Ngämuqa dä ngu lu va ama ruqa qäarakni i mai qale qa qä na ngän näkt kaku qat dräm iangärhäkt gia enge diva qä räm doqor mäniekt i sa ngia mes ama mär sage ma Ngämuqa bä va qä qoar i “Ngätki” sage gia enge? ¹⁷ Näma dä iangärhäkt gia enge qärangätni i ngia mes ama mär sage ma Ngämuqa di mamär na ngät sokt di iaqäkt ama ruqa di qaku ngärhi sämaqrot na qa. ¹⁸ Nguat tes ama mär sage ma Ngämuqa inguna ngua met e na ngän i ma ama rhäqäp nä imek di sa nguat tamän bät ama enge ama nañis ngät. ¹⁹ Sokt di nga rhoqoräkt i västämne na ut ama qatnanaktpämda di näma dä mamär vät a ngo iva ngua rhamän bät anga ngärhäqyisem anga tausengäna na anga engirhong na ama enge ama nañis ngät sokt di nani a ngo masirhat iva ngua rhamän bät anga ngärhäqyet nä irhong anga engirhong nä gu snängaqa ivakt iva ngu su arhani.

²⁰ Gua ruavek, kale ngän du angän snäng doqor ama rhoes dap kinak mamär iva ngän du angän snäng doqor ama ruvek kärarhani i sa ama mor ta. Sokt di vät angäna lat di mamär iva ngän doqor ama rhuimirhong gärqärhongni i sa qaku irhong ngät tualat na anga lat anga vu ngät. ²¹ Vä

ma Ngämuqa aa Muräkt di sa rha säm doqortäqyia,

“Va ama ruvek kärarhani i ama nañis ngät arha enge
bä nämät ama nañista arha väm
dä va ngua rhamän särhä rhärha
rhäkt ama ruvek
sokt di qoki as pa qaku rhi nanari
nämät ngo.
Ma Engeska qa märhamän doqoräkt.”

²² Dä soknga ama enge ama nañis ngät di qaku ama muqunängi na ngät bä bä iarhakt kärarhae i rhat nanakt dap kinak ngät di bä bä iarhakt kärarhae i qaku rhat nanakt. Dap sa ama enge qärangätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa di qaku ama muqunängi na ngät bä bä iarhakt kärarhae i qaku rhat nanakt dap kinak ngät di bä bä iarhakt kärarhae i rhat nanakt. ²³ Näkt ngakt bä aingän ama qatnanaktpämda moe di västämne na ngän bä ngän moe di ngän damän na ama enge ama nañis ngät maos maos näkt anga tmänga anga nañis ka ura aung gäarakni i qaku qat nanakt di qale qa gem ngän dä sa nga va qaku qä naqoar i ngän di inirqi na angän mädräm? ²⁴ Dap kinak ngakt bä ngän moe ngän damän bät ama enge qärangätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa dap sa qale anga ruqa rhoqoräkt gem ngän diva angäna enge moekt ngärhi qur a qa mamär i qa di qat tualat na ama lat ama vu ngät bä va qa di qä rha ama rhäksärhäm nage iangärhäkt angäna enge moekt bät aa lat ama vu ngät angät tpäs. ²⁵ Näkt nga nasot i iaqäkt ama ruqa di qat lu i iarhongäkt ama ngaivirhong bäm mes di sa arha enge ngä muqunäga sä irhong dä va qa an da aa quum sä nas na ama ansäs sage ma Ngämuqa dap pa qat tamän mamär toqortäqyia, “Ma Ngämuqa di qoki ngätki i qale qa mänguräp mä ngän.”

Ama Lat Kärangätni Iva Rhi Näsäs Sage Ma Ngämuqa Di Mamär Iva Rhat Tualat Na Ngät Mamär

²⁶ Bä nga rhoqoräkt dä ngu lu va ut tualat toqor mäniekt? Nga rhoqoräkt i västämne na ngän dä mamär iva arhani nävät a ngän diva sävetka qa rhän sa anga mabuqi dap pa akni qa rhän sa anga enge na ama rhisu dap pa akni qa rhän sa ama enge qarängätni i sa ma Ngämuqa qa muqunäga sä ngät dap pa akni qa rhän sa anga enge ama nañis ngät ura ama lat iva rhit näpgoer nä iangärhäkt ama enge ama nañis ngät. Mamär iva ngän dualat nä iangärhäkt ama lat moe ivakt iva ngäni sämaqrot na ne. ²⁷ Ngakt bä guavek nävät a ngän diva rhat tamän bät ama enge ama nañis ngät dä sa mamär iva sokt anga udiom ura anga dävaung na rha rhat tualat toqoräkt. Näkt pa qaku rha moe rhat tamän sä ne dap kinak pa rhat tamän di ak ka er näkt saqi sa akni näkt saqi sa akni dap toqoräkt di mamär iva aung anga ruqa va qät näpgoer nä iangärhäkt ama enge. ²⁸ Sokt di ngakt bä qaku aung e qaräk iva qät näpgoer na ama enge dä sa mamär iva iarhakt di mänadin däm da va ama ansäspämgi bä va sokt tat tamän särhäm mes dä sage ma Ngämuqa.

²⁹ Mamär iva anga udiom ura anga dävaung na rha qararhani i rhat tamän bät ama enge qarängätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa rhat tamän dap mamär iva arhani ama ruvek kärarhani i qale rha e di rhat tatnävämne nä iangärhäkt ama enge qarängätni i iarhakt tat tamän bät a ngät. ³⁰ Näkt ngakt bä ma Ngämuqa qat tuqunäga sa anga enge rhoqoräkt ge aung nävät iarhakt kärarhae i rhat muqun dä va iaqäkt kärak i sa qat tamän di mamär iva mänadin däm ga. ³¹ Mamär iva ngän moe ngän damän i ak ka er näkt saqi sa ak näkt saqi sa ak pät ama enge qarängätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa ivakt iva ama ruvek moekt diva qunäga vät a rha dä va iangärhäkt ama enge ngärhi sämaqrot na rha. ³² Ama ruvek kärarhani i rhat tamän bät ama enge qarängätni i ngät dän maräkt nage

ma Ngämuqa di mamär vät a rha iva rha maräkt tat turäkt ba nas ivakt iva rhat tamän bät ama qäväläm gärqomni iva qoki rhat tamän ³³ inguna ma Ngämuqa di qaku ama inirqi na aa lat dap kinak aa lat di na ama bulap.

Bä va rhoqor ama qatnanaktpämda nämät ama värhap moe ³⁴ di ama evop diva mänadin däm da va ama ansäspäm. Inguna rha di qaku anga rhares nga e gem da iva rhat tamän dap kinak ta diva qale rha manao va arha egutpek arha rem doqor ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses ngät tamän. ³⁵ Ngakt bä guarhong nga e qarqärhongni i nani ama evop masirhat iva qunäga vät a rha sä irhong dä sa mamär iva rhi snanbät sa arha egutpek närhäm irhong ba arha vät. Inguna ama qluqi qiat mair vät iomäkt angät tpäs iva ama evopki qiat tamän ba ama ansäspämgi.

³⁶ Ngakt bä nani a ngän iva ngän dair särhä iangärhäkt gua enge dä sa nani a ngo iva ngu snanbät toqortäqyia, “Nga ma Ngämuqa aa enge ngä er ngä män nagem ngän? Ura nga sokt ngän gärrarhani i iangärhäkt ama enge sa ngä män gem ngän?”

³⁷ Aung gäarakni i qä qoar i qa di qat tamän bät ama enge qarängätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa ura qä qoar i qa di qat tualat nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot di mamär iva qat dräm i rhangät täkt ama enge qarängätni i ngut säm a ngät di ama muräkt na ngät nage ma Engeska. ³⁸ Bä aung gäarakni i qaku qä natmet parhäm dangät täkt ama muräkt diva qaku mamär iva ama qatnanaktpämda rhi natnari nämät ka. ³⁹ Bä äkt i gua ruavek, mamär iva nani a ngän masirhat iva ngän damän bät ama enge qarängätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa dap kale ngän dair särhä iomäkt iva rhat tamän bät ama enge ama nañis ngät. ⁴⁰ Dap pa ama lat moe di mamär iva ngän dualat na ngät maräkt parhäm ama räkt ngät ama lat na ama ansäs sage ma Ngämuqa.

15

Ma Ngämuqa Qa Märanas Nä Ma Krai

¹ Gua ruavek, täkt diva ngu vuk pät a ngän na ama sameng ama mär ngät kärangätni i sa ngua sameng ba ngän na ngät bä sa ngän sangar a ngät bä qosaqi rhäkt di ngänät mair ma ama qrot pät angärha rhäng. ² Näkt ngakt bä ngänät sangar iangärhäkt ama sameng ama mär ngät ma ama qrot dä sa va ma Ngämuqa qa rhumaiar ngän. Dap ngakt bä qaku ngänät sangar iangärhäkt ama sameng dä sa va angän gatnanakt diva qaku ngä nasa anga gavämgi.

³ Ama vit na äm ama qäväläm nämäni iangärhäkt ama sameng ama mär ngät kärqom i sa ngua märhamän särhäm ngän na äm di rhoqortäqya,

ma Jisas di sa qa ñäp ivakt iva qä rhäksot na aurha vuirhong doqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i sa rha säm a ngät

⁴ bä äkt i qa ñäp dä rha mu qa mät ama ñäpta arha liqi näkt ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki vät ama dävauung na qa ama qunäga iva rhäkmamär varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i sa rha säm a ngät

⁵ näkt nasot dä väs däm ga ge ma Sefas näkt kosaqi nasot dä väs däm ga ge aa mudäsaqongda ama ngärhäqyisem da udiom na rha.

⁶ Näkt nasot iarhakt pät ama qäväläm ama sägom dä väs däm ga ge ama qatnanaktpämda qärrarhani i ama rhodäm sä rha di ngä met e na ama ngärhäqyet ama handret na rha näkt ama rhäqäp na rha nävät iarhakt di as tat däqäm dap arhani di sa rha ñäp.

⁷ Nasot a rha dä qa män ge ma Jems

näkt nasot dä sa qa män ge ama ngangda moe.

⁸ Näkt nasot mamär dä sa väs däm ga gem ngo i ngo rhoqor ama ruqa qäarakni i aa nanäk kia sa qa vät ama nañis äm ama qäväläm*.

⁹ Inguna aingo di ama gaini na ngo mamär mänguräp ama ngangda bä aingo di mai qaku mamär iva rhat tes ngo i ama ngangga na ngo inguna sa ngua mualat na ama lat ama vu ngät i ngua sangäm na ama qatnanaktpämda mäni ma Ngämuqa mavängam. ¹⁰ Sökt di nävät ma Ngämuqa aa ñämsävätki dä sa ngua män i ngo rhoqor täkt bä qosaqi iaqyäkt aa ñämsävätki bä ba ngo di qoki sa qia sa ama gavam. Näkt kärangätni aurha lat ngu na arhani ama ngangda di sa aingo di nguat tualat masirhat dap ta di rha mane. Sökt di qaku aingo maräkt kärak i nguat tualat dap kinak ma Ngämuqa aa ñämsävätki qäarakni i qia e väm ngo qiat tualat. ¹¹ Sökt di ngakt bä aingo nguat tualat ura rha rhat tualat di nak kop ut moe di urhi sameng nä iangärhäkt ama sameng ama mär ngät dä sa ngän nari ngät bä sa ngänät nanakt na ngät.

Ama Ruvek Kärarhani I Sa Rha Ñäp Diva Rha Rhäranas

¹² Näkt ngakt bä urhi sameng i ma Krai di sa ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki dä sa ngu lu mäniekt bä arhani nävät a ngän di rhi qoar i ama ñäpta diva qaku rhi namäranas? ¹³ Sökt di ngakt bä qaku ma Ngämuqa qat täranas na ama ruvek nämät ama tñäpki dä sa rhoqoräkt di qaku qa märanas nä ma Krai. ¹⁴ Näkt ngakt bä rhoqoräkt i ma Krai di qaku ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki dä sa aut sameng sävät ma Krai diva qaku ngä nasa anga gavam dä angän gatnanakt diva qosaqi qaku ngä nasa anga gavam. ¹⁵ Ngakt bä ngäktki

* **15:8** aa nanäk kia sa qa vät ama nañis äm ama qäväläm Ura 'aa nanäk kia sa qa värhäm ama iska qäarakni i qoki qa maos'

i qaku ma Ngämuqa qat täranas nä guavek nämät ama tñäpki dä soknga qaku qa märanas nä ma Kraiis bä nga rhoqoräkt di urhi iras täm ngän sävät ma Ngämuqa.

¹⁶ Inguna ngakt bä qaku ma Ngämuqa qat täranas na ama ñäpta dä sa rhoqoräkt di qosaqi qäqi qaku qa märanas nä ma Kraiis. ¹⁷ Näkt ngakt bä ngätki i ma Kraiis di sa qaku ma Ngämuqa qa märanas na qa dä sa angän gatnanakt diva qaku ngänät namatnärhäm ngän inguna as pa ma Ngämuqa qa rhatnävämne na ngän bät angäna vuirhong angät tpäs. ¹⁸ Bä qosaqi iarhakt kärarhae i sa rha ñäp dap sa rhat nanakt nä ma Kraiis diva qäbäs na rha. ¹⁹ Ngakt bä aut katnanakt sämäni ma Kraiis di nak kop sokt sävät tangät täkt ama iar dap pa qaku guarhong sae dä sa va aiut täkt nämäni ama ruvek moe diva ama ruvek di airäs ta masirhat nävät a ut pät arhani ama ruvek arhä väs.

²⁰ Sokt di nak ama engätki di sa ma Ngämuqa qa märanas nä ma Kraiis nämät ama tñäpki bä ma Kraiis di ama narhuir qi ama gavämgi na qa nävät iarhakt kärarhae i sa rha ñäp. ²¹ Inguna rhoqor ama tñäpki di sa qia män nävät akni ama ruqa dä qosaqi iomäkt iva ma Ngämuqa qat täranas na ama ruvek kärarhani i sa rha ñäp di äm ngä män nävät akni ama ruqa ²² inguna rhoqor ama ruvek moe i rhit ñäp inguna nävät ma Adam di qosaqi va iarhakt moe qararhae i rhat nanakt nä ma Kraiis diva rhat däqäm nävät ma Kraiis. ²³ Sokt di ut moe diva vät ama rhäkmämär ngät ama rhodäm nasot a ne diva sävetka asägäk asägäk ka rhäranas bä qat däqäm. Bä ma Kraiis di ama narhuir qi ama gavämgi na qa nämät ama tñäpki näkt nasot dä va iarhakt kärarhae i sa rha nämäni qa diva ma Ngämuqa qa rhäranas na rha vät ama qunäga qaräkni iva evär dä ma Kraiis. ²⁴ Bä rhoqoräkt dä va qa rhän nävä iarhongäkt moe maos maos angät tpäs kärqärhong i irhong ngät turäkt bä sävät iarhongäkt moe kärqärhong i irhong angät krot bä na-

sot toqoräkt dä va ama tpäsini ngä rhän doqoräkt iva qä von da ama Muräktpäp sage ma Ngämuqa ama Ngätmamäk.

²⁵ Inguna va ma Kraiis di qoki va qat mair bä qat turäkt bä dängdäng iva qa rhu aa ikkäna moe manao va aa qariglem angärha rem. ²⁶ Ama dängdängini na qa aa ik käräkni iva qa rhän näva aa uväs di ama tñäpki. ²⁷ Inguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Ma Ngämuqa di sa qa mu iarhongäkt moe manao va aa qariglem angärha rem.” Sokt di nga rhoqoräkt i iangärhäkt ama enge ngärhi qoar i, “Iarhongäkt moe di sa ma Ngämuqa qa mu irhong moe manao va aa qariglem angärha rem” dä sa iangärhäkt ama enge di qaku ngä mes pät ma Ngämuqa qaräkni i sa qa mu iarhongäkt moe vä ma Kraiis aa qar angärha rem. ²⁸ Näkt nga va rhoqoräkt i qale iarhongäkt moe va ama Ngärhoemga aa muräkt angärha rem dä nasot diva qa rhu nas moe vä ma Ngämuqa aa muräkt angärha rem iaqäkt käräk i sa qa von ama Ngärhoemga rha ama qrot iva qat turäkt toqoräkt. Bä rhoqoräkt diva qale ma Ngämuqa i qa vit daver iarhongäkt moe bä va qat turäkt mamär bä bä irhong.

²⁹ Bä rhäkt di mamär iva ngän du angän snäng sävät tärhom däkt toqortäqyia, ngakt bä ama ruvek kärarhani i sa rha ñäp di qaku rhi namäranas bä ama ngät däqäm da näkt nga rhoqoräkt i arhani ama ruvek tit ta ama baptais ba rha di ngu lu ama rharimini sä iomäkt di äm doqor mäniekt bä iangärhäkt ama lat pa ngät tatnärhä iarhakt ama ñäpta rhoqoräkt? ³⁰ Näkt ngakt bä qaku ma Ngämuqa qat täranas na ama ruvek di ngu lu va nguut tu nas säda ama märänga aa ron bät ama rhodäm moe i ngu sameng na ama sameng ama mär ngät iva iva? Inguna gua lat toqoräkt di ngät toqor ama däädända arha lat. ³¹ Gua ruavek, aingo di ngäkt kre i vät ama qunäng moe di sa qorhäs iva rhi veng ngo.

langärhäkt gua enge di ama engätki na ngät bä nguät tamän doqoräkt di nävät iomäkt i aingo di märmär gem ngo masirhat inguna vasägos di sa qale ngän i sägäni na ngän ngän nä ma Jisas ma Kraiss aurha Engeska. ³² Qosaqi ngäkt bä qaku ma Ngämuqa qat täranas na ama ruvek nasot i sa rha ñäp dä ngu lu va ngu rha agini nävät iomäkt i sa ama mäsmäs pä m ngät ama muräp nae nämät ama värhäm ama mor äm ma Efesus di urhi arhäktgyäm sä ne? Ngäkt bä qaku ma Ngämuqa qat täranas na ama ruvek di nguaräm mamär iva urhi qoar i, “Ut täs dä urhit näkt inguna duququ dä va urhi ñäp.”

³³ Qale ngäni iras täm mes. Rhangät täkt ama enge di ama engätki na ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia, “Ngäkt bä sägäni na ut ut na ama ruvek ama vu rha dä sa va rhi slava na aurha lat ama mär ngät na arha lat ama vu ngät.” ³⁴ Mamär iva ngäni nasäng i ngän du angän snäng mamär toqor varhäm ama räkt ngät ama lat. Dä saqi as kale ngän natmualat na anga vuirhong inguna arhani nävät a ngän di qaku rhat dräm ma Ngämuqa. Nguät tamän doqor täkt diväkt iva aqlus pä t a ngän inguna nävät angäna lat.

Ama Släqyige Qärqige Iva U Rhäranas Sä Ige

³⁵ Sökt diva akni ama ruqa qä snanbät toqortäqyia, “Ngu lu va ma Ngämuqa qa rhäranas na ama ñäp ta ama ruvek toqor mäniekt? Ngu lu va arhä släqyigleng ngä rhän doqor mäniekt?” ³⁶ Nak iaqäkt kärak i qä snanbät nä rhangät täkt ama snanbät di ama dädänga na qa. Sa ngänät dräm i nga rhoqoräkt i ngänit kutnanokt ama gavämirhong di as iarhongäkt ama gavämirhong diva nä t däm irhong bä irhong ngärhi ñäp näkt nasot dä va irhong ngärhi ir. ³⁷ Dä ianiäkt ama gavämini rhoqor ama wit aa gavämini ura ani ama gavämini qärqäni i ngit kutnanokt ini di nak kop ama gavämini nä ini bä qaku ini rhoqor ama wit ura ama vlol

qärangätni iva vur mät ngät nasot. ³⁸ Sökt di ma Ngämuqa qät bon ianiäkt ama gavämini rha ama släqyige varhäm aa snängaqa. Näkt kät bon ama gavämirhong asägäni asägäni rhä ini angät släqyige. ³⁹ Iarhongäkt möe di qaku irhong angät släqyigleng doqorne dap kinak ageni ama släqyige di bä ba ama ruvek dä ageni di bä ba ama släqyirhong dä ageni di ba ama isäm dä ageni di ba ama rhinäm. ⁴⁰ Bä qale ama släqyigleng gärqiglengni i aglengni bä bä iarhongäkt mät ama leqäs dap aglengni bä bä iarhongäkt nämäni ama ivätki bä igleng angät murhämeska di qaku qa rhoqorne. ⁴¹ Ama qunäga di aa murhämeska maos dä qoki ama equngi di at murhämeska maos dä ama qaeng di angät murhämeska maos. Näkt koki ama qaeng asägäk asägäk di qaku angät murhämeska rhoqorne.

⁴² Bä qosaqi va rhoqorne i ama ñäpta arhä släqyigleng gärqiglengni iva ma Ngämuqa qa rhäranas nä igleng diva qaku igleng doqor mudu. Ama släqyige qärqigeni i rha sasärhäm ige diva säkt täm ige dap ama släqyige qärqigeni iva ma Ngämuqa qa rhäranas nä ige diva qaku säkt täm ige. ⁴³ Ama släqyige qärqigeni i rha sasärhäm ige di ama qluqi vät ige angät tpäs dap ama släqyige qärqigeni iva ma Ngämuqa qa rhäranas nä ige di na ama murhämeska vät ige. Rha sasärhäm ige di qaku ige angärha anga qrot masirhat dap pa ma Ngämuqa qa rhäranas nä ige di ige angät krot masirhat. ⁴⁴ Näkt toqoräkt i rha sasärhäm ige di ama släqyige nä ige nämäni ama ivätki qärqigeni i ige angät snängaqa qat turäkt bä bä ige dap toqoräkt iva ma Ngämuqa qa rhäranas nä ige dä va ige ngä rhän i ama släqyige iva ama qloqaqa qat turäkt bä bä ige. Ngäkt bä nak sa ama släqyige nämäni ama ivätki ige nga e dä qosaqi rhoqoräkt di qale ama släqyige na ama qloqaqa.

⁴⁵ Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Ama ruqa ama

narhoer qa ma Adam di sa qa män i ama ruqa qarakni i qat däqäm” dap ama dängdängini na qa ma Adam di sa qa män i ama qloqaqa qarakni i qät bon da ama iar. ⁴⁶ Sokt di qaku ama qloqaqa na ngät ama iar ngärhi rhoer ngät dän dap kinak ama släqyige nämäni ama ivätki ige ngärhi rhoer ngät dän näkt nasot dä sa sa ama qloqaqa na ngät ama iar. ⁴⁷ Ama narhoer qa ama ruqa di qa nämäni ama ivätki bä sa ma Ngämuqa qa säm a qa na ama rhabuqi dap ama udiom na qa ama ruqa di qa män näda ama usäpki arha ron. ⁴⁸ Bä ama ruvek kärarhani i rha nämäni ama ivätki di rha rhoqor iaqäkt karak i sa qa män näva ama rhabuqi. Dap iarhakt kärarhae i rha näda ama usäpki arha ron di rha rhoqor iaqäkt karak i sa qa män näda ama usäpki arha ron. ⁴⁹ Nak kop toqorne rhoqoräkt i sa ut ta ama ruqa näva ama rhabuqi aa iauski dä va qosaqi urhi rha ama ruqa näda ama usäpki arha ron aa iauski.

Ama Enge Ama Ngaip Ngät Dä Iomäkt I Sa Ut Män Näva Ama Tñäpki At Täväš Nävät Ma Kraiš

⁵⁰ Gua ruavek, ama rharimini sä rhangät täkt gua enge di rhoqortäqyia, qaku mamär iva ut namon sävä ma Ngämuqa aa Muräktpä m sä rhägleng däkt aut släqyigleng gärqigleng i igleng na ama släkt ngä na ama biaska. Bä qop ianiäkt kärqäni i mavamava nä ini di qaku mamär iva ini ngä rhon sa äkt i qaku mavamava nä iarhongäkt moe e. ⁵¹ As ngäni nari iva ngu qoar na ngän na ama enge ama ngaip ngät. Va qaku ut moe ut nañäp sokt di ut moe diva urhi qutsasorhane bä va u rhän maos ⁵² pä t ama qäväläm ama qot äm mamär toqor qre i lävät mät ama saqongaqa vät ama qäväläm gärqomni iva ama biugal qä nok mädängdäng. Inguna ama biugal va qä nok dä sa va ama ñäpta diva ma Ngämuqa qa rhäranas na rha bä va rhat däqäm mas dä aut släqyigleng ba igleng ngärhi qutsasorhane. ⁵³ Inguna rhäge rhäkt ama släqyige qärqigeni iva säkt

täm ige di mamär iva ige ngärhi qutsasorhane ivakt iva qaku mamär vät ige iva säkt täm ige. Bä rhäge rhäkt ama släqyige qärqigeni i ige ngät dräm ngärhit ñäp diva ige ngärhi qutsasorhane bä va ige ngät däqäm mas. ⁵⁴ Bä nga rhoqoräkt iva aut släqyigleng gärqiglengni i mamär iva säkt täm igleng dä va igleng ngärhi ñäp di igleng ngärhi qutsasorhane bä va qaku säkt täm igleng ura igleng ngärhi ñäp dä rhoqoräkt diva rhäkмамär varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia,

“Ama tñäpki di qaku arha anga qrot iva qia rhän näva aut päš.”

⁵⁵ “Ngu lu ama tñäpki di gi qrot ngä qoe iva ngia rhän näva aut päš? Ngu lu ama tñäpki di gi qrot ngä qoe ivakt iva ngit bon ut ta ama ruanini?”

⁵⁶ Ama tñäpki at krot ivakt iva qit bon da ama ruanini bä ba ut di ama vuini näkt ama vuini di ini ngärhit ta angät krot di nävät ma Ngämuqa aa Muräkt. ⁵⁷ Sokt di ut tes ama mär sage ma Ngämuqa inguna qät bon ut ta ama qrot bä ut dän näva ama tñäpki at täväš nävät aurha Engeska ma Jisäs ma Kraiš.

⁵⁸ Bä äkt i gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, mamär iva ngänät mair ma ama qrot dap pa qale ngän namon da angäna rhäng. Mamär iva vasägos dä va ngän dulat masirhat nä ma Engeska aa lat inguna sa ngänät dräm i mäni ma Engeska dä sa iangärhäkt angäna lat diva qoki ngärhi sa ama gavam.

16

Ama Ligär Bä Ba Ama Qatnanaktpämda E Ma Jerusalem

¹ Rhäkt diva ngua rhamän sävät ama ligär qärangätni i ngän durhämne na ngät bä ba ama qatnanaktpämda e mät ama värhäm ama mor äm ma Jerusalem di rhoqortäqyia, mamär iva ngän det nasot ama iska qarakni

i sa ngua qoar na ama qatnanaktpämda nae näva ama ngärhäkka ma Galesia iva rhat tet parhäm ga. ² Vät ama narhoer qa ama qunäga vät ama tadinimek moe dä sa aingän moe asägäk asägäk diva sävetka qa rhu angätni ama ligär mamär sañis na aa ligär maräkt kārangätni i sa ma Ngämuqa qa modämne na qa na ngät. Bä va sävetka qa rhu iangärhäkt ama ligär divakt iva nga rhoqoräkt iva ngua rhän gem ngän dä nak sa ngän däkmu na ngät. ³ Bä va rhoqoräkt i sa ngua män gem ngän dä sa va ngu rhäk nä guavek nävät a ngän gārārhani i sa ngän muqunän bät a rha sa anga abuqit kārqitni i it ngät tamän i iarhakt di sa ngän muqunän bät a rha ivakt iva rhi rha angän bänbon sae ma Jerusalem. ⁴ Näkt ngakt bä nguatu tu gu snäng i qosaqi ngo di mamär iva ngua rhet sae dä va rhi na ngu u rhet sae ma Jerusalem.

Ma Pol Qat Turäkt Iva Qa Rhet Sae Ma Korin

⁵ Nguatu turäkt iva ngua rhet da ama ngärhäkka aa ron ma Masedonia. Näkt nga nasot dä va ngua rhet bä ngu lu ngän ⁶ näkt nguaräm ba as kale ngo gem ngän bä nguaräm ba qäqi qale ngo gem ngän bät ama soeng angät kunäng ivakt iva aingän di mamär iva ngän datnärhäm ngo sa ama iska qarakni i nani a ngo iva ngua rhet näväm ga. ⁷ Inguna qaku nani a ngo iva ngu lu ngän nak kop pät ama qäväläm ama qot äm dap kinak nani a ngo iva as kale ngo ngu na ngän mauiu qre i ma Ngämuqa qat turäkt toqoräkt. ⁸ Sökt di as pa qale ngo rhe ma Efesus bä dängdäng i rhäksot nä ma Pentikos angät kunäga ⁹ inguna ama enges ki ama tmongi di sa qia rhar bä ba ngo ivakt iva nguatu tualat mamär nä ma Ngämuqa aa lat. Dap ani di rhe di qale ama rhäqäp na rha ama ruvek kārārhani i rhat tair särhä ma Ngämuqa aa lat.

¹⁰ Bä nga rhoqoräkt iva ma Timoti qa rhän gem ngän dä sa mamär iva ngän dualat sä qa mamär ivakt iva

qät ta ama bulap dap pa qale qät len inguna qa di qa rhoqor ngo i un dualat nä ma Engeska aa lat. ¹¹ Bä äkt i varis aung gä nasäm ama mäñmäñini na qa. Ngän datnärhäm ga bä va ngäni rhäk na qa sa ama bulap ivakt iva qa rhän gem ngo inguna nguatu nañäm nani a qa qä na aurha ruavek.

Ma Pol Aa Enge Ama Dängdängini Na Ngät

¹² Ama enge sävät ma Apolos di rhoqortäqya, sa ngua märhamän särhäm ga ma ama qrot iva qa rhet bä va qä lu ngän gä na arhani aurha ruavek sökt di qoki sa qaku nani a qa iva qa rhet sagem ngän däkt. Va qa rhet kä lu ngän bät gaaäm anga qäväläm gārqomni i qoki qat tu aa snäng i märmärsäs iva qa rhet sagem ngän.

¹³ Mamär iva ngänät nañäm särhäm mes mamär dä va ngänät mair ma ama qrot mäni angän gatnanakt dä qale ngän natlen guani dap pa mamär iva ama qrotta na ngän. ¹⁴ Mamär iva iarhongäkt moe qarqärhong i ngän dualat nä irhong diva ngän dualat nä irhong nävät ama lavuqi.

¹⁵ Sagem ngän däkt gua ruavek, ngänät dräm i ama ruvek näp ma Stefanos aa vätkä di ama narhoerta na rha qarārhani i rha män i ama qatnanaktpämda näva ama ngärhäkka ma Akaia. Näkt nävät arhä snängaqa maräkt dä sa rha rha ama lat iva rhat tatnärhä ma Ngämuqa aa ruvek. Bä ngu nän ngän ma ama qrot ¹⁶ iva ngän dualat pä iarhakt arha rem näkt sävät iarhakt moe qarārhae i rha rhoqor ta. Bä qosaqi va ngän dualat toqoräkt sävät arhani moe qarārhani i rhat tualat masirhat nä ma Ngämuqa aa lat.

¹⁷ Märmär gem ngo masirhat nävät ma Stefanos kä nä ma Fortunatus näkt ma Akaikus arhä mänmäns inguna rha män mät angäna släqyäs ¹⁸ bä rha sämaqrot nä gu qloqaqa i rhoqor ngän i qosaqi rha sämaqrot na angän gloqaqa. Mamär iva ngänit kutdrir sage ama ruvek kārārhani i rha rhoqoräkt.

*Ma Pol Aa Enge Na Ama
Märmärgem*

¹⁹ Ama qatnanaktpämda nävät ama ngärhäkta ma Esia rhit täk na arhä märmärgem sagem ngän.

Ma Akwila qä nä ma Prisila näkt sävät ama qatnanaktpämda nävä ina vätkä rhit täk na arhä märmärgem ama mor ngät mäni ma Engeska sagem ngän.

²⁰ Aurha ruavek moe narhe di rhit täk na arhä märmärgem sagem ngän.

Mamär iva ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda moe i ngänit kärhäktgyäm ne na ama märmärgem*.

²¹ Aingo ma Pol ngut säm dangät täkt ama rhäkne na ama märmärgem nä ngua rhäkt maräkt.

²² Mamär iva iaqäkt kärak i qaku aa anga lavuqi sävät ma Engeska di qale qa vä ma Ngämuqa aa rhäksärhäm. Aurha Engeska, mamär iva ngia ang!

²³ Mamär iva ma Engeska ma Jisas aa ñämsävätki qali qi gem ngän.

²⁴ Gu lavuqi mäni ma Jisas ma Kraiss diva qali qi gem ngän moe. Ngätki rhoqoräkt.

---

* **16:20** ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda moe i ngänit kärhäktgyäm ne na ama märmärgem Na ama Grikkäna arha enge di rhangät täkt ama enge di rhoqortäqyia, mamär iva ngän des ama qunäga aa qäväläm sävät a ne nävät ama lat kärangätni iva ngäni vop pa angäna sdäm gane.

Ma Koringäna 2

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ama qatnanaktpämda e mät ama värhäm ama mor äm ma Korin bä qosaqi sage ama qatnanaktpämda moe qärrarhani i qale rha namet ma Korin e vät ama ngärhäkka ma Akaia moe.

Qa säm ivakt iva rhi rhäkmu na ama vänbon na ama ligär nani aa mänmänäs iva bä ba ama qatnanaktpämda e ma Jerusalem. Dä qosaqi nani a qa na rha iva rhat turäkt ta ama ruvek kärarhani i rhat tu ama inirqi mänguräp ama qatnanaktpämda. Ma Pol qa märhamän särhäm da na ama enge ama qrot ngät i nani a qa iva rhat dräm i iarhongäkt kärqärhong i qa säm irhong di nak pa qat tualat parhäm irhong nasot.

Arhani ama ruvek sa rha män mänguräp ama qatnanaktpämda e qärrarhani i rhat tair särhä ma Pol aa mämairäs angät krot i ama ngangga na qa. Rhat tamän i ma Pol maräkt di qät ta ama qatnanaktpämda e ma Korin arhä vänbon angät ligär bä ba nas bä äkt i ma Pol qat tamän masirhat sävät aa iar dä aa mämairäs angät krot.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ma Pol Qät Täväksäs Sävat Aa Iar
Dä Aa Lat I Ama Ngangga Na Qa
(1-7)

Sävat Ama Vänbon Bä Ba Ama Qat-
nanaktpämda E Ma Jerusalem (8-
9)

Ma Pol Qät Täväksäs Sävat Aa Qrot
I Ama Ngangga Na Qa (10-13)

*Ma Pol Qa Säam Ama Märmärgem
Sage Ama Qatnanaktpämda E Ma Ko-
rin*

¹ Aingo ma Pol di ma Kraia aa ngangga na ngo nävät ma Ngämuqa aa snängaqa. Bä qale aurha ruaqa ma Timoti rhe gem ngo.

Dä ngut säm dakt täkt ama abuk sagem ngän ama qatnanaktpämda

mäni ma Ngämuqa e mät ama värhäm ama mor äm ma Korin bä sävät ama qatnanaktpämda moe qärrarhani i qale rha mät ama värhap pät ama ngärhäkka moe ma Akaia.

² Mamär iva ama näämsävätki dä ama bulap sagem ngän nage ma Ngämuqa aut mamäk dä ma Engeska ma Jisas ma Kraia diva qale ngät gem ngän.

Ma Ngämuqa Na Ama Matnärhäm Dä Na ama Sämaqrot

³ Mamär iva urhi nänsäs sage ma Ngämuqa qärakni i aurha Engeska ma Jisas ma Kraia aa mamäk dä aa Ngämuqa. Bä ma Ngämuqa di ama Ngätmamäk kärakni i qat dräm gat tatnärhäm ut dä qät sämaqrot na ut bä qosaqi qa di ma Ngämuqa qärakni i qät lavuqi na ut pasägos. ⁴ Näkt kät sämaqrot na ut pasägos toqoräkt i qali lut da ama märän angärha ron ivakt iva ut di mamär iva urhit sämaqrot nä iarhakt kärarhae i sa qale rha da arhä märän moe angärha ron nä iangärhäkt ama sämaqrot kärangät i sa ma Ngämuqa qa matnärhäm ut na ngät. ⁵ Inguna rhoqor ut i urhit ta ama märän masirhat nävät iomäkt i sa sägäni na ut ut nä ma Kraia dä qosaqi nävät a qa di urhit ta ama sämaqrot ama mor ngät. ⁶ Bä ut don säda ama märän angärha ron divakt iva ngänit ta ama sämaqrot dä ama mumaiar. Bä qosaqi nga rhoqoräkt i ut ta ama sämaqrot divakt iva ngänit ta ama sämaqrot toqoräkt i qale ngän ma ama qrot sa ama bulap da ama märän angärha ron nävät ma Kraia toqor ut. ⁷ Näkt aiut di aut snängaqa ama qrot ka sävät a ngän iva as ngän dualat toqoräkt inguna ut dräm i ngakt bä ngän don säda ama märän angärha ron doqor ut dä va qosaqi ma Ngämuqa qä sämaqrot na ngän doqor ut.

⁸ Aurha ruavek, nguat tamän nä rhangät täkt ama enge dinguna qaku nani a ut na ngän iva qaku ngänät dräm sävät ama märän gärangätni i sa ut mon säda angärha ron e ma Esia. Inguna iangärhäkt ama märän di ama enges ngät mamär bä sa qaku

mamär iva u rhän näva angät tpäs moe bä äkt i sa ut mu aut snäng iva urhi näp. ⁹ Bä sa vät iomäkt ama qäväläm dä ut nari imuk pät aut snängaqa di rhoqorne na ama ruqa qarakni i sa qa rha ama rhäksärhäm bä va rhi veng ga. Sökt di iomäkt ama qäväläm di äm ngä män ivakt iva qale ut namu ut snäng i mamär vät a ut nävät aut krot maräkt iva u rhän näva ama märän angät tpäs dap kinak pa ut nanakt nä ma Ngämuqa qarakni i qat täranas na ama ruvek nämät ama tñäpki iva qa rhatnärhäm ut. ¹⁰ Sa ma Ngämuqa qa mumaiar ut nämät iangärhäkt ama märän na ama tñäpki bä va qoki as kat tuma-iar ut. Bä va qa di ut nanakt na qa iva saqi as kat täqäs täm ut toqoräkt. ¹¹ Näkt mamär iva ngän datnärhäm ut i ngäni nän sävät a ut ivakt iva ama rhäqäp na rha ama ruvek diva rhat tes ama mär sage ma Ngämuqa nävät ama modämne qarängätni i sa qa von ut täm ngät nävät ama ruvek ama rhäqäp na rha arha nän.

Ma Pol Qa Qutsasorhane Na Aa Snängaqa

¹² Märmär gem ngo iva ngua rhamän särhäm ngän i nguät dräm mamär i sa ngua mualat nä gua lat ba ama ruvek moe di nävät ama iska ama engätki na qa dä ama räkt ka dä ma Ngämuqa aa saqong. Näkt iangärhäkt ama lat di qaku nävät ama ruvek nämäni ama ivätki arhä mädräm dap kinak nävät ma Ngämuqa aa nñämsävätki bä sa ngua mualat sävät a ngän doqoräkt masirhat. ¹³ Nguat tamän doqoräkt dinguna vä gua abukkina moe sävät a ngän dä sa nguät dräm ngut säm ama enge qarängätni i märmärsäs iva ngän des ngät dä qunäga vät a ngän sä ngät dä nani a ngo iva qunäga vät a ngän mamär sä ngät. ¹⁴ Mäqi inamäk äkt di sa arhani nävät a ngän sökt di qaku rhäm ngän moe di sa qunäga vät a rha mamär i gua lat sagem ngän di nak ama engätki na ngät dä ama räkt ngät. Sökt di nguät nanakt iva qaku qale qale dä va qunäga vät a

ngän mamär sä iangärhäkt ama lat. Näkt nga va rhoqoräkt i evär dä ma Engeska ma Jisas dä va mamär vät a ngo iva ngua rhamän i märmär gem ngo nävät a ngän dä qosaqi aingän diva ngän dämän i märmär gem ngän nävät a ngo.

¹⁵ Inguna nävät iomäkt i sa nguät nanakt i sa märmär gem ngän nävät a ngo dä sa mäqi nani a ngo iva ngua rhet sagem ngän as toqoräkt narhoer iva nguät tet sae ma Masedonia. Vadi mai nga rhoqoräkt dä va ngäni rha ama matnärhäm maunmem. ¹⁶ Mäqi nani a ngo iva ngu nñämdäm närhäm ngän näkt nanokt nas säva ama ngärhäktka ma Masedonia bä qosaqi rhoqoräkt i evär däm ngo nae. Näkt pa ngän datnärhäm ngo nä iarhongäkt kärqärhong i ngut läk nani irhong iva sävät gua tmerhäs sae ma Judia. ¹⁷ Nga ngän du angän snäng i qaku mamär iva ngua rhuräkt mamär tä gu snängaqa sävät gua tmerhäs toqoräkt? Nga ngän du angän snäng i nguät dräm ngu qoar iva ngua rhualat nä guani näkt nasot dä saqi ngu qoar i qaku ngu namualat nä ini rhoqor ama ruqa qarakni i qaku qat dräm ma Ngämuqa? ¹⁸ Qoki rhoqor ma Ngämuqa qarakni i mamär vät a ut iva ut nanakt na qa sa aa enge moe di mamär vät a ngän iva ngänät nanakt nä gua enge iva qaku ngu qoar iva ngua rhualat nä guani näkt nasot dä saqi ngu qoar i qaku ngu namualat nä ini rhoqoräkt. ¹⁹ Inguna ma Ngämuqa aa emga ma Jisas ma Kraiss kärakni i aingo näkt ma Silvanus näkt sävät ma Timoti di ut sameng sävät a qa mänguräp mä ngän di qaku qa män sa ama snängaiom ama udiom dap kinak ka män di sökt sa ama snängaqa ama sägäk.

²⁰ Inguna ma Ngämuqa aa enge moe na ama mumänaris di qoki ngät tu angät släqyige vät a nas nävät ma Kraiss bä äkt i nävät a qa dä urhi qoar i, “Ngätki rhoqoräkt” sage ma Ngämuqa ivakt iva qä rha ama murhämeska. ²¹ Näkt ma Ngämuqa maräkt di qaräkt i qat tualat sä ut ut

na ngän iva ut nanakt nä ma Kraiss ma ama qrot bä qosaqi sa qa armeng däm ut moe iva bä ba nas. ²² Näkt kosaqi ma Ngämuqa qa muqunän bät a ut i qa von ut ta aa Qloqaqa ama Qumärqumärqa qäarakni i sa qa mu qa väm ut ivakt iva ama muqunängi na qa i sa aa ruvek na ut.

²³ Sukt di ngu qoar i ma Ngämuqa di qat dräm i sa qaku ngu namet sae ma Korin divakt iva qale ngu namärhamän särhäm ngän na ama enge ama qrot ngät. ²⁴ Ut tualat mänguräp mä ngän di qaku vadi va ut turäkt täm ngän ma ama qrot pät angäna iar na ama qatnanakt. Dap kinak ut tualat gem ngän ivakt iva märmär gem ngän inguna sa ngänät mair ma ama qrot mäni angän gatnanakt.

2

¹ Bä äkt i sa ngua muräkt iva qaku ngu namet sagem ngän ivakt iva qaku ngu navon ngän da anga enge anga qrot ngät kärangätni iva ngä rhäqäne sä ngän bä va airäs ngän. ² Inguna ngakt bä ngua rhäqäne sä ngän bä airäs ngän dä saqi as kaku guavek anga ruvek kärarhani iva märmär gem ngo nävät a rha inguna ma sukt ngän gärrarhani i ngän dualat sä ngo iva märmär gem ngo. ³ Sa ngua säm doqoräkt sävät a ngän divakt iva rhoqoräkt iva ngua rhän gem ngän dä varis kaku märmär gem ngo nävät a ngän gärrarhae i mai mamär iva ngäni säm ama märmärgem sävät gu snängaqa. Dap kosaqi ngua säm doqoräkt dinguna ngua mu gu snäng ma ama qrot iva ngän det mamär varhäm gua enge bä nävät iomäkt diva märmär gem ngo bä qosaqi rhoqoräkt dä va märmär gem ngän. ⁴ Ngua säm sävät a ngän inguna sa airäs ngo masirhat bä qaku isiska mät gu snängaqa bä ngut nok inguna va qale rhoqoräkt i ngua rhäqäne sä ngän bä airäs ngän dap kinak pa ngua rhualat sä ngän iva ngänät dräm i gua snäng bät a ngän masirhat.

Mamär Iva Ngänit Kyiradeng Nä Qäarakni I Qa Mualat Na Ama Lat Ama Vu Ngät Mänguräp Mä Ngän

⁵ Ngakt bä aung nävät a ngän di sa qa mualat na ama lat ama vu ngät bä qa säm ama iräski di qaku sukt ka slava na ngo dap kosaqi qa slava na ngän moe. Va ngua rhamän sävät iaqäkt ama ruqa i sa qa slava na arhani nävät a ngän masirhat dap na arhani maqälak. Varis ngu natmärhamän sävät a qa na ama qrot ngät ama enge masirhat. ⁶ Näkt ama rhäqäp na rha nävät a ngän di sa rha lu mamär nä iangärhäkt aa lat bä äkt i qoki mamär toqoräkt i sa qa rha angän däksärhäm.

⁷ Bä rhäkt di sa mamär iva ngäni rhong sävät a qa bä ngäni qyiradeng nä iangärhäkt aa lat dä va ngäni sämaqrot na qa inguna varis ama iräski ama mor qi qi namän näva aa uväs. ⁸ Bä nävät tom däkt dä ngu nän ngän ma ama qrot iva ngänit lavuqi na qa ivakt iva qa diva qä lu i as angäna snäng bät a qa.

⁹ Ngua säm dangät täkt ama enge bä ba ngän divakt iva ngu siqut na ngän iva ngu lu ivar ngän det parhäm gu rhodräp mamär ura qaku. ¹⁰ Näkt aung anga ruqa qäarakni i ngäni qyiradeng na aa lat ama vu ngät di qosaqi aingo di ngu qyiradeng na ngät. Bä ngakt bä ngua qyiradeng na aung sa aa lat di sa ngua mualat toqoräkt dä ma Kraiss aa saqong dä qosaqi rhoqoräkt divakt iva nani ama märini bä ba ngän. ¹¹ Sa ngua mualat toqoräkt divakt iva ngua rhair särhä ma Sämgä i varis kä namon sae bä qä namusar na ut inguna sa ut dräm aa snängaqa i qat dräm gat tet toqoräkt.

Nävät Ma Kraiss Aa Grot Dä Ut Täqäne Dä Mamär Na Aa Lat

¹² Näkt ngätki i ma Engeska qa matnärhäm ngo bä sa isiska nanokt ngo iva ngu sameng na ama sameng ama mär ngät sävät ma Kraiss toqoräkt i ngua män e mät ama värhäm ama mor äm ma Troas ¹³ sukt di qaku ngua rha ama bulap pät gu snängaqa

inguna qaku ngua män bät gua ru-
aqa ma Taitus e. Bä äkt i ngua met
daqule ama qatnanaktpämda äkt bä
ngua met sae ma Masedonia.

¹⁴ Sökt di ut tes ama mär sage ma
Ngämuqa iaqäkt kärke i sa vasägos
dä qä rhoer nanokt ut bä nävät
ma Krai aa qrot dä ut täqäne dä
mamär na aa lat bä qosaqi nävät
a ut dä sa ama mädräm sävät a qa
angät tamaska ama mär qa di qat
tet päta ama ivärhimek moe qärqämekni
i ut tet e. ¹⁵ Inguna aiut di ut
ma Krai aa rhamaska ama mär qa
sage ma Ngämuqa mänguräp iarhakt
kärarhae i sa qat tumaiar ta bä qosaqi
mänguräp kärarhani i sa qäbäskäbäs
na rha. ¹⁶ Näkt bä ba ama ruvek
kärarhani i sa qaku rhit ta ama muma-
iar di iaqäkt ama rhamaska di ama vu
qa ama rhamaska na ama tñäpki. Dap
bä bä iarhakt kärarhae i sa rhit ta ama
mumaiar di iaqäkt ama rhamaska di
ama mär qa ama rhamaska na ama
iar ama sok täm ngät.

Ngu lu auge di sa mamär vät a
qa iva qat tualat na ama lat ama
mor ngät toqoräkt? ¹⁷ Ma Ngämuqa
qa mualat sä ut bä mamär vät a ut
inguna aiut di qaku ut toqor ama
rhäqäp na rha ama ruvek kärarhani i
nani a rha iva rhi rha ama ligär nävät
iomäkt i rhi sameng nä ma Ngämuqa
aa enge. Dap aiut di ma Krai aa
latta na ut kärarhae i sa ma Ngämuqa
qa muqunän bät a ut ivakt iva urhi
sameng na ama sameng ama mär
ngät da aa saqong.

3

Ama Latta Sä Ma Ngämuqa Aa Rharesbane Ama Iaräs Na Ngät

¹ Sa qaku urhit sek sä nas sa ama
enge qärangätni i sa ngua säm a ngät
sävät a ngän. Bä qosaqi qaku urhit läk
nani anga abuqit nage arhani sagem
ngän ura guait nagem ngän gärqitni
i it ngät tamän i aurha lat di ama
mär ngät. ² Inguna aingän di aurha
abuqitnäknä na ama mär ngät ama lat
kärqitnäknä i sa ma Krai ka säm bäm
itnäknä päta aut snängaqa iva ama ruvek

moe diva qunäga vät a rha sä itnäknä dä
va rhat tes päta itnäknä. ³ Näkt angäna
iar di ngärhi sameng i aingän di ama
abuqit nage ma Krai kärqitni i sa it
ngärhi sameng sävät aurha lat kärqit i
sa qaku qa säm a ngät na ama pen dap
kinak ka säm a ngät nä ma Ngämuqa
ama ngät däqäm ga aa Qloqaqa. Qaku
qa säm a ngät pono vät ama abuqit
kärqitni i na ama duliglem dap kinak
ka säm a ngät päta ama abuqit kärqitni
i na ama ruvek arhä snängaqa.

⁴ Bä aiut di sa ut nanakt nävät ma
Krai i ngätki nä iangärhäkt aurha
enge rhoqoräkt dä ma Ngämuqa aa
saqong. ⁵ Näkt aiut di qaku mamär
vät a ut iva urhi qoar i sa ut mualat
nä guani sökt nävät aut krot maräkt
dap kinak ma Ngämuqa sa qa von
ut ta ama qrot ivakt iva u rhualat
nä ianiäkt. ⁶ Bä qa di qärak i qa
mualat sä ut iva mamär vät a ut
iva u rhän i ama latta ba aa rhares-
bane ama iaräs na ngät kärangätni i
sa ngä män nage ama Qloqaqa ama
Qumärqumärqa dap kaku ngä män
näva ama Muräkt kärangätni i sa rha
sä m a ngät. Inguna ama Muräkt di
ngärhi veng ama ruvek dap kinak
ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di
qät bon ama ruvek ta ama iar.

⁷ Ama Muräkt nage ma Moses
kärangät i sa ma Ngämuqa qa säm a
ngät päta ama duliglem di ngä män
sa ama tñäpki bä qosaqi ngät di ngä
män sa ama murhämeska qärakni i
qa ong ma Moses aa saqongait bä
qaku mamär vät ama Israelqäna iva
rhi nalu it näkt nasot dä rhäktäksot
na qa. ⁸ Bä äkt i ngäkt bä rhoqoräkt
dä nga va qaku ama Qloqaqa aa lat
ngä rhän sa ama enges ka mamär
ama murhämeska vät ama Muräkt
angät murhämeska aa uväs? ⁹ Inguna
ngäkt bä sa mudu di ma Ngämuqa
aa Muräkt kärangätni i ngät dän sa
ama rhäksärhäm di angärha anga
murhämeska dä sa rhäkt di ngätki
iva ama lat kärangätni i ngät tualat
sä ut iva u rhän i ama räktta na
ut di angät murhämeska diva ama
enges ka mamär. ¹⁰ Ngätki i rhom
däkt di sa äm ngärhi sameng mamär

i ianiäkt kärqäni i mudu sa ini angät murhämeska di rhäkt di sa ini ngä män i qaku ini angärha anga murhämeska inguna nävät ianiäkt kärqäni i rhäkt di ini ngä ervät sä ini angät murhämeska. ¹¹ Inguna ngakt bä ianiäkt kärqäni i mudu di rhäktäksot nä ini di sa ini ngä män sa ama murhämeska dä sa ngätki iva ianiäkt kärqäni iva qali lini mas diva ini angärha anga murhämeska ama enges ka mamär.

¹² Bä aiut di ut tamän bät tangät täkt ama enge na ama qraräk inguna ut nanakt i ngätki na ngät toqoräkt. ¹³ Dap aiut di qaku ut toqor ma Moses kärakni i qa mu ama bauläm särha aa saqongait ivakt iva qale ama Israelqäna rhi nalu i ama murhämeska di sa rhäktäksot na qa. ¹⁴ Sokt di iarhakt ama Israelqäna di ama qrot arhä väs inguna qoki as täkt di nga rhoqoräkt i rhat tes pa ama mru ngät ama rharesbane dä iomäkt ama bauläm gärqomni i mudu äm ngä ong ma Moses aa saqongait di qoki as äm ngärhi ngäng arhä saqongitnäk. Inguna sokt nävät ma Kraiss maräkt dä va ma Ngämuqa qa rhät iomäkt ama bauläm nae nävät sävetka aa saqongait.

¹⁵ Bä naimäk äkt bä sarhäkt sävät tangät täkt ama rhodäm di vät ama qäväläm gärqomni i rhat tes pä ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses dä sa ama bauläm ngärhi ngäng arhä snängaqa. ¹⁶ Sokt di nga rhoqoräkt i sävetka qä rhong sävät ma Engeska dä ma Ngämuqa qat tät iomäkt ama bauläm nae nävät aa snängaqa. ¹⁷ Näkt ma Engeska di ama Qloqaqa na qa bä qoe nai i qale ma Engeska aa Qloqaqa e di sa isiska äkt. ¹⁸ Bä aiut moe qararhae i qaku ama bauläm ngärhi ngäng aut saqongitnäk di sa ut lu mamär nä ma Engeska aa murhämeska dä sa ama qutsasorhane ngät dän bät a ut bä ut dän mamär bä nak as u rhän mamär toqor ma Jisas. Inguna rhangät täkt ama lat di ngät dän nage ma Engeska qarakni i ama Qloqaqa.

4

Ama Sameng Ama Mär Ngät Angät Neraqa

¹ Dä soknga ut mair ma ama qrot dap kaku urhit kut na nas dä rhangät täkt ama lat angärha ron gärangät i sa ma Ngämuqa qa von ut täm ngät nävät aa lavuqi. ² Bä qaku ut tualat parhäm ama is ama ngaip ngät ura ama qluqi vät angät tpäs. Dä sa qaku ut nairas ta ama ruvek ura urhi siqut iva urhi iras täm da nä ma Ngämuqa aa enge i urhit näpgoer na ngät maos maos dap kinak pasägos di urhi su rha maräkt ta ama engätki bä ut tualat toqoräkt ivakt iva qaku mamär vät aung iva qä rhäksärhäm ut nä guani inguna ut dräm i sa ma Ngämuqa qat lu aurha lat. ³ Näkt ngakt bä qäqi iangärhäkt ama sameng ama mär ngät kärangät i urhi sameng na ngät di qaku qunäga vät a ngät di sokt iarhakt kärarhae i mungsäs sä rha di iarhakt kärarhae i qaku qunäga vät a rha sä ngät.

⁴ Bä ama ruvek toqoräkt di sa ma Sämgä ama narhoerqa na qa nämäni rhakt täkt ama ivätki di sa qa väsdät mät arhä mädräm ivakt iva qale qunäga vät a rha sa ama sameng ama mär ngät nä ma Kraiss aa murhämeska iaqäkt kärak i ma Ngämuqa aa iauski. ⁵ Bä nga rhoqoräkt dä aiut di qaku urhi sameng sävät a nas dap kinak aut sameng di rhoqortäqyia, ma Jisas ma Kraiss di ma Engeska. Bä qosaqi angäna latta na ut pa angäna rem bä ba qa. ⁶ Inguna ma Ngämuqa iaqäkt kärak i sa qa qoar toqortäqyia, "Mamär iva ama neraqa qä sen bit näva ama bängangit angät tpäs" di sa qa sen mät aut snängaqa ivakt iva urhi lu ama neraqa na ama mädräm sävät ma Ngämuqa aa murhämeska qarakni i qale qa vät ma Jisas ma Kraiss.

Ama Mämägän Mät Ama Kain Na Ama Bäñbäñgi

⁷ Sokt di aiut di ut toqor ama kain gärangättni i sa rha mualat na ngät na ama bäñbäñgi bä ama mämägän nga e mät ngät ivakt iva ama ruvek ti lu i

ama mor ngät ama qrot mamär di sa ngät dän nage ma Ngämuqa dap kinak kaku ngät dän nagem ut. ⁸ Bä aiut di ut don säda ama märän masirhat angärha ron sokt di iangärhäkt ama märän di qaku ngät dän näva aut pä. Bä qosaqi sai rhoqoräkt i qaku ut dräm iva u rhualat toqor mäniekt dä sa qaku ut nari i urhit kut na nas. ⁹ Näkt pät ama qävälöp kärqapni i ama ruvek ti sangäm na ut mavängam dä sa ut dräm i sa qaku ma Ngämuqa qä namet daqule lut. Bä vät ama qävälöp kärqapni i ama märän ngärhi rharpus na ut dä saqi ut täranas bä ut mair. ¹⁰ Bä vasägos dä urhit ta ma Jisas aa tñäpki vät aut släqyigleng ivakt iva ma Jisas aa iar di ama ruvek ti lu ngät pät aurha iar bä va qosaqi qunäga vät a rha sä ngät. ¹¹ Inguna aiut kärarhae i sa ut däqäm di vasägos di rhit bodäm ut sämät ama tñäpki nävät ma Jisas ivakt iva ama ruvek ti lu aa iar vät aut släqyigleng gärqiglengni iva igleng ngärhi nöp. ¹² Bä nävät tangät täkt ama lat dä sa ama tñäpki di qiat tualat pä ut dap aingän di sa ama iar ngät tualat pä ngän.

¹³ Aiut di aut katnanakt di ngät toqor iaqäkt aa qatnanakt kärak i sa qa säm ama enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Sa nguat nanakt bä äkt i sa ngua märhamän” dä soknga aiut di ut nanakt bä äkt i qosaqi ut tamän ¹⁴ inguna sa ut dräm i iaqäkt kärak i qa märanas nä ma Jisas ma Engeska nämät ama tñäpki diva qosaqi qa rhäranas na ut ut nä ma Jisas bä va qä rhal ut ut na ngän bä va qali lut gem ga va aa qäranas. ¹⁵ Bä rhangät täkt ama märän gärangätni i sa ut don säda angärha ron di ngät dän ivakt iva ngät tatnärhäm ngän ivakt iva nga rhoqoräkt i ma Ngämuqa aa namsävätki di qit täk pät ama ruvek masirhat bä masirhat mamär dä sa va iarhakt di rhat tes ama mär masirhat sagem ga bä va qät ta ama murhämeska.

¹⁶ Bä äkt i sa aiut di qaku urhit kut na nas dap kinak ut mair ma ama qrot. Näkt näma dä qärqigleng aut släqyigleng di sa mavamava nä

igleng sokt di vasägos dä sa ma Ngämuqa qät sämaqrot na ut imuk pät aut snängaqa. ¹⁷ Inguna rhangät täkt ama märän gärangätni i ngät dän bät a ut kärangät iva qale ngät sokt pät ama qäväläm ama qot äm mamär di sa ngärhit täkmü na ut nani ama enges ka mamär ama sok täm ga ama murhämeska. Bä iaqäkt ama murhämeska diva qa rhualat sa aut märän bä va ama gaini na ngät mamär. ¹⁸ Bä äkt i sa qaku ut tu ut snäng sävät iarhongäkt kärqärhong i mamär vät a ut iva urhi lu irhong dap kinak ut tu ut snäng sävät kärqärhongni i qaku mamär vät a ut iva urhi lu irhong. Ut tualat toqoräkt dinguna qärqärhong i mamär vät a ut iva urhi lu irhong di iarhongäkt di qaku ama sok täm irhong dap kärqärhong i qaku mamär vät a ut iva urhi lu irhong di ama sok täm irhong.

5

Ama Iar Na Rhävuk Näda Ama Usäpki Arha Ron

¹ Näkt ut tu ut snäng doqoräkt inguna ut dräm i ngakt bä aut släqyigleng gärqiglengni i igleng doqor ama mämairväm ama me ngät kärangätni i ngät narhe nämäni ama ivätki di sa qäbäs nä igleng dä sa ut dräm i aurha vätka di qa e qärakni i qa nage ma Ngämuqa. Iaäkt ama vätka di qaku ama ruvek ta mualat na qa dap kinak ka di ama sok täm ga qärak i qale qa da ama usäpki arha ron. ² Inguna vä rhangät täkt ama mämairväm di sa qaku märmär gem ut dap nani a ut masirhat i vadi va ma Ngämuqa qa rhonmät pät a ut na ama vätka qärakni i rhak pono da ama usäpki arha ron. ³ Näkt ngakt bä va qa rhonmät pät a ut na qa dä sa va qaku qali lut i ama vlavel a ut.

⁴ Inguna rhoqoräkt i as kali lut pä rhangät täkt ama mämairväm di qaku märmär gem ut bä rhangät täkt di ngärhit bon ut ta ama märän. Nak kop kaku sokt nani a ut iva qali lut sañis na anga släqyige dap kinak nani a ut masirhat iva ma

Ngämuqa qa rhonmät pät a ut na ama släqyigleng gärqiglengni iva qaku igleng ngä näñäp. ⁵ Näkt iaqäkt karak i sa qa rhäkmu na ut iva qoki nani iangärhäkt ama lat di ma Ngämuqa bä sa qa von ut ta ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa ivakt iva ut dräm iva qa rhualat toqoräkt.

⁶ Bä äkt i vasägos dä sa ut nanakt nä ma Ngämuqa ma ama qrot toqoräkt. Näkt sa ut dräm i vät ama qäväläm gärqomni i qali lut mät ama släqyige di sa qali lut sañis nä ma Engeska ⁷ inguna rhoqoräkt i as kali lut te di ut däqäm bä ut tualat nävät ama qatnanakt dap kaku ut däqäm nävät iomäkt i sa ut lu iarhongäkt kärqärhong iva irhong ngä rhän nasot. ⁸ Bä sa ut nanakt nä ma Ngämuqa ma ama qrot toqoräkt bä nani a ut masirhat iva u rhet daqule ama släqyige bä va u rhet sage ma Engeska ivakt iva qali lut ut na qa. ⁹ Bä nävät iangärhäkt moe dä sa urhi siqut iva urhit säm ama märmärgem sävät aa snängaqa na aurha iar toqoräkt i qali lut te mät ama släqyige ura rhoqoräkt i sa ut met daqule ige. ¹⁰ Inguna ut moe diva ut mair dä ma Kraisa aa mämugunäs na ama matnävämne angät saqong ivakt iva ut moe asägäk asägäk diva sävetka qä rha ani qärqäni i qoki mamär vät ama lat kārangätni i ama mär ngät ura ama vu ngät kārangät i sa qa mualat na ngät te rhoqoräkt i as kale qa mät aa släqyige.

Ama Lat Kārangätni Iva Urhi Sameng I Mamär Iva Ama Ruvek Ta Rhän I Sägäni Na Rha Rhi Nä Ma Ngämuqa

¹¹ Bä nävät iomäkt dä sa urhit kutdrir sage ma Ngämuqa bä urhit len ga bä äkt i urhit täsläp pät arhani ama ruvek ma ama qrot iva rhi vodäm mes sagem ga. Sa ma Ngämuqa qat dräm a ut mamär i aiut di ut toqoräkt bä nguat nanakt i qosaqi ngän di imuk pät angän mungäsäng di sa ngänät dräm i aurha iar di ngät toqoräkt. ¹² Näkt saqi as ut tamän särhäm ngän i qaku ut tair na nas dap kinak aiut di ut tualat ivakt iva

mamär vät a ngän iva ngän damän na ama enge ama mär ngät sävät a ut bä va ngän duqunäga vät iarhakt kärarhae i rhat tair na nas sa arha lat kārangätni i ama ruvek tat lu ngät dap kaku rhä iarhongäkt kärqärhong i qali lirhong e mät arhä snängaqa.

¹³ Inguna ngakt bä ama ruvek di rhat lu gua lat bä rhat tu arhä snäng i sa guani na ngo dä sa mamär iva ngänät dräm i nak gua lat toqoräkt divakt iva ngut säm ama märmärgem sage Ngämuqa. Dap kosaqi ngakt bä ngänät lu iangärhäkt gua lat bä ngän du angän snäng i ngät di ngät dän nävät ama mär qa ama snängaqa dä sa nani a ngo iva ngänät dräm i iangärhäkt ama lat di ngät bä ba ngän ivakt iva ngät tatnärhäm ngän. ¹⁴ Bä ma Kraisa aa lavuqi di qiat tualat sä ut iva ut tualat parhäm aa snängaqa inguna ut nanakt i sa akni ama ruqa qa ñäp sädaver ama ruvek moe dä soknga nävät iomäkt dä sa ut moe ama qatnanaktpämda di qosaqi sa ut ñäp ut na qa. ¹⁵ Näkt ka di sa qa ñäp sädaver ama ruvek moe ivakt iva aiut ama qatnanaktpämda qärarhani i rhat däqäm diva qaku qale rha bä rhat tualat na ama lat kārangätni iva ngärhit säm ama märmärgem säva arhä snängaqa dap kinak pa rhat tualat na ama lat bä ba qa iaqäkt karak i qa ñäp näkt saqi ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki ivakt iva nani ama märini bä ba rha.

¹⁶ Bä äkt i rhäkt di sa qale ut lu ama ruvek toqor ama ruvek nämäni rhakt täkt ama ivätki i rhat dräm dat lu rha i rha rhoqoräkt. Näkt mudu di sa ut lu ma Kraisa toqoräkt sokt di as kaku ut lu qa rhoqoräkt. ¹⁷ Bä nga rhoqoräkt di ut dräm doqortäqyia, ngakt bä aung anga ruqa di sa sägäni na qa qä nä ma Kraisa dä sa iaqäkt ama ruqa di ama iaräs na qa. Bä aa lat ama mru ngät di sa ngä met nae bä rhäksot na ngät dap ama iaräs na ngät ama lat di sa ngä män säva aa iar. ¹⁸ Näkt tangät täkt moe ama lat kārangätni i sa ngä märanas pä sävetka rhoqoräkt aa iar di ngät nage ma Ngämuqa iaqäkt karak

i nävät ma Kraiss dä sa qa säm ama sägäni na ut ut nä ma Ngämuqa. Näkt sa ma Ngämuqa qa von ut ta ama lat kärangätni iva urhi sameng i mamär iva ama ruvek ta rhän i sägäni na rha rhi na qa.

¹⁹ Ama rharimini sä iangärhäkt ama lat di rhoqortäqya, nävät ma Kraiss dä sa ma Ngämuqa qat tu ama ruvek nämäni ama ivätki iva sägäni na rha rhi na qa bä vät iangärhäkt aa lat dä sa qaku qät täksärhäm da vät arha lat ama vu ngät angät tpäs näkt kosaqi qat nanakt na ut sa ama lat kärangätni iva urhi sameng i mamär iva ama ruvek ta rhän i sägäni na rha rhi na qa. ²⁰ Dä soknga sa ut mair sä iangärhäkt ama lat bä ma Kraiss bä ma Ngämuqa di qä nän ama ruvek ma ama qrot nävät a ut iva rha rhän iva sägäni na rha rhi na qa. Bä äkt i urhit täsläp pät a ngän ma ama qrot nävät ma Kraiss iva ngän dualat toqoräkt. ²¹ Näma dä sa ma Kraiss di qaku qa mualat na anga vuini sokt di sa ma Ngämuqa qa mualat sä qa bä qa män doqor ama vu qa mas ama ruqa nävät aurha vuirhong. Ma Ngämuqa qa mualat toqoräkt ivakt iva mamär vät a ut iva urhän i aa ruvek kärarhani i ama räktta na rha da aa saqong.

6

¹ Nävät kärangätni aurha lat ut nä ma Ngämuqa dä sa ngu nän ngän ma ama qrot iva nga rhoqoräkt i sa ngän da ma Ngämuqa aa nämäsvätki dä va qale ngän nasäm ama männäni na qi. ² Inguna ma Ngämuqa qa qoar toqortäqya,

“Vät ama rhäkmmär äm ama qäväläm gem ngo dä sa ngua nari ngän dä vät ama qäväläm na ama mumaiar dä sa ngua matnärhäm ngän.”

As ngäni lu i rhom däkt ama qäväläm di ama rhäkmmär äm i rhom däkt ama qäväläm di ama qäväläm na ama mumaiar.

³ Näkt kaku ut namualat na anga lat kärangätni iva ngä rhäqäne sa ama

ruvek iva qale rhat nanakt nä ma Kraiss ivakt iva aurha lat di isiska mät ngät dä qaku ama ruvek ti nalu guani qarqäni i qaku maräkt nä ini vät a ngät. ⁴ Sokt di vät kärangätni aurha lat moe di sa iangärhäkt ama lat ngärhi sameng i aiut di ma Ngämuqa aa latta na ut mamär qararhani i rhat tualat pa aa rem. Bä vasägos di mänadin bät a ut i qali lut ma ama qrot bä ut täqäne dä mamär toqoräkt i ama ruvek ti slava na ut dä da ama märän dä ama siqutsiqut ama mor ngät angärha ron. ⁵ Sai dä ama ruvek ti arhäktgyäm sä ut bä rhat tu ut pa ama tpäskiarharhäng. Bä arhani di rhat tuinirqi mänguräp mä ut ut na ama ruvek bä vasägos di ut tualat masirhat bä ma Ngämuqa bä sa qaku urha anga qrot. Dä qaku urhi mänatäm mamär näva ama bängang dä sa anoeng mä ut. ⁶ Näkt aurha lat di ama qumärqumär ngät dä ma Ngämuqa aa saqong bä ma Ngämuqa qät bon ut ta ama mädräm ivakt iva ut tualat na ama lat kärangätni i nani a qa na ngät. Dä qali lut sa ama bulap bä ut tualat na ama mär ngät ama lat sävät ama ruvek moe. Dä nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qrot di sa ut tualat nä iangärhäkt ama lat moekt bä qosaqi ut tualat sa ama lavuqi ama engätki na qi sävät ama ruvek moe. ⁷ Dap urhi sameng na ama engätki sävät ma Kraiss dä ma Ngämuqa qät bon ut ta ama qrot bä urhi sameng. Bä dä iangärhäkt aurha lat angärha ron di ut sangar mät ama ulaqi at kärhong mät au rhäkt kärqärhongni i na ama räkt ngät ama lat.

⁸ Bä sa ut tualat toqoräkt i näma dä äkt bä ama ruvek tit kutdrir sävät a ut ura qaku ura rhat tamän mava na ut ura rhit sek sä ut na anga enge ama mär ngät. Ama ruvek di rhat tu arhä snäng i ama irasmätta na ut dap kinak ama engätkinarha na ut. ⁹ Arhani ama ruvek di rhat dräm a ut i aiut di ma Ngämuqa aa latta na ut dap kinak arhani di qaku nani a rha iva rhat nanakt toqoräkt. Bä arhani ama ruvek di nani a rha iva rhi veng ut sokt di as ngäni lu i ut däqäm. Bä sai di

ama ruvek ti sangäm na ut sokt di qop kaku rha veng ut. ¹⁰ Bä sai dä sa airäs ut sokt di vasägos dä sa märmär gem ut masirhat. Bä qali lut toqor ama ruvek kärarhani i ama tläk ta sokt di ut tualat sa ama rhäqöp na rha ama ruvek bä sa mämägän sä rha masirhat. Bä ngätki i qaku aurha anga qärhong masirhat sokt di ma Ngämuqa qät bon ut tä iarhongäkt moe.

¹¹ Sa ut märhamän maräkt särhäm ngän ama Koringäna dä sa urhi qoar na ngän i aurha snäng bät a ngän masirhat. ¹² Näkt aiut di qaku ut tualat na anga lat sävät a ngän gärangätni i ngärhi sameng i qaku aurha snäng bät a ngän dap kinak aingän angäna lat sävät a ut di ngärhi sameng i qaku angäna snäng bät a ut. ¹³ Bä ngut säm sävät a ngän doqor qre i ngut säm sävät ngua es i mamär iva angäna snäng bät a ut toqor ut i sa urha snäng bät a ngän.

Ma Ngämuqa Ama Ngät däqäm Ga Aa Vätki

¹⁴ Mamär iva qale sägäni na ngän ngän na ama ruvek kärarhani i qaku rhat nanakt nä ma Kraiss. Inguna ngu lu va sirhäkt di mamär iva sägäni na ama ruvek ama räkt ta arha lat ngä na ama ruvek kärarhani i qaku ama räkt ta arha lat toqor mäniekt? Ura nga mamär vät ama neraqa qä na ama bängagi iva qali liom mamär gem ne? ¹⁵ Ngu lu va sägäni nä ma Kraiss kä nä ma Belial toqor mäniekt ura va sägäni na aung anga qatnanaktpämga qä nä iaqäkt kärak i qaku qat nanakt toqor mäniekt? ¹⁶ Nga mamär vät ma Ngämuqa aa vätki qi na ama iaus kärangätni i sa ama ruvek ta mualat na ngät iva ngärhi rhares ba ne? Inguna sa aiut di ma Ngämuqa ama ngät däqäm ga aa vätki na ut bä iomäkt di äm doqor varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia,

“Va qale ngo ngu na rha bä va nguut tet mänguröp mä rha näkt pa aingo diva arhä Ngämuqa na ngo

bä rha diva gua ruvek na rha.

¹⁷ Bä nga rhoqoräkt dä sa va ngän det daqule iarhakt kärarhae i rhat tualat na ama vuirhong näkt ma Engeska qä qoar iva ngäni anñis na nas näväm da näkt pa qale ngänit täk pät kärqärhongni i ama qävu irhong dä sa va ngu ar sä ngän sagem mes.”

¹⁸ Bä qosaqi ma Engeska ma Ngämuqa iaqäkt kärak i ama qrot moe angät tarebäm ga qoar toqortäqyia,

“Va aingo diva angän mamäk na ngo näkt pa aingän diva ngua es na ngän.”

7

¹ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, ma Ngämuqa di sa qa von ut tä iangärhäkt ama mumänaris dä soknga mamär iva urhi qumär aut släqyigleng dä aut kloqaqa sä iarhongäkt moe qärqärhong i qaku ama mär irhong. Bä mamär iva urhit kutdrir sage ma Ngämuqa bä va u rhän i ama qumärqumärta na ut mamär da aa saqong.

Ma Pol Aa Märmärgem

² Mamär iva angäna snäng bät a ut. Sa qaku ut mualat na anga lat kärangätni i qaku ama räkt ngät sävät aung nävät a ngän dä qaku ut musar na aung nävät a ngän dä qaku ut ta guani nage aung nävät a ngän nävät ama iraski. ³ Näkt kaku ngua märhamän bät iangärhäkt ama enge ivakt iva ngu sämäqulu na ngän inguna sa qre ngua qoar na ngän i gua snäng bät a ngän masirhat i näma dä äkt bä ngu ñäp ngu na ngän ura nguut däqäm ngu na ngän. ⁴ Aingo di nguut tamän na ama qararak särhäm ngän dä märmär gem ngo masirhat nävät a ngän. Sa ngän sämaqrot na ngo mamär bä näma dä ut mon säda ama märän angärha ron sokt di märmär gem ngo masirhat.

⁵ Bä nga rhoqoräkt i ut mon sae ma Masedonia dä sa qaku mamär iva mae vät a ut mamär bä vät ama

ivärhimek moe qärqämekni i sa ut tet pät imek di sa ama märän ngä män bät a ut i ama ruvek ti arhäktgyäm sä ut dä qänäskänes ut masirhat sävät a ngän moe. ⁶ Sökt di ma Ngämuqa qäarakni i qät sämaqrot nä iarhakt kärarhae i qale rha sa ama qänäskänes di sa qa sämaqrot na ut nä ma Taitus aa mänmänäs. ⁷ Näkt kaku sökt aa mänmänäs ngä sämaqrot na ut dap kosaqi angän sämaqrot bä ba qa ngä sämaqrot na ut inguna sa qa qoar na ut i nani a ngän masirhat iva ngäni lu ngo qosaqi airäs ngän masirhat nävät a ngo i qänäskänes ngän bä nani a ngän iva ngän datnärhäm ngo. Bä sa nga ma Taitus ka qoar na ngo nä iarhongäkt dä sa märmar gem ngo masirhat.

⁸ Bä ngätki i sa gua abuk kia mäqäne sä ngän bä airäs ngän sökt di rhäkt di sa qaku nguut tu gu snäng i qaku ama märäm doqoräkt i sa ngua rhäk na qi sagem ngän. Dap mäqi di sa ngua mu gu snäng doqoräkt dinguna ngua lu i iaqyäkt angäna iräski. Sökt di nak kop airäs ngän bät ama qäväläm ama qot äm. ⁹ Bä rhäkt di sa märmar gem ngo masirhat di qaku nävät iomäkt i nak kop airäs ngän nävät angäna lat dap nguna nävät iomäkt i sa airäs ngän bä ngän näpgoer na nas. Inguna sa ngän nari ama iräski qäarakni i ma Ngämuqa qa mu qi da angäna ron ivakt iva ngäni rhong sävät a qa bä äkt i rhoqoräkt di sa qaku ut slava na ngän. ¹⁰ Ama iräski qäarakni i ma Ngämuqa qät bon däm gi di qiat tualat sa akni ama ruqa iva qä näpgoer na nas bä nasot dä iangärhäkt ama lat na ama rhitnäpgoernanas di ngärhi rhoer nanokt ka säda ama muaiar angärha ron. Bä qaku aung gäarakni i sa airäs ka nävät iomäkt. Sökt di ama iräski qäarakni i nak kop ki rhoqor ama ruvek narhe nämäni ama ivätki arha iräski di qit sa ama tñäpki.

¹¹ As ngäni lu i nävät iaqyäkt ama iräski nage ma Ngämuqa dä sa nani a ngän masirhat iva ngän dualat na ama lat ama räkt ngät. Bä va ngäni qur ma Ngämuqa i sa ngän mualat

nä ianiäkt kärqäni i sa nani a qa iva ngän dualat nä ini. Bä uraqa da angäna ron sävät ama lat kärangätni i sa ngä män mänguräp mä ngän bä qänäskänes ngän masirhat. Näkt nani a ngän masirhat iva saqi as ngäni lu ngo dä qosaqi nani a ngän iva ama räkt ngät ama rhäksärhäm ngä rhän sä mänguräp mä ngän. Bä nga rhoqoräkt i sa ngän mualat nä iangärhäkt ama lat moekt dä sa ngän gur a ngo i sa ngän mualat maräkt. ¹² Sa ngua säm bä iaqyäkt ama abuk divakt iva qaku sävät iaqäkt kärak i qa mualat na ama lat ama vu ngät ura sävät akni qäarakni i qa mualat na ngät sävät a qa dap kinak ngua säm bäm gi sävät a ngän divakt iva ngän des päp gi dä va ma Ngämuqa qa rhuqunäga vät a ngän i ngätki i sa ngänit kutdrir sävät a ut. ¹³ Bä nävät iangärhäkt angäna lat sävät a ut dä sa ut ta ama sämaqrot.

Näkt kosaqi savono sävät iomäkt angärha rhäng dä sa mär gem ut masirhat toqoräkt i ut lu ma Taitus i märmar gem ga dap kaku airäs ka inguna qa lu qärangätni angäna lat ama mär ngät sävät a ut. ¹⁴ Bä ama enge qärangätni i sa ngua qoar na qa na ngät sävät angäna lat ama mär ngät di sa qaku aqlus pät a ngo i sa ngua märhamän särhäm ga na ngät. Nak kop toqor inamäk i sa ut tamän särhäm ngän nä iarhongäkt moe qärqärhong i sa ama engätki nä irhong dä qosaqi rhäkt dä iangärhäkt aurha enge sävät a ngän bä bä ma Taitus di ama engätki na ngät. ¹⁵ Näkt sa rhäkt di aa snäng bät a ngän masirhat nävät iomäkt i sa ngän met parhäm iangärhäkt ama lat kärangät i sa ngua von ngän iva ngän dualat na ngät bä qosaqi iomäkt i sa ngän slamär ngäna ar sä qa na ama qutdrir. ¹⁶ Bä rhäkt dä sa märmar gem ngo masirhat inguna nguut nanakt na ngän maengätki iva ngän dualat nä iarhongäkt kärqärhong i ma Ngämuqa nani a qa iva ngän dualat nä irhong.

*Ama Enge Na Ama Rhäsläp Säväät
Iomäkt Iva Rhit Bon Masirhat Näväät
Ama Märmärgem*

¹ Gua ruavek, rhäkt di nani a ut iva u rhuqunäga vät a ngän säväät ma Ngämuqa aa ñämsävätki qäaraktni i sa qa von däm gi bä ba ama qatnanaktpämda nämät ma Masedonia ² inguna vät ama qäväläm gärqomni i ama mor ngät ama märän ngät dän bät a rha bä ngärhi siqut na rha dä sa iarhakt ama qatnanaktpämda di nak kop märmär gem da masirhat. Bä nämä dä rha di ama tläk ta sokt di näväät arhä märmärgem dä sa rha von arhani ama qatnanaktpämda masirhat ta ama ligär nagem mes. ³ Bä ngo di sa nguät dräm iangärhäkt arha lat bä äkt i mamär vät a ngo iva nguät tamän särhäm ngän i sa rha von da ama ligär varhäm arhä snängaqa maräkt i rha von da rha ama ligär qarängättni i nga e gem da dä qosaqi rha von da rha angättni qarängättni i qop as ngät sae varhäm arhä snängaqa. ⁴ Dä qäqi rha nän ut ma ama qrot iva urhi rhares pät arha rhäng iva rhit bon da ama matnärhäm bä ba ama qatnanaktpämda. ⁵ Ngua mu gu snäng iva rhi von da anga gaini nämäni arhä ligär sokt di nak ta von da ama ligär masirhat mamär. Narhoer di sa rha vodäm mes sage ma Engeska näkt nasot dä rha vodäm mes sagem ut i rhat tualat na ama lat kärängättni i nani ma Ngämuqa iva rhat tualat na ngät säväät a ut.

⁶ Ma Taitus di iaqäkt kärakni i qa matnärhäm ngän bä ngän nasäng i ngän durhämne na ama ligär qarängättni iva angän bänbon na ngät bä äkt i sa ut nän ga ma ama qrot iva qa rhatnärhäm ngän iva ngäni sot nä iangärhäkt angäna lat toqoräkt kärängättni i ngät dän näväät angän ñämsävätki. ⁷ Bä rhäkt di sa ngän dualat mamär na ama lat i sa ngänät nanakt mamär nä ma Ngämuqa dä ngäni sameng na aa enge mamär dä ngän dualat näväät ama mädräm ama mär ngät dä qale ngän ma ama qrot na ama märmärgem. Bä qosaqi sa

ngän dualat mamär sa ama lavuqi säväät arhani varhäm aut tisu bä ba ngän. Bä rhäkt di qosaqi mamär iva ngän dualat mamär masirhat nä rhangät täkt angäna lat bä ba ama qatnanaktpämda.

⁸ Näkt kaku nguät tamän särhäm ngän ma ama qrot ivakt iva ngän dualat toqoräkt. Sokt di sa ngua lu arhani arhä lavuqi ama mor qi säväät ama tläkta bä rhangät täkt gua enge diva ngärhi siqut na ngän ivar aingän di rhoqor ta sä angän lavuqi ura qaku. ⁹ Inguna sa ngänät dräm i aurha Engeska ma Jisas ma Kraisa aa ñämsävätki säväät a ngän i nämä dä sa qa di ama qarhong bät a qa sokt di qa män i ama tläqa na qa ivakt iva nani ama märini bä ba ngän ivakt iva näväät iaqäkt aa tläqa dä sa va ngän dän i ama qarhongbärharha na ngän.

¹⁰ Rhak mane ama quiaqa di aingän di sa ngän nasäng iva ngän durhämne na ama ligär bä ba ama qatnanaktpämda inguna nani a ngän iva ngän dualat toqoräkt. Bä rhäkt diva ngu qoar na ngän säväät ama lat kärängättni i nguät tu gu snäng iva ama märäm gem ngän doqoräkt iva ngän dualat na ngät. ¹¹ Dä rhäkt di sa mamär iva ngäni sot na ama lat mamär qarängättni i sa ngän nasäng na ngät iva qoki rhoqor angän snängaqa ama qrot ka iva ngän datnärhäm bä va ngän dualat toqoräkt parhäm angän mämägän. ¹² Inguna ngakt bä nani aung näväät a ngän iva qä von da ama ligär diva märmär ge ma Ngämuqa rhoqoräkt i qät bon nämäni ama ligär qarängättni i nga e gem ga. Ma Ngämuqa di qaku qänäskänes ka sä iarhongäkt kärqarhong i qaku irhong nga e gem ga.

¹³ Qaku ngu qoar i mamär iva ngän datnärha arhani bä va ngäni von nas ta ama märänga. Dap kinak nani a ngo iva ama qatnanaktpämda moe diva qosaqi arha anga qarhong qarqarhongni i rhit läk nani irhong. ¹⁴ Bä vät tom däkt ama qäväläm gärqomni i masirhat na angän qarhong di sa mamär iva ngänit bon arhani

ama qatnanaktpämda nävät angän gärhong masirhat inguna rha di rhit läk nani irhong. Mamär iva ngän dualat toqoräkt divakt iva rha di nak saqi rhit bon ngän dä iarhongäkt kärqärhong i ngänit läk nani irhong bät ama qäväläm gärqomni iva ngänit läk nani irhong. Bä nävät iaqäkt ama iska dä sa va mamär na ngän ngän na rha dap pa qaku ngän moe ngän na rha va ngän natläk nani guarhong. ¹⁵ Rhom däkt di varhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätni i sa rha säm a ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia,

“Auge qäarak i sa qa mät ama tmäs ama mana masirhat di nasot di qaku anga tmäs saqi as savono dap iaqäkt kärak i sa qa mät ama mana maqälak di nasot di qaku qät läk nani anga tmäs.”

Ma Taitus Kä Na Aa Ruaiom

¹⁶ Sökt di ut tes ama mär sage ma Ngämuqa iaqäkt kärak i qa mu ama snängaqa dä ma Taitus aa ron iva nani a qa masirhat iva qat tatnärhäm ngän doqor ngo i sa nani a ngo masirhat iva nguät tatnärhäm ngän. ¹⁷ Inguna qaku sökt nävät iomäkt i sa ut nän ga ma ama qrot iva qa rhatnärhäm ngän dap koki qa maräkt parhäm aa snängaqa di nani a qa masirhat iva qa rhet sagem ngän. ¹⁸ Näkt urhit täk na akni aurha ruaqa qäarakni i sa ama qatnanaktpämda moe di rhat dräm a qa i qat dräm gä sameng na ama sameng ama mär ngät mamär iva qä nä ma Taitus in det sagem ngän. ¹⁹ Näkt kaku sökt nävät iomäkt i ama qatnanaktpämda rhat dräm a qa dap kosaqi qa di ama qatnanaktpämda sa rha armeng däm ga iva qa rhet kä na ut toqoräkt i u rhet sa ama vänbon gärangätni iva urhi von ama qatnanaktpämda nae ma Jerusalem däm ngät. Bä va iangärhäkt aurha lat di ngärhi sameng irha aut snängaqa ama mär qa dä va ngärhi von ma Engeska rha ama murhämeska. ²⁰ Ut tualat toqoräkt divakt iva qaku mamär

vät aung iva qä narhäksärhäm ut pät iomäkt angät tpäs kärqomni i qaku ut mualat mamär na ama lat kärangätni i urhit bon dä iangärhäkt ama vänbon ama mor ngät bä bä iarhakt e ma Jerusalem ²¹ inguna nani a ut iva iangärhäkt aurha lat di ama räkt ngät dä ma Engeska aa saqong dä da ama ruvek arhä saqong.

²² Näkt kosaqi urhit täk na akni aurha ruaqa qä na iom bä iaqäkt di qäarak i sa ma ama rhäqäp nä imek di sa ut siqut na qa dä ut lu i nani a qa masirhat iva qat tatnärhäm ut. Bä rhäkt di iaqäkt aurha ruaqa di sa nani a qa masirhat mamär iva qa rhet kä na iom inguna sa qat lu i märmär gem ngän iva ngäni von da angän bänbon bä ba ama qatnanaktpämda. ²³ Näkt sävät ma Taitus di qa di gua ruaqa na qa qäarakni i ngu na qa un dualat iva un datnärhäm ngän. Dap aiomni aurha ruaiom di sa ama qatnanaktpämda rha rhäk na iom iva in dualat na ama lat ivakt iva iangärhäkt ina lat ngärhit bon da ama murhämeska sage ma Krai. ²⁴ Näkt toqoräkt i ma Taitus kä na aiomni aurha ruaiom da rhän gem ngän dä mamär iva ngän dualat sä rha mamär ivakt iva arhani ama qatnanaktpämda mät ama värhap maos maos ti lu iaqyäkt angän lavuqi dä va rhat dräm i ma aurha enge sävät angäna lat ama mär ngät di qoki ama engätki na ngät.

9

Rhat Turhämne Na Ama Ligär Bä Ba Ama Qatnanaktpämda E Ma Jerusalem

¹ Rhäkt di qaku ngut läk iva as ngut säm ama enge bä ba ngän sävät ama ligär qärangätni iva ngät dän sage ma Ngämuqa aa ruvek e ma Judio. ² Rhoqoräkt dinguna sa nguät dräm i angän däkmunanaska iaqäkt kärak i sa ngua sek sä ngän inguna nävät a qa bä ba ama ruvek nae ma Masedonia i ngu qoar i aingän ama Akaiaqäna di sa ngän däkmu na nas iva ngän datnärhäm mänasäng bät tak mane ama quiaqa. Bä iaqäkt

angän snängaqa rhoqoräkt di sa qa märanas na ama rhäqäp na rha iva rha rhatnärhäm. ³ Sökt di rhäkt di ngut täk nä iarhakt aurha ruavek ama dävaung na rha sagem ngän divakt iva qale ngän na ama rhäkmunanaska rhoqor varhäm gua enge qärangätni i sa ngua märhamän bät a ngät sävät a ngän.

⁴ Inguna ngakt bä guavek nävät ama Masedoniaqäna rha rhet ti na ngo bä sagem ngän dä rhi lu i as kaku ngän däkmü na nas dä sa va aiut diva aqlus pät a ut bä qosaqi aingän diva aqlus pät a ngän masirhat mamär. ⁵ Bä nävät tom däkt dä sa ngua mu gu snäng i ama mär masirhat toqoräkt iva ngu rhäk nä iarhakt aurha ruavek iva rhi er ta rhet sagem ngän bä va rha rhatnärhäm ngän iva ngäni rhäkmu na ama vänbon gärangätni i sa ngän mumänaris iva ngäni von däm ngät. Rhoqoräkt divakt iva angän bänbon diva ngäni vodäm ngät parhäm aingän maräkt angän snängaqa dap kaku nävät arhani arhä muräkt bä ba ngän iva ngän dualat toqoräkt.

Ama Ruqa Qärakni I Qät Bon Da Ama Vänbon Nävät Ama Märmärgem

⁶ Mamär iva ngänät dräm doqortäqyia, ama ruqa qärakni i qät kutnanokt ama tmäs maqälak di qosaqi va qä rha ama tmäs maqälak dap ama ruqa qärakni i qät kutnanokt ama tmäs masirhat di qosaqi va qä rha ama tmäs masirhat.

⁷ Aingän moe asägäk asägäk di mamär iva sävetka qat turäkt ba nas iva qä von da ama mämänia varhäm aa snängaqa maräkt. Dap paris kaku nani a qa iva qä von dä guani ura akni qat turäkt iva qa rhualat toqoräkt inguna ma Ngämuqa di märmär gem ga nävät iaqäkt kärak i qät bon arhani nävät ama märmärgem. ⁸ Bä ma Ngämuqa di mamär vät a qa iva qat tatnärhäm ngän mamär iva mämägän

sä ngän masirhat mamär vasägos ivakt iva mamär vät a ngän iva ngän dualat na ama lat moe ama mär ngät maos maos. ⁹ Rhangät täkt ama lat di ma Ngämuqa aa enge ngät tamän sävät a ngät toqortäqyia,

“Sa qa are da arhani masirhat dä qa von gärrarhani i ama tläkt ta bä aa lat ama räkt ngät toqoräkt diva qale ngät pasägos.”

¹⁰ Ma Ngämuqa qärakni i qät bon da ama gavämirhong bä ba ama latka nävät aa erhäs bä qosaqi qät bon ga rha ama tmäs diva qosaqi qä von ngän da ama gavämirhong masirhat ivakt iva angäna lat ama räkt ngät diva ngärhi sa ama tmäs masirhat. ¹¹ Näkt ma Ngämuqa va qa rhodämne na ngän nä varhäm ama is moe maos maos toqoräkt i ngänit bon masirhat mamär dä va angäna lat toqoräkt pa ngä rhualat sa ama rhäqäp na rha ama ruvek iva rhat tes ama mär sage ma Ngämuqa.

¹² Inguna rhangät täkt angäna lat di qaku sökt ngät tatnärha ama tläkt sa arha tläqa dap kosaqi nävät a ngät diva iarhakt ama ruvek tat tes ama mär masirhat sage ma Ngämuqa. ¹³ Bä qosaqi nävät iangärhäkt angäna lat dä va rhi von ma Ngämuqa rha ama murhämeska inguna sa ngänät nanakt na ama sameng ama mär ngät sävät ma Kraiss dä sa ngän met parhäm ngät i ngän bon masirhat bä ba rha dä bä ba arhani moe. ¹⁴ Näkt täkt di rhi nän sävät a ngän dä nani a rha masirhat iva rhi lu ngän inguna ma Ngämuqa di sa qa mualat gem ngän masirhat nävät aa niamsävätki bä sa ngän matnärhäm da. ¹⁵ Sa ut tes ama mär sage ma Ngämuqa nävät aa vänbon gärangätni i qaku mamär iva aung gä narhodäm bät a ngät*.

10

* **9:15** aa vänbon gärangätni i qaku mamär iva aung gä narhodäm bät a ngät Nguaräm dangät täkt ma Ngämuqa aa vänbon di aa emga ma Jisas ma Kraiss ura nguaräm ngät di iomäkt iva qä västämne na ama Jentailqäna rhi na ama Judaqäna ma ama sägäge ama släqyige na ama qatnanaktpämda.

Ma Pol Qat Tuqunäga Vät Ama Ruvek Mamär Säväta Äa Lat

¹ Aingo ma Pol di ama ruvek ti goar i ngu nänbut sä nas mäk toqoräkt i qali lut ngu na ngän dap ngut täk na ama enge ama qrot ngät sagem ngän doqoräkt i qale ngo sañis na ngän. Dap ngu nän ngän näväta ma Krai kärakni i mudu dä qat dräm gät säm ama gaini na nas dä qat tualat sa ama bulap i ² ngu nän ngän ma ama qrot iva qale ngän namäqäne sä ngo iva mamär iva ngua rhamän na ama enge ama qrot ngät na ama qraräk säväta a ngän bät ama qäväläm gärqomni i saqi qale ngo gem ngän. Varis kre va dä ngu namärhamän säväta angän bäs toqor ngo i nguat nanakt i mamär iva ngua rhamän säväta iarhakt kärarhae i rhat tu arhä snäng i gua lat di ngät toqor ama ruvek mavängam nämäni ama ivätki arha lat. ³ Bä näma dä aiut di sa qali lut mäni ama ivätki sokt di qaku urhi e rhoqor ama ruvek kärarhani i rha nämäni qi. ⁴ Inguna ama ulaqi at kärhong gärqärhongni i urhi e nä irhong di qaku ama ulaqi at kärhong na ama släqyige dap iarhongäkt kärqärhong i urhi e nä irhong di sa ma Ngämuqa qa von irhong da ama qrot ivakt iva irhong ngärhi slava nä ma Sämgä aa qrot. ⁵ Urhit täksot na ama enge qarängätni i ama ruvek tat tärana na ngät kärängät i ngät tair särhä ma Ngämuqa aa lat ngä na ama ruvek arha lat na ama mairnana moe kärängätni i ngät täqäne sa ama ruvek bä qaku qunäga vät a rha säväta ma Ngämuqa. Dap urhit päsrha ama ruvek arhä mungäsnäng moe ivakt iva sokt tat tu arhä snäng säväta iarhongäkt kärqärhong i nani ma Krai nä irhong bä va rhat tet nasot irhong. ⁶ Bä vät ama qäväläm gärqomni i ut lu i sa ngänit päsa ma Krai aa enge angärha rhäng mamär dä sa ut täkmä na nas iva ut turäkt tä iarhakt kärarhae i sa qaku rhit päsa angärha rhäng.

⁷ Nani a ngo iva qunäga vät a ngän sä qarqärhongni i irhong ngät tärana

mänguräp mä ngän. Ngakt bä aung näväta a ngän di sa qat nanakt i qa di ma Krai aa latka na qa dä sa mamär iva qat dräm i nak aiut di ut toqor qa i ma Krai aa latta na ut. ⁸ Ngua märhamän doqoräkt dinguna ma Engeska qa von ngo rha ama qrot ivakt iva ngua rhatnärhäm ngän iva ngän dän i ama sräp ta ama qatnanaktpämäda na ngän dap kaku va ut naslava na angän gatanakt. Näkt ngakt bä ngu sek sä nas pit maqälak na ama enge rhoqoräkt diva qaku mamär iva aqlus päta a ngo vät iangärhäkt gua enge angät tpäs. ⁹ Näkt kaku nani a ngo iva ngua rhualat sä ngän iva ngänit len ngo näväta gua enge qarängätni i ngut säm a ngät pä gua abukkina bä ba ngän. ¹⁰ Nguat tamän doqoräkt dinguna arhani ama ruvek tat tamän doqortäqyia, "Ma Pol aa abukkina di ama märän ba angärha enge dä ama qrot ngät sokt di gem ut di qa rhoqor ama ruqa mavängam bä aa sameng di qaku ama märän bäm ngät." ¹¹ Ama ruvek kärarhani i rhat tamän doqoräkt di mamär iva rhat tu arhä snäng mamär inguna ama enge qarängätni i ut säm a ngät pä iangärhäkt aurha abukkina rhoqoräkt i qali lut sañis na ngän diva qoki ut tualat toqoräkt parhäm ngät toqoräkt i saqi as pa qali lut gem ngän.

¹² Ama ruvek toqoräkt di sa rhat tair na nas sokt di ngakt bä ngäktki rhoqoräkt i ama vit na rha vät aut päsa dä vadi va qale ama qraräkta na ut iva urhi goar i ut di ut toqor ta. Sokt di iarhakt ama ruvek di ama däädända na rha inguna rhat dräm dat tatnävämmäna na arha lat kane rhi na arhani näväta a rha. ¹³ Sokt di aiut diva qaku ut natmärhamän säväta ama lat e vät ama ivärhimek kärqämekni i sa qaku ma Ngämuqa qa muqunäga bä ba ut iva ut tualat e vät imek ivakt iva urhi sek sä nas. Dap pa sokt ut tamän di säväta ama lat kärängätni i ut tualat na ngät päta ama ivärhimek kärqämekni i sa ma Ngämuqa qa goar na ut iva ut tualat päta imek toqor

iosäkt angäna ivärhäs kärqosni i sa ut mualat na ama lat pät a äs. ¹⁴ Sa qaku ut sek sä nas na aurha enge sävät a nas masirhat mavängam doqoräkt i ut tamän sävät aurha lat mänguräp mä ngän. Inguna aiut di nak ama narhoerta na ut kärarhani i sa ut met sa ama sameng ama mär ngät sävät ma Kraiss na gläius bä sagem ngän.

¹⁵ Näkt kaku ut natmärhamän sävät arhani ama latta arha lat i rhoqor qre i sa ut mualat na ngät. Dap nani a ut iva nga rhoqoräkt i angän gatnanakt sävät ama sameng ama mär ngät ngärhi rhir dä qosaqi va aurha lat di vräs däm ngät masirhat. ¹⁶ Bä äkt iva u rhet e na ngän bä säva amekni ama ivärhimek bä va urhi sameng na ama sameng ama mär ngät bä ba ama ruvek kärarhani i as kaku aung ga sameng bät a rha na ngät. Bä vät iameqäkt ama ivärhimek dä va nguat tamän sävät ama lat kärangätni i aingo maräkt ngua mualat na ngät e. ¹⁷ Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqvia, “Ngakt bä aung anga ruqa di nani a qa iva qät sek sa aung nävät aa lat dä sä mamär iva sokt kät sek sä ma Engeska nävät ama lat kärangätni i sa qa mualat na ngät.” ¹⁸ Inguna iaqäkt kärak i ge ma Ngämuqa di sa mamär na qa di iaqäkt kärak i ma Ngämuqa maräkt kä nän sä qa dap kaku rhä qarak i qä nän sä nas.

11

Ma Pol Näkt Ama Iraski Na Rha Ama Ngangda

¹ Sokt di rhäkt di nani a ngo iva ngua rhamän bät ama engirhong gärqärhongni i ngäkt kre ama däädänga aa engirhong. Mamär iva ngänät dräm ba ngän ngän na ngo sä rhärhong däkt gua engirhong. ² Inguna qänäskänes ngo sä ngän masirhat iva mamär na ngän nak kop toqor ma Ngämuqa i qat tualat toqoräkt sä ngän. Sa ngua muqunäga sä ngän iva ngut bon däm ngän sage ma Kraiss i ngän doqor ama qumärqumär qi ama säs ki ama ruqi bä ba ama sägäk ama gamoeqa iva

in dät a ne. ³ Näkt täkt di ngut len sä ngän i varis ngän doqor ma Iv käraktni i ama uiuvärhaqa sa qa mäqäne sä qi bä qia met parhäm aa enge ama iraski na ngät bä va qosaqi rhäkt di ama ruvek ti slava na angän mungäsnäng bä va rha rhäqäne sä ngän bä va ngän det daqule angän mämairäs ama mär äs dä ama qumärqumär äs mäni ma Kraiss. ⁴ Inguna ngakt bä va aung ga rhän gem ngän bä qä sameng sävät akni anga Jisas kärakni i qaku qa rhoqor ma Jisas kärakni i sa ut sameng sävät a qa ura qä sameng sävät akni anga qloqaqa qarakni i qaku qa rhoqor ama Qloqaqa qarakni i sa ma Ngämuqa qa von ngän däm ga ura qä sameng na angätni anga sameng gärangätni i qaku ngät toqor ama sameng ama mär ngät kärangätni i sa mudu ngän nari ngät nämät ut dä sa ngäni rhäkmu na nas nani a ngät iva ngäni rha ngät. ⁵ Mamär iva ngänät dräm i iarhakt kärarhae i ngän du angän snäng i ama ngangda qärarhani i ama moräs na rha sa arha lat di nak iarhakt di qaku rha vit pät ngua väs. ⁶ Näma dä qaku mamär vät a ngo iva nguat tamän mamär sokt di qunäga vät a ngo mamär sä ma Ngämuqa aa enge bä sa vasägos dä nguat tuqunäga sä ngät mamär bä ba ngän bät kärangät gua lat moe gem ngän.

⁷ Ngu lu nga ngua mualat na ama vuini rhoqoräkt i sa ngua säm ama gaini na nas samanao säva angäna rem bä ngua sek sä ngän sa rhävuk toqoräkt i ngua sameng bä ba ngän na ama sameng ama mär ngät kop äkt dap kaku ngän bon ngo rha anga ligär? ⁸ Sa ngua sua nage ama qatnanaktpämda mät apni ama värhap kärarhani i ngua rha ama ligär na ama matnärhäm nagem da ivakt iva nguat tualat mänguräp mä ngän. ⁹ Näkt toqoräkt i sa qale ngo gem ngän bä ngut läk nani anga ligär ivakt iva ngät tatnärhäm ngo dä sa qaku ngua von aung nävät a ngän da anga märänga i ngua nän ga rha anga ligär inguna gua ruavek nae ma Masedonia sa rha

matnärhäm ngo na ama ligär ivakt iva mamär vät iarhongäkt kärqärhong i ngut läk nani irhong. Bä nävät iangärhäkt gua lat sä ngän inamäk dä sa qaku ngut bon ngän da anga märänga bä va qoki as pa nguat tualat sä ngän doqoräkt. ¹⁰ Bä rhoqor täkt i sa qale ma Kraisa aa engätki gem ngo dä sa rhangät täkt gua enge sävät a nas kärangät i qaku ngut ta anga ligär na ama matnärhäm nagem ngän diva qaku mamär vät aung iva qät päsrhäm ngo iva qale nguat tamän bät a ngät bä ba ama ruvek pät ama ivärhimek e ma Akaia. ¹¹ Nga rhoqoräkt i qaku ngut ta anga ligär nagem ngän dä sa ngän du angän snäng i qaku gua snäng bät a ngän? Qaku rhoqoräkt inguna ma Ngämuqa di qat dräm i gua snäng bät a ngän.

¹² Näkt aingo diva qoki as nguat tualat parhäm iangärhäkt gua lat ivakt iva qaku mamär vät iarhakt kärarhae i rhi sameng sävät arha lat i nak tat tualat di qoki rhoqor ngo iva rhat tamän doqoräkt. ¹³ Inguna iarhakt di ama iraski na rha ama ngangda bä rha di rhat tualat na ama iraski na ngät ama lat i rhat tualat na nas ivakt iva ama ruvek tat tu arhä snäng i rha di ma Kraisa aa ngangda na rha. ¹⁴ Bä qaku ngut särmändäm doqoräkt inguna qäqi ma Sämgä di sa qat tualat na nas ivakt iva ama ruvek tat tu arhä snäng i qa di ama ensel na ama neraqa. ¹⁵ Bä mamär iva qale ut natsärmändäm doqoräkt i aa latta va aa rem di qosaqi rhat tualat na nas ivakt iva ama ruvek tat tu arhä snäng i rha di ama latta qararhani i rhat dräm dat tualat na ama räkt ngät ama lat. Näkt pa mugas nasot dä ma Ngämuqa va qä sangäm na rha vät iangärhäkt arha lat angät tpäs.

Ma Pol Qat Don Säda Ama Märän Angärha Ron Doqoräkt I Ama Ngangga Na Qa

¹⁶ Qaku nani a ngo na ngän iva ngän du angän snäng i aingo di ama dädänga na ngo. Sökt di ngakt bä ngän du angän snäng i ama dädänga na ngo dä sa mamär iva ngäni qyiradeng

na ngo iva ngo rhoqoräkt ivakt iva ngu sek sä nas nä gua enge sävät gua lat pät ama qäväläm ama qot äm. ¹⁷ Näkt pät iomäkt ama qäväläm gärqomni i ngut sek sä nas i nguat tamän sävät gua lat di sa qaku nguat tamän doqor ma Engeska dap kinak nguat tamän doqor ama dädänga. ¹⁸ Ngakt bä arhani mänguröp mä ngän di sa rhat tamän masirhat sävät arha lat toqor ama ruvek nämäni ama ivätki rhat dräm dat tamän doqoräkt dä va qosaqi aingo diva nguat tamän doqoräkt. ¹⁹ Rhoqoräkt dinguna sa nguat nanakt i aingän gärarhae i ngän du angän snäng i ama mädrämda na ngän diva ngänit päsgua enge angärha rhäng inguna sa ngänät dräm ba ngän ngän na arhani ama dädända sa arha enge. ²⁰ Nguat tamän doqoräkt dinguna vät ama qäväläm gärqomni i aung gat tualat na nas iva qä moräsne vät angän bäs dä sa aingän di märmär gem ngän bä ngänit säm ama gaini na nas säva aa rem. Bä qosaqi nga rhoqoräkt i aung gat narhägär sä ngän iva ngänit bon ga rhä guarhong masirhat ura qä iras täm ngän iva nani ligär ura qät sek sä nas i qat tamän masirhat sävät aa lat ura qä slava na ngän na ama enge ama vu ngät dä sa ngän du angän snäng i maräkt toqoräkt. ²¹ Ngu lu i nga mamär iva aqlus pät a ut i sa qaku nani a ut iva urhi slava na ngän doqor iarhakt kärarhae i sa rha mualat toqoräkt sävät a ngän?

Sökt di rhäkt di sa nguat tamän doqor ama dädänga bä äkt i agini qarqäni i rhit sek sä nas nävät ini diva qosaqi ngo diva ngut sek sä nas nävät ini. ²² Nga rhi qoar i rha di ama Judaqäna na rha? Ari, qosaqi aingo di ngo nävät ama Judaqäna. Nga rhi qoar i rha di ama Israelqäna na rha? Ari, qosaqi aingo di ama Israelqa na ngo. Nga rhi qoar i rha di rha nävät ma Abraham aa enevaqi? Ari, qosaqi aingo di ngo nävät iaqäkt aa enevaqi. ²³ Nga rhi qoar i rha di ama latta na rha bä bä ma Kraisa? Aingo di sa ngua met e na rha i ma Kraisa aa latka na

ngo dap toqoräkt di sa nguät tamän i ngäkt kre i guani na ngo mamär. Inguna ma ama rhäqäp nä imek dä sa qale ngo va ama tpäskiarharhäng dä ma ama rhäqäp nä imek dä sa ama ruvek ti arhäktgyäm sä ngo bä sai dä sa qorhäs iva ngu ñäp.

²⁴ Vät ama qäväläp ama ngärhäqyet na ap ñismäne dä sa ama Judaqäna rhat täranäs ngo ma ama ruqa ama rhäk täm ga da ama ngärhäqyisem da qäraet da levaet nä imek na ama vugurqa. ²⁵ Näkt kosaqi vät ama qäväläp ama däpguap ñismäne dä sa rha arhäktgyäm sä ngo na ama edäm. Dä maos pät aomni ama qäväläm dä sa rha rhumät na ngo na ama dui dä qosaqi vät ama qäväläp ama däpguap ñismäne dä sa mava na ama mlaus sä ngo vä garäska bä ama bängagi ama sägäkt ki na ama qunäga ama sägäk di sa qale ngo dä iomäkt ama qäväläm angärha ron bät garäska aa rhäng. ²⁶ Bä varhäm ama is masirhat kärangätni i sa nguät tet parhäm ngät dä rhärhong därhäkt ngät dän bät a ngo i sai dä qorhäs iva sokot na ngo rhoqoräkt i ngut sek mäni ama reng ama mor ngät ura sai dä ama suarha rhi slava na ngo ura sai dä gu qärhae maräkt ama Judaqäna ura ama Jentailqäna rhi slava na ngo ura sai dä qorhäs iva sokot na ngo mät ama värhap ama mor ap ura vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs ura sai dä vä garäska ura sai dä iarhakt kärarhae i rhi iras i rha rhoqor ama qatnanaktpämäda rhi slava na ngo.

²⁷ Bä dä iangärhäkt gua lat ängärha ron di sa ngua mualat masirhat dä sa nguät don säda ama märän angärha ron bä näva ama rhäqäp ama bängang di qaku ngu mänatäm dä sai dä anoeng mä ngo dä aqäsäk ngo ura sai di qaku ngu namäs pät ama qäväläm ama uiu äm ura sai di ais ngo inguna qaku gu nga boi masirhat iva nguät don mät ngät nämät ama iski. ²⁸ Näkt kosaqi savono sävät iangärhäkt gu märän angärha rhäng dä sa ngut ta ama qänäskänes pasägos sa ama qatnanaktpämäda nämät ama värhap moe.

²⁹ Bä nga rhoqoräkt i arhani aurha ruavek di qaku arha anga qrot masirhat dä sa ngut ta ama märänga sä rha dä qosaqi rhoqoräkt i akni aurha ruaqa qa mäqäne sä akni bä qat tualat na ama vuini dä sa uraqi dä gua ron masirhat nävät iangärhäkt ama lat.

³⁰ Ngakt bä mamär iva nguät tamän masirhat sävät gua lat kärangätni i sa ngua mualat na ngät dä va nguät tamän masirhat sävät iarhongäkt kärqärhong i irhong ngärhi sameng ba ama ruvek i aingo di qaku gu nga qrot masirhat. ³¹ Ma Ngämuqa qärakni i ma Engeska ma Jisas aa mamäk dä aa Ngämuqa na qa qärak i vasägos dä sa urhit sek sa aa ngärhipki di sa qat dräm i qaku ngu iras täm ngän sävät iarhongäkt. ³² Näkt toqoräkt i sa qale ngo e mät ama värhäm ama mor äm ma Damaskus dä sa ama tpäskinaqa va ama vitnaqa ma Aretas aa rem di qat narhäk mamär sämät ama värhäm angärha tmon nani a ngo iva rhi sangar a ngo. ³³ Sökt di rha anbut sä ngo mät ama liqi ama gaini na qi qärakni i qi rhoqor ama tmongi qärakt i rhakt puk mäni ama lurhaqi mät ama uratki ama mor qi samäk bä ngua ang masirhat i qaku rha lu ngo.

12

Ma Pol Aa Ñämñäm Näkt Ianiäkt Kärqäni I Ini Nage Ma Sämgä Qärqäni I Ini Ngärhit Bon Ma Pol Ta Ama Ru-anini

¹ Aingo diva qoki as nguät tamän i nämä dä sa iangärhäkt gua enge di qaku ngä namatnärha aung. Sökt di nak saqi rhäkt diva nguät tamän sävät ama ñämñäm nage ma Engeska bä ba ngo dä sävät iarhongäkt kärqärhong i qa qur a ngo rhäm irhong. ² Näkt nguät dräm akni ama ruqa qärakni i qat nanakt nä ma Engeska. Iaqäkt ama ruqa di mudu vät aomni ama qäväläm gärqomni i ama rhodäm nävät a äm bä sarhäkt di ama ngärhäqyisem da levaet na ama qoeo di sa iaqäkt ama ruqa di ma Ngämuqa qa rha qa rhävit säda ama dävagukt na

qi ama usäpki arha ron sa äkt i qale ma Ngämuqa e. Sokt di qaku nguut dräm i qa met tävit sa aa släqyige ura qaku dap sokt ma Ngämuqa qat dräm.

³⁻⁴ Näkt pa saqi as ngua rhamän i sa nguut dräm i iaqäkt ama ruqa di sa ma Ngämuqa qa rha qa sa äkt säva ama ivärhäs na ama märmärgem sokt di qaku nguut dräm i qa met sa äkt di sa aa släqyige ura qaku. Bä iaqäkt ama ruqa qa nari iarhongäkt kärqärhong i ama ngaip irhong gärqärhong i qaku mamär vät aung iva qä natmärhamän särha ama ruvek nä irhong. ⁵ Näkt pa nguut mair bä bä iaqäkt ama ruqa bä nguut tamän masirhat sävät a qa dap pa qaku ngu natmärhamän masirhat sävät a nas dap kinak pa sokt nguut tamän sävät kärqärhongni i irhong ngät täqäne sa ama ruvek bä rhat lu ngo i ngo rhoqor ama ruqa qarakti i qaku aa anga qrot masirhat.

⁶ Sokt di ngakt bä nani a ngo iva nguut tamän masirhat sävät a nas dä vadi va qale nguut tamän doqor ama dädänga inguna va nguut tamän särhäm ngän na ama engätki. Sokt di qaku ngu natmärhamän masirhat sävät a nas i varis äkt dä ngän natmu angän snäng i ngu moräsne rhävuk pa angän bäs nävät iarhongäkt. Dap kinak nani a ngo iva sokt ngän datnävamne na ngo nävät iangärhäkt gua lat dä nävät iangärhäkt gu rhisu. ⁷ Näkt iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qa qur a ngo rhäm irhong di ama moräs nä irhong mamär bä äkt i sa qa rhares pät ma Sämgä aa rhäng bä qa rhäk na akni ama iauska bä qa von ngo rha ani qarqäni i ini angät ruanini di rhoqor qre i rhit kut mät na ngo na ama gärgärqa. Qa mualat toqoräkt divakt iva qale ngu nasek sä nas nävät iarhongäkt kärqärhong i sa ma Krai ka muqunäga sä irhong ba ngo.

⁸ Madäpguamek dä sa ngua nän ma Engeska ma ama qrot iva qa rhät ianiäkt ama ruanini nae nävät a ngo. ⁹ Sokt di qa märhamän särhäm ngo rhoqortäqyia, "Sa gu ñämsävätki qarakti i qia e vät a nge di sa mamär

na nge nävät a qi inguna ngut bon da ama qrot masirhat mamär bä bä iarhakt kärarhae i qaku arha anga qrot masirhat." Bä äkt i nävät iomäkt dä sa va märmär gem ngo i nguut tamän masirhat sävät kärqärhongni i irhong ngät täqäne sä ngo bä qaku gu nga qrot masirhat ivakt iva ma Krai aa qrot diva qale ngät pät a ngo. ¹⁰ Bä nävät ma Krai diva märmär gem ngo rhoqoräkt i qaku gu nga qrot masirhat dä rhoqoräkt i ama ruvek tat tamän bät ama enge ama vu ngät sävät a ngo dä rhoqoräkt i nguut don säda ama märän angärha ron dä rhoqoräkt i ama ruvek ti sangäm na ngo mavängam bä qosaqi rhoqoräkt i qale ngo da ama siqutsiqut ama mor ngät angärha ron. Va märmär gem ngo inguna vät ama qäväläm gärqomni i qaku gu nga qrot masirhat dä sa gu qrot masirhat ngät dän nage ma Krai.

Ma Pol Aa Qänäskänes Sävät Ama Qatnanaktpämda E Ma Korin

¹¹ Iangärhäkt gua enge qarängätäni i sa nguut tamän bät a ngät sävät a nas di ngät toqor ama dädänga aa enge. Sokt di nak kop aingän äkt di qararhani na ngän i sa ngän mäqäne sä ngo bä ngua märhamän doqoräkt inguna vadi mai mamär iva ngäni sameng mamär bä ba ama ruvek sävät gua lat. Näma dä äkt bä qaku ama moräs na ngo sokt di iarhakt kärarhae i ngän du angän snäng i rha di ama moräs na rha ama ngangda di qaku rha vit pät ngua väs sa arha lat. ¹² Näkt toqoräkt i qale ngo mänguräp mä ngän dä sa ngua mualat ma ama qrot toqor ama ngangga ama engätki na qa sa ama bulap ama mor ngät i na ama muqunän ngä na ama lat qarängätäni i ngät dän masärmän bä sävät ama qrot ngät ama lat. ¹³ Sa ngua mualat na ama lat sävät a ngän di qoki ngät toqor iangärhäkt ama lat qarängätäni i sa ut mualat na ngät sävät ama qatnanaktpämda nämät apni ama värhap. Sokt di angätäni gua lat qarängätäni i qaku ngua mäqäne dä mamär na ngät ngu

na ngän di qaku ngua nän ngän iva ngän datnärhäm ngo na anga ligär. Nguaräm mamär iva ngu nän iva ngäni qyiradeng ba ngo sä iangärhäkt gua lat.

¹⁴ Rhäkt di nguat tuqunäga vät a ngän i ngut täkmu na nas irhä gua däpguamek na äs gu mänmänäs sagem ngän. Näkt kaku nani a ngo iva ngu von ngän da anga märänga iva ngän datnärhäm ngo na anga ligär inguna qaku nani a ngo na angän gärhong dap kinak aingän maräkt di nani a ngo na ngän. Inguna qaku ama rhoes arha lat iangärhäkt kärangätni iva rhat turhämne na ama ligär iva bä ba arhä mamäqiom dap kinak arhä mamäqiom ina lat iangärhäkt kärangätni iva init lu vät in oes. ¹⁵ Bä äkt i märmär gem ngo masirhat iva ngut bon ngän dä gu qärhong moe bä qosaqi va ngua rhualat na ama lat moe ivakt iva ngua rhatnärhäm ngän sä angäna iar. Qre va gua snäng bät a ngän masirhat dä sa nga va aingän di nak kop angäna snäng bät a ngo maqälak? ¹⁶ Ngänät dräm i sa qaku ngut bon ngän da ama märänga iva ngän datnärhäm ngo na ama ligär sokt di arhani nävät a ngän di rhat tamän bät ama iraski na ngät ama enge sävät a ngo qarängätni i rhi qoar i aingo di ama mädränga na ngo masirhat bä sa ngua irastäm sä ngän bä ngua rha angän ligär. ¹⁷ Nga guavek nävät iarhakt kärarhae i sa ngua rhäk na rha sagem ngän di irastäm sä ngän bä rha rha angän ligär bä ba ngo? ¹⁸ Ngua nän ma Taitus ma ama qrot iva qa rhet sagem ngän näkt kosaqi ngua rhäk na akni aurha ruaqa iva qa rhet kä na qa. Nga ma Taitus ka irastäm sä ngän bä qa rha angän ligär? Nga un moe ngu na qa di qaku un dualat nävät ama engätki? Bä nga qarängätni auna lat kärangätni i sa un dualat na ngät sagem ngän di qaku ngät toqorne?

¹⁹ Nguaräm dä namäk di sa ngän du angän snäng i ama enge vä rhakt täkt gua abuk divakt iva urhit täqyas na ama ruvek arha enge sävät a nas

kärangätni i qaku ama räkt ngät. Nak tangät täkt ama enge qarängätni i ut tamän bät a ngät inguna nävät iomäkt i sa sägäni na ut ut nä ma Kraiss di sa ma Ngämuqa qat nari ngät bä ngät moe divakt iva ngät tatnärhäm ngän gärrarhae i gua snäng bät a ngän iva ama qrot angän gatnanakt mäni ma Kraiss.

²⁰ Sa ngua säm doqoräkt sävät a ngän dinguna ngut len i varis pät ama qäväläm gärqomni i ngua rhän gem ngän dä va ngu lu i ngän dualat nä iarhongäkt kärqärhong i qaku nani a ngo iva ngän dualat nä irhong. Ura varis ngän nalu ngo i ngu natmualat nä qarqärhongni iva qaku nani a ngän iva nguat tualat nä irhong. Ngut len i varis guavek nävät a ngän diva rhat täranas na ama engirhong sävät a ne qarqärhongni i rhir qur ne ura va arha anga snängaqa anga vu qa sävät arhani arhä qarhong ura va rhäqäp ta na ama uraqi sävät arhani ura va rhat tualat nävät ama uraqi sävät a ne ura va rhat tamän mava na arhani ura va rhi vräs da ama enge ama iraski na ngät sävät arhani ura va märmär gem da i rhat tair na nas sa arha lat ura va rhat tuinirqi mänguräp mä ngän bät angäna iar dä vät angäna lat. ²¹ Ngut len i nga rhoqoräkt i saqi as pa ngua rhän gem ngän dä varis ma Ngämuqa qä nasäm ama gaini na ngo bä va airäs ngo masirhat nävät a ngän gärrarhae i mäqi ngän dualat na ama vuirhong näkt täkt di qoki as kaku ngän näpgoer na nas nämät irhong. Nguaräm guavek nävät a ngän di as tat tu arhä snäng sävät ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät dä arhani di as tat tualat na ama lat na ama qavatka maos maos dä arhani di as tat tualat nä qarqärhongni i ama qluqi vät irhong angät tpäs.

13

Ma Pol Aa Rhonsävät Ama Dängdängini Na Ngät

¹ Rhos täkt diva gua däpguamek na äs gu mänmänäs sagem ngän. Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän i ama

enge na ama rhäksärhäm sävät aung anga ruqa sa ama lat kärangätni i qa mualat na ngät di mamär iva vasägos dä va ama udiom ura ama dävaung na rha ama ruvek ti sämaengätki na ngät i rhi qoar i qoki rha lu qa i qa mualat na ngät. ² Mäqi di sa ngua rhon sävät iarhakt kärarhae i rhat tualat na ama vuirhong bä sävät arhani moe nävät a ngän näkt täkt i sa qale ngo sañis na ngän dä qosaqi ngut don sävät a rha. Ngut don sävät a rha rhäkt di rhoqor mäqi i sa ngua rhon sävät a rha vät gua unmem na äs gu mänmänäs iva nga rhoqoräkt i saqi as pa ngua rhän sagem ngän dä sa va qaku gua qlak na rha dap kinak pa ngu sangäm na rha mamär. ³ Va ngua rhualat toqoräkt dinguna nani a ngän iva ngänät dräm mamär i gua enge di ngät nage ma Krai. Varis ngän du angän snäng i qa di qaku aa anga qrot masirhat inguna nasot diva ngäni lu aa qrot mamär mänguräp ma ngän. ⁴ Inguna sa rha edämsäs pät a qa mäni ama sämänanamuqa i qaku aa anga qrot masirhat sokt di rhäkt di sa qat däqäm nävät ma Ngämuqa aa qrot. Bä qosaqi aiut di ut toqor qa i qaku urha anga qrot masirhat sokt di rhoqoräkt iva ut tualat na aa lat mänguräp mä ngän dä sa va ut turäkt ut na qa nävät ma Ngämuqa aa qrot.

⁵ Mamär iva ngän moe asägäk asägäk di ngiat tatnävämne na nas ivakt iva ngi lu ivar ngiat tet parhäm gi gatnanakt mamär ura qaku. Nga qaku ngänät dräm i ma Jisas ma Krai di qa e väm ngän? Varis kre va i sa ngia matnävämne na nas dä sa ngia lu i qaku ngia män bät ama muqutka qarakni i nge nämäni ma Krai. ⁶ Nguat nanakt iva qunäga vät a ngän i sa ut män bät ama muqutka dap kaku qot däm ut. ⁷ Sokt di urhi nän ma Ngämuqa iva qale ngän natmualat na ama lat ama vu ngät. Qaku urhi nän doqoräkt ivakt iva

ama ruvek tat tu arhä snäng i aiut di ama ngangda ama engätki na rha na ut dap kinak pakt iva ngän dualat na ama lat kärangätni i ama räkt ngät i näma dä ama ruvek tat tu arhä snäng i qaku ama ngangda ama engätki na rha na ut.

⁸ Inguna qaku mamär vät a ut iva ut tualat na ama lat kärangätni i ngät tair särha ama engätki dap kinak mamär iva sokt ut tualat na ama lat kärangätni i ngät tet parhäm gi. ⁹ Aiut di märmär gem ut pät ama qäväläm gärqomni i qaku aurha anga qrot masirhat dap aingän di angän grot. Iomäkt kärqom i sa urhi nän sävät a äm diva ma Ngämuqa qa rhatnärhäm ngän bä va ngän det parhäm aa snängaqa mamär. ¹⁰ Näkt as pä gu mänmänäs angät kamäs sagem ngän dä sa ngut säm dangät täkt ama enge vä rhakt täkt ama abuk ivakt iva qaku mamär iva ngu navon ngän da anga enge anga qrot ngät nävät ama qrot kärangätni i ma Engeska qa von ngo rhäm ngät toqoräkt i ngua rhän gem ngän. Sa qa von ngo rhä iangärhäkt ama qrot ivakt iva ngua rhatnärhäm ngän sa angän gatnanakt dap kinak kaku va ngu slava na ngät.

Ma Pol Aa Enge Na Ama Märmärgem Ama Dängdängini Na Ngät

¹¹ Gua ruavek, täkt diva ngua rhu dä gua enge angät tpäs dä va ngu qoar na ngän i sa mamär iva märmär gem ngän. Mamär iva ngän dualat na ama räkt ngät ama lat dä va ngäni sämaqrot na ne dä va sägäni na ngän sa ama snängaqa sävät ama lat kärangätni i ama räkt ngät dä va qale ngän moe sa ama bulap. Ngakt bä va ngän dualat toqoräkt dä va ma Ngämuqa qarakni i qat dräm gät bon da ama lavuqi dä ama bulap diva qale qa gem ngän. ¹² Mamär iva ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda moe i ngänit kärhäktgyäm ne na ama märmärgem*. ¹³ Ama qatnanaktpämda moe narhe

* **13:12** ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda moe i ngänit kärhäktgyäm ne na ama märmärgem Na ama Grikkäna arha enge di rhangät täkt ama enge di rhoqortäqyia, mamär iva ngän des ama qunäga aa qäväläm sävät a ne nävät ama lat kärangätni iva ngäni vop pa angäna sdäm gane.

rhit tāk na arhä märmärgem sagem
ngän.

¹⁴ Mamär iva ma Engeska ma
Jisas ma Kraiss aa ñämsävätki näkt
ma Ngämuqa aa lavuqi näkt ama
mär äs ama mämugunäs mänguräp
mä ngän nage ama Qloqaqa ama
Qumärqumärqa va qale ngät gem
ngän moe.

Ma Galesiaqäna

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ama värhap na ama qatnanaktpämda e vät am ngärhäktka ma Galesia.

Arhani ama Judaqäna sa rha män säva ama värhap e vät ma Galesia bä rhat tamän ma ama qrot iva ama qatnanaktpämda rhat tet parhäm angättni ma Ngämuqa aa Muräkt angät kärhong. Rhi qoar i ma Pol di qaku ama engätki na qa ama ngangga inguna qä sameng i isiska vät a rha iva qaku rhat tualat toqoräkt. Sökt di ma Pol qa muvät pät arha enge rhoqoräkt i qä sameng iva ma Ngämuqa qät kyiradeng na ama ruvek arha vuirhong grekt bä rhat nanakt bä nävät arhä qatnanakt diva qale rha da ama iaräs na ngät ama iar angärha ron na ama isiska nage ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa iva rhat tualat na ama räkt ngät ama lat. Iangärhäkt ama räkt ngät ama lat di qaku ngät tumaiar ut dap kinak ngät dän nasot toqoräkt i ut däqäm i ama qatnanaktpämda na ut bä na äkt dä urhi siqut iva ut tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa mamär. Ma Pol qät säm di sage ama qatnanaktpämda iva rha rhair särhä iarhakt ama Judaqäna arhä rhisu ama iraski na ngät dap pa evär däm da sämäni ama iska na ama engätki i ma Jisas.

Ma Galesiaqäna di qi su ut i sävetka qat dän i ama rätkka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong di sökt nävät aa qatnanakt dap saqi as kaku nävät guani.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-9)

Ma Pol Qät Täväksäs Säväät Aa Lat Kärangättni i Qä Sameng Säväät Ama Isiska Dä Ama Qatnanakt (1:10-2:21)

Ama Rhisu Säväät Ama Qatnanaktpämda Arha Iar Na Ama Isiska Dä Na Ama Qatnanakt (3-4)

Ama Lat Kärangättni Iva Ut Tet Parhäm Ngät Dä Rhangät Täkt Ama Iar Na Ama Isiska Dä Na Ama Qatnanakt Angärha Ron (5-6:10)

Ma Pol Qat Tu Da Aa Enge Angät Tpäs (6:11-18)

Ma Pol Qa Säam Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanaktpämda E Ma Galesia

¹ Aingo ma Pol di ama ngangga na ngo nävät ma Jisas ma Kraiss näkt nävät ma Ngämuqa ama Ngätmamäk kärakni i sa qa märanas nä ma Kraiss nämät ama tñäpki. Dap kaku ama ngangga na ngo nage ama ruvek ura nävät a rha. ² Aingo näkt säväät aurha ruavek ama qatnanaktpämda qärrarhani i qale rha rhi na ngo di urhit täk na aut märmärgem sagem ngän

dä ngut täk nä rhangät täkt ama enge sage ama qatnanaktpämda e va ama ngärhäktka ma Galesia.

³ Mamär iva ama nñämsävätki dä ama bulap sagem ngän nage ma Ngämuqa ama Ngätmamäk dä ma Engeska ma Jisas ma Kraiss ⁴ kärakni i sa qa vodäm mes bä sokot na qa särha aurha vuirhong ivakt iva qa rhuisiska vät a ut nämät tom däkt ama qäväläm gärqomni i ama ruvek tat tualat na ama vuirhong. Bä qa mualat toqoräkt di varhäm ma Ngämuqa aa snängaqa qärakni i aut mamäk na qa ⁵ qärakni i mamär iva ama ruvek tit bon da ama murhämeska sagem ga vasägos. Ngätki rhoqoräkt.

Saqi As Kaku Agung Anga Sameng Anga Mär Ngät Nga E

⁶ Nak kräk mät ngo mamär nävät a ngän i ngän lir ngän bon da angäna rhängitnäk säväät ma Ngämuqa qärakni i qa armeng däm ngän nävät ma Kraiss aa nñämsävätki bä ngän dong säväät angättni ama sameng gärangättni i ngät maos. ⁷ Dap kaku ngu qoar i saqi as agung anga sameng anga mär ngät nga e. Sökt di arhani ama ruvek ta e iarhakt kärarhae i rhit sämadädän na ngän bä nani a rha iva rhi näpgoer na ama sameng ama mär ngät säväät ma

Krais bä ngät dän maos. ⁸ Näma dä qäqi aung nävät a ut ura anga ensel näda ama usäpki arha ron gä sameng na agung anga sameng gärangätni i qaku ngät toqor iangärhäkt ama sameng ama mär ngät kärangätni i sa ut sameng na ngät bä ba ngän di mamär iva ma Ngämuqa qä sangäm na qa mas. ⁹ Sa rhoqor mäqi ut tamän bä saqi as täkt di nguät tamän i ngäkt bä aung gä sameng ba ngän na agung anga sameng gärangätni i qaku ngät toqorne na ama sameng gärangätni i sa ngän da ngät dä mamär iva mä Ngämuqa qä sangäm na qa mas.

¹⁰ Mäniekt? Nga rhäkt di ngut näm nani anga rhares nage ama ruvek ura nage ma Ngämuqa? Nga nguät tamän doqor täkt diväkt iva märmar ge ama ruvek nävät a ngo? Ngäkt bä va nguät tualat toqoräkt dä mai mamär iva qaku ma Krais aa latka na ngo.

Ma Ngämuqa Qa Mes Ma Pol Iväkt Iva Aa Latka Na Qa

¹¹ Gua ruavek, nani a ngo iva qunäga vät a ngän i ama sameng ama mär ngät kärangätni i sa ngua sameng na ngät di qaku ngät dän nage ama ruvek. ¹² Inguna sa qaku ngua rha ngät nage aung anga ruqa ura aung ga su ngo rhäm ngät dap kinak sa ngua rha ngät i ma Jisas ma Krais ka qur a ngo rhäm ngät.

¹³ Sa ngän nari sävät gua iar mudu rhoqoräkt i qale ngo da ama Judaqäna arha iar angärha ron bä ngänät dräm i sa ngu sangäm na ama qatnanaktpämda mäni ma Ngämuqa mavängam doqoräkt bä nani a ngo iva ngu sot na rha. ¹⁴ Bä aingo di sa ngua met e na ama Judaqäna qärahani i ngu na rha ut koeo rhoqorne rhoqoräkt i sa nguät tualat parhäm ama Judaqäna arhä qatnanäkt bä sa ama grot gu snängaqa iva arhani diva rhit pä aut mamäkkäna arhä qärhong mamär. ¹⁵ Sökt di nasot dä iaqäkt karak i qa

arñis na ngo sagem mes as toqoräkt i qaku gu nanäk kia sa ngo qarak i qa armeng däm ngo nävät aa nämäsävätki ¹⁶ di sa mär gem ga iva qa rhuqunäga sa aa emga bä ba ngo iväkt iva aingo diva ngu sameng sävät a qa e mänguräp ama Jentailqäna. Näkt pät iomäkt ama qäväläm di qaku ngua met sage aung anga ruqa iväkt iva qat tuqunäga vät a ngo sävät iarhongäkt kärqärhong i sa ngua lu irhong. ¹⁷ Bä qosaqi qaku ngua met sämät ama värhäm ama mor äm ma Jerusalem sage iarhakt kärerhae i mudu rha er ta män i ama ngangda na rha näkt nasot dä sä ngo dap kinak ngua märanas bä ngua met sävät ama ngärhäktka ma Arebia. Näkt nasot dä saqi evär däm ngo sämät ama värhäm ama mor äm ma Damaskus.

¹⁸ Näkt nasot ama dävauung ama qoeo dä ngua märanas bä ngua met sae ma Jerusalem iväkt iva ngu lu ma Sefas* bä qale ngo e gem ga vät ama ngärhäqyisem da qäraet na ama qunäng. ¹⁹ Sökt di qaku ngua lu aung nävät arhani ama ngangda dap sökt ma Engeska aa läktka ma Jems. ²⁰ Ma Ngämuqa sa qat dräm i rhangät täkt ama enge qärangätni i ngut säm a ngät di ama engäktki na ngät.

²¹ Näkt nasot dä ngua märanas bä ngua met sävät ama ngärhäqyiom ma Siria dä ma Silisia. ²² Bä rhoqoräkt pät iangärhäkt ama rhodäm di ama qatnanaktpämda mäni ma Krais nävät ama ngärhäktka ma Judia di qaku rhat dräm a ngo inguna qoki as kaku rha lu ngo. ²³ Iarhakt ama qatnanaktpämda di sökt tat nari ama enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia, "Iaqäkt karak i mudu qat dräm gä sangäm na ut mavängam iväkt iva qale ut nanäkt di sa rhäkt di qä sameng sävät ama qatnanäkt kärangätni i sa mäqi di qä siqut iva qä slava na ngät." ²⁴ Bä nävät tangät täkt gua lat dä sa rha ansäs sage ma

* **1:18** ma Sefas Rhäkt täkt ama ngärhipki di at tarimini na ama enge ama Aramaik di "ama duiqa." "Ma Pita" di qosaqi ama sägäni nä ini ama rharimini na ama Grikkäna arha enge rhoqoräkt. Ma Pol qat dräm gat tes ma Pita i ma Sefas pa angätni aa abukkina.

Ngämuqa.

2

Arhani Ama Ngangda Rha Ar Sä Ma Pol Sa Aa Sameng

¹ Näkt nga nasot ama ngärhäqyisem da levaet ama qoeo dä ngu nä ma Barnabas un märanas bä un met saqi as sae ma Jerusalem. Rhoqoräkt di qosaqi ngua rhäqoar sä ma Taitus bä ngu na qa. ² Ngua met sae inguna ma Ngämuqa qa qoar na ngo iva ngua rhet sae. Näkt sokt ut sä nas i västämne na ut ngu nä qärrarhani i ama ruvek tat tu arhä snäng i ama vit na rha ama narhoerta na rha. Bä ngua märhamän särhäm da i ngut täväktsäs bä ba rha sävät ama sameng ama mär ngät kārangätni i sa ngu sameng na ngät bä ba ama Jentailqäna. Ngua mualat toqoräkt dinguna nani a ngo iva qārangätni gua lat i mäqi ngua mualat na ngät bä sävät kārangätni iva as pa nguat tualat na ngät diva qaku rhat tair särhäm ngät.

³ Qäqi ma Taitus kārakni i qale qa qä na ngo qārak i qa di qa nävät ama Grikkäna di qaku aung ga märhamän ma ama qrot iva rhi däkt säng mä qa ⁴ i näma dä arhani ama ruvek kārarhani i rhi iras täm na nas i ama qatnanaktpämnda na rha di nani a rha rhoqoräkt. Iarhakt di sa rha män sä mänguräp mä ut ivakt iva rhat nañäm mamär bä rhat lu aurha lat kārangätni i ut tualat na ngät sa ama isiska nävät ma Jisas ma Krajs. Sa rha mualat toqoräkt divakt iva rha rhualat sä ut iva qaku isiska vät a ut dap pa ama latta na ut pa arha rem. ⁵ Sokt di qaku ut säm ama gaini na nas säva arha rem bä qoki sa qäqi qaku ut mualat maqälak toqoräkt inguna sa nani a ut iva bä ba ngän na ama engätki qārakni i sokt ki qiat tet nävät ama sameng ama mär ngät.

⁶ Näkt iarhakt kārarhae i sa ama ruvek tat tu arhä snäng i ama vit na rha ama narhoerta di aingo di qaku qänäskänes ngo nävät a rha inguna ma Ngämuqa di qaku qät tāk sa arhani dap kaku rha arhani. Iarhakt ama

narhoerta di qaku aung nävät a rha qa mu guani sämäni gu sameng. ⁷ Dap kinak iarhakt ama narhoerta di rha lu mamär i ma Ngämuqa sa qa rhäk na ngo sa ama sameng ama mär ngät bä ba ama Jentailqäna di qoki rhoqor qa i sa qa rhäk nä ma Pita sä iangärhäkt ama sägängät ama sameng bä ba ama Judaqäna. ⁸ Inguna ma Ngämuqa qārakni i qa mualat nävät ma Pita sa ama sameng ama mär ngät bä ba ama Judaqäna di qosaqi qa mualat nävät a ngo rhoqoräkt ivakt iva ngu sameng bä ba ama Jentailqäna.

⁹ Näkt nga rhoqoräkt i ma Jems näkt ma Sefas näkt ma Jon gārarhani i ama qatnanaktpämnda rhat lu rha i ama narhoerta mamär na rha bä ba rha rhat lu mamär nä iaqyakt ama ñämsävätki qārakt i sa ma Ngämuqa qa von ngo rhäm gi dä sa rha sangar un däkt ngu nä ma Barnabas na ama arsäs ivakt iva aiun di mamär iva un det sage ama Jentailqäna dap ta diva rha rhet sage ama Judaqäna. ¹⁰ Bä vät iomäkt ama qäväläm dä sokt ta nän un ma ama qrot iva un diva qale räträt pät a un na ama tläkta bä iangärhäkt ama lat di qārangät i nani a ngo masirhat iva nguat tualat na ngät.

Qaku Märmär Ge Ma Pol Nävät Ma Pita Aa Lat

¹¹ Sokt di nga rhoqoräkt i ma Sefas ka män sämät ama värhäm ama mor äm ma Antiok dä ngua märhamän maräkt säva aa uväs i ama lat kārangätni i qat tualat na ngät di qaku ama räkt ngät. ¹² Inguna qa di qat dräm gat täs kä na ama Jentailqäna bä dängdäng i ma Jems ka rhäk na arhani ama Judaqäna sagem ga. Bä nga rhoqoräkt i iarhakt ta män gem ga dä sa qaku qat täs kä na ama Jentailqäna dä qa arñis na nas näväm da inguna qät len iarhakt kārarhae i nani a rha iva ama qatnanaktpämnda moe diva ama ruvek ti däkt säng mä rha. ¹³ Bä ama Judaqäna moe qārarhani i qale rha rhi nä ma Pita di rha moe rhi na qa rha mualat nä iangärhäkt ama lat na ama iraski bä

qäqi iangärhäkt arha lat ngä mäqäne sä ma Barnabas bä qa säp.

¹⁴ Sökt di nga rhoqoräkt i ngua lu arha lat kärangätni i qaku ngät tet parhäm ama sameng ama mär ngät angärha engätki dä sa ngua snanbät sä ma Sefas da arhä saqong moe doqortäqyia, “Ngäkt bä ainge di ama Judaqa na nge näkt kale nge rhoqor ama Jentailqa dap kaku rhoqor ama Judaqa dä sa ngu lu mäniekt bä ngiat täqäne sa ama Jentailqäna iva qale rha rhoqor ama Judaqäna?”

Ama Ruqa Diva Qa Rhän I Ama Räkta Na Qa Nävät Aa Qatnanakt

¹⁵ Aiut di ama Judaqäna na ut päť ama qäväläm gärqomni i sa aut nanäkkina rhit säť a ut bä qaku ut toqor ama Jentailqäna qärrarhani i rhat tualat na ama vuirhong inguna qaku rhat tet parhäm ama Muräkt. ¹⁶ Sökt di ut dräm i ama ruqa di qaku qat dän i ama räkta na qa inguna nävät iomäkt i qat tet parhäm ama Muräkt dap kinak kat dän i ama räkta na qa di nävät aa qatnanakt mäni ma Jisas ma Krai. Bä äkt i qosaqi aiut di sa ut nanakt nä ma Jisas ma Krai ivakt iva u rhän i ama räkta na ut nävät ama qatnanakt mäni qa dap kaku nävät iomäkt i sa ut tet parhäm ama Muräkt inguna va qaku aung gä namän i ama räkta na qa nävät iomäkt i sa qat tet parhäm ama Muräkt.

¹⁷ Ngäkt bä nga rhoqoräkt i aiut ama Judaqäna di urhi siqut iva u rhän i ama räkta na ut nävät ma Krai di urhi lu i qosaqi ama ruvek na ut kärarhani i rhat tualat na ama vuirhong inguna rhäkt di qaku ut tet parhäm ama Muräkt dä ngu lu i nga ma Krai di qat tualat sä ut iva ut tualat na ama vuirhong? Nak kaku rhoqoräkt. ¹⁸ Inguna ngäkt bä saqi as ngua rhair nä qärqäni i sa mudu ngua anbrut däm ini samäk dä sa va ini ngärhi sameng i aingo di nak ama ruqa qäarakni i qat tualat na ama vuirhong. ¹⁹ Inguna nävät ama Muräkt dä sa ngua ñäp bä rhäkt di sa qaku qale ngo va ama Muräkt angärha rem.

Sa ngua ñäp toqoräkt divakt iva aingo di mamär iva nguat däqäm bä bä ma Ngämuqa. ²⁰ Aingo di sa rha edämsäs päť a ngo ngu nä ma Krai mäni ama sämänanamuqa. Bä rhäkt di sa qaku aingo maräkt kärak i nguat däqäm dap kinak ma Krai di iaqäkt kärak i qat däqäm bäm ngo. Näkt ama iar qärangätni i rhäkt di nguat däqäm da angärha ron bät ama släqyige di sa qale ngo da angärha ron nävät ama qatnanakt mäni ma Ngämuqa aa emga qäarakni i aa snäng bät a ngo bä qa von da aa iar sädaver mä ngo. ²¹ Qaku ngut säm ama mäñmäñini nä ma Ngämuqa aa ñämsävätki. Sökt di vadi mai ama ruvek tat dän i ama räkta na rha nävät iomäkt i rhat tet parhäm ama Muräkt dä sa rhoqoräkt di ma Krai aa tñäpki diva qop ama mäñmäñini na qi.

3

Nävät Ama Qatnanakt Ura Nävät Ama Muräkt Angärha Lat

¹ Aingän ama Galesiaqäna di ama däädända na ngän. Ngu lu auge qa irastäm sä ngän bä ngäkt kre aung ga rhäkngong däm ngän na anga enge anga vu ngät? Nak kop ngua muqunäga vät a ngän mamär i ma Jisas ma Krai di rha edämsäs päť a qa mäni ama sämänanamuqa. ² Nani a ngo iva ngu snanbät sä ngän doqortäqyia, “Nga sa ngän da ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa nävät ama Muräkt angärha lat ura qinak nävät angän gatnanakt toqoräkt i sa ngän nari sävät ma Krai?” ³ Nga aingän di ama däädända na ngän masirhat? Nga ngän du angän snäng i sökt nävät angän grot maräkt dä sa mamär vät a ngän iva ngäni sot na ama lat kärangätni i ma Ngämuqa aa Qloqaqa sa qa nasäng na ngät päť ngän? ⁴ Nga mudu ngän mon säda ama märän angärha ron di nak kop pakt iva qaku mamär vät guani? Varis iangärhäkt angäna lat toqoräkt di nak kop pa qaku mamär vät guani na ngät. ⁵ Nga iaqäkt kärak i qät bon ngän da ama Qloqaqa ama

Qumärqumärqa dä qat tualat na ama lat ama nañis ngät mänguräp mä ngän di qat tualat toqoräkt nävät iomäkt i sa ngän det parhäm ama Muräkt ura nga qat tualat toqoräkt nävät angän gatnanakt toqoräkt i sa ngän nari sävät ma Kraiis?

⁶ Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän i ma Abraham di sa ma Ngämuqa qat lu qa i ama räkt ka da aa saqong inguna nävät aa qatnanakt. ⁷ Bä mamär iva qunäga vät a ngän i iarhakt kärarhae i rhat sangar ama qatnanakt di rha di sa ma Abraham aa es na rha. ⁸ Mudu ma Ngämuqa qa muräkt iva as nasot diva qa rhualat sa ama Jentailqäna bä va ama räktta na rha da aa saqong nävät arhä qatnanakt. Bä äkt i va aa enge di mudu narhoer vä iangärhäkt ama lat angät kamäs di qa sameng na ama sameng ama mär ngät bä ma Abraham i qa qoar na qa rhoqortäqyia, “Va nävät a nge dä va ngua rhodämne na ama ruvek nävät ama ivärhimek moe.” ⁹ Bä nävät tom däkt dä sa iarhakt kärarhae i rhat sangar ama qatnanakt di sa ma Ngämuqa qa modämne na rha rhoqor ma Abraham gäarakni i ama ruqa na ama qatnanakt.

Ama Iar Ama Sok Täm Ngät Di Ngät Nävät Ama Qatnanakt

¹⁰ Iarhakt kärarhae i rhat tu arhä snäng i sa mamär toqoräkt i rhat tualat na ama Muräkt angärha lat ivakt iva rha rhän i ama räktta na rha dä ma Ngämuqa aa saqong di sa iarhakt di qale rha va ama rhäksärhäm ama sok täm ngät angärha rem inguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Ama ruvek moe qärahani i qaku rhat tualat dä qaku rhat tet parhäm iarhongäkt moe qärqärhong i sa rha säm irhong ba ama Abuk na ama Muräkt di iarhakt di sa qale rha vä ma Ngämuqa aa rhäksärhäm ama sok täm ngät angärha rem.” ¹¹ Bä qosaqi rhäkt di sa qunäga vät a ut mamär i qaku aung gä namän i ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong nävät ama Muräkt inguna aa enge di ngät tamän doqortäqyia,

“Iaqäkt kärak i sa qa män i ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong nävät aa qatnanakt diva qale qa da ama iar ama sok täm ngät angärha ron nävät a ngät.”

¹² Sökt di ama Muräkt di qaku ngät dän nävät ama qatnanakt dap kinak iaqäkt kärak i nani a qa iva qä rha ama iar ama sok täm ngät nävät ama Muräkt dinak pa qat tualat dä qat tet parhäm ama Muräkt moe. ¹³ Sa ma Kraiis ka rhäksasot a ut nämät ama Muräkt angät täksärhäm gärangätni i mai va urhi rha ngät kärangät i sa qa rha ngät inguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Aung gäarakni i sa rha ar mä qa sa rhävuk sämäni ama ngämuqa di sa qale qa da ama rhäksärhäm angärha ron.” ¹⁴ Inguna nävät iangärhäkt ama lat kärangät i ma Jisas ma Kraiis ka mualat na ngät dä va ama modämne qärangätni i sa ma Ngämuqa qa mumänaris na ngät bä ba ma Abraham diva ngä rhän bä ba ama Jentailqäna dap pakt iva aiut di nävät aut katnanakt diva urhi rha ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qäarakni i sa ma Ngämuqa qa mumänaris iva qä von ut täm ga.

Ama Muräkt Dä Ama Mumänaris

¹⁵ Gua ruavek, pa ngua rhu ama siqutki ba ngän barhäm ama ruvek arha lat di rhoqortäqyia, qre va ama ruiom in du ina anga muräkt na anga rharesbane bä in dares ba ne iva in det parhäm ngät dä sa qaku aung anga ruqa qä narhar ngät ura qä namu guani sae sävät a ngät. ¹⁶ Iangärhäkt ama mumänaris kärangätni di sa ma Ngämuqa qa von däm ngät bä bä ma Abraham dä bä ba aa emga qäarakni iva mugas dä va qa rhän nämäni aa enevaqi. Inguna ma Ngämuqa aa enge di qaku ngät tamän i, “bä ba ama rhäqäp na rha ama rhoes.” Dap kinak ngät tamän i, “bä ba ama sägäk ama rhoemga” qäarakni i ma Kraiis na qa. ¹⁷ Ama rharimini sä rhangät täkt gua enge di rhoqortäqyia, ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses kärangätni

i ngä män nasot ama 430 na ngät ama qoeo mänasäng naimäk äkt nävät iangärhäkt ama mumänaris di qaku mamär iva ngä nasot nä iangärhäkt ma Ngämuqa aa rharesbane qä nä ma Abraham bä va qaku ama mumänaris ngä nasa anga gavämgi. ¹⁸ Inguna ngakt bä ama ruvek di rhit ta arhä modämne inguna nävät iomäkt i rhat tet parhäm ama Muräkt dä sa ama modämne di qaku ngät dän nävät ama mumänaris. Sokt di sa ma Ngämuqa qa von ma Abraham da ama modämne varhäm aa mumänaris bä ba qa.

¹⁹ Ngakt bä rhoqoräkt dä sa ngu lu mäniekt bä ama Muräkt ngä män? Iangärhäkt ama Muräkt di sa ma Ngämuqa qa mu ngät inguna nävät ama ruvek arha vuirhong bä ngät diva qale ngät bä dängdäng i iaqäkt ama ruqa nämäni ma Abraham aa enevaqi va qa rhän gäarak i sa ma Ngämuqa qa mumänaris bä ba qa. Bä ama Muräkt di sa ngä män nage ma Ngämuqa nävät ama enselqäna. Bä rha di rha von däm ngät bä bä akni i qat mair e mänguräp ama ruvek ti nä ma Ngämuqa. ²⁰ Bä sa ut dräm i sokt toqoräkt i qale ama ruiom ama udiom dä va akni ama ruqa qat mair mänguräp mä iom bä va qat tamän nävät akni bä sävät akni. Sokt diva sokt ma Ngämuqa maräkt ka von da ama mumänaris bä bä ma Abraham.

²¹ Nga ama Muräkt di ngät tair särhä ma Ngämuqa aa mumänaris? Qaku rhoqoräkt. Inguna ngakt bä angätäni ama muräkt di mai mamär iva ngärhit bon ut ta ama iar dä vadi va u rhän i ama räkta na ut toqoräkt i ut tet parhäm ngät. ²² Sokt di ma Ngämuqa aa enge ngärhi sameng mamär i ama ruvek moe di qale rha e va ama vuirhong angärha rem ivakt iva ma Ngämuqa aa mumänaris diva ngät bä bä iarhakt kärerhae i arhä qatnanakt di nga e mäni ma Jisas ma Kraiss.

²³ Näkt toqoräkt i as kaku ama qatnanakt sämäni ma Kraiss ngä män dä sa ama Muräkt ngä sangar a ut ma ama qrot bä qali lut pa angärha rem

bä dängdäng iva ama qäväläm ngä rhän gärqomni i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a äm iva qunäga vät ut sävät iangärhäkt ama qatnanakt. ²⁴ Bä äkt i mudu di ama Muräkt di aurha ernanokt na ngät bä dängdäng bät ama qäväläm gärqomni i ma Kraiss ka män ivakt iva u rhän i ama räkta na ut dä ma Ngämuqa aa saqong nävät ama qatnanakt mäni ma Kraiss. ²⁵ Sokt di rhäkt i sa ama qäväläm gärqomni iva ut nanakt nä ma Kraiss di sa äm ngä män dä sa qaku qali lut pa ama Muräkt angärha ernanokt angärha rem

²⁶ inguna nävät ma Jisas ma Kraiss dä sa ngän moe ngän män i Ngämuqa aa es na ngän nävät angän gatnanakt. ²⁷ Inguna guavek koe nävät a ngän gärerhani i sa rha rha ama baptais sämäni ma Kraiss di sa aingän äkt di sa ngän mon sädä aa iar ängärha ron. ²⁸ Bä äkt i rhoqoräkt dä sa ngän moe ngän män i ama sägäk na ngän mäni ma Kraiss i nämä dä ama Judaqäna ura ama Grikkäna na ngän ura ama latta va arhani arha rem ura ama ruvek kärerhani i isiska vät a rha na ngän ura ama gamoe ura ama evop na ngän. ²⁹ Näkt ngakt bä aingän di ngän nämäni ma Kraiss maengätki dä sa aingän di ngän nämäni ma Abraham aa enevaqi bä va bä ba ngän nä iarhongäkt kärerhong i sa ma Ngämuqa qa mumänaris iva qä von däm irhong.

4

Ma Ngämuqa Aa Es Kärerhani Iva Bä Ba Rha Nä Qärqärhongni I Qa Mumänaris Nä Irhong

¹ As pa nguat tamän sävät ama rhoemga qäarakni iva qä rha nasot aa mamäk. Rhoqoräkt i qa di as kale qa i ama rhoemga na qa di qoki qa rhoqor ama latka va arhani arha rem i nämä dä bä ba qa nä iarhongäkt moekt. ² Qale qa vä qärerhani arha rem i rhit lu vät a qa dä qärerhani i rhat turäkt bä ba qa bä dängdäng bät ama qäväläm gärqomni i sa aa mamäk ka muqunän bät a äm iva qa von ga

rha aa qärhong. ³ Bä qoki rhoqoräkt di qosaqi aiut di mudu i ama rhoes na ut di qali lut i ama latta na ut pa ama iaus ama qrot ngät nämäni rhakt täkt ama ivätki angärha rem.

⁴ Sokt di nga rhoqoräkt i ama rhodäm di sa rhäkmamär na ngät dä ma Ngämuqa qa rhäk na aa emga sämäni ama ivätki i ama ruqi qia säl a qa bä qale qa va ama Muräkt angärha rem ⁵ ivakt iva qä rhäksasot iarhakt kärarhae i sa qale rha va ama Muräkt angärha rem ivakt iva aiut di mamär vät a ut iva u rhän i aa es na ut. ⁶ Näkt nävät iomäkt i ma Ngämuqa aa es na ngän dä sa qa rhäk na ama Qloqaqa nage aa emga säda aurha ron bä ut tamän doqortäqyia, "Aba*", mamga." ⁷ Bä nävät tom däkt di as kaku qale ngän i ama latta mavängam dap kinak kale ngän i ma Ngämuqa aa es na ngän bä nga rhoqoräkt i aa es na ngän dä sa va bä ba ngän nä qärqärhongni i sa qa mumänaris iva qä von aa es täm irhong.

Ma Pol Aa Qänäskänes Säväät Ama Galesiaqäna

⁸ Mudu rhoqoräkt i as kaku ngänät dräm ma Ngämuqa dä sa qale ngän i ama latta na ngän bä iarhongäkt angärha rem gärqärhong i irhong doqor angän ngämuqa qärqärhong i qaku ama engätki nä irhong. ⁹ Dap täkt di sa nguna ngänät dräm ma Ngämuqa ura nguaräm mamär iva ngua rhamän i sa qat dräm a ngän dä ngu lu mäniekt iva saqi as evär däm ngän sage ama iaus nämäni ama ivätki qärangättni i qaku angärha anga qrot masirhat bä qosaqi ama mäñmäñini na ngät? Nga nani a ngän iva saqi as ngän dän i ama latta na ngän ba angärha rem? ¹⁰ Qoki as toqor ama Judaqäna i ngän duqunän bät ama moräs na ngät ama qunäng dä ama eqoan dä ama quiaqa aa qävälap dä ama qoeo. ¹¹ Bä nävät iangärhäkt angäna lat dä sa

qänäskänes ngo i sa ngua rhar sa ama qäväläm ama mor äm gärqomni i nguat tualat ngu na ngän.

¹² Gua ruavek, ngu nän ngän ma ama qrot iva ngän dän doqor ngo inguna sa ngua män doqor ngän. Bä vät iomäkt ama qäväläm di aingän di sa qaku ngän mualat na anga lat kärangättni i qaku ama räkt ngät sävät a ngo. ¹³ Näkt kunäga vät a ngän i vät ama narhoer äm ama qäväläm gärqomni i sa ngua sameng na ama sameng ama mär ngät bä ba ngän dä sa ngua met sagem ngän inguna nävät iomäkt i aräm ngo. ¹⁴ Bä ngätki i gua rämgi qia von ngän da ama märänga sokt di qaku ama vu da angäna ron sävät a ngo ura ngän naevär däm ngo inguna nävät gua rämgi dap kinak ngäna ar sä ngo i rhoqor qre i ama ensel nage ma Ngämuqa na ngo ura rhoqor qre i ma Jisas ma Kraiss na ngo. ¹⁵ Ngu lu rhäkt di angän märmärgem nävät a ngo di ngä qoe nai? Nguat tamän särhäm ngän mamär i mudu di sa angän märmärgem nävät a ngo di ama mor ngät bä vadi mai mamär vät a ngän iva ngän dar ta angän saqong bä ngäni von ngo rhäm ngät di vadi mai ngän mualat toqoräkt. ¹⁶ Nga sa ngua män i angäna ik na ngo inguna nävät iomäkt i sa ngua sameng ba ngän na ama engätki?

¹⁷ Iarhakt ama ruvek kärarhae i rhit sämaqrot na ngän iva ngän det parhäm ama Judaqäna arhä Muräkt di rhit bon da arhä snängaqa sagem ngän masirhat sokt di qaku rhat tualat toqoräkt ivakt iva ama mär ngät ama lat ngät dän. Rha di nani a rha iva rhit päsrhäm ngän nävät a ngo ivakt iva sokt ngänit bon da angän snängaqa sagem da. ¹⁸ Bä ama märäm basägos diva arhani ama ruvek tit bon da arhä snängaqa sagem ngän bä mamär iva rhoqoräkt divakt iva ama mär ngät ama lat ngät dän. Rhom däkt di ama engätki na äm i nämä dä qale

* **4:6** Aba Aba na ama enge ama Aramaik di angät tarimini di mamga. Bä ama rhoes diva rhat tes arhä mamäk toqoräkt inguna rha di arha snäng bät a qa masirhat dap sa rhat dräm i qa di qosaqi aa snäng bät a rha mamär.

ngo gem ngän ura qaku. ¹⁹ Ngua es ama gaini na ngän, rhäkt di sa qale ngo sa ama qänäskänes sävät a ngän gärangätäni i ngät toqor ama evopki at ruanini rhoqoräkt i qit sa bä va qale ngät bä dängdäng iva sa mamär nä ma Kraisa aa iar va angäna iar. ²⁰ Bä rhoqor täkt di nani a ngo i vadi va qale ngo ngu na ngän ivakt iva qaku ngu natmärhamän doqor täkt inguna adädän ngo nävät a ngän.

Ama Siquitki Nä Ma Hagar Qi Nä Ma Sara

²¹ Guavek koe nävät a ngän gärrarhani i nani a rha iva qale rha vä ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rem, nga qaku ngänät dräm i ama Muräkt ngät tamän doqor mäniekt? ²² Ngu snanbät toqoräkt dinguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän i ma Abraham di aa imiom ama udiom. Akni di ama latki mavängam gia sa qa dap akni di ama ruqi qäaraktni i isiska vät a qi qia sa qa. ²³ Sökt di ama latki mavängam at toemga di aa nanäk kia sa qa varhäm ama släqyige angärha iska dap ama ruqi qäaraktni i isiska vät a qi at toemga di aa nanäk kia sa qa nävät ama mumänaris.

²⁴ Näkt tangät täkt ama lat di ani ama rharimini sä ngät di rhoqortäqyia, ma Hagar di qiat mair bä ba angätäni ama rharesbane dap ma Sara di qiat mair bä ba angätäni ama rharesbane. Bä ama narhoer ngät kärangätäni i ma Ngämuqa qa mualat na ngät di da ama damgi at täväs ma Sinai bä iangärhäkt ama rharesbane di ma Hagar qiat mair bä ba ngät käaraktni i at toes diva rhat dän i ama latta va arhani arha rem. ²⁵ Näkt ma Hagar di qiat mair bä ba ama damgi ma Sinai vät ama ngärhäkka ma Arebia dä qosaqi qiat mair bä ba ama värhäm ama mor äm ma Jerusalem inguna qi di qali qi i ama latki na qi mavängam gi na at toes.

²⁶ Sökt di ma Jerusalem gäaraktni i rhakt puk da ama usäpki arha ron di isiska vät a qi bä qi di aut nanäk na qi. ²⁷ Inguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia,

“Mamär iva märmär gem nge, ainge ama rhängaräski qäaraktni i qaku mamär vät a qi iva qit sa.

Rhäkt diva ngit näs na ama märmärgem masirhat, ainge qäaraktni i qaku ngiat nari ama ruanini i ngit sa.

Inguna iaqyäkt käaraktni i mäqi qaku qit sa arha anga es diva masirhat na at toes

bä va rha rhet e nä iaqyäkt at toes käaraktni i arha egutka.”

²⁸ Rhäkt di aingän gua ruavek ama qatnanaktpämda, di ngän doqor ma Aisak i ma Ngämuqa aa es na ngän gärrarhani i sa rha män nävät ama mumänaris. ²⁹ Sökt di qoki as toqor vät iangärhäkt ama rhodäm mudu i iaqäkt käaraktni i qa män barhäm ama släqyige angärha iska di qä sangäm nä iaqäkt mavängam gäaraktni i qa män nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa grot di rhäkt di qoki as toqoräkt. ³⁰ Sökt di ngu lu ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqor mäniekt? Ngät tamän doqortäqyia, “Nak pa ngäni qutmäs ama latki mavängam gi na at toemga inguna at toemga diva qaku qä narha guani nävät iarhongäkt kärqärhong iva ama ruqi qäaraktni i isiska vät a qi at toemga qä rha irhong.” ³¹ Gua ruavek, aiut di qaku ama latki mavängam at toes na ut dap kinak aiut di iaqyäkt käaraktni i isiska vät a qi at toes na ut.

5

Ma Kraisa Sa Qa Muisiska Vät A Ut (5:13-14 / Mat 22:34-40 / Mak 12:28-34 / Luk 10:25-28 / Rom 13:8-10)

¹ Ma Kraisa sa qa muisiska vät a ut ivakt iva isiska vät a ut. Bä nävät iangärhäkt ama lat dä sa mamär iva ngänät mair ma ama grot dä saqi as pa qale ngän namän i ama latta na ngän bä ba ama Muräkt.

² As ngäni lu i aingo ma Pol nguut tamän särhäm ngän i ngäkt bä ngän dares iva rhi däkt säng mä ngän diva ma Kraisa aa lat ngä rhän i ama mäñmäñini na ngät bä ba ngän. ³ Näkt

täkt dä saqi as nguät tamän särha ama gamoe moe qärrarhani i rha rhares iva arhani rhi däkt säng mä rha i rha diva qoki mamär iva rhit päs ma Ngämuqa aa Muräkt moe angärha rhäng. ⁴ Bä aingän äkt kärarhae i nani a rha iva ama räkta na rha dä ma Ngämuqa aa saqong nävät ama Muräkt di sa aingän di ngäna arñis na nas nämäni ma Kraiis dä nämäni aa ñämsävätki. ⁵ Sokt di ut di nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di sa qali lut sa ama märmärgem na ama qatnanakt sämäni ma Ngämuqa iva qa rhualat sä ut bä va u rhän i ama räkta na ut da aa saqong inguna nävät aut katnanakt sämäni ma Kraiis. ⁶ Ngakt bä aung anga ruqa di qale qa mäni ma Jisas ma Kraiis i näma dä rha däkt säng mä qa ura qaku di iangärhäkt ama lat di qaku ngät tualat nä guani sävät a qa. Dap kinak ama ruqa aa lat kärangätni i ama vit na ngät di rhoqoräkt i sa qat nanakt nä ma Kraiis bä aa snäng bät arhani ama ruvek.

⁷ Aingän angäna tmerhäs mudu dä ma Kraiis aa iar angärha ron di mamär na äs. Sokt di ngu lu auge qa musar na ngän bä rhäkt di qaku ngänit päs ama engätki arha rhäng? ⁸ Iangärhäkt ama lat kärangät i sa qa mualat na ngät di qaku ngä män nage iaqäkt karak i sa qa mes ngän sagem mes. ⁹ Ama gaini ama yisini diva ini ngä rhualat sa ama bret moe bä va rip däm ga. ¹⁰ Sokt di sa nguät dräm i aingän di nämäni ma Engeska bä va angän snängaqa diva rhoqor ngo gu snängaqa dap pa qaku qa rhoqor aung aa anga snängaqa. Näkt aung anga ruqa qarakni i qat tusar na angäna tmerhäs na anga märän diva ma Ngämuqa qä sangäm na qa.

¹¹ Gua ruavek, ngakt bä aingo di qoki as pät gu sameng di nguät tamän iva ama ruvek di rhi nädäkt säng mä rha dä sa mäniekt bä aingo di as arhani rhi sangäm na ngo? Ngakt bä ngu sameng doqoräkt dä sa ama enge qärangätni i sävät ama sämänanamuqa di saqi as kaku ngä navoda anga märänga bä ba ama ru-

vek. ¹² Nani a ngo masirhat i vadi va iarhakt kärarhae i rhat tusar na angän mungäsnäng di qoki va rha rhi däkt sä iarhongäkt moekt näsäng mes.

¹³ Gua ruavek, ma Ngämuqa sa qa mes ngän iva qale ngän i sa isiska vät a ngän. Sokt di qale ngän namu angän snäng i rhoqoräkt i isiska vät a ngän dä sa mamär vät a ngän iva ngän det parhäm angän släqyigleng angät snängaqa dap kinak pa mamär iva angäna snäng bät a ne dä va ngän datnärhäm ne. ¹⁴ Inguna ama enge moe vä ma Ngämuqa aa Muräkt di qale ngät dä rhängät täkt ama enge angärha ron gärangät i ngät tamän doqortäqyia, "Mamär iva gia snäng bät arhani i rhoqor qre i gia snäng bät a nas." ¹⁵ Sokt di ngakt bä ngänir qur ne dä ngäni arhäktgyäm sä ne dä sa va ngänit lu i varis ngän naslava na ne mas.

Mamär Iva Ut Tet Parhäm Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa Aa Ernanokt

¹⁶ Dap kinak ngu qoar na ngän doqortäqyia, mamär iva ngän det parhäm ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa ernanokt dä rhoqoräkt diva qaku mamär iva angän släqyigleng ngä natmualat nä iarhongäkt kärqärhong i nani igleng iva igleng ngät tualat nä irhong. ¹⁷ Inguna ama släqyige angät känäskänes di qaku nani a ngät na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa lat dä qosaqi ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa qänäskänes di qaku nani a ngät na ama släqyige angärha lat. Bä rhiom däkt di in dair mät ne vät ngia väs sä ina lat ivakt iva in dair särhäm nge iva qale ngiat tualat nä qärqärhongni i sa ngiat dräm i mamär iva ngiat tualat nä irhong. ¹⁸ Sokt di ngakt bä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä rhoer nanokt ngän dä sa rhoqoräkt di qaku qale ngän ba ama Muräkt angärha rem.

¹⁹ Rhäkt di sa qunäga vät a ngän sa ama släqyige angärha lat toqor ama lat na ama qavatka maos maos dä ama snängaqa sävät ama lat

kärangätni i qaku ama räkt ngät dä ama lat kärangätni i ama qluqi vät angät tpäs. ²⁰ Dap kosaqi angätni ama släqyige angärha lat di ama lat kärangätni i ama ruvek tit bon da arhä qutdrir sage ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät dä ama lat na ama rhaqyao dä ama lat kärangätni i ama ruvek diva qaku nani a rha na ne dä ama lat kärangätni i ama ruvek tir qur ne dä ama lat kärangätni i ama ruvek di ama vu da arha ron sävät arhani arhä qärhong dä ama lat kärangätni i ama ruvek diva uraqi da arha ron mamär sävät arhani dä ama lat kärangätni i ama ruvek diva sokt tat tu arhä snäng sävät a nas maräkt dä ama lat kärangätni i ama ruvek diva rhat tair mät ne dä ama lat kärangätni i mätmatmät na ama ruvek bä qoki arhae dä arhae varhäm arha lat kärangätni i sägäni na rha sä ngät. ²¹ Näkt kosaqi ama släqyige angärha lat di ama lat kärangätni i ama ruvek di ama vu da arha ron sävät arhani arhä mämairimek dä ama lat kärangätni i ama ruvek tit näkt masirhat bä guani na rha mamär mät ama reng ama qrot ngät dä ama lat kärangätni i väspästämne na ama ruvek sa ama vu ngät ama lat näkt sävät ama lat kärangätni i ngät toqor tangät täkt. Rhäkt di nguut tugem ngän doqor mäqi i sa ngua mugem ngän i iarhakt kärarhae i rhat tualat nä iangärhäkt ama lat diva qaku rhi namon säp ma Ngämuqa aa Muräktpäm.

²² Dap ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa lat angät gavämgi di ama lat kärangätni i ama ruvek arha snäng bät a ne dä ama märmärgem dä ama bulap dä ama lat kärangätni i qale ama ruvek sa ama bulap da ama märän angärha ron dä ama matnärhäm nävät ama märmärgem dä ama mär ngät ama lat sävät arhani dä ama lat kärangätni i va rhat nanakt nä sävetka sa aa lat. ²³ Dap kosaqi ama Qloqaqa aa lat di ama lat toqor ama bulap ka ama ruqa aa lat näkt sävät ama lat kärangätni i ama ruqa qat turäkt ba

nas mamär. Rhangät täkt moekt ama lat di qaku anga muräkt nga e qarangätni i ngät tair särhäm ngät. ²⁴ Näkt iarhakt ama ruvek kärarhae i rha nämäni ma Jisas ma Kraiis aa ruvek di iarhakt di sa rha edämsäs pät arhä släqyigleng sä igleng angät snängaqa mäni ama sämänanamuqa bä sävät ama qänäskänes iva sävät ama vuirhong.

²⁵ Ngakt bä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di sa qa von ut ta ama iar dä sa mamär iva qosaqi urhit päp ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa snängaqa aa rhäng. ²⁶ Mamär iva qale ut tair na nas pa arhani arhä väs dä qale ut täranas na arhani arhä snängaqa iva qaku märmär gem da na ut dä qale aurha anga snängaqa anga vu qa sävät aut mämairimek kane.

6

Mamär Iva Ut Tatnärhäm Ne Sa Aut Märän

¹ Gua ruavek, ngakt bä aung nävät a ngän di qunäga sä qa i qa mualat na anga vuini dä sa aingän gärrarhae i ma Ngämuqa aa Qloqaqa di qä rhoer nanokt ngän di mamär iva ngän du-alat sä qa mamär nävät ama bulap i ngän dumamär na aa iar. Bä mamär iva aingän di ngänit lu vät a nas mamär i varis aingän di ama vuirhong irhong ngä namäqäne dä mamär na ngän. ² Mamär iva aingän di ngän datnärhäm ne sa angän märän gane ivakt iva rhäkmamär nä ma Kraiis aa muräkt gem ngän.

³ Inguna ngakt bä aung di qat tu aa snäng i qa di ama moräs na qa ama ruqa vät arhani arhä väs toqoräkt i qaku qa rhoqoräkt di sa iaqäkt di qä iras täm mes. ⁴ Dap mamär iva aingän asägäk asägäk di va ngiat tatnävämne nä gia lat maräkt näkt nasot dä va mamär vät a nge iva mär gem nge nävät gia lat maräkt dap kaku inguna ngiat lu aung aa lat bä ngiat tu gi snäng i gia lat di ngä vit pä iaqäkt ama ruqa aa lat angät tpäs. ⁵ Inguna aingän moe asägäk asägäk di

sa angäna lat maräkt nga e qärangätni iva ngän dualat na ngät.

⁶ Ama ruqa qäarakni i rha su qa rhä ma Ngämuqa aa enge di mamär iva qat tatmät nä qärqärhongni moe ama märirhong bä ba ne qä nä iarhakt kärerhae i sa rhi su qa.

⁷ Qale ngäni iras täm mes inguna qaku mamär iva aung gä namäqäne sä ma Ngämuqa i qä nairas täm ga inguna agini qärqäni i ama ruqa qät kutnanokt ini diva ianiäkt di qosaqi va qä sek däm ini. ⁸ Inguna ama ruqa qäarakni i qät kutnanokt ama vuirhong bät aa iar di nävät aa iar toqoräkt diva qä sek dä ma Ngämuqa aa rhäksärhäm dap pa ama ruqa qäarakni i qät kutnanokt ama lat kärerangätni i märmär ge ama Qloqäqa ama Qumärqumärqa nävät a ngät di nävät a qa diva qä sek da ama iar ama sok täm ngät. ⁹ Bä rhoqoräkt dä sa qale mämae vät a ut i ut tualat na ama mär ngät ama lat inguna ngakt bä qaku mämae vät a ut dä va urhi sek da ama rhitsek pät ama qäväläm gärqomni i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a äm. ¹⁰ Bä äkt i rhoqoräkt dä sa mamär iva ut tualat na ama mär ngät ama lat sage ama ruvek moe vät ama qäväläm gärqomni i sa mamär vät a ut iva ut tualat na ngät. Näkt koki mamär iva ut tualat nä iangärhäkt ama lat ama mär ngät sage iarhakt aurha ruavek ama qatnanaktpämda.

Ma Pol Aa Rhonsävät Ama Dängdängini Na Ngät Dä Aa Nän

¹¹ Näkt as ngäni lu i na ama sämsäm ama mor ngät dä sa ngut säm ama enge sävät a ngän nä ngua rhäkt maräkt.

¹² Iarhakt ama ruvek kärerhani i rhi siqut iva rhat tualat sä ngän iva rhi däkt säng mä ngän di nak kop nani a rha iva ama ruvek ti lu rha i ama moräs na rha. Dä qosaqi rhat tualat toqoräkt ivakt iva qaku arhani ama ruvek ti sangäm na rha mavängam nävät ma Kraiss aa tñäpki mäni ama sämänanamuqa. ¹³ Iarhakt maräkt kärerhani i sa arhani rha däkt säng mä rha di qäqi qaku rhat tet

mamär varhäm ama Muräkt moe dap nani a rha masirhat iva ama ruvek ti däkt säng mä ngän divakt iva mamär vät a rha iva rhat tamän sävät ama Judaqäna i sa rha muräkt bä ba ngän bä rha däkt säng mä ngän. ¹⁴ Sokt di aingo di qaku nani a ngo iva ngut sek sä gu ngärhipki. Dap kinak aingo diva sokt ngut sek sa aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss aa ngärhipki inguna sa qa ñäp mäni ama sämänanamuqa. Bä nävät iangärhäkt ama lat dä sa ama ivätki arha lat di ngä ñäp pät gua iar bä aingo di ngäkt kre sa ngua ñäp mäni ama sämänanamuqa sa ama lat nämäni rhakt täkt ama ivätki.

¹⁵ Ma Ngämuqa di qat lu ama lat kärerangätni i rha däkt säng ama ruqa bä qosaqi ama lat kärerangätni i qaku rha däkt säng ama ruqa i ngä moe di ama mäñmäñini na ngät. Dap sokt iangärhäkt ama lat kärerangät i ama vit na ngät dä ma Ngämuqa aa saqong di qärerangät i qa mualat sa ama ruqa bä qa män i ama iaräs na qa.

¹⁶ Näkt iarhakt moe qärerhae i rhat tet dä iangärhäkt ama iaräs na ngät ama iar angärha ron diva qale ama bulap dä ama lavuqi gem da iarhakt kärerhae i ma Ngämuqa aa ruvek na rha qärerhae i ama Israelqäna ama engätki na rha.

¹⁷ Bä va mänasäng narhäkt bä va rhävit dä sa mamär iva saqi as kaku aung gä namuran sä ngo na anga märänga rhoqoräkt inguna sa ama vret nga e vät gu släqyige qärerangätni i ngärhi sameng i ma Jisas aa latka na ngo.

¹⁸ Gua ruavek, mamär iva aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss aa ñämsävätki qali qi gem ngän. Ngätki rhoqoräkt.

Ma Efesuskäna

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ama qatnanaktpämda e mät ama värhäm ama mor äm ma Efesus.

Vä ma Efesuskäna di qaku ma Pol qä slaräkt na angätni arha lat ura arhä snängaqa dap kinak kät säm iva sage ama Efesuskäna iva qa rhuqunäga vät a rha sävät ma Ngämuqa aa snängaqa dä aa lavuqi ama soktäm gi dä qosaqi va qa rhuqunäga vät a rha mamär sävät ama qatnanaktpämda arhä mämairäs da aa snängaqa rhoqoräkt aa ron. Aa snängaqa diva rhäkmamär na qa grekt bä iarhongäkt moe di sa västämne nä irhong bä bä ma Krai. Vä rhakt täkt ama abuk di ma Ngämuqa aa snängaqa rhoqoräkt di qat tet toqor tärhäkt i ama narhoeräm di sa ma Ngämuqa qa mualat sa arhani ama ruvek iva sägäni na rha rhi na qa. Ama unbamnaäm di sa qa mualat sä rha iva sägäni na rha mamär. Ama däpquapnaäm di qaku sokt ka mualat sä rha iva sägäni na rha dap kosaqi qa västämne na rha ma ama sägäge ama släqyige qärqigeni i ama släqyige na ama qatnanaktpämda. Näkt ma Pol qat tamän i rhäkt di ma Ngämuqa qat tuqunäga sä iomäkt i qosaqi va ama Jentailqäna mäni iagekt ama släqyige bä nävät ige diva qär qur iarhongäkt maos maos kärqärhong i irhong ngät turäkt kärqärhong i qali lirhong bät ama qloqaqa na äs ama ivärhäs i qa di masirhat mamär na aa mädräm ama mär ngät. Ma Pol qat tu da aa enge angät tpäs i qat tamän sävät aurha iar ama iaräs na ngät kärangätni i ut tet da ama qumärqumär ngät ama lat ngä na ama qutdrir sävät a ne angärha ron dap iarhakt kärarhae i sa sräp ta di rhat dän nävä ma Sämgä aa uväs di na ama nän.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Enge Na Ama Märmärgem (1:1-2)

Ma Ngämuqa Aa Snängaqa Maräkt Sävät A Ut Mäni Ma Krai (1:3-14)

Ma Pol Aa Nän Sävät Ama Qatnanaktpämda E Ma Efesus (1:15-23)

Ama Is Kärangätni I Ma Ngämuqa Aa Snängaqa Di Qat Tu Aa Släqyige Vät A Nas Näväm Ngät (2-3)

Angätni Ama Is Kärangätni I Ma Ngämuqa Aa Snängaqa Di Qat Tu Aa Släqyige Vät A Nas Pät Aurha Iar (4-6:20)

Ma Pol Qat Tu Da Aa Enge Angät Tpäs (6:21-24)

Ma Pol Qa Sä m Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanaktpämda E Ma Efesus

¹ Aingo ma Pol di ma Jisas ma Krai aa ngangga na ngo nävät ma Ngämuqa aa snängaqa

dä ngut säm sävät a ngän ama qatnanaktpämda e mät ama värhäm ama mor äm ma Efesus kärarhae i vasägos dä rhit päs ma Jisas ma Krai aa rhäng mamär.

² Mamär iva ama nänmäsvätki dä ama bulap sagem ngän nage ma Ngämuqa aut mamäk dä ma Engeska ma Jisas ma Krai.

Ma Ngämuqa Aa Modämne Bä Ba Ut Nävät Ma Jisas Ma Krai

³ Mamär iva urhi nänmäsvätki ma Ngämuqa qärakni i aurha Engeska ma Jisas ma Krai aa mamäk dä aa Ngämuqa qärak i sa qa modämne na ut nävät ma Krai na ama qloqaqa na ngät ama modämne moe vät ama qloqaqa na äs ama ivärhäs. ⁴ Iangärhäkt ama lat dinguna mudu rhoqoräkt i as kaku ma Ngämuqa qa säm ama ivätki dä sa qa armeng däm ut nävät ma Jisas ma Krai ivakt iva ut di mamär vät a ut iva ama qumärqumärta na ut mamär dä va isiska vät a ut nämät ama vuirhong dä ma Ngämuqa aa saqong. Ma Ngämuqa di sa aa snäng bät a ut ⁵ dä soknga qa muqunän bät a ut iva u rhän i aa es na ut nävät ma Jisas ma Krai aa lat parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa qärakni i nani a qa na ut iva u rhän doqoräkt ⁶ ivakt iva urhi an sä qa nävät aa nänmäsvätki

ama mor qi qarakni i qa modämne na ut na qi inguna sa sägäni na ut ut na aa emga qarakti i sa ma Ngämuqa aa snäng bät a qa.

⁷ Nävät iaqäkt aa emga aa biaska dä sa ma Ngämuqa qa rhäksasot a ut parhäm aa ñämsävätki ama mor qi masirhat i qa qyiradeng na aurha vuirhong. ⁸ Iaqaäkt aa ñämsävätki di sa qa rhor na qi vät a ut na ama mär ngät ama mädräm dä na ama muqunäga sävät ama engätkinirhong moe. ⁹ Dä sa ma Ngämuqa qa muqunäga vät a ut sa aa snängaqa ama ngaip ka aa lat kārangätni i mudu qa muräkt iva qa rhualat na ngät nävät ma Krai. ¹⁰ Näkt pät iomäkt ama qäväläm gārqomni i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a äm dä sa va qä västämne nä iarhongäkt moe bä bä ma Krai kārqārhong i irhong nga e da ama usäpki arha ron dä qārqārhong i irhong nga e mäni ama ivätki.

¹¹ Näkt nävät ma Krai dä sa ma Ngämuqa qa armeng däm ut ama Judaqäna iva urhi rha iarhongäkt kārqārhong i sa mudu qa mumänaris iva qä von ut täm irhong barhäm aa muräkt kārangätni i sa mudu qa mu ngät. Bä qa di qarakti i vasägos dä qat tualat nä iarhongäkt moe iva rhäktäkmamär varhäm aa snängaqa. ¹² Sa qa mualat toqoräkt divakt iva aiut kārarhae i sa ama narhoerta na ut iva ut nanakt iva ma Krai ka rhatnärhäm ut pa urhi nänsäs sage ma Ngämuqa nävät aa murhämeska. ¹³ Bä qosaqi aingän gārarhae i sa qale ngän mäni ma Krai di vät ama qäväläm gārqomni i sa ngän nari ama enge na ama engätki qarangätni i ama sameng ama mär ngät sävät ma Ngämuqa aa mumaiar iva qa rhumaiar ngän doqoräkt bä sa ngänät nanakt nä ma Krai di sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a ngän i aa ruvek na ngän na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qarakti i sa mudu ma Ngämuqa qa mumänaris

iva qä von ut täm ga. ¹⁴ Iaqaäkt ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di qä sämaengätki na ama mumänaris iva vät ama qäväläm gārqomni i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a äm diva urhi rha iarhongäkt kārqārhong i sa mudu qa mumänaris iva bä ba ut nä irhong aiut aa ruvek kārarhae i sa ma Krai ka muisiska vät a ut iva urhi rha irhong. Iangärhäkt ama lat divakt iva urhi nänsäs sagem ga nävät aa murhämeska.

Ma Pol Qä Nän Dä Qat Tes Ama Mär Sage Ma Ngämuqa

¹⁵⁻¹⁶ Bä rhoqoräkt dä sa qaku mae vät a ngo iva nguat tes ama mär sage ma Ngämuqa nävät a ngän doqoräkt i nguat tu gu snäng sävät a ngän. Bä ngu nän inguna sa ngua nari sävät angän gatnanakt sämäni ma Engeska ma Jisas dä sävät angäna lat kārangätni i angäna snäng bät* arhani moe ama qatnanaktpämda. ¹⁷ Sa ngu nän iva aurha Engeska ma Jisas ma Krai aa Ngämuqa qarakti i ama Ngätmamäk kārak i aa murhämeska masirhat diva qä von ngän da ama mädräm ama mär ngät dä ama muqunäga sävät a qa nävät aa Qloqaqa. ¹⁸ Bä nävät iangärhäkt ama lat dä va mamär iva qunäga vät a ngän mamär sävät iarhongäkt kārqārhong i sa ma Ngämuqa qa mes ngän iva ngänät nanakt na qa iva qa rhualat nä irhong bä qosaqi va qunäga vät a ngän sävät ama märirhong masirhat kārqārhongni iva ngäni rha irhong inguna nävät iomäkt i aa ruvek na ngän.

¹⁹ Näkt kosaqi ngu nän i mamär iva qunäga vät a ngän sävät ma Ngämuqa aa lat kārangätni i nävät aa qrot ama enges ngät masirhat bä ba ut kārarhani i ut nanakt. Iangärhäkt ama lat di ngät toqor ama enges ngät ama lat ²⁰ kārangätni i qa mualat na ngät pät ma Krai aa iar toqoräkt i qa märanas na qa nämät ama tñäpki

* **1:15-16** angäna lat kārangätni i angäna snäng bät Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

bä qa muqun na qa gem mes da aa märmär vät ama qloqaqa na äs ama ivärhäs. ²¹ Sa qat muqun dävuq mamär daver iarhongäkt moe maos maos kärqärhong i irhong ngät turäkt ngä nä iarhongäkt moe kärqärhong i irhong angät krot bä sävät iarhongäkt moe kärqärhong i irhong ngärhit lu vät ama muräktpäm. Bä va qaku qale qa rhävuk daver iarhongäkt toqoräkt di soqt pät tangät täkt ama rhodäm dap kosaqi va qale qa daver iarhongäkt kärqärhong iva qali lirhong nasot. ²² Ma Ngämuqa qa mu iarhongäkt moe vä ma Krai aa qariglem angärha rem näkt ka von ma Krai ta ama lat iva ama tpäski na qa bä ba iarhongäkt moe bä ba ama qatnanaktpämda. ²³ Iarhakt ama qatnanaktpämda di ma Krai aa släqyige na rha bä ige ngät tualat sä qa iva qa rhän mamär iaqäkt kärak i qat tualat sä iarhongäkt moe iva irhong ngä rhän mamär.

2

Ma Ngämuqa Qa Mualat Sä Ut Iva Ut Däqäm Nävät Aa Näsävätki Nävät Aut Katnanakt

¹ Mudu di sa qale ngän da ama tñäpki arha ron nävät angäna lat kärangätni i qaku ama räkt ngät dä angäna vuirhong ² gärqärhongni i mudu ngän det dä irhong angärha ron doqoräkt i ngänit päsa ama ivätki at snängaqa aa rhäng. Iaäkt ama snängaqa qaräkt i ama narhoerqa bä ba ama leqäs di aa latka na qa bä qa di ama qloqaqa qaräkt i rhäkt di qat tualat ge ama ruvek kärarhani i qaku rhat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa. ³ Mudu aiut di sa qali lut mänguräp iarhakt ama ruvek kärarhae i rhat tet parhäm ama lat kärangätni i nani arhä släqyige dä arhä snängaqa na ngät. Bä nga rhoqoräkt i sa ut tualat nä iangärhäkt ama lat dä sa ama ruvek na ut kärarhae i sa qale rha dä ma Ngämuqa aa rhäksärhäm angärha ron doqor arhani ama ruvek moe nämäni ama ivätki.

⁴ Soqt di ma Ngämuqa di rhäqäp ka masirhat na ama lavuqi bä nävät iomäkt i aa snäng bät a ut masirhat ⁵ dä qäqi qa mualat sä ut iva as ut moe ut däqäm ut nä ma Krai toqoräkt i ut nñäp nävät aurha vuirhong. Di nävät ma Ngämuqa aa näsävätki i sa ngän da ama mumaiar. ⁶ Ma Ngämuqa di qosaqi qa märanas na ut ut na qa nämät iaqyäkt ama tñäpki rhoqoräkt i qa märanas nä ma Krai nämät ama tñäpki bä qa muqun na ut pät ama qloqaqa na äs ama ivärhäs ge ma Jisas ma Krai. ⁷ Sa qa mualat toqoräkt ivakt iva qre va vät ama rhodämirhong nasot dä sa mamär vät a qa iva qar qur a ut ta aa näsävätki ama mor qi masirhat käräkt i qiat dän sa ama mär ngät ama lat na ama märmärgem sävät a ut inguna nävät ma Jisas ma Krai. ⁸ Inguna nävät ma Ngämuqa aa näsävätki dä sa ngän da ama mumaiar nävät angän gatnanakt. Näkt iangärhäkt ama mumaiar di sa qaku ngä män nagem ngän maräkt dap kinak ngä män nage ma Ngämuqa i ama vänbon na ngät. ⁹ Bä iangärhäkt ama mumaiar qarangät i sa ngän da ngät di qaku ngä män nävät angäna lat maräkt ivakt iva qaku mamär vät aung iva qä namair na nas i sa qa maräkt ka mualat na ngät. ¹⁰ Rhoqoräkt dinguna aiut di sa ma Ngämuqa qa mualat na ut bä ut män doqor täkt bä nävät iomäkt i sa sägäni na ut ut nä ma Jisas ma Krai dä qa mualat sä ut iva ut tet da ama lat ama mär ngät angärha ron gärangätni i sa mudu qa rhäkmu na ngät bä ba ut.

Ma Ngämuqa Qa Västämmne Na Ut Bä Sägäk Na Ut Mäni Ma Krai

¹¹ Aingän gärarhae i ama Jentailqäna na ngän bät ama qäväläm gärqomni i angän nanäkkina rha säla ngän, mamär iva vuk pät a ngän i mudu di iarhakt kärarhae i rhi qoar i rha di iarhakt kärarhae i sa ama ruvek ta däkt säng mä rha di rhi qoar i aingän di ama ruvek kärarhae i qaku ama ruvek ta däkt säng mä rha. Soqt

di iangärhäkt ama lat kärangät i rha dakt säng mä rha di nak kop ama lat kärangätni i ama ruvek tat tualat na ngät na arhä rhäkt. ¹² Dap kosaqi mamär iva vuk pät a ngän i mudu vät iangärhäkt ama rhodäm imäk äkt di sa qale ngän sañis nä ma Krai. Qaku ama rhodäm sä ngän sämäni ama enevaqi ma Israel bä aingän di ama nañista na ngän sage ma Ngämuqa aa rharesbane qarängätni i sa ngä män nävät aa mumänaris bä bä ma Israelqäna. Näkt kale ngän mäni ama ivätki dä sa qaku ngänät dräm ma Ngämuqa dä qaku ngänät nanakt iva anga märini ngä rhän bä ba ngän dakt ura va mugas nasot toqoräkt i ngäni ñäp. ¹³ Sökt di rhäkt i sa qale ngän dä ma Jisas ma Krai aa iar angärha ron dä sa aingän gärrarhae i maos pät angätni ama rhodäm mudu di sa qale ngän gläius mamär nä ma Ngämuqa di rhäkt di sa ma Ngämuqa qa rut na ngän sa glaqot nävät ma Krai aa biaska.

¹⁴ Inguna ma Krai maräkt di aut bulap na qa qaräktni i sa qa mualat sä ut ama Judaqäna dä ama Jentailqäna qararhani i mudu ama udiom na ut bä sa ut män i ama sägäk na ut bä nävät aa släqyige dä qa rhar ama lurhaqi na ama matmät nä mänguräp mä ut ¹⁵ i qa rhar ma Ngämuqa aa Muräkt sä ne na angärha lat kärangätni i ama ruvek tat tualat na ngät ivakt iva nävät a nas diva ama iaräs na qa ama ruqa ama sägäk ka rhän mät ama udiom ama ruiom in släqyäs bä va qale ama bulap gem iom. ¹⁶ Dä qosaqi nävät aa lat mäni ama sämänanamuqa di sa qa rhäksot na ama uraqi nä mänguräp mä un bä qa säm ama sägäk na un moe un nä ma Ngämuqa i ama sägäge ama släqyige na un. ¹⁷ Näkt ka män bä qa sameng sävät ama bulap bä ba ngän gärrarhae i sa qale rha e gläius mamär dä qosaqi qa sameng sävät ama bulap bä bä iarhakt kärarhae i qale rha e glaqot. ¹⁸ Inguna nävät ma Krai dä sa un moe di mamär vät a un iva un det sage ama Ngätmamäk nävät ama sägäk ama Qloqaqa.

¹⁹ Bä äkt i rhäkt di aingän ama Jentailqäna di sa qaku ama nañista na ngän dä qaku ama tmända na ngän i ngäkt kre ngän män nävät gaaäs anga ivärhäs dap täkt di sa qale ngän mäni ama qatnanaktpämda qararhani i ma Ngämuqa aa es na rha. ²⁰ Aingän moe di sa ma Ngämuqa qät pästämne na ngän ma ama vätki qaräktni i sa qa mair na qi rhävit da arha ribit kärqitni i na ama ngangda dä na ama vämginarha. Näkt ka maräkt ma Jisas ma Krai di ama duiqa qaräktni i ama qrot ama vätki nagem ga qaräkt i qat sangar ama vätki moe. ²¹ Nävät ma Krai di sa ma Ngämuqa qä nändämne nä iaqyäkt ama vätki at släväs moe näkt ki rhir bä qiat dän i ama ansäspämgi ama qumärqumär qi mamär bä bä ma Engeska. ²² Näkt nävät ma Krai dä qosaqi ngän di sa ma Ngämuqa qä nändämne na ngän ama Jentailqäna ngän na ama Judaqäna ma ama vätki bä qiat dän i ama ivärhäs kärqosni iva qale aa Qloqaqa e vä bäs.

3

Ma Pol Qät Täväktsäs Säväät Ama Sameng Ama Mär Ngät Bä Ba Ama Jentailqäna

¹ Bä nävät iangärhäkt ma Ngämuqa aa lat sävät a ngän dä aingo ma Pol qaräkt i sa qale ngo va ama tpäskiarharhäng inguna nävät ma Jisas ma Krai di sa nguat mair dä ngu nän bä bä ngän ama Jentailqäna. ² Gusna sa ngän nari i nävät ma Ngämuqa aa nämsävätki dä sa qa von ngo rha ama lat iva nguat tatnärhäm ngän. ³ Bä qosaqi sa ngänät dräm i ma Ngämuqa qa muqunäga sa aa snängaqa ama ngaip ka bä ba ngo rhoqor varhäm ama enge ama qot ngät kärangätni i sa ngua säm a ngät sävät a ngän. ⁴ Rhoqoräkt i ngän des tangät täkt gua enge dä sa mamär iva qunäga vät ngän i aingo di qunäga vät a ngo mamär sä iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qat tuqunäga sä irhong bä ba ngo sävät ma Krai.

⁵ Iarhongäkt di sa qaku ma Ngämuqa qa muqunäga sä irhong bä ba ama ruvek nävät atnäknä ama qoengitnäknä na ama ruvek mudu inamäk toqor täkt i sa rhäkt di qa muqunäga sä irhong nävät aa Qloqaqa bä ba aa qumärqumär ta mamär ama ngangda dä aa vämginarha. ⁶ Näkt iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qat tuqunäga sä irhong di rhoqortäqyia, i nävät ama sameng ama mär ngät dä ma Jisas ma Kraisa aa iar angärha ron di ama Jentailqäna di ama sägäge ama släqyige na rha rhi na ama Judaqäna dä va bä ba rha nä iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qa mumänaris na ama Judaqäna iva irhong bä ba rha.

⁷ Näkt sa ma Ngämuqa qa mualat sä ngo nävät aa qrot bä ngua män i ama ruqa qaräknä i qä sameng nä iangärhäkt ama sameng ama mär ngät parhäm ma Ngämuqa aa vänbon gärangätni i aa nämsävätki na ngät käräktni i sa qa von ngo rhäm gi. ⁸ Bä näma dä aingo di ama gaini na ngo mamär mänguräp ma Ngämuqa aa ruvek sokt di iaqyäkt ama nämsävätki di sa ma Ngämuqa qa von ngo rhäm gi iväkt iva ngu sameng bä ba ama Jentailqäna sävät ma Kraisa aa modämne qarängätni i qaku mamär vät aung iva qä narhodäm bät a ngät ⁹ bä va ngua rhuqunäga mamär vät ama ruvek moe sävät ma Ngämuqa qaräknä i sa qa säm iarhongäkt moe aa snängaqa ama ngaip ka qaräknä i sa qaku qa muqunäga sä qa bä ba ama ruvek nävät atnäknä ama qoengitnäknä na ama ruvek mudu inamäk toqor täkt. ¹⁰ Sa ma Ngämuqa qa muräkt iva nävät ama qatnanaktpämda dä sa va qar qur iarhongäkt maos maos kärqärhong i irhong ngät turäkt kärqärhong i qali lirhong bät ama qloqaqa na äs ama ivärhäs i qa di masirhat mamär na aa mädräm ama mär ngät kärängätni i maos maos na ngät.

¹¹ Ma Ngämuqa qa mualat toqor täkt di varhäm aa muräkt ama sok täm ngät kärängätni i sa qa mäqäne dä

mamär na ngät nävät ma Jisas ma Kraisa aurha Engeska ¹² qaräknä i nävät a qa dä sa ama qraräktä na ut dä qaku mamär iva urhit len iva ut dän sage ma Ngämuqa nävät ama qatnanaktpämni ma Kraisa. ¹³ Bä rhoqoräkt dä sa ngu nän ngän iva qale qale ngän da ama qänäskänes angärha ron sävät a ngo rhoqoräkt i qale ngo da ama märän angärha ron sädaver mä ngän. Iangärhäkt gua lat di ngärhit bon ngän da ama matnärhäm.

Ma Pol Qa Nän Iva Ma Ngämuqa Aa Qloqaqa Qä Sämaqrot Na Ama Qatnanaktpämda E Ma Efesus Arhä Qloqaqa

¹⁴ Bä nga rhoqoräkt i nguat tu gu snäng sävät ma Ngämuqa aa lat ama mär ngät bä ba ngän gärangätni i ama mor ngät dä sa ngu nän dä gu quum sä nas dä ama Ngätmamäk aa saqong dä ngu nän sagem ga ¹⁵ qaräknä i iarhongäkt moe da ama usäpki arha ron dä rhe mäni ama ivätki di sa qa säm irhong bä qat tualat sä irhong iva irhong ngät däqäm. ¹⁶ Sa ngu nän iva nävät aa mämgän gärangätni i ngät dän nävät aa murhämeska diva nävät aa Qloqaqa dä va qä sämaqrot na ngän na ama qrot imuk päp ngän ¹⁷ iväkt iva ma Kraisa diva qale qa väm ngän nävät angän gatnanaktpäm bä va aingän di vasägos dä va angäna snäng bät ma Ngämuqa dä arhani ama ruvek masirhat. ¹⁸ Bä mamär iva ngän moe ngän na arhani ma Ngämuqa aa ruvek diva ngänät dräm mamär i sa ma Kraisa aa snäng bät a ngän di rhoqoräkt ¹⁹ bä va ngänät dräm ma Kraisa aa lavuqi qaräktni qiat tet e na ama ruvek arhä mädräm iväkt iva aingän di mamär iva rhäqäp ngän nä ma Ngämuqa aa iar moe.

²⁰ Mamär iva urhi ansäs sage ma Ngämuqa qaräknä i nävät aa qrot kärängätni i ngät tualat päp ut di mamär vät a qa iva qat tuvärhane masirhat savono sävät iarhongäkt kärqärhong angärha rhäng i urhi nän ura qäqi ut tu ut snäng iva qa rhualat nä irhong. ²¹ Mamär iva qä rha

ama murhämeska vasägos nävät ama qatnanaktpämnda dä nävät ma Jisas ma Kraiss pät ama qoengitnäk moe na ama ruvek nasot a ne. Ngäktki rhoqoräkt.

4

Sägäni Na Ama Ruvek Dä Ma Kraiss Aa Släqyige Angärha Ron

¹ Bä äkt i aingo qarak i qale ngo va ama tpäskiarharhäng inguna nävät iomäkt i sa nguät tualat bä bä ma Engeska di ngu nän ngän ma ama qrot iva ngän det mamär toqor ama räktta na rha ma Ngämuqa aa es dä iangärhäkt ama iar angärha ron gärangät i sa ma Ngämuqa qa mes ngän iva qale ngän da angärha ron. ² Mamär iva ngän dualat toqoräkt na ama lat kärangätni i ngänit säm ama gaini na nas dä ngän dualat na ama lat sävät arhani na ama bulap dä qale ngän sa ama bulap i qale lärlir täptäp da angäna ron sävät arhani rhoqoräkt i rha mualat na anga lat sävät a ngän gärangät i qaku märmär gem ngän nävät a ngät inguna sa angäna snäng bät a ne. ³ Dä mamär iva ngän dualat ma ama qrot iva vasägos dä va qale ngän i sägäni na ngän nävät ma Ngämuqa aa Qloqaqa da ama bulap angärha ron. ⁴ Bä ut dräm i sokt kale ama sägäge ama släqyige na ama qatnanaktpämnda dä sokt kale ama sägäk ama Qloqaqa nak kop toqor ngän gärrarhani i sa ma Ngämuqa qa mes ta ivakt iva qale rha sa ama sägängät ama qatnanakt nani ma Ngämuqa aa lat kärangätni i ngät dän doqoräkt i ma Ngämuqa qat tes ngän. ⁵ Bä ut dräm i sokt kale ama sägäk ma Engeska dä qale ama sägängät ama qatnanakt dä qale ama sägängät ama baptais ⁶ dä qale ama sägäk ma Ngämuqa näkt ka di ama Ngätmamäk na qa bä ba aa ruvek moe bä qa di qale qa daver iarhakt aa ruvek moe bä qa di iarhakt moe di qat tualat nävät a rha bä qa di qale qa vä iarhakt moe.

⁷ Sokt di sa ma Kraiss ka von ut asägäk asägäk ta ama vänbon barhäm

aa vänbon angät siqutka. ⁸ Iangärhäkt di ngät toqor ma Ngämuqa aa enge qärangätni i ngät tamän doqortäqyia,

“Rhoqoräkt i qa an dävit säva ama vit na äs ama ivärhäs dä qa er nanokt ama rhäqäp na rha qärrarhani i sa qa sangarmät na rha qärrarhae i arhani di sa rha qop mät arhä rhäkt dä qa von da ama vänbon bä ba ama ruvek.”

⁹ Näkt iangärhäkt ama enge qärangät i ngärhi qoar i, “Qa an dävit” dä sa ngu lu ama rharimini sä ngät toqor mäniekt? Angät tarimini di rhoqortäqyia, mäqi di qosaqi qa ang dämane säda ama ivätki arha ron. ¹⁰ Iaqäkt kärak i sa qa ang dämane di iaqäkt ama sägäk na qa qarak i qa an dävit säva ama vit na äs ama ivärhäs mamär ivakt iva qä rhäqäp ama ivätki moe qi na ama usäpki moe na aa qäranas.

¹¹ Näkt iangärhäkt aa vänbon di sa qa von arhani ama ruvek iva ama ngangda na rha dä arhani diva ama vämginarha na rha dä arhani diva rhi sameng na ama sameng ama mär ngät bä ba ama ruvek dä arhani diva rhit lu vät ma Ngämuqa aa ruvek dä arhani diva rhi su ama ruvek tä ma Ngämuqa aa enge ¹² ivakt iva rha moe diva rhit täkmü nä ma Ngämuqa aa ruvek iva rhat tualat na aa lat bä va rhit sämaqrot nä ma Kraiss aa släqyige ivakt iva ige ngät mair ma ama qrot. ¹³ Bä va rhat tualat toqoräkt bä dängdäng i ut moe u rhän bät ama qäväläm gärqomni iva sägäni na ut nävät ama qatnanakt dä nävät ama mädräm ama mär ngät sävät ma Ngämuqa aa emga ivakt iva ama sräpta na ut ama ruvek bä mamär vät a ut iva urhi rha iangärhäkt ama iar moe qärangät i ma Kraiss aa iar.

¹⁴ Rhoqoräkt divakt iva qale rhoqoräkt i as kali lut i ama rhoes na ut kärarhani i ama vaeng ngärhit don sä ut imono dä saqi inamuk dä ama laur na ama rhisu maos maos ngärhi ses däm ut imono mavängam. Iangärhäkt

ama rhisu di ngät dän nävät ama ruvek arhä mädräm maräkt dä nävät ama ruvek arha lat kärangätni i ama iraski na ngät. ¹⁵ Dap kinak mamär iva ut tamän särhäm ne na ama engätki rhoqoräkt i angäna snängbät a ne bä äkt i nävät tangät täkt ama lat diva urhi rhir nävät ama lat moe maos maos bä va u rhän iva ut toqor ma Kraiss. Ma Kraiss di ama tpäski na qa ¹⁶ qaräknä i nävät a qa dä sa ama släqyige moe ngä män na rhämäne qarqigeni i iarhongäkt moe vät ama släqyige irhong ngät sangar ige. Bä nga rhoqoräkt i iarhongäkt moekt asägäni asägäni vät ige di irhong ngät tualat mamär diva irhong ngät tualat sa ama släqyige iva ige ngärhi rhir. Näkt iagekt ama släqyige di ige ngät dän i ama qrot pät ige inguna nävät iomäkt i sa aurha snängbät a ne.

Ama Iar Qärangätni I Ama Iaräs Na Ngät

¹⁷ Bä äkt i sa nguat tamän doqor täkt i nguat tamän särhäm ngän ma ama qrot nävät ma Engeska i mamär iva aingän di saqi as pa qale ngän det toqor ama Jentailqäna qararhani i arhä mungäsnäng di qaku ngät tualat mamär. ¹⁸ Rha di bängangit mät arhä mädräm bä arha iar di sa qale ngät sañis nä ma Ngämuqa aa iar inguna qaku nani a rha iva qunäga vät a rha sävät ma Ngämuqa inguna ama qrot arhä väs. ¹⁹ Bä rha di sa rha män i ama ruvek kärarhani i qaku qänäskänes ta sävät arha lat bä sa rha vodäm mes iva rhat tualat na ama lat kärangätni i sa ama qluqi vät angät tpäs bä qosaqi nani a rha masirhat iva rhat tualat na ama lat maos maos moe kärangätni i qaku ama räkt ngät.

²⁰ Sökt di rhoqoräkt i sa ngän su sävät ma Kraiss dä sa qaku ngän su iva ngän dualat toqoräkt. ²¹ Aingän gärrarhae i rhit päs ma Jisas aa rhäng di sa ngän nari ama sameng sävät a qa dä sa rha su ngän sävät ama engätki qaräknä i qia e gem ga. ²² Bä iaqyäkt ama engätki di rhoqortäqyia, va ngäni set da angäna iar ama mru ngät ngä nä qarangät angärha lat dä

angät snängaqa i rhoqor qre i sa ngän set da anga boi nävät a nas. Iangärhäkt ama iar mudu di sa mava na ngät nävät ama snängaqa qaräknä i sa qat dräm gä irastäm sä ngän iva nani a ngän iva ngän dualat na ama vu ngät ama lat. ²³ Dä va angäna qlak na ama Qloqaqa iva qä sämaiaräs na angän snängaqa. ²⁴ Näkt pa ngän durhämes na ama iaräs na ngät ama iar qarangätni i sa ma Ngämuqa qa säm a ngät iva ngät toqor aa iar mäni ama engätki na ngät ama räkt ngät ama lat dä ama qumärqumär ngät mamär ama lat.

²⁵ Bä äkt i sa rhoqoräkt i ngän met daqule ama lat kärangätni i sa ngäni iras täm ne dä sa mamär iva ngän moe asägäk asägäk diva sävetka qat tamän bät ama engätki sävät arhani ama qatnanaktpämäda inguna ut di ut nämäni ama sägäge ama släqyige. ²⁶ Qre va ngänir qur dä mamär iva qale ngän namualat na anga vuini. Mamär iva qale rhoqoräkt i ama qunäga qä namon mone dap as angäna uraqi di qoki as kia e väm ngän ²⁷ bä va qale ngän navon da anga släqyäs bä bä ma Sämgä.

²⁸ Näkt iaqäkt kärak i qä sua di mamär iva saqi as kale qä nasua dap kinak mamär iva qat tualat ba nas nä iarhongäkt kärqärhong i mamär vät a qa na aa rhäkt maräkt nä irhong iväkt iva qa diva aa anga qarhong gärrqärhongni iva qät ta nävät irhong bä va qät bon iarhakt kärarhae i rhit läk.

²⁹ Mamär iva qale anga vu ngät anga enge ngä nämän nämät angäna väm dap kinak pa sökt iangärhäkt kärangät i ama mär ngät ngät dän gärrangät i mamär iva ngät tatnärrha ama ruvek. Va iangärhäkt ama enge diva qoki ama mär ngät bä bä iomäkt ama qäväläm bä va ngärhit bon da ama nämsävätki bä bä iarhakt kärarhae i rhat nari ngät.

³⁰ Näkt kale ngän namualat sä ma Ngämuqa aa Qloqaqa ama Qumärqumärqa iva airäs ka iaqäkt kärak i sa ma Ngämuqa qa muqunän

bät a ngän na qa iva nani ama qunäga qäarakni iva qä rhäksasot a ngän.

³¹ Mamär iva ngän det daqule ama lat moe qärangätni i ama vu da angäna ron sävät arhani dä ngänir qur dä lärlir täptäp da angäna ron sävät arhani. Bä qosaqi qale ngänit näs ta ama ruvek na ama enge ama vu ngät dä ngän damän mava na arhani bä qosaqi sävät angätni ama lat ama vu ngät maos maos kärangätni i ngärhi slava na ama ruvek. ³² Dap kinak pa mamär iva ngän dualat na ama mär ngät ama lat na ama märmärgem sävät a ne. Dä ngänit lavuqi na ne dä va ngänit kyiradeng ba ne sa angäna lat kärangätni i qaku ama räkt ngät toqor ma Ngämuqa qäarakni i sa qa qyiradeng na angäna vuirhong nävät ma Kraiss.

5

Mamär Iva Ngän Det Da Ama Lavuqi Arha Ron

¹ Bä äkt i mamär iva ngän dualat na ama lat kärangätni i ma Ngämuqa qat tualat na ngät inguna aingän di sa aa es na ngän gärrarhae i aa snäng bät a rha masirhat. ² Mamär iva ngän det da ama lavuqi arha ron doqor ma Kraiss kärakni i sa aa snäng bät a ut dä qa ñäp sädaver mä ut i qa vodäm mes i ama vänbon dä ama vodämes na qa qärangätni i ama mär angät tamaska sage ma Ngämuqa.

³ Sökt di mamär iva qale rhi namän bät anga lat na ama qavatka mänguräp mä ngän ura anga snängaqa sävät ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät ura anga alek sävät arhani arhä qärhong inguna iangärhäkt ama lat di qaku mamär iva ma Ngämuqa aa ruvek tat tualat na ngät. ⁴ Näkt kosaqi mänguräp mä ngän di sa mamär iva qale qale anga enge anga vu ngät ura ama enge qärangätni i ngät toqor ama däädända arha enge ura arha enge anga vu ngät na anga mume qärangätni i qaku mamär iva ngän natmärhamän bät a ngät dap kinak mamär iva sökt kale ama engirhong mänguräp mä ngän gärrarhongni i

ngän des ama mär sage ma Ngämuqa.

⁵ Inguna sa mamär iva ngänät dräm i iarhakt moe qärrarhae i rhat tualat na ama lat na ama qavatka ura arha anga snängaqa masirhat sävät ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät ura rhi alek arhani arhä qärhong di sa iarhakt di qaku anga släqyäs bä ba rha vä ma Kraiss kä nä ma Ngämuqa in Muräktpä. Ama lat kärangätni i ama ruvek ti alek arhani arhä qärhong di ngät toqor ama lat kärangätni i ama ruvek tit bon da arhä qutdrir sage ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät.

⁶ Mamär iva qale angäna qlak na aung bä qä nairas täm ngän na ama enge qärangätni i qaku ama engätki na ngät i iangärhäkt ama lat ama vu ngät di ama mär ngät dä ma Ngämuqa aa saqong inguna nävät ama lat toqoräkt dä sa ma Ngämuqa aa rhäksärhäm ngät dän bä bä iarhakt kärarhae i qaku rhat tet parhäm aa enge. ⁷ Bä äkt i mamär iva qale qale ngän ngän na rha

⁸ inguna mudu vät angätni ama rhodäm di sa qale ngän doqor ama ruvek kärarhani i qale rha vä bängangit angät tpäs dap täkt di sa qale ngän i ama neraqa na ngän mäni ma Kraiss. Mamär iva ngän det toqor ama neraqa aa es na ngän. ⁹ Inguna ama gavam gärrangätni i ngät dän nävät ama neraqa di sa rhat dän bät a ngät da ama lat moe angärha ron gärrangätni i ama mär ngät dä ama räkt ngät dä ama engätki na ngät. ¹⁰ Näkt mamär iva ngäni siqut iva ngänät dräm i agi a lat di iangärhäkt kärangät i sa märmär ge ma Engeska nävät a ngät. ¹¹ Bä mamär iva qale ngän dualat ngän nä iarhakt kärarhae i rhat tualat na ama bängagi arha lat kärangätni i ama mäñmäñini na ngät dap kinak mamär iva ngänir qur ama ruvek i iangärhäkt ama lat di qaku ama räkt ngät. ¹² Inguna sa ama qluqi vät iomäkt angät tpäs iva qäqi sävetka nävät a ngän gat tamän sävät iarhongäkt kärqärhong i rhat tualat nä

irhong sokt di qaku da eraqi. ¹³ Sokt di nga rhoqoräkt i guani di ama neraqa qa muqunäga sä ini dä sa ianiäkt di mamär vät ama ruvek iva rhat lu ini ¹⁴ inguna agini qärqäni i sa qali lini da eraqi bä ama ruvek tat lu ini di sa ianiäkt di ama neraqa nä ini. Bä äkt i ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia,

“Ngi rhäqäm, ainge qäarak i ngi
mänatäm
näkt pa ngia rhäranas nämat ama
täpki
dä ma Kraiss pa qä sen bät gia iar.”

¹⁵ Bä äkt i mamär iva ngänit lu vät angäna tmerhäs mamär ivakt iva qale ngän det toqor ama däädända dap kinak pa ngän det toqor iarhakt kärarhae i ama mär arhä mädräm. ¹⁶ Bä mamär iva ngän det mamär dä rhängät täkt ama rhodäm angärha ron inguna vät tangät täkt ama qunäng di ama ruvek di ama vu rha masirhat nävät arha vuirhong. ¹⁷ Bä äkt i qale ngän dualat toqor qärrarhani i ama däädän da dap kinak mamär iva ngänät dräm i agi a lat kärangätni i nani ma Engeska na ngät. ¹⁸ Näkt mamär iva qale ngän natnakt bä va guani na ngän mät ama wain inguna iangärhäkt ama lat di ngärhi slava na angäna iar dap kinak mamär iva rhäqäp ngän na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa. ¹⁹ Näkt ngänit tong ba ne na ama mabu qärangätni i näva ama Abuk na ama Mabu dä na ama mabu qärangätni i ama qatnanaktpämda rhit tong na ngät dä na ama mabu qärangätni i ma Ngämuqa aa Qloqaqa qät bon ngän dä ngät. Näkt nävät angän snängaqa moe dä va ngänit tong nä iangärhäkt ama mabu na ama märmärgem sage ma Engeska. ²⁰ Dä vasägos dä va ngän des ama mär nävät iarhongäkt moe sage ma Ngämuqa ama Ngätmamäk nävät aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss. ²¹ Näkt kosaqi mamär iva ngänit säm ama gaini na nas säva angäna rem gane nävät ama qutdrir

sävät ma Kraiss.

*Ama Ngärhaegutpärharha Ama Evop
Dä Ama Ngärhaegutpärharha Ama
Gamoe*

²² Ama ngärhaegutpärharha ama evop di mamär iva qale ngän manao va angäna egutpek arha rem doqor qre i qale ngän manao vä ma Engeska aa rem. ²³ Inguna ama ngärhaegutpärhaqa di aa egutki at täväski na qa nak kop toqor ma Kraiss i aa släqyige na ama qatnanaktpämda angät tpäski na qa bä qa maräkt di arhä Mumaiar. ²⁴ Mamär iva qosaqi qale ama ngärhaegutpärharha ama evop manao va arha egutpek arha rem bät kärangät arha lat moe rhoqor iagekt ama släqyige na ama qatnanaktpämda qärqigeni i sa qale ige manao vä ma Kraiss aa rem.

²⁵ Aingän ama ngärhaegutpärharha ama gamoe di mamär iva angäna snäng bät angäna egutpek toqor ma Kraiss i sa aa snäng bät aa släqyige na ama qatnanaktpämda dä sa qa voda aa iar i qa näp sädaver mä rha. ²⁶ Sa qa mualat toqoräkt ivakt iva qä arñis na rha bä ba nas i qä qumär ta na ama rigi ngä na aa enge. ²⁷ Bä qosaqi iomäkt divakt iva qä vodäm da sagem mes i na ama murhämeska ama mor qa vät a rha dap kaku anga unit ura anga ngärätngärorhini ura guani rhoqoräkt mäni rha ivakt iva rha di mamär iva ama qumärqumär ta mamär dä va qaku arha anga qävuini.

²⁸ Bä nävät iaqäkt ama sägäk ama iska dä qosaqi va ama ngärhaegutpärharha ama gamoe di mamär iva arha snäng bät arha egutpek toqor qre i arha snäng bät arhä släqyigleng maräkt. Iaqaqt kärak i aa snäng bät aa egutki di sa aa snäng bät a nas. ²⁹ Inguna qaku aung gäarakni i qaku nani a qa na aa släqyige maräkt dap kinak ama ruvek moe di rhit bon arhä släqyigleng ngät täs dä rhit lu vät igleng mamär nak kop toqor qre i ma Kraiss kat tualat toqoräkt sa ama qatnanaktpämda ³⁰ inguna ut moe di ama qävälap na ut nämäni aa släqyige. ³¹ Ma Ngämuqa

aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Bä äkt i ama gamoeqa diva qa rhet daqule aa mamäk dä aa nanäk bä va sägiom na iom gä na aa egutki bä va in moe diva in dän i ama sägäge ama släqyige na iom.”³² Rhangät täkt ama enge di ama engätki ama ngaip ki qia e väm ngät bä qaku qunäga sä ngät sokt di ngu qoar i rhangät täkt ama enge di ngät tamän sävät ma Kraiis kä na aa släqyige na ama qatnanaktpämda.³³ Näma dä äkt bä rhoqoräkt sokt di mamär iva aingän moe ama gamoe asägäk asägäk di gia snäng bät gia egutki rhoqor qre i gia snäng bät a nas dä mamär iva ama ngärhaegutpärhaqi diva qit kutdrir sage arha egutka.

6

Ama Rhoes Ti Na Arhä Mamäkkäna Dä Arhä Nanäkkina

¹ Aingän ama rhoes, nävät ma Engeska dä sa mamär iva ngän det nasot angän mamäkkäna dä angän nanäkkina arha enge inguna maräkt toqoräkt iva ngän dualat nä iangärhäkt ama lat.²⁻³ Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia,

“Mamär iva ngit kutdrir vät gi mamäk dä vät gi nanäk”
 “ivakt iva mamär nä gia tmerhäs dä va mamär iva qale nge mauiu mäni ama ivätki.”

Rhangät täkt ama enge di ama muräkt ama narhoer ngät bä ngät dän sa ama mumänaris.

⁴ Aingän ama ngätmamäkkäna, diva qale ngän däranas na angän oes arhä snängaqa iva rhir qur dap kinak pa ngänit lu vät a rha mamär bä va märmor ta ivakt iva rhat turäkt ba nas mamär dä ma Engeska aa muräkt dä aa rhodröp angärha ron.

Ama Narhoerta Rhi Na Ama Latta Qärrarhani I Qale Rha Va Arha Rem

⁵ Aingän ama latta qärrarhani i qale rha va arha morta arha rem, mamär iva ngänit päis iarhakt angäna morta narhe nämäni ama ivätki arha enge

angärha rhäng sa ama tlenga dä ama qutdrir. Bä va ngän dualat na arha lat mamär dä va ngän dualat toqoräkt nävät ama engätki na qa ama snängaqa nak kop toqor qre i ngän dualat bä bä ma Kraiis.⁶ Näkt tangät täkt angäna lat kārängätni i ngän dualat na ngät di varis ngän natmualat na ngät iva sokt säda angäna morta arhä saqong doqor ama ruvek kārarahani i rhat tualat iva märmär ge arhä narhoerta nävät a rha. Dap kinak pa ngän diva ngän doqor iarhakt kārarahae i ama latta na rha vä ma Kraiis aa rem gārarahae i rhat tualat na ama lat nävät arha iar moe qārängätni i nani ma Ngämuqa na ngät.⁷ Va ngän dualat nä iangärhäkt ama lat toqoräkt nak kop toqor qre i ngän dualat na ngät bä bä ma Engeska dap kaku bä ba ama ruvek.⁸ Bä sa ngänät dräm i nga rhoqoräkt i akni qat tualat na agi a lat ama mär ngät diva ma Engeska qä sek mä qa vät iangärhäkt ama lat angät tpäs i näma dä qa di ama latka va akni aa rem ura qa di ama ruqa qärakni i isiska vät a qa.

⁹ Aingän ama morta qärrarhani i ama latta rhat tualat pa angäna rem, mamär iva qosaqi ngänit kutdrir vät a rha dä qale ngänit säm ama tlenga säväm da. Va ngän dualat toqoräkt inguna sa ngänät dräm i iaqäkt kārak i rha rhi na ngän angäna morqa di qa e da ama usäpki arha ron i qat dräm gat tatnävämne na ama ruvek moe rhoqorne varhäm ama sägängät ama matnävämne.

Ma Ngämuqa Aa Boi Moe Sämat Ama Ulaqi

¹⁰ Näkt nani a ngo iva ngu sot nä gua enge bä ba ngän di rhoqortäqyia, mamär iva qale ngän ma ama qrot mäni ma Engeska da aa qrot ama mor ngät angärha ron.¹¹ Mamär iva ngän durhämes nä ma Ngämuqa aa boi moe qārängätni i ngät sämat ama ulaqi ivakt iva ngärhit lu vät a ngän nämät ma Sämgä aa lat kārängätni i ngät täqäne sa ama ruvek sämat ama vuirhong.¹² Inguna qaku urhi

arhäktgyäm sä ne ut na ama ruvek kârarhani i arhä släqyigleng dä arhä biaska dap kinak urhi arhäktgyäm sä ne ut nä iarhongäkt maos maos kârqârhong i irhong ngät turäkt mäni ama ivätki. Dä qosaqi urhi arhäktgyäm sä ne ut nä iarhongäkt kârqârhong i irhong angät krot pä rhit täkt ama bângangit angät tpäs dä urhi arhäktgyäm sä ne ut nä iarhongäkt kârqârhong i irhong angät krot pä ama qloqaqa na äs ama ivärhäs. ¹³ Bâ äkt iva ngän donmät pä a nas na ama ulaqi at boi moe qârangätni i ngät dän nage ma Ngämuqa ivakt iva mamär vät a ngän iva ngänät mair ma ama qrot da ama qävälâm angärha ron doqoräkt i iarhongäkt ngärhi arhäktgyäm sä ngän. Näkt nga rhoqoräkt i sa ngän mäqâne dä mamär i ngän män nävä irhong angät tpäs dä sa va mamär vät a ngän iva ngänät mair ma ama qrot. ¹⁴ Bâ äkt i rhoqoräkt dä va ngänät mair ma ama qrot i sa ngän gop mäni nas na ama engätki rhoqor qre i sa ngän gop mäni nas na ama qrot ka ama saunga dä sa ngän murhämes na ama räkt ngät ama lat toqor qre i sa ngän murhämes na ama ulaqi at boi ama qrot ngät särha angän brärhap ¹⁵ näkt sa ngän dâkmu nas na ama sameng ama mär ngät na ama bulap toqor qre i sa ngän mon mät ama su. ¹⁶ Näkt pasägos dä va ngänät sangar ama qatnanakt toqor qre i ngänät sangar ama ulaqi at palangige qârqigeni iva mamär vät ige iva ige ngärhi veng bät ma Sämga aa qep angät täptäpki. ¹⁷ Dä va qale ngän sa ama mädräm i sa ma Ngämuqa qa mumaiar ngän doqor qre i qale ngän sa ama ulaqi at kâbautki da angän bäs dä va ngänät sangar ama ulaqi arha singi nä ma Ngämuqa aa Qloqaqa qârangätni i ma Ngämuqa aa enge na qi. ¹⁸ Bâ nga rhoqoräkt i ngän dualat nä rhârhong däkt dä sa mamär iva ngäni nän na ama nän moe maos maos pasägos nävät ma Ngämuqa aa Qloqaqa. Näkt kosaqi va ama qarhap ngän mamär bä va qale mämae vät a ngän i ngäni nän sage ma

Ngämuqa iva qat tatnärhä qârarhae aa ruvek. ¹⁹ Dä qosaqi mamär iva ngäni nän iva ma Ngämuqa qat tatnärhäm ngo iva qâr qoar na ngo na ama enge qârangätni iva nguât tamän bät a ngät ivakt iva ama qraräqa na ngo i ngu sameng na ama sameng ama mär ngät kârangätni i mudu ama ngaip ngät dap täkt di sa qat tuqunäga sä ngät. ²⁰ Inguna aingo di sa nguât mair bä ma Krai i ngu sameng nä iangärhäkt ama enge bä bä arhani bä nävät iangärhäkt ama lat dä sa qale ngo va ama tpäskiarharhäng. Ngäni nän iva nga rhoqoräkt i ngu sameng na ngät dä sa qaku mamär iva ngut len doqoräkt i mamär iva ama qraräqa na ngo i ngu sameng.

Ma Pol Aa Enge Na Ama Märmärgem Ama Dängdängini Na Ngät

²¹ Gua ruaqa ma Tikikus kârakni i gua snäng bät a qa dä ma Engeska sa qat nanakt na qa sa aa lat diva qä qoar na ngän sävät iarhongäkt moe ivakt iva ngän di mamär vät a ngän iva ngänät dräm i aingo di qale ngo rhoqor mäniekt dä sa nguât tualat na agi a lat. ²² Sa ama rharimini i ngua rhäk na qa sagem ngän divakt iva mamär iva ngänät dräm i aiut di agirhong ngät dän bät a ut dä qosaqi ivakt iva qät sämaqrot na ngän.

²³ Aurha ruavek, mamär iva qale ama bulap dä ama lavuqi qi na ama qatnanakt gem ngän nage ma Ngämuqa ama Ngätmamäk dä ma Engeska ma Jisas ma Krai. ²⁴ Mamär iva qale ama nämsävätki ge iarhakt moe qârarhae i arha snäng bät aurha Engeska ma Jisas ma Krai na ama lavuqi qaraktni i qaku rhäktäksot na qi.

Ma Filipaiqäna

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ama qatnanaktpämda e mät ama värhäm ama mor äm ma Filipai.

Ma Pol qa säm iva sage ama Filipaiqäna di nani a qa iva qa rhes pät ama mär sagem da nävät ama vänbon gärangättni i sa rha rhäk na ngät ba qa rhoqoräkt i rhat dräm na qa i qale qa e ma Rom dä va qa rhuqunäga vät a rha sävät a nas maräkt. Qosaqi nani a qa iva qä sämaqrot na rha iva rhat mair ma ama qrot da ama märän angärha ron gärangättni i rhi na ngät nani a ne dä va qale rha da ama iar na ama sämagaininanas dä va sägäni na rha da arhä mämugunäs angärha ron. Ama dängdängininaäm di qa rhonsävät a rha sävät ama Judaqäna sä arhä qärhong gärqärhongni i nani a rha iva rhit päs ama Filipaiqäna sä irhong bä sävät ama ruvek mänguräp mä rha qärrarhani i rhi qoar i qrekt bä isiska vät a ut mäni ma Kraiss dä rhoqoräkt di isiska vät a ut iva ut tualat na ama lat ama vu ngät.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Enge Na Ama Märmärgem (1:1-2)

Ma Pol Qat Tes Ama Mär Sage Ma Ngämuqa Dä Qä Nän Sävät Ama Filipaiqäna (1:3-11)

Ama Qävälap Maos Maos Kärqapni I Ma Pol Qat Tet Da Ap Angärha Ron (1:12-26)

Ama Enge Na Ama Sämaqrot (1:27-2:18)

Ma Pol Aa Ruaiom Da Ama Lat Na Ama Sameng Ama Mär Ngät Angärha Ron (2:19-30)

Ama Rhonsävät Sävät Ama Gulänem Na Ama Ruvek Sa Arha Lat (3-4:1)

Ama Dängdängini Na Ngät Ama Enge Na Ama Sämaqrot (4:2-23)

Ma Pol Qa Säma Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanaktpämda E Ma Filipai

¹ Aingo ma Pol ngu nä ma Timoti qärakni i qale qa gem ngo di ama larhiom na un bä ma Jisas ma Kraiss aa rem.

Bä ngut säm sävät ama qatnanaktpämda moe qärrarhani i qale rha mäni ma Jisas ma Kraiss e mät ama värhäm ama mor äm ma Filipai näkt kosaqi sävät ama latta qärrarhani i rhit lu vät ama qatnanaktpämda dä qärrarhani i rhat tualat i rhat tatnärha ama qatnanaktpämda.

² Mamär iva ama nän sävätki dä ama bulap sagem ngän nage ma Ngämuqa aut mamäk dä ma Engeska ma Jisas ma Kraiss.

Ma Pol Qä Nän Dä Qat Tes Ama Mär Sage Ma Ngämuqa

³ Sa nguat tes ama mär sage gu Ngämuqa vät ama rhodäm moe qärangättni i nguat tu gu snäng sävät a ngän. ⁴ Bä vät kärangättni gua nän moe sävät a ngän moe dä sa vasägos dä ngu nän sa ama märmärgem ⁵ inguna nävät angän matnärhäm sävät ama lat kärangättni i nguat tualat na ngät i ngu sameng na ama sameng ama mär ngät mänasäng nävät ama narhoer qa ama qunäga bä äkt bä sarhäkt. ⁶ Näkt sa nguat dräm mamär i iaqäkt kärak i sa qa nasäng na ama mär ngät ama lat pät angäna iar diva qä rhäksot na ngät pät ama qunäga qärakni iva evär dä ma Jisas.

⁷ Bä aingo di nguat nari i ama märäm gem ngo iva nguat tu gu snäng doqoräkt sävät a ngän inguna sa aingän di ngän nämät gu snängaqa inguna aingän moe di sa ngän matnärhäm ngo sä iangärhäkt gua lat kärangättni i sa ngä män nävät ma Ngämuqa aa nän sävätki rhoqoräkt i rha mu ngo va ama tpäskiarharhäng dä rhoqoräkt i ngut tävakt sa ama sameng ama mär ngät dä ngut sämaengäktki na ngät. ⁸ Bä ma Ngämuqa di sa qat dräm i nani a ngo masirhat iva ngu lu ngän dä gua snäng bät a ngän doqor ma Jisas ma Kraiss i sa aa snäng bät a ngän.

⁹ Näkt gua nän di rhoqortäqyia, ama lat kärangättni i angäna snäng bät

arhani diva ngärhi rhir masirhat bä va ama mädrämda na ngän masirhat dä va qunäga vät a ngän mamär¹⁰ ivakt iva mamär iva qunäga vät a ngän sä iangärhäkt ama lat kärangät i ama mär ngät mamär dä va ngän dualat na ngät bä äkt iva ama qumärqumärta na ngän bä va qaku mamär vät aung iva qä rhäksärhäm ngän bät guani angät tpäs pät ama qunäga qarakni iva evär dä ma Jisas.¹¹ Bä va rhäqöp ngän na ama gavam gärangätni i ama räkt ngät ama lat kärangät i ngät dän nävät ma Jisas ma Kraiis bä va iangärhäkt ngärhit bon da ama murhämeska dä ama ansäs sage ma Ngämuqa.

Ama Sameng Ama Mär Ngät Ngärhit Trut I Ngät Tet Ma Ama Qrot

¹² Gua ruavek, nani a ngo iva ngänät dräm i ama lat kärangätni i sa ngä män bät a ngo di iangärhäkt ama lat ngä matnärhäm i ngä rut na ama sameng ama mär ngät bä ngät tet¹³ ivakt iva ama ulaqimärharhärhäkt kärarhani i rhit lu vät ama tpäskinäqa aa vätki rhi na arhani ama ruvek moe di qunäga vät a rha i sa rha mu ngo va ama tpäskiarharhäng dinguna nguät tualat bä bä ma Kraiis.¹⁴ Näkt ama rhäqöp na rha masirhat nävät ama qatnanaktpämda di sa arhä qatnanakt mäni ma Engeska ngä ir nävät iomäkt i rha mu ngo va ama tpäskiarharhäng dä sa ama qraräkta na rha masirhat iva rhi sameng nä ma Ngämuqa aa enge dap kaku rhit len.

¹⁵ Ngätki i arhani di rhi sameng na ama sameng ama mär ngät sävät Kraiis nävät ama snängäqa ama vu qa sävät a ngo dä nani a rha iva rhat tusar nä gua lat sokt di arhani di rhi sameng na ngät nävät ama snängäqa ama mär qa.¹⁶ Iarhakt kärarhae i rhi sameng nävät ama snängäqa ama mär qa di rhat tualat toqoräkt nävät iomäkt i sa arha snäng bät a ngo inguna rhat dräm i sa ma Ngämuqa qa mu ngo rhe divakt iva ngua rhair särha ama sameng ama mär ngät.¹⁷ Dap kärarhani i rhi sameng na ama

sameng ama mär ngät sävät ma Kraiis nävät ama snängäqa ama vu qa i rhat tu nas narhoer di nani a rha iva rhat tusar nä gua lat. Iarhakt di qaku rhat tualat nävät ama engätki dap tat tu arhä snäng iva rhit bon ngo rha ama märän doqoräkt i qale ngo va ama tpäskiarharhäng.¹⁸ Sokt di qaku qänäskänes ngo nävät iangärhäkt ama lat. Inguna näma dä arhani di rhi sameng nävät ama engätki sävät ma Kraiis dap arhani di qaku dap aingo di märmär gem ngo inguna ama sameng sävät ma Kraiis di qop ngät tet.

Ma Pol Qa Qoar I Qa Di Rhoqoräkt I Qat Däqäm Di Bä Bä Ma Kraiis

Bä ngätki iva märmär gem ngo¹⁹ inguna nguät dräm i nävät angäna nän dä nävät ma Jisas ma Kraiis aa Qloqäqa aa matnärhäm dä va rha rhuissiska vät a ngo.²⁰ Nguät tamän doqoräkt dinguna aingo di nani a ngo masirhat dä nguät nanakt iva qaku mamär iva aqlus pät a ngo dap pa nävät ama sämaqrot ama mor ngät täkt toqor vät ama rhodäm moe dä sa va ngut sek sä ma Kraiis pä gu släqyige i näma dä nävät ama iar ura nävät ama tñäpki.

²¹ Bä aingo di rhoqoräkt i nguät däqäm di bä bä ma Kraiis bä rhoqoräkt iva ngu tñäp dä va ama märäm gem ngo masirhat.²² Näkt ngakt bä qoki as kale ngo i nguät däqäm bät ama släqyige dä sa va iomäkt di gem ngo diva ama märäm inguna va nguät tualat nä ma Kraiis aa lat bä va ngärhit sa ama gavam. Sokt di qaku nguät dräm i nani a ngo iva nguät däqäm ura va ngu tñäp.²³ Bä rham däkt ngärhi rharbane na ngo. Nani a ngo masirhat iva ngua rhet bä va qale ngo ngu nä ma Kraiis inguna rhoqoräkt di gem ngo diva ama märäm masirhat.²⁴ Sokt di ama märäm masirhat iva as nguät däqäm bät ama släqyige ivakt iva nguät tatnärhäm ngän.²⁵ Bä nävät tom däkt dä sa nguät dräm iva as kale ngo bä va as nguät tatnärhäm ngän ivakt iva qrätkrot pät a ngän dä va märmär gem ngän da angän gatnanakt angärha

ron. ²⁶ Rhoqoräkt divakt iva vät ama qäväläm gärqomni iva qale ngo gem ngän dä sa va mamär vät a ngän iva märmär gem ngän masirhat nävät ma Jisas ma Kraiss inguna nävät gu mänmännäs sagem ngän.

²⁷ Sökt di qärqomni i ama vit na äm di mamär iva angäna iar diva ngät tet parhäm ma Kraiss aa iar ivakt iva nämä dä va ngua rhän iva ngu lu ngän ura qaku qale ngo gem ngän dä sa mamär iva ngu nari sävät a ngän i sägäk na ngän sa angäna lat bä ngänät mair ma ama qrot sa ama sägäk ama snängaqa i ngänät mair irhäm ne sa ama sameng ama mär ngät ivakt iva ama ruvek tat nanakt na ngät.

²⁸ Dap nga rhoqoräkt i ngän dualat toqoräkt di qosaqi va qaku ngän natlen guani qärqäni i angäna ikkänä rhat tair sä ini sävät a ngän. Bä iangärhäkt angäna lat diva ngärhi qur a rha iva ma Ngämuqa qä slava na rha mas dap aingän diva ngäni rha ama mumaiar. Näkt ma Ngämuqa di iaqäkt kärak iva qa rhualat nä iangärhäkt ama lat. ²⁹ Inguna nävät aa nämsävätki di sa ma Ngämuqa qa muräkt iva qaku sökt ngänät nanakt nä ma Kraiss dap kosaqi va ngäni rha ama märän nävät a qa ³⁰ rhoqoräkt i qale ngän da ama sägäkt ama ulaqi arha ron gäarakni i sa ngän lu ngo i qale ngo da arha ron bä qosaqi rhäkt di sa ngänät nari i qoki as kale ngo da arha ron.

2

Ma Kraiss Di Ama Siquutki Na Qa I Qa Sämma Ama Gaini Na Nas

¹ Inguna nävät iomäkt i ma Kraiss kä sämaqrot na ngän dä aa snäng bät a ngän bä rhangät täkt ama lat di ngärhit täsläp päta a ngän dä aingän di sa qale ngän da ama mär äs ama mämugunäs angärha ron ngän na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa dä aingän di sa qänäskänes ngän sävät a ne bä ngän dualat mamär sä ne ² dä sa mamär iva ngän dualat sä ngo iva märmär gem ngo masirhat i sa qale ngän i ngän dares ba ne

sävät iarhongäkt moe dä va angäna snäng bät a ne dä va qale ngän mamär toqor qre i ama sägärhae na ngän i sägäk na angän mädräm. ³ Qale ngän namualat nä guani iva ngän du nas narhoer ura ngän dair na nas dap kinak nävät ama sämagaininanas dä va ngänät lu arhani i rha di rha vit pa angän bäs. ⁴ Mamär iva aingän moe asägäk asägäk di mamär iva sävetka diva qaku sökt känäskänes ka sävät aa iar maräkt dap mamär iva qosaqi qänäskänes ka sävät arhani arha iar. ⁵ Näkt mamär iva ama snängaqa mänguräp mä ngän diva qa rhoqor ma Jisas ma Kraiss aa snängaqa ⁶ i nämä dä äkt bä aina iar qä nä ma Ngämuqa di ngät toqorne sökt di sa qaku qa mu nas iva as kale qa i ma Ngämuqa na qa ⁷ dap kinak ka mualat sä nas bä qa män i ama gaini na qa i ama latka va arhani arha rem gäarakni i sa aa nan gia säla a qa i qa män i ama ruqa na qa. ⁸ Näkt toqoräkt i qa män doqor ama ruqa dä sa qa sämma ama gaini na nas i qat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa i nämä dä va qä näp bä qäqi rhoqoräkt i mäni ama sämännanamuqa. ⁹ Bä nga rhoqoräkt dä sa ma Ngämuqa qa sek sä qa masirhat näkt ka von ga rha ama ngärhipki qäarakni i rhakt puk daver angätäni ama ngärhiep moe angätätpäs. ¹⁰ Ma Ngämuqa qa mualat toqoräkt divakt iva iarhakt moe näda ama usäpki arha ron dä nämäni ama ivätki dä namanao näva ama ivätki va rhit kutdrir sage ma Jisas aa ngärhipki dä va rhi nän da arhä quum sä nas ¹¹ dä rha moe asägäk asägäk diva sävetka qä qoar i ma Jisas ma Kraiss di ma Engeska. Bä rhoqoräkt i rhat tualat toqoräkt dä sa va iangärhäkt arha lat ngärhit bon da ama murhämeska sage ma Ngämuqa ama Ngätmamäk.

Mamär Iva Qale Ngän Doqor Ama Neraqa Mäni Ama Ivätki

¹² Bä äkt i gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, sa rhoqor vasägos i ngänät dräm ngän det parhäm gua enge di sa mamär iva rhäkt diva ngän

dualat parhäm iangärhäkt ama mu-maiar qärangätäni i sa ngän da ngät sa ama tlenga ama mor qa. Mamär iva qaku sokt toqoräkt i qale ngo gem ngän diva ngän dualat toqoräkt dap padi va ngän dualat masirhat toqoräkt kre va qaku qale ngo gem ngän ¹³ inguna qärakni i qat tualat päni ngän di ma Ngämuqa bä qa di qat täranas na ngän iva ngän dualat parhäm aa snängaqa dä va ngän dualat na ama lat kärangätäni i nani a qa na ngät.

¹⁴ Mamär iva ngän dualat nä iarhongäkt moe dap pa qale ngän natmärhamängus ura ngän nasnanbät i mäniäkt bä va ngän dualat nä irhong. ¹⁵ Va ngän dualat toqoräkt diväkt iva qaku mamär vät aung iva qä narhäksärhäm ngän bät guani angät tpäs dap pa qaku angäna anga vuini i ma Ngämuqa aa es na ngän gärrarhani i sa mamär na rha dä aa saqong gärrarhae i sa qale rha mänguräp tit täkt ama qoengait na ama ruvek kärarhani i sa mava na arhä mädräm dä ama vu arha lat. Bä mänguräp iarhakt ama ruvek dä ngäni sen i ama neraqa na ngän mäni ama ivätki ¹⁶ i ngänät sangar mamär sävät ama sameng na ama iar ivakt iva vät ama qunäga qärakni iva evär dä ma Kraiss dä va mamär iva märmär gem ngo masirhat nävät a ngän inguna iangärhäkt gua lat kärangät i ngua mualat na ngät gem ngän di sa qaku ngä met mavängam dap kinak ngä sa angät gavämgi.

¹⁷ Bä näma dä va rhi rhor nä gu biaska rhoqor ama wain iva na ama vodämes ngä na angän bodämes nä qärangätäni angän gatnanakt sokt di aingo diva ngu qok bä va märmär gem ngo masirhat ngu na ngän moe. ¹⁸ Näkt kosaqi rhoqorne gem ngän i aingän di mamär iva ngäni qok bä va märmär gem ngän masirhat ngän na ngo.

Ma Timoti Qä Nä Ma Epafroditus

¹⁹ Nguat nanakt nävät ma Engeska ma Jisas iva ngu lir ngu rhäk nä

ma Timoti sagem ngän ivakt iva aingo diva ngu rha ama sämaqrot nävät kärangätäni ama enge sävät a ngän. ²⁰ Inguna qaku gua anga ruaqa qärakni i qa rhoqor qa qärak iva qänäskänes ka bä va qat tatnärhäm ngän mamär. ²¹ Arhani moe di qoki rhat tualat parhäm arhä qänäskänes maräkt dap kaku rhat tualat parhäm ma Jisas ma Kraiss aa qänäskänes. ²² Dap sa ngänät dräm mamär nä ma Timoti i ama mär aa lat kärakni i sa qat tualat kä na ngo sa ama sameng ama mär ngät toqor qre anga ngärhoemga qä na aa mamäk. ²³ Bä äkt i nguat nanakt iva ngu lir ngu rhäk na qa sagem ngän gre va ngu lu iva rhoqor mäniäkt gem ngo. ²⁴ Näkt nguat nanakt nävät ma Engeska iva qaku qale qale dä qosaqi va aingo diva ngua rhet sagem ngän.

²⁵ Nguat nari iva qoki ngu rhäk na gua ruaqa ma Epafroditus sagem ngän. Qa di sa qat tualat kä na ngo na ama sägängät ama lat da ama sägäkt ama ulaqi arha ron mäni ma Kraiss bä qa di iaqäkt kärak i sa ngän däk na qa sagem ngo ivakt iva qat tatnärhäm ngo sä iarhongäkt kärqärhong i ngut läk nani irhong. ²⁶ Ngut täk na qa inguna qa di sa nani a qa masirhat iva qä lu ngän bä qa nari i airäs ngän inguna sa ngän nari i aräm ga. ²⁷ Bä qoki ngätki i aräm ga bä sa qorhäs iva qä ñäp. Sokt di qale ma Ngämuqa aa lavuqi vät a qa bä qaku sokt pänt a qa dap kosaqi vät a ngo ivakt iva qale rhoqoräkt i saqi as ngut ta aktäni ama iräski.

²⁸ Bä äkt i aingo di nani a ngo masirhat iva ngu rhäk na qa sagem ngän ivakt iva aingän diva märmär gem ngän masirhat toqoräkt i saqi as ngäni lu qa dap pänt iva aingo diva qaku qänäskänes ngo masirhat. ²⁹ Bä äkt iva ngäni ar sä qa sagem mes nävät ma Engeska nävät angän märmärgem moe näkt mamär iva ngäni sämamor na qa qä nä iarhakt kärarhae i rha rhoqor qa ³⁰ inguna qorhäs iva qä ñäp toqoräkt i qat tualat nä ma Kraiss aa lat. Qaku qa

ñäp sokt di sa qa rhäkmu na nas iva qä ñäp ivakt iva qa rhualat na ama lat kârangätni i qaku mamär iva ngän namualat na ngät iva ngän datnärhäm ngo.

3

Sävetka Di Ama Räkka Na Qa Nävät Aa Qatnanakt Mäni Ma Krai

¹ Gua ruavek, va ngu sot nä gua enge dä va ngu qoar na ngän i mamär iva märmär gem ngän masirhat mäni ma Engeska. Sa qaku arusus pät a ngo iva saqi as ngut säm ama enge qârangätni i sa mudu ngua säm a ngät bä ba ngän inguna va iangärhäkt ama enge ngät tatnärhäm ngän.

² Mamär iva ngänit lu nämät iarhakt kârarhae i rha rhoqor ama mluñ* gârarhae i rhat tualat na ama vu ngät ama lat kârarhae i rhi nädäkt ama ruvek arhä släqyigleng.

³ Inguna aiut di ma Ngämuqa aa ruvek na ut maengäktki qârarhae i sa aa Qloqaqa qa däktsäng mä rha qârarhae i rhi nânsäs sage ma Ngämuqa nävät aa Qloqaqa dä urhit bon da ama murhämeska sagem ma Ngämuqa nävät ma Jisas ma Krai. Iangärhäkt ama lat moe di nämä dä ama ruvek ta däktsäng mä ut ura qaku. ⁴ Sokt di nak aingo di mai mamär vät a ngo iva nguät nanakt na ama lat toqoräkt kârangätni iva ama ruvek tat lu ngät. Näkt ngakt bä saqi as aung ga ni e qarakni i qat tu aa snäng i mamär vät a qa iva qat nanakt na arhongni rhoqoräkt dä sa va ngu qoar i aingo di mamär vät a ngo masirhat pä iaqäkt aa uväs iva nguät nanakt nä ama lat toqoräkt bä ba ngo. ⁵ Iangärhäkt ama lat di rhoqortäqyia, vät ama ngärhäqyet da dâvaung na qa ama qunäga nasot toqoräkt i gu nan gia sa ngo dä sa rha dâkt säng mä ngo. Aingo di ama Israelqa na ngo nämäni ama enevaqi ma Benjamin. Aingo di ama Hibruqa na ngo mamär nämäni

ama Hibruqäna. Bä aingo di sa ngut päs ma Ngämuqa aa Muräkt angärha rhäng i ama Farisiqa na ngo. ⁶ Bä mäqi nani a ngo masirhat iva ama ruvek tit päs iangärhäkt ama Muräkt angärha rhäng dä soknga ngua sangäm na ama ruvek mavängam iarhakt kârarhae i rhat nanakt nä ma Krai. Näkt ngakt bä mamär vät aung iva qa rhän i ama räkka na qa nävät iomäkt i qat tet parhäm ama Muräkt dä sa aingo di ama räkka na ngo rhoqoräkt inguna sa ngua met parhäm ngät mamär.

⁷ Sokt di iangärhäkt ama lat moe kârangät i mudu nguät tu gu snäng i mamär iva ngät tatnärhäm ngo di rhäkt di sa nguät tu gu snäng i ama mäñmäñini na ngät inguna nävät ma Krai. ⁸ Bä äkt i ngu qoar i nguät lu iarhongäkt moe i ama mäñmäñini nä irhong dinguna iomäkt i sa nguät dräm ma Jisas ma Krai gua Engeska di äm ngä vit pä iarhongäkt moe angät tpäs. Bä nävät a qa dä sa ngua met daqule iarhongäkt moe bä rhäkt di sa nguät lu irhong i ama qlanäga ivakt iva aingo diva bä ba ngo nä ma Krai ⁹ bä va aingo diva ngo nämäni qa. Näkt aingo diva qaku ama räkka na ngo nävät a nas maräkt inguna ngua met parhäm ama Muräkt dap kinak pa ngua rhän i ama räkka na ngo nävät iomäkt i sa nguät nanakt nä ma Krai. Iangärhäkt ama lat kârangät i sävetka di ama räkka na qa di ngät nage ma Ngämuqa nävät ama qatnanakt. ¹⁰ Sa ngua met daqule iarhongäkt moe di qosaqi ivakt iva nguät dräm ma Krai mamär dä va ngu nari ama qrot pät gua iar qârangätni i ngä märanas na qa nämät ama tñäpki bä va ngu rha ama märänga rhoqor qa i nguät dân doqor qa sä qarakni aa tñäpki ¹¹ bä rhoqoräkt di nguät nanakt iva ma Ngämuqa qa rhäranas na ngo nämät ama tñäpki.

* **3:2** ama mluñ Ama Judaqäna di rhat tu arhä snäng i ama mluñ di ama släkt ama vu ngät mamär. Va Ama Nämñäm Sage Ma Jon di iarhakt kârarhae i ama vu rha mamär bä äkt i qaku mamär iva rha rhon säva ama qumärqumär äm ama värhäm ama mor äm di sa ma Jon ga mes ta i ama mluñ.

Mamär Iva Rhäktuk Pät A Ngän Iva Ngän Dän Doqor Ma Krai

¹² Qaku nguat tamän i sa ngua män doqor ma Krai ura ngua män i sa mamär na ngo rhoqor varhäm ma Ngämuqa aa snängaqa dap kinak täktuk pät a ngo ivakt iva ngu sangar iangärhäkt ama iar qärangät i sa ma Jisas ma Krai ka rha ngo ivakt iva ngu sangar a ngät. ¹³ Gua ruavek, kaku ngu naqoar i sa ngua rha ngät. Dap sokt ani qärqäni i nguat tualat nani ini di ngut kyiradeng nä iarhongäkt kärqärhong i irhong nga e säng gua rhäng dap täktuk pät a ngo ivakt iva ngua rhän ge qärqärhongni i as irhong nga e vä gu qamäs. ¹⁴ Rhäktuk pät a ngo ivakt iva ngua rhäqäne dä mamär bä va ngua rhänbät ama muqutka ivakt iva ngu rha ama rhitsek kärangätni iva ma Ngämuqa qa rhes ngo sa rhävuk säda ama usäpki arha ron nävät ma Jisas ma Krai. ¹⁵ Mamär iva aiut kärarhae i sa ama sräpta na ut mäni ma Krai di ut tu ut snäng doqor täkt. Sokt di ngakt bä aung nävät a ngän di qaku qat tu aa snäng doqor ut sävät guani dä qosaqi va ma Ngämuqa qa rhuqunäga vät a ngän mamär sä ianiäkt. ¹⁶ Sokt ama lat kärangätni i ama vit na ngät diva as ut tet parhäm iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qa muqunäga vät a ut sä irhong.

¹⁷ Gua ruavek, mamär iva ngän dat a ngo dä ngän det nasot iarhakt kärarhae i sa rhat tet parhäm gu siqutki nä qärangätni arha lat. ¹⁸ Inguna ma ama rhäqäp nä imek di sa ngut don sävät a ngän i ama rhäqäp na rha ama ruvek ta e qararhani i arha lat ngärhi sameng i rhat tair särha ama rhisu sävät ma Krai aa tñäpki mäni ama sämänanamuqa. Näkt täkt dä sa ama qoep mät gu saqong dä saqi as ngut don sävät a ngän. ¹⁹ Iarhakt ama ruvek diva rha rhon sämät ama mudäbäs ama sok dä bäs. Arhä släqyigleng angät snängaqa di arhä ngämuqa na qa. Bä rhit sek sä nas nävät arha lat kärangätni i mai

mamär iva aqlus pät a rha vät angät tpäs. Näkt arhä snängaqa di qale qa vät iarhongäkt kärqärhong i qali lirhong de mäni ama ivätki.

²⁰ Sokt di aiut di aurha ivärhäs di da ama usäpki arha ron dap kali lut nani aut Mumaiar ma Engeska ma Jisas ma Krai iva qa rhän näda arha ron ²¹ qarak iva qä qutsasorhane na aut släqyigleng gärqiglengni i ama eqokt igleng bä va igleng ngä rhän doqor aa släqyige qärqigeni i ama murhämeska vät ige nävät ama qrot kärangätni i mamär vät a qa iva qäqi qat turäkt daver iarhongäkt moe na ngät.

4

¹ Bä äkt i gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän dä nani a ngo masirhat iva ngu lu ngän, aingän di gu märmärgem ama mor ngät dä gu rhitsek na ngän. Gua mär ta gua ruavek, mamär iva ngänät mair ma ama qrot mäni ma Engeska.

Ma Pol Aa Rhäsläp Dä Aa Sämaqrot Dä Aa Nän

² Ngu nän ma Yuodia qi nä ma Sintike ma ama qrot iva sägäk na en mäni ma Engeska. ³ Näkt kosaqi gua mär qa gua ruaqa qarakni i sa un dualat na ama sägängät ama lat, ngu nän nge iva ngia rhatnärhä rhem däkt ama evovem gärqem i sa ngu na em ut tualat mamär na ama sameng ama mär ngät angärha lat bä qosaqi in dualat mamär na ama sameng ama mär ngät angärha lat in nä ma Klemen näkt sävät gua ruavek moe ama latta qararhani i arhä ngärhep di nga e va ama abuk na ama iar.

⁴ Mamär iva märmär gem ngän masirhat pasägos mäni ma Engeska. Bä rhäkt di saqi as pa ngu qoar i, "Märmär gem ngän." ⁵ Mamär iva angäna lat kärangätni i ngän dualat na ngät mänguräp ama ruvek moe di na ama bulap. Ma Engeska di sa qorhäs iva qa rhän ⁶ bä äkt iva qale qänäskänes ngän sävät guani dap kinak pa ngäni nän ma Ngämuqa sävät iarhongäkt moe. Mamär iva ngänit bon dä qarangätni angäna nän dap

pa ngän des ama mär sagem ga rhoqoräkt i ngäni nän ga rhä iarhongäkt kärqärhong i sa ngänit läk nani irhong. ⁷ Bä nga ngän dualat toqoräkt dä va ma Ngämuqa aa bulap kärangätäni i ngä met e na ama ruvek arhä mungäsäng diva ngärhit lu vät angän snängaqa dä angän mädräm mamär mäni ma Jisas ma Krai.

⁸ Gua ruavek, va ngua rhu dä gua enge angät tpäs dä sa va ngu qoar toqortäqyia, agirhong gärqärhongni i ama engätki nä irhong bä agirhong gärqärhongni i mamär iva urhit kutdrir sagem irhong bä agirhong gärqärhongni i maräkt nä irhong bä agirhong gärqärhongni i ama qumärqumär irhong bä agirhong gärqärhongni i ama mär irhong da ama ruvek arhä saqong bä agirhong gärqärhongni i ama ruvek tat tamän mamär sävät irhong bä agirhong gärqärhongni i ama mär irhong mamär bä agirhong gärqärhongni i märmär ge ma Ngämuqa nävät irhong di sa iarhongäkt moe di mamär iva ngän du angän snäng sävät irhong basägos. ⁹ Bä iarhongäkt kärqärhong i sa ngua su ngän dä m irhong dä qarqärhongni i sa ngän da irhong nagem ngo dä qarqärhongni i sa ngän nari irhong nämät ngo dä qarqärhongni i sa ngän lu irhong i nguat tualat nä irhong di sa mamär iva ngäni sumät ivakt iva ngän dualat nä iarhongäkt moe dä va ma Ngämuqa qaräki i qät bon ut ta ama bulap pa qale qa gem ngän.

Ma Ngämuqa Aa Matnärhäm Bä Bä Ma Pol

¹⁰ Märmär gem ngo masirhat mäni ma Engeska i nasot ama uiu äm ama qäväläm dä saqi as ngän gur a ngo i qänäskänes ngän sä ngo. Nak nguat dräm i vasägos dä qänäskänes ngän sä ngo sokt di qaku angäna anga iska mäqi inamäk bä sarhäkt käräki i näväm ga dä va ngäni qur a ngo i qänäskänes ngän sä ngo. ¹¹ Näkt kaku qale ngo mät ama tläqa bä äkt i nguat tamän doqor täkt inguna

sa varhämes na ngo iva qale ngo bä mamär sä ngo nävät agirhong gärqärhongni i irhong nga e gem ngo. ¹² Sa varhämes na ngo iva qale ngo rhoqoräkt i gu qarhong masirhat bä qosaqi rhoqoräkt i qaku gu nga qarhong masirhat. Sa ngua su i da ama rhodäm moe maos maos angärha ron dä sa varhämes na ngo rhoqoräkt i gua tmäs masirhat iva nguat täs bä qosaqi rhoqoräkt i anoeng mä ngo. Dä varhämes na ngo rhoqoräkt i mamär sä ngo nage gu qarhong masirhat bä qosaqi rhoqoräkt i ngut läk nani guarhong. ¹³ Nävät ma Krai käräki i qät sämaqrot na ngo dä sa mamär iva vasägos dä varhämes na ngo iva qale ngo bä mamär sä ngo i näma dä ägi a lat toqoräkt ngät dän bät a ngo.

¹⁴ Sokt di ama mär angäna lat toqoräkt i sa ngän datnärhäm ngo sä gu märänga. ¹⁵ Näkt aingän ma Filipaiqäna di sa ngänät dräm i mäqi rhoqoräkt i ngua nasäng i ngu sameng na ama sameng ama mär ngät toqoräkt i ngua met nävät ama ngärhäkta ma Masedonia dä sa qaku guavek anga qatnanaktpämäda qararhani i rha matnärhäm ngo na ama ligär dap sokt ngän. ¹⁶ Bä qäqi rhoqoräkt i qale ngo mät ama värhäm ama mor äm ma Tesalonaika dä sa ngän mualat maunmem i ngän däk na ama matnärhäm sävät gua tläqa. ¹⁷ Qaku ngut näm nani anga vänbon nagem ngän dap kinak ngut näm nani ma Ngämuqa aa modämne bä ba ngän gärangätäni i ngät dän inguna nävät angän bänbon.

¹⁸ Sa aingo di ngua rha angän bänbon gärangätäni i ama mor ngät masirhat. Aingo di mamär sä ngo nävät iangärhäkt angän bänbon gärangätäni i ngän däk nä ma Epafroditus sä ngät bä ba ngo. Ngät di ge ma Ngämuqa di ama vodämes kärangätäni i ama mär angät tamaska dä nani a qa na ngät dä märmär gem ga nävät a ngät. ¹⁹ Näkt gu Ngämuqa va qä von ngän dä iarhongäkt moe qarqärhong i ngänit läk nani irhong barhäm

gärangättni aa mämägän masirhat
nävät ma Jisas ma Kraiss. ²⁰ Mamär iva
urhit bon da ama murhämeska sage
ma Ngämuqa aut mamäk pasägos.
Ngätki rhoqoräkt.

*Ma Pol Aa Enge Na Ama
Märmärgem Ama Dängdängini Na Ngät*

²¹ Ngut täk nä gu märmärgem sage
ama qatnanaktpämda moe mäni ma
Jisas ma Kraiss.

Gua ruavek ama qatnanaktpämda
qärrarhani i qale rha rhi na ngo rhit täk
na arhä märmärgem sagem ngän.

²² Ama qatnanaktpämda moe rhit
täk na arhä märmärgem sagem ngän
bä qoki sa iarhakt kärarhae i qale rha
vä ma Sisar aa vätkä di rhit täk na
arhä märmärgem sagem ngän.

²³ Mamär iva ma Engeska ma Jisas
ma Kraiss aa ñämsävätki qali qi gem
ngän.

Ma Kolosiqäna

Ama Rhäväktsäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ama qatnanaktpämda e mät ama värhäm ama mor äm ma Kolosi.

Ma Pol qat tamän sävät arhongni ivakt iva qä slaräkt na ama Kolosiqäna arhä snängaqa sävät irhong gärqärhongni i irhong doqor ama muräkt masirhat ama qrot ngät kārängätni i ngät turäkt ta ama qatnanaktpämda arha ansäs dä ama ansäs sage ama enselqäna dä nguaräm dat nañäm mane nä ma Kraiis dä ama ngaip ngät ama mädräm dä rhat tet parhäm ama ruvek arhä mädräm dä arhä qärhong näkt tit kutdrir sage ama iaus kārängätni i rha mualat na ngät.

Ma Pol qä sameng sävät ma Kraiis i qät sek sä qa säva aa engätki na äs aa mämugunäs na ama qrot. Dä nasot dä qat tamän i ama qatnanaktpämda di sa ma Ngämuqa qa rhäqäp ta na ama iar qārängätni i sa mamär na ngät nävät ma Kraiis.

Ama Qäväläp Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-14)

Ma Kraiis Di Qa E Daver Iarhongäkt Moe (1:15-23)

Ma Pol Aa Lat Bä Ba Ama Qatnanaktpämda (1:24-2:7)

Ama Isiska Nävät Ama Iar Mäni Ma Kraiis (2:8-23)

Ama Muräkt Säda Ama Iar Ama Qumärqumär Ngät Angärha Ron (3:1-4:6)

Ama Dängdängini Na Ngät Ama Enge Na Ama Märmärgem (4:7-18)

Ma Pol Qa Säam Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanaktpämda E Ma Kolosi

¹ Aingo ma Pol qārakni i ma Jisas ma Kraiis aa ngangga na ngo parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa dä aurha ruaqa ma Timoti qārakni i qale qa rhe qä na ngo di unit täk na ama enge na ama märmärgem sagem ngän

² dä ngut säm sävät a ngän ma Ngämuqa aa ruvek kārarahani i rhit päp ma Kraiis aa rhäng mamär qārarahae i qale rha mät ama värhäm ama mor äm ma Kolosi.

Mamär iva ama ñämsävätki dä ama bulap nage ma Ngämuqa aut mamäk kale ngät gem ngän.

Ma Pol Qä Nän Dä Qat Tes Ama Mär Sage Ma Ngämuqa

³ Vasägos dä un des ama mär sage ma Ngämuqa qārakni i aurha Engeska ma Jisas ma Kraiis aa mamäk toqoräkt i uni nän sävät a ngän. ⁴ Un dualat toqoräkt dinguna sa un nari sävät angän gatnanakt mäni ma Jisas ma Kraiis dä un nari i angäna snäng bät ama qatnanaktpämda moe ⁵ nävät iomäkt i sa ngänät nanakt iva bä ba ngän nä iarhongäkt kārqärhong i sa ma Ngämuqa qa rhäkmu nä irhong bä ba ngän dävuq da ama usäpki arha ron. Mudu sa ngän nari sävät iarhongäkt pa ama enge na ama engätki qārängätni i ama sameng ama mär ngät

⁶ kārängät i sa ngä män sagem ngän. Bä nak sa vät ama ivätki moe di iangärhäkt ama sameng di sa ngärhit sa ama gavam bä iangärhäkt ama gavam di ngärhi rhir nak kop toqor ngän i ngät tualat mänguräp mä ngän mänasäng bät ama qunäga qārakni i ngän nari ngät dä qunäga vät a ngän maengätki sä ma Ngämuqa aa ñämsävätki ⁷ i nak kop toqoräkt kre i sa ngän nari ngät nage aurha ruaqa ama mär qa ma Epafras kārakni i qat tualat kä na ut. Bä qa di ama latka qārakni i qat tualat na aa lat mamär bä bä ma Kraiis iva bä ba ngän. ⁸ Bä qosaqi qa di qa muqunäga i sa angäna snäng bät ma Ngämuqa aa ruvek moe bä iangärhäkt ama lat di ngät nage ma Ngämuqa aa Qloqaga.

⁹ Bä äkt i rhoqoräkt dä sa mänasäng nävät ama qunäga qārakni i sa un nari i angäna snäng bät ma Ngämuqa aa ruvek dä sa qaku mämae vät a un i uni nän sävät a ngän i uni nän ma Ngämuqa iva qä rhäqäp ngän na ama mädräm ama mär ngät sävät

aa snängaqa qarakni i nani a qa iva ngän det parhäm ga sa ama mär ngät ama mädräm moe ngä na ama mungäsnäng ama mär ngät moe sävät ama lat kărangätni i ama qloqaqa na ngät. ¹⁰ Bä uni nän doqoräkt ivakt iva qale ngän da ama iar angärha ron gărangätni i nani ma Engeska na ngät dä märmär gem ga nävät a ngät i ngänit sa ama gavam bät angäna lat ama mär ngät moe dä ngäni rhir vät angän mädräm sävät ma Ngämuqa. ¹¹ Mamär iva ma Ngämuqa qät sämaqrot na ngän na aa qrot moe parhäm gărangätni aa qrot ama enges ngät ivakt iva qale ngän ma ama qrot da ama märän angärha ron sa ama bulap bä sa ama märmärgem ama mor ngät.

¹² Va ngän dualat toqoräkt i ngän des ama mär sage ama Ngätmamäk kărakni i qa mualat sä ngän bä mamär vät a ngän iva mugas dä va ngäni rha iarhongäkt kărqärhong i qali lirhong iva bä ba aa ruvek pa ama Muräktpäm na ama neraqa. ¹³ Ma Ngämuqa sa qa rhäqäs täm ut i qa rhal ut näva ama bängangit angät muräktpäm angät tpäs bä qa mu ut pa aa emga aa Muräktpäm gărakni i aa snäng bät a qa ¹⁴ iaqäkt kărak i qa rhäksasot a ut bä nävät a qa dä sa ma Ngämuqa qa qyiradeng nä aurha vuirhong.

Qale Ma Krajs Tävuk Daver Iarhongäkt Moe

¹⁵ Ma Krajs di qa rha ma Ngämuqa aa iauski maräkt kărakni i qaku mamär vät aung iva qä lu qa bä qa di ma Ngämuqa aa emga na qa qarakni i qa er qale qa näkt mamär dä sa sä iarhongäkt moe qärqärhong i ma Ngämuqa sa qa säm irhong bä qale qa rhävuk daver mä irhong. ¹⁶ Inguna nävät iaqäkt aa emga dä sa ma Ngämuqa qa säm iarhongäkt moe da ama usäpki arha ron dä mäni ama ivätki i arhongni qärqärhongni i mamär iva ama ruvek tat lu irhong dä arhongni qärqärhongni i qaku mamär iva ama ruvek tat lu

irhong. Dä qa säm ama vitnirhong gärqärhongni i irhong ngät muqun mät ama mämugunimek dä iarhongäkt kărqärhong i irhong ngärhit lu vät ama muräktpäm dä iarhongäkt maos maos kărqärhong i irhong ngät turäkt. Rhärhong däkt bä sävät iarhongäkt moe di sa ma Ngämuqa qa säm irhong nävät aa emga bä irhong di irhong bä ba qa. ¹⁷ Bä ma Krajs di mudu qa er qale qa näkt mamär dä sa sä iarhongäkt moe bä nävät a qa dä sa iarhongäkt moe di irhong ngät sangar a ne mamär. ¹⁸ Bä qa di ama tpäski na qa bä ba ama släqyige na ama qatnanaktpämda. Qa di ama rharimini i qa di ma Ngämuqa aa emga qarakni i ama narhoerqa na qa di sa ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki ivakt iva nävät iarhongäkt moe diva qale ma Krajs tävuk daver mä irhong. ¹⁹ Inguna ma Ngämuqa di märmär gem ga i aa iar moe diva qale ngät pa aa emga ²⁰ bä qosaqi märmär ge ma Ngämuqa iva nävät aa emga dä va qa rhualat sä iarhongäkt moe bä va sägäni nä irhong ngä na ma Ngämuqa i näma dä irhong nga e da ama usäpki arha ron ura irhong nga e mäni ama ivätki i ama bulap ngät dän sä mänguräp mä irhong ngä nä ma Ngämuqa nävät aa emga aa biaska qarakni i qrir na qa mäni ama sämänanamuqa.

²¹ Näkt aingän gärrarhae i sa mudu dä sa qale ngän sañis nä ma Ngämuqa dä qărangätni angän mädräm sa ngä mualat sä ngän bä ngän män i aa ikkäna na ngän i sa ngän dualat na ama vu ngät ama lat ²² di sa qa säm ama sägäni na ngän ngän na qa nävät aa emga aa släqyige rhoqoräkt i sa qa ñäp. Ma Ngämuqa qa mualat toqoräkt ivakt iva qa rhualat sä ngän iva ama qumärqumärta na ngän mamär dä va qaku mamär vät aung iva qä narhäksärhäm ngän bät guani angät tpäs ura va qat tamän mava na angäna lat pa aa qäranas. ²³ Bä va qa rhualat sä ngän doqoräkt kre i vasägos dä ngän det dä qărangätni angän gatnanakt angärha

ron ma ama qrot i ngänät sangar a ngät mamär. Dap pa qaku ngän narut nämäni angän gatnanakt sämäni ama sameng ama mär ngät kärangätni i sa ngän nari ngät kärangät i sa rha sameng na ngät bä ba ama ruvek moe mäni ama ivätki qarangät i aingo ma Pol di sa ngua män i ama latka na ngo qarakni i qä sameng na ngät.

Ma Pol Aa Lat Sage Ama Qatnanaktpämda

²⁴ Rhäkt di sa märmär gem ngo da gu märän angärha ron gärangätni i ngät dän nävät iomäkt i nguät tatnärhäm ngän. Bä nävät iangärhäkt ama märän bä gu släqyige di ngut täksot nä qarangätni ma Kraiis aa märän bä ba aa släqyige qarqigeni i na ama qatnanaktpämda moe. ²⁵ Sa ngua män i ama latka na ngo bä ba ama qatnanaktpämda rhoqoräkt i sa ma Ngämuqa qa von ngo rhärhangät täkt ama lat iva ngät bä ba ngän bä qat nanakt na ngo sä ngät ivakt iva nguät tuqunäga vät a ngän mamär sävät aa snängaqa ²⁶ qarakni i sa mudu vät ama rhodäm ama uiu ngät dä sa qale qa i ama ngaip ka vät ama qoengitnäk na ama ruvek nasot a ne dap sokt di rhäkt di sa qat tuqunäga sä qa ge aa ruvek. ²⁷ Sa ma Ngämuqa qa muräkt iva qa rhuqunäga vät aa ruvek iva qa rhodämne na ama Jentailqäna masirhat mamär. Bä aa snängaqa ama ngaip ka di rhoqortäqyia, ma Kraiis diva qale qa väm ngän bä nävät a qa diva mamär vät a ngän iva ngänät nanakt iva bä ba ngän na ama qäväläm nämäni ma Ngämuqa aa murhämeska.

²⁸ Näkt ma Kraiis di sa urhi sameng sävät a qa i urhit don sävät ama ruvek moe dä urhi su rha na ama mädräm moe ama mär ngät ivakt iva u rhualat sa ama qatnanaktpämda moe iva sräp arhä qatnanakt mäni ma Kraiis. ²⁹ Sa nguät tualat masirhat sä ma Kraiis aa qrot moe qarangätni i qät bon ngo rhäm ngät ivakt iva ngua rhäqäne dä mamär nä rhangät täkt ama lat.

2

¹ Bä nani a ngo iva ngänät dräm i nak sa nguät tualat masirhat ivakt iva ngua rhatnärhäm ngän dä qosaqi iarhakt kärarhae i rha nämät ama värhäm ama mor äm ma Laodisia dä bä bä iarhakt moe qararhae i as kaku rha lu ngo nämät arhä saqong. ² Nguät tualat toqoräkt ivakt iva ngu sämaqrot na rha vät arhä snängaqa dä va rhi rhir mäni ama lat kärangätni i arha snäng bät a ne ivakt iva qunäga vät a rha mamär dä sa va rhat dräm mamär nä rhärhong däkt kärqärhong i sa rhäkt di ma Ngämuqa qat tuqunäga sä irhong sävät ma Kraiis ³ kärakni iva nävät a qa maräkt diva qunäga vät sävetka sävät ama mämägän na ama mädräm ama mär ngät moe dä ama mungäsnäng moe. ⁴ Näkt nguät tamän doqor täkt divakt iva qaku mamär vät aung iva gä nairas täm ngän na agung anga enge qarangätni i mamär iva ngärhi artäm sa angän snängaqa. ⁵ Inguna ngätki i vät gu släqyige di sa qaku qale ngo gem ngän sokt di vät gu qloqaqa di sa qale ngo gem ngän. Sa märmär gem ngo iva ngu lu ngän i sa iarhongäkt moe di sa maräkt nä irhong mänguräp mä ngän dä ngu lu qarangätni angän gatnanakt i ama qrot ngät mäni ma Kraiis.

Ut Däqäm Nävät Ma Kraiis

⁶ Bä äkt i nga rhoqoräkt i sa ngän da ma Jisas ma Kraiis ma Engeska dä sa va ngänit päs aa rhäng mamär ⁷ i sa ngäna at angän gridru mäni qa bä ngän däk pät angäna iar mäni qa dä ngän mu angän gatnanakt mäni qa mamär toqor qre sa rha su ngän bä va rhoqoräkt dä va qosaqi ngän des ama mär masirhat sage ma Ngämuqa.

⁸ Näkt ngänit lu i varis aung gä namualat sä ngän iva ama latta na ngän ba arha rem i qä nasu ngän da akni anga ruvek arhä snängaqa ura qä navon ngän da anga iraski na ngät anga enge anga mäñmäñini na ngät kärangätni i ngät parhäm iarhongäkt kärqärhong i ama ruvek ta tu irhong barhäm arha ikkäna arha lat dä varhäm ama iaus kärangätni i

ngät nämäni ama ivätki angät muräkt dap kaku ngät parhäm ma Kraiss aa snängaqa.

⁹ Inguna ma Ngämuqa aa iar moe di sa qale ngät pä ma Kraiss aa släqyige ¹⁰ bä aingän di sa ma Ngämuqa qa rhäqäp ngän na ama iar qärangätni i sa mamär na ngät nävät ma Kraiss kärakni i ama tpäski na qa bä bä iarhongäkt moe maos maos kärqärhong i irhong ngät turäkt. ¹¹ Bä mäni ma Kraiss di sa rha däksäng mä ngän sokt di qaku na ama ruvek arhä rhäkt dap kinak iangärhäkt ama lat di sa ma Kraiss ka mualat na ngät. Dä iangärhäkt aa lat di sa ngä rhäksot na ama släqyige angät krot iva ngärhi rhartäm sä ngän barhäm ige angät känäskänes. ¹² Sa rha baptais pät a ngän di sa rha sasärhäm ngän doqoräkt ngän nä ma Kraiss. Näkt nasot dä qosaqi ma Ngämuqa qa märanas na ngän ngän nä ma Kraiss i nävät angän gatnanakt mäni ma Ngämuqa qarakni i qat tualat na aa qrot masirhat toqoräkt i qa märanas nä ma Kraiss nämät ama tñäpki. ¹³ Näkt aingän gärrarhae i sa mäqi ama ñäpta na ngän inguna nävät iomäkt i sa qale ngän da ama vuirhong angärha ron dä qale ngän ba angän släqyigleng angät känäskänes angärha rem di sa ma Ngämuqa qa mualat sä ngän bä ngänät däqäm ngän nä ma Kraiss i sa ma Ngämuqa qa qyiradeng na aurha vuirhong moe.

¹⁴ Sa qa mualat toqoräkt toqoräkt i qa rhäksot na ama enge kärangätni i sa rha säm a ngät sävät aurha lat kärangätni i mai va urhi rha ama rhäksärhäm bät angät tpäs. Iangärhäkt ama lat di sa ngä märanas toqoräkt i rha edämsäs pät ma Kraiss mäni ama sämänanamuqa. ¹⁵ Näkt ma Ngämuqa qa sot nä iarhongäkt maos maos kärqärhong i irhong ngät turäkt i qa vuk sä irhong säda eraqi i qa män nävä irhong angät tpäs nä ma Kraiss aa tñäpki mäni ama sämänanamuqa.

Qale Aung Gä Navon Ngän Da Anga Rhäksärhäm

¹⁶ Bä äkt i mamär iva qale aung gä navon ngän da anga rhäksärhäm bät iomäkt angät tpäs i ngiat täs agung anga tmäs ura ngäni näkt anga reng gärangätni i qä qoar iva qaku ngi nata ngät ura sävät anga tmäsimek ama mor imek ura sävät anga equngi anga iaräs na qi ura sävät anga qunäga ama Sabat kärakni i rhat tuqunän bät a qa. ¹⁷ Iarhongäkt di nak kop ama iauski nä irhong bä bä iarhongäkt kärqärhong i ama engätki nä irhong gärrqärhong i irhong nga e ge ma Kraiss.

¹⁸ Mamär iva qale angäna qlak na aung iva qä rhäksärhäm ngän i qä qoar i qaku ngänit säm ama gaini na nas mamär da aa saqong ura qaku ngäni nänäs sage ama en-selqäna qarakni i qat tair na nas mavängam na ama enge masirhat sävät ama ñämñäm nävät iomäkt i aa mädräm di sa rhäqäp ngät na ama mungäsnäng sävät a nas. ¹⁹ Dap kosaqi qa di qaku qa nämäni ma Kraiss kärakni i ama tpäski na qa qarak i nävät a qa dä ama släqyige moe ige ngät dän narhämäne dä qät bon ige rha ama qrot dä qä nändämne nä ige nä qärangätni i ama släp angärha mudämne dä ama qrätkrät näkt ma Ngämuqa qät bon ige rha ama irhirqi.

²⁰ Qre i sa ngän ñäp ngän nä ma Kraiss sä ne na ama iaus angät muräkt kärangätni i ngät nämäni ama ivätki dä sa ngu lu mäniekt bä sa ngäkt kre i as ngänät däqäm ba ama ivätki at muräkt angärha rem? Mäniekt bä as ngän det parhäm ama muräkt toqortäqyia, ²¹ “Qale ngänät sangar täni rhäkt” dä “Qale ngän däs ianiäkt” dä “Qale ngänit täk pät erhäni muk.” ²² Rhangät täkt ama enge na ama muräkt di ngät parhäm ama ruvek arhä snängaqa dä arhä rhisu bä ngät di sävät iarhongäkt kärqärhong i ama ruvek tit sangar irhong ura rhit täk pät irhong ura rhat täs irhong näkt nasot dä rhäktäksot nä irhong. ²³ Ngätki i ama muräkt toqoräkt di ngäkt kre i ngät dän nävät ama mädräm ama mär ngät inguna ama ruvek kärarhae i rhat tamän doqoräkt

di rhi nänsäs nävät ama märmärgem dä rhit säm ama gaini na nas näkt tit bon da arhä släqyigleng da ama märän angärha ron. Sokt di iangärhäkt ama muräkt di qaku ngä nanmae vät ama ruvek iva qaku rhat tet parhäm arhä släqyigleng angät känäskänes.

3

Mamär Iva Ngän Durhämes Na Ama Iaräs Na Ngät Ama Iar

¹ Mamär iva nani a ngän iva ngänit ta iarhongäkt kärqärhong i irhong na rhävuk na äkt i qale ma Kraisi e i qat muqun dä ma Ngämuqa aa märmär i sa nguna ma Ngämuqa qa märanas na ngän nämät ama tñäpki ngän nä ma Kraisi. ² Mamär iva ngän du angän snäng basägos sävät iarhongäkt kärqärhong i irhong na rhävuk dap kaku sävät kärqärhong i irhong narhe nämäni ama ivätki. ³ Inguna sa ngän ñäp bä angäna iar di sa ngä ngaip ngä nä ma Kraisi mäni ma Ngämuqa. ⁴ Näkt nga va rhoqoräkt i ma Kraisi kärakni i angäna iar na qa qa rhän dä va aingän diva qosaqi ngän dän ngän na qa va ama murhämeska.

⁵ Bä äkt i rhoqoräkt dä sa ngäni veng iarhongäkt kärqärhong i irhong nämäni ama ivätki qarqärhong i qali lirhong bäm ngän doqor ama lat na ama qavatka dä ama snängaqa sävät ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät dä ama snängaqa ama mor qa iva ngän det parhäm ama släqyige angät snängaqa dä ama snängaqa iva ngän dualat na ama vuirhong näkt sävät ama lat kärangätni i ngäni alek arhani arhä qarhong inguna iangärhäkt ama dängdängini na ngät ama lat di rhoqor qre i ngänit bon da angän gutdrir sage ama iaus kärangätni i sa ama ruvek ta mualat na ngät. ⁶ Bä nävät iangärhäkt ama lat dä sa ma Ngämuqa aa uraqi diva qia rhän. ⁷ Näkt aingän di sa mudu vät angätni ama rhodäm di sa ngän dualat nä iangärhäkt ama lat. ⁸ Sokt di rhäkt di sa mamär iva ngän det daqule iangärhäkt ama lat moe toqor ama uraqi dä ama lat kärangätni i rhäptäp dä angäna

ron dä ama vu da angäna ron sävät arhani dä ama lat kärangätni i ngän dämän mava na arhani dä ama lat kärangätni i ngän dämän bät ama enge qarangätni i qaku mamär iva ama ruvek tat tamän bät a ngät. ⁹ Bä aingän asägäk asägäk di mamär iva qale ngän damän särhäm ne na ama irasirhong inguna sa ngän set da angäna iar ama mru ngät ngä nä qarangätni angärha lat i rhoqor qre i sa ngän set da anga boi.

¹⁰ Bä rhäkt di sa ngän durhämes na ama iaräs na ngät ama iar. Iangärhäkt ama iar di sa ma Ngämuqa qat tualat sä ngät i vasägos dä qät kutsasorhane na ngät i ama iaräs na ngät bä nävät a ngät dä va ngänät dräm a qa mamär. ¹¹ Dä rhangät täkt ama iaräs na ngät ama iar angärha ron di ama ruvek moe di rha rhoqorne i nämä dä ama Jentailqäna ura ama Judaqäna na rha ura iarhakt kärarhae i sa rha däkt säng mä rha ura qararhani i qaku rha däkt säng mä rha ura qararhani i ama nañista na rha bä ba ama Grikkäna ura iarhakt kärarhae i rha nävä urqi ura ama latta va arhani arha rem ura qararhani i isiska vät a rha sokt di ma Kraisi di ama vit na qa mamär vät iarhongäkt moe angät tpäs näkt ka di sa qale qa väm ut moe.

¹² Näkt aingän di sa ma Ngämuqa qa armeng däm ngän bä ba nas i aingän di ama qumärqumärta na ngän mamär dä sa aa snäng bät a ngän. Bä äkt iva ngän durhämes na ama lat toqortäqyia, va ngänit lavuqi na ne dä va ngän dualat na ama lat ama mär ngät sävät a ne dä mamär iva ngänit säm ama gaini na nas dä mamär iva ngän dualat na ama lat sa ama bulap. Mamär iva qale ngän sa ama bulap gem ne ¹³ näkt ngäkt bä aung nävät a ngän di qaku mär gem ga na aa ruaqa dä sa mamär iva iaqäkt ama narhoerqa qä qyiradeng bä bä iaqäkt aa ruaqa. Nak kop toqor ma Engeska i sa qa qyiradeng na angäna vuirhong dä va qosaqi ngän di mamär iva ngänit kyiradeng na angäna ruavek sa arha

lat ama vu ngät sävät a ngän. ¹⁴ Näkt kärqomni i ama vit na äm mamär vät angätni ama lat moe angät tpäs di rhoqortäqyia, mamär iva angäna snäng bät a ne inguna rhangät täkt ama lat diva ngärhit säm ama sägäni nä iangärhäkt ama lat moe iva ngät dän mamär.

¹⁵ Näkt aingän gärrarhae i sa ma Ngämuqa qa mes ngän ivakt iva qale ngän dä ma Kraisa aa bulap angärha ron mäni ama sägäge ama släqyige na ama qatnanaktpämda di sa mamär iva iangärhäkt aa bulap ngät turäkt ta angän snängaqa. Dä mamär iva vasägos dä va ngän des ama mär sage ma Ngämuqa. ¹⁶ Mamär iva ma Kraisa aa enge diva qale ngät mamär väm ngän bä va aingän diva ngäni su ne dä va ngänit don sävät a ne nävät ama mädräm moe ama mär ngät ivakt iva qale ngän dualat na ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät. Dä va ngänit tong na ama mabu näva ama Abuk na ama Mabu dä ama mabu qarangätni i ama qatnanaktpämda rhit tong na ngät dä ama mabu qarangätni i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qät bon ngän däm ngät. Va ngänit tong na ngät i ngän des ama mär namuk nävät angän snängaqa sage ma Ngämuqa. ¹⁷ Bä agi a enge qarangätni i ngiat tamän bät a ngät dä agi a lat kärangätni i ngiat tualat na ngät di sa mamär iva iangärhäkt moe di ngiat tualat na ngät nävät ma Engeska ma Jisas aa ngärhipki bä nävät a qa dä va ngiat tes ama mär sage ma Ngämuqa.

Ma Pol Aa Enge Bä Ba Ama Sägärhae Qärrarhani I Rha Nävät Ama Qatnanaktpämda

¹⁸ Aingän ama ngärhaegutpärharha ama evop di mamär iva ngänit säm ama gaini na nas samanao säva angäna egutpek arha rem inguna mäni ma Engeska di maräkt na aurha lat toqoräkt.

¹⁹ Aingän ama ngärhaegutpärharha ama gamoe di mamär iva angäna snäng bät angäna egutpek dap kale

ngänit don na anga qrot ngät anga enge sävät a rha.

²⁰ Aingän ama rhoes di mamär iva ngän det nasot angän mamäqiom ina enge vät iarhongäkt moe qarqärhong i ngän dualat nä irhong inguna iangärhäkt ama lat di märmar ge ma Engeska nävät a ngät.

²¹ Aingän ama ngätmamäkkäna di qale ngän duräkt ta angän oes ma ama qrot i varis tit kut na nas inguna rhat tu arhä snäng i qaku mamär vät a rha iva rha rhäqäne dä mamär nä guani.

²² Aingän ama latta qararhani i rhat tualat pa arhani arha rem di mamär iva ngän det parhäm gärrarhani angäna morta nämäni ama ivätki arha enge bät iangärhäkt angäna lat moe i qaku sokt toqoräkt i rhat lu ngän ivakt iva märmar gem da nävät a ngän doqor ama ruvek qararhani i nani a rha iva märmar ge arhani ama ruvek nävät a rha dap kinak pa ngän dualat na angäna lat mamär nävät ama engäktki mät angän snängaqa i ngänit len ma Engeska. ²³ Näkt agi a lat kärangätni i ngän dualat na ngät di mamär iva ngän dualat na ngät mamär i rhoqor qre i ngän dualat bä bä ma Engeska dap kaku bä ba ama ruvek ²⁴ inguna sa ngänät dräm iva nage ma Engeska diva ngäni rha angän ditsek nä iarhongäkt kärqärhong i mudu ma Ngämuqa qa mumänaris iva ngäni rha irhong inguna ngän di nak sa ngän dualat bä ba angäna morqa ma Kraisa. ²⁵ Inguna iaqäkt kärak i qat tualat nä ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät diva ma Ngämuqa qa rhuvät pät a qa vät iangärhäkt aa lat ama vu ngät angät tpäs. Näkt ma Ngämuqa di vasägos dä qat tatnävamne na ama ruvek toqorne varhäm ama sägängät ama muräkt.

4

¹ Aingän ama morta qararhani i qale ama latta va angäna rem di mamär iva ngän dualat na ama räkt ngät

ama lat sävät a rha dä va ngän dualat sä rha moe iva rha rhoqorne inguna sa ngänät dräm i qosaqi aingän di angäna morqa rhak pono da ama usäpki arha ron.

Angätni Ma Pol Aa Enge Na Ama Rhodröp Sae

² Näkt mamär iva qale mämae vät a ngän sa ama nän. Bä nga rhoqoräkt i ngäni nän dä va ama qarhap ngän dä va ngän des ama mär sage ma Ngämuqa. ³ Bä nga rhoqoräkt i ngäni nän dä qosaqi mamär iva ngäni nän sävät a ut ivakt iva ma Ngämuqa qä rhar mät anga tmongi iva nanokt ut ivakt iva urhi sameng nä iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qat tuqunäga sä irhong sävät ma Krai kärqärhong i qale ngo va ama tpäskiarharhäng bät irhong angät tpäs. ⁴ Ngäni nän sävät a ngo iva ngu sameng näva ama iska qaräkn i gem ngo di maräkt iva ngu sameng näväm ga ivakt iva qunäga vät ama ruvek sä ngät.

⁵ Bä nävät ama mär ngät ama mädräm dä sa mamär iva ngän dualat na ama mär ngät ama lat sävät iarhakt kärarhae i qaku rhat nanakt nä ma Krai bä va ngän dualat toqoräkt pät ama qävälap moe qarqapni i mamär vät a ngän iva ngän dualat toqoräkt. ⁶ Näkt pasägos dä mamär iva angäna enge di na ama lavuqi dä ngän damän na ama enge qarängätni i rhoqor qre i ngän mu ama qyiräpki vät ama tmäs ivakt iva ngänät dräm iva ngän duvät pät ama ruvek asägäk asägäk aa snanbät di rhoqoräkt.

Ama Dängdängini Na Ngät Ama Enge Na Ama Märmärgem

⁷ Näkt ma Tikikus pa qä qoar na ngän sävät kärängätni gua lat moe. Qa di aurha ruaqa qaräkn i gua snäng bät a qa dä ama latka na qa qaräkn i vasägos dä mamär vät ma Ngämuqa iva qat nanakt na qa sa aa lat näkt ka qä na ngo un dualat nä ma Engeska aa lat. ⁸ Sa ngua rhäk nä ma Tikikus sagem ngän di nävät täni rhäkt ama rharimini ivakt iva aingän

diva ngänät dräm i aiut di qali lut toqor mäniekt dä va qä sämaqrot na ngän. ⁹ Bä ma Onesimus kärakni i qa nävät a ngän di ut nanakt na qa sa ama lat dä aurha snäng bät a qa dä urhit täk na qa qä nä ma Tikikus sagem ngän. Näkt pa ini sameng bä ba ngän sävät iarhongäkt moe qarqärhong i sa irhong ngä märanas te.

¹⁰ Bä ma Aristarkas kärakni i qale qa qä na ngo va ama tpäskiarharhäng di qät täk na aa märmärgem sagem ngän. Dä qosaqi ma Mak kärakni i sägärhae na qa sävät ma Barnabas di qät täk na aa märmärgem sagem ngän. Näkt ngäkt bä qa rhän gem ngän dä sa ngäni ar sä qa sagem mes. Va ngän dualat sä qa rhoqoräkt toqor varhäm ama enge qarängätni i sa qre ngua von ngän däm ngät. ¹¹ Näkt kosaqi ma Jisas kärakni i rhat tes ka i ma Jastus di qät täk na aa märmärgem sagem ngän. Rhärha rhäkt ama gamoe di sokt ta i ama Judaqäna na rha nä mänguröp kärarhani gua ruavek ama latta qararhae i ut tualat bä bä ma Ngämuqa aa Muräktpäm bä rha di sa rhat tatnärhäm ngo mamär.

¹² Bä ma Epafra kärakni i qa nävät a ngän gäarak i ma Jisas ma Krai aa latka na qa di qät täk na aa märmärgem sagem ngän. Näkt ka di vasägos di sa qä nän ma ama qrot sävät a ngän iva sräp ngän bä va ama qrot angän gatnanakt mamär dä va ngänät dräm ama lat moe mamär qarängätni i nani ma Ngämuqa na ngät. ¹³ Nguat tamän doqor täkt dinguna nani a ngo iva ngänät dräm i sa qat tualat toqoräkt masirhat bä ba ngän dä bä bä iarhakt kärarhae i qale rha mät ama värham ama mor am ma Laodisia dä ma Hierapolis.

¹⁴ Näkt ma Luk kärakni i qat dräm gat tumäräspät kärak i aurha snäng bät a qa qä nä ma Demas di init täk nä in märmärgem sagem ngän.

¹⁵ Sa va ngäni von dä gu märmärgem sage gua ruavek ama qatnanaktpämde e ma Laodisia dä sage ma Nimfa näkt sage ama qat-

nanaktpämda qärrarhani i rhat dräm
bäspästämne na rha va arha vätka.

¹⁶Näkt nga rhoqoräkt i sa ngän mes
pä rhakt täkt ama abuk bä ba ngän
gane dä qosaqi mamär iva arhani rha
rhes pä m gi bä ba ama qatnanak-
tpämda mät ama värhäm ma Laodisia.
Bä qosaqi mamär iva ngän des pa
ama abuk käraktni i sa ngua rhäk na
qi sae ma Laodisia.

¹⁷Näkt pa ngäni qoar nä ma Arki-
pus toqortäqyia, “Mamär iva ngia
rhäqäne dä mamär i ngi sot na ama lat
nage ma Engeska qärangättni mamär
iva ngiat tualat na ngät.”

¹⁸Aingo ma Pol ngut sä m dangät
täkt ama rhäkne na ama märmärgem
nä ngua rhäkt maräkt.

Mamär iva qale räträt pät a
ngän i aingo di qale ngo va ama
tpäskiarharhäng.

Mamär iva qale ma Ngämuqa aa
ñämsävätki gem ngän.

Ma Tesalonaikaqäna 1

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ama Jentailqäna ama qatnanakt päm da e mät ama värhäm ama mor äm ma Tesalonaika sokt di rhoqor qre i arhani ama Judaqäna ama qatnanakt päm da di sa qale rha e mänguräp mä rha.

Ma Pol qa säm bä rhäkt täkt ama abuk ivakt iva qä sämaqrot na ama iaräs na rha ama qatnanaktpämda da ama märän angärha ron dä va qä rhodräp ta sävät ama räkt ngät ama lat da ama qatnanaktpämga aa iar angärha ron. Dä va qä rhonsävät a rha iva qale qale rha ge guavek ama qatnanaktpämda qärrarhani i rhat dräm di rususpät sa ama lat dap pa rha maräkt tat tualat dap pa qa rhuqunäga mamär sävät ama qatnanaktpämda arha iar iva qale ngät koe nai nasot toqoräkt i rhit näp pä ma Kraisa aa mänmännäs ama unmem nas angät kamäs.

Ama qäväläp ama ngärhäqyet na ap moe di angätni angärha dängdängini na ngät angärha enge di ngät tamän sävät ma Kraisa aa unmem na äs aa mänmännäs dap ama levaet na äm ama qäväläm di äm ngät tamän masirhat sävät a äs.

Ama Qäväläp Nasot A Ne

Ma Pol Qat Tes Ama Mär Sage

Ma Ngämuqa Nävät Ama Tesalonaikaqäna (1)

Ma Pol Qät Täväksäs Sävät Aa Lat Dä Sävät Iomäkt I Qale Qa Sañis Na Rha (2-3)

Ama Enge Na Ama Sämaqrot Bä Ba Ama Tesalonaikaqäna (4-5:22)

Ma Pol Qat Tu Da Aa Enge Angät Tpäs Na Ama Nän Dä Na Ama Enge Na Ama Märmärgem (5:23-28)

Ma Polqäna Rha Säma Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanaktpämda E Ma Tesalonaika

¹ Rhangät täkt ama enge di nagem ngo ma Pol ngu nä ma Sailas näkt ma Timoti

sävät a ngän ama qatnanaktpämda e mät ama värhäm ama mor äm ma Tesalonaika qärrarhani i rhit päs ma Ngämuqa aut mamäk kä nä ma Engeska ma Jisas ma Kraisa ina rhäng.

Mamär iva ama nämsävätki dä ama bulap sagem ngän nage ma Ngämuqa.

Ama Tesalonaikaqäna Arha Iar Dä Arhä Qatnanakt

² Vasägos dä ut tes ama mär sage ma Ngämuqa nävät a ngän dä qosaqi vasägos dä ut tes navät na ngän bät aurha nän ³ sage ma Ngämuqa aut mamäk i qop pasägos dä ut tu ut snäng sävät angäna lat kärangätni i ngät dän nävät angän gatnanakt bä angäna lat kärangätni i ngät täranas nävät angän lavuqi näkt angän mämairäs i ngänät mair ma ama qrot. Bä iosäkt angän mämairäs di äs ngät dän nävät ama qatnanakt ama qrot ngät mäni aurha Engeska ma Jisas ma Kraisa.

⁴ Aurha ruavek, ut dräm i aingän gärrarhae i ma Ngämuqa aa snäng bät a ngän di sa qa armeng däm ngän.

⁵ Inguna ama sameng ama mär ngät nagem ut di sa qaku ngä män i ama saksak päm ngät ama enge dap kinak ngä män na ama qrot bä nävät ama Qloqäqa ama Qumärqumärqa dä qosaqi ngä män sa ama rhäksärhäm ama mor ngät mamär. Dä ngänät dräm aurha lat mamär toqoräkt i qali lut mänguräp mä ngän inguna qali lut toqoräkt divakt iva sä ngän. ⁶ Bä sa ngän mät a ut sä qärangätni aurha iar dä sa aurha Engeska aa iar dinguna ngäktki i ngän da ama märän sokt di qop ngäna ar sä ma Ngämuqa aa enge sagem mes na ama märmärgem gärrangätni i ngä män nage ama Qloqäqa ama Qumärqumärqa.

⁷ Bä nga rhoqoräkt dä ngän män i ama siqutki na ngän bä ba ama qatnanaktpämda moe e mät ama ngärhäqyiom ma Masedonia näkt ma Akaia. ⁸ Dä ama enge sävät ma Engeska di qaku sokt puk sä ngät nagem ngän e ma Masedonia

näkt e ma Akaia dap kosaqi angän gatnanakt sämäni ma Ngämuqa di sa qunäga sä ngät särhage särhage vät ama ivätki moe. Bä nga rhoqoräkt dä qaku urhit läk iva ut namärhamän bät guani sävät a ngät bä ba rha ⁹ i sa nguna iarhakt ama ruvek ti sameng irha ama arsäs kärangätni i ngän mualat na ngät sävät a ut toqoräkt i ut män gem ngän di ngät toqoräkt. Dä rhi sameng i sa ngän gyiradeng na ama iaus kärangätni i mudu ngän mualat na ngät bä ngänit bon da ama qutdrir sagem ngät dap ngän dong sävät ama engätki na qa ma Ngämuqa qäarakni i ama ngätdäqäm ga ivakt iva ngän det parhäm aa snängaqa i aa ruvek na ngän. ¹⁰ Näkt kosaqi rhi sameng i qale ngän nani ma Ngämuqa aa emga ivakt iva ar sä qa inavuk näda ama usäpki arha ron gäarakni i ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki ma Jisas karak i qat tumaiar ut nämät ma Ngämuqa aa uraqa qäaraktni iva as kia rhän.

2

Ma Pol Aa Lat Bä Ba Ama Tesalonaikaqäna

¹ Gua ruavek, aingän di sa ngänät dräm i ama qäväläm gärqomni i mäqi qali lut gem ngän di qaku äm ngä rhar sä nas. ² Dä qosaqi ngänät dräm i mäqi ut ta ama märänga dä ama enge ama vu ngät e mät ama värhäm ama mor äm ma Filipai bä nak ut na ama qrot nani a ne. Sokt di nävät aut Ngämuqa aa matnärhäm dä ama qraräкта na ut bä ut sameng ba ngän na ama sameng ama mär ngät nage ma Ngämuqa da ama märänga ama mor qa aa ron. ³ Inguna aut nänagukt sagem ngän di qaku ngät dän nävät anga snängaqa qäarakni i qaku ama räkt ka ura na anga lat ama vu ngät kärangätni iva urhi rha guani ba nas nävät a ngät ura rhoqor qre iva urhi siqut iva urhi iras täm ngän. ⁴ Dap kinak aiut ama gamoe qäarahae i ut tamän di qäarahae na ut i sa ma Ngämuqa qa rhares pät urha rhäng dä qat nanakt na ut sa ama sameng

ama mär ngät. Dä soknga ut tamän maräkt i qaku urhi siqut iva urhit säm ama märmärgem sage ama ruvek dap kinak pa urhit säm ama märmärgem sage ma Ngämuqa qäarakni i qat dräm gä siqut na aut snängaqa.

⁵ Dä sa ngänät dräm i sa qaku ut män sa anga enge na ama qyiräpki ivakt iva urhi iras täm ngän ura sa anga irasini ivakt iva urhi rha guarhong masirhat nagem ngän. Nak ma Ngämuqa di qat dräm mamär säng aurha rhäng. ⁶ Dä qaku urhit nän nani anga ansäs nagem ngän ura nage arhani ama ruvek. Mai mamär vät a ut ma Krai aa ngangda iva urhi nän ngän ma ama qrot iva ngän datnärhäm ut nä guarhong nagem mes ⁷ sokt di qaku ut turäkt täm ngän na ama qrot dap kinak ut män sä mänguräp mä ngän na ama bulap toqor anga ngätnanäk käraktni i qit lu vät at tuimirhong ama gairhong. ⁸ Bä äkt i nävät iomäkt i aurha snäng bät a ngän masirhat dä sa mär gem ut iva urhi von ngän i qaku sokt ta ama sameng ama mär ngät nage ma Ngämuqa dap kosaqi rhä qärangätni aurha iar inguna sa ngän män i aurha ruavek na ngän mamär näda aurha ron.

⁹ Dä aurha ruavek, ngätki i ngänät dräm aurha lat ama qrot ngät mamär dä iomäkt i ruqärükdäm sä ut i ut tualat näp bängang bä vät kunäng ivakt iva qaku aung gä narha anga märänga sä ut toqoräkt i urhi sameng na ama sameng ama mär ngät nage ma Ngämuqa ba ngän. ¹⁰ Dä aingän ngän nä ma Ngämuqa di sa ngänät dräm säng aurha rhäng i ama qumärqumärta na ut bä ama räktta na ut dä qaku anga vuini säng aurha rhäng doqoräkt i qali lut mänguräp mä ngän gärahani na ngän i ngänät nanakt. ¹¹ Inguna sa ngänät dräm i rhoqoräkt i ut tualat sä ngän doqor qre i anga ngätmamäk kat tualat sa aa es maräkt ¹² di sa urhit täsläp pät a ngän näkt urhit sämaqrot na ngän mamär iva ngän det mamär varhäm ama iar qärangätni i ama räkt ngät dä

ma Ngämuqa aa saqong gäarakni i qa mes ngän iva ngäni rha ama qäväläm nämäni qa maräkt aa Muräktpä m dä aa murhämeska.

¹³ Dä qosaqi vasägos dä ut tes ama mär sage ma Ngämuqa inguna nävät iomäkt i ngän da aurha enge di qaku rhoqor qre i ama ruvek arha enge mavängam dap kinak kunäga vät a ngän i ngät di ma Ngämuqa aa enge bä nga rhoqoräkt dä ngän da ngät. Iangärhäkt ama enge di rhäkt di ngät tualat pät angäna iar aingän gärarhae na ngän i ngänät nanakt. ¹⁴ Inguna aingän aurha ruavek, di qosaqi ngän män doqor ma Ngämuqa aa ruvek ama qatnanaktpämda e ma Judia qärrarhani i rhat nanakt nä ma Jisas ma Kraiss inguna sa ngän da ama märänga nage angäna ruvek maräkt toqor iarhakt ama qatnanaktpämda qärrarhani i sa rha rha ama märänga nage ama Judaqäna.

¹⁵ Iarhakt ama Judaqäna di sa rha veng ma Engeska ma Jisas näkt ma Ngämuqa aa vämginarha näkt kosaqi rha qutmäs a ut bä rhat tualat sä qa iva qär qur ta dä rhat tair särha ama ruvek moe i arha ikkäna na rha. ¹⁶ Bä nävät iangärhäkt arha lat ama qrot ngät iva rhat tair särhäm ut iva qale ut tamän särha ama Jentailqäna ivakt iva qale rhi narha ama mu-maiar dä vasägos dä rhat tualat na ama vuirhong masirhat bä masirhat mamär i rhat dän sa glaqot na ama qäväläm gärqomni iva ma Ngämuqa qa rhatnävä mne na rha. Sökt di rhäkt di sa ma Ngämuqa aa uraqi ama mor qi qia män bät a rha.

Ma Pol Aa Snängaqa I Vadi Va Saqi As Kä Lu Ama Tesalonaikaqäna

¹⁷ Dap gua ruavek, pät ama qäväläm gärqomni i bän sä ut nämäni a ngän bät ama qäväläm ama qot äm di bän sä ut pät ama släqyige dap kaku vät ama snängaqa. Rhoqoräkt di nävät aut snängaqa ama qrot ka bä ut siqut na aut krot moe i vadi va urhi lu ngän.

¹⁸ Nak sa nani a ut iva u rhän sagem ngän bä ngätki i aingo ma Pol di sa ngua siqut ma ama marheka nä imek iva ngua rhän sagem ngän sökt di ma Sä m ga qä nänmae vät a ut. ¹⁹ Bä sa nani a ut iva u rhet sagem ngän inguna aingän di qärrarhae na ngän i mamär vät a ut iva urhi sek sä ngän bä va urhi rha ama märmärgem nävät a ngän doqoräkt iva aurha Engeska ma Jisas ka rhän. Rhom däkt dinguna sa ut dräm iva qale ngän ma ama qrot da angän gatnanakt angärha ron. ²⁰ Ngätki i aingän di aut murhämeska dä aut märmärgem na ngän.

3

¹ Bä nga rhoqoräkt i qaku mamär vät a ut iva qali lut mauiu rhoqoräkt i qaku ut lu ngän dä ut ama dävau ng na rha na ut ut mu ut snäng i ama räqyäm doqoräkt iva qali lun de ngu nä ma Sailas e mät ama värhäm ama mor äm ma Atens. ² Dap un däk na auna ruaqa ma Timoti qäarakni i qat tualat kä nä ma Ngämuqa* sa ama sameng ama mär ngät sävät ma Kraiss ivakt iva qä sämaqrot dä qä rhäsläp pät a ngän sa angän gatnanakt ³ bä va qaku aung nävät a ngän diva rhangät täkt ama siqutsiqut ngä namusar na aa qatnanakt. Sa ngänät dräm i ut moe di qoki varhäm ma Ngämuqa aa snängaqa diva urhit ta ama märän. ⁴ Bä rhoqoräkt i vät ama qäväläm gärqomni i qali lut gem ngän dä qop pasägos dä ut tamän särhäm ngän i ut moe diva urhi rha ama märänga. Bä sa rhäkmamär qoki rhoqoräkt toqor sa ngänät dräm. ⁵ Bä vät ama qäväläm gärqomni i sa qänäskänes ngo masirhat dä sa ngua rhäk nä ma Timoti ivakt iva ngu rha anga muqunäga sävät angän gatnanakt. Sä ngut len i varis ngäda rhoqoräkt i nävät iaqäkt ama märänga dä va ma Sä m ga qäarakni i qat dräm gä siqut na ama qatnanaktpämda qä nasiqut na

* **3:2** kä nä ma Ngämuqa Ma Pol qa sä m dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha sä m ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di äm doqortäqyia, "i ma Ngämuqa aa latka na qa."

ngän bä rhoqoräkt di aurha lat diva ama mäñmäñini na ngät.

Ma Timoti Aa Muvätki Na Ama Sämaqrot

⁶ Sökt di rhäkt di sa ma Timoti qa män sagem un nagem ngän sa ama enge ama mär ngät sävät angän gatnanakt dä angän lavuqi. Dä qa qoar na un i vasägos dä märmär gem ngän doqoräkt i ngän du angän snäng sävät a un dä qa qoar na un i ngän du angän snäng i vadi va ngäni lu un doqor un i un du un snäng i vadi va uni lu ngän.

⁷ Gua ruavek, bä nga rhoqoräkt da aun märänga aa ron dä un du un snäng sävät a ngän dä un da ama sämaqrot inguna nävät angän gatnanakt. ⁸ Bä nak as täkt di un näskänak mamär inguna ngänät mair ma ama qrot mäni ma Engeska. ⁹ Bä ngu lu va un däqäne dä mamär i un des ama mär sage ma Ngämuqa rhoqor mäniäkt nävät iangärhäkt moe ama märmärgem gärangätni i unit ta ngät nävät a ngän? ¹⁰ Dä vasägos dä uni nän nävät ama snängaqa ama qrot ka i vadi va saqi as uni lu ngän dä va uni von ngän da agini qärqäni i ngänit läk nani ini da angän gatnanakt angärha ron.

¹¹ Bä rhäkt di nani a ngo iva ma Ngämuqa aut mamäk maräkt näkt aurha Engeska ma Jisas diva in dualat na ama iska bä ba un ivakt iva un dän sagem ngän. ¹² Dä qosaqi mamär iva ma Engeska qa rhäranas na angän lavuqi sävät a ne näkt sävät ama ruvek moe iva qi ir masirhat bä masirhat bä va qia rhän i ama mor qi mamär toqor aun lavuqi sävät a ngän. ¹³ Dap pa qä sämaqrot na angän sareme ivakt iva aingän diva qaku angäna anga vuirhong dä va ama qumärqumärta na ngän mamär dä ma Ngämuqa aut mamäk aa saqong bät ama qäväläm gärqomni i aurha Engeska ma Jisas kat dän gä na aa ruvek moe.

4

Ama Iar Qärangätni I Märmär Ge Ma Ngämuqa Nävät A Ngät

¹ Gua ruavek, ut dräm i sa ngän dualat na ama lat kärangätni i märmär ge ma Ngämuqa nävät a ngät i rhoqor värhäm aut tisu bä ba ngän mudu. Sökt di rhäkt di sa urhi nän ngän dä urhi sämaqrot na ngän nävät ma Engeska ma Jisas iva ngän dualat toqoräkt masirhat bä qop as masirhat.

² Bä sa ngänät dräm iangärhäkt aut todräp kärangätni i sa ut bon ngän däm ngät nävät ma Engeska ma Jisas.

³ Ma Ngämuqa qärakni i sa qa arñis na ngän sagem mes di nani a qa iva ngän diva ngäni ngingis ama lat ama vu ngät kärangätni i ngät dän nävät ama qavatka ⁴ivakt iva asägäk asägäk nävät a ngän diva qat dräm iva qat turäkt ta aa släqyige rhoqor mäniäkt ivakt iva ama qumärqumär qa mamär dä va ama ruvek tit kutdrir vät a qa ⁵bä va qaku guavek nämäni ngän arhä snängaqa ama qrot ka masirhat sävät ama qavatka rhoqor ama Jentailqäna qärrarhani i qaku rhat nanakt nä ma Ngämuqa. ⁶ Bä äkt i rhoqoräkt dä qale aung gä naslava na aa anga ruaqa anga qatnanaktpämga na ama lat na ama qavatka inguna ma Engeska va qä sangäm na ama ruvek moe vät iangärhäkt moekt ama lat ama vu ngät angät tpäs toqor qre i sa ut mugem ngän ma ama qrot. ⁷ Inguna nak kaku ma Ngämuqa qa mes ut iva qali lut sa ama vu ngät ama lat toqoräkt dap kinak ka mes ut iva qali lut i ama qumärqumärta na ut mamär. ⁸ Bä äkt i aung gäarakni i qät kyiradeng nä rhangät täkt ama rho-dräp di qaku qat tair särha ama ruqa dap kinak kat tair särhä ma Ngämuqa qärakni i qät bon ngän da aa Qloqaqa ama Qumärqumärqa.

⁹ Bä rhäkt di qaku ngänit läk iva urhi säm sävät a ngän sävät ama lavuqi mänguräp ama qatnanaktpämda inguna sa aingän asägäk asägäk di sa ma Ngämuqa qa su ngän iva angäna snäng bät a ne ¹⁰inguna ngätki i aingän di angäna snäng bät ama qatnanaktpämda moe e ma Masedonia. Gua ruavek, täkt di saqi as urhi nän ngän iva ngän

dualat toqoräkt masirhat bä qop as masirhat. ¹¹ Bä mamär iva nani a ngän masirhat iva qale ngän na ama mänadidämsärhäm bä va ngän dualat na angän gärhong maräkt bä va ngän dualat na angän däkt toqor varhäm aut todräp bä ba ngän ¹² ivakt iva vasägos dä va angäna iar ngä rhäqäne dä mamär i ngärhi rhartäm sä qärrarhani ama ruvek arhä qutdrir i qaku rhat nanakt bä va qaku ngän natläk iva ngänit ta anga matnärhäm nage aung.

Ma Engeska Aa Mänmänäs

¹³ Gua ruavek, nani a ut iva qunäga vät a ngän sävät ama qatnanaktpämnda qärrarhani i sa rha ñäp ivakt iva qale airäs ngän masirhat nävät a rha rhoqor ama ruvek kärerhani i qaku mamär vät a rha iva rhat nanakt iva ama iar ut nasot aurha tñäpki sa rhat dräm airäs ta nävät arha ñäpta. ¹⁴ Inguna rhoqoräkt i ut nanakt i ma Jisas ka ñäp dä saqi qa märanas nämät ama tñäpki di mamär vät a ut iva ut nanakt i qosaqi ma Ngämuqa va qa rhäranas na ama ñäpta ama qatnanakt pämda näkt pa qa rhu rha ge ma Jisas bä va rhi na qa rha rhän. ¹⁵ Bä varhäm ma Engeska aa enge maräkt dä urhi qoar na ngän i aiut i as ut däqäm bä dängdäng i ma Engeska aa mänmänäs diva qaku ut naervät nä iarhakt kärerhae i sa rha ñäp

¹⁶ Inguna ma Engeska maräkt pa ar sä qa inavuk näda ama usäpki arha ron bä va qa rhamän masirhat dä va ama ensel ama vit na qa qä näs tävuk na ama rhäkne dä va ma Ngämuqa aa biugal qä nok dä sa iarhakt kärerhae i sa rha ñäp sä ma Kraiss diva rha er ta rhäranas. ¹⁷ Bä nga nasot iomäkt ama qäväläm dä va ut kärerhae i as ut däqäm gärerhae i qali lut mäkdä diva urhi an dävit bä va u rhän gem da va ama eqoe iva u rhän sage ma Engeska mät ama leqäs. Näkt toqoräkt dä sa va qali lut pasägos ut nä ma Engeska. ¹⁸ Bä äkt i rhoqoräkt dä mamär iva ngänit täsläp päta ne nä rhangät täkt ama enge.

5

Ama Qunäga Qärakni Iva Evär Dä Ma Engeska

¹ Gua ruavek, kaku ngänit läk iva saqi as ngu säm sävät a ngän sävät ama qunäga ura ama rhodäm iva iarhongäkt irhong ngä rhäranas ² inguna qunäga vät a ngän mamär i ama qunäga qärakni iva evär dä ma Engeska diva qa rhän masärmän doqor ama qäväläm gärqomni i ama suaqa gat dän näp bängagi. ³ Vät ama qäväläm gärqomni i ama ruvek tat tamän i, "Nak kop mamär na ut dä bulap päta a ut" dä va rhi särmändäm iva mava na rha masägos. Rha diva rhi nari ama ruanini rhoqor ama saremdängi at ruanini rhoqoräkt i qit sa bä va qaku mamär vät a rha iva rhi nang masirhat nämät ini.

⁴ Gua ruavek, sokt di aingän di sa qaku qale ngän bät bängangit angät tpäs bä äkt i qaku ngänät näñäm mamär ivakt iva rhak täkt ama qunäga qä särmän na ngän doqor ama suaqa va qä särmän na ngän. ⁵ Inguna aingän moe di nak sa ama neraqa aa es na ngän bä ama qunäga aa es na ngän. Ut moe di qaku ama bängagi at toes na ut bä ama bängangit angä rhoes na ut. ⁶ Bä äkt i rhoqoräkt dä qale qali lut toqor arhani qärrarhani i rhi mänatäm dap kinak mamär iva ut näñäm dä ut tu ut snäng mamär nanokt nas ⁷ inguna iarhakt kärerhae i rhi mänatäm di rhi mänatäm näp bängang bä iarhakt kärerhae i rhit näkt ama reng ama qrot ngät bä guani na rha di rhit näkt näp bängang. ⁸ Dap nguna ut di ama qunäga aa es na ut dä sa mamär iva ut tu ut snäng mamär nanokt nas bä va ut turhämes na ama qatnanakt ngä na ama lavuqi i rhoqor qre i sa ut murhämes na ama ulaqi at boi ama qrot ngät särhä ut brärhap dä va ut tu aut katnanakt na ama mumaiar dä ut päsi rhoqor qre i ut mu ama ulaqi at kábautki dä ut päsi.

⁹ Rhoqoräkt di sa nguna qaku ma Ngämuqa qa muqunän bät a ut iva aa uraqa qi sangäm na ut dap kinak

ka muqunän bät a ut iva urhi rha ama mumaiar nävät aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss ¹⁰ kärakni i qa ñäp sädaver mä ut ivakt iva nämä dä ut däqäm ura ut ñäp sokt diva qali lut i ama iar ut ut na qa. ¹¹ Bä äkt i rhoqoräkt dä ngänit täsläp pät a ne dä va ngäni sämaqrot na ne nak kop toqoräkt i sa ngän dualat.

Ma Pol Aa Rhodröp Ama Dängdängini Na Ngät Dä Aa Nän

¹² Gua ruavek, täkt di urhi nän ngän iva ngänit kutdrir vät iarhakt kärarhae i rhat tualat ma ama qrot mänguröp mä ngän gärrarhae i angän narhoerta na rha nävät ma Engeska i rhat dräm dat turäkt bä ba ngän. ¹³ Va ngänit sämamor na rha i angäna snäng bät a rha inguna nävät arha lat. Mamär iva qale ama bulap mänguröp mä ngän. ¹⁴ Gua ruavek, urhi nän ngän iva ngän duge iarhakt kärarhae i qale rha mavängam bä ngäni rhäsläp pät kärarhani i qänäskänes ta masirhat bä qaku märmär gem da näkt pa ngän datnärhä qararhani i rhi eqokt dä va ngän damän na ama bulap särhä iarhakt ama ruvek moe. ¹⁵ Nak mamär iva ngän damän ma ama qrot iva qale aung gä namuvät pät anga lat ama vu ngät na anga lat ama vu ngät dap kinak mamär iva vasägos dä va ngäni siqut iva ngän dualat sä ne mamär dä qosaqi va ngän dualat toqoräkt sa arhani ama ruvek moe.

¹⁶ Mamär iva märmär gem ngän basägos ¹⁷ dä ngäni nän basägos dap pa qale mämae vät a ngän. ¹⁸ Bä nämä dä agi anga lat ngät täranas sokt di mamär iva aingän gärrarhae i qale ngän mäni ma Jisas ma Kraiss diva ngän des ama mär sage ma Ngämuqa inguna iomäkt di sa nani a qa iva ngän dualat toqoräkt.

¹⁹ Qale ngän nasämaup särha ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa lat toqor qre i sa ngia rhor na ama rigi mät anga mudam ²⁰ bä va qale ngänit

lir ngän der ama enge qarängätni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa. ²¹ Dap kinak mamär iva ngäni siqut nä iangärhäkt ama enge moekt ivakt iva ngäni räm mamär na ngät. Dä va ngäni rha ama enge qarängätni i qoki ngätki i sa ngä män nage ma Ngämuqa bä va ngän dualat parhäm ngät. ²² Dap pa ngäni ngingis ama lat moe ama vu ngät.

²³ Mamär iva ma Ngämuqa maräkt kärakni i qat dräm gät bon da ama bulap kä qumär ngän bä va ngän dän i ama qumärqumärta na ngän mamär. Bä va ma Ngämuqa qät lu vät angän gloqaqa ngä na angän mungäsnäng näkt angän släqyige moe bä va qale ngät na ama isiska nämät ama vuirhong bät iomäkt ama qäväläm gärqomni iva evär dä urha Engeska ma Jisas ma Kraiss. ²⁴ Iaqaäkt kärak i qa mes ngän di mamär iva ut nanakt na qa sä iangärhäkt ama lat bä qa di nak pa qa rhualat toqoräkt.

²⁵ Gua ruavek, mamär iva ngäni nän sävät a ut.

²⁶ Dä mamär iva ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda moe i ngänit kärhäktgyäm ne na ama märmärgem*.

²⁷ Ngu nän ngän ma ama qrot dä ma Engeska aa saqong iva qoki ngän des pä rhakt täkt ama abuk bä ba ama qatnanaktpämda moe.

²⁸ Mamär iva ma Engeska ma Jisas ma Kraiss aa ñämsävätki qali qi gem ngän.

* **5:26** ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda moe i ngänit kärhäktgyäm ne na ama märmärgem Na ama Grikkäna arha enge di rhangät täkt ama enge di rhoqortäqyia, mamär iva ngän des ama qunäga aa qäväläm sävät a ne nävät ama lat kärängätni iva ngäni vop pa angäna sdäm gane.

Ma Tesalonaikaqäna 2

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ama Jentailqäna ama qatnanakt pämda e mät ama värhäm ama mor äm ma Tesalonaika sokt di rhoqor qre i arhani ama Judaqäna ama qatnanakt pämda di sa qale rha e mänguräp mä rha.

Rhakt täkt ama abuk di qi rhoqor Ama Narhuir Qi Ama Abuk Sage Ama Tesalonaikaqäna bä väm gi di ma Pol qä sämaqrot na ama qatnanakt pämda iva qale rha ma ama qrot da ama märän angärha ron dä va rhat tualat ba nas iva mamärmamär vät a rha näkt ka slaräkt ta akni ama snängaqa qärakni i qaku ama räkt ka sävät ma Engeska aa mänmänäs ama unmem nas.

Ama Qäväläp Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1)

Ama Rhisu (2)

Ama Muräkt Kärangättni Iva Rhi Nän
Sävät Ma Pol Dä Va Qale Rhi
Rususpät Sa Ama Lat (3)

Ma Polqäna Rha SäM Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanakt pämda E Ma Tesalonaika

¹ Rhangät täkt ama enge di nagem ngo ma Pol ngu nä ma Sailas näkt ma Timoti

sävät a ngän ama qatnanakt pämda e mät ama värhäm ama mor äm ma Tesalonaika qärarhae i rhit päs ma Ngämuqa aut mamäk kä nä ma Engeska ma Jisas ma Krai ina rhäng.

² Mamär iva ama ñämsävätki dä ama bulap sagem ngän nage ma Ngämuqa dä ma Engeska ma Jisas ma Krai.

Ma Pol Qat Tes Ama Mär Sage Ma Ngämuqa Nävät A Rha

³ Gua ruavek, mamär iva vasägos dä ut tes ama mär sage ma Ngämuqa nävät a ngän. Bä maräkt iva ut tualat toqoräkt inguna angän gatnanakt di ngärhi rhir masirhat bä masirhat bä ama lavuqi qäraktni i qia e gem ngän

moe asägäk asägäk sävät a ne di qi rhir. ⁴ Bä äkt i ge ma Ngämuqa aa ruvek ama qatnanakt pämda va apni ama värhap masirhat di vasägos dä urhit sek sä ngän bät aut sameng ba rha sävät a ngän i sa qale ngän da ama märän dä ama siqutsiqut nage ama ruvek angärha ron dä ngän di ngänät nanakt dä ngänät mair ma ama qrot.

Ama Matnävämne Vät Ma Krai Aa Mänmänäs

⁵ Iamäkt di sa am ngärhi sameng mamär i ma Ngämuqa aa matnävämne di ama räkt ngät. Dä ama märäm dä ma Ngämuqa aa saqong iva ngän don säva aa Muräkt pämda gärangättni i qale ngän da ama märän angärha ron inguna nävät a ngät. ⁶⁻⁷ Va ma Ngämuqa qa rhuvät i qä von da ama märänga bä bä iarhakt kärarhae i rhit bon ngän da ama märänga dap pa qä von da ama mämaevät bä ba ngän gärrarhae i qale ngän da ama märän angärha ron bä qosaqi bä ba ut inguna qat tu aa snäng i maräkt iva qat tualat toqoräkt.

Rhangät täkt diva ngä rhäranas pät ama qäväläm gärrqomni i ma Engeska ma Jisas pa vuk sä qa säda eraqi näda ama usäpki arha ron gä na aa qrot ta aa enselqäna ⁸ va ama mudäbäs angät täptäpki. Bä va qä sangäm nä iarhakt kärarhae i qaku nani a rha iva qunäga vät a rha sä ma Ngämuqa dä va qä sangäm nä qärarhani i qaku rhat tet parhäm ama sameng ama mär ngät sävät aurha Engeska ma Jisas. ⁹ Bä iarhakt diva qä sangäm na rha masirhat bä va mavamava na rha vasägos bä va rhi väsärhäm da nae nävät ma Engeska aa qäranas dä nae näva aa murhämeska nävät aa qrot. ¹⁰ Iarhongäkt diva irhong ngä rhäranas pät iaqäkt ama qunäga qäraktni iva ma Engeska qa rhän ivakt iva aa ruvek ti von ga rha ama murhämeska dä iarhakt kärarhae i rhat nanakt na qa diva qräk mät ta nävät a qa. Bä va aingän moe diva qale ngän ngän nä iarhakt ama ruvek inguna sa ngänät nanakt na aut sameng gärangättni i sa ut sameng na ngät bä ba ngän.

¹¹ Bä äkt i nga rhoqoräkt dä vasägos dä urhi nän sävät a ngän ivakt iva aut Ngämuqa qa rhualat sä ngän iva ama räktta na ngän barhäm aa snängaqa. Dä nävät aa qrot dä va qa rhäqäne dä mamär na angän gänäskänes moe nani ama mär ngät ama lat dä va qosaqi qa rhäqäne dä mamär na angäna lat na ama qatnanakt moe iva ngä rhu angät släqyige vät a nas. ¹² Urhi nän doqoräkt divakt iva aurha Engeska ma Jisas aa ngärhipki qi rha ama murhämeska nävät a ngän bä qosaqi va ngän diva ngäni rha ama murhämeska nävät a qa. Mamär iva rhoqoräkt inguna nävät aut Ngämuqa qä nä ma Engeska ma Jisas ma Kraisis in ñämsävätki.

2

Iaqäkt Ka Ruqa Qärak I Ama Vu Qa Mas Pa Qa Rhän

¹ Gua ruavek, täkt di nani a ngo iva ngua rhamän särhäm ngän sävät aurha Engeska ma Jisas ma Kraisis aa mänmänäs bä sävät a ut iva väs täm ne na ut ut na qa. Dä urhi nän ngän ² iva qale ngänit lir adädän ngän ura qänäskänes ngän nävät anga enge qärangätni i ngät tamän i ama qunäga qärakni iva evär dä ma Engeska di sa qa män i nämä dä ngät nage ama iauska ura nage ama ruqa ura näva anga abuk kärakni i ngän du angän snäng i sa ngä män nagem ut. ³ Qale angäna qlak na aung bä va qä nairas täm ngän na agung anga enge ura na anga lat inguna iaqäkt ama qunäga diva qaku qä namän gop äkt mavängam. Dap kinak pa qale bä dängdäng iva nasot ama qäväläm gärqomni iva äm ngä rhän bä va ama ruvek tat täranas sa arhä qrot bä va qaku rhat tet nasot ma Ngämuqa dä va iaqäkt ka ruqa qärak i ama vu qa mas pa qa rhän säda eraqi. Iaqäkt ama ruqa di qärak i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a qa iva qä sangäm na qa mas mät ama mudäbäs. ⁴ Iaqäkt ama ruqa diva qat tair särhä iarhongäkt moe qärqärhong i ama ruvek tat tes i ama ngämuqa

nä irhong bä qop särhä iarhongäkt moe qärqärhong i rhi nänsäs sagem irhong. Dä qosaqi va qä sek sä nas pit pä iarhongäkt moe angät tpäs. Näkt nasot dä va qa rhet bä va qa rhuqun bä ma Ngämuqa aa ansäspämgi ama mor qi i qat tes nas i ma Ngämuqa na qa. ⁵ Nga qaku vuk pät a ngän sävät gua enge rhoqoräkt i as kale ngo gem ngän i sa ngua märhamän särhäm ngän sävät tärhong däkt?

⁶ Sa ngänät dräm na agini qärqäni i ini ngät tair särhä iaqäkt ama ruqa iva qaku qä namän säda eraqi ivakt iva qoki qa rhän bät ama qäväläm gärqomni i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a äm. ⁷ Nämä dä rhäkt di iaqäkt ama ruqa aa lat di ngät tet ma ama up sokt di akni qat tair särhäm ga ivakt iva qaku qä namän säda eraqi mamär. Bä va qoki iaqäkt kat tair särhä iaqäkt ama ruqa qärak i ama vu qa mas toqoräkt bä dängdäng i iaqäkt kärak i qat tair särhäm ga diva ma Ngämuqa qa rut na qa nae nämäni ama iska. ⁸ Bä nasot iomäkt ama qäväläm dä qa ruqa qärakni i ama vu qa mas diva qa rhän säda eraqi iaqäkt kärak iva as pa nasot dä va ma Engeska ma Jisas kã veng ga na aa qänäqaga i qä slava na qa mas na aa mänmänäs pa ama murhämeska.

⁹ Bä nga rhoqoräkt i iaqäkt ama ruqa qat dän gäarak i ama vu qa mas dä va rhäqäp ka nä ma Sänga aa qrot bä va qat tualat na ama iraski na ngät ama muqunän näkt ama lat kärangätni i ngät dän masärmän ¹⁰ ngä na ama lat ama vu ngät moe qärangätni i maosmaos na ngät kärangät i ngärhi irastäm sa ama ruvek kärarhani i sa mavamava na rha. Sa mavamava na rha inguna qaku nani a rha iva arha snäng bät ama engätki ivakt iva ma Ngämuqa qa rhumaiar ta. ¹¹ Bä nävät iomäkt dä ma Ngämuqa va qä rhäk na ama qrot ka mamär ama iraski na qa ama snängaqa sagem da ivakt iva rhat nanakt na ama irasirhong ¹² näkt pakt iva iarhakt moe qärarhae i qaku rhat nanakt na ama engätki dap

kinak märmär gem da i rhat tualat na ama lat ama vu ngät diva ma Ngämuqa qa rhatnäväme na rha.

Mamär Iva Ngänät Mair Ma Ama Qrot

¹³ Gua ruavek, mamär iva vasägos dä ut tes ama mär sage ma Ngämuqa nävät a ngän gärrarhae i sa ma Engeska aa snäng bät a ngän inguna ma Ngämuqa sa qa armeng dä m ngän iva ama narhoer ngät ama gavam na ngän* iva ngäni rha ama mumar nävät ama Qloqaqa aa lat i qa muqunän bät a ngän dä nävät angän gatnanakt sämäni ama engätki. ¹⁴ Sa ma Ngämuqa qa mes ngän iva rhoqoräkt di nävät aut sameng ama mär ngät kărangätni i urhi sameng na ngät ivakt iva ngän diva qale ngän da aurha Engeska ma Jisas ma Kraisa aa murhämeska aa ron. ¹⁵ Gua ruavek, bärhoqoräkt dä mamär iva ngänät mair ma ama qrot näkt pa ngänät sangar ma ama qrot sävät ama rhisu qărangätni i sa ut bon ngän dä m ngät kărangätni i sa ut märhamän särhäm ngän na ngät ura qărangätni i sa ut säm a ngät pa ama abukkina bärba ngän.

¹⁶⁻¹⁷ Mamär iva aurha Engeska ma Jisas ma Kraisa maräkt kä nä ma Ngämuqa aut mamäk ini rhäsläp päta ngän näkt pa in dăranas na ngän iva ngän dualat na ama mär ngät ama lat dä va ngän damän bät ama enge qărangätni i ama mär ngät dä ma Ngämuqa aa saqong. Ma Ngämuqa di aa snäng bät a ut dä nävät aa nămsävätki dä sa qa von ut ta ama sok täm ngät ama sämaqrot ngä na ama qrot ngät ama qatnanakt nani iarhongäkt kărqărhong iva irhong ngärhän bärba ut.

3

Mamär Iva Ngäni Nän Säväta Ut

¹ Gua ruavek, gu dängdängini na ngät gua enge diva ngäni nän sävät

* **2:13** iva ama narhoer ngät ama gavam na ngän Arhani ama mädrämda di rhat tu arhä snäng i rhangät täkt ama enge di rhoqortäqya, "iva ama narhoer ngät ama gavam na ngän" dap arhani di rhat tu arhä snäng i rhangät täkt ama enge di rhoqortäqya, "namäk nävät ama rharimini."

a ut ivakt iva ama enge sävät ma Engeska diva ngärhit lir vräspräs dä m ngät pasägos dä va ama ruvek tit kutdrir vät a ngät i nak kop toqoräkt i sa ngä märanas mänguräp mä ngän. ² Näkt pa ngäni nän sävät a ut ivakt iva ma Ngämuqa qät lu vät a ut nämät ama ruvek kărarhani i ama vu rha mamär inguna ama ruvek di qaku rha moe rhat nanakt. ³ Sokt di ma Engeska diva vasägos dä qat sangar a ngän bärba va qa sämaqrot na ngän dä va qät lu vät a ngän nämät ma Sämgä iaqäkt kărak i ama vu qa mas. ⁴ Aut katnanakt ama qrot ngät nage ma Engeska i aingän di sa ngän dualat na ama lat kărangätni i sa ut märhamän särhäm ngän ma ama qrot iva ngän dualat na ngät bärba qosaqi va as pa ngän dualat toqoräkt. ⁵ Mamär iva ma Engeska qa rhualat sä ngän iva ngäni räm mamär i sa ma Ngämuqa aa snäng bät a ngän mamär dä qosaqi va qa rhualat sä ngän iva qale ngän ma ama qrot toqor ma Kraisa.

Ama Rhonsävät Säväta Ama Ruvek Kărarhani I Rhi Rususpät Sa Ama Lat

⁶ Gua ruavek, ut tugem ngän ma ama qrot nävät ma Engeska ma Jisas ma Kraisa aa ngärhipki iva qale qale ngän ge guavek ama qatnanaktpämda qărarhani i rhat dräm di rususpät sa ama lat dä qaku rhit päsa ama rhisu angärha rhäng qărangätni i sa ut bon ngän dä m ngät ⁷ inguna aingän maräkt di ngänät dräm mamär iva ngän dualat toqor ut inguna aiut di qaku urhi rususpät sa ama lat mäqi rhoqoräkt i sa qali lut ut mänguräp mä ngän. ⁸ Bärba qop kaku ut mäsa aung aa tmäs kărangätni i sa qaku ut bodäm bät a ngät. Dap koki ut tualat pätkunäng dä näp bängang i ut tualat masirhat mamär ivakt iva qaku ut navon aung nävät a ngän da anga märänga.

⁹ Sa ut tualat toqoräkt dinguna qaku rhoqor qre i qaku ma Ngämuqa

qa von ut ta ama rhares iva urhi rha anga matnärhäm mavängam nagem ngän dap sa ut tualat toqoräkt ivakt iva urhu ama siqutki na nas da angän saqong iva ngänit pä s aurha rhäng. ¹⁰ Mamär iva vuk pät a ngän i rhoqoräkt i sa qali lut gem ngän dä ut bon ngän dä rhangät täkt ama muräkt toqortäqyia, ngakt bä aung anga ruqa di qaku nani a qa iva qä natmualat dä va qaku mamär iva qä namäs. ¹¹ Bä rhäkt di saqi as urhit bon ngän dä iangärhäkt ama muräkt inguna akni qa qoar na ut i arhani nävät a ngän di rhi rususpät sa ama lat. Dap kaku rhat tualat ba nas dap parhäm da na arhani arhä qärhong. ¹² Iarhakt ama ruvek di ut tamän särhäm da dä urhi nän da ma ama grot nävät ma Engeska ma Jisas ma Kraisa aa ngärhipki iva mae vät a rha nävät iangärhäkt arha lat toqoräkt dap kinak pa rhat tualat ba nas sa ama bulap nani ama tmäs iva rhat täs. ¹³ Gua ruavek, gua enge bä ba ngän di rhoqortäqyia, varis täksot na angän grot dap kinak mamär iva as ngän dualat na ama lat kärangätni i ama räkt ngät.

¹⁴ Ngakt bä aung di qaku qät pä s aurha enge angärha rhäng na ama rhodrap näp takt täkt ama abuk dä mamär iva ngänät dräm sävät a qa bä va ngäni qyiradeng na qa ivakt iva qat nari i aqlus pät a qa. ¹⁵ Sokt diva qale ngänät lu qa i angäna ik na qa dap kinak pa ngänät lu qa i angäna ruaqa na qa bä va ngän dugem ga iva qale qä natmualat na aa lat toqoräkt.

Ma Pol Aa Enge Ama Dängdängini Na Ngät Dä Aa Nän

¹⁶ Rhäkt di mamär iva ma Engeska maräkt kärakni i qat dräm gät bon da ama bulap pa qät bon ngän da ama bulap pät ama qunäng moe vät iarhongäkt moe. Mamär iva ma Engeska di qale qa gem ngän moe.

¹⁷ Aingo ma Pol ngut sä m dangät täkt ama rhäkne na ama mär m ärgem nä ngua rhäkt maräkt. Vasägos dä ngut sä m doqor täkt pä ama abukkina moe qarangätni i ngut sä m bäm ngät

ivakt iva ngänät dräm i iangärhäkt ama abukkina di nagem ngo maräkt.

¹⁸ Mamär iva aurha Engeska ma Jisas ma Kraisa aa nämsävätki qali qi gem ngän moe.

Ma Timoti 1

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ma Timoti. Ma Timoti di qa nae ma Listra dä aa mam di ama Grikka dap aa nan di ama Judaqi ama qatnanakt pämg gi näkt mänsäng naimäk äkt i ama rhoemga na qa di sa rha su qa sävät Ma Mru Ngät Ama Rharesbane. Ma Pol qa mes ka i aa emga na qa mamär nävät ama qatnanakt.

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk bä nani a qa iva ma Timoti qät lu vät ama qatnanaktpämda e ma Efesus dä nani a qa iva ma Timoti qat tualat mamär varhäm ama enge na ama rhodräp kärangättni i ma Pol qa von ga rhäm ngät dä qat nanakt na qa sä ngät.

Ma Pol di qosaqi nani a qa iva ma Timoti qat tair särha ama iraski na ngät ama rhisu bä va qät lu vät ama qatnanaktpämda arhä iar na ama ansäs näkt pa qä rharmeng da ama narhoerta qärrarhani i sa mamär vät a rha iva rhat turäkt mamär bä ba ama qatnanaktpämda.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Enge Na Ama Märmärgem (1:1-2)

Ama Rhonsävät Sävat Ama Ruvek Kärarhani I Rhat Dräm Di Iras Ta Ama Ruvek Na Arhä Rhisu (1:3-11)

Ma Engeska Aa Nämäsävätki Sävat Ma Pol (1:12-17)

Ama Rharimini Sä Ma Pol Aa Rhodräp Bä Bä Ma Timoti (1:18-20)

Ama Rhodräp Sävat Ama Ansäs Dä Angät Narhoerta Diva Rha Rhoqor Mäniekt (2-3)

Ama Rhisu Ama Iraski Na Ngät Bä Va Rhat Tualat Toqor Mäniekt Sävat A Ngät (4)

Ama Rhodräp Sävat Ama Guläñap Maos Maos Mänguräp Ama Qatnanaktpämda (5-6:2)

Arhongni Ama Engirhong Maos Maos (6:3-19)

Ma Pol Aa Dängdängini Na Ngät Aa Nän Sage Ma Timoti (6:20-21)

Ma Pol Qa Sämg Ama Märmärgem Sage Ma Timoti

¹ Rhangät täkt ama enge di nagem ngo ma Pol qärakni i ma Jisas ma Kraisa aa ngangga na ngo nävät ma Ngämuqa aut Mumaiar bä nävät ma Jisas ma Kraisa kärakni iva ut nanakt na qa sä nas in muräkt.

² Dä ngut sämg dangät täkt ama enge sagem nge ma Timoti ainge qärak i ngua emga na nge mamär nävät ama qatnanakt. Mamär iva qale ama nämäsävätki dä ama lavuqi näkt ama bulap gem nge nage ma Ngämuqa ama Ngätmamäk dä ma Jisas ma Kraisa aurha Engeska.

Ama Rhonsävät Sävat Ama Ruvek Sävat Ama Iraski Na Ngät Ama Rhisu

³ Sa ngua nän nge ma ama qrot toqoräkt i nguat tet sae ma Masedonia iva qale nge äkt e ma Efesus ivakt iva ngiat tamän ma ama qrot sävät ama ruvek kärarhani i rhi su na ama rhisu qärangättni i qaku ama engätki na ngät iva qale rhi su ama ruvek tämg ngät ⁴ bä va qale rhi venas pätk ama rhisu qärangättni i rhi su sävät arha ikkana masirhat arhä ngärhep dä ama sek mavängam sävät a rha. Iangärhäkt ama rhisu rhoqoräkt di sa ngät täranas na ama snängaqa mavängam dap kaku ngät tatnärhä ma Ngämuqa aa lat kärangättni i sa ngät tet nävät ama qatnanakt iva ngät tet mamär.

⁵ Ut tamän ma ama qrot toqoräkt inguna nani a ut iva ama qatnanaktpämda rhat tualat na ama lat kärangättni i sa ngät dän nävät ama engätki na ngät ama qatnanakt dä nävät ama snängaqa ama qumärqumär qa qärangättni i sa rhat dräm i mamär iva rhat tualat na ngät inguna sa arha snäng bät ma Ngämuqa dä qosaqi arha snäng bät arhani ama ruvek. ⁶ Arhani ama ruvek kärarhani i sa rha met daqule iarhongäkt moekt toqoräkt di sa rha met säda ama engirhong ama

māñmāñini nā irhong angārha ron.
⁷ Bā iarhakt ama ruvek di nani a rha masirhat iva rha di ama ruvek kārarahani i rhi su nā ma Ngāmuqa aa Muräkt. Sokt di qaku qunāga vāt a rha sa agini qārquāni i rhat tamān bāt ini dā qosaqi qaku qunāga vāt a rha sa agirhong gārquārhongni i sa ama qarārakta na rha bā rhi sameng sävāt irhong.

⁸ Sa ut drām i ma Ngāmuqa aa Muräkt di ama mär ngät i grekt bā qunāga vāt a ut mamär sä ngät.
⁹ Mamär iva qunāga vāt a ut sä rhom dākt i sa qaku ma Ngāmuqa qa mu ama Muräkt bā ba ama räkt ta ama ruvek dap kinak kale ama Muräkt bā bā iarhakt kārarahae i rhit tagärmät nā iangärhäkt ama Muräkt dā bā bā qararahani i qaku rhat tet parhäm ngät dā bā bā qararahani i qaku rhat tet parhäm ma Ngāmuqa aa snāngaqa dā bā bā qararahani i rhat tualat na ama vuirhong dā bā bā qararahani i qaku ama qumärqumär ta dā bā bā qararahani i rhat tamān mava nā ma Ngāmuqa dā bā bā qararahani i rhi veng arhä mamäkkāna ura arhä nanäkkina dā bā bā qararahani i rhi veng arhani ama ruvek.
¹⁰ Bā qosaqi ma Ngāmuqa qa mu ama Muräkt bā bā iarhakt kārarahae i rhat tualat na ama qavotka dā bā ba ama gamoe qararahani i rhi qavat sä ne dā bā bā qararahani i rhit sangar ama ruvek ivakt iva rha rhän i ama latta va arha rem dā bā bā qararahani i ama irasmätta na rha dā bā bā qararahani i rhat tu sävāt ngärharhäng ba ama muräkt dā qosaqi sävāt agung anga lat moe qarängätni i ngät tair särha ama räkt ngät ama rhisu.
¹¹ Iangärhäkt ama rhisu ama räkt ngät di qoki varhäm ama sameng ama mär ngät na ama murhämeska qarängätni i ma Ngāmuqa qaräkni i ama modämne sävāt a qa sa qa von ngo rhäm ngät bā qat nanakt na ngo sä ngät iva ngu sameng na ngät.

Ma Jisas Ma Kraiss Ka Män Ivakt Iva Qa Rhumaiar Na Ama Ruvek

Kārarahani I Rhat Tualat Na Ama Vuirhong

¹² Nguat tes ama mär sage ma Jisas ma Kraiss aurha Engeska iaqäkt kārak i sa qa von ngo rha ama qrot sävāt tangät täkt ama lat inguna qat nanakt na ngo sä ngät bā äkt i sa qa muqunän bāt a ngo iva nguat tualat bā ba qa.
¹³ Ngäktki i mudu di ngua märhamän mava nā ma Ngāmuqa dā ngua sangäm na aa ruvek mavängam dā nguat täranas na ama inirqi i ngu slava na aa lat sokt di ma Ngāmuqa di qät lavuqi na ngo inguna as kaku nguat nanakt na qa rhoqoräkt i nguat tualat nā iarhongäkt.
¹⁴ Bā nävāt aurha Engeska aa nāmsävätki ama mor qi sävāt a ngo dā nguat nanakt nā ma Jisas ma Kraiss bā rhäkt di nävāt a qa dā gua snäng bāt arhani ama ruvek.

¹⁵ Ama enge qarängätni i ngät tamān i sa ma Jisas ma Kraiss di qa män sämäni ama ivätki ivakt iva qa rhumaiar ama ruvek nämät arha vuirhong di ama engäktki na ngät bā ngät di nak mamär iva ama ruvek tat nanakt na ngät mamär. Bā aingo di ama ruvek kārarahani i rhat tualat na ama vuirhong di rha mane vāt gua qar dap ngua vit i ngua met e na rha sä gua lat ama vu ngät.
¹⁶ Nāma dā ngua vit sä gua lat ama vu ngät toqoräkt sokt di sa ma Jisas ma Kraiss ka mudävarhäm na ngo mauii i qät lavuqi na ngo ivakt iva ama siqutki na ngo bā bā iarhakt kārarahae iva rhat nanakt na qa bā va rhi rha ama iar ama sok täm ngät.
¹⁷ Mamär iva ama qutdrir dā ama murhämeska vasägos sage iaqäkt kārak i ama vitnaqa ama sok täm ga qaräk i sa qaku aung gä nalu qa. Qa di sokt ka maräkt ma Ngāmuqa qaräk i qaku mamär vāt a qa iva qā nañäp. Ngäktki rhoqoräkt.

¹⁸ Ngua emga ma Timoti, rhangät täkt ama enge na ama rhodröp qarängät i ngut bon nge rhäm ngät dā nguat nanakt na nge sä ngät diva rhäkmamär varhäm ma Ngāmuqa aa vämginarha arha enge sävāt a nge qarängätni i mamär vāt a ngät iva ngärhi von nge rha ama qrot ivakt

iva ngiat täqäne dä mamär vät gia iar mäni ma Ngämuqa qärangätni i ngät toqor ama ulaqi ¹⁹ rhoqoräkt i ngiat sangar ama qatnanakt sävät ama engätki dä ngiat tualat na ama lat kärangätni i sa ngiat dräm i mamär iva ngiat tualat na ngät. Arhani ama ruvek di sa rha slava na arhä qatnanakt inguna qaku rha mualat na ama lat kärangätni i sa rhat dräm i mamär iva rhat tualat na ngät. ²⁰ Ma Himeneus kä nä ma Aleksander di aiomni nävät ama ruvek toqoräkt kärqiomni i sa ngua vodäm iom bä ma Sämga ivakt iva qunäga vät a iom iva qaku mamär iva ini su ama ruvek na in disu qärangätni i qaku ama räkt ngät i rhoqor qre i ama engätki na ngät nage ma Ngämuqa.

2

Ma Pol Aa Rhodröp Sävat Iomäkt Iva Rhi Nän Sävat Ama Ruvek Moe

¹ Ama narhoeräm mamär di nani a ngo masirhat iva vasägos dä va ngäni nän mamär sävät ama ruvek moe dap pa qosaqi ngän des ama mär sage ma Ngämuqa nävät a rha. ² Bä mamär iva ngäni nän sävät ama vitnarha rhi nä iarhakt kärarhae i qale rha mät ama mämugunimek ama mor imek iva rha moe rhat turäkt mamär ivakt iva ut tet sa ama iar na ama bulap mamär toqoräkt i sa ut tualat na ama lat kärangätni i ama mär ngät dä ama räkt ngät dä ma Ngämuqa aa saqong dä da arhani ama ruvek arhä saqong. ³ Ama nän doqor täkt di ama mär ngät dä märmär ge ma Ngämuqa aut Mumaiar nävät a ngät ⁴ iaqäkt kärak i nani a qa masirhat iva ama ruvek moe diva rhi rha ama mumaiar näkt pa qunäga vät a rha sa ama engätki ⁵ inguna sokt ama sägäk ma Ngämuqa qa e bä sokt ama sägäk ama ruqa qarakni i qa e mänguröp ma Ngämuqa dä ama ruvek. Iaqaqt di ma Jisas ma Krai ⁶ kärak i qa von da aa iar ivakt iva qä rhäksasot ama ruvek moe. Bä iangärhäkt aa lat di sa ngä sameng mamär vät ama rhäkmamär na ngät ama rhodäm i nani ma Ngämuqa iva

ama ruvek moe va rhi rha ama mumaiar.

⁷ Bä äkt i ma Ngämuqa qa muqunän bät a ngo iva ngu sameng nä iangärhäkt ama enge dä va ngua rhet sä ngät i aa ngangga na ngo iva ngu su ama Jentailqäna sävät ama qatnanakt dä ama engätki. Qaku ngu iras dap nguat tamän bät ama engätki.

⁸ Bä nani a ngo masirhat iva vät ama ivärhimek moe di mamär iva ama gamoe rhit sek arhä rhäkt bä va rhi nän bä iarhakt diva arha lat di ama qumärqumär ngät dap kaku arha anga uraqi sävät a ne ura rha nagemne i rhat tamängus pät a ne.

⁹ Bä qosaqi ama evop di mamär iva rhat turäkt täm nas mamär dä va rhat donmät toqor ama qatnanakt pä m da ama evop kärarhani i rhat turhämes mamär bä va qale rhat tualat sa arhä qäseng i rhat deng ngät maos maos ura rhat tu ama gol ngä na ama pel dä va qale rhat don mät ama boi qärangätni i masirhat na ama ligär vät a ngät. ¹⁰ Dap kinak mamär iva rhat turhäm mes na ama lat ama mär ngät inguna rhoqoräkt di maräkt bä ba ama evop kärarhani i rhi goar i rhit pä s ma Ngämuqa aa rhäng. ¹¹ Mamär iva ama evop diva mänadin bät a rha bä va rhi su na ama sämagaininanas. ¹² Qaku ngut tares pät ama evop arha rhäng iva rhi su ama gamoe ura va rhat turäkt ba ama gamoe iva qale rha va arhä muräkt angärha rem. Dap kinak pa rha diva mänadin däm da. ¹³ Inguna ma Ngämuqa qa er qa säm ma Adam näkt sa sä ma Iv ¹⁴ näkt kaku ma Sämga qa iras tä ma Adam dap ka iras ta ama evopki bä qia mualat na ama vuini. ¹⁵ Sokt di ama evop diva ma Ngämuqa qa rhumaiar ta nävät iomäkt i rhit sa ama rhoes krekt bä vasägos dä rhat sangar sävät ama qatnanakt dä ama lavuqi näkt ama lat kärangätni i ama qumärqumär ngät bä ama mär ngät ama mädräm di ngärhi rhoer nanokt ta.

3

Sävat Ama Narhoerta Qärarhani I

Rhat Turäkt Bä Ba Ama Qatnanaktpämnda

¹ Rhangät täkt ama enge di ama engätki na ngät kârangät i ngârhi qoar toqortäqyia, ngakt bä aung di nani a qa masirhat iva ama narhoerqa na qa bä ba ama qatnanaktpämnda mät anga värhäm dä sa nani a qa na anga märini masirhat. ² Bä äkt i iaqäkt ama narhoerqa diva ama mär aa lat mamär bä va qa di sokt aa egutki ama sägäkt bä va qa di qät lu vät aa iar mamär bä va qa di qat turäkt ba nas mamär bä va qa di mamär iva qät ta ama qutdrir nage ama ruvek bä va qa di qä rhar sa ama ruvek sagem mes dä va qat tatnärhäm da bä va qa di mamär vät a qa iva qä su ama ruvek mamär. ³ Bä qosaqi qa diva qaku qä natnakt ama reng ama qrot ngät masirhat bä va qa diva qaku qä natmäranas na ama ulaqi dap kinak pa qa di ama bulapka na qa bä va qaku qä natmäranas na ama inirqi nä qârangätni aa enge bä va qa di qaku aa snängaqa ama mor qa sävät ama ligär.

⁴ Iaäkt ama narhoerqa di mamär iva qat turäkt dä va qät lu vät iarhakt moe qârarhae i qale rha va aa vätka maräkt bä va qä su aa es ivakt iva vasägos dä va rhat nari nämät ka dä va rhit kutdrir vät a qa. ⁵ Inguna ngakt bä anga ruqa di qaku qat dräm iva qat turäkt ta aa qârhae näva aa vätka mamär dä ngu lu va qat turäkt tä ma Ngämuqa aa ruvek toqor mäniekt?

⁶ Bä iaqäkt ama narhoerqa diva qârak i qa sräp mäni ama qatnanakt sãmäni ma Ngämuqa inguna ngakt bä qaku qa sräp mäni ama qatnanakt dä varis täqäp ka na ama ansänas bä va ma Ngämuqa qä sangäm na qa rhoqor ma Sämga. ⁷ Bä qosaqi mamär iva qa di ama ruvek kârarhani i qaku rhat nanakt di rhat lu aa lat ama mär ngät bä mamär iva rhit kutdrir sävät a qa nävät a ngät dap pa qaku ma Sämga

qä narpus na qa i ngakt bä rhoqoräkt dä va ama ruvek tat tamän mava na qa.

Sävät Ama Ruvek Kârarhani I Rhat Tatnärha Ama Qatnanaktpämnda

⁸ Ama ruvek kârarhani i rhat tatnärha ama qatnanaktpämnda di qosaqi mamär iva ama mär arha lat mamär bä va qale arhä qoebänïom ama udiom dä va qale rhi natnakt ama reng ama qrot ngät masirhat dä va qale rhi nairas ba nas sä guavek arhä qârhong nävät ama is kârangätni i qaku ama räkt ngät. ⁹ Dap kinak mamär iva rhat sangar mamär sävät ama rhisu sävät ama qatnanakt kârangätni i sa ma Ngämuqa qa muqunäga sä ngät bä ba ut dap pa sokt tat tualat na ama lat kârangätni i sa rhat dräm i mamär iva rhat tualat na ngät. ¹⁰ Mamär iva ngän datnävämne na rha sa arha lat narhoer bä nga nasot i sa ngän lu i mamär na ngät di mamär iva rhat tatnärha ama qatnanaktpämnda.

¹¹ Bä qosaqi arha egutpek ama evop* kârarhani iva rhat tatnärha ama qatnanaktpämnda di qosaqi mamär iva ama mär arha lat dä va qale rhat tamän mava na arhani dä va rhat turäkt ba nas mamär dä va arha lat moe diva mamär iva ama narhoerta rhat nanakt na rha sä ngät.

¹² Mamär iva ama ruqa qârakni i qat tatnärha ama qatnanaktpämnda di aa egutki ama sägäkt bä mamär iva qat turäkt dä va qät lu vät aa es mamär bä sävät iarhakt moe i qale rha va aa vätka ¹³inguna rhoqoräkt i iarhakt kârarhae i rhat tatnärha ama qatnanaktpämnda di rhat tualat mamär diva ama ruvek tit kutdrir sävät a rha bä va qosaqi mamär vät a rha iva ama qraräkta na rha i rhat tamän sävät arhä qatnanakt sãmäni ma Jisas ma Krais.

Ama Enge Sävät Aut Katnanakt Mäni Ma Ngämuqa Qârangätni I Sa Qa Muqunäga Sä Ngät

* **3:11** arha egutpek ama evop Arhani ama mädrämnda di rhat tu arhä snäng i rhangät täkt ama enge di rhoqortäqyia, "arha egutpek ama evop" dap arhani di rhat tu arhä snäng i ngät di rhoqortäqyia, "ama latta ama evop."

14 Nguat nanakt i qorhäs iva ngua rhet sagem nge sokt di ngut säm dangät täkt ama rhodräp bä ba nge divakt iva 15 ngakt bä qaku ngua lir ngua met sagem nge dä va ngiat dräm iva ama ruvek tat tualat toqoräkt toqor qre i mamär iva ma Ngämuqa aa qärhae rhat tualat toqoräkt. Iarhakt ama qatnanaktpämda mäni ma Ngämuqa ama ngätdäqäm ga di rha rhoqor ama suqulap kärqapni i sa rha qutmät säng ma ap i ngät sangar ama engätki.

16 Sa ut dräm mamär i ama enge sävät aut katnanakt mäni ma Ngämuqa qarängätni i sa qa muqunäga sä ngät di nak ama moräs na ngät mamär bä iangärhäkt ama enge di ngät tamän doqortäqyia,

Qa män i ama ruqa na qa na ama ruqa aa släqyige

dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa muqunäga sä iomäkt i aa lat di ama räkt ngät. Dä ama enselqäna rha lu qa.

Dä sa rha sameng sävät a qa mänguräp ama ruvek pät ama ivärhimek ama rhäqäp nä imek bä ama ruvek ama rhäqäp na rha vät ama ivätki sa rhat nanakt na qa näkt nasot dä ma Ngämuqa qa rha qa rhävit säda ama usäpki arha ron.

4

Arhani Diva Rha Rhet Daqule Ama Qatnanakt

1 Nak täkt di ma Ngämuqa aa Qloqaqa qat tamän mamär iva as pät ama rhodäm nasot dä va arhani ama ruvek diva rhat tet daqule arhä qatnanakt bä va rhat tet nasot ama iaus ama iras mät ngät dä va rhat tet nasot ama iaus angät tisu. 2 Iangärhäkt ama rhisu di ngät dän nage iarhakt kärarhae i ama iras mät ta qärarhae i arhä snängaqa di sa mava na qa. 3 Iarhakt ama irasmätta di rhi qoar iva ama ruvek kaku rhi natmätlägut dä va qaku ama ruvek ti natmäs angätni ama tmäs kärängätni i sa

ma Ngämuqa qa säm a ngät iva bä bä iarhakt kärarhae i rhat nanakt na qa bä rhat dräm ama engätki bä va rhat tes ama mär nävät a ngät dä rhat täs ngät. 4 Va ut täs iarhongäkt inguna iarhongäkt moe qarqärhong i ma Ngämuqa qa säm irhong di ama mär irhong bä va qaku guani nävät iarhongäkt diva urhi qyiradeng nä ini qrekt i ut täs ini bä ut tes ama mär sage ma Ngämuqa nävät ini. 5 Rhoqoräkt dinguna iarhongäkt di sa ma Ngämuqa aa enge ngä na ama nän ngä qumär irhong.

Ma Jisas Ma Kraisa Aa Latka Qärakni I Ama Mär Qa

6 Ngakt bä ngit bon dä rhangät täkt ama rhisu bä bä gia ruvek ama qatnanaktpämda diva ngia rhän i ma Jisas ma Kraisa aa latka ama mär qa qarakni i sa qa su mamär da ama engätki arha ron gäarakni i qit sa aut katnanakt dä sa qät päs ama mär ngät ama rhisu angärha rhäng. 7 Qale ngi natnari ama ruvek arha sek kärängätni iva qaku ngät tatnärha ama ruvek iva rhat tet mamär nasot ma Ngämuqa. Dap kinak pa ngi sumät iva ngit päs ma Ngämuqa aa rhäng. 8-9 Ama enge di nga e qarängätni i ngät tamän doqortäqyia,

näma dä ama ruqa aa släqyige angät muarega di bä ba aa släqyige maräkt

bä iomäkt di ama mär äm maqälak

sokt di rhoqoräkt i ama ruqa qä sumät iva qät päs ma Ngämuqa aa rhäng

di iomäkt di ama mär äm masirhat bä ba qa vät aa iar moe

bä va mamär sä qa nävät a äm däkt dä mugas nasot.

Iangärhäkt ama enge di ama engätki na ngät bä ama märäm masirhat toqoräkt i ngia rhet parhäm ngät. 10 Ut tualat masirhat dä rhäktuk pät a ut i urhit päs ma Ngämuqa aa rhäng mamär inguna sa ut nanakt nä ma Ngämuqa ama ngätdäqäm ga sä nas

iaqäkt kärak i ama mumaiar na qa bä ba ama ruvek moe näkt ka di ama mumaiar mamär na qa bä bä iarhakt kärarhae i rhat nanakt na qa.

¹¹ Mamär iva ngia rhamän ma ama qrot bä ba ama qatnanaktpämda nä rhangät täkt ama rhodräp näkt ngi su rha sävät tärhong däkt. ¹² Varis gia qlak na aung bä qä nañäm mäne na nge inguna ama evänga na nge dap kinak pa ngia rhu ama siqutki ba ama qatnanaktpämda nä gia lat dä nä gia enge dä nä gi lavuqi dä nä gi qatnanakt dä nä gia iar ama qumärqumär ngät.

¹³ Mänasäng narhäkt bä sa äkt sävät ama qäväläm gärqomni iva ngua rhän gem nge dä ngiat tet bä ngiat tes ma Ngämuqa aa enge bä ba ama ruvek dä va ngi sämaqrot na rha iva rhat tet mamär nasot a qa dä qosaqi va ngi su rha. ¹⁴ Ama vänbon gärangätni i sa ma Ngämuqa qa von nge rhäm ngät kärangät i aa vämginarha rha märhamän bät a ngät toqoräkt i ama guläñgi na ama narhoerta rha mu arhä rhäkt pät a nge bä ngia rha ngät di qale ngi namu sämät ngät. ¹⁵ Ngi sumät i ngiat tualat parhäm gua enge bä ba nge. Dä va ngit bodäm mes masirhat sävät iangärhäkt moekt ama lat ivakt iva ama ruvek tat lu i ngiat dän i ama mär qa ama latka na nge sä ngät. ¹⁶ Ngit lu vät a nas dä va ngit lu vät gi rhisu mamär. Mamär iva qale nge ma ama qrot toqoräkt sä gia iar dä sä gi rhisu inguna ngakt bä ngiat tualat toqoräkt diva nge ngi nä iarhakt kärarhae i rhat nari nge diva ngäni rha ama mumaiar.

5

Ama Rhodräp Bä Ba Ama Qatnanaktpämda

¹ Qale ngi naqut anga sru qa ama gamoeqa aa saqong na aa lat ama vu ngät dap kinak pa ngia rhuqunäga vät a qa rhoqor qre i ngiat tualat sä gi mamäk. Dä va ngiat tualat sa ama evända ama gamoe rhoqor qre i gia

läktpek na rha ² dä va ngiat tualat sa ama sräp ta ama evop toqor qre i ngiat tualat sä gi nanäk dä qosaqi va ngiat tualat sa ama säs ta ama evop toqor qre i gia läktpek na rha sokt na ama lat ama qumärqumär ngät.

³ Ngänit bon dä angän gutdrir sävät ama maqosta ama evop* kärarhani i rhit läk mamär. ⁴ Dap ngakt bä anga maqoski ama evopki di arha anga es ura arha anga vlekpek dä mamär iva iarhakt ti er ta rhualat na ama lat kärangätni i ama räkt ngät dä ma Ngämuqa aa saqong sävät arhä qärhae maräkt. Diva rhat tualat toqoräkt ivakt iva rhat tuvät pät arhä mamäkkäna arha lat mudu bä ba rha bä ama lat toqoräkt di sa märmar ge ma Ngämuqa nävät a ngät. ⁵ Ama maqoski qärakti i qit läk mamär bä sokt ki qali qi di iaqyäkt di sa qiat nanakt nä ma Ngämuqa sä nas bä vät ama qunäng dä näp bängang di qi nän sage ma Ngämuqa nani ama matnärhäm.

⁶ Dap ama maqoski qärakti i qit boda arha iar sävät ama lat kärangätni iva nani ama märmärgem di sa qia ñäp pät at kloqaqa nak as toqoräkt i qiat däqäm.

⁷ Mamär iva ngia rhuqunäga vät ama maqosta ama evop ti na arhä qärhae nä iangärhäkt ama rhodräp ivakt iva qale aung gä narhäksärhäm da sa arha lat. ⁸ Ngakt bä aung nävät a ngän di qaku qat tatnärha aa qärhae bä qosaqi ama moräm masirhat di ngakt bä qaku qat tatnärhä iarhakt kärarhae i rha namuk nämäni qa mamär di sa iaqäkt di sa qaku qa mualat toqor ama mär qa dä ama engätki na qa ama qatnanaktpämga bä qa di qa met e na ama ruvek i qaku rhat nanakt sa aa lat kärangätni i ama vu ngät mamär.

⁹ Mamär iva sokt ngi rhodäm sävät ama maqoski iva qi sämäni ama maqos ta ama evop kärakti i qaku anga matnärhäm bä ba qi qärakt i at koeo ngä met e na ama ruvek

* 5:3 ama maqosta ama evop Rhärhae rhäkt ama maqosta ama evop di ama evop kärarhani i sa arha egutpek ama gamoe rha ñäp.

ama dävauŋ na rha na ama qoeo dä mudu sokt arha egutka ama sägäk ¹⁰ bä iaqyäk ama maqoski di qosaqi mamär iva ama ruvek tat dräm a qi mamär nävät arha lat ama mär ngät. Ia qyäk ama ruqi di sa qia mualat na ama lat ama mär ngät toqoräkt i qia lu vät ama rhoes mamär bä däŋg i mor ta dä sa qia ar sa arhani ama ruvek dä qit lu vät a rha mamär dä sa qiat tatnärha ama qatnanaktpämda sa ama sämagaininanas dä qiat tatnärhä iarhakt kârarhae i qale rha mät ama märän dä qiat tualat na ama lat ama mär ngät pasägos.

¹¹ Dap kale ŋgi narhodäm sävät ama maqos ta ama säs ta ama evop ŋguna ngakt bä ama snäŋgaqa ama qrot ka qat dän bät a rha iva rha rhätlägut diva rhi qyiradeng nä ma Krai ¹² bä rhoqoräkt dä va rhi rha ma Ngämuqa aa rhäksärhäm ŋguna qaku rhat sangar mamär sävät ama rharesbane qärängätŋi i rha mualat na ngät ti nä ma Ngämuqa iva rhat tatnärha ama qatnanaktpämda. ¹³ Näkt kosaqi angätŋi arha lat di rhat dräm dit tar sa ama qäväläm ama mor äm nävät arha iar i rhat pitmane mavängam i rhat tet näva akni ama vätka bä qosaqi säva akni ama vätka i qaku sokt kale rha mavängam dap kosaqi rhat tamän bä ngärharhäng na arhani ama ruvek i rhat tamän bät ama enge i qaku mamär iva rhat tamän bät a ngät dä varhäm da na arhani arhä qärhong.

¹⁴ Bä äkt i nani a ngo iva ama säs ta ama maqos ta ama evop diva rhat tätlägut bä rhit sa ama rhoes näkt pa rhit lu vät iarhakt moe qärrarhae i qale rha va arha vät ivakt iva qale rhi navon ma Sämgä rha anga släqyäs iva qa rhamän mava na ut. ¹⁵ Nguat tamän doqor täkt ŋguna arhani ama säs ta ama maqos ta ama evop di sa rha rhong sävät ma Sämgä bä rhit päs aa rhäng.

¹⁶ Ngakt bä anga qatnanakt päŋgi anga evopki di guavek nävät at kârhae ama evop di ama maqosta na rha di mamär iva qiat tatnärhäm da ivakt iva qale ama qatnanaktpämda

moe näva ama ansäspämgi rhit ta ama märänga i rhat tatnärha ama maqosta ama evop moe dap pakt iva rha diva sokt tat tatnärha ama maqosta ama evop kârrarhani i rhit läk mamär nani ama matnärhäm.

Ama Rhodröp Bä Ba Ama Qatnanaktpämda Arhä Narhoerta

¹⁷ Ama narhoerta qärrarhani i rhat turäkt mamär di sa mamär iva ama qutdrir sävät a rha masirhat dap mamär iva ama qutdrir masirhat mamär sävät iarhakt kârarhae i rhat tualat na ama lat ama qrot ngät i rhi sameng dä rhi su ama ruvek ¹⁸ ŋguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia, “Qale ŋgi naqop mät ama bulmakao aa väŋgi ivakt iva qale qat täs toqoräkt i qä naengmät na ama egat angät gavam.” Dä qosaqi ngät tamän doqortäqyia, “Ama latka diva qoki rhi sek mä qa vät aa lat.”

¹⁹ Qale ŋgi namat maengäkt sa anga enge sävät anga narhoerqa rhoqoräkt i akni qä qoar i qa mualat na ama vu ngät ama lat dap kinak mamär iva ŋgia rhat maengäkt sa ama enge di rhoqoräkt i ama udiom ura ama dävauŋ na rha rhi sameng i qa mualat toqoräkt. ²⁰ Ngakt bä akni ama narhoerqa di qoki as kat tualat na ama vuirhong dä va ŋgia rhamän maräkt sävät a qa sa aa vuirhong mäŋguröp ama ruvek moe ivakt iva iarhakt ama ruvek moe diva rhit len.

²¹ Dä ma Ngämuqa qä nä ma Jisas ma Krai näkt ama enselqäna ama qumärqumär ta arhä saqong dä nguut tugem nge ma ama qrot iva ŋgiat tet nasot tangät täkt ama rhodröp bä va qale marmor na nge sävät guage dap kinak pa ŋgiat mair mäŋguröp bä va ŋgiat tatnävämne mamär sävät iarhongäkt moe.

²² Qale värvär nge iva ŋgia rhu ŋgia rhäkt päť sävetka iva ŋgi vodäm ga säp ma Ngämuqa aa lat.

Rhoqoräkt i arhani ama ruvek tat tualat na ama vuirhong di mamär iva qale ŋgi na rha. Dap kinak pasägos diva qale nge i ama qumärqumärqa na nge.

²³ Qale sokt ngit näkt ama rigi dap kosaqi ngit näkt ama gainigaini nävät ama wain ivakt iva ngät tatnärhä gi sarimgi dä sävät ama räm gärangätäni i ngät dân bät a nge.

²⁴ Arhani ama ruvek arha vuirhong di qali lirhong da eraqi bä mänaris iva rhi rha ama rhäksärhäm bät irhong angät tpäs. Dap arhani ama ruvek di nak as nasot dä va qunäga sa arha vuirhong. ²⁵ Bä qosaqi ama ruvek arha lat ama mär ngät di qale ngät da eraqi bä qäqi arha lat ama mär ngät kärangätäni i rhäkt di qaku aung gä nalu ngät di nasot diva ngä rhän säda eraqi.

6

¹ Ama ruvek kärarhani i ama latta va arhani ama ruvek arha rem di mamär iva rhit bon da arhä qutdrir sävät arha morta ivakt iva qaku aung gä namärhamän bät anga enge anga vu ngät sävät ma Ngämuqa aa ngärhipki dä sävät ama sameng ama mär ngät. ² Ama latta qärrarhani i qale rha va ama qatnanaktpämda arha rem di qoki mamär iva rhit kutdrir vät a rha. Bä mamär iva rhat tualat mamär va arha rem inguna arha morta qärrarhani i rhit ta ama matnärhäm nävät arha lat di ama qatnanaktpämda na rha qärrarhani i ma Kraisa aa snäng bät a rha.

Ama Iraski Na Ngät Ama Rhisu Dä Ama Engätki Na Ngät Ama Mämägän

Mamär iva ngi su ama ruvek dä va ngiat tamän särhäm dama ama qrot iva rha tet nasot iangärhäkt ama rhodröp. ³ Ngakt bä aung di qä su ama ruvek ta anga rhisu qärangätäni i ngät maos di iangärhäkt aa rhisu di ngät tusar sämät aurha Engeska ma Jisas ma Kraisa aa rhisu qärangätäni i ama engätki na ngät kärangät i ngärhi rhoer nanokt ut sämäni ama lat kärangätäni i ama räkt ngät dä ma Ngämuqa aa saqong. ⁴ Iarhakt ama ruvek kärarhani i arhä rhisu maos toqoräkt di sa rhäqäp ta na ama ansänas

dä qaku rhat dräm guani. Bä nani a rha iva rhat täqäne sa ama ruvek iva rha nagemne i rhir qur ne na ama engirhong maos maos. Iangärhäkt ama lat diva ngä rhäranas na ama ruvek iva ama vu da arha ron sävät arhani arhä qärhong dä va rhat tair mät ne sa ama engirhong dä va rhat tamän mava na ne dä va ama vu arhä snängaqa mavängam sävät a ne. ⁵ Bä vasägos dä va qale ama uraqi e mänguräp iarhakt ama ruvek kärarhae i sa mava na arhä snängaqa mamär dä qaku qale ama engätki e gem da.

Bä iarhakt ama ruvek di rhat tu arhä snäng i ngakt bä rhat tet nasot ma Ngämuqa diva rha rhän i ama qärhong bät a rha. ⁶ Sokt di iomäkt i sa qale ama ruvek dä ma Ngämuqa aa iar ama qumärqumär ngät angärha ron diva ngät tatnärhäm da qrekt bä märmär gem da inguna sa mamär sä rha vät arhä snängaqa nävät arhä qärhong ⁷ inguna qaku ut män sä guani sarhe sämäni ama ivätki dä sa* qaku mamär vät a ut iva ut narha guani narhe nämäni qi. ⁸ Sokt di ngakt bä aiut di aurha tmäs iva ut täs ngät dä aut boi iva ut don mät ngät di sa rhoqoräkt di mamär sä ut pät aut snängaqa. ⁹ Dap iarhakt kärarhae i nani a rha masirhat iva ama qärhong bät a rha di rhat dräm dat don sämät ama siqutsiqut nage ma Sämgä bä qät kop pät a rha mamär bä qat täqäne sä rha iva nani a rha iva rhat tualat na ama lat kärangätäni i qaku ama räkt ngät mamär qärangätäni i rhit ta ama ruanini vät angät tpäs. Bä iangärhäkt arha lat ngärhi rharpus na rha bä mavamava na rha mamär. ¹⁰ Ama snängaqa masirhat sävät ama ligär di ama rharebäm na qa sa ama lat ama vu ngät maos maos masirhat. Bä nävät tak täkt ama snängaqa ama qrot ka nani ama ligär bä rhäkt di arhani di sa rha mungsäs sa arhä qatnanakt bä sa rha von nas ta ama märän

* **6:7** sa Ma Pol qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pol aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm a ngät sae. 'ngätki mamär iva'

masirhat.

Ma Pol Qä Qoar Nä Ma Timoti Iva Qat Mair Ma Ama Qrot Pät Aa Iar Mät Ama Ulaqi

¹¹ Dap ainge ma Timoti ma Ngämuqa aa latka, diva qale ngi namualat nä iangärhäkt ama lat ama vu ngät. Mamär iva ngiat mair ma ama qrot sa ama räkt ngät ama lat da ama iar ama qumärqumär ngät angärha ron gärangätni i nani ma Ngämuqa na ngät. Dä va ngiat sangar ama qatnanakt sämäni ma Ngämuqa ma ama qrot dä va gi snäng bät arhani ama ruvek masirhat. Dä qosaqi va qale nge ma ama qrot da ama märän angärha ron bä va ngiat tualat toqor ama bulap ka ama ruqa. ¹² Mamär iva ngi e ivakt iva ngiat sangar sävät ama qatnanakt mamär doqor ama ulaqimärhaarhäkt da ama ulaqi arha ron. Näkt pa ngi rha ama iar ama sok täm ngät kärangätni i ma Ngämuqa qa mes nge ivakt iva ngi rha ngät toqoräkt i sa ngia vodäm mes bä ba qa da ama rhäqäp na rha ama ruvek arhä saqong ¹³ bä dä ma Ngämuqa aa saqong gäarakni i qät bon dä iarhongäkt moe rha ama iar dä dä ma Jisas ma Kraiss aa saqong gäarakni i qa sameng mamär na ama engätki bä bä ma Pontius Pailat. ¹⁴ Dä nguät tamän särhäm nge ma ama qrot iva ngiat tet mamär varhäm ma Kraiss aa rhodröp moe dä va ngiat sangar sävät a ngät ivakt iva qaku mamär vät aung iva qä namärhamän mava na ngät bä dängdäng iva aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss ka rhän.

¹⁵ Ma Ngämuqa diva qa evär dä ma Jisas pät ama rhäkmamär ngät ama rhodäm iaqäkt ma Ngämuqa qarak i ama murhämeska vät a qa bä sokt ka di ama muräkt angät tarebäm na qa bä qa di ama vitnaqa bä ba ama vitnarha dä ma Engeska bä ba ama engesta na qa.

¹⁶ Bä sokt ma Ngämuqa maräkt di qat däqäm basägos näkt kale qa da ama neraqa ama qrot ka aa ron bä qaku mamär vät aung iva qä namet sa glaqot na qa. Bä sa qaku aung ga lu qa bä qop kaku mamär vät aung iva qä nalu qa.

Mamär iva ama qutdrir dä ama sok täm ngät ama qrot sagem ga. Ngätki rhoqoräkt.

¹⁷ Mamär iva ngia rhamän ma ama qrot särha ama qärhongbärharha vät tangät täkt ama rhodäm iva qale rhat tair na nas dä va qale rhat nanakt na ama mämägän gärangätni i mamär iva lir qäbäs na ngät dap kinak mamär iva rhat nanakt nä ma Ngämuqa qarakni i qät bon ut kop äkt tä iarhongäkt moe iva märmär gem ut nävät irhong. ¹⁸ Ngia rhamän särhäm da iva rhat tualat na ama mär ngät ama lat ivakt iva mämägän sä rha na ama lat ama mär ngät bä va ama qarhap ta iva rhit bon nagem mes nävät arhä mämägän. ¹⁹ Bä nävät iangärhäkt arha lat ama mär ngät dä sa rhat turhämne na arhä mämägän gärangätni iva bä ba rha na ngät mugas ivakt iva rha rhäqäne dä mamär i rhi sangar ama iar qärangätni i ama iar maengätki.

²⁰ Timoti, ngit lu vät iarhongäkt mamär qärqärhong i sa ma Ngämuqa qa von nge rhäm irhong näkt kat nanakt na nge sä irhong. Ngit lu nämät ama rhisu qärangätni i nak kop ama enge mavängam dä nämät ama enge qärangätni i arhani di rhi qoar i ngät di ama mädräm ama mär ngät kärangät i ngät tair särhä ma Ngämuqa aa enge ²¹ inguna arhani ama ruvek kärarhani i rhat tet nasot iangärhäkt ama rhisu di sa rha mungsäs sa arhä qatnanakt.

Mamär iva qale ma Ngämuqa aa nämsävätki gem nge.

Ma Timoti 2

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ma Timoti.

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt aa unbem na qi aa abuk sage ma Timoti di nani a qa iva ma Timoti qa rhet sagem ga inguna in moe in dularat sa ama sameng ama mär ngät toqor qre anga ngärhoemga qä na aa mamäk dä nguna ama qatnanaktpämda moe qärrarhani i qale rha vät ama ngärhäktka ma Esia di rha met daqule ma Pol. Qosaqi ma Pol qa säm inguna qänäskänes ka masirhat sa ama qatnanaktpämda arha iar nämät ama värhap tage rhage inguna sa rha mon säda ama märän angärha ron doqoräkt i qale rha va ama Romgäna arha tpäskinaga ma Nero aa rem. Bä äkt i ma Pol qa säm sävät ama Efesuskäna maräkt nävät ma Timoti. Dä qa sämaqrot nä ma Timoti iva qät lu vät ama sameng ama mär ngät mamär dä va qale qa mamär da angärha ron näkt pa vasägos dä va qä sameng na ngät bä vasägos diva qoki qät täkmu na nas iva qäqi qat don säda ama märän angärha ron nävät a ngät.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-4)

Ma Pol Aa Qänäskänes Sävat Ma Timoti (1:5-14)

Ama Qävälap Maos Maos Kärqapni I Ma Pol Qat Tet Da Ap Angärha Ron (1:15-18)

Angättni Ama Rhodräp Sage Ma Timoti (2)

Ama Rhonsävät Sävat Ama Dängdängini Na Ngät Ama Qunäng (3)

Ma Pol Aa Engirhong Sage Ma Timoti Rhoqoräkt I Qorhäs Iva Ma Pol Qä Nöp (4:1-8)

Ama Nän Ama Dängdängini Na Ngät Näkt Sävat Ama Enge Na Ama Märmärgem (4:9-22)

Ma Pol Qa Säm Ama Märmärgem Sage Ma Timoti

¹ Rhangät täkt ama enge di nagem ngo ma Pol ma Jisas ma Kraiss aa ngangga nävät ma Ngämuqa aa snängaqa ivakt iva ngu sameng sävät ama iar ama sok täm ngät kārangättni i sa ma Ngämuqa qa mumänaris na ngät nävät ma Jisas ma Kraiss.

² Dä ngut säm dangät täkt ama enge sagem nge ngua emga ma Timoti ainge qarak i gua snäng bät a nge. Mamär iva ama lavuqi dä ama niamsävätki dä ama bulap kale ngät gem nge nage ma Ngämuqa ama Ngätmamäk dä ma Jisas ma Kraiss arha Engeska.

Mamär Iva Ngiat Tualat Mamär Na Ama Lat Kārangättni I Ma Ngämuqa Qat Nanakt Na Nge Sä Ngät

³ Nguat tualat nä ma Ngämuqa aa lat mamär toqor mudu gu mamäkkäna i rhat dräm dat tualat toqoräkt dä sa nguat tualat na ama lat kārangättni i nguat dräm i nani a qa iva nguat tualat na ngät. Dä nguat tes ama mär sagem ga vasägos toqoräkt i nguat tu gu snäng sävät a nge vät gua nän. ⁴ Bä nga rhoqoräkt i nguat tu gu snäng sävät gi qoep toqoräkt i ngua met daqule nge dä sa nani a ngo masirhat iva ngu lu nge ivakt iva rhäqäp ngo na ama märärgem. ⁵ Saqi as ngua mu gu snäng sävät gi qatnanakt ama engätki na ngät. Iangärhäkt ama qatnanakt di ngät toqorne na ama qatnanakt kārangättni i mudu qale ngät ge gi vao ma Lois dä ge gi nanäk ma Yunis bä rhäkt di nguat nanakt i qale ngät gem nge. ⁶ Bä äkt i nävät iangärhäkt gi qatnanakt dä ngut puk pät a nge iva vasägos dä va ngiat täranas bä ngiat tualat masirhat nä ma Ngämuqa aa vānbōn gārangättni i qa von nge rhäm ngät mudu rhoqoräkt i ngua mu ngua rhäkt pät a nge ⁷ inguna sa qaku ma Ngämuqa qa mualat sä ut iva urhit len dap kinak ka von ut ta ama qrot dä ama lavuqi dä qa mualat sä ut iva ut turäkt ba nas mamär.

8 Bā äkt i mamär iva qale aqlus pät a nge iva ngiat tualat bā bā ma Engeska i ngi sameng bā qosaqi va qale aqlus pät a nge iva ngiat mair bā ba ngo rhoqoräkt i qale ngo va ama tpäskiarharhäng inguna nävät ma Engeska. Dap kinak mamär iva ma Ngämuqa qä sämaqrot na un doqoräkt i ngi na ngo unit ta ama märän inguna nävät ama sameng ama mär ngät. 9 Ma Ngämuqa qä mumaiar ut dä qa mes ut ivakt iva ama qumärqumärta na ut dinguna qaku nävät ama lat kärangätni i ut mualat na ngät dap kinak ama rharimini qärqäni i qa mes ut di varhäm aa snängaqa dä aa ñämsävätki qärangätni i qa von ut täm ngät mudu imäk äkt pät ama rharimini nävät ma Jisas ma Kraiss. 10 Bā rhäkt di sa iaqyäkt ama ñämsävätki qia mu at släqyige rhoqoräkt i ma Jisas ma Kraiss aut Mumaiar qa män gäarakni i nävät ama sameng ama mär ngät dä sa qa män näva ama tñäpki at täväs i qa rhäksot na qi dä qosaqi qa muqunäga sa ama iar ama sok täm ngät.

11 Ma Ngämuqa di sa qa muqunän bät a ngo iva ama ngangga na ngo ivakt iva ngu sameng dä va ngu su ama ruvek na ama sameng ama mär ngät 12 bā äkt i nguät tualat nä iangärhäkt ama lat dä sa ngut ta ama märän. Sökt di qaku aqlus pät a ngo inguna nguät dräm iaqäkt karak i sa nguät nanakt na qa. Bā nguät nanakt ma ama qrot i qa di mamär vät a qa iva qät lu vät ianiäkt mamär qärqäni i sa ngua von ga rhäm ini dä nguät nanakt na qa sä ini* bā dängdäng bät iaqäkt ama qunäga ama dängdängini na qa. 13 Mamär iva ngi su ama ruvek ta ama rhisu varhäm ama iska qarakni i sa ngua su nge rhäm ga nävät ama qatnanakt dä ama lavuqi qärangätni i ma Jisas ma Kraiss kät bon ut täm ngät. 14 Bā nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qarakni i qale qa väm ut aa matnärhäm dä sa mamär

iva ngit lu vät ama engäkki mamär qarakni i sa ma Ngämuqa qa von nge rhäm gi.

15 Sa ngiat dräm i qorhäs iva ama qatnanaktpämda moe qärrarhani i qale rha vät ama ngärhäkka ma Esia di rha met daqule ngo bā qosaqi ma Figelus kä nä ma Hermogenes di in met daqule ngo.

16 Mamär iva ma Engeska qär qur ma Onesiforus kä na aa qärhae va aa vätka rha aa lavuqi inguna ma Onesiforus kat dräm gät täk pä gua rhäng bit bā qaku aqlus pät a qa vät ngua väs toqoräkt i sa rha mu ngo va ama tpäskiarharhäng. 17 Dap kinak toqoräkt i qa män mät ama värhäm ama mor äm ma Rom dä qa ñäm ma ama qrot nani a ngo bā qa män bät a ngo. 18 Mamär iva ma Engeska qä von ga rha aa lavuqi vät iaqäkt ama dängdängini na qa ama qunäga rhoqoräkt iva qa rhatnävämne na ama ruvek. Sa ngänät dräm mamär na ama lat ama mär ngät masirhat kärangätni i qa mualat na ngät ba ngo e ma Efesus.

2

Ma Jisas Ma Kraiss Aa Ulaqimärhaarhäkt Kärakni I Ama Mär Aa Lat

1 Ngua emga ma Timoti, mamär iva ma Ngämuqa qä sämaqrot na nge nävät ma Jisas ma Kraiss aa ñämsävätki. 2 Bā agirhong gärgärhongni i sa ngia nari irhong nämät ngo qärqärhong i sa ngua märhamän bät irhong da ama rhäqäp na rha ama ruvek arhä saqong dä va ngi von dä iarhongäkt bā ba ama gamoe qärrarhani i ngiat nanakt na rha sa arha lat kärarhae i mamär vät a rha iva qosaqi rhi su arhani rhäm irhong.

3 Mamär iva ngi rha ama märän inguna nävät ma Jisas ma Kraiss toqor ama ulaqimärhaarhäkt kärakni i ama mär aa lat 4 inguna ama ulaqimärhaarhäkt kärakni i qat tualat ma ama qrot ivakt iva mär ge aa

* 1:12 ianiäkt mamär qärqäni i sa ngua von ga rhäm ini dä nguät nanakt na qa sä ini Ura 'ianiäkt mamär qärqäni i sa qa von ngo rhäm ini dä qat nanakt na ngo sä ini' Rhangät täkt ama enge di qaku qunäga mamär na ama Grikkäna arha enge.

narhoerqa nävät a qa di saqi as kaku qä natmualat na ama lat kärangätni i qaku ama ulaqimärhaarhäkt aa lat. ⁵ Bä qosaqi ama ruqa qäarakni i sa qa mon sämäni ama serhäm bä serhäm ga di qaku qä narha anga rhitsek krekt bä qaku qät päs ama serhäm angät muräkt angärha rhäng. ⁶ Näkt ama latka qäarakni i qat tualat ma ama qrot i qät kutnanokt ama tmäs di qoki mamär iva qa er qat täs nävät iangärhäkt ama tmäs. ⁷ Mamär iva ngiat tu gi snäng sävät tärhong däkt kärqärhong i nguät tamän särhäm nge nä irhong dä ma Engeska va qa rhualat sä nge iva qunäga vät a nge sävät iarhongäkt moekt.

⁸ Bä va vasägos dä va ngiat tu gi snäng sävät ma Jisas ma Kraiss kärakni i qa nämäni ma Devit aa enevaqi qäarak i ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki i qoki rhoqor varhäm ama sameng ama mär ngät sävät a qa qärangätni i ngu sameng na ngät. ⁹ Iangärhäkt ama sameng ama mär ngät di qärangät i ngut ta ama märän nävät a ngät dä sa rha väsärhäm ngo va ama tpäskiarharhäng bät angät tpäs toqor ama ruqa qäarakni i qät tagärmät na ama muräkt. Sokt di qaku mamär vät aung iva qä väsärhä ma Ngämuqa aa enge. ¹⁰ Bä äkt i ngua mon sädä iarhongäkt moe angärha ron ivakt iva sä iarhakt kärarhae i sa ma Ngämuqa qa armeng däm da iva rha diva qosaqi rhi rha ama mumaiar inguna nävät ma Jisas ma Kraiss. Iarhakt diva rha rhet sädä ma Ngämuqa aa murhämeska ama sok täm ga aa ron. ¹¹ Rhangät täkt ama enge di ama engätki na ngät kärangät i ngät tamän doqortäqya,

Ngakt bä sa ut nñäp ut na qa dä sa va qosaqi ut däqäm ut na qa.

¹² Ngakt bä ut mair ma ama qrot da ama märän angärha ron doqor qa dä va qosaqi ut turäkt ut na qa

bä ngakt bä urhit täqyas na qa diva qosaqi qät täqyas na ut.

¹³ Nämä dä ma Jisas di qaku mamär iva qat nanakt na ut sa angätni aurha lat sokt di qoki mamär vät a ut iva ut nanakt na qa sa aa lat moe

inguna qa di qaku mamär vät a qa iva qä narhäqyas na nas i qa di qa rhoqor mäniekt.

Ama Latka Qäarakni I Märmär Ge Ma Ngämuqa Nävät Aa Lat

¹⁴ Mamär iva ngi vuk pät iarhakt ama gamoe ma ama qrot dä ma Ngämuqa aa saqong gärarhae i sa ngia armeng däm da iva rhi su ama ruvek iva qale rhat tair mät ne sa ama enge inguna iangärhäkt ama lat di sa qaku ngät tatnärha ama ruvek bä ngärhi slava nä iarhakt kärarhae i rhat nari rha. ¹⁵ Mamär iva ngi vodäm mes mamär bä bä ma Ngämuqa iva ama latka na nge qäarakni i ama mär aa lat dä ma Ngämuqa aa saqong. Dä va ngit täväktsäs maräkt sävät ma Ngämuqa aa enge na ama engätki ivakt iva qaku aqlus pät a nge.

¹⁶ Mamär iva ngit lu nämät ama rhisu qärangätni i nak kop ama enge mavängam inguna iangärhäkt ama rhisu diva ngärhi artäm sa ama ruvek sa gläius nä ma Ngämuqa ¹⁷ bä ama rhisu rhoqoräkt diva vräs däm ngät toqor ama biaski ama mor qi qäarakni i qiat täs bä qiat täs ama släqyige. Näkt aiomni nävät iarhakt ama ruvek kärqiomni i in disu di ngät toqoräkt di ma Himeneus kä nä ma Filetus. ¹⁸ Iaiomäkt di sa in met daqule ama engätki bä ini slava na arhani arhä qatnanakt i ini qoar i sa ma Ngämuqa qa märanas na ama ruvek nämät ama tñäpki.

¹⁹ Sokt di ma Ngämuqa di sa qa at aa ruvek mamär iva rha rhoqor ama qrot ap ama suqulap kärqapni i sa rha qutmät säng ma ap i rhat sangar ama engätki. Näkt pät iaväkt ama suqulap di sa rha säm dä rhangät täkt ama enge rhoqortäqya, “Ma Engeska di sa qat dräm ama ruvek kärarhani i aa ruvek na rha.” Näkt kosaqi rha

säm doqortäqyia, “Mamär iva ama ruvek kärarhani i rhit päs ma Engeska ma Ngämuqa aa rhäng gärarhae i rhat tes aa ngärhipki diva rha rhet daqule ama lat ama vu ngät.”

²⁰ Va ama vätka ama mor qa di qaku sokt kale ama diskäna qärangätni i sa rha mualat na ngät na ama gol dä na ama silva dap angätni nga e di sa rha mualat na ngät na ama ngämung dä na ama bänbänngi bä angätni nävät iangärhäkt ama diskäna moekt di sa rha muqunän bät a ngät iva bä ba ama moräs na ngät ama lat dap angätni di ngät bä ba ama lat mavängam. ²¹ Bä äkt i aung gäarakni i qä qumär nas nämät iarhongäkt kärqärhong i qaku ama mär irhong bät aa iar dä sa va qa rhoqor ama dis kärakni i sa rha muqunän bät a qa iva bä ba ama moräs na ngät ama lat. Bä qa diva ama vätka aa mamäk kä arñis na qa bä ba nas i ama qumärqumär qa dä va iaqäkt ama ruqa di mamär vät a qa iva qa rhualat na ama mär ngät ama lat moe nä iaqäkt ama dis.

²² Mamär iva ngi arñis na nas nämät ama lat ama vu ngät kärangätni i ama rhäqäp na rha ama evända rhat dräm dat tualat na ngät bä va rhäktuk pät a nge nani ama lat ama räkt ngät dä ama qatnanakt dä ama lavuqi dä ama bulap ngi nä iarhakt kärarhae i rhi nagukt sage ma Engeska nävät ama qumärqumär qa ama snängaqa. ²³ Dä va ngi arñis na nas sa gläius nämät ama enge qärangätni i ngät toqor ama däädända arha enge dä ama enge mavängam inguna ngiat dräm i iangärhäkt ama enge di ngät täranas na ama ulaqi. ²⁴ Ma Engeska aa latka di qaku mamär iva qä natmäranas na ama ulaqi dap kinak ka diva aa lat ama mär ngät sa ama ruvek moe. Bä qosaqi mamär iva qä su ama ruvek mamär dä va qale qa sa ama bulap sävät arhani arha lat ama vu ngät.

²⁵ Bä mamär iva qat turäkt tä iarhakt kärarhae i rhat tair särha aa lat na ama sämagaininanas ivakt iva ma Ngämuqa qat tudävarhäm na rha iva rhi näpgoer na nas bä va qunäga

vät a rha sa ama engätki ²⁶ bä va rhi ang nämät ma Sämgä aa rhäkt kärakni i qa sangar a rha bä qat täqäne sa rha iva rhit päs aa rhäng.

3

Ama Ruvek Diva Rha Rhoqor Täkt Pät Ama Dängdängini Na Ngät Ama Qunäng

¹ Mamär iva ngiat dräm i vät ama dängdängini na ngät ama qunäng diva ama märän masirhat nage ama vu rha ama ruvek ngä rhäranas pät a ngän ² inguna ama ruvek diva sokt ta tu arhä snäng sävät a nas dä va nani a rha masirhat na ama ligär. Dä va rhat tair na nas dä va rhat nañäm mane na arhani dä va rhi slava na arhani dä va qaku rhat nari nämät arhä mamäkkäna. Dä va qaku rhi natmes ama mär sage arhani ama ruvek ura ma Ngämuqa nävät arha lat ama mär ngät sävät a rha. Dä va qaku rhit kutdrir sage iarhongäkt kärqärhong i ama mär irhong dä ama qumärqumär irhong. ³ Dä va qaku nani a rha iva rhat tatnärrha arhani ama ruvek dä va qaku rhi natkyiradeng na arhani arha lat. Dä va rhat tamän mava na arhani dä va qaku mamär vät a rha iva rhat turäkt ba nas. Dä va rhi sangäm na arhani ama ruvek mamär dä va qaku nani a rha mamär na ama lat ama mär ngät. ⁴ Dä va iarhakt di qaku mamär vät arhani iva rhat nanakt na rha dä va rhit lir tat tualat na ama lat ama vu ngät dap kaku rha tu arhä snäng bät a ngät narhoer i maräkt toqoräkt ura qaku. Dä va rhäqäp ta na ama ansänas dä va arhä snäng bät ama mämägän dap kaku rhä ma Ngämuqa. ⁵ Bä va rhi qoar i rhit päs ma Ngämuqa aa rhäng sokt diva qaku nani a rha na aa qrot iva ngät tualat pät arha iar. Mamär iva qale qale nge ngi na ama ruvek toqoräkt.

⁶ Arhani nävät a rha di rhat don säva ama ruvek ama sägärhae arha vät bä rhat täqäne sa ama evop na ama irasirhong ivakt iva rhat turäkt täm da qärarhani i qaku arhä

qatnanakt ama qrot ngät dä ama vuirhong ngä qop pät a rha bä iomäkt i sa nani a rha na ama vuirhong di äm ngärhi rhoer nanokt ta. ⁷ Vasägos dä ama evop toqoräkt di rhat nari ama enge nämät ama vu rha ama gamoe sokt di qaku mamär iva rhi rha ama engätki. ⁸ Rhärha rhäkt ama gamoe di rha rhoqor ma Janes kä nä ma Jambres kärqiomni i mudu ma Moses aa iqiom na iom inguna ama engätki arha ikkäna na rha. Bä rha di sa mava na arhä snängaqa bä qaku rhat nanakt nä ma Krai maengätki ⁹ sokt diva qaku qale qale dä va ama ruvek moe rhi lu mamär i iangärhäkt arhä mädräm di ngäkt kre ama dädända arhä mädräm doqor ama ruvek i sa qunäga vät a rha sä ma Janes kä nä ma Jambres.

Ma Ngämuqa Aa Enge Moe Qärangätni I Sa Rha Säm A Ngät Di Sa Qa Rhäk Ngät Sävä Iarhakt Ama Ruvek Arhä Snängaqa

¹⁰ Sokt di ainge ma Timoti, di sa nge rhoqor ngo sä gu rhisu dä sä gua lat dä sa ama rharimini qärqäni i nguät tualat toqoräkt dä sä gu qatnanakt dä sä gu bulap dä sä gu lavuqi dä sävät gu mämairäs i sa nguät mair ma ama qrot da ama märän angärha ron ¹¹ dä rhoqoräkt i sa ama ruvek ta sangäm na ngo mavängam dä ama märän ngä män bät a ngo e va ama värham ama mor am ma Antiok dä ma Aikoniam dä e mät ama värhäm ama gaini na äm ma Listra. Iangärhäkt ama märän di sa ngä män bät a ngo sokt di ma Engeska qa mumaiar ngo nämät ngät moekt. ¹² Ngätki i ama ruvek moe qärrarhani i nani a rha iva qale rha da ama iar angärha ron i ma Jisas ma Krai diva arhani ama ruvek ti sangäm na rha mavängam ¹³ dap pa ama ruvek kärarhani i rhat tualat na ama vu ngät ama lat ti nä iarhakt kärarhae i rhi iras ta arhani diva rhat tualat toqoräkt masirhat bä va masirhat mamär. Bä rhoqoräkt i rhi iras ta arhani di qosaqi rhi iras täm mes.

¹⁴ Dap ainge di vasägos dä va ngit päs ama rhodröp angärha rhäng gärangätni i sa ut bon nge rhäm ngät bä ngiat nanakt na ngät inguna sa qunäga vät a nge mamär sä iarhakt kärarhae i sa rha su nge. ¹⁵ Bä sa ngiat dräm a nas mamär mänsäng naimäk äkt i ama rhoemga na nge dä ngiat dräm ama enge ama qumärqumär ngät kärangätni i sa rha säm a ngät kärangät i ngä muqunäga vät a nge sävät ama mumaiar nävät ama qatnanakt sämäni ma Jisas ma Krai. ¹⁶ Ma Ngämuqa aa enge moe qärangätni i sa rha säm a ngät pa ama abukkina di sa qa rhäk ngät sävä iarhakt ama ruvek arhä snängaqa bä ama enge vä iangärhäkt ama abukkina di ama mär ngät iva ngärhi su ut dä ngät tusarsäs pät a ut sa ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät dä ngät turäkt täm ut iva sävät ama lat ama mär ngät dä ngärhit todröp ut iva ut tet toqoräkt dä ma Ngämuqa aa iar angärha ron ¹⁷ ivakt iva ma Ngämuqa aa latta diva qale rha na ama rhäkmunanaska bä va mamär vät a rha iva rhat tualat na ama lat moe ama mär ngät.

4

Mamär Iva Ngi Sameng Nä Ma Ngämuqa Aa Enge Ma Ama Qrot

¹ Ma Jisas ma Krai diva qa rhän bä va qa rhatnävämmne na ama ruvek kärarhani i rhat däqäm bä qosaqi iarhakt kärarhae i ama näp ta bä nasot dä va qat turäkt ba ama ruvek pa aa Muräktpä. Bä äkt i nguät tamän särhäm nge ma ama qrot dä ma Krai kä nä ma Ngämuqa in saqong doqortäqyia, ² mamär iva ngiat mair ma ama qrot bä va nge sameng nä ma Ngämuqa aa enge vasägos bä ba ama ruvek toqoräkt i nani a rha iva rhi nari nämät nge bä qop toqoräkt i qaku nani a rha iva rhi nari nämät nge ivakt iva iangärhäkt ama enge ngärhit täksärhäm da dä va ngät turäkt täm da dä va ngärhi sämaqrot na rha. Näkt kosaqi va nge su rha mamär sa ama bulap pasägos. ³ Nguät tamän

doqoräkt dinguna ama qäväläm iva äm ngä rhän iva ama ruvek diva qaku rhat nari ama qatnanaktpämda arhä rhisu qärangättni i maräkt na ngät dap kinak pa rhit ñäm nani ama ruvek kârarhani iva märmär gem da nävât arhä rhisu bâ ba rha qärangättni i ngärhit tåk mamär ta arhä snängaqa maräkt. ⁴ Bâ va qaku nani a rha iva rhat nari ama engäktki dap kinak pa rhat tet bâ rhat nari ama sek ama mãñmãñini na ngät. ⁵ Sökt di ainge diva vasägos dä va ngit lu vât gia iar mamär bâ va ngiat mair ma ama qrot da ama märän angärha ron bâ qosaqi va ngiat tualat na ama lat i ngi sameng na ama sameng ama mär ngät ivakt iva ngi rhäkmamär nä gia lat.

⁶ Nguat tamän doqoräkt inguna aingo di sa ngua män bät ama qäväläm gârqomni i gua iar di ngät toqor ama vodämes kârangättni i rhit prit na ngät pät ama laiqa na ama vodämes dä va nguät tet daqule rhangät tåkt ama iar. ⁷ Sa ngua mäqâne dä mamär nä gua iar dä ngua sot nä gua lat dap as nguät sangar mamär sävât gu qatnanakt. ⁸ Bâ sa rhäkt di qale ama qäbautki na ama räkt ngät ama lat nani a ngo qäraktni i ma Engeska qärakni i qat tatnävämne na ama räkt ngät ama lat diva qä sek mä ngo na qi vât ama qunäga na ama matnävämne. Näkt pa qaku sökt kâ nasek mä ngo dap kosaqi va qä sek iarhakt moe qârarhae i nani a rha masirhat iva rhi lu aa mänmänäs.

Ma Pol Aa Rhodrâp Irhäm Mes Bâ Bâ Ma Timoti

⁹ Rhuk pät a nge iva ngia rhäqâne dä mamär i ngi lir ngia rhän gem ngo. ¹⁰ Nani a ngo rhoqoräkt inguna ma Demas di aa snäng bät takt tåkt ama ivätki bâ qa met daqule ngo i qa met sämât ama värhäm ama mor äm ma Tesalonaika. Dä ma Kresens sa qa met sävât ama ngärhäktka ma Gale-sia dä ma Taitus ka met sävât ama ngärhäktka ma Dalmesia. ¹¹ Sökt ma Luk di qale qa gem ngo.

Mamär iva ngi rha ma Mak bâ va ngi na qa sagem ngo inguna qa di mamär vât a qa iva qat tatnärhäm ngo mamär sä gua lat. ¹² Ma Tikikus di sa ngua rhäk na qa sae ma Efesus.

¹³ Rhoqoräkt iva ngiat tet sagem ngo dä va ngi rha ama boiqi ama uiu qi qäraktni i ngua met daqule qi ge ma Karpus mät ama värhäm ama mor äm ma Troas näkt kosaqi va ngi rha ama abukkina bâ qoki mamär iva ngi rha ama abukkina kârangättni i sa rha mualat na ngät na ama släkt nä rhäqäsäk angät ngädäng.

¹⁴ Ma Aleksander qärakni i qat tualat na ama qärhong na ama bras di aa lat ama vu ngät sävât a ngo di sa ngä sangäm na ngo masirhat bâ nävât iangärhäkt aa lat dä va ma Ngämuqa qa rhuvât pät a qa. ¹⁵ Ngit lu vât a nas mamär nämät ka inguna qat tair ma ama qrot särha aut sameng.

¹⁶ Rhoqoräkt i rha mair na ngo narhoer da ama muräkt angät saqong dä qaku aung ga märhamän sädaver mä ngo dap ta moe rha met daqule ngo. Mamär iva qale ma Ngämuqa qä narhäksärhäm da vât iangärhäkt arha lat angät tpäs. ¹⁷ Sökt di sa ma Ngämuqa qa mair gem ngo bâ qa von ngo rha ama qrot iva ngu sameng mamär na ama enge moe ivakt iva ama Jentailqäna moe qârarhani i qale rha e diva rhi nari ngät. Bâ rhoqoräkt dä ma Ngämuqa qa mumaiar ngo bâ qaku rha sokot na ngo. ¹⁸ Bâ ma Engeska va qa rhumaiar ngo nämät ama lat moe ama vu ngät bâ va qa rhu ngo mamär va aa Muräktpäm dävuk da ama usäpki arha ron. Mamär iva ama murhämeska vasägos sagem ga. Ngäktki rhoqoräkt.

Ma Pol Aa Enge Na Ama Märmärgem Ama Dängdängini Na Ngät

¹⁹ Ngut tåk nä gu märmärgem sage ma Prisila qi nä ma Akwila näkt sävât iarhakt moekt näp ma Onesiforus aa vätka.

²⁰ Ma Erastus di sa qale qa mät ama värhäm ama mor äm ma Korin dap

ngua met daqule ma Trofimus mät
ama värhäm ma Miletus inguna aräm
ga.

²¹ Qänes nge iva ngia rhäqäne dä
mamär i ngi lir ngia rhän de as pa
ama soeng angät kamäs.

Ma Yubulus dä ma Pudens dä
ma Lainus dä ma Klodia näkt sävät
arhani ama qatnanaktpämda moe
narhe rhit täk na arhä märmärgem
sagem nge.

²² Mamär iva ma Engeska qä
sämaqrot na nge vät gi qloqaqa. Bä
va ma Ngämuqa aa ñämsävätki qali qi
gem ngän moe.

Ma Taitus

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ma Taitus. Ma Taitus di sa qat nanakt nage ma Pol aa sameng dä nasot dä ma Taitus kat tatnärhä ma Pol mamär sä ma Pol aa lat. Rhoqoräkt i ma Pol qa met sae ma Jerusalem iva qat tamän särha ama narhoerta bä ba ama qatnanaktpämda e di qä nä ma Taitus. Bä nga rhoqoräkt i qaku rha däkt säng ma Taitus dä nävät iangärhäkt ama lat di sa rha moe rha qoar i ma Pol aa sameng di ama räkt ngät.

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt aa abuk sage ma Taitus toqoräkt i qale ma Taitus e va ama urqa ma Krit divakt iva ma Taitus kä sot na ama lat kārangätni i as kaku rhäksot na ngät dä va qa rhair na ama narhoerta bä ba ama qatnanaktpämda va ama värhap ama mor ap. Dä qosaqi ma Pol qa säm ivakt iva qä rhodröp ma Taitus iva qat tair särha ama ruvek toqor mäniekt iarhakt kārarhae i rhat tair särha ama lat na ama sameng ama mär ngät dä va qä von ga rha ama qrot iva qa rhualat toqoräkt näkt pa qä su qa sävät ama qatnanakt dä angärha lat. Dä va qä rhonsävät a qa sävät ama ruvek kārarhani i rhit bon da ama rhisu ama iraski na ngät.

Ma ama rhäqäp nä imek dä ma Pol qat tamän bä rhakt täkt ama abuk sävät ama lat kārangätni i ama mär ngät kārangät iva rhat tualat na ngät näkt maunmem di sa qa sameng mamär sävät ama qatnanaktpämda arhä snängaqa.

Ama Qäväläp Nasot A Ne

Ama Enge Na Ama Märmärgem (1:1-4)

Sävät Ama Narhoerta Bä Ba Ama Qatnanaktpämda (1:5-9)

Sävät Ama Ruvek Kārarhani I Rhat Dräm Di Iras Ta Ama Ruvek Na Arhä Rhisu (1:10-16)

Sävät Ama Guläñap Maos Maos Mänguröp Ama Qatnanaktpämda (2)

Sävät Ama Qatnanaktpämda Moe (3:1-8)

Ama Rhisu Ama Iraski Na Ngät Bä Va Rhat Tualat Toqor Mäniekt Sävät A Ngät (3:9-11)

Ma Pol Qat Tu Da Aa Enge Angät Tpäs (3:12-15)

Ma Pol Qa Säm Ama Märmärgem Sage Ma Taitus

¹ Rhangät täkt ama enge di nagem ngo ma Pol ama latka vä ma Ngämuqa aa rem dä ma Jisas ma Kraiss aa ngangga na ngo

ivakt iva ngu su ama ruvek kārarhani i sa ma Ngämuqa qa armeng däm da iva ama qrot arhä qatnanakt bä va rhat dräm ama engätki dä va rhat tualat na ama lat kārangätni i ama mär ngät dä aa saqong. ² Dap toqoräkt di rhat nanakt iva rhi rha ama iar ama sok täm ngät kārangätni i mudu ma Ngämuqa qaräki i nak kaku mamär iva qä nairas di qa mumänaris iva qä von da rhäm ngät. ³ Bä sa vät ama rhäkmamär äm ama qäväläm dä iangärhäkt ama iar ama sok täm ngät di sa ngä män säda eraqi nävät ma Ngämuqa aa enge qarangätni i ngu sameng na ngät kārangät i sa ma Ngämuqa qa von ngo rhäm ngät bä qosaqi qat nanakt na ngo sä ngät parhäm ma Ngämuqa aut Mumaiar aa rhäkne.

⁴ Ngut säm sävät a nge ma Taitus ainge qaräki i ngua emga na nge mamär da ama sägängät ama qatnanakt angärha ron. Mamär iva qale ama nämsävätki dä ama bulap nage ma Ngämuqa ama Ngätmamäk dä ma Jisas ma Kraiss aut Mumaiar gem nge.

Ama Rhodröp Sage Ma Taitus Sävät Ama Narhoerta Bä Ba Ama Qatnanaktpämda

⁵ Ngua met daqule nge e va ama urqa ma Krit divakt iva ngi sot na ama lat kārangätni i as kaku rhäksot na ngät dä va ngia rhair na ama narhoerta bä ba ama qatnanaktpämda va ama värhap ama mor ap kärqapni iva ngu rhäk na nge sae sävä bap. ⁶ Bä iarhakt ama narhoerta iva

ngia rhair na rha diva asägäk asägäk di ama mär aa lat mamär dä sokt aa egutki ama sägäkt dä aa es di ama qatnanaktpämnda bä qaku mamär vät ama ruvek iva rhi narhäksärhä iarhakt aa es pät anga inirqi at täväs ura vät iomäkt i qaku rhat tet parhäm arhä mamäqiom ina enge.

⁷ Ama narhoerqa bä ba ama qatnanaktpämnda qärakni i qat tualat na ama lat kärangätni i sa ma Ngämuqa qa von ga rhäm ngät iva qat tualat na ngät di mamär iva ama mär aa lat mamär bä va qa di qaku qä natmair na nas bä va qa di qaku lärlir täptäp da aa ron bä va qaku qä natnäkt ama reng ama qrot ngät masirhat bä va qa di qaku qä natmäranas na ama ulaqi bä va qa di qaku qä nairas ba nas sä guavek arhä qärhong. ⁸ Dap kinak pa qa diva qä rhar sa ama ruvek moe dä va qa di nani a qa iva qat tualat na ama märirhong dä qa diva qat turäkt ba nas mamär dä va ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong dä va ama qumärqumärqa na qa näkt pa qät lu vät aa tmerhäs mamär. ⁹ Bä qosaqi qa diva qat nanakt mamär na ama engätki na ngät ama enge qärangätni i sa rha su qa sävät a ngät ivakt iva qa di mamär vät a qa iva qät bon da ama rhodröp kärangätni i ngät tet parhäm ama sameng ama mär ngät dä qosaqi ivakt iva qa rhamän sävät iarhakt arhä väs kärarhae i rhat tair särhäm ngät.

¹⁰ Sa ut dräm i ama rhäqäp na rha ama ruvek ta e qärarhani i rhat mair särha ama rhisu ama engätki na ngät dap kosaqi rhi iras ta ama ruvek na ama enge qärangätni i ama mäñmäñini na ngät. Ama rhäqäp na rha ama ruvek kärarhani i rhat tualat toqoräkt di iarhakt kärarhae i rhat tamän i nak mamär iva ut tet parhäm ama Judaqäna arhä qärhong doqor iarhakt kärarhae i nani a rha iva ama qatnanaktpämnda di rhi däkt säng mä rha. ¹¹ Mamär iva ngin mae vät a rha ivakt iva qale rhi su ama qatnanaktpämnda inguna rhat dräm di slava na ama rhäqäp na rha ama sägärhae na arhä rhisu qärangätni i qaku mamär

iva rhi nasu guavek na ngät. Dä rhi su ama ruvek ivakt iva rhit ta ama ligär näkt iangärhäkt arha lat di sa qale ama qluqi vät a ngät. ¹² Akni nävät arha vämginarha qa märhamän doqortäqyia, “Ama Kritkäna di vasägos di ama irasmätta na rha qärarhani i rha rhoqor ama vu ngät ama släkt näva urqi. Dä rha di ama rususki mät ta ama qatmästa.”

¹³ Rhangät täkt ama enge di ama engätki na ngät. Bä äkt i nävät iangärhäkt arha lat dä va ngia rhamän maräkt sävät arhä väs sä iangärhäkt arhä rhisu ivakt iva rhi sangar ama qatnanakt ama engätki na ngät ¹⁴ dap pa qale rhi nasangar sävät ama Judaqäna arha sek mavängam bä qop ama ruvek arhä muräkt kärangätni i ngät dän nage iarhakt kärarhae i qaku nani a rha na ama engätki.

¹⁵ Iarhongäkt moe di ama qumärqumär irhong ge iarhakt kärarhae i ama qumärqumär ta dap ge qärarhani i ama vu arha lat dä qaku rhat nanakt di qaku guani qärqäni i ama qumärqumär ini gem da inguna arhä snängaqa dä arhä mädräm di sa mava na ngät sa agi a lat kärangätni i ama räkt ngät dä sa agi a lat kärangätni i qaku ama räkt ngät. ¹⁶ Ama ruvek toqoräkt di rhat dräm dat tamän i rhat dräm ma Ngämuqa sokt di arha lat ngärhi sameng mamär i qaku rhat dräm a qa. Rha di ama vu rha mamär dä ma Ngämuqa aa saqong. Qaku rhat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa dä qäqi qaku mamär vät a rha iva rhat tualat nä guani qärqäni i ama mär ini.

2

Mamär Iva Ngi Su Na Ama Rhisu Qärangätni I Ama Engätki Na Ngät

¹ Dap ainge diva ngi su ama qatnanaktpämnda rha ama rhisu qärangätni i ama engätki na ngät. ² Mamär iva ngia rhamän särha ama sru rha ama gamoe iva rhat tet parhäm ama siqutka ama mär qa sa agirhong gärqärhongni i rhat täs

irhong dä rhit näkt irhong dä va rhat tualat na ama lat ivakt iva ama ruvek tit kutdrir vät a rha nävät a ngät näkt pa rhat turäkt ba nas mamär. Dä qosaqi va rhat sangar ama qatnanakt ama engäkki na ngät dä va sa rhat mair ma ama qrot dä qosaqi rha diva ama gamoe qärrarhani i rhat dräm arha snäng bät arhani ama ruvek masirhat.

³ Mamär iva qosaqi ngia rhamän särha ama sru rha ama evop iva rha diva qale rha bä rhat tualat toqor ama ruvek kärarhani i arha snäng bät ma Ngämuqa mamär dap pa qale rhat tamän mava na arhani dä va qale ama qrot ngät ama reng ngärhi slava na rha dap kinak mamär iva rhi su ama säs ta ama evop sävät ama lat ama mär ngät ⁴ ivakt iva arha snäng bät arha egutpek dä arhä rhoes ⁵ dä va rhat turäkt ba nas mamär dä va ama qumärqumär ta dä va rhat tualat na ama lat mamär va vät dä va rha manao va arha egutpek maräkt arha rem ivakt iva qaku aung gä namärhamän mava nä ma Ngämuqa aa enge.

⁶ Bä qosaqi va ngia rhamän särha ama evän da ama gamoe iva rhat turäkt ba nas mamär.

⁷ Näkt pät gia lat moe ama mär ngät diva ngia rhän i ama mär qi ama siqutki ba ama ruvek dä va nävät gi rhisu diva ama qatnanaktpämda rhat nanakt na nge dä va rhit kutdrir vät a nge. ⁸ Va ngi su maräkt nä ma Ngämuqa aa enge ivakt iva qaku mamär vät aung iva qä natmärhamän na anga enge anga vu ngät sävät a ngät bä va iarhakt kärarhae i rhat tair särhä gia enge diva aqlus pät a rha i qaku mamär vät a rha iva rhi namärhamän na anga enge ama vu ngät sävät a ut.

⁹ Dä qosaqi mamär iva ngia rhamän särha ama latta qärrarhani i qale rha va arhani arha rem iva qale rha mamär manao va arha morta arha rem dä va rhat tualat mamär ivakt iva märmar ge arha morta nävät a rha. Dä va qale rhat tuvät pät a rha särhäm mes ¹⁰ ura rhi nasua nagem

da dap kinak mamär iva rhir qur arha morta i rha di ama mär arha lat bä va arha morta rhat nanakt na rha mamär sa arha lat ivakt iva nävät iangärhäkt arha lat moe diva mamär iva ama ruvek ti lu i ama rhisu qärangätni i ngät tamän sävät ma Ngämuqa aut Mumaiar di ama mär ngät.

Ma Ngämuqa Aa Lavuqi Dä Ama Iaräs Na Ngät Ama Iar

¹¹ Ama qatnanaktpämda moe di mamär iva rhat tualat toqor ma Ngämuqa i nani a qa na rha iva rhat tualat toqoräkt inguna aa nämsävätki sa qia män sa ama mumaiar bä ba ama ruvek moe ¹² bä iaqyäkt aa nämsävätki di qi su ut iva ut tet daqule ama lat kärangätni i qaku ngät parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa ngä nä iarhongäkt nämäni ama ivätki qärqärhong i mudu nani a ut nä irhong bä va ut turäkt ba nas mamär dä va ama räkta na ut dä va ut sangar ma Ngämuqa aa iar vät tangät täkt ama rhodäm ¹³ doqoräkt i as kali lut bä märmar gem ut nävät iomäkt iva ma Jisas ma Kraiss ka rhän sa aa murhämeska qärakni i aut Ngämuqa ama moräs na qa dä aut mumaiar. ¹⁴ Qa vodäm mes sädaver mä ut ivakt iva qä rhäksasot a ut nämät ama vuirhong moe dä qosaqi va qä qumär ut näkt pa bä ba qa na ut i aa ruvek na ut kärarhani i nani a rha masirhat iva rhat tualat na ama mär ngät ama lat.

¹⁵ Mamär iva ngi su ama qatnanaktpämda sävät tärhong däkt bä nävät gi qrot moe nage ma Ngämuqa dä va ngiat täranas na rha dä va ngiat tamän maräkt sävät arhä väs iva rhit kutsasorhane na arha iar nämät ama lat ama vu ngät. Mamär iva qale gia qlak nä guavek iva rhat nañäm mane na nge.

3

Urhät Bodäm Mes Säda Ama Lat Ama Mär Ngät Angärha Ron Basägos

¹ Mamär iva ngit puk pät ama qatnanaktpämda iva rhat nari nämät ama tpäskinarha rhi na ama narhoerta sa ama muräkt dä va rha manao

va arha rem dä va ama qarhap ta iva rhat tualat na ama lat moe qarängätni i ama mär ngät. ² Dä qosaqi va qale rhi natmärhamän bät anga enge ama vu ngät sävät guavek bä va qale rhi narhäktgyäm sä ne dap kinak ta diva qale ama bulap gem da dä vasägos dä va rhit säm ama gaini na nas pa arhani ama ruvek moe arha rem. ³ Bä va ngit puk pät ama qatnanaktpämda rhoqoräkt inguna aiut moe di maos pät angätni ama rhodäm mudu di qaku aurha anga mädräm ama mär ngät sävät ma Ngämuqa dä qaku ut tet parhäm aa enge dä ama iraski qia mäqäne sä ut dä angätni ama qänäskänes ngä na ama märmärgem nämäni ama ivätki angärha latta na ut bä sa qali lut da ama snängaqa aa ron iva urhi slava na arhani ama ruvek dä qosaqi aut snängaqa ama vu qa sävät arhani ama ruvek arhä qarhong dä arhani di ama vu dä arha ron mamär sävät a ut näkt kosaqi aiut di ama vu dä urha ron sävät a ne. ⁴ Sökt di nga rhoqoräkt i ma Ngämuqa aut Mumaiar aa mär ngät aa lat ngä män dä nävät aa ñämsävätki ⁵ di qa mumaiar ut. Qaku qa mumaiar ut dinguna nävät ama räkt ngät ama lat kängätni i sa ut mualat na ngät dap kinak ka mumaiar ut dinguna nävät aa ñämsävätki i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa qumär aut snängaqa bä ut män i ama iaräs na rha na ut sä ne na ama lat ama iaräs na ngät. ⁶ Sa ma Ngämuqa qa von ut tä iaqäkt ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa bä mämägän sä ut nävät a qa bä iangärhäkt ama lat di nävät ma Jisas ma Kraias aut Mumaiar ⁷ ivakt iva nävät aa ñämsävätki dä va ama räktta na ut dä ma Ngämuqa aa saqong bä va mamär vät a ut iva urhi rha iarhongäkt kärqärhong i sa qa mumänaris iva qä von ut täm irhong aiut kärarhae i ut nanakt iva bä ba ut na ama iar ama sok täm ngät.

⁸ Iangärhäkt ama enge di ama engätki na ngät. Bä nani a ngo na nge masirhat iva ngi su iarhakt mamär qararhae i sa rhat nanakt nä ma Ngämuqa nä rhärhong däkt

ivakt iva rha di vasägos dä va rhit bodäm mes säda ama lat ama mär ngät angärha ron. Iangärhäkt ama lat di ama mär ngät masirhat dä qosaqi ngät tatnärha ama ruvek. ⁹ Dap kale ngi nä guavek ngän nagemne vät arhongni qarqärhong i qaku ama moräs nä irhong angät tpäs ura sävät arha ikkäna masirhat arhä ngärhep dä ama sek mavängam sävät a rha. Dä qosaqi mamär iva qale qale ngän mauiu da ama enge angärha ron sävät guarhong gärqärhongni i qaku ngän dares ba ne sävät irhong dä va qale mätmatmät na ngän dä ngän nagemne vät ma Ngämuqa aa Muräkt angät tpäs inguna iangärhäkt ama lat di ama mäñmäñini na ngät dä va qaku ngä namatnärhäm ngän.

¹⁰ Ama ruqa qaräknä i qat tualat na ama bänmät mänguräp ama ruvek diva ngi rhon sävät a qa masägos ura maunmem näkt ngäkt bä qaku mae vät a qa sä iangärhäkt aa lat toqoräkt dä nasot dä sa ngi qyiradeng na qa ¹¹ inguna ngiat dräm i ama ruqa rhoqoräkt di sa mava na qa bä vasägos dä qat tualat na ama vuirhong bä iaqäkt di sa qa mu nas mät ama rhäksärhäm.

Ma Pol Aa Rhodräp Ama Ama Dängdängini Na Ngät Dä Aa Enge Na Ama Märmärgem

¹² Qrekt bä ngu rhäk nä ma Artemas ura ma Tikikus sagem nge dä qänes nge iva ngia rhet sae sämät ama värhäm ama mor äm ma Nikopolis sagem ngo inguna sa nani a ngo iva qale ngo e da ama soeng angät kunäng angärha ron.

¹³ Qänes nge iva ngia rhatnärhä ma Senas ama mädrämga mamär sa ama muräkt kä nä ma Apolos iva ini nasäng nä ina tmerhäs dä va ngi lu gem iom i varis init läk nani guani.

¹⁴ Mamär iva aurha ruavek ama qatnanakt pämda e rhi su iva rhat tualat na ama lat ama mär ngät ivakt iva rhat tatnärhä iarhakt kärarhae i rhit läk masirhat bä va iarhakt aurha ruavek tit sa ama gavam bät arha iar.

¹⁵ Iarhakt moe qararhae i qale rha rhi na ngo rhit täk na arhä

märmärgem sagem nge. Mamär iva
ngi rhäk na aut märmärgem sage
ama qatnanaktpämnda qärrarhani i arha
snäng bät a ut.

Mamär iva qale ama ñämsävätki
gem ngän moe.

Ma Filemon

Ama Rhäväksäs

Ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm bäm gi sage ma Filemon.

Akni ma Filemon aa latka qarakni i rhat tes ka i ma Onesimus di qa sua nagem ma Filemon dä qa ang masirhat inguna varhäm ama Romgäna arhä muräkt di sävetka rhoqoräkt diva rhi sangäm na qa i rhi veng ga. Bä nga ma Onesimus ka män bät ma Pol dä qa näpgoer na nas bä qa män i ama qatnanaktpämga na qa. Näkt sa rhäkt di nani a qa iva evär däm ga sage aa morqa ma Filemon bä äkt i ma Pol qa säm sage ma Filemon iva qä rhares pä ma Onesimus aa rhäng iva saqi sagem mes dap pa qat lu qa i aa ruaqa na qa i ama qatnanakt pä m ga.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Enge Na Ama Märmärgem (1:1-3)

Ma Pol Qat Tes Pät Ama Mär Sage
Ma Ngämuqa Näkt Aa Nän (1:4-7)

Ma Pol Aa Nän Sage Ma Filemon
Sävät Ma Onesimus (1:8-21)

Ma Pol Aa Dängdängini Na Ngät Aa
Nän Sage Ma Filemon Näkt Sä vät
Ama Enge Na Ama Märmärgem
Dä Ama Nän (1:22-25)

Ma Pol Qa Säm Ama Märmärgem Sage Ma Filemon

¹ Rhangät täkt ama enge di nagem ngo ma Pol qarakni i qale ngo va ama tpäskiarharhäng nävät iomäkt i ngut päs ma Jisas ma Krai s aa rhäng näkt kosaqi ngät nage aurha ruaqa ama qatnanakt pä m ga ma Timoti.

Dä ngut säm sävät a nge ma Filemon aurha ruaqa ama mär qa sä ma Ngämuqa aa lat ² bä qosaqi sage ma Apia aurha ruaqi ama qatnanakt pä m gi bä sage ma Arkipus aurha ruaqa qarakni i qa rhoqor ama ulaqimärhaarhäkt toqor ut näkt sage ama qatnanaktpäm da qä rarhani i väspästämne na rha vä gia vätkä.

³ Mamär iva ma Ngämuqa aut mamäk näkt ma Engeska ma Jisas ma Krai s ini von ngän da ama näsävätki dä ama bulap.

Ma Filemon Aa Lavuqi Dä Aa Qatnanakt

⁴ Vasägos dä ngu at tes ama mär sage gu Ngämuqa rhoqoräkt i ngu at tamän sävät a nge vät gua nän. ⁵ Rhoqoräkt dinguna ngu at nari sävät gi qatnanakt dä gi lavuqi sämäni ma Engeska ma Jisas bä qosaqi sävät ama qatnanaktpäm da moe. ⁶ Ngu nän iva rhoqoräkt i ngiat tatnä rha arhani ama ruvek nävät gi qatnanakt diva qunäga vät a nge masirhat mamär nä iarhongäkt ama märirhong moe qärqärhong i irhong nga e va aurha iar inguna nävät ma Krai s. ⁷ Gua ruaqa, nävät tom däkt i gia snäng bät ama qatnanaktpäm da dä ngit bon ngo rha ama mor ngät ama qok dä ama sämaqrot inguna ainge di ngit säm ama qok sämät ama ruvek arhä sare m gä rarhani i rhit päs ma Ngämuqa aa rhäng.

Ma Pol Aa Qänäskänes Sä Ma Onesimus

⁸⁻⁹ Aingo ma Pol di ama sruqa na ngo dä rhäkt di qale ngo va ama tpäskiarharhäng nävät tom däkt i ngut päs ma Jisas ma Krai s aa rhäng. Dä mai mamär iva ama qraräqa na ngo nävät aa qrot dä ngu von nge rha ama lat kärangät ni i mamär iva ngia rhualat na ngät. Sokt di qaku ngu namualat toqoräkt. Dap nguna nävät ama lavuqi diva ngu nän nge iva ngia rhualat parhäm dak täkt ama snängaqa na ama qänäskänes. ¹⁰ Näkt ngut bon nge rhä rhak täkt ama snängaqa na ama qänäskänes bä bä ngua emga ma Onesimus karakni i qa di rhoqor gre i sa qa män i ngua emga na qa nävät ama qatnanakt toqoräkt i qale ngo va ama tpäskiarharhäng. ¹¹ Ia qäkt di qarak i mäqi qaku mamär vät a qa na anga lat gem nge sokt di rhäkt di sa mamär vät a qa mamär na ama lat gem nge dä qosaqi gem ngo.

12 Bā ngut tāk nā ma Onesimus kārakni i qa di nāmāni gu snāngaqa iva evār dām ga sagem nge. 13 Mai mamār iva qale qa rhe gem ngo ivakt iva qat tatnārhām ngo rhoqor qre i qat mair bā ba nge rhoqor tākt i qale ngo va ama tpāskiarharhāng inguna nāvāt iomākt i ngu sameng na ama sameng ama mār ngāt. 14 Dap sokt di qaku nani a ngo iva ngua rhualat nā guani dap kaku ngia rhares ivakt iva anga mār ngāt anga lat kārāngātni iva ngiat tualat na ngāt diva nāvāt ama ngāñgāñ dap paris ngu nanān māni nge na ngāt.

15 Dā nguarām ama rharimini rhoqorākt i mat māt en bā qaku qale ma Onesimus gem nge vāt ama qot ām ama qāvālām divakt iva rhākt diva evār dām ga bā qale qa gem nge mas 16 bā va qale qa gem nge diva saqi as kaku rhoqor ama latka vā gia rem nak kop dap kinak ka diva qat tet e na ama latka aa māmairās toqor gi nga ruaqa mamār. Rhākt di gua ruaqa na qa mamār sokt di qa diva gia ruaqa mamār masirhat i ama ruqa na qa mavāngam bā qosaqi rhoqorākt tākt i ama qatnanaktpāmga na qa māni ma Engeska.

17 Dā soknga ngakt bā ngiat lu ngo i un moe un dualat na ama lat ama sāgāngāt dā ngi ar sā qa rhoqor qre i vadi mai ngi ar sā ngo. 18 Dā ngakt bā qa mualat nā guani qārquāni i qaku marākt nā ini ura qaku qa muvāt pāt a nge nā guani dā ngia rhes ngo sā ianiākt ivakt iva ngua rhuvāt nā ini. 19 Aingo ma Pol ngut sām dangāt tākt ama enge nā ngua rhākt marākt iva ngua rhuvāt pāt a nge na agini qārquāni i sa ma Onesimus kaku qa muvāt pāt a nge nā ini. Qaku nani a ngo iva saqi as ngu vuk pāt a nge i ainge gi dinau di masirhat pāt ma Onesimus aa dinau angāt tpās dinguā gia iar māni ma Krai di nāvāt gu sameng bā ba nge. 20 Ari, gua ruaqa, nani a ngo iva ngia rhualat toqor tākt bā ba ngo inguna un moe un dualat pā ma Engeska aa rem. Mamār iva ngi sām ama märmārgem

sāmāt gu sarimgi māni ma Krai.

21 Nguat nanakt maengāktki nā qārakni gi snāngaqa na ama ngāñgāñ bā ngut sām sāvāt a nge. Dap nguat drām iva ngia rhualat i qaku sokt parhām gua nān dap kinak pa ngia rhualat masirhat mamār. 22 Dap saqi as ani sae. Diva ngi rhākmū na anga qāvālām bā gia vātka bā ba ngo inguna gu snāngaqa ama qrot ka diva ma Ngāmuqa qa evār dām ngo sagem ngān iva ama muvātki varhām angān nān.

*Ama Enge Na Ama Märmārgem
Ama Dāngdāngini Na Ngāt*

23 Dā ma Epafra kārakni i qale qa qā na ngo va ama tpāskiarharhāng inguna nāvāt ma Jisas ma Krai di qāt tāk na ama märmārgem sagem nge. 24 Dā qosaqi ma Mak kā nā ma Aris-tarkas nākt ma Demas kā nā ma Luk kārarahani i ut moe ut tualat gem ne di rhit tāk na ama märmārgem sagem nge.

25 Mamār iva ama nāmsāvātki nage ma Engeska ma Jisas ma Krai kali qi gem ngān bāt angān gloqaqa.

Ma Hibruqäna

Ama Rhäväksäs

Ama mädrämda di rhat tu arhä snäng i qaku ma Pol qa säm bä rhakt täkt ama abuk. Dap kinak tat tu arhä snäng i nguaräm ma Barnabas ura ma Apolos ka säm bäm gi.

Ama ruqa qarakni i qa säm bä rhakt täkt ama abuk di qaku qa mes nas dap ama Hibruqäna imäk äkt kârarhani i qa säm sävât a rha di rhat dräm a qa. Iarhakt ama Judaqäna di ama qatnanaktpämda na rha qârarhani i qunäga vât a rha mamär sä Ma Mru Ngät Ama Rharesbane angärha enge. Nguaräm arhani di rhi rhartäm sä rha iva saqi as kale rha va ama Judaqäna arhä Muräkt angärha rem ura va rhat tet parhäm angätni ama muräkt nämäni ngät.

Ama mor qa ama snängaqa vä Ma Hibruqäna di nak ma Jisas ma Kraiss di mamär vât a qa nä iarhongäkt moe rhoqoräkt i qät puk sä ma Ngämuqa aa nämäsävätki dä qat tualat sä iaqyäkt ama nämäsävätki mänguräp ama ruvek ti nä ma Ngämuqa.

Ma Hibruqäna di ama abuk nä iarhongäkt kärqärhong i sa irhong ngä män gärqärhong i ama mär irhong ba ama mruirhong angät tpäs. Ama rhodräp ama qrot ngät diva qale ut nañäm dä aurha rhäng sävât kärqärhong ama mruirhong dap kinak pa ut nañäm nani iarhongäkt kärqärhong i rhäkt di irhong nämäni ma Kraiss.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-4)

Ma Kraiss Di Qa E Daver Ma Mru Ngät Ama Rharesbane Angät Narhoerta (1:5-7:28)

Ma Kraiss Aurha Moräs Na Qa Mamär Aut Pris Aa Lat Di Ngä Vit Pä Ma Mru Ngät Ama Rharesbane Angät Pris Arha Lat Angät Tpäs (8-10)

Ama Nän Sävât Iomäkt Iva Qale Lut Ma Ama Qrot Sa Ama Qrot Ngät Ama Qatnanakt (11-12)

Iaqäkt Kärak I Sa Qa Säm Dakt Täkt
Ama Abuk Di Qat Tu Da Aa Enge
Angät Tpäs (13)

Ma Ngämuqa Aa Emga Di Ama Vit Na Qa Daver Iarhongäkt Moe

¹ Mudu ma ama rhäqäp nä imek dä varhäm ama rhäqäp na ngät ama is dä sa ma Ngämuqa qa märhamän särha aut mamäkkäna ama Judaqäna nämät aa vämginarha ² sokt di vât tangät täkt ama dängdängini na ngät ama qunäng di sa qa märhamän särhäm ut nävât aa emga qarakni i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a qa iva bä ba qa nä iarhongäkt moe bä qosaqi nävât a qa di sa ma Ngämuqa qa säm ama ivätki. ³ Iaqäkt ma Ngämuqa aa emga di qät sen nä ma Ngämuqa aa murhämeska dä qa di qoki qa rhoqor ma Ngämuqa. Näkt iaqäkt aa emga di qat sangar ama ivätki qi na ama leqäs dä ama usäpki na aa enge ama qrot ngät.

Sa qa rhäksot na aurha vuirhong dä qa mualat sä ut bä ut män i ama räktta na ut dä ma Ngämuqa aa saqong näkt nasot dä qa muqun da ama usäpki arha ron dä ma Ngämuqa aa märmar qarakni i ama vit na qa mamär. ⁴ Bä nga aa emga qa mualat toqoräkt dä qa qur a ut i qa di ama vit na qa vât ama enselqäna arhä väs di qosaqi rhoqor aa ngärhipki qärakti i sa ma Ngämuqa qa von ga rhäm gi i ama vit na qi vât arhä ngärhep angät tpäs.

⁵ Inguna ngu lu agi anga ensel iaqäkt kärak i sa ma Ngämuqa qa qoar na qa i,

“Ainge di ngua emga na nge qarakni i rhäqyerhäkt di sa ngua sa nge?”

bä ngu lu agi anga ensel iaqäkt kärak i sa ma Ngämuqa qa qoar toqortäqyia,

“Aingo diva ama ngätmamäk na ngo ba qa
bä qa diva ama ngärhoemga na qa ba ngo?”

⁶ Dä qosaqi nga rhoqoräkt i qät täk na aa emga ama narhoer qa sämäni ama ivätki dä qa qoar toqortäqyia,

“Mamär iva ma Ngämuqa aa en-selqäna moe diva rhi nänsäs sagem ga.”

⁷ Ma Ngämuqa qat tamän sävät ama en-selqäna rhoqortäqyia,

“Qat tualat sa aa en-selqäna qärrahani i rhat tualat ba qa bä va ama laur na rha dä va ama rhäptäp nämät ama mudäbäs na rha.”

⁸ Sukt di sävät ama Ngärhoemga di qat tamän doqortäqyia,

“Ai Ngämuqa, gi mämuqunäs diva qale läs ma ama suktäm dä va ngiat turäkt sukt na ama räkt ngät ama lat pä gi Muräktäm.”

⁹ Ainge di sa gia snäng bät ama räkt ngät ama lat dap ama lat ama vu ngät di sa ama vu dä gia ron na ngät

dä soknga ma Ngämuqa qärrakni i gi Ngämuqa na qa sa qa vritne dä ngia väs na ama oel na ama märmärgem bä gi märmärgem di ngä vit päät gia ruavek arhä märmärgem angät tpäs kärarhani i sa qale rha gem nge.”

¹⁰ Dä qosaqi sävät ama Ngärhoemga di qat tamän doqortäqyia,

“Ainge Engeska, mudu vät ama rhari-mini di sa ngia säm ama ivätki dä qosaqi ama leqäs di sa äs ngä män nämät ngia rhäkt.

¹¹ Iangärhäkt diva qäbäs na ngät. Sukt di nge diva qale nge ma ama suktäm.

Ari, iarhongäkt moekt diva mava nä irhong i irhong doqor ama mru qi ama boiqi.

¹² Ainge diva ngi imum bät irhong doqor ama boiqi ama uiu qi* bä va ngi qutsasot irhong doqor ama boiqi qärrakni i ngit kutsasorhane na qi mäni nas.

Sukt di ainge diva qaku ngi naqutsasorhane dä gi qoeo diva qaku rhäksot na ngät.”

¹³ Dä ngu lu sa ma Ngämuqa qa märhamän särha agi anga en-sel toqortäqyia,

“Ngia rhuqun dä gu märmär bä qale nge e bä dängdäng iva ngua rhän näp gia ikkäna arhä väs bä va rha rhän i ama laiqa na rha nanokt gia qärriglem”?

¹⁴ Nak ama en-selqäna moe di ama latta qärrahani i ama qloqaqa na rha qärrahae i sa ma Ngämuqa qa rhäk na rha iväkt iva rhat tatnärrha ama ruvek kärarhani iva as nasot dä va bä ba rha na ama mumaiar.

2

Ama Rhonsävät Iva Qale Urhit Kyiradeng Na Ama Mumaiar

¹ Bä nga nävät iarhongäkt dä mamär iva ut tu ut snäng mamär sävät agirhong gärrqärrhongni i sa ut nari sävät irhong i varis ut namet daqale irhong. ² Inguna ut lu i ama Muräkt kärangättni i sa ama en-selqäna rha von dä m ngät bä ba aut mamäkkäna di sa angät krot bä ama ruvek moe qärrahani i rha qyiradeng na ngät ura qaku rhat tet parhäm ngät di sa ma Ngämuqa qa sangäm na rha vät iangärhäkt arha lat angät tpäs dä aa lat di qoki ama räkt ngät. ³ Dä soknga ngakt bä urhit kyiradeng na ama mor ngät ama mumaiar qärrangättni i sa

* **1:12** doqor ama boiqi ama uiu qi / doqor ama boiqi qärrakni i ngit kutsasorhane na qi Akni ama ruqa qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm iaqäkt ama ruqa aa enge i qoki rhoqorne dap taerham däkt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a am sae.

ut nari sävät a ngät dä ngu lu va urhi ingis ma Ngämuqa aa rhäksärhäm doqor mäniekt? Ma Engeska ma Jisas di sa qa er qa sameng sävät tangät takt ama mumaiar dä iarhakt kärarhae i rha nari ngät nagem ga di sa rha sämaengätki na ngät bä ba ut. ⁴ Dä qosaqi ma Ngämuqa qa sämaengätki na ngät ba ut na ama muqunän dä na ama lat kärangätni i ngät dän masärmän dä na ama lat ama nañis ngät maos maos dä na ama vänbon nage ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qarangätni i qa von däm ngät bä ba ama ruvek di varhäm aa snängaqa.

Ama Mumaiar Angät Tarebäm

⁵ Ama ivätki qaraktni i ut tamän sävät a qi qaraktni iva as kia rhän di nak kaku ma Ngämuqa qa von dä iarhongäkt moe mäni qi bä ba ama enselqäna iva rhat turäkt bä ba irhong. ⁶ Akni qa qoar nä ma Ngämuqa va aa enge rhoqortäqyia,

“Ama ruvek di agirha iarhakt bä va ngiat tu gi snäng sävät a rha ura rha di agirha iarhakt bä va ngiat tualat mamär sä rha?”

⁷ Sa ngia mualat sä rha vät ama qäväläm ama qot äm iva rha manao va ama enselqäna arha rem

bä ngia von da rha ama vitnaqa aa qäbautki na ama murhämeska dä ama qutdrir*

⁸ dä ngia mu iarhongäkt moe va arha qar angärha rem.”

Näkt nga rhoqoräkt i sa ma Ngämuqa qa mu iarhongäkt moe manao va arha rem dä qa muräkt iva qaku qale guani sañis na arhä muräktäm. Rhäkt di as kaku ut lu iarhongäkt moe rhoqoräkt. ⁹ Sökt di sa ut lu ma Jisas iaqäkt kärak i vät ama qäväläm ama qot äm di sa ma Ngämuqa qa mualat sä qa iva qa manao va ama enselqäna arha

* 2:7 Akni ama ruqa qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm iaqäkt ama ruqa aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm a ngät sae. ‘dä ngia mu rha daver gi sämsäm’

rem ivakt iva nävät ma Ngämuqa aa nämsävätki diva qä ñäp bä ba ama ruvek moe bä nävät iaqyäkt aa tñäpki dä sa ma Ngämuqa qa von ma Jisas ta ama murhämeska ngä na ama qutdrir qarangätni i ngät toqor ama vitnaqa aa qäbautki.

¹⁰ Ma Ngämuqa di iaqäkt kärak i sa iarhongäkt moe irhong ngä män nävät a qa bä qosaqi qali lirhong ba qa bä sa maräkt gem ga iva qat tualat sä ma Jisas kärakni i ama mumaiar angät tarebäm iva qa rhän i sa mamär na qa nävät ama märänga ivakt iva ma Ngämuqa qat dän sa ama rhäqäp na rha ama rhoes säda ama murhämeska aa ron. ¹¹ Iaqäkt kärak i qä rharñis na ama ruvek ivakt iva ama qumärqumär ta mamär dä qararhani moe i sa qa arñis na rha rhoqoräkt di sökt arhä mamäk ama sägäk. Bä nga rhoqoräkt dä qaku aqlus pät ma Jisas iva qat tes ta i aa ruavek na rha ¹² i qä qoar nä ma Ngämuqa rhoqortäqyia,

“Va nguät tamän sävät gi ngärhipki bä bä gua ruavek

dä va ngut tong na ama mabu na ama ansäs sagem nge mänguräp ama guläñgi na ama qatnanaktpämda.”

¹³ Dä saqi as kä qoar toqortäqyia,

“Va nguät nanakt na qa.”

Näkt ka qoar i,

“As ngäni lu i sa qale ngo ngu na ama rhoes kärarhani i sa ma Ngämuqa qa von ngo rhäm da.”

¹⁴ Bä äkt i ma Jisas maräkt ka murhämes na ama släqyige qarqigeni i ige angät biaska inguna nävät iomäkt i sa aiut ama rhoes di aut släqyigleng gärgiglengni i igleng angät biaska. Qa mualat toqoräkt divakt iva nävät aa

tñäpki diva qä slava nä ma Sämgä mas kärakni i aa qrot di na ama tñäpki. ¹⁵ Dä qosaqi qa mualat toqoräkt divakt iva qa rhuisiska vät iarhakt moe qärrarhae i qale rha va ama tlenga aa rem nämät ama tñäpki. ¹⁶ Inguna ngätki i nak sa qaku qat tatnärha ama enselqäna dap kinak kat tatnärhä iarhakt ma Abraham aa es. ¹⁷ Dä soknga mamär iva ma Ngämuqa qa rhualat sä ma Jisas bä va qa rhän i qoki qa rhoqor aa ruavek divakt iva qa rhän i ama pris ama vit na qa qäarakni i aa lavuqi ama mor qi dä qosaqi va qa di akni na qa i mamär vät ma Ngämuqa iva qat nanakt na qa rhoqoräkt i qat tualat pä ma Ngämuqa aa rem. Bä qosaqi ma Jisas ka män i ama pris na qa rhoqoräkt ivakt iva qä vodäm mes ivakt iva ma Ngämuqa qät kyiradeng na ama ruvek arha vuirhong. ¹⁸ Dä soknga qa di mamär vät a qa iva qat tatnärhä iarhakt kärarhae i rhat dän bät ama siqutsiqut inguna qa maräkt di sa qa mon säda ama märänga aa ron doqoräkt i sa qat dän bät ama siqutsiqut.

3

Ma Jisas Di Qa Vit Pät Ma Moses Aa Uväs

¹ Gua ruavek, dä soknga mamär iva ngän du angän snäng sävät ma Jisas, aingän gärrarhae i ama qumärqumärta na ngän gärrarhae i qosaqi ma Ngämuqa qa mes ngän. Ma Jisas di ama pris ama vit na qa dä ama ngangga na qa sävät aut katnanakt kärangätni i urhi sameng na ngät. ² Ma Jisas di mamär vät ma Ngämuqa qäarakni i qa muqunän bät a qa iva qat nanakt na qa sä iarhongäkt moe. Iangärhäkt ama lat di qoki ngät toqor ma Moses aa lat kärangätni i mudu qosaqi ma Ngämuqa qat nanakt na qa sä iarhongäkt moe vä ma Ngämuqa aa vätka. ³ Ma Jisas di mamär vät a qa iva qä rha ama murhämeska masirhat

pit pät ma Moses aa murhämeska aa uväs di rhom däkt di qoki äm doqor ama ruqa qäarakni i qät täk pät ama vätka i qät ta ama qutdrir masirhat pät iaqäkt ama vätka aa qutdrir angät tpäs. ⁴ Inguna ama vät moe asägäk asägäk di sa akni qa rhäk pät a qa sokt di iaqäkt kärak i qät täk pät iarhongäkt moe di nak ma Ngämuqa.

⁵ Ma Moses di mamär vät ma Ngämuqa iva qat nanakt na qa sä iarhongäkt moe vä ma Ngämuqa aa vätka i ama latka na qa vä ma Ngämuqa aa rem iva qä sameng sävät iarhongäkt kärqärhong iva as nasot dä va ma Ngämuqa qat tamän bät irhong. ⁶ Sokt di ma Krais di mamär vät ma Ngämuqa iva qat nanakt na qa sä iarhongäkt moe vä ma Ngämuqa aa vätka i ama ngärhoemga na qa. Bä aiut di ma Ngämuqa aa vätka na ut kre va ama qraräkta na ut i ut sangar ma ama qrot sa ama märmärgem na aut katnanakt sävät iarhongäkt iva ma Ngämuqa qa rhualat nä irhong bä ba ut*.

Ama Ivärhäs Na Ama Mämaevät Bä Bä Ma Ngämuqa Aa Ruvek

⁷ Dä soknga ama Qloqaga ama Qumärqumärqa qat tamän doqortäqyia,

“Ngakt bä rhäqyerhäkt di sa ngänät nari ma Ngämuqa aa eguinga

⁸ dä mamär iva qale ngänit päs mät angän snängaqa iva ngän doqor iarhakt mudu qärrarhae i qaku rha met parhäm aa snängaqa vät ama qäväläm gärqomni i sa rhi siqut na qa vät ama ivärhäs ama qräk dä bäs.

⁹⁻¹⁰ Äkt di sa angän mamäkkäna rha siqut na ngo

sokt di nak kop tat lu gua lat pät ama ruiom ama udiom na ama qoeo.

Dä soknga ngua qur irhäkt ama qoen-gait na ama ruvek

* **3:6** Akni ama ruqa qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama got äm dä arhani ama ruvek di rha säm iaqäkt ama ruqa aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm a ngät sae. ‘bä dängdäng bät ama tpäsini’

bä ngua qoar toqortäqyia, 'Rha di sa vasägos dä rhat tet gläius pät arhä snängaqa.

Sa qaku rha met parhäm gu snängaqa.'

¹¹ Bä äkt i sa ngua musärhämes nävät gua uraqi rhoqortäqyia,

'Rha diva qaku rhi namon säp gua ivärhäs na ama mämaevät.' "

¹² Gua ruavek, mamär iva ngänit lu mamär i varis aung nävät a ngän gärahni i anga snängaqa anga vu qa qa e väm ga dä qaku qat nanakt maengätki bä iangärhäkt ama lat di ngärhi rhoer nanokt ka bä va qa rhet daqule ma Ngämuqa ama ngätdäqäm ga. ¹³ Dap kinak pa ngänit sämaqrot na ne vät ama qunäng moe vät ama qäväläm gärqomni i as mamär vät a ngän iva ngän dualat toqoräkt ivakt iva qaku aung nävät a ngän diva ama vuirhong ngärhi irastäm sä qa bä va ama qrot aa snängaqa. ¹⁴ Inguna aiut di sägäni na ut ut nä ma Kraiss krekt bä ut sangar ma ama qrot sa ama märmärgem na aut katnanakt sävät ma Kraiss bä dängdäng bät ama tpäsini. Mamär iva ut sangar a ngät di qoki va ngät toqor mudu i sa ut nanakt pät ama rharimini. ¹⁵ Mamär vät a ut iva ut tualat toqoräkt nävät iomäkt iva ut tu ut snäng sävät ma Ngämuqa aa enge qärangätäni i ngät tamän doqortäqyia,

"Ngakt bä rhäqyerhäkt di sa ngänät nari ma Ngämuqa aa eguinga dä mamär iva qale ngänit päs mät angän snängaqa rhoqor iarhakt mudu qärarhae i qaku rha met parhäm aa snängaqa."

¹⁶ Inguna guavek koe di iarhakt kärarhae i sa rha nari ma Ngämuqa aa enge sokt di qaku rha met parhäm ngät? Nga qaku rhä iarhakt moe qärarhae i sa ma Moses ka er nanokt ta bä rha met nae ma Isip? ¹⁷ Bä guavek koe di qärarhani i qär qur ta vät ama ruiom ama udiom na ama qoeo? Nga qaku rhä iarhakt kärarhae i rha mualat na ama vuirhong gärahni i

sa rha näp bä arhä släqyigleng di sa arpus nä igleng bät ama ivärhäs ama qräk dä bäs? ¹⁸ Näkt ka musärhämes sage guavek koe iva qaku rhi namon säva aa ivärhäs na ama mämaevät? Nga qaku rhä iarhakt kärarhae i sa qaku rha met parhäm aa snängaqa? ¹⁹ Bä äkt i ut lu i rha di sa qaku mamär iva rhi namon sa äkt dinguna nävät iomäkt i qaku rhat nanakt.

4

¹ Dä soknga rhoqoräkt i ma Ngämuqa aa mumänaris di as ngät mair iva bä ba ut iva ut don säva aa ivärhäs na ama mämaevät dä mamär iva urhit len i varis aung nävät a ut di qaku qä namäqäne dä mamär iva qa rhän e. ² Inguna ama sameng ama mär ngät di sa ngä män gem ut di qoki rhoqor ta i sa ngä män gem da sokt di qaku rha rha ama matnärhäm nävät ama sameng doqoräkt i sa rha nari ngät inguna rha di qaku rha rhoqor iarhakt kärarhae i rhat nari ngät bä rhat nanakt. ³ Aiut kärarhae i sa ut nanakt di mamär vät a ut iva ut don sävät iosäkt ama ivärhäs na ama mämaevät. Rhom däkt di äm barhäm ma Ngämuqa aa enge qärangätäni i ngät tamän i,

"Sa ngua musärhämes nävät gua uraqi rhoqortäqyia, 'Rha diva qaku rhi namon säp gua ivärhäs na ama mämaevät!'"

näma dä äkt bä sa rhäksot nä ma Ngämuqa aa lat sa ama ivätäki mäk pät ama rharimini. ⁴ Inguna sa qa märhamän sävät ama ngärhäqyet da udiom na qa ama qunäga va aa enge rhoqortäqyia, "Dä ma Ngämuqa di sa mae vät a qa nävät aa lat moe vät ama ngärhäqyet da udiom na qa ama qunäga." ⁵ Dä saqi as ka märhamän äkt pa aa enge rhoqortäqyia,

"Rha diva qaku rhi namon säp gua ivärhäs na ama mämaevät."

⁶ Arhani di sa mäqi rha rha ama sameng ama mär ngät dä qaku rha met parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa

bä qaku rha mon sa äkt dap arhani diva as mamär vät a rha iva rha rhon sa äkt ⁷ bä ut dräm doqoräkt inguna ma Ngämuqa sa qa muqunän bät aomni ama qäväläm i “rhäqyerhäkt” i qat tamän nämät ma Devit nasot ama rhäqäp ama qoeo na ama enge qarangätni i mäqi ngua säm a ngät toqortäqya,

“Ngakt bä rhäqyerhäkt di sa ngänät nari ma Ngämuqa aa eguinga dä mamär iva qale ngän naväs mät angän snängaqa.”

⁸ Inguna ngakt bä sa ma Josua qa von ama ruvek ta ama mämaevät dä vadi mai qaku saqi as ma Ngämuqa qä namärhamän nasot sävät akni ama qunäga na ama mämaevät. ⁹ Bä äkt i rhoqoräkt dä as kale angätni ama mämaevät bä bä ma Ngämuqa aa ruvek kërangätni i ngät toqor aa mämaevät pät ama Sabat. ¹⁰ Näkt kërakni i sa qa mon sävä ma Ngämuqa aa ivärhäs na ama mämaevät di qosaqi sa mae vät a qa nävät aa lat toqor mudu ma Ngämuqa i mae vät a qa nävät aa lat.

¹¹ Dä soknga mamär iva ut tualat ma ama grot iva u rhon sävä iosäkt ama ivärhäs na ama mämaevät ivakt iva qale aung gä nasäp nävät iomäkt i sa qaku qa met parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa iva qa rhoqor iarhakt mudu. ¹² Ma Ngämuqa aa enge di ama ngätdäqäm ngät dä ngät dräm ngät tualat. Ngät di ngät toqor ama ulaqi arha singi qärakni i qiat dräm git nes närhage närhage i näda at täqeng dä näva arha rhäng gärakni i qit nes masirhat pät ama sen moe angät tpäs. Bä ngärhit kut säda ama ruqa aa ron bä ngät tatmät mänguräp ama mungäsnäng dä ama qloqäqa dä mänguräp ama släp angärha mudämne dä ama qrät. Näkt ngät dräm mamär na ama snängaqa dä ama muräkt dä sävetka aa ron. ¹³ Dä qaku qale guani qärqäni i ama ngaip ini dä ma Ngämuqa aa saqong dap kinak iarhongäkt moe qärqärhong i sa qa säm irhong di sa qunäga sä irhong

dä qali lirhong da eraqi dä iaqäkt aa saqong gärakni i as nasot di mamär iva urhi sameng irhäm mes ba qa.

Ma Jisas Di Iaäkt Kärak I Ama Enges Ka Ama Pris Ama Vit Na Qa

¹⁴ Ut di sa aurha enges ka ama pris ama vit na qa ma Jisas ma Ngämuqa aa emga qärakni i sa qa an dävit säda ama usäpki arha ron dä soknga mamär iva urhi sangar ma ama grot na aut katnanakt mäni qa qarangätni i ut dräm urhi sameng sävät a ngät. ¹⁵ Inguna aiut di qaku aurha anga pris anga vit na qa qärakni i qaku mamär vät a qa iva qät lavuqi na ut toqoräkt i qaku aurha anga grot masirhat dap kinak ma Jisas di sa qa mon säda ama siqutsiqut maos maos moe angärha ron doqor ut sa ama siqutsiqut täkt sokt di sa qaku qa mualat na anga vuini. ¹⁶ Dä soknga mamär iva ama qraräkta na ut i ut tet sa glaqot nä ma Ngämuqa aa mämugunäs na ama nñämsävätki ivakt iva urhi rha ama lavuqi dä va u rhän bät ama nñämsävätki qärakni iva qia rhatnärhäm ut toqoräkt i urhit läk nani ama matnärhäm.

5

¹ Ama priskäna ama vit na rha moe asägäk asägäk di rhi rharmeng dä sävetka nämäni ama gamoe bä rhat tuqunän bät a qa iva qat tualat bä ba ama ruvek iva sage ma Ngämuqa ivakt iva iaqäkt ama ruqa qät bon da ama vänbon dä ama vodämes pät ama vuirhong angät tpäs. ² Iaäkt di mamär vät a qa iva qat tualat sa ama bulap ge ama ruvek kërarhani i qaku qunäga vät a rha bä sävät iarhakt kërarhae i rhat tualat na ama vuirhong inguna qosaqi qa maräkt di qaku aa anga grot masirhat. ³ Bä nga rhoqoräkt dä qa di mamär iva qät bon da ama vodämes pät aa vuirhong maräkt angät tpäs di qosaqi rhoqor qa i qosaqi qat tualat pät ama ruvek arha vuirhong angät tpäs. ⁴ Näkt pa qaku aung maräkt kä narmeng däm mes bä bä rhangät täkt ama lat kërangät i ama qutdrir vät a ngät dap

sokt krekt bä va ma Ngämuqa qa rhes ka di rhoqor ma Aron gäarakni i sa ma Ngämuqa qa mes ka.

⁵ Bä ma Kraiss di qosaqi qaku qa sek sä nas iva rha rhuqunän bät a qa bä va qa rhän i ama pris ama vit na qa dap kinak ka di sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a qa i qä qoar na qa rhoqortäqyia,

“Ainge di ngua emga na nge.

Rhäqyerhäkt di sa ngua män i gi mamäk na ngo.”

⁶ Bä qosaqi ma Ngämuqa di qat tamän bät aomni ama qäväläm ba aa enge rhoqortäqyia,

“Nge di ama pris ma ama soktäm doqor ma Melkisedek*.”

⁷ Bä nga rhoqoräkt i qale ma Jisas mät ama släqyige dä qa von da ama nän dä ama nänagukt i qät näs tävuk dä qät nok sage iaqäkt karak i mamär vät a qa iva qa rhumaiar qa nämät ama tñäpki. Dä ma Ngämuqa qa nari ma Jisas inguna nävät aa qutdrir sagem ga. ⁸ Ngätki i ama ngärhoemga na qa sokt di sa qä sumät iva qat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa nävät agi anga märän gärangätni i sa qat dän bät a ngät. ⁹ Bä nga rhoqoräkt i ma Ngämuqa qa mualat sä ma Jisas bä qa män i sa mamär na qa varhäm ma Ngämuqa aa snängaqa dä nasot dä ma Jisas ka män i ama mumaiar ama soktäm ngät angät tarebäm na qa iva bä bä iarhakt moe qärarhae i rhat nari nämät ka. ¹⁰ Rhom däkt dinguna ma Ngämuqa sa qa muqunän bät a qa i ama pris ama vit na qa rhoqor ma Melkisedek.

Ama Rhonsävät Sävät Ama Ruvek Kärarhani I Sa Rha Rhong Nämäni Ma Kraiss

¹¹ Vadi mai mamär vät a ut iva ut tamän masirhat savono sävät

* **5:6** Melkisedek Vä Ma Mru Ngät Ama Rharesbane di ngät tamän i ma Melkisedek di ama vitnaqa bä ma Salem bä qop ma Jerusalem. Qa di ama pris na qa bä ma Ngämuqa ma Moräsnaqa Na Rhävuk. Bä qa män sage ma Abram bä qa modämne na qa näkt nasot dä ma Abram ga von ga rha ama sägäni nämäni ama ngärhäqyisem nä irhong nävät iarhongäkt moe.

iarhongäkt dap kaku märmärsäs gem ut iva urhit täväktsäs sävät iarhongäkt sagem ngän inguna ngän di sa ngän män i ama ruvek kärarhani i qaku ngänit lir qunägaqunäga vät a ngän. ¹² Bä rhäkt di vadi mai mamär iva ama ruvek na ngän gärarhani i mamär vät a ngän iva ngäni su arhani sokt di ngänit läk iva saqi as akni qä su ngän sävät ama narhuirirhong nävät iarhongäkt kärqärhong i sa ma Ngämuqa qa märhamän bät irhong. Sokt mamär vät a ngän na ama qämuqa dap kaku rha anga tmäs anga qrot ngät. ¹³ Inguna ama ruvek moe qärarhani i sokt tit näkt ama qämuqa dap kaku rhat täs anga tmäs anga qrot ngät di qaku ama mädrämna na rha mamär sa ama enge sävät ama räkt ngät ama lat inguna ama rhuimirhong na rha. ¹⁴ Sokt di ama qrot ngät ama tmäs di ngät bä ba ama sräp ta ama ruvek kärarhani i nävät ama lat masirhat dä sa rha sumät ivakt iva rhat tatnävämne mamär dä qunäga vät a rha sa agi a lat kärangätni i ama mär ngät dä qosaqi agi a lat kärangätni i ama vu ngät.

6

¹ Dä soknga mamär iva u rhet daqule ama narhoer ngät ama rhisu sävät ma Kraiss dä va u rhän i ama sräpta na ut. Qaku mamär iva saqi as ut tamän sävät iarhongäkt kärqärhong i irhong doqor akni ama vätka aa ribit kärqitni i nak kop as ama rharebäm sa ama vätka qärqärhong i irhong doqor ama qatnanakt sämäni ma Ngämuqa ngä na ama lat na ama näpgoernanas nämät ama lat kärangätni i ngät dän sa ama tñäpki. ² Dä qosaqi mamär iva u rhet daqule ama rhodröp sävät ama lat kärangätni iva urhi qumär agirhong dä ama lat iva ama narhorta rhat tu arhä rhäkt pät ama qatnanaktpämna bä ama lat iva ama nñäpta rha rhäranas näkt sävät ama

matnävämne ama sok täm ngät. ³ Näkt pa ut tualat toqoräkt krekt bä va ma Ngämuqa qä rhares pät aurha rhäng.

⁴⁻⁶ Inguna qaku mamär vät aung iva saqi as kä nartäm sa ama ruvek bä va rhi näpgoer na nas iarhakt kärarhae i sa rha rhong nä ma Krai toqoräkt i sa mäqi qunäga vät a rha sävät a qa bä sa rha rha ama vänbon nage ma Ngämuqa bä rha rha ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa rhi na arhani ama qatnanaktpämda bä rha nari ma Ngämuqa aa enge angät märmät näkt sa rhat dräm iva ma Ngämuqa qat tualat na ama qrot pät ama rhodäm nasot. Rha diva qaku mamär vät a rha iva rhi näpgoer na nas inguna saqi as ngäkt kre i rhi edämsäs pät ma Ngämuqa aa emga mäni ama sämänanamuqa. Rhoqoräkt di rha maräkt ti slava na nas dä qosaqi rhat täqäne sä qa iva ama ruvek tat tamän mava na qa.

⁷ Ama ivätki qäarakni i sa qit näkt ama suigi qäarak i sai dä qit säp sävät a qi bä qit sa ama tmäs kärangätni i ngät tatnärhä iarhakt kärarhae i sa rha qutnanokt pät a qi ba nas di iaqyäkt ama ivätki di qit ta ama modämne nage ma Ngämuqa. ⁸ Sukt di ngäkt bä qit sa anga ritgung dä anga gurhäk dä sa ama mäñmäñini na qi bä sa qorhäs iva ma Ngämuqa qä slava na qi na aa enge. Bä nasot dä va rha rhudäm bät a qi.

⁹ Aingän gärrarhae i gua snäng bät a ngän masirhat, näma dä ut tamän doqor täkt sukt di sagem ngän di sa ut nanakt ma ama qrot i sa ngän däqäne dä mamär na ama lat kärangätni i mamär iva ama ruvek kärarhani i sa rha rha ama mumaiar tat tualat na ngät. ¹⁰ Inguna ma Ngämuqa di ama räkt ka ama matnävämne naqa bä va qaku qä naqyiradeng na angäna lat dä angän lavuqi qärangätni i sa ngän mualat na ngät iva bä ba qa qrekt i sa ngän dualat i ama latta na ngän ba aa ruvek arha rem bä qoki as ngän dualat toqoräkt. ¹¹ Dä aiut di nani a ut masirhat iva aingän asägäk asägäk diva ngiat tualat masirhat toqoräkt

ivakt iva rhäqäp ngän na ama qatnanakt iva mugas dä va ma Ngämuqa qa rhodämne na ngän bä va ngän dualat toqoräkt bä dängdäng bät ama tpäsini. ¹² Mamär iva ngän dualat toqoräkt dap pa qale arusus pät a ngän dap kinak pa ngän dualat toqor iarhakt kärarhae i na ama qatnanakt dä na ama bulap di qale rha ma ama qrot bä dängdäng iva ma Ngämuqa aa mumänaris bä ba rha ngä rhu angät släqyige vät a nas.

Nak Ngätki Iva Ma Ngämuqa Aa Mumänaris Ngä Rhu Ama Släqyige Vät A Nas

¹³ Bä nga rhoqoräkt i ma Ngämuqa qa von da ama mumänaris sage ma Abraham dä qa musärhämes nävät a nas inguna qaku aung ga e qäarakni i ama vit na qa vä ma Ngämuqa aa uväs iva qa rhusärhämes nävät a qa ¹⁴ i qä qoar toqortäqyia, “Ngätki va ngua rhodämne na nge bä va ngia rhän i masirhat na ngän.” ¹⁵ Bä äkt i nga rhoqoräkt i sa qale ma Abraham sa ama bulap dä nasot dä qa lu i ama mumänaris ngä mu ama släqyige vät a nas. ¹⁶ Ama ruvek tat dräm dat tusärhämes nävät ani qärqäni i ama vit nä ini vät a rha maräkt arhä väs. Bä nga rhoqoräkt i rhat turäkt mänguräp ama ruvek di rhit tares ba ne na ama musärhäm bä iangärhäkt arha lat di ngärhi sämaengätki na arhä rharesbane. ¹⁷ Bä äkt i nga rhoqoräkt i nani ma Ngämuqa iva iarhakt kärarhae iva bä ba rha na aa mumänaris diva rhat dräm i ngätki iva ngä rhu ama släqyige vät a nas dä sa qa sämaengätki na ngät na ama musärhäm. ¹⁸ Bä äkt i ma Ngämuqa qa mualat nä iarhomäkt kärqärhom i sa qaku mamär iva irhom ngärhi qutsasorhane bä qosaqi sa ut dräm i qaku mamär vät a qa iva qä nairas.

Dä soknga aiut kärarhae i sa urha ang sagem ga ivakt iva qät lu vät a ut di mamär vät a ut iva urhi sämaqrot na nas iva ut sangar ma ama qrot na aut katnanakt iva as mugas dä va qa rhodämne na ut toqor varhäm aa mumänaris bä ba ut. ¹⁹ Rhangät täkt

aut katnanakt di ngät toqor ama qrot ka ama aga bä ba aurha iar qäarakni iva qale qa vasägos. Bä iangärhäkt aut katnanakt sävät ama märirhong iva as mugas dä va irhong ngä rhän di ngät don samuk säda ama vit na äs ama qumärqumär äs mamär ama ivärhäs angärha ron bä säng ama boiqi ama mor qi arha rhäng ²⁰ äkt i sa ma Jisas ka er qa met sae iva nanokt ut. Qa di sa qa män i ama pris ama vit na qa qäarakni iva qale qa vasägos toqor ma Melkisedek.

7

Ama Priskäna Qäarahani I Rha Rhoqor Ma Melkisedek

¹ Iaqäkt ma Melkisedek di ama vitnaqa e mät ama värhäm ama moräm ma Salem dä qosaqi ama pris na qa bä bä ma Ngämuqa ma Moräsnaqa Na Rhävuk näkt ka rhäknais nani ma Abraham dä qa modämne na qa rhoqoräkt i sa evär dä ma Abraham nämät ama ulaqi rhoqoräkt i sa qa män näva ama vitnarha na äkt arhäväs. ² Dä ma Abraham ga von ga rha ama sägom ama qäväläm nämäni ama ngärhäqyisem na ap ama qävälap nävät iarhongäkt moe qärqärhong i sa qa rha irhong nage iarhakt ama vitnarha.

Ama narhoeräm di ma Melkisedek aa ngärhipki at tarimini di rhoqortäqyia, ama vitnaqa sa ama räkt ngät ama lat. Bä qosaqi qa di ama vitnaqa e ma Salem i iaqyäkt ama ngärhipki at tarimini di rhoqortäqyia, ama vitnaqa na ama bulap. ³ Qa di qaku aa anga mamäk ura anga nanäk ura anga ikkäna bä qosaqi qaku aa anga rharimini ura anga tpäsini sa aa iar. Dap ka di qa rhoqor ma Ngämuqa aa emga i qa di sa qale qa i ama pris ma ama soktäm.

⁴ Ngäni lu i rhak täkt ama ruqa di ama moräs na qa masirhat toqoräkt dä soknga ama ngätmamäk ma Abraham ga von ga rha ama sägom ama qäväläm nämäni ama ngärhäqyisem na ap ama qävälap nävät iarhongäkt kärqärhong i sa ma Abraham ga rha irhong nämät ama ulaqi! ⁵ Dä iarhakt

kärrarhae i sa rha män nävä ma Livai qäarakni i qa rha ama lat na ama priskäna di varhäm ama muräkt nävä ma Ngämuqa aa Muräkt di rhit ta ama sägom ama qäväläm nämäni ama ngärhäqyisem na ap ama qävälap nage qäarahani i ma Abraham aa es na rha i nämä dä ama Livaiqäna di qosaqi rha män nävä ma Abraham. ⁶ Sukt di iaqäkt kärak i qaku qa män nävä ma Livai di qa rha ama sägom ama qäväläm nämäni ama ngärhäqyisem na ap ama qävälap nage ma Abraham bä qa di sa qa modämne nä ma Abraham gäarakni i sa qa rha iangärhäkt ama mumänaris nage ma Ngämuqa. ⁷ Sa ut dräm i ngäkki rhoqoräkt i ama ruqa qäarakni i ama moräs na qa vit pät akni aa uväs di sa qa modämne nä iaqäkt ama ruqa qäarakni i qa e va aa rem.

⁸ Sage ama Livaiqäna di ama ruvek käarahani i rhat dräm dit ñäp tit ta ama sägom ama qäväläm nämäni ama ngärhäqyisem na ap ama qävälap dap sage ma Melkisedek di iaqäkt kärak i ma Ngämuqa aa enge ngät tamän i as kat däqäm di qät ta ama sägom ama qäväläm doqoräkt. ⁹ Nguaräm gäqi mamär iva aung gä qoar i ma Livai maräkt käarakni i qät ta ama sägom ama qäväläm nämäni ama ngärhäqyisem na ap ama qävälap di sa qa von da ama sägom ama qäväläm bä bä ma Melkisedek nävät ma Abraham ¹⁰ inguna as kale ma Livai va aa ik ma Abraham aa släqyige rhoqoräkt i ma Melkisedek ka rhäknais nani a qa.

Urhi Lu Ma Jisas Kä Nä Ma Melkisedek Ñismäne

¹¹ As nga mudu rhoqoräkt i ama priskäna nämäni ma Livai aa enevaqi rhat tualat di ama ruvek di sa rha rha ma Ngämuqa aa Muräkt. Näkt ngakt bä vadi mai mamär vät ama ruvek iva rha rhän i sa mamär na rha nävät iarhakt ama priskäna arha lat di sa va qaku urhit läk nani akni ama pris toqor ma Melkisedek iva qa rhän. Dap kinak mai mamär iva aung ga rhän nämäni ma Aron aa enevaqi.

12 Inguna nga rhoqoräkt i rhit kut-sasorhane iva rhi rharmeng da ama pris toqor mäniekt dä qosaqi mamär iva rhi qutsasorhane va ama Muräkt.

13 Ma Jisas kärakni i nguät tamän bät tärhong däkt sävät a qa di qa nämäni akti ama enevaqi maos. Bä inamäk bä sarhäkt di qaku aung nämäni iaqyäkt ama enevaqi di qat tualat ge ama laiqa na ama vodämes.

14 Inguna sa ut dräm i aurha Engeska qa män nämäni ma Juda aa enevaqi. Dä qaku ma Moses ka qoar iva ama pris ka rhän nämäni iaqyäkt ama enevaqi.

15 Sa qunäga vät a ut masirhat sä iarhongäkt toqoräkt i qosaqi akni ama pris kat dän gäarakni i qa rhoqor ma Melkisedek. 16 Ma Jisas di qaku qa män i ama pris na qa nävät ama muräkt kärangätni i mamär iva aa nanäk ki sa qa mäni ma Livai aa enevaqi. Dap kinak ka män i ama pris na qa nävät ama qrot sa ama iarqarangätni i qaku mamär iva qäbäs na ngät. 17 Inguna ma Ngämuqa aa enge di ngärhi sameng sävät a qa rhoqortäqyia,

“Ainge di ama pris ma ama soktäm doqor ma Melkisedek.”

18 Aomni di angätni ama muräkt kärangätni i sa ma Ngämuqa qa mu ngät di rhäkt di sa qa mu ngät tage inguna qaku angärha anga qrot masirhat dä qosaqi ama männmäñini na ngät 19 dap aomni di sa ma Ngämuqa qa mu angätni ama qatnanakt kärangätni i ama mär ngät masirhat bä nävät a ngät di sa ut tet sa glaqot na qa. Inguna ama Muräkt di sa qaku ngä namualat sä guani iva ini ngä rhän i sa mamär nä ini.

20 Dä ma Kraisi di qaku qa män i ama pris na qa sañis na ama musärhäm. Dap iarhakt kärarhae i mäqi rha män i ama priskäna na rha di sa rha män doqoräkt sañis na ama musärhäm. 21 Sokt di ma Kraisi di sa ma Ngämuqa qa mualat sä qa iva qa rhän i ama pris na qa na ama

musärhäm. Ma Ngämuqa qäarakni i qa mualat toqoräkt di qa qoar na qa rhoqortäqyia,

“Ma Engeska diva qaku qä naqut-sasorhane nä aa snängaqa rhoqoräkt i qa musärhämes toqortäqyia,
‘Ainge di ama pris ma ama soktäm.’”

22 Rhom däkt di sa äm ngä mualat sä ma Jisas bä qa män i ama ruqa qäarakni i qät sämaengätki na ama iaräs na ngät ama rharesbane qarangätni i ama mär ngät masirhat pät ama mru ngät ma rharesbane angät tpäs.

23 Ama priskäna qäarahani i sa mäqi rhat tualat di ama rhäqäp na rha inguna qaku mamär vät a rha iva as tat tualat i ama priskäna na rha inguna nävät ama tñäpki. 24 Sokt di ma Jisas kat sangar ama lat kärangätni i ama pris na qa vasägos inguna qat däqäm basägos. 25 Bä nga rhoqoräkt di nävät a nas maräkt di mamär vät a qa iva qa rhumaiar iarhakt kärarhae i rhat tet sa glaqot nä ma Ngämuqa inguna qa di qat däqäm basägos ivakt iva qä nän sävät a rha.

26 Di ama märäm masirhat i sa aut pris ama vit na qa toqoräkt kärakni i mamär vät a qa iva qat tatnärhäm ut. Qa di ama räktka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong dä qaku qa mualat na anga vuini. Bä ma Ngämuqa qa matmät sä qa nämäni ama ruvek kärarhane i rhat tualat na ama vuirhong bä qa sek ma Jisas tävit säda ama usäpki arha ron. 27 Qaku ma Jisas kät läk iva qät boda ama vodämes pät ama qunäng moe i narhoer va qät boda ama vodämes bä ba nas maräkt sa aa vuirhong dä nasot dä va qosaqi qat tualat toqoräkt bä ba ama ruvek toqor iarhakt arhani ama priskäna ama vit na rha. Dap kinak ka voda ama vodämes masägos bä ba ama rhodäm moe nasot bä ba ama ruvek moe rhoqoräkt i qa vodäm mes. 28 Ma Ngämuqa aa Muräkt di ngät tuqunän bät ama gamoe qäarahani i qaku arha anga qrot masirhat iva rha

rhän i ama priskäna ama vit na rha. Sukt di ama enge na ama musärhäm gärangätni i sa ngä män nasot ama Muräkt di ngät tuqunän bät ama ngärhoemga iva qa rhän i ama pris ama vit na qa qärakni i sa ma Ngämuqa qa mualat sä qa bä qa män i sa mamär na qa vasägos.

8

Ma Jisas Di Ama Pris Ama Vit Na Qa Bä Ba Ama Rharesbane Qärangätni I Ama Vit Na Ngät Pa Ama Mru Ngät Ama Rharesbane Angät Tpäs

¹Näkt ama moräm mäni aurha enge di rhoqortäqyia, ut di sa aut pris ama vit na qa rhoqoräkt bä qa di qat muqun dä iaqäkt aa mämugunäs angärha märmär da ama usäpki arha ron gäarak i ama ansäs ama vit na ngät sagem ga da ama usäpki arha ron. ²Dä iaqäkt aut pris kat tualat pät ama ivärhimem ama qumärqumär imem mamär da ama engätki na qi ama ansäspämgi ama me qi arha ron gäaraktni i sa ma Engeska ma Ngämuqa qa rhäk pät a qi dap kaku ama ruvek ta rhäk pät a qi.

³Ama priskäna ama vit na rha moe asägäk asägäk di sa rha muqunän bät a rha ivakt iva rhit boda ama vänbon dä ama vodämes. Bä äkt i qosaqi mamär iva rhak täkt ama pris di aa anga guani ivakt iva qä vodäm ini. ⁴Ngakt bä qale ma Kraiss mäni ama ivätki di nak ka di vadi va qaku ama pris na qa inguna ama priskäna rha e qärrahani i rhat dräm dit boda ama vänbon barhäm ama Muräkt. ⁵Rhat tualat i ama priskäna na rha dä arha lat di nak kop ama iauski na ngät sävät iarhongäkt kärqärhong i qali lirhong da ama usäpki arha ron. Inguna nga rhoqoräkt i sa qorhäs iva ma Moses kä rhäk pät ama ansäspämgi ama me qi dä ma Ngämuqa qa rhodröp ka i qä qoar toqortäqyia, "Mamär iva ngia rhualat nä iarhongäkt moe varhäm ama iauski qäraktni i sa ngua qur a

nge rhäm gi da ama damgi at täväs."

⁶Bä rhäkt di sa ma Kraiss ka rha ama lat i ama pris ama vit na qa qärangätni i ama mär ngät masirhat pät iarhakt arhani ama priskäna ama vit na rha arha lat angät tpäs. Bä qosaqi rhoqoräkt di ama iaräs na ngät ama rharesbane qärangätni i qat tualat parhäm ngät di ama mär ngät masirhat pät ama mru ngät ama rharesbane angät tpäs. Iomäkt dingu na ama iaräs na ngät ama rharesbane di sa ma Ngämuqa qa mualat na ngät na ama iaräs na ngät ama mumänaris kärangätni i ama mär ngät masirhat pät ama mru ngät ama mumänaris angät tpäs.

⁷Inguna ngakt bä vadi mai iangärhäkt ama narhoer ngät ama rharesbane* di qaku guani qärqäni i ama vu ini mäni ngät dä sa mai mamär iva qaku urhit läk nani ama unmem na ngät ama rharesbane.

⁸Sukt di ma Ngämuqa qa lu ama Judaqäna i qaku rha met parhäm ama narhoer ngät ama rharesbane bä qa märhamän doqortäqyia,

"As ngäni lu i ma Engeska qä qoar i ama qäväläm ngät dän gärqomni iva ngua rhualat na ama iaräs na ngät ama rharesbane ge ama enevaqi i ma Israel qi na ama enevaqi i ma Juda

⁹bä rhangät täkt ama rharesbane diva qaku ngät toqor ama rharesbane qärangätni i sa ngua mualat na ngät ge arhä mamäkkäna vät ama qäväläm gärqomni i sa ngut sangar da arhä rhäkt ivakt iva ngua rhet sä rha nävät ama ngärhätkka ma Isip."

Ma Engeska qä qoar i, "Qaku ngut lavuqi na rha

inguna rha di sa qaku rhat tet parhäm gu rharesbane."

¹⁰Ma Engeska qä qoar i rhangät täkt di ama rharesbane qärangätni

* 8:7 ama narhoer ngät ama rharesbane Rhangät täkt ama rharesbane di sa ma Ngämuqa qa von däm ngät da ama damgi ma Sainai.

- iva ngua rhualat na ngät ngu
na ama enevaqi i ma Israel
nasot iomäkt ama qäväläm.
“Va nguät tu gu muräkt mät arhä
snängaqa
dä va ngut säm a ngät da arha ron
bä aingo diva arhä Ngämuqa na
ngo
bä rha diva gua ruvek na rha.
11 Dä va qaku rhi nasu ne i akni qä su
aa ruaqa
ura aktni qi su arha ruaqi i rhi
qoar toqortäqyia, ‘Mamär iva
ngiat dräm ma Engeska’
inguna va rha moe diva rhat
dräm a ngo
näma dä ama moräs na rha
masirhat ura ama gaini na rha
mamär.
12 Va ngut lavuqi na rha sa arha lat
ama vu ngät
bä va rät pät a ngo na arha
vuirhong.”

13 Bä nga rhoqoräkt i ma Ngämuqa
qat tamän sävät ama iaräs na ngät
ama rharesbane dä qat tualat sa
ama narhoer ngät ama rharesbane
bä ama mäñmäñini na ngät. Dä
agini qärqäni i ini ngät dän i ama
mäñmäñini nä ini dä ama mru ini di
sa qorhäs iva ianiäkt diva qäbäs nä
ini.

9

Ama Qumärqumär Äs Mamär Ama Ivärhäs Nämäni Ama Ivätki

1 Dä qäqi ama narhoer ngät
ama rharesbane di angät tisu na
ama ansäs dä angärha ivärhäs ama
qumärqumär äs mamär mäni ama
ivätki. 2 Iosäkt ama ivärhäs di ama
ansäspämgi ama me qi qäraktni i ama
ruvek ta rhäk pät a qi. Bä da ama
narhoer äm ama qäväläm äm angärha
ron buk pämgä di qale ama lirkäga
qäraktni i qat mair da ama tliga dä
ama laiqa sä ama bretkäna iva sage
ma Ngämuqa. Iosäkt ama ivärhäs
di rhat tes äs i ama qumärqumär äs
mamär ama ivärhäs.

3 Bä säng ama boiqi ama mor qi
arha rhäng di ama unbam na äm ama

qäväläm gärqomni i rhat tes äm i ama
vit na äs ama qumärqumär äs mamär
ama ivärhäs. 4 Bä dä iomäkt ama
unbam na äm ama qäväläm angärha
ron di qale ama vodämes na ama in-
sens angät laiqa e. Iaqäkt ama laiqa
di sa rha ong bät aa qämirleng moe
na ama gol. Dä qosaqi qale ama
bokis na ama rharesbane e qäraktni i
qosaqi sa rha ong bät aa qämirleng
moe na ama gol bä da aa ron di qale
ama kainaqi qäraktni i sa rha mualat
na qi na ama gol qäraktni i qale ama
mana mät ki dä qosaqi e di qale ma
Aron aa tliga qäraktni i mudu vur
vät a qa näkt sävät ama duliglem na
ama rharesbane. 5 Bä vät iaqäkt ama
bokis aa rhäng di aiomni inät muqun
gärqiomni i rhat tes iom i ama serubim
bä in givaet di qale ngät daver ama
mämugunäs na ama lavuqi.

As pät tom däkt ama qäväläm di
qaku mamär vät a ut iva ut tamän
masirhat sävät tärhong däkt.

6 Bä sa nga qale iarhongäkt to-
qoräkt dä nasot dä ama priskäna rhat
dräm dat tet sämät ama narhoer äm
ama qäväläm bä rhat tualat na arha
lat 7 sokt di sämät ama unbam na äm
ama qäväläm di sokt ama pris ama
vit na qa qat tet bä sae näkt kat tet
sae masägos da ama quiaqa aa ron.
Näkt pa qaku qä nasäs sae dap pa qät
ta ama biaska bä iaqäkt ama biaska
di qät bodäm ga bä ba nas dä qosaqi
bä ba ama ruvek pät arha vuirhong
angät tpäs kärqärhongni i sa qaku rhat
dräm i ama vuirhong nä irhong.

8 Nävät iangärhäkt ama lat di sa
ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa
qär qur a ut i ama iska säva ama vit
na äs ama qumärqumär äs mamär
ama ivärhäs di as kaku rha rhar
mät ka vät ama qäväläm doqoräkt i
as ama narhuir qi ama ansäspämgi
ama me qi di qiat mair. 9 Iaqyäkt
ama ansäspämgi ama me qi di
qiat tuqunän sävät tangät täkt ama
rhodäm. Bä varhäm iangärhäkt ama
lat di rhit bon da ama vänbon dä ama
vodämes kärangättni i qaku mamär iva
ngä namualat sa ama ruqa qäraktni i

qat dräm gä nänäs sage ma Ngämuqa iva qat dräm i isiska vät a qa nämät ama rhäksärhäm bät ama vuirhong angät tpäs. ¹⁰ Dap kinak iangärhägt ama vänbon dä ama vodämes di sökt ngät sävät ama tmäs dä ama rigi bä qosaqi sävät iarhongägt kärqärhong i irhong doqor ama lat kärangätni i rhit tor ama qärhong bä ama muräkt bä ba ama släqyige bä iangärhägt diva qale ngät bä dängdäng bät ama qäväläm gärqomni iva ama iaräs na qa ama iska qa rhän.

Ama Rhäqästäm Nävät Ma Kraisa Biaska

¹¹ Sokt di nga rhoqoräkt i ma Kraisa ka män i ama pris ama vit na qa na qa bä ba ama märirhong gärqärhongni i sa irhong ngä män dä qa met pa ama ansäspämgi ama me qi qarakni i ama vit na qi dä sa mamär na qi masirhat daver ama narhuir qi ama ansäspämgi ama me qi. Rhakt täkt ama ansäspämgi ama me qi di qaku ama ruvek ta rhäk pät a qi bä qosaqi qaku ma Ngämuqa qa säm a qi i qi nämäni aa sämsäm nämäni ama ivätki. ¹² Dä qa mon gop masägos bä ba ama rhodäm moe nasot säva ama vit na äs ama qumärqumär äs mamär ama ivärhäs bä qaku qa met sae sa anga memeqäna ura anga bulmakaoqäna angä rhoes angät biaska dap kinak ka mon nävät aa biaska maräkt. Bä nävät iangärhägt ama lat dä sa qa rhäqäs täm ut bä aa rhäqästäm diva qale ngät ma ama soktäm.

¹³ Inguna ngakt bä rhit prit na ama memeqäna dä ama bulmakaoqäna ama gamoe angät biaska dä na ama ligätki nasot ama bulmakao ama rhoem ga vät iarhakt ama ruvek kärarhani i qaku ama qumärqumär ta ivakt iva ngärhi qumär ta bä va ama qumärqumär arhä släqyigleng ¹⁴ di nak pa ma Kraisa aa biaska qä qumär aut snängaqa masirhat mamär. Bä va ut dräm i sa isiska vät a ut nämät ama rhäksärhäm bät ama lat kärangätni i ama mäñmäñini na ngät angät tpäs. Dä va mamär vät a ut iva ut tualat bä ba ma Ngämuqa ama ngät däqäm

ga. Ma Kraisa kärakni i sa qaku anga qävuini vät a qa di qa vodäm mes nävät ama Qloqäqa ama sok täm ga sage ma Ngämuqa.

¹⁵ Dä soknga qa di ama ruqa qarakni i qa e mänguräp ma Ngämuqa dä ama ruvek. Bä qat tualat parhäm ama iaräs na ngät ama rharesbane ivakt iva iarhakt kärarhae i sa ma Ngämuqa qa mes ta va rhi rha iarhongägt kärqärhong i ama sok täm irhong gärqärhong i sa qa mumänaris iva qä von da rhäm irhong. Iangärhägt ama lat dinguna akni sa qa ñäp bä rhoqoräkt di sa qa rhäksasot a rha nämät ama vuirhong angät täksärhäm gärqärhongni i sa rha mualat nä irhong da ama narhoer ngät ama rharesbane angät käväläm angärharon. ¹⁶ Nga rhoqoräkt i qale ama abujit nage ama ruqa qarakni iva qä ñäp kärqitni i it ngät tamän iva sävetka qä rha aa qärhong nasot aa tñäpki di mamär iva ut dräm i ngätki i sa iaqäkt ama ruqa qa ñäp dä nasot dä va irhäkt ama abujit it ngät tualat. ¹⁷ Inguna irhäkt ama abujit di it ngät tualat sokt toqoräkt i iaqäkt kärak i sa qa säm bä bit di sa qa ñäp dap kaku it ngä namualat toqoräkt i as kat däqäm.

¹⁸ Bä nga rhoqoräkt dä qäqi ama narhoer ngät ama rharesbane di sa ma Ngämuqa qa nasäng na ngät di qoki mamär iva qrir na ama biaska. ¹⁹ Inguna nga rhoqoräkt i ama muräkt asägängät asägängät moe di sa ma Moses ka märhamän bät a ngät särha ama ruvek moe dä qa rha ama bulmakaoqäna ama rhoes dä ama memeqäna angät biaska ngä na ama rigi dä ama qurät ngät ama sipsipkäna angät käseng näkt sävät ama ngämungäm angät ngärhäktka ama hisop bä qa vritne vät ama ilotka na ama abuk dä qosaqi qa vritne vät ama ruvek moe. ²⁰ Bä ma Moses kä qoar toqortäqyia, "Rhak täkt di ama biaska na ama rharesbane qärangätni i sa ma Ngämuqa qa rhäkne iva bä ba ngän." ²¹ Bä qosaqi rhoqoräkt dä ma Moses ka vrit na ama biaska vät ama ansäspämgi

ama me qi dä vät iarhongäkt moe qärqärhong i rhat tualat na ama lat na ama ansäs sage ma Ngämuqa nä irhong. ²² Bä ngätki i varhäm ama Muräkt di qorhäs iva iarhongäkt moe diva ama qumärqumär irhong nävät ama biaska dap ngakt bä qaku qrir na anga biaska dä va sirhäkt kaku anga qyiradeng ngä rhän sävät ama vuirhong.

²³ Bä äkt i mamär iva nävät ama vodämes diva rhi qumär iarhongäkt kärqärhong i ama iauski nä irhong de vät ivät kärqärhong i irhong doqor iarhongäkt tävuk da ama usäpki arha ron dap iarhongäkt maräkt da ama usäpki arha ron di mamär iva irhong ngä rhän i ama qumärqumär irhong nävät ama vodämes kärangätni i ama mär ngät masirhat pät ama vodämes angät tpäs kärangätni i rhit bodäm ngät iva varhäm ama Muräkt. ²⁴ Inguna ma Kraisi di qaku qa met säva ama qumärqumär äs mamär ama ivärhäs kärqosni i sa ama ruvek ta mualat na äs kärqos i nak kop ama iauski na äs sävät ama engätkinirhong dap kinak ka met säda ama usäpki arha ron maräkt divakt iva rhäkt di qat mair vä ma Ngämuqa aa qäranas iva bä ba ut.

²⁵ Bä qosaqi qaku qa met sae ivakt iva vät ama qäväläm nasot a ne dä va qät bodäm mes toqor ama pris ama vit na qa bä ba ama Judaqäna qäarakni i qat dräm gat tet säva ama vit na äs ama qumärqumär äs mamär ama ivärhäs pät ama qoeo asägäk asägäk moe na ama biaska qäarakni i qaku aa biaska maräkt. ²⁶ Inguna ngakt bä vadi mai rhoqoräkt dä mamär iva vät ama qäväläm nasot a ne dä sa va qat don säda ama märänga aa ron mänasäng naimäk äkt i ama rhari-mini sa ama ivätki bä qia män bä sarhäkt. Dap kinak sa qa män bät ama dängdängini na ngät ama rhodäm gop masägos bä ba ama rhodäm moe nasot ivakt iva qä rhäksot na ama vuirhong nävät iomäkt i sa qa maräkt ka vodäm mes.

²⁷ Dä sa ma Ngämuqa qa muräkt iva

ama ruvek asägäk asägäk diva sävetka qä näp sokt masägos näkt nasot dä va ama matnävämne ngä rhän bät a qa. ²⁸ Bä äkt i ma Kraisi ka vodäm mes masägos ivakt iva qä rha ama rhäqäp na rha ama ruvek arha vuirhong nae. Bä va qa rhän bät aa unmem na äs aa mänmänäs di qaku ivakt iva qä rhäksot na ama vuirhong dap kinak pa qa rhumaiar iarhakt kärarhae i sa qale rha nani a qa i nani a rha masirhat iva rhi lu qa.

10

Ma Kraisi Aa Vodämes Kärangätni I Sa Qa Von Däm Ngät Masägos

¹ Ama Muräkt di nak kaku ama mär qi ama iauski sävät ama mär irhong ama engätkinirhong gärqärhongni iva irhong ngät dän bä äkt i qaku mamär vät a ngät iva ngät tualat sä iarhakt kärarhae i rhat tet sa glaqot nä ma Ngämuqa bä va rha rhän i sa mamär na rha nävät ama vodämes kärangätni i rhat dräm dit bon däm ngät pät ama qoeo moe nasot a ne. ² Ngakt bä vadi mai iangärhäkt ama vodämes di mamär vät a ngät iva ngät tualat toqoräkt di vadi mai as kaku rhit bon da ama vodämes inguna ama ruvek kärarhani i rhi nänsäs sage ma Ngämuqa di vadi mai sa ama qumärqumär ta dä soknga va qaku rhat tu arhä snäng i as tat tualat na anga vuirhong. ³ Dap kinak iangärhäkt ama vodämes di ngärhit puk pät ama ruvek sävät ama vuirhong bät ama qoeo moe nasot a ne ⁴ inguna ama bulmakaoqäna ama gamoe dä ama memeqäna angät biaska di qaku mamär iva qä nata ama ruvek arha vuirhong nae.

⁵ Bä äkt i nga rhoqoräkt i sa qorhäs iva ma Kraisi ka rhän sämäni ama ivätki dä qa qoar toqortäqyia,

“Ainge di sa qaku nani a nge na anga vodämes dä anga vänbon sokt di sa ngia rhäkmü na ama släqyige bä ba ngo.

⁶ Dä qaku märmär gem nge

nävät ama vänbon gärangätni i sa rhit päs ngät dä ama vänbon bät ama vuirhong angät tpäs.

⁷ Dä nasot dä ngua qoar i, 'As ngi nari ngo gu Ngämuqa, sa ngua män ivakt iva nguät tualat na ama lat parhäm gi snängaqa qärangätni i ngät parhäm ama enge qärangätni i sa rha säm a ngät sävät a ngo va ama ilotka na ama abuk.'

⁸ Narhoer dä qa qoar toqortäqyia, "Ainge di qaku nani a nge na anga vänbon ura anga vodämes ura anga vänbon gärangätni i sa rhit päs ngät ura anga vänbon bät ama vuirhong angät tpäs." Iarhongäkt di rhit bon däm irhong barhäm ma Ngämuqa aa Muräkt nage ma Moses. ⁹ Dä nasot dä qa qoar i, "As ngi nari, sa ngua män ivakt iva nguät tualat na ama lat parhäm gi snängaqa." Ma Jisas kät ta ama narhoeräm nae ivakt iva qa rhu ama unbam na äm mät ama narhoeräm angät släqyäs. ¹⁰ Ma Jisas ma Kraisk ka arñis na ut bä bä ma Ngämuqa rhoqoräkt i qa met parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa bä qa voda aa släqyige masägos bä ba ama rhodäm moe nasot.

¹¹ Ama priskäna bä ba ama Judaqäna moe asägäk asägäk di sävetka qat mair sa aa lat pät ama qunäng moe. Bä vät ama qäväläm nasot a ne di qät bon da ama vodämes kärangätni i ama sägängät kärangät i qaku mamär vät a ngät iva ngärhit ta ama vuirhong nae. ¹² Sökt di nga rhoqoräkt i ma Kraisk ka von da ama sägängät ama vodämes pät ama vuirhong angät tpäs kärangätni i bä ba ama rhodäm moe nasot dä qa muqun dä ma Ngämuqa aa märmär ¹³ bä inamäk nävät iomäkt ama qäväläm dä sa qale qa e bä va rhoqoräkt bä dängdäng iva ma Ngämuqa qa rhualat sa aa ikkäna bä va rha rhän i ama laiqa na rha nanokt aa qäriglem. ¹⁴ Nävät iangärhäkt ama sägängät ama vodämes di sa ma Kraisk ka mualat sa ama ruvek bä rha män i sa mamär na rha ma ama söktäm

iarhakt kärarhae i sa ma Ngämuqa qä rharñis na rha iva rha rhän i ama ruvek kärarhani i nani a qa na rha rhoqoräkt.

¹⁵ Dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qosaqi qat tamän särhäm ut sävät iarhongäkt i as narhoer di qä qoar toqortäqyia,

¹⁶ "Ma Engeska qä qoar i, 'Rhangät täkt di ama rharesbane qärangätni iva ngua rhualat na ngät ngu na rha nasot iomäkt ama qäväläm.

Va ngua rhu gu muräkt da arha ron dä va ngu säm a ngät mät arhä snängaqa.'

¹⁷ dap saqi as ka qoar i,

"Va rät pät a ngo mas na arha vuirhong dä qosaqi arha lat ama vu ngät."

¹⁸ Nga rhoqoräkt i sa ma Ngämuqa qa qyiradeng nä sävetka aa vuirhong dä aa lat ama vu ngät dä va iaqäkt ama ruqa diva qaku qä natboda ama vodämes pät ama vuirhong angät tpäs.

Mamär Iva Ut Nanakt Maengätki Nä Ma Ngämuqa

¹⁹ Gua ruavek, dä soknga nävät ma Jisas aa biaska di mamär vät a ut iva ama qraräkta na ut i ut tet säva ama vit na äs ama qumärqumär äs mamär ama ivärhäs ²⁰ näva ama iaräs na qa dä ama ngätäqäm ga ama iska qärakni i sa ma Jisas ka rhar mät ka nanokt ut bä särhage na ama boiqi ama mor qi na aa släqyige.

²¹ Bä aiut di aurha moräs na qa ama pris daver ma Ngämuqa aa ruvek. ²² Bä äkt i mamär iva ut tet sa glaqot nä ma Ngämuqa sa ama engätki na qa ama snängaqa dä sa ama qatnanakt ama qrot ngät mamär. Bä qosaqi va ut tet i sa ma Jisas ka vritne vät aut snängaqa bä isiska vät a ut nämät ama qänäskänes iva urhi rha ama rhäksärhäm dä aut släqyiglem di qa rhor vät igleng na ama rigi ama

qumärqumär qi. ²³ Mamär iva ut san-
gar ma ama qrot na ama sameng bät
aut katnanakt sävät ama märirhong
iva irhong ngä rhän dap pa qale au-
rha anga snängaiom anga udiom in-
guna iaqäkt kârak i sa qa mumänaris
pät a ut sävät irhong di sa mamär vät
a ut iva ut nanakt na qa maengäkki
sä iarhongäkt moekt. ²⁴ Dä mamär
iva ut tu ut snäng iva ut täranas na ne
rhoqor mäniekt bä va aurha snäng bät
arhani dä va ut tualat na ama mär
ngät ama lat. ²⁵ Bä qale ngänit kyi-
radeng nä iomäkt iva väspästämne na
ngän doqor arhani qärrarhani i qaku
rhat dräm dat tualat toqoräkt. Dap
kinak mamär iva urhit sämaqrot na ne
masirhat bä masirhat mamär inguna
sa ut dräm i ama qunäga qäarakni iva
ma Kraisk ka rhän di sa qa e glaqot.

²⁶ Inguna ngakt bä as ut dräm ut
tualat na ama vuirhong bä sa ut dräm
i ut tualat na ama vuirhong nasot
ama qäväläm gärqomni i sa ut ta ama
mädräm sävät ama engäkki di qoki
as kaku qale anga vodämes pät ama
vuirhong angät tpäs. ²⁷ Dap kinak
mamär iva urhit len ma Ngämuqa aa
matnävämne dä qosaqi va urhit len
ama mor äs ama mudäbäs kärqosni i
äs angät kärnaqi ama mor qi masirhat
iosäkt ama mudäbäs kärqos iva äs
ngärhi väs aa ikkäna. ²⁸ Aung gäarakni
i sa qa qyiradeng nä ma Ngämuqa aa
Muräkt nage ma Moses di rhat dräm
di veng ga dap kaku anga lavuqi sävät
a qa rhoqoräkt i ama udiom ura ama
dävaung na rha ama ruvek ti sameng
irhäm ga. ²⁹ Ngakt bä aung di qaku
qa qutdrir sage ma Ngämuqa aa emga
qäarakni i nävät a qa di sa ma Ngämuqa
qa arñis nä iaqäkt ama ruqa bä ba
nas dä iaqäkt di qaku qät kutdrir
sävät ama biaska na ama rharesbane
näkt ka märhamän mava na ama Qlo-
qaqa na ama nänäsävätki dä ngu lu va
ma Ngämuqa qä sangäm na qa rho-
qor mäniekt? ³⁰ Sa nguna ut dräm
iaqäkt kârak i sa qa qoar toqortäqyia,
“Aingo sa ama muvätki. Bä va aingo
ngua rhuvät.” Dä qosaqi qä qoar i,
“Ma Engeska va qa rhatnävämne na

aa ruvek.” ³¹ Mamär iva ngit len
masirhat kre va akni nävät a ngän di
ak na qa ama ruqa rhoqoräkt dä va
arpus na qa sämät ma Ngämuqa ama
ngät däqäm ga aa rhäkt.

³² Mamär iva vuk pät a ngän sävät
ama qunäng mudu i nga rhoqoräkt i
sa qunäga vät a ngän sa ama engäkki
näkt nasot dä qale ngän da ama
märän ama mor ngät angärha ron
³³ bä sai dä arhani rhat tamän mava
na ngän dä rhi slava na ngän da
ama ruvek arhä saqong bä sai dä
ngänit ta ama märänga inguna nävät
iomäkt i ngänät mair ge arhani ama
ruvek kärarhani i sa qale rha da
ama märänga aa ron doqor ngän.
³⁴ Aingän di angän lavuqi di sävät
iarhakt kärarhae i qale rha va ama
tpäskiarharhäng näkt ngänät dräm
gale ngän sa ama bulap dap ngänit
kyiradeng i näma dä ama ruvek tit
ta angän gärhong inguna sa ngänät
dräm i ngän maräkt di angän gärhong
gärqärhongni i ama mär irhong
masirhat tärhong bono dä va qali
lirhong basägos.

³⁵ Dä soknga qale ngän narhon
na angän gatnanakt ama qrot ngät
kärangätni iva ama rhitsek ama mor
ngät ngä rhän sagem ngän nävät a
ngät. ³⁶ Inguna mamär iva qale ngän
mauiu ma ama qrot ivakt iva nga
rhoqoräkt i sa ngän mualat parhäm
ma Ngämuqa aa snängaqa dä va ngäni
rha iarhongäkt kärqärhong i sa ma
Ngämuqa qa mumänaris nä irhong bä
ba ngän. ³⁷ Inguna ma Ngämuqa aa
enge di ngät tamän doqortäqyia,

“As pät ama qäväläm ama qot äm
dä va iaqäkt kârak i qat dän
diva qa rhän näkt pa qaku qä
natiläng.

³⁸ Sökt di iaqäkt kârak i sa qa män i
ama räktka na qa dä gu saqong
nävät aa qatnanakt diva qale
qa da ama iar ama sok täm ngät
angärha ron
dap ngakt bä va bok da aa qat-
nanakt nävät a ngo

dä va qaku märmär gem ngo nävät a qa.”

³⁹ Sökt di ut di qaku ut nävät iarhakt kärarhae i mämae vät a rha sa ama qatnanakt bä äkt iva ma Ngämuqa qä slava na rha mas. Dap kinak aiut di ut nävät kärarhani i sa rhat nanakt bä äkt iva qale lut mamär da ama iar angärha ron.

11

Nävät Ama Qatnanakt

¹ Ama qatnanakt di iomäkt i sa ut dräm maengätki iva iarhongäkt kärqärhong i sa ut nanakt iva ma Ngämuqa qä von ut täm irhong diva qoki irhong ngä rhän. Bä qosaqi ngät di rhom däkt i sa ut dräm iva as iarhongäkt ngä rhän i näma dä sa qaku aung ga lu irhong. ² Bä aurha ikkäna mudu di sa märmär ge ma Ngämuqa nävät a rha nävät a ngät.

³ Nävät ama qatnanakt di sa qunäga vät a ut i sa ma Ngämuqa qa säm ama ivätki qi na ama leqäs dä ama usäpki na aa enge bä äkt i agirhong gärqärhongni i ut lu irhong di qaku qa mualat nä irhong na arhongni qarqärhongni i mamär vät aung iva qä lu irhong.

⁴ Nävät ma Abel aa qatnanakt dä sa qa von da ama vodämes sage ma Ngämuqa qarängättni i sa mär gem ma Ngämuqa nävät a ngät masirhat pät ma Kein aa vodämes angät tpäs. Ma Ngämuqa qa sek sä ma Abel i ama rätkka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong nävät iomäkt i sa qa rha ma Abel aa vänbon. Näma dä äkt bä ma Abel qa ñäp sökt di as kat tamän inguna nävät aa qatnanakt.

⁵ Nävät ma Enok aa qatnanakt dä sa ma Ngämuqa qa rha qa rhävit ivakt iva qaku qä nañäp bä qaku mamär iva aung gä namän bät a qa inguna sa ma Ngämuqa qa rha qa. Näkt toqoräkt i as kaku ma Ngämuqa qa rha ma Enok dä qa sek sä qa i märmär gem ga nävät a qa. ⁶ Bä qaku mamär vät ma Ngämuqa iva märmär gem ga nävät iaqäkt kärak i qaku aa anga qatnanakt

inguna aung gärakni i nani a qa iva qat tet sa glaqot nä ma Ngämuqa di vadi va mamär iva qat nanakt i ma Ngämuqa di qa e bä qosaqi va qat nanakt i ma Ngämuqa diva qät bon da ama rhitsek bä bä iarhakt kärarhae i rhi siqut iva rhi räm a qa.

⁷ Bä ma Ngämuqa qa rhon sävät ma Noa sävät arhongni qarqärhongni iva irhong ngä rhän qarqärhong i as kaku qa lu irhong. Bä äkt i qa nanakt nä ma Ngämuqa dä sa qale qa sa ama qutdrir sagem ga bä ma Noa qa rhäk pät ama mlauski ama mor qi ivakt iva qa rhumaiar na aa qarhae. Nävät tom däkt dä ma Ngämuqa qa matnävämne na ama ruvek nämäni ama ivätki bä ma Noa qa män i ama rätkka na qa dä ma Ngämuqa aa saqong. Ama ruqa di qat dän i ama rätkka na qa di nävät ama qatnanakt.

⁸ Ma Abraham ga mualat parhäm ma Ngämuqa aa rhodräp bä ba qa bä nävät aa qatnanakt toqoräkt i ma Ngämuqa qa mes ka iva qa rhet na äkt i qale qa e dä qa met säva ama ivärhäs kärqosni iva qä rhal äs bä ba nas. Qa met dap kaku qat dräm äkt i sa qat tet iva sae. ⁹ Nävät aa qatnanakt dä sa qa met ivakt iva qale qa vä iaqyäkt ama ivätki na ama mumänaris i ama nañiska na qa e. Dä qat tas pa ama vät kärängättni i ngät toqor ama mämairväm ama me ngät kä nä na Aisak dä ma Jekop. In moe in nä ma Abraham di sa rha moe rha rha ama sägängät ama mumänaris. ¹⁰ Sa qa mualat toqoräkt dinguna qale qa nani aomni ama värhäm ama mor äm gärqomni i äm angärha ribit di ama qrot it kärqom i sa ma Ngämuqa qa rhäk pät a äm.

¹¹ Nävät ma Sara at katnanakt dä sa qia rha ama qrot iva qi sa i näma dä sa qia met e na at koeo inguna sa qiat nanakt nä iaqäkt kärakni i sa qa mumänaris iva qa rhualat parhäm aa mumänaris ba qi. ¹² Dä soknga näva akni ama ruqa qarakni i sa ngäkt kre qorhäs iva qä ñäp dä sa ama rhäqäp na rha ama rhoes ta män gärarhani i arhä rhodäm di ngät toqor ama

rhodäm sa ama qaeng mät ama leqäs bā qosaqi ngät toqor ama qunirhong bät ama qoan gārquārhongni i qaku mamär vät aung iva qä narhodäm nä irhong.

¹³ Rhārha rhäkt ama ruvek moekt di sa rha ñäp sa arhä qatnanakt dap kaku rha rha iarhongäkt kārquārhong i sa ma Ngämuqa qa mumānaris nä irhong iva irhong ngä rhän. Sokt di sa rha lu iarhongäkt dä märmar gem da nävät irhong na gläius näkt tat dräm i rha di ama tmānda dä ama nañista na rha māni ama ivätki. ¹⁴ Ama ruvek kārharhani i rhat tamän doqoräkt di rhi sameng mamär i rhit ñäm nani aosni ama ivärhäs iva bā ba nas. ¹⁵ Vadi mai rhat tu arhä snäng sävät iosäkt ama ivärhäs kārquosni i sa rha met daqule läs dä mai mamär iva evär däm da bā sae. ¹⁶ Dap ta di nak nani a rha na ama ivätki qarakti i ama mär qi masirhat pät iaqyäkt ama ivätki at täväs akti qarakti i qali qi da ama usäpki arha ron. Dä soknga ma Ngämuqa di qaku aqlus pät a qa iva rhat tes ka i arhä Ngämuqa na qa inguna sa qa rhäkmü na ama värhäm bā ba rha.

¹⁷ Bā nga rhoqoräkt i ma Ngämuqa qa siqut nä ma Abraham dä ma Abraham ga vodä ma Aisak sagem ga nävät aa qatnanakt. Bā ma Abraham gārakni i sa qa rha ama mumānaris di sa qä nasäng iva qä voda aa sägäk aa emga sage ma Ngämuqa iva ama vodämes na qa. ¹⁸ Ma Aisak di iaqäkt kārak i sa ma Ngämuqa qa märhamän sävät a qa rhoqortäqyia, “Iarhakt kārharhae iva arhani ama ruvek ti qoar i ainge ma Abraham ngia es na rha diva rhat dän nämäni ma Aisak aa enevaqi.” ¹⁹ Ma Abraham gat tu aa snäng i qäqi mamär vät ma Ngämuqa iva qa rhāranas nä ma Aisak nämät ama tñäpki bā rhoqoräkt dä mamär iva rhi qoar i ma Abraham di nak sa qa rha ma Aisak nämät ama tñäpki.

²⁰ Nävät ma Aisak aa qatnanakt dä qat nanakt iva ma Ngämuqa qä von ma Jekop dä ma Iso rha ama modämne. ²¹ Nga rhoqoräkt i sa

qorhäs iva ma Jekop kä ñäp di nävät aa qatnanakt dä qa an da aa uväs daver aa tлага aa uväski i qä nänsäs bā qa modämne nä ma Josep aa imiom ak dä ak. ²² Da aa iar angät tpäs di nävät aa qatnanakt dä ma Josep ka märhamän sävät ama qäväläm gārquomni iva ama Israelqäna rha rhet nae ma Isip bā qa rhodräp ta sävät aa släp.

²³ Bā nga rhoqoräkt i ma Moses aa nanäk kia sa qa dä nävät ain gatnanakt di aa mamäqiom in ngaip ka vät ama dävagukt ama eqoan inguna sa rha lu i iaqäkt ama qokokka di ama märqa na qa mamär dap kaku rhit len ama vitnaqa aa rhäkne. ²⁴ Bā nga rhoqoräkt i sa mor ma Moses dä nävät aa qatnanakt di qa mer tat tes ka i ma Farao aa ingi at toemga na qa. ²⁵ Qa lu i ama märäm gem ga iva rhi sangäm na qa qä nä ma Ngämuqa aa ruvek dap kaku ama märäm doqoräkt iva qät ta ama märmärgem da ama vuirhong angārha ron gārängätni i ngärhit lir täktäksot na ngät. ²⁶ Ma Moses kat tu aa snäng i ma Kraiss aa qluqi di qi di ama mämägän ama mor ngät masirhat ba qa vät ma Isip at mämägän angät tpäs inguna sa qale qa nani ama rhitsek iva as ngä rhän nasot.

²⁷ Bā nävät aa qatnanakt dä qa met nae ma Isip dap kaku qät len ama vitnaqa aa uraqi inguna qale ma Moses i qa rhoqor akni qarakti i sa qa lu iaqäkt kārak i qaku mamär vät aung iva qä lu qa. ²⁸ Näkt nävät aa qatnanakt dä ma Moses ka nasäng nä iomäkt iva as nasot diva rhat tes äm i ma Pasova bā qa mu ama biaska ivakt iva ama ensel qarakti iva qä veng ama narhoer ta ama rhoes ama gamoe nävät ama Isipkäna diva qaku qä narhäk pät ama Israelqäna.

²⁹ Bā nävät arhä qatnanakt dä ama Israelqäna rha mängaläkt särhage na ama namuqa ma Qurätka i ngäkt kre rhat tet pät ama qräk däm gi ama ivätki sokt di nga rhoqoräkt i ama Isipkäna rha siqut iva rha rhualat toqoräkt dä sa rha ñäp.

³⁰ Bä nävät ama Israelqäna arhä qatnanakt dä arpus na ama värhäm ama mor äm ma Jeriko angät surige bä samäk nasot iomäkt i sa rhi nging dä m ige vät ama ngärhäqyet da udiom ama qunäng.

³¹ Bä ama qavat ki ama evopki ma Rahap di nävät at katnanakt dä qaku qäbäs na qi qi nä iarhakt kärarhae i qaku rha met parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa dap ka sangäm na rha inguna sa qia ar sa ama qasesta na ama märmärgem.

³² Dä ngu lu va nguat tamän masirhat sae sävät ama qatnanakt toqor mäniekt? Nguä snanbät toqoräkt dinguna qaku anga qäväläm ama mor äm ba ngo ivakt iva nguat tamän sävät ma Gideon dä ma Barak dä ma Samson dä ma Jepta bä sävät ma Devit dä ma Samuel näkt ama vämginarha. ³³ Iarhakt ama ruvek di nävät arhä qatnanakt dä rha män näva ama muräktpä m angät tpäs dä rha mualat na ama räkt ngät ama lat dä rha rha ama mumänaris dä rha väs mät ama laiongäna angärha väm ³⁴ dä qosaqi rha veng ama mudäbäs kärqosni i äs angät kärnaqi ama mor qi masirhat dä rha ang masirhat nämät arha ikkäna arha ulaqi arha sen dä ma Ngämuqa qa von da rha ama qrot toqoräkt i qaku arha anga qrot masirhat dä rha di ama qrotta na rha mamär da ama ulaqi arha ron dä rha män näva ama näñis ta ama ulaqimärharhärhäkt arhä väs bä iarhakt ta ang masirhat.

³⁵ Ama evop di sa rha rhäqäs ta arhä näpta nämät ama tñäpki. Bä qosaqi iarhakt ti na ama vämginarha di sa ama ruvek ta slava na arhä släqyigleng dap kaku arha qlak na nas iva rha rhuisiska vät a rha divakt iva mamär iva rha rhäranas bä va rhat däqäm da ama iar qärangät ni i ama mär ngät masirhat angärha ron mugas nasot. ³⁶ Bä arhani nävät a rha di sa ama ruvek ta muma rha bä rha märanäs ta dä arhani nävät a rha di qäqi ama ruvek ta qop pät a rha na ama sengäna dä rha rhon na rha säva ama tpäskiarharhäng. ³⁷ Dap kosaqi

arhani di ama ruvek ta rhumät na rha na ama dui dä rha rhodäkt mäni rha ma ama qäväläm ama unbam dä rha veng da na ama ulaqi arha sen. Sa rhat tet tage rhage i rha mon mät ama sipsipkäna dä ama memeqäna angät ngädäng bä rha di ama tläkta na rha mamär bä qale rha da ama märän maos maos masirhat angärha ron näkt ama ruvek ti slava na rha. ³⁸ Iarhakt ama ruvek di ama mär ta masirhat pät arhani ama ruvek nämäni ama ivätki arhä väs. Bä sa mungsäs sa rha rhage rhage vät ama ivärhäs ama qräk dä bäs bä säda ama dam bä sämät ama uqup dä sämät ama qek pät ama ivätki.

³⁹ Bä näma dä sa ma Ngämuqa qa sek sä rhärha rhäkt moekt inguna nävät arhä qatnanakt sokt di qaku rha rha agirhong gärqärhongni i sa qa mumänaris iva irhong ngä rhän nasot. ⁴⁰ Qaku rha rha iarhongäkt inguna sa ma Ngämuqa qa muräkt na ani qärqäni i ama mär ini masirhat bä ba ut i qa muräkt iva iarhakt kärarhae i qale rha sañis na ut diva rha rhän i sa mamär na rha sokt pät ama qäväläm doqoräkt i qali lut ut na rha.

12

Ma Jisas Di Aut Katnanakt Angät Tarebäm Na Qa Bä Iaqäkt Kärak I Qat Tuirhir Täm Ngät Bä Va Sa Mamär Na Ngät

¹ Dä soknga da aurha iar angärha ron gärangät ni i sa ma Ngämuqa qa mu ngät pa aut kamäs di mamär iva qali lut ma ama qrot i ngäkt kre i urhi ngang da ama ngagi arha ron bä mamär iva ut tu agirhong gärqärhongni i irhong ngät tusar na aurha tmerhäs tage ngä na ama vuirhong moe. Mamär iva ut tualat toqoräkt inguna ama gulän gi ama mor qi na ama ruvek toqor iarhakt kärarhae i sa arhä qatnanakt di sa rha ing dä m ut bä rhat lu ut. ² Dap pa sokt kale aut saqong mäni ma Jisas kärakni i aut katnanakt angät tarebäm na qa bä qosaqi iaqäkt kärak i qat tuirhir täm ngät bä va sa

mamär na ngät. Iaqäkt di sa qa mon säda ama märänga aa ron mäni ama sämänanamuqa i qät kyiradeng na ama qluqi dap kat tu aa snäng sävät ama märmärgem gärangätäni iva ngä rhän nasot kärangät i sa ma Ngämuqa qa mu ngät pa aa qamäs. Bä rhäkt di sa qat muqun dä ma Ngämuqa aa mämugunäs angärha märmär.

Qale Arusus Pät A Ngän

³ Ngän du angän snäng sävät ma Jisas kärakni i sa qale qa da ama märänga ama mor qa aa ron nage ama ruvek kärarhani i rhat tualat na ama vuirhong divakt iva qale arusus pät a ngän ura aeqokt ngän. ⁴ Da angäna ulaqi arha ron särhäm mes nämät ama vuirhong di qoki as kaku ngänät mair ma ama qrot särha ama vu ngät ama lat bä dängdäng i qrir na angän biaska. ⁵ Nga sa rät pät a ngän na ama sämaqrot nage ma Ngämuqa va aa enge qärangätäni i rhoqor qre i aa es na ngän i qat tamän särhäm ngän na ngät? Qat tamän doqortäqya,

“Nguä emga, qale ngi natmu gi snäng i ma Engeska aa muräktäm ba nge di ama mäñmäñini na ngät bä qosäqi qale arusus pät a nge rhoqoräkt i qar qur a nge sävät gia lat ama vu ngät.

⁶ Inguna ma Engeska qat dräm gat turäkt tä iaqäkt kärak i aa snäng bät a qa dä qä sangäm na ama rhoes moe asägäk asägäk kärarhani i qä rhar sä rha sagem mes.”

⁷ Mamär iva qale ngän mamär ma ama qrot dä ma Ngämuqa aa Muräktäm angärha ron. Qa di qat tualat sä ngän i aa es na ngän. Inguna ngu lu agi ama ngärhoemga qärakni i qaku aa mamäk kat dräm gat turäkt täm ga? ⁸ Ngäkt bä qaku ma Ngämuqa qat turäkt täm ngän doqor qa i qat dräm gat tualat toqoräkt bä ba aa es moe di sa ama nädarhängda na ngän dap kaku aa es na ngän maengätki. ⁹ Aomni sae di aut mamäkkäna qärarhani i rha

nämäni ama ivätki qärarhae i sa rhat turäkt täm ut bä urhit kutdrir sagem da. Nga qaku ama märäm masirhat toqoräkt iva qali lut mamär vä ama Ngätmamäk na ama qluqaqa aa rem bä ut däqäm?

¹⁰ Inguna rha di sa rha muräkt täm ut sokt pät ama qot äm ama qäväläm barhäm ama lat kärangätäni i ama märäm gem da sokt di ma Ngämuqa qat turäkt täm ut iva ama märäm bä ba ut ivakt iva u rhän i ama qumärqumärta na ut toqor qa.

¹¹ Rhäkt di vät ama qäväläm moe di sa ma Ngämuqa qat turäkt täm ut dä urhi nari i aruan dap kaku mär gem ut. Sokt di as nasot dä va iangärhäkt ama lat diva ngärhi sa ama gavam na ama räkt ngät ama lat kärangätäni i ngät dän sa ama bulap pät iarhakt kärarhae arha iar qärarhae i sa ma Ngämuqa qa su rha rhoqoräkt.

¹² Dä soknga mamär iva ngänit sek angän däkt kärangätäni i sa arpus na ngät tämane dä va ngänit sämaqrot na angän guum gärangätäni i qaku angärha anga qrot masirhat. ¹³ Dä va ngäni slaräkt na ama is nanokt angäna qar divakt iva agirhong gärqärhongni i ama väva rhäm irhong diva qaku irhong ngä namän i mava nä irhong mas dap kinak pa märäs pät irhong.

¹⁴ Mamär iva ngän dualat ma ama qrot nani ama bulap mänguräp mä ngän ngän na ama ruvek moe bä qosäqi va ngän dualat nani ama iar ama qumärqumär ngät kärangätäni i ngäkt bä va qaku qale aa iar toqoräkt dä va qaku sävetka qä nalu ma Engeska. ¹⁵ Ngänit lu mamär i varis aung nävät a ngän di qaku mamär vät a qa iva qä narha ma Ngämuqa aa ñämsävätki. Bä qosäqi va ngänit lu i vadi va qale vuk sa “anga snagut na anga snängaqa anga vu qa” mänguräp mä ngän bä qat dän sa anga märänga dä nävät a qa di ama rhäqäp na rha ama ruvek diva mava na rha. ¹⁶ Mamär iva qale aunggä namualat na anga lat na ama qavatka ura qat tualat na anga lat

kärangätni i nävät a ngät di qaku anga qutdrir sage ma Ngämuqa rhoqor ma Iso qarakni i qa voda aa vänbon nani ama tmäs maqälak i iangärhäkt ama vänbon gärangätni i mai va ngät bä ba ama narhoer qa ama rhoemga. ¹⁷ Inguna sa ngänät dräm i nga nasot toqoräkt i nani a qa iva qä rha iangärhäkt ama modämne dä qaku aa mamäk ka von ga rhäm ngät. Dä ma Iso di qaku mamär vät a qa iva qa rhän bät aung anga iska iva qä qut-sasorhane na aa lat näväm ga nämä dä äkt bä qät näm nani a qa na aa qoepka.

Ama Muräktpäm Gärangätni I Qaku Mamär Vät Aung Iva Qä Narhästäs A Ngät

¹⁸ Aingän di sa qaku ngän män sämäni ama damgi bä qaku ngän män bät iarhongäkt kärqärhong i sa mudu ama Israelqäna rha män bät irhong gärqärhong i irhong doqor ani qärqäni i ini ngät dang masirhat bä qosaqi sävät ama bängangit dä ama eqoeqi ama iläñ gi dä ama lauräm ¹⁹ dä ama biugal aa eguinga näkt sävät akni aa eguinga qarakni i aa enge ngä mualat sa ama ruvek kärarhani i rhat nari ngät bä rhit nok pät a qa iva qale qä natmärhamän bät anga enge savono sävät a rha. ²⁰ Inguna qaku mamär vät a rha iva mänadin bät a rha dap känäskänes ta masirhat sävät ama rhäkne qärangätni i sa ma Ngämuqa qa von da rhäm ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia, “Ngakt bä qäqi ama släktka qät täk pät takt täkt ama damgi diva ngäni rhumät na qa na ama dui.” ²¹ Ngäktki i rhit len masirhat mamär nävät iarhongäkt kärqärhong i sa rha lu irhong bä qäqi ma Moses ka qoar i, “Sa värvar vät a ngo i ngut len.”

²² Dap kinak sa ngän män bä sämäni ama damgi ma Saion dä sävä ma Ngämuqa ama ngätdäqäm ga aa värhäm ma Jerusalem gärqomni i sa qale läm da ama usäpki arha ron bä sage ama enselqäna qärarhani i qaku mamär vät aung iva qä narhodäm na

rha qärarhae i sa västämne na rha sa ama märmärgem. ²³ Bä sa ngän män sage ma Ngämuqa aa narhoer ta aa es ama gamoe qärarhani i sa västämne na rha qärarhae i qale arhä ngärhep pa ama abuk da ama usäpki arha ron bä sage ma Ngämuqa qarakni iva qa rhatnävämmne na ama ruvek moe näkt sage ama räkt ta ama ruvek arhä qloqaqa qärarhani i sa ma Ngämuqa qa mualat sä rha bä rha män i sa mamär na rha. ²⁴ Bä qosaqi ngän män sage ma Jisas kärakni i sa qale qa mänguräp ma Ngämuqa dä ama ruvek na ama iaräs na ngät ama rharesbane näkt sage ama biaska qarakni i sa ma Jisas ka vrit na qa. Iaqäkt ma Jisas aa biaska di qat tamän bät ama enge qärangätni i ama mär ngät masirhat mamär vät ma Abel aa biaska aa enge angät tpäs.

²⁵ Ngänit lu mamär i varis ngänit kyiradeng nä iaqäkt kärak i qat tamän inguna nga rhoqoräkt i qaku iarhakt ama ruvek ta ingis ma Ngämuqa aa rhäksärhäm mudu rhoqoräkt i qaku rha nari nämät iaqäkt kärak i qa rhon sävät a rha vät ivät dä va qaku mamär vät a ut iva ut naingis ma Ngämuqa aa rhäksärhäm gre va qaku ut nari nämät iaqäkt kärak i qät don sävät a ut näda ama usäpki arha ron. ²⁶ Vät iomäkt ama qäväläm imäk äkt dä aa eguinga qa rhästäs ama ivätki sokt di rhäkt di sa qa mumänaris toqortäqyia, “Va saqi as pa ngu rhästäs masägos di qaku sokt ama ivätki dap kosaqi ama usäpki.”

²⁷ Rhangät täkt ama enge i, “Va saqi as pa ngu rhästäs masägos” di ngärhir qur a ut i ma Ngämuqa va qä rha iarhongäkt nae qärqärhong i mamär vät aung iva qä rhästäs irhong i qärqärhong i sa ma Ngämuqa qa säm irhong. Va qa rhualat toqoräkt divakt iva iarhongäkt kärqärhong iva qaku mamär vät aung iva qä rhästäs irhong diva as kali lirhong. ²⁸ Dä soknga mamär iva ut tes ama mär sage ma Ngämuqa inguna sa ut ta ama Muräktpäm gärangätni i qaku mamär vät aung iva qä narhästäs a ngät. Bä

nga rhoqoräkt dä mamär iva urhi nänsäs sage ma Ngämuqa i ut tualat na ama räkt ngät ama lat sa ama qutdrir näkt pa qräk mät ut masirhat nävät aa lat ²⁹ inguna aut Ngämuqa di qa rhoqor ama mudäbäs kärqosni i äs ngärhit päš iarhongäkt moe.

13

Ama Vodämes Sage Ma Ngämuqa Qärangätni I Märmär Gem Ga Nävät A Ngät

¹ Mamär iva aingän ama qatnanaktpämda di vasägos dä va angäna snäng bät a ne.

² Dä va qale ngän det daqule ama lat kärangätni iva ngäni rhar sa ama nañista sagem mes inguna arhani rha mualat toqoräkt bä sa rha lu vät ama enselqäna sokt di qaku rhat dräm doqoräkt.

³ Mamär iva ngän du angän snäng sävät iarhakt kärarhae i qale rha va ama tpäskiarharhäng i rhoqor qre i qale ngän ngän na rha bä qosaqi va ngän du angän snäng sävät iarhakt kärarhae i ama ruvek ti slava na rha inguna ngän di qosaqi qale ngän mät ama släqyige.

⁴ Mamär iva ngänit lu ama ngärhaegurhini i ama märini mänguräp mä ngän moe dä mamär iva qale ngän naslava na ama ngärhaegurhini angät laiqa inguna ma Ngämuqa va qa rhatnäväme na ama ruvek kärarhani i rhat tualat na ama lat na ama qavatka rhi nä iarhakt kärarhae i rhi qavatnävätlägut.

⁵ Mamär iva angäna iar diva isiska vät a ngät nämät iomäkt i angäna snäng bät ama ligär dä mamär iva mamär sä ngän bät angän snängaqa nävät angän gärhong inguna sa ma Ngämuqa qa qoar toqortäqyia,

“Va qoki qaku ngu namet daqule ngän
dä qosaqi va qaku ngu naqyiradeng na ngän.”

⁶ Bä äkt i mamär vät a ut iva ama qraräktä na ut iva urhi qoar i,

“Ma Engeska di qarakni i qat dräm gat tatnärhäm ngo.

Bä va qaku ngu natlen.

Ngu lu va sirhäkt mamär vät ama ruvek iva rha rhualat na agi a lat sävät a ngo?”

⁷ Mamär iva ngän du angän snäng sävät angän narhoerta qärarhani i sa rha sameng nä ma Ngämuqa aa enge bä ba ngän. Bä va ngän du angän snäng sävät ama gavam gärangätni i ngät dän nävät arha iar dap mamär iva angän gatnanakt diva qoki ngät toqor arhä qatnanakt.

⁸ Ma Jisas ma Krai di qa rhoqor nas mudu bä rhäkt bä ma ama soktäm. ⁹ Mamär iva qale aung gä nartäm sä ngän nae na anga nañis ngät anga rhisu maos maos inguna ama märäm bä ba aut mungäsnäng diva ma Ngämuqa qät sämaqrot na ngät nävät aa nämsävätki. Dap pa qaku ama märäm grekt bä va urhi rha ama sämaqrot nävät ama muräkt sävät ama tmäs kärangätni i qaku ngät tatnärhä iarhakt kärarhae i rhat tet parhäm ngät. ¹⁰ Ut di sa aut laiqa na ama vodämes kärakni i qaku mamär vät iarhakt kärarhae i rhat tualat pa ama ansäspämgi ama me qi iva rhat täš nävät a qa.

¹¹ Rhat dräm dit päš ama släkt angärha släqyigleng dalek na ama ivärhäs kärqosni i ama Israelqäna rhat tas e qärqiglengni i angät biaska di ama pris ama vit na qa qat tet sä qa säva ama vit na äs ama qumärqumär äs mamär ama ivärhäs ivakt iva ama vodämes na qa. ¹² Bä qosaqi ma Jisas ka mon säda ama märänga aa ron dalek na ama värhäm* angärha tmongi ivakt iva qa rhualat sa ama ruvek bä va rha rhän i ama qumärqumärta na rha nävät aa biaska maräkt. ¹³ Dä soknga mamär iva ut tet sagem ga sä dalek nä iosäkt ama Israelqäna arha ivärhäs bä va ut na

* 13:12 ama värhäm Rhom däkt ama värhäm di ma Jerusalem.

qa urhit ta aa qluqi. ¹⁴ Inguna rhe di sa qaku aurha anga värhäm gärqomni iva qale läm mauiu sokt di urhit ñäm nani aomni ama värhäm gärqomni iva äm ngä rhän mugas nasot.

¹⁵ Dä soknga mamär iva vasägos dä va urhit boda ama vodämes na ama ansäs sage ma Ngämuqa nävät ma Jisas i ama gavam iangärhäkt kārängät i ngät dän nämät aurha väm gärängätni i ngät tes aa ngärhipki.

¹⁶ Qale ngänit dong nämät ama lat iva ngän dualat na ama mär ngät ama lat ura va ngänit bon arhani nagem mes inguna ama vodämes toqoräkt di sa märmar ge ma Ngämuqa nävät a ngät.

¹⁷ Mamär iva ngänät nari nämät angän narhoerta dä va qale ngän mamär va arha rem inguna rha di rhit lu vät angäna iar inguna nasot di mamär iva rhi sameng irhäm mes sage ma Ngämuqa sävät arha lat. Mamär iva ngänit tares pät angän narhoerta arha rhäng iva rhat tualat na arha lat sa ama märmärgem dap kaku sa ama iräski inguna ngakt bä sa ama iräski rhoqoräkt diva qaku ama märäm gem ngän.

¹⁸ Bä va ngäni nän sävät a ut inguna sa ut dräm mamär i qaku ut mualat na anga lat anga vu ngät dap kinak nani a ut iva vasägos dä sokt ut tualat na ama räkt ngät ama lat. ¹⁹ Ngu nän ngän ma ama qrot masirhat iva ngäni nän ma Ngämuqa iva qä lir qä evär däm ngo sagem ngän.

Ama Enge Na Ama Rhäsläp

²⁰⁻²¹ Ma Ngämuqa qärakni i ama bu-lap angät tarebäm na qa di sa qa märanas nämät ama tñäpki na aurha Engeska ma Jisas kārakni i ama enges ka ama ruqa iva qät lu vät ama sipsipkäna. Dä rhäkt di mamär iva iaqäkt ma Ngämuqa qä rhäkmu na ngän nä iarhongäkt moe qärqärhong i ama mär irhong nävät ama biaska na ama rharesbane qārängätni iva qale ngät ma ama soktäm. Mamär iva qa rhualat toqoräkt ivakt iva mamär vät a ngän iva ngän dualat parhäm aa snängaqa. Qat tualat sä ut bä va ut

tualat na ama lat kārängätni i ama mär ngät da aa saqong nävät ma Jisas ma Krai. Mamär iva urhi von da ama murhämeska sagem ma Ngämuqa vasägos. Ngätki rhoqoräkt.

Ama Enge Na Ama Märmärgem Ama Dängdängini Na Ngät

²² Gua ruavek, ngu nän ngän iva ngäni rha gua enge na ama sämaqrot inguna sa ngua sämbäm maqälak sävät a ngän.

²³ Mamär iva ngänät dräm i sa rha muisiska vät aurha ruaqa ma Timoti näva ama tpäskiarharhäng näkt ngakt bä va qä lir qa rhän dä va qä na ngo un dän sagem ngän.

²⁴ Ngut tāk na ama märmärgem sage angän narhoerta moe rhi nä ma Ngämuqa aa ruvek moe.

Iarhakt kārarhae i rha nae näva ama ngärhäktka ma Itali di rhit tāk na ama märmärgem sagem ngän.

²⁵ Mamär iva ama ñämsävätki nage ma Ngämuqa qali qi gem ngän moe.

Ma Jems

Ama Rhäväksäs

Ma Jems ka sām bā rhakt tākt ama abuk näkt tat tu arhā snäng i qa di qaku ma Jems kārakni i ama ngangga na qa dap kinak tat tu arhā snäng i ma Jisas aa lätkka na qa. Ma Jems di ama narhoerqa na qa e ma Jerusalem bā qa di ak na qa nāmāni iarhakt kārarahe i ma Jisas ka mām gem da rhoqoräkt i qa mārānas nāmāt ama tñäpki.

Qa sām iva sage ama ngärhäqyisem da unbem ama enep nāvāt ama Judaqāna qārarahani i sa vrās dām da vāt ama ivätki moe nage ama mārānga. Sokt di nak sa qunāga i qa sām sage ama qatnanaktpāmda.

Qat tamām ma ama qrot iva ama qatnanakt ama engätki na ngät māni ma Jisas diva ngärhit puk sa angārha lat ama mār ngät dā qā su sāvāt angätni ama lat kārangätni iva ama qatnanaktpāmga qat tualat na ngät ura va qa ingis mā ngät.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Enge Na Ama Märmärgem (1:1)

Sāvāt Ama Mārān Ngā Na Ama Siqutsiqut (1:2-18)

Ngiat Nari Dā Ngiat Tualat (1:19-27)

Qale Urhit Täksāne (2:1-13)

Ama Qatnanakt Dā Ama Lat (2:14-26)

Mamär Iva Ut Turäkt Mamär Ta Aut Koebañ (3:1-12)

Ama Mädrām Ama Mār Ngät Ama Unmem Na Ngät Ñismāne (3:13-18)

Ama Rhonsävāt Iva Qale Ut Tet Nasot Ama Ivätki At Kärhong (4)

Ama Rhonsävāt Bā Ba Ama Qärhongbärharha Qārarahani I Qaku Rha Mualat Maräkt Sāvāt Arhani Ama Ruvek (5:1-6)

Maosmaos Na Ama Enge Na Ama Sämaqrot (5:7-20)

Ma Jems Ka Sām Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanakt Pām Da Ama Judaqāna

¹ Aingo ma Jems di ama latka na ngo vā ma Ngāmuqa qā nā ma Engeska ma Jisas ma Krai ina rem.

Dā ngut sām sāvāt a ngän ama ngärhäqyisem da unbem ama enep nāvāt ama Judaqāna qārarahani i sa vrās dām ngän bāt ama ivätki moe nage ama mārānga. Nguat tes pāt ama märmärgem sagem ngän moe.

Ama Siqutsiqut Sāvāt Angän Gatnanakt

² Gua ruavek, mamär iva ngäni qok bā va märmär gem ngän masirhat toqoräkt i ama mārān maos maos ngät dän bāt a ngän ³ inguna ngänät drām i ama siqutsiqut sāvāt angän gatnanakt di nak pa ngät tualat sā ngän iva ngänät mair ma ama qrot mauiu. ⁴ Dā mamär iva ngänit tares pāt iangärhäkt ama lat angārha rhäng iva ngät dän masirhat ivakt iva ngän diva srāp ngän dā va mamär na ngän näkt pa qaku ngän natlāk nani guani.

⁵ Ngakt bā aung nāvāt a ngän di qaku qat drām ma Ngāmuqa aa snāngaqa i nani a qa iva iaqäkt ka rhualat toqor māniekt di mamär iva qā nān ma Ngāmuqa qārakni i qat drām gat tuqunāga masirhat mamär bā ba ama ruvek moe dap kaku qat don da. Dā va qa rhatnärhäm ga.

⁶ Sokt di mamär iva qā nān nāvāt ama qatnanakt dap pa qaku aa snāngaiom ama udiom inguna iaqäkt kārak i aa snāngaiom ama udiom di qa rhoqor ama vaegi vā garäska qārakni i ama laurqi qi nān mā qi imono inamuk.

⁷ Ama ruqa rhoqoräkt di qaku mamär iva qā natmu aa snäng iva qā rha guani nage ma Engeska ⁸ qrekt i qa di aa snāngaiom ama udiom bā ama inirqi na qa vāt aa iar moe.

⁹ Mamär iva ama qatnanaktpāmga ama tlā qa diva märmär gem ga inguna ma Ngāmuqa qat tu aa snäng i qa di ama morās na qa. ¹⁰ Dap mamär iva ama qärhongbärhaqa diva märmär gem ga qrekt i ma Ngāmuqa qā sām

ama gaini na qa inguna qa diva qäbäs na qa rhoqor ama mran angät ngualäñgualañ gärangätni i ngät dräm gäbäskäbäs na ngät. ¹¹ Inguna ama qunäga di nga qät sek mes sa aa qärnaqi ama mor qi dä qä qek pät ama mran angät ngualäñgualañ dä arharpus na ngät pät ivät bä rhäktäksot na angät murhämeska. Di qosaqi rhoqorne iva qäbäs na ama qärhongbärhaqa nämät aa lat moe.

¹² Märmär ge iaqäkt karak i qat mair ma ama qrot da ama märän angärha ron inguna ngakt bä sa qa män näva ama siqutsiqut angät tpäs diva qä rha ama qäbautki na ama iar qäraktni i ma Ngämuqa sa qa mumänaris iva qä von iarhakt kärerhae i arha snäng bät a qa rhäm gi.

¹³ Qale aung gä namärhamän grekt bä qat don säda ama siqutsiqut angärha ron i aingo di ma Ngämuqa qä siqut na ngo iva ngua rhualat na ama vuini inguna qaku mamär vät aung iva qä siqut nä ma Ngämuqa iva qa rhualat na ama vuini dä qosaqi ma Ngämuqa di qoki sa qaku qä nasiqut na aung doqoräkt. ¹⁴ Sokt di ama ruvek asägäk asägäk tat don säda ama siqutsiqut angärha ron iva rha rhualat na ama vuirhong di nävät arhä snängaqa maräkt toqoräkt i qä rhoer nanokt ta dä qä rhartäm sä rha.

¹⁵ Bä nga rhoqoräkt i arhä snängaqa qä rhartäm sä rha masirhat diva qä sa ama vuini bä va ama vuini di nga rhoqoräkt i ama mor ini mamär diva ini ngät dän sa ama tñäpki.

¹⁶ Gua ruavek kärerhane i gua snäng bät a ngän masirhat, paris ngäni iras täm mes. ¹⁷ Ama vänbon moe qärangätni i ama mär ngät dä maräkt na ngät di arhar sä ngät na rhävuk nage ma Ngämuqa iaqäkt karak i sa qa säm ama neraqa asägäk asägäk moe mät ama leqäs. Sokt di ma Ngämuqa di qaku qa rhoqor iarhongäkt kärqärhong i sa qa säm irhong gärqärhong i irhong ngät dräm ngärhit kutsasorhane inguna qa di nak kaku qät kutsasorhane. ¹⁸ Bä varhäm aa snängaqa maräkt di qa sa

ut nävät aa enge na ama engäkki. Bä nga rhoqoräkt di ut toqor ama narhoer ngät ama gavam nämäni ama ma Ngämuqa aa sämsäm moe.

Mamär Iva Ut Nari Ama Enge Dä Ut Tet Parhäm Ngät

¹⁹ Gua ruavek kärerhane i gua snäng bät a ngän masirhat, mamär iva qunäga vät a ngän mamär sävät tom däkt. Ama ruvek moe asägäk asägäk di mamär iva rhit lir tat nari dap pa qale rhit lir tat tamän. Bä qosaqi va qale rhit lir tir qur ²⁰ inguna ama ruvek arha uraqi di qaku qit sa ama räkt ngät ama lat kärangätni i ama mär ngät dä ma Ngämuqa aa saqong. ²¹ Dä soknga qale ngän natmualat na ama lat ama vu ngät bä sävät ama vuirhong moe dap kinak ngäni säm ama gaini na nas bä va ngäni rha ama enge qärangätni i sa ma Ngämuqa qa mu ngät pä m ngän. Iangärhäkt ama enge di mamär vät a ngät iva ngä rhumaiar na ngän.

²² Nak mamär iva ngän det parhäm ama enge dap pa qale ngänät nari ngät sae. Ngakt bä sokt ngänät nari ama enge di nak ngäni iras täm mes.

²³ Inguna ngakt bä aung gat nari ama enge dap kaku qat tet parhäm ngät di qa rhoqor ama ruqa qäraktni i qät lu mamär na aa saqongait pa ama rhitlunaspämgi. ²⁴ Ia qäkt ama ruqa qat lu nas mamär va ama rhitlunaspämgi näkt nasot i qat tet nae dä rät pät a qa masägos na aa saqongait bä qaku qat dräm i it toqor mäniäkt.

²⁵ Sokt di iaqäkt karak i qat lu mamär va ama muräkt ama rhäkmamär ngät kärangätni i ngärhit bon da ama isiska dä qosaqi qat mair mauii ma ama qrot dap kaku qat nari ama enge näkt rät pät a qa na ngät dap kinak kat tet parhäm ngät diva märmär gem ga grekt bä qat tualat toqoräkt.

²⁶ Ngakt bä aung di qat tu aa snäng i ama räktka na qa ama ruqa dä ma Ngämuqa aa saqong dap kaku qat turäkt mamär ta aa qoebännga di qä iras täm mes näkt tak täkt ama ruqa aa iar na ama ansäs sage

ma Ngämuqa di ama mäñmäñini na ngät. ²⁷ Ama iar na ama ansäs kârangätni i ama qumärqumär ngät dä ama mär ngät mamär dä ma Ngämuqa ama Ngätmamäk aa saqong di rhoqortäqyia, mamär iva urhit lu vät ama säbotta dä ama evop ama maqos ta rhoqoräkt i qale rha da arha tläqa aa ron. Dä qosaqi va urhi arñis na nas nae näda ama lat ama vu ngät angärha ron bät ama ivätki.

2

Qale Urhit Täksäne

¹ Gua ruavek, aingän gärrarhae i ngänät nanakt na aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss kârakni i aa murhämeska ama mor qa masirhat mamär, qale ngän du angän snäng sävät ama ruvek arhä mämairimek toqoräkt i ngän dualat sä rha. ² Inguna ngakt bä ama ruqa sa aa murhämeska dä ama boi ama mär ngät di qat dän sä mänguräp mä ngän dä qosaqi ama tläqa sa aa boi ama vu ngät di qat dän sagem ngän ³ dä ngäni qutdrir sage iaqäkt kârak i sa ama mär ngät ama boi dä ngän damän doqortäqyia, “Ngia rhuqun därhe va ama mär äs ama mämugunäs” dap ngäni qoar na ama tläqa i, “Ngia rhair taerhä muk” ura “Ngia rhuqun säng gua qar” ⁴ di rhoqoräkt di sa ngän matnävämne mänguräp mä iom dä ngän datnävämne na ama snängaqa ama vu qa.

⁵ As ngäni nari, gua ruavek i gua snäng bät a ngän masirhat, nak ngätki i ma Ngämuqa qa armeng dä qärrarhani ama tläka vät ama ivätki ivakt iva ama qärhong bät a rha da arhä qatnanakt angärha ron bä qosaqi va rhi rha ma Ngämuqa aa Muräktpämgärangätni i qa mumänaris na ngät iva bä bä iarhakt kârrarhae i arhä snäng bät a qa. ⁶ Sökt di sa qaku ngän gutdrir sage ama tläqa. Dap ama qärhongbärharha di nak kârrarhae iarhakt i rhat dräm dat don ngän dä qosaqi rhat tu ngän ba ama muräkt. ⁷ Bä qosaqi rha di iarhakt kârrarhae i rhat tamän mava na ama mär qi ama

ngärhipki i ma Jisas ma Kraiss kârakni i rhat tes ngän na qi.

⁸ Ngakt bä va ngän dualat parhäm ama muräkt ama vit na ngät kârangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Mamär iva gia snäng bät arhani i rhoqor qre i gia snäng bät a nas” di rhoqoräkt di sa ngän dualat mamär. ⁹ Sökt di ngakt bä ngänit täksäne di rhoqoräkt di sa ngän dualat na ama vuini dä ma Ngämuqa aa Muräkt di ngä rhäksärhäm ngän i sa nguna ngän betäkmät na ngät.

¹⁰ Aung gärrakni i qat tet mamär varhäm ama Muräkt moe sökt di qä nänbetäkmät na ama sägäni nämäni ngät di mamär iva rhi rhäksärhäm ga nävät ama Muräkt moe. ¹¹ Inguna iaqäkt kârak i qa qoar toqortäqyia, “Qale ngi qavatnävätlägut” di qosaqi qa qoar i, “Qale ngi veng.” Ngakt bä qaku ngi qavatnävätlägut sökt di ngi veng di rhoqoräkt di sa ngia anbetäkmät na ama Muräkt.

¹² Dä soknga mamär iva ngän damän dä va ngän dualat toqor iarhakt kârrarhae i ma Ngämuqa va qa rhatnävämne na rha na ama muräkt kârangätni i ngärhit bon da ama isiska. ¹³ Inguna ma Ngämuqa diva qa rhatnävämne dap pa qaku aa anga lavuqi sävät iarhakt kârrarhae i rhat tatnävämne dap kaku arha anga lavuqi sävät arhani. Sökt di ngakt bä urhit lavuqi na arhani dä qosaqi ma Ngämuqa diva qa rhatnävämne na ut na ama lavuqi.

Ama Qatnanakt Kârangätni I Qaku Angärha Anga Gavam Di Ama Nöp Ngät

¹⁴ Gua ruavek, nga mamär iva aung gä qoaräs i qa di aa anga qatnanakt sökt di qa di qaku aa anga gavam nävät a ngät? Di nga mamär iva ama qatnanakt toqoräkt ngä rhuma-iar qa? ¹⁵ Ngakt bä ama qatnanaktpämgä di qaku aa anga boi ama mär ngät bä qat dräm gät läk nani ama tmäs ¹⁶ dap akni nävät a ngän di qä qoaräs na qa i, “Ngia rhet sa ama märmärgem i nak

kop mamär na nge” dap kaku ngit bon ga rhä iarhongäkt kärqärhong i qät läk nani irhong bä ba aa släqyige dä mänia? Nga mamär toqoräkt? ¹⁷ Bä äkt i iaqäkt kärak i aa qatnanakt di sokt ngät maräkt dap kaku angärha anga gavam di ngät di nak kop ama ñäp ngät.

¹⁸ Nguaräm bä aung Gä qoaräs toqortäqyia, “Ainge di gi qatnanakt dap aingo di gu gavam.”

Sokt diva ngua rhuvät pät a qa i, “Mamär iva ngi qur a ngo rhä gi qatnanakt sañis nä gi gavam dä va ngo diva ngu qur a nge rhä gu qatnanakt nävät gu gavam.” ¹⁹ Ngänät nanakt i ma Ngämuqa di sokt ama sägäk na qa di ngän dualat mamär toqoräkt. Sokt di qosaqi ama iaus di ngät nanakt toqoräkt dä värvar vät a ngät!

²⁰ Ama däädänga na nge, nga nani a nge iva ngu qur a nge i ama qatnanakt sañis nä ama gavam di ama mäñmäñini na ngät? ²¹ Nga sa qaku ma Ngämuqa qa mes aut mamäk ma Abraham i ama räktka na qa nävät aa lat toqoräkt i qa von da aa emga ma Aisak pät ama laiqa na ama vodämes? ²² Ngäni lu i aa qatnanakt di ngät däqäm nävät aa lat bä nävät aa lat dä sa rhäkmamär na aa qatnanakt. ²³ Dä sa rhäkmamär toqoräkt nä ma Ngämuqa aa enge qärangätni i mudu rha säm a ngät kärangät i ngät tamän doqortäqyia, “Ma Abraham gat nanakt nä ma Ngämuqa bä ma Ngämuqa qa mes ka i ama räktka na qa inguna nävät aa qatnanakt.” Dä qosaqi ma Ngämuqa qa mes ka i aa ruaqa na qa.

²⁴ Rhoqoräkt di mamär iva ngäni lu i ma Ngämuqa qat tes ama ruqa i ama räktka na qa nävät aa lat dap kaku sokt nävät aa qatnanakt. ²⁵ Dä qosaqi ut dräm i ama qavat ki ama evopki ma Rahap di qi ama rätki na qi dä ma Ngämuqa aa saqong nävät arha lat toqoräkt i qia ar sa ama qasesiom nage ama Judaqäna dä qia rhäk na iom nae ma ama up.

²⁶ Inguna rhoqor ama släqyige qärqige i qaku ige angät anga klo-

qaqa di ama ñäp ige di qosaqi ama qatnanakt kärangätni i qaku angärha anga gavam di ama ñäp ngät.

3

Mamär Iva Ut Turäkt Mamär Ta Aut Koebañ

¹ Gua ruavek, mamär iva qale anga rhäqäp na rha nävät a ngän diva ngän namän i ama ruvek iva rhi su arhani ama ruvek inguna ngänät dräm i aiut kärarhae i urhi su arhani na ama engätki nage ma Ngämuqa diva qa rhatnävämne na ut ma ama qrot pa arhani ama ruvek arhä väs. ² Inguna ut moe di ut dräm urhit säp pasägos dä ngakt bä aung di qaku qät säp nävät ama enge qärangätni i qat tamän bät a ngät di qa di sa rhäkmamär na qa bä qosaqi mamär vät a qa iva qat turäkt ta aa släqyige moe.

³ As ngäni lu ama siqutki rhoqortäqyia, i ngakt bä u rhu ani mät ama hos aa vämg i vakt iva qat tet sa äkt i nani a ut iva qat tet sae di nävät ini diva mamär vät a ut iva ut turäkt ta aa släqyige moe. ⁴ Dä qosaqi ngän du angän snäng sävät ama mlaus ama mor ngät masirhat kärangätni i ama laur ngärhi nän mä ngät di mamär vät ama ruqa iva qat turäkt tam ngät na ama palangige ama gaini nä ige mamär sa äkt i nani a qa iva ngät tet sae. ⁵ Dä qosaqi ama qoebänga di qa di ama gaini na äm ama qäväläm mäni ama ruqa aa släqyige sokt di nak mamär vät a qa iva qat tamän na ama ansänas sävät arhong ama mor irhong masirhat.

As ngäni lu i ama etki ama mor qi na ama mran gärangätni i qek pät a ngät di mamär vät a qi iva qia rhang nävät ama gaini nä ini ama mudämini! ⁶ Dä ama qoebänga di ama mudämini qärqäni i rhäqäp ini na ama lat kärangätni i ama vu ngät. Qa di qa e mäni aut släqyigleng i qä slava na aut släqyigleng moe bä qat tudäm bät iarhongäkt moe vät aurha iar. Bä ianiäkt ama mudämini di ma Sämgä qat tudäm ini. ⁷ Bä ngätki i ama släkt dä ama isäm moe

vät ama ivätki bä mät ama leqäs näkt ama ngätäqämirhong moe näp garäska di mamär vät ama ruvek iva rhit sämbulap täm ngät bä qoki sa rhat täqäne dä mamär toqoräkt ⁸ sokt di qaku mamär vät aung iva qat turäkt ta aa qoebännga. Qa di ama vu qa qarakni i qaku mämae vät a qa qarak i qosaqi rhäqäp ka na ama qänong ama grot ngät.

⁹ Urhi nänsäs na aut koebañ sage aut Ngämuqa qarakni i aurha Engeska dä aut mamäk na qa dä qosaqi ut tamän mava na qa sävät ama ruvek kârarhani i sa ma Ngämuqa qa säm a rha rhoqor nas. ¹⁰ Nämät ama vängi ama sägäkt di ama ansäs näkt ama märhamän mava di ngä moe ngät dän nämät ki. Gua ruavek, nak kaku maräkt toqoräkt. ¹¹ Nak nga ama mär qi ama rigi näkt ama valak mät ki ama rigi di em moe di vukpuk sä em nämät ama qotnaqoanga ama sägäk? Nak kaku! ¹² Gua ruavek, ngu lu i nga mamär vät ama gosaqi iva qi sa ama olip ura ama qaulige na ama wain iva ige ngärhi sa ama gosaqi at gavam? Nak kaku mamär! Bä qosaqi qaku mamär vät ama qärhopka na ama rigi ama valak mät ki iva qä von da ama mär qi ama rigi.

Ama Mädräm Ama Mär Ngät Kärangätni I Ngät Dän Na Rhävuk

¹³ Nga aung nävät a ngän di aa mädräm ama mär ngät dä qosaqi qunäga vät a qa mamär? Di iaqäkt di mamär iva qä säm ama gaini na naş dä nävät aa mädräm ama mär ngät diva qat tualat na ama mär ngät ama lat. ¹⁴ Sokt di ngäkt bä aingän di ama vu da angäna ron masirhat sävät arhani ama ruvek arhä mämairimek dä ngän du angän snäng bäm mes iva ngäni sek sä nas dä qale ngän namärhamän i ama ruvek sa ama mädräm ama mär ngät na ngän. Inguna rhoqoräkt di qaku ngän det mamär varhäm ma Ngämuqa aa engätki. ¹⁵ Rhoqoräkt di nak kaku ama mädräm ama mär ngät i ngät dän na rhävuk nage ma Ngämuqa dap kinak iarhongäkt di ama ivätki

at käni dä ama ruvek arhä snängaqa dä arhä släqyige angät käni dä ama iaus nämäni ma Sämgä angät käni. ¹⁶ Inguna nga rhoqoräkt i ama ruvek di ama vu da arha ron masirhat sävät arhani ama ruvek arha mämairimek dä rhit sek sä nas diva ama inirqi masirhat mänguräp mä rha dä va ama vuirhong ngät dän masirhat e.

¹⁷ Sokt di ama ruvek kârarhani i ama mädräm ama mär ngät na rhävuk di ngärhi rhoer nanokt ta diva rhat tet mamär sokt parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa. Arha enge dä arha lat diva ngät dräm ngärhit säm ama bulap mänguräp ama ruvek. Dä sa rha rhäkmu na nas iva rhat tu arhä snäng mamär sävät ama enge qärangätni i ama mär ngät bä ama engätki na ngät. Arha lat kärangätni iva rhat tualat na ngät diva na ama lavuqi bä va ngärhit sa ama märirhong. Ama ruvek kârarhani i ama ruvek sa ama mädräm ama mär ngät diva qaku rhi natäksäne. Dä qosaqi rha diva ama ruvek kârarhani i ama engätki na rha da arha enge dä arha lat angärha ron. ¹⁸ Dä iarhakt kârarhae i rhat tualat na ama bulap dä na ama lavuqi mänguräp ama ruvek diva rha rhäranas na ama räkt ngät ama lat mänguräp mä rha moe.

4

Ama Enge Na Ama Rhonsävät Sävät Iomäkt Iva Ngän Det Parhäm Ama Ivätki At Kärhong

¹ Ngu lu agiqa qat täranas na ama märän dä ama ulaqi mänguräp mä ngän? Rhoqoräkt dinguna angän snängaqa ama vu qa qä rhartäm sä ngän sämät ama vu ngät ama lat. ² Aingän di nani a ngän nä guarhong sokt di qaku mamär vät a ngän iva ngän narha irhong. Dä soknga ngäni veng. Dä ngäni alek arhong sokt di qaku mamär vät a ngän iva ngän narha irhong. Dä soknga ngäni arhäktgyäm sä ne dä ngänir qur ne. Ngänit läk dinguna qaku ngäni nän nani iarhongäkt nage ma Ngämuqa. ³ Sokt di rhoqoräkt i ngäni nän di qaku

ma Ngämuqa qät bon ngän inguna qaku ngäni nän maräkt. Sa ngäni nän nani guarhong ivakt iva nasot dä va ngän det parhäm angän snängaqa ama vu qa sä irhong.

⁴ Aingän ama ruvek kärarhae i ngäni qavatnävätlägut, nga qaku ngänät dräm i ngakt bä ngän det nasot ama ivätki at kärhong di nak ngäni arhäktgyäm sä ne ngän nä ma Ngämuqa? Bä äkt i auge qarak i nani a qa iva ama ivätki arha ruaqa na qa di qat tualat sä nas iva ma Ngämuqa aa ik na qa. ⁵ Ngäktki i Ngämuqa aa enge di ngät tamän sävät a qa rhoqortäqyia, “Ma Ngämuqa qa mu ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa väm ut ivakt iva qat däqäm bäm ut. Dä nani ma Ngämuqa masirhat iva iaqäkt kat tatnärhäm ut iva ut snäng bät ma Ngämuqa mamär.” ⁶ Sökt di ma Ngämuqa qät ñäm sävät a ut mamär masirhat nävät aa lavuqi ama mor qi. Rhom däkt di varhäm aa enge qarängätni i rha säm a ngät kärängät i ngät tamän doqortäqyia,

“Ma Ngämuqa di qat tair särha ama ruvek kärarhani i rhat tair na nas
dap kät bon da ama ñämsävätki sage
ama ruvek kärarhani i rhit säm
ama gaini na nas.”

⁷ Dä soknga mamär iva ngäni vodäm mes iva qale ngän bä ma Ngämuqa aa rem. Dä mamär iva ngänät mair särhä ma Sämgä dä va qa ang masirhat nämät ngän. ⁸ Mamär iva ngän det sage ma Ngämuqa dä qa diva qa rhän sa glaqot na ngän. Ngäni qumär angän däkt, aingän ama ruvek kärarhae i ngän dualat na ama vuirhong. Dä va ngäni qumär angän mungäsnäng, aingän ama ruvek kärarhae i angän snängaiom ama udiom. ⁹ Ngänit don nas dä va ngänit nok na ama iräski. Qale märmär gem ngän dap kinak pa airäs ngän. Mamär iva angän märmärgem diva bok däm ngät mas. ¹⁰ Mamär iva ngäni säm ama gaini na nas pä ma

Engeska ma Ngämuqa aa rem dä va qä sämamor na ngän.

¹¹ Gua ruavek, kale ngän natmärhamän mava na arhani ama ruvek. Auge qarak i qat tamän mava na ama qat-nanaktpämga ura qat tatnävämne na aa ruaqa di nak kat tamän mava nä ma Ngämuqa aa Muräkt dä qosaqi qat tatnävämne na ama Muräkt. Ngakt bä ngän datnävämne na ama Muräkt di nak kop ama matnävämnenarha na ngän dä qaku ngän det parhäm ngät. ¹² Qop sökt akni qa e i mamär vät a qa iva qä von da ama muräkt sage ama ruvek dä qosaqi mamär vät a qa iva qat tatnävämne na rha. Sökt ka di mamär vät a qa iva qa rhumaiar ama ruvek dä qosaqi qä sangäm na rha. Dä aingän di ngän du angän snäng i guavek koe na ngän i mamär vät a ngän iva ngän datnävämne na arhani ama ruvek?

*Qale Ngän Damän Na Ama Ansänas
Sävät Iarhongäkt Kärqärhong Iva As
Ngän Dualat Nä Irhong Nasot*

¹³ As ngäni nari i qaku mamär iva ngän damän doqortäqyia, “Rhäqyerhäkt ura vanaia diva aiut u rhet bä sävät tos täkt ama ivärhäs ura sävät iosäkt ama ivärhäs bä va qali lut e vät anga quiaqa dä va urhi vodäm bät guarhong bä va urhi rha ama ligär masirhat” ¹⁴ dap kaku ngänät dräm i agirhong diva irhong ngä rhäranas panaia inguna qaku ngänät dräm säva angän gamäs. Aingän di ngän doqor ama butbutki qaräktni i vuk sä qi vät ama qot äm ama qäväläm näkt nasot dä qäbäs na qi. ¹⁵ Dap kinak mamär iva ngän damän doqortäqyia, “Ngakt bä ut däqäm ura ut tualat toqor mäniekt di mamär iva ut tualat toqoräkt sökt parhäm ma Engeska ma Ngämuqa aa snängaqa maräkt.” ¹⁶ Sökt di rhäkt di nak ngän dämän nävät ama ansänas. Ama enge moe rhoqoräkt di ama vu ngät. ¹⁷ Bä nga aung gäarakni i qat dräm ama räkt ngät ama lat kärängätni i mamär iva qat tualat na ngät sökt di qaku qat

tualat na ngät di nak sa aa vuini ianiäkt.

5

Ama Enge Na Ama Rhonsävät Sävät Ama Qärhongbärharha

¹ As ngäni nari, aingän ama qärhongbärharha, mamär iva ngänit nok dä va ngän duqaia masirhat inguna ama märänga ama mor qa di qat dän bät a ngän. ² Angän mämägän di ama mäñmäñini na ngät inguna sa säkt täm ngät dä angän boi di ama mäñmäñini na ngät inguna ama gärhañ sa ngä mäns ngät. ³ Dä angän ligär masirhat di ama mäñmäñini na ngät inguna ama urunga sa qa slava na ngät. Iaäkt ama urunga di qä sameng sävät ama rhäksärhäm iva ngäni rha ngät pät angäna lat angät tpäs kärangätni i angäna snängaqa ama mor qa nani guarhong masirhat ba nas. Dä qosaqi qa diva qa rhoqor ama mudäbäs kärqosni i äs ngät täs angän släqyigleng. Aingän di sa ngän dugemne na ama mämägän mavängam bä ba nas pät tangät täkt ama dängdängini na ngät ama qunäng. ⁴ As ngäni lu i ama latta qararhani i sa rha arhäktgyäm bät angäna et arhä rhitsek kärangätni i ngäna iras dap ngän sangar a ngät di ngärhi sameng mamär irhäm ngän. Dä qosaqi ama latta arhä näknok di sa ma Engeska na ama qrot moe qa nari ngät. ⁵ Aingän di sa ngänät däqäm bät ama ivätki sa ama mämägän dä sa ngän dualat na ama lat na ama mungäsnäng ba nas. Aingän di ngän doqor ama bulmakaqäna qarangätni i sa rha märmor ngät na ama tmäs bä äkt i sa qorhäs iva rhi veng ngät bä qosaqi qorhäs iva ma Ngämuqa qa sangäm na ngän. ⁶ Aingän di sa ngän däksärha arhani ama ruvek dä sa ngän beng ama räkt ta ama ruvek. Bä rha di sa qaku mamär vät a rha iva rhat mair särhäm ngän.

Qale Ngän Ma Ama Qrot Sa Ama Bulap Da Ama Märän Angärha Ron

⁷ Gua ruavek, bä nga rhoqoräkt dä mamär iva qale ngän sa ama bulap bä dängdäng iva ma Engeska qa rhän. Mamär iva ngän du angän snäng sävät ama latka vät aa lat i qale qa mauiu sa ama bulap nani ama märän bäm ngät ama tmäs nävät ama ivätki bä dängdäng i ngärhit ta ama narhoer ngät ama soeng näkt ama dängdängini na ngät ama soeng. ⁸ Qosaqi ngän di mamär iva qale ngän sa ama bulap bä va ngäni sämaqrot na angän gatnanakt inguna sa qorhäs iva ma Engeska qa rhän. ⁹ Gua ruavek, kale ngän damängus sävät arhani ama ruvek i varis ma Ngämuqa qä namatnävämne na ngän. As ngäni lu i ama matnävämnaqa di qorhäs iva qa rhän i rhoqor qre i sa qat mair ge ama tmongi.

¹⁰ Gua ruavek, nga rhoqoräkt i ngän du angän snäng sävät ama vämginarha mudu qararhani i sa rha märhamän nävät ma Engeska ma Ngämuqa aa ngärhipki di mamär iva ngäni lu ama siqutki sävät ama ruvek kärarhani i rhat mair ma ama qrot sa ama bulap da ama märän angärha ron. ¹¹ Dä ut dräm i ama modämne nga e sävät iarhakt kärarhae i rhat mair ma ama qrot. Sa ngän nari sävät ma Jop mudu i nga rhoqoräkt i qale qa ma ama qrot sa ama bulap da ama märän angärha ron bä nasot dä ma Ngämuqa qa mualat mamär bä ba qa. Nävät tom däkt di ut lu i ma Ngämuqa di aa snäng bät a ut masirhat dä qosaqi rhäqäp ka na ama lavuqi.

¹² Gua ruavek, ama moräsnaäm di rhoqortäqya, rhoqoräkt i ngäni qoaräs iva ngän dualat nä guani dä va qale ngän namusärhämes nävät anga muräkt na rhävono dä qale ngän namusärhämes nävät anga muräkt nämäni ama ivätki bä qosaqi qale ngän namusärhämes mavängam. Dap kinak pa sokt ngäni qoar i, "Va ngua rhualat toqoräkt" ura va ngäni qoar i, "Va qaku ngu namualat toqoräkt." Bä nga rhoqoräkt dä va qaku ma Ngämuqa qä namatnävämne na ngän.

Ama Nän Na Ama Qatnanakt

¹³ Ngakt bä qale aung nävät a ngän da ama märän angärha ron dä mamär iva qä nän sage ma Ngämuqa. Ngakt bä qale aung da ama märmärgem angärha ron dä mamär iva qät tong na ama mabu na ama ansäs. ¹⁴ Ngakt bä aung nävät a ngän di aräm ga dä mamär iva qä rhäkne nani ama morta bä ba ama qatnanaktpämda ivakt iva rhi nän sävät a qa. Dä va rhi vrit na ama oel vät a qa nävät ma Engeska aa ngärhipki. ¹⁵ Dä ama nän na ama qatnanakt diva ngä rhumäräs pät iaqäkt ama rämgivärhaqa dä ma Engeska diva qa rhäranas na qa nämäni lai. Dap ngakt bä qa mualat na anga vuini dä va ma Ngämuqa qä qyiradeng nä ini.

¹⁶ Dä soknga mamär iva ngäni sameng irhäm mes sa angäna vuirhong ak dä ak na ngän dä va ngäni nän sävät a ne ivakt iva ngäni rha ama mumäräspät. Ama räkt ka ama ruqa aa nän di ngät tualat na ama qrot masirhat. ¹⁷ Mamär iva qunäga vät a ut i ma Elaija di ama ruqa rhoqor ut i sa qa nän ma ama qrot iva qale anga suigi qi nasöp pät ama dävauung ama qoeo dä ama ngärhäqyet da sägäkt ama eqoan. Dä qaku anga suigi qia säp pät ama ivätki vät iangärhäkt ama rhodäm. ¹⁸ Bä nga nasot dä saqi as ka nän dä ama suigi qia säp samäk nämät ama leqäs bä saqi ama ivätki qia sa ama namuirhong.

¹⁹ Gua ruavek, ngakt bä aung nävät a ngän di sa qa met gläius nä ma Ngämuqa aa engätki näkt akni qä evär däm ga inamuk ²⁰ dä mamär iva iaqäkt diva qunäga vät a qa i rhoqoräkt i qat dän sä iaqäkt ama ruqa qarak i qa met gläius säda ama vuirhong angärha ron diva qa rhu-maiar aa iar nämät ama tñäpki bä ma Ngämuqa diva qosaqi qä qyiradeng na ama rhäqäp nä irhong aa vuirhong.

Ma Pita 1

Ama Rhäväksäs

Ama ngangga ma Pita qa sām bā rhakt täkt ama abuk. Bā qa sām iva sage ama ruvek kārarahani i sa ma Ngämuqa qa armeng dām da i qosaqi sa vräs dām da nage ama märänga bā qale rha i ama nañista na rha vät ama ngärhakt ma Pontus dä ma Galesia dä ma Kapadosia dä ma Esia näkt ma Bitinia.

Ma Pita qat tamän masirhat sävät ama qatnanaktpämda iva rhat tualat toqor mäniekt da ama märän angärha ron. Dap kosaqi qā su rha sävät ama qatnanaktpämda arhä snängaqa näkt kät bon da rha ama rhodröp maos maos. Näkt ka qoar i nävät aa enge sävät ama märän dä qät sām sävät ma Ngämuqa aa ñämsävätki ama engätki na qi mamär.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Enge Na Ama Märmärgem (1:1-2)

Ama Ansäs Sage Ma Ngämuqa Nävät
Aa Ñämsävätki Dä Aa Mumaiar
(1:3-12)

Mamär Iva Ama Qumärqumärta
Mamär Na Ut Sa Aurha Lat Moe
(1:13-5:11)

Ama Rharimini Sävat Täkt Täkt
Ama Abuk Nage Ma Pita (5:12)

Ama Dängdängini Na Ngät Ama
Enge Na Ama Märmärgem (5:13-14)

Ma Pita Qa Säm Ama Märmärgem Sage Ama Judaqana Qärarahani I Sa Vräs Däm Da

¹ Aingo ma Pita di ma Jisas ma Kraiss aa ngangga na ngo

dä ngut sām sävät a ngän gärrahae i sa ma Ngämuqa qa armeng dām ngän i qosaqi sa vräs dām da nage ama märänga bā qale rha i ama nañista na rha vät ama ngärhakt ma Pontus dä ma Galesia dä ma Kapadosia dä ma Esia näkt ma Bitinia.

² Varhäm ma Ngämuqa ama Ngätmamäk aa snängaqa mudu dä qa arñis na ngän sagem mes nävät

ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa. Rhangät täkt ama lat divakt iva ngänit päs ma Jisas ma Kraiss aa rhäng mamär dä va rhi vrit na aa biaska vät a ngän.

Mamär iva qale ma Ngämuqa aa ñämsävätki dä aa bulap masirhat gem ngän.

Ma Ngämuqa Qat Tualat Sä Ut Iva Ut Däqäm Da Ama Qatnanakt Ama Ngät däqäm Ngät Angärha Ron

³ Mamär iva urhi nänsäs sage ma Ngämuqa qarakni i aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss aa mamäk! Qa di sa qa märanas nä ma Jisas ma Kraiss nämät ama tñäpki dä nävät aa lavuqi ama mor qi di qa mualat sä ut iva ama iaräs na ut bā va ut däqäm iva säda ama qatnanakt angärha ron gärangätni i ama ngät däqäm ngät. Bā äkt i qali lut sa ama qatnanakt ama qrot ngät iva nani ma Ngämuqa aa modämne. ⁴ Aa modämne qärangätni iva as mirhup dä va urhi rha ngät di qaku mamär iva qäbäs na ngät dä va mamär na ngät mas dap pa qaku ngä naqutsasorhane. Ma Ngämuqa di qat sangar a ngät mamär bā ba ngän da ama usäpki arha ron.

⁵ Ma Ngämuqa aa mumaiar diva vuk sä ngät säda eraqi vät ama dängdängini na qa ama qunäga dä ma Ngämuqa aa qrot diva ngärhit lu vät a ngän nani a ngät nävät angän gatnanakt. ⁶ Bā äkt i nävät iangärhäkt angän gatnanakt dä sa qale ngän na ama märmärgem i näma dä vät ama qäväläm ama qot äm bā sa ma Ngämuqa qa rhares iva qale ngän da ama märän maos maos angärha ron ⁷ ivakt iva ngärhi siqut na angän gatnanakt mäni ma Jisas. Angän gatnanakt di ama vit na ngät masirhat pa ama gol angät tpäs kärangätni i mamär vät a ngät iva qäbäs na ngät. Bā nga rhoqoräkt i angän gatnanakt di sa rha siqut na ngät bā rhäksot toqor ama gol mät ama mudäbäs dä nasot dä va ma Ngämuqa qä sek sä ngän na ama murhämeska näkt ama

qutdrir toqoräkt iva evär dä ma Jisas ma Krai.

⁸ Nämä dä sa qaku ngän lu qa sokt di angäna snäng bät a qa. Dä qosaqi qaku ngänät lu qa rhäkt sokt di ngänät nanakt na qa bä märmär gem ngän masirhat dä ngäni qok bä rhom däkt di qaku mamär vät aung iva qä rhäväkt sä äm mamär ⁹ inguna ma Ngämuqa di qat tumaiar ngän nävät iangärhäkt angän gatnanakt.

¹⁰ Dä ma Ngämuqa aa vämginarha qärrarhani i rha sameng sävät iangärhäkt ama lat kärangät iva ngä rhän nasot di sa rhit näm mamär dä rhi snanbät närhä rhangät täkt ama mumaiar qärangät iva ngäni rha ngät nävät aa nämsävätki ¹¹ dä rhi siqut iva rhi räm nage ma Krai aa Qloqaqa i qat tamän sävät auge iaqäkt dä vät agi rhodäm doqoräkt i sa qa sameng i ma Krai pa qa rhon säda ama märänga aa ron bä nasot dä va bä ba qa na ama murhämeska masirhat. ¹² Ma Ngämuqa qa qoar na rha i rha di qaku ama latta bä ba nas dap kinak ama latta na rha bä ba ngän na arha enge sävät iarhongäkt kärqärhong i sa rhat tamän bät irhong. Bä rhäkt di arhani ama ruvek ti sameng sävät iarhongäkt sävät ma Krai da ama sameng ama mär ngät angärha ron nävät ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qärakni i sa ma Ngämuqa qa rhäk na qa inavuk näda ama usäpki arha ron. Iarhongäkt di qäqi ama enselqäna di nani a rha masirhat iva qunäga vät a rha mamär sävät irhong.

Ma Ngämuqa Sa Qa Armeng Däm Ut Ivakt Iva Ut Däqäm I Ama Qumärqumärta Mamär Na Ut

¹³ Bä nga rhoqoräkt dä sa mamär iva ngäni rhäkmü nä angän snängaqa iva ngän dualat na ama lat ma ama qrot dä va ngän du angän snäng mamär. Mamär iva ngänät nanakt ma ama qrot iva nävät aa nämsävätki diva ma Ngämuqa qa rhualat na ama märirhong bä ba ngän doqoräkt iva evär dä ma Jisas ma Krai. ¹⁴ Rhoqor ama rhoes kärarhani i rhat dräm

dat nari nämät arhä mamäqiom di mamär iva qale ngänit päš ama snängaqa ama mor qa aa rhäng nani ama lat ama vu ngät toqor mudu rhoqoräkt i as kaku ngänät dräm ma Ngämuqa aa engätki. ¹⁵ Dap kinak mamär iva ama qumärqumärta na ngän mamär sa angäna lat moe rhoqor ma Ngämuqa qärakni i ama qumärqumär qa mamär qärak i sa qa mes ngän sagem mes ¹⁶ inguna ma Ngämuqa aa enge qärangätni i rha säm a ngät di ngät tamän doqortäqya, “Mamär iva ama qumärqumärta na ngän mamär inguna aingo di ama qumärqumärqa mamär na ngo.”

¹⁷ Näkt ngäkt bä ngän des ma Ngämuqa i angän mamäk na qa iaqäkt kärak i qat tatnävämne maräkt parhäm ama ruvek asägäk asägäk arha lat dap kaku qät täksä guavek dä mamär iva ngänit kutdrir masirhat sagem ga rhoqoräkt i qale ngän de mäni ama ivätki rhoqor ama nañista. ¹⁸ Di mamär iva ngän dualat toqoräkt inguna sa ngänät dräm i ma Ngämuqa qa rhäksasot a ngän nämät angäna lat kärangätni i ngät toqor angän mamäkkäna arha lat. Sa qa mualat toqoräkt di qaku nä iarhongäkt kärqärhong i rhäktäksot nä irhong doqor ama gol ngä na ama silva. ¹⁹ Dap kinak ma Ngämuqa qa mumaiar ngän na ama vit na qa ma Krai aa biaska qärakni i qa rhoqor ama sipsip ama rhoem ga qärakni i qaku anga unit ura anga qävuini vät a qa qärak i rhit bodämes na qa. ²⁰ Vät ama rharimini rhoqoräkt i as kaku ma Ngämuqa qa säm ama ivätki dä qa muqunän bät ma Krai näkt koki vät ama dängdängini na ngät ama rhodäm dä qa vuk sä qa säda eraqi bä ba ngän ²¹ gäarakni i ngänät nanakt nä ma Ngämuqa inguna nävät a qa. Ma Ngämuqa qa märanas na qa nämät ama tñäpki dä ma Ngämuqa qa von ga rha ama murhämeska bä nävät tangät täkt ama lat diva qoki ngänät nanakt ma ama qrot nä ma Ngämuqa iva nani aa modämne qärangätni iva ngä rhän nasot.

²² Sa angäna snäng bät a ne mamär inguna ngän gumär nas nävät iomäkt i ngänit päs ama engätki arha rhäng. Bä äkt i mamär iva as angäna snäng bät a ne masirhat nävät ama snängaqa ama qumärqumär qa ²³ inguna ma Ngämuqa qa mualat sä ut iva ama iaräs na ut di qaku nävät ama gavämini qärqäni i mamär iva qäbäs nä ini dap kinak ka mualat sä ut iva ama iaräs na ut di nävät ama gavämini qärqäni i qaku mamär iva qäbäs nä ini. Bä rhäni rhäkt ama gavämini di ma Ngämuqa aa enge qarangätni i ngät däqäm gärangät i ama sok täm ngät. ²⁴ Aa enge di ngät tamän doqortäqyia,

“Ama släqyigleng moe di igleng doqor ama mran
dä igleng angät murhämeska moe
di qa rhoqor ama mran angät
ngualäñgualañ.

Ama mran diva säkt täm ngät

dä va arpus na ama ngualäñgualañ“As ngäni lu i nguät tu ama duiqa e ma Saion gäarakni i ama qrot ama vätki nagem ga qarak i qat sangar a qi moe

²⁵ dap ma Engeska ma Ngämuqa aa enge diva qale ngät ma ama sok täm.”

Bä rhangät täkt ama enge di ama sameng ama mär ngät kärangätni i sa rha sameng na ngät bä ba ngän.

2

Ama Duiqa Qarakni I Ama Ngätdäqäm Ga Dä Ama Qumärqumär Ta Mamär Ama Ruvek

¹ Mamär iva ngäni qyiradeng na ama lat moe qarangätni i ngät dän nävät iomäkt i ama vu da angäna ron bä sävät ama irasirhong moe. Dä qosaqi va qale ngän dualat sädä saqong. Näkt pa qale angän snängaqa ama vu qa sävät arhani arhä qärhong dä qosaqi va qale ngän damän mava na arhani ama ruvek. ² Dap mamär iva ngän doqor ama qokoqirhong iva nani a ngän masirhat na ama qumärqumär qa ama qloqaqa na qa ama qämuqa qarakni iva ngäni ir dä va ngäni rha ama mumaiar nävät

a qa ³ inguna sa ngänät dräm ama märirhong nage ma Ngämuqa.

⁴ Ma Jisas di ama ngätdäqäm ga ama duiqa qarakni i mudu iarhakt kärarhae i rhat dräm dit täk pät ama vät ta mer mä qa dap ka di sa ma Ngämuqa qa armeng däm ga bä qa di ama moräs na qa mamär da aa saqong. Bä nga rhoqoräkt i ngän det sage ma Jisas ⁵ di ngän maräkt di qosaqi ngän doqor ama dui ama ngätdäqäm ngät bä ma Ngämuqa qät täk pät ama vätki ama qloqaqa na qi na ngän. Qat tualat toqoräkt ivakt iva ama qumärqumär qi mamär ama guläñgi na ama priskäna na ngän ivakt iva ngänit boda ama vodämes na ama qloqaqa qarangätni i ama mär ngät dä ma Ngämuqa aa saqong nävät ma Jisas ma Krai. ⁶ Rhom däkt di äm doqor ma Ngämuqa aa enge qarangätni i ngät tamän doqortäqyia,

As ngäni lu i nguät tu ama duiqa e ma Saion gäarakni i ama qrot ama vätki nagem ga qarak i qat sangar a qi moe

qarak i sa ma Ngämuqa qa armeng däm ga bä qa di ama moräs na qa mamär da aa saqong
bä auge qarak i qat nanakt na qa diva qaku qä namusangärhäkt sä iaqäkt ama ruqa.”

⁷ Rhak täkt ama duiqa di ama vit na qa masirhat bä ba ngän gärarhae i ngänät nanakt nä ma Jisas dap iarhakt kärarhae i qaku rhat nanakt di rha rhoqor qärahani i rhat dräm dit täk pät ama vät parhäm ma Ngämuqa aa enge qarangätni i ngät tamän doqortäqyia,

“Ama duiqa qarakni i mudu iarhakt kärarhae i rhat dräm dit täk pät ama vät ta mer mä qa
di nak karak iaqäkt i rhäkt di ama qrot ama vätki nagem ga qarak i qat sangar a qi moe”

⁸ dä qosaqi

“ama duiqa qarakni iva vläktpläkt sa
ama ruvek pät aa rhäng
näkt ama duiqa iva rhit säp pät aa
rhäng.”

Diva vläktpläkt sa rha vät aa rhäng
dinguna qaku rhat tet parhäm ama
enge sävät ma Jisas bä arha lat
iangärhäkt di qoki ngät parhäm ma
Ngämuqa aa snängaqa.

⁹ Sökt di aingän di ama ruvek na
ngän gärrarhae i sa ma Ngämuqa qa
armeng däm ngän gärrarhae i ama
gulänngi na ama priskäna bä ba ama
vitnaqa qärrarhae i ama qumärqumär
ta mamär ama sägärhae bä ba qa
maräkt ivakt iva ngänit sek sä qa dä
va ngäni sameng na ama mär ngät
ama lat kärangätni i sa qa mualat na
ngät. Iaqäkt ma Ngämuqa qa mes
ngän näva ama bängangit angät tpäs
bä säda aa neraqa ama mär qa mamär
aa ron. ¹⁰ Rhangät täkt ama lat di
ngät parhäm akni ma Ngämuqa aa
vämginaqa aa enge qärangätni i ngät
tamän doqortäqyia,

“Mudu di qaku aa ruvek na ngän
sökt di rhäkt di aingän di sa ma
Ngämuqa aa ruvek na ngän.
Mudu di qaku qät lavuqi na ngän
sökt di rhäkt di sa ma Ngämuqa
qät lavuqi na ngän.”

¹¹ Gua ruavek kärarhani i gua snäng
bät a ngän, ngut täktäm bät a ngän iva
qale ngän det parhäm ama släqyige
angät snängaqa qarakni i qat tusar
na angän gloqaqa inguna sa qale
ngän doqor ama tmända qärrarhani
i qop kale rha maqälak dä rhoqor
ama nañista vät aosni ama ivärhäs.
¹² Näma dä äkt bä rhi rhäksärhäm ngän
däkt bät angätni ama lat ama vu ngät
angät tpäs sökt di mamär iva angäna
lat di maräkt na ngät mänguröp ama
ruvek kärarhani i qaku rhat nanakt.
Bä nga rhoqoräkt dä vät ama qunäga
qarakni i ma Ngämuqa qat dän ivakt
iva qa rhatnävamne na ama ruvek

diva rhi ansäs sagem ga inguna sa rha
lu angäna lat ama mär ngät.

*Ama Sämagaininanas Säva Ama
Narhoerta Qärrarhani I Rhat Turäkt
Arha Rem*

¹³ Mamär iva ngänät nari nämät
ama ruvek arhä narhoerta moe
qärrarhani i rhat turäkt inguna nävät
ma Engeska i varis arhani ama ruvek
tat tamän mava na qa. Bä qosaqi
mamär iva ngäni nari nämät ama
vitnaqa* qarakni i ama tpäskinaqa
mamär ¹⁴ dä qosaqi va ngän dualat
toqoräkt sa ama tpäskinarha qärrarhani
i sa iaqäkt ka vitnaqa qa rhäk na rha
ivakt iva rhi sangäm na ama ruvek
kärarhani i rhat tualat na ama lat ama
vu ngät dä qosaqi ivakt iva rhi sek sä
iarhakt kärarhae i rhat tualat na ama
mär ngät ama lat. ¹⁵ Inguna rhangät
täkt di ngät parhäm ma Ngämuqa
aa snängaqa ivakt iva nga rhoqoräkt
i ngän dualat mamär dä va ngäni
nänmae vät ama dädända sa arha
enge qärrarhani i qaku anga mädräm
gem da. ¹⁶ Va ngänät däqäm doqor
ama ruvek kärarhani i sa isiska vät
a rha nämät iarhakt ama narhoerta
sökt di qaku mamär iva ngän du
angän snäng i nguaräm isiska vät a
ngän dä soknga mamär vät a ngän
iva ngän dualat na ama lat ama
vu ngät. Qaku rhoqoräkt. Qinak
mamär iva ngänät däqäm doqor
ama latta vä ma Ngämuqa aa rem.
¹⁷ Näkt pa ngänit kutdrir sage ama
ruvek moe dä angäna snäng bät ama
qatnanaktpämnda. Nak pa ngänit len
dä ngänit kutdrir sage ma Ngämuqa.
Näkt pa ngänit kutdrir sage ma Sisar.

¹⁸ Aingän gärrarhae i ama latta na
ngän ba arhani ama ruvek arha
rem, di mamär iva ngänät nari
nämät angäna morta dä va ngänit
kutdrir sagem da mamär i näma
dä arhani nävät a rha di qaku rhat
turäkt maräkt nävät ama räkt ka ama
snängaqa. Mamär iva ngänit kutdrir
sagem da bä qosaqi sage ama mär ta
ama morta. ¹⁹ Inguna märmär ge ma
Ngämuqa nävät ama latta qärrarhani

* **2:13** ama vitnaqa Rhak täkt ama vitnaqa di ama Romgäna arha tpäskinaqa ma Sisar.

i rhat tu arhä snäng sävät a qa dä qale rha ma ama qrot sa ama bulap toqoräkt i arha morta ama vu rha rhi slava na rha mavängam. ²⁰ Mäniekt? Ngu lu sa nga märmär ge ma Ngämuqa nävät a ngän doqoräkt i ngän dualat na ama vuini bä rhi sangäm na ngän bät ini angät tpäs dä qale ngän sa ama bulap? Qaku märmär gem ga rhoqoräkt. Sokt toqoräkt i ngän dualat na ama mär ngät ama lat bä rhi sangäm na ngän dä qale ngän sa ama bulap diva märmär ge ma Ngämuqa masirhat nävät a ngän. ²¹ Mamär iva ngän dualat toqoräkt inguna sa ma Ngämuqa qa mes ngän sävät tangät täkt inguna ma Krai ka mon säda ama märänga aa ron sädaver mä ngän dä qa män i ama siqutki na qa ba ngän iva ngän dualat toqor qa. Mamär iva vukpuk pät a ngän na aa iar qärangätni i rhoqortäqyia,

²² Qa di qäqi qaku qa mualat na anga sägäni anga vuini
dä qosaqi qaku qa iras.

²³ Bä nga rhoqoräkt i sa rhat tuma qa dä qaku qa muvät toqor ta i qa muma rha.

Dä qosaqi rhoqoräkt i rhi slava na qa na ama märänga
dä qaku qa muvät na anga enge iva qa rhuvät pät arha lat na anga märänga

dap kinak as kale qa sa ama bulap dä qat nanakt ma ama qrot
nä ma Ngämuqa qäarakni i qat dräm gat tatnävämne na ama räkt ka ama snängaqa.

²⁴ Ma Krai maräkt di qa rha aurha vuirhong angät märänga vät aa släqyige mäni ama ngämuga qäarakni i ama sämänanamuqa na qa
ivakt iva urhi ñäp sa ama vuirhong
dap pa urhi rhäqäm sa ama räkt ngät ama lat.
Sa märäs pät a ngän di nävät aa vospos

²⁵ inguna mudu sa musäng sä ngän doqor ama sipsipkäna

sokt di rhäkt dä sa evär däm ngän sage ama ruqa iva qät lu vät a ngän
iaqäkt kärak i qat dräm gät lu vät ama sipsipkäna mamär.

3

*Ama Ngärhaegutpärharha Ama Evop
Dä Ama Ngärhaegutpärharha Ama Gamoe*

¹ Dä aingän ama ngärhaegutpärharha ama evop diva ngän dualat toqor ama latta va arhani arha rem i ngäni säm ama gaini na nas säva angäna egutpek maräkt arha rem ivakt iva ngakt bä arhani nävät a rha di qaku rhat dräm dat tet parhäm ama enge sävät ma Krai dä nguaräm mamär iva rha rhän i ama qatnanaktpämna na rha i näma dä qaku ngän märhamän bät guani. Angäna lat diva ngärhit kutsasorhane na rha ² rhoqoräkt i rhat lu i ngänit kutdrir sagem da dä qosaqi rhat lu angäna lat ama qumärqumär ngät. ³ Qale ngän durhämes na ama boi ama mär ngät kärangätni i masirhat pät a ngät dä qale ngän dualat sa angän gäseng i ngänät deng ngät maos maos dä qosaqi qale ngän du ama gol ivakt iva ama mär ngän bono ⁴ dap kinak mamär iva angän murhämeska imuk da angäna ron di qa rhoqor ama bulap dä ama lavuqi qärangätni i angärha märmät di qaku mamär iva rhäksot na ngät. Iangärhäkt di ama moräs na ngät masirhat dä ma Ngämuqa aa saqong.

⁵ Bä mamär iva ngän dualat toqoräkt inguna mudu dä ama qumärqumär ta mamär ama evop kärarhani i rhat nanakt nä ma Ngämuqa di sa rhat dräm dat turhämes toqoräkt. Rhat dräm dit säm ama gaini na nas pa arha egutpek arha rem ⁶ doqor ma Sara qäarakni i sa qiat nari nämät ma Abraham dä qiat tes ka i arha morqa na qa. Ngakt bä ngän dualat na ama räkt ngät ama lat dä qosaqi qaku ngänit len dä sa aingän di ngän doqor qäarakni at toes.

⁷ Dä qosaqi aingän ama ngärhaegutpärhamama gamoe, di mamär iva qale ngän ge angäna egutpek sa ama räkt ngät ama mädräm dä va ngänit kutdrir sagem da inguna rha di qaku arha anga qrot toqor ngän. Mamär iva ngän dualat toqor täkt dinguna angäna egutpek ti na ngän diva ngäni rha ama iar nävät ma Ngämuqa aa ñämsävätki inguna ngakt bä qaku ngän dualat toqoräkt dä varis kaku qä namuvät pät angäna nän.

Qre Va Ngänät Don Säda Ama Märänga Aa Ron Nävät Ama Räkt Ngät Ama Lat

⁸ Aingän moe, ama dängdängini na äm ba ngän di sa mamär iva ama sägäk na angän snängaqa. Dä va ngän du angän snäng sävät arhani qararhani i qale rha da ama märän angärha ron dä va ngän datnärhäm da. Bä va angäna snäng bät a ne rhoqor qre i ama sägärhae na ngän. Näkt pa ngän dualat na ama lat ama mär ngät sävät a ne nävät ama lavuqi. Qale ngän dair na nas. ⁹ Dä qale ngän namuvät na anga vu ngät anga lat sävät ama vu ngät ama lat dä qale ngän namuvät na anga märhamän mava sävät ama märhamän mava. Dap kinak pa ngänit bon da ama modämne sävät arhani inguna ma Ngämuqa qa mes ngän ivakt iva ngän dualat toqoräkt dä nasot dä va ngäni rha ama modämne nagem ga. ¹⁰ Mamär iva ngän du angän snäng sävät tangät täkt ama enge näva ama Abuk na ama Mabu qarängättni i ngät tamän doqortäqya,

“Sävetka qaräknä i nani a qa iva aa snäng bät aa iar
bä qosaqi nani a qa iva märmar gem gä
di mamär iva qale qä natmärhamän bät anga vu ngät anga enge
dä va qale qä nairas ta arhani na anga enge.

* **3:18** qa rha ama märänga Arhani ama mädräm da di rhat tu arhä snäng i rhangät täkt ama enge di rhoqortäqya “qa rha ama märänga” dap arhani di rhat tu arhä snäng i rhangät täkt ama enge di rhoqortäqya “qa ñäp.”

¹¹ Mamär iva qä rhong nae nämäni ama vu ngät ama lat dap kinak pa qat tualat na ama mär ngät ama lat.

Dä va qät ñäm nani ama is na ama bulap dä vasägos dä va qat tualat parhäm ngät mänguräp ama ruvek.

¹² Bä rhoqoräkt dinguna ma Ngämuqa qät lu vät ama räkt ta ama ruvek

bä qosaqi qat nari arha nän.

Dap ama ruvek kärarhani i rhat tualat na ama vu ngät ama lat di qät dong na rha.”

¹³ Ama ruvek di qaku rhat dräm di slava na ngän doqoräkt i nani a ngän masirhat iva ngän dualat na ama mär ngät ama lat. ¹⁴ Sökt di ngakt bä ngäni rha ama märänga nage arhani rhoqoräkt i ngän dualat na ama mär ngät ama lat dä sa va ma Ngämuqa qa rhodämne na ngän. Qale ngänit len iarhakt ama ruvek dä qosaqi va qale qänäskänes ngän ¹⁵ dap kinak mamär iva ngän du angän snäng imuk pämes i ma Kraiskärakni i ma Engeska na qa di ama vitnaäm mamär gem ngän.

Vasägos dä mamär iva qale ngän na ama rhäkmunanaska iva ngänit täväktsäs sävät angän gatnanakt sävät ama märirhong gärgärhongni iva as nasot dä va ma Ngämuqa qa rhualat nä irhong bä ba ngän. ¹⁶ Sökt diva ngän dualat toqoräkt sa ama bulap dä sa ama qutdrir. Dap mamär iva isiska mät angän snängaqa sävät angäna lat moe ivakt iva arhani qararhani i rhat tamän mava na angäna lat ama mär ngät diva aqlus pät a rha nävät a ngän. ¹⁷ Inguna ngakt bä ma Ngämuqa qät tares iva ngäni rha ama märänga dä va ama märäm doqoräkt i iomäkt ngä rhän nävät ama mär ngät ama lat. Varis ngän narha anga märänga nävät ama vu ngät ama lat.

¹⁸ Nguat tamän doqoräkt dinguna ma Kraiis kärakni i qaku qa mualat na anga vuini di sa qa rha ama märänga* qop masägos pät arhani arha vuirhong angät tpäs. Qa mualat toqoräkt sädaver ama ruvek kärarhani i qaku ama räkt ta ivakt iva qä rha ut sage ma Ngämuqa. Sa rha veng aa släqyige sokt di ma Ngämuqa qa märanas na qa bä rhäkt di qat däqäm i ama qloqaqa na qa.

¹⁹ Bä nasot dä qa met bä qa sameng bät ama ruvek kärarhani i sa ama qloqaqa na rha va ama tpäskiarharhäng.

²⁰ Qale rha äkt inguna mudu qaku rhat nari nämät ma Ngämuqa vät ama qäväläm gärqomni i ma Noa qät täk pät ama mlauski ama mor qi dä ma Ngämuqa qat tudävarhäm na ama ruvek mauii. Näkt sokt ama marheka na rha ama ruvek kärarhani i ama ngärhäqyet da dävauung na rha di ma Ngämuqa qa mumaiar ta mät iaqyäkt ama mlauski i qa lu vät a rha mamär nämät ama rigi.

²¹ Dä ama baptais kärangättni i ngät toqor iaqyäkt ama rigi di rhäkt dä ngät tumaiar na ngän. Ama baptais di qaku ivakt iva ngärhi qumär ama släqyige dap kinak nävät a ngät di urhi nän ma Ngämuqa iva qä von ut ta ama isiska sämät aut snängaqa i sa qa qyiradeng na aurha vuirhong. Bä ma Ngämuqa di mamär vät a qa iva qa rhualat toqoräkt inguna ma Jisas ma Kraiis sa qa märanas nämät ama tñäpki. ²² Ma Kraiis sa qa an dävit säda ama usäpki arha ron bä qale qa rhäkt dä ma Ngämuqa aa märmar. Bä ama enselqäna rhi nä iarhongäkt kärqärhong i irhong ngät turäkt bä sävät iarhongäkt kärqärhong i irhong angät krot di ngä moe di qale ngät äkt pä ma Kraiis aa rem.

4

Mamär Iva Ngän Dualat Mamär Sä Iangärhäkt Ama Vänbon Gärangät I Sa Ma Ngämuqa Qa Von Ngän Asägäk Asägäk Tam Ngät

¹ Ma Kraiis ka rha ama märänga vät aa släqyige dä soknga mamär iva

qosaqi ngän du angän snäng doqor qa i sa qa rhäkmü na nas iva qa rhon säda ama märänga aa ron inguna aung gäarakni i sa qa rha ama märänga vät aa släqyige di qa rhäksot na ama vuirhong nävät a nas. ² Bä rhäkt pät ama qäväläm gärqomni i qale qa vät ama släqyige diva qaku qat tet parhäm ama släqyige angät snängaqa dap kinak pa qat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa. ³ Sa rhäksot nä iangärhäkt ama iar nävät a ngän iva ngän dualat toqor ama ruvek kärarhani i qaku rhat nanakt nä ma Ngämuqa. Rha di sa arhä snängaqa ama qrot ka mamär nani ama qavotka dä rhat dräm dat tet parhäm arhä släqyige angät snängaqa dä guani na rha masirhat dä väspästämne na rha ivakt iva rhit nakt dä rhi qavat sä ne näkt ti nänbetäkmät na ama muräkt i rhit bon da arhä qutdrir sage ama iaus kärangättni i rha mualat na ngät. ⁴ Dä rhit särmändäm nävät iomäkt i rhäkt di qaku ngän dualat nä iangärhäkt arha lat ama vu ngät masirhat ngän na rha bä äkt i rhat tamän mava na ngän ⁵ sokt diva rhi rhäväksäs sävät arha lat sage iaqäkt kärak i sa qa rhäkmü na nas iva qa rhatnävämmne na ama ngät däqäm da ama ruvek dä qosaqi ama ñäp ta ama ruvek. ⁶ Bä nävät iomäkt iva ma Ngämuqa qa rhatnävämmne na ama ruvek moe dä sa rha sameng na ama sameng ama mär ngät käqi bä ba ama ñäp ta ama ruvek ivakt iva nasot i sa rha rha ama matnävämmne vät ama släqyige di qoki rhoqor ama ruvek moe rhat dräm dit ta ama matnävämmne rhoqoräkt dä va rhat däqäm i ama qloqaqa na rha rhoqor ma Ngämuqa.

⁷ Sa qorhäs iva rhäksot nä iarhongäkt moe vät takt täkt ama ivätki dä soknga mamär iva ngän duräkt ba nas mamär dä va ngänät nañäm ivakt iva mamär vät a ngän iva ngäni nän maräkt sage ma Ngämuqa.

⁸ Ama moräm masirhat diva angäna snäng bät a ne maengäktki

inguna rhoqoräkt diva mamär vät a ngän iva ngänit kyiradeng na arhani arha vuirhong masirhat sävät a ngän.

⁹ Mamär iva ngäni rhar sä ne dap pa qale ngän damängus pät a ne sävät tangät täkt ama lat.

¹⁰ Sa ma Ngämuqa qa von ut asägäk asägäk ta ama vänbon dä mamär iva ngän dualat masirhat nä iangärhäkt ama vänbon maos maos nage ma Ngämuqa ivakt iva ngän datnärhäm ne. ¹¹ Diva ngän dualat toqortäqyia, aung gäarakni i qä sameng diva qä sameng na ama enge nage ma Ngämuqa dä aung gäarakni i qät tatnärha arhani diva qät tualat nävät ama grot nage ma Ngämuqa ivakt iva nävät iarhongäkt moe diva ma Ngämuqa qä rha ama murhämeska nävät ma Jisas ma Kraiss. Ma Ngämuqa di aa murhämeska ama mor qa bä va qät turäkt pasägos. Ngätki rhoqoräkt.

Va Ngänät Don Säda Ama Märänga Aa Ron Nävät Iomäkt I Ama Qatnanaktpämda Na Ngän

¹² Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, gale ngänit särmändäm doqoräkt i ama märänga ama mor qa qät dän bät a ngän i qa rhoqor qre ani qärqäni i ama nañis ini masirhat ini ngä rhän ivakt iva qä siqut na ngän* ¹³ dap kinak mamär iva ngäni qok i sa ngänit ta ama märänga rhoqor ma Kraiss. Dap täkt diva märmär gem ngän doqoräkt inguna qosaqi va märmär gem ngän masirhat toqoräkt iva evär dä ma Kraiss sa aa murhämeska.

¹⁴ Ngakt bä ama ruvek tat tamän mava na ngän inguna nävät ma Kraiss aa ngärhipki diva märmär gem ngän inguna ma Ngämuqa aa Qloqaqa na ama murhämeska† di qale qa gem ngän. ¹⁵ Sökt di varis ngän narha ama märänga inguna ngäni veng ura ngäni sua ura ngän dualat na angätni ama

lat ama vu ngät ura varhäm ngän na arhani arhä qärhong. ¹⁶ Dap ngakt bä aung gät ta ama märänga nävät iomäkt i qät päs ma Kraiss aa rhäng dä va qaku mamär iva aqlus pät a qa. Dap kinak mamär iva qä nänsäs sage ma Ngämuqa nävät iaqyäkt ma Kraiss aa ngärhipki. ¹⁷ Inguna sa ma Ngämuqa qä nasäng i qät tatnävämne na aa ruvek maräkt. Ngakt bä qä nasäng na ut dä ngu lu va rhoqor mäniekt ge ama ruvek toqoräkt i qät tatnävämne na rha iarhakt kärarhae i sa qaku rhit päs aa sameng ama mär ngät angärha rhäng? ¹⁸ Ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia,

“Ngakt bä ama qrorhäm ge ama räkt ta ama ruvek iva rhi rha ama mumaiar dä ngu lu va mäniekt ge ama ruvek kärarhani i qaku rhat tet parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa rhi na ama ruvek kärarhani i rhat tualat na ama vuirhong?”

¹⁹ Dä soknga mamär iva iarhakt kärarhae i rhit ta ama märänga i varhäm ma Ngämuqa aa snängaqa diva rhat tualat na ama mär ngät ama lat pasägos dä va rhit bodäm mes sävä ma Ngämuqa aa rhäkt kärakni i qa säm iarhongäkt moe qäarak i qaku mamär iva suk pa aa mumänaris angät kamäs.

5

Sage Ama Qatnanaktpämda Arhä Narhoerta

¹⁻² Aingän ama narhoerta ba ama qatnanaktpämda, aingo di qosaqi ama narhoerqa na ngo rhoqor ngän. Dä sa ngua lu ma Kraiss toqoräkt i qa mon säda ama märänga aa ron dä qosaqi va ngu rha ama murhämeska gem ga qre va evär däm ga.

* **4:12** ama märänga ama mor qa qät dän bät a ngän i qa rhoqor qre ani qärqäni i ama nañis ini masirhat ini ngä rhän ivakt iva qä siqut na ngän Ma Pita qät tamän sävät iomäkt iva ama ruvek ti sangäm na rha mavängam inguna nävät arhä qatnanakt mäni ma Jisas. † **4:14** Ma Pita qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pita aa enge i qoki rhoqorne dap taerhangät täkt ama enge di arhani nävät a rha di qosaqi rha säm a ngät sae. ‘dä na ama grot’

Bä rhäkt di ngut täsläp pät a ngän iva ngänit lu mamär vät ama qatnanaktpämnda iva rhoqor ama ruqa qarakni i qät lu vät ama sipsipkäna mamär. Mamär iva ngäni lu vät a rha inguna nani a ngän masirhat iva ngän dualat toqoräkt toqor varhäm ma Ngämuqa i nani a qa na ngän iva ngän dualat toqoräkt* dap pa qaku nguna akni qat turäkt iva ngän dualat toqoräkt. Dä qosaqi va qale ngän nalu vät a rha ivakt iva ngäni rha ama rhitsek. Di qaku mamär toqoräkt. Dap kinak mamär iva ngäni lu vät ama qatnanaktpämnda sa ama märmärgem. ³ Bä qale ngän duräkt ma ama qrot tä iarhakt kärarhae i sa ma Ngämuqa qa von ngän däm da ivakt iva ngänit lu vät a rha dap kinak pa ngän dän i ama siqutki na ngän ba rha. ⁴ Bä qre va ama vit na qa ama ruqa qarakni i qät lu vät ama sipsipkäna mamär† qat dän dä va ngäni rha ama vitnaqa aa qäbautki na ama murhämeska qarakni i qaku mamär iva rhäksot na qa.

⁵ Dä qosaqi ngän ama evända, ngän di mamär iva ngänät nari mamär nämät angän narhoerta dä aingän ama qatnanaktpämnda moe di mamär iva ngänit säm ama gaini na nas sagem ne inguna ma Ngämuqa aa enge di ngät tamän doqortäqyia,

“Ma Ngämuqa qat tair särha ama ruvek kärarhani i rhat tair na nas dap kät bon da ama ñämsävätki sage ama ruvek kärarhani i rhit säm ama gaini na nas.”

⁶ Dä soknga mamär iva ngänit säm ama gaini na nas pät ma Ngämuqa aa rem gäarakni i aa qrot masirhat ivakt iva vät ama qäväläm gärqomni i sa qa muqunän bät a äm diva qä sämamor na ngän. ⁷ Mamär iva ngänit bon da angän gänäskänes moe säva aa rhäkt inguna aa snängaqa qa e vät a ngän.

* **5:1-2** toqor varhäm ma Ngämuqa i nani a qa na ngän iva ngän dualat toqoräkt Ma Pita qa säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Pita aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae. † **5:4** ama vit na qa ama ruqa qarakni i qät lu vät ama sipsipkäna mamär Rhangät täkt ama enge di ngät tamän sävät ma Jisas. ‡ **5:12** Silvanas Ura ‘ma Sailas’

⁸ Dap pa ngänät nañäm dä ngän du angän snäng mamär nanokt nas inguna angäna ik ma Sämgä di qat pitmane ma ama up i qa rhoqor ama laion gäarakni i qät näs tävuk dä qät ñäm nani anga ruqa ivakt iva qa äs ka. ⁹ Mamär iva ngänät mair ma ama qrot särhäm ga nävät angän gatnanakt inguna sa ngänät dräm i angäna ruavek ama qatnanaktpämnda vät ama ivätki moe di qosaqi rhat don säda ama märänga aa ron doqor tak täkt. ¹⁰ Näkt nga nasot i qale ngän bät ama qot äm ama qäväläm da ama märänga aa ron dä va ma Ngämuqa na ama ñämsävätki qarakni i qa mes ngän säda aa murhämeska ama sok täm ga nävät ma Kraiss diva ma Ngämuqa maräkt ka rhumamär na ngän dä va qä sämaqrot na ngän dä va qa rhu ngän bä va mamär na ngän. ¹¹ Mamär iva urhi nän sä qa inguna va qat turäkt pasägos. Ngäktki rhoqoräkt.

Ama Enge Na Ama Märmärgem Ama Dängdängini Na Ngät

¹² Ma Silvanas‡ ka matnärhäm ngo iva ngu säm dakt täkt ama abuk. Nguat tu gu snäng i qa di ama qatnanaktpämga qarakni i qat dräm gät päs ma Engeska aa rhäng mamär. Sa ngua säm dangät täkt ama qot ngät ama enge sävät a ngän ivakt iva ngut täsläp pät a ngän dä nguat tamän maräkt i sa ngua sameng sävät ma Ngämuqa aa engäktki na qi aa ñämsävätki. Mamär iva qale ngän ma ama qrot dä iaqyäkt aa ñämsävätki arha ron.

¹³ Ama qatnanaktpämnda e mät ama värhäm ama mor äm ma Babilon gäarakni i qosaqi ma Ngämuqa qa armeng däm da rhoqor ngän di rhit tak na arhä märmärgem sagem ngän

dä qosaqi ngua emga ma Mak kät tak na aa märmärgem sagem ngän.

14 Ngäni rhar sa ama qatnanak-
tpämda i ngänit kärhäktgyäm ne na
ama lavuqi. §

Mamär iva qale ama bulap
mänguräp mä ngän gärrarhae i ma
Krais aa ruvek na rha.

---

§ 5:14 Ngäni rhar sa ama qatnanaktpämda i ngänit kärhäktgyäm ne na ama lavuqi. Na ama Grikkäna arha enge di rhangät täkt ama enge di rhoqortäqya, mamär iva ngän des ama qunäga aa qäväläm sävät a ne nävät ama lat kärangätni iva ngäni vop pa angäna sdäm gane nävät ama lavuqi.

Ma Pita 2

Ama Rhäväksäs

Ma Pita qa säm bä rhakt täkt ama abuk bä qat tes nas i ma Saimon Pita. Qät säm iva sage arhani ama qatnanaktpämda qärrarhani i qaku qunäga vät a ut mamär sä rha.

Va aa narhuir qi aa abuk di ma Pita qa säm ivakt iva qa rhuqunäga vät ama qatnanaktpämda sävät ama is kärangätni iva rhat tet parhäm ngät da ama märän angärha ron gärangätni i ngät nage ama ruvek kärarhani i qaku ama qatnanaktpämda. Dap pä rhakt täkt aa unbem na qi aa abuk di qat tuqunäga vät ama qatnanaktpämda iva rhit lu nämät ama ruvek kärarhani i sa rha mon sä mänguräp mä rha sokt di ama vu arha lat bä qosaqi sävät iarhakt kärarhae i rhi su sävät ama iraski na ngät ama rhisu. Ma Pita qat tamän masirhat di sävät ama dägguap ama qävälap. Ama narhoeräm di sävät ama irhirqi da ama qatnanakt angärha ron dä ama unbamnaäm diva rhat tair särha ama rhisu ama iraski na ngät näkt ama dägguapnaäm di ama sämaqrot sage ama ruvek iva rhat nañäm nani ma Engeska aa unmem na äs aa mänmänäs.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-2)

Mamär Iva Urhi Rhir Da Ama Räkt Ngät Ama Iar Angärha Ron Doqor Varhäm Ma Ngämuqa Aa Snängaqa (1:3-11)

Ama Rharimini Sä Ma Pita Aa Enge Dä Iomäkt Kärqom I Äm Ngärhi Sämaengätki Na Ngät (1:12-21)

Ama Rhonsävät Sävät Ama Ruvek Kärarhani I Rhat Dräm Di Iras Ta Ama Ruvek Na Arhä Rhisu (2)

Sävät Iomäkt I Nak Pa Evär Dä Ma Krai (3:1-16)

Ama Enge Ama Dängdängini Na Ngät (3:17-18)

Ma Pita Qa Säm Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanaktpämda

¹ Aingo ma Saimon Pita di ama latka vä ma Jisas ma Krai aa rem dä aa ngangga na ngo

dä ngut säm sävät a ngän gärarhae i sa ma Ngämuqa qa mualat sä ngän iva ngänät nanakt di qoki rhoqor ut nävät ama räkt ngät ama lat i ma Jisas ma Krai kärakni i aut Ngämuqa dä aut mumaiar na qa.

² Mamär iva ama ñämsävätki dä ama bulap ngät dän masirhat gem ngän doqoräkt i angän mädräm sävät aurha Engeska ma Jisas dä aut Ngämuqa ngärhi rhir.

Aingän Di Mamär Iva Ngänät Däqäm I Ama Ruvek Kärarhani I Rhit Päs Ma Engeska Aa Rhäng Mamär

³ Nävät ma Ngämuqa maräkt aa qrot di sa qa von ut tä iarhongäkt moe qärqärhong i urhit läk nani irhong ivakt iva ut däqäm i ama qumärqumärta na ut. Qa mualat toqoräkt di nävät aut mädräm sävät a qa qaräki i sa qa mes ut ivakt iva ut sa ama qäväläm nämäni aa murhämeska dä aa lat ama räkt ngät mamär. ⁴ Bä nävät iangärhäkt aa lat toqoräkt dä sa qa von ut ta aa mumänaris masirhat kärangätni i ama märän bäm ngät gem ut dä ama vit na ngät masirhat ivakt iva nävät a ngät diva ngänät däqäm dä va ngän dualat toqor qa. Rhoqoräkt dinguna sa ngän met nämät ama vu ngät ama lat kärangätni i ngät nämäni ama ivätki inguna ama ruvek di nani a rha iva rhat tualat na ngät.

⁵ Dä soknga mamär iva ngäni siqut masirhat iva nga rhoqoräkt i sa ngänät nanakt dä qosaqi va ngän dualat na ama lat ama mär ngät. Bä nga rhoqoräkt i sa ngän dualat toqoräkt dä qosaqi va ngäni su sävät ma Ngämuqa aa snängaqa ba ngän iva ngän det parhäm ga. ⁶ Bä nga rhoqoräkt i sa ngän su sävät ma Ngämuqa aa snängaqa rhoqoräkt dä qosaqi va ngäni sumät iva ngän duräkt ba nas mamär. Bä nga rhoqoräkt i sa ngän duräkt ba nas mamär dä qosaqi va qale ngän ma ama qrot da ama märän angärha ron. Bä nga rhoqoräkt i sa qale ngän

doqoräkt dä qosaqi va qale ngän i ama qumärqumärta na ngän. ⁷ Bä nga rhoqoräkt i sa qale ngän i ama qumärqumärta na ngän dä va angäna snäng bät a ne rhoqor qre i ama sägarhae na ngän. Bä nga rhoqoräkt i sa qale ngän doqoräkt dä qosaqi va angäna snäng bät a ne mamär. ⁸ Inguna ngakt bä ngän dualat toqor täkt dä ngän dualat toqoräkt masirhat dä va ngän dualat mamär dä va ngänit sa ama gavam bät angäna iar sa ama mädräm sävät ma Engeska ma Jisas ma Kraiss. ⁹ Näkt aung gäarakni i qaku qat tualat toqoräkt di sa qaku mamär vät a qa iva qat nañäm. Qa di qa rhoqor ama säsurqa dä sa rät pät a qa i ma Ngämuqa di sa qa qumär qa nämät aa vuirhong gärqärhongni i mudu qat tualat nä irhong.

¹⁰ Gua ruavek, mamär iva ngäni siqut masirhat iva ngänir qur arhani ama ruvek nävät angäna lat i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a ngän dä qa mes ngän ivakt iva aa ruvek na ngän maengätki. Ngakt bä ngän dualat nä rhärhong däkt dä va qaku ngän nasöp pät angän gatnanakt. ¹¹ Bä rhoqoräkt diva ma Ngämuqa qä ar sä ngän na ama märmärgem sädä ma Jisas ma Kraiss kärakni i aurha Engeska dä aut mumaiar na qa aa Muräktpäam ama sok täm ngät angärha ron.

¹² Bä äkt i sa ngua muräkt iva vasägos dä va ngut puk pät a ngän sävät tärhong däkt kärqärhong i sa ngän da irhong näma dä sa ngänät dräm nä irhong dä qosaqi sa qale ngän mamär da ama engätki arha ron gäarakni i sa ngän da qi. ¹³ Nguat tu gu snäng i mamär iva ngut puk pät a ngän dä va nguat täranas na ngän as toqoräkt i qale ngo vä rhakt täkt ama mämairqi ama me qi qäarakni i gu släqyige na qi. ¹⁴ Sa nguat dräm i qorhäs iva ngu ñäp inguna sa aurha Engeska ma Jisas ma Kraiss ka qur a ngo mamär toqoräkt. ¹⁵ Dä va nguat tualat ma ama qrot ivakt iva nasot i sa ngua rhet daqule ngän dä va mamär vät a ngän iva vukpuk pät a

ngän sävät tärhong däkt.

Ma Kraiss Aa Murhämeska Dä Ma Ngämuqa Aa Vämginarha Arha Enge

¹⁶ Mudu qre i ut sameng bä ba ngän sävät ma Engeska ma Jisas ma Kraiss aa mänmänäs dä aa qrot di qaku ut sameng na ama sek mavängam gärangättni i arhani ama ruvek sa rhat tu arhä snäng masirhat dä rha säm a ngät. Dap kinak sa ut lu qa nämät aut saqong maräkt i qa di ama vit na qa mamär ama ruqa. ¹⁷⁻¹⁸ Inguna qali lut ge ma Kraiss dä iaqyäkt ama damgi ama qumärqumär qi at täväs dä ut nari ama eguinga näda ama usäpki arha ron. Ma Ngämuqa ama Ngätmamäk ka sek sä ma Kraiss dä qa von ga rha ama murhämeska rhoqoräkt i iaqäkt kärak i ama vit na qa aa murhämeska aa eguinga qat tamän doqortäqyia, “Rhak täkt di ngua emga qäarakni i sa gua snäng bät a qa masirhat kärak i märmär gem ngo nävät a qa.”

¹⁹ Dä ma Ngämuqa aa vämginarha arha enge qärangättni i mudu rha sameng na ngät dä rha säm a ngät kärangät i nga e gem ut di rhäkt di sa ut dräm mamär i ama engätki na ngät. Bä ngät di ngät toqor akni ama lirkhäga qäarakni i qat dang bät bängangit angät tpäs dä soknga mamär iva ngän du angän snäng masirhat sävät a ngät bä dängdäng iva irige sa ama qunäga dä ma Qunängäm da angän snängaqa aa ron. ²⁰ Ama moräm mamär di rhoqortäqyia, mamär iva ngänät dräm i qaku agung anga vämginaqa aa enge di sa mamär vät aung iva qunäga vät a qa sä ngät nävät aa snängaqa maräkt ²¹ inguna qaku agung anga vämginaqa aa enge di ngät dän nämät ama ruqa aa snängaqa maräkt dap kinak ama enge moe qärangättni i ngät dän nage ma Ngämuqa aa vämginarha di ngät dän nämät ama ruvek kärarhani i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa märanas na rha ivakt iva rhat tamän bät ama enge nage ma Ngämuqa.

2

Ama Iraski Na Rha Ama Vämginarha Rhi Na Ama Ruvek Kärarhani I Arhä Rhisu Di Ama Iraski Na Ngät

¹ Sokt di qosaqi mudu dä ama iraski na rha ama vämginarha rha märanas mänguräp ama ruvek bä rhoqoräkt diva qosaqi ama ruvek kärarhani i rhat dräm di su ama ruvek na ama iraski na ngät ama rhisu rhat dän sä mänguräp mä ngän. Rhärha rhäkt diva rhat dän ma ama up sa ama mädräm gärangätni i qaku ama räkt ngät dä va rhi slava na ngän na ngät. Dä qäqi va rhi rhäqyas nä Qamorqa qärakni i sa qa vodäm bät a rha. Bä nävät arha lat toqoräkt diva ma Ngämuqa qä lir qä sangäm na rha mamär. ² Dä ama ruvek masirhat diva rhat tet nasot arha lat na ama qavatka bä nävät a rha dä va arhani ama ruvek tat tamän mava na ama engätki. ³ Dä qosaqi inguna nävät iomäkt i sa nani a rha nä guarhong masirhat dä va rhat tamän bät ama enge qärangätni i sa rha maräkt ta märanas na ngät sävät a ngän ivakt iva rhi siqut iva rhit ta angän gärhong dä angän ligär. Sokt di sa mudu dä ma Ngämuqa qa muräkt ba nas iva qä rhäksärhäm da dä va qä sangäm na rha dä qa di qaku qä mänatäm. As pa rhäkmamär nä rhärhong däkt parhäm aa muräkt.

⁴ Mamär iva ngän du angän snäng mamär. Sa ngänät dräm i ma Ngämuqa qaku qa qyiradeng nä iarhakt ama enselqäna qärrarhae i rha mualat na ama vuirhong dap kinak ka rhon na rha sämät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs iva qale rha vät ama bängangit ama vu it angät tpäs i sa rha väsärhäm da na ama sengäna. Dä va qale rha e bä dängdäng iva ma Ngämuqa qa rhatnävämne na rha. ⁵ Dä qosaqi qaku qa qyiradeng na ama ruvek mudu sa arha vuirhong dap kinak ka mumaiar nä ma Noa qärakni i qa sameng i mamär iva ama ruvek tat tualat na ama räkt ngät ama lat kä na arhani ama ngärhäqyet da udiom na rha dap kinak ka rhäksot na ama

ruvek arha ivätki na ama iqumga qärarhani i qaku rhat tet parhäm aa snängaqa.

⁶ Dä sa ngänät dräm i ma Ngämuqa qa väs ama värham ma Sodom dä ma Gomora bä rhäksot na am mas dä nävät iangärhäkt ama lat di qa qur ama ruvek iva qa rhualat toqoräkt sa ama ruvek kärarhani i qaku rhat tet parhäm aa snängaqa.

⁷ Dap ka mumaiar ma Lot kärakni i ama räkt ka ama ruqa bä sa qänäskänes ka masirhat dä qaku mär gem ga sävät ama lat na ama qavatka qärangätni i ama vu rha ama ruvek mamär tat tualat na ngät. ⁸ Ngätki inguna nävät iomäkt i ma Lot di ama räkt ka ama ruqa bä qale qa mänguräp iarhakt ama ruvek kärarhae i qaku rhat tet parhäm ama muräkt pät ama qunäng moe nasot a ne bä arha lat kärangätni i qat nari dä qat lu ngät di sa ngärhi slava na aa snängaqa mamär. ⁹ Dä soknga nävät tom däkt i qa mumaiar ma Lot di rhoqoräkt di qosaqi ut dräm i sa ma Ngämuqa qat dräm iva qa rhumaiar ama ruvek kärarhani i rhat tet parhäm aa snängaqa näda ama märän maos maos angärha ron doqoräkt kärangätni i ngät dän bät a rha ivakt iva ngärhi siqut na rha. Dä qosaqi qat dräm iva qä väsärha ama vu rha ama ruvek bä va qä sangäm na rha bä dängdäng bät ama qäväläm gärqomni iva qa rhatnävämne na rha rhoqoräkt.

¹⁰ Diva ma Ngämuqa qä sangäm nä iarhakt mamär qärrarhae i rhat dräm dit bodäm mes sämät ama lat ama vu ngät maos maos kärangätni i ngärhi rhartäm sä rha sämät ama iar na ama siqirqa. Dä qosaqi va qä sangäm nä iarhakt mamär qärrarhae i rhat dräm dat ter iva akni qat turäkt bä ba rha. Rhärha rhäkt ama ruvek kärarhae i rhi su ama ruvek na ama iraski na ngät ama rhisu di rhat tet sokt parhäm arhä snängaqa maräkt dä rhat dräm dit sek sä nas dä qaku rhit len iva rhat tamän mava nä iarhakt kärarhae i ama murhämeska qa e vät a rha da ama usäpki arha ron. ¹¹ Dap ama

enselqäna qärrarhani i rha na rhävuk di näma dä rhat sangar ama qrot ama mor ngät mamär va ama ruvek arhä väs sokt di qaku rhat tamän mava na anga enge na anga rhäksärhäm sävät iarhakt ama ruvek sage ma Engeska.

¹² Rhärha rhäkt ama ruvek di rha rhoqor ama släkt kärangätni i qaku mamär vät a ngät iva ngät tu angät snäng mamär toqor ama ruvek kärangät i nak kop ngärhit sa ne bä ama ruvek tit sangarmät na ngät bä rhi veng ngät. Dä iarhakt ama ruvek tat dräm dat tamän mava nä iarhongäkt kärqärhong i qaku rhat dräm anga gaini sävät irhong. Dä nak pa ma Ngämuqa qä slava na rha mas.

¹³ Rhat dräm dat tualat na ama lat ama vu ngät dä arhä rhitsek nävät a ngät diva rhi rha ama märänga.

Dä qosaqi rhat tu arhä snäng i ama märäm gem da vät kunäng iva serhäm da dä rhit nakt dä rhat täs. Rha di ama unitnäk dä ama qävuirhong na rha. Bä nävät arhä snängaqa ama iraski na qa dä rhat täs ti na ngän bä rhoqoräkt dä rhat tualat sä ngän bä mavamava na angäna iar. ¹⁴ Sa rhäqäp arhä snängaqa na ama alek nani ama qavatnävätlägut. Arha vuirhong di qaku rhäktäksot nä irhong. Dä iarhakt kärarhae i qaku ama qrot arhä qatnanakt di iarhakt ama irasmätta di rhi rhartäm sä rha sämät arha lat ama vu ngät. Dä rhäqäp arhä snängaqa iva nani guarhong masirhat. Rha diva qoki qäbäs na rha!

¹⁵ Sa rha met daqule ama räkt ka ama iska dä nasot dä rha met tage varhäm ama vu qa ama iska rhoqor ma Balam ma Beor aa emga. Mudu di ma Balam aa snäng bät ama ligär qärangätni i ngät dän nävät ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät. ¹⁶ Sokt di ama donki qärakni i qaku qat dräm gat tamän di qa märhamän doqor ama ruqa i qa märhamän sävät ama vänginaqa ma Balam aa uväs sävät aa lat kärangätni i qaku ama räkt ngät dap ngät di ngät toqor ama dädänga aa lat.

¹⁷ Dä rhärha rhäkt ama ruvek kärarhae i rhi su ama ruvek na ama iraski na ngät ama rhisu di rha rhoqor ama qotnaqoan gärangätni i qaku anga reng mät ngät dä qosaqi rha rhoqor ama eqoe qärangätni i ama laurqi qi nän mä ngät mavängam. Sa ma Ngämuqa qa rhäkmu na ama ivärhäs na ama bängangit ama vu it mamär bä ba rha. ¹⁸ Rhi sameng na ama enge ama mäñmäñini na ngät dä rhit näs masirhat i rhit sek sä nas nävät arha lat kärangätni i ngät toqor ama dädända arha lat. Dä iarhakt ama ruvek kärarhani i nak kop as täkt di sa rha met daqule arha vuirhong di iarhakt ama irasmätta rhi rhartäm sä rha iva rhat tet parhäm arhä släqyige angät snängaqa bä va rhit bodäm mes sämät ama snängaqa na ama alek nani ama lat ama vu ngät mas na ama qavatka. ¹⁹ Ama irasmätta rhat tamän särha ama ruvek kärarhani i rhat nari rha iva rha diva isiska vät a rha sokt di ama irasmätta maräkt di qale rha va ama lat ama vu ngät angärha rem inguna ianiäkt kärqäni i sa ini ngä män näva ama ruqa aa uväs di qa di ama latka na qa vä ianiäkt ini angärha rem.

²⁰ Ngakt bä iarhakt ama irasmätta di sa rha met daqule ama lat ama vu ngät nämäni ama ivätki nävät ama mädräm sävät aurha Engeska dä aut Mumaiar ma Jisas ma Krais sokt di rhäkt di saqi as ama lat ama vu ngät ngä sangar a rha bä ngä män näva arhä väs di mudu di mava na rha dap täkt di sa mava na rha masirhat. ²¹ Inguna vadi mai ama märäm iva qaku rhi naräm ama iska qärakni iva rha rhän i ama räktta na rha varhäm ga inguna rhäkt di sa rhat dräm ma Ngämuqa aa enge ama qumärqumär ngät mamär sävät kärangätni ama lat i ama räkt ngät bä rhit dong bät a nas daqule ngät. ²² Ama enge na ama mädräm ama unmem na ngät di ngät tamän sävät iangärhäkt ama lat toqortäqyia,

“Ama imga diva evär däm ga sävät aa nänän maräkt

dä ama vemgi di nga nasot i sa qia qumär nas
diva saqi evär däm gi iva qi rhor
nas mät ama brañgi.”

3

Ama Qunäga Qärakni Iva Evär Dä Ma Engeska Va Qa Rhän

¹ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, dakt täkt ama abuk di ama unbem na qi qäraktni i sa ngut säm bäm gi sävät a ngän. Va ama unbem ama abugem moe di ngut puk pät a ngän sävät tärhong dakt kärqärhong i sa ngänät dräm sävät irhong ivakt iva nguät täranas na ngän bä va maräkt na angän mädräm. ² Rhärhong dakt kärqärhong i ngut puk pät a ngän sävät irhong di ma Ngämuqa aa vämginarha ama qumärqumär ta arha enge sävät iarhongäkt kärqärhong iva irhong ngä rhän nasot. Dap arhongni di ma Engeska qärakni i aut mumaiar na qa aa muräkt kärangättni i sa ngä män nämät angäna ngangda.

³ Mamär iva qunäga vät a ngän sävät aomni ama moräm. Va vät ama dängdängini na ngät ama qunäng diva ama ruvek ta rhän sa arha enge na ama märhamängus kärarhani i rhat tet parhäm arhä snängaqa maräkt iva rhat tualat na ama vuirhong. ⁴ Dä va rhi snanbät i, “Nga sa rha mumänaris iva evär dä ma Krai? Ngakt bä rhoqoräkt dä qa qoe nai? Urhi snanbät toqor täkt dinguna sa ama ngätmamäkkäna qärarhani i sa rha rha iangärhäkt ama mumänaris di sa rha ñäp dap as kaku anga qutsasorhane ngä män. Mudu vät ama rharimini rhoqoräkt i ma Ngämuqa qa säm iarhongäkt moe bä dängdäng dakt di qoki iarhongäkt moe di irhong doqorne.”

⁵ Diva rhi qoar toqoräkt inguna sa rha rhares ba ne iva rhi qyiradeng na ama mädräm gärangättni i mudu di ama leqäs nga e dä qosaqi na aa enge di sa ma Ngämuqa qa säm ama ivätki bä qia män bit näva ama rigi dä

qosaqi matmät sä qi nämäni ama rigi. ⁶ Dä mamär dä ma Ngämuqa qa slava na ama ivätki mas na ama rigi na ama iqunga bä sa qäbäs na qi. ⁷ Dap kosaqi nävät ma Ngämuqa aa enge di rhem dakt ama usäpki dä ama ivätki ina e dä va qale lem bä dängdäng iva qä väs em bät ama qäväläm gärqomni iva qa rhatnävmne dä qä sangäm na ama ruvek kärarhani i qaku rhat tet parhäm aa snängaqa.

⁸ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, mamär iva ngäni lu mamär i ama qunäga ama sägäk di qa rhoqor ama sägäk ama tausen na ama qoeo ge ma Engeska ma Ngämuqa dap kosaqi ama sägäk ama tausen na ama qoeo di ngät toqor ama qunäga ama sägäk gem ga. ⁹ Ma Engeska ma Ngämuqa di qaku marhäk ma qa iva qä rhäkmamär na aa mumänaris nämä dä arhani ama ruvek di rhat tu arhä snäng doqoräkt. Dap kinak sa qat tudävarhäm na ngän mauiu sa ama bulap inguna qaku nani a qa iva aung nävät a ngän diva qäbäs na qa. Di nak nani a qa iva ama ruvek moe rhi näpgoer na nas.

¹⁰ Sukt diva qräk mät ut kre va evär dä ma Engeska iva iaqäkt ama qunäga va qa rhän doqor ama suaqa qärakni i qat dräm gat dän. Dä vät iomäkt ama qäväläm diva ama leqäs ngä rhet nae na ama dädrin dä qosaqi ama qaeng ngä nä iarhongäkt moe va usäp diva ma Ngämuqa qä väs irhong dä va rhäksot nä irhong. Dä ama ivätki qi nä iarhongäkt moe qärqärhong i sa ama ruvek ta mualat nä irhong bät a qi diva qunäga sä irhong i agirhong nä irhong mamär*.

¹¹ Sa ngänät dräm i rhärhong dakt moekt diva qäbäs nä irhong bä äkt i sa ngänät dräm i mamär iva ngänät däqäm doqor mäniekt. Diva mamär iva ngänät däqäm i ama ruvek kärarhani i ama qumärqumärta na rha mamär dä va ngän det sukt parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa. ¹² Mamär iva ngän dualat toqoräkt i as kale

* **3:10** qunäga sä irhong i agirhong nä irhong mamär Ura ‘irhong ngä rhang bä rhäksot’ ura ‘as kaku qali lirhong’

ngän dä va ngänit tägärsäs nani ma Ngämuqa aa qunäga. Vät iaqäkt ama qunäga dä va qäbäs na ama leqäs mät ama mudäbäs ngä na ama qaeng ngä nä iarhongäkt moe mät ama leqäs diva irhong ngä rhang bä va rhäväktgyäm sä irhong! ¹³ Sökt di varhäm ma Ngämuqa aa mumänaris di qali lut nani ama iaräs na äs ama leqäs ngä na ama iaräs na qi ama ivätki bä vät a qi diva sökt kale ama räkt ngät ama lat e.

Ama Dängdängini Na Ngät Ama Enge

¹⁴ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, bä äkt i nga rhoqoräkt i qale ngän nani iarhongäkt dä sa mamär iva ma Kraisa ka rhän bät a ngän doqoräkt i ngän dualat masirhat iväkt iva qaku qale anga unit ura anga qävuini e vät a ngän. ¹⁵ Dä va qunäga vät a ngän i ma Engeska ma Ngämuqa di sa qat tudävarhäm na ama ruvek sa ama bulap inguna nani a qa iva ama ruvek moe diva rhi rha ama mumaiar. Rhom däkt di qoki äm doqor ama enge nage aurha ruaqa ma Pol qärakni i urha snäng bät a qa qärangätni i sa qa säm a ngät parhäm ama mädräm nage ma Ngämuqa. ¹⁶ Ma Pol di qat dräm gat tamän sävät tärhong däkt pa aa abukkina moe. Dap angätni ama enge nga e va aa abukkina qärangätni i ama qrot gem ut iva qunäga vät a ut sävät a ngät. Dä ama ruvek kärarhani i qaku rhat dräm mamär sävät iarhongäkt kärarhae i qaku rhat nanakt ma ama qrot nä ma Kraisa di rhit näpgoer na ngät ma ama enge qärangätni i angät tarimini di qaku ama räkt ini. Dä qosaqi rhat dräm dat tualat toqoräkt sa angätni ma Ngämuqa aa enge bä nga rhat tualat toqoräkt dä sa rhi rhar sä ma Ngämuqa aa rhäksärhäm sävät a nas.

¹⁷ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, bä äkt i mamär iva ngänit lu mamär i varis ama ruvek kärarhani i qaku rhat tet parhäm ama muräkt ti slava na ngän dä nasot dä va qaku ngänät dräm mamär sävät iarhongäkt

kärqärhong i rhäkt di sa ngänät dräm mamär sävät irhong. Mamär iva ngänit lu mamär toqoräkt inguna rhäkt di sa ngänät dräm mamär sävät tärho rhäkt ama ruvek kärarhae i arhä rhisu di qaku ama räkt ngät. ¹⁸ Dap kinak mamär iva ngäni rhir iva sräp ngän nävät ama mädräm sävät aurha Engeska dä aut Mumaiar ma Jisas ma Kraisa dä sa aa nämsävätki. Mamär iva urhi von ga rha ama murhämeska rhäkt bä vasägos. Ngätki rhoqoräkt.

Ma Jon 1

Ama Rhäväksäs

Ma Jon ga säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä rhakt täkt ama abuk di qa säm bäm gi sage ama qatnanaktpämnda sakt di qaku qunäga vät a ut i agi a ruvek iarhakt bä qop ta na qoe nai. Nguaräm iarhakt di angätni ama gulañ na ama qatnanaktpämnda e vät ama ngärhäkka ma Esia.

Ma Jon ga säm i qat tu aa snäng sävät ama qävälam ama unbam. Ama narhoeräm diva qa rhuqunäga sa ama ruvek kärarhani i rhi su na ama iraski na ngät ama rhisu i qat tamän sävät arha lat ama vu ngät mamär. Näkt ama unbamnaäm diva qä rharespäm ge ama qatnanaktpämnda i ngätki i ngakt bä rhat nanakt di sa rha rha ama mumaiar. Ma Jon di qat tamän sävät a nas i qa lu ma Jisas toqoräkt i qä na qa in det divakt iva qä sämaqrot na arhä snängaqa rhoqoräkt.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-4)

Ama Qatnanaktpämnda Arha Iar Toqoräkt I Qale Rha I Arha Ruavek Na Ne Rhi Na Ama Ngätmamäk Kä Na Ama Ngärhoemga (1:5-2:28)

Ama Qatnanaktpämnda Arha Iar Toqoräkt I Qale Rha I Ma Ngämuqa Aa Es Na Rha (2:29-4:6)

Ama Qatnanaktpämnda Arha Iar Toqoräkt I Qale Rha Dä Ma Ngämuqa Aa Lavuqi Arha Ron I Arha Snäng Bät A Qa Dä Rhat Tet Parhäm Aa Rhäkne (4:7-5:12)

Ma Jon Aa Dängdängini Na Ngät Aa Enge (5:13-21)

Ama Enge Na Ama Iar

¹ Ianiäkt kärqäni i ini nävät ama rharimini bä sarhäkt di qarqäni i sa ut nari ini bä qarqäni i sa ut lu ini mamär nämät aut saqong dä qarqäni i sa u rhäkt ngä rhäk pät ini di ianiäkt di ama enge na ama iar.

² Iangärhäkt ama iar ngä män säda eraqi bä ut lu ngät dä urhi sameng sävät a ngät. Näkt urhi sameng ba

ngän na ama iar ama sok täm ngät iangärhäkt kärangät i mudu qale ngät ngä na ama Ngätmamäk näkt ngä män gem ut. ³ Bä qosaqi urhi sameng mamär ba ngän nä ianiäkt kärqäni i sa ut lu ini bä ut nari ini ivakt iva qosaqi ngän diva västämne na ut ut na ngän bä va qali lut ut na ngän i aurha ruavek na ngän mäni rhangät täkt ama iar. Bä qosaqi va qali lut dä rhangät täkt ama iar angärha ron ge ama Ngätmamäk näkt sävät aa emga ma Jisas ma Krai. ⁴ Urhit säm dangät täkt ivakt iva aut märmärgem diva ama mor ngät.

Ama Tmerhäs Da Ama Neraqa Aa Ron

⁵ Rhangät täkt di ama enge qarangätni i sa ut nari ngät nämät ma Krai bä urhi sameng ba ngän na ngät i ma Ngämuqa di ama neraqa na qa näkt gem ga di qaku anga bängangit nga e.

⁶ Ngakt bä urhi qoar i qali lut gem ga i aa ruavek na ut mäni rhangät täkt ama iar dap kinak ut tet pa ama bängangit angät tpäs dä sa urhi iras dä qaku ut tualat parhäm ama engätki. ⁷ Dap ngakt bä ut tet da ama neraqa aa ron doqor qa i qale qa da ama neraqa aa ron diva västämne na ut bä qali lut i aurha ruavek na ne bä aa emga ma Jisas aa biaska qä qumär ut sa aurha vuirhong moe. ⁸ Ngakt bä urhi qoar i qaku aurha anga vuini dä sa urhi iras täm mes dä qaku ama engätki qia e gem ut. ⁹ Ngakt bä urhi sameng irhäm mes sa aurha vuirhong dä mamär vät a ut iva ut nanakt na qa iva qä qyiradeng na aurha vuirhong dä va qä qumär ut nämät aurha lat moe qarangätni i qaku ama räkt ngät inguna qa di ama räkt ka na qa.

¹⁰ Ngakt bä urhi qoar i sa qaku ut mualat na anga vuini dä sa ut mualat sä qa iva ama irasmätka na qa bä aa enge di qaku a ngät e vät aurha iar.

2

Ma Krai Kat Tatnärhäm Ut

¹ Ngua es ama gaini na rha na ngän, ngut säm dangät täkt ivakt iva qale ngän namualat na anga vuini. Sokt di ngakt bä aung anga ruqa qa mualat na ama vuini dä akni qa e qarakni iva qat tamän särha ama Ngätmamäk sädaver mä ut. Iaqäkt di ma Jisas ma Kraiis kärak i ama räktka na qa. ² Qa di ama vodämes na qa ivakt iva ma Ngämuqa qät kyiradeng na aurha vuirhong bä rhoqoräkt di qaku sokt sa aurha vuirhong dap kosaqi ama ruvek nävät ama ivätki moe sa arha vuirhong.

³ Ngakt bä ut tet parhäm aa enge diva nävät iomäkt dä va qunäga vät a ut i sa ut dräm a qa. ⁴ Ama ruqa qarakni i qä qoar i qat dräm a qa sokt di qaku qat tet parhäm aa enge di ama irasmätka na qa bä ama engätki di qaku a qi gem ga. ⁵ Dap iaqäkt kärak i qat tet parhäm aa enge di aa snäng bät ma Ngämuqa mamär. Bä nga ut tualat toqoräkt dä nävät iomäkt dä sa ut dräm i qali lut gem ga mamär. ⁶ Ngakt bä aung gä qoar i qale qa qä nä ma Jisas ma Kraiis dä mamär iva qoki qat tet toqor qa.

Ama Muräkt Ama Iaräs Na Ngät

⁷ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, gaku ngut säm sävät a ngän na ama muräkt ama iaräs na ngät dap tangät täkt di ama muräkt kärangätni i sa mudu na ngät nävät ama rharimini bä sarhäkt kärangät i qale ngät gem ngän bä ngät di ama enge qarangätni i sa ngän nari ngät. ⁸ Sokt diva as ngut säm ama muräkt ama iaräs na ngät kärangätni i ama engätki na ngät kärangät i nga e gem ma Jisas dä qosaqi nga e gem ngän. Inguna ama bängangi di sa rhäktäksot na qi dap ama engätki na qa ama neraqa di sa rhäkt di qä sen.

⁹ Ama ruqa qarakni i qä qoar i qa di sa qale qa dä ama neraqa aa ron sokt di qaku aa snäng bät aa ruaqa ama qatnanakt pä m ga di qoki as kale qa va ama bängangit angät tpäs. ¹⁰ Dap aung gä rakni i aa snäng bät aa ruaqa ama qatnanakt pä m ga di

qale qa vasägos da ama neraqa aa ron bä nävät a qa diva qaku guani ngä namäqäne sa aung iva dän bät aa qar. ¹¹ Ama ruqa qarakni i ama vu da aa ron sävät aa ruaqa ama qatnanakt pä m ga di qale qa va ama bängangit angät tpäs bä vät aa tmerhäs moe di qat tet pa ama bängangit angät tpäs. Bä qaku qat dräm i vät aa tmerhäs di qat tet sa qoe nai inguna ama bängangit bä qaku qat lu.

¹² Aingän ama rhoes ama gaini na rha, ngut säm sävät a ngän inguna angäna vuirhong di sa ma Ngämuqa qa qyiradeng nä irhong nävät ma Kraiis aa ngärhipki.

¹³ Gu mamgäna, ngut säm sävät a ngän inguna ngänät dräm iaqäkt kärak i qale qa nävät ama rharimini bä sarhäkt.

Dä aingän ama evän da ama gamoe, ngut säm sävät a ngän inguna sa ngän män nävä ma Sä m ga aa qrot angät tpäs.

Dä aingän ama rhoes, ngut säm sävät a ngän inguna sa ngänät dräm ama Ngätmamäk.

¹⁴ Dä gu mamgäna, ngut säm sävät a ngän inguna ngänät dräm iaqäkt kärak i qale qa nävät ama rharimini bä sarhäkt.

Aingän ama evän da ama gamoe, ngut säm sävät a ngän inguna aingän di angän grot dä ma Ngämuqa aa enge qale ngät gem ngän.

Bä qosaqi ngän di sa ngän män nävä ma Sä m ga aa qrot angät tpäs.

Qale Angäna Snäng Bät Ama Ivätki At Kärhong

¹⁵ Qale angäna snäng bät ama ivätki ura guani nämäni ama ivätki. Ngakt bä aung anga ruqa di aa snäng bät ama ivätki at kärhong dä qaku aa snäng bät ama Ngätmamäk.

¹⁶ Inguna ama lat moe nämäni ama ivätki qarangätni i ngät toqor ama

saqong ngärhi alek bä sävät ama mairnanas nävät ama qärhong dä ama snängaqa iva märmär ge ama släqyige di iangärhäkt ama lat moekt di qaku ngät nage ama Ngätmamäk dap ngät nämäni ama ivätki. ¹⁷ Bä ama ivätki näkt sävät at kärhong gärgärhongni i ama ruvek nani a rha nä irhong diva rhäksot nä irhong dap iaqäkt kärak i qat tualat parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa diva ama iar qa rhäkt bä qosaqi va mirhup.

Ama Rhonsävät Sage Ama Ruvek Sävä Ma Krai Aa Ikkäna

¹⁸ Aingän ngua es, rhäkt di ama dängdängini na ngät ama qunäng bä sa ngän nari i iaqäkt kärak i ma Krai aa ik diva qa rhän bä nak sa rhäkt di masirhat nä ma Krai aa ikkänä rha män. Bä nga rhoqoräkt dä qunäga vät a ut i rhangät täkt ama qunäng di ama dängdängini na ngät ama qunäng. ¹⁹ Iarhakt di sa rha met nämäni ut sokt di qaku rha nämäni ut mamär. Inguna vadi mai rha nämäni ut mamär dä mai mamär iva as kale rha gem ut. Dap nguna rha met nämäni ut dä iomäkt ngärhi sameng mamär i qaku rha nämäni ut mamär.

²⁰ Dap aingän di sa ngän da ama modämne nage ama Qumärqumärqa na qa mamär ma Krai bä ngän moe di sa ngänät dräm ama engäkki. ²¹ Qaku ngut säm sävät a ngän inguna qaku ngänät dräm ama engäkki dap sa nguna ngänät dräm a qi bä qosaqi ngänät dräm i qaku anga irasini ngät dän näda ama engäkki arha ron. ²² Ngulu auge iaqäkt i ama irasmätka? Iaäkt ama ruqa di qarak i qät täqyas nä ma Jisas i qa di qaku ma Krai. Iaäkt ama ruqa di ma Krai aa ik na qa inguna qät täqyas nä ama Ngätmamäk kä na ama Ngärhoemga. ²³ Qaku anga ruqa qaräni i qät täqyas na ama Ngärhoemga di qale ama Ngätmamäk gem ga dap kinak iaqäkt kärak i qä sameng mamär i ma Krai di ama Ngärhoemga di ama Ngärhoemga qä na ama Ngätmamäk kali liom gem ga. ²⁴ Mamär iva qale ianiäkt mas gem ngän gärgäni i ngän

nari ini namäk nävät ama rharimini bä sarhäkt. Ngakt bä nga rhoqoräkt dä sa ngän diva qale ngän mamär mäni ama Ngätmamäk dä ge ama Ngärhoemga. ²⁵ Bä rhangät täkt di ama Ngätmamäk aa enge na ama mumänaris bä ba ut iva ba ut na ama iar ama sok täm ngät.

²⁶ Ngut säm dangät täkt ivakt iva ngät tuqunäga vät a ngän sävät iarhakt kärarhae i rhi siqut iva rhi irastäm sä ngän. ²⁷ Dap ama modämne qarängätni i sa ngän da ngät nage ma Krai di qale ngät gem ngän. Dap ngät di sa ngärhi su ngän sävät iarhongäkt moe qarqärhong i ngänit läk nani irhong ivakt iva ngänit pä ma Ngämuqa aa rhäng mamär. Angät tisu di ama engäkki na ngät dap kaku ama iraski na ngät. Bä äkt i nga rhoqoräkt dä saqi as kaku ngänit läk nani guavek sae qararhani i rhat dräm di su iva rhi su ngän. Qale ngän mas mäni ma Krai toqor ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä su ngän doqoräkt.

Ma Ngämuqa Aa Es

²⁸ Aingän ama rhoes ama gaini na rha na ngän, rhäkt diva qale ngän mamär mäni qa ivakt iva nga rhoqoräkt iva qa rhän dä va mamär vät a ut iva ama qararäktä na ut dap pa qaku aqlus pä a ut. ²⁹ Ngakt bä ngänät dräm i qa di ama räkt aa lat dä mamär iva qunäga vät a ngän mamär i iarhakt moe qararhae i rhat tualat na ama räkt ngät ama lat di sa rha män nävä ma Ngämuqa.

3

¹ Mamär iva ut lu mamär na ama Ngätmamäk aa lavuqi ama enges ki bä ba ut bä äkt iva ma Ngämuqa qat tes ut i aa es na ut. Bä qoki ngäkki i ut di ma Ngämuqa aa es na ut. Ama rharimini qarqäni i qaku ama ruvek nämäni ama ivätki rha lu mamär i ma Ngämuqa aa es na ut dinguna qaku rhat dräm a qa. ² Gua ruavek kärarhae i gua snäng bät a ngän, däkt di ma Ngämuqa aa es na ut sokt di as kaku ut dräm iva u rhän doqor mäniekt

nasot. Dap ut dräm i rhoqoräkt iva ma Kraiss ka rhän dä va ut toqor qa inguna va urhi lu qa i qa rhoqoräkt. ³Näkt ama ruvek moe qärrarhani i rhat nanakt toqoräkt di sa rhi qumär nas ivakt iva rha rhän i ama qumärqumär ta rhoqor qa i ama qumärqumär qa.

⁴Ama ruvek moe qärrarhani i rhat dräm dat tualat na ama vuirhong di iarhakt ti nänbetäkmät na ama muräkt inguna ama vuirhong di ama lat kärangätni i ngärhi nänbetäkmät na ama muräkt. ⁵Sokt di ngänät dräm i sa ma Kraiss ka män divakt iva qä sot na ama vuirhong dä qosaqi qa maräkt di sa qaku aa anga vuirhong. ⁶Bä aung gäarakni i qale qa mäni qa diva qaku qat dräm gat tualat na anga vuirhong. Aung anga ruqa qäarakni i as kat dräm gat tualat na anga vuirhong di iaqäkt di sa qaku qa lu ma Kraiss dä qaku qat dräm a qa.

⁷Aingän ama rhoes ama gaini na rha na ngän, gale angäna qlak na aung anga ruqa iva qä nairas täm ngän. Iaäkt kärak i qat tualat na ama räkt ngät ama lat di qa di ama räkt ka rhoqor ma Kraiss kärakni i ama räktka na qa. ⁸Dap iaäkt kärak i qat tualat na ama vuirhong di qa nage ma Sämgä inguna ma Sämgä di sa qat tualat na ama vuirhong mudu mänasäng nävät ama rharimini bä sarhäkt. Ama rharimini qärqäni i sa ma Ngämuqa aa emga qa män divakt iva qä slava nä ma Sämgä aa lat mas. ⁹Qaku aung gäarakni i sa qa män nävä ma Ngämuqa di qat dräm gat tualat na anga vuirhong inguna ma Ngämuqa aa iar di qale ngät gem ga. Qaku mamär vät a qa iva as kat tualat na anga vuirhong inguna sa qa män nävä ma Ngämuqa. ¹⁰Bä nävät tom däkt dä qunäga vät a ut sa ama ruvek i guavek koe di nak ma Ngämuqa aa es na rha dap guavek koe di ma Sämgä aa es na rha. Iaäkt kärak i qaku qat tualat na ama räkt ngät ama lat bä qop kärakni i qaku aa snäng bät arhani ama qatnanaktpämda di iaäkt di qaku ma Ngämuqa aa emga na qa.

Mamär Iva Aurha Snäng Bät A Ne

¹¹Rhangät täkt di ama enge qärangätni i sa ngän nari ngät namäk nävät ama rharimini qärangät i ngät tamän i mamär iva aurha snäng bät a ne. ¹²Dap pa qale rhoqoräkt i ngän doqor ma Kein gäarakni i qa nage ma Sämgä bä qa veng aa läktka. Näkt ngu lu mäniekt bä qa veng ga? Sa qa veng ga dinguna aa lat di ama vu ngät dap aa läktka di ama räkt ngät aa lat. ¹³Gua ruavek, kale ngän nasärmändäm gre i ama ruvek nävät ama ivätki di ama vu da arha ron masirhat sävät a ngän. ¹⁴Sa ut dräm i ut män nämät ama tñäpki bä sa ut met säda ama iar angärha ron inguna sa aurha snäng bät ama qatnanaktpämda. Aung gäarakni i qaku aa snäng bät arhani di qoki as kale qa da ama tñäpki arha ron.

¹⁵Aung gäarakni i ama vu da aa ron masirhat sävät aa ruaqa di iaäkt ama ruqa di qäarakni i qä veng. Näkt ngänät dräm i qaku ama iar ama sok täm ngät nga e ge aung anga ruqa rhoqoräkt. ¹⁶Sa ma Kraiss ka von da aa iar sädaver mä ut bä nävät tangät täkt aa lat dä sa qunäga vät a ut sa ama lavuqi ama engätki na qi. Bä äkt i ut di mamär iva urhit bon da aurha iar bä ba ama qatnanaktpämda. ¹⁷Ngu lu va qale ma Ngämuqa aa lavuqi ge sävetka rhoqor mäniekt kre i ama qärhong bät a qa näkt kat lu akni ama qatnanaktpämga qäarakni i qät läk sokt di qaku qät lavuqi na qa? ¹⁸Aingän ama rhoes ama gaini na rha na ngän, sa qale rhoqoräkt i aurha snäng bät arhani sokt nävät ama enge dä nämät aurha väm dap mamär iva aurha snäng bät a rha maengätki nävät aurha lat.

¹⁹Ngakt bä ut tualat toqoräkt dä sa ut dräm i ut tualat parhäm ama engätki bä qosaqi mamär vät a ut iva ama qraräktä na ut iva urhi nän ma Ngämuqa nani guani. ²⁰Sokt di ngakt bä qaku mamär vät a ut iva ama qraräktä na ut iva urhi nän sage ma Ngämuqa dä qa di ama moräs na qa masirhat pät aut snängaqa aa uväs

bä qat dräm iarhongäkt moe. ²¹ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, ngakt bä aut snängaqa di qaku qät täksärhäm ut dä nävät iomäkt diva mamär vät a ut iva ama qrarakta na ut dä ma Ngämuqa aa saqong sa aurha nän ²² bä sa ut dräm iva qä von ut ta agini qärqäni i urhi nän ga rhäm ini inguna ut tet parhäm aa muräkt dä ut tualat nä qärqärhongni i irhong ngärhit säm ama märmärgem sävät aa snängaqa. ²³ Näkt aa muräkt diva ut nanakt na aa emga ma Jisas ma Kraisa aa ngärhipki näkt pa aurha snäng bät a ne i qoki rhoqor qa i sa qa muräkt bä ba ut iva ut tualat toqoräkt. ²⁴ Bä aung gäarakni i qät päs aa muräkt angärha rhäng di qale qa mamär mäni ma Ngämuqa dä qosaqi qale ma Ngämuqa väm ga. Dä ut dräm i qale ma Ngämuqa väm ut inguna nävät ama Qloqaqa qäarakni i sa qa von ut täm ga.

4

Ama Rhonsävät Sävät Ama Enge Qärangätni I Rhi Qoar I Sa Ngät Dän Nage Ma Ngämuqa

¹ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, qale ngänät nanakt na ama ruvek moe arha enge qärangätni i rhi qoar i ngät dän nage ma Ngämuqa dap mamär iva ngäni siqut na arha enge ivakt iva ngäni räm i ngät dän maengätki nagem ga ura qaku. Nguat tamän doqor täkt dinguna rhäkt di ama rhäqäp na rha ama vämginarha ama iras mät ta rha e vät ama ivätki rhage rhage. ² Bä nävät tom däkt dä va ngäni räm i agi a ruvek di nak ta tamän bät ama enge nage ma Ngämuqa aa Qloqaqa dä agi a ruvek di qaku. Ama ruvek moe qärarhani i rhi sameng mamär sävät ma Jisas ma Kraisa i qa di qa mu ama släqyige bä qa män i ama ruqa na qa di iarhakt ama ruvek nage ma Ngämuqa. ³ Dap ama ruvek moe qärarhani i qaku rhi sameng mamär sävät ma Jisas toqoräkt di qaku rha nage ma Ngämuqa. Rhärha rhäkt di rha nage ma Kraisa aa ik kärakni i sa ngän nari

sävät a qa iva qa rhän bä nak sa rhäkt di qale qa mäni ama ivätki.

⁴ Aingän ama rhoes ama gaini na rha na ngän, aingän di nage ma Ngämuqa bä sa ngän män nävä iarhakt ama ruvek arhä väs inguna iaqäkt kärak i qa e väm ngän di aa qrot masirhat pä iaqäkt aa uväs kärak i qa nämäni ama ivätki. ⁵ Rha di rha nämäni ama ivätki bä rhat tamän barhäm ama ivätki at känäskänes dä ama ruvek pät ama ivätki rhat nari nämät ta. ⁶ Dap kinak aiut di ut nämäni ma Ngämuqa näkt iaqäkt kärak i qat dräm ma Ngämuqa di qat nari nämät ut. Dap iaqäkt kärak i qaku qa nämäni ma Ngämuqa di qaku qat nari nämät ut. Bä nävät tom däkt di sa qunäga vät a ut sa ama ruvek arha enge i ngät nage ama Qloqaqa na ama engätki ura ngät nage ama qloqaqa na ama iraski.

Ma Ngämuqa Di Ama Lavuqi

⁷ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, mamär iva aurha snäng bät a ne inguna ama lavuqi qiat dän nage ma Ngämuqa. Ama ruvek moe qärarhani i arha snäng bät arhani di sa rha män nävä ma Ngämuqa bä rhat dräm a qa. ⁸ Iaäkt kärak i qaku aa snäng bät arhani di qaku qat dräm ma Ngämuqa inguna ma Ngämuqa di ama lavuqi. ⁹ Ma Ngämuqa sa qa qur a ut tä iaqyäkt aa lavuqi qäarak i qia e gem ut toqoräkt i qa rhäk na aa emga ama sägäk sämäni ama ivätki ivakt iva ama iar ut nävät a qa. ¹⁰ Sa ut lu ama lavuqi qäarakni i ama engätki na qi di qaku nävät iomäkt i aurha snäng bät a qa dap kinak nävät iomäkt i ma Ngämuqa sa aa snäng bät a ut dä qa rhäk na aa emga ivakt iva nävät a qa dä va qä qyiradeng na aurha vuirhong. ¹¹ Gua ruavek kärarhani i gua snäng bät a ngän, mamär iva aurha snäng bät a ne inguna sa ma Ngämuqa di aa snäng bät a ut toqoräkt.

¹² Sa qaku aung anga ruqa qa lu ma Ngämuqa sokt di ngakt bä aurha snäng bät a ne dä sa ma Ngämuqa qale qa väm ut bä aa lavuqi diva qiat dän mamär väm ut pät aurha iar.

¹³ Ut dräm i sa qale qa väm ut dä qosaqi ut di qali lut mäni qa inguna sa qa von ut ta aa Qloqaqa. ¹⁴ Näkt ut di sa ut lu ma Ngämuqa aa emga bä urhi sameng mamär i ama Ngätmamäk ka rhäk na qa ivakt iva qa diva ama ruvek pät ama ivätki arhä Mumaiar na qa. ¹⁵ Aung gäarakni i qä sameng mamär i ma Jisas di ma Ngämuqa aa emga na qa di sa iaqäkt di qale qa mäni ma Ngämuqa bä ma Ngämuqa di qale qa väm ga. ¹⁶ Sa ut dräm dä ut nanakt nä ma Ngämuqa aa lavuqi bä ba ut.

Ma Ngämuqa di ama lavuqi. Näkt aung gäarakni i qat dräm aa snäng bät arhani di qale qa mäni ma Ngämuqa bä qosaqi ma Ngämuqa di qale qa väm ga. ¹⁷ Nävät iomäkt di ma Ngämuqa aa lavuqi qiat dän mamär vät aurha iar. Bä äkt i rhoqoräkt i ut tet pät ama ivätki rhoqor ma Jisas i sa qat tet toqoräkt diva qaku mamär iva qänäskänes ut sävät aa matnävämne rhoqoräkt iva qa rhatnävämne na ama ruvek moe. ¹⁸ Da ama lavuqi arha ron di qaku anga tlenga. Dap ama lavuqi qäarakni i ama engätki na qi di qit kutmäs ama tlenga inguna ama tlenga di qat dän doqoräkt i qänäskänes ut iva urhi rha ama rhäksärhäm. Iaqaäkt karak i qät len di qaku ama engätki na qi ama lavuqi qia e gem ga.

¹⁹ Aiut di sa aurha snäng bät ama ruvek ti nä ma Ngämuqa inguna qa di sa qa er aa snäng bät a ut. ²⁰ Ngakt bä aung anga ruqa qä qoar toqortäqyia, “Gua snäng bät ma Ngämuqa” sakt di qaku aa snäng bät arhani ama qatnanaktpämda dä iaqäkt di sa ama irasmätka na qa. Inguna aung gäarakni i qaku aa snäng bät aa ruaqa qäarakni i sa qat lu qa di qaku mamär vät a qa iva aa snäng bät ma Ngämuqa qäarakni i sa qaku qa lu qa. ²¹ Bä sa qa von ut ta ama muräkt toqortäqyia, aung gäarakni i aa snäng bät ma Ngämuqa di qosaqi mamär iva aa snäng bät aa ruaqa.

5

Ut Dän Näva Ama Ivätki At Täväs

Nävät Aut Katnanakt

¹ Ama ruvek moe qäarakni i rhat nanakt i ma Jisas di ma Krai di iarhakt ta män nävä ma Ngämuqa. Bä qosaqi iarhakt moe qäarakni i arha snäng bät ama Ngätmamäk di qosaqi arha snäng bät aa es. ² Nävät iomäkt i aurha snäng bät ma Ngämuqa dä ut tet parhäm aa rhäkne dä sa ut dräm i aurha snäng bät aa es. ³ Rhoqoräkt i sa urhit päs ma Ngämuqa aa muräkt angärha rhäng di iomäkt ngärhi sameng i sa aurha snäng bät a qa. Bä iangärhäkt aa muräkt di qaku ama qrot gem ut mamär sä ngät.

⁴ Inguna aiut moe qäarakni i sa ut män nävä ma Ngämuqa di sa ut dän näva ama ivätki at täväs. Bä sa ut täqäne dä mamär toqoräkt nävät aut katnanakt. ⁵ Ngu lu auge iaqäkt karak i qat dän näva ama ivätki at täväs? Iaqaäkt di sakt karak i qat nanakt i ma Jisas di ma Ngämuqa aa emga.

Ama Sameng Sävät Ma Ngämuqa Aa Emga

⁶ Iaqaäkt ma Jisas ma Krai di qäarakni i sa qa män nävät ama rigi dä nävät ama biaska. Bä qaku sakt ka män nävät ama rigi rhoqoräkt i sa qa rha ama baptais dap kosaqi qa män nävät ama biaska rhoqoräkt i sa qa ñäp. Näkt ama Qloqaqa qä sameng mamär i ma Jisas ma Krai di sa qa män nage ma Ngämuqa inguna ama Qloqaqa di qa na ama engätki. ⁷ Ngätki i ama dägvarhong nga e qärqärhongni i irhong ngärhi sameng ⁸ qärqärhong i ama Qloqaqa näkt sävät ama rigi näkt ama biaska bä iarhongäkt ama dägvarhong di sa sägäni nä irhong sä irhong angät sameng.

⁹ Ut dräm ut nanakt na ama ruvek arhä sameng sakt di nak mamär iva ut nanakt nä ma Ngämuqa maräkt aa sameng inguna aa sameng di iangärhäkt kängät i qa von däm ngät kängät i ngärhi sameng sävät aa emga. ¹⁰ Bä aung gäarakni i qat nanakt nä ma Ngämuqa aa emga dä sa iangärhäkt ama sameng nga e gem ga. Dap aung gäarakni i qaku qat nanakt nä ma Ngämuqa di qat tes ka

i ama irasmätka inguna sa qaku qat nanakt na ama sameng gärangätni i ma Ngämuqa qa von däm ngät sävät aa emga. ¹¹ Näkt iangärhäkt ama sameng di ngät toqortäqyia, ma Ngämuqa sa qa von ut ta ama iar ama sok täm ngät. Näkt tangät täkt ama iar di nga e ge aa emga. ¹² Aung gärakni i qale ama Ngärhoemga gem ga di ama iar nga e gem ga. Dap iaqäkt karak i qaku qale ma Ngämuqa aa emga gem ga di qaku ama iar nga e gem ga.

Ama Enge Na Ama Muqunäga Sävat Ama Iar Ama Sok TäM Ngät

¹³ Ngut säm dangät täkt sävät a ngän gärarhae i ngänät nanakt nä ma Ngämuqa aa emga aa ngärhipki ivakt iva ngänät dräm i sa ngän da ama iar ama sok täm ngät. ¹⁴ Näkt toqoräkt i ut dän sage ma Ngämuqa sa aurha nän di aut katnanakt ama qrot ngät toqortäqyia, qre va urhi nän ga rhä guani varhäm aa snängaqa dä va qat nari ut. ¹⁵ Bä qre va ut dräm i qat nari ut dä sa ut dräm i agini qärqäni i sa ut nän ga rhäm ini di sa qa von ut täm ini.

¹⁶ Ngakt bä aung anga ruqa di qa lu aa ruaqa ama qatnanaktpämga i qa mualat na anga vuirhong gärqärhongni i qaku ngä nartäm sä qa sämät ama tñäpki dä sa mamär iva qä nän ma Ngämuqa sävät a qa dä va ma Ngämuqa qä von ga rha ama iar. Nguat tamän doqor täkt di sävät iarhakt kärarhae i arha vuirhong di qaku ngä nartäm sä rha sämät ama tñäpki. Dap kosaqi ama vuirhong irhong nga e qärqärhongni i irhong ngärhi rhartämsäs sämät ama tñäpki sokt di qaku ngu qoar iva qä nän sävät iarhongäkt. ¹⁷ Ama lat moe qärangätni i qaku ama räkt ngät di ama vuirhong sokt di arhongni ama vuirhong di qaku irhong ngä nartäm sä sävetka sämät ama tñäpki.

¹⁸ Sa ut dräm i ama ruqa qärakni i sa qa män nävä ma Ngämuqa diva sa qaku qä natmualat na anga vuirhong. Dap ma Jisas ma Kraiss karakni i sa qa män nävä ma Ngämuqa di sa qat dräm gät lu vät iaqäkt ama

ruqa nämät karakni ma Sämgä ivakt iva qaku qä naslava na qa.

¹⁹ Sa ut dräm i ut di ma Ngämuqa aa es na ut dap arhani ama ruvek moe vät ama ivätki di qale rha vä ma Sämgä aa muräkt angärha rem.

²⁰ Näkt kosaqi ut dräm i ma Ngämuqa aa emga sa qa män bä sa qa von ut ta ama mädräm na ama muqunäga ivakt iva ut dräm ma Ngämuqa iaqäkt karak i ama engätki na qa. Bä ut di qali lut mäni iaqäkt karak i ama engätki na qa di nävät aa emga ma Jisas ma Kraiss. Ma Jisas ma Kraiss di ama engätki na qa ma Ngämuqa bä qa di ama iar ama sok täm ngät.

²¹ Aingän ama rhoes ama gaini na rha na ngän, mamär iva ngänit lu vät a nas mamär nämät ama iaus kärangätni i sa ama ruvek ta mualat na ngät ivakt iva rhit kutdrir sagem ngät.

Ma Jon 2

Ama Rhäväksäs

Ma Jon ga säm bä rhakt täkt ama abuk bä qat tes nas i qä narhoerqa. Bä qät säm iva sage ama evopki qäraktni i sa ma Ngämuqa qa armeng däm gi qi nä at toes kārārhani i ma Jon di aa snäng bät a rha maengätki. Nguaräm iarhakt di nak ama evopki qi na at toes ura nguaräm giat mair ba ama gulāngi na ama qatnanaktpämda va aomni ama värhäm.

Ma Jon di qät säm ivakt iva qä rho-dräp ta sävät ama gamoe qārārhani i rhat tet sa ama lat kārängätni i rhi sameng dä rhi su sokt di qaku ama engätki na rha ama latta. Iarhakt ama latta qārārhani i rhat tet sa ama iraski na ngät ama rhisu di sa rhat don säva ama qatnanaktpämda arhä vät ivakt iva rhat täs dä rhat tas toqor varhäm ama engätki na rha ama latta arhä qārhong. Ma Jon di nani a qa iva ama qatnanaktpämda rhi lu ñismäne mänguräp mä rha mamär i varis tat tatnärha arhani ama irasmätta sa arha lat.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Enge Na Ama Märmärgem (1:1-3)

Ma Jon Gät Sek Sä Rha Inguna Nävät Iomäkt I Rhat Tet Parhäm Ama Engätki (1:4)

Ama Enge Na Ama Sämaqrot Dä Ama Rhonsävät (1:5-11)

Ma Jon Aa Dängdängini Na Ngät Aa Enge (1:12-13)

Ma Jon Ga Säm Ama Märmärgem

¹ Aingo qä narhoerqa

di ngut säm sävät a nge ama evopki qäraktni i sa ma Ngämuqa qa armeng däm nge ngi nä ngia es* aingän gārārhae i gua snäng bät a ngän maengätki. Näkt kaku sokt

* **1:1** ama evopki qäraktni i sa ma Ngämuqa qa armeng däm nge ngi nä ngia es Ama mädrämda di qaku rhit tares ba ne sävät tangät täkt ama enge angät tarimini. Arhani di sa rhat tu arhä snäng i iaqyäkt ama evopki qi na at toes di nak akti ama evopki bä sävät at toes dap arhani di sa rhat tu arhä snäng i qiat mair ba ama gulāngi na ama qatnanaktpämda va aomni ama värhäm. † **1:8** ut Arhani ama mädrämda di rhat tu arhä snäng i rhangät täkt ama enge di rhoqortäqyia, “ut” dap arhani di rhat tu arhä snäng i ngät di rhoqortäqyia, “ngän.”

ngo dap kosaqi ama ruvek moe qārārhani i rhat dräm ama engätki di sa arha snäng bät a ngän. ² Rhoqoräkt dinguna nävät ama lavuqi qäraktni i qali qi väm ut bä va qali qi gem ut mas.

³ Ama ñämsävätki näkt ama lavuqi näkt sävät ama bulap nage ma Ngämuqa ama Ngätmamäk dä ma Jisas ma Kraiss ama Ngätmamäk aa emga diva qale ngät gem ut toqoräkt i ut tet da ama engätki arha ron dä qosaqi rhoqoräkt i aurha snäng bät a ne.

Ut Tet Da Ama Engätki Dä Ama Lavuqi Ina Ron

⁴ Märmär gem ngo masirhat inguna sa ngua nari i arhani nävät ngia es di rhat tet parhäm ama engätki rhoqor varhäm ama Ngätmamäk aa muräkt bä ba ut. ⁵ Gua mär qi gua ruqi, rhäkt di qaku ngut säm anga muräkt anga iaräs na ngät dap iangärhäkt kārängät i sa qale ngät gem ut namäk nävät ama rharimini bä sarhäkt. Bä ngu nän sagem nge iva ut moe diva aurha snäng bät a ne. ⁶ Ngakt bä sa aurha snäng bät ma Ngämuqa qä na arhani ama ruvek dä va ut tet parhäm aa muräkt. Bä rhangät täkt di ama muräkt kārängät i sa ngän nari ngät mudu nävät ama rharimini iva ngän det da ama lavuqi arha ron.

⁷ Ama rhäqäp na rha ama ruvek ama iras mät ta iarhakt kārārhae i qaku rhi sameng mamär i ma Jisas ma Kraiss di qa mu ama släqyige bä qa män i ama ruqa na qa di sa rhat tet pätki ama ivätki rhage rhage. Iarhakt ama ruvek di ama iras mät ta dä ma Kraiss aa ikkāna na rha. ⁸ Mamär iva ngänit lu vät a nas mamär i varis ngän namungsäs sa agini qärqäni i ut† mualat nani ini dap pakt iva qoki ngäni rha angän ditsek ama rhäk täm ngät. ⁹ Ngakt bä aung anga ruqa qäraktni i arñis na qa nämäni ma Kraiss

aa rhisu dap kaku qale qa mamär mäni ngät di qaku ma Ngämuqa qa e gem ga. Dap auge qarak i vasägos dä qät pä s ma Krai s aa rhisu dä sa qale ama Ngätmamäk kä na ama Ngärhoemga e gem ga. ¹⁰ Ngakt bä anga ruqa va qa rhän gem ngän bä aa rhisu di qaku ngät toqor ma Krai s aa rhisu dä va qale ngän narhäknan däm ga säva angäna vät ura ngän nar sä qa ¹¹ inguna aung gä rakni i sa qa ar sä qa sagem mes di qat tatnärhäm ga sa aa lat ama vu ngät.

*Ama Enge Na Ama Märmärgem
Ama Dängdängini Na Ngät*

¹² Näkt masirhat nä gua enge nga e qarängätni i mamär iva ngu säm a ngät bä ba ngän sokt di qaku nani a ngo iva ngu säm iangärhäkt ama enge va anga abuk. Dap kinak nani a ngo masirhat iva ngua rhet sagem ngän bä urhi lu ne dä ut tamän särhäm ne bä va märmär gem ut mamär.

¹³ Gia matki qaraktni i sa ma Ngämuqa qa armeng däm gi qi na at toes narhe di rhit täk na arhä märmärgem sävät a ngän.

Ma Jon 3

Ama Rhäväksäs

Ma Jon ga säm bä rhakt täkt ama abuk bä qat tes nas i qä narhoerqa. Bä qät säm iva sage aa mär qa aa ruaqa ma Gaius kärakni i aa snäng bät a qa maengätki. Qaku ut dräm ma Gaius di auge mamär.

Ma Jon ga säm ivakt iva qä sek sä ma Gaius inguna nävät iomäkt i qät lu vät ama ruvek kärarhani i rhat tet sa ama sameng ama mär ngät dä qosaqi qa säm ivakt iva qa rhuqunäga sa ama vu ngät ama lat kärangätni i ama narhoerqa bä ba ama qatnanaktpämda ma Diotrefes kat tualat na ngät.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Enge Na Ama Märmärgem (1:1-2)

Ma Jon Gät Sek Sä Ma Gaius Inguna Nävät Iomäkt I Qat Tet Parhäm Ama Engätki Dä Nävät Aa Lat (1:3-8)

Ma Jon Gä Nänbut Sä Ma Diotrefes (1:9-10)

Ma Jon Aa Enge Na Ama Sämaqrot Sage Ma Gaius (1:11)

Ma Jon Gät Sek Sä Ma Demetrius (1:12)

Ma Jon Aa Dängdängini Na Ngät Aa Enge (1:13-15)

Ma Jon Ga Säm Ama Märmärgem Sage Ma Gaius

¹ Aingo qä narhoerqa

di ngut säm sävät a nge ma Gaius, gua mär qa gua ruaqa ainge qarak i gua snäng bät a nge maengätki.

² Gua mär qa gua ruaqa, ngu nän ma Ngämuqa sävät a nge iva iarhongäkt moe qarqärhong i ngiat tualat nä irhong diva irhong ngät dän mamär bä va märäs pät a nge. Nguat dräm i gi qloqaqa di mamär na qa.

³ Märmär gem ngo masirhat toqoräkt i arhani ama qatnanaktpämda rha män bä rha sameng ba ngo sävät gi qatnanakt sämäni ama engätki dä qosaqi rha sameng i vasägos dä ngit

päs arha rhäng. ⁴ Gu märmärgem dangät täkt di sa ngät dräm ngät dän nävä gu nga märmärgem moe angät tpäs toqoräkt i nguat nari sävät ngua es ama qatnanaktpämda i rhat tet parhäm ama engätki.

Ama Matnärhäm Ba Ba Ama Latta Sä Ma Ngämuqa Aa Lat Dä Ama Mairsärhäm Sävät A Ngät

⁵ Gua mär qa gua ruaqa, ainge di ngiat tet parhäm ama enge mamär bä ngiat tatnärhä rhärhae rhäkt ama qatnanaktpämda sä ma Ngämuqa aa lat kärarhani i sa rha män gem nge. Ngätki i ama nañista na rha sokt di ngiat tualat sä rha mamär.

⁶ Bä arhani nävät a rha rha sameng bä ba ama qatnanaktpämda narhe sävät gi lavuqi. Dä mamär iva ngia rhatnärhäm da vät ama qäväläm gärqomni iva ma Ngämuqa di nani a qa iva rhat tet nävä iosäkt arha tmerhäs ⁷ inguna nävät ma Jisas aa ngärhipki dä ma rha i rhat tet sa aa lat dä qaku rhit ta anga matnärhäm nage ama ruvek kärarhani i qaku ama qatnanaktpämda. ⁸ Bä rhoqoräkt dä mamär iva ut tatnärha ama ruvek toqor ta ivakt iva sägäni na ut bä ut tualat ivakt iva vräspräs da ama engätki rhage rhage.

⁹ Sa ngua säm doqor täkt di sävät ama qatnanaktpämda nämät ama värhäm gärqomni i qale nge e. Dap ma Diotrefes iaqäkt kärak i vasägos dä nani a qa iva qä rhoer di qaku qä nanari nämät ut. ¹⁰ Näkt toqoräkt iva ngua rhän gem nge dä va ngua rhuqunäga sa aa lat i qa di qat tamän bä ngärharhäng na ut na ama enge ama mäñmäñini na ngät ivakt iva qä slava na ut. Näkt savono sävät iangärhäkt aa lat angärha rhäng dä qaku nani a qa iva qä rhar sa ama qatnanaktpämda qararhani i rhat tet sä ma Ngämuqa aa lat. Dä qosaqi qat tair särhä iarhakt kärarhae i nani a rha iva rhi rhar sä ama ruvek toqoräkt bä qät kutmäs a rha näva ama ansäspängi.

¹¹ Gua mär qa gua ruaqa, qale ngit päs ama lat ama vu ngät angärha

rhäng dap kinak pa ngit päs ama mär ngät ama lat angärha rhäng. Ama ruqa qäarakni i qat tualat na ama mär ngät ama lat di qa nage ma Ngämuqa. Dap ama ruqa qäarakni i qat tualat na ama lat ama vu ngät di qoki as kaku qa lu ma Ngämuqa.

¹² Ama ruvek moe di rhi sameng sävät ma Demitrius i aa lat di ama mär ngät. Bä qosaqi ama engätki qäarakni i qä su sävät a qa di qi sameng sävät a qa i aa lat di ama mär ngät. Bä qosaqi aiut di urhi sameng mamär sävät a qa i qa di ama mär qa ama ruqa bä ngiat dräm i aut sameng di ama engätki na ngät.

*Ama Enge Na Ama Märmärgem
Ama Dängdängini Na Ngät*

¹³ Näkt masirhat nä gua enge nga e qärangätni i mamär iva ngu säm a ngät bä ba nge sokt di qaku nani a ngo iva ngu säm iangärhäkt ama enge va anga abuk. ¹⁴ Dap nguat nanakt i qaku mauiu dä sa va ngu lu nge bä va qali lun moe dä va un damän särhäm ne.

¹⁵ Mamär iva ama bulap kale ngät gem nge.

Auna ruavek narhe rhit täk na arhä märmärgem sagem nge. Mamär iva ngi von da aut märmärgem sage auna ruavek moe qärarhani i qale rha äkt i qale nge e.

Ma Jut

Ama Rhäväksäs

Ma Jut ka säm bä rhakt täkt ama abuk näkt ka qoar i qa di ma Jems aa lätkka bä äkt i ama mädrämda di rhat tu arhä snäng i qa di qaku ma Jut kärakni i ama ngangga na qa dap kinak tat tu arhä snäng i ma Jisas aa lätkka na qa.

Ma Jut di qa säm iva sage iarhakt kärarhae i sa ma Ngämuqa qa mes ta bä aa snäng bät a rha näkt kosaqi kat sangar a rha mamär nävät ma Jisas ma Krai. Iarhakt di nguaräm ama Judaqäna ama qatnanakt pämda da ura nguaräm ama Jentailqäna ama qatnanakt pämda da ura nguaräm da moe.

Ma Jut ka säm bä rhakt täkt aa abuk di nani a qa iva qä qoar na ama ruvek sävät ma Ngämuqa aa mumaiar sokt di qa lu i mamär iva qä säm ivakt iva qä rhonsävät a rha sävät ama irasmätta ama ruvek sa ama rhisu qärangätni i ngärhi rhartäm sa ama qatnanaktpämda bä sämät ama vuini. Iarhakt ama vu rha ama ruvek ti sameng i gre va ma Ngämuqa qä qur a rha rha aa ñämsävätki i qat tumaiar ta di qosaqi nävät iaqyäkt aa ñämsävätki di nak kop ama märäm gem ga iva rhat tualat na ama vuirhong. Ma Jut ka säm i mamär iva rhit täkmu na nas iva rhat tair särhä iangärhäkt ama iraski na ngät ama rhisu di na ama engäkki na ngät ama rhisu sävät ma Ngämuqa aa mumaiar dä aa ñämsävätki.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Enge Na Ama Märmärgem (1:1-2)

Ama Rharimini Sä Rhak Täkt Ma Jut Aa Abuk (1:3-4)

Ama Rhonsävät Sävät Arhani Ama Ruvek Kärarhani I Rhi Iras Ta Ama Ruvek Na Arhä Rhisu (1:5-16)

Ama Enge Na Ama Sämaqrot Bä Ba Ama Qatnanaktpämda (1:17-23)

Ma Jut Aa Nän (1:24-25)

Ma Jut Kät Säm Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanaktpämda

¹ Aingo ma Jut di ama latka vä ma Jisas ma Krai aa rem näkt ma Jems di aa lätkka na ngo.

Dä ngut säm sävät a ngän gärrarhae i sa ma Ngämuqa qa mes ngän bä qosaqi ma Ngämuqa qärakni i ama Ngätmamäk na qa di aa snäng bät a ngän. Aingän di ma Ngämuqa qat sangar a ngän mamär nävät ma Jisas ma Krai.

² Mamär iva rhäqäp ngän na ama lavuqi dä ama bulap. Bä qosaqi mamär iva angäna snäng bät a ne masirhat.

Ama Irasmätta Qärarhani I Rhi Su Ama Ruvek Diva Rhi Rha Ama Matnävämne

³ Aingän gärrarhae i gua snäng bät a ngän masirhat, mai nani a ngo masirhat iva ngu säm sävät a ngän sävät ama mumaiar qärangätni i sa qali lut sä ngät sokt di ngua lu i mamär iva ngu säm sävät a ngän bä va ngu qoar na ngän iva ngänät mair ma ama qrot nävät ama qatnanakt kärangätni i sa ma Ngämuqa qa von ut täm ngät masägos bä ba ama rhodäm moe nasot. ⁴ Rhoqoräkt dinguna arhani ama ruvek ta e mänguräp mä ngän gärrarhani i sa rha mon sämäni ngän dap kaku ngänät dräm doqoräkt. Iarhakt ama ruvek di sa mudu ma Ngämuqa qa muqunän bät a rha iva rhi rha aa rhäksärhäm. Rha di qaku rhat tet parhäm aa snängaqa bä rhi slava na aa ñämsävätki inguna rhi qoar i nak kop mamär iva ut tualat na ama qavatka. Dä qosaqi rhit täqyas na aurha Engeska ma Jisas ma Krai kärakni i aurha morqa qärak i sokt ka qale qa.

⁵ Sa ngänät dräm nä rhangät täkt sokt di rhäkt di nani a ngo iva ngu vuk pätd a ngän i ma Engeska qa mumaiar arhani ama ruvek nämät ama ngärhäktka ma Isip sokt di nasot dä qa rhäksot nä iarhakt kärarhae i qaku rhat nanakt. ⁶ Dä qosaqi sa ngänät dräm i ama enselqäna qärarhani i sa mudu qaku rhat turäkt

parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa dap ta met daqule arha nengäs mamär di sa qa väsärhäm da ma ama soktäm na ama sengäna va ama ivärhäs na ama bängangit mamär angät tpäs bä va qale rha e bä dängdäng iva qa rhatnävämne na rha vät iaqäkt ama qunäga qarak i sa qa muqunän bät a qa. ⁷ Näkt kosaqi ama Sodomgäna rhi na ama Gomoraqäna bä sävät ama ruvek näva ama värhap e glaqot di sa rhat tualat na ama qavatka dä ama lat kärangätni i qaku ama räkt ngät gem da qane dä soknga ma Ngämuqa qa sangäm na rha na ama mudäbäs ama sok tä bäs. Iangärhäkt ma Ngämuqa aa lat di ngärhi sameng bä ba ut mamär sävät a qa iva qä sangäm nä iarhakt ama irasmätta vät arha lat ama vu ngät angät tpäs.

⁸ Bä iarhakt ama irasmätta di rha rhoqor ama Sodomgäna rhi nä iarhakt ama enselqäna inguna rhi qoar i ma Ngämuqa sa qa qur a rha mät ama masirhäm i nak kop mamär iva rhat tualat na ama qavatka. Dä qosaqi qaku nani a rha iva ma Engeska qat turäkt täm da bä qosaqi rhat tamän mava nä ma Ngämuqa aa enselqäna ama qumärqumär ta. ⁹ Sokt di ama ensel ama vit na qa ma Maikel mudu rhoqoräkt i qä nä ma Sämgä in dāranas na ama ulaqi sävät a ne sävät ma Moses aa släqyige di qaku qat tu aa snäng i mamär iva qat tamän maräkt sävät ma Sämgä aa uväs na ama enge ama vu ngät mamär. Dap kinak ka qoar na qa rhoqortäqyia, “Mamär iva ma Engeska ma Ngämuqa qa rhair särhäm nge.”

¹⁰ Sokt di iarhakt ama ruvek kärarhae i sa rha män sä mänguräp mä ngän di rhat dräm dat tamän mava nä iarhongäkt moe qärqärhong i qaku qunäga vät a rha sävät irhong. Rha di arhä mädräm di ngät toqor ama släkt nävä urqi angät mädräm i iarhongäkt pä m da qärqärhong i irhong ngärhi rhartäm sä rha di irhong ngät turäkt täm da. Bä rhi slava na nas toqoräkt.

¹¹ Avuqi na rha mamär, inguna sa rha met parhäm ma Kein aa lat bä rha vodäm mes nani ama mämägän doqor ma Balam! Näkt kosaqi rha rhoqor ma Kora qarakni i qaku nani a qa iva qat nari nämät ma Moses bä nasot dä qäbäs na qa dinguna iarhakt ama ruvek di qaku nani a rha iva rhat nari nämät ma Ngämuqa. Bä äkt i rha diva qosaqi qäbäs na rha.

¹² Iarhakt ama ruvek di rha rhoqor ama dui qärangätni i ama ngaip ngät parhäm angäna is* pa aingän ama qatnanaktpämda angän ama tmäsimek. Nga rhoqoräkt i rhat täs ti na ngän dä sokt tat tu arhä snäng sävät a nas. Qaku rhit kutdrir sävät a ngän dä qaku rhit kutdrir sävät ma Ngämuqa. Rha di ama mäñmäñini na rha rhoqor ama eqoe qärangätni i qaku qale anga suigi väm ngät bä ama laur ngärhi e däm ngät mavängam. Bä qosaqi rha rhoqor ama ngämung gärangätni i mai mamär iva ngärhi sa vät ama rhodäm doqoräkt i ama ruvek tat dräm dit ta ama tmäs nävät a ngät sokt di qaku angärha anga gavam. Näkt ta di ama ñäpta na rha mamär toqor ama ngämung gärangätni i sa rha mar täm ngät sävät ngärharhäng. ¹³ Ama ruvek moe rhat lu arha lat kärangätni i ama qluqi vät a ngät kärangät i ngät toqor ama goaräm gärangätni i ama vaeng ngärhit don na ngät nage ama lauräm. Rha di rha rhoqor ama qaeng gärangätni i ngät tet mavängam gärarhani i ma Ngämuqa sa qa rhäkmu na ama ivärhäs ama bängangit pä bäs mamär bä ba rha. Bä va qale rha e vasägos.

¹⁴ Qosaqi ma Enok kärakni i qa di ama ngärhäqyet da udiom na qa ama ruqa nasot ma Adam barhäm ama qoengitnäk di qat tamän doqor akni nävät ma Ngämuqa aa vämginarha sävät iarhakt ama irasmätta rhoqortäqyia, “As ngäni lu! Ma Engeska diva qa rhän sa ama tausengäna masirhat na ama guläñap na aa en-

* **1:12** ama dui qärangätni i ama ngaip ngät parhäm angäna is Ura ‘ama qävuirhong’ ura ‘ama unit ama siqirqa vät a it’

selqäna ¹⁵ ivakt iva qa rhatnävämne na ama ruvek moe. Bä va qä sangäm nä iarhakt ama ruvek moe nävät arha lat ama vu ngät moe angät tpäs kärangätni i qaku ngät parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa bä qosaqi qärangät i qaku aqlus pät ama ruvek iva rhat tualat na ngät ngä na arha enge ama vu ngät kärangätni i sa rha märhamän bät a ngät sävät a qa.”

¹⁶ Iarhakt ama ruvek toqoräkt di rhat dräm dat tamängus masirhat dä qosaqi rhat dräm dat tair särhä iarhongäkt moe dä iomäkt i sa nani a rha na ama vuirhong di äm ngärhi rhoer nanokt ta. Dä rhat dräm dit gulem i rhit sek sä nas. Näkt tat tu ama qyiräpki va ama ruvek ivakt iva rhit ta ama matnärhäm nagem da.

Mamär Iva Ngänät Mair Ma Ama Qrot

¹⁷ Aingän gärrarhae i gua snäng bät a ngän, mamär iva vuk pät a ngän sävät ma Engeska ma Jisas ma Kraiss aa ngangda arha enge sävät iarhongäkt kärqärhong iva irhong ngä rhäranas nasot. ¹⁸ Sa rha qoar na ngän doqortäqyia, “Vät ama dängdängini na ngät ama qunäng diva arhani ama ruvek ta e qärrarhani i qaku rhat nanakt dap tat dräm dat tamängus sävät ma Ngämuqa. Bä va rhat tualat parhäm arhä snängaqa maräkt kärakni i qaku ama räkt ka dä ma Ngämuqa aa saqong.” ¹⁹ Di nak kop iarhakt ama ruvek di rhat tusar mänguräp mä ngän. Dä rhat tet parhäm ama ruvek nämäni ama ivätki arhä qärhong näkt ta di qaku ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa e väm da.

²⁰ Sökt di ngän gärrarhani i gua snäng bät a ngän, di mamär iva ngäni sämaqrot na ne mäni angän gatnanakt ama qumärqumär ngät mamär. Dä va ngäni nän sage ma Ngämuqa varhäm ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa aa ernanokt. ²¹ Mamär iva qale ngän dä ma Ngämuqa aa lavuqi arha ron doqoräkt i as kale ngän nani ma Engeska ma Jisas ma Kraiss aa lavuqi qäraktni iva nävät a qi dä va qa rhon sä ngän säda ama iar angärha ron ama

sok täm ngät. ²² Dä mamär iva ngänit lavuqi nä iarhakt kärarhae i qaku rhat dräm mamär iva rhat nanakt toqor mäniekt. ²³ Mamär iva ngän duma-iar ama ruvek kärarhani i ama iras mät ta arhä rhisu sa ngä slava na rha rhoqor qre i ngäni rharvät da ani nämät ama mudäbäs. Näkt pa ngänit lavuqi nä iarhakt kärarhae i rhit päsar iarhakt ama irasmätta arha rhäng mamär dap pa ngänit len sä nas i varis kosaqi iarhakt ama irasmätta rhi slava na ngän. Dap mamär iva ngäni ngingis mamär na arhani arha vuirhong i varis ngän naqävu nas mät anga vuirhong.

Ma Jut Aa Nän

²⁴⁻²⁵ Rhäkt di mamär iva urhi von da ama murhämeska dä ama vitnaqa aa qutdrir dä ama muräkt dä ama qrot sage ama sägäk sökt ka ma Ngämuqa aut Mumaiar nävät ma Jisas ma Kraiss aurha Engeska. Mamär iva qoki rhoqoräkt nävät ama rhari-mini bä sarhäkt bä va vasägos. Ma Ngämuqa di mamär vät a qa iva qat sangar a ngän ivakt iva qaku ngän nasäp bä qat tualat sä ngän iva ama räktta na ngän da aa qäranas na ama murhämeska angärha ron sa ama mor ngät ama märmärgem. Ngäktki rhoqoräkt.

Ama Ñämñäm Sage Ma Jon

Ama Rhäväksäs

Ma Jon ga säm bä rhakt täkt ama abuk. Bä qa säm iva sage ama qatnanaktpämnda rhoqoräkt di ngäkt kre i vät ama qäväläm na ama märän ama mor ngät.

Iarhongäkt kärqärhong i ma Jon ga säm irhong bä rhakt täkt ama abuk di na ama ñämñäm gärangättni i ma Ngämuqa qa von ma Jisas täm ngät bä ma Jisas ka rhäk na aa ensel sage ma Jon sä ngät ivakt iva qa rhuqunäga sä ngät ba qa näkt ma Jon ga sameng nä iarhongäkt moe qarqärhong i qa lu irhong da angärha ron.

Ma Jon ga säm iva sage ama qatnanaktpämnda i qät sämaqrot na rha iva rhat tair särha ama rhäkne nage ama tpäskinaqa e ma Rom sage ama ruvek iva rhit bon da arha ansäs sagem ga. Ma Jon ga säm i ma Sämga diva qa rhäranas masirhat na ama siqutsiqut sävät ama qatnanaktpämnda sokt di mamär iva rhat mair ma ama qrot i näma dä äkt bä va rhi veng da. Ma Ngämuqa sa qa ong da na aa qrot bä qaku mamär iva anga märänga qä namän bät a rha. Näkt kre iva evär dä ma Kraiss dä va ma Ngämuqa qa rhuqunäga sä iarhakt ama qatnanaktpämnda i ama räkta na rha da aa saqong doqoräkt i qä slava na ama vu rha ama ruvek mas. Nasot dä va ma Ngämuqa aa ruvek diva rha rhon säda ama iar ama sok täm ngät na ama murhämeska dä na ama modämne angärha ron.

Va Ama Ñämñäm Sage Ma Jon di ama rhodäm i ngärhäqyet da udiom di sa ngä män ma ama rhäqäp nä imek dä ama mädrämnda di rhat tu arhä snäng i agirhong gärqärhongni i irhong angät todäm di rhoqoräkt di sa rhäkmmär nä irhong dä ma Ngämuqa aa saqong. Ut tes sävät arhongni rhoqoräkt toqor ama ngärhäqyet da unmem na ama modämne dä ama ngärhäqyet da unbam na ama

värhap na ama qatnanaktpämnda dä ama ngärhäqyet da udiom na ama qloqaqanangät dä ama ngärhäqyet da udiom na ama lirhäng da ama tlang dä ama ngärhäqyet da udiom na ama qaeng dä ama ngärhäqyet da unbem na ama nängneng dä ama ngärhäqyet da unbem na ama em dä ama ngärhäqyet da udiom na ama saqong dä ama ngärhäqyet da udiom na ama biugalqäna dä ama ngärhäqyet da udiom na ama iaus dä ama ngärhäqyet da unmem na ama muqunän dä ama ngärhäqyet da unbem na ama vitnarha arhä qäbaut dä ama ngärhäqyet da udiom na ama märän dä ama ngärhäqyet da udiom na ama diskäna dä ama ngärhäqyet da unbam na ama dabap dä ama ngärhäqyet da udiom na ama vitnarha bä qosaqi sävät angättni sae qärangättni i angät todäm di rhoqoräkt.

Ama Qävälap Nasot A Ne

Ama Muqunäga Narhoer (1:1-8)

Ma Jisas Mänguräp Ama Ngärhäqyet Da Unbam Na Ap Ama Värhap Na Ama Qatnanaktpämnda (1:9-20)

Ama Abuqitnäk Sage Ama Ngärhäqyet Da Unbam Na Ap Ama Värhap Na Ama Qatnanaktpämnda (2-3)

Ama Vitnaqa Aa Mämugunäs Dä Ama Ilotka Na Ama Abuk Näkt Ama Sipsip Ama Rhoem Ga (4-5)

Ama Ngärhäqyet Da Unbem Ama Nängneng (6:1-8:1)

Ama Ngärhäqyet Da Udiom Ama Biugalqäna (8:2-11)

Arhani Qärrahani I Rhat Dän Näkt Angättni Ama Lat Kärangättni I Ngät Täranas (12-14)

Ama Ngärhäqyet Da Udiom Ama Diskäna Nä Ma Ngämuqa Aa Uraqi (15-16)

Ama Vu Qi Mamär Ama Qavat Ki Ama Evopki (17:1-19:5)

Ama Märmärgem Nävät Iomäkt Iva Rhit Bodäm Na Ama Sipsip Ama Rhoem Ga (19:6-10)

Evär Dä Ma Kraiss (19:11-21)

Ama Sägak Ama Tausen Na Ama Qoeo (20:1-6)

Ma Ngämuqa Qa Män Nävä Ma
Sämgä Aa Uväs (20:7-10)

Ama Matnävämne Da Ama Mor
Äs Na Äs Ama Qulu Bäs Ama
Vitnaqa Aa Mämugunäs Angät
Saqong (20:11-15)

Ama Iaräs Na Qi Ama Usäpki Dä
Ama Iaräs Na Qi Ama Ivätki Näkt
Ama Iaräs Na Äm Ama Värhäm
Ma Jerusalem (21:1-22:5)

Ama Dängdängini Na Ngät Ama
Enge (22:6-21)

Ama Enge Na Ama Muqunäga Narhoer

¹ Rhangät täkt di ama ñämñäm
gärangätni i ma Ngämuqa qa von ma
Jisas täm ngät iva qä qur aa latta va
aa rem däm ngät sävät iarhongäkt
kärqärhong i qorhäs iva qoki irhong
ngä rhäranas. Näkt ka rhäk na aa
ensel bä qa muqunäga sä irhong bä
bä ma Jisas aa latka ma Jon. ² Bä
ma Jon ga sameng nä iarhongäkt
moe qärqärhong i qa lu irhong bä
iangärhäkt aa ñämñäm di ngät sävät
ma Ngämuqa aa enge dä ma Jisas ma
Krais aa sameng.

³ Ama modämne sävät iaqäkt karak i
qat tes ama enge nage ma Ngämuqa
bä ba arhani näp takt täkt ama
abuk. Bä qosaqi ama modämne sävät
kärarhae i rhat nari rhangät täkt ama
enge qärangätni i ma Jon ga säm a
ngät pämi gi bä rhat tet parhäm ngät
inguna sa qorhäs iva rhärhong däkt
ngä rhäranas.

Ma Jon Aa Enge Na Ama Märmärgem Sage Ama Qatnanak- tpämda Nämät Ama Värhap Ama Ngärhäqyet Da Unbam Na Ap

⁴ Aingo ma Jon ngut säm sävät ama
qatnanaktpämda nämät ama värhap
ama ngärhäqyet da unbam na ap
pät ama ngärhäktka ma Esia rho-
qortäqyia,

ama ñämsävätki dä ama bulap sagem
ngän nage ma Ngämuqa
iaqäkt karak i qale qa rhäkt bä qale qa
mudu bä as pa qa rhän

bä nage ama ngärhäqyet da udiom
na ngät ama qloqaqanangät
kärangätni i qale ngät pät ma
Ngämuqa aa mämugunäs angät
saqong.

⁵ Bä qosaqi ama ñämsävätki dä ama
bulap sagem ngän nage ma
Jisas ma Krais

kärakni i aa sameng di ama engätki
na ngät mamär bä qa di ama
narhoerqa

qärakni i qa er qa märanas nämät ama
tñäpki

bä qa di ama vitnarha vät ama
ivätki di qale rha va aa muräkt
angärha rem.

Mamär iva ama ansäs sage iaqäkt
karak i aa snäng bät a ut bä
sa qa muisiska vät a ut nämät
aurha vuirhong na aa biaska

⁶ näkt ka mualat sä ut iva ut di nämäni
ma Ngämuqa aa Muräktpäm i
ama priskäna na ut

iva ut tualat bä ba aa Ngämuqa i aa
mamäk bä sagem ga.

Mamär iva aa murhämeska dä aa qrot
pa qale ngät bä mirhup bä
mirhup. Ngätki rhoqoräkt.

⁷ As ngäni lu i iak navuk kat dän ba
ama eqoe

bä ama saqong moe diva ngärhi
lu qa

bä qosaqi qäqi iarhakt kärarhae i rha
sokot na qa diva rhi lu qa.

Ba va ama ruvek moe nävät ama
ivätki diva rhit nok nävät a qa.

Bä iomäkt ama qäväläm diva qoki äm
ngä rhän. Ngätki rhoqoräkt.

⁸ Ma Engeska ma Ngämuqa qä qoar
toqortäqyia, “Aingo di ama rharimini
bä ama tpäsini bä iaqäkt karak i qale
qa rhäkt bä qale qa mudu bä as pa
qa rhän. Aingo di ma Ngämuqa iaqäkt
karak i ama qrot moe angät tarebäm.”

Ma Jon Ga Lu Ma Ruqa Aa Emga

⁹ Aingo ma Jon di angäna matka
qärakni i qali lut ngu na ngän da ama
märän angärha ron inguna nävät ma
Jisas dä qosaqi qali lut ma ama qrot
sa ama bulap mäni aut katnanakt
mäni ma Jisas aa Muräktpäm. Mäqi

dä qale ngo va ama urqa ma Patmos inguna nävät ma Ngämuqa aa enge dä ma Jisas aa sameng. ¹⁰ Vät ma Engeska aa qunäga dä ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa märanas na ngo bä ngua nari ama eguinga i qa nok masirhat säng gua rhäng doqor ama biugal. ¹¹ Iaqäkt ama eguinga qa märhamän doqortäqyia, “Nak ngi säm iarhongäkt gärqärhong iva ngi lu irhong ba anga abuk näkt pa ngi rhäk na qi sage ama qatnanaktpämda nämät ama värhap ama ngärhäqyet da unbam gärqapni i ma Efesus näkt ma Smerna näkt ma Pergamum näkt ma Taiataira näkt ma Sardis näkt ma Filadefia näkt sävät ma Laodisia.”

¹² Näkt ngua ñäm säng gua rhäng ivakt iva ngu lu iaqäkt ama eguinga qarak i qat tamän särhäm ngo. Bä nga rhoqoräkt i ngua rhong bät a nas dä ngua lu ama ngärhäqyet da udiom ama lirhäng gärangätni i ngät mair da ama tlang gärangätni i sa rha mualat na ngät na ama gol. ¹³ Näkt kale akni qarakni i qa rhoqor ma Ruqa aa Emga mänguröp iangärhäkt ama lirhäng gärak i qa mon mät ama uiu qi ama boiqi näkt ka qop tävuk mäni aa brärhäm na ama rhängäbit kärqitni i sa rha mualat na it na ama gol. ¹⁴ Iaqäkt ama ruqa aa uväski dä aa qäseng di ama qulum ngät toqor ama sipsipkäna angät käseng gärangätni i qulum ngät mamär toqor ama eqoeqi näkt aa saqong di ngät toqor ama rhäptäpki nämät ama mudäbäs. ¹⁵ Näkt aa qäriglem di iglem doqor ama bras kärangätni i guñ ngät mät ama mudäbäs dä aa eguinga di qa rhoqor vät ama reng angät kän gärangätni i arus pät a ngät pät ama galañ. ¹⁶ Mät aa märmär et aa rhäqyet di qat sangar ama ngärhäqyet da udiom ama qaeng näkt nämät aa vängi dä lel sa ama ulaqi arha singi qaraktni i qit nes närhage närhage i näda at täqeng dä näva arha rhäng. Näkt aa saqongait di it toqor ama qunäga i qat nañäm masirhat.

¹⁷ Bä nga rhoqoräkt i ngua lu qa dä arpus na ngo samäk säng aa qar toqor

qre i sa ngua ñäp. Näkt ka mu aa rhäqyet ama märmär et pät gua rhäng bä qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Qale ngit len. Aingo di ama narhoerqa na ngo bä ama dängdängininaqa na ngo. ¹⁸ Aingo di qarak na ngo rhäkt i ama ngätdäqäm ga. Nak sa ngua ñäp sokt di as ngäni lu ngo i rhäkt di ama iarqa na ngo vasägos. Bä mamär vät a ngo iva ngun me bä isiska mät ama tmonem sämät ama tñäpki bä sämät ama ñäpta arha ivärhäs. ¹⁹ Näkt täkt diva ngi säm iarhongäkt kärqärhong i ngia lu irhong. Ngi säm iarhongäkt kärqärhong i rhäkt di ngiat lu irhong bä sävät kärqärhongni iva irhong ngä rhäranas nasot. ²⁰ Bä iarhongäkt di rhoqortäqyia, ama ngärhäqyet da udiom ama qaeng gärangätni i ngia lu ngät mät ngua rhäqyet näkt sävät ama ngärhäqyet da udiom ama lirhäng gärangätni i ngät mair da ama tlang di ngärhi sameng doqortäqyia, ama ngärhäqyet da udiom ama qaeng di ama ngärhäqyet da udiom ama en-selqäna bä ba ama qatnanaktpämda nämät ama ngärhäqyet da unbam ama värhap kärqapni i ap nga e vät ama ngärhäktka ma Esia. Dap ama ngärhäqyet da udiom ama lirhäng gärangätni i ngät mair da ama tlang di ama qatnanaktpämda nämät iaväkt ama ngärhäqyet dä unbam ama värhap.”

2

Sage Ama Qatnanaktpämda Nämät Ama Värhäm Ma Efesus

¹ Näkt ka qoar na ngo iva ngu säm ama enge sage ama ensel bä ba ama qatnanaktpämda nämät ama värhäm ma Efesus kärangätni i ngät tamän doqortäqyia, “Rhangät täkt ama enge di iaqäkt aa enge qarak i qat sangar ama ngärhäqyet da udiom ama qaeng mät aa märmär et aa rhäqyet näkt kat tet mänguröp ama ngärhäqyet da udiom ama lirhäng gärangätni i ngät mair da ama tlang gärangät i rha mualat na ngät na ama gol.

2 “Nguat dräm angäna lat bä sävät kärangätñi angäna lat ama qrot ngät bä qärqos angän mämairäs ama qrot äs sa ama bulap da ama märän angärha ron. Bä nguat dräm i qaku ngänät dräm ba ngän ngän na ama ruvek kärarhani i arha lat di ama vu ngät bä qosaqi sa ngän siqut nä iarhakt kärarhae i rha qoar i rha di ma Ngämuqa aa ngangda sokt di qaku dap ngän lu mamär i rhi iras. 3 Sa ngän mon säda ama märän angärha ron sokt di ngänät mair ma ama qrot sa ama bulap inguna nävät gu ngärhipki dap kaku anga märänga qa män näva angän bäs.

4 “Sokt di aomni nga e iva sävät a ngän di rhoqortäqyia, qaku angäna snäng bät a ngo rhoqor mudu narhoer. 5 Mamär iva vuk pät a ngän sävät angän mämairäs kärqosni i ngän säp nävät a äs. Mamär iva ngäni näpgoer na nas nämät tangät täkt angäna lat ama vu ngät näkt pa saqi as ngän dualat nä iarhongäkt kärqärhong i mudu ngän dualat nä irhong narhoer. Ngakt bä qaku ngän nanäpgoer na nas dä va ngua rhän gem ngän bä va ngu rha angän lirhägi nae nämät arha släqyäs. 6 Sokt di ngän dät gu snängaqa sävät a nas di rhoqortäqyia, ‘Qaku nani a ngän mas na ama Nikolaskäna arha lat ama vu ngät toqor ngo i qosaqi qaku nani a ngo na arha lat.’

7 “Iaqäkt kärak i nani a qa iva qunäga vät a qa di mamär iva qat nari mamär na ama enge qärangätñi i ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qat tamän särha ama qatnanaktpämda nämät ama värhap na ngät. Bä qärakni i qat täqäne dä mamär i qat dän näva ama vuini angät tpäs diva ngu von ga rha ama rhares iva qa äs nävät ama ngämuga na ama iar qärakni i qa e vät ma Ngämuqa aa ivärhäs na ama märmärgem.”

Sage Ama Qatnanaktpämda Nämät Ama Värhäm Ma Smerna

* 2:11 ama unmem na qi ama tñäpki Ama namuqa na ama mudäbäs di ma Jon gat tes äs i ama unmem na qi ama tñäpki.

8 Näkt ka qoar na ngo iva ngu säm ama enge sage ama ensel bä ba ama qatnanaktpämda nämät ama värhäm ma Smerna qärangätñi i ngät tamän doqortäqyia, “Rhangät täkt ama enge di iaqäkt kärak i ama rharimini bä ama tpäsini aa enge. Iaqäkt di qärak i sa qa ñäp dä saqi qa märanas bä rhäkt di ama ngät däqäm ga.

9 “Nguat dräm i aingän di ngänit läk nani qärqärhongni iva mamär sa angäna iar sokt di ama qärhong bät a ngän nä qärqärhongni i ama vit nä irhong. Nguat dräm iarhakt kärarhae i rhi qoar i ama Judaqäna na rha arhä märhamän mava sävät a ngän. Sokt di iarhakt di qaku ama Judaqäna dap ta nämäni ma Sämgä aa qärhae.

10 “Qale ngänit len ama märän gärangätñi iva ngänät don säda angärha ron. Nguat tamän särhäm ngän iva ma Sämgä qa rhu arhani nävät a ngän ba ama tpäskiarharhäng bä va qale ngän da ama märänga aa ron bät ama ngärhäqyisem ama qunäng. Mamär iva ngänät nanakt maengätki i nämä dä äkt bä ngäni ñäp inguna ngakt bä rhoqoräkt dä va ngu von ngän da ama vitnarha arhä qäbaut na ama iar.

11 “Iaqäkt kärak i nani a qa iva qunäga vät a qa di mamär iva qat nari mamär na ama enge qärangätñi i ama Qloqaqa qat tamän särha ama qatnanaktpämda nämät ama värhap na ngät. Bä qärakni i qat täqäne dä mamär i qat dän näva ama vuini angät tpäs di qaku mamär iva ama unmem na qi ama tñäpki* qi nasängäm na qa.”

Sage Ama Qatnanaktpämda Nämät Ama Värhäm Ma Pergamum

12 Näkt ka qoar na ngo iva ngu säm ama enge sage ama ensel bä ba ama qatnanaktpämda nämät ama värhäm ma Pergamum gärangätñi i ngät tamän doqortäqyia, “Rhangät täkt ama enge di iaqäkt aa enge qärak i lel sa ama ulaqi arha singi nämät

aa vämgi qaraktni i qit nes närhage närhage i näda at täqeng dä näva arha rhäng.

¹³ “Nguat dräm äkt i qale ngän e. Iomäkt ama värhäm gärqom i qale ngän e di ma Sämga qat turäkt nävä bäm. Bä ngäkki rhoqoräkt sokt di ngänät sangar mamär vät gu ngärhipki inguna qäqi vät ama rhodäm gärangättni rha veng ma Antipas karakni i nguats nanakt na qa sä gua lat dä qaku rhäksot na angän gatnanakt nämäni ngo.

¹⁴ “Sokt di amni nga e sävät a ngän di rhoqortäqyia, arhani ama ruvek nävät a ngän da e di rhat sangar sävät ma Balam aa rhisu iaqäkt karak i qa rhodröp ma Balak iva qa rhäqäne sa ama Israelqäna bä rha mualat na ama lat ama vu ngät i rha mäsa ama tmäs kärangättni i sa rha vodäm ngät sage ama iaus kärangät i rha mualat na ngät iva arhä ngämuqa na ngät. Dä qosaqi rha mualat na ama qavatka.

¹⁵ Dap kosaqi arhani rha e nävät a ngän di rhat sangar sävät ama Nikolaskäna arhä rhisu. ¹⁶ Mamär iva ngäni näpgoer na nas nämät angäna lat ama vu ngät. Ngakt bä nga qaku dä sa qorhäs iva ngua rhän sagem ngän bä va ngu arhäktgyäm sä iarhakt kärarhae i rhat tet parhäm iangärhäkt ama rhisu na ama ulaqi arha singi nämät gua vämgi.

¹⁷ “Iaqäkt karak i nani a qa iva qunäga vät a qa di mamär iva qat nari mamär na ama enge qärangättni i ama Qloqaqa qat tamän särha ama qatnanaktpämnda nämät ama värhap na ngät. Qarakni i qat täqäne dä mamär i qat dän näva ama vuini angät tpäs diva ngu von ga rha agung nävät ama ngaip ngät ama tmäs kärangättni i rhat tes ngät i ama mana. Näkt kosaqi va ngu von ga rha ama duiqa ama qulum ga sa ama ngärhipki ama iaräs na qi qaraktni i sa rha säm a qi vät a qa. Bä va iaqyäkt ama ngärhipki diva sokt iaqäkt karak i ngua von ga rhä iaqäkt ama duiqa qat dräm a qi.”

Sage Ama Qatnanaktpämnda Nämät

Ama Värhäm Ma Taiataira

¹⁸ Näkt ka qoar na ngo iva ngu säm ama enge sage ama ensel bä ba ama qatnanaktpämnda nämät ama värhäm ma Taiataira qärangättni i ngät tamän doqortäqyia, “Rhangät täkt ama enge di ma Ngämuqa aa emga aa enge iaqäkt karak i aa saqong di ngät toqor ama rhäptäpki nämät ama mudäbäs dä aa qäriglem di iglem ngärhi sen doqor ama bras.

¹⁹ “Nguat dräm angäna lat bä angän lavuqi bä angän gatnanakt bä nguats dräm angäna lat na ama matnärhämne dä nguats dräm i ngänät mair ma ama qrot sa ama bulap da ama märän angärha ron. Bä rhäkt di qaku rhoqor mäqi narhoer dap täkt di sa ngän dualat masirhat.

²⁰ Sokt di aomni nga e sävät a ngän di rhoqortäqyia, ngänät dräm angäna qlak nä ama ruqi qaraktni i qi rhoqor ma Jesebel sa arha lat ama vu ngät. Iaqyäkt di qia iras i qi di ma Ngämuqa aa vämginaqi. Bä nävät at tisu ama iraski na ngät dä qiat täqäne sä gua latta bä rhat tualat na ama qavatka dä rhat täs ama tmäs kärangättni i sa rha vodäm ngät sage ama iaus kärangättni i rha mualat na ngät iva arhä ngämuqa na ngät. ²¹ Sa ngua von gi rha ama uiu äm ama qäväläm iva qi näpgoer na nas nämät ama qavatka sokt di qaku nani a qi iva qia rhualat toqoräkt.

²² “Bä äkt i rhoqoräkt dä va ngua rhualat sä qi iva aräm gi mäni lai. Näkt iarhakt kärarhae i qaku rha näpgoer na nas nämät ama lat ama vu ngät ti na qi diva ngu västämne na rha rhi na qi sämät ama märänga ama mor qa. ²³ Näkt pa ngu veng iarhakt kärarhae i rhit päs arha rhäng. Bä nävät iomäkt dä va qunäga vät ama qatnanaktpämnda moe i aingo di iaqäkt karak i qat dräm mamär na ama ruvek arhä snängaqa bä arhä mädräm. Bä va ngo di ngu von asägäk asägäk nävät a ngän da aa muvätki varhäm gärangättni aa lat.

²⁴ “Näkt täkt dä va ngu qoar na arhani nävät a ngän moe nae ma Ta-

iataira aingän gärrarhae i qaku ngän det parhäm ma Jesebel at tisu bä qosaqi qaku ngänät dräm iangärhäkt kārängät i rhi qoar i ma Sämga aa muräkt ama ngaip ngät mamär iva ngän äkt diva qaku ngu navon ngän da anga lat saqi as. ²⁵ Dap pa sokt ngänät nanakt na ngo ma ama qrot bä va ngän det parhäm gu snängaqa bä dängdäng iva ngua rhän.

²⁶ “Näkt sage iaqäkt kārak i qat dän näva ama vuini angät tpäs dä qat tualat parhäm gu snängaqa bä dängdäng bät ama qäväläm gärqomni i rhäksot nä iarhongäkt moe diva ngu von ga rha ama qrot iva qat turäkt ta ama ruvek pät ama ivätki. ²⁷ Bä va qät bon da rha ama muräkt ama qrot ngät. Bä iangärhäkt aa muräkt pa ngärhi nänbuk täm da bä ama mälirhongmälirhong na rha rhoqor qre i rha anbuk ta ama rhi-manäkmätki qäraktni i rha mualat na qi na ama bänbänği. Iangärhäkt aa qrot diva ngät toqor ama qrot kārängättni i sa ngua rha ngät nage gu mam. ²⁸ Näkt kosaqi sage qārak i qat dän näva ama vuini angät tpäs diva ngu von ga rhä ma Qunängäm.

²⁹ “Iaqäkt kārak i nani a qa iva qunäga vät a qa di mamär iva qat nari mamär na ama enge qārängättni i ama Qloqaqa qat tamän särha ama qatnanaktpämda nämät ama värhap na ngät.”

3

Sage Ama Qatnanaktpämda Nämät Ama Värhäm Ma Sardis

¹ Näkt ka qoar na ngo iva ngu säm ama enge sage ama ensel bä ba ama qatnanaktpämda nämät ama värhäm ma Sardis kārängättni i ngät tamän doqortäqyia, “Rhangät täkt ama enge di iaqäkt aa enge qārak i qat sangar ma Ngämuqa aa qloqaqanangät ama ngärhäqyet da udiom na ngät ngä na ama ngärhäqyet da udiom ama qaeng.

“Nguat dräm angäna lat. Ama ruvek ti qoar i ngänät däqäm sokt di nak sa ngän ñap. ² Mamär iva

ngän dāranas bä va ngäni sämaqrot na angäna lat i varis iangärhäkt angäna lat ngä nañap inguna ngua lu i angäna lat di qaku rhäkmmär na ngät dä gu Ngämuqa aa saqong. ³ Mamär iva ngän du angän snäng sävät ama rhisu qārängättni i sa ngän da ngät bä ngän nari ngät. Mamär iva ngän det parhäm ngät dä va ngäni näpgoer na nas. Dap ngakt bä qaku ngän namāranas dä va ngua rhän doqor ama suaqa bä va qaku ngän naräm i vät agi a qäväläm mamär dä va ngua rhän gem ngän.

⁴ “Sokt di arhani rha e angäna ruvek ama marheka na rha e ma Sardis kārarahani i qaku rha qävu arhä boi. Bä iarhakt ama ruvek diva rha rhon mät ama qulum ngät ama boi bä va rhat tet ti na ngo inguna arha lat di ama mär ngät. ⁵ Näkt iaqäkt kārak i qat täqäne dä mamär i qat dän näva ama vuini angät tpäs diva qa rhoqor ta iva qa rhon mät ama qulum ngät ama boi. Bä va qaku ngu narhar aa ngärhipki nae näva ama abuk na ama iar dap pa ngua rhes aa ngärhipki bä gu mamäk kä na aa enselqäna.

⁶ “Iaqäkt kārak i nani a qa iva qunäga vät a qa di mamär iva qat nari mamär na ama enge qārängättni i ama Qloqaqa qat tamän särha ama qatnanaktpämda nämät ama värhap na ngät.”

Sage Ama Qatnanaktpämda Nämät Ama Värhäm Ma Filadelfia

⁷ Näkt ka qoar na ngo iva ngu säm ama enge sage ama ensel bä ba ama qatnanaktpämda nämät ama värhäm ma Filadelfia qārängättni i ngät tamän doqortäqyia, “Rhangät täkt ama enge di iaqäkt aa enge qārak i ama qumärqumär qa dä ama engätki na qa qārak i qa rhoqor ama vitnaqa ma Devit kārakni i aa qrot iva qat tares pät ama ruvek arha rhäng bä va rhat don sae ma Jerusalem dä qosaqi iaqäkt kārak i aa qrot iva qät tar mät ama tmongi qäraktni i qaku mamär vät aung iva qä väs mät ki bä qosaqi qät päs mät ama tmongi qäraktni i

qaku mamär vät aung iva qä rhar mät ki.

⁸ “Nguat dräm angäna lat. As ngäni lu i ngua mu ama tmongi vä gi qamäs kâraktni i sa ngua rhar mät ki bä iaqyâkt ama tmongi di qaku mamär iva aung gâ naväs mät ki. Nguat dräm i angän grot di qaku ama mor ngät. Sokt di sa ngänät sangar mamär vät gua enge dap kaku ngän narhâqyas nä gu ngärhipki. ⁹ Nak ngäni lu iva iarhakt kârarhae i rha nämäni ma Sânga aa qârhae qârharhae i rhi qoar i ama Judaqäna na rha sokt di qaku engätki na rha dap ama iras mät ta diva ngua rhualat sä rha iva rha rhän bä va rhi säp samäk säng angäna qar dä va qunäga vät a rha i sa gua snäng bät a ngän.

¹⁰ “Näkt nguna nävât iomäkt i sa ngänät sangar mamär vät gua enge bä ngänät mair ma ama qrot sa ama bulap dä va ngua rhumaiar ngän nämät ama qävälâm na ama enges ka ama märänga qârakni iva qa rhän bät ama ivätki moe ivakt iva qä siqut nä iarhakt kârarhae i qale rha mäni ama ivätki. ¹¹ Qorhäs iva ngua rhän. Dap koki as mamär iva ngän dualat toqoräkt ivakt iva varis aung gâ narha angän gâbaut na ama iar.

¹² “Iaqäkt kârak i qat täqâne dä mamär i qat dän näva ama vuini angät tpäs diva nguât pät sä qa i ama suqulâm na qa vä gu Ngämuqa aa ansäspämgi. Bä va qale qa mas päm gi. Näkt pa ngu sâma ma Ngämuqa aa ngärhipki mäni qa näkt sävât ama iar äm ama värhäm angät ngärhipki ma Jerusalem gârqomni iva äm ngä rhän na rhävuk näda ama usäpki arha ron nage gu Ngämuqa. Näkt pa qosaqi ngu sâma gu ngärhipki ama iaräs na qi mäni qa. ¹³ Iaqäkt kârak i nani a qa iva qunäga vät a qa di mamär iva qat nari mamär na ama enge qârangättni i ama Qloqaqa qat tamän särha ama qatnanaktpämda nämät ama värhap na ngät.”

*Sage Ama Qatnanaktpämda Nämät
Ama Värhäm Ma Laodisia*

¹⁴ Näkt ka qoar na ngo iva ngu sâma ama enge sage ama ensel bä ba ama qatnanaktpämda nämät ama värhäm ma Laodisia qârangättni i ngät tamän doqortäqyia, “Rhangät täkt ama enge di iaqäkt aa enge qârak i rhat tes ka i ma Ngätki Rhoqoräkt kârak i qä sameng mamär na ama engätki sävât ma Ngämuqa bä nävât a qa dä sa ma Ngämuqa qa sâma iarhongäkt moe.

¹⁵ “Nguat dräm angäna lat. Aingän di qaku ama umälet na ngän doqor ama rigi nämät ama qotnaqoan bä qaku ama qârnas tam ngän doqor ama tmäs kârangättni i mamär iva ut täs ngät. Mai mamär iva ama umälet na ngän ura va ama qârnas tam ngän doqoräkt. ¹⁶ Sokt dingu rhäkt di ama qârnas tam ngän maqälak dap kaku ama umälet na ngän mamär bä qaku ama qârnas tam ngän mamär bä äkt iva ngu qot na ngän nämät gua vämgi. ¹⁷ Nak ngän damän sävât a nas toqortäqyia, ‘Aiut di ama qârhongbärharha na ut bä mamär sä ut dap kaku urhit läk nani guani.’ Sokt di qaku ngänät lu mamär i nak aingän di avuqi na ngän mamär bä ama ruvek diva rhi em arhä väs nävât a ngän bä qosaqi ama tläkta na ngän dä väsdät mät angän saqong dä qaku anga boi vät a ngän.

¹⁸ “Bä äkt i rhoqoräkt dä ngut bon ngän da ama mädräm ama mär ngät iva ngäni vodäm bät anga gol nagem ngo qârakni i ama mudäbäs ngä väs ka sa ama qlanäga nae bä qa män mamär iväkt iva ngän dän i ama qârhongbärharha na ngän näkt sävât ama boi ama qulum ngät iva ngän don mät ngät iväkt iva ngärhi ong angän släqyigleng nämät ama qluqi. Näkt kosaqi va ngäni vodäm nagem ngo vät ama rigi qâraktni i rha mualat na qi iva qiat tumäräs pät angän saqong bä va ngän du qi mät angän saqong iväkt iva saqi ngänät nañäm.

¹⁹ “Ama ruvek moe qârharhani i gua snäng bät a rha di nguât dräm ngur qur a rha rha arha lat ama vu ngät bä qosaqi nguât turäkt tam da. Bä nga rhoqoräkt dä mamär iva ngän dâranas

ma ama qrot bä va ngäni näpgoer na nas. ²⁰ Nak sa aingo rhe. Sa nguat mair ge ama tmongi bä ngut kut. Ngakt bä aung gat nari gua eguinga bä va qä rhar mät ama tmongi dä va ngua rhon sagem ga bä va ngu na qa dä qä na ngo un däs. ²¹ Näkt sage iaqäkt kârak i qat täqâne dä mamär i qat dän näva ama vuini angät tpäs dä va ngu von ga rha ama rhares iva qa rhuqun gem ngo vä gu mämugunäs nak kop toqor ngo i sa ngua män näva ama vuini angät tpäs bä rhäkt di nguat muqun ge gu mamäk pa aa mämugunäs.

²² “Iaqäkt kârak i nani a qa iva qunäga vät a qa di mamär iva qat nari mamär na ama enge qärangätni i ama Qloqaqa qat tamän särha ama qatnanaktpämnda nämät ama värhap na ngät.”

4

Ama Vitnaqa Aa Mämugunäs Da Ama Usäpki Arha Ron

¹ Bä nasot tangät täkt dä ngua ñäm dä sa dä gu saqong dä ngua lu ama tmongi qäarakni i qiat mair dap sa rha rhar mät ki da ama usäpki arha ron. Näkt iaqäkt ama eguinga qäarak i qa rhoqor ama biugal aa eguinga qäarak i mai ngua nari i qat tamän särhäm ngo di qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Ngi ang namäk sarhe ivakt iva ngu qur a nge rhä iarhongäkt iva irhong ngä rhäranas nasot.” ² Näkt kaku qale qale dä sa ama Qloqaqa qa märanas na ngo bä da ama usäpki arha ron e vät gu saqong dä ngua lu ama vitnaqa aa mämugunäs kärqosni i akni qat muqun mät äs. ³ Iaqäkt kârak i qat muqun mät iosäkt ama mämugunäs di aa släqyige ngärhi sen masirhat toqor ama duiqa qäarakni i qunäga mät ka ama jaspä dä qosaqi ige ngärhi sen doqor ama duiqa qäarakni i ama qurät ka ama konilian. Näkt ama qularqa qäarakni i qa rhoqor ama duiqa qäarakni i ama irhiar qa ama emeral di qa ing namet iosäkt ama mämugunäs.

⁴ Namet iosäkt ama mämugunäs di qale amekni ama ruqa ama rhäk täm ga da levaet nä imek ama vitnarha arhä mämugunimek dä ama ruqa ama rhäk täm ga da levaet na rha ama narhoerta di rhat muqun mät imek. Iarhakt ama narhoerta di rha mon mät ama qulum ngät ama boi näkt kale ama vitnarha arhä qäbaut kârangätni i sa rha mualat na ngät na ama gol da arhä väs. ⁵ Näkt nämät iosäkt ama mämugunäs di ama iauska qät ñäm dä ama dädrin dä vukpukdur va ama iauska. Mät iosäkt ama mämugunäs angät saqong di qale ama ngärhäqyet da udiom ama lirhäng gärangätni i ngät dang. Bä iangärhäkt ama lirhäng di ma Ngämuqa aa qloqaqanangät ama ngärhäqyet da udiom na ngät. ⁶ Näkt kosaqi mät iosäkt ama mämugunäs angät saqong di qale ani qärqäni i ini rhoqor ama garäska na ama glas kârakni i ama qunäga mamär mät ka.

Näkt pät ama mämugunäs angät kämirigleng dage rhage näkt muk dä ngärharon di qale angätni ama levaet na ngät kârangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos. Iangärhäkt di rhäqäp pät a ngät i nävät angät tpäs bä rhämäne vät a ngät moe na ama saqong bä da angärha ron bä va angärha rhäng. ⁷ Ama narhoerqa nävät iangärhäkt kârangät i ngät däqäm di qa rhoqor ama laion. Ama udiomnaqa di qa rhoqor ama bulmakao. Ama dävaungnaqa di aa saqongait di it toqor ama ruqa aa saqongait. Ama levaetnaqa di qa rhoqor ama brasaqa qäarak ni i sa qa vräs aa qivaerhitnäm. ⁸ Iangärhäkt ama levaet na ngät kârangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos di asägäk asägäk nävät a ngät di aa ngärhäqyet da sägit na aa qivaerhitnäk. Näkt täqäp pät a ngät moe na ama saqong bä qosaqi säva angät kivaerhitnäk angärha rem. Vät kunäng bä näp bängang dä qaku mämae vät a ngät i ngät tamän doqortäqyia,

“Ama qumärqumär qa, ama qumärqumär

qa, ama qumärqumär qa di ma
Engeska ma Ngämuqa
iaqäkt kârak i ama qrot moe
angät tarebäm
gârak i sa qale qa mudu bä qale qa
rhäkt bä va as pa qa rhän.”

⁹ Näkt pasâgos toqoräkt i iangärhäkt
kârangät i ngät däqäm gârangät i
ngät maos di ngärhit bon da ama
murhämeska dä ama qutdrir bä
ngät tes ama mär sagem ga iaqäkt
kârak i qat muqun mät iosäkt ama
mämugunäs kârak iva qale qa bä
mirhup ¹⁰ dä qosaqi ama ruqa ama
rhäk täm ga da levaet na rha ama
narhoerta rhi nän da arhä quum
sä nas da ama mämugunäs angät
saqong sagem ga qârakni i qat muqun
mät äs bä rhi nânsäs sagem ga qârak
iva qale qa bä mirhup bä mirhup.
Rhat tu arhä qâbaut mäk da ama
mämugunäs angät saqong näkt tat
tamän doqortäqyia,

¹¹ “Ainge di aurha Engeska bä aut
Ngämuqa
bä sokt nge di mamär iva ngit ta
ama murhämeska dä ama qrot
bä va rhit sâmamor na nge
inguna varhäm gi snängaqa maräkt dä
ngia säm iarhongäkt moe
bä rhäkt di qali lirhong.”

5

*Ma Jon Ga Lu Ama Ilotka Na Ama
Abuk Näkt Ama Sipsip Ama Rhoem Ga*

¹ Näkt nasot iangärhäkt dä ngua
lu ama ilotka na ama abuk kârakni
i rha säm ama enge vät a qa rhage
dä rhage mät iaqäkt aa märmär et aa
rhäqyet kârak i qat muqun mät ama
mämugunäs. Iaäkt ama ilotka di sa
rha däktgyäm bät a qa bä väspämne
na qa na ama ngärhäqyet da unbem
na angätni qârangätni i ngät toqor
ama qrot ngät ama nängneng. ² Näkt
ngua lu ama qrot ka ama ensel i qat
tamän masirhat toqortäqyia, “Auge di
ama mär aa lat kârakni i mamär iva
qän baktgyäm sa ama qrot ngät ama
nängneng nae bä va qä rhäväkt da

ama ilotka?” ³ Sokt di qaku aung da
ama usäpki arha ron ura vät ivätki ura
inamäk pa ama ivätki di mamär vät a
qa iva qä rhäväkt dä iaqäkt ama ilotka
bä qop kä lu väm ga.

⁴ Bä nga ngua lu rhoqoräkt i qaku
aung anga ruqa qârakni i mamär vät a
qa iva qä rhäväkt dä iaqäkt ama ilotka
ura qä lu väm ga dä sa vrakt sä ngo
bä ngut nok. ⁵ Dä akni nävät ama
narhoerta qa märhamän särhäm ngo
rhoqortäqyia, “Qale ngit nok. As ngi
lu i ama laion nämäni ama enevaqi
ama mor qi ma Juda iaqäkt kârak i
qosaqi qa nämäni ama vitnaqa ma
Devit aa enevaqi di sa qa män nävä
ama vuini angät tpäs bä äkt i qa di
mamär vät a qa iva qän baktgyäm
sa ama ngärhäqyet da unbem ama
qrot ngät ama nängneng nae bä va qä
rhäväkt da ama ilotka.”

⁶ Näkt nasot iangärhäkt dä ngua lu
ama sipsip ama rhoem ga i qat mair
muk mänguräp ama mämugunäs ngä
na ama levaet na ngät kârangätni i
ngät däqäm gârangät i ngät maos ngä
na ama ruqa ama rhäk täm ga da
levaet na rha ama narhoerta. Iaäkt
ama sipsip ama rhoem ga di ngäkt kre
i sa rha veng ga. Näkt da aa uväs di
vur ama ngärhäqyet da unbem ama
em näkt aa saqong ama ngärhäqyet
da udiom. Iangärhäkt aa ngärhäqyet
da udiom aa saqong di ma Ngämuqa
aa qloqaqanangät ama ngärhäqyet da
udiom na ngät kârangätni i qa rhäk na
ngät sävät ama ivätki moe.

⁷ Dä iaqäkt ama sipsip ama rhoem
ga qa met bä qa rha ama ilotka nämät
iaqäkt aa märmär et aa rhäqyet kârak
i qat muqun mät ama mämugunäs.
⁸ Näkt toqoräkt i sa qa rha ama
ilotka dä qârangätni ama levaet na
ngät kârangät i ngät däqäm gârangät
i ngät maos ngä na ama ruqa ama
rhäk täm ga da levaet na rha ama
narhoerta rha an da arhä quum säng
aa qar. Bä asägäk asägäk nävät a
rha di qat sangar mät ani qärqäni
i rhit kut mät ini qärqäni i ini rho-
qor ama gita näkt ta sangar mät ama
diskäna qârangätni i rhäqäp ngät na

ama insens. Näkt iangärhäkt ama insens di ma Ngämuqa aa ruvek arha nän. ⁹ Näkt tit tong ama iaräs na qi ama mabuqi qarakni i qiat tamän doqortäqyia,

“Ainge di ama märqa na nge iva ngi rha ama ilotka na ama abuk bä va ngin bäktgyäm sa at nängneng ama qrot ngät nae inguna sa rha veng nge

bä qosaqi nä gi biaska dä ngia rhäksasot ama ruvek bä bä ma Ngämuqa

qärrarhani i ama ruvek nävät ama enep moe bä nävät ama enge moe bä nävät ama ruvek moe maos maos bä nävät ama ivärhimek moe

¹⁰ dä ngia mualat sä rha ivakt iva rha rhän i ama priskäna na rha vä ma Ngämuqa aa Muräktpä m ivakt iva rhat tualat bä ba aut Ngämuqa

näkt pa rhat turäkt ta ama ruvek pä t ama ivätki.”

¹¹ Näkt nasot iangärhäkt dä ngua ñäm dä ngua nari ama eguinga qarakni i vät ama enselqäna arhä qän gärrarhani i masirhat na rha mamär. Ama rhodäm sä iarhakt di qaku mamär vät aung iva qä narhodäm na rha. Rha ing da ama mämugunäs ngä nä qärangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos näkt ama narhoerta. ¹² Bä rhit tong masirhat toqortäqyia,

“Ama sipsip ama rhoem ga qarakni i rha veng ga di ama märqa na qa iva urhi ansäs sagem ga

nävät aa qrot bä nävät aa mämägän bä nävät aa mär ngät aa mädräm bä nävät aa murhämeska

bä qosaqi ama märqa na qa iva urhi qutdrir sagem ga bä va ut tes ama modämne sävät a qa!”

¹³ Näkt nasot iangärhäkt dä ngua nari iarhongäkt moe da ama usäpki arha ron bä vät ama ivätki bä inämäk pa ama ivätki bä va ama gärsäka

i iarhongäkt moe di irhong ngärhit tong doqortäqyia,

“Sagem ga qarakni i qat muqun mät ama vitnaqa aa mämugunäs bä sage ama sipsip ama rhoem ga diva ama ansäs dä ama qutdrir dä ama murhämeska dä ama qrot bä mirhup bä mirhup bä va qaku rhäksot!”

¹⁴ Dä ama levaet na ngät kärangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos di ngä märhamän doqortäqyia, “Ngäktki rhoqoräkt!” dap ama narhoerta rha an da arhä quum sä nas bä rhi nänsäs.

6

Ama Narhoer Ngät Ama Ngärhäqyet Da Sägäkt Ama Nängneng

¹ Nguat nañäm bä nguät lu ama sipsip ama rhoem ga i qä nänbäktgyäm sa ama narhoer qi ama nängnigi ama qrot ki nae nävät ama ilotka. Dä sa ngua nari akni nävät kärangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos i qa märhamän na ama eguinga qarakni i qa rhoqor ama iauska qarakni i vukdur väm ga i qa qoar toqortäqyia, “Ngi ang!” ² Dä ngua ñäm dä ngua lu ama qulum ga ama hos. Näkt ama ruqa qarakni i qat muqun bät aa rhäng di qat sangar mät ama banara näkt ta von ga rha ama vitnaqa aa qäbautki. Iaäkt ama ruqa di mes sä qa bä qä ngang bät ama hos aa rhäng ivakt iva qat dän näva aa ikkäna arhä vä da ama ulaqi arha ron bä saqi as kä ngang ivakt iva qat tualat toqoräkt.

³ Näkt saqi rhoqoräkt i ama sipsip ama rhoem ga qa anäktgyäm sa ama unbem na qi ama nängnigi nae dä ngua nari ama udiom na qa nävät kärangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos i qa qoar toqortäqyia, “Ngi ang!” ⁴ Dä ngua lu akni ama hos ama qurät ka mamär. Näkt ama ruqa qarakni i qat muqun bät aa rhäng di ma Ngämuqa qa von ga rha ama qrot iva qä sot na ama bulap nämäni ama ivätki dap pa qa rhäranas na ama ruvek arhä snängaqa iva rhi veng ne.

Näkt ta von ga rha ama ulaqi arha singi ama uiu qi.

⁵ Nasot iangärhäkt dä ama sipsip ama rhoem ga qa anbäktgyäm sa ama dävagukt na qi ama nängnigi nae dä sa ngua nari ama dävaung na qa nävät kärangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos i qa märhamän doqortäqyia, “Ngi ang!” Dä sa ngua ñäm dä ngua lu ama ilañ ga ama hos. Näkt ama ruqa qärakni i qat muqun bät aa rhäng di qat sangar mät ani qärqäni i ini ngät nar nämät aa rhäkt tämane. Ianiäkt di ini ngärhi sameng irha ama qärhong angät märänga. ⁶ Näkt ngua nari vät ani angät kän gärqäni i ngäkt kre ama eguinga qärakni i qa män nä mänguröp ama levaet na ngät kärangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos i qa märhamän doqortäqyia, “Ama qäväläm ama gaini na äm mamär nävät ama kilogram na ama wit diva ama qunäga ama sägäk aa rhitsek dä ama qäväläm ama gaini na äm nävät ama dävaung ama kilogramgäna na ama barli* diva ama sägäk ama qunäga aa rhitsek. Dap pa qale ngi naslava na ama ngämung na ama olip kärangätni i ngärhit bon da ama oel ngä na ama qaulitnäk kärqitnäkni i itnäk ngärhit bon da ama wain angät gavam i varis ti nasek sa angärha tbodäm.”

⁷ Näkt toqoräkt i ama sipsip ama rhoem ga qa anbäktgyäm sa ama levaet na qi ama nängnigi nae nävät ama ilotka dä sa ngua nari ama levaet na qa nävät kärangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos i qa märhamän doqortäqyia, “Ngi ang!” ⁸ Ngua ñäm dä ngua lu ama hos kärakni i aa släqyige di ama rhäbuäs mät ige. Näkt ama ruqa qärakni i qat muqun bät aa rhäng aa ngärhipki di ma Tñäpki. Dap inamäk säng aa rhäng mamär di ma Näpta Arha Ivärhäs kät päs aa rhäng. Näkt iom di in da ama qrot iva in datmät na ama ivätki sävät ama levaet nä imek ama ningimek. Näkt pät aosni ama nengäs di ama ruvek moe

diva rhi ñäp. Arhani diva rhi veng da na ama ulaqi arha sen dap arhani diva rhi ñäp mät ama qärhuqi dap arhani diva rhi ñäp mät ama rämgi dap arhani diva ama släkt ama ur ngät ngärhi veng da.

⁹ Bä nga rhoqoräkt i ama sipsip ama rhoem ga qa anbäktgyäm sa ama ngärhäqyet na qi ama nängnigi nae nävät ama ilotka dä ngua lu ama ruvek arhä qloqaqa i qale ngät manao va ama laiqa na ama vodämes aa rem. Iarhakt ama ruvek di qärarhani i sa rha veng da inguna nävät ma Ngämuqa aa enge dä nävät arhä sameng sävät ma Jisas. ¹⁰ Iarhakt di rhit näs tävuk masirhat toqortäqyia, “Ai gua Engeska ma Ngämuqa, ainge qärak i sokt nge bä ama qumärqumär nge mamär näkt ama engätki nä gia lat, ngu lu va qäsnia mamär dä va ngia rhatnävämne na ama ruvek nämäni ama ivätki arha lat dä va ngia rhuvät pät a rha vät aut biaska aa uväs?”

¹¹ Näkt ta von asägäk asägäk nävät a rha rha ama boiqi ama uiu qi ama qulum gi näkt ta qoar na rha iva as kale rha mauii maqälak dap pa dävarhäm na arhani ama ruvek kärarhani i qosaqi ma Ngämuqa aa latta na rha bä sävät ama qatnanaktpämda qärarhae iva rhi veng da moe iva rhoqor mudu ngän.

¹² Näkt sa ngua ñäm bä nguat lu i ama sipsip ama rhoem ga qa anbäktgyäm sa ama nängnigi ama ngärhäqyet da sägäkt na qi nae nävät ama ilotka. Bä vät iomäkt ama qäväläm dä ama qunäga qa rhong na nas bä qa män i ama ilañ ga rhoqor ama ilañ äm masirhat ama bauläm dap ama equngi di qia rhong na nas bä qia män i ama qurät ki rhoqor ama biaska. Näkt toqoräkt pät iomäkt ama qäväläm dä ama qängängi ama enges ki qia män. ¹³ Bä ama qaeng ngärhit säp samäk sävät ivät toqor ama ngämuga aa gavam i ngärhit säp toqoräkt i ama laurqi ama qrot ki qi ses däm ngät sävät ama ivätki. ¹⁴ Näkt

* 6:6 ama barli Ama barli di ngät toqor ama egat i rhat dräm dat täs angät garang.

ama leqäs ngärhi inum nas bä äs ngät tet nae bä rhäksot na äs i rhoqor qre i rhi inum bät ama abuqit ama uiu it ma ama ilotka bä ama dam moe ngä na ama urap moe di rha rut na ngät nae nämät angät släqyimek.

¹⁵ Näkt nasot iangärhäkt dä ngua lu ama vitnarha nävät ama ivätki rhi na ama moräs na rha ama ruvek dä ama ulaqimärharhärhäkt arhä narhoretta dä ama qärhongbärharha dä ama qrot ta ama ruvek dä ama latta va arhani arha rem moe näkt sävät ama ruvek moe qärrarhani i isiska vät a rha di ngua lu i rha moe rha ngaip mät ama qek dä mänguräp ama dui vät ama dam. ¹⁶ Näkt ta näs sävät ama dam ngä na ama dui rhoqortäqyia, “Nak ngäni säp säva aurha rhäng bä va ngäni ngaip ut nämät iaqäkt aa saqong gäarak i qat muqun mät ama mämugunäs dä nämät ama sipsip ama rhoem ga aa uraqi. ¹⁷ Inguna iaqäkt ama qunäga ama moräs na qa mamär sa qa män gäarak iva vuk sä ina uraqi. Näkt ngu lu mamär vät auge iva qa rhäqäne dä mamär nämät iangärhäkt in grot?”

7

Ama 144,000 Na Rha Ama Israelqäna Rha Rha Ma Ngämuqa Aa Muqunängi

¹ Näkt nasot tangät täkt dä ngua lu ama levaet na rha ama enselqäna i rhat mair mät ama levaet na ngät ama narem bät ama ivätki at tärhäkt. Iarhakt ama enselqäna di rhat sangar ama levaet ama laur ma ama qrot ivakt iva qale anga laurqi qi e vät ama ivätki ura vät ama garäska ura vät anga ngämung. ² Nasot iangärhäkt dä sa ngua lu akni ama ensel i qat dän inamäk na äkt i vukpuk sa ama qunäga nae näkt kät ta ani qärqäni i ma Ngämuqa ama ngät däqäm ga aa qäni iva rhat tuqunänbät nä ini. Näkt ka näs masirhat särhä iarhakt ama enselqäna ama levaet na rha qärrarhae i sa rha von da rha ama qrot iva rhi slava na ama ivätki dä ama garäska rhoqortäqyia, ³ “Qale ngän naslava na ama ivätki qi na ama garäska näkt

ama ngämung bä dängdäng iva u rhu ama muqunän dä ma Ngämuqa aa latta arhä qamäs.”

⁴ Näkt nasot dä ngua nari ama rhodäm sa ama ruvek nämäni ama enep nämäni ama enevaqi ama mor qi ma Israel qärrarhani i sa rha rha ma Ngämuqa aa muqunän di ama 144,000 na rha moe rhoqortäqyia,

⁵ nävät ama enevaqi ma Juda di ama 12,000 na rha

dä nävät ama enevaqi ma Ruben di ama 12,000 na rha

dä nävät ama enevaqi ma Gat di ama 12,000 na rha

⁶ dä nävät ama enevaqi ma Aser di ama 12,000 na rha

dä nävät ama enevaqi ma Naptali di ama 12,000 na rha

dä nävät ama enevaqi ma Manase di ama 12,000 na rha

⁷ dä nävät ama enevaqi ma Simeon di ama 12,000 na rha

dä nävät ama enevaqi ma Livai di ama 12,000 na rha

dä nävät ama enevaqi ma Isakar di ama 12,000 na rha

⁸ dä nävät ama enevaqi ma Sebulun di ama 12,000 na rha

dä nävät ama enevaqi ma Josep di ama 12,000 na rha

näkt nävät ama enevaqi ma Benjamin di ama 12,000 na rha.

Näkt iarhakt moe di sa rha rha ma Ngämuqa aa muqunän.

Ama Enges Ki Mamär Ama Guläñgi Na Ama Ruvek Nävät Ama Ivärhimek Moe

⁹ Näkt nasot iangärhäkt dä ngua ñäm dä ngua lu ama enges ki mamär ama guläñgi na ama ruvek kärarhani i qaku mamär vät aung iva qä narhodäm na rha moe. Iarhakt ama ruvek di rha nävät ama ivärhimek moe bä nävät ama enep moe bä nävät ama ruvek moe maos maos bä nävät ama enge moe qärrarhani i rhat mair da ama mämugunäs angät saqong dä da ama sipsip ama rhoem ga aa saqong. Rha mon mät ama boi ama uiu ngät ama qulum ngät näkt ta sangar mät ama ngämung ama pam

angä rhäqyitnäk ivakt iva rhi sameng
irha arhä märmärgem ¹⁰ näkt ta näs
masirhat toqortäqyia,

“Ama mumaiar di nage aut Ngämuqa
iaqäkt karak i qat muqun mät ama
vitnaqa aa mämugunäs
bä ngät nage ama sipsip ama rhoem
ga!”

¹¹ Ama enselqäna moe di rhat mair
namet ama mämugunäs bä namet
ama narhoerta bä namet kārangät
ama levaet na ngät kārangätni i ngät
däqäm gārangät i ngät maos dä ar-
pus na rha moe samäk i arhä saqon-
gitnäk samäk säng ama mämugunäs bä
rhi nānsäs sage ma Ngämuqa ¹² i rhat
tamän doqortäqyia,

“Ngätki rhoqoräkt!
Mamär iva ama ansäs dä ama
murhämeska
dä ama mär ngät ama mädräm dä
ama ansäs i rhat tes ama mär
bä ama qrot moe
sage aut Ngämuqa bä mirhup bä
mirhup bä va qaku rhäksot!
Ngätki rhoqoräkt!”

¹³ Näkt akni nävät ama narhoerta
qa snanbät sä ngo rhoqortäqyia, “Ngu
lu guavek koe rhakt täkt kārarhae i
rha mon mät ama boi ama uiu ngät
ama qulum ngät bä ngu lu rha män
na qoe?”

¹⁴ Dä ngua muvät toqortäqyia,
“Morqa, sa ngiat dräm.”

Dä qa qoar toqortäqyia,

“Rhärha rhäkt di iarhakt kārarhae i
rha mäqäne dä mamär i rha
met da ama qäväläm na ama
enges ka ama märänga aa ron
bä rha di sa rha rhor arhä boi
ama uiu ngät ama qulum ngät
pa ama sipsip ama rhoem ga
aa biaska bä ngä män i ama
qulum ngät.

¹⁵ Bä äkt i qale rha dä ngärhaväm nä
ma Ngämuqa aa mämugunäs

bä rhat tualat bä ba qa vät
kunäng dä näp bāngang ba aa
ansäspāngi.

Näkt iaqäkt karak i qat muqun
mät iosäkt ama mämugunäs
diva qale qa gem da bä va qä
vräs aa ungi daver mä rha.

¹⁶ Näkt pa saqi as kaku mamär iva
anoeng mä rha bä va qaku
mamär iva aqäsäk ta.

Dä qaku mamär iva rhi nanari i
aruan mät ama qunäga
ura mät anga qärnaqi saqi as nani
i.

¹⁷ Inguna ama sipsip ama rhoem
ga qärakni i qale qa va ama
mämugunäs diva qät lu vät a
rha

näkt pa qä rhoer nanokt
ta sämäni ama qotnaqoan
gārangätni i ngärhit bon da ama
ngätdäqäm gi ama rigi.

Näkt ma Ngämuqa va qä rhäksot na
arhä näknok moe.”

8

*Ama Ngärhäqyet Da Unbem Na Qi
Ama Nängnigi Dä Ama Dis Na Ama Gol
Iva Särha Ama Insens*

¹ Näkt toqoräkt i ama sipsip ama
rhoem ga qa anbäktgyäm sa ama
ngärhäqyet da unbem na qi ama
nängnigi nae nävät ama ilotka dä
qaku ngua nari vät guani angät känd
dap sokt mänadin mamär da ama
usäpki arha ron bät ama mor äm
ama qäväläm nävät ama aua. ² Dä
ngua lu ama ngärhäqyet da udiom
ama enselqäna iarhakt kārarhae i rhat
mair dä ma Ngämuqa aa saqong i sa
rha von da rha ama ngärhäqyet da
udiom ama biugalqäna.

³ Dä akni ama ensel qärakni i qat
sangan mät ama dis kārakni i sa rha
mualat na qa na ama gol di qa män
bä qa mair ge ama laiqa na ama
vodämes. Dä rha von ga rha ama
insens masirhat ivakt iva qä väs ngät
ngä nä ma Ngämuqa aa ruvek moe
arha nänbät ama laiqa na ama insens
dä ngärhaväm na ama mämugunäs
kārakni i rha mualat na qa na ama

gol. ⁴ Bä ama insens angät butbutki qi nä ma Ngämuqa aa ruvek arha nän ngärhi nän dävit dä ma Ngämuqa aa saqong nämät ama dis mät ama ensel aa rhäkt.

⁵ Näkt nasot iangärhäkt dä iaqäkt ama ensel qa rha ama dis bä qa rhäqäp ka na ama mudam nävät ama laiqa na ama vodämes näkt ka rhon na ngät samäk sämäni ama ivätki. Bä nga rhoqoräkt i qa rhon na ngät samäk sämäni ama ivätki dä vukpukdur va ama iauska dä ama dädrin dä ama iauska qät ñäm dä ama qängängi qia män.

Ama Narhoer Ngät Ama Levaet Na Ngät Ama Biugalqäna

⁶ Nasot iangärhäkt dä ngua lu ama ngärhäqyet da udiom ama enselqäna qärrahani i rhat sangar mät ama ngärhäqyet da udiom ama biugalqäna qärangätni i rha rhäkmu na nas iva rhi es a ngät.

⁷ Ama narhoer qa ama ensel qa es aa biugal dä ama suigi at mädäqap na ama ais dä ama mudängi nävämne na ama biaska ngä män bä rha rhon na ngät tämane sävät ama ivätki. Bä nasot toqoräkt dä ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama ivätki ngä mang dä ama ngämung moe dä ama mran moe vät iomäkt ama qäväläm ngä mang.

⁸ Nasot iangärhäkt dä ama udiom na qa ama ensel qa es aa biugal dä ngua lu i rha rhon na akti samäk säva ama garäska qärakti i qi rhoqor ama enges ki ama damgi qärakti i rhäptäpka vät a qi moe. Näkt ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama garäska moe di äm ngä rhong na nas ma ama biaska ⁹ dä ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap nä iarhongäkt moe qärqärhong i irhong ngät däqäm bä garäska di irhong ngä ñäp. Näkt kosaqi ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama mlaus moe di mava na ngät.

¹⁰ Näkt nasot iangärhäkt dä ama dävaung na qa ama ensel qa es aa biugal dä ama enges ka ama qaega qärakni i qat dang masirhat toqor ama lirhäga qa säp tämane nämät ama leqäs säva ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama reng moe bä qosaqi qa säp toqoräkt di säva ama reng mät ama qotnaqoan. ¹¹ Bä ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama reng moe di ngä rhong na angät märmät bä ama valak mät ngät bä ama rhäqäp na rha ama ruvek ta ñäp toqoräkt i rha näkt iangärhäkt ama reng. Iaäkt ama qaega aa ngärhipki di ma Valakmätka*.

¹² Näkt nasot iangärhäkt dä ama levaet na qa ama ensel qa es aa biugal dä ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama qunäga moe di bängangit mät äm dä ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama equngi moe di bängangit mät äm dä ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama qaeng moe di bängangit mät ngät. Bä ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama qunäga vät kunäng di qaku äm nae dä ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama neraqa näp bängang di qaku äm nae.

Ama Brasaqa Qa Sameng Iva Ama Märänga Ama Mor Qa Qa Rhän Bät Ama Ivätki

¹³ Näkt nga rhoqoräkt i nguut nañäm dä ngua nari ama brasaqa qärakni i qä vrap tävuk daver mä ngo mät a leqäs i qät näs masirhat toqortäqyia, “Avuqi, avuqi, avuqi nä iarhakt kärarhae i rha e mäni ama ivätki inguna sa arhani ama dävaung na rha ama enselqäna di sa rha rhäkmu na nas iva rhi es arhä biugalqäna!”

* **8:11** ma Valakmätka Ma Valakmätka di aomni ama ngämungäm gärqomni i äm angät kärhopka di ama valak mät ka mamär.

9

*Ama Biugaliom Ama Ngärhäqyet
Na Qa Dä Ama Ngärhäqyet Da Sägäk Na
Qa*

¹ Ama ngärhäqyet na qa ama en-
sel qa es aa biugal dä ngua lu ama
qaega iaqäkt karak i sa qa säp nämät
ama leqäs samäk sämäni ama ivätki.
Näkt iaqäkt ama qaega di rha von ga
rha ama aki sämät ama uqupka aa
tmongi qarakni i qaku aa anga ribit.

² Näkt pät ama qäväläm gärqomni i qa
rhar mät iaqäkt ama uqupka qarakni i
qaku aa anga ribit dä väs da ama but-
butki masirhat bä qia an dävit toqor
ama butbutki nämät ama mudäbäs
ama mor äs. Bä bängangit mät ama
qunäga aa saqong dä mät ama leqäs
nage ama butbutki nämät kä uqupka.

³ Näkt nävä iaqyäkt ama butbutki dä
väs da ama mes bä ngä ang dämane
sämäni ama ivätki. Iangärhäkt ama
mes di rha von ngät ta ama qrot toqor
ama rhäm nämäni ama ivätki.

⁴ Näkt ma Ngämuqa qa qoar nä
iangärhäkt ama mes iva qale ngä
naslava na ama mran nämäni ama
ivätki ngä na ama ngämung näkt sävät
iarhongäkt kärqärhong i irhong ngät
dän bät ama ivätki dap pa sokt ngärhi
sangäm na ama ruvek kärarhani i
qaku qale ma Ngämuqa aa muqunängi
da arhä qamäs. ⁵ Iangärhäkt ama
mes di qaku rha von ngät ta ama
qrot iva ngärhi veng da dap pa ngärhi
sangäm na rha mamär vät ama
ngärhäqyet ama eqoan. Näkt ama
ruanini qarqäni iva ini ngärhi sangäm
na rha di ini rhoqor ama ruanini
rhoqoräkt i ama qutdäqänoga qa qut
anga ruqa. ⁶ Bä va vät iomäkt ama
qäväläm dä ama ruvek pa rhi ñäm
nani anga is kārangätni iva rhi ñäp
näväm ngät sokt diva rhi siqut dä
qaku. Bä va nani a rha masirhat iva
rhi ñäp sokt diva qaku rhi nañäp.

⁷ Iangärhäkt ama mes di ngät to-
qor ama hoskänä qarangätni i ngä
rhäkmu na nas nani ama ulaqi. Da
angät päs di sa ngä mu arhongni

qärqärhongni i irhong doqor ama vit-
narha arhä qäbaut kārangätni i sa rha
mualat na ngät na ama gol näkt angät
saqongitnäk di itnäk toqor ama ru-
vek arhä saqongitnäk. ⁸ Näkt angät
käseng di ama uiu ngät dä angät
keng di ama mor ngät dä ama näsnes
ngät toqor ama laiongäna angät keng.
⁹ Näkt ama ulaqi at boi ama qrot
ngät kārangätni i ngät naväs nas särha
angät brärhap di ngäkt kre rha mualat
na ngät na ama ain. Dä angät ki-
vaet ngärhit nok tām mes masirhat
toqor qre i dädinga sa ama hoskänä
ngä na ama ulaqimärharhärhäkt arhä
rhingangmätngät kārangätni i värvär
ngät i ngärhi ngang sāmät ama ulaqi.
¹⁰ Iangärhäkt ama mes angärha iqr
di ngät toqor ama rhäm angärha iqr
bä ngärhit bon da ama ruanini rho-
qor ama qutdäqänong gre i ngärhi qut
mä nge. Bä ama qrot nga e mät
angärha iqr iva ngärhi sangäm na
ama ruvek pät ama ngärhäqyet ama
eqoan. ¹¹ Näkt iangärhäkt ama mes
di angärha vitnaqa qa e qarakni i qale
ngät pa aa rem. Iaqaäkt ama vit-
naqa di ama ensel qarakni i qät lu vät
ama uqupka qarakni i qaku aa anga
ribit. Nak aa ngärhipki na ama Ju-
daqäna arha enge di ma Abadon dap
aa ngärhipki na ama Grikkäna arha
enge di ma Apolion.*

¹² Sa ngua lu ama narhoer qa ama
mārānga na ama iräske ama mor qi
bä rhäksot dap as pa ama udiom ama
mārāniom diva in dän.

¹³ Dä sa ngua lu ama ngärhäqyet
da sägäk na qa ama ensel i qa es
aa biugal dä ngua nari ama eguinga
qarakni i qat dän nämät ama lev-
aet ama em gārangätni i ngät mair
tävit mät ama levaet ama narem bät
ama laiqa aa rhäkt na ama insens
karakni i sa rha mualat na qa na ama
gol bä qale qa dä ma Ngämuqa aa
saqong. ¹⁴ Iaqaäkt ama eguinga di
qa mārhamän särha ama ngärhäqyet
da sägäk na qa ama ensel qarakni i
qat sangar mät aa biugal toqortäqya,

* **9:11** Ma Apolion di at tarimini di ama ruqa qarakni iva qä slava nä iarhongäkt moe.

“Va ngia rhuisiska vät ama levaet na rha ama enselqäna qärrarhani i rha väsärhäm da mäni ama enges ki ama rigi ma Yufretis.” ¹⁵ Bä rhoqoräkt dä rha muisiska vät iarhakt ama levaet na rha ama enselqäna qärrarhae i sa qale rha na ama rhäkmunanaska iva nani rhom däkt ama qäväläm maräkt kärqom i ma Ngämuqa sa qa muqunän bät a äm iva rhi veng ama sägom ama qäväläm nämäni ama däpguap ama qävälap na ama ruvek moe.

¹⁶ Näkt ngua nari ama rhodäm sa ama ulaqimärharhärhäkt kärarhani i rhi ngang bät ama hoskänä angärha rhäng di ama 200,000,000. ¹⁷ Ama hoskänä ngä nä iarhakt kärarhae i rhat muqun bät angärha rhäng gärrarhae i ngua lu rha mät gu ñämñämgi di rha rhoqortäqyia, ama ulaqi at boi ama qrot ngät kärangätni i ngät naväs nas särha arhä brärhap di ama qurät ngät dä ama blu ngät dä ama qabus täm ngät. Ama hoskänä angät päs di ngät toqor ama laiongäna angät päs. Näkt nämät angärha väm dä vukpuk sa ama mudämgi ngä na ama butbutki näkt sävät ama dui qärangätni i ngät dang na ama qärnaqi masirhat mamär qärangät i rhat tes ngät i ama salfa. ¹⁸ Näkt iangärhäkt ama dui ngä na ama mudämgi näkt ama butbutki qärangätni i vuk sä ngät nämät angärha väm di ngä veng aomni ama qäväläm ama sägom nämäni ama qävälap ama däpguap na ama ruvek moe. ¹⁹ Iangärhäkt ama hoskänä angät krot di nga e mät angärha väm dä mät angärha iqur inguna angärha iqur di ngät toqor ama uiuvärhirhong näkt angärha iqur angät päs di ngät toqor ama uiuvärhirhong angät päs. Bä angärha iqur ngärhit kut dä ngät tu ama vöspos.

²⁰ Näkt arhani ama ruvek moe nävät ama ivätki qärarhani i qaku sokot na rha dä iaqäkt ama märänga na ama iräski ama mor qi aa ron di qop kaku rha näpgoer na nas nämät arha lat ama vu ngät. Qop kaku mae vät a rha i rhit bon da arhä

qutdrir sage ama iaus dä sage ama iaus kärangätni i sa rha mualat na ngät na ama gol dä na ama silva dä na ama bras dä na ama dui dä na ama ngämung gärangät i qaku mamär vät a ngät iva ngät nañäm ura ngät nari ura ngät tet. ²¹ Bä qosaqi iarhakt ama ruvek di qaku rha näpgoer na nas nämät arha lat ama vu ngät i rhi veng ama ruvek dä rhat tualat na ama rhaqyao dä nämät arhä qavatka dä arhä suaqa.

10

Ama Ensel Näkt Ama Ilotka Na Ama Abuk Ama Gaini Na Qa

¹ Näkt nasot iangärhäkt dä ngua lu akni ama qrot ka ama ensel i arhar sä qa inavuk näda ama usäpki arha ron. Iaqaät ama ensel di aa boiqi ama uiu qi di na ama eqoeqi näkt kale ama qularqa daver mä qa. Näkt aa saqongait di it toqor ama qunäga dä aa qar di ngät toqor ama säqoe ama mudämgi vät a ngät kärangätni i ngät mair. ² Näkt kat sangar mät ama ilotka na ama abuk ama gaini na qa mät aa rhäkt kärakni i sa rha rhäväkt däm ga. Näkt ka ven na aa märmar et aa qäraet pä garäska dap ka ven na aa sael et aa qäraet pät ama ivätki rhäqäsäk ³ näkt ka näs masirhat i iaqäkt aa eguinga di ngäkt kre vät ama laion aa qän. Bä rhoqoräkt i qa näs masirhat dä ngua nari vät ama ngärhäqyet da udiom ama iaus angät kän gärangätni i vukdur väm ngät bä ngät tamän.

⁴ Bä nga rhoqoräkt i iangärhäkt ama ngärhäqyet da udiom ama iaus ngät tamän dä sa mai iva ngut säm angärha enge sokt di ngua nari ama eguinga näda ama usäpki arha ron i qa märhamän doqortäqyia, “Va ngi ngaip iangärhäkt ama enge qärangätni i ama iaus ama ngärhäqyet da udiom ngä märhamän bät a ngät dap pa qale ngi nasäm a ngät.”

⁵ Näkt nasot iangärhäkt dä ama ensel iaqäkt kärak i sa ngua lu qa i qat mair i qat naven bä garäska dä rhäqäsäk pät ivät di qa sek aa märmar

et aa rhäqyet iva säda ama usäpki arha ron. ⁶ Näkt ka mu nävät ma Ngämuqa aa ngärhipki qäarakni i ama ngätdäqäm ga vasägos bä qaku aa anga tpäsini iaqäkt kärak i qa säm ama usäpki bä ama ivätki bä ama garäska näkt sävät iarhongäkt moe väm ngät di iaqäkt ama ensel qa märhamän doqortäqyia, “Sa rhäkмамär i ama qäväläm dom däkt. Saqi as kaku va qale ma Ngämuqa nani guani ⁷ sokt di vät ama qunäng doqoräkt kärangätni iva sa ama ngärhäqyet da udiom na qa ama ensel qa es aa biugal dä va ma Ngämuqa aa muräkt ama ngaip ngät diva rhäkмамär na ngät mamär. Iangärhäkt ma Ngämuqa aa muräkt ama ngaip ngät di iangärhäkt kärangät i qa märhamän särha aa latta dä aa vämginarha na ngät.”

⁸ Näkt saqi as ama eguinga qäarakni i ngua nari qa näda ama usäpki arha ron ga qoar na ngo rhoqortäqyia, “Va ngia rhet bä ngi rha ama ilotka ama gaini na qa qäarakni i qale qa i sa rha rhäväkt däm ga mät ama ensel aa rhäkt kärakni i qat mair va ama garäska dä vät ama ivätki rhäqäsäk.”

⁹ Dä sa ngua met bä sage iaqäkt ama ensel bä ngua nän ga iva qä von ngo rha ama ilotka ama gaini na qa. Näkt ka qoar na ngo rhoqortäqyia, “Ngi rha qa bä va ngia äs ka. Iaäkt ama ilotka diva ama mär mät ka vät ngia qän doqor ama mäsuqi dap pa qä näpgoer na nas bä va mäqoerhäkt mät ka dä gia ron.” ¹⁰ Dä ngua met bä sage qa ensel bä ngua rha ama ilotka ama gaini na qa nämät aa rhäkt bä ngua mäsa ka. Aa märmät di ama mär mät ka rhoqor ama mäsuqi. Sokt di ngä nasot toqoräkt i sa ngua mäsa ka dä mäqoerhäkt mät ka dä gua ron.

¹¹ Näkt iaqäkt ama eguinga qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Saqi as pa ngi sameng nä iarhongäkt kärqärhong iva ngu qur a nge rhäm irhong iva sävät ama rhäqäp na rha ama ruvek nävät ama ivärhimek maos maos bä nävät

ama ruvek maos maos bä nävät ama enge maos maos bä sävät ama rhäqäp na rha ama vitnarha.”

11

Ama Ruiom Ama Udiom Ini Sameng Nä Ma Ngämuqa Aa Enge

¹ Näkt nasot iangärhäkt dä akni ama ensel qa von ngo rha ama muqutka qäarakni i rhit ta ama siqutka nävät a qa qäarak i qa rhoqor ama tliga näkt ka qoar na ngo rhoqortäqyia, “Ngia rhet bä va ngi rha ama siqutka nävät ma Ngämuqa aa ansäspämgi qi na ama laiqa na ama vodämes näkt pa ngi rhodäm nä iarhakt ama ruvek kärarhae i rhi nänsäs e. ² Dap pa ngia rhetdäm särhäm iom namäk ama ivärhäm namet ama ansäspämgi iva qale ngi narha ama siqutka nävät a äm inguna iomäkt di sa ma Ngämuqa qa von ama Jentailqäna rhä bäm. Iarhakt ama Jentailqäna diva rhi naengmät na ama värhäm ama mor äm ama qumärqumär äm ma Jerusalem bä va rhi slava na äm bät ama ruiom ama udiom da unbem na ama eqoan*. ³ Näkt pa ngu von gua ruiom ama udiom gärqiomni i ini sameng nä gua enge rha ama qrot bä va in damän bät ama enge qärangätni i ngät dän maräkt nagem ngo vät ama 1,260 na ngät ama qunäng näkt pätiomäkt ama qäväläm dä va in don mät ama iräski at boi.”

⁴ Rhiom däkt ama ruiom di ama ngämungiom ama olip dä ama lirhängiom gärqiomni i inät mair da ama tlang gärqiom i inät mair dä ma Ngämuqa qäarak i qat turäkt bä iarhongäkt moe mäni ama ivätki aa saqong. ⁵ Näkt ngäkt bä aung gä siqut iva qä sangäm na iom dä vukpuk sa ama mudämgi nämät ina väm bä qit päsa ina ikkäna. Bä nävät tom däkt dä ut lu i iaqäkt kärak i nani a qa iva qä sangäm na iom diva qoki qä näp toqoräkt. ⁶ Rhiom däkt ama ruiom diva in grot iva ini väsärha ama leqäs iva qale anga soeng bät

* **11:2** ama ruiom ama udiom da unbem na ama eqoan Rhom däkt ama qäväläm di äm doqorne na ama 1260 na ngät ama qunäng dä qosaqi äm doqorne na ama dävauung näkt ama qorhäm na ama goeo.

ama qäväläm doqoräkt i in damän bät ma Ngämuqa aa enge. Näkt pa in grot iva ini näpgoer na ama reng ma ama biaska bä va qosaqi in grot iva init bon da ama märän maos maos sävät ama ivätki qre i nani a iom iva rhoqoräkt.

⁷ Näkt pät ama qäväläm gärqomni iva ini sot nä in sameng dä va ama släktka ama ur qa qarakni iva qa rhän nämät ama uqupka qarakni i qaku aa anga ribit pa qa rhāranas na ama ulaqi sävät a iom bä va qa rhän näp in bäs i qä veng iom. ⁸ Näkt pa in släqyiglem diva iglem ngät namas mäni ama enges äm ama värhäm ma Jerusalem angärha iska ama mor qa iomäkt kärqom i sa rha edämsäs pät ina Engeska mäni ama sāmānanamuqa vä bäm. Arhani ama ruvek di rhat drām dat tuqut tä bäm nä ma Sodom bä qosaqi ma Isip.

⁹ Bä va vät ama dāvaung ama qunäng näkt sävät ama qäväläm nämäni ak ama qunäga diva ama ruvek nävät ama ruvek maos maos bä nävät ama enep maos maos bä nävät ama enge maos maos bä nävät ama ivärhimek pa rha rhän bä va rhi lu in släqyiglem sokt diva qaku rhi narhares iva rhi namu iom mät anga ñäpta arha lek. ¹⁰ Näkt ama ruvek nämäni ama ivätki diva märmär gem da inguna sa in ñäp bä nävät arhä märmärgem dä va rhit tāk na ama vānbon bä ba ne inguna rhiom dākt ma Ngämuqa aa vāmginaiom sa in bon da ama märän masirhat bä ngä slava na ama ruvek nämäni ama ivätki.

¹¹ Sokt diva nasot ama qunäng ama dāvaung näkt ama qäväläm nämäni ak ama qunäga dä ama qänäqqa na ama iar nage ma Ngämuqa va qa rhän säväm iom bä va in dair bä ama ruvek kärarhani iva rhi lu iom dä va rhit len masirhat.

¹² Näkt nasot dä in nari ama eguinga näda ama usäpki arha ron i qä qoar toqortäqyia, “Ini ang namäk sarhe.” Dä ina ikkāna rha lu iom i ini an dāvit pa ama equlām säda ama usäpki arha ron. ¹³ Näkt pät iomäkt ama qäväläm mamär dä ama

enges ki ama qängängi qia qoep bä ama sägom ama qäväläm nämäni ama ngärhäqyisem na ap ama qävälap nämäni ama mor äm ama värhäm moe di mava na äm mamär. Ama rhodäm sa ama ruvek kärarhani i ama qängängi qia veng da di ama 7,000 na rha. Dap iarhakt kärarhae i qaku rha ñäp di rhit len masirhat bä rhoqoräkt dä rhit bon da ama murhämeska sage ma Ngämuqa qarakni i qat turäkt da ama usäpki arha ron.

¹⁴ Sa rhäksot na ama udiom na qa ama märänga na ama iräski ama mor qi dap pa qorhäs iva ama dāvaung na qa ama märänga qa rhän.

Ama Ngärhäqyet Da Udiom Na Qa Ama Biugal

¹⁵ Näkt nasot iangärhäkt dä ama ngärhäqyet da udiom na qa ama ensel qa es aa biugal dä ngua nari ama eguin da ama usäpki arha ron i ngät tamän masirhat toqortäqyia,

“Ama muräktpäm nämäni ama ivätki di sa ngä män i aurha Engeska ma Ngämuqa qä na aa ar-mengdämsävärhaqa ma Kraiss in Muräktpäm

bä va qale iangärhäkt ama Muräktpäm ba aurha Engeska aa muräkt bä mirhup bä mirhup bä va qaku angät tpäsini!”

¹⁶ Dä ama ruqa ama rhäk täm ga da levaet na rha ama narhoerta qärarhani i rhat muqun mät arhä vitnarha arhä māmugunimek dä ma Ngämuqa aa saqong di rha säp samäk bä rha an da arhä quum sä nas i rhi nānsäs sage ma Ngämuqa ¹⁷ i rhat tamän doqortäqyia,

“Ut tes ama mär sagem nge ma Engeska ma Ngämuqa iaqäkt kärak i ama qrot moe angät tarebäm gäarak i qale qa rhäkt bä sa qale qa mudu.

Rhoqoräkt dinguna sa ngia män näp gia ikkāna arhä vās nä gi qrot ama enges ngät

bä ngia nasäng iva ngiat turäkt.
 18 Iarhakt ama ruvek nävät ama
 ivärhimek kärarhae i qaku rhat
 nanakt na nge di rhat dräm dir
 qur
 sokt di nak gia uraqi ama mor qi
 sa qia män.
 Bä ama qäväläm sa äm ngä män
 gärqomni iva ngiat tatnävämne
 na ama ñäpta
 dä va ngit bon da ama rhitsek bä bä
 gia latta ama vämginarha dä bä
 bä gia ruvek
 bä sävät iarhakt kärarhae i
 rha moe rhit kutdrir sage gi
 ngärhipki
 kärarhani i ama moräs na rha
 ama ruvek bä qop kaku ama
 moräs na rha
 dap pa ngi slava nä iarhakt mamär
 qärarhae i sa rha veng ama ru-
 vek masirhat.”

19 Näkt nasot iangärhäkt dä sa rha
 rhar vä ma Ngämuqa aa ansäspämgi
 da ama usäpki arha ron. Näkt puk pa
 ama ansäspämgi dä ngua lu aa bokis
 na aa rharesbane. Dä ama iauska qät
 ñäm dä ama dädrin dä vukpukdur va
 ama iauska dä ama qängängi qia qoep
 näkt kosaqi ama suigi at mädäqap na
 ama ais ama mor ap ngärhit säp.

12

Ama Ruqi Näkt Sävät Ama Enges Ka Ama Mumunga I Ama Dragon

1 Nasot iangärhäkt dä akti ama en-
 ges ki ama nañis ki ama muqunängi
 qia män mät ama leqäs. Näkt ngua
 lu ama evopki qärakti i at boiqi ama
 uiu qi vät a nas di na ama qunäga
 dä qale ama equngi va arha qäriglem
 angärha rem näkt kale ama vitnaqi
 at kăbautki da at täväs kärakti i ama
 ngärhäqyisem da udiom ama qaeng
 bät a qi. 2 Näkt iaqyäkt ama ruqi di
 at sarebäm bä qit nok masirhat mät
 ama ruanini inguna sa qorhäs iva qi
 sa.

3 Näkt kosaqi akti ama nañis ki
 ama muqunängi rhoqoräkt di qia
 män mät ama leqäs. Bä ngua lu
 ama enges ka ama qurät ka ama

mumunga qärakti i rhat tes ka i
 ama dragon gäarak i aa ngärhäqyiet da
 unbem aa uväs dä aa ngärhäqyisem
 aa em näkt mär tä iangärhäkt aa uväs
 na ama sägäkt sägäkt ama vitnaqa aa
 qäbautki. 4 Näkt iaqäkt ama dragon
 ga edäm sa ama qäväläm ama sägom
 nämäni ama qävälöp ama dăpguap na
 ama qaeng moe nämät ama leqäs na
 aa iqurqi bä qa rhon na ngät samäk
 sämäni ama ivätki. Näkt ka mair bä
 qale qa vät ka evopki at saqong ivakt
 iva qa äs at toemga vät ama qäväläm
 gärqomni iva qi sa qa.

5 Bä qa evopki qia sa ama rhoem ga
 ama gamoeqa. Iaäkt ama rhoemga
 diva mor qa dä va qat turäkt ta ama
 ruvek pät ama ivätki moe na ama
 qrot ngät ama muräkt. Näkt pät
 ama qäväläm gärqomni i qia sa dä ma
 Ngämuqa qa ar ta at toemga bä sagem
 ga bä säva aa mämugunäs. 6 Näkt
 iaqyäkt ama ruqi qia ang masirhat
 säva ama ivärhäs ama qräk dä bäs
 kärqosni i ma Ngämuqa sa qa rhäkmu
 na ama ivärhäs e bä ba qi. Bä va qali
 qi vät iosäkt ama ivärhäs dä va rhit lu
 vät a qi vät ama 1,260 na ngät ama
 qunäng.

Rha Rhon Nä Ma Sämgä Näda Ama Usäpki Arha Ron Samäk Sämäni Ama Ivätki

7 Näkt toqoräkt dä ama ulaqi qia
 märanas da ama usäpki arha ron i
 ma Maikel qä na aa enselqäna rhi
 na ama dragon gä na aa enselqäna
 rha märanas na ama ulaqi sävät a ne.
 8 Sokt di ma Maikelqäna rha män näva
 ama dragon gä na aa enselqäna arhä
 väs bä ma Ngämuqa di qaku qa rhares
 pät ama dragon gä na aa enselqäna
 arha rhäng iva as kale rha da ama
 usäpki arha ron. 9 Näkt iaqäkt ama
 dragon gäarak i mudu ama uiuvärhaqa
 na qa nävät ama rharimini qärakti i
 rhat tes ka i ma Sämgä bä qop ma Sa-
 tan iaqäkt kärak i qä iras ta ama ruvek
 nämäni ama ivätki moe bä qat täqäne
 sä rha sämät ama lat ama vu ngät di
 ma Maikelqäna rha rhon na qa qä na
 aa enselqäna näda ama usäpki arha
 ron samäk sämäni ama ivätki. 10 Näkt

ngua nari ama eguinga qäarakni i qa märhamän masirhat näda ama usäpki arha ron doqortäqyia,

“Rhäkt di aut Ngämuqa aa muma-iar ngä na aa qrot näkt aa Muräktpäm sa ngä män!

Näkt kosaqi ma Kraiss aa qrot iva qat turäkt sa ngä män gäarakni i ma Ngämuqa qa armeng däm ga.

Inguna iaqäkt karak i qat dräm gät täksärha aurha ruavek ama qatnanaktpämda

i qät täksärhäm da sa arha lat ama vu ngät pasägos da aut Ngämuqa aa saqong

di sa rha rhon na qa samäk sämäni ama ivätki!

11 “Sa ama qatnanaktpämda rha mäqäne dä mamär i rha män näva aa uväs na ama sipsip ama rhoem ga aa biaska

dä nävät arha enge sävät ma Kraiss kärangättni i rhi sameng na ngät.

Bä qaku arhä snäng bät arha iar masirhat i näma dä äkt bä sa rhi nöp.

12 “Bä nga rhoqoräkt dä märmär gem ngän gärarhae i qale ngän da ama usäpki arha ron.

Ari, va ngäni qok masirhat.

Dap pa avuqi masirhat bä ba ama ivätki ngä na ama garäska inguna sa ar sä ma Sämgä imane sagem ngän.

Iaqäkt ma Sämgä di rhäqöp ka na ama uraqi

inguna qat dräm i ama qäväläm gärqomni iva qä slava na ama ruvek pät a äm di ama qot äm!”

13 Bä nga ama dragon ga lu rhoqoräkt i sa rha rhon na qa samäk sämäni ama ivätki dä sa qät päs tä qa ruqi qäaraktni i qia sa ama rhoemga ama gamoe qa. 14 Dä rha von iaqyäkt ama evopki rha ama brasaqa ama enges ka aa qivaerhitnäm ivakt iva qi

vrap sävä iosäkt ama ivärhäs kärqos i sa ma Ngämuqa qa rhäkmu na äs bä ba qi vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs. Vät iosäkt ama ivärhäs diva rhit lu vät a qi nämät iaqäkt ama uiuvärhaqa vät ama ruiom ama udiom da unbem ama eqoan.

15 Dä ama uiuvärhaqa qa qot na ama rigi nämät aa vämgi qäaraktni i qi rhoqor ama rigi ama mor qi i qi ngang ivakt iva qi suqup sä qa ruqi bä va qia rhet mät a rigi. 16 Bä rhoqoräkt dä ama ivätki qia matnärhäm gi i qia qang bä qia qoanäkt ka rigi qäaraktni i sa ama dragon ga qot na qi nämät aa vämgi. 17 Bä nävät tom däkt dä rhäp da ama dragon aa ron sävät ka ruqi dä qa met ivakt iva qa rhäranas na ama ulaqi sävät arhani at toes iarhakt kärarhae i rhit päs ma Ngämuqa aa muräkt dä rhat sangar mamär vät ma Jisas aa sameng. 18 Dä ama dragon ga met bä qa mair bä qale qa vät ama garäska aa rhäkt.

13

Ama Narhoer Qa Ama Ur Qa Ama Släktka Di Väspäs Däm Ga Nävä Garäska

1 Näkt ngua lu ama ur qa ama släktka qäarakni i ama mäsmäs päm ga qäarak i väspäs däm ga savono namäk näva ama garäska. Näkt iaqäkt ama ur qa ama släktka di aa ngärhäqyisem aa em dä aa ngärhäqyiet da unbem aa uväs. Näkt mär tä iangärhäkt aa em na ama sägäkt sägäkt ama vitnaqa aa qäbautki. Näkt da aa uväs ama ngärhäqyiet da unbem di qale ama sägäkt sägäkt ama ngärhipki na ama mume sävät ma Ngämuqa. 2 Iaqäkt ama ur qa ama släktka qäarakni i ngua lu qa di qa rhoqor ama enges ka ama pusiqa qäarakni i aa qäseng di ama unimek saisai vät a ngät karak i rhat tes ka i ama lepat sokt di aa qar di ama mor ngät bä aa vras di ama uui ngät dä ama gärgär däm ngät toqor ama släktka aa qar qäarakni i rhat tes ka i ama bea. Näkt aa vämgi di ama qrot ki mamär bä aa qeng di ama qrot ngät toqor ama släktka ama laion aa vämgi. Iaqäkt ama ur qa ama släktka di ama

dragon ga von ga rha aa mämugunäs näkt aa qrot näkt sävät aa qrot iva qat turäkt. ³ Aktni nävät ama ur qa ama släktka aa uväs di ngäkt kre qia rha ama vospos ama mor ngät bä mai va qi ñäp sokt di iaqyäkt at biaski di sa qia ñäp. Ama ruvek moe nämäni ama ivätki di qräk mät ta masirhat nävät iaqäkt ama ur qa ama släktka bä rha moe rhat tet nasot a qa. ⁴ Ama ruvek moe rhi nänsäs dä rhit kutdrir sage ama dragon inguna qa von ama ur qa ama släktka rha aa qrot iva qat turäkt dä qosaqi rhi nänsäs dä rhit kutdrir sage ama ur qa ama släktka dä rhi snanbät toqortäqyia, “Ngu lu auge di qa rhoqor ama ur qa ama släktka? Ngu lu mamär vät auge iva qa rhäranas na anga ulaqi sävät a qa?”

⁵ Näkt iaqäkt ama ur qa ama släktka di ma Ngämuqa qa rhares pät aa rhäng iva qat tamän bät ama enge na ama ansänas dä ama enge ama vu ngät na ama mume sävät ma Ngämuqa näkt kosaqi qa von ga rha ama rhares iva qat turäkt pät ama ruiom ama udiom da unbem ama eqoan. ⁶ Iaäkt ama ur qa ama släktka di qa qang bä qä nasäng i qat tamän mava nä ma Ngämuqa i qat tamän bät ama enge qarängättni i ngärhi slava nä ma Ngämuqa aa ngärhipki ngä na aa ivärhäs kärqosni i qale qa e näkt sävät iarhakt kärarhae i qale rha da ama usäpki arha ron. ⁷ Näkt ma Ngämuqa qa rhares pät aa rhäng iva qa rhäranas na ama ulaqi sävät ma Ngämuqa aa ruvek bä va qä sokot na rha.* Bä qosaqi qa rha ama qrot ivakt iva qat turäkt ta ama ruvek nävät ama enep moe bä nävät ama ruvek moe maos maos bä nävät ama enge moe bä nävät ama ivärhimek moe. ⁸ Näkt korhäs iva ama ruvek moe qararhani i qale rha mäni ama ivätki diva rhi nänsäs dä rhit kutdrir sage iaqäkt ama ur qa ama släktka. Iarhakt ama

ruvek di qararhani i sa qaku rha säm arhä ngärhep mudu rhoqoräkt i as kaku ma Ngämuqa qa säm ama ivätki va ama sipsip ama rhoem ga aa abuk na ama iar iaqäkt kärak i sa rha veng ga. ⁹ Iaäkt kärak i nani a qa iva qunäga vät a qa di mamär iva qat nari mamär.

¹⁰ Bä nga aung gäarakni i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a qa iva rhi sangar a qa ivakt iva rhi väsärhäm ga
dä va qoki sirhäkt ti sangar a qa
bä va rhi väsärhäm ga.
Bä qosaqi aung gäarakni i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a qa iva rhi veng ga na ama ulaqi arha singi
dä va qoki sirhäkt ti veng ga na
ama ulaqi arha singi.

Rhangät täkt ama enge di ngät bä bä ma Ngämuqa aa ruvek ivakt iva qale rha ma ama qrot dä va rhat sangar mamär vät arhä qatnanakt.

Ama Udiom Na Qa Ama Ur Qa Ama Släktka Di Väsäs Däm Ga Näva Ama Ivätki

¹¹ Näkt nasot iangärhäkt dä qosaqi ngua lu akni ama ur qa ama släktka i väsäs däm ga savono namäk näva ama ivätki. Vur ama ebem ama unbem gärqemni i em doqor ama sipsip ama rhoem ga aa ebem da aa uväs dä aa eguinga di qa rhoqor ama dragon aa eguinga. ¹² Näkt tak täkt ama udiom na qa ama ur qa ama släktka di aa qrot iva qat turäkt toqor ama narhoer qa ama ur qa ama släktka da ama narhoerqa ama ur qa ama släktka aa saqong†. Bä ama udiomnaqa di qa mäqäne sa ama ruvek nämäni ama ivätki iva rhi nänsäs dä va rhit kutdrir sage ama narhoerqa iaqäkt kärak i aa biaski ama mor qi di sa qia ñäp. ¹³ Bä da ama ruvek arhä saqong dä qat tualat na ama

* **13:7** Näkt ma Ngämuqa qa rhares pät aa rhäng iva qa rhäranas na ama ulaqi sävät ma Ngämuqa aa ruvek bä va qä sokot na rha. Ma Jon ga säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Jon aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di sa qaku rha säm a äm sae. † **13:12** da ama narhoerqa ama ur qa ama släktka aa saqong Ura ‘iva bä ba qa’

enges ngät ama muqunän bä qäqi qat tualat sa ama mudämgi bä qit säp nämät ama leqäs samäk sämäni ama ivätki.

¹⁴ Bä qat täqäne dä mamär i qa iras ta ama ruvek nämäni ama ivätki inguna nävät ama muqunän gärangätni i ma Ngämuqa qa rhares pät aa rhäng iva qat tualat na ngät da ama narhoerqa ama ur qa ama släktka aa saqong‡. Näkt ama udiomnaqa qa von da rha ama enge ama qrot ngät iva rha rhualat nä iaqäkt ama narhoerqa aa iauski qäarakni i sa rha muvospos pät a qa na ama ulaqi arha singi sokt di as kat däqäm.

¹⁵ Näkt ma Ngämuqa qa rhares pät ama udiomnaqa aa rhäng bä qa esdäm mät iaqyäkt ama iauski bä qia rhäqäm ivakt iva mamär vät a qi iva qiat tamän dap kosaqi va iarhakt kārarahae i qaku nani a rha iva rhit kutdrir sagem gi diva qi veng da. ¹⁶ Näkt kosaqi iaqäkt ama udiom na qa ama ur qa ama släktka qa von da ama enge ama qrot ngät ba ama ruvek moe qārarhani i ama moräs na rha bä qārarhani i qaku ama moräs na rha bä qārarhani i ama qārhhongbārharha bä qārarhani i ama tläktä bä qārarhani i ama latta na rha va arhani ama ruvek arha rem näkt sävät kārarahani ama ruvek i isiska vät a rha iva rha moe asägäk asägäk diva qä rha ama muqunängi iva rha rhuqunän na qi mäni aa märmär et aa rhäqyet ura da aa qamäs. ¹⁷ Rhakt täkt ama muqunängi qäarakni iva ama ruvek ti rha qi divakt iva iaqäkt kārak i qaku aa anga muqunängi diva qaku qä natbon da anga guarhong bä qosaqi va qaku qä natbodäm bät guarhong. Iaqqyäkt ama muqunängi di ama narhoer qa ama ur qa ama släktka aa ngärhipki bä qop aa ngärhipki at todäm.

¹⁸ Aung gäarakni i qat tu aa snäng mamär di mamär iva qunäga vät a qa sä rhangät täkt ama rhodäm. Qäarakni i ama mädräm ga di mamär

iva qä räm sä varhäm na ama rhari-mini sa ama ur qa ama släktka aa ngärhipki at todäm inguna iangärhäkt ama rhodäm di ama ruqa aa rhodäm. Näkt aa rhodäm di ma 666.

14

Ama Sipsip Ama Rhoem Ga Näkt Ama 144,000 Na Rha Ama Ruvek

¹ Nasot iangärhäkt dä ngua ñäm dä ngua lu ama sipsip ama rhoem ga i qat mair qä na ama 144,000 na rha ama ruvek da ama damgi ma Saion. Iarhakt ama ruvek di sa rha säm ama sipsip ama rhoem ga aa ngärhipki qi na aa mam aa ngärhipki da arhä qamäs. ² Näkt ngua nari ama eguinga qäarakni i qat dän näda ama usäpki arha ron. Iaqqäkt ama eguinga di qa rhoqor vät ama reng angät kän gärangätni i arus pät a ngät pät ama galañ ura qa rhoqor ama iauska qäarakni i vukdur väm ga. Bä qop iaqäkt ama eguinga qäarakni i ngua nari qa di qa rhoqor vät ama gitaqina angät kän gärangätni i ama ruvek tit kut mä ngät. ³ Näkt iarhakt ama ruvek tit tong na ama mabuqi ama iaräs na qi dä ngärhaväm na ama mämugunäs dä ama levaet na ngät kārangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos ngä na ama ruqa ama rhäk täm ga da levaet na rha ama narhoerta. Bä qaku mamär vät aung iva gat dräm iaqqyäkt ama mabuqi dap sokt ama 144,000 na rha ama ruvek di rhat dräm iarhakt kārarahae i ama sipsip ama rhoem ga qa rhäksasot a rha nämäni ama ivätki. ⁴ Rhärha rhäkt ama ruvek di iarhakt kārarahae i qaku rha mas ti na ama evop inguna qale rha i ama qumärqumär ta. Bä qoe nai i ama sipsip ama rhoem ga qat tet e dä rhit päs aa rhäng. Iarhakt ama ruvek di qa rhäksasot a rha nä mänguräp ama ruvek pät ama ivätki i ama narhoer ngät ama gavam na rha sage ma Ngämuqa qä na ama sipsip ama rhoem ga. ⁵ Bä iarhakt di

‡ 13:14 da ama narhoerqa ama ur qa ama släktka aa saqong Ura 'iva bä ba ama narhoerqa ama ur qa ama släktka'

qaku rhat tamän bät ama irasirhong inguna ama räkt ta na rha mamär.

Ama Dävaung Na Rha Ama Enselqäna Arha Enge

⁶ Näkt nasot iangärhäkt dä ngua lu akni ama ensel qäarakni i qä vrap tävuk daver mä ngo mät a leqäs sa ama sameng ama mär ngät kārängätni i ama engätki na ngät pasägos ivakt iva qä sameng na ngät bä bä iarhakt kārarahe i qale rha mäni ama ivätki qārarahe i ama ruvek nävät ama ivärhimek moe bä nävät ama enep moe bä nävät ama enge moe bä nävät ama ruvek moe maos maos.
⁷ Qa märhamän masirhat toqortäqyia, “Mamär iva ngänit len ma Ngämuqa iaqäkt kārak i qä sām ama usäpki näkt ama ivätki näkt ama garäska näkt sävät ama qotnaqoan na ama reng bä qosaqi va ngänit bon ga rha ama murhämeska inguna sa ama qäväläm na aa matnävämne ngä män.”

⁸ Näkt kosaqi akni ama udiom na qä ama ensel qä väs aa rhäng näkt kat tamän doqortäqyia, “Sa mava na ama moräs na äm ama värhäm ma Babilon! Sa mava na äm mamär. Iomäkt ama värhäm di iomäkt kārqom i äm ngä mäqäne sa ama ruvek nävät ama ivärhimek moe bä rha mon sāmät ama qavatka. Iangärhäkt ama lat di ngäkt kre i qia von da rha ama wain bä rha näkt.”

⁹ Näkt akni ama dävaung na qä ama ensel qät päs ina rhäng dap kat tamän masirhat toqortäqyia, “Ngäkt bä aung anga ruqa qä nänsäs sage ama ur qä ama släktka dä aa iauski bä rha mu aa muqunängi da aa qamäs ura mäni aa rhäqyet ¹⁰ dä nasot diva qosaqi qä rha ma Ngämuqa aa uraqi ama mor qi. Iaқыäkt aa uraqi diva ngäkt kre i iaqäkt ama ruqa di qä näkt ama wain gārängätni i qaku rha veng bät at krot na ama rigi. Näkt pa iaqäkt ama ruqa diva ma Ngämuqa qä sangäm na qä mät ama mudäbäs na ama salfa da ama qumärqumär ta ama enselqäna arhä saqong di na ama sipsip ama rhoem ga.

¹¹ “Näkt ama butbutki nämät iosäkt ama mudäbäs kārqos i äs ngärhi

sangäm na qä diva qi nän dävit pasägos bä va qaku rhäktäksot na qi. Rhoqoräkt diva qaku anga qunäga na anga mämaevät bä bä iarhakt kārarahe i rhi nänsäs sage ama ur qä ama släktka dä aa iauski bä ge iaqäkt kārak i qä rha aa ngärhipki at muqunängi.”

¹² Rhängät täkt ama enge di ngät bä bä ma Ngämuqa aa ruvek ivakt iva qale rha ma ama qrot kārarahe i rhit päs ma Ngämuqa aa enge angärha rhäng bä rhat nanakt nä ma Jisas.

¹³ Nasot iangärhäkt dä ngua nari ama eguinga qäarakni i qä märhamän näda ama usäpki arha ron doqortäqyia, “Mamär iva ngi sām i ‘Ama modämne sävät iarhakt kārarahe i rhit ñäp täkt sa ama qatnanakt mäni ma Engeska mänasäng däkt bä va rhävit.’

“Dä ama Qumärqumärqa ama Qloqaqa qä märhamän doqortäqyia, ‘Ngätki rhoqoräkt. Iarhakt ama ruvek diva mae vät a rha nämät arha lat ama qrot ngät bä nävät iangärhäkt arha lat ama mär ngät dä va ma Ngämuqa qä von da rha ama rhitsek ama mär ngät!’ ”

Sa Ama Qäväläm Ngä Män Iva Rhi Nändäkt Sa Ama Tmäs Nämäni Ama Ivätki

¹⁴ Ngua ñäm dä ngua lu ama qulum gi ama eqoeqi. Näkt akni qäarakni i qä rhoqor ma Ruqa aa Emga qat muqun bä iaqyäkt ama eqoeqi arha rhäng. Iaqäkt di qale ama vitnaqa aa qäbautki da aa uväs näkt mät aa rhäkt di ama singi qäarakni i qit nes kārakt iva qä nändäkt sa ama tmäs kārängätni i rhäkmamär na ngät na qi. ¹⁵ Näkt kosaqi akni ama ensel di vuk sä qä näva ama ansäspämgi bä qä näs masirhat sävät iaqäkt kārak i qat muqun bät ama eqoeqi arha rhäng doqortäqyia, “Ngi rha gia singi bä va ngi nändäkt sa ama tmäs kārängätni i rhäkmamär na ngät inguna iomäkt ama qäväläm di sa äm ngä män gārqom i ama tmäs nämäni ama ivätki di sa rhäkmamär na ngät.”

¹⁶ Bä rhoqoräkt dä iaqäkt kārak i qat muqun bät ama eqoeqi arha rhäng ga

ing aa singi bä qa dakt sa ama tmäs nävät ama ivätki.

¹⁷ Näkt kosaqi akni ama ensel di vuk sä qa näva ama ansäspämgi da ama usäpki angärha ron gäarakni i qosaqi qat sangar mät ama singi qäaraktni i qit nes. ¹⁸ Näkt kosaqi akni ama ensel qäarakni i qat dräm gät lu vät ama mudam di qa män na äkt i qale ama laiqa na ama vodämes bä qa näs masirhat sävät iaqäkt karak i qat sangar mät ama singi qäaraktni i qit nes toqortäqyia, “Ngi rha gia singi bä va ngi dakt sa ama goargoar na ama wain angät gavam nävät ama etki na ama wain gäaraktni i ama ivätki inguna iangärhäkt ama gavam di sa vuk pät a ngät.” ¹⁹ Dä iaqäkt ama ensel qa ing aa singi bä qa dakt sä iangärhäkt ama gavam na qi nämäni ama ivätki bä qa västämne na ngät näkt ka rha ngät bä qa rhon na ngät sävät ama mor äs ama ivärhäs nä ma Ngämuqa aa uraqi qärqosni i rhit täkbrät ama wain angät gavam e. ²⁰ Iangärhäkt ama wain angät gavam di ma Ngämuqa aa latta rha rhäkbrät ngät pät iosäkt ama ivärhäs e dalek na ama värhäm ama mor äm bä näp iosäkt ama ivärhäs dä vuk sa ama biaska bä qa ang doqor ama rigi ama mor qi. Iaäkt ama biaska qäarak i qa ang di däng ba aa uväs di nani a ne na anga ruqa aa uväski bä iaqäkt ama biaska qa met di qorhäs na ama 300 kilomitaqäna vät ama ivätki.

15

Ama Ngärhäqyet Da Udiom Ama Enselqäna Rhat Sangar Mät Ama Ngärhäqyet Da Udiom Na Ngät Ama Märän

¹ Näkt kosaqi ngua lu akti ama enges ki ama näñis ki ama muqunängi qäaraktni i qia män da ama usäpki arha ron i ama ngärhäqyet da udiom ama enselqäna di rhat sangar mät ama ngärhäqyet da udiom ama märän. Iangärhäkt ama märän di ama dängdängini na ngät inguna nävät a ngät diva rhäksot nä ma Ngämuqa aa uraqi.

² Dä ngua lu ani qärqäni i ngäkt kre ama garäska na ama glas nävämne na ama mudämgi. Näkt ngua lu iarhakt kärarhae i sa rha mäqäne dä mamär i rha män näva ama ur qa ama släktka qä na aa iauski in bäs bä qosaqi qaku rha rha ama muqunängi qäaraktni i na aa ngärhipki at todäm bä iarhakt di rhat mair vät iaqäkt ama garäska aa rhäkt i rhat sangar mät arhongni qärqärhongni i irhong doqor ama gitaqina qärangättni i sa ma Ngämuqa qa von da rhäm irhong ³ bä rhit tong nä ma Moses ma Ngämuqa aa latka va aa rem aa mabuqi qäaraktni i qosaqi ama sipsip ama rhoem ga aa mabuqi na qi i rhit tong doqortäqyia,

“Ma Engeska ma Ngämuqa qäaraktni i ama qrot moe angät tarebäm na qa,

gia lat di ama mor ngät dä ama ruvek di qräqräk mät ta nävät a ngät!

Ama vitnaqa na nge bä ba ama ruvek moe vät ama ivätki
bä gia lat di ama räkt ngät dä ama engätki na ngät!

⁴ Ama ruvek moe diva rhit len nge, Engeska ma Ngämuqa,
bä iarhakt moe diva rhit sek sä gi ngärhipki.

Inguna sokt nge qäaraktni i ama qumärqumär qa.

Ama ruvek nävät ama ivärhimek moe diva rha rhän
bä va rhit bon da arha ansäs sagem nge

inguna rha moe di rhat lu gia lat i ama räkt ngät.”

⁵ Nasot tangät täkt dä ngua ñäm dä ngua lu da ama usäpki arha ron ama ansäspämgi ama me qi nä ma Ngämuqa aa muqunäga at käväläm muk päp gi i sa rha rhar vä bäm.

⁶ Näkt nävä iomäkt ama qäväläm dä vuk sa ama ngärhäqyet da udiom ama enselqäna qäaraktni i rhat sangar mät ama ngärhäqyet da udiom ama märän. Rha mon mät ama qumärqumär ngät ama ingas ngät ama qulum ngät ama boi näkt ta qop

ama rhängämitnäk kärqitnäkni i sa rha mualat nä itnäk na ama gol qärqitnäk i itnäk ngä ing da arhä brärhap. ⁷ Näkt akni nävät ama levaet na ngät kärangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos ka von ga ngärhäqyet da udiom ama enselqäna rha ama ngärhäqyet da udiom ama diskäna qärangätni i sa rha mualat na ngät na ama gol. Iangärhäkt ama diskäna di rhäqäp ngät nä ma Ngämuqa qäarakni i qat däqäm basägos aa uraqi. ⁸ Bä rhoqoräkt di rhäqäp iomäkt ama qäväläm na ama butbutki iaqyäkt kärakt i qia män nävät ma Ngämuqa aa qrot dä aa murhämeska. Bä rhoqoräkt dä qaku mamär iva aung gä namon sävä bäm bä dängdäng i ama ngärhäqyet da udiom ama enselqäna sa rha vrit na ama ngärhäqyet da udiom ama märän bä rhäksot.

16

Ama Narhoer Ngät Ama Ngärhäqyet Da Säqäk Na Ngät Ama Diskäna Nä Ma Ngämuqa Aa Uraqi

¹ Nasot iangärhäkt dä ngua nari ama eguinga näva ama ansäspämg i qat tamän masirhat särha ama ngärhäqyet da udiom ama enselqäna rhoqortäqyia, “Ngän det bä va ngäni vrit na ama ngärhäqyet da udiom ama diskäna nä ma Ngämuqa aa uraqi vät ama ivätki.”

² Dä ama narhoer qa ama ensel qa met bä qa vrit na aa dis samäk sämäni ama ivätki dä sa ama bias ama vu ngät kärangätni i aruan mät ngät ngä män masirhat i ngä män bät iarhakt kärarhae i sa rha rha ama ur qa ama slätkka aa muqunängi bä rha ansäs sage aa iauski.

³ Ama udiom na qa ama ensel qa vrit na aa dis samäk säva ama garäska dä ama garäska qa näpgoer na nas bä qa rhoqor ama ñäp ka ama ruqa aa biaska bä iarhongäkt moe näp garäska qärqärhong i irhong ngät däqäm di irhong ngä ñäp.

⁴ Nasot iangärhäkt dä ama dävaung na qa ama ensel qa vrit na aa dis samäk sämäni ama reng dä sämät

ama reng mät ama qotnaqoan bä iangärhäkt ama reng moe ngä näpgoer na nas ma ama biaska. ⁵ Näkt ngua nari ama ensel qäarakni i qät lu vät ama reng i qa märhamän doqortäqyia,

“Ainge qäarakni i ama qumärqumär nge mamär qäarak i qale qa mudu bä qale qa rhäkt

di rhangät täkt gia lat na ama matnävämne di ama räkt ngät

⁶ inguna iarhakt kärarhae i sa rha veng gia ruvek ti nä gia vämginarha bä vrit na arhä biaska

di sa ngia von da rha ama biaska iva rhi näkt mä qa

bä gia lat toqoräkt di mamär vät arha lat ama vu ngät toqoräkt.

⁷ Dä ngua nari ama eguinga nage ama laiqa na ama vodämes kärakni i qa goar toqortäqyia,

“Ngätki rhoqoräkt, ma Engeska ma Ngämuqa iaqäkt kärak i ama qrot moe angät tarebäm.

Nak gia matnävämne di ngät parhäm ama räkt ka ama snängaqa bä iangärhäkt gia lat di ama mär ngät kärangätni i qoki mamär vät a rha!”

⁸ Ama levaet na qa ama ensel qa vrit na aa dis mät ama qunäga näkt ma Ngämuqa qa von ama qunäga rha ama qrot iva qat nañäm ma ama qrot bä luqulukdäm bät ama ruvek nämät aa qärnaqi. ⁹ Bä iarhakt ama ruvek di lukdäm bät a rha nämät ama qunäga aa qärnaqi ama qrot ki. Bä rhoqoräkt dä rhat tamän mava nä ma Ngämuqa aa ngärhipki iaqäkt kärak i aa qrot iva qät bon dä rhangät täkt ama märän dä qät täksot na ngät sokt di qaku rhit näpgoer na nas nämät arha lat ama vu ngät dä va rhi von da ama murhämeska sagem ga.

¹⁰ Ama ngärhäqyet na qa ama ensel qa vrit na aa dis samäk säva ama ur

qa ama släktka aa mämugunäs bä rhoqoräkt dä bängangit pa aa muräktpäm. Bä ama ruvek tit nesmät na arhä qoebañ mät ama ruanini ¹¹ bä rhat tamän mava nä ma Ngämuqa qärakni i qale qa da ama usäpki arha ron inguna nävät arhä ruanirhong dä arhä bias. Sökt di qaku rhit näpgoer na nas nämät kārangätñi arha lat ama vu ngät i rha mualat na ngät.

¹² Ama ngärhäqyet da sägäk na qa ama ensel qa vrit na aa dis samäk sämäni ama enges ki ama rigi ma Yufretis bä ama rigi nä värhäm gi di rhäktgyäm gi moe i qali qi na ama rhäkmunanaska i ama iska na qi nanökt ama vitnarha kārarahani i rha näsäng gunäga aa qamäs. ¹³ Nasot iangärhäkt dä ngua lu ama dävaung ama iaus kārangätñi i ngät toqor ama qoemen. Iangärhäkt ama iaus di vukpuk sä ngät nämät ama dragon aa vämgi dä nämät ama ur qa ama släktka aa vämgi dä nämät ama iraski na qa ama vämginaqa aa vämgi qärakni i ama udiom na qa ama ur qa ama släktka. ¹⁴ Iangärhäkt ama iaus di angät krot iva ngät tualat na ama muqunän näkt sa ngät tet bä sage ama vitnarha nävät ama ivätki moe ivakt iva ngärhi västämne na rha nani ama ulaqi vät ma Ngämuqa iaqäkt kārak i ama qrot moe angät tarebäm aa qunäga iva qä sangäm na aa ikkāna moe.

¹⁵⁻¹⁶ Näkt ngä västämne na ama vitnarha sävät a ne säva ama ivärhäs kārqosni i na ama Judaqäna arha enge di rhat tes äs i ma Armagedon.

Ma Engeska ma Jisas ka qoar i, “As ngäni nari, va ngua rhän doqor ama suaqa. Ama modämne sävät iaqäkt kārak i qat nañäm basägos dä qat tualat na ama mär ngät ama lat ivakt iva qaku aqlus pät a qa rhoqor qärakni i qät dräm ga is nas mamär. Qa diva qaku mamär iva aqlus pät a qa rhoqor ama ruqa qärakni i qale qa sä vlavel.”

Ama Ngärhäqyet Da Udiom Na Qa Ama Dis Nä Ma Ngämuqa Aa Uraqi

¹⁷ Nasot iangärhäkt dä ama ngärhäqyet da udiom na qa ama ensel qa vrit na aa dis sämät ama leqäs dä väs da ama eguinga näva ama ansäspämgi na äkt i ama mämugunäs di qale läs e qärakni i qa märhamän masirhat toqortäqyia, “Sa rhäksot toqor täkt!” ¹⁸ Dä ama iauska qät ñäm dä ama dädrin dä vukpukdur va ama iauska dä ama enges ki ama qängängi qia qoep. Bä mudu rhoqoräkt i qale ama ruvek mäni ama ivätki bä äkt bä sarhäkt dä qaku anga qängängi anga enges ki mamär toqor takt täkt. ¹⁹ Bä ama värhäm ma Babilon di bän mät äm bä ma ama dāpguap ama qävälap dä ama mor ap ama värhap nävät ama ivärhimek di mava na ap. Rhoqoräkt dä ma Ngämuqa qa mu aa snäng sävät iomäkt ama moräs na äm ama värhäm ma Babilon dä qa mäqäne sä äm iva äm ngärhi näkt nämät ama kap kārakni i rhäqäp ka na ama wain na aa uraqi ama enges ki. ²⁰ Bä ama urap moe di qäbäs na ap dä ama dam moe di qaku rha lu ngät i qaku a ngät. ²¹ Bä ama mor ngät ama suigi at mädäqap na ama ais ngä säp samäk sävät ama ivätki nämät ama leqäs bä säva ama ruvek arha rhäng. Ama sägom ama suigi at mädäqäm angät märänga di qorhäs na ama ruiom ama udiom da ama ngärhäqyisem ama kilogramgäna. Bä rhoqoräkt dä ama ruvek ta märhamän mava nä ma Ngämuqa di nävät ama märänga qärakni i qa män nävät ama suigi at mädäqap inguna iaqäkt ama märänga di qa sangäm na rha mamär.

17

Ama Vu Qi Mamär Ama Qavat Ki Ama Evopki Qi Na Ama Ur Qa Ama Släktka

¹ Akni nävät ama ngärhäqyet da udiom na rha ama enselqäna qārarahani i sa rhat sangar mät ama ngärhäqyet da udiom ama diskäna qa män bä qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Ngi ang iva ngu qur a nge rha ama vu qi mamär ama qavat ki ama evopki iaqyäkt kārakt i qiat

muqun bät ama rhäqäp ama reng angärha rhäng iva ma Ngämuqa qa rhatnävämne na qi bä va qä sangäm na qi. ² Ama vitnarha nävät ama ivätki at tärhäkt di sa rha mualat na ama qavatka rhi na qi bä ama ruvek nämäni ama ivätki di sa rha nakt bä guani na rha mät ama wain na at kavatka.”

³ Nakt ama Qloqäqa ama Qumärqumärqäqä maäranas na ngo bä ama ensel qa rha ngo bä sävät ama ivärhäs ama qräk dä bäs. Vät iosäkt ama ivärhäs dä ngua lu iaqyäkt ama evopki i qiat muqun bät ama qurät ka ama ur qa ama släktka aa rhäng. Iaäkt ama ur qa ama släktka di rhäqäp päta aa släqyige moe na ama ngärhep na ama mume sävät ma Ngämuqa. Nakt iaäkt di aa uväs ama ngärhäqyet da unbem näkt aa em ama ngärhäqyisem na ngät.

⁴ Iaäkt ama evopki di sa qia mon mät ama boi qärangätäni i masirhat na ama ligär vät a ngät näkt edangedang bät a qi nage ama gol ngä na ama dui maos maos kärangätäni i masirhat na ama ligär vät a ngät. Nakt kiat sangar mät ama kap kärakni i sa rha mualat na qa na ama gol. Iaäkt ama kap di rhäqäp ka na ama vu ngät mamär ama lat maos maos ngä na at kavatka aa lat ama vu ngät. ⁵ Da at kamäs di sa rha säm at ngärhipki qärakni i at tarimini di ama ngaip ini. Iaäkt ama ngärhipki di qiat tamän doqortäqyia,

“AINGO DI AMA MORÄS NA ÄM AMA VÄRHÄM MA BABILON. DÄ AINGO DI AMA QAVAT TA AMA EVOP MOE ARHÄ NANÄK BÄ QOSAQI NGO DI AMA VU NGÄT AMA LAT MOE ANGÄT TAREBÄM.”

⁶ Bä iaäkt ama evopki di sa qia veng ma Ngämuqa aa ruvek näkt sävät iarhakt kärarhae i sa rha sameng sävät ma Jisas. Nakt ngua lu qi di rhoqor qre i sa qia nakt bä guani na qi mät arhä biaska.

Bä vät ama qäväläm gärqomni i ngua lu qi dä qräk mät ngo masirhat.

⁷ Dä qa ensel qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Mäniekt bä qräk mät nge?

As pa ngua rhuqunäga mamär vät a nge sä iaikomäkt kärqiom i ama ngaip iom. Iaikomäkt di iaäkt ama evopki dä iaäkt ama ur qa ama släktka qärakni i qiat tuqun bät aa rhäng gäarak i aa ngärhäqyet da unbem aa uväs dä aa ngärhäqyisem aa em. ⁸ Iaäkt ama ur qa ama släktka qärak i ngia lu qa di mudu qale qa dap täkt di qaku qale qa. Bä qorhäs iva vuk sä qa namäk nämät ama uqupka qärakni i qaku aa anga ribit bä va qäbäs na qa mas. Nakt ama ruvek nämäni ama ivätki diva qräk mät ta nävät ama ur qa ama släktka rhoqoräkt i rhi lu qa inguna mudu di qale qa dap täkt di qaku qale qa sokt di saqi as pa qa rhän. Iarhakt ama ruvek di sa qaku rha säm arhä ngärhep pa ama abuk na ama iar namäk päta ama rharimini rhoqoräkt i as kaku ma Ngämuqa qa säm ama ivätki.

⁹ “Aung gäarakni i ama mär aa mädräm bä qat tu aa snäng mamär di mamär iva qunäga vät a qa sä rhangät täkt. Ama ngärhäqyet da unbem aa uväs di ama ngärhäqyet da unbem ama dabap iaväkt kärqap i ama evopki qiat muqun dä bap. ¹⁰ Nakt kosaqi iangärhäkt ama ngärhäqyet da unbem aa uväs di ama ngärhäqyet da udiom na rha ama vitnarha. Ama ngärhäqyet na rha ama vitnarha di sa arpus na rha dap ama sägäk ama vitnaqa di qale qa bä rhäkt di qat mair dap kosaqi akni ama ngärhäqyet da udiom na qa di as kaku qa män i ama vitnaqa. Bä nga rhoqoräkt iva qa rhän i ama vitnaqa na qa dä nak kop pa qale qa vät ama qäväläm ama qot äm.

¹¹ “Ama ur qa ama släktka iaäkt kärak i mudu qale qa dap täkt di qaku qale qa di qa nämäni ama ngärhäqyet da udiom na rha ama vitnarha sokt diva evär däm ga bä va qat turäkt i ama ngärhäqyet da dävauung na qa ama vitnaqa. Nasot iangärhäkt dä va qäbäs na qa mas.

¹² “Nakt iangärhäkt ama ngärhäqyisem ama em gärangätäni i ngia lu ngät di arhani ama ngärhäqyisem na rha ama

vitnarha. Näkt as kaku aung nävät a rha sa qa rha anga muräktpäm sokt diva rhi rha ama qrot iva rhat turäkt i ama vitnarha na rha vät ama qäväläm ama qot äm di na ama ur qa ama släktka. ¹³ Iarhakt moe ama ngärhäqyisem na rha ama vitnarha diva sägäk na arhä snängaqa bä rhoqoräkt dä va rhi von da arhä qrot ngä na arhä qrot iva rhat turäkt bä ba ama ur qa ama släktka. ¹⁴ Näkt pa rha moe rha rhäranas na ama ulaqi sävät ama sipsip ama rhoem ga sokt diva ama sipsip ama rhoem ga qa rhän näva arhä väs inguna qa di ma Engeska bä ba ama engesta moe dä qosaqi ama vitnaqa bä ba ama vitnarha moe. Bä iarhakt kärarhae i qale rha gem ga di sa qa mes ta bä qa armeng däm da näkt tit päs aa rhäng mamär.”

¹⁵ Näkt ka ensel qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Iangärhäkt ama reng gärangätni i ngia lu ama qavat ki ama evopki i qiat muqun bät angärha rhäng di ama gulañ na ama ruvek bä ama ruvek nävät ama ruvek maos maos bä nävät ama ivärhimek bä nävät ama enge moe. ¹⁶ Dä ama ur qa ama släktka qä na ama ngärhäqyisem ama em gärangätni i ngia lu ngät diva ama vu da angärha ron mamär sävät iaqyäkt ama qavat ki ama evopki. Näkt pa ngärhi rha at kärhong moe näkt pa ngä rhet daqule qi sä vlavel. Näkt kosaqi va ngä äs arha släkt näkt pa ngärhi väs ki na ama mudämgi.

¹⁷ Inguna ma Ngämuqa qa rhäk ama snängaqa säva ama ngärhäqyisem ama em ivakt iva sägäk na angät snängaqa bä va ngärhi von ama ur qa ama släktka rha angät krot iva qat turäkt. Bä va qale rhoqoräkt bä dängdäng iva sa rhäk mamär nä ma Ngämuqa aa enge.

¹⁸ “Näkt iaqyäkt ama evopki qärakti i ngia lu qi di ama moräs na äm mamär ama värhäm gärqomni i äm ngät turäkt daver ama vitnarha nävät ama ivätki.”

18

Sa Mava Nä Ma Babilon

¹ Nasot iangärhäkt dä ngua lu akni ama ensel i qä ngang inavuk näda ama usäpki arha ron. Iaäkt ama ensel di aa qrot masirhat iva qat turäkt bä erait mamär vät ama ivätki nage aa murhämeska. ² Näkt ka näs masirhat toqortäqyia,

“Sa mava na ama värhäm ama moräs na äm ma Babilon! Sa mava na äm mas!

Qi di sokt kia män i ama ivärhäs na qi bä ba ama iaus maos maos moe qärangätni i ama vu ngät mamär

näkt ama isäm moe ama vu ngät näkt sävät ama släkt moe ama vu ngät di qale ngät e vä bäs.

³ Inguna ama ruvek nävät ama ivärhimek moe sa rha nakt bä guani na rha mät ama wain na at kavatka.

Näkt ama vitnarha nävät ama ivätki sa rha mualat na ama qavatka rhi na qi.

Bä ama ruvek kärarhani i rhit boda ama qärhong dä rhit bodäm bät ama qärhong di sa rha män i ama qärhong bät a rha masirhat nävät at kärhong masirhat kärqärhongni i sa irhong ngä män nävät arha lat ama vu ngät.”

⁴ Näkt kosaqi ngua nari akni ama eguinga qäarakni i qa märhamän näda ama usäpki arha ron doqortäqyia,

“Gua ruvek, sa vuk sä ngän näväm gi ivakt iva qale ngän dualat na arha lat ama vu ngät ngän na qi i varis ngän narha anga märänga nävät at märän

⁵ inguna rha mu vät angärha rhäng gane rhävit na arha lat ama vu ngät bä säda ama usäpki arha ron.

Bä ma Ngämuqa di qaku rät pät a qa dap kat tu aa snäng sävät arha lat ama vu ngät.

⁶ Dä ma Ngämuqa qa märhamän sage ama enselqäna qärarhani iva rhi sangäm na qi rhoqortäqyia, va ngän dualat sä qi di qoki

rhoqor qi i sa qia mualat sa arhani ama ruvek toqoräkt.

Ari, ngän dualat maunmem sä qi di rhoqor värhäm arha lat ama vu ngät.

Ngäni rhäqäp arha kap maunmem na anga wain iva rhoqor iangärhäkt ama wain gärangät i mudu qia von ama ruvek täm ngät.

⁷ Sa qit sek sä nas na ama murhämeska dä qiat däqäm na ama mämägän masirhat

bä äkt iva ngäni von gi rha ama ruanini masirhat dä va ngän dualat sä qi iva qit nok

inguna vät arhä snängaqa di sa qiat dräm giat tair na nas toqortäqya,

‘Nguat muqun doqor ama vitnaqi.

Aingo di qaku ama evopki qäraktni i ama maqoski

bä qaku mamär iva airäs ngo dä ngut nok.’

⁸ Bä nävät tak täkt at snängaqa dä va at märän ngä rhän masärmän sävät a qi.

Iangärhäkt ama märän di ama tñäpki näkt ama iräski dä ama näknoqi näkt ama qärhuqi.

Näkt pa qia rhang mät ama mudäbäs bä va rhäksot na qi mas

inguna ma Engeska ma Ngämuqa qärakni i qat tatnävämne na qi di qa di aa qrot masirhat.”

⁹ Näkt pät ama qäväläm gärqomni i ama vitnarha nävät ama ivätki iarhakt kärarhae i rha mualat na ama qavatka rhi na qi dä qale rha gem gi sa at mämägän diva rhi lu ama mudäbäs kärqosni i qiat dang mät äs angät butbutki dä va rhit nok sä qi bä va airäs ta nävät a qi. ¹⁰ Bä va rhat mair gläius inguna rhit len masirhat toqoräkt i rhat lu qi bä va rhit nok toqortäqya,

“Ama iräski! Ama iräski nävät ama moräs na äm ama värhäm!

Ai Babilon, ama varhäm na ama qrot ama mor ngät,

nak kop pät ama qäväläm ama qot äm dä ma Ngämuqa sa qa matnävämne na nge bä qa sangäm na nge.”

¹¹ Bä ama ruvek mäni ama ivätki qärarhani i rhit boda arhä gunän diva rhit nok sä qi dä va airäs ta nävät a qi inguna saqi as kaku aung iva qät bodäm bät arhä gunän. ¹² Iangärhäkt arhä gunän di ama gol dä ama silva dä ama dui maos maos kärangättni i ama ligär masirhat pät a ngät dä ama mär ngät mamär ama boi maos maos dä ama ngämung gärangättni i ama mär angät tamaska dä iarhongäkt kärqärhong i rhat tualat nä irhong nävät arhongni i irhong doqor ama vlam angärha em dä ama ngämung gärangättni i masirhat na ama ligär vät a ngät bä sävät kärqärhongni i rhat tualat nä irhong nävät ama bras dä ama ain dä ama dui qärangättni i ama mär angät släqyige ¹³ dä qosaqi rhit boda arhongni qärqärhongni i rhat dräm dat tu irhong ba ama tmäs ivakt iva ama mär mät ngät dä ama insens dä arhongni qärqärhongni i rhat tu irhong bät a nas kärqärhong i ama mär irhong angät tamaska dä angättni ama insens kärangättni i rhat tes ngät i ama frankinsens dä ama wain dä ama olipkäna angärha oel dä ama mär ngät mamär ama plaua ngä na ama wit dä ama bulmakaoqäna ngä na ama sipsipkäna dä ama hoskäna ngä na ama rhingangmätngät näkt sävät ama ruvek iva rhi vodäm da bä va rha rhän i ama latta na rha va arhani ama ruvek arha rem. ¹⁴ Näkt pa rhi qoar toqortäqya,

“Ama gavämgi qäraktni i nani a nge masirhat iva nge sä qi di sa qia met daqule nge.

Iangärhäkt moe gi gunän gärangättni i ama qärhong bät a nge nagem ngät näkt sävät gi murhämeska di sa qäbäs na ngät bä saqi as pa qaku mamär iva rha rhän bät a ngät!”

¹⁵ Ama ruvek kärarhani i rhit boda

rhangät täkt ama gunän ba qi bä ama qärhong bät a rha nagem gi diva rhat mair gläius inguna rhit len masirhat toqoräkt i rhat lu qi. Bä va rhit nok dä va airäs ta mamär ¹⁶ dä va rhit näs masirhat i rhat tamän doqortäqyia,

“Ama iräski! Ama iräski nävät ama moräs na äm ama värhäm.

Qi di sa qia mon mät ama mär ngät ama qulum ngät ama ingas ngät ama boi näkt sävät ama boi qärangätni i masirhat na ama ligär vät a ngät.

Näkt sa edangedang bät a qi nage ama gol näkt ama mär ngät ama dui maos maos kärangätni i masirhat na ama ligär vät a ngät.

¹⁷ Sökt di nak kop pät ama qäväläm ama qot äm dä sa mava na arhä mär irhong arhä qärhong ngä na arhä ligär.”

Bä vät iomäkt ama qäväläm dä ama ruvek moe qärrarhani i rhit ta ama mlaus näkt ama ruvek moe qärrarhani i rhat tuqun mät ama mlaus bä rhat tet säva amekni ama ivärhimek näkt ama ruvek kärarhani i rhat tualat mät ama mlaus näkt sävät ama ruvek moe qärrarhani i rhit ta ama ligär bä mamär sä rha nävät ama lat pä garäska di rhat mair gläius mamär ¹⁸ bä rhoqoräkt i rha lu ama butbutki nämät ama mudäbäs kärqosni i qiat dang mät äs di sa rha nok masirhat i rhi qoar toqortäqyia,

“Nga mudu di anga värhäm anga moräs na äm mamär toqor tom däkt?”

¹⁹ Näkt tit nok masirhat da arha iräski ama mor qi arha ron nävät a qi i rhit nok masirhat toqortäqyia,

“Ama iräski! Ama iräski nävät ama mor äs na äm ama värhäm inguna ama ruvek moe qärrarhani i sa rhat tet pä garäska rha män i ama qärhong bät a rha nävät at ligär dä at mämägän.

Ama iräski inguna nak kop pät ama qäväläm ama qot äm mamär dä sa qäbäs nä iomäkt ama värhäm mas.

²⁰ Mamär iva märmär gem nge ama usäpki

bä qosaqi va märmär gem ngän ma Ngämuqa aa ruvek ti na ngän ma Ngämuqa aa ngangda bä sävät aa vämginarha

inguna ma Ngämuqa sa qa matnävämne na qi vät arha lat angät tpäs kärangätni i qia mualat na ngät sä ngän.”

²¹ Nasot iangärhäkt dä ama qrot ka ama ensel qa sek ama duiqa ama enges ka qärakni i rhi nänbrakt ta ama wit na qa bä qa rhon na qa samäk säva ama garäska näkt ka qoar toqortäqyia,

“Ama värhäm ama moräs na äm ma Babilon diva rhi rhon na äm samäk na ama qrot toqoräkt bä va qäbäs na äm

bä va qaku mamär vät a rha iva saqi as ti namän bät a äm.

²² Bä vuk pä m nge ama värhäm ama moräs na äm ma Babilon dä saqi as pa qaku mamär vät a rha iva rhi nanari anga ruvek i rhit kut iarhongäkt kärqärhong i irhong doqor ama gitaqina dä anga ruvek i rhi ses anga ioe dä rhi ses anga biugalqäna

bä va qaku rhi nanari ama ruvek i rhit tong.

Bä vuk pä m nge ma Babilon dä saqi as pa qaku mamär iva rhi namän bät anga latka

qärakni i qat dräm gät säm iarhong maos maos.

Bä va qaku mamär vät a rha iva saqi as ti nanari vät anga duiqa anga mor qa aa qän

gärakni i rhi nänbrakt ta ama wit na qa.

²³ Bä saqi as pa qaku erait pä m nge nage anga lirkhäga aa neraqa.

Bä vuk pä m nge dä saqi as pa qaku mamär vät a rha iva rhi nanari

anga ruqa aa eguinga qarakni i
rhit bodäm na qa bä qop ti na-
nari anga ruqi arha eguinga
qaraktni i rhit bodäm na qi.

Iarhakt gia ruvek kärarhae i sa mudu
rhat dräm dit bodäm bät ama
gunän dä rhit bodäm ngät
di mudu ama moräs na rha
mamär ama ruvek pät ama
ivätki moe.

Näkt nävät gi rhaqyao dä ngia
mäqäne sa ama ruvek nävät
ama ivärhimek moe i ngia iras
täm da.

²⁴ Näkt pä iomäkt ama värhäm ama
moräs na äm ma Babilon di
sa rha män bät ma Ngämuqa
aa vämginarha rhi na aa ruvek
arhä biaska
näkt kosaqi sävät arhani moe
arhä biaska qararhani i sa rha
veng da mäni ama ivätki.”

19

*Ama Ansäs Da Ama Usäpki Arha
Ron*

¹ Nasot tangät täkt dä ngua nari
vät ama ruvek kärarhani i masirhat
na rha mamär arhä qän da ama
usäpki arha ron i rhit näs masirhat
toqortäqyia,

“Aleluia!

Ama mumaiar di nage aut Ngämuqa
dä qale ama qrot ngä na ama
murhämeska e gem ga

² Aa matnävämne di ngät parhäm
ama räkt ka ama snängaqa bä
aa lat di ama mär ngät mamär
inguna ama vu qi mamär ama qavat
ki ama evopki

qaraktni i qia slava na ama ru-
vek nämäni ama ivätki na at
kavatka di sa qa matnävämne
na qi

näkt ka movät pät a qi
vät aa latta arhä biaska aa uväs
kärarhani i qia veng da.”

³ Näkt kosaqi rha näs toqortäqyia,

“Aleluia!

Ama butbutki nämät ama mudäbäs
kärqosni i äs ngärhit päs ki diva

qi nän dävit pasägos bä mirhup
bä va qaku rhäksot na qi.”

⁴ Dä ama ruqa ama rhäk täm ga
da levaet na rha ama narhoerta näkt
sävät ama levaet na ngät kärangättni
i ngät däqäm gärangät i ngät maos di
rha moe rha säp samäk bä rhi nänäs
sage ma Ngämuqa iaqäkt kärak i qat
muqun mät ama mämugunäs. Näkt ti
qoar toqortäqyia, “Ngätki rhoqoräkt.
Aleluia!” ⁵ Dä ama eguinga qa män
näva ama mämugunäs i qat tamän do-
qortäqyia,

“Aingän ma Ngämuqa aa latta
bä sävät a ngän gärarhae i rhit len
ga
qärarhae i ama ruvek ama moräs na
rha bä sävät a rha qararhani i
qaku ama moräs na rha
di ngän moe diva ngäni nän sä ma
Ngämuqa.”

*Ama Sipsip Ama Rhoem Ga Aa
Tmäski Na Ama Rhitbodämne*

⁶ Nasot iangärhäkt dä sa ngua nari
ama eguinga qarakni i qa rhoqor vät
ama ruvek kärarhani i masirhat na
rha mamär arhä qän bä iaqäkt ama
eguinga di qa rhoqor vät ama reng
angät kän gärangättni i arus pät a ngät
masirhat pät ama galañ bä iaqäkt
ama eguinga di qosaqi qa rhoqor
ama iauska qarakni i vukpukdur väm
ga masirhat toqortäqyia,

“Aleluia!

Inguna ma Engeska aut Ngämuqa
iaqäkt kärak i ama qrot moe
angät tarebäm di qat turäkt.

⁷ Mamär iva märmar gem ut masirhat
dä urhi von ga rha ama
murhämeska

inguna ama qäväläm gärqomni iva
rhit bodäm na ama sipsip ama
rhoem ga di sa äm ngä män.

Näkt ama evopki qaraktni iva rhi
vodäm na qi qi na qa di sa qia
rhäkmu na nas.

⁸ Iaқыäkt ama evopki qaraktni iva rhi
vodäm na qi di sa ma Ngämuqa
qa von gi rha ama mär ngät

ama boi ama ingas ngät dä
ama qumärqumär ngät
iva qia rhon mät ngät.”

Iangärhäkt at boi ama mär ngät ama ingas ngät ama qumärqumär ngät di sa ngärhi sameng sävät ma Ngämuqa aa ruvek arha räkt ngät arha lat.

⁹ Bä rhoqoräkt dä iaqäkt ama ensel qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Va ngi säm i, ‘Ama modämne sävät iarhakt kärarhae i sa rha mes ta iva rha rhän säva ama sipsip ama rhoem ga aa tmäski na ama rhitbodämnane.’” Näkt kosaqi qa qoar toqortäqyia, “Rhangät täkt di ama engätki na ngät ama enge nage ma Ngämuqa.”

¹⁰ Bä nävät tangät täkt aa enge dä arpus na ngo samäk säng aa qar ivakt iva ngu nänsäs sagem ga sokt di qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Qale ngi namualat toqoräkt inguna aiun di ma Ngämuqa aa larhiom na un un nä gi qarhae qararhani i rhat sangar ma Jisas aa sameng mamär. Mamär iva ngi nänsäs sage ma Ngämuqa.” Inguna ma Jisas aa sameng di ma Ngämuqa aa vämginarha arhä sameng angät tarebäm.

Ma Jon Ga Lu Ama Ruqa Qäarakni I Qat Muqun Bät Ama Hos Ama Qulum Ga Aa Rhäng

¹¹ Nasot iangärhäkt dä ngua lu i sa rha rhar mäni ama usäpki dä ngua lu ama qulum ga ama hos. Näkt ama ruqa qäarakni i qat muqun bät iaqäkt ama hos aa rhäng di rhat tamän sävät a qa rhoqortäqyia, “Ama ruqa qäarakni i qät lu vät aa lat mamär.” dä “Ama ruqa qäarakni i qä sameng na ama engätki.” Bä qat tatnävämne nävät ama räkt ka ama snängaqa dä qosaqi rhoqoräkt i qat täranas na ama ulaqi di aa lat ama räkt ngät. ¹² Aa saqong di ngät toqor ama rhäptäpki nämät ama mudäbäs näkt kale ama rhäqäp ama vitnarha arhä qäbaut da aa uväs. Näkt aa ngärhipki qäarakni i sa rha säm a qi vät a qa di qaku aung gat dräm a qi dap sokt ka.

¹³ Sa qa mon mät ama boiqi ama uiu qi qäarakni i sa rha o qi va ama biaska näkt tat tes ka i ma Ngämuqa Aa Enge. ¹⁴ Bä ama ulaqimärharhärhäkt näda ama usäpki arha ron di rhit päsa aa rhäng i rhi ngang bät ama hoskäna ama qulum ngät angärha rhäng. Iarhakt ama ulaqimärharhärhäkt di sa rha mon mät ama qumärqumär ngät ama ingas ngät ama qulum ngät ama boi. ¹⁵ Näkt lel sa ama ulaqi arha singi nämät aa vämgi. Bä qa diva qa rhän näva ama ruvek nävät ama ivärhimek moe arhä väs nä iaqyäkt ama singi iarhakt kärarhae i qaku rhat tet nasot aa snängaqa. Näkt pa qat turäkt täm da na ama qrot ngät ama muräkt. Näkt kosaqi va rhi nari ma Ngämuqa iaqäkt kärak i ama qrot moe angät tarebäm aa uraqi ama mor qi qrekt iva qä rhäkrät ama wain angät gavam bät iosäkt ama mor äs na äs ama ivärhäs kärqosni i rhat dräm dit täkrät ngät e. ¹⁶ Mäni aa boiqi ama uiu qi vono vät aa rämga aa rhäng bät aa märmäret di sa rha säm doqortäqyia, “ama vitnarha moe arha vitnaqa dä ama engesta moe arha Engeska.”

¹⁷ Näkt nasot iangärhäkt dä ngua lu ama ensel qäarakni i qat mair vät ama qunäga aa saqong. Iaqaäkt ama ensel di qa näs masirhat särha ama isäm gärangätni i ngärhi vrap mäk mät ama leqäs i qa märhamän doqortäqyia, “Ngäni ang, va västämne na ngän moe vä ma Ngämuqa aa tmäski ama enges ki qäarakni iva qä rhäkmuna na qi ¹⁸ ivakt iva ngän däs ama vitnarha näkt ama ulaqimärharhärhäkt arhä narhoerta näkt ama qrot ta ama ulaqimärharhärhäkt näkt ama hoskäna ngä nä iarhakt kärarhae i rhat tuqun bät angärha rhäng arhä släqyigleng. Bä va ngän däs ama ruvek moe arhä släqyigleng gärarhani i ama isiska vät a rha bä qosaqi qararhani i ama latta va arhani ama ruvek arha rem bä iarhakt kärarhae i ama moräs na rha bä sävät kärarhani i qaku ama moräs na rha.”

¹⁹ Nasot iangärhäkt dä ngua lu ama

ur qa ama släktka qä na ama vitnarha nävät ama ivätki näkt sävät arha ulaqimärharhärhäkt i sa västämne na rha moe ivakt iva rha rhäranas na ama ulaqi sävät iaqäkt kârak i qat muqun bät ama hos aa rhäng gä na aa ulaqimärharhärhäkt. ²⁰ Sökt di ma Engeska qa sangar iaqäkt ama ur qa ama släktka bä rha mu qa va ama tpäskiarharhäng gä na aa iraski na qa aa vämginaqa iaqäkt kârak i sa qat tualat na ama muqunän ivakt iva qä iras ta ama ruvek kârarhani i sa rha rha ama ur qa ama släktka aa muqunängi bä rhit kutdrir sage aa iauski. Iaiomäkt ama udiom moe di sa qa rhon na iom säva ama namuqa na ama mudäbäs kärqosni i äs ngät dang na ama dui ama salfa iangärhäkt kârangät i angät kârnaqi masirhat mamär. ²¹ Dap arhani ama ruvek moe di qa veng da na ama ulaqi arha singi qäarakni i lel sä qi nämät iaqäkt aa vängi qârak i qat muqun bät ama hos aa rhäng. Bä ama isäm moe ngä mäas arhä släqyiglang bä angät sarem.

20

Ama Sägäk Ama Tausen Na Ama Qoeo

¹ Näkt ngua lu akni ama ensel qâarakni i qat dän inavuk näda ama usäpki arha ron. Iaäkt ama ensel di qät ta ama aki sämät ama uqupka aa tmongi qâarakni i sa qaku aa anga ribit näkt mät aa rhäqyet di qat sangar ama mor qa ama sen. ² Näkt iaqäkt ama ensel qa sangar ama dragon gâarakni i ama uiuvärhaqa na qa qâarak i mudu na qa mamär qâarak i rhat tes ka i ma Sämgä bä qop ma Satan näkt ka qop pät a qa bä va qale qa rhoqoräkt pät ama sägäk ama tausen na ngät ama qoeo. ³ Näkt ka ensel qa rhon na qa sämät ama uqupka qâarakni i qaku aa anga ribit näkt ka väs ma ama qrot mamär mät ama tmongi dä iaqäkt ama uqupka aa saqong särhäm ga. Qa mualat toqoräkt ivakt iva qale ma Sämgä rhoqoräkt pät ama sägäk ama tausen na ama qoeo dap pa qaku

mamär vät a qa iva saqi as kä nairas ta ama ruvek nävät ama ivärhimek pät ama ivätki. Näkt nasot iangärhäkt ama qoeo dä va as pa rha rhuisiska vät a qa varhäm mä Ngämuqa aa snängaqa qâarakni i sa mudu qa mu qa bä va nak kop kale ma Sämgä sökt pät ama qäväläm ama qot äm.

⁴ Dä ngua lu iarhakt kârarhae i sa ma Ngämuqa qa von da rha ama qrot iva rhat tatnävämne i rhat muqun mät ama vitnarha arhä mämugunimek. Näkt kosaqi ngua lu ama nâpta ama ruvek iarhakt kârarhae i sa rha rhodäkt mät ta inguna nävät ma Jisas aa sameng ngä nä ma Ngämuqa aa enge. Iarhakt di sa qaku rha ansäs dä rha qutdrir sage ama ur qa ama släktka dä aa iauski bä sa qaku rha rha aa muqunängi da arhä qamäs ura mäni arhä rhäkt. Iarhakt ama ruvek diva rha rhäranas nämät ama tñäpki bä va ama iar ta bä va qale rha i ama vitnarha rhi nä ma Kraiss pät ama sägäk ama tausen na ama qoeo.

⁵⁻⁶ Iarhakt kârarhae i sa rha mon säda ama narhoer äm ama qäväläm angärha ron gârqomni i sa ma Ngämuqa qa märanas na ama rhäqäp na rha ama ruvek nämät ama tñäpki di ama modämne sävät a rha dä ama qumärqumär ta mamär. Ama unbem na qi ama tñäpki di qaku arha anga qrot iva qia rhän näva arhä väs dap pa rha diva ma Ngämuqa qä nä ma Kraiss in priskäna na rha bä va qale rha i ama vitnarha rhi nä ma Kraiss pät ama sägäk ama tausen na ama qoeo.

Dap kaku aung anga nâpka saqi as pa qa rhäranas nämät ama tñäpki bä va ama iar qa bä dängdäng i rhäksot nä iangärhäkt ama sägäk ama tausen na ama qoeo. Rhom däkt di ama narhoer äm ama qäväläm gârqomni i sa ma Ngämuqa qa märanas na ama rhäqäp na rha ama ruvek nämät ama tñäpki.

Ma Ngämuqa Qa Män Nävä Ma Sämgä Aa Uväs

⁷ Näkt nasot ama sägäk ama tausen na ama qoeo dä va rha rhuisiska

vät ma Sämga näva aa tpäskiarharhäng
 8 bä va qat tet bä va qat täqäne sa
 ama ruvek iva qä iras täm da nävät
 ama ivärhimek pät ama ivätki moe
 at tärhäkt iva västämne na rha ivakt
 iva ama ulaqi. Rhämek täkt ama
 ivärhimek di sa ama vämginaqa ma
 Esekiel qa mes imek i ma Gok dä
 ma Magok. Ama rhodäm sä iarhakt
 ama ruvek di ngät toqor ama qungi
 vät ama garäska aa rhäkt. 9 Va rha
 rhän nävät ama ivätki moe at tärhäkt
 bä va rhi ing namet ma Ngämuqa aa
 ruvek arha ivärhäs na ama mämaevät
 ngä na ama mor äm ama värhäm
 gärqomni i ma Ngämuqa di aa snäng
 bät a äm. Sokt diva ama mudäbäs
 ngä rhän na rhävuk näda ama usäpki
 arha ron bä va äs ngärhi väs iarhakt
 moe ama ulaqimärharhärhäkt. 10 Näkt
 sa rha rhon nä ma Sämga säva ama
 namuqa na ama mudäbäs kärqosni i
 äs ngät dang na ama dui iangärhäkt
 kärangät i angät kärnaqi masirhat
 mamär qarakni i sa qa mäqäne sä
 iarhakt ama ulaqimärharhärhäkt i qa
 iras täm da. Iaqaqt ama namuqa di
 qarak i sa rha rhon na ama ur qa ama
 släktka qä na ama iraski na qa ama
 vämginaqa sae. Iarhakt diva vasägos
 dä va rhi nari i aruan bät kunäng dä
 näp bängang bä mirhup bä va qaku
 rhäksot nä ianiäkt ama ruanini.

*Ama Matnävämne Da Ama Mor Äs
 Na Äs Ama Qulu Bäs Ama Vitnaqa Aa
 Mämugunäs Angät Saqong*

11 Nasot iangärhäkt dä sa ngua lu
 aosni ama mor äs na äs ama qulu
 bäs ama vitnaqa aa mämugunäs näkt
 sävät iaqaqt kärak i qat muqun mät äs.
 Ama ivätki qi na ama usäpki di sa in
 met nae nävät aa saqong bä saqi as
 kaku anga släqyäs nanokt em iva qale
 lem. 12 Näkt ngua lu ama näpta ama
 ruvek iarhakt kärarhae i ama moräs
 na rha bä sävät kärarhani i qaku ama
 moräs na rha i rhat mair da iosäkt
 ama mämugunäs angät saqong näkt ta
 vräs pa ama abukkina. Näkt kosaqi
 rha vräs pa akti ama abuk kärakti i
 ama abuk na ama iar. Bä iarhakt ama
 näp ta ama ruvek di sa ma Ngämuqa

qa matnävämne na rha varhäm arha
 lat kärangätni i sa rha säm a ngät pä
 iangärhäkt ama abukkina.

13 Näkt ama garäska qa muisiska vät
 ama näp ta ama ruvek moe qärrarhani
 i sa qale rha väm ga. Dä qosaqi ama
 tñäpki qi na ama ivärhäs kärqosni i
 qale ama näpta e di in muisiska vät
 ama näp ta ama ruvek kärarhani i sa
 qale rha e bä asägäk asägäk nävät a
 rha di sa ma Ngämuqa qa matnävämne
 na qa varhäm aa lat kärangätni i sa
 qa mualat na ngät. 14 Nasot dä rha
 rhon na ama tñäpki qi na ama ivärhäs
 kärqosni i qale ama näpta e säva ama
 namuqa na ama mudäbäs. Iaqaqt
 ama namuqa di ama unmem na qi
 ama tñäpki. 15 Bä vät iomäkt ama
 qäväläm di aung gäarakni i qaku rha
 män bät aa ngärhipki va ama abuk na
 ama iar di sa rha rhon na qa säva ama
 namuqa na ama mudäbäs.

21

*Ama Iaräs Na Qi Ama Usäpki Dä
 Ama Iaräs Na Qi Ama Ivätki*

1 Nasot iangärhäkt dä ngua lu ama
 iaräs na qi ama usäpki dä ama iaräs
 na qi ama ivätki inguna ama narhuir
 qi ama usäpki qi na ama narhuir
 qi ama ivätki di sa qäbäs na em i
 in met nae bä qosaqi ama garäska
 di qaku a qa. 2 Näkt ngua lu ama
 iaräs na äm ama qumärqumär äm
 mamär ama värhäm ma Jerusalem i
 äm ngät dän inavuk näda ama usäpki
 arha ron nage ma Ngämuqa. Iomäkt
 ama värhäm di sa rha rhäkmu na äm
 mamär i sa äm doqor ama evopki
 qäarakni iva qi na akni ama ruqa in
 dät a ne.

3 Näkt ngua nari ama eguinga
 qarakni i qa märhamän masirhat
 nämät ama mämugunäs toqortäqya,
 “Rhäkt di ama ivärhäs kärqosni iva ma
 Ngämuqa qale qa e di sa qale läs ge
 ama ruvek. Bä va qale qa qä na rha
 näkt pa iarhakt diva aa ruvek na rha
 bä va ma Ngämuqa maräkt diva qale

qa qä na rha i arhä Ngämuqa na qa*.
 4 Bä va qä suqup sa ama qoep moe nämät arhä saqong. Bä va rhoqoräkt dä sa va qaku qale anga tñäpki ura anga iräski ura anga näknok ura anga ruanirhong inguna iarhongäkt kärqärhong i mäqi nä irhong di sa rhäksot nä irhong.”

5 Näkt iaqäkt kärak i qat muqun mät ama mämugunäs ka märhamän doqortäqyia, “As ngäni lu i sa nguut tualat sä iarhongäkt moe iva ama iaräs nä irhong!” Näkt ka qoar toqortäqyia, “Va ngi säm dangät täkt ama enge inguna ngät di mamär iva ama ruvek moe rhat nanakt na ngät bä ngät di sa ama engätki na ngät.” 6 Näkt ka märhamän särhäm ngo rhoqortäqyia, “Iarhongäkt moe di sa rhäksot nä irhong! Aingo di ama narhoerqa na ngo bä ama dängdängininaqa na ngo bä aingo di ama rharimini bä ama tpäsini. Näkt iaqäkt kärak i aqäsä qa diva ngu von ga rha ama rigi nämät ama qotnaqoanga na ama rigi na ama iar qärakni i qaku rhit bodäm bät a qi. 7 Näkt aung gäarakni i qat täqäne dä mamär i qat dän näva ama vuini angät tpäs diva bä ba qa nä iangärhäkt moe bä va ngo diva aa Ngämuqa na ngo bä qa diva ngua emga na qa.

8 “Dap iarhakt kärarhae i rhit len dä qärrarhani i qaku rhat mair ma ama qrot mäni arhä qatnanakt dä qärrarhani i mava na rha mamär mät arha vu ngät arha lat di iarhakt diva arha ivärhäs di ama namuqa na ama mudäbäs kärakni i qat dang na ama salfa. Bä qosaqi iarhakt kärarhae i rhi veng arhani ama ruvek dä qärrarhani i rhat tualat na ama qavatka dä qärrarhani i sa rhat tualat na ama rhaqyao dä qärrarhani i rhit bon da arhä qutdrir sage ama iaus kärangätni i sa ama ruvek ta mualat na ngät bä sävät iarhakt kärarhae i ama irasmätta na rha diva arha ivärhäs iosäkt. Rhak täkt ama na-

muqa na ama mudäbäs di ama unmem na qi ama tñäpki.”

Ama Iaräs Na Äm Ama Värhäm Ma Jerusalem

9 Bä nasot iangärhäkt dä akni ama ensel nävät ama ngärhäqyet da udiom na rha qärrarhani i sa rhat sangar mät ama ngärhäqyet da udiom ama diskäna qärangätni i mäqi rhäqäp ngät na ama ngärhäqyet da udiom ama märän ga män bä qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Ngi ang ivakt iva ngu qur a nge rha ama sipsip ama rhoem ga aa evopki qärakni iva aa egutki na qi.” 10 Näkt ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qa märanas na ngo bä iaqäkt ama ensel qa rha ngo bä säda ama enges ki ama uiu qi ama damgi. Näkt ka qur a ngo rha ama qumärqumäräm mamär ama värhäm ma Jerusalem i arhar sääm na rhävuk näda ama usäpki arha ron nage ma Ngämuqa.

11 Iomäkt ama värhäm di sa äm ngärhit sen nä ma Ngämuqa aa murhämeska. Erait bä qunäga masirhat nävät iomäkt ama värhäm bä äm di äm doqor ama mär qa ama duiqa qärakni i masirhat na ama ligär vät a qa bä qunäga mät ka mamär toqor ama glas kärakni i qa rhoqor ama duiqa ama jaspa. 12 Ama lurhaqi namet iomäkt ama värhäm ma Jerusalem di ama enges ki näkt ama uiu qi rhävit. Näkt pät iaqyäkt ama lurhaqi namet a qi di ama ngärhäqyisem da unbem ama mor ngät ama tmon bä ge iangärhäkt ama tmon asägäkt asägäkt di qale ama sägäk ama ensel. Näkt pät iangärhäkt ama tmon asägäkt asägäkt di sa rha säm ani ama enivini nävät ama ngärhäqyisem da udom na ama enivirhong nae ma Israel. 13 Vät ama qämirige qärqigeni iva säng ama qunäga aa qamäs di ama dävagukt ama tmon bät ige bä vät aglengni ama däpquaglang ama

* 21:3 i arhä Ngämuqa na qa Ma Jon ga säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama qot äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Jon aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom dakt ama qängärini angät käväläm di arhani nävät a rha di sa qaku rha säm a äm sae.

qämirigleng asägäge asägäge di qosaqi ama dävagukt ama tmon. ¹⁴ Näkt ama värhäm angät lurhaqi di sa qiat mair da ama ngärhäqyisem da udiom ama enges ngät ama dui. Bä vät iangärhäkt ama dui asägäk asägäk di sa rha säm akni aa ngärhipki qarakni i qa nävät ama sipsip ama rhoem ga aa ngärhäqyisem da udiom na rha ama ngangda.

¹⁵ Ama ensel iaqäkt karak i qat tamän särhäm ngo di qat sangar mät ama tliga qarakni i sa rhat dräm dit ta ama siqutka nävät a qa qarak i sa rha mualat na qa na ama gol ivakt iva qä rha ama siqutka nävät iomäkt ama mor äm ama värhäm näkt sävät äm angät lurhaqi dä äm angärha tmon. ¹⁶ Iomäkt ama värhäm ama mor äm angät kämirigleng ama levaet nä igleng di igleng doqorne näkt igleng angärha uiuvät tävit dä rhämono di ngät toqorne. Bä ama siqutka nävät iomäkt ama värhäm gäarakni i sa ama ensel qa rha qa di ama 2,400 na ama kilomitaqäna. ¹⁷ Näkt ka rha ama siqutka nävät ama lurhaqi bä iaqäkt ama siqutka di ama ruvek ama dävauung na rha da qäraet da sägäk ama mitaqäna. Iaäkt ama ensel di qa rha ama siqutka rhoqor ama ruvek tat dräm dit ta ama siqutka rhoqoräkt.

¹⁸ Iomäkt ama värhäm moe di sa rha rhäk pät a äm sokt na ama gol qarängättni i ama neraqa qä sen bäm ngät toqor ama glas. Dä äm angät lurhaqi di sa rha rhäk pät a qi na ama duiqa ama jaspä. ¹⁹ Bä vät ama lurhaqi arha ribit namet iomäkt ama värhäm di sa rha mu ama dui maos maos kărăngättni i masirhat na ama ligär vät a ngät. Iangärhäkt ama dui di ama narhoer qa ama duiqa qarakni i qunäga mät ka di ama jaspä näkt ama udiom na qa qarakni i ama blu qa di ama sapaia näkt ama dävauung na qa qarakni i aa släqyige di ama braun nävämne na ama qulum di ama aget näkt ama levaet na qa qarakni i ama irhiar qa di ama emeral ²⁰ näkt ama ngärhäqyiet na qa qarakni i aa släqyige

di ama braun nävämne na ama qulum di ama sadonikis näkt ama ngärhäqyiet da sägäk na qa qarakni i ama qurät ka mamär di ama konilian näkt ama ngärhäqyiet da udiom na qa qarakni i ama irhiar qa mamär di ama krisolait näkt ama ngärhäqyiet da dävauung na qa qarakni i qosaqi ama irhiar qa di ama beril näkt ama ngärhäqyiet da levaet na qa qarakni i ama qabus täm ga di ama topas näkt ama ngärhäqyisem na qa qarakni i ama irhiar qa maqälak di ama krisopres näkt ama ngärhäqyisem da sägäk na qa qarakni i ama qurät ka di ama haiasin näkt ama ngärhäqyisem da udiom na qa qarakni i ama pärpäl qa di ama ametis. ²¹ Ama ngärhäqyisem da unbem ama mor ngät ama tmon bät iaqyäkt ama lurhaqi di sa rha rhäk pät a ngät na ama ngärhäqyisem da unbem ama pelqäna. Asägäkt asägäkt ama tmongi di sa rha mualat na qi na ama sägäkt ama mor qi ama pel. Näkt ama mor qa ama iska dä iomäkt ama värhäm angärha ron di sa rha mualat na qa sokt na ama gol qarängättni i ngät toqor ama glas.

²² Bä qaku ngua lu anga ansäspämgi vä iomäkt ama värhäm inguna äm angärha ansäspämgi di ma Engeska ma Ngämuqa iaqäkt karak i ama qrot moe angät tarebäm gä na ama sipsip ama rhoem ga. ²³ Bä iomäkt ama värhäm di qaku äm ngärhit läk nani ama qunäga bä ama equngi ina neraqa inguna ma Ngämuqa aa murhämeska di qät bon da ama neraqa sävä bäm dä ama sipsip ama rhoem ga di äm angät lirkhäga na qa.

²⁴ Ama ruvek nävät ama ivärhimek moe vät ama ivätki va rhat tet dä äm angät neraqa aa ron. Bä ama vitnarha nävät ama ivätki moe diva rhi ngang sa arhä qarhong ama mär irhong masirhat sae sävä bäm ivakt iva rhi vodäm ngät i ama vodämes na ama ansäs na ngät sage ma Ngämuqa qä na ama sipsip ama rhoem ga. ²⁵ Ama mor ngät ama tmon sävä iomäkt ama värhäm diva qaku rhi naväs mät ngät pät kunäng bä va

qaku anga bängagi e. ²⁶ Bä ama ruvek nävät ama ivärhimek pät ama ivätki moe arhä murhameska ngä na arhä mämägän diva rhi ang sä ngät sae sävä iomäkt ama värhäm bä qosaqi va rhi vodäm ngät i ama vodämes na ama ansäs na ngät sage ma Ngämuqa qä na ama sipsip ama rhoem ga. ²⁷ Sokt diva qaku guani qärqäni i qaku ama mär ini di ini ngä rhon sävä bäm. Bä qosaqi va qaku mamär vät aung anga ruqa qärakni i qat tualat na ama lat ama vu ngät ura qärakni qä iras ta ama ruvek iva qa rhon sävä bäm dap pa sokt iaqäkt kärak i sa qale aa ngärhipki va ama sipsip ama rhoem ga aa abuk na ama iar diva qa rhon sae.

22

Ama Rigi Na Ama Iar

¹ Nasot iangärhäkt dä ama ensel qa qur a ngo rha ama rigi qäraktni i arha rigi di qit bon da ama iar qärakt i qunäga mät ki rhoqor ama glas. Iaqqäkt ama rigi di qiat tär at täväs navuk näp ma Ngämuqa qä na ama sipsip ama rhoem ga in mämugunäs ² bä qi ngang mämäne da ama värhäm ama mor äm äm angärha iska ama mor qa aa ron mamär. Varhäm ama rigi at tärhäkt tage dä rhage di ama ngämung na ama iar ngät mair. Bä vät ama ngärhäqyisem da unbem ama eqoan asägäkt asägäkt di iangärhäkt ama ngämung di ngärhit sa ama gavam maos maos kärangättni i qaku ngät toqorne. Näkt iangärhäkt ama ngämung angät ngärhäqyitnäk diva itnäk ngät tumäräs pät ama ruvek nävät ama ivärhimek pät ama ivätki.

³ Bä vät iomäkt ama qäväläm diva saqi as kaku qale guani e qärqäni i ama vu ini masirhat dä ma Ngämuqa aa saqong gärqäni iva nani a qa iva qä slava nä ini mas. Ma Ngämuqa qä na ama sipsip ama rhoem ga in mämugunäs diva qale läs pä iomäkt ama värhäm näkt pa ma Ngämuqa aa latta va aa rem diva rhi nänsäs sagem ga. ⁴ Iarhakt aa latta diva rhi

lu aa saqongait bä va aa ngärhipki diva rhi säm a qi da arhä qamäs. ⁵ Bä rhoqoräkt di saqi as pa qaku anga bängagi. Bä va qaku rhit natläk nani anga lirhäge aa neraqa ura ama qunäga aa neraqa inguna ma Engeska ma Ngämuqa diva qa rhän i arhä neraqa na qa. Näkt pa rhat turäkt bä mirhup bä mirhup bä va qaku rhäksot.

Ma Jisas Diva Qa Rhän

⁶ Iaqqäkt ama ensel qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Rhangät täkt ama enge di mamär iva ama ruvek moe rhat nanakt na ngät bä ngät di sa ama engätki na ngät. Näkt ma Engeska ma Ngämuqa qärakni qat täranas na aa vämginarha arhä qloqaga di sa qa rhäk na aa ensel ivakt iva qä qur aa latta rhä iarhongäkt kärqärhong iva irhong ngä rhäranas.” ⁷ Näkt ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “As ngäni nari! Sa qorhäs iva ngua rhän! Ama modämne sävät iaqäkt kärak i qat tualat parhäm ama enge nage ma Ngämuqa vä rhakt täkt ama abuk.”

⁸ Aingo ma Jon di iaqäkt kärak i sa ngua nari bä ngua lu rhärhong däkt. Bä nasot tärhong däkt kärqärhong i sa ngua nari irhong dä ngua lu irhong dä sa arpus na ngo mäk ivakt iva ngu nänsäs säng iaqäkt ama ensel aa qar qärakni i qar qur a ngo rhäm irhong.

⁹ Sokt di qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Nak kale ngi namualat toqoräkt. Aiun di ma Ngämuqa aa larhiom na un bä sävät iarhakt kärarhae gi qarhae ama vämginarha bä sävät kärarhani i rhat sangar mamär vät takt täkt ama abuk arha enge. Mamär iva ngi nänsäs sage ma Ngämuqa.”

¹⁰ Näkt nasot dä iaqäkt ama ensel qa qoar na ngo rhoqortäqyia, “Qale ngi naväsärha ama vämginarha arha enge vä rhakt täkt ama abuk inguna ama qäväläm gärqomni iva iarhongäkt pä rhakt täkt ama abuk iva irhong ngä rhäranas di sa qorhäs na äm.

¹¹ “Bä nga rhoqoräkt dä aung gärakni i qat dräm gat tualat na ama vu ngät ama lat di mamär iva qoki

as kat tualat toqoräkt. Dä qosaqi va iaqäkt kârak i ama vuqa na qa di mamär iva as kale qa rhoqoräkt inguna sa qorhäs iva ini rha ama rhäksärhäm. Dap iaqäkt kârak i qat dräm gat tualat na ama räkt ngät ama lat di mamär iva qoki as kat tualat toqoräkt. Näkt pa ama ruqa qäarakni i ama qumärqumär qa mamär di mamär iva as kale qa rhoqoräkt.”

12 Näkt saqi as ma Jisas ka qoar toqortäqyia, “As ngäni nari! Sa qorhäs iva ngua rhän! Gu muvätki di rhakt gem ngo bä va ngua rhuvät pät ama ruvek moe na qi varhäm arha lat asägäk asägäk kârangätni i sa rha mualat na ngät. 13 Aingo di ama narhoerqa na ngo bä ama dängdängininaqa na ngo. Bä aingo di sa qale ngo narhoer mamär bä sa va qale ngo säng ngärharhäng mamär. Näkt aingo di ama rharimini bä ama tpäsini.”

14 Ama modämne sävät iarhakt kârarhae i sa rha rhor arhä boi ama uiu ngät bä äkt i sa rha rha ama rhares iva rha äs nävät ama ngämuqa na ama iar bä qosaqi mamär iva rha rhet bä va rha rhon mät ama tmon bä savuk säva ama mor äm ama värhäm. 15 Dap pa qale iarhakt dalek na ama värhäm gârarhae i rha rhoqor ama im bä sävät ama ruvek kârarhae i rhat tualat na ama rhaqyao dä qârarhani i rhat tualat na ama qavatka dä qârarhani i rhi veng arhani ama ruvek dä qârarhani i rhit bon da arhä qutdrir sage ama iaus kârangätni i sa ama ruvek ta mualat na ngät bä sävät iarhakt moe qârarhae i nani a rha na ama iraski dä rhat tualat na ama irasirhong.

16 “Aingo ma Jisas sa ngua rhäk nä gua ensel ivakt iva qä von nge rhä rhangät ama sameng bä ba ama qatnanaktpämnda nämät ama värhap ama ngärhäqyet da unbam na ap. Aingo di sa ngua män nämäni ma Devit aa enevaqi bä aingo di ma Qunängäm

gâarakni i erait mät ka masirhat.”

17 Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa qä na ama sipsip ama rhoem ga aa ruaqi qâarakni iva rhi vodäm na qi in märhamän doqortäqyia, “Ma Engeska ma Jisas, ngi ang!”

Dä mamär iva iaqäkt kârak i qat nari rhangät täkt ama enge diva qa rhamän doqortäqyia, “Ma Engeska ma Jisas, ngi ang!”

Dap pa aingän gârarhae i aqäsäk ngän di mamär iva ngäni ang bä va auge qârak i nani a qa iva qä nakt di mamär iva qä ang gä rha iaqyäkt ama rigi na ama iar qâarakni i qaku anga ligär vät a qi.

18 Gua enge ama qrot ngät na ama mugem bä ba ama ruvek moe qârarhani i rhat nari ama enge nage ma Ngämuqa vä rhakt täkt ama abuk. Gu mugem di rhoqortäqyia, “Ngakt bä va aung anga ruqa qa rhu agung anga enge sae sävät tangät täkt ama enge dä va ma Ngämuqa qa rhu iangärhäkt ama märän gârangät i sa rhakt täkt ama abuk kiat tamän sävät a ngät sae sävät aa iar. 19 Näkt kosaqi ngakt bä va aung anga ruqa qä rha agung anga enge nae nävät tangät täkt ama enge nage ma Ngämuqa dä sa va qaku ma Ngämuqa qä narhares pät aa rhäng sävät târhom däkt ama udom iva qat täs nävät ama ngämuqa na ama iar dä va qa rhon säva ama qumärqumär äm mamär ama värhäm gârqârhomni i sa rhakt täkt ama abuk kia märhamän sävät irhom.”

20 Ma Jisas kâarakni i qä sameng sävät târhong däkt pä rhakt täkt ama abuk di qä qoar toqortäqyia, “Qoki ngäktki, sa qorhäs iva ngua rhän!” Ngäktki rhoqoräkt!

Ma Engeska ma Jisas, ngi ang!

21 Mamär iva ma Engeska ma Jisas aa nämäsävätki diva qali qi gem ngän moe*. Ngäktki rhoqoräkt!

* 22:21 gem ngän moe Ma Jon ga säm dakt täkt aa abuk näkt nasot ama qäväläm ama got äm dä arhani ama ruvek di rha säm ma Jon aa enge i qoki rhoqorne dap taerhom däkt ama qängärini angät käväläm di sa rha säm a äm doqortäqyia, ‘ma Ngämuqa aa ruvek moe.’

Ama Rhäväktsäs Sa Ama Engirhong Ama Vit Nä Irhong

Ama Abukkina Angät Ngärhep	Ama Abukkina Angät Muqunä
Ma Matyu	Mat
Ma Mak	Mak
Ma Luk	Luk
Ma Jon	Jon
Ama Nganda Arha Lat	Lat
Ma Romgäna	Rom
Ma Koringäna 1	1 Kor
Ma Koringäna 2	2 Kor
Ma Galesiaqäna	Gal
Ma Efesuskäna	Efe
Ma Filipaiqäna	Flp
Ma Kolosiqäna	Kol
Ma Tesalonaikaqäna 1	1 Tes
Ma Tesalonaikaqäna 2	2 Tes
Ma Timoti 1	1 Tim
Ma Timoti 2	2 Tim
Ma Titus	Tit
Ma Filemon	Flm
Ma Hibrucäna	Hib
Ma Jems	Jem
Ma Pita 1	1 Paa
Ma Pita 2	2 Paa
Ma Jon 1	1 Jon
Ma Jon 2	2 Jon
Ma Jon 3	3 Jon
Ma Jut	Jut
Ma Jon Aa Nämñäm	Näm

qaku ama märäm ge sävetka iva qä rha ini Luk 12:15 / Lat 20:33 / Rom 7:7
ama ansäs (sage ma Ngämuqa, ___ nänäs sage ___ (praise/worship (to God), to praise/worship to ___) Ma Ngämuqa aa Engevämgi di qiat tair särha ama ruvek iva qale rhi nänäs sage guarhong mavängam. Dap ki-
 hak pa sokt ti nänäs sagem ga. Urhi

nänäs sage ma Ngämuqa di na ama lat maos maos toqor qre i urhit tong sagem ga ura urhit bon da ama vodämes sagem ga. Mat 4:10 / Jon 4:24 / Rom 12:1

ama ansäspämgi ama me qi, ama ansäspämgi ama me qi na ama väspästämne, ama ansäspämgi ama me qi nä ma Ngämuqa aa muqunäga (the tabernacle, the tent of meeting, the tent of witness) Ama

ansäspämgi ama me qi di mudu di ama Judaqäna arhä ansäspämgi na qi rhoqoräkt i sa rhat tet pät ama gräk dä bäs ama ivärhäs. Iaqyäkt ama ansäspämgi di rhat dräm dit täk pät a qi näkt saqi rhat tar tam gi bä

vasägos di rhat tualat toqoräkt. Qi Jemdi ama iauski na qi sä ma Ngämuqa Paa qäranas bä äkt i va Ama Mru Ngät Ama Rharesbane di sa rhat tes ki i ama ansäspämgi ama me qi na ama väspästämne inguna äkt di sa rhat dräm dat dän sage ma Ngämuqa e. E va

Jut Ama Iaräs Na Ngät Ama Rharesbane di qosaqi rhat tes ki i ama ansäspämgi ama me qi nä ma Ngämuqa aa muqunäga inguna e väm gi di ama bokis na ama rharesbane qarangätni i e väm ngät di ama duliglem na ama Muräkt. Lat 7:44 / Hib 8:2 / Näm 15:5

ama ansäspämgi ama mor qi, ama ansäspämgi ama mor qi arha ivärhäm (the temple, the temple court/grounds) Mat 21:12 / Efe 2:21 / Näm 7:15

B ama baptais, ___ baptais pät ___ (baptism, baptist, baptise) Iangärhäkt (Rangät täkt ama lat di ama qatnanaktpämda rhat tualat na ngät parhäm ma Jisas aa muräkt karingätni i ama muqunägi na

Aleluia (Hallelujah) Ama enge rhangät täkt di ngät tamän i, "Ama ansäs sage ma Engeska." Näm 19:1, 4, 6

A ama Abuk na ama Mabü (the Book of Psalms) Rhakt täkt ama abuk di qali qi e va Ama Mru Ngät Ama Rharesbane qaraktni i at mabu masirhat päm gi qarangätni i sa arhani ama ruvek bä sävät ma Devit ta säm a ngät. Luk 24:44 / Efe 5:19 / Kol 3:16

ama alek, ___ alek nani ___ (covetousness, to covet) ama snängaqa ama mor qa nani agini bä ba nas kärqäni i ma ama rhäqäp nä imek di

ngät bä ba ama ruvek sävät ama qatnanaktpämda i sa rha näpgoer na nas bä sa rha vodä mes sage ma Jisas i arha Mumaiar dä arha Engeska na qa nävät arhä qatnanakt. Mat 3:11 / Mak 1:4 / Kol 2:12

ama biaspärharha, ama ruvek kärarhani i ama bias pät a rha (*lepers*) Rhangät täkt ama enge na ama Grikkäna arha enge i leper dä ama rämgi ama leprosy di qia ong ama räm na ama bias maos maos. Aktni nämäni iangärhäkt ama räm di ama qlok. Mat 8:1 / Mak 14:3 / Luk 17:12

ama bokis na ama rharesbane (*the ark of the covenant*) Rhak täkt ama bokis di mudu di nga ama Judaqäna rhat tet koe nai vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs di rhit ta qa. Qa di sa qale angättni ama mana ngä nä ma Aron aa tlaqa näkt ama duliglem gärqiglemni i ama Murakt nga e vät iglem mät ka. Hib 9:4 / Näm 11:19

ama brasini/ brasirhom (*copper coin/2 copper coins*) Ama brasini di ama gaini na äm ama qäväläm nävät ama qunäga ama sägäk aa rhitsek. Mat 5:26 / Mak 12:42 / Luk 12:6

ama bret/bretkäna (*bread, loaves of bread*) Imäk äkt pät ama rhodäm i ma Jisas di ama ruvek tat täs ama bret pät ama qunäng moe bä äkt i sai di qäqi rhat tes ama tmäs maräkt i ama bret. E va Ama Iaräs Na Ngät Ama Rharesbane di ut lu i ama bret di ngät mair ba arhongni maos maos. Ma Jisas di sa qa qoar i qa di ama bret na ama iar. Bä rhoqoräkt i ma Jisas ka nasäng nä ma Engeska aa tmäski dä qa rha ama bret bä qa von aa mudäsaqongda rhäm ngät i qä qoar i ngät di aa släqyige na ngät. Ut tes sävät ama bretkäna qarängättni i rhit bodäm ngät sage ma Ngämuqa bä qosaqi ut lu i sai di ama ruvek tat tu ama yis pa ama bret dap sai dä qaku. Mat 12:4 / Jon 6:34 / 1 Ko 11:24

ama donki (*donkey*) Ama donki di ama släktka qaräkni i qat dräm gät ta ama ruvek dä ama qarhong. Qa rhoqor ama hos sokt di ama donki di ama

gaini na qa. Mat 21:2 / Luk 10:34 / 2 Pi 2:16

E
ama enevaqi/ enivirhong/ enep (*tribe/s, house/household*) Jon 7:42 / Rom 9:8 / Näm 7:9

ama ensel ama vit na qa (*archangel*) Rhärhae rhäkt ama enselqäna di rha vit pät arhani ama enselqäna arhä väs pä ma Ngämuqa aa Muräktäm. Ma Michael di ama ensel ama vit na qa. 1 Te 4:16 / Jut 1:9

ama ensel/enselqäna (nage ma Engeska) (*angel/s (of the Lord)*) Ma Ngämuqa qa säm ama enselqäna as pa ama ruvek arhä qamäs. Rha di ama qloqaga na rha rhoqor ama iaus sokt di ama enselqäna di rhat nari nämät ma Ngämuqa dä rhat tualat i aa latta dä aa engemätta na rha. Näkt pasägos dä rhi nänsäs sagem ga. Luk 1:11 / Jon 1:51 / Hib 1:4

ama enge na ama siqutki/siqut (*parable/s*) Ama enge rhoqor täkt di sa ma Jisas ka märhamän bät a ngät ma ama rhäqäp nä imek toqoräkt i qre va qä su sävät aomni ama engätki na äm ba ama ruvek. Ama enge na ama siqutki di ngät tamän sävät iomäkt ama engätki na äm di na ama siqutki sävät ama ruvek arha iar dä arha lat dap pa qale na ama enge qarängättni i ngät tamän maräkt. Mat 13:10 / Mak 4:11 / Luk 20:19

ama enge qarängättni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa, ama vämginaqa aa enge, — tamän bät ama enge qarängättni i ngät dän maräkt nage ma Ngämuqa (*prophecy, to prophesy*) See

ama engemätka sa ama sameng ama mär ngät (*the evangelist*) Lat 21:8

ama Epikuriangäna dä ama Stoikkäna (*the Epicurean and Stoic philosophers*) Rhärha rhäkt ama ruvek di ama unbem ama guläñem na ama Grikkänä qararhani i rhat dräm dat tu arhä snäng masirhat sävät ama iar. Rhem däkt moe ama guläñem di rhi siqut iva rha rhualat sa arha ruvek iva rha rhän i ama ruvek

kärrarhani i mamär na rha mamär sokt di rhem däkt di qaku in du in snäng doqorne sävät iangärhäkt ama lat. Ama Epikuriangäna di rhat nanakt i mamär iva ama ruvek tat turäkt ta arhä mädräm ivakt iva ngärhi rhäksot na ama qänäskänes kärangätni i ngät täqäne sa rha bä va qaku mamär i nak pa qale rha mamär sa ama märmärgem mäni rhangät täkt ama iar. Dä ama Stoikkäna di rhat tu akni ama snängaqa sae qärakni i na ama vu ngät ama lat ngät dräm ngät dän bät ama ruvek kärangätni i angätni nävät a ngät di ngät dän mavängam. Bä iangärhäkt ama lat ama vu ngät di qosaqi mamär iva ama ruvek tat turäkt ta arhä mädräm iva märmärgem da rhoqoräkt i qale rha da angärha ron ivakt iva nak pa qale rha mamär sa ama märmärgem mäni rhangät täkt ama iar. Lat 17:18

G

ama gosaqi/gos (*fig tree/s*) Rhangät täkt ama ngämung gärangätni i rhat tes ngät i ama fig di ama ruvek e vät ama ngärhäkta ma Judea di rhat täs angät gavam. Sokt di ut tes iangärhäkt ama ngämung ta ama gos inguna iangärhäkt ama ngämung bä angät gavam di ngät toqor ama gos. Mak 11:13 / Jon 1:48 / Jem 3:12

I

ama iar ama sok täm ngät (*eternal life*) Rhangät täkt ama iar diva qaku rhäksot na ngät dä ama ruvek moe qärarhani i rhat nanakt nä ma Jisas ma Kraiss di sa ma Ngämuqa qa von da rhä rhangät täkt ama iar. Näma dä aut släqyigleng ngärhi ñäp sokt di nasot dä va qali lut ut nä ma Ngämuqa vasägos bä va mirhup bä va aurha iar diva ama nañis ngät mamär. Jon 3:16 / Rom 6:23 / Gal 6:8

ama iauska qät täk pät ___ (*demonized, demon-oppressed, demon-possessed*) ama ruqa qärakni i ama iauska qät bon ga bä ngäda sai dä qät bon ga masirhat bä ngäkt kre i iaqäkt ama iauska qä rhoer nanokt ka dä qat turäkt täm ga Mat 9:32 / Mat 15:22 / Jon 10:21

ama iauska/iaus (*demon/s, evil spirit/s, unclean spirit/s*) Ama iaus di sa mudu ma Ngämuqa qa säm a ngät i ama enselqäna na rha. Sokt di mamär dä qaku nani a rha iva rhi nanari nämät ka dap ta qyiradeng na aa snängaqa. Nasot dä rha met nasot ma Sämgä bä rhäkt di ama vu rha ama qloqaqa na rha qärarhani i rhat tualat nä ma Sämgä aa lat. Mat 12:24 / Mak 5:2 / Luk 4:33

ama iauski/iaus (*image, idol*) ama iauski qärakni i ama ruvek ta mualat na qi rhoqor akni anga ruqa ura anga släktka ivakt iva rhi nänsäs sagem gi ura rhit bodämes sagem gi Lat 7:40 / Lat 17:29 / Ñäm 13:14

ama iausmätka, ama iauska qa e mät ___ (*demonized man, demon-oppressed, demon-possessed*) ama ruqa qärakni i ama iauska qät bon ga masirhat bä ngäkt kre i iaqäkt ama iauska qä rhoer nanokt ka dä qat turäkt täm ga Mat 8:28 / Mak 3:22 / Jon 10:20

ama insens (kärangätni i rhat tes ngät i ama frankinsens) (*incense (frankincense)*) Ama insens di ngät dän nava ama ngämung maos maos. Ama Judaqäna rhit ta ama qärhop nävä iangärhäkt ama ngämung bä rhit täktkäraräk ngät bä nät däm ngät. Nasot dä rhi qräskräns ngät bä ngät dän i ama rhabuqi näkt nasot dä rhit pästämne na ngät. Näkt iaqyäkt ama rhabuqi di sokt ama priskäna rhit päski va ama ansäspämgi ama me qi näkt sa rhänamäk dä ama priskäna rhit päski va ama ansäspämgi ama mor qi. Akti ama rhabuqi rhoqoräkt di qiat dän i ama frankinsens. Ama insens di ama butbutki ama qulumgi qiat dän nävät a qi rhoqoräkt i qiat dang gärakni i ama mär at tamaska. Mat 2:11 / Hib 9:4 / Ñäm 5:8

ama ituam/ituap (*two pigeons/pigeons*) Mat 21:12 / Mak 11:15 / Luk 2:24

ama ivärhäs na ama märmärgem (*paradise*) Rhos täkt ama ivärhäs di ama ruvek tat tu arhä snäng i qre va ama räkt ta ama ruvek tit ñäp dä nasot dä va rha rhet sae. Rhangät täkt

ama enge di na ama Grikkäna arha enge di ama erhäs. Nasot di ngäda sai dä ama ruvektat tes ama usäpki i ama ivärhäs na ama märmärgem inguna rhat tu arhä snäng i ama usäpki di qi rhoqor ama mär äs mamär ama erhäs. Luk 23:43 / 2 Ko 12:3 / Näm 2:7 **ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs (hell)** Va qale adädän ut sävät ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs dä ama näpta arha ivärhäs. Di qaku imem doqorne. Ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs di iosäkt ama ivärhäs kärqosni iva ama vu rha ama ruvek dä ma Ngämuqa aa saqong dat tet sae nasot toqoräkt i qa matnävämne na ama ruvek. Äkt diva rhi sangäm na rha masirhat na ama ruanini ama mor ini bä va iangärhäkt ama lat diva qale ngät toqoräkt ma ama soktäm. Näkt pa qale rha e i sañis nä rha nage ma Ngämuqa va ama bängangit angät päs. Aomni qärqomni i äm ngärhi sameng sävät iaqäkt ama märänga ama mor qa di ama namuqa na ama mudäbäs. Ma Ngämuqa sa qa rhäkmü nä iosäkt ama ivärhäs bä ba aa ikkänä qärangätni i ama tñäpki näkt ama ur qa ama släktka näkt ama iraski na qa ama vämginaqa näkt ma Sämgä bä sävät iarhakt moe qärarhae i qaku rha män bät arhä ngärhep pa ama abuk na ama iar. Ma Jon di sa qa sam i ama namuqa na ama mudäbäs di ama unmem na qi ama tñäpki. Mat 5:29 / Luk 12:5 / 2 Pi 2:4 **ama ivärhäs na ama mudäbäs ama sok tä bäs** Näm 20:10, 14, 15

K

ama kamel/ kamelqäna (camel/ s) Ama kamel di ama mor qa ama släktka qärakni i qat dräm gät ta ama qärhong dä ama ruvek. Näkt ka di sa märmärsäs gem ga iva qat tet mäuii vät ama qräk dä bäs ama ivärhäs i qaku qät läk nani anga rigi masirhat. Mat 3:4 / Mat 23:24 / Mak 10:25

L

ama laiqa na ama vodämes (altar, offering table) ama laiqa qärakni i rhit boda ama vänbon sage ma Ngämuqa

ura sage ama iaus pät aa rhäng. Mat 5:23 / Luk 1:11 / Näm 6:9

ama lat ama nañis ngät, ama lat ama nañis ngät, ama qrot ngät ama lat. Lat 2:22 / 2 Te 2:9 / Hib 2:4 **ama lat ama nañis ngät, ama qrot ngät ama lat.** Mat 24:24 / Jon 2:11 / 2 Ko 12:12 **ama lat kärangätni i ngät dän masärmän (wonders)** Ngi lu

ama latka/latta (workman/workers, servant/s) iarhakt kärarhani i rhat tualat bä ba arhani ama ruvek Mak 12:2 / Luk 2:29 / Jon 13:16

ama latka/latta qärak i qale qa va ___ rem, ama latka/latta qärak i qat tualat mavängam bä ba ___ (servant/s, slave/s) Ama ruqa ura ama ruqi rhoqor täkt di qa rhoqor ama latka sokt di sa aa morqa qa vodäm bät a qa bä ba nas. Bä äkt i mamär vät aa morqa iva qat turäkt täm ga varhäm aa snängaqa moe bä sai dä ama latta rhoqoräkt di arha morta rhi slava na rha masirhat. Lat 16:16 / Rom 6:16 / 2 Pi 2:19

ama lavuqi, ___ lavuqi na ___ (mercy/ kindness, to show mercy/ kindness) Rhangät täkt ama lat di rhoqor qre i qaku sävetka qat tuvät na ama lat ama vu ngät sävät sävetka qärakni i sa qa slava na qa. Ma Ngämuqa di qät lavuqi na ut toqoräkt aiut kärarhani i ut nanakt na aa emga ma Jisas ma Krai. Ngi lu

M

ama mädräm (the mind, knowledge) Mat 13:15 / Rom 8:6 / 1 Jo 5:20

ama mämairqi/ mämairväm (synagogue/ s) Ama mämairväm di ama vät kärangätni i ama Judaqäna di väspästämne na rha väm ngät ivakt iva rhat tamän särhäm ne bä qop ti nänsäs sage ma Ngämuqa. Mak 1:21 / Jon 9:22 / Lat 9:2

ama mämairqi/ mämairväm ama me qi/ ngät (tent/ s) Ama mämairqi ama me qi di akti ama vätki qärakni i ama ruvek tit täk pät a qi näkt saqi rhat tar täm gi nasot bä vasägos di rhat tualat toqoräkt. Ama ruvek kärarhani i rhat dräm dat tet nävät a os ama ivärhäs bä sävät a os ama ivärhäs di rhat tas pä rhangät

täkt ama mämairväm ama me ngät näkt tat tualat na ngät na ama släkt angät ngädäng ura na ama släkt angät käseng gärangätni i sa rha meng ngät ura na ama rhämän ngät ama boi. Lat 18:3 / 2 Ko 5:1 / Hib 9:11

ama märhamän mava sävät ma Ngämuqa, ___ tamän mava nä ma Ngämuqa (*blasphemy, blaspheme*) Qre iva ama ruqa qat tamän mava nä ma Ngämuqa di rhoqoräkt di qat tärana sävät a qa i qaku qät kutdrir sagem ga. Ge ama Judaqäna di rhangät täkt ama lat diva rhi veng sävetka vät angät pä.

ama mairnanas, ama snängaqa na ama mairnanas, ___ tair na nas (*pride, to be proud*) Mak 7:22 / Rom 11:20 / Jem 4:6

ama mastard (*mustard*) Ama ruvek tat dräm di nänbrakt ta ama gavämirhong nävät ama ngämungäm ama mastard ivakt iva rhi rha ama rhabuqi iva rha rhu qi vät ama tmäs toqor ama släkt iva ama qärnas mät ngät. Mat 17:20 / Mak 4:31 / Luk 17:6

ama matnävämnaqa, ___ tatnävämne na ___ (*judge, magistrate, to judge*) Ama matnävämnaqa di ama ruqa qärakni i qat dräm gat turäktpä mänguräp ama udiom ama ruiom ura mänguräp ama unbem ama guläñem na ama ruvek. Luk 6:37 / Rom 3:26 / Jem 5:9

ama meme/ memeqäna (*goat/ s*) Ama meme di qa rhoqor ama sipsip sokt di ama gaini na qa näkt aa qäseng di ama rhäväkt sä ngät näkt ama ebem da aa uväs. Mat 25:32 / Luk 15:29 / Hib 9:12

ama mir (*myrrh*) ama nängnigi nävät akni ama ngämuga qärakni i ama valaqäs mät ki dä ama mär at tamaska Mat 2:11 / Mak 15:3 / Jon 19:39

ama modämne, ___ todämne na ___ (*blessing, to bless*) Rhangät täkt ama lat di rhoqor qre i sävetka qat tualat na ama märäm sävät akni ura qat tamän na ama enge sagem ga iva ma Ngämuqa qa rhualat na ama mär ngät ama lat sävät a qa. Mat 5:6 / Mak 10:16 / Rom 12:14

ama mudäsaqongga/ mudäsaqongda, ___ i ___ pä ma Jisas aa rhäng (*disciple/s*) Ama mudäsaqongda di ama ruvek kärarhani i rhat dräm dit pä akni ama ruqa aa rhäng gä rakni i qat dräm gä su ama ruvek ivakt iva rhit ta nagem ga. Ma Jisas di qa nasäng na aa lat sa ama ngärhäqyisem da udiom na rha ama mudäsaqongda. Mak 2:15 / Luk 14:27 / Lat 11:26

ama mumänaris, ama enge na ama mumänaris, ___ mu/ mumänaris (*promise, to promise*) sävetka aa enge ama ngätki na ngät iva qa rhualat na ani varhäm ngät Mat 14:7 / Lat 1:4 / Rom 4:14

ama mumaiar, ___ tumaiar na ___ ma Mumaiar (*salvation, to save, the Savior*) ama lat iva sävetka qä rhäqäs ta agini ura rha akni nämät ani qärqäni iva ini ngärhi sangäm na ini ura na qa. Rhoqoräkt i ma Ngämuqa qat tumaiar ut di qat tuisiska vät a ut iva saqi as kaku ma Sämgä aa latta na ut dä qosaqi qat tuisiska vät a ut nämät ama lat kärangätni iva qä sangäm na ut pä aurha vuirhong angät pä. Jon 4:22 / Flp 3:20 / 1 Pi 3:21

ama mungäsnäng (*heart, will, thinking, understanding, soul, conscience*) Rhom däkt di ama qäväläm nämäni ama ruqa aa iar. Ama ruqa di aa släqyige dä aa qloqaqa näkt sävät aa mungäsnäng. Ama mungäsnäng di äm ngät tualat sä qa iva ut dräm i qa rhoqoräkt. Mat 15:19 / 1 Te 5:23 / Hib 4:12

ama muqunängi/ muqunän, ama muqunän ama nañis ngät (*sign/s, miraculous signs*) Ngi lu

ama muräktpä, ma Ngämuqa aa Muräktpä, iaqäkt na rhävuk aa Muräktpä, ama Muräktpä na rhävuk, ama Muräktpä (*kingdom, God's Kingdom, that one above (in heaven) his Kingdom, Kingdom Above (of Heaven), the Kingdom*) Na ama Uramätta arha enge di ama muräktpä di aomni ama ivärhäm gärqomni i akni ama vitnaqa qat turäkt pä bäm bä äkt i qat turäkt bä

bä iarhongäkt moe vä bäm. Mat 3:2 / Mak 1:15 / Luk 12:32

ama Muräkt, ma Ngämuqa aa Muräkt, ma Ngämuqa aa Muräkt/ama Muräkt nage ma Moses (*the Law, God's Law, God's Law through Moses*) Rhangät täkt ama enge di ngät tes iangärhäkt ma Ngämuqa aa rhäkne na aa rhodröp kärangätni i sa qa von däm ngät sage ma Moses ivakt iva qä von däm ngät sage ama Judaqäna.

Mat 11:13 / Rom 7:22 / 1 Ko 9:9

ama murhämeska, ___ sek sä ___ , ___ von da ama murhämeska sage ___ , ___ nänäs sage ___ (*glory, glorify*) Mak 8:38 / Jon 8:54 / 1 Ko 6:20

N

ama nän, ___ nän sage ___ (*prayer, to pray*) Mat 6:6 / Rom 12:12 / Jem 5:16

ama näpgoernanas, ___ näpgoer na nas

ama namuqa na ama mudäbäs (*the lake of fire*) Ngi lu

ama narhoer ngät ama gavam (*first fruits*) Sa ma Ngämuqa qa muräkt ba ama Judaqäna iva rhi von ga rha ama narhoer äm ama qäväläm nämäni ama tmäs kärqomni i ama mär äm mamär toqoräkt i sa rhit ta ama sröp ngät ama tmäs nävät ama et. Iomäkt ama qäväläm di sa rhat tes äm i ama narhoer ngät ama gavam. Nga rhoqoräkt i rhat tes ama qatnanaktpämda i ama narhoer ngät ama gavam di ma ama rhäqöp nä imek di ngät tamän sävät ama narhoer ta ama qatnanaktpämda kärarhani i sa rhat nanakt pät aosni ama ivärhäs. 2 Te 2:13 / Jem 1:18 / Näm 14:4

ama narhoerqa bä ba ama handret na rha ama ulaqimärharhärhäkt

(*centurion*) Rhak täkt ama narhoerqa qä na aa ulaqimärharhärhäkt di ama Romgäna arha ulaqimärharhärhäkt na rha. Qa di ama moräs na qa ama ruqa. Mat 8:5 / Mak 15:39 / Lat 10:1

ama Ngärhoemga (*the Son*) aktni nävät ma Jisas aa ngärhep Mat 11:27 / 1 Ko 15:28 / Hib 1:8

ama Ngätmamäk (*the Father*) aktni nävät ma Ngämuqa aa ngärhep Jon 5:19 / Lat 1:4 / Flp 2:11

N

ama nämñämgi/nämñäm (*vision/s*)

Luk 1:22 / Lat 2:17 / Näm 1:1

ama nämäsävätki, ___ näm sävät ___ (*grace, loving kindness, to show grace to ___*) Rhangät täkt ama lat di ngät toqor qre i ama ruqa qät bon da ama märini bä ba akni qärakni i qaku ama märqa na qa iva qä rha ini. Dä qosaqi ngät toqor qre i ama ruqa qarakni i qaku qät bon da ama märänga bä ba akni qärakni i mamär iva qä rha qa. Iaäkt ama ruqa qärak i qät bon da ama märini dä qärakni i qaku qät bon da ama märänga di in moe in näm sävät iaiomäkt ama ruiom. Ma Ngämuqa qat tumaiar na ama ruvek nävät aa nämäsävätki dap kaku nävät angätni ama lat kärangätni i rhat tualat na ngät. Rom 12:3 / Tit 3:4 / 1 Ti 1:2

ama näpta arha ivärhäs (*Hades*) Na ama Grikkäna arha enge di rhangät täkt ama enge ma Hades di angät tarimini di ama näpta arha ivärhäs. Mudu di ama ruvek tat tu arhä snäng i ama ruvek moe di rhat tet sävät tos täkt ama ivärhäs nasot arha tñäpki. Sokt di va Ama Iaräs Na Ngät Ama Rharesbane di ama ruvek kärarhani i sa rha säm bäm ngät di rhat tu arhä snäng i iosäkt ama ivärhäs di ama ivärhäs na ama märänga ama mor qa na ama ruanini dä va sokt ama vu rha ama ruvek dä ma Ngämuqa aa saqong ba rha rhet sae. Dap tat tu arhä snäng i ama räkt ta ama ruvek dä ma Ngämuqa aa saqong di nasot ama tñäpki di nak pa märmar gem da ge ma Jisas pät ama ivärhäs na ama märmärgem. Luk 16:23 / Lat 2:27 / Näm 20:14

ama ngätmamäk/ ngätmamäkkäna (*the father/s, the patriarch/s*) Rhärha rhäkt di

ama Judaqäna arhä mamäkkäna qararhani i ama moräs na rha. Lat 2:29 / Rom 15:8 / Hib 7:4

ama ngaivini, ngaivirhong, ___ ama ngaip ngät (*mystery/ies, secret/s*) Ama ngaivini di ama enge qarangätni i sa ma Ngämuqa qa muqunäga sä ngät bä ba arhani ama

ruvek dap kaku bä ba arhani. Ura rhäni rhäkt di ama enge qärangätni i sa mudu as kaku qunäga sä ngät sokt di nasot dä sa qunäga sä ngät. Mat 13:11 / 1 Ko 2:7 / Efe 3:6

ama ngangga/ ngangda (sä ma Ngämuqa aa lat) (*apostle/ s (with God's work)*) Rhärha rhäkt ama gamoe di ama nañis ta ma Ngämuqa aa latta na rha. Ama ngärhäqyisem da udiom na rha ama gamoe qärrahani i sa rhit päs ma Jisas aa rhäng i aa mudasäqongda na rha di nasot dä ama ruvek tat tes ta i ama ngangda sokt di qaku rhä ma Judas Iskariot inguna sa qa ñäp. Ma Sol qärakni i nasot di rhat tes ka i ma Pol di qosaqi qa di ama ngangga na qa sokt di qaku qa nämäni ama ngärhäqyisem da udiom na rha. Näkt pa ama abuk na Ama Ngangda Arha Lat di sa ma Pita qä na ama qatnanaktpämda rha nän näkt ta armeng dä ma Matias ivakt iva qä rha ama släqyäs kärqosni i mudu ma Judas Iskariot aa släqyäs. Mak 3:12 / Lat 1:2 / 2 Pi 3:2

O

ama olip (*olive/s*) Ama olip di ama ngämuqa aa gavam gärangätni i ama ruvek rhat täs ngät dä rhit täkbrät pä m ngät nani ama oel.

P

ama pam (*palm*) Ama ngämung ama pam di ngät nämäni ama ngämung gärangätni i ngät toqor ama emäs. Jon 12:13 / Ñäm 7:9

ama pel/pelqäna (*pearl/s*) Ama pel di ama mär qa ama qulum ga ama duiqa qärakni i rhit ta qa nämät ama na qärakni i ama ligär masirhat pät a qa. Mat 13:45 / 1 Ti 2:9 / Ñäm 21:21

ama pris ama vit na qa (*the high priest*) Mudu ma Aron di ama narhoer qa ama pris ama vit na qa na qa. Nasot a qa dä ma Eleasar qä na aa emga ma Fineas di ama prisiom ama vit na iom bä nasot a iom dä sa ma Ngämuqa qa muräkt iva vasägos dä va ama priskäna ama vit na rha rha rhän nämäni ma Fineas aa enevaqi. Qosaqi ma Jisas di ama pris ama vit na qa sokt di qaku qa män nämäni ma Aron

gä nä ma Fineas ina enevaqi. Ma Jisas sa qa män nämäni ma Melkisedek aa enevaqi. Sokt ama pris ama vit na qa di mamär vät a qa iva qa rhet säva ama qumärqumär äs ama ivärhäs mamär va ama ansäspämgi ama me qi dä va ama ansäspämgi ama mor qi. Mat 26:65 / Hib 8:1 / Hib 9:7

ama priskäna ama moräs na rha (*chiefpriests*) Mat 21:15 / Jon 7:32 / Lat 26:10

ama pris/priskäna (*priest, priests*) Rhärha rhäkt di arhani ama gamoe nämäni ama Judaqäna qärrahani i sa rhat tualat pa ama ansäspämgi ama me qi ura va ama ansäspämgi ama mor qi i rhi nän dä rhit boda ama vodämes sage ma Ngämuqa bä ba ama ruvek. Sokt ma Aron gä na aa es ama gamoe nasot a qa di mamär vät a rha iva ama priskäna na rha. Lat 6:7 / Hib 7:17 / Ñäm 1:6

ama qatnanakt (ama qrot ngät) nä ma Ngämuqa (i)va __, __ nanakt (nä ma Ngämuqa) iva __ (*hope in God that will __, to hope (in God) that __*) Ama enge i hope di na ama Inglis di vät iomäkt ama qäväläm gärqom i sävetka di nani a qa iva ani ama mär ini ngä rhän bä qat tu aa snäng i nguaräm va ini ngä rhän dap kaku qat dräm ivar ngätki iva ini ngä rhän sokt di nani a qa iva qoki rhoqoräkt dä soknga qale qa ma ama qrot sa ama snängaqa rhoqoräkt. Lat 26:7 / Rom 8:24 / Gal 5:5.

ama qatnanaktpämda e __ (*the believers/congregation/church/saints at __*) Gal 1:1 / Flp 1:1 / 1 Te 1:1

ama qatnanaktpämda moe (*the church*)

ama qatnanaktpämga/ da, __ nanakt na __ (*believer/s, to believe, to have faith*) ama ruvek kärarhani i rhat nanakt nä ma Jisas ma Kraisa ma Engeska bä rhat dräm väspästämne na rha ivakt iva rhi nän sage ma Ngämuqa dä rhi nänsäs sagem ga Lat 5:11 / Rom 16:1 / 1 Ko 14:23

ama qatnanakt, ama qatnanakt nä ma Jisas, ama qatnanakt nä ma Ngämuqa (*belief, faith*) As pä iomäkt ama qäväläm angät kamäs kärqom i

sa ma Jisas ka män mäni ama ivätki dä nasot iomäkt ama qäväläm di sa ma Ngämuqa qat tumaiar na ama ruvek di sokt nävät arhä qatnanakt mäni qa. Ama ruvek di nak kaku ma Ngämuqa qat tumaiar ta nämät ama ruanini ama mor ini vät arha vuirhong angät päs dä qät bon da rha ama iar ama sokt täm ngät di nävät angätni ama lat kärangätni i sa rha mualat na ngät. Dap kinak nävät aa lavuqi dä aa ñämsävätki di qat tumaiar ta di sokt nävät arhä qatnanakt mäni qa dä mäni aa emga aa lat. Rom 4:3 / Efe 2:8 / Jem 1:3

ama qavatnävätlägut, ___ qavatnävätlägut (*adultery, to commit adultery*) Rhangät täkt ama lat di sävetka qat tualat na ngät toqoräkt i qat tas kä nä sävitki qaraktni i qaku aa egutki na qi ura rhoqoräkt i sävitki qiat tas ki nä sävetka qaraktni i qaku arha egutka na qa. Ngakt bä rhoqoräkt dä iaiomäkt ama ruiom moe di ini qavatnävätlägut. Mat 5:28 / Mak 10:19 / Rom 2:22

ama qloqaqa (*spirit*) Rhangät täkt ama enge di ngät tuqunäga sävät iomäkt ama släqyige angät käväläm gärqom i om ngärhit bon ama släqyige rha ama iar bä äm ngät dän di sokt nage ma Ngämuqa. Ama ruqa di qat dräm ma Ngämuqa di nävät aa qloqaqa. Ama Iaräs Na Ngät Ama Rharesbane di ngät tamän i ama ruqa qaraktni i qaku ma Ngämuqa qa säm a qa iva ama iaräs na qa di aa qloqaqa di ama ñäp ka. Ama ruqa aa qloqaqa diva qat däqäm doqoräkt i ma Ngämuqa qät säm a qa iva ama iaräs na qa. Näkt nasot ama qatnanaktpämga aa tñäpki di sa aa släqyige ngä ñäp sokt di as kat däqäm bät aa qloqaqa. Sokt diva as pa vät aung anga qunäga nasot diva qat däqäm bät ama släqyige qarqigeni i sa ma Ngämuqa qa säm ige iva ama iaräs nä ige dä ama nañis ige mamär. Rom 8:16 / 1 Ko 5:5 / 1 Pi 4:6

ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa/ma Engeska aa Qloqaqa (*Holy Spirit/Spirit of the Lord*) Rhem däkt ama

ngärhevem di in moe in des iaqäkt ama ruqa ama qloqaqa nämäni ama dävauung na rha ama ruvek ama qloqaqa iarhakt kärarhae i ama sägäk na rha qararhae i ut tes ta i ma Ngämuqa. Aiomni ama udiom di ma Ngämuqa ama Ngätmamäk dä ma Jisas ma Krias ma Engeska. Ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa di sa qale qa vä ama qatnanaktpämda moe näkt ka di ama muqunän na qa nä ma Ngämuqa aa mumänaris na ama mumaiar bä ba rha. Mak 1:8 /

ama qoengait/qoengitnäk (*generation/s*) Ama qoengitnäk di ama enge qarangätni i ngät tamän sävät ama rhodäm sa ama sägärhae nasot a ne i ama rhuarqi bä sävät ama quluagi bä sävät ama ngärhikkäna bä sävät ama ngätmamäkkäna bä sävät arhä rhoes. **ama grot ngät ama lat, ama lat** (*miracles, mighty deeds, work/s*) Ama lat ama nañis ngät ngä na ama grot ngät ama lat di na ama Grikkäna arha enge di ama sägängät ama enge bä iangärhäkt ama enge di ama grot ngät ama lat. Ama lat kärangätni i qorhäs iva rhoqorne na ngät na ama lat ama nañis ngät ura ama grot ngät di ama lat kärangätni i ngät dän masärmän ngä na ama muqunän ura ama muqunän ama nañis ngät. Rhangät täkt ama lat moe di ngärhi sämaengätki nä ma Ngämuqa aa engemätta dä aa enge. Bä qosaqi ngärhi sämamor nä ma Ngämuqa qä nä ma Jisas in murhämeska. Bä ngärhir qur ama ruvek i sa qale ma Ngämuqa aa Muräktpäm de bä ngärhi sämamor na ama ruvek arhä qatnanakt. Ngät di ngärhir qur ama ruvek i ma Ngämuqa di ama vit na qa mas. Näkt ngät tatnärha ama ruvek. Vä ma Ngämuqa aa Engevämgi moe di ut tes i sa ma Ngämuqa qa mualat na ama lat toqor täkt bä qosaqi ma Jisas ma Krais näkt ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa näkt ama enselqäna dä ma Ngämuqa aa latta. Näkt kosaqi ma Sämgä bä sävät aa latta rha mualat na ama lat toqoräkt. Mak 6:14 / Jon 14:12 / 1 Ko 12:10

ama qumärqumär äs mamär
ama ivärhäs (*Holy Place*) Ama mänariska na äm ama qäväläm ba ama ansäspämgi ama mor qi di sa rha mudäkt mät äm ma ama unbam na ama boiqi ama uiu qi qaraktni i qiat nar. Aomni ama qäväläm di ama mor äm bät aomni angät päs bä mät äm di sa qale ama vodämes na ama insens angät laiqa qä na ama laiqa sä ama bretkäna iva sage ma Ngämuqa qärqiomni i sa rha ong bät in gämirigleng moe na ama gol. Näkt kosaqi qale ama ngärhäqyisem na ngät ama lirhäng gärangättni i ngät mair da ama tlang gärangättni i sa rha mualat na ngät na ama gol.

ama qumärqumär __ mamär (*holy*)

Qy

ama qyiradeng, __ kyiradeng na __ (*forgiveness, to forgive*) Rhangät täkt ama lat di rhoqor qre i rät pät sävetka na akni aa anga lat ura aa anga enge anga vu ngät sävät a nas. Qa diva qaku qä namuvät nä iangärhäkt ama lat dap kinak pa qä qyiradeng na ngät. Ma Ngämuqa di sa qat tualat toqoräkt sävät a ut toqoräkt i urhi näpgoer na nas bä ut tu ut katnanakt mäni ma Jisas ma Kraisa ma Engeska sa aa lat mäni ama sämänamuqa.

R

ama räkt ka (mamär) dä ma Ngämuqa aa saqong (*justified, right (completely) in God's eyes, righteous*) Rhoqoräkt i sa ma Ngämuqa qät kyiradeng na aurha vuirhong di qat tualat sä ut bä ut dän i ama räktta mamär da aa saqong.

ama räkt ngät ama lat (*righteousness*)

ama ruqa qarakni i qät lu vät ama sipsipkäna (*shepherd*) Ma Jisas di sa qat dräm gat tes nas i qa di ama ruqa qarakni i qät lu vät ama sipsipkäna inguna aa lat sävät a ut di ngät toqor ama ruqa rhoqoräkt aa lat.

ama ruqa/ ruvek kärakni i qat tamän maos dap kinak kat tualat maos (*hypocrite/s*) Ama ruvek toqor

täkt di rhat dräm dat tualat sädä saqong.

ama ruvek kärarhani i sa ma Ngämuqa qa armeng däm da (*the elect*) Rhärha rhäkt ama ruvek di iarhakt kärarhae i sa ma Ngämuqa qa armeng däm da iva rha rhän i aa es na rha bä va rhi rha ama iar ama sok tam ngät.

ama rhäqästäm, __ rhäqäs ta __, __ rhuisiska vät __ (*deliverance, redemption, to deliver, to free*) Rhangät täkt ama lat di rhoqor qre i sävetka qät ta aung ura ani näda ama märänga aa ron.

ama rharesbane, __ tares ba ne (*agreement, contract, covenant, to agree with each other*) ama lat kärangättni i anga ruiom in du ba ne iva akni qat tualat na angättni ama lat dap pa akni qat tualat na angättni ama lat parhäm aina enge qärangättni i sa in säm a ngät ura in märhamän särhäm ne na ngät

S

ama sägäni nämäni ama ngärhäqyisem nä irhong (*tithe, one tenth*) Rhangät täkt ama lat di as mudu vät ma Ngämuqa aa Muräkt angät kamäs di sa ama Judaqäna rhat dräm dat tualat na ngät. E va Ama Mru Ngät Ama Rharesbane di ut tes sävät ma Abram gä nä ma Jekop i sa in bon da ama sägäni nämäni ama ngärhäqyisem nä irhong. Nasot dä ma Ngämuqa qa muräkt pa aa Muräkt iva ama Judaqäna rhit bon da ama sägäni nämäni ama ngärhäqyisem nä irhong.

ama sämänanamuqa (*cross*) Ama sämänanamuqa di ama ngämuga qarakni i mudu di ama Romgäna rhat dräm di veng ama vu rha mamär ama ruvek i rhi edämsäs pät a rha mäni qa.

ama sämagaininanas, __ sämagaini na __ (*humility, to humble*)

ama Sabat (*the Sabbath*) Ma Ngämuqa qa muräkt bä ba ama Judaqäna iva vät ama sägäk ama qunäga nävät ama ngärhäqyiet da udiom ama qunäng diva mämae vät a rha vät a qa. Vät iaqäkt ama qunäga qarakni i rhat tes ka i ama Sabat diva

rhi nänsäs sage ma Ngämuqa näkt pa mämae vät a rha nävät arha lat moe. Va rhat tualat toqoräkt mänasäng bät ama qäväläm gärqomni iva ama qunäga qa rhon mät ama Bung bä dängdäng bät ama qäväläm gärqomni iva ama qunäga qa rhon mät ama Ruruai.

ama Sadyusiqa/Sadyusiqäna (Sad-ducee/s) Ama Sadyusiqäna di ama Judaqäna arhä narhoerta qärrarhani i rhat dräm di rhoer nanokt ama gulängi na ma narhoerta mamär qärakti i rhat tes ki i ma Sanedrin. Ama rhäqäp na rha di ama mor äs na rha ama priskäna. Rha di qaku rhat nanakt iva ama ruvek ta rhäranas nämät ama tñäpki bä qosaqi rhat nanakt i qaku anga enselqäna rha e. Qaku qänäskänes ta sävät ama Judaqäna arhä mamäkkäna arhä qärhong dap kinak qänäskänes ta sokt sävät iarhongäkt kärqärhong i sa irhong nga e va ama Muräkt. Qaku nani a rha na ama Farisiqäna sokt di rhoqor ama Farisiqäna qärrarhani i rhat tair särhä ma Jisas di qosaqi ama Sadyusiqäna rhat tualat toqoräkt. Ma Jisas di sa qat tamän sävät arhä väs inguna rhat dräm dat tualat säda saqong.

ama salfa (*sulfur*) Rhangät täkt ama dui di ama rhurhu ngät dä ama qabus täm ngät. Qre va ngät dang diva aqärnas täm ngät masirhat dä va ama vu angät tamaska mamär näkt pa ama butbutki ama mor qi qiat dän näväm ngät.

ama sameng ama mär ngät (*the gospel*) Ama enge na ama Grikkäna arha enge i gospel di angät tarimini i ama sameng ama mär ngät. Ma Pol di sa qa säm i sokt kale ama sägängät ama sameng ama mär ngät e dap kaku agung sae. Rhoqoräkt i ma Jisas ka män di qa sameng i sa ma Ngämuqa aa Muräktpäp ngä män ngä na qa bä rhäkt di ma Sämgä aa muräkt di sa rhäksot na ngät. Bä äkt i rhom däkt di ama sameng ama mär ngät inguna rhoqoräkt i qale lut i ama nãpta na ut mät aurha vuirhong

bä qosaqi ama latta na ut pä ma Sämgä aa rem di nävät ma Ngämuqa aa lavuqi dä aa nãmsävätki di sa qa rhäk na aa emga ma Jisas ivakt iva qa rhän i ama vodämes na qa bä ba ut sage ma Ngämuqa. Ma Ngämuqa qät tares pät iangärhäkt ama vodämes angärha rhäng bä nävät a ngät di sa qät kyiradeng na ama ruvek sa arha vuirhong iarhakt kärarhae i rhat nanakt nä ma Jisas ma Krai ma Engeska aa lat bä rhit näpgoer na nas i rhit dong nämät arha vuirhong bä sage ma Ngämuqa. Rhoqoräkt bä iarhakt ama ruvek di sa rha män i ama räktta na rha dä ma Ngämuqa aa saqong näkt sa isiska vät a rha nämät aa matnävämne vät arha vuirhong angät päp. Rha di qosaqi rha män i ma Ngämuqa aa es na rha bä sa rha rha ama iar ama sok täm ngät. Näkt ta diva qale rha ge ma Ngämuqa vasägos ma ama soktäm. Mat 9:35 / 2 Ko 4:4 / Efe 1:13

ama samengirhämes, — sameng irhäm mes (*confession, to confess*)

ama sandal (*sandal/ two sandals*) Ama sandal di ama su qärangätini i rhit kop pa angät päp na ama rhängäm itnäm näkt ama släqyimek pät a ngät i rhat lu mamär na ama ruqa aa qäriglem.

ama Selot/Selotkäna (*the Zealot/s*) Ama Selotkäna di ama gulängi na ama Judaqäna qärrarhani i qaku nani a rha iva ama nañista rhat turäkt täm da bä äkt i rhat dräm di sämaqrot na ama ruvek iva rhat tair särhä ama Romgäna.

ama sen/ seniom/ sengäna (*chain/ two chains/chains*)

ama simängaqa/ simängap (*dove/ s, turtledove/s*)

ama singi/sen (*knife/s*)

ama sipsip/sipsipkäna (*sheep*) Ama sipsipkäna di ama släkt kärangätini i ngärhit läk nani aung anga ruqa iva qä rhoer nanokt ngät dä qät lu vät a ngät inguna ngät di sa märmärsäs gem ngät iva mängmungsäs sä ngät bä ngärhi sangäm na nas. Ama ruvek kärarhani i rha säm Ama Iaräs Na Ngät Ama Rharesbane di rhat dräm dat tes ama ruvek i ama sipsipkäna

inguna qosaqi rha di rha rhoqor ngät toqoräkt.

ama siqutsiqut, ___ siqut na ___ (*temptation/s, tempt*) agini qärqäni i ama ruqa qat dän bät ini qärqäni i mamär vät ini iva ini ngärhi rhartäm sä iaqäkt ama ruqa iva qa rhualat na ama vuini

ama Skraip/Skraipkäna (*Scribe/s*) Ama Skraipkäna di rhat dräm dit säm ama Muräkt nage ma Moses säva atnäknä ama abučitnäknä. Rhit lu vät arha lat mamär bät äkt i ama ruvek di rhat tu arhä snäng i ama Skraipkäna di ama mädrämda na rha sävät ama Muräkt. Nasot dä ama Skraipkäna di rha män i ama ruvek kärarhani i rhat dräm di su ama ruvek sävät ama Muräkt bät qosaqi rha män i ama matnävämne na rha sävät a ngät. Ama Skraipkäna di rhat tu angätni ama muräkt masirhat mamär savono sävät ma Ngämuqa aa Muräkt. Rhat dräm dat turäkt narhoer bät ba ama ruvek sa ama ansäs ngä na ama rhisu va ama mämairväm bät nga rhoqoräkt di ama ruvek tit kutdrir sagem da i ama moräs na rha.

ama släqyige, ama ruvek moe (*the body/flesh, all flesh*)

ama snängaqa (*heart, conscience, thinking*)

ama snängaqa ama vu qa sävät ___ (*envy, jealousy*) ama snängaqa ama vu qa sävät sävetka sa aa qärhong ama mär irhong ura sävät aa mämairäs

ama snängaqa (ama mor qa) nani ama qärhong masirhat ba nas, dä nani ___ iva ___ ta ama qärhong masirhat ba nas (*greed*)

ama tmäski na ama bretkäna qärangätni i qaku anga yis päp ngät (*Feast of Unleavened Bread*) Rhakt täkt ama tmäski di qiat tuqunän bät iomäkt ama qäväläm gärqomni i mudu ama Judaqäna rha lir ta ang nae ma Isip bät värvär ta bät äkt i qaku rha mu ama yis pa arhä bretkäna. Rhakt täkt ama tmäski di ama Judaqäna rhat tualat na qi nasot ama tmäski ma Pasova.

ama tmäski va ama mämairväm ama me ngät (*Feast of Tabernacles*) Rhakt täkt ama tmäski di qiat tuqunän

bät iomäkt ama qäväläm gärqom i mudu ama Judaqäna rhat pitmane vät ama qräk tä bäs ama ivärhäs. Vät takt täkt ama tmäski at kunäng di ama Judaqäna rhat tualat na ama värhirhong doqor ama qatnamet na ama ngämung ngä na ama pam angä rhäkt bät rhat tas päp ngät.

ama ulaqi arha singi/sen (*sword/s*) Rhakt täkt di ama ulaqimärhaarhäkt aa singi qäraktni i ama uiu qi dä ama ras ki näkt kit nes närhage närhage.

U

ama ulaqimärhaarhäkt/ulaqimärharhärhäkt (*soldier/s*) **ama usäpki**. Mak 12:25 / Luk 20:5 / Jut 1:24-25

ama usäpki (*heaven*) Mudu di ama ruvek tat tu arhä snäng i ani qärqäni i ama moräs nä ini vät arhä väs di ini nga e rhävuk daver mä rha. Dä soknga sa rhat tu arhä snäng i ama usäpki di qali qi rhävuk. Sokt di qaku ama ruvek tat dräm mamär i qali qi qoe nai. Ama usäpki di ama ivärhäs kärqosni i qale ma Ngämuqa e qä na ama enselqäna bät sävät arhani qärarhani i rhi nänsäs sagem ga. Ma Jisas ma Kraisi di sa qa män na rhävuk näda ama usäpki arha ron bät nasot aa tñäpki dä ama qäväläm gärqomni i qa märanas nämät ki dä saqi evär däm ga sae. Näkt ma Jisas kat mair e bät ba ama qatnanaktpämda dä ma Ngämuqa aa saqong. As pa vät aung anga qunäga diva evär däm ga na rhävuk bät sämäni ama ivätki ivakt iva qä rha aa ruvek dä va qa rhän näva aa ikkäna arhä väs. Näkt nävät ma Ngämuqa aa nänmsävätki diva aa ruvek moe diva qale rha e gem ga da ama usäpki arha ron.

ama vit na äs ama qumärqumär äs mamär ama ivärhäs (*Holy of Holies, Most Holy Place*) Rhom däkt ama qäväläm ba ama mänariska na äm ama qäväläm ba ama ansäspämgi ama mor qi di ama gaini na äm bät aomni angärha qar. Mät äm di ama bokis na ama rharesbane qäraktni i sa rha ong bät aa qämirleng moe na ama gol.

ama vitnaqa aa qäbautki (*crown*) ama nañis ki ama qäbautki qäraktni i

sokt ama tpäskinaqa rhoqor ama vitnaqa qat dräm gat tu qi da aa uväs ivakt iva ama ruvek tat lu i ama vitnaqa na qa

ama vodämes (sage ma Ngämuqa), ___ boda ama vodämes (sage ma Ngämuqa) (*sacrifice, offering, to give an offering (to God)*) Varhäm ama räkt ngät ama lat di mämär iva ma Ngämuqa qä sangäm na ama ruvek pät arha vuirhong angät päs dap pa qosaqi qät kyiradeng na ama ruvek sa arha vuirhong iarhakt kârarhae i sa rha näpgoer na nas. Ma Ngämuqa di qa qur a ut i qa di ama räkt ka ama matnävämnaqa rhoqoräkt. Nävät iangärhäkt ama vodämes na aa emga di qat tualat toqoräkt i qat lu ama qatnanaktpämda i ama räktta na rha nävät arhä qatnanakt nä iangärhäkt ama vodämes bä ba rha dap kosaqi qat tatnävämne nä iarhakt kârarhani i qaku rhat nanakt nä iangärhäkt ama vodämes. Ama vodämes pät ama rhodäm i Ama Mru Ngät Ama Rharesbane di qaku mamär vät a ngät iva ngät tualat sa ama ruvek iva ama räktta na rha dä ma Ngämuqa aa saqong. Ama lat iva ama ruvek ti vodämes na ama släktka vät iangärhäkt ama rhodäm divakt iva ngärhir qur ama ruvek i ani diva qoki ini ngärhi ñäp toqoräkt i ama ruvek tat tualat na ama vuirhong.

ama vu da ___ ron mamär sävät ___ (*hate*)

ama vuini/vuirhong (sin/s) Rhangät täkt ama enge na ama Grikkäna arha enge di angät tarimini i sävetka qot däm ga nävät akni ama siqutka qäarakni i sa ma Ngämuqa qa mu qa. Ma Ngämuqa di ama qumärqumär qa mamär dä aa siqutka ba ut diva qosaqi u rhän i ama qumärqumärta mamär na ut. Rhak täkt ma Ngämuqa aa siqutka di qär qur a ut irha ama lat kârangätni i nani a qa iva ut tualat na ngät dä ama lat kârangätni i qaku nani a qa iva ut tualat na ngät ivakt iva ama qumärqumärta na ut mamär. Qre va qaku ut tet parhäm aa snängaqa rhoqoräkt di ut tualat na

ama vuirhong. Ama vuini di qaku ini ngät tamän sävät ama lat kârangätni i ama vu ngät parhäm ama ruvek arhä snängaqa dap kinak ini di ini ngät tamän sävät ama lat kârangätni i ama vu ngät parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa.

ama Farisiqa/Farisiqäna (Pharisee/s) Ama Farisiqäna di ama ruvek kârarhani i rhat dräm dit täktäm bät ama ruvek iva rhat tet parhäm ama Muräkt ngä nä iarhongäkt kârqärhong i ama Skraipkâna rhat tu irhong sae sävät ama Muräkt angärha rhäng. Ama rhäqäp na rha ama Farisiqäna di rha nämäni ama ruvek mavängam. Rha di qänäskänes ta sokt sävät ama släqyige dap kaku qänäskänes ta sävät ama qloqaqa. Bä äkt i sa rha sämaqrot na ama ruvek iva rhat tet nasot ama Muräkt ivakt iva ama räktta na rha dä ma Ngämuqa aa saqong. Ama Farisiqäna di sa rhat tair na nas i ama Farisiqäna na rha dap kosaqi rhi rharñis däm mes nämäni ama ruvek kârarhani i qaku ama Farisiqäna na rha. Mat 16:6 / Luk 11:37 / Jon 3:1

J
ama Jentailqa/ Jentailqi/ Jentailqäna (Gentile/s) Ama Jentailqäna di ama ruvek kârarhani i qaku ama Judaqäna na rha. Mak 7:26 / Lat 10:28 / 1 Ko 1:23

H
ama hos (horse) Ama hos di ama släktka qäarakni i qat dräm gät ta ama ruvek bä sävät ama qärhong. Qa rhoqor ama donki sokt di ama morqa na qa näkt ama ngaga däm ga. Lat 23:23 / Jem 3:3 / Ñäm 19:11

W
ama wain/ ama qauligleng gärqiglengni i rhat tes igleng i ama wain, ama etki na ama wain, ama wain angät gavam (*wine, grape vines, vineyard, grapes*)

ama wit (wheat) Ama wit di ngät toqor ama rais näkt ama ruvek tit ta angät gavämirhong bä rhi qräskräns irhong ma ama rhabuqi ama plaua.

Y

ama yis (*yeast, leaven*) Ama yis di ani ianiäkt kärqäni i ini ngärit näpgoer na ama suga va ama plaua ma ama laurqi dä soknga ini ngät tualat sa ama bret iva ngärhi rhir.

Q

angätni ama levaet na ngät kärangätni i ngät däqäm gärangät i ngät maos (*the four living creatures*)

Äkt di ngät tamän sävät kärangät ama levaet na ngät. Näm 4:6-8

gua ruavek mäni ma Jisas (*Brothers (Christian - in address)*) Lat 2:29 / 1 Ko 14:20 / Flp 3:13

ma Engeska (*the Lord*) Rhangät täkt ama enge di vät ama rhäqäp nä imek dä ngät tes ma Jisas ma Kraiss dap ngäda sai dä ngät tes ma Ngämuqa ama Ngätmamäk. Ngäni lu

ma Engeska aa tmäski (*holy communion*) Rhangät täkt ama lat di ma Jisas ka nasäng na ngät toqoräkt i qa mäskä na aa mudäsaqongda vät ama dängdängini na qi ama bängagi toqoräkt iva duququ dä va qä näp. Qa rha ama bret ngä na ama wain bä qa von aa mudäsaqongda dä qa qoar na rha iva rha äs dä va rhi nakt toqoräkt näkt pa rhat tu arhä snäng sävät a qa qre va rhat tualat toqoräkt nasot. Mat 26:26 / Lat 20:7 / 1 Ko 11:20 **ma Engeska ma Ngämuqa** rhämana. Luk 24:3 / Lat 11:21 / Efe 5:10

ma Engeska ma Ngämuqa (*the Lord God*) Rhangät täkt ama enge di vasägos dä ngät tes ma Ngämuqa ama Ngätmamäk. Ngäda sai dä ama enge ma Engeska di ngät tes ma Ngämuqa ama Ngätmamäk bä qop sai dä ngät tes ma Engeska ma Ngämuqa. Mat 1:20 / Rom 11:34 / Näm 1:8

ma Engeska ma Ngämuqa qäarakni i ama qrot moe angät tarebäm (*Power, power of God, and all references to God with "Almighty"*) akti nävät ma Ngämuqa aa ngärhep Mat 26:64 / Luk 22:69 / Näm 4:8

ma Engeska na ama qrot moe (*Lord of Hosts (Saboath)*) akti nävät ma Ngämuqa aa ngärhep Rom 9:29 / Jem 5:4

ma Kraiss (*the Christ, the Messiah*) Ma Kraiss di iaqäkt ama ruqa qäarak i sa ma Ngämuqa qa muqunän bät a qa i qä rharmeng dämgä iva qa rhän nämäni ama Judaqäna bä va qat tualat parhäm aa snängaqa rhoqor varhäm mudu aa vämginarha arha enge. Qop sokt ama sägäk ma Kraiss ka e qäarakni i ma Engeska ma Jisas na qa. Mak 8:29 / Lat 2:36 / Rom 5:6

ma Muqunänbärhaqa, — tuqunän bät a — (*the Marked One, the Anointed One, to mark/ appoint*) Ma Muqunänbärhaqa di akti ama ngärhipki bä ma Kraiss käarakni i sa ma Ngämuqa qa rhor da aa uväs i qat tuqunän bät a qa iva qat tualat nä ma Ngämuqa aa lat. Luk 4:18 / Lat 4:26 / Hib 1:2

Ng

ma Ngämuqa (*God*) Ma Ngämuqa di ama qloqaqa na qa qäarakni i sa qale qa mudu narhoer vä iarhongäkt moe angät kamäs. Qaku anga ngätnanäk kia säla qa dä qaku aung ga säma qa. Aa enge di ngät tamän i ma Ngämuqa di sa qale qa mudu bä qale qa rhäkt näkt pa qale qa bä va mirhup ma ama soktäm. Ma Ngämuqa di sa qa säm iarhongäkt moe. Näkt ka di ama qumärqumär qa mamär. Mat 1:23 / Jem 3:9 / 1 Jo 1:5

ma Ngämuqa aa Qumärqumärqa mamär (*God's Holy One*) akti nävät ma Jisas aa ngärhep

ma Pasova (*the Passover*) Ma Pasova di ama tmäski qäarakni i nasot di qiat tuqunän bät iomäkt ama qäväläm mudu e ma Isip kärqomni i sa ma Ngämuqa qa veng ama narhoer ta ama rhoes ama gamoe nage ama ruvek moe qäarakni i sa qaku rha mu ama biaska varhäm ma Ngämuqa aa rhäkne na ama rhodräp. Mat 26:2 / 1 Ko 5:7 / Hib 11:28

ma Pentikos (angät kunäga) (*Pentecost (Day)*) E va Ama Mru Ngät Ama Rharesbane di vät ama ruiom ama udiom da ngärhäqyisem na ama qunäng nasot ma Pasova di ama tmäski qäarakni i qiat tuqunän bät

ama qäväläm gärqomni i ama ruvek tit ta ama tmäs nävät ama et kärangättni i sa sräp ngät. Dap pa Ama Iaräs Na Ngät Ama Rharesbane di sa rhat tes iaqyakt ama tmäski i ama tmäski ma Pentikos. Näkt pät ama narhoer qa ama qunäga ma Pentikos nasot ma Jisas aa tñäpki di sa ma Ngämuqa qa rhäk na ama Qloqaqa ama Qumärqumärqa sage ama gulänği ama gaini na qi na ama qatnanaktpämda bä rha män i ama narhoer ngät ama gavam na rha namäni ma Ngämuqa aa ruvek na äkt inamäk. Lat 2:1 / Lat 20:16 / 1 Ko 16:8

ma Ruqa aa Emga (*the Son of Man*) Rhakt täkt ama ngärhipki di sa ma Jisas ka mes nas na qi. At tarimini di qaku qunäga mamär sä ini sokt di arhani ama mädrämda di rhat tu arhä snäng i at tarimini di iaqyakt kärak i sa ma Ngämuqa qa von ga rha ama qrot iva qat turäkt.

ma Sämga (*the adversary, the devil, the enemy*) Ma Sämga di mudu di akni ama ensel na qa qarakni i ama moräs na qa sokt di qa qyiradeng nä ma Ngämuqa aa snängaqa dä ma Ngämuqa qa rhäkne iva rhi qutmäs a qa na rhävuk näda ama usäpki arha ron. Rhäkt di qat tet pät ama ivätki moe dä qä rhoer nanokt ama iaus moe i ma Ngämuqa qä na ama enselqäna näkt sävät ma Ngämuqa aa ruvek arha ik na qa.

ma Saion (*Zion, Mount Zion*) Vät ama ivärhäs e ma Jerusalem gärqosni i qale ama dabap e di qale aomni ama dabäm gärqomni i rhat tes äm i ama damgi ma Saion. Ma Solomon ga rhäk ama ansäspämgi ama mor qi dä iomäkt ama dabäm angät päs. Ma Saion bä sävät ama värhäm ma Jerusalem di ama ruvek tat tu arhä snäng i ama qumärqumär am mamär bä ama ruvek kärarhani i sa rha säm ama mabu va ama Abuk na ama Mabu rhi nä ma Ngämuqa aa vämginarha di sa rhat tu arhä snäng sävät ma Ngämuqa aa mumaiar bä ba ama Judaqäna rhoqoräkt i rhat tu arhä snäng sävät ma Saion. Nasot pa Ama Iaräs Na Ngät Ama Rharesbane

di ma Saion di sa äm ngä män i ama iauski na äm sävät ma Jerusalem na rhävuk kärqomni i ama ruvek nävä bäm di sa rha säl a rha na rhävuk.

ma Sanedrin (*the Sanhedrin, the Council*) Ma Sanedrin di ama gulänği na ama Judaqäna arhä narhoerta ama vit na rha mamär i na ama Skraipkäna rhi na arhani ama Judaqäna arha morta rhi na ama priskäna näkt sävät ama gamoe ama moräs na rha. Iarhakt di arhani nävät a rha di rha nämäni ama Sadyusiqäna dä arhani di rha nämäni ama Farisiqäna. Ama Romgäna di rha von ma Sanedrin da ama rhares iva rhit sangar ama ruqa bä va rhit täksärhäm ga bä va rhi sangäm na qa qarakni i rhat tu arhä snäng i qa di sa qa anbetäkmät na angättni arha ansäs angät muräkt. Sokt di qaku rha rhares pä ma Sanedrin arha rhäng iva rha maräkt ti veng ama ruqa dap toqoräkt di sokt parhäm ama rhares nage ama Romgäna.

ma Satan (*Satan*) Ma Satan di aktni ama ngärhipki bä ma Sämga qaraktni i at tarimini na ama Hibruqäna arha enge di ama ruqa qarakni i qat tair sävät sävetka i aa ik na qa.

ma Sisar (*Caesar*) ama vitnaqa bä ba ama Romgäna

F

ma Farao (*Pharaoh*) ama vitnaqa ba ama Isipkäna Lat 7:10 / Rom 9:17 / Hib 11:24

na rhävuk (*above (in heaven), from above (from heaven)*) Ngi lu

qale __ (**ma ama qrot**) **sa ama bulap, qale** __ **mamär sa ama bulap, __ sangar ama bulap bä** __ (*to be patient*) Luk 8:15 / Lat 26:3 / Gal 5:22

qamorqa (*master, teacher, rabbi*) Mudu vät ma Jisas aa rhodäm di sa ama ruvek ta tes ama ruvek kärarhani i rhat dräm di su ama ruvek i qamorqa. Mak 13:1 / Jon 1:38 / 2 Pi 2:1

sokt nge ma Engeska ma Ngämuqa (*Sovereign Lord*) aktni nävät ma Ngämuqa aa ngärhep Lat 4:24 / 1 Ti 6:15 / Näm 6:10

(ama damgi ama gaini na qi qäarakni i rhat tes ki i) ama Damgi na ama Olip (*the Mount of Olives*)

Ama Damgi na ama Olip di qali qi glaqot nä ma Jerusalem e säng ama qunäga aa qamäs. Näkt ama upka ma Kidron di sa qale qa e mänguräp. Ma Jisas di sai dä qat tet bä sa äkt kä na aa mudäsaqongda ivakt iva qä su rha. Bä dä rhakt täkt ama damgi at täväs di ma Jisas kat mair bä qät nok sä ma Jerusalem. Bä vät ama erhäs ma Getsemane mäni ama Damgi na ama Olip di ma Jisas kä nän nävä iaqyäkt ama bängagi iva nasot dä va rhi edämsäs pät a qa. Näkt näda rhakt täkt ama damgi di ma Jisas ka an dävit. Näkt mudu dä sa ama vämginaqa ma Sekaria qa säm iva as muqas pät aung anga qunäga diva saqi as ma Jisas ka rhair da ama Damgi na ama Olip. Mat 26:30 / Mak 13:3 / Luk 19:37

(ama qatnanaktpämnda qärrarhani i arhani ama ruvek tat tes ta i) ma Iska i ma Jisas, ma Iska i ma Engeska (*the believers that some people call the Path (Way) of Jesus, the Path (Way) of the Lord*) Vät ama rhodäm imäk äkt di ama narhoerta ama qatnanaktpämnda mäni ma Jisas di ama ruvek tat tes ta i ma Iska i ma Jisas. Lat 9:2 / Lat 19:9 / Lat 24:14

(ama vitnaqa aa/ vitnarha arhä) mämugunäs/ mämugunimek (*throne/s*) Rhos täkt di ama nañis äs ama mämugunäs kärqosni i akni ama moräs na qa ama ruqa qat dräm gat muqun mät äs.

(ma Engeska) ma Ngämuqa iaqäkt kärak i ama qrot moe angät tarebäm (*the Almighty God/ the Mighty One*) akti nävät ma Ngämuqa aa ngärhep Mat 26:64 / Näm 1:8 / Näm 19:6

(ma Ngämuqa aa) matnävämne (*God's judgement*) Ma Ngämuqa di ama räkt ka ama matnävämne na qa inguna qät täksärha ama ruvek dä qä sangäm na rha vät arha vuirhong angät päsarhakt kärrarhae i qaku rhit näpgoer na nas. Näkt näma dä ama qumärqumärqa mamär na qa sokt di

qät kyiradeng na ama ruvek sa arha vuirhong doqoräkt i rhit näpgoer na nas i rhit dong sävät a qa nävät ma Jisas ma Kraisa ma Engeska. Jon 16:8 / Rom 2:3 / Hib 9:27

V

(ma Ngämuqa aa) vämginaqa/ rha (*God's prophet/s*) Rhärhae rhäkt ma Ngämuqa aa latta di sa qa armeng däm da iva rhit bon ama ruvek ta aa enge. Iangärhäkt ma Ngämuqa aa enge di sa ngät tamän sävät iarhongäkt kärqärhong i nani qa iva irhong ngä rhäranas ura va ama ruvek ta tualat nä irhong. Ama engäktki na rha ama vämginarha di vasägos dä rhi rhoer nanokt ama ruvek parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa. **(ma Ngämuqa aa) vämginaqa/rha.**

(ma Ngämuqa) ma Moräsnaqa Na Rhävuk (*God Most High*) akti nävät ma Ngämuqa aa ngärhep Mak 5:7 / Lat 7:48 / Hib 7:1

(mamär vät a ___ iva) ___ nanakt na ___ sa ___, qale ___ ma ama qrot mäni ___, ama engäktki na ___ sä ___ (*to be faithful*) Mat 23:23 / Mat 25:21 / 2 Ti 2:13 **(nämät arha vuirhong)** (*repentance, to repent*) Rhangät täkt ama enge na ama Grikkäna arha enge di angät tarimini iva sävetka qä rhong bät a nas bä va qa rhet daqule aa vuirhong dä ama ivätki at kärhong näkt pa qä rhong bät a nas sage ma Ngämuqa. Na äkt diva qaku qat dräm gat tualat parhäm aa snängaqa maräkt dap kinak pa qat tualat parhäm ma Ngämuqa aa snängaqa. Lat 2:38 / Lat 26:20 / Rom 2:4

Hosana (*Hosanna*) Ama enge rhangät täkt di ngät tamän i, “Ngia rhumaiar ut, ainge Engeska.” Mat 21:9 / Mak 11:10 / Jon 12:13

___ arñis na ___ (iva) bä ba ___, ___ arñis na ___ (i ama qumär qumär ___ mamär) (*to sanctify, to consecrate*) agini qarqäni i sa rha rha ini nämäni arhongni iva sokt ini sä nas ivakt iva ini bä bä ma Ngämuqa. Jon 17:17 / Lat 20:32 / Lat 26:18

___ **bon da** ___ **qutdrir sage ama iaus** (*idolatry*) Ñäm 13:15 / Ñäm 14:9 / Ñäm 19:20

___ **bop da** ___ **sdäm** (*kiss*) Rhangät täkt ama lat di mudu vät ama rhodäm i ma Pol di ama qatnanaktpämda rhat tualat na ngät kre va rhi rhar sä ne.

D

___ **däkt säng** ___ (*circumcise, circumcision*) Ama lat iva rhi däkt säng ama gamoeqa di sa ama Judaqäna rhat tualat na ngät pät ama qokoqirhong ama gamuirhong barhäm ma Ngämuqa aa muräkt bä ba rha. Iangärhäkt ama lat di ama muqunängi na ngät bä ba ama rharesbane mänguräp ma Ngämuqa qä na aa ruvek. Lat 7:8 / Rom 15:8 / Kol 2:11

___ **edämsäs pät** ___ (**mäni ama sämänanamuqa**) (*to crucify (on a cross)*) Ngi lu

___ **kutmäs** ___ (**nämät** ___) (*cast (out)*) Rhangät täkt ama enge di ngät tamän sävät iangärhäkt ama lat kärangätni iva aung gät täk na ama iauska ura ama iaus nämät sävetka. Mat 7:22 / Mak 1:34 / Luk 9:40

___ **prit na ama oel säda** ___ , ___ **tor na ama oel säda** ___ , ___ **todämne na na ama oel** (*to sprinkle oil onto* ___ , *to pour oil onto* ___ , *to bless with oil, to anoint*) Rhangäkt täkt ama lat di sävetka qat tualat na ngät ivakt iva qat tuqunän bät akni iva qat tualat na angätni ma Ngämuqa aa lat ura qre va aräm sävetka dä rhat tualat sä qa rhoqoräkt dä rhi nän bät a qa iva märäs pät a qa.

Rh

___ **rhäk särha** ___ **dä** ___ **sangäm na** ___ (*accuse/try in court and punish*)

___ **sangäm na** ___ **mavängam** (*persecute*) Rhangät täkt ama lat di rhoqoräkt i ama ruvek ti slava na arhani ama ruvek inguna qaku märmär gem da nävät arha lat ura arhä qatnanakt. Rhi slava na rha mavängam dap kaku nävät guani. ___ **snäng bät** ___ , **ama lavuqi**. Luk 1:50 / 1 Ti 1:2 / Hib 4:16

___ **snäng bät** ___ , **ama lavuqi** (*to love, love*) Rhangät täkt ama lat di ngät dän namuk nämät sävetka aa snängaqa. Rhakt täkt ama lavuqi di ama dursäväm na qi. Bä nävät a qi dä va sävetka qa rhualat na ama lat ama mär ngät sävät akni qarängätni i vadi mai qaku aa anga lavuqi rhoqoräkt dä mai qaku mamär iva qä namualat na ngät sävät a qa.

T

___ **täk sasot** ___ (*ransom, redeem, to ransom, to redeem*) Rhangät täkt ama lat di rhoqor qre i sävetka qä vodäm sasot akni ura ani näda ama märänga aa ron.

___ **tamän mava na ama ruvek** (*stander*) Rhangät täkt ama lat di rhoqor qre i ama ruvek ti slava na arhani ama ruvek arhä ngärhep na arha enge bä vät ama rhäqäp nä imek di arha enge di qaku ama engätki na ngät.

___ **turäkt ba nas** , ___ **päsärha ama släqyige ige angät snängaqa** (*to practice self-control, to shut against the body's thinking*) ama lat iva sävetka qät lu vät a nas mamär nämät ama vu ngät ama lat maos maos kärangätni i ngät dräm ngät dän iva ngärhit täk mamär ta ama släqyige angät känäskänes.

___ **vodäm mes** (**sage ma Ngämuqa**) (*give self (to God)*)